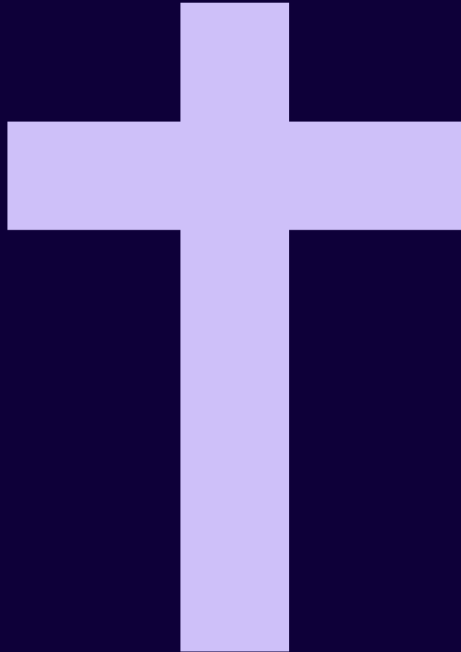


Yesus Aqa Anjam Bole

2014



The New Testament in the Anjam language of Papua New Guinea,

2014 revision

**Yesus Aqa Anjam Bole 2014**  
**The New Testament in the Anjam language of Papua New Guinea, 2014 revision**  
**Nupela Testamen long tokples Anjam long Niugini, 2014**

copyright © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Anjam

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.

For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-04-28

---

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 23 Aug 2023 from source files dated 9 Oct 2020

0eb339dc-c20a-5065-9483-338933d97585

## Contents

FRT . . . . .	1
Matyu . . . . .	2
Mak . . . . .	57
Luk . . . . .	90
Jon . . . . .	146
Aposel . . . . .	185
Rom . . . . .	238
1 Korin . . . . .	263
2 Korin . . . . .	286
Galesia . . . . .	301
Efesus . . . . .	310
Filipai . . . . .	318
Kolosi . . . . .	324
1 Tesalonaika . . . . .	330
2 Tesalonaika . . . . .	335
1 Timoti . . . . .	338
2 Timoti . . . . .	346
Taitus . . . . .	351
Filemon . . . . .	355
Hibru . . . . .	357
Jems . . . . .	376
1 Pita . . . . .	383
2 Pita . . . . .	390
1 Jon . . . . .	394
2 Jon . . . . .	400
3 Jon . . . . .	401
Jut . . . . .	402
Uli Anjam . . . . .	404
Anjam Mutu Qudei . . . . .	430

## **Yesus Aqa Anjam Bole**

This is the New Testament in the Anjam Language  
of Madang Province, Papua New Guinea

Revised Second Edition, 2014 – 3C

R 262P—2014—338

ISBN 9980 63 1002 6

© 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

### *Namo Qaji Anjam*

Anjam endi Yesus Kristus aqa anjam bole. Anjam endi iga bulyosim tamo ungasari Astrolabe Bay di unub qaji nanjo anjam na nenjrenyem. Astrolabe Bay di agi Madang Provins di unu.

Yesus Kristus aqa anjam bole agiende. Qotei na Yesus qarinyonaqa a mandamq aisiqa namburbasq di moiyej. Osiqa olo subq na tigelej. Yesus aqa anjam bole agide.

Anjam endi Qotei aqa segi anjam. Endi tamo nanjo anjam sai. Qotei aqa Mondor Bole a na aqa wau tamo nanji powo enjrnaqa nanji anjam bole endi nenjrenyeb. Nanji Grik anjam na nenjrenyeb. Ariya bunuqna tamo qudei nanji olo anjam endi bulyoqnsib anjam gargekoba na nenjrenyoqneb. Tamo qudei nanji bulyosib Inglis anjam na nenjrenyeb. Tamo qudei nanji bulyosib Qebari anjam na nenjrenyeb. O anjam gargekoba na nenjrenyoqneb.

Tulan nami Moses a ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji ti Qotei aqa anjam bei nenjrenyeb. Di Qotei aqa anjam namij. Ariya bunuqna Yesus a bosiqqa Qotei na iga elenqajqa gam torei baktekritej. A Qotei aqa anjam bunuj osi bej. Anjam bunuj agiende.

## MATYU

### *Yesus Kristus aqa moma nanngo ñam kalil*

<sup>1</sup> Endi Yesus Kristus aqa moma nanngo ñam kalil. Yesus Kristus a Devit aqa lenj na ñambabej. Devit a Abraham aqa lenj na ñambabej.

<sup>2</sup> Abraham a Aisak aqa abu. Aisak a Jekop aqa abu. Jekop a Juda aqa was nanngi ti nanngo abu. <sup>3</sup> Juda a Peres Sera wo nanngo abu. Nanngo ai Tamar. Peres a Hesron aqa abu. Hesron a Ram aqa abu. <sup>4</sup> Ram a Aminadap aqa abu. Aminadap a Nason aqa abu. Nason a Salmon aqa abu. <sup>5</sup> Salmon a Boas aqa abu. Boas aqa ai Rahap. Boas a Obet aqa abu. Obet aqa ai Rut. Obet a Jesi aqa abu. <sup>6</sup> Jesi a Mandor Koba Devit aqa abu.

Devit a Solomon aqa abu. Solomon aqa ai a nami Uria aqa ñauñ soqnej. <sup>7</sup> Solomon a Rehoboam aqa abu. Rehoboam a Abiya aqa abu. Abiya a Asa aqa abu. <sup>8</sup> Asa a Jehosafat aqa abu. Jehosafat a Jehoram aqa abu. Jehoram a Usia aqa abu. <sup>9</sup> Usia a Jotam aqa abu. Jotam a Ahas aqa abu. Ahas a Hesehia aqa abu. <sup>10</sup> Hesehia a Manase aqa abu. Manase a Emon aqa abu. Emon a Josaia aqa abu. <sup>11</sup> Josaia a Jehoiakin aqa was nanngi ti nanngo abu. Aqa bati qa jeu tamo nanngi na Israel nanngi tontnjrsib joqsib Babilon qureq di taqatnjresoqneb.

<sup>12</sup> Babilon qureq di nanngi tontnjrnab sonabqa Jehoiakin aqa angro Sealtiel a ñambabej. Sealtiel a Serubabel aqa abu. <sup>13</sup> Serubabel a Abiut aqa abu. Abiut a Eliakim aqa abu. Eliakim a Asor aqa abu. <sup>14</sup> Asor a Sadok aqa abu. Sadok a Akim aqa abu. Akim a Eliut aqa abu. <sup>15</sup> Eliut a Eleasar aqa abu. Eleasar a Matan aqa abu. Matan a Jekop aqa abu. <sup>16</sup> Jekop a Josep aqa abu. Josep a Maria aqa gumbulun.

Maria aqa miligiq na Yesus a ñambabej. Nanngi a qa mareqñub, a Kristus.

<sup>17</sup> Deqa Abraham aqaq dena bosiq Devit a ñambabej di moma 14. Devit aqaq dena bosiq Israel nanngi Babilon qureq di soqneb di dego moma 14. Nanngi Babilon qureq di soqneb dena bosiq Kristus a ñambabej di dego moma 14.

### *Yesus Kristus a ñambabej*

<sup>18</sup> Yesus Kristus a endegsi ñambabej. Aqa ai Maria Josep na oqajqa saga qameb. Ariya Josep a Maria ombla ñereñosaisonabqa Mondor Bole a Maria aqaq ainaqa a gumannej. <sup>19</sup> Onaqa Maria aqa gumbulun Josep a endegsi quej, “Maria a gumanqo.” Josep aqa kumbra tulan boledamu deqa a endegsi are qalej, “E lumu na Maria uratqai. E boleq di uratqasai. Maria a jemaiyo uge.” <sup>20</sup> Degsi are qaleqnaqa Tamo Koba aqa lan angro bei a Josep aqaq ainaqa ñejobilqei na unej. Unnaqa lan angro na minnej, “O Josep, Devit aqa moma, ni Maria ame. Ni ulaaim. Ni que. Mondor Bole a Maria aqaq aiqoqa a gumanqo. <sup>21</sup> Deqa a angro mel oqas. Amqa bunuqna angro dena aqa segi tamo ungasari nanngo une kobotetnjrsim nanngi elenqas. Deqa ni aqa ñam Yesus waiyqam.”

<sup>22</sup> Kumbra kalil di brantej deqa anjam bei Tamo Koba aqa medabu o tamo bei nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, <sup>23</sup> “Ñingiq quiy. Bunuqna dungeñge bei a tamo ombla ñereñosaisosimqa a gumanosim angro mel oqas. Amqa nanngi aqa ñam Emanuel waiyqab.” Ñam di aqa damu, “Qotei a iga koba na unum.”

<sup>24</sup> Onaqa Josep a qutuosiqa Tamo Koba aqa lan angro na anjam minnej qaji di dauryosiqa Maria ej. <sup>25</sup> Bati deqa a Maria ombla ñereñosaioqneb. Gilsiq gilsiq Maria a angro mel ej. Onaqa Josep na angro di aqa ñam Yesus waiyej.

<sup>1</sup> Yesus a Betlehem qureq di nambabej. Qure di Judia sawaq di unu. Bati deqa Mandor Herot a Judia sawa taqatesoqnej. Yesus a nambabonaqa bongar sisiyo qaji tamo qudei nanqi sen oqo sawaq na walwelosib gilsib Jerusalem qureq di brantosib tamo qudei nanqi endegsib nenemnjroqneb, <sup>2</sup> “Juda nanqo mandor koba nambabej qaji a qabi unu? Iga sen oqo sawaq di aqa bongar unsimqa dauryosim bonum. Iga a qa louqajqa deqa bonum.” <sup>3</sup> Onaqa Mandor Herot a nanqo anjam di qusiqa a are koba qaloqnej. Tamo ungasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nanqi dego are koba qaloqneb. <sup>4</sup> Deqa Herot a Israel nanqo atra tamo kokba ti nanqo dal anjam qalie tamo nanqi ti kalil metnjrnaqa nanqi bosib koroonabqa a na nanqi endegsi nenemnjrej, “Kristus a qabia nambabqas?” <sup>5</sup> Onaqa nanqi na kamba minjeb, “Kristus a Betlehem qureq di nambabqas. Qure di agi Judia sawaq di unu. Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a nami endegsi nengrenyej, <sup>6</sup> ‘O Betlehem tamo ungasari, nunqo qure Judia sawaq di unu. Qure kokba kalil Judia sawaq di unub qaji nanqi na nunqo qure bunyqasai. Di kiyaqqa? Nunqo qureq dena gate koba bei tigelosimqa a na ijo segi Israel tamo ungasari nanqi taqatnjrqas.’”

<sup>7</sup> Onaqa Herot a anjam di qusiqa bongar sisiyo qaji tamo nanqi lumu na metnjrnaqa nanqi aqa areq bonabqa nenemnjrej, “Bati gembu bongar di brantej?” <sup>8</sup> Onaqa nanqi bongar brantej qaji aqa bati di ubtosib Herot minjnabqa a na kamba minjrej, “Ningi Betlehem aisib angro deqa geregere namoiy. Namosib a tal qabi unu di unsib bosib e merbiy. Yim e kamba aisiy a qa louqai.”

<sup>9</sup> Onaqa nanqi Mandor Herot aqa anjam di qusib Betlehem aiyeb. Aisib nam atsibqa bongar nami sen oqo sawaq di uneb qaji di namo aisiq angro soqnej qaji tal di tinjsi sonaq uneb. <sup>10</sup> Unsib nanqi tulan areboleboleinjrej.

<sup>11</sup> Onaqa nanqi tal miligiq gilsib angro aqa ai Maria wo sonab unjrsibqa angro aqa areq di singa pulutosib a qa loueb. Osib nanqo qasan ingi ingi qudei ti gol ti gorenj ti qa ti walaqajqa quleq bole bole di elenosib angro atraiyeb. Ingi ingi di nanqi nami silali kokba na awaiyelenjeb. <sup>12</sup> Ariya nanqi tal uratosib olo puluqa laqnabqa Qotei a neiobilqei na minjrej, “Ningi olo Herot aqaq di brantaib.” Degsi minjrnaqa nanqi gam bei dauryosib nanqo segi qure utruq aiyeb.

### *Josep na Yesus aqa ai wo joqsiq Isip sumeb*

<sup>13</sup> Nanqi ainabqa bati di Tamo Koba aqa lan angro bei a Josep aqaq gilsiq neiobilqei na minjej, “Herot a bosim angro Yesus qalsim moiyoqajqa namqas. Deqa ni tigelosim angro aqa ai wo joqsim Isip sawaq sumiy. Sumsib di soqnibqa bunuqna e ni mermitqa sawa endeq olo bqab.” <sup>14</sup> Onaqa Josep a qolo tigelosiq angro aqa ai wo joqsiq Isip sawaq sumeb. <sup>15</sup> Sumsib di sonabqa bunuqna Herot a moiyej. Josep a kumbra di yej deqa anjam bei Tamo Koba aqa medabu o tamo nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “Ijo angro mel a Isip sawaq di soqnmqa e dena metit a Isip sawa uratosim ijoq bqas.”

### *Qaja tamo nanqi na angro mel nanqi ñumelenjeb*

<sup>16</sup> Herot a bongar sisiyo qaji tamo nanqi qa tarinonaq ugeiyonaq qalieej, nanqi a gisanjeb. Deqa a minjin ani oqetonaqa aqa qaja tamo qudei nanqi qarinjrnnaqa aisib Betlehem qureq di angro mel kiñilala wausau aiyel osaisoqneb qaji nanqi kalil ñumelenjosib moiyoqnej. Qure qure Betlehem jojomq di soqneb qaji dia dego angro mel kiñilala wausau aiyel osaisoqneb qaji nanqi kalil moiyoqnej. Herot a bongar brantej qaji aqa bati dauryosiq kumbra degyej. <sup>17</sup> Deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Jeremaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, <sup>18</sup> “Rama qureq di Resel a akamkobaoqnsiq pailoqnej. Aqa angro kalil nanqi ñumnab morenejeb deqa akameqnaqa tamo ungasari nanqi aqa are latetqa yeqnab a nanqo anjam quqwa uratoqnej. Di kiyaqqa? Aqa angro kalil nanqi morenekriteb deqa.”

### *Josep na Yesus aqa ai Maria wo joqsiq olo Israel sawaq beb*

<sup>19</sup> Bati Herot a moinaqa Tamo Koba aqa lan angro bei a Isip sawaq di Josep aqaq di brantosiqa njeobilqei na minjej, <sup>20</sup> “Ni tigelosim angro kiñala Yesus aqa ai Maria wo joqsim olo Israel sawaq gile. Tamo nanqi Yesus qalsib moiyoṭṭa maroqneb qaji nanqi moreṅekriteb deqa ni olo gile.” <sup>21</sup> Onaqa Josep a tigelosiq Yesus aqa ai Maria wo joqsiq olo Israel sawaq gilej. <sup>22</sup> Bati deqa Arkelaus a na aqa abu Herot aqa sawa osiq Judia sawa taqatesoqnej. Deqa Josep a anjam di qusiqa Judia sawaq gilqa ulaej. Onaqa Qotei a Josep njeobilqei na minjej, “Ni Galili sawaq gile.” <sup>23</sup> Onaqa Josep a Qotei aqa anjam di dauryosiqa Galili sawaq gilej. Gilsiq qure bei aqa ñam Nasaret di soqnej. A di soqnej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo qudei nanqi nami maroqneb qaji di aqa damu brantej. Nanqi endegsib maroqneb, “Nanqi a qa maroqnqab, ‘A Nasaret tamo.’ ”

### 3

#### *Jon yansjro qaji a Qotei aqa anjam palontoqnej*

<sup>1</sup> Bunuqna Jon yansjro qaji a Judia nanḡo wadau sawaq di brantej. Brantosiq dia tamo unḡasari nanqi Qotei aqa anjam palontosiq endegsi minjroqnej, <sup>2</sup> “Qotei lan qureq di unu qaji a nunḡo Mandor Koba sosim ninḡi taqatḡwajqa bati jojomqo. Deqa ninḡi are buliyi.” <sup>3</sup> Jon a kumbra degyej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A Jon qa endegsi marej, “Tamo bei a wadau sawaq di tigelosimqa a tulan leleḡoqnsim tamo unḡasari nanqi endegsim minjroqnqas, ‘Tamo Koba a bqajqa gam gereiyeti. Gam tingitetiy.’ ”

<sup>4</sup> Jon a wadau sawaq di sosiqa a gara jugo kamel aqa junḡum na gereiyo qaji di jugoqnsiqa alalag na sinḡilatosiq laqnej. A ninḡi uyo saiḡoji deqa a sis ti bisim qaḡ ti uyoqnej. <sup>5</sup> Bati deqa tamo unḡasari Jerusalem di soqneb qaji nanqi ti Judia sawaq di soqneb qaji nanqi ti qure kalil Jordan ya qalaq di soqneb qaji nanqi ti tigelosib Jon aqa areq boqneb. <sup>6</sup> Boqnsibqa nanḡo une kalil babteqnab Jon na Jordan yaq di yansjroqnej.

<sup>7</sup> Bati deqa Farisi tamo ti Sadyusi tamo ti tulan gargekoba nanqi Jon na yansjrqqa marsibqa aqa areq beqnabqa unjrsiqa nanqi endegsi minjroqnej, “Ninḡi kumbra uge yo qaji tamo. Ninḡi amal uge bul. Ninḡi yai na mernḡwoqa mondonḡ Qotei aqa minjin nunḡoq aiyaim deqa ulaosib ijoq bonub?” <sup>8</sup> Ninḡi are bulyosib nunḡo kumbra uge kalil uratosib kumbra bole bole yoqniy. Yim e unsiy marqai, ‘Bole, ninḡi are bulyonub.’ Osiy ninḡi yansḡwai. <sup>9</sup> Ninḡi endegsib are qalaib, ‘Abraham a gago moma utru unu deqa iga Qotei aqa ḡamgalaq di tamo bole.’ Ninḡi degsib are qalaib. Ninḡi quiy. Qotei na marimqa meninḡ kalil endi dego tamo bulyosib tigelosib Abraham aqa moma brantqab. <sup>10</sup> Qotei na tapor qalat ojsiqa ḡam qomqajqa utruq di atej unu. Deqa ḡam kalil gei bole atosaiqḡnub qaji di Qotei na tapor dena qomelenḡosim ḡamyuwoq di breinjrqas.

<sup>11</sup> “Ninḡi are bulyqajqa deqa e ya na ninḡi yansḡeqnum. Ariya Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo sinḡila koba. Ijo sinḡila aqa sinḡila ti keresai. Deqa e a kanḡalyqajqa e tamo bolesai. A bosimqa Mondor Bole aqa sinḡila na ti ḡamyuwo na ti ninḡi yansḡwas. <sup>12</sup> A bem sum ḡnoqoryosim damu elenḡosim aqa talq di atqas. Osim a bem sum aqa suwi breinjrim ḡamyuwo gaigai yuejunu qaji dia yuekritqab.”

#### *Jon na Yesus yansej*

<sup>13</sup> Bati deqa Yesus a Galili sawaq dena tigelosiq walwelosiq Jordan yaq gilej. A Jon na yansqa marsiqa aqa areq gilej. <sup>14</sup> Gilnaqa Jon na saidyosiq minjej, “Ni e yansbqam di kere. Kiyaaq e ni yansmqa marsim ijoq bonum?” <sup>15</sup> Onaqa Yesus na kamba minjej, “Unḡum. Ni ijo anjam dauryosim e yansbe. Yimqa kumbra dena iga Qotei aqa areqalo kalil keretosim dauryqom.” Onaqa Jon a Yesus aqa anjam di dauryosiqa a yansej.

<sup>16</sup> Yesus a yanso osiqa a yaq na tigelosiq tarosiq lan goge koqyonaqa lan waqej. Lan waqonaqa Qotei aqa Mondor a binonḡ bulosiq aisiq Yesus aqa jejamuq di awoonaq unej.

<sup>17</sup> Unnaqa lan goge dena Qotei aqa anjam bei endegsi brantej, “Endi ijo angro qujai. E a tulan qalaqalaiyeqnum. E a qa tulan areboleboleibeqnu.”

## 4

### *Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej*

<sup>1</sup> Onaqa bati deqa Mondor a Yesus wadau sawaq osi gilsiq di uratonaga Satan bosiq a Yesus a une bei atqa marsiq walawalaiyoqnej. <sup>2</sup> Qanam 40 qolo 40 Yesus a wadau sawaq di soqnej. Sosisiq ingi uratoqnsiqa qurienj ti soqnej. Deqa bati 40 di koboonaqa a mamyej. <sup>3</sup> Onaqa walawalaiyo tamo Satan a Yesus aqa areq bosiq minnej, “Ni Qotei aqa Niriamqa meniñ kalil endi minjrim bem bulyibqa ni uye.” <sup>4</sup> Degsi minjnaqa Yesus na kamba minnej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo nanji ingi uyo na segi nambile sqasai. Anjam kalil Qotei aqa medabuq na branteqnu qaji dena nanji nambile sqab.’ ”

<sup>5</sup> Onaqa Satan na Yesus olo osiq a Qotei aqa qure koba Jerusalem gilsiq atra tal quraq oqsiq goge dia Yesus atsiqa minnej, <sup>6</sup> “Ni Qotei aqa Niriamqa endena prugosim mandamq aiye. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Qotei na aqa lan angro nanji minjrimqa bosib ni taqatmqab.’ Anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende, ‘Lan angro nanji bosib ban na ni soqtmibqa ino singa meniñ na qalqasai.’ ” <sup>7</sup> Onaqa Yesus na kamba Satan minnej, “Qotei aqa anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende, ‘Ni ino Tamo Koba Qotei aqa singila lanja tenemtqa osim a gisanym.’ ”

<sup>8</sup> Degsi minjnaqa Satan a Yesus olo osiq mana goge kobaq oqsiq dia Yesus tigeltosiq sawa sawa kalil mandor kokba nanji na taqatejunub qaji nanjo singila ti ñoro ti di Yesus osoryosiq minnej, <sup>9</sup> “Ni ijo ulatamuq endi singa pulutosim e qa louimqa sawa sawa kalil di nanjo singila ti ñoro ti ni emqai.” <sup>10</sup> Onaqa Yesus na minnej, “Satan, ni ulan. Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Ino Tamo Koba Qotei a segi qa louoqnsimqa aqa sorgomq di soqne.’ ”

<sup>11</sup> Degsi minjnaqa Satan a Yesus uratosiq ulanej. Onaqa Qotei aqa lan angro nanji bosib Yesus singilatoqneb.

### *Yesus a olo Galili sawaq gilej*

<sup>12</sup> Bati bei Jon a tonto talq di waiyonab sonaqa Yesus a di qusiq olo tigelosiq Galili sawaq gilej. <sup>13</sup> Gilsiq Nasaret qureq di brantej. Dena walwelosiq Kaperneam qureq gilsiq di soqnej. Kaperneam qure agi Galili ya agu kobaquja qalaqsi unu. Ya agu jojomoq di Sebulun sawa ti Naptali sawa ti unub. <sup>14</sup> Yesus a Kaperneam qureq gilej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, <sup>15</sup> “Gam kobaquja Jordan ya qalaq dena aiyejunu qaji di Galili sawa ambleq na aiyejunu. Aisiq yuwalq di diñejunu. Gam qalaq di Sebulun ti Naptali ti unub. Sawa bei bei qaji nanji belenosib Galili di unub. <sup>16</sup> Deqa tamo ungasari ambruq di unub qaji nanji pulon kobaquja unqab. Tamo ungasari padalo gam dauryosib ambruq di unub qaji nanji pulon dena suwantnjqas.”

### *Yesus na tamo qolqe nanji metnjrnaq a dauryeb*

<sup>17</sup> Bati deqa Yesus na aqa wau utru atsiqa Qotei aqa anjam palontoqnsiq tamo ungasari nanji endegsi minjroqnej, “Qotei lan qureq di unu qaji a nunjo Mandor Koba sosim ninqi taqatngwajqa bati jojomoq. Deqa ninqi are bulyiy.”

<sup>18</sup> Osiq a Galili ya agu qalaq aisiq alile dia walweloqnsiq nãam atej di Saimon aqa ñam bei Pita aqa was Andru wo sonab unjrej. Nanji aiye qe o qaji tamo soqneb deqa nanji kakan waiyeq nab unjrsiq minjrej, <sup>19</sup> “Ninqi e daurbiy. Ninqi qe o qaji tamo unub deqa ninqi qe eqnub. Dego kere e wau engitqa ninqi olo tamo oqnqab.” <sup>20</sup> Yesus a nanji degsi minjrnaqa nanji nanjo kakan uratosib Yesus dauryeb.



<sup>21</sup> Onaqa Yesus a olo walweloſiq aisiqa Sebedi aqa ŋiri Jems aqa was Jon wo nanŋi aiyel qobuŋ miligiq di nanŋo abu ti kakan braŋo qandimeq nabqa unjrſiqa metnjrej.  
<sup>22</sup> Metnjrnaqa nanŋo abu Sebedi a qobuŋ miligiq di sonaqa uratosib Yesus dauryeb.

*Yesus a Qotei aqa anjam palontoqnsiqa ma tamo nanŋi boletnjroqnej*

<sup>23</sup> Yesus a dena walweloſiqa Galili sawa keretoqnsiqa Juda nanŋo Qotei tal miligiq giloqnsiqa dia Qotei aqa anjam palontoqnej. Qotei na aqa segi tamo unŋasari nanŋi taqatnjrsim nanŋo Mandor Koba sqas anjam bole di Yesus na palontoqnej. Osiqa tamo ma utru segi segi kalil nanŋi boletnjroqnej. <sup>24</sup> Yeƣnaqa tamo unŋasari kalil Siria sawaq di soqneb qaji nanŋi Yesus qa quoqnsib deqa tamo ma utru segi segi joqnsib aqa areq boqneb. Tamo jejamu jaqatiŋnjro qaji nanŋi ti tamo mondor uge uge na ojeleno qaji nanŋi ti tamo nanarioqnsib maŋgaloqneb qaji nanŋi ti tamo jejamu lainjro qaji nanŋi ti kalil joqnsib beq nab Yesus na boletnjroqnej. <sup>25</sup> Bati deqa tamo unŋasari tulaŋ gargekoba nanŋi Yesus dauryoqnsib laqneb. Galili sawa nanŋi ti Dekapolis sawa nanŋi ti Jerusalem qure nanŋi ti Judia sawa nanŋi ti qure qure Jordan ya taqal beiq di soqneb qaji nanŋi ti kalil Yesus dauryoqnsib laqneb.

## 5

*Yesus a manaq oqsiq dia anjam palontej*

<sup>1</sup> Onaqa Yesus na tamo unŋasari kalil nanŋi di unjrſiqa a manaq oqsiq di awesonaqa aqa segi anŋro nanŋi aqa areq beb.

<sup>2</sup> Bonabqa a Qotei aqa anjam palontosiq endegsi minjrej, <sup>3</sup> “Tamo unŋasari qudei nanŋi poinjrŋo, nanŋi Qotei aqa ŋamgalaq di sougetejunub. Tamo unŋasari nanŋi di areboleboleinjreme. Qotei laŋ qureq di unu qaji a nanŋo Mandor Koba sosim nanŋi taqatnjrqas.

<sup>4</sup> “Tamo unŋasari akam ti unub qaji nanŋi dego areboleboleinjreme. Qotei na nanŋo are olo boletetnjrqas.

<sup>5</sup> “Tamo unŋasari lawo na sosib nanŋo segi ŋam aguq ateqnub qaji nanŋi dego areboleboleinjreme. Qotei na mandam kalil osim nanŋi enjrqas.

<sup>6</sup> “Tamo unŋasari kumbra bole dauryqajqa arearetnjreqnu qaji nanŋi dego areboleboleinjreme. Nanŋi tulaŋ kere na sqab. Iga iŋgi ti ya ti uyqajqa arearetgeqnu dego kere.

<sup>7</sup> “Tamo unŋasari duleqnuq qaji nanŋi dego areboleboleinjreme. Qotei a kamba nanŋi qa duloqnaqas.

<sup>8</sup> “Tamo unŋasari nanŋo are miligiq di jiga bei saiqoji unub qaji nanŋi dego areboleboleinjreme. Nanŋi Qotei aqa ulatamu unqab.

<sup>9</sup> “Tamo unŋasari jeu turyeqnub qaji nanŋi dego areboleboleinjreme. Qotei a nanŋi qa marqas, ‘Nanŋi ijo segi anŋro bole.’

<sup>10</sup> “Tamo unŋasari qudei nanŋi kumbra bole dauryeqnub deqa jeu tamo nanŋi na nanŋi gulbe enjreqnub. Tamo unŋasari nanŋi di dego areboleboleinjreme. Qotei laŋ qureq di unu qaji a nanŋo Mandor Koba sosim nanŋi taqatnjrqas.

<sup>11</sup> “Niŋgi ijo ŋam ti unub deqa bunuqna tamo qudei na niŋgi misilingoqnsib ugeugeiŋgoqnsib nunŋo jejamu laŋa gisaŋyoqnaqab. Di unŋum. Niŋgi areboleboleiŋgeme.

<sup>12</sup> Od, nunŋo are tulaŋ boleiŋgim soqniy. Nunŋo awai bole agi laŋ goge di unu. Nami jeu tamo nanŋi na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanŋi dego degsib ugeugeinjroqneb.”

*Niŋgi bar ti puloŋ ti bul soqniy*

<sup>13</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Niŋgi mandamq endi bar bul soqniy. Ariya bar aqa qajarara koboqas di iŋgi kiye na olo qajararatqas? Di keresai. Bar aqa qajarara koboqas di a ugeqas. Deqa bar di mandamq di waiyibqa tamo qudei nanŋi bosib ſiŋga na sosqab.

<sup>14</sup> “Niŋgi mandamq endi puloŋ bul soqniy. Niŋgi are qaliy. Qure kobaquja a mana gogeqsi sqas di a boleq di sqas. A uliesqa keresai. <sup>15</sup> Tamo bei a lam qatrentosim guwe

na kabutqasai. Boleq di gaintim warum suwanjamqa tamo kalil tal miligiq di unub qaji nanngi warum geregere unqab. <sup>16</sup> Dego kere ningi pulonj bul sosib boleq di kumbra bole bole yoqniy. Yoqniqbqa tamo ungasari nanngi na nunngo kumbra di unoqnsib nunngo Abu lanj qureq di unu qaji aqa ñam soqtoqngab.”

### *Yesus a dal anjam qa marej*

<sup>17</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “E Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngo anjam ti kalil dauryosiy keretqajqa deqa mandamq aiyem. Ningi endegsib are qalaib, ‘Yesus a dal anjam di taqal waiyqajqa bej.’ Di sai. <sup>18</sup> E bole merngwai. Lanj ti mandam ti koboosaisoqnmqqa dal anjam mutu kiñala bei koboqasai bole sai. Dal anjam soqnm soqnm Qotei na aqa wau kalil keretqas. <sup>19</sup> Deqa ningi quiy. Tamo bei a dal anjam mutu kiñala bei uge qa marsim tamo ungasari nanngi dego titnjroqnm nanngi uge qa marqab tamo di aqa ñam tulan aguq aiqas. Deqa Qotei lanj qureq di unu qaji a na tamo di taqatqasai. Osim aqa Mandor Koba sqasai dego. Ariya tamo bei a dal anjam kalil dauryosim tamo ungasari nanngi dego dauryqa minjroqngas tamo di aqa ñam tulan kobaqas. Deqa Qotei na tamo di taqatosim aqa Mandor Koba sqas. <sup>20</sup> E ningi endegsi merngwai. Ningi kumbra tulan bolequja yoqniy. Yoqniqb nunngo kumbra bole dena dal anjam qalie tamo nanngi ti Farisi ti nanngo kumbra bole bunyoqneme. Bunyoqasai di Qotei lanj qureq di unu qaji a nunngo Mandor Koba sosim ningi taqatngwasai.

### *Yesus a ñirinj kumbra qa anjam palontej*

<sup>21</sup> “Ning dal anjam endegsib queb, ‘Ning tamo bei moiyoitaib. Ning tamo bei moiyoitqab di ningi une ti sqab.’ Dal anjam di nunngo moma nanngi nami minjreb. <sup>22</sup> Ariya e dal anjam di bunyosiy ningi endegsi merngwai. Tamo bei na aqa was ñirinjqas di a une ti sqas. Tamo bei na aqa was misilinyqas di une kobaquja aqa jejamuq di sqas. Deqa a ojsib anjam pegiyo talq di tigeltosib aqa une ubtetqab di kere. Tamo bei na aqa was minjqas, ‘Ni tulan nanari, areqalo saiqoji,’ degyqas di aqa une deqa Qotei na a osim ñamyuwoq waiyqas di kere.

<sup>23-24</sup> “Deqa ni Qotei atraiyqa marsimqa ino was bei a ni qa ñirinj ti soqnmqqa ni deqa are qalsim atraiyo ingi ingi mati atra bijal qalaq di uratosim ino was aqaq gile. Gilsim a ombla anjam gereiyekritosim dena bosim Qotei atraiyqam.

<sup>25</sup> “Deqa tamo bei a ni qa anjam bei soqnmqqa ningi ombla walwelosib anjam pegiyo talq giloqnsibqa gamq di ningi segi aiyel na anjam urur gereiyuqujatiy. Yosib anjam moiyoitosib a ni osim anjam pegiyo talq gilqasai. Ariya ningi gamq di anjam gereiyqasai di a na ni osi gilsimqa anjam pegiyo tamo aqa ulatamuq di tigeltmimqqa anjam pegiyo tamo a ni osim qaja tamo nanngo banq di atqas. Yimqa nanngi na ni osib tonto talq di waimqab. <sup>26</sup> Deqa e bole mermqai. Ni tonto talq dena olo oqedqasai. Ni mati ino une aqa awai kalil keretimqa qaja tamo nanngi na ni uratmib oqedqam.

### *Yesus a unja jejamu ojetqajqa kumbra qa anjam palontej*

<sup>27</sup> “Ning dal anjam endegsib queb, ‘Ning tamo bei aqa unja jejamu ojetaib.’ <sup>28</sup> Ariya e dal anjam di bunyosiy ningi endegsi merngwai. Tamo bei a unja bei lanja kokoqyosiqas are prugyqo di aqa are miligiq na a unja di aqa jejamu ojetqo.

<sup>29</sup> “Ino ñamdamu wo na ni titmosim uneq waimqa laqnmqqa ñamdamu di otorosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ino ñamdamu qujai loumimqa ni une yqasai di kere. Ariya ni ñamdamu aiyel ti soqnmqqa Qotei na ni ñamyuwoq waimqas di keresai. <sup>30</sup> Ino ban wo na ni titmosim uneq waimqa laqnmqqa ban di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ino ban qujai loumimqa ni une yqasai di kere. Ariya ni ban aiyel ti soqnmqqa Qotei na ni ñamyuwoq waimqas di keresai.

### *Yesus a unja uratqajqa kumbra qa anjam palontej*

<sup>31</sup> “Nami nanġi dal anjam endegsib mareb, ‘Tamo bei na aqa uña uratqa osimqa pepa bei nenġrenyosim yosim di a uratqas.’ <sup>32</sup> Ariya e dal anjam di bunyosiy niġi endegsi mernġwai. Tamo bei na aqa njaun laña uratim a olo tamo bei oqas di tamo dena aqa njaun kumbra ugeq waiyqo. Tamo bunuj a dego une atqo. Di kiyaaqa? Uña di a nami tamo bei ombla une atosai deqa.

*Niġi anjam bei marqa osibqa inġi bei na sinġilataib*

<sup>33</sup> “Niġi dal anjam endegsib queb, ‘Ni anjam bei sinġilatosim Tamo Koba minġam di ni na olo urataim. Ni anjam di dauryosim ye.’ Dal anjam di nuġo moma nanġi nami minjreb. <sup>34</sup> Ariya e dal anjam di bunyosiy niġi endegsi mernġwai. Niġi anjam bei sinġilataib. Niġi anjam bei marqa osibqa inġi bei na sinġilataib. Lan qure a Qotei aqa awo jaram koba. Deqa niġi lan qure aqa ñam na anjam bei sinġilataib. <sup>35</sup> Mandam a Qotei aqa sinġa atqajqa sawa. Deqa niġi mandam aqa ñam na anjam bei sinġilataib. Jerusalem a Mandor Koba aqa segi qure koba. Deqa niġi Jerusalem aqa ñam na anjam bei sinġilataib. <sup>36</sup> Ni anjam bei marqa osimqa ino gate na anjam sinġilataim. Ni segi na marimqa ino gate banġa sara qat bei oqwa keresai. Tulu bei dego oqwa keresai. Deqa ni ino gate na anjam sinġilataim. <sup>37</sup> Niġi od qa segi marsib said qa dego segi mariy. Niġi anjam bei totoryosib marqab di niġi Satan aqa areqalo dauryqab.

*Tamo bei na ni kumbra uge emimqa ni kamba a kumbra uge yaim*

<sup>38</sup> “Niġi dal anjam endegsib queb, ‘Tamo bei na tamo bei aqa njamdamu ugetetqas di niġi kamba aqa njamdamu ugetetiy. Tamo bei na tamo bei aqa qalagei ugetetqas di niġi kamba aqa qalagei ugetetiy.’ <sup>39</sup> Ariya e dal anjam di bunyosiy niġi endegsi mernġwai. Tamo bei na ni kumbra uge emimqa ni kamba a kumbra uge yaim. Tamo bei na ula ponmimqa belosim waliñe bei osoryimqa ponyem. <sup>40</sup> Tamo bei a ni qa anjam bei soqnim ino gara jugo yaimqajqa mermimqa ni na saidyaim. Olo ino gara olekoba dego ye. <sup>41</sup> Qaja tamo bei na ni ojsim sinġila na mermqas, ‘Ni ijo inġi inġi qoboiyetbosim e daurbosim gam truquyala endeq gile.’ A degsi mermimqa ni aqa anjam di bunyosim aqa inġi inġi qoboiyetosim dauryosim gam olekobaq osi gilete. <sup>42</sup> Tamo bei na ino inġi bei yaimqajqa mermimqa ye. Tamo bei na ino inġi bei yaimosim bunuqna a kamba olo ni emqajqa mermimqa inġi di ye. A saidyaim.

*Niġi na jeu tamo nanġi geregereinjroqniy*

<sup>43</sup> “Niġi dal anjam endegsib queb, ‘Ni ino was nanġi qalaqalainjroqne. Osim ino jeu tamo nanġi qoreinjroqne.’ <sup>44</sup> Ariya e dal anjam di bunyosiy niġi endegsi mernġwai. Niġi nuġo jeu tamo nanġi dego qalaqalainjroqniy. Tamo qudei na niġi ugeugeinġibqa niġi olo nanġi qa Qotei pailyoqniy. <sup>45</sup> Niġi kumbra degyqab di niġi nuġo Abu lan qureq di unu qaji aqa anġro bole sqab. Niġi qalie, Qotei a dego tamo bole ti tamo uge ti nanġi turtnjroqnsiq kumbra bole bole enjreqnu. Agi a na aqa señ qarinyeqnaqa tamo bole ti tamo uge ti nanġoq aiyeqnu. Awa dego qarinyeqnaqa tamo bole ti tamo uge ti nanġoq aiyeqnu. <sup>46</sup> Tamo unġasari niġi qalaqalainġeqnub qaji nanġi segi niġi kamba qalaqalainjroqnaqab di kumbra tulan bolesai. Nuġo kumbra deqa Qotei a niġi awai bole enġwasai. Takis o qaji tamo nanġi dego kumbra degyeqnub. <sup>47</sup> Niġi nuġo was nanġi segi gereinjroqnaqab di kumbra tulan bolesai. Nuġo kumbra dena niġi na tamo qudei bunjrqasai. Tamo nanġi Qotei qaliesai qaji nanġi dego nanġo segi was nanġi gereinjreqnub. <sup>48</sup> Nuġo Abu lan qureq di unu qaji a gaigai kumbra bole bole keretoqnsiq yeqnu. Deqa niġi dego nuġo Abu aqa kumbra di dauryosib kumbra bole bole keretoqnsib yoqniy.

## 6

*Niġi lanġa baban na kumbra bole yaim*

<sup>1</sup> “Tamo qudei nanġi endegsib are qaleqnub, ‘E laġa baban na kumbra bole yoqnit tamo nanġi e nuboqnsib ijo ñam soqtetboqnqab.’ Ariya ninġi degyaib. Ninġi degyqab di nunġo Abu laġ qureq di unu qaji a ninġi awai bole enġwasai.

<sup>2</sup> “Ninġi gisaġ tamo nanġo kumbra dauryaib. Gisaġ tamo nanġo kumbra agiende. Nanġi na tamo inġi inġi saiġoji nanġi aqaryainjrqa oqnsib tamo qudei qariġnjreqnab nanġi qa namooqnsib gul anjameqnub. Gul anjameqnab tamo unġasari nanġi na gisaġ tamo nanġi di unjroqnsib nanġo ñam soqtetnjreqnub. Gisaġ tamo nanġi di Qotei tal miligiq di, gam kokbaq di kumbra degyeqnub. Deqa e bole mernġwai. Qotei a tamo nanġi di awai bole enjrqaasai. Nanġo awai agi tamo unġasari nanġi na nanġo ñam soqtetnjreqnub di kere. <sup>3</sup> Deqa ni degyaim. Ni tamo inġi inġi saiġoji nanġi aqaryainjrqa osimqa baġ qonan a uli na aqaryainjrimqa baġ wo a qalieqasai. <sup>4</sup> Di yawo anjam. Aqa damu endegsi unu. Ni uli na tamo inġi inġi saiġoji nanġi aqaryainjrimqa tamo unġasari kalil nanġi qalieqasai. Ni kumbra di uli na yoqnim ino Abu a segi unoqnqas. Deqa a segi na ino ñam soqtetmosim ni awai bole emoqnqas.”

### *Yesus a pailyo kumbra qa anjam palontej*

<sup>5</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Ninġi Qotei pailyqa osibqa gisaġ tamo nanġi pailyeqnub degsib pailyaib. Gisaġ tamo nanġi Qotei pailyqa oqnsib tamo unġasari kalil nanġo nãdamuq di tigeleqnab unjroqnsib nanġo ñam soqtetnjreqnub. Tamo nanġi di Qotei tal miligiq di, qure ambleq di, gam kokba qalaq di kumbra degyeqnub. Deqa e bole mernġwai. Qotei a nanġi awai bole enjrqaasai. Nanġo awai agi tamo unġasari nanġi na nanġo ñam soqtetnjreqnub di kere. <sup>6</sup> Deqa ni degsi pailyaaim. Ni Qotei pailyqa osimqa ino segi warum miligiq gilsim siran qandimtosim ino Abu uliejunu qaji a pailyimqa tamo kalil nanġi ni numqasai. Ni kumbra di uli na yoqnim ino Abu a segi unoqnqas. Deqa a segi na ino ñam soqtetmosim ni awai bole emoqnqas.

<sup>7</sup> “Tamo nanġi Qotei qaliesai qaji nanġi laġa laġa pailyo olekokba yoqnsibqa endegsib are qaleqnub, ‘Iga pailyo olekokba yoqnimqa Qotei a gago pailyo quqwas.’ Di gisaġ. Deqa ninġi Qotei pailyqa osibqa degsib pailyaib. <sup>8</sup> Ninġi nanġo kumbra di dauryaib. Ninġi inġi bei qa truquosib nunġo Abu pailjosaisoqnbqa a nami qalieqo.

<sup>9</sup> “Deqa ninġi endegsib Qotei pailyoqniy,  
‘O gago Abu, ni laġ qureq di unum.  
Ino ñam tulaġ getento.

<sup>10</sup> Ni bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgoqnime.

Laġ qureq di nanġi ino areqalo dauryeqnub dego kere iga mandamq endi ino areqalo dauryoqnqom.

<sup>11</sup> O Abu, gago inġi uyo bati gaigai keretgoqnime.

<sup>12</sup> Tamo nanġi iga qa une ateqnub qaji nanġo une kalil iga na kobotetnjreqnum deqa ni kamba gago une kalil dego kobotetgime.

<sup>13</sup> Gulbe bei na iga walawalaigosim uneq waigwa laqnimqa ni iga aqaryaigime.  
Yim Satan na iga ugetgwasai.’

<sup>14</sup> “O ijo anġro, ninġi degsib Qotei pailyoqniy. Ninġi quiy. Ninġi tamo bei qa anjam soqnimqa ninġi na aqa une kobotiy. Yimqa nunġo Abu laġ qureq di unu qaji a na kamba nunġo une kalil kobotetġwas. <sup>15</sup> Ninġi aqa une kobotetqasai di nunġo Abu a dego nunġo une kobotetġwasai.”

### *Yesus a qurienq qa anjam palontej*

<sup>16</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Ninġi qurienqqa marsibqa gisaġ tamo nanġi qurieneqnub ninġi degsib qurienqai. Gisaġ tamo nanġi qurienqoqnsibqa ulatamu ugeinreqnu. Tamo unġasari kalil nanġi na unjrsib nanġo ñam soqtetnjrqajqa deqa nanġi kumbra degyeqnub. Deqa e bole mernġwai. Tamo nanġi di Qotei na awai bole enjrqaasai. Nanġo awai agi tamo unġasari nanġi na nanġo ñam soqtetnjreqnub di kere. <sup>17</sup> Ariya ni kumbra degyaim.

Ni qurienqa osimqa ino ulatamu gegerere yansoqnsim ino gate banqa pranjoqnsim ino jejamu gereiyosim laqne. <sup>18</sup>Yimqa tamo ungasari kalil nanqi ni numoqnsib ni qurien ti unum di nanqi qalieqasai. Ni kumbra di uli na yoqnim ino Abu a segi na unoqngas. Deqa a segi na ino ñam soqtetmosim awai bole emoqngas.”

### *Ningi mandam qa ingi ingi koroiyaib*

<sup>19</sup>Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi mandam qa ingi ingi koroiyaib. Di sisimbin na ugetqab. Baisuwi ojgas. Bajin tamo nanqi tal paratosib oqab. <sup>20</sup>Deqa ningi lan qure qa ingi ingi koroiyiy. Di sisimbin na ugetqasai. Baisuwi ojgasai. Bajin tamo nanqi tal paratosib oqasai dego. <sup>21</sup>Sawa qabia ino ñoro bole unu dia ino are miligi dego singilatim sqas.”

### *Ino ñamdamu a ino jejamu qa pulon bul*

<sup>22</sup>Osiqa Yesus a olo marej, “Ino ñamdamu a ino jejamu qa pulon bul. Deqa ino ñamdamu boleqas di ino jejamu kalil suwanesqas. <sup>23</sup>Ariya ino ñamdamu ugeqas di ino jejamu kalil ambruesqas. Deqa pulon ino are miligiq di unu qaji a olo ambruqas di ino are miligi kalil ambruekritqas.”

### *Ni tamo kokba aiyel nanqi wauetnjrq keresai*

<sup>24</sup>Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo qujai a tamo kokba aiyel nanqi wauetnjrq keresai. A tamo kobaquja bei qalaqalaiyosim olo tamo kobaquja bei jeutqas. Bei aqa anjam dauryosim olo bei qoreiyqas. Dego kere ningi silali ti Qotei ti turtnjrsib nanqi wauetnjrq keresai.”

### *Ningi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib*

<sup>25</sup>Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi mandamq endi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib. Osib endegsib maraib, ‘Iga ingi ti ya ti qabe na osim uyqom? Gara qabe na osim gago jejamu kabutqom?’ Ningi degsib maraib. Ningi ingi uyo na segi ñambile oqasai. Ningi gara jugoqngab dena segi nungo jejamu bole sqasai. <sup>26</sup>Ningi qebari nanqi unjriy. Nanqi ingi yagosaieqnub. Ingi otorosib talq di atosaiieqnub. Ariya nungo Abu lan qureq di unu qaji a na qebari nanqi ingi anainjreqnu. Ningi qalie, qebari nanqi qunun saiqoji. Ningi tamo qunun ti. Ningi na qebari nanqi tulan bunjrejrunub. <sup>27</sup>Ningi mandamq endi sokobaiyqajqa deqa are koba qalaib. Ningi are koba qalqab dena ningi nungo segi sqajqa bati olo yala totoryqa keresai. Sai bole sai.

<sup>28</sup>“Deqa ningi kiyaga gara qabe na osib jejamu kabutqajqa are koba qaleqnub? Ningi ñam so unjriy. Nanjo wala kiyersib branteqnub di ningi qaliesai. Nanqi segi wauosaieqnub. Nanjo segi wala gereiyosaieqnub. <sup>29</sup>Deqa e ningi endegsi merngwai. Nami Solomon a gara wala boledamu jugoqnej. Ariya ñam so aqa wala dena Solomon aqa wala tulan bunyejunu. <sup>30</sup>Man lanaj a bini oqwas nebe tamo nanqi na ginjenyosib ñamyuwoq waiyqab. Man lanaj di Qotei na wala enjreqnu. Deqa ningi kiyaga Qotei qa nungo areqalo singilatqa yonub keresaingw? Ningi man lanaj sai. Ningi tamo qunun ti. Deqa ningi endegsi poingem, Qotei a ningi dego gara engoqngas. <sup>31</sup>Ningi areqalo kobaiyosib endegsib maraib, ‘Iga ingi ti ya ti qabe na osim uyqom? Gara qabe na osim gago jejamu kabutqom?’ Ningi degsib maraib. <sup>32</sup>Tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanqi ingi ingi deqa are koba qaleqnub. Ariya ningi deqa are koba qalaib. Nungo Abu lan qureq di unu qaji a qalie, ningi lanja sqa keresai. Ningi ingi ingi deqaji oqnsib sqab. <sup>33</sup>Deqa ningi kumbra qujai endi yoqniy. Ningi Qotei na taqatngosim nungo Mandor Koba sqajqa ti aqa kumbra bole bole dauryqajqa ti singilaoqniy. Ningi degyqab di Qotei na kamba ingi uyo ti gara ti dego engoqngas. <sup>34</sup>Deqa nebe kumbra kiye nungoq di brantqas ningi deqa are koba qalaib. Nebe a bati bei. Nebe qa gulbe di aqa segi gulbe. Bati segi segi aqa gulbe di nanjo segi segi. Deqa ningi are koba qalaib.”

## 7

*Niŋgi na tamo qudei naŋgi peginjraib*

<sup>1</sup> Osıqı Yesus a olo marej, “Niŋgi na tamo qudei naŋgi peginjraib. Niŋgi peginjrqasai di Qotei a kamba dego niŋgi pegiŋwasai. <sup>2</sup> Ariya niŋgi na tamo naŋgi peginjrqab kere dego Qotei a kamba niŋgi pegiŋwas. Niŋgi na tamo naŋgo jejamuq di une qametnjrqab kere dego Qotei a kamba nuŋgo jejamuq di une qametŋwas. <sup>3</sup> Kiyaqa ni ino was aqa ŋamdamuq di ŋam ņeŋgi kiŋala unu di unsimqa ino segi ŋamdamuq di ŋampaŋ kobaquja unu di ni unosai? <sup>4</sup> Kiyaqa ino segi ŋamdamuq di ŋampaŋ kobaquja soqnimqa ni na tentosim ino was minjqam, ‘Was, e ino ŋamdamuq di ŋam ņeŋgi kiŋala unonum di osiy taqal waiyetmqai?’ <sup>5</sup> Ni gisaŋ tamo. Ni mati ŋampaŋ kobaquja ino segi ŋamdamuq di unu qaji di taqal waiyosim ŋamdamu suwaŋmimqa ariya degam ŋam ņeŋgi kiŋala ino was aqa ŋamdamuq di unu qaji di geregere unsim taqal waiyete.

<sup>6</sup> “Niŋgi ņoro bole bole oqnsib baun naŋgi enjroqnaib. Enjrqab di naŋgi ņoro di taqal waiyosib bosib niŋgi uŋiŋwab. Niŋgi kolilei bole bole oqnsib bel naŋgi enjroqnaib. Enjrqab di naŋgi kolilei di mandamq di waiyosib naŋgo siŋga na soselenqab.”

*Niŋgi Qotei pailyqab di a na niŋgi aqaryaiŋwas*

<sup>7</sup> Osıqı Yesus a olo marej, “Niŋgi iŋgi bei qa Qotei pailyqab di a na eŋwas. Niŋgi iŋgi bei oqa marsibqa ŋamqab di itqab. Niŋgi siranme kindokindonabqa Qotei na siran waqtetŋwas. <sup>8</sup> Tamo kalil Qotei pailyeqnub qaji naŋgi iŋgi eqnub. Tamo kalil iŋgi qa ŋameqnub qaji naŋgi iteqnub. Tamo kalil siranme kindokindoneqnub qaji naŋgi Qotei na siran waqtetnjreqnu.

<sup>9</sup> “Tamo bei aqa aŋgro a manyim iŋgi qa minjimqa a iŋgi yqas. A meniŋ yqasai. <sup>10</sup> A na qe qa minjimqa a qe yqas. A amal yqasai. <sup>11</sup> Deqa niŋgi quiy. Niŋgi tamo bolesai. Ariya niŋgi nuŋgo aŋgro naŋgi iŋgi bole bole enjreqnub. Niŋgi naŋgi saidnjrosai eqnub. Nuŋgo kumbra dena niŋgi endegsi poiŋgem, nuŋgo Abu laŋ qureq di unu qaji a dego niŋgi saidŋgosaieqnu. Niŋgi pailyqab di a na iŋgi bole bole niŋgi eŋgoqnqas. A na niŋgi saidŋwasai bole sai.

<sup>12</sup> “Kumbra bole bole tamo naŋgi na niŋgi eŋwajqa arearetŋgeqnu qaji di niŋgi na olo naŋgi enjroqniy. Niŋgi degyqab di niŋgi Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo naŋgo anjam ti kalil keretosib dauryqab.”

*Niŋgi siranme kiŋala miligiq giliy*

<sup>13</sup> Osıqı Yesus a olo marej, “Niŋgi siranme kiŋala miligiq giliy. Niŋgi siranme kobaquja miligiq gilqab di niŋgi padalo sawaq aiqab. Gam di kobaquja. Tamo gargekoba naŋgi gam di dauryeqnub. <sup>14</sup> Niŋgi siranme kiŋala miligiq gilqab di niŋgi gam kiŋala dauryosib ŋambile gaigai sqajqa sawaq di brantqab. Tamo quja quja segi gam di itosib dauryeqnub.”

*Niŋgi gisaŋ anjam maro tamo naŋgi qa ŋam atoqniy*

<sup>15</sup> Osıqı Yesus a olo marej, “Niŋgi geregere ŋam atoqniy. Tamo qudei na bosib gisaŋosib mernqwab, ‘Iga Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Di sai. Tamo naŋgi di kaja bul lawo na boqnsib niŋgi walawalaiŋgoqnsib anjam mernqeqnub. Ariya naŋgo are miligiq di naŋgi tamo uge. Naŋgi baun juwan kaja naŋgi ņumeqnub dego bul. <sup>16</sup> Niŋgi naŋgo kumbra di geregere tenemtosib poiŋwas, naŋgi Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai. Niŋgi are qaliy. Tamo naŋgi sil luwit mariŋq dena wain gei osib uyeqnub e? Sai. Maŋ luwit mariŋq dena qura gei osib uyeqnub e? Sai. <sup>17</sup> Niŋgi qalie, ŋam bole naŋgi gei bole ateqnub. ŋam uge naŋgi gei uge ateqnub. <sup>18</sup> ŋam bole naŋgi gei uge atosai eqnub. ŋam uge naŋgi gei bole atosai eqnub. <sup>19</sup> ŋam kalil gei bole atosai eqnub qaji di tamo naŋgi na qomelenoqnsib ŋamyuwoq di breinjreqnub. <sup>20</sup> Dego kere niŋgi gisaŋ tamo naŋgo kumbra geregere tenemtosib poiŋwas, naŋgi Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai.

<sup>21</sup> “Ningi endegsib are qalaib. Tamo ungasari nanği ‘O Tamo Koba, O Tamo Koba’ e degsib metbqab di Qotei na nanği taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqas. Di sai. Tamo ungasari ijo Abu aqa areqalo dauryeqnub qaji nanği segi Qotei na taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqas. Qotei agi lañ qureq di unu. <sup>22</sup> Mondon diño bati bamqa tamo ungasari gargekoba nanği ijo ulatamuq di tigelosib endegsib merbqab, ‘O Tamo Koba, iga ino ñam na anjam mare mare laqnem. Iga ino ñam na mondor uge uge winjroqnsimqa manwa gargekoba yoqnem.’ Nanği e degsib merbqab. <sup>23</sup> Merbibqa e kamba minjrçai, ‘Ningi tal qabe? E ningi qaliesai. Deqa ningi jaraiyyi. Ningi kumbra uge yo qaji tamo.’ ”

### *Yesus a tal gereiyo kumbra qa yawo anjam marej*

<sup>24</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo a ijo anjam kalil endi qusim dauryqas di a tamo bei meniñ quraq di aqa tal atej a bul sqas. <sup>25</sup> Bunuqna awa jagwa ti bosimqa ya meli dosim tal di qamsim putqasai. Singila na tigelesqas. Di kiyaaqa? A meniñ quraq di tal atej deqa. <sup>26</sup> Ariya tamo a ijo anjam kalil endi qusim olo dauryqa uratqas di a nanari tamo bei laña sub gogeq di aqa tal atej qaji a bul sqas. <sup>27</sup> Tal atnaq sonaqa awa jagwa ti bosiqqa ya meli dosiqa tal di qamsiq renğıntosiq putonaq aisiq tulañ niñaqej. Od, tal di a torei padalej.”

<sup>28</sup> Yesus a anjam kalil di marsiq koboonaqa tamo ungasari tulañ gargekoba nanği queb. Qusib nanği prugugeteb. <sup>29</sup> Di kiyaaqa? Yesus aqa anjam maroqnej di singila ti. Dal anjam qalie tamo nanço anjam maroqneb de ti keresai. Yesus a segi anjam di aqa abu.

## 8

### *Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeelenej qaji di boletej*

<sup>1</sup> Yesus a manaq dena aiyeqnaqa tamo ungasari tulañ gargekoba nanği a dauryosib aiyeq. <sup>2</sup> Onaqa tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenej qaji a Yesus aqa areq bosiqqa aqa singaq di singa pulutosiqa minnej, “O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqnimqa e boletbe.” <sup>3</sup> Degsi minjnaqa Yesus a bañ waiyosiq tamo di ojsiqa minnej, “E ni boletmqqa are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme.” Onaqa bati qujai deqa aqa yu kalil mosoosiq aqa jejamu boleej. <sup>4</sup> Onaqa Yesus na olo minnej, “Ni que. Ino jejamu boleqo deqa ni tamo qudei nanği minjraim. Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqa ingi ingi Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiyime. Yimqa tamo ungasari nanği ni numsib marqab, ‘Bole, ino jejamu boleqo.’ ”

### *Yesus na qaja tamo gate aqa kanğal tamo boletej*

<sup>5</sup> Onaqa Yesus a walwelosiq Kaperneam qureq di brantej. Dia qaja tamo gate bei soqnej. A Rom tamo. A Yesus aqa areq bosiqqa pailiosiq minnej, <sup>6</sup> “O Tamo Koba, ijo kanğal tamo a makobaiyqo. Aqa tanu kalil laiyosiq jejamu tulañ jaqatinyqoqa talq di ñeiejunu.” <sup>7</sup> Onaqa Yesus na minnej, “E gilsiy boletqai.” <sup>8</sup> Degsi minjnaqa qaja tamo gate na olo minnej, “O Tamo Koba, e tamo bolesai deqa ni ijo talq baim. Ni anjam segi marimqa ijo kanğal tamo a boleqas. <sup>9</sup> E dego tamo kokba qudei nanço sorgomq di unum. Ijo qaja tamo nanği ijo sorgomq di unub. E bei minjqai, ‘Ni gile.’ Yimqa a gilqas. Bei minjqai, ‘Ni au.’ Yimqa a bqas. Ijo kanğal tamo bei minjqai, ‘Wau di ye.’ Degsi minjitqa a ijo anjam dauryqas.” <sup>10</sup> Onaqa Yesus a qaja tamo gate aqa anjam di qusiqa tulañ prugugetej. Osiqa bulosiq tamo ungasari gargekoba a dauryoqneb qaji nanği minjrej, “E bole mernğwai. Qaja tamo gate endi a e qa aqa areqalo tulañ singilatqo. Israel tamo nami e qa degsi aqa areqalo singilato qaji bei unosai.

<sup>11</sup> “Deqa e ningi endegsi mernğwai. Tamo ungasari gargekoba nanği sawa guta na guma na ti bosib koroosib Abraham, Aisak, Jekop nanği koba na awoosib ingi uyoqnaqab. Yimqa Qotei lañ qureq di unu qaji a nanço Mandor Koba sosim nanği taqatnjrqas. <sup>12</sup> Ariya tamo qudei Qotei a nami taqatnjrqa osiq metnjrej qaji nanği a qa nanço areqalo singilatosai deqa a nanço Mandor Koba sosim nanği taqatnjrqasai. A na nanği osim qalaq

di breinjrimqa nanġi sawa ambruq di sqab. Sawa dia nanġi akamkobaoqnsib pailoqnsib nanġo jaqatinġ qa qalagei anjam atoqnqas.”

<sup>13</sup> Osiqa Yesus a qaja tamo gate di minġej, “Ni gile. Ni e qa ino areqalo singilatonum deqa ni gilsim unime. Ino kanġal tamo a boleosiġ unu.” Degsi minjnaqa bati qujai deqa aqa kanġal tamo aqa ma koboonaqa a boleej.

#### *Yesus na Pita aqa mimibe boletej*

<sup>14</sup> Onaqa Yesus a Pita aqa tal gogetosiqa Pita aqa mimibe makobaiyonaqa jejamu kanġanġyonaq bijalq di nġiesonaq unej. <sup>15</sup> Unsiqa aqa baġ ojsiqa tigeltonaqa aqa jejamu kanġanġ di koboonaqa a tigelosiqa inġi goiyetej.

#### *Yesus a tamo unġasari gargekoba nanġi boletnġroqnej*

<sup>16</sup> Seġ aiqa laqnaqa tamo unġasari mondor uge uge na ojeleno qaji nanġo was nanġi na joqnsib Yesus aqa areq osi boqneb. Osi beqnaqqa Yesus a anjam segi minġreqnaqa mondor uge nanġi aqa anjam quoqnsib jaraiyoqneb. Tamo ma utru segi segi so qaji nanġi dego osi beqnaq Yesus na boletnġroqnej. <sup>17</sup> A kumbra di yoqnej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “Kristus a gago ma utru segi segi kalil yayietgoqnsiġ taqal waiyeqnu.”

#### *Tamo qudei nanġi Yesus dauryqajqa minġej*

<sup>18</sup> Bati deqa Yesus a nġam atej di tamo unġasari tulaġ gargekoba nanġi aqa areq di koroesonab unġrej. Deqa a na aqa anġro nanġi minġrej, “Iga qobuġ gogetosim jaraiyosim ya agu taqal beiq gilqom.” <sup>19</sup> Degsi minġrsiqa nanġi joqsiġ koba na gilqa laqnaqqa dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa areq bosiqqa minġej, “O Qalie Tamo, ni sawa sawaq gilqonimqa e ni daurmoqnqai.” <sup>20</sup> Onaqa Yesus na minġej, “Baġ juwan nanġi tal ti. Aġi sub miligiq di nġereġeqnub. Qebari nanġi simi ti. Deqa nanġi simiq di nġereġeqnub. Ariya e Tamo Anġro nġeiqajqa tal saiġoġi. Deqa ni e daurbqajqa gulbe koba.” <sup>21</sup> Onaqa Yesus aqa anġro bei na minġej, “O Tamo Koba, ni e odbimqa e mati aisiy iġo abu qa tariġoqnqai. A moiymqa subq atsiy di e ni daurmqai.” <sup>22</sup> Onaqa Yesus na minġej, “Unġum. Tamo moiyo qaji nanġi segi na tamo moiyo qaji nanġi subq atelenoqnqab. Ariya ni bosim e daurbe.”

#### *Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minġrnaq laeb*

<sup>23</sup> Osiqa Yesus a qobuġ gogetonaqa aqa anġro nanġi a dauryosib koba na qobuġ gogetosib gileb. <sup>24</sup> Nanġi gileqnaqqa Yesus a qobuġ miligiq di nġeisiq qambumtej. Onaqa jagwa tulaġ koba tigelosiġ ya korkortosiqa qobuġ qaloqnsiqa mormanġ miligiq aiyeqnaqa ya maqej. <sup>25</sup> Deqa Yesus aqa anġro nanġi tulaġ ulaugetosib aqa areq bosib dudumyosib minġej, “O Tamo Koba, ni iġa aqaryaige. Iġa padalqa laqnum.” <sup>26</sup> Onaqa Yesus a tigelosiqa minġrej, “Ninġi e qa nunġo areqalo singilatqa yonub tulaġ keresaiġngwo. Ninġi kiyaqqa ulaonub?” Degsi minġrsiqa jagwa ti ya ti nġirinġnġrnaqa nanġi laeb. <sup>27</sup> Onaqa Yesus aqa anġro nanġi are koba qalsib segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti minġrqoqa aqa anjam qusib laonub?”

#### *Yesus a tamo aiyel nanġo jejamuq na mondor uge gargekoba winġrej*

<sup>28</sup> Onaqa Yesus aqa anġro nanġi ti qobuġ na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Gadara nanġo sawaq di tiryeb. Tiryonabqa tamo aiyel nanġi tamo sub ato sawaq dena brantosib walwelosib Yesus aqa areq beb. Tamo nanġi di mondor uge uge na ojeleno qaji. Nanġi aiyel qaja ani. Deqa tamo kalil nanġi gam dena walwelqa keresai. <sup>29</sup> Nanġi aiyel Yesus aqa areq bosib lelenkobaosib minġej, “O Qotei aqa Niri, ni iġa kiyergwajqa bonum? Iġa padalqajqa bati bosaisonaqa ni laġa ambleq di iġa jaqatinġ egwa bonum e?” <sup>30</sup> Bati deqa isaġ yala dia bel tulaġ gargekoba nanġi suwaroqneb. <sup>31</sup> Deqa mondor uge nanġi singila na pailosib Yesus minġej, “Ni iġa qarinqimqa iġa bel nanġo jejamuq gilelenqom.”



<sup>32</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Di kere. Ningi jaraiyosibqa bel nanjo jejamuq gilelenoiy.” Degsi minjrnaqa mondor uge nanji na tamo aiyel di uratnjrsib bel nanjo jejamuq gileleneb. Gilnabqa bel kalil nanji gurgurosib botau dena prugelenosib yaq aisib ya uysib moreneb.

<sup>33</sup> Onaqa bel taqatoqneb qaji tamo nanji kumbra di unsibqa jaraiyosib qure miligiq aiyeb. Aisib bel qa ti tamo aiyel mondor uge uge na ojeleno qaji nanji qa ti saoqnsib laqneb. <sup>34</sup> Onaqa qure deqaji kalil nanji qusibqa Yesus unqajqa aqa areq beb. Bosib Yesus unsib minjeb, “Ni gago sawa endi uratosim sawa beiq gile.”

## 9

### *Yesus a tamo bei jechamu laiyej qaji di boletej*

<sup>1</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanji ti olo qobun gogetosibqa ya agu taqal beiq aisib Yesus aqa segi qureq di branteb. <sup>2</sup> Brantosib sonabqa tamo qudei na tamo bei jechamu laiyej qaji a saperaq di atsib Yesus aqa areq osi beb. Onaqa Yesus a nanjo areqalo unej di nanjo areqalo qujai Yesus na tamo jechamu laiyej qaji di boletqa kere. Degsi unsiq deqa tamo di minjej, “O ijo angro, ni areboleimeme. Ino une kalil e na kobotetmonum.”

<sup>3</sup> Onaqa dal anjam qalie tamo qudei nanji Yesus aqa anjam di qusibqa nanjo areqalo na mareb, “Yesus a Qotei misilinyqo.”

<sup>4</sup> Nanji degsib are qaleq nabqa Yesus a nanjo areqalo di qalieosiqa minjrej, “Ningi kiyaa areqalo uge di onub? <sup>5</sup> Anjam kiye e na tamo jechamu laiyo qaji di minjit ningi qusib e qa poingwas? ‘Ino une kalil e na kobotetmonum,’ anjam de kiyo, ‘Ni tigelosim walwel,’ anjam de kiyo? <sup>6</sup> Ariya e segi Tamo Angro. E mandamq endi singila ti unum deqa e na tamo nanjo une kobotetnrqa kere. Ningi degsi poingwajqa deqa e na tamo di boletqai.” Yesus a nanji degsi minjrsiqa tamo jechamu laiyej qaji di koqyosiqa minjej, “Ni tigelosim ino sapera osim ino talq gile.” <sup>7</sup> Degsi minjnaqa aqa jechamu boleanaqa a tigelosiqa aqa talq gilej. <sup>8</sup> Onaqa tamo ungasari kalil nanji Yesus aqa manwa di unsibqa nanji tulan ulaosib Qotei aqa ñam soqtoqneb. Di kiyaa? Qotei na singila kobaquja Yesus vej deqa.

### *Yesus na Matyu minjej, “Ni e daurbe”*

<sup>9</sup> Onaqa Yesus a dena walweloosiqa takis o qaji tamo bei aqa ñam Matyu a takis o talq di awesonaq gilsiq itej. Osiqa minjej, “Ni e daurbe.” Degsi minjnaqa a tigelosiqa Yesus dauryej.

<sup>10</sup> Onaqa bati bei Yesus aqa angro nanji ti Matyu aqa talq gilsib awoosib ingi uyoqneb. Nanji segi sai. Takis o qaji tamo ti une tamo ti tulan gargekoba nanji dego bosib awoosib Yesus aqa angro nanji ti ingi uyoqneb. <sup>11</sup> Onaqa Farisi qudei nanji bosib Yesus a takis o qaji tamo ti une tamo ti nanji koba na ingi uyeq nab unjrsibqa Yesus aqa angro nanji nenemnjreb, “Nunjo Qalie Tamo a kiyaa takis o qaji tamo ti une tamo ti nanji koba na awoosib ingi uyeq nub?”

<sup>12</sup> Onaqa Yesus a Farisi nanjo anjam di qusiqa minjrej, “Tamo ma saiqoji nanji yu qangra tamo aqaq gilosaieq nub. Tamo ma ti nanji segi yu qangra tamo aqaq gileq nub. <sup>13</sup> Qotei aqa anjam bei nami nengrenyeb qaji di ningi sisiyosib geregere poingem. Agi endegsib nengrenyeb, ‘Ningi e laja atraibeq nub. E nunjo kumbra deqa arearetbosaieq nu. Ariya ningi tamo nanji qa duloqnsib kumbra bole bole enjroq nab di e tulan arearetbqas.’” Osiqa Yesus a olo anjam endegsi minjrej, “Tamo bei a marqas, ‘E tamo bole. E une saiqoji.’ E tamo deqaji nanji metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyosai. Tamo a marqas, ‘E une ti.’ E tamo deqaji nanji metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem.”

### *Yesus a qurien qa anjam marej*

<sup>14</sup> Bati bei Jon aqa angro nanği Yesus aqa areq bosib minjeb, “İga ti Farisi nanği ti ingi uratoqnsim qurieneqnum. Kiyaaq ino angro nanği qurienosaieqnum?”

<sup>15</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo bei a uña ban ojqa bati qa aqa was nanği ti soqnibqa nanği are gulbeinjrqas e? Sai. Bunuqna nanço was a nanği uratnjrimqa bati deqa nanği qurienoqnsib sqab.

<sup>16</sup> “Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari brançoq di qandimqa keresai. Degsi qandimqas di bunuqna a na gara jugo sari di yansimqa gara mutu bunuj a kiñalaosim gara jugo sari di uratim bran qelikobaqas. <sup>17</sup> Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa keresai. Ya nobu sari di nami kanğranosiq singilaej deqa tamo dena wain bunuj qamimqa wain a didiqosim ya nobu sari paratosimqa wain bilenosim mandamq aiqas. Ya nobu a dego ugeqas. A wain bunuj osim ya nobu bunujq di qamqas di nanği ombla bole sqab.”

### *Uña bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosiq olo angro moiyej qaji a tigeltej*

<sup>18</sup> Yesus na Jon aqa angro nanği yawo anjam degsi minjrsiq koboonaqa Qotei tal taqato tamo bei a walwelosiq Yesus aqa areq bosiqqa sinğa pulutosiqqa minjrej, “O Tamo Koba, ijo angro sebin a endego moiço. Deqa ni bosim ino ban aqa jejamuq di atimqa a olo ñambile sqas.” <sup>19</sup> Onaqa Yesus na tamo di odyosiqqa tigelosiq a dauryosiq gileqnaqa aqa angro nanği dego nanği aiyel daurnjrsib gileb.

<sup>20</sup> Nanği gileqnaqqa uña bei ma ti soqnej qaji a Yesus aqa qoreq na dadauryosiqqa ban waiyosiq Yesus aqa gara mutu ojej. Uña di a nami bai na unej leñ aiyosiq degsi soqnej wausau 12 uratej. <sup>21</sup> A endegsi are qalej, “E Yesus aqa gara mutu segi ban na ojitqa ijo ma kobaqas.” Degsi are qalsiqqa ban waiyosiq Yesus aqa gara mutu ojej. <sup>22</sup> Ojnaqa Yesus a bulosiqqa uña di unsiqqa minjrej, “O ijo angro, ni are lawo soqnime. Ni ino areqalo e qa singilatosim ijoq bonum deqa ino ma ağı kobaqo.” Onaqa bati qujai deqa aqa leñ aiyosiq qaji di koboej.

<sup>23</sup> Yesus a dena walwelosiq Qotei tal taqato tamo aqa talq di brantosiqqa ñam atej di tamo unğasari nanği yumba anjamqnsib akam murqumyeqnaq unjrej. <sup>24</sup> Unjrsiqqa minjrej, “Ninği sasaloiy. Angro sebin di a moiçosai. A laña ñeisiq qambumtejunu.” Degsi minjrnaqa nanği Yesus kikiyeb. <sup>25</sup> Osib nanği sasalosib tal uratonabqa Yesus a angro moiyej qaji aqa warum miligiq gilsiqqa angro aqa ban ojsiq soqtonaqa a olo ñambile osiq tigelosiq awoej. <sup>26</sup> Onaqa bunuqna sawa sawa kalilq di tamo unğasari nanği Yesus aqa mañwa deqa saosqnsib laqneb.

### *Yesus a tamo qudei nanği boletnjrej*

<sup>27</sup> Onaqa Yesus a qure di uratosiq walwelosiq gileqnaqa tamo aiyel ñam qandimnjro qaji nanği gam na Yesus dauryosib giloqneb. Nanği giloqnsib lelenoqnsib Yesus minjoqneb, “O Devit aqa Niri, ni iga qa are ugeimeme.” <sup>28</sup> Degsib Yesus minjeqnaqqa a tal bei gogetej. Tal gogetosiq sonaqa nanği aiyel Yesus aqa areq bonabqa minjrej, “E ninği boletnğwa kere ninği degsib are qalonub e?” Onaqa nanği aiyel na minjeb, “Od, Tamo Koba.” <sup>29</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Ninği e qa nunço areqalo singilatosib ijoq bonub deqa e ninği boletnğwai.” Osiqqa aqa ban waiyosiq nanço ñamdamu ojej. <sup>30</sup> Ojnaqa nanço ñamdamu poinjrnaqa nanği sawa uneb. Onaqa Yesus a singila na minjrej, “Nunço ñamdamu boleqo deqa ninği tamo qudei nanği ubtosib minjraib.” <sup>31</sup> Onaqa nanği Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus a nanği aiyel boletnjrej deqa nanği gilsib mare mare laqnaq sawa deqaji tamo unğasari kalil nanği quekriteb.

<sup>32</sup> Nanği aiyel gileqnaqqa tamo bei mondor uge na ojnaq medabu getenyej qaji a tamo qudei na osib Yesus aqa areq beb. <sup>33</sup> Bonabqa Yesus na mondor uge di wiyetonaqa aqa meñ otyonaqa medabu waqtosiqqa anjam maroqnej. Onaqa tamo unğasari kalil nanği mañwa di unsibqa are koba qaloqnsib maroqneb, “İsrael sawaq endi tamo bei na kumbra deqaji bei yeqnaq iga nami unosaiqnem.” <sup>34</sup> Onaqa Farisi nanği maroqneb,

“Mondor uge nanjo gate koba Satan a Yesus aqa jejamuq di unu. Singila dena Yesus na mondor uge nanji winjreqnu.”

*Yesus a tamo ungasari nanji qa dulej*

<sup>35</sup> Yesus a dena walwelosiqa qure kokba ti qure kiñilala ti dia brantoqnsiqa Juda nanjo Qotei tal miligiq giloqnsiqa Qotei aqa anjam palontoqnsiq minjroqnej. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas anjam bole di Yesus na palontoqnsiq Juda nanji minjroqnej. Osiqa tamo ma utru segi segi so qaji nanji boletnjroqnej. <sup>36</sup> Tamo ungasari tulan gargekoba nanji Yesus aqa areq beq nabqa unjroqnsiq a nanji qa duloqnej. Di kiyayaqa? Nanji tulan sougetesoqneb deqa. Nanji kaja bul mandor sai qoji. <sup>37</sup> Deqa Yesus na aqa angro nanji yawo anjam bei endegsi minjrej, “Wauq di inji gargekoba melionub. Ariya inji meli bunuj otorqajqa wau tamo gargekoba sai. <sup>38</sup> Deqa ningi wau lanja minjibqa a na wau tamo nanji qarinjrimqa nanji aqa wauq gilsib inji meli bunuj otorelenqab.”

## 10

*Yesus aqa angro 12 nanjo ñam*

<sup>1</sup> Onaqa Yesus na aqa angro 12 nanji metnjrnaqa aqa areq beb. Bonabqa a na nanji singila enjrej. Nanji na tamo ungasari nanjo jejamuq dena mondor uge uge winjrqajqa ti tamo ungasari nanjo ma utru segi segi kalil kobotetnjrqajqa ti deqa marsiq nanji singila enjrej.

<sup>2</sup> Aqa anjam maro tamo 12 singila enjrej qaji nanjo ñam agiende. Bei Saimon. Yesus na aqa ñam bei Pita waiyej. Nanji aqa was Andru wo. Bei Sebedi aqa ñiri Jems aqa was Jon wo. <sup>3</sup> Ariya Filip Bartolomyu wo. Bei Tomas nanji takis o qaji tamo Matyu wo. Bei Alfias aqa ñiri Jems nanji Tadius wo. <sup>4</sup> Bei Saimon agi Rom nanji winjrqajqa maroqnej qaji. Ariya bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiqa jeu tamo nanjo banq di atej qaji.

*Yesus na aqa angro 12 nanji wau enjrej*

<sup>5</sup> Osiqa Yesus na aqa angro 12 nanji di qarinjrimqa osiqa minjrej, “Ningi qure qureq giloqniy. Ningi sawa bei bei qaji nanjoq giloqnaib. Samaria nanjo qureq dego giloqnaib. <sup>6</sup> Ningi Israel nanjo segiq giloqniy. Israel nanji sougetejunub. Nanji kaja bul mandor sai qoji. <sup>7</sup> Deqa ningi giloqnsibqa anjam endegsib minjroqniy, ‘Qotei lan qureq di unu qaji a nunjo Mandor Koba sosim ningi taqatngwajqa bati jojomqo.’ <sup>8</sup> O ijo angro, ningi na Israel nanji degsib minjroqnsibqa nanjo ma tamo nanji boletnjroqniy. Tamo moreñoqnbqa olo tigeltjroqniy. Tamo nanjo jejamu yu na ugeeleno qaji nanji olo gereinjroqniy. Mondor uge uge nanji dego tamo ungasari nanjo jejamuq dena winjroqniy. E singila engonum qaji di ningi awaiyosai. E lanja engonum. Deqa ningi dego tamo nanji lanja gereinjroqniy. Nanji awai bei yainjraib.

<sup>9</sup> “Ningi meniñ silali agi gol ti silva ti kapa ti di osib gilaib. <sup>10</sup> Ningi walwelosib nunjo qaqun aib. Gara jugo aiye aiyel aib. Singa tatal aiye aiyel aib. Walwelqajqa toqon ojaib. Ningi Qotei aqa wau tamo unub deqa ningi qure qureq giloqnsibqa nanji na inji inji deqaji ningi enjoqnbqab.

<sup>11</sup> “Ningi qure bei beiq di brantoqnsibqa tamo bole bei itoqnsib aqa talq di soqniy. Dia sosib dena tigeloqnsib olo qure beiq giloqniy. <sup>12</sup> Ningi tal bei gogetoqnsibqa tamo ungasari tal miligiq di unub qaji nanji endegsib minjroqniy, ‘Ningi lawo na soqniy.’ <sup>13</sup> Degsib minjroqnsibqa nanji ningi joqnsib gereingibqa nunjo lawo anjam di nanjoq di uratib soqnem. Ariya nanji ningi gereingosaiabqa nunjo lawo anjam di olo puluosim nunjoq bem. <sup>14</sup> Tamo bei a ningi gereingwa uratimqa kiyo nunjo anjam quqwa asgiyimqa kiyo ningi qure di uratqa oqnsib nunjo singa tumberum butuyoqniy. <sup>15</sup> E bole merngwai. Mondor Qotei a tamo ungasari nanjo une qa peginjrimqa batiamqa Qotei na

qure deqaji nanği tulan padaltnjrougetqas. Sodom qure ti Gomora qure ti nanği Qotei na mondonj degsim padaltnjrqsai. A nanği gulbe kiñala enjrqsas.”

### *Gulbe bei bei brantoqnqab*

<sup>16</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Ninği quiy. Ninği kaja du du bul unub deqa e na ninği qarınğitqa gilsib bauñ juwan nanço ambleq di wauoqnqab. Deqa ninği amal nanço kumbra dauryiy. Agi amal nanği gaigai ñam atoqnsib laqnub. Ninği binon nanço kumbra dego dauryiy. Agi binon nanği kumbra bole segi yeqnub. Nanği kumbra uge yosaieqnub. <sup>17</sup> Deqa ninği tamo nanği qa geregere ñam atoqniy. Nanği bosib ninği ojelenosib anjam pegiyo talq di ninği tigeltngoqnqab. Osib nanço Qotei tal miligiq di ninği kumbaingoqnqab. <sup>18</sup> Osib ninği olo joqoqnsib Rom nanço gate ti nanço mandor ti nanço ulatamuq di ninği tigeltngoqnqab. Yimqa ninği ijo anjam bole palontoqnsib nanği minjroqnqab. Osib sawa bei bei qaji nanği dego ijo anjam minjroqnqab. <sup>19</sup> Nanği na ninği ojoqnsib anjam pegiyo talq di tigeltngoqnbqa ninği ulaaib. Osib endegsib are qalaib, ‘Iga na kamba anjam kiyersim minjrqom?’ Ninği degaib. Bati deqa Qotei na powo engimqa ninği kamba anjam minjrqsai. <sup>20</sup> Ninği segi na anjam minjrqsai. Nunço Abu aqa Mondor na nunço medabu singilatetngim ninği anjam marqab.

<sup>21</sup> “Bati deqa kumbra uge endeqaji brantelenqas. Tamo qudei na nanço segi was nanği ojoqnsib jeu tamo nanço banq di atoqnbqa nanği na nanği ñumoqnbqa moreñoqnqab. Tamo qudei na nanço segi anğro nanği dego degsib ojoqnqab. Anğro qudei na nanço segi ai abu nanği ojoqnsib jeu tamo nanço banq di atoqnbqa nanği na nanği ñumoqnbqa moreñoqnqab. <sup>22</sup> Ninği ijo ñam ejunub deqa tamo unğasari kalil nanği ninği qa tulan ugeoqnsib jeutngoqnqab. Ariya ninği ijo ñam singila na ojsib gilsib diño bati itqab di Qotei na ninği elenqas. <sup>23</sup> Ninği qure bei beiq di brantoqnbqa tamo unğasari nanği na ninği ugeugeingoqnbqa ninği nanço qure di uratoqnsib olo qure beiq giloqniy. E bole mernğwai. Ninği Israel nanço qure kalil keretosaisoqnbqa e Tamo Anğro olo bğai.

<sup>24</sup> “Skul anğro na aqa qalie tamo a bunyqa keresai. Kanğal tamo na aqa tamo koba a bunyqa keresai. <sup>25</sup> Skul anğro a kobaqujaosimqa di aqa qalie tamo ombla kerekereqab. Kanğal tamo a powo koba osimqa di aqa tamo koba ombla kerekereqab. E tal aqa abu bul. Jeu tamo nanği na e merbeqnub, ‘Ni Satan.’ Degsib ñam merbeqnub. Ninği ijo talq di unub deqa jeu tamo nanği na ninği dego ñam tulan ugedamu merngoqnqab.”

### *Ninği Qotei segi ulaiyiy*

<sup>26</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Ninği jeu tamo nanği di ulainjraib. Kumbra kalil kabuejunu qaji di boleq dqas. Anjam kalil uliejunu qaji di tamo nanği qusib poinjrqsas. <sup>27</sup> Deqa anjam e ambruq di merngeqnum qaji di ninği olo suwançoq di maroqniy. Anjam ninği lumu na queqnub qaji di ninği olo bijal gogeq di tigelosib palontoqniy. <sup>28</sup> Ninği jeu tamo nanği ulainjraib. Nanği nunço qunun moyotqa keresai. Nanği nunço jejamu segi moyotqa kere. Deqa ninği nanği ulainjraib. Qotei a segi ulaiyiy. A na qujai tamo nanço qunun ti jejamu ti turtnjrsim ñamyuwoq di breinjrqas kere.

<sup>29</sup> “Ninği qalie. Tamo nanği qebari sinjir silali kobaquja na awaiyosaieqnub. Silali kiñala na awaiyeqnub. 10 toea dego. Ariya nunço Abu a na qebari sinjir nanği geregere taqatnjreqnu. A na marimqa bei a ulonjosim mandamq aiqa keresai. <sup>30</sup> Dego kere Qotei a nunço gate banqa segi segi sisiyoqnsiq geregere taqateqnu. <sup>31</sup> Deqa ninği ulaaib. Ninği qebari kalil nanği tulan bunjnrejunub.”

### *Ninği Yesus aqa ñam marqajqa ulaaib*

<sup>32</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Ninği mandam tamo nanço ulatamuq di ijo ñam boleq atsib marqab di mondonj e kamba ijo Abu lan qureq di unu qaji aqa ulatamuq di nunço ñam boleq atsiy marqai. <sup>33</sup> Ariya ninği mandam tamo nanço ulatamuq di ijo ñam marqajqa asgingwas di mondonj e kamba ijo Abu lan qureq di unu qaji aqa ulatamuq di nunço ñam marqajqa asğibqas.”

### *Iga Yesus tulan qalaqalaisyooqnom*

<sup>34</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi kiyersib are qalonub? E na qaja kobotitqa tamo ungasari nanngi geregere lawo na sqajqa e deqa bem kiyo? Sai. E na qaja kobotqajqa bosai. E na tamo ungasari nanngi pupoinjritqa nanngi jeu jeu sqajqa deqa bem. <sup>35</sup> Od, e jeu kumbra tigeltqa bem. Deqa angro mel nanngi na nanngo segi abu nanngi jeutnjroqngab. Angro sebin nanngi na nanngo segi ai nanngi jeutnjroqngab. Ain yala nanngi na nanngo segi ain qeli nanngi jeutnjroqngab. <sup>36</sup> Tamo ungasari tal qujaiq di unub qaji nanngi jeu jeu sqab.

<sup>37</sup> “Deqa ningi quiy. Tamo bei na aqa ai abu nanngi tulan qalaqalainjrsimqa ariya di bunyosim e tulan qalaqalaibqasai di a e ombla wauqa keresai. Tamo bei na aqa angro mel nanngi ti aqa angro sebin nanngi ti tulan qalaqalainjrsimqa ariya di bunyosim e tulan qalaqalaibqasai di a e ombla wauqa keresai. <sup>38</sup> Tamo bei na aqa segi namburbas qoboyosim e daurbqasai di a e ombla wauqa keresai. <sup>39</sup> Tamo bei a aqa segi nambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa are qalsimqa aqa segi nambile uratqas di a olo nambile bole oqas.”

### *Tamo bei na Yesus aqa angro gereiyqas di Qotei na a awai bole yqas*

<sup>40</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na ningi osim geregereingwas di a na e dego osim geregereibqas. Tamo a e oqas di a na ijo Abu e qarinjbej qaji di dego oqas. <sup>41</sup> Tamo bei a endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Qotei aqa medabu o qaji tamo.’ A degsi are qalsimqa tamo di osim gereiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. Di kiyaga? A na Qotei aqa medabu o qaji tamo di gereiyqo deqa. Tamo bei a endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Qotei aqa anjam dauryeqnu qaji tamo.’ A degsi are qalsimqa tamo di osim gereiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. Di kiyaga? A na Qotei aqa anjam dauryeqnu qaji tamo di gereiyqo deqa. <sup>42</sup> Tamo bei a ijo angro bei unsim endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Yesus aqa angro.’ A degsi are qalsimqa ijo angro di osim ya ulili tigsim anaiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. E bole merngwai. A ijo segi angro gereiyqo deqa aqa awai bole Qotei na yqas qaji di tamo bei na olo yayiqqa keresai.”

## 11

### *Jon yansnjro qaji aqa angro qudei nanngi anjam bei Yesus nenemyeb*

<sup>1</sup> Yesus na aqa angro 12 nanngi anjam degsi minjrsiq koboonaqa a sawa di uratosiqa qure qureq giloqnsiqa tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

<sup>2</sup> Bati deqa Jon yansnjro qaji a tonto talq di soqnej. Sonaqa wau kalil Kristus a yoqnej qaji di tamo qudei nanngi unsib deqa mare mare laqnab Jon a quej. Qusiqa aqa angro qudei nanngi qarinjnrnaq Yesus aqa areq gilsib endegsib nenemyeb, <sup>3</sup> “Kristus agi Qotei na nami qarinyim bqajqa marej qaji di ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tarinqom kiyo?”

<sup>4</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi aisib anjam ningi queqnu qaji deqa ti kumbra ningi uneqnu qaji deqa ti Jon saiyosib minjiy. <sup>5</sup> Endegsib minjiy, ‘Tamo nam qandimnjro qaji nanngi olo nam poinjreqlaqa sawa uneqnu. Tamo jejamu lainjro qaji nanngi olo walweleqnu. Tamo nanngo jejamu yu na ugeeleno qaji nanngo yu kalil koboeqnu. Tamo dabkala getenjro qaji nanngo dabkala olo waqeqnu. Tamo moreno qaji nanngi olo tigeleqnu. Tamo sougetejunub qaji nanngi Qotei aqa anjam bole queqnu. <sup>6</sup> Tamo nanngi e qa nanngo areqalo singilatoqnsib olo ijo nam ulontosaieqnu qaji nanngi tulan areboleboleinjreqla.’ ”

<sup>7</sup> Onaqa Jon aqa angro nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa olo puluosib Jon minjqajqa aiyeb. Aiyeqnu Yesus na tamo ungasari gargekoba a ombla soqneb qaji nanngi Jon qa endegsi minjrej, “Ningi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ningi tamo silai aqa banqa bul jagwa na pileteqlaqa di unqajqa gileb kiyo? Sai. Jon a tamo deqaji sai. <sup>8</sup> Deqa ningi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ningi tamo gara bole walaosi laqnu qaji

di unqajqa gileb kiyo? Di dego sai. Tamo gara bole walaeqñub qaji nanği mandor kokba nanço talq di unub. <sup>9</sup> Deqa ninği kiyaa wadau sawaq gileb? Ninği Qotei aqa medabu o qaji tamo bei unqajqa gileb kiyo? Od. Agide. Ninği deqa unqa gileb. Deqa e ninği endegsi mernğwai. Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaquja. A na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği tulañ bunñjrejunu. <sup>10</sup> Agi nami e mandamq aiyosaisonamqa Qotei a Jon qa endegsi merbej, 'Ni que. E na ijo anjam maro tamo qarinyitqa a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas.' Tamo di agi Jon. Anjam di Qotei aqa nengrenq di unu. <sup>11</sup> Deqa e bole mernğwai. Jon yansjro qaji a na tamo kalil mandamq endi unub qaji nanği tulañ bunñjrejunu. Ariya tamo qudei ñam saiçoji unub qaji nanği Qotei na taqatnjroqnsiqa nanço Mandor Koba unu deqa nanği olo Jon tulañ bunyejunub.

<sup>12-13</sup> "Nami Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanço anjam ti maroqñeb dena bosiq Jon yansjro qaji aqa bati brantej. Dena bosiq bini tamo unğasari nanği Qotei na taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqajqa tulañ singilaeqñub. Qotei agi lañ qureq di unu. <sup>14</sup> Ninği quiy. Qotei aqa medabu o qaji tamo Elaija a olo bqas. Anjam di nengrenq di unu. Elaija agi bej. E Jon qa mernğwa osimqa Elaija aqa ñam na yawo anjam mernğeqnum. Ninği ijo anjam di quqwa are soqnimqa quiy. <sup>15</sup> Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam di geregere quem.

<sup>16</sup> "Tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji nanço kumbra qa e yawo anjam kiyersiy marqai? E nanço kumbra qa endegsi marqai. Nanği anğro du du bul qure ambleq di alañoqnsib anğro qudei na qudei minjreqñub, <sup>17</sup> 'Iga yumba anjamonumqa ninği lou tuosai. Iga are uge qa louonumqa ninği akamosai.'" <sup>18</sup> Osiqa Yesus a olo marej, "Jon a bosiq inği ti wain ti uratosiq sonaqa tamo nanği a qa maroqñeb, 'A mondor uge ti unu.'" <sup>19</sup> Ariya e Tamo Anğro bosimqa inği ti wain ti uyeqnamqa tamo nanği e nubogñsib mareqñub, 'Ninği uniy. Yesus a qunjañ ani. A wain uyo ani. A takis o qaji tamo ti une tamo ti nanği koba na walweleqñub.'" Osiqa Yesus a olo marej, "Qotei aqa tamo unğasari nanği aqa wau kalil unoqñsib dena nanği bole qalieeqñub, aqa powo tulañ kobaquja."

#### *Yesus na tamo unğasari are bulyosai qaji nanği njirñnjrej*

<sup>20</sup> Qure qudei Yesus a dia mañwa gargekoba yoqnej qaji nanği are bulyosai deqa a nanği qa njirñej. <sup>21</sup> Osiqa minjrej, "O Korasin qure ti Betsaida qure ti, ninği tulañ padalougetqab. Di kiyaaqa? Mañwa e nunçoq di yoqñem qaji di Tair qure ti Saidon qure ti nançoq di brantej qamu nanği nami are bulyosib are uge qa gara jigsib ñam sumq di awoeb qamu. <sup>22</sup> Deqa e ninği endegsi mernğwai. Mondon Qotei a tamo unğasari nanço une qa peginjrqqa batiamqa a na ninği tulañ padaltñgougetqas. Qotei na Tair qure ti Saidon qure ti nanği degsim padaltñjqasai. A nanği gulbe kiñala enjrqas. <sup>23</sup> O Kaperneam tamo unğasari, ninği lañ qureq oqwa kere e? Keresai. Qotei na ninği breingimqa moiyo qureq aiqab. Di kiyaaqa? Mañwa e nunçoq di yoqñem qaji di Sodom qure nançoq di brantej qamu nanği bini unub qamu. Nanği padalosai qamu. <sup>24</sup> Deqa e ninği endegsi mernğwai. Mondon Qotei a tamo unğasari nanço une qa peginjrqqa batiamqa a na ninği tulañ padaltñgougetqas. Qotei na Sodom qure nanği degsim padaltñjqasai. A nanği gulbe kiñala enjrqas."

#### *Yesus na ninği aqaryainğimqa ninği aqaratqab*

<sup>25</sup> Bati deqa Yesus a endegsi Qotei pailyej, "O Abu, ni segi lañ qa ti mandam qa ti Koba. E ino ñam soqteqnum. Di kiyaaqa? Ni ijo anjam kalil powo tamo nanği qa ulitoqñsimqa tamo nanği anğro du du bul unub qaji nanği segi qa babteqnam nanği poinjreqnu. <sup>26</sup> Od, Abu, ni ino segi areqalo dauryosim agi degyeqnum." <sup>27</sup> Yesus a degsi Qotei pailyej. Osiqa marej, "Ijo Abu na inği inği kalil ijo banq di ateleñej unu. E segi Qotei aqa Njiri. Tamo bei a e qa qaliesai. Ijo Abu a segi e qa qalie. Tamo bei a ijo Abu qa qaliesai dego. E segi ijo Abu qa qalie. E na tamo qudei nanği ijo Abu osornjrqqa areibqas di osornjrqai. Yim nanği dego ijo Abu qa qalieqab."

<sup>28</sup> “Ninigi gulbe qoboiyoqnsib waukobaeqñub qaji ninigi kalil ijoq babqa e na aqaryaingitqa ninigi aqaratqab. <sup>29</sup> E ijo segi ñam aguq atoqñsim tamo nanigi lawo kumbra enjreqñum. Deqa ninigi e qa geregere qalieosib ijo anjam dauryoqñiy. Yim ninigi aqaratqab. <sup>30</sup> Ninigi ijo anjam dauryqajqa di gulbe sai. Di oto. Wau e na ninigi engeqñum qaji di dego gulbe sai. Di oto.”

## 12

### *Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba*

<sup>1</sup> Yori bati bei Yesus aqa angro nanigi ti wau ambleq na giloqñsibqa aqa angro nanigi mamñrnaqa bem sum gei elenjoqñsib uye uye giloqñeb. <sup>2</sup> Nanigi degsib gileqñabqa Farisi qudei nanigi bosib nanigi unjrsib Yesus minjeb, “Ni une. Ino angro nanigi gago dal anjam groteqñub. Yori bati qa kumbra degyo di getento koba.” <sup>3</sup> Onaqa Yesus na kamba Farisi nanigi minjrej, “Nami Devit aqa wau tamo nanigi ti mamñrnaqa kumbra yeb qaji di ninigi buk miligiq di sisiosai kiyo? <sup>4</sup> Devit a atra tal miligiq gilsiqqa Qotei atraiyqajqa bem osiqqa aqa wau tamo nanigi koba na uyeb. Bem di getento. Di atra tamo nanigo segi uyqajqa bem. Devit a degyej di a dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji. <sup>5</sup> Dal anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende. Atra tamo nanigi yori bati gaigai atra tal miligiq di waueqñub. Nanigo kumbra dena nanigi dal anjam groteqñub. Ariya nanigi Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji. Ninigi anjam di nami buk miligiq di sisiosai kiyo? <sup>6</sup> Ariya e ninigi endegsi merngwai. Bini tamo bei atra tal tulan bunyejunu qaji a nungo ambleq di unu. <sup>7</sup> Qotei aqa anjam bei dego nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Ninigi e lanja atraibeqñub. E nungo kumbra deqa arearetbosaieqñu. Ninigi tamo nanigi qa duloqñsib kumbra bole bole enjroqñqab di e tulan arearetbqas.’ O Farisi, ninigi Qotei aqa anjam di sisiosib poingo qamu ninigi tamo une saiqoji nanigi gulbe enjrosai qamu. <sup>8</sup> E Tamo Angro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa Tamo Koba.”

### *Yori bati qa Yesus a tamo ban qandamyej qaji di boletej*

<sup>9</sup> Onaqa Yesus a dena walwelosiqqa qure beiq di brantosiqa Juda nanigo Qotei tal miligiq gilej. <sup>10</sup> Qotei tal miligiq di tamo bei ban qandamyej qaji a soqnej. Deqa tamo qudei nanigi Yesus aqa jejamuq di anjam lanja qametqa marsibqa endegsib nenemyeb, “Iga yori bati qa tamo boletqom di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo?” <sup>11</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo bei aqa kaja a yori bati qa ulonqosim subq aiyimqa a uratqasai. A na aqaryaiyosim olo subq dena osim goge atqas. Di ninigi qalie. <sup>12</sup> Ariya tamo nanigi kaja sai. Nanigi tamo qunun ti. Deqa iga yori bati qa tamo aqaryaiyim a bole sqas di kumbra bole.” <sup>13</sup> Yesus a nanigi degsi minjrsiqqa tamo ban qandamyej qaji di minnej, “Ni ino ban waiy.” Degsi minjnaqa aqa ban waiyonaq boleej. Aqa ban bei ombla na kerekereeb. <sup>14</sup> Onaqa Farisi nanigi Qotei talq dena oqedosib nanigi gam kiyersib Yesus qalib moiqajqa deqa qairoqñeb.

### *Yesus a segi qujai Qotei aqa wau tamo bole*

<sup>15</sup> Farisi nanigi Yesus qalqajqa qairoqñeb di qalieosiqqa qure di uratosiq walwelosiq gilej. A gileqnaqa tamo ungasari gargekoba nanigi a dauryeqñab a nanigo ma tamo kalil nanigi boletñroqñej. <sup>16</sup> Osiqqa a na nanigi saidñroqñej, “Ninigi ijo ñam ubtosib maraib.” <sup>17</sup> Yesus a kumbra di yej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A anjam endegsi marej, <sup>18</sup> “Endi ijo wau tamo e segi na giltem qaji. E a tulan qalaqalayeñum. E a qa areboleboleibeñu. E ijo Mondor aqaq di atitqa a na sawa bei bei qaji nanigi endegsim minjroqñqas, ‘Ninigi kumbra bole dauryiy.’ <sup>19</sup> A njirin anjam maroqñqasai. A lelenkobaoqñqasai. Gamq di tamo ungasari nanigi aqa kakro quoqñqasai. <sup>20</sup> Silai aqa banqa genqa laqñimqa a na torei gentqasai. Wanjal aqa pulon kiñalaamqa a na torei mosotqasai. A degsim lawo na wauoqñsim gilsim gilsim kumbra

bole torei singilatqas. <sup>21</sup> Yimqa sawa bei bei qaji nanqi a qa nanqo areqalo singilatosisib a na nanqi aqaryainjrqaqqa deqa tariñoqnsib sqab.”

*Tamo qudei nanqi maroqneb, “Yesus a Belsebul aqa singila na waueqnu”*

<sup>22</sup> Onaqa bati di tamo bei mondor uge na medabu getentosiq nam qandimyej qaji a soqnej. Sonaqa tamo qudei na a osib Yesus aqa areq beb. Bonabqa Yesus na mondor uge di wiyetonaqa aqa meñ otyonaqa aqa namdamu boleosiq a sawa unsiqa anjam bole maroqnej. <sup>23</sup> Onaqa tamo ungasari kalil nanqi Yesus aqa manwa di unsibqa tulan prugugetosisib maroqneb, “Tamo di a Devit aqa Niri kiyo?” <sup>24</sup> Onaqa Farisi nanqi nanqo anjam di qusibqa maroqneb, “Sai. Mondor uge nanqo gate koba Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu. Singila dena a na mondor uge nanqi winjreqnu.”

<sup>25</sup> Onaqa Yesus a nanqo areqalo di qalieosiqa yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo nanqi sawa qujaiq di unub qaji nanqi segi poaiyelosib qotqab di nanqi koba na gegerere sqa keresai. Nanqi niñaqosib koboqab. Tamo nanqi qure qujai kiyo tal qujai kiyo di unub qaji nanqi segi poaiyelosib qotqab di nanqi dego koba na gegerere sqa keresai. <sup>26</sup> Dego kere Satan na aqa segi mondor uge nanqi winjrqaq di nanqi poaiyelqab. Deqa Satan a kiyersim aqa mondor uge nanqi olo taqatnjrqaq? Di keresai. <sup>27</sup> Ningi mareqnu, ‘Yesus a Belsebul aqa singila na mondor uge nanqi winjreqnu.’ Di sai. E Belsebul aqa singila na mondor uge nanqi winjrqaq di yai aqa singila na nunqo anqro nanqi mondor uge winjrqaq? Deqa nanqi segi na merngwab, ningi anjam groteqnu. <sup>28</sup> Ariya e Qotei aqa Mondor aqa singila na mondor uge nanqi winjrqaq di ningi endegsi poinqwas, ‘Bole, Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bati brantqo.’ Ningi degsi poinqwas.

<sup>29</sup> “Tamo bei a kiyersim tamo singila koba bei aqa tal gogetosim aqa ingi ingi kalil bajinqas? E marqai. A mati tamo di sil na tontim soqnimqa di aqa ingi ingi kalil bajinqas. Tontqasai di aqa ingi ingi bajinqa keresai.

<sup>30</sup> “Tamo bei na e beterbqasai di a na e jeutbqas. Tamo bei a e ombla wauqasai di a na ijo wau ugetetbqas.

<sup>31</sup> “Deqa e ningi endegsi merngwai. Tamo ungasari nanqo une kalil Qotei na kobotetnjrqaq. Nanqo misilin anjam mareqnu qaji une di dego Qotei na kobotetnjrqaq. Ariya nanqi Qotei aqa Mondor misilinyqab une di Qotei na kobotetnjrqaq. <sup>32</sup> E Tamo Anqro. Tamo a e misilinqbas une di Qotei na kobotqas. Ariya tamo a Mondor Bole misilinyqas une di Qotei na kobotqasai. Bini bati endeqa Qotei na kobotqasai. Mondon dego Qotei na kobotqasai.”

*Nam uge nanqi gei uge ateqnub*

<sup>33</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Nam bole nanqi gei bole ateqnub. Nam uge nanqi gei uge ateqnub. Deqa tamo nanqi nam aqa gei unsibqa dena poinjrqaq, ‘Nam di bole. Nam di uge.’ <sup>34</sup> Ningi amal uge bul. Ningi tamo uge. Deqa ningi kiyersib anjam bole maroqnqab? Tamo nanqo areqalo kalil nanqo are miligiq na oqoqnsiq medabuq na branteqnu. <sup>35</sup> Tamo bole nanqo are miligi di areqalo bole na maqejunu. Deqa nanqi kumbra bole yeqnub. Ariya tamo uge nanqo are miligi di areqalo uge na maqejunu. Deqa nanqi kumbra uge yeqnub.

<sup>36</sup> “Deqa e ningi endegsi merngwai. Mondon Qotei a tamo ungasari nanqi peginjraqa batiamqa nanqo anjam kalil nanqi lanja lanja mareqnu qaji di Qotei na nanqo jejamuq di qametnjrqaq. <sup>37</sup> Ino anjam boleamqa Qotei na mermqas, ‘Ni tamo bole.’ Ino anjam ugeamqa Qotei na mermqas, ‘Ni tamo uge.’ ”

*Tamo qudei nanqi Yesus aqa manwa unqajqa minjeb*

<sup>38</sup> Onaqa dal anjam qalie tamo qudei ti Farisi qudei ti nanqi na kamba Yesus minjeb, “O Qalie Tamo, ni Qotei aqa manwa bei babtım iga unqom.”

<sup>39</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanqo kumbra tulan ugedamu. Nanqi Qotei areiyosaieqnu. Nanqi gaigai ijo manwa lanja



unqajqa metbeqñub. Deqa e na ijo mañwa bei nanği osornjrqaşai. Qotei aqa medabu o tamo Jona aqa mañwa segi osornjritqa nanği unqab. <sup>40</sup> Ağı Jona a bati qalub qolo qalub qe ani aqa miligiq di soqnej. Dego kere e Tamo Angro bati qalub qolo qalub sub miligiq di sqai. <sup>41</sup> Mondonj Qotei na tamo unğasari nanği peginjrqqa batiamqa Ninive tamo nanği tigelqab. Tigelosibqa tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji nanğo kumbra uge babetnjrqab. Nanği degyqab. Di kiyacaq? Ninive tamo nanği nami Jona aqa anjam qusib are bulyeb deqa. Ariya bini tamo bei Jona tulañ bunyejunu qaji a nunğo ambleq di unu. <sup>42</sup> Mondonj Qotei na tamo unğasari nanği peginjrqqa batiamqa uña mandor nami guta di sawa taqatoqnej qaji a dego tigelqas. Tigelosimqa tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji nanğo kumbra uge babetnjrqas. A degyqas. Di kiyacaq? Uña di a nami Solomon aqa powo kobaquja unqa marsiqa sawa isağ na walwelosi bej deqa. Ariya bini tamo bei Solomon tulañ bunyejunu qaji a nunğo ambleq di unu.”

### *Mondor uge a tamo aqa jejamu uratosim olo bqas*

<sup>43</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Mondor uge a tamo bei aqa jejamuq dena ulanjosim sawa kanğrañoq gilqas. Gilsim dia laqnsimqa aqaratqajqa sawa ñamam ugeiyim marqas, <sup>44-45</sup> ‘E olo puluosiy ijo tal uratem qaji deq olo aıqai.’ A degsi marsimqa aisim tal di laña unu degsim unqas. Tal di nami mañ salsib inği inği kalil gereiyeb milalejunu di unsimqa olo puluosim gilsim mondor uge 7 tulañ ugedamu nanği joqsım bosım koba na tal dia sqab. Soqnibqa tamo di aqa so tulañ ugeqas. Aqa so uge namij degwasai. Aqa so olo tulañ ugedamuqas. Dego kere tamo unğasari bini bati endeqa kumbra uge uge yeqñub qaji nanği degsib sougetesqab.”

### *Yesus a marej, “Ijo ai ijo was nanği tal qabe?”*

<sup>46</sup> Yesus na tamo unğasari gargəkoba nanği anjam degsi minjreqnaqa aqa was nanği aqa ai koba na Yesus qa bosib talq di iteb. Yesus a warum miligiq di sonaqa nanği na anjam bei minjqajqa deqa oqeq di tigelesoqñeb. <sup>47</sup> Onaqa tamo bei na Yesus minjej, “Ni que. Ino was nanği ino ai ombla na ni anjam bei mermqa bonub ağı oqeq di tigelejñub.” <sup>48</sup> Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ijo ai ijo was nanği tal qabe?” <sup>49</sup> Degsi minjsiqa aqa bañ na aqa segi anğro nanği osoryosiqa minjej, “Ni une. Ijo ai ijo was nanği ağıde. <sup>50</sup> Tamo a ijo Abu lañ qureq di unu qaji aqa areqalo dauryoqnqas di a ijo was bole. A ijo jaja. A ijo ai.”

## 13

### *Yesus a saga yago qa yawo anjam marej*

<sup>1</sup> Bati deqa Yesus a tal uratosiqa alile aisiq ya agu qalaq di awoej. <sup>2</sup> Onaqa tamo unğasari tulañ gargəkoba nanği bosib aqa areq di koroonaqqa a sasalosiqa qobun gogetosiq di awoej. Awesonaqa tamo unğasari kalil nanği alile di tigelesoqñeb. <sup>3</sup> Tigelesonaqqa a na yawo anjam gargəkoba nanği minjroqnej. Yawo anjam bei endegsi minjrej, “Niñgi quiy. Tamo bei a gilsıqa aqa inği wauq di saga yago breiyelenej. <sup>4</sup> Breiyonaqa saga yago qudei gam qalaq aiyelenejeb. Ainabqa qebari nanği bosib uyekriteb. <sup>5</sup> Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyelenejeb. Mandam di guma menin ti. Gogeq di mandam kiñala. Deqa saga yago aiyelenjosib urur oqoqujateb. <sup>6</sup> Nanğo jirim tulañ guma aiyosai deqa sen oqsiq kanğanaqa nanği laosib morenejeb. <sup>7</sup> Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyelenejeb. Dena oqeb qaji sil luwit na dego dauryosiq oqsiq kabutnjrnaq geitosai. <sup>8</sup> Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb. Di aisib oqboledamuyosib gei tulañ gargəkoba atelenejeb. Qudei 100. Qudei 60. Qudei 30. <sup>9</sup> Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

### *Yesus a kiyacaq tamo unğasari nanği yawo anjam minjroqnej?*

<sup>10</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanği aqa yawo anjam di qusibqa nanği aqa areq bosib nenemyeb, “Ni kiyaca tamo ungasari nanği yawo anjam minjreqnum?” <sup>11</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanği taqatnjsim nanço Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru uliejunu. Di Qotei na babtımca ijo angro ninği segi utru qalieqab. Ariya a na tamo ungasari lanaj nanği yawo anjam aqa utru osornjrqsai. <sup>12</sup> Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yımca a powo koba oqas. Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqaq di unu qaji di Qotei na olo yayımca a lanja sqas. <sup>13</sup> Tamo ungasari nanği di nam atoqnsib ijo anjam aqa damu unosaielnub. Nanği dab atoqnsib ijo anjam aqa utru quosaieqnu. Osib poinjrosaielnub. Deqa e na nanği yawo anjam segi minjreqnum. <sup>14</sup> Nanço kumbra dena anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu branteqnu. A endegsi marej, ‘Ninği dab atoqnqab di ijo anjam aqa utru poinjwasai. Ninği nam atoqnqab di ijo anjam aqa damu dego poinjwasai. <sup>15</sup> Tamo ungasari di nanço are miligi getenjnrejunu. Nanço dabkala na ijo anjam quqwjqa asginjreqnu. Nanği nam brunejunub. Deqa nanço namdamu na ijo kumbra unqsai. Nanço dabkala na ijo anjam qusib utru poinjrqsai. Nanği are bulyosib ijoq bqasai dego. Deqa e na nanği boletnjrqsai.’ Qotei a nami degsi marej.

<sup>16</sup> “O ijo angro, ninği nunço namdamu na ijo kumbra unelnub. Nunço dabkala na ijo anjam queqnu. Deqa ninği tulan areboleboleingem. <sup>17</sup> E bole merıgwai. Nami Qotei aqa medabu o tamo nanği ti tamo bole bole nanği ti gargekoba kumbra ninği bini unelnub qaji di unqajqa are koba soqnej. Ariya nanği unosaielnub. Anjam ninği bini queqnu qaji di dego nanği quqwjqa are koba soqnej. Ariya nanği quosaieqnu.”

### *Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babtej*

<sup>18</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Saga yago qa yawo anjam e maronum di aqa utru e na babtıtca ninği quiy. <sup>19</sup> Saga yago qudei gam qalaq ainabqa qebari nanği bosib uyekriteb di aqa utru endegsi unu. Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanği taqatnjsim nanço Mandor Koba sqas. Anjam di tamo qudei nanği qusibqa ariya nanği geregere poinjrosai. Deqa Satan a bosim anjam di olo yainjrqs. Qotei na nanço are miligiq di anjam di atej ariya Satan a bosim olo yainjrqs. <sup>20</sup> Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanği Qotei aqa anjam qusib tulan areboleboleinjrimca anjam di oqujatosib nanço areq atqab. <sup>21</sup> Ariya anjam di nanço are miligiq tulan guma aiyosai. Deqa sokiñala Qotei aqa anjam gotranjo qaji tamo qudei na bosib nanği gulbe enjsib ugeugeinjraqab. Yımca nanço areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di nanği olo ulontqab. <sup>22</sup> Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanği Qotei aqa anjam qusibqa ariya bunuqna nanği olo mandam qa ingi ingi qa are koba qaloqnsib ñoro koba oqajqa are prugnjqnqas. Yımca kumbra dena nanği gisanjrsim Qotei aqa anjam nanço are miligiq di tentim loumqas. Saga yago uge nanği gei bole atosaielnub dego kere. <sup>23</sup> Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanği Qotei aqa anjam qusib geregere poinjrimca nanço are miligiq di singilatqab. Deqa Qotei aqa anjam di nanço are miligiq di saga bul tulan kobaqas. Qudei 100. Qudei 60. Qudei 30.”

### *Pilagin yago breiyqajqa yawo anjam*

<sup>24</sup> Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei tamo ungasari nanği endegsi minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanği taqatnjsim nanço Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a gilsıqa aqa ingi wauq di bem sum yagelenej dego kere. <sup>25</sup> Bem sum yagelenonaqa qolo tamo ungasari nanği ñereñesonabqa jeu tamo bei a bosıqa bem sum yago ambleq di pilagin yago dego breiyej. Breiyosiq ulanej. <sup>26</sup> Ariya bunuqna bem sum oqsib geitelonabqa pilagin na dego dauryosiq oqej. <sup>27</sup> Deqa kanjal tamo nanği na bosib

unsibqa wau lanja minjeb, 'O Tamo Koba, ni bem sum segi yagem. Deqa kiyaaqqa bem sum oqsib geitonubqa pilagin dego dauryosib oqonub?'

<sup>28</sup> "Onaqa wau lanja na kamba minjrej, 'Jeu tamo bei a bosiq pilagin yago breiyej.' Degsi minjrnaqa nanqi na kamba minjeb, 'O Tamo Koba, ni marimqa iga pilagin di otorelenqom.' <sup>29</sup> Onaqa minjrej, 'Ninigi pilagin otoraib. Ninigi otorqab di bem sum ti turtosib otoro uge. <sup>30</sup> Deqa ninigi uratib soqneb. Bem sum ti pilagin ti koba na oqsib geitelenjabqa e na ijo wau tamo qudei nanqi endegsi minjrqai, "Ninigi pilagin otorosib ruwoelenjosib namyuwoq di koitii. Koitosib bem sum olo osib ijo talq di atelenjiy." "

### *Sis yago qa yawo anjam*

<sup>31</sup> Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, "Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa wauq di yagej dego kere. <sup>32</sup> Sis yago nanqi tulan kiñilala kas yago bul. Ingi ingi qudei nanjo yago kokba yala. Sis yago nanqi tulan kiñilala. Ariya sis yago di tamo bei na osim aqa wauq di yagimqa bunuqna a oqsim tulan kobaqujaqas. Osim nam qudei bujnrsim dani kokba atelenqas. Amqa qebari nanqi bosib aqa daniq di simi atelenqab."

### *Bem tiyeqnu qaji sum aqa yawo anjam*

<sup>33</sup> Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, "Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Kumbra di bem tiyeqnu qaji sum bul. Unja bei a bem tiyeqnu qaji sum kiñala osiqa bem sum lanaj ti turtosiq web kobaqujaq di bulyonaqa bem kalil tiyekritej."

### *Yesus a yawo anjam gargekoba maroqnej*

<sup>34</sup> Yesus a na tamo ungasari nanqi yawo anjam gargekoba deqaji minjroqnej. A anjam bei minjrosaiqnej. Yawo anjam segi minjroqnej. <sup>35</sup> A kumbra di yej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo bei nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, "E yawo anjam tamo ungasari nanqi minjroqnqai. Tulan nami yawo anjam di aqa utru uliesoqnej. Sosiq agi bini uliejunu. Deqa e na ubtosiy maroqnqai."

### *Pilagin yago breiyqajqa yawo anjam aqa utru*

<sup>36</sup> Osiqa Yesus na tamo ungasari nanqi uratnjrsiqa tal gogetosiq di sonaqa aqa angro nanqi aqa areq bosib minjeb, "O Tamo Koba, ni na pilagin qa yawo anjam di aqa utru geregere plaltosim merge."

<sup>37</sup> Onaqa Yesus na minjrej, "Tamo bem sum yagej qaji di agi e segi. E Tamo Angro. <sup>38</sup> Bem sum aqa wau di mandam endi. Bem sum yago di tamo ungasari Qotei na taqatnjreqnu qaji nanqi. Pilagin yago di Satan aqa segi tamo ungasari nanqi. <sup>39</sup> Jeu tamo pilagin yago breiyej qaji di Satan. Bem sum geitelenjo bati di diño bati. Wau tamo bem sum otorelenjeb qaji di lan angro nanqi. <sup>40</sup> Deqa ninigi quiy. Wau tamo nanqi bosib pilagin otorosib namyuwoq di koitelenjeb dego kere lan angro nanqi diño bati qa kumbra degyqab. <sup>41</sup> Bati deqa e Tamo Angro na ijo lan angro nanqi qarijnritqa aisib ingi uge uge kalil tamo nanqi uneq breinjreqnub qaji nanqi ti tamo kalil kumbra uge uge yeqnub qaji nanqi ti pilagin bul breinjrib namyuwo kobaq aiqab. Deqa Qotei a nanjo Mandor Koba sqasai. Osim nanqi taqatnjrqasai dego. <sup>42</sup> Nanqi namyuwo kobaq aisib dia akamkobaoqnsib pailoqnsib nanjo jaqatin qa qalagei anjam atoqnqas. <sup>43</sup> Bati deqa tamo ungasari kumbra bole bole yeqnub qaji nanjo Abu Qotei na nanqi taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Deqa nanqi sen bul tulan suwanesqab. Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem."

### *Silali ulitqajqa yawo anjam*

<sup>44</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo qudei na silali kobaquja osib nam monngum miligiq di ateb dego kere. Atsib nañu agu beiq di sub bogsib sub miligiq di nam monngum uliteb. Onaqa tamo bei na bosiq nam monngum di itosiq tulan areboleboleiyej. Deqa a nam monngum di olo subq di mororyosiq gilsiq aqa ingi ingi kalil qarinyosiq dena silali osiq nañu agu di awaiyej.”

### *Kolilei qa yawo anjam*

<sup>45</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Kumbra di ingi ingi qarinyo tamo bei a kolilei qa namoqnej dego kere. <sup>46</sup> A gilsiq kolilei tulan boledamu bei itosiq olo puluosi bosiq aqa ingi ingi kalil qarinyosiq dena silali osiq kolilei di awaiyej.”

### *Kakan waiyqa yawo anjam*

<sup>47</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo nanngi yuwalq di kakan waiyosib qe gargekoba utru segi segi eleneb dego kere. <sup>48</sup> Kakan maqonaqa tamo nanngi na titosib bosib ululq di goge atsib awoosib qe bole bole gumba q di jigeleneb. Osib qe uge uge uratosib qalaq di breinjreb. <sup>49-50</sup> Kumbra deqaji diño bati qa brantqas. Lan angro nanngi bosib tamo bole bole nanngi elenqab. Osib tamo uge uge nanngi breinjribqa namyuwoq aiqab. Namyuwo koba dia nanngi akamkobaoqnsib pailoqnsib nanngo jaqatin qa qalagei anjam atoqnqas.”

<sup>51</sup> Osiqa Yesus na aqa angro nanngi endegsi nenemnjrej, “Yawo anjam kalil merngonum qaji endi ningi utru poinqwo e?” Onaqa nanngi na minjeb, “Od.” <sup>52</sup> Onaqa Yesus na olo minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Anjam di dal anjam qalie tamo qudei nanngi poinjreqnu. Poinjreqnu qaji nanngi tal aqa abu bul sqab. Deqa nanngi nanngo talq dena ñoro bunuj ti ñoro namij ti elenjoqnsib oqeq atoqnqab.”

### *Yesus aqa qure utru nanngi aqa anjam quetosai*

<sup>53</sup> Yesus a yawo anjam di kalil marsiq koboonaqa a sawa di uratej. <sup>54</sup> Osiqa aqa segi qure utruq gilsiq di sonaqa yori batiej. Deqa a Juda nanngo Qotei tal miligiq gilsiq tamo ungasari gargekoba sonab tigelosiq Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Minjreqnaqa tamo ungasari nanngi aqa anjam qusibqa tulan prugugetosib maroqneb, “Yesus a powo qabe na osiq anjam singila deqaji palontosiq mergeqnu? A kiyersiq manwa deqaji babteleqnu?” <sup>55</sup> Aqa abu a laña tal gereiyo qaji tamo. A Maria aqa niri. A Jems na Josep na Saimon na Judas na nanngo was. <sup>56</sup> Aqa jaja kalil nanngi agi iga koba na endi unum. Deqa a kiyersiq manwa deqaji babteleqnu?” <sup>57</sup> Nanngi degsib yomu anjam marsib Yesus qa ugeeb. Onaqa a na minjrej, “Qotei aqa medabu o qaji tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnqas di nanngi aqa anjam quetqa asginjrqs. Deqa a ñam saiqoji sqas. Aqa segi talq di dego a ñam saiqoji sqas. Ariya a qure bei beiq giloqnsim anjam minjroqnqas di nanngi aqa anjam quetoqnsib aqa ñam soqtoqnqab.” <sup>58</sup> Yesus na tamo ungasari nanngi degsi minjrej. Aqa segi qure utruq di a manwa gargekoba yosai. Di kiyaaqa? Nanngi a qa nanngo areqalo sinjilatosai deqa.

## 14

### *Herot a are qalej, “Yesus a Jon yansnjro qaji”*

<sup>1</sup> Bati deqa tamo ungasari nanngi Yesus qa saosib laqnabqa Mandor Herot a quej. <sup>2</sup> Qusiqa aqa wau tamo nanngi minjrej, “Tamo di a Jon yansnjro qaji. A moisiq olo subq na tigelqo. A deqa singila osiq manwa babteleqnu.”

<sup>3-4</sup> Herot a nami aqa was Filip aqa naun Herodias yayiosiq ej. Deqa Jon na Herot minjoqnej, “Ni ino segi was aqa unja em di kumbra bolesai. Ni kumbra ugeteqnum.”

Jon na Herot degsi minjoqnej. Deqa Herot a Jon qa minjin oqetonaqa aqa qaja tamo qudei qarinjrnnaqa gilsib Jon ojsib sil na qosisib tonto talq di waiyeb. <sup>5</sup> Jon a tonto talq di sonaqa Herot a endegsi are qaloqnej, “E Jon qalit moiqas.” Ariya tamo ungasari kalil nanqi maroqneb, “Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.” Nanqi degsib maroqneb deqa Herot a nanqi ulainjrsiq Jon qalqa uratej.

<sup>6</sup> Ariya bati bei Herot a Jon qalim moiqajqa gam endegsi itej. Aqa nambabo bationaqa a na maruro atsiqa tamo qudei nanqi metnjrnaq bosib aqa talq di koroeb. Koroosib inji uyeq nabqa Herot aqa nawn aqa angro sebin a warum miligiq bosiq nanqi lou tuetnjroqnej. Onaqa Herot a di unsiqa tulan areboleboleiyej. <sup>7</sup> Deqa a na angro sebin di minnej, “Ni ijo inji kiye oqajqa merbqam e ni emqai.” Osiqa aqa anjam di olo singilatosiq minnej, “Ijo anjam di e bole dauryqai. E uratqasai bole sai.” <sup>8</sup> Onaqa angro sebin aqa ai na minnej, “Ni Jon aqa gate qa Herot minje.” Onaqa angro sebin na Herot minnej, “Ni Jon yansjro qaji aqa gate tabirq di atsim ebe.”

<sup>9</sup> Onaqa Herot a Jon qalim moiqajqa are sosai deqa a are tulan gulbekobaiyej. Ariya aqa segi anjam tamo kalil nanqi ulatamuq di marsiq singilatej qaji deqa are qalsiq angro sebin di minnej, “Di kere.” <sup>10</sup> Osiqa aqa qaja tamo bei qarinyonaq gilsiq tonto talq di Jon aqa kakro gentetej. <sup>11</sup> Osiqa aqa gate tabirq di atsiqa osi bosiq angro sebin di yonaqa a na osi gilsiq aqa ai yej. <sup>12</sup> Onaqa bunuqna Jon aqa angro nanqi deqa qusibqa bosib Jon aqa qusa osi gilsib subq ateb. Osib Yesus aqa areq gilsib minjeb, “Herot na Jon qalnaq moiyej.”

### *Yesus a tamo 5,000 nanqi inji anainjrej*

<sup>13</sup> Onaqa Yesus a anjam di qusiq a sawa di uratosiq qobun bei gogetosiq wadau sawaq gilej. Aqa angro nanqi ti gileb. A gileqnaqa tamo ungasari kalil nanqi deqa qusibqa nanqi segi segi qureq na tigelosib singa na gurgurosib Yesus namqajqa gileb. <sup>14</sup> Onaqa Yesus a qobun na gilsiq tiryosiq nam atej di tamo ungasari tulan gargekoba nanqi nami tiryqa sawaq di tarinesonab unjrej. Unjrsiq a nanqi qa are ugeiyej. Deqa a nanqi areq aisiqa nanqi ma tamo kalil boletnjroqnej.

<sup>15</sup> Onaqa seji aisiq bilaqtonaqa Yesus aqa angro nanqi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, endi wadau sawa. Seji aigo. Qoloqas. Deqa ni na tamo ungasari nanqi minjrimqa qure qureq gilsib di inji awaiyosib uyqab.” <sup>16</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Nanqi kiyaa qure qureq gilqab? Ninji segi na inji anainjriy.” <sup>17</sup> Degsi minjrnnaqa nanqi na kamba minjeb, “Iga inji sai. Iga bem 5 qe aiyela segi unu.” <sup>18</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Bem ti qe ti di ijoq osib boiy.”

<sup>19</sup> Onaqa nanqi bem ti qe ti di osi bosib Yesus yonabqa a na tamo ungasari kalil nanqi minjrej, “Ninji kalil ninjq di awoelenoyi.” Onaqa nanqi kalil awoonabqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiq lan goge tarosiq Qotei pailyej. Pailyo koboonaqa bem ti qe ti ginjenyosiq aqa angro nanqi enjrnnaqa nanqi na osi giloqnsibqa tamo ungasari nanqi jeisib enjreknab uyoqneb. <sup>20</sup> Uynab kalil menetnjrej. Onaqa inji oto urateleheb qaji di Yesus aqa angro nanqi na koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenej. <sup>21</sup> Tamo kalil bem ti qe ti uyeq qaji nanqi sisiyeb 5,000. Ariya ungasari ti angro du du ti nanqi sisiyosai.

### *Yesus a ya banqaa na walwelej*

<sup>22</sup> Onaqa Yesus na aqa angro nanqi endegsi minjrej, “Ninji qobun gogetosib namoosib gilsib ya agu taqal beiq di tiryosib soqniy. E na tamo ungasari nanqi minjritqa nanqi qure qureq jaraiyoqniq e bqai.” <sup>23</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanqi namoosib qobun na gileq nabqa Yesus na tamo ungasari nanqi minjrnnaq jaraiyeq nabqa a segi Qotei pailyqa marsiq manaq oqej. Oqsiiq a segi mana goge di sonaqa bilaqtej. <sup>24</sup> Onaqa aqa angro nanqi qobun na gileq nabqa ya agu ambleq di jagwa koba tigelosiq ya korkortosiq nanqi pulutnjrej. <sup>25</sup> Nobqolo ambru Yesus a aqa angro nanqi bosiq ya banqaa na walwelosiq nanqi daurnjrsiq gilej. <sup>26</sup> Onaqa nanqi nam ateb di Yesus a ya banqaa

na walwelosiq nanjo areq beqnaqa unsib mareb, “Di buga beqnu.” Osib nanji tulan ulaugetosib lelenkobaeb. <sup>27</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Nunjo are singilatiy. Endi e beqnum. Ulaaib.”

<sup>28</sup> Onaqa Pita na minjej, “O Tamo Koba, ni kiyo beqnum? Ni degam e odbimqa e kamba ya banqaq na walwelosiy ino areq bqai.” <sup>29</sup> Onaqa Yesus na Pita minjej, “Od, endi e. Ni au.” Degsi minjnaqa Pita a qobun uratosiqa ya banqaq na walwelosi gilsiq Yesus jojomyej. <sup>30</sup> Yesus jojomyosiqa nam atsiq jagwa unsiq ulaej. Ulaosiq tuqoqnsiq maosiq Yesus minjej, “O Tamo Koba, e tuqeqnum. Deqa ni e aqaryaibe.”

<sup>31</sup> Onaqa Yesus na aqa ban waiyosiq Pita ojsiq soqtej. Soqtosiq minjej, “Kiyaqa ni areqalo aiyeltonum? Ni e qa ino areqalo singilatqa yonum keresaimqo.” <sup>32</sup> Degsi minjsiqa nanji aiyel qobun gogetonabqa jagwa laej. <sup>33</sup> Onaqa tamo qobunq di soqneb qaji nanji Yesus aqa manwa di unsibqa nanji aqa nam soqtosib minjeb, “Bole, ni Qotei aqa Niri.”

### *Tamo ungasari nanji Yesus aqa gara mutu ojeqnab nanjo ma kobooqnej*

<sup>34</sup> Yesus aqa angro nanji koba na qobun na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Genesaret sawaq di tiryeb. <sup>35</sup> Tiryonabqa qure deqaji nanji na Yesus unsibqa aqa ulatamu poinjrej. Poinjrnaqa anjam qarinyonab qure qure kalil jojom di soqneb nanji quoqnsib nanjo ma tamo nanji joqoqnsib Yesus aqa areq osi belenoqneb. <sup>36</sup> Belenoqnsib Yesus endegsib minjoqneb, “Nanji ino gara mutu segi ojibqa nanjo ma kobooqnas.” Onaqa Yesus na odnjrnaqa tamo ungasari kalil ma ti soqneb qaji nanji aqa gara mutu ojoqneb. Ojoqneb qaji kalil nanjo ma kobooqnej.

## 15

### *Yesus a Qotei aqa dal anjam ti moma nanjo kumbra qa ti marej*

<sup>1</sup> Onaqa bati deqa Farisi nanji ti dal anjam qalie tamo qudei ti nanji Jerusalem dena bosibqa Yesus aqa areq di koroeb. Koroosib minjeb, <sup>2</sup> “Ino angro nanji kiyaqa gago moma nanjo kumbra gotranjeqneb? Agi nanji inji uyqa oqnsib mati ban yansosaisosib lanja uyeqneb.”

<sup>3</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninji kiyaqa Qotei aqa dal anjam gotranjoqnsibqa olo nunjo segi moma nanjo kumbra dauryeqneb? <sup>4</sup> Qotei a nami marej, ‘Ni ino ai abu nanjo sorgomq di geregere sosimqa nanjo anjam dauryoqne. Tamo bei na aqa ai abu nanji misilinjrinqa a qalib moiym.’ Qotei a nami degsi marej. <sup>5</sup> Ariya ninji mareqneb, ‘Tamo bei aqa ai kiyo aqa abu kiyo inji qa truquamqa a na minjqas, ‘Ijo inji inji ejunum endi e ni emqa kere. Eo. E ni emqasai. E nami Qotei atraiyqa giltem deqa e ni aqaryaimqasai.’ <sup>6</sup> A degsi minjqas di ninji marqab, ‘A keretqo. A na aqa ai abu nanji aqaryainjrai.’ Ninji degsib marqab. Nunjo kumbra dena ninji Qotei aqa anjam gotranjoqnsibqa olo nunjo segi moma nanjo kumbra dauryeqneb.

<sup>7</sup> “Ninji gisan tamo. Ninji anjam maro aiyelteqneb. Qotei aqa medabu o qaji tamo Aisaia a kere ninji qa anjam endegsi marej, <sup>8</sup> ‘Tamo nanji di nanjo medabu na ijo nam soqteqneb. Ariya nanjo are miligi e qa sosai. Isaq di unu. <sup>9</sup> Nanji lanja baban na e qa loueqneb. Osib mandam tamo nanjo dal anjam palontoqnsib olo beltoqnsib mareqneb, ‘Anjam endi Qotei aqa anjam.’”

### *Inji kiye na tamo a jiga yeqnu?*

<sup>10</sup> Yesus a Farisi nanji anjam degsi minjrnsiqa olo tamo ungasari kalil nanji metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Ninji ijo anjam endi geregere qusib poinjem. <sup>11</sup> Tamo bei a inji uyimqa aqa miligiq aiqas dena tamo jiga yqasai. Inji uge uge tamo aqa medabuq na branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu.”

<sup>12</sup> Yesus na tamo ungasari nanji anjam degsi minjrnsiq koboonaqa aqa angro nanji aqa areq bosib minjeb, “Farisi nanji ino anjam di qusib ni qa are ugeinjrqo. Di ni qalie e?”

<sup>13</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Ijo Abu lan qureq di unu qaji a ingi yagobuleqnu. Ingi kalil a yagosai qaji di a na jirim qoji otorosim taqal breinjrqas. <sup>14</sup> Deqa ningi Farisi nanngi uratnjrib soqneb. Nanngi tamo nam qandimo bul unub deqa nanngi na tamo bei gam osoryqa keresai. Ningi qalie, tamo nam qandimo bei na tamo nam qandimo bei aqa ban ojsim ombla walwelqab di ombla mangalsib subq aiqab. Farisi nanngi tamo deqaji bul.”

<sup>15</sup> Onaqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ingi jiga qa yawo anjam ni maronum di aqa utru geregere plaltosim mergim iga quqwom.” <sup>16</sup> Onaqa Yesus na kamba aqa angro nanngi endegsi minjrej, “Ning dego ijo yawo anjam di aqa utru poingosai e? <sup>17</sup> Tamo nanngi ingi uyeq nabqa aisiq meneq di unu. Meneq dena bi talq di waiyeq nub. Ning di poingosai kiyo? <sup>18</sup> Ingi uge uge tamo aqa are miligiq na oqoqnsiq medabuq na branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu. <sup>19</sup> Ingi uge uge di agi ubtosiy merngwai. Areqalo uge uge, tamo qaloqa, unqa qa laoqa, was aqa nauj anjamyoqa, bajinoqa, was aqa jejamu lana gisanjoqa, was yomuiyoqa. <sup>20</sup> Kumbra uge uge dena tamo jiga yeqnu. Tamo a ban yansosaisosim lana ingi uyqas dena a jiga yqasai.”

### *Kenan qaji unqa a Yesus qa aqa areqalo singilatej*

<sup>21</sup> Onaqa Yesus a dena tigelosiq walwelosiq Tair qure ti Saidon qure ti nanngo sawaq gilej. <sup>22</sup> Gilsiq di sonaqa Kenan qaji unqa bei a sawa dena brantosiqa Yesus aqa areq bosiq singila na pailyosiq minjej, “O Tamo Koba, Devit aqa Njiri, ni e qa are ugeimeme. Mondor uge na ijo angro sebin a tulan ugeugeiyosiq jaqatin koba yeqnu.” <sup>23</sup> Onaqa Yesus a unqa di aqa anjam qusiq quosaibulosiq anjam bei kamba minjosai. A mequmej. Deqa Yesus aqa angro nanngi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, unqa di a singila na iga pailgoqnsiq daurgeqnu. Deqa ni na saidyimqa a puluosim ulanqas.”

<sup>24</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Israel nanngi sougetejunub. Nanngi kaja bul mandor saiqoji. Qotei na e qarinqbonaq nanngo segiq bem.” <sup>25</sup> Onaqa unqa di a Yesus aqa areq di singa pulutosiq pailyosiq minjej, “O Tamo Koba, ni e aqaryaibe.” <sup>26</sup> Onaqa Yesus na kamba minjej, “Iga angro du du nanngo ingi yainjrsim olo baun nanngi anainjrqom di kumbra bolesai.” <sup>27</sup> Onaqa unqa dena olo Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni kere maronum. Ariya e kamba anjam bei mermit ni que. Angro du du nanngi ingi uyeq nabqa ingi ñengi ululoneqnaqa baun nanngi dego uyeq nub.” <sup>28</sup> Onaqa Yesus a anjam di qusiq minjej, “O unqa, ni e qa ino areqalo tulan singilatonum. Osim agi ni na anjam degsi merbonum. Deqa ni gilime. Ino anjam di e na dauryosiy ino angro boletqai.” Degsi minjnaqa bati qujai deqa mondor uge na aqa angro di uratonaga a boleelj.

### *Yesus a tamo unqasari gargekoba nanngi boletnjroqnej*

<sup>29</sup> Onaqa Yesus a sawa di uratosiq walwelosiq Galili ya aguuq di brantej. Brantosiqa dena manaq oqsiiq dia awesoqnej. <sup>30</sup> Awesonaga tamo unqasari tulan gargekoba nanngi na tamo singa qandamnjo qaji ti tamo nam qandamnjo qaji ti tamo jejamu lainjro qaji ti tamo mej singilainjro qaji ti tamo ma utru segi segi so qaji nanngi ti joqsib boqnsib Yesus aqa areq di atoqneb. Ateq nabqa a na nanngi kalil boletnjroqnej. <sup>31</sup> Deqa tamo mej singilainjro qaji nanngi olo anjam bole maroqneb. Tamo jejamu lainjro qaji nanngo jejamu olo singilaoqnej. Tamo singa qandamnjo qaji nanngi olo tigelosib walweloqneb. Tamo nam qandamnjo qaji nanngi olo nam poinjreqnaqa sawa unoqneb. Deqa tamo unqasari kalil nanngi Yesus aqa manwa di unoqnsib tulan prugoqnsib Israel nanngo Qotei aqa ñam soqtoqneb.

### *Yesus a tamo 4,000 nanngi ingi anainjrej*

<sup>32</sup> Onaqa Yesus na aqa angro nanngi olo metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Tamo unqasari nanngi bati qalub e koba na soqneb nanngi ingi saiqoji. Deqa e nanngi qa are ugeibqo. E nanngi mam ti suweinjitqa gamq di nanngi mam na lao uge.” <sup>33</sup> Degsi minjrnaqa nanngi na kamba minjeb, “Sawa endi wadau. Deqa iga ingi qabe na osimqa

tamo ungasari gargekoba endi anainjronam kereqas?” <sup>34</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi bem gembub unu?” Onaqa minjeb, “Bem 7 unu. Qe kiñilala quja quja dego unu.”

<sup>35</sup> Onaqa Yesus na tamo ungasari nanği minjrej, “Ningi kalil mandamq di awoelenjoiy.” <sup>36</sup> Degsi minjrnaqa nanği kalil mandamq di awoonabqa Yesus na bem 7 ti qe ti di osiqa Qotei pailyej. Pailyosiqa bem ti qe ti ginğenyosiqa aqa anğro nanği enjreçnaqa nanği na osi giloqnsibqa tamo ungasari nanği anainjreçnab uyoqneç. <sup>37</sup> Uynab kalil menetnjrej. Onaqa inği oto uratelenç qaji di Yesus aqa anğro nanği na koroiyosib gumba kokba 7 di jignab maçelençej. <sup>38</sup> Tamo kalil inği uyeb qaji nanği sisiyeb 4,000. Ariya ungasari ti anğro du du ti nanği sisiyosai. <sup>39</sup> Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil nanği suweinjrnaqa nanço qure qureç gileçnabqa a qobun goçetosiqqa Magadan sawaq gileç.

## 16

### *Farisi nanği Qotei aqa mañwa bei unqajqa mareb*

<sup>1</sup> Onaqa Farisi ti Sadyusi ti nanği Yesus aqa areç bosibqa a anjam bei grotimqa qusib a ojçajqa deqa gisanjosib minjeb, “Ni endego Qotei aqa mañwa bei babtım iga unqom.” <sup>2</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Bilaqteçnaqa ninği mareçnub, ‘Señ lentqo. Lanbi usriñqo. Deqa sawa boleqas.’ <sup>3</sup> Nebeeçnaqa ninği mareçnub, ‘Lanbi tuluqo. Señ lentqo. Deqa jagwa awa ti bqas.’ Od, ninği lan unçoqnsib geregere peçiyeqnub. Ariya Qotei aqa mañwa bini branteçnu qaji di ninği kiyaaqqa utru poiñçosaieçnu? <sup>4</sup> Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanço kumbra tulañ ugedamu. Nanği Qotei areiyosaieçnub. Nanği gaigai Qotei aqa mañwa laña unqajqa metbeçnub. Deqa e na Qotei aqa mañwa bei nanği osornjrçasai. Jona aqa mañwa segi osornjritqa nanği unqab.” Yesus na Farisi ti Sadyusi ti nanği degsi minjrsiqa uratnjrsiq gileç.

### *Bem tiyeçnu qaji sum qa yawo anjam*

<sup>5</sup> Osiqa Yesus na aqa anğro nanği joçsiqa koba na olo qobun goçetosibqa ya agu taqal beiq di branteç. Bati deqa aqa anğro nanği bem oçajqa are walnjrej. <sup>6</sup> Onaqa Yesus a nanği endegsi minjrej, “Ningi geregere ñam atsib soçniy. Bem tiyeçnu qaji sum Farisi nanço bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulañ kobaqujaqas. Sadyusi nanço bem dego tiyekritosim tulañ kobaqujaqas.” <sup>7</sup> Onaqa Yesus aqa anğro nanği aqa yawo anjam di qusibqa segi segi maroçneç, “Iga bem osai deqa kiyo mergwo?” <sup>8</sup> Onaqa Yesus a nanço anjam di çalieosiqa minjrej, “Nunço areçalo e qa siñçilatqa yonub tulañ keresaiinçwo. Ninği kiyaaqqa bem osai deqa mareçnub? <sup>9</sup> Ninği e qa poiñçosai unu kiyo? E nami bem 5 ginğenyosimqa tamo 5,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa ninği inği oto koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maçelençej. Ninği deqa are walñçwo kiyo? <sup>10</sup> E bati bei bem 7 dego ginğenyosimqa tamo 4,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa ninği inği oto koroiyosib gumba kokba 7 di jignab maçelençej. Ninği deqa are walñçwo kiyo? <sup>11</sup> O ijo anğro, e ninği bem tiyeçnu qaji sum qa merñçonum di e ninği yawo anjam merñçonum. E ninği bem bole qa merñçosai. Ninği kiyaaqqa deqa poiñçosai? Ninği quiy. Bem tiyeçnu qaji sum Farisi ti Sadyusi ti nanço bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulañ kobaqujaqas. Ninği deqa geregere ñam atsib soçniy.”

<sup>12</sup> Yesus na aqa anğro nanği degsi minjrnaqa nanği qusib poiñçrej, “Bole, Yesus a bem bole tiyosim kobaqujaqas deqa iga mergosai. Farisi ti Sadyusi ti nanço gisañ anjam bem bul tulañ kobaqas deqa iga mergwo.”

### *Pita a Yesus qa poiçonaqa aqa ñam ubteç*

<sup>13</sup> Onaqa bati bei Yesus na aqa anğro nanği olo joçsiqa koba na walwelosib Sisaria Filipai çure nanço sawaq di branteç. Brantosib Yesus na aqa anğro nanği endegsi nenemnjrej, “Tamo ungasari nanği e Tamo Anğro e qa kiyersib mareçnub?” <sup>14</sup> Onaqa nanği na minjeb, “Tamo çudei nanği mareçnub, ni Jon yansnjro qaji. Çudei nanği mareçnub, ni Elaija. Çudei nanği mareçnub, ni Jeremaia kiyo Qotei aqa medabu o tamo



nanği nami soqneb deqaji bei kiyo?" <sup>15</sup> Onaqa Yesus a nanği olo nenemnjrej, "Ninği segi e qa kiyersib mareqñub?"

<sup>16</sup> Onaqa Saimon Pita na minjej, "Ni Kristus. Ni Qotei ñambile gaigai unu qaji aqa Njiri."

<sup>17</sup> Pita a kamba Yesus degsi minjnaqa a na minjej, "O Saimon, Jona aqa njiri, ni tulañ areboleboleimeme. Di kiyaaqa? Ino anjam merbonum di mandam tamo bei na babtosiq mermosai. Ijo Abu lañ qureq di unu qaji a segi na anjam di babtosiq mermqo. <sup>18</sup> Deqa e ni endegsi mermqai. Ni Pita. Ni meniñ bul. Meniñ quraq di e na ijo segi tamo unğasari kalil nanği koroinjrçai. Koroinjritqa Moiyo Qure aqa siñgila na nanği ugetnjrça keresai. <sup>19</sup> O Pita, ni que. Qotei a lañ qureq di Mandor Koba unu deqa e ni siñgila emqai. Emitqa ni mandamq endi gam getentqam di Qotei a dego lañ qureq di gam getentqas. Ni mandamq endi gam waqtqam di Qotei a dego lañ qureq di gam waqtqas." <sup>20</sup> Yesus na Pita degsi minjsiqa olo aqa anğro nanği endegsi minjrej, "E Kristus. Ninği ijo ñam di ubtosib tamo qudei minjraib."

*Yesus a marej, "E moisiy olo subq na tigelçai"*

<sup>21</sup> Bati deqa Yesus na aqa anğro nanği endegsi minjrej, "E Jerusalem aiyeqnum. Dia Juda gate nanği ti atra tamo kokba ti dal anjam çalie tamo nanği ti e jaqatiñ koba ebsib lubsib moiyoñqab. Bati çalub koboamqa e olo subq na tigelçai." Yesus a anjam di ubtosiq minjrej.

<sup>22</sup> Onaqa Pita a anjam di qusiqa Yesus osiqa çalaq gilsiqqa njirintosiq minjej, "O Tamo Koba, kumbra di inoq di degsi brantqa maraim." <sup>23</sup> Onaqa Yesus a bulosiqa Pita koqyosiqa njirintosiq minjej, "Ni Satan bul. Deqa ni ijo qoreq gile. Ni e uneq waibaim. Ni Qotei aqa areqalo dauryosai. Ni mandam tamo nanço areqalo dauryonum. Dauryosim agi ni na anjam di merbonum."

<sup>24</sup> Osiqa Yesus na aqa anğro kalil nanği endegsi minjrej, "Tamo bei na e daurbqa osimqa a aqa segi areqalo kalil uratekritosim aqa segi ñamburbas qoboiyosim e daurbem. <sup>25</sup> Tamo bei na aqa segi ñambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa are çalsimqa aqa segi ñambile uratqas di a olo ñambile bole oqas. <sup>26</sup> Tamo bei a mandam qa ñoro kalil koroiyosim ariya mondoñ aqa segi qunun padalqas di ñoro dena a kiyersim aqaryaiyqas? Di keresai. Aqa qunun padalqas di a awai kiye atsim dena aqa qunun olo aqaryaiyosim a ñambile sqas? Di keresai. <sup>27</sup> E Tamo Anğro. Mondoñ e ijo Abu aqa rian na ti aqa lañ anğro nanço rian na ti bçai. Bosiy tamo unğasari kalil nanço kumbra qa peginjrçiy awai keretosiy enjrçai. <sup>28</sup> E bole mernğwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejñub çaji nanği moreñosaisoqñibqa e Tamo Anğro bçai. Bosiy nanği taqatnjrçiy nanço Mandor Koba soqñit nanği e nubqab."

## 17

*Yesus aqa jejamu bulyonaq aqa anğro çalub nanği unobeiteb*

<sup>1</sup> Osiqa bati 6 onaqa Yesus a tigelosiqa Pita na Jems na aqa was Jon na nanği segi çalub joqsıqa koba na mana goge kobaq oqsib di soqneb. <sup>2</sup> Sosibqa Yesus aqa jejamu bulyonaq nanği unobeiteb. Aqa ulatamu señ bul tulañ suwañoqnej. Aqa gara dego tulañ puloñosiq çatekritej. <sup>3-4</sup> Onaqa Moses Elaija wo nanği brantosib Yesus koba na anjam maroqneb. Mareqñabqa Yesus aqa anğro nanği na nanği aiyeñ unjrsibqa Pita a Yesus minjej, "O Tamo Koba, Moses Elaija wo nanği bosib iga koba na endi unum di bolequja. Deqa ni na e odbimqa e tal kiñilala çalub gereiyçai. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa."

<sup>5</sup> Pita a degsi mareqnaqa lañbi tulañ suwañosiq aisiqa nanği kabutnjrej. Onaqa lañbi miligiq dena anjam bei endegsi brantonaq nanği queb, "Endi ijo Anğro qujai e na tulañ çalaçalaiyeqnum çaji. E a qa areboleboleibeqnu. Deqa ninği aqa anjam çetoqñiy."

<sup>6</sup> Onaqa Yesus aqa anğro nanği anjam di çusibqa tulañ ulaugeteb. Osib siñga pulutosib mandamq di ñam quosib njerenjeb. <sup>7</sup> Onaqa Yesus a nanço areq gilsiqqa nanço gateq di aqa

ban atsiqa minjrej, “Ningi tigeliy. Ningi ulaaib.” <sup>8</sup> Degsi minjrnaqa nanği tigelosib njam ateb di Yesus a segi nanği koba na sonab uneb. Nanği tamo bei unosai.

<sup>9</sup> Nanği Yesus ombla manaq dena olo aiyoqnsibqa Yesus a singila na minjrej, “Manjwa ningi mana goge di unonub qaji di ubtosib tamo qudei minjraib. Bunuqna e Tamo Anjro moisiy olo subq na tigelotqa bati deqa ningi na ubtosib minjroqnaqab.”

<sup>10</sup> Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusib kamba minjeb, “Dal anjam qalie tamo nanği mareqnu, ‘Elaija a namo bamqa Kristus a bunuqna bqas.’ Anjam di kiyaaqa degsib mareqnu?”

<sup>11</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Nanjo anjam di bole. Elaija a namo bosim tamo ungasari kalil nanjo areqalo gereiyetnrsim soqnmqa bunuqna Kristus a bqas. <sup>12</sup> Ariya e ningi endegsi merngwai. Elaija agi bej. Bonaqa tamo nanği a qa poinjrosai. Deqa gulbe kalil nanği a yqajqa are soqnej qaji agi yeb. E Tamo Anjro dego degsib jaqatin ebqab.” <sup>13</sup> Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusib endegsi poinjrej, “Bole, Yesus a Elaija qa bole marosai. A Jon yansjro qaji qa marqa osiqa Elaija aqa nam na yawo anjam marqo.”

*Yesus a anjro mel aqa jejamuq na mondor uge wiyetej*

<sup>14</sup> Onaqa Yesus na aqa anjro qalub nanği di joqsiqa koba na aisib tamo ungasari tulan gargekoba mana utruq di tarijesonab itnjreb. Onaqa tamo bei a bosiqqa Yesus aqa areq di singa pulutosiqa minjej, <sup>15</sup> “O Tamo Koba, ni ijo anjro mel qa are ugeimimqa aqaryaiye. A bati gaigai nanarioqnsiqa dena aqa jejamu tulan ugeeqnu. Bati gargekoba a ulonjoqnsiqa njamyuwoq o yaq aiyeqnu. <sup>16</sup> Deqa e a osim ino anjro nanjoq osi bonumqa nanği na boletqa yonub keresaiinjrqa.”

<sup>17</sup> Onaqa Yesus a anjam di qusiqa endegsi marej, “Ningi tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nunjo areqalo e qa singilatosai bole sai. Nunjo kumbra tulan uge. Bati gembub e ningi koba na sosiyqa nunjo gulbe di qoboioqnaqai? Anjro mel di ijo areq osib boiy.”

<sup>18</sup> Onaqa osi bonabqa Yesus na mondor uge di njrintosiq minjej, “Ni anjro di uratosim ulan.” Degsi minjnaqa mondor uge na anjro di uratosiq ulanej. Ulanonaqa bati qujai deqa anjro a boleej.

<sup>19</sup> Onaqa Yesus aqa anjro nanği aqa areq lumu bosib nenemyeb, “Iga kiyaaqa mondor uge di wiyqa yonum keresaiigwo?”

<sup>20</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Utru agiende. Ningi e qa nunjo areqalo singilatqa yonub ningi tulan truquonub. E bole merngwai. Nunjo areqalo e qa singilato qaji di sis yago bul kiñala sqas di kereqas. Degesqas di ningi mana kobaquja endi minjibqa a nunjo anjam dauryosim tigelosim sawa beiq gilqas. Nunjo areqalo e qa singilato qaji degesqas di ningi kumbra kalil yqa kereingwas. <sup>21</sup> Deqa ningi mondor uge deqaji winjrqa osibqa ningi mati inji uratosib qurienosib Qotei pailyoqniy. Dena qujai ningi na mondor uge winjrib jaraiqab.”

*Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”*

<sup>22</sup> Onaqa Yesus na aqa anjro nanği olo joqsiqa koba na sawa di uratosib Galili sawaq gilsib dia sosibqa Yesus na minjrej, “E Tamo Anjro. Jeu tamo nanği na e ojsib tamo qudei nango banq di e atqab. <sup>23</sup> Atib lubib moiqai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.” Onaqa Yesus aqa anjro nanği anjam di qusib utru poinjrosai. Deqa nanği are tulan gulbekobainjrej.

*Yesus a atra tal takis waiyej*

<sup>24</sup> Onaqa bati bei Yesus aqa anjro nanği koba na walwelosib Kaperneam qureq gileb. Gilsib di sonabqa atra tal takis o tamo nanği Pita aqa areq bosib nenemyeb, “Nunjo Qalie Tamo a atra tal takis oqnsiq ateqnu e?” <sup>25</sup> Onaqa Pita na minjrej, “Od, a ateqnu.”

Osiqa Pita a tal gogetosiqa takis o tamo nanjo anjam di Yesus minjqa laqnaqa Yesus a nami qalieosiq deqa minjoqujatej, “O Saimon, ni kiyersi are qalonum? Mandam endeqaji mandor nanği yai nanjoq dena takis eqnu? Nanjo segi anjro nanjoq dena

eqnub kiyo tamo lanaj nanjoq dena eqnub kiyo?” <sup>26</sup> Onaqa Pita na kamba minjej, “Tamo lanaj nanjoq dena eqnub. Nanjo segi angro nanjoq dena osaeqnub.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni kere maronum. E Qotei aqa Angro unum deqa e atra tal takis atqa uratqai di kere. <sup>27</sup> Unjum. Iga takis o tamo nanjo are ugetetnrqasai. Deqa ni alile aisim yima waiyosim qe namoqna oqam qaji di aqa medabu waqtosimqa aqa medabu miligiq di silali bei soqnim unqam. Unsim silali di osi gilsim gago aiyel qa takis atqa osimqa takis o tamo nanji enjre.”

## 18

### *Ningi angro kiñilala bul soqniye*

<sup>1</sup> Bati deqa Yesus aqa angro nanji aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, Qotei lan qureq di unu qaji a na iga taqatgosim gago Mandor Koba soqnim bati deqa ino angro yai a iga kalil bunjosim ñam ti sqas?”

<sup>2</sup> Onaqa Yesus na angro kiñala bei metonaq aqa areq bonaqa nanjo ambleq di tigeltosiq a osornjrej. <sup>3</sup> Osornjrsiq a minjrej, “E bole merngwai. Ningi are bulyosib angro kiñala endeqaji bulqasai di Qotei lan qureq di unu qaji a na ningi taqatngwasai. Osim a nunjo Mandor Koba sqasai dego. <sup>4</sup> Tamo bei na aqa segi ñam aguq atsim angro kiñala endeqaji bulqas di Qotei na tamo di aqa ñam olo soqtetimqa a tamo kalil nanji bunjrsim a ñam ti sqas. Deqa Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqas.

<sup>5</sup> “Tamo bei a e qa are qalsimqa angro kiñala endeqaji bei osim geregereiyqas di a e dego osim geregereibqas.”

### *Ningi une torei uratiy*

<sup>6</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na angro kiñala endeqaji bei e qa aqa areqalo sinjilateqnu qaji di osim uneq waiyqas di a kumbra tulan ugedamu yqo. Iga tamo di ojsim meniñ kobaquja osim sil na aqa kakroq di tontosim waiyim ya robuq aisim moiqas di kere.

<sup>7</sup> “Bunuqna tamo qudei nanji tamo qudei uneq breinjroqngab. Bole, kumbra di brantoqngas. Ariya tamo nanji kumbra di yoqngab qaji nanji tulan padalougetqab. <sup>8</sup> Ino ban na kiyo ino sinja na kiyo ni titmosim uneq waimqa laqnimqa di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ni ban geño kiyo sinja geño kiyo sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni ñambile gaigai sqam. Ariya ni ban aiyel ti kiyo sinja aiyel ti kiyo sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ñamyuwoq waimqas. Ñamyuwo di gaigai yuoqnsim sqas. <sup>9</sup> Ino ñamdamu na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa ñamdamu di otorosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ni ñamdamu qujai ti sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni ñambile gaigai sqam. Ariya ni ñamdamu aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ñamyuwoq waimqas.

<sup>10</sup> “Deqa ningi angro kiñilala endeqaji nanji qa ugeaib. E merngwai. Nanjo lan angro nanji na ijo Abu lan qureq di unu qaji aqa ulatamu gaigai koqyeqnub. <sup>11</sup> E segi Tamo Angro. E na tamo ungasari padalo gamq di unub qaji nanji elejeqnum. E deqa mandamq aiyem.

### *Kaja du alelqo qaji aqa yawo anjam*

<sup>12</sup> “Ningi kiyersib are qalonub? Tamo bei aqa kaja 100 nanji manaq di soqniqqa qujai bei alelamqa a kiyerqas? E merngwai. A na kaja 99 nanji uratnjrsim qujai alelqo qaji di ñamosim gilsim itqas. <sup>13</sup> E bole merngwai. A na kaja qujai di itosim tulan areboleboleiyqas. A kaja du du 99 alelosai qaji nanji qa tulan areboleboleiyqasai. Qujai alelqo qaji a qa tulan areboleboleiyqas. <sup>14</sup> Dego kere nunjo Abu lan qureq di unu qaji a angro kiñala endeqaji bei padalqajqa a deqa are sosai.”

### *Ningi nunjo was aqa une olo gereiyetiy*

<sup>15</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Ino Kristen was bei na ni une bei emimqa ningi segi aiyel ombla awoosib aqa une ni emqo qaji di ubtosim minje. Minjimqa a ino anjam qusim are bulyqas di ni na ino was olo onum. <sup>16</sup> Ariya a ino anjam quetmosaiamqa ni na Kristen tamo qujai kiyo aiyel kiyo joqsimqa nangi ni taqmosib ino was aqa une di olo ubtosib minjqab. <sup>17</sup> Ariya a nanngo anjam dego quetnjrosaiamqa ni na Kristen tamo ungasari kalil nangi metnjrim koroosib ni taqmosib ino was aqa une di olo ubtosib minjqab. Ariya a nanngo anjam dego quetnjrosaiamqa ni na a qoreiye. Ni na une tamo ti takis o qaji tamo ti nangi qoreinjreqnum dego kere ni na ino was di qoreiye.

<sup>18</sup> “E bole merngwai. Ningi mandamq endi gam getentqab di Qotei a dego lan qureq di gam getentqas. Ningi mandamq endi gam waqtqab di Qotei a dego lan qureq di gam waqtqas.

<sup>19</sup> “E olo merngwai. Mandamq endi ijo angro aiyel nangi ingi bei oqa marsibqa areqalo qujaitosib ijo Abu lan qureq di unu qaji a pailyqab di a na ingi di enjqas. <sup>20</sup> Tamo aiyel kiyo qalub kiyo ijo ñam qa are qalsib koroqab di e nanngo ambleq di sqai.”

### *Gago Kristen was aqa une kobotqajqa yawo anjam*

<sup>21</sup> Onaqa bati deqa Pita a Yesus aqa areq bosiq nenemyej, “O Tamo Koba, ijo Kristen was bei na e une gembub ebimqa e aqa une di moiyoqai? E endegyqai kiyo? A na une 7 ebimqa aqa une di moiyoqai. Ariya a olo une bei ebimqa e moiyoqasai. Degyqai kiyo?”

<sup>22</sup> Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ino was bei na ni une 7 emimqa aqa une di segi moiyoqam di keresai. A na une gargekoba emoqnsim soqnim ni aqa une kalil di dego moiyoqone. A ni une 7 emoqnim une di moiyoqone. Olo une 7 emoqnim moiyoqone. Degsim giloqnem.

<sup>23</sup> “Ningi quiy. Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nangi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Kumbra di mandor bei aqa kumbra sigitejunu. Mandor dena aqa kanqal tamo qudei nami silali yayieb qaji di kamba olo yqajqa minjrej. <sup>24</sup> Aqa kanqal tamo bei 10 milion kina yayiej qaji di osib aqa ulatamuq di tigeltib. <sup>25</sup> Tigeltonabqa a na silali di kamba olo yqajqa keresaiyej. Deqa mandor a na minjej, ‘Ni silali di kamba olo e ebqa keresaiimqo deqa e ni ino njan wo ino angro nangi ti osiy tamo bei aqa banq di uratngitqa tamo dena silali ebimqa ningi a lanja wauetoqnaqab. Ino ingi ingi kalil dego e ni yaimosiy tamo qudei nangi enjritqa nangi na kamba silali ebqab. Gam dena ni silali nami yaibem qaji di kobotqam.’ <sup>26</sup> Degsi minjnaq qusiqa aqa areq di singa pulutosiqa pailyosiq minjej, ‘O Tamo Koba, ni e kumbra degbaim. Ni e qa dulosim mati e qa tariñoqnime. E silali nami yaimem qaji di kalil itosiy e kamba emekritqai.’ <sup>27</sup> Onaqa mandor a kanqal tamo deqa dulosiqa silali kalil nami yayiej qaji di lanja kobotej. Osiqa a uratonaq gilej.

<sup>28</sup> “Gilsiq kanqal tamo bei ombla wauo qaji a itosiqa ojsiq kakro apiyetosiq minjej, ‘Ni nami 10 kina yaibem qaji di kamba olo ebe.’

<sup>29</sup> “Degsi minjnaq qusiqa aqa areq di singa pulutosiqa pailyosiq minjej, ‘Ni e qa dulosim mati e qa tariñoqnime. E 10 kina nami yaimem qaji di itosiy e kamba emekritqai.’

<sup>30</sup> Degsi minjnaqa a aqa anjam di quetqa asgiyonaqa a osi gilsiq tonto talq di waiyosiq minjej, ‘Ni tonto talq endi soqne. Bunuqna ni 10 kina nami yaibem qaji di kamba ebekritimqa e ni olo uratmit oqedqam.’

<sup>31</sup> “A degyonaqa kanqal tamo qudei a koba na wauo qaji nangi unsibqa are ugeinjrinaqa aisib nanngo mandor a deqa saiyosib minjeb. <sup>32</sup> Minjnab qusiqa kanqal tamo di metonaq bonaqa minjej, ‘Ni kanqal tamo uge. Ni e pailbonumqa silali ni nami yaibem qaji di e na kobotonum. <sup>33</sup> E ni qa dulosim silali di kobotonum. Ariya kiyaaqa ni olo gilsim kanqal tamo bei ni ombla wauo qaji a qa dulosai? Osim silali a na nami yaimej qaji di ni kobotosai?’ <sup>34</sup> Degsi minjsiqa a qa tulan minjin oqetonaqa osiq qaja tamo nanngo banq di atsiqa minjrej, ‘Ningi a wau koba yibqa a jaqatin ti wauosim gilsim gilsim silali kalil nami yaibej qaji di kamba ebekritimqa ningi a olo uratib gilqas.’

<sup>35</sup> “O ijo anġro, dego kere niġi nuġo are miligiq na nuġo Kristen was naġo une kobotetnjqasai di ijo Abu laj qureq di unu qaji a dego nuġo une kobotetnġwasai.”

## 19

### *Yesus a uña uratqajqa anjam marej*

<sup>1</sup> Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa a Galili sawa uratosiqa Judia sawaq gilsiq Jordan ya taqal beiq di soqnej. <sup>2</sup> A di sonaqa tamo unġasari tulaġ gargekoba naġi a dauryosib aqa areq di koroonaqqa a na naġo ma tamo kalil naġi boletnjqroqnej.

<sup>3</sup> Onaqa Farisi naġi olo Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotinqa qusib naġi a ojġajqa deqa gisanjosib endegsib nenemyeb, “Tamo bei aqa njaun aqa jejamuq di une kiñala bei soqnimqa tamo dena a uratqa kere e? Gago dal anjam a kiyersi marġo?”

<sup>4</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di niġi nami sisiyosai kiyo? Anjam endegsi unu, ‘Tulaġ nami Qotei a mandam ti iġi iġi kalil ti gereiyosiqa bati deqa a tamo uña wo dego gereinjrej. <sup>5</sup> Gereinjrsiqa marej, ‘Tamo bei na aqa ai abu naġi uratnjrsimqa aqa njaun wo beterosib jejamu qujaitosib sqab.’” <sup>6</sup> Qotei aqa anjam di agi nengrenq di unu. Deqa tamo uña wo naġi jejamu qujai sqab. Naġi olo jejamu aiyel sqasai. Qotei na naġi aiyel turtnjrej deqa tamo bei na olo potnjraiġ.”

<sup>7</sup> Onaqa Farisi naġi na kamba Yesus minjeb, “Ni anjam degsi mergonum deqa Moses a kiyaaqqa dal anjam endegsi marej, ‘Tamo bei na aqa njaun uratqa osimqa pepa bei nengrenjosim yosim di a uratqas?’”

<sup>8</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Nuġo are getenġejunu deqa Moses a niġi uña uratqa mernġej. Ariya tulaġ nami kumbra degsi sosai. <sup>9</sup> Niġi quiy. Tamo bei na aqa njaun laja uratosim olo uña bei oqas di a na aqa njaun kumbra ugeq waiyqo. Di kiyaaqqa? Uña di a nami tamo bei ombla une atosai deqa.”

<sup>10</sup> Onaqa Yesus aqa anġro naġi na minjeb, “Tamo uña ti unub qaji naġi gulbe deqaji oqab deqa unġum. Naġi uña aib. Naġi laja soqneġ.”

<sup>11</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niġi anjam maronub di tamo kalil naġi dauryqa keresai. Tamo naġi Qotei na siġila enjreqnu qaji naġi segi anjam di dauryqa kere.

<sup>12</sup> Tamo qudei naġo jejamu bolesai. Naġi degsib ai miligiq na nġambabeb. Deqa naġi uña oqa keresai. Tamo qudei naġi tamo qudei na welum etnjreb deqa naġi anġrotqa keresai. Deqa naġi dego uña oqa keresai. Naġi laja unub. Ariya tamo qudei naġo segi areqalo na Qotei aqa wau ojqa marsibqa uña oqa urateqnub. Tamo naġi ijo anjam endi dauryqa kereamqa naġi dauryebe.”

### *Anġro du du naġi Yesus aqa areq beb*

<sup>13</sup> Onaqa tamo unġasari qudei naġi naġo anġro du du joqsib Yesus na aqa baġ naġo gateq di atetnjrsim naġi qa Qotei pailyqajqa deqa marsib Yesus aqa areq beb. Beqnaqqa Yesus aqa anġro naġi na saidnjrsib minjreb, “Nuġo anġro du du naġi joqsib endeq baib.” <sup>14</sup> Degsib saidnjrnabqa Yesus na aqa anġro naġi minjrej, “Anġro du du naġi uratnjrib ijo areq beb. Naġi saidnjraib. Tamo unġasari naġi anġro du du bul sqab di Qotei laj qureq di unu qaji a naġo Mandor Koba sosim naġi taqatnjrqas.” <sup>15</sup> Osiaqa Yesus na anġro du du naġo gateq di aqa baġ atetnjrsiqa a sawa di uratosiq gilej.

### *Noro tamo bei a Yesus ombla anjam marej*

<sup>16</sup> Onaqa tamo bei a Yesus aqa areq bosiqqa nenemyej, “O Qalie Tamo, e kumbra bole kiye dauryosiy dena e nġambile gaigai sqai?”

<sup>17</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ni kiyaaqqa e kumbra bole qa nenembonum? Qotei a segi qujai tamo bole. Ariya ni nġambile gaigai sqajqa osimqa ni Qotei aqa dal anjam daurye.”

<sup>18</sup> Onaqa tamo dena olo Yesus nenemyej, “E dal anjam kiye dauryqai?” Onaqa Yesus na minjrej, “Ni tamo bei qalsim moiyyotaim. Ni tamo bei aqa uña jejamu ojetaim. Ni

bajinaim. Ni tamo bei aqa jejamu lanja gisanjaim. <sup>19</sup> Ni ino ai abu nanjo sorgomq di geregere sosimqa nanjo anjam dauryoqne. Ni ino segi jejamu gereieyqnum dego kere ino was nanji degsim gereinjroqne.’ ”

<sup>20</sup> Onaqa angro wala dena olo Yesus minjej, “E dal anjam kalil di nami dauryosim boqnem agi bini degsi unum. Deqa e Qotei aqa kumbra kiye keretosai unum?”

<sup>21</sup> Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni Qotei aqa kumbra kalil keretqa osimqa endegye. Ni gilsim ino inji inji kalil qarinyosim silali osim tamo inji inji saiqoji nanji jeisim enjre. Degsim enjrsim bosim e daurbe. Osim bunuqna ni lanj qureq di awai bole itqam.”

<sup>22</sup> Yesus na tamo di degsi minjnaq qusiqa are tulan gulbeiyej. A inji inji koba ti soqnej deqa ulatamu ugeiyonaqa ulanej.

<sup>23</sup> Onaqa Yesus na aqa angro nanji minjrej, “E bole merngwai. Tamo ungasari inji inji koba ti unub qaji nanji Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqa marsibqa lanj qureq oqwajqa tulan banji koba. <sup>24</sup> E ningi olo merngwai. Kamel a yumba miligiq gilqajqa banji koba. Dego kere tamo ungasari inji inji koba ti unub qaji nanji Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqa marsibqa lanj qureq oqwajqa tulan banji koba.”

<sup>25</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanji anjam di qusibqa tulan prugugetosib minjeb, “Ni anjam degsi mergonum deqa tamo yai nanji Qotei na elenamqa nanji njambile gaigai sqa kere?”

<sup>26</sup> Onaqa Yesus a nanji koqnjrsiqa minjrej, “Tamo nanji segi njambile sqa keresai. Ariya Qotei na nanji elenqa kere. Di kiyaaqa? Qotei a kumbra kalil yqa kere.”

<sup>27</sup> Onaqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni une. Iga gago inji inji kalil uratosim ni daurmeqnum. Deqa iga awai kiye oqom?”

<sup>28</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “E bole merngwai. Mondonj Qotei a lanj bunuj ti mandam bunuj ti atimqa bati deqa e Tamo Angro nam kobaquja osiy ijo segi awo jaram kobaq di awesqai. Awesosiyya ningi tamo e daurbeqnum qaji metngitqa ningi dego awo jaram kokba 12 di awoelenqab. Awoosib Jekop aqa angro 12 nanjo moma kalil nanji taqatnjroqnaqab. <sup>29</sup> Deqa tamo nanji ijo nam qa are qaloqnsib nanjo segi tal, nanjo was nanji, nanjo jaja nanji, nanjo ai abu nanji, nanjo angro nanji ti nanjo wau kalil dego uratnjrsib e daurbqab di Qotei na olo inji bole bole tulan gargekoba nanji enjrqas. Yimqa mondonj nanji njambile gaigai sqab. <sup>30</sup> Deqa ningi quiy. Tamo gargekoba bini nam ti unub qaji nanji mondonj nam saiqoji sqab. Ariya tamo gargekoba bini nam saiqoji unub qaji nanji mondonj nam ti sqab.”

## 20

### *Yesus a inji wauqa yawo anjam marej*

<sup>1</sup> Osiqa Yesus a olo aqa angro nanji endegsi minjrej, “Qotei lanj qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Kumbra di wau lanja bei aqa kumbra sigitejunu. Wau lanja dena nobqolo ambru tigelosiqa aisiq tamo qudei nanji aqa inji wauq di wauetqajqa itnjrej. <sup>2</sup> Itnjrsiqa minjrej, ‘Ningi ijo inji wauq di wauoqneb wau qa bati koboamqa e na silali qurujo quja quja engwai.’ Degsi minjrsiq qarinjrnaja nanji gilsib aqa inji wauq di wauoqneb. <sup>3</sup> Senj kiñala goge oqnaqa wau lanja a koro sawaq aisiqa dia tamo qudei nanji lanja tigelesonab unjrsiqa minjrej, <sup>4</sup> ‘Ningi dego gilsib ijo wauq di wauoiy. Wauab kere dego awai engwai.’ <sup>5</sup> Degsi minjrnaqa nanji gilsib aqa inji wauq di wauoqneb. Qanam jige tamo qudei nanji dego lanja tigelesonab unjrsiqa minjrej, ‘Ningi dego gilsib ijo wauq di wauoiy. Wauab kere dego awai engwai.’ Degsi minjrnaqa nanji gilsib aqa wauq di wauoqneb. Senj kelinjtonaqa olo tamo qudei dego degsi minjrnaqa nanji gilsib wauoqneb.

<sup>6</sup> “Senj bilaqtonaqa wau lanja a aisiqa gamq di tamo qudei nanji lanja tigelesonab unjrsiqa nenemnjrej, ‘Ningi kiyaaqa lanja tigelesonab senj bilaqtqo?’ <sup>7</sup> Onaqa nanji na

minjeb, 'Tamo bei na iga wau egosai deqa iga lanja tigelejunum.' Onaqa wau lanja na minjrej, 'Ninji dego gilsib ijo inji wauq di wauoiy.'

<sup>8</sup> "Ariya wau qa bati koboonaqa wau lanja na aqa wau taqato tamo bei qarinyosiq minjej, 'Ni gilsim wau tamo nanji di metnjrim ino areq di koroabqa nanjo awai enjre. Enjrqa osimqa tamo nanji bilaq bosib wauonub qaji nanjo awai namo enjrsimqa ariya tamo nanji nobqolo ambru bosib wauosib bilaqtonub qaji nanjo awai bunuqna enjre.'

<sup>9</sup> Degsi minjnaq qusiq tamo nanji bilaq bosib waueb qaji nanji namo metnjrnaq aqa areq bonabqa silali qurujo quja quja enjrej. <sup>10</sup> Onaqa tamo nanji nobqolo ambru bosib wauosib bilaqteb qaji nanji degsib unsibqa are qaleb, 'Iga nobqolo ambru bosim wauosim bilaqtonum. Deqa iga silali kobaquja oqom.' Degsib are qalnabqa wau taqato tamo na nanji metnjrnaq aqa areq bonabqa nanji dego silali qurujo quja quja enjrej.

<sup>11</sup> Onaqa nanji degsib unsibqa nanji na wau lanja njrintosib minjeb, <sup>12</sup> "Tamo nanji di bilaq bosib waukiñalayonubqa silali ni na iga egonum qaji dego kere nanji enjronum. Iga nobqolo ambru waueqnam seŋ oqsiq gago jejamu tulan kankanjeqnaqa bilaqtqo. Iga silali koba osai.'

<sup>13</sup> "Onaqa wau lanja a nanjo anjam di qusiq bei endegsi minjej, 'O was, e ni kumbra uge emosai. Aqo ombla bini nobqolo anjam keretosimqa e ni silali qurujo qujai emqa mermonum. <sup>14</sup> Deqa ni ino silali qurujo qujai osim aiye. E ni silali qurujo qujai emonum dego kere tamo nanji bunuqna bosib wauonub qaji nanji silali qurujo quja quja enjronum. E ijo segi areqalo na degyonum. <sup>15</sup> Silali di ijo segi silali. Deqa e ijo segi areqalo dauryosiy ijo silali jeiqa kere. E na tamo nanji bunu bonub qaji nanji kumbra bole enjrqa areibqas enjrqi. Deqa ni kiyaa e qa are ugeimqo?' "

<sup>16</sup> Yesus a yawo anjam degsi marsiqa olo marej, "Dego kere tamo bini ñam ti unub qaji nanji mondon ñam saiqoji sqab. Ariya tamo bini ñam saiqoji unub qaji nanji mondon ñam ti sqab."

### *Yesus a marej, "E moisiy olo subq na tigelqai"*

<sup>17</sup> Osiqa Yesus na aqa angro 12 nanji joqsiqa koba na walwelosib Jerusalem aiyoqneb. Aiyoqnsibqa Yesus na nanji segitnjrsiqa endegsi minjrej, <sup>18</sup> "Ninji quiy. E Tamo Angro. Iga Jerusalem aiyeqnum. Dia tamo qudei na e ojsib atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo ti nanjo banq di e atqab. Yimqa nanji na ijo jejamuq di une qamsib merbqab, 'Ni une ti. Deqa ni moiqam.' <sup>19</sup> Nanji e degsib merbosib tamo nanji Qotei qaliesai qaji nanjo banq di e atqab. Yimqa nanji na e misilinboqnsib bu toqon na kumbainboqnsib namburbasq di lubsib moiyoqbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai."

### *Jems Jon wo nanji aiyel tamo kokba sqajqa mareb*

<sup>20</sup> Onaqa Sebedi aqa njiri aiyel nanjo ai ombla na Yesus aqa areq bosibqa nanjo ai a singa pulutosiqa Yesus minjej, "O Tamo Koba, e ni anjam bei mermitqa ni ijo anjam dauryqa kere kiyo?" <sup>21</sup> Onaqa Yesus na kamba minjej, "Ni inji kiye qa merbqam?" Onaqa a na Yesus minjej, "Mondon ni gago Mandor Koba sosimqa bati deqa ni marimqa ijo angro aiyel endi nanji ino ban woq ino ban qonanq di awoqab."

<sup>22</sup> Onaqa Yesus na kamba nanji aiyel endegsi minjrej, "Anjam ninji merbonub di aqa utru ninji geregere poingosai. E jaqatin koba oqai. Jaqatin di ya uge uyo bul. Jaqatin e oqai di ninji aiyel dego oqa kere e?" Onaqa nanji na minjeb, "Od, aqo aiyel oqa kere." <sup>23</sup> Onaqa Yesus na olo nanji aiyel minjrej, "Bole, jaqatin e oqai di ninji dego oqab. Ariya tamo yai nanji ijo ban woq ijo ban qonanq di awoqab di e na marqa keresai. Di ijo wau sai. Tamo nanji ijo Abu na giltnjrej qaji nanji segi ijo ban woq ijo ban qonanq di awoqab."

<sup>24</sup> Yesus aqa angro 10 nanjo namdamuq di was aiyel nanji na anjam di Yesus minjeb deqa qusib nanji aiyel qa njirineb. <sup>25</sup> Onaqa Yesus na aqa angro 10 nanji metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, "Ninji qalie, mandor kokba sawa sawa kalil taqateqnu

qaji nanġi nanġo segi ñam soqtoqnsib tamo unġasari nanġi nġirin na taqatnjreqnub. <sup>26</sup> Ariya kumbra di nunġoq di saiq. Nunġo ambleq di anġro bei a ñam ti sqa marsimqa a mati nunġo wau tamo soqnem. Osim a ñam ti sqas. <sup>27</sup> Nunġo ambleq di anġro bei a tamo kobaquja sqa marsimqa a mati nunġo kanġal tamo soqnem. Osimqa a olo tamo kobaqujaqas. <sup>28</sup> E Tamo Anġro. Niġi ijo kumbra qalieosib degsib dauryoqniy. Ijo kumbra agiende. E na tamo unġasari nanġi wauetnjreqnum. E deqa bem. Tamo unġasari nanġi e wauetbqajqa e deqa bosai. Bunuqna e ijo segi nambile uratosiy tamo unġasari gargekoba nanġi elenqai.”

### *Yesus na tamo aiyel nām qandimnjro qaji nanġi boletnjrej*

<sup>29</sup> Osiqa Yesus na aqa anġro nanġi joqsiqa koba na walwelosib aisib Jeriko qureq di branteb. Brantosib Jeriko qure ambleq na walwelosib olo Jeriko uratosib aiyeq nabqa tamo unġasari tulan gargekoba nanġi Yesus dauryosib koba na aiyoqneb. <sup>30</sup> Aiyeq nabqa tamo aiyel nām qandimnjro qaji nanġi gam qalaq di awesosibqa anjam endegsib queb, “Yesus a beqnu.” Nanġi degsib qusibqa tulan lelenosib mareb, “O Tamo Koba, Devit aqa Niri, ni aqo aiyel qa dulame.” <sup>31</sup> Onaqa tamo unġasari gargekoba Yesus dauryosib aiyoqneb qaji nanġi na nanġi aiyel nġirinġrsib minjreb, “Niġi lelenkobaab. Kirioiy.” Degsib minjrnabqa nanġi aiyel kiriosai. Nanġi olo tulan lelenoqnsib Yesus minjoqneb, “O Tamo Koba, Devit aqa Niri, ni aqo aiyel qa dulame.”

<sup>32</sup> Onaqa Yesus a tigelosiqa nanġi aiyel metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “E niġi aiyel kiyernġwajqa deqa niġi e qa lelenoq nab?” <sup>33</sup> Onaqa nanġi aiyel na minjeb, “O Tamo Koba, aqo aiyel olo nām poigim sawa unqajqa deqa iga ni qa lelenoqnam.” <sup>34</sup> Onaqa Yesus a nanġi aiyel qa dulosiqa aqa ban waiyosiq nanġo nāmdamu ojetnjrej. Ojetnjrnaqa nanġi aiyel nām poinjrnaqa sawa unsibqa tigelosib Yesus dauryosib aiyeb.

## 21

### *Yesus a donki aqa quraq di awoosiq Jerusalem aiyej*

<sup>1</sup> Onaqa Yesus aqa anġro nanġi koba na walwelosib aisib Jerusalem jojomyosib Betfage qureq di branteb. Betfage qure agi Oliv mana utruq di unu. Di brantosib Yesus na aqa anġro aiyel qarinnġrsiqa minjrej, <sup>2</sup> “Niġi aisib qure bei jojom di unu di brantosib donki bei aqa du wo tontnjronub unub di unjrqab. Unjrsib sil palontosib titnjrsib joqsib boiy. <sup>3</sup> Niġi sil palontoqnbqa tamo bei na nenemngwas kiyo, ‘Niġi kiyaaq donki aiyel nanġo sil palonteqnub?’ Degsi nenemngimqa niġi na minjiy, ‘Tamo Koba a wau ti deqa donki aqa du wo qa mergwo.’ Yimqa a na donki aqa du wo nanġi qarinnjrim ijoq bqab.”

<sup>4</sup> Yesus a kumbra di yej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo bei nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, <sup>5</sup> “Niġi na Saion qure nanġi endegsib minjriy, ‘Niġi uniy. Nunġo Mandor Koba a nunġoq beqnu. A lawo na beqnu. A areqalo minjin saiqoji. Deqa a donki quraq di awoosiq beqnu. Od, a donki aqa du quraq di awoosiq beqnu.’ ”

<sup>6</sup> Onaqa Yesus aqa anġro aiyel nanġi aisib anjam Yesus na minjrej qaji di dauryeb. <sup>7</sup> Osib nanġi donki aqa du wo Yesus aqa areq joqsib beb. Bosib nanġo segi gara jugo piqtosib donki aiyel nanġo quraq di tunabqa Yesus a segi donki gogetosiqa quraq di awoej. <sup>8</sup> Awoonaqa donki aiyel nanġi walwelosib aiyeq nabqa tamo unġasari tulan gargekoba nanġi belenosib nanġo segi gara jugo piqtelenosib gamq di tuelenjoqneb. Tamo qudei nanġi nañuq dena nām banġa ġinġenyosibqa osi bosib di dego gamq di tuelenjoqneb. <sup>9</sup> Onaqa Yesus a donki quraq di awoosiq walweleqnaqa tamo unġasari namooqneb qaji nanġi ti bunuoqneb qaji nanġi ti tulan lelenoqnsibqa maroqneb, “O Devit aqa Niri, iga ni qa tulan areboleboleiqnu. Ni Tamo Koba aqa ñam na bonum deqa a ni tulan geregereimeqnu. Deqa iga Qotei lan goge di unu qaji aqa ñam tulan soqtoqnqom.” Tamo unġasari nanġi degoqnsib lelen ti Yesus dauryoqneb.



<sup>10</sup> Onaqa Yesus a walwelosi aisiq Jerusalem di brantonaqa tamo ungasari kalil nanqi a unsibqa tulan prugugetosib segi segi maroqneb, “Tamo endi yaiyo?” <sup>11</sup> Degsib mareq nabqa tamo ungasari qudei Yesus dauryosib aiyuqneb qaji nanqi na kamba minjreb, “Tamo endi Yesus. A Qotei aqa medabu o qaji tamo bole. Aqa qure utru Nasaret. Qure di Galili sawaq di unu.”

*Yesus na tamo ungasari nanqi atra talq dena winjrej*

<sup>12</sup> Onaqa Yesus a walwelosi aisiqa atra tal koba miligiq gilej. Gilsiqqa nam atej di tamo ungasari gargakoba nanqi ingi ingi qarinyoqnsibqa dena silali eqnab unjrsiqqa nanqi winjrnaq jaraiyeb. Tamo qudei nanqi silali piloqneb. Qudei nanqi binon qarinyoqnsib dena silali oqneb. Deqa Yesus a nanjo jar ti jaram ti bilbelyosiqqa nanqi dego winjrnaq jaraiyeb. <sup>13</sup> Nanqi kalil jaraiyeq nabqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Ijo tal endi pailyqajqa tal.’ Ariya ningi na olo tal endi ugetonubqa a bajin tamo nanjo tal bulqo.”

<sup>14</sup> Yesus a atra tal miligiq di sonaqa tamo nam qandimnjro qaji ti tamo singa qandamn-jro qaji ti nanqi aqa areq beq nabqa a na nanqi kalil boletnjroqnej. <sup>15</sup> Onaqa angro du du atra tal miligiq di soqneb qaji nanqi Yesus aqa manwa di unsibqa tulan lelenoqnsib minjoqneb, “O Devit aqa Niri, iga ni qa tulan areboleboleigeqnu.” Onaqa dal anjam qalie tamo nanqi ti atra tamo kokba ti nanqi angro du du nanjo anjam di qusibqa Yesus qa ugeeb. <sup>16</sup> Osib Yesus minjeb, “Angro du du nanqi lelenoqnsib anjam mareq nub di ni queqnum e?” Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Od, e nanjo anjam queqnum. Ariya anjam bei nengrenq di unu qaji di ningi nami sisiyosai kiyo? Anjam agiende, ‘O Abu, angro du du ti angro mom ti nanqi ino nam soqteq nub.’ ” <sup>17</sup> Yesus a nanqi degsi minjrsiq kobonaqa a tigelosiq Jerusalem uratosiq Betani qureq gilej. Gilsiq qoloonaq di nej.

*Yesus a qura minjej, “Ni olo bunu geitqasai”*

<sup>18</sup> Nebeonaqa Yesus a olo tigelosiqqa Jerusalem aiyuqnsiqqa gamq di a mamyej. <sup>19</sup> Mamyonaqa nam atsiqa qura banga ti gam qalaq di tigelesonaq unsiqa aqa gei unqajqa utruq gilej. Gilsiq unej qura gei bei saiqoji. Banga segi sonab unej. Unsiqa qura di minjej, “Ni olo bunu geitqasai.” Degsi minjnaqa bati qujai deqa qura di utru ti kalil laosiq moiyej.

<sup>20</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanqi aqa kumbra di unsibqa tulan prugugetosib Yesus nenemyeb, “Qura di kiyersi urur laosiq moiqo?”

<sup>21</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merngwai. Ningi Qotei qa nunjo areqalo singilatosib nunjo areqalo aiyeltqasai di ningi dego qura minjibqa a laosim moiqas. Qura segi sai. Ningi mana kobaquja endi dego minjqab, ‘Ni tigelosim yuwalq aye.’ Minjibqa a nunjo anjam di dauryosim tigelosim yuwalq aiqas. <sup>22</sup> Deqa ningi Qotei qa nunjo areqalo singilatosib ingi bei qa pailyqab di ningi ingi di oqab.”

*Juda nanqi na Yesus nenemyeb, “Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum?”*

<sup>23</sup> Osiqa Yesus a olo atra tal miligiq gilsiq dia Qotei aqa anjam palontoqnej. Onaqa Israel nanjo gate nanqi ti atra tamo kokba ti nanqi na Yesus aqa areq bosib nenemyeb, “Ni iga merge. Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum? Yai na ni qarinyej deqa ni bosim wau endi yeqnum?” <sup>24</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “E kamba anjam bei ningi nenemngwai. Nenemngitqa ningi e merbibqa e yai na qarinyonaq bosim wau endi yeqnum di ubtosiy merngwai. <sup>25</sup> Ningi na merbiy. Yai na Jon qarinyonaq bosiqqa tamo ungasari nanqi yansnjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo?”

Onaqa nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi qairosib mareb, “Iga Yesus minjqom, ‘Qotei na Jon qarinyej,’ degsi minjqom di a iga mergwas, ‘Kiyaaq ningi Jon aqa anjam quetosai?’ <sup>26</sup> Ariya iga minjqom, ‘Tamo bei na Jon qarinyej,’ degsi minjqom di dego keresai. Tamo ungasari nanqi mareq nub, ‘Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Deqa iga nanqi ulainjronum.” <sup>27</sup> Nanqi degsib qairosib olo Yesus minjeb, “Yai na kiyo Jon

qarinjeje di iga qaliesai.” Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi degsib merbonub deqa e dego yai na qarinjbonaq bosim wau endi yeqnum di ningi mernjwasai.”

### *Yesus a yawo anjam bei marej*

<sup>28</sup> Osiqa Yesus a olo Juda gate nanngi ti atra tamo kokba ti nanngi endegsi minjrej, “Ningi kiyersib are qalonub? Tamo bei aqa njiri aiyel soqneb. Bati bei a aqa njiri matu aqaq bosiq minnej, ‘O ijo angro, ni gilsim ijo inji wauq di wauame.’ <sup>29</sup> Onaqa aqa njiri matu na minnej, ‘Sai. E wauqa uratonum.’ Degsi aqa abu saidyosiq bunuqna areqalo bei osiqa gilsiq wauetej. <sup>30</sup> Onaqa abu a aqa njiri yala aqaq bosiq minnej, ‘O ijo angro, ni gilsim ijo inji wauq di wauame.’ Onaqa aqa njiri yala na minnej, ‘Od, Abu, e wauqai.’ Degsi aqa abu odyosiq ariya a wauosai. A lanja talq di soqnej. <sup>31</sup> Deqa ningi na merbiy. Angro yai na aqa abu aqa anjam dauryej?” Onaqa nanngi na kamba Yesus minjeb, “Njiri matu a na aqa abu aqa anjam dauryej.”

Nanngi degsib Yesus minjnabqa a na olo minjrej, “E bole mernjwai. Takis o qaji tamo ti gam qaji unja ti nanngi na ningi bungosib namoosib Qotei aqaq oqibqa a nanngi elenjosim nanngo Mandor Koba sosim nanngi taqatnjrqas. <sup>32</sup> Di kiyaaq? Jon yansnjro qaji a nunngoq bosiq Qotei aqa kumbra bole ningi osornjgonaqa ningi Jon aqa anjam quetosai. Ariya takis o qaji tamo ti gam qaji unja ti nanngi Jon aqa anjam geregere queteb. Quetonab ningi di unsibqa ariya ningi olo are bulyosai. Osib ningi Jon aqa anjam quetosai dego.”

### *Wain wau qa yawo anjam*

<sup>33</sup> Yesus a Juda tamo kokba nanngi degsi minjrsiq olo endegsi minjrej, “E ningi yawo anjam bei merngit ningi quiy. Tamo bei a tigelosiq aqa wauq gilej. Gilsiq wain sil yagelenjosiq jen qosej. Qoso koboonaqa menin qura gogeq di tabir kuru bul gereiyej. Wain sil geitimqa wain gei koroiyosib parapariyosib aqa ya dia bilentqajqa deqa gereiyej. Osiqa wauq di tal atsiqa wau taqato tamo qudei nanngo banq di aqa wau uratetnjrsiq sawa isaq gilsiq di soqnej. <sup>34</sup> Sonaqa wain gei melionaqa a na aqa kanjal tamo qudei nanngi qarijnjrnaqa wau taqato tamo nanngoq aisib minjreb, ‘Wau lanja a na iga qarinjwo bonum. Deqa ningi wain gei egibqa iga na osi gilqom.’ <sup>35</sup> Degsi minjnabqa nanngi na nanngi ojelenjosib bei qalougeteb. Bei qalnab moiyej. Bei menin na qalnab moiyej. <sup>36</sup> Onaqa wau lanja a di qusiqa olo aqa kanjal tamo gargekoba nanngi qarijnjroqnej. Qarijnjreqnaqa aiyeq nab nanngi dego ñumoqneb.

<sup>37</sup> “Onaqa wau lanja a endegsi are qalej, ‘E ijo segi angro qujai qarinyit aiqas di nanngi a qalqasai. Nanngi aqa anjam quetqab.’ Degsi are qalsiq aqa segi njiri qarinyonaq aiyej. <sup>38</sup> Aiyeqnaqa wau taqato tamo nanngi a unsibqa segi segi qairosib mareb, ‘Tamo a bqo endi wau lanja aqa segi njiri. A na aqa abu aqa inji inji kalil oqas. Deqa iga a qalsim moyotosimqa wau endi iga na oqom.’ <sup>39</sup> Degsib marsibqa wau lanja aqa njiri ojsib osi gilsib wau qalaq di qalnab moiyej. <sup>40</sup> Deqa ningi kiyersib are qalonub? Wau lanja a bosimqa wau taqato tamo uge nanngi di kiyernjrqas? Ningi na merbiy.”

<sup>41</sup> Onaqa nanngi na minjeb, “Wau lanja a bosimqa tamo uge nanngi di tulan ugeugein-jrsim padaltnjrougetqas. Osim aqa wau di olo yainjrsim tamo qudei nanngo banq di uratetnjrimqa nanngi na kamba wau taqatosib wain gei melioqnmqa koroiyoqnsib wau lanja yoqnaqab.”

<sup>42</sup> Nanngi degsib Yesus minjnabqa a na olo minjrej, “Qotei aqa anjam bei unu. Ningi anjam di nami sisiosai kiyo? Anjam agiende,

‘Tal gereiyo qaji tamo nanngi na tal ai arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb.

Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu.

Tal ai di tal singilatqajqa deqa tigeltej.

Tamo Koba a segi na tal ai di tigeltej deqa iga unsim mareqnum,

“Tal ai di tulan boleqja.” ’

<sup>43</sup> Deqa e ningi endegsi merngwai. Qotei a nungo Mandor Koba sosim ningi taqatngwajqa uratosim ningi taqal breingwas. Osim olo tamo ungasari qudei aqa kumbra bole dau-ryeqnub qaji nanngi elenosim nango Mandor Koba sosim nanngi taqatnjrqas. Nanngi gei bole atobuleqnub deqa Qotei na nanngi taqatnjrqas. <sup>44</sup> Tamo ungasari ululonosis tal ai quraq aiqab qaji nanngi di tal ai dena nango tanu gingenyqas. Ariya tal ai di ulonosim tamo ungasari qudei nanngoq aisim jejamu ti tanu ti torei paraparainjqas.”

<sup>45</sup> Onaqa atra tamo kokba ti Farisi nanngi ti yawo anjam di qusib endegsib qalieeb, Yesus a yawo anjam dena nango jejamuq di une qametnjrej. <sup>46</sup> Nanngi degsib qalieosib deqa nanngi Yesus ojqa mareb. Ariya nanngi tamo ungasari nanngi ulainjsib deqa Yesus ojqa urateb. Di kiyaaq? Tamo ungasari kalil nanngi maroqneb, “Yesus a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.”

## 22

### *Yesus a maruro qa yawo anjam marej*

<sup>1</sup> Onaqa Yesus a olo Juda tamo kokba nanngi yawo anjam bei endegsi minjrej, <sup>2</sup> “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas. Kumbra di mandor bei aqa njri unja ban ojqa bationaqa maruro atej dego kere. <sup>3</sup> A maruro atsiqa aqa kanjal tamo qudei qarijnjrnaqa nanngi gilsib tamo ungasari nami aqa maruro unqa minjrej qaji nanngi metnjreb, ‘Ninggi boiy.’ Onaqa nanngi bqa asginjrej. <sup>4</sup> Asginjrnaqa mandor a deqa qusiqa aqa kanjal tamo qudei olo qarijnjrnsiqa minjrej, ‘Ninggi gilsib tamo ungasari e ijo maruro unqa minjrem qaji nanngi olo endegsib minjriy, ‘Ninggi quiy. Mandor a ingi ingi kalil gereiyosiq atqo unu. Makau ti wagme namur bole bole nunsuqa goiqo. Deqa ningi asgingaiq. Ninggi bosib aqa maruro uniy.’ O kanjal tamo, ningi gilsib nanngi degsib minjriy.’

<sup>5</sup> “Onaqa nanngi gilsib tamo ungasari nanngi di minjreb, ‘Ninggi boiy.’ Minjrnabqa nanngi kalil bqa asginjrej. Bei a ulanosuqa aqa ingi wauq gilej. Bei a ulanosuqa aqa silali wauq gilej. <sup>6</sup> Qudei na kanjal tamo nanngi di ojelenosis ugeugeinjrsib numnab moreneb. <sup>7</sup> Onaqa mandor a deqa qusiqa minjin oqetonaqa aqa qaja tamo nanngi qarijnjrnaqa gilsib tamo nanngi kanjal tamo numeb qaji nanngi kamba numekriteb. Osib nango tal ingi ingi kalil qatrentonab yuekriteb.

<sup>8</sup> “Onaqa mandor a olo aqa kanjal tamo qudei qarijnjrnsiqa minjrej, ‘Ijo angro aqa unja ban ojqa bati kereqo deqa e na maruro atonum unu. Tamo ungasari e nami ijo maruro unqa minjrem qaji nanngi bqa asginjrej. Nanngi tamo ungasari bolesai deqa nanngi ijo maruro unqa keresai. <sup>9</sup> Deqa ningi gilsib gamq di tamo ungasari lanja lanaj nanngi turosib metnjrib ijo maruro unqa beb.’ <sup>10</sup> Onaqa nanngi gilsib gamq di tamo ungasari gargekoba bole ti uge ti nanngi turosib metnjrnabqa nanngi kalil maruro unqajqa bosib koroonaqqa tal tamo na maqej.

<sup>11</sup> “Onaqa mandor a na tamo ungasari nanngi di unjrqa marsiqa tal miligiq gilej. Gilsiq nam atej di tamo bei a maruro qa gara wala jugosai di unsiqa minjej, <sup>12</sup> ‘O was, ni kiyaaq maruro qa gara wala jugosai? Ni degsim maruro unqa baim.’ Degsi minjnaqa tamo di a na kamba olo anjam bei minjqqa keresaiyonaqa lanja kiriesoqnej. <sup>13</sup> Onaqa mandor a na aqa kanjal tamo nanngi minjrej, ‘Ninggi na tamo di singa ti ban ti tontetosib oqeq waiyibqa sawa ambruq di soqnem. Sawa dia tamo nanngi akamkobaoqnsib pailoqnsib nango jaqatinj qa qalagei anjam atognqas.’”

<sup>14</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Ninggi quiy. Qotei a tamo tulan gargekoba nanngi metnjre- qnu. Ariya a tamo quja quja segi giltnjreqnu.”

### *“Iga Sisar takis yqom e?”*

<sup>15</sup> Onaqa Farisi nanngi gilsib nanngi anjam kiye Yesus nenemyib a anjam grotim qusib a ojajqa deqa qairoqneb. <sup>16</sup> Qairosib anjam kereonaq nango angro qudei Herot aqa

wau tamo qudei ti qarinjrnab Yesus aqa areq bosib minjeb, “O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam bole maro qaji tamo. Ni anjam bole segi tamo ungasari nanngi minjroqnsim Qotei aqa kumbra osornjreqnum. Ni tamo bei ulaiyosaieqnum. Ni tamo ñam ti nanngi anjam bei minjroqnsim olo tamo ñam saiqoji nanngi anjam bei minjrosaieqnum. Ni anjam qujai tamo kalil nanngi minjreqnum. <sup>17</sup> Deqa ni iga merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are qalonum?”

<sup>18</sup> Onaqa Yesus a nanngo areqalo uge di poiyoanaqa minjrej, “Ninggi gisanj tamo. Kiyaqa ningi e anjam bei grotitqa qusib e ojqajqa deqa gisanjbeqnum? <sup>19</sup> Ningi meniñ silali bei osorbiy.” Degsi minjrnaqa nanngi meniñ silali bei osi bosib osoryonab unsiqa minjrej, <sup>20</sup> “Meniñ silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti ñam ti unu?” <sup>21</sup> Onaqa nanngi na minjeb, “Di Sisar aqa.” Onaqa a na minjrej, “Deqa Sisar aqa inji inji a qa olo yiy. Qotei aqa inji inji a qa olo yiy.”

<sup>22</sup> Onaqa nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa tulanj prugugeteb. Osib nanngi Yesus uratosib jaraiyeb.

### *Tamo moreño qaji nanngi olo subq na tigelqab*

<sup>23</sup> Onaqa bati deqa Sadyusi tamo qudei nanngi Yesus aqa areq beb. Sadyusi nanngi mareqnum, “Tamo moreño qaji nanngi olo subq na tigelqasai.” Deqa nanngi bosib Yesus endegsib minjeb, <sup>24</sup> “O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami endegsi marej, ‘Tamo bei a moiymqa aqa ñaunj angro saiqoji soqnimqa aqa was bei na olo unja qobul di osim aqa was moiyej qaji aqa angro ñambabtetqas.’ Moses a nami degsi marej. <sup>25</sup> Deqa ni que. Was 7 nanngi soqneb. Nanngo was matu a unja osiqa moiyej. A angro saiqoji. Onaqa aqa was yala na olo unja qujai di ej. <sup>26</sup> Osiqa a dego moiyej. A angro saiqoji. Onaqa aqa was yala na olo unja qobul di osiqa a dego moiyej. A angro saiqoji. Was 7 kalil nanngi unja qujai di osib moreñeb. Nanngi angro saiqoji. <sup>27</sup> Nanngi kalil moreñonabqa ariya bunuqna unja di a dego moiyej. <sup>28</sup> Deqa ni iga merge. Mondonj subq na tigelobqamqa tamo kalil nanngi subq na tigelabqa unja di a yai aqa ñaunj tintinj sqas? Ni qalie, was 7 kalil nanngi unja qujai di eb.”

<sup>29</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam nenngrenq di unu qaji di aqa damu ningi poingosai. Qotei aqa singila dego ningi poingosai. Deqa ningi anjam grotonub. Grotosib agi nenembonub. <sup>30</sup> Mondonj tamo ungasari nanngi subq na tigelosibqa nanngi unjatqasai. Nanngi tamotqasai. Nanngi lanj angro bul lanja sqab.

<sup>31</sup> “Ninggi quiy. Tamo nanngi moisib olo subq na tigelqab anjam di aqa utru Qotei a nami babtosiq ningi merngej. Di ningi sisiyosai kiyo? Qotei a endegsi marej, <sup>32</sup> ‘E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.’ Qotei a degsi marej deqa iga qalieonum, Qotei a tamo moreño qaji nanngo Qotei sai. A tamo ñambile so qaji nanngo Qotei.” <sup>33</sup> Onaqa tamo ungasari kalil nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa tulanj prugugeteb.

### *Dal anjam kiye a tulanj bolequja?*

<sup>34</sup> Yesus a Sadyusi nanngi anjam degsi minjrnaqa nanngi na kamba olo anjam bei minjqa keresaiinjrej. Onaqa Farisi nanngi deqa qusib olo Yesus aqa areq beb. <sup>35</sup> Nanngo ambleq dena dal anjam qalie tamo bei a tigelosiqa Yesus gisanjyosiq nenemyej, <sup>36</sup> “O Qalie Tamo, ni mare. Qotei aqa dal anjam kiye a segi qujai tulanj bolequja? Dal anjam kiye a dal anjam kalil bunjrejunu?”

<sup>37</sup> Onaqa Yesus na minnej, “Dal anjam tulanj bolequja agi mermqai. Dal anjam agiende. ‘Ni ino Tamo Koba Qotei a tulanj qalaqalaiyime. Qalaqalaiyosim ino are miligi ti ino qununj ti ino areqalo ti kalil a yekritime.’ <sup>38</sup> Dal anjam di a segi qujai tulanj bolequja. A na dal anjam kalil bunjrejunu. <sup>39</sup> Ariya dal anjam deqaji bei dego mermqai. Dal anjam agiende. ‘Ni ino segi jekamu gereiyeqnum dego kere ino was nanngi degsim geregereinjroqnume.’ Dal anjam boledamu aiyel agi e na mermonum. <sup>40</sup> Ni dal anjam

aiyel di dauryqam di ni Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam ti kalil keretosim dauryqam.”

*Kristus a kiyersim Devit aqa niri sqas?*

<sup>41</sup> Onaqa Farisi nanji olo Yesus aqa areq di koroesonabqa a na nenemnjrej, <sup>42</sup> “Ninji Kristus qa kiyersib are qalonub? A yai aqa niri?” Onaqa nanji na kamba minjeb, “Kristus a Devit aqa niri.”

<sup>43</sup> Onaqa Yesus na olo minjrej, “Devit a nami marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Agi Qotei aqa Mondor na Devit aqa medabu singilatetonaqa a endegsi marej,

<sup>44</sup> ‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej,

“Ni ijo ban woq endi awo.

Awesoqnimqa e ino jeu tamo kalil nanji elenjosiy ino sorgomq di atitqa ni na nanji taqatnjroqnqam.”

<sup>45</sup> Ninji uniy. Devit a marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Deqa Kristus a kiyersim Devit aqa niri sqas?”

<sup>46</sup> Yesus a Farisi nanji anjam degsi minjrnaqa tamo bei na kamba anjam bei minjqa keresai. Deqa tamo nanji olo bunuqna anjam bei Yesus nenemyqajqa ulaeb.

## 23

*Juda tamo kokba nanji kumbra uge uge yoqneb*

<sup>1</sup> Onaqa Yesus na olo aqa angro nanji ti tamo ungasari kalil nanji ti endegsi minjrej, <sup>2</sup> “Dal anjam qalie tamo nanji ti Farisi nanji ti Moses aqa ñam osib dal anjam plaltoqnsib ninji merngeqñub. <sup>3</sup> Deqa anjam kalil nanji na merngeqñub qaji di ninji qusib dauryoqniy. Ariya kumbra nanji yeqñub qaji di ninji dauryaib. Nanji anjam maroqnsib ariya nanji segi anjam di dauryosaieqñub. <sup>4</sup> Nanji gulbe kokba tamo ungasari nanji enjreqñab qoboioqnsib unub. Ariya nanji olo tamo ungasari nanjo gulbe di qoboiyetnjrosaeqñub. <sup>5</sup> Kumbra kalil nanji yeqñub qaji di tamo ungasari nanji unoqnsib nanjo ñam soqtetnjrqajqa deqa yeqñub. Nanjo kumbra bei agiende. Nanji Qotei aqa dal anjam mutu qudei pepa kiñilalaq di nengrenyoqnsibqa lopo miligiq di jigelenoqnsib nanjo lanjaq di gara ñengi na qoseqñub. Osib nanjo gara jugo mutuq di gara burbur nengren ti wala bole bole tonteqñub. <sup>6</sup> Nanji goiyo kokbaq di, Qotei tal miligiq di sosibqa tamo ñam ti nanjo awo jaramq di awoqajqa tulan areboleboleinjqñu. <sup>7</sup> Nanji koro sawaq di tamo ungasari nanji na nanjo ñam soqtoqnsib ban ojetnjrqajqa deqa areboleboleinjqñu. Tamo ungasari nanji na ‘O Qalie Tamo Koba’ degsib minjroqnqajqa deqa ti nanji areboleboleinjqñu.

<sup>8</sup> “O ijo angro, tamo qudei na ninji ‘O Qalie Tamo Koba’ degsib merngaib. Tamo qujai a segi nunjo Qalie Tamo. Ninji kalil was. <sup>9</sup> Mandamq endi ninji na tamo bei endegsib minjaib, ‘O Abu.’ Tamo qujai a segi nunjo Abu. Agi a lan qureq di unu. <sup>10</sup> Tamo qudei na ninji endegsib merngaib, ‘O Gate Koba.’ Tamo qujai a segi nunjo Gate Koba. Agi e Kristus. <sup>11</sup> Nunjo ambleq di angro bei a ñam ti sqa marsimqa a mati nunjo wau tamo soqñem. Osimqa a ñam ti sqas. <sup>12</sup> Tamo kalil nanjo segi ñam soqteqñub qaji nanji Qotei na olo ñam aguq atetnjrqas. Ariya tamo kalil nanjo segi ñam aguq ateqñub qaji nanji Qotei na olo ñam soqtetnjrqas.”

*Yesus a Juda tamo kokba nanjo kumbra uge qa marej*

<sup>13</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ninji gisan tamo. Deqa ninji tulan padalougetqab. Ninji anjam maro aiyelteqñub. Agi tamo ungasari nanji lan qureq oqwajqa gam itqa mareqñabqa ninji na olo gam getentetnjreqñub. Ninji segi lan qureq oqwajqa gam itqa keresai. Deqa tamo ungasari nanji dego lan qureq oqwajqa gam itqa yeqñub ninji na gam getentetnjreqñub. <sup>14</sup> O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ninji gisan tamo. Deqa ninji tulan padalougetqab. Ninji anjam maro aiyelteqñub. Agi

ningi unja qobul nanği gisanjnroqnsibqa nanğo tal ti ingi ingi ti lanja yainjreqnub. Osib tamo unğasari nanği na ningi nunğsib nunğo ñam soqtetnğwajqa deqa pailyo olekokba yeqnub. Deqa mondoñ Qotei na tamo nanği peginjrqa batiamqa a na ningi awai tulan uge enğwas.

<sup>15</sup> “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqnub. Agi ningi na tamo qujai segi ningi daurnğwa maroqnsib singa na kiyo qobun na kiyo sawa sawa kalil keretoqnsib laqnub. Ariya tamo qujai di a ningi daurnğwas di a na ningi bunğosim tamo tulan ugedamu sqas. Deqa a ningi qa namoosim torei ñamyuwoq aiqas.

<sup>16</sup> “Ningı tamo ñam qandimo bul unub. Deqa ningı tamo nanği gam osornjrqa keresai. Agi ningı mareqnub, ‘Tamo bei a anjam singilatqa osimqa atra tal aqa ñam na singilatqas di aqa anjam singilaqasai. Deqa a na anjam di uratqas di kere. Ariya a gol atra tal miligiq di unu qaji aqa ñam na anjam singilatqas di aqa anjam bole singilaqas. Deqa a anjam di urataiq.’ Ningı deqsib mareqnub. <sup>17</sup> Ningı tamo ñam qandimo bul unub. Ningı tulan nanari. Ningı na merbiy. Inği kiye a Qotei aqa ñamgalaq di tulan bole? Atra tal a tulan bole kiyo atra tal aqa gol a tulan bole kiyo? Od, atra tal a tulan bole. Ariya gol atra tal miligiq di unu qaji a dego ingi bole. <sup>18</sup> Ningı endegsib mareqnub, ‘Tamo bei a anjam singilatqa osimqa atra bijal aqa ñam na singilatqas di aqa anjam singilaqasai. Deqa a na anjam di uratqas di kere. Ariya a atraiyo ingi ingi atra bijal gogeq di unub qaji nanğo ñam na anjam singilatqas di aqa anjam bole singilaqas. Deqa a anjam di urataiq.’ Ningı deqsib mareqnub. <sup>19</sup> Ningı tamo ñam qandimo bul unub. Ningı na merbiy. Inği kiye a Qotei aqa ñamgalaq di tulan bole? Atra bijal a tulan bole kiyo atraiyo ingi ingi atra bijal gogeq di unub qaji nanği tulan bole kiyo? Od, atra bijal a tulan bole. Ariya atraiyo ingi ingi atra bijal gogeq di unub qaji nanği dego bole kalil. <sup>20</sup> Deqa ningı quiy. Tamo bei a atra bijal aqa ñam na anjam singilatqas di a atra bijal ti ingi ingi kalil atra bijal gogeq di unub qaji nanği ti nanğo ñam na anjam singilatqas. <sup>21</sup> Tamo bei a atra tal aqa ñam na anjam singilatqas di a atra tal ti Qotei agi atra tal miligiq di unu qaji a ti nanğo ñam na anjam singilatqas. <sup>22</sup> Tamo bei a lan qure aqa ñam na anjam singilatqas di a Qotei ti aqa awo jaram ti nanğo ñam na dego anjam singilatqas.

<sup>23</sup> “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqnub. Agi ningi dal anjam kiñilala segi dauryeqnub. Ningi lei ti lombo ti saga ti oqnsib poto 10 yoqnsib oto qujai Qotei atraiyeqnub. Ariya ningi Qotei aqa dal anjam kokba dauryqajqa urateqnub. Agi ningi kumbra bole bole dauryqa asingeqnu. Ningı tamo nanği qa dulosaieqnub. Ningı Qotei qa nunğo areqalo singilatosaieqnub. Ningı dal anjam kiñilala segi dauryeqnub. Deqa e ningı endegsi mernğwai. Ningı are bulyosib dal anjam kokba dauryosib laqniy. Ningı dal anjam kiñilala dego dauryqa urataib. <sup>24</sup> Ningı tamo ñam qandimo bul unub. Deqa ningı tamo nanği gam osornjrqa keresai. Agi ningı qui uyqa oqnsib añiñig kiñala quiq di sonaqa unoqnsib taqal ateqnub. Ariya kamel a quiq di sonaqa ningı unosaieqnub. Qoji uyeqnub.

<sup>25</sup> “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqnub. Agi ningı ya gamban ti tabir ti qore segi yanseqnub. Ningı miligi yansosaieqnub. Dego kere ningı baban na tamo bole. Ariya nunğo are miligi bajin kumbra ti jejamu qa kumbra uge ti dena maqejunu. <sup>26</sup> O Farisi ningı tamo ñam qandimo bul unub. Deqa ningı endegyiy. Ningı mati ya gamban ti tabir ti miligi yansiy. Yansib milalamqa qore dego milalqas.

<sup>27</sup> “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqnub. Agi ningı tamo moiyo qaji sub bul unub. Sub gogeq di wala boledamu. Ñam qaq na liyeb. Ariya sub miligiq di tamo aqa qusa ti tanu ti dena maqejunu. <sup>28</sup> Ningı sub di bul. Deqa tamo unğasari nanği na

ningi nungoqnsib mareqñub, ningi tamo bole. Ariya nungo are miligi gisañ kumbra ti dal anjam gotrañyqajqa kumbra ti dena maqejunu.”

<sup>29</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisañ tamo. Deqa ningi tulañ padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqñub. Bole, ningi Qotei aqa medabu o tamo nañgo sub gereiyoqnsib tamo ungasari nami kumbra bole bole yoqñeb qaji nañgo sub walateqñub. <sup>30</sup> Ariya ningi olo endegsib mareqñub, ‘Iga nami soqñem qamu iga gago moma nañgi ti beterosim Qotei aqa medabu o tamo nañgi ñumosai qamu.’ Di gisañ koba. Ningi nungo moma nañgi ti areqalo qujai. <sup>31</sup> Ningi mareqñub, ‘Gago moma.’ Nungo anjam dena ningi segi qa ubtosib endegsib marobuleqñub, ‘Tamo nañgi na Qotei aqa medabu o tamo nañgi ñumoqñeb qaji nañgo añgro agi iga.’ <sup>32</sup> Ningi degsib marobuleqñub. Deqa unqum. Nungo moma nañgo kumbra uge di ningi na olo keretosib yoqñiy. <sup>33</sup> Ningi amal uge bul. Deqa mondoñ Qotei a nungo une qa merngsim ningi ñamyuwoq di breingwas. Yimqa ningi kiyersib olo bole sqab? Keresai.

<sup>34</sup> “Deqa ningi quiy. E na Qotei aqa medabu o tamo nañgi ti Qotei aqa powo tamo nañgi ti Qotei aqa dal anjam qalie tamo nañgi ti qarinjroqñit nungoq boqñqab. Boqñibqa ningi na nañgi qudei ñumoqñsib moiyoñjroqñqab. Osib nañgi qudei ñamburbasq di gaintñjrqab. Osib nañgi qudei ojelenosib nungo Qotei tal miligiq di kumbainjroqñqab. Osib nañgi qudei teteinjribqa nañgi jaraiyosib qure bei beiq giloqñqab. <sup>35</sup> Ningi nañgi degnjroqñibqa bati deqa Qotei a nungo moma nañgo une kalil osim nungo jejamuq di atelenqas. Nungo moma nañgo une agiende. Nañgi na tamo ungasari kumbra bole bole yoqñeb qaji nañgi ñumoqñeb. Nañgo une di agi nañgi nami yqajqa utru atsib Kein na Abel qalnaq moiyej. Dena bosib Berekia aqa ñiri Sekaraia atra bijal ti atra tal ti ambleq di qalnab moiyej. Une kalil di Qotei na osim nungo jejamuq di atelenqas. <sup>36</sup> E bole merngwai. Une kalil di aqa awai uge Qotei na osim tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nañgi enjrqas.”

### *Yesus a Jerusalem nañgi qa dulej*

<sup>37</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “O Jerusalem qure, O Jerusalem qure, ni na Qotei aqa medabu o tamo nañgi ñumoqñsim moiyoñjreqñum. Osim tamo ungasari Qotei na inoq qarinjreqñu qaji nañgi meniñ na ñumeqnam moreñeqñub. Bati gargekoba e ino añgro nañgi tuwe du du bul koroinjrqajqa yeqnam ningi saideqñub. <sup>38</sup> Deqa ningi quiy. Qotei a nungo atra tal koba uratetngimqa a laña sqas. <sup>39</sup> Deqa e ningi endegsi merngwai. Ningi olo e nubqasai. Degsim gilsim mondoñ e olo lañ qureq na boqñitqa ningi e nubsib marqab, ‘Tamo a bqo endi Tamo Koba aqa ñam na bqo. Deqa Qotei na a tulañ geregereiyeqnu.’ ”

## 24

### *Bunuqna jeu tamo nañgi na atra tal niñaqyqab*

<sup>1</sup> Osiqa Yesus a atra tal koba uratosiq gileqnaqa aqa añgro nañgi na aqa areq bosib atra tal osoryeb. <sup>2</sup> Osoryonab Yesus na minjrej, “E bole merngwai. Atra tal ningi unonub endi bunuqna jeu tamo nañgi na bosib tulañ niñaqyosib aqa meniñ kalil paraparainjrsibqa taqal breinjrqab. Yimqa meniñ bei meniñ bei aqa quraq di sqasai. Meniñ kalil segi segiqab.”

### *Gulbe kobaquja bunuqna brantqas*

<sup>3</sup> Yesus na aqa añgro nañgi degsi minjrsiqa Oliv manaq oqsiq goge di awesonaqa aqa añgro nañgi aqa areq bosib lumu nenemyeb, “Ni iga merge. Bati gembu jeu tamo nañgi bosib atra tal endi niñaqyqab? Mandam endi koboqa laqñimqa ni olo lañ qureq na boqñim kumbra kiye namoqna brantim iga unsim poigwas, ‘Bati di jojomoq?’”

<sup>4</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningì geregere ñam atoqñiy. Tamo qudei na ningi gisañgo uge. <sup>5</sup> Bunuqna gisañ tamo gargekoba nañgi ijo ñam na boqñsib tamo ungasari nañgi endegsib minjroqñqab, ‘E Kristus.’ Degsib tamo ungasari tulañ gargekoba nañgi

gisañnjroqñqab. <sup>6</sup> Bunuqna sawa bei bei qaji nanği añ na qotokobaoqñqab. Niñgi deqa qusib ulaaib. Qotei a nami marej, ‘Kumbra di brantqas.’ Deqa brantem. Ariya kumbra di brantimqa diño bati urur brantqasai. Soboleiyosim brantqas. <sup>7</sup> Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqñqab. Mandor qudei nanği tigeloqnsibqa mandor qudei nanği qoto itñjroqñqab. Sawa bei beiq di mimiñ kokba ti mam ti iñgi saio bati dego brantelenqas. <sup>8</sup> Kumbra kalil di uña anğrotqa osiqa mati jaqatin kiñala eqnu dego kere.

<sup>9</sup> “Bati deqa nanği na niñgi ojelenoqnsib jaqatin ti gulbe ti engoqñqab. Osib niñgi qudei lungsib moiyoñgwab. Niñgi ijo ñam ejunub deqa sawa bei bei qaji nanği niñgi qa tulañ ugeoqnsib jeutñgoqñqab. <sup>10</sup> Bati deqa tamo uñgasari gargekoba e qa nanço areqalo siñgilato qaji nanği ijo ñam ulontosib segi segi jeu sqab. Sosibqa nanço segi was nanği ojelenoqnsib tamo uge nanço bañq di atoqñqab. <sup>11</sup> Gisañ tamo tulañ gargekoba nanği boqnsib ijo segi tamo uñgasari nanği endegsib minjroqñqab, ‘E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Degsib nanği gisañnjroqñqab. <sup>12</sup> Kumbra uge deqaji tulañ kobaoqñimqa tamo gargekoba nanği qalaqalaiyo kumbra uratoqñqab. <sup>13</sup> Ariya niñgi ijo ñam siñgila na ojsib gilsib diño bati itqab di Qotei na niñgi elenqas. <sup>14</sup> Ijo wau tamo nanği sawa sawa kalil keretoqnsibqa Qotei aqa anjam bole mare mare laqñqab. Amqa diño bati brantqas. Anjam bole di aqa damu agiende. Qotei na aqa segi tamo uñgasari nanği taqatñjrsim nanço Mandor Koba sqas.”

### *Inği tulañ ugedamu brantqas*

<sup>15</sup> Osiqa Yesus a olo aqa anğro nanği endegsi minjrej, “Diño batiamqa iñgi tulañ ugedamu Qotei aqa medabu o tamo Daniel a nami deqa marej qaji di brantim niñgi unqab. Inği ugedamu di a Qotei aqa getento warum miligiq di tigelesqas.” E Matyu. Tamo uñgasari ijo anjam endi sisiyeqñub qaji nanği geregere sisiyosib poinjrem. Poinjrim marqab, bole. <sup>16</sup> Osiqa Yesus na aqa anğro nanği olo endegsi minjrej, “Niñgi iñgi ugedamu di unsibqa bati deqa tamo uñgasari Judia sawaq di unub qaji nanği jaraiyosib manaq oqoqujatebe. <sup>17</sup> Tamo uñgasari tal meq di unub qaji nanği jaraiqa oqnsib iñgi iñgi oqa osibqa olo warum miligiq gilaib. Nanği jaraiyoqujatebe. <sup>18</sup> Tamo uñgasari wauq di unub qaji nanği jaraiqa oqnsib nanço gara jugo oqa osibqa olo puluosib qureq baib. Nanği torei dena jaraiyoqujatebe. <sup>19</sup> Bati deqa uña gumañ ti uña anğro mom ti jaraiyo bañgioqnsib gulbe koba oqab. <sup>20</sup> Deqa niñgi endegsib pailyoqñiy, ‘Gulbe di awa bati qa brantaiq. Yori bati qa dego brantaiq.’ <sup>21</sup> Niñgi degsib pailyoqñiy. Di kiyaaqa? Bati deqa tamo uñgasari nanği gulbe tulañ kobaquja oqab. Gulbe deqaji nami brantosaijoqnej. Qotei na mandam atej bati deqa gulbe deqaji brantosa dena bosib bosiq agi bini unum. Bunuqna laña ambleq di dego brantqasai. Agi bati qujai deqa brantqas. <sup>22</sup> Gulbe di aqa bati Qotei na truqutqas. A na truqutqasai di tamo uñgasari kalil nanği padalekritqab. Aqa segi tamo uñgasari nami giltñjrej qaji nanği padalaib deqa a na gulbe di aqa bati truqutqas.

<sup>23</sup> “Bati deqa tamo qudei na mernğwab, ‘Niñgi uniy. Kristus bço agiende’ o ‘Kristus bço agide.’ Degsib mernğibqa niñgi nanço anjam quetñjraib. <sup>24</sup> Tamo qudei nanği bosib gisañosib marqab, ‘E Kristus.’ Qudei marqab, ‘E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Degsib maroqnsib mañwa kokba babtoqñqab. Nanço mañwa dena nanği na tamo uñgasari kalil areqalo niñaqyetñjroqñqab. Osib Qotei aqa segi tamo uñgasari nami giltñjrej qaji nanği dego areqalo niñaqyetñjrqañqa wauoqñqab.

<sup>25</sup> “Niñgi quiy. Kumbra kalil di brantosaisonaqa e namoqna mernğonum. <sup>26</sup> Deqa tamo qudei na niñgi endegsib mernğwab, ‘Niñgi uniy. Kristus bço agi wadau sawaq di unu.’ Degsib mernğibqa niñgi nanço anjam di dauryosib wadau sawaq gilaib. Tamo qudei na niñgi mernğwab, ‘Kristus bço agi talq di unu.’ Degsib mernğibqa niñgi nanço anjam quetñjraib. <sup>27</sup> Niñgi qalie, kola minjaleqnaqa lañ kalil suwañeqnu. Dego kere e Tamo Anğro lañ qureq na boqñitqa tamo uñgasari kalil nanği e nubqab.

<sup>28</sup> “Tamo nanço jexamu qusaeqnu qaji sawa dia qal nanği koroqab.”



### *Tamo Angro a singila ti rian ti bqas*

<sup>29</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Gulbe kalil di nanjo bati koboamqa sen ambruqas. Bai dego suwanqasai. Bongar nanji lan goqe na ululonjosib mandamq aiyelenqab. Lan goqe dia ingi ingi kalil renjinyelenqab. <sup>30</sup> Bati deqa e Tamo Angro bqai. Ijo toqor a lan goqe dia brantimqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanji e qa akamugetqab. E singila ti rian ti lanbiq na boqnit tamo ungasari kalil nanji e nubqab. <sup>31</sup> Yimqa e singila na gul anjamosiy ijo lan angro nanji qarinnjritqa nanji sawa sawa kalil keretosib Qotei aqa segi tamo ungasari nami giltjnrej qaji nanji lan utru utruq na koroinjrqab.”

### *Ningi qura qa yawo anjam dena poingem*

<sup>32</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “E na qura qa yawo anjam ningi merngitqa dena poingwas. Qura banqa qalsim olo ñalguyoqnmqa ningi unsib qalieqab, ‘Sen aqa bati jojomqo.’ <sup>33</sup> Dego kere kumbra kalil e ubtosim merngonum qaji endi brantimqa ningi unsib endegsib qalieoiy, ‘Bole, Kristus bqajqa bati jojomqo. A siranmeq di tigelejunu.’ <sup>34</sup> E bole merngwai. Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanji kalil morenosaisoqnbqa kumbra kalil endi brantelenqas. <sup>35</sup> Lan ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai.”

### *Yesus bqajqa bati di tamo bei a qaliesai*

<sup>36</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Ijo bqajqa bati tamo qujai bei a qaliesai. Lan angro nanji qaliesai. E Qotei aqa Niri e segi dego qaliesai. Ijo Abu a segi qalie. <sup>37</sup> Noa aqa bati qa tamo ungasari nanji kumbra yoqneb dego kere e Tamo Angro bqajqa bati qa tamo ungasari nanji kumbra degyoqnbqab. <sup>38</sup> Agi Noa aqa bati qa mandam ya maqosaisonaqa tamo ungasari nanji ingi ti ya ti uyoqnsib unja ban ojelenoqnsib sonabqa Noa a qobun miligiq gilej. <sup>39</sup> Mandam ya maqosim nanji padaltnjrqas nanji deqa qaliesai. Nanji lanja nanari soqneb. Sonabqa gulbe di nanjoq di brantej. Dego kere e Tamo Angro bqajqa bati qa tamo ungasari nanji nanari degsib sqab. <sup>40</sup> Tamo aiyel wau qujaiq di ingi yagoqnbqa Qotei na bei lan qureq osi oqsimqa bei uratim sqas. <sup>41</sup> Unja aiyel tal qujaiq di saplan gereiyobqab Qotei na bei lan qureq osi oqsimqa bei uratim sqas. <sup>42</sup> Deqa ningi geregere nam atiy. E nunjo Tamo Koba. E bati gembu bqai di ningi qaliesai. <sup>43</sup> Ningi are qaliy. Bati gembu bajin tamo a bosim tal paratqas di tal lanja a qalieqasai. A nami qalieosiq sonaq qamu bajin tamo bosiq tal paratqa yonaq unsiq wiyej qamu. <sup>44</sup> Dego kere e Tamo Angro bqajqa bati ningi qaliesai. E bosiy ningi prughtngaim deqa ningi geregere nam atoqnsib e qa tarinoqnsib soqniy.”

### *Tamo yai a kanjal tamo bole?*

<sup>45</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Kanjal tamo yai a areqalo bole ti sosiqa gaigai wau bole yeqnu? Kanjal tamo di tal lanja na endegsi minjqas, ‘Ni na ijo kanjal tamo kalil nanji geregere taqatnjroqnsimqa nanjo ingi uyqajqa batioqnmqa ingi anainjroqnsim soqne.’ <sup>46</sup> Degsi minjsimqa sawa beiq gilsim di sqas. Olo puluosim wau kalil a na aqa kanjal tamo yej qaji di kalil keretosim soqnmqa a bosim unimqa kanjal tamo di a tulan areboleboleiyqas. <sup>47</sup> Deqa e bole merngwai. Kanjal tamo di a wau boledamu yej deqa tal lanja na aqa ingi ingi kalil osim aqa banq di atim a na taqatetoqnbqas. <sup>48</sup> Ariya kanjal tamo di a tamo uge sqas di a endegsi are qalqas, ‘Ijo tamo koba a urur bqasai.’ <sup>49</sup> Degsi are qalsimqa a na kanjal tamo qudei a ombla wauo qaji nanji lanja lanja kumbainjroqnbqas. Osim wain uyo tamo qudei nanji joqsim koba na ingi ti wain ti uyoqnsib nanarioqnbqab. <sup>50</sup> Aqa tamo koba bqajqa bati a qaliesai deqa a kumbra degsim yoqnmqa aqa tamo koba brantoqujatosim unimqa a tulan pruguetqas. <sup>51</sup> Deqa aqa tamo koba a na qalougetosim gisan tamo nanjo so sawaq waiyim aiqas. Sawa dia tamo nanji tulan akamkobaoqnsib pailoqnsib nanjo jaqatin qa qalagei anjam atoqnbqas.”

## 25

### *Dunġenġe 10 nanġo yawo anjam*

<sup>1</sup> Osija Yesus a olo marej, “Qotei lan ġureq di unu qaji a na aqa segi tamo unġasari nanġi taqatnjrsim nanġo Mandor Koba sqas. Kumbra di dunġenġe 10 nanġo kumbra sigitejunu. E deqa ninġi saingwai. Tamo bei a unġa ban ojej. A unġa ban ojqa sawaq gilqa laqnaqa dunġenġe 10 nanġi a ombla gilqa marsib nanġo segi segi lam osib walwelosib aisib gamq di a qa tariñoqneb. <sup>2</sup> Dunġenġe 5 nanġi nanari. Dunġenġe 5 nanġi powo ti. <sup>3</sup> Dunġenġe nanari nanġo lam miligiq di ya kiñala segi soqnej. Nanġi lam ya bei o ti aiyosai. <sup>4</sup> Dunġenġe powo ti nanġi nanġo lam osibqa lam ya jalinġaq di qamsib o ti aiyeb. <sup>5</sup> Ariya tamo a unġa ban ojqa sawaq urur gilosai. A sokobaiyej. Deqa dunġenġe 10 nanġi gamq di a qa tariñosib sonabqa urnjamnrnaqa nerenġeb.

<sup>6</sup> “Nerenġesonabqa qolo jige tamo qudei nanġi maosib mareb, ‘Tamo unġa ban ojqa qaji agi gileqnu. Deqa ninġi tigelosib walwelosib gamq di a turoiy.’ <sup>7</sup> Onaqa dunġenġe 10 nanġi tigelosib nanġo lam gereiyeb. <sup>8</sup> Gereiyeqnsibqa dunġenġe nanari nanġi na dunġenġe powo ti nanġi minjreb, ‘Ninġi lam ya kiñala egij. Gago lam ya saiqa deqa mosoqa laqnu.’ <sup>9</sup> Onaqa dunġenġe powo ti nanġi na kamba minjreb, ‘Lam ya endi gago segi qa kere. Iga ninġi qa ti keresai. Deqa ninġi olo sumsib nunġo segi lam ya awaiyiy.’ <sup>10</sup> Onaqa dunġenġe nanari 5 nanġi tigelosib lam ya awaiyqajqa sumeqnabqa tamo di a unġa ban ojqa sawaq giloqnej. Gileqnaqa dunġenġe powo ti nanġi nami nanġo lam gereiyosib soqneb deqa nanġi na tamo di dauryosib unġa ban ojqa sawaq gileb. Gilsib tal miligiq gilekritisib siran kabuteb.

<sup>11</sup> “Sokiñalayonaq dunġenġe nanari nanġi tal meq di brantosib maosib tamo di minjeb, ‘O Tamo Koba, iga bonum. Ni na siranme waqtetgime.’ <sup>12</sup> Onaqa a na kamba minjrej, ‘E bole mernġwai. E ninġi qaliesai.’ ”

<sup>13</sup> Osija Yesus a olo marej, “Dego kere ninġi geregere nam atsib soqniy. Di kiyaaqa? Ijo bqajqa bati ninġi qaliesai deqa.”

### *Silali taqatqajqa yawo anjam*

<sup>14</sup> Osija Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo unġasari nanġi taqatnjrsim nanġo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a sawa isaq gilsiq di soqnej dego kere. A gilqa osija aqa kanġal tamo nanġi koroinjrsiqa nanġi na aqa silali taqatqa minjrsiq nanġo banq di uratetnjrej. <sup>15</sup> A na aqa kanġal tamo nanġo segi segi singila pegiyetnjrsiqa nanġi wau yqajqa kere dego silali pupoiyosiqa enjrej. Bei 5,000 kina yej. Bei 2,000 kina yej. Bei 1,000 kina yej. Osija a sawa isaq gilsiq di soqnej. <sup>16</sup> Sonaqa kanġal tamo 5,000 kina ej qaji a silali dena wauosiqa olo 5,000 kina bei ej. <sup>17</sup> Kanġal tamo 2,000 kina ej qaji a dego silali dena wauosiqa olo 2,000 kina bei ej. <sup>18</sup> Ariya kanġal tamo 1,000 kina ej qaji a silali dena wauosai. A silali di osi gilsiq mandamq di sub bogsiqa sub miligiq di ulitonaq soqnej.

<sup>19</sup> “Bati olekoba yala koboonaqa tamo koba a olo puluosi bosiqqa aqa kanġal tamo nanġi wauqa silali enjrej qaji di metnjrej. Metnjrnaqa nanġi aqa areq bonabqa a na minjrej, ‘E nami silali engem qaji dena ninġi waueb olo silali di osorbiy.’ <sup>20</sup> Onaqa kanġal tamo 5,000 kina ej qaji a na 5,000 kina bei osi bosiqqa aqa tamo koba minnej, ‘O Tamo Koba, ni unime. Ino 5,000 kina nami ebem qaji dena e wauonamqa olo 5,000 kina bei brantej agiende.’ <sup>21</sup> Onaqa aqa tamo koba a na minnej, ‘Ni kanġal tamo bolequja. Ni wau kiñala geregere taqatonum deqa e wau gargekoba olo ino banq di uratitqa ni na taqatoqnqam. Deqa ni bosim e ombla areboleboleigim sqom.’

<sup>22</sup> “Onaqa kanġal tamo 2,000 kina ej qaji a bosiqqa aqa tamo koba minnej, ‘O Tamo Koba, ni unime. Ino 2,000 kina ebem qaji dena e wauonamqa olo 2,000 kina bei brantej agiende.’ <sup>23</sup> Onaqa aqa tamo koba a na minnej, ‘Ni dego kanġal tamo bolequja. Ni

wau kiñala geregere taqatonum deqa e wau gargekoba olo ino banq di uratitqa ni na taqatoqnqam. Deqa ni bosim e ombila areboleboleigim sqom.'

<sup>24</sup> "Onaqa kanqal tamo 1,000 kina ej qaji a bosiqqa aqa tamo koba minnej, 'O Tamo Koba, ni que. E nami qalieem, ni tamo niriñ ani. Tamo qudei nanqi inqi yageqnaq melieqnaqa ni segi na otorosim uyeqnum. Tamo qudei nanqi saga yago breiyeqnaq boleeqnaq ni segi na koroioqnsim uyeqnum. <sup>25</sup> Deqa e ni qa ulaosim ino 1,000 kina ebem qaji di osi gilsimqa mandamq di sub bogsim sub miligiq di ulitonam soqnej agiende.'

<sup>26</sup> "Onaqa aqa tamo koba a na minnej, 'Ni kanqal tamo uge. Ni lola ani. Ni nami qalieem, tamo qudei nanqi inqi yageqnaq melieqnaqa e segi na otorosim uyeqnum. Tamo qudei nanqi saga yago breiyeqnaq boleeqnaq e segi na koroioqnsim uyeqnum. Ni nami e qa degsim qalieem. <sup>27</sup> Deqa ni kiyaaqa ijo silali di osi gilsim silali talq atosai? Ni di atem qamu e bosimqa silali talq dena ijo silali aqa oto kobaqo qamu turtosim onum qamu.' <sup>28</sup> Degsi minjsiqa aqa kanqal tamo qudei nanqi minjrej, 'Ninqi 1,000 kina di yayiosibqa kanqal tamo nami wauosiqa 10,000 kina ejunu qaji di olo yiy. <sup>29</sup> Ninqi degyiy. Di kiyaaqa? Tamo a wau geregere taqatoqnqas di Qotei na olo wau yimqa a wau gargekoba taqatoqnqas. Ariya tamo a wau geregere taqatqasai di wau kiñala a na taqatejunu qaji di a olo bunu taqatqasai. Qotei na a kobotimqa a laña sqas. <sup>30</sup> Deqa ninqi na kanqal tamo uge di qalaq di waiyibqa sawa ambruq di soqnem. Sawa dia nanqi akamkobaoqnsib pailoqnsib nanqo jaqatin qa qalagei anjam atoqnqas.' "

### *Mondonj Tamo Angro a bosim tamo unqasari kalil nanqi peginjrqas*

<sup>31</sup> Osiqa Yesus a olo marej, "Mondonj e Tamo Angro ñam kobaquja oqai. Osiy lan angro kalil nanqi joqsiy mandamq aisiy ijo segi awo jaram kobaq di awesqai. <sup>32-33</sup> Awesoqnit sawa bei bei qaji kalil nanqi bosib ijo ulatamuq di koroabqa e na nanqi peginjrqai. E na nanqi qudei ijo ban woq di atelenosiy olo nanqi qudei ijo ban qonanq di atelenqai. Wagme taqato tamo nanqi na kaja ti meme ti nanqi peginjreqnub dego kere. <sup>34</sup> Osiy tamo unqasari ijo ban woq di unub qaji nanqi endegsi minjrqai, 'Ijo Abu a ninqi qa tulan areboleboleiyeqnu. Nami a mandam atej bati deqa a nunqo Mandor Koba sosim ninqi taqatngwajqa gam gereiyetnjej. Deqa ninqi ijoq babqa ijo Abu na ninqi taqatngwas. <sup>35</sup> Di kiyaaqa? E mambonaqa ninqi na e inqi anaibeb. E ya qarbonaqa ninqi na e ya anaibeb. E yaun tamo sonamqa ninqi na e osib nunqo talq di gereibeb. <sup>36</sup> E gara saiqoji sonamqa ninqi na gara tigetbeb. E maibonaqa ninqi na e taqatbeb. E tonto talq di sonamqa ninqi na bosib e gereibeb.'

<sup>37</sup> "E na tamo unqasari ijo ban woq di unub qaji nanqi degsi minjritqa nanqi e kamba nenembqab, 'O Tamo Koba, bati gembu ni mammonaqa iga na inqi anaimem? Bati gembu ni ya qarmonaqa iga na ya anaimem? <sup>38</sup> Bati gembu ni yaun tamo sonamqa iga ni osim gago talq di gereimem? Bati gembu ni gara saiqoji sonamqa iga na gara tigetmem? <sup>39</sup> Bati gembu ni maimonaqa iga na taqatmem? Bati gembu ni tonto talq di sonamqa iga bosim ni gereimem?'

<sup>40</sup> "Nanqi e degsib nenembibqa e na kamba minjrqai, 'E bole merngwai. Ninqi na ijo was ñam saiqoji unub qaji nanqi geregereinjroqneb di agi ninqi e dego gereiboqneb.'

<sup>41</sup> "Ariya e na tamo unqasari ijo ban qonanq di unub qaji nanqi endegsi minjrqai, 'Ninqi tamo unqasari tulan ugedamu. Deqa ninqi jaraiyiy. Jaraiyosib aisib namyuwo gaigai yuejunu qaji dia soqniy. Satan aqa lan angro nanqi ti dia sqab. Qotei a nami namyuwo di nanqi gereiyetnjrej. <sup>42</sup> Deqa ninqi namyuwo deq aiyiy. Di kiyaaqa? E mambonaqa ninqi na e inqi anaibosai. E ya qarbonaqa ninqi na e ya anaibosai. <sup>43</sup> E yaun tamo sonamqa ninqi na e osib nunqo talq di gereibosai. E gara saiqoji sonamqa ninqi na gara tigetbosai. E maibonaqa ninqi na e taqatbosai. E tonto talq di sonamqa ninqi na bosib e gereibosai.'

<sup>44</sup> "E na tamo unqasari ijo ban qonanq di unub qaji nanqi degsi minjritqa nanqi e kamba nenembqab, 'O Tamo Koba, bati gembu ni mammej? Bati gembu ni ya qarmej?'

Bati gembu ni yaun tamo soqnem? Bati gembu ni gara saiqoji soqnem? Bati gembu ni maimej? Bati gembu ni tonto talq di soqnem? O Tamo Koba, bati gembu ni degsi sonamqa iga ni numsim gereimosai?"

<sup>45</sup> "Nangi e degsib nenembibqa e na kamba minjrqi, 'E bole merngwai. Ningi na ijo was nam saiqoji unub qaji nangi gereinjrosaiqneb di agi ningi e dego gereibosaiqneb.'

<sup>46</sup> E na nangi degsi minjrsiyqa nanjo awai uge enjrjiy breinjrit namyuwoq aiqab. Dia nangi bati gaigai jaqatin oqnsib sqab. Ariya tamo ungasari kumbra bole yeqnuv qaji nangi nambile gaigai sqab."

## 26

### *Juda tamo kokba nangi Yesus qalib moiqaqqa gam namoqneb*

<sup>1</sup> Yesus a anjam kalil di marsiq koboonaqa a na aqa angro nangi endegsi minjrej, <sup>2</sup> "Ningi qalie, yori bati koba jojomoqo. Bati aiyel unu. Yori bati di brantimqa Juda tamo kokba nangi na e Tamo Angro ojsib jeu tamo nanjo banq di atqab. Atibqa nangi na e namburbasq di lubib moiqai." Yesus na aqa angro nangi degsi minjrej. Yori bati di Qotei a nami Israel nangi Isip sawaq di padalqa laqnaqqa aqaryainjrej deqa olo are qalqajqa bati.

<sup>3</sup> Yori bati di jojomej deqa atra tamo kokba ti Israel nanjo gate nangi ti gilsib atra tamo gate aqa nam Kaiafas aqa talq di koroeb. <sup>4</sup> Koroosib endegsib nenemoqneb, "Iga kiyersim Yesus lumu na ojsim qalsim moiyoqom?" <sup>5</sup> Osib mareb, "Iga yori bati qa Yesus ojqsai. Ojqom di tamo ungasari nangi iga nugsib nirinosis qoto tigelto uge."

### *Unja bei a gorej quleq ti osiq Yesus aqa gateq di bilentej*

<sup>6</sup> Onaqa Yesus a Betani qureq gilsiqqa tamo bei nami yu na aqa jejamu ugelenej qaji aqa nam Saimon aqa talq di soqnej. <sup>7</sup> Sosiqa ingi uyeqnaqa unja bei a gorej quleq ti tulan boledamu silali kobaquja na awaiyej qaji di jalinajq jigsiqqa osi bosiqqa Yesus aqa gateq di bilentej. <sup>8</sup> Onaqa Yesus aqa angro nangi unja di aqa kumbra unsibqa nirinosis segi segi maroqneb, "Unja di a kiyaaqa gorej di lanja nanguiyqo?" <sup>9</sup> A gorej di osiq tamo qudei enjrjo qamu silali kobaquja yonub qamu gilsiq tamo ingi ingi saiqoji nangi jeisi enjrjo qamu di kere."

<sup>10</sup> Onaqa Yesus a nanjo areqalo di qalieosiqa minjrej, "Ningi kiyaaqa unja di gulbe yeqnuv? A kumbra bole ebqo. <sup>11</sup> Tamo ingi ingi saiqoji nangi bati gaigai ningi ti sqab. Ariya e bati gaigai ningi ti sqasai. <sup>12</sup> E moiqai. Moiyoqqa e subq atqab. Unja di a e qa are qalsiqqa ijo jejamuq di gorej bilentosiqa dena ijo jejamu subq atqajqa gereiyetbqo. <sup>13</sup> E bole merngwai. Bunuqna ijo wau tamo nangi sawa sawa kalilq di ijo anjam bole mare mare laqnsibqa unja endena kumbra ebqo qaji deqa are qaloqnsib a qa saonqab."

### *Judas a Yesus osim atra tamo kokba nanjo banq di atqas*

<sup>14</sup> Onaqa Judas Iskariot a tigelosiqqa atra tamo kokba nanjoq gilej. Judas a Yesus aqa angro 12 nangi deqaji bei. <sup>15</sup> A nanjoq gilsiqqa minjrej, "Ningi na awai kiye ebibqa e Yesus osiy nunjo banq di atqai?" Onaqa nangi na meni silali 30 yeb. <sup>16</sup> Yonab a gilsiqqa a Yesus osim nanjo banq di atqajqa gam namoqnej.

### *Yesus aqa angro nangi ti yori bati aqa ingi uyeb*

<sup>17</sup> Ariya Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati brantonaqa Yesus aqa angro nangi aqa areq bosib minjeb, "O Tamo Koba, ni iga merge. Iga aisim tal qabia yori bati aqa ingi ingi gereiyetmonamqa ni ingi uyqam?" <sup>18</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ningi aisib qure ambleq di tamo bei itqab. Itosib minjiy, 'Qalie Tamo a marqo, "Ijo bati jojomoqo. Deqa e ijo angro nangi koba na ino talq di awoosim yori bati aqa ingi uyqom." ' " <sup>19</sup> Onaqa Yesus aqa angro nangi qure miligiq aisib anjam kalil Yesus na minjrej qaji degsib brantonab dauryosib ingi ingi kalil gereiyeleneb.

<sup>20-21</sup> Onaqa bilaqtonaqa Yesus aqa angro 12 nanği ti koba na aisib tal gogetosib awoosib inği uyoqnsibqa Yesus na nanği endegsi minjrej, “E bole mernğwai. Ningi ijo angro 12. Nunço ambleq dena angro bei a tigelosim e osim tamo qudei nanço banq di atqas.”  
<sup>22</sup> Degsi minjrnaq qusibqa are tulan gulbeinjrnaqa segi segi Yesus nenemyoqneb, “O Tamo Koba, ni e qa kiyo maronum?”  
<sup>23</sup> Onaqa minjrej, “Angro aqo ombla endego tabir qujaiq di bem quiq di tuqteqnum qaji a na e osim tamo qudei nanço banq di atqas.”  
<sup>24</sup> Ningi quiy. E Tamo Angro moiçai. Nami Qotei aqa anjam degsib e qa nengrenyeb. Deqa unğum. E anjam di dauryosiy moiçai. Ariya angro e osim tamo qudei nanço banq di atqas qaji a tulan padalougetqas. A nami nambabosai çamu di kere.”  
<sup>25</sup> Onaqa Judas ağı Yesus osim jeu tamo nanço banq di atqas qaji a na Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, ni e qa kiyo ubtosim maronum?” Onaqa Yesus na kamba minjej, “Od. Anjam ağı ni na maronum.”

*Yesus na aqa angro nanği bem ti wain ti anainjrej*

<sup>26</sup> Osiqa Yesus aqa angro nanği koba na inği uyoqnsibqa Yesus a Qotei pailyosiqa bem bei osiq giñgenyosiqa aqa angro nanği enjrsiqa endegsi minjrej, “Endi ijo jejamu. Osib uyiy.”  
<sup>27</sup> Osiqa wain osiqa gambanq di bilentosiq Qotei pailyosiqa aqa angro nanği enjrsiqa minjrej, “Ningi kalil wain endi uyiy.”  
<sup>28</sup> Endi ijo leñ. Tamo unğasari gargekoba nanço une kobotetnrqajqa deqa ijo leñ aiças. Aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiyej qaji di siñilatqas.  
<sup>29</sup> E ningi mernğwai. E wain endi olo uyçasai. Degsi gilsiy mondoñ diño batiamqa ijo Abu a nunço Mandor Koba soqnimqa e ningi koba na awoosiy olo wain bunuj uyçai.”

<sup>30</sup> Yesus na aqa angro nanği degsi minjrsiqa nanği koba na louosib koboonaqa qure uratosib Oliv manaq oqeb.

*Yesus na aqa angro nanği minjrej, “Ningi kalil e uratbosib jaraiçab”*

<sup>31</sup> Yesus aqa angro nanği ti manaq oqoqnsibqa Yesus na minjrej, “Qolo qujai endeqa ningi kalil ijo ñam ulontosib e uratbosib jaraiçab. Nunço kumbra deqa Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb, ‘E na kaja nanço mandor çalitqa kaja nanği segi segi jaraiçab.’ Qotei aqa anjam nami degsib nengrenyeb.”  
<sup>32</sup> Ariya bati çalub koboamqa e olo subq na tigelosiy ningi qa namoosiy Galili sawaq gilitqa ningi bunuqna e daurbosib dia e itbçab.”  
<sup>33</sup> Onaqa Pita na minjej, “Angro kalil nanği ino ñam ulontosib jaraiçab e segi ino ñam ulontçasai.”  
<sup>34</sup> Onaqa Yesus na kamba minjej, “E bole mermçai. Qolo qujai endeqa ni ijo ñam ulitçam. Tuwe anjamosaisoqnimqa ni gisañoçalubtosim marçam, ‘E Yesus çaliesai.’”  
<sup>35</sup> Onaqa Pita a tulan saidosiq minjej, “Sai. E ni ombla moiçqa marimqa, unğum, e ino ñam ulitçasai bole sai.” Onaqa Yesus aqa angro kalil nanği anjam qujai di minjoqneb.

*Yesus a Getsemani nañu aguq di aqa Abu pailyej*

<sup>36</sup> Yesus aqa angro nanği koba na walwelosib nañu agu beiq di branteb. Nañu agu di aqa ñam Getsemani. Di brantosib Yesus na aqa angro nanği minjrej, “Ningi endi awesoqnıy. E kiñala sasalosiy ijo Abu pailyosiy bçai.”  
<sup>37</sup> Degsi minjrsiqa aqa angro çalub ağı Sebedi aqa niri aiyel nanği Pita koba na joçsiqa pailyçajqa sasalej. Sasalosiq pailyoqnsiq a are tulan gulbekobaiyej.  
<sup>38</sup> Osiqa aqa angro çalub nanği minjrej, “E are tulan gulbekobaibço. Gulbe dena e moiyepratonum. Deqa ningi e ombla endi sosimqa nãm atoqnıy.”  
<sup>39</sup> Degsi minjrsiqa olo kiñala sasalosiq mandamq di nãm quosiqa Qotei pailyosiq minjej, “O ijo Abu, gam bei soqnimqa ni na marimqa gulbe endi ijoç baiç. Gulbe endi ya uge uyo bul. Unğum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo dauryosim ye.”

<sup>40</sup> Yesus a degsi Qotei pailyosiq olo tigelosiq aqa angro nanço areq aisiq nãm atej di nanği are gulbe na nerenesonab unjrej. Deqa Yesus na Pita minjej, “Ningi e ombla na nãm sokiñalayqa keresai e?”  
<sup>41</sup> Ningi nerenaiç. Ningi nãm sosib pailyoqnıy. Yim gulbe bei

nunqoq bqaq di gulbe dena ninqi uneq wainqwasai. Bole, nunqo are miligiq di ninqi e daurbqajqa are unu. Ariya ninqi segi gulbe di oqajqa singila saiqojl.”

<sup>42</sup> Osiqa Yesus a olo puluosi sasalosiq endegsi pailyej, “O ijo Abu, gam bei saiamqa, unqum, ni ino segi areqalo dauryosim marimqa e gulbe endi oqai.” <sup>43</sup> Degsi pailyosiq bosiqqa aqa anqro qalub nanqi urnamnjrnaqa nerenesonab unjrej. <sup>44</sup> Unjrsiqa olo nanqi uratnjrsiq puluosi gilsiq a nami pailyej qaji degsi olo pailyej.

<sup>45</sup> Osiqa a olo aqa anqro nanqo areq aisiq minjrej, “Ninqi aqaratosib gegerere nerenjunub e? Unqum. Bati koboqo. Ninqi uniy. E Tamo Anqro osib une tamo nanqo banq di atqajqa bati bqo. <sup>46</sup> Ninqi tigelab gilqom. Tamo e osim nanqo banq di atqajqa agi brantqo.”

### *Judas a Yesus osiq jeu tamo nanqo banq di atej*

<sup>47</sup> Onaqa Yesus aqa anqro 12 nanqi deqaji bei agi Judas a na tamo gargekoba nanqi sebru ti torom ti elenonab joqsiqa Yesus aqa areq di branteb. Israel nanqo gate nanqi ti atra tamo kokba ti nanqi na nanqi qarinqjrnab Yesus ojqa beb. <sup>48</sup> Judas a nami nanqi ti qairosib anjam gereiyosib a na endegsi minjrej, “E tamo kundoqyqai agide. A ojsib osib giliy.” <sup>49</sup> Onaqa Judas a Yesus aqa areq bosiq minjej, “O Tamo Koba, qolo bole.” Degsi minjsiq kundoqyej. <sup>50</sup> Kundoqyonaqa Yesus na minjej, “O was, ni kumbra kiye e ebqa bonum ni degye.” Degsi minjnaqa tamo nanqi di brantosib ban waiyosib Yesus ojob.

<sup>51</sup> Onaqa Yesus aqa anqro bei na aqa sebru osiqqa atra tamo gate aqa kanqal tamo gateq di qalqajqa sebru waiyej grotosiqqa dabkala segi gentetej. <sup>52</sup> Onaqa Yesus na aqa anqro di minjej, “Ino sebru olo ate. Tamo kalil sebru na qotqab qaji nanqi sebru na morenqab. <sup>53</sup> Ni que. E ijo Abu minjqai di a na lanq anqro 72,000 nanqi qarinqjrimqa bosib e aqaryaibqab. Ni di qaliesai kiyo? <sup>54</sup> Ariya e ijo Abu degsi minjqasai. Minjqai di aqa anjam nenqrenq di unu qaji di aqa damu brantqasai. Agi nami endegsib nenqrenqyeb, ‘Kristus a moiqa.’ ”

<sup>55</sup> Osiqa bati deqa Yesus na tamo nanqi di minjrej, “E leq ojo tamo unum deqa kiyo ninqi sebru ti torom ti elenqosib e ojqa bonub e? E bati gaigai atra tal miligiq di sosimqa Qotei aqa anjam plaltoqnem. Bati deqa ninqi yala banq waiyosib e ojosai. <sup>56</sup> Ninqi kumbra degyeb deqa Qotei aqa medabu o tamo nanqo anjam nenqrenq di unu qaji di aqa damu agi brantej.” Yesus a nanqi degsi minjrnaga aqa anqro kalil nanqi a uratosib jaraiyeb.

### *Juda tamo kokba nanqi Yesus aqa jejamuq di une qametqa marsib koroeb*

<sup>57</sup> Onaqa tamo Yesus ojob qaji nanqi na a osib atra tamo gate aqa ñam Kaiafas aqa talq osi gileb. Dia Juda gate nanqi ti dal anjam qalie tamo nanqi ti kalil koroesoqneb. Koroesonabqa tamo nanqi na Yesus osi gilsib nanqo ulatamuq di tigelteb. <sup>58</sup> Nanqi Yesus osi gileq nabqa Pita a kiñala isa isaq na Yesus dauryosiq uli uliosiq gilsiq torei atra tamo gate aqa tal meq di brantej. Brantosiqa nanqi Yesus kiyeryib unqajqa deqa are qalsiq qaja tamo qudei nanqo ambleq di awesoqnej.

<sup>59</sup> Onaqa atra tamo kokba ti Juda gate nanqi ti kalil koroesosibqa nanqi gisanq anjam na Yesus aqa jejamuq di une qametqa are qalsib anjam namoqneb. Di kiyaqqa? Anjam dena nanqi Yesus qalib moiqaqqa deqa. <sup>60</sup> Anjam namonab namonab ugeinjrej. Deqa nanqi tamo gargekoba metnjreqnab boqnsib gisanq anjam Yesus aqa jejamuq di qamelenoqneb. Nanqo ambleq dena tamo aiyel tigelosib Yesus aqa jejamuq lanq gisanqyosib mareb, <sup>61</sup> “Tamo endi a endegsi marnaq iga quem, ‘E Qotei aqa atra tal koba endi konqrontosiyqa bati qalub qa olo tigeltqai.’ ”

<sup>62</sup> Onaqa atra tamo gate a nanqo anjam di qusiqa a tigelosiqqa Yesus aqa areq bosiq nenemyej, “Tamo nanqi endi une gargekoba ino jejamuq di qameqneb. Di ni kamba anjam bei marqasai e?” <sup>63</sup> Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei yala marosai.

Deqa atra tamo gate na olo nenemyej, “Qotei nambile gaigai unu qaji aqa ñam na e ni nenemmqai, ni Kristus e? Ni Qotei aqa Niri e? Ni e merbe.”

<sup>64</sup> Onaqa Yesus na minjej, “Od. Anjam ni maronum di kere. Ni que. E Tamo Angro. Bunuqna e lan qureq oqsiy Qotei singila koba ti unu qaji aqa ban woq di awesosiy olo lanbiq na boqnit ningi e nubqab.” <sup>65</sup> Onaqa atra tamo gate a Yesus aqa anjam di qusiqa a tulan minjin oqetonaqa aqa segi gara jugo bumbranjosiq marej, “Aqa une agi a segi babtqo iga quonum. Deqa iga kiyaaq tamo bei olo metonam bosim aqa une marqas? Aqa misilin anjam ningi quonub. <sup>66</sup> Deqa ningi kiyersib marqab?” Onaqa nanji kalil mareb, “A bole une ti. Deqa qalib moiye.”

<sup>67-68</sup> Nanji kalil degsib marnabqa nanjo ambleq dena tamo qudei nanji tigelosib Yesus aqa ulatamuq di miselyoqnsib ban na qaloqneb. Osib aqa namdamu gara na qosetosib ula ponjoqnsib minjoqneb, “Ni Kristus amqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?”

### *Pita a gisañoqalubtosiq marej, “E Yesus qaliesai”*

<sup>69</sup> Ariya Pita a tal meq di awesonaqa kangal unja bei na aqa areq bosiq minjej, “Ni dego Yesus Galili qaji aqa angro bei. Ni nami a dauryosim laqnem.” <sup>70</sup> Onaqa Pita a tamo kalil nanjo namdamuq di tulan saidosiq unja di minjej, “Ni anjam merbonum di e qaliesai.” <sup>71</sup> Degsi minjsiq tigelosiq tal qala beiq gilsiq di soqnej. Sonaqa kangal unja bei na Pita unsiqa tamo nanji Pita aqa areq di tigelesoqneb qaji nanji minjrej, “Tamo di a dego Yesus Nasaret qaji aqa angro bei. A nami Yesus dauryosiq laqnej.” <sup>72</sup> Onaqa Pita a olo tulan saidosiq marej, “E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum.” <sup>73</sup> Olo kiñala soboleiyonaq tamo qudei jojom di tigelesoqneb qaji nanji Pita aqa areq bosib minjeb, “Iga ino anjam maro na qalieonum, ni Galili qaji tamo. Dena iga poigwo, ni Yesus aqa angro bei.” <sup>74</sup> Onaqa Pita a olo tulan singila na saidosiq marej, “E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum. E gisañot Qotei na e lubem.” A degsi marnaqa tuwe anjamej. <sup>75</sup> Tuwe anjamonaqa Pita a qusiqa anjam nami Yesus na minjej qaji, “Tuwe anjamosaisoqnimqa ni gisañoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai,’ ” anjam deqa olo are qalsiq poiyonaqa oqedosiq tulan akamugetej.

## 27

### *Juda tamo kokba nanji Yesus osib Pailat aqa banq di ateb*

<sup>1-2</sup> Onaqa nobqolo malu qameqnaq atra tamo kokba ti Israel nanjo gate nanji ti kalil koroesosibqa Yesus qalib moiqajqa anjam keretoqneb. Anjam kereonaq nanji Yesus aqa ban tontetosib osi gilsib Rom nanjo gate Pailat aqa banq di ateb.

### *Judas na aqa segi jejamu qalsiq moiyej*

<sup>3-4</sup> Atra tamo kokba ti Juda gate nanji ti Yesus qalib moiqajqa anjam keretonabqa Judas a qusiqa olo areqalo bei osiq nanjo areq bosiq minjrej, “E une kobaquja yonum. Tamo e nunjo banq di atonum qaji a une saiqoji. Ningi a lanja qalsib moiyoqab. Deqa menin silali 30 ningi na ebeb qaji endi olo oiy.” Degsi minjrnaqa nanji na kamba minjeb, “Di gago gulbe sai. Di ino segi gulbe.” <sup>5</sup> Onaqa Judas a silali di olo osi gilsiq atra tal meq di breiyosiq aisiq a segi na aqa kakroq di sil waiyosiq gainosiq moiyej.

<sup>6</sup> Onaqa atra tamo kokba nanji mareb, “Silali endi tamo qalib moiqajqa aqa awai. Deqa iga silali endi atra tal aqa silali ti turtqasai.” <sup>7</sup> Nanji degsib marsibqa silali di olo osib web gereiyo qaji tamo bei aqa mandam mutu bei awaiyeb. Yauñ tamo nanji moreñoqnbqa mandam mutu dia subq atelenqajqa deqa awaiyeb. <sup>8</sup> Mandam mutu di “Len Aiyo Qaji Mandam” ñam degsib waiyeb. Ñam di bini mareqñub. <sup>9-10</sup> Deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Jeremaia a nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “Israel nanji Kristus aqa jejamu awaiyqa marsib menin silali 30 atqab. Atsib

silali di olo osib web gereiyo qaji tamo bei aqa mandam mutu bei awaiyqab. Tamo Koba a na anjam degsi merbqo.” Jeremaia a nami degsi marej.

*Pailat na Yesus nenemyej, “Ni Juda nanngo Mandor Koba e?”*

<sup>11</sup> Onaqa Yesus a Pailat aqa ulatamuq di tigelonaqa Pailat na nenemyej, “Ni Juda nanngo Mandor Koba e?” Onaqa Yesus na minjej, “Od. Anjam ni maronum di kere.” <sup>12</sup> Onaqa atra tamo kokba ti Juda gate nanngi ti Yesus aqa anjam di qusib minjin oqetnjrnaqa Yesus gisanjyoqnsib aqa jejamuq di une gargekoba qamelejoqneb. Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei kamba yala marosai. <sup>13</sup> Deqa Pailat na olo Yesus nenemyej, “Nanngi une gargekoba ino jejamuq di qameqnum. Di ni queqnum e?” <sup>14</sup> Onaqa Yesus a kamba anjam bei marosai. Deqa Pailat a tulan prugugetej.

*Pailat a marej, “Ninngi Yesus a namburbasq di qamiy”*

<sup>15</sup> Pailat aqa kumbra agiende. Wausau gaigai yori bati koba brantoqnmqa Juda tamo ungasari nanngi tamo qujai aqa nam maroqnbqa Pailat na tamo di tonto talq dena uratoqnsim enjroqngas. <sup>16</sup> Bati deqa tamo bei aqa nam Barabas a tonto talq di soqnej. A leq ojo tamo. <sup>17</sup> Deqa tamo ungasari kalil nanngi Pailat aqa areq di koroonaqba a na nenemnjrej, “E tamo yai tonto talq dena uratosiy engwai? E Barabas uratosiy engwai kiyo Yesus agi ninngi Kristus qa mareqnum qaji a uratosiy engwai kiyo? Ninngi na merbiy.” <sup>18</sup> Pailat a nanngi degsi nenemnjrej. Di kiyaga? A qalieej, atra tamo kokba nanngi Yesus qa ugeosib deqa a ojsib Pailat aqa banq di ateb. <sup>19</sup> Bati di Pailat a une pegiyo qaji awo jaramq di awesonaqa aqa nauj na anjam bei pepa mutu kiñalaq di nengrenjyosiq Pailat aqaq qarinyej. A endegsi nengrenjey, “Yesus aqa jejamuq di une saiqoji. Deqa ni a kumbra uge bei yaim. Qolo e nejobilqeiosim Yesus unonum. Deqa e are tulan gulbekobaibqo.”

<sup>20</sup> Onaqa Juda gate nanngi ti atra tamo kokba ti nanngi na tamo ungasari nanngo areqalo tigeltetnjreb. Tamo ungasari nanngi Pailat minjibqa a na Barabas uratosim enjrsim olo Yesus qalim moiqaqqa deqa nanngo areqalo tigeltetnjreb. <sup>21</sup> Onaqa Pailat na olo tamo ungasari nanngi nenemnjrej, “E tamo yai uratosiy engwai? Barabas kiyo Yesus kiyo? Ninngi na merbiy.” Onaqa nanngi na kamba minjeb, “Ni Barabas uratosim ege.” <sup>22</sup> Onaqa Pailat na olo minjrej, “E ninngi Barabas engwajqa merbonub deqa e Yesus kieryyqai? Agi ninngi a qa mareqnum. ‘A Kristus.’ ” Onaqa nanngi kalil murqumyosib minjeb, “Ni Yesus osim namburbasq di game.” <sup>23</sup> Onaqa minjrej, “Kiyaga Yesus qalit moiqaq? A une kiye yqo deqa a namburbasq di qamqai?” Degsi minjrnaqa nanngi olo tulan murqumyoqnsib wainjyoqnsib minjoqneb, “Ni a namburbasq di game.”

<sup>24</sup> Onaqa Pailat a nanngo anjam di qusiqa endegsi poiyej, “Tamo ungasari nanngi ijo anjam quetbqasai. E nanngi saidnjrqai di nanngi njirinosisib qoto tigeltqab.” Pailat a degsi poiyej deqa a tamo ungasari nanngo ulatamuq di ya bei tabirq di qamsiqa ya dena aqa ban yansosiqa minjrej, “Yesus a moiqaq di nunngo une. Di ijo une sai.” <sup>25</sup> Onaqa tamo ungasari nanngi na minjeb, “Di kere. Unjum. Yesus a moiqaq di gago une. Di gago angro nanngo une dego.” <sup>26</sup> Nanngi Pailat degsib minjnabqa a nanngo anjam di dauryosiqa Barabas tonto talq dena oqeq atsiqa nanngi enjrej. Enjrsiqa olo Yesus osiq qaja tamo nanngo banq di atsiqa minjrej, “Ninngi Yesus bu toqon na kumbainyiy.” Degsi minjrnaqa nanngi na Yesus osib kumbainyeb. Kumbainyosib koboonaqa Pailat na olo minjrej, “Ninngi Yesus namburbasq di qamqajqa osib giliy.”

*Qaja tamo nanngi Yesus misilinyoqneb*

<sup>27</sup> Pailat na qaja tamo nanngi degsi minjrnaqa nanngi Yesus osib Rom nanngo tal kobaqu-jaq osi gileb. Osi gilsib qaja tamo kalil nanngi metnjrnab bosib tal dia koroeb. <sup>28</sup> Koroosib Yesus aqa gara piqtetosib gara jugo olekoba lent mandor kokba nanngi gaigai jigeqnum deqaji bei osib Yesus jigetej. <sup>29</sup> Osib sil luwit osib lulumosib sil dena mandor nanngo gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib singila na teqiyej. Osib bu toqon kanenjo osib



Yesus aqa baŋ woq di yonab a mandor koba bul ojsiq tigelesoqnej. Osib aqa areq di sinja pulutosib a gisaŋ na biŋiyosib minjoqneb, “O Juda nanŋo Mandor Koba, kaiye.”<sup>30</sup> Degsib Yesus minjoqnsib a miselyoqnsib bu toqoŋ esoqnej qaji di tatruiyosib dena aqa gateq di qaloqneb.<sup>31</sup> Nanŋi degsib Yesus misiliŋyosib koboonaqa gara lent di piqtetosib aqa segi gara olo jigetosib aqa qawarq di ŋamburbas atetosib a baŋ ojsib gaintqa sawaq osi gileb.

### *Nanŋi Yesus osib ŋamburbasq di qameb*

<sup>32</sup> Nanŋi Yesus osi giloqnsibqa gamq di tamo bei walwelosiq aiyeqnaqa a turosib ojsib Yesus aqa qawarq dena ŋamburbas yaiyosib tamo di yonabqa a kamba qoboyosiqqa gam na Yesus dauryosiq giloqnej. Tamo di aqa ñam Saimon. A Sairini qure qaji.<sup>33</sup> Nanŋi Yesus osi gilsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Golgota di branteb. Ñam di aqa damu, “Tamo gate tanu.”<sup>34</sup> Di brantosib qaja tamo nanŋi na wain ya ti kial aqa ya isa koba de ti bulyosib Yesus anaiyonab uyo oneiyonaq ugeiyonaq uratej.<sup>35</sup> Onaqa qaja tamo nanŋi na Yesus osib ŋamburbasq di qameb. Qamsib Yesus aqa gara elenqa marsib giltelenjeb. Osib meniŋ silali alaŋeb. Tamo yai aqa meniŋ na buŋnrqas di a na gara oqas. Degsib marsib meniŋ silali alaŋosib gara elenjeb.<sup>36</sup> Onaqa Yesus a ŋamburbas goge di gainesonaqa qaja tamo nanŋi ŋamburbas utruq di awoosib Yesus taqatesoqneb.<sup>37</sup> Osib ŋamburbas mutu gogeq di anjam endegsib nenŋrenjeb, “Tamo endi Yesus. A Juda nanŋo Mandor Koba.” Yesus a nami maroqnej, “E Juda nanŋo Mandor Koba.” Yesus aqa une deqa osib anjam di nenŋrenjeb.

<sup>38</sup> Bati deqa bajin tamo aiyel dego ŋamburbasq di gaintnjrsib ñumeb. Bei Yesus aqa baŋ woq di qameb. Bei Yesus aqa baŋ qonaŋq di qameb.<sup>39</sup> Yesus a ŋamburbas goge di sonaqa tamo unŋasari nanŋi aqa ulatamuq dena walwelosib gile beoqnsib a misiliŋyoqnsib gate gainyoqnsib minjoqneb,<sup>40</sup> “Ni nami marem, ‘E atra tal koba koŋgrontosiyqa bati qalub qa olo tigeltqai.’ Ni degsi marem deqa ni ino segi jejamu aqaryaiye. Ni Qotei aqa Niriamqa ni ŋamburbas uratosim mandamq aiye.”<sup>41-42</sup> Atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanŋi ti Juda gate nanŋi ti dego Yesus degsib misiliŋyoqneb. Osib segi segi maroqneb, “A na tamo unŋasari gargekoba nanŋi aqaryainjroqnej. Ariya a na aqa segi jejamu aqaryaiyqa keresai. A Israel nanŋo Mandor Koba boleamqa a ŋamburbas uratosim mandamq aiyimqa iga unsim marqom, ‘Bole.’<sup>43</sup> A segi mareqnu, ‘E Qotei qa ijo areqalo singilatejunum. E segi Qotei aqa Niri.’ Aqa anjam di boleamqa Qotei na endego aqaryaiyem.”<sup>44</sup> Onaqa bajin tamo aiyel Yesus ombla gaintnjreb qaji nanŋi dego Yesus degsib misilin anjam minjoqneb.

### *Yesus a moiyej*

<sup>45</sup> Qanam jige seŋ bati 12 onaqa sawa kalil tulaŋ ambruosi sonaq gilsiq seŋ bati 3 onaq bilaqtej.<sup>46</sup> Onaqa Yesus a tulaŋ lelenosiqqa marej, “Eloi, Eloi, lema sabaktani?” Di Hibu anjam. Anjam di aqa damu, “O ijo Qotei, O ijo Qotei. Ni kiyaa e qoreibonum?”<sup>47</sup> Onaqa tamo qudei Yesus aqa areq di tigelesoqneb qaji nanŋi aqa anjam di qusib mareb, “A Elaija meteqnu.”<sup>48</sup> Degsib marnabqa tamo bei a urur ti gilsiq gara ñenŋi bei osiq wain isa kobaq di tuqtosiqqa soruq di qosisiqa osi bosiqqa Yesus anaiyqajqa soqtosiqqa aqa medabuq di atej.<sup>49</sup> Onaqa tamo qudei nanŋi mareb, “Iga mati tariŋosim koqyesqom. Elaija a bosim Yesus ŋamburbasq dena osim mandamq atqas kiyo?”<sup>50</sup> Onaqa Yesus a olo tulaŋ lelenosiqqa mondor titosiq aqa ŋambible uratosiq moiyej.

<sup>51</sup> Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal miligiq di gainesoqnej qaji a goge na branosiq aisiq poaiyelej. Onaqa mimiŋ kobaquja dego dosiq mandam renŋinyonaqa meniŋ kokba paraparaelenjeb.<sup>52-53</sup> Bati deqa Qotei aqa segi tamo unŋasari gargekoba nami morenej qaji nanŋo sub waqelenonabqa nanŋi olo subq na tigeleb. Bunuqna Yesus a dego subq na tigelonaqa tamo unŋasari nanŋi di Qotei aqa qure koba Jerusalem miligiq gileb. Gilnabqa tamo gargekoba nanŋi na unjreb.<sup>54</sup> Ariya qaja tamo nanŋi ŋamburbas utruq di Yesus

taqatesoqneq qaji nanqo gate ombla na mimiñ dosiq mandam renqinyonaq meniñ kokba paraparaelenonab unsibqa nanqi tulan ulaugetosib mareb, “Bole. Tamo endi a Qotei aqa Niri.”

<sup>55-56</sup> Unqasari gargekoba nanqi isaq di tigelesosib Yesus koqyoqneq. Bei Maria Makdala qure qaji. Maria bei agi Jems Josep wo nanqo ai. Ariya unqa bei Sebedi aqa niri aiyel nanqo ai. Yesus a nami Galili sawaq di sonaqa unqasari nanqi dena a dauryosib laqnsib kanqalyoqneq. Bati Yesus a Galili sawa uratosiqa a na nanqi joqsiqa koba na Jerusalem beleneq.

### *Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej*

<sup>57-58</sup> Onaqa bilaqtonaqa ñoro tamo bei aqa ñam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsiqa Pailat a nenemyqa gilej. Josep a Arimatea qure qaji. A dego Yesus dauryoqnej qaji. Deqa a Pailat aqa talq gilsiq nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?” Onaqa Pailat na odyosiqa aqa qaja tamo qudei nanqi minjrej, “Ninqi Yesus aqa jejamu osib Josep yiy.” <sup>59-60</sup> Onaqa Josep na Yesus aqa jejamu osi gilsiq gara qat omu na dalaosiq aqa segi sub bunuj nami meniñ miligiq di gereiyej qaji dia atej. Atsiqa meniñ kobaquja belbeltosiq dena sub me getentej. Osiqa olo aiyej. <sup>61</sup> Onaqa Maria Makdala qure qaji wo Maria bei wo bosib sub areq di awoosib taqatesoqneq.

### *Qaja tamo nanqi sub me taqatesoqneq*

<sup>62</sup> Juda nanqo yori bati brantqa laqnej deqa yori bati aqa inqi inqi kalil gereiyosib atnab soqnej. Deqa atra tamo kokba ti Farisi nanqi ti Pailat aqa talq gilsib minjeb, <sup>63</sup> “O Tamo Koba, Yesus a gisañ tamo. Deqa a moiyoaisosiqa endegsi marnaq iga quem, ‘Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.’ A degsi marnaq iga quem. <sup>64</sup> Deqa ni ino qaja tamo qudei qarinqrimqa nanqi gilsib sub me geregere getentosib taqatesoqneq bati qalub koboqas. Ni degye. Ni degyqasai di Yesus aqa anqro nanqi gilsib aqa jejamu bajinosib gisañosib tamo unqasari nanqi minjrqab, ‘Yesus a subq na tigelqo.’ Yimqa nanqo gisañ anjam di tulan kobaosim Yesus aqa gisañ anjam nami marej qaji di tulan bunyqas.” <sup>65</sup> Onaqa Pailat na minjrej, “Ninqi nunqo segi qaja tamo qudei joqsib gilibqa nanqi sub me geregere getentosib taqatesqab.” <sup>66</sup> Pailat a nanqi degsi minjrnaqa nanqi na qaja tamo qudei nanqi joqsib gilsib minjreb, “Ninqi na sub me geregere taqatesoqniy.” Degsib minjrsib meniñ kobaquja nami sub me getentesoqnej qaji di olo geregere siñgilatosib sub meq di saga waiyeb. Nanqi degyeb. Di kiyaaqa? Yesus aqa anqro nanqi bunuqna bosib saga olo taqal atqab di tamo kalil nanqi poinjrqaq, Yesus aqa anqro nanqi aqa jejamu bajinonub.

## 28

### *Yesus a olo subq na tigelej*

<sup>1</sup> Yori bati koboonaqa nebeonaq nobqolo ambru Maria Makdala qure qaji wo Maria bei wo tigelosib Yesus aqa sub unqajqa gileb. <sup>2</sup> Nanqi gileqnaqqa Tamo Koba aqa lan anqro bei a lan goge na aisiqa meniñ kobaquja sub me getentesoqnej qaji di belbeltosiq qalaq di atsiqa meniñ quraq di awesoqnej. Awesonaqa mimiñ kobaquja dej. <sup>3</sup> Lan anqro di aqa ulatamu kola bul tulan minjalej. Aqa gara lanbi bul tulan qat. <sup>4</sup> Onaqa qaja tamo sub me taqatesoqneq qaji nanqi na lan anqro di unsibqa nanqi tulan ulaugetosib gindagindanosib mandamq di ululonqosib tamo moreño bul tindañesoqneq.

<sup>5</sup> Onaqa lan anqro na unqa aiyel di minjrej, “Ninqi ulaaib. E qalie, ninqi Yesus namburbasq di qameb qaji a qa nameqneq. <sup>6</sup> A endi sosai. A subq na tigelqo. Agi a nami ninqi endegsi mernqej, ‘E subq na tigelqai.’ Deqa ninqi aiyel bosib sub miligi uniy. A nqioteb qaji lume agi unu. <sup>7</sup> Ninqi unsibqa olo puluosib gurgur ti aisib Yesus aqa anqro nanqi endegsib

minjriy, 'Yesus a subq na tigelqo. Tigelosiq ningi qa namoosiq Galili sawaq gilqo. Ningi dego Galili sawaq gilsib dia a itqab.' O uña aiyel, e ningi anjam di merngwa bonum."

<sup>8</sup> Onaqa uña aiyel di nanqi tulan ulaugeteb. Osib nanqi olo areboleboleinjrej. Deqa nanqi subq dena olo puluosib lan angro na anjam minjrej qaji di Yesus aqa angro nanqi minjrqaqqa gurgur ti aiyeb. <sup>9</sup> Aiyeq nabqa gamq di Yesus a segi nanqi aiyel turosiqa minjrej, "Nobqolo bole." Degsi minjrnaqa nanqi aiyel aqa areq bosibqa aqa sinqa ojsib a binjyeb. <sup>10</sup> Onaqa Yesus na minjrej, "Ningi ulaaib. Ningi aisib ijo was nanqi endegsib minjriy, 'Ningi Galili sawaq giliy. Gilsib dia Yesus itqab.' "

### *Qaja tamo nanqo gisan anjam*

<sup>11</sup> Uña aiyel aiyeq nabqa qaja tamo qudei sub taqatesoqneb qaji nanqi tigelosib qure miligiq aiyeb. Aisib kumbra kalil subq di brantonaq uneb qaji di atra tamo kokba nanqi sainjreb. <sup>12</sup> Sainjrnab qusibqa Juda gate kalil nanqi metnjrnab bosib koroosib anjam qosisib qaja tamo nanqi di silali kobaquja enjreb. Osib minjreb, <sup>13</sup> "Ningi na tamo ungasari nanqi anjam endegsib minjroqniy, 'Iga sub taqatosim nerenesonamqa Yesus aqa angro nanqi qolo bosib subq dena Yesus aqa jejamu bajinosib jaraiyeb.' <sup>14</sup> Yimqa Pailat a nunqo anjam di qusim ningi qa niriñamqa iga na aqa are olo latetosim anjam gereiyonamqa a ningi gulbe bei enqwasai." <sup>15</sup> Onaqa qaja tamo nanqi silali di osib atra tamo kokba nanqo anjam dauryosib Yesus aqa angro nanqi na aqa jejamu subq dena bajineb anjam di mare mare laqneb. Laqnab Juda tamo ungasari tulan gargekoba nanqi anjam di quelenosib nanqi kamba saqneb agi bini saqnsib unub.

### *Yesus na aqa angro nanqi wau enjrej*

<sup>16</sup> Onaqa Yesus aqa angro 11 nanqi Galili sawaq gilsib mana bei Yesus a nami nanqi deq oqwjajqa minjrej qaji deq oqeb. <sup>17</sup> Oqsib dia Yesus itosib a binjyosib aqa ñam soqteb. Ariya nanqi qudei areqalo aiyelteb. <sup>18</sup> Onaqa Yesus a nanqo areq gilsiq minjrej, "Ijo Abu na singila kalil ijo banq di atej deqa e mandam ti lan ti taqatejunum. <sup>19</sup> Deqa ningi walwelosib sawa sawa kalil keretoqnsibqa tamo ungasari nanqi ijo anjam minjre minjre laqniy. Yim nanqi e daurbqajqa deqa. Ningi ijo Abu aqa ñam na ti e Qotei aqa Njiri ijo segi ñam na ti Mondor Bole aqa ñam na ti nanqi yansnjroqniy. <sup>20</sup> O ijo angro, anjam kalil e nami merngoqnem qaji di ningi walwelosib tamo ungasari nanqi minjroqniy. Yim nanqi anjam di dauryqajqa deqa. Ningi quiy. E bati gaigai ningi koba na wauoqnsiy sqai. Degsim soqnim soqnim diño bati brantqas."

## MAK

### *Jon yansnjro qaji a anjam palontoqnej*

<sup>1</sup> Qotei aqa Niri Yesus Kristus aqa anjam bole e utruq na saqai.

<sup>2</sup> Nami Qotei na aqa Niri Yesus endegsi minnej, “Ni que. E na ijo anjam maro tamo qarinyitqa a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas. <sup>3</sup> A wadau sawaq di tulan lelenoqnsim tamo ungasari nanngi endegsi minjroqnaqas, “Tamo Koba a bqajqa gam gereiyetiy. Aqa gam tingitetiy.’ ” Qotei a nami aqa Niri degsi minnej. Onaqa aqa medabu o qaji tamo Aisaia a anjam di nengrenyonaq soqnej.

<sup>4-5</sup> Bunuqna Jon yansnjro qaji a wadau sawaq di brantej. Brantosi q di tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam palontosi q minjroqnej. Tamo ungasari Judia sawaq di soqneb qaji nanngi ti Jerusalem qureq di soqneb qaji nanngi ti kalil Jon aqa areq gileq nabqa a na nanngi endegsi minjroqnej, “Ninngi are bulyibqa Qotei na nunngo une kalil kobotetngwas. Amqa e na ninngi yansngwai.” Degsi minjre qnaqa nanngi na nanngo une kalil babteq nabqa Jordan yaq di yansnjroqnej.

<sup>6</sup> Jon a wadau sawaq di soqnej di a inngi inngi saiqoji. Deqa a gara jugo kamel aqa jungum na gereiyo qaji di jugoqnsiqa alalag na singilatosi q laqnej. A inngi uyo saiqoji deqa a sis ti bisim qaq ti uyoqnej. <sup>7</sup> A Qotei aqa anjam palontoqnsiqa tamo ungasari nanngi endegsi minjroqnej, “Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo singila koba. Ijo singila aqa singila ti keresai. Deqa e a kangalyqajqa e tamo bolesai. <sup>8</sup> E ya na ninngi yansngeqnum. Ariya Tamo Koba a bosimqa Mondor Bole aqa singila na ninngi yansngwas.” Jon na tamo ungasari nanngi anjam degsi minjroqnej.

### *Jon na Yesus yansej*

<sup>9</sup> Bati bei Yesus a Jon na yansqa marsiqa Nasaret qureq dena tigelosiqa Galili sawa uratosi q Jon aqa areq bej. Bonaqa Jon na Jordan yaq di yansej. <sup>10</sup> Yansonaqa a yaq na tigelosiqa tarosi q lan goge koqyonaqa lan waqej. Lan waqonaqa Qotei aqa Mondor a binon bulosi q aisi q Yesus aqa jejamuq di awoej. <sup>11</sup> Awoonaqa lan goge dena Qotei na Yesus metonaqa aqa kakro quej. A endegsi minjnaq quej, “Ni ijo Angro qujai. E ni tulan qalaqalaimennum. E ni qa tulan areboleboleibe qnu.”

### *Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej*

<sup>12-13</sup> Onaqa Mondor a Yesus wadau sawaq osi gilsiq di uratonaqa bati 40 a di laqnej. Di laqnaqa Satan bosiq Yesus a une bei atqa marsiqa walawalaiyoqnej. Yesus a wagme juwan nanngi ti soqneb. Sonabqa Qotei aqa lan angro nanngi bosib Yesus singilatoqneb.

### *Yesus a Galili sawaq di aqa wau utru atej*

<sup>14</sup> Bati bei Jon a tonto talq di waiyonab sonaqa Yesus a olo Galili sawaq aiyej. Aisi q dia Qotei aqa anjam bole palontoqnej. <sup>15</sup> A endegsi maroqnej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqajqa bati jojomqo. Deqa ninngi are bulyosib Qotei aqa anjam bole nunngo areqaloq di singilatiy.”

### *Yesus na tamo qolqe nanngi metnjrnaq a dauryeb*

<sup>16</sup> Osiqa Yesus a Galili ya agu kobaqujaq gilej. Gilsiq alile dia walweloqnsiqa nam atej di Saimon aqa was Andru wo nanngi qe o qaji tamo soqneb deqa nanngi kakan waiyeq nab unjrej. <sup>17</sup> Unjrsiqa minjrej, “Ninngi aiye l e daurbiy. Ninngi qe o qaji tamo unub deqa ninngi qe eqnub. Dego kere e wau engitqa ninngi olo tamo oq nab.” <sup>18</sup> Yesus a nanngi degsi minjrnaga nanngi nanngo kakan uratosib Yesus dauryeb.

<sup>19</sup> Onaqa Yesus a olo walweloqnsi q gilokiñalayosiqa Sebedi aqa niri Jems aqa was Jon wo nanngi aiye l qobun miligiq di kakan branjo qandimeq nabqa unjrsiqa metnjrej.

<sup>20</sup> Metnjrnaqa nanġo abu Sebedi wau tamo ti qobun miligiq di sonabqa nanġi uratnjrsib Yesus dauryeb.

*Yesus a tamo bei aqaq dena mondor uge wiyetej*

<sup>21</sup> Onaqa Yesus aqa anġro nanġi ti walwelosib gilsib Kaperneam qureq di branteb. Brantosib sonabqa Juda nanġo yori batiej. Deqa Yesus a Juda nanġo Qotei tal miligiq gilsiq Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. <sup>22</sup> Aqa anjam palontej di sinġila ti. Dal anjam qalie tamo nanġo anjam maroqneb de ti keresai. Yesus a segi anjam di aqa abu. Aqa anjam dena dal anjam qalie tamo nanġo anjam tulan bunjoqnej. Deqa tamo unġasari nanġi Yesus aqa anjam di qusib tulan prugeb.

<sup>23</sup> Bati di tamo bei mondor uge na ojej qaji a Qotei tal miligiq di awesoqnej. Deqa a Yesus unsiq tulan lelenosiq minnej, <sup>24</sup> “O Yesus Nasaret qaji tamo, ni iga kiyergwajqa bonum? Ni iga padaltgwa bonum e? E ni qalie. Ni Qotei aqa Tamo Boledamu. Ino jejamuq di une bei saiqoji.” <sup>25</sup> Onaqa Yesus na mondor uge di njrintosiq minnej, “Ni medabu getentosim tamo di uratosim ulan.” <sup>26</sup> Degsi minjnaqa mondor uge dena tamo di kunjimyosiq tulan lelenosiq a uratosiq ulanej. <sup>27</sup> Onaqa tamo unġasari nanġi Yesus aqa maŋwa di unsibqa nanġi tulan prugosib segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero? A anjam bunuj mareqnu. Aqa anjam bunuj di sinġila ti mareqnu. A segi anjam di aqa abu. Agi a na mondor uge nanġi minjreqnaqa nanġi aqa anjam dauryosib jaraiyeqnu.” <sup>28</sup> Tamo unġasari nanġi degsib maroqneb. Osib nanġi walwelosib Galili sawa keretosib Yesus aqa maŋwa deqa saeqnsib laqneb.

*Yesus na Pita aqa mimibe boletej*

<sup>29</sup> Onaqa Yesus aqa anġro nanġi ti Qotei tal uratosib Saimon Andru wo nanġo tal gogeteb. Jems Jon wo nanġi koba na tal gogeteb. <sup>30</sup> Tal gogetosibqa Saimon aqa mimibe makobaiyonaq jejamu tulan kanġanjonaaq neiesonaq uneb. Deqa Yesus aqa anġro nanġi na Yesus minjeb, “Ni na unġa di boletqa kere e?” Onaqa minjrej, “Od, e na boletqa kere.” <sup>31</sup> Degsi minjrsiq unġa maiyej qaji aqa areq gilsiq baŋ ojsiq tigeltej. Tigeltonaqa aqa jejamu kanġan di koboonaqa a tigelosiq nanġi inġi goiyetnjrej.

*Yesus a tamo unġasari gargekoba nanġi boletnjroqnej*

<sup>32</sup> Seŋ aiyeqnaqa qure deqaji tamo unġasari ma utru segi segi so qaji nanġi ti mondor uge uge na ojeleno qaji nanġi ti nanġo was nanġi na joqoqnsib Yesus aqa areq boqneb. <sup>33</sup> Boqnsib Yesus soqnej qaji tal meq di korooqneb. <sup>34</sup> Onaqa Yesus na tamo unġasari kalil ma ti soqneb qaji nanġi boletnjroqnej. Osiq mondor uge nanġi dego winjroqnej. Mondor uge nanġi di Yesus qa qalieeb deqa nanġi aqa ñam ubtqa mareqnab a na nanġi saidnjroqnej.

*Yesus a Galili sawaq di Qotei aqa anjam mare mare laqnej*

<sup>35</sup> Onaqa nobqolo ambru Yesus na tamo unġasari nanġi alelnjrsiq wadau sawaq gilsiq dia Qotei pailyoqnej. <sup>36-37</sup> Pailyeqnaqa aqa anġro nanġi Saimon koba na a qa namosib gilsib itosib minjeb, “Tamo unġasari kalil nanġi ni qa nameqnu.” <sup>38</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niŋgi tigelabqa iga qure qureq giloqnsimqa dia Qotei aqa anjam palontoqnsim tamo unġasari nanġi minjroqnoq. E wau di yqajqa deqa mandamq aiyem.” <sup>39</sup> Degsi minjrsiq walweloqnsiq qure qure kalil Galili sawaq di brantoqnsiq Juda nanġo Qotei tal miligiq giloqnsiq Qotei aqa anjam palontoqnsiq minjroqnej. Osiq mondor uge uge nanġi winjreqnaqa nanġi na tamo unġasari nanġoq dena jaraiyoqneb.

*Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeelenej qaji di boletej*

<sup>40</sup> Onaqa tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenej qaji a Yesus aqa areq bosiq aqa sinġaq di sinġa pulutosiq pailyosiq minnej, “O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqnmqa e boletbe.” <sup>41</sup> Onaqa Yesus na tamo di aqa yu unsiq a qa dulosisq baŋ waiyosiq ojej.

Ojsiqa minjej, “E ni boletmqa are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme.” <sup>42</sup> Onaqa bati qujai deqa aqa yu kalil mosoosiq aqa jejamu boleej. <sup>43</sup> Onaqa Yesus a singila na minjej, “Ni tigelosim gile. <sup>44</sup> Ino jejamu boleqo deqa ni tamo qudei nanji minjraim. Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqa ingi ingi Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiye. Yimqa tamo ungasari nanji ni numsis marqab, ‘Bole, ino jejamu boleqo.’ ” <sup>45</sup> Onaqa a gilsiq ariya a Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus na boletej deqa a anjam mare mare laqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanji quekriteb. Deqa Yesus a segitosiqa gilsiq wadau sawaq di soqnej. Tamo ungasari nanji a jujunyaib deqa a qure beiq di brantosaiqnej. A wadau sawaq di sonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanji qure qure kalilq dena tigeloqnsib aqa areq belejoqneb.

## 2

### *Yesus a tamo bei jejamu laiyej qaji di boletej*

<sup>1</sup> Bati bei Yesus a olo Kaperneam gilsiq di sonaqa qure deqaji nanji endegsib queb, “Yesus a gago qureq olo bqo. A talq di unu.” <sup>2</sup> Deqa tamo ungasari gargekoba nanji bosib siranmeq di jujunonabqa Yesus a Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. <sup>3</sup> Onaqa tamo qolqe nanji na tamo bei jejamu laiyej qaji a saperaq di atsibqa qoboyosib Yesus aqa talq osi beb. <sup>4</sup> Osi bosib nam ateb di tamo ungasari gargekoba nanji siranme junonab unjreb. Deqa nanji Yesus aqa areq gilqa keresaijnnaqa tal quraq oqsib goge na waqtosibqa tamo sapera qoji gulaintosib ura uratonab Yesus aqa areq aiyej. <sup>5</sup> Onaqa Yesus a nanjo areqalo unej di nanjo areqalo qujai Yesus na tamo jejamu laiyej qaji di boletqa kere. Degsi unsiq deqa tamo di minjej, “O ijo angro, ino une kalil e na kobotetmonum.”

<sup>6</sup> Onaqa dal anjam qalie tamo qudei warum dia awesoqneb qaji nanji Yesus aqa anjam di qusibqa nanjo areqalo na mareb, <sup>7</sup> “Yesus a kiyaaq anjam degsi marqo? A Qotei misilinyqo. Yai na tamo nanjo une kobotqa kere? Qotei a segi qujai.” <sup>8</sup> Nanji degsib are qaleqnabqa Yesus a nanjo areqalo di qalieosiq minjrej, “Ningi kiyaaq areqalo di onub? <sup>9</sup> Anjam kiye e na tamo jejamu laiyyo qaji di minjitqa ningi qusib e qa poingwas? ‘Ino une kalil e na kobotetmonum,’ anjam de kiyo, ‘Ni tigelosim ino sapera osim walwel,’ anjam de kiyo? <sup>10</sup> Ariya e segi Tamo Angro. E mandamq endi singila ti unum deqa e na tamo nanjo une kobotetnrqa kere. Ningi degsi poingwajqa deqa e na tamo di boletqai.” Yesus a nanji degsi minjrsiqa tamo jejamu laiyej qaji di koqyosiq minjej, <sup>11</sup> “E ni mermqai. Ni tigelosim ino sapera osim ino talq gile.” <sup>12</sup> Degsi minjnaqa aqa jejamu boleonaqa a tigelosiq aqa sapera osiq tamo ungasari kalil nanjo namdamuq di walwelosiq gilej. Onaqa tamo ungasari kalil nanji Yesus aqa manwa di unsibqa nanji tulan prugugetosib Qotei aqa nam soqtosib mareb, “Manwa iga endego unonum di kumbra tulan bei. Tamo bei na manwa deqaji bei yeqnaq iga nami unosaioqnem.”

### *Yesus na Livai minjej, “Ni e daurbe”*

<sup>13</sup> Onaqa Yesus a olo alile ainaqa tamo ungasari gargekoba nanji bosib aqa areq di koroonabqa a na Qotei aqa anjam palonteqnaq nanji quoqneb. <sup>14</sup> Dena walwelosiq takis o qaji tamo bei aqa nam Livai a takis o talq di awesonaq gilsiq itej. A Alfias aqa niri. A itosiq minjej, “Ni e daurbe.” Degsi minjnaqa a tigelosiq Yesus dauryej.

<sup>15</sup> Onaqa bati bei Yesus aqa angro nanji ti Livai aqa talq gilsib awoosib ingi uyoqneb. Nanji segi sai. Une tamo ti takis o qaji tamo ti gargekoba nanji dego koba na Yesus dauryosib Livai aqa talq di awoosib Yesus aqa angro nanji ti ingi uyoqneb. <sup>16</sup> Onaqa Farisi qudei nanji bosib Yesus a une tamo ti takis o qaji tamo ti nanji koba na ingi uyeqnab unjrsibqa Yesus aqa angro nanji minjreb, “Yesus a kiyaaq une tamo ti takis o qaji tamo ti nanji koba na ingi uyeqnub?” <sup>17</sup> Onaqa Yesus a Farisi nanjo anjam di qusiqa minjrej, “Tamo ma saiqoji nanji yu qangra tamo aqaq gilosaieqnub. Tamo ma ti nanji segi yu qangra tamo aqaq gileqnub. Tamo bei a marqas, ‘E tamo bole. E une saiqoji.’ E

tamo deqaji nanği metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyosai. Tamo a marqas, ‘E une ti.’ E tamo deqaji nanği metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem.”

### *Yesus a qurien qa anjam marej*

<sup>18</sup> Bati bei Jon aqa angro nanği ti Farisi nanği ti ingi uratoqnsib qurienoqneb. Deqa nanği Yesus aqa areq bosib minjeb, “Jon aqa angro nanği ingi uratoqnsib qurienoqneb. Farisi nanği angro nanği dego ingi uratoqnsib qurienoqneb. Ariya ino angro nanği kiyaa qurienosaieqneb?” <sup>19</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo bei a unja ban ojqa bati qa aqa was nanği ti soqnbqa nanği qurienqab e? Sai. <sup>20</sup> Bunuqna nanği was a nanği uratnjrimqa bati deqa nanği qurienoqnsib sqab.

<sup>21</sup> “Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari branjoq di qandimqa keresai. Degsi qandimqas di bunuqna a na gara jugo sari di yansimqa gara mutu bunuj a kiñalaosim gara jugo sari di uratim bran qelikobaqas. <sup>22</sup> Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa keresai. Ya nobu sari di nami kanğrañosiñ singilaej deqa a wain bunuj qamimqa wain a didiqosim ya nobu sari paratosimqa wain bilenosim mandamq aiqas. Ya nobu a dego ugeqas. A wain bunuj osim ya nobu bunujq di qamqas di kere.”

### *Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba*

<sup>23</sup> Yori bati bei Yesus aqa angro nanği ti wau ambleq na giloqnsibqa aqa angro nanği bem sum gei elenoqnsib uye uye giloqneb. <sup>24</sup> Nanği degsib gileqnbqa Farisi qudei nanği bosib unjrsibqa Yesus minjeb, “Ino angro nanği kiyaa kumbra degyeqneb? Yori bati qa kumbra degyo di getento koba.”

<sup>25</sup> Onaqa Yesus na kamba Farisi nanği minjrej, “Nami Devit aqa wau tamo ti nanği mamnjrnaqa kumbra yeb qaji di ninği buk miligiq di sisiyosai kiyo? <sup>26</sup> Abiatar a atra tamo gate sonaqa bati deqa Devit a atra tal miligiq gilsiq Qotei atraiyqajqa bem uysiq aqa wau tamo nanği dego anainjraq uyeb. Bem di getento. Di atra tamo nanği segi uyqajqa bem. Devit a degyej di a dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji. Ninği anjam di sisiyosai kiyo?”

<sup>27</sup> Osiqa minjrej, “Qotei a yori bati qa are qalsiq tamo nanği atosai. A tamo nanği qa are qalsiq yori bati atej. <sup>28</sup> E Tamo Angro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa Tamo Koba.”

## 3

### *Yori bati qa Yesus a tamo ban qandamyey qaji di boletej*

<sup>1</sup> Olo yori bati bei Yesus a Juda nanği Qotei tal miligiq gilsiq tamo bei ban qandamyey qaji a di sonaq unej. <sup>2</sup> Onaqa Farisi nanği Yesus koqyoqneb. Nanği are qaleb, “Yesus a yori bati qa tamo di boletqas kiyo? Yimqa minjqom, ‘Ni na yori bati grotonum.’” Deqa nanği Yesus koqyoqneb. <sup>3</sup> Onaqa Yesus a tamo ban qandamyey qaji di minnej, “Ni tigelosim au.” <sup>4</sup> Degsi minjnaqa a tigelosiq Yesus aqa areq gileqnaqa Yesus na Farisi nanği nenemnjrej, “Iga yori bati qa kumbra bole yqom kiyo kumbra uge yqom kiyo? Tamo bei a padalqa laqnimqa iga na aqaryaiyonam a bole sqas di kere kiyo iga na uratonam a padalqas di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo? Ninği na merbiy.” Onaqa Farisi nanği kamba olo anjam bei Yesus minjosai. Nanği mequmesoqneb. <sup>5</sup> Nanği are getenjnresosqnej deqa Yesus a nanği koqnjrej. Osiqa nanği qa minjin oqetonaqa tamo ban qandamyey qaji di minnej, “Ni ino ban waiy.” Degsi minjnaqa aqa ban waiyonaq boleej. <sup>6</sup> Onaqa Farisi nanği Qotei talq dena oqedosib Herot aqa wau tamo nanği ti koba na koroosib nanği kiyersib Yesus qalib moiqaqqa deqa qairoqneb.

### *Tamo unğasari gargekoba nanği Yesus dauryoqneb*

<sup>7-8</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanği ti tigelosib tamo unğasari kalil nanği uratnjrsib alile aisib di soqneb. Bati deqa tamo unğasari tulan gargekoba nanği endegsib queb, “Yesus

a manwa gargekoba yelenqnu.” Degsib qusibqa Yesus dauryosib alile aisib aqaaq di korooqneb. Galili sawa nanngi ti Judia sawa nanngi ti Jerusalem qure nanngi ti Idumia sawa nanngi ti qure kalil Jordan ya taqal beiq di soqneb qaji nanngi ti Tair qure ti Saidon qure ti nanngi kalil belenosib Yesus aqaaq di korooqneb. <sup>9</sup> Onaqa Yesus na aqa angro nanngi endegsi minjrej, “Qobun bei atib soqnem. Tamo ungasari nanngi bosib e jujunbaib deqa e qobun gogetosiy di awoqai.” Onaqa aqa angro nanngi qobun bei atnab soqnej. Nanngi degyeb. Di kiyaaqa? <sup>10</sup> Yesus a nami tamo ungasari gargekoba nanngi boletnjroqnej. Deqa tamo ma ti kalil nanngi aqa areq boqnsibqa nanngo ban aqa jejamuq di atqa maroqnsib a jujunyoqneb. <sup>11</sup> Tamo mondor uge uge na ojeleno qaji nanngi dego Yesus aqa areq boqneb. Boqnsibqa mondor uge nanngi na Yesus unoqnsib aqa sinngaq di sinnga pulutoqnsib lelenoqnsib minjoqneb, “Ni Qotei aqa Niri.” <sup>12</sup> Degsib minjeqnaabqa a nanngi sinngila na saidnjroqnsiq minjroqnej, “Ninngi ijo ñam ubtosib maraib.”

### *Yesus a tamo 12 nanngi giltjrej*

<sup>13</sup> Onaqa Yesus a dena walwelosiqa manaq oqej. A endegsi are qalej, “E na tamo qudei giltjritqa nanngi e koba na laqnsibqa ijo wau ojoqnaab.” A degsi are qalsiqa manaq oqsiq dia tamo qudei nanngi metnjrnaqa aqa areq beb. <sup>14</sup> Bonabqa a na tamo 12 nanngi giltjrej. Nanngi a ombla sqajqa deqa ti a na nanngi qarinnjrimqa nanngi aqa anjam mare mare laqajqa deqa ti nanngi giltjrej. <sup>15</sup> Nanngi na mondor uge uge tamo ungasari nanngo jejamuq dena winjrqajqa deqa ti nanngi giltjrej. <sup>16</sup> Tamo 12 giltjrej qaji nanngo ñam agiende. Bei Saimon. Yesus na aqa ñam bei Pita waiyej. <sup>17</sup> Bei Sebedi aqa njiri Jems aqa was Jon wo. Nanngo ñam bei Yesus na Boanerges wainjrej. Ñam di aqa damu, “Tamo kola bul.” <sup>18</sup> Ariya Andru Filip wo. Bei Bartolomyu Matyu wo. Bei Tomas. Bei Alfias aqa njiri Jems. Bei Tadius. Bei Saimon agi Rom nanngi winjrqajqa maroqnej qaji. <sup>19</sup> Ariya bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiqa jeu tamo nanngo banq di atej qaji.

### *Tamo qudei nanngi maroqneb, “Yesus a Belsebul aqa sinngila na waueqnu”*

<sup>20</sup> Onaqa Yesus a tal bei gogetosiq di sonaqa tamo ungasari gargekoba nanngi olo bosib korooqneb. Deqa aqa angro nanngi ti inngi uyqa bati sainjrej. <sup>21</sup> Yesus aqa was nanngi aqa ai koba na degsib qusibqa Yesus oqajqa marsib qure deq gileb. Nanngi maroqneb, “Yesus a nanariqo kiyoo?”

<sup>22</sup> Onaqa dal anjam qalie tamo qudei Jerusalem dena beb qaji nanngi Yesus yomuiyoqnsib maroqneb, “Mondor uge nanngo gate koba Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu. Sinngila dena Yesus na mondor uge nanngi winjreqnu.” <sup>23</sup> Onaqa Yesus a nanngi metnjrnaqa aqa areq bonabqa yawo anjam bei endegsi minjrej, “Satan na aqa segi mondor uge nanngi kiyersim winjrqas? Di keresai. <sup>24</sup> Tamo nanngi qure qujaiq di unub qaji nanngi segi poaiyelosib qotqab di nanngi koba na gegerere sqa keresai. <sup>25</sup> Tamo nanngi tal qujaiq di unub qaji nanngi segi poaiyelosib qotqab di nanngi dego koba na gegerere sqa keresai. <sup>26</sup> Dego kere Satan na aqa segi mondor uge nanngi jeutnjrsim winjrqas di aqa sinngila koboosim aqa wau ulonqas.

<sup>27</sup> “Tamo bei a tamo sinngila koba bei aqa tal gogetosim aqa inngi inngi kalil bajinqas keresai. A mati tamo sinngila di sil na tontim soqnimqa di aqa inngi inngi kalil bajinqas. Tontqasai di aqa inngi inngi bajinqas keresai.

<sup>28</sup> “E bole merngwai. Tamo ungasari nanngo une kalil Qotei na kobotetnjrqas. Tamo ungasari nanngi misilinj anjam mareqnaab une di dego Qotei na kobotetnjrqas. <sup>29</sup> Ariya tamo a Mondor Bole misilinyqas une di Qotei na kobotqasai. Une di tamo aqa jejamuq di gaigai sqas.” <sup>30</sup> Yesus na dal anjam qalie tamo nanngi anjam degsi minjrej. Di kiyaaqa? Nanngi maroqneb, “Yesus a mondor uge ti.”

### *Yesus a marej, “Ijo ai ijo was nanngi tal qabe?”*



<sup>31</sup> Onaqa Yesus aqa was nanği aqa ai koba na bosib tal oqeç di tigeleb. Yesus a warum miligiq di sonaqa nanği oqeç di tigelosib tamo qudei minjreb, “Iga Yesus qa bonum. Deqa ningi a minjib endeç bem.” <sup>32</sup> Onaqa tamo unğasari Yesus aqa areç di awesoqneb çaji nanği na Yesus minjeb, “Ino was nanği ino ai ombla na ni qa bonub agi oqeç di tigelejunub.” <sup>33</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ijo ai ijo was nanği tal qabe?” <sup>34</sup> Degsi minjrşiqa tamo unğasari aqa areç di awesoqneb çaji nanği koqnjrşiqa minjrej, “Ningi segi ijo ai ijo was nanği. <sup>35</sup> Ningi quiy. Tamo a Qotei aqa areçalo dauryoqnqas di a ijo was bole. A ijo jaja bole. A ijo ai bole.”

## 4

### *Yesus a saga yago qa yawo anjam marej*

<sup>1-2</sup> Onaqa Yesus a olo alile ainaqa tamo unğasari tulañ gargekoba nanği bosib aqaç di koroonaça a sasaloşiqa qobuñ bei gogetosiq di awoej. Awoosiqa tamo unğasari kalil nanği alile di sonaça a na yawo anjam gargekoba minjroqnej.

A na yawo anjam bei endegsi minjrej, <sup>3</sup> “Ningi quiy. Tamo bei a gilsıqa aqa ingi wauç di saga yago breiyelenej. <sup>4</sup> Breiyonaqa jagwa na saga yago qudei puyonaça gam qalaç aiyeleneb. Ainabça qebari nanği bosib uyekriteb. <sup>5</sup> Saga yago qudei mandam lanjaç di aiyeleneb. Mandam di guma meniñ ti. Gogeç di mandam kiñala. Deça saga yago aiyelenosib urur oçoqujateb. <sup>6</sup> Nango jirim tulañ guma aiyosai deça señ oqsıç kañkañonaça nanği laosib morenej. <sup>7</sup> Saga yago qudei sil luwit ambleç di aiyeleneb. Dena oqeb çaji sil luwit na deço dauryosıç oqsıç kabutnrnaç geitosai. <sup>8</sup> Saga yago qudei mol mandam boledamuç di aiyeb. Di aisib oçoboledamuyosib gei tulañ gargekoba ateleneb. Qudei 30. Qudei 60. Qudei 100.” <sup>9</sup> Yesus na tamo unğasari nanği yawo anjam degsi minjrşiç koboonaça olo endegsi minjrej, “Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

### *Yesus a kiyaaq tamo unğasari nanği yawo anjam minjroqnej?*

<sup>10</sup> Onaqa Yesus na tamo unğasari nanği uratnrşiqa a kiñala qalaç gilsıqa a segi sonaça aqa ançro 12 nanği ti tamo qudei a dauryosib laqneb çaji nanği ti aqa areç bosibça aqa yawo anjam di aqa utru geregere qalieqajça deça nenemyeb. <sup>11</sup> Nenemyonaça a na kamba endegsi minjrej, “Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği taçatnrşim nango Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru uliejunu. Di Qotei na babtımça ijo ançro ningi segi utru qalieqab. Ariya tamo unğasari qala qalaç di unub çaji nanği yawo anjam segi minjroqnçai. <sup>12</sup> Deça nanği ñam atoqnçab di ijo anjam aqa damu unsib poinjrçasai. Nanği dab atoqnçab di ijo anjam aqa utru quçwasai. Osib poinjrçasai deço. Deça nanği are bulyosib Qotei aqaç bça keresai. Deça Qotei a nango une kobotetnrçasai.”

### *Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babetj*

<sup>13</sup> Osiqa Yesus a olo aqa ançro nanği endegsi minjrej, “Saga yago qa yawo anjam maronum di aqa utru ningi poinçosai e? Deço di ningi kiyersib ijo yawo anjam kalil qa poinçwas? <sup>14</sup> Tamo a saga yago breiyej di a Qotei aqa anjam breiyej. <sup>15</sup> Saga yago qudei gam qalaç ainabça qebari nanği bosib uyekriteb di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanği Qotei aqa anjam quçwab. Ariya anjam di nango are miligiq di soqnımça Satan a urur bosim anjam di olo yainjrças. Qotei na nango are miligiq di anjam di atej ariya Satan a bosim olo yainjrças. <sup>16</sup> Saga yago qudei mandam lanjaç di aiyeb çaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanği Qotei aqa anjam çusib tulañ areboleboleinjrimça anjam di oqujatosib nango areç atqab. <sup>17</sup> Ariya anjam di nango are miligiq tulañ guma aiyosai. Deça sokiñala Qotei aqa anjam gotraño çaji tamo qudei na bosib nanği gulbe enjrşib ugeugeinjraqab. Yımça nango areçalo Yesus qa siñgilateqnub çaji di nanği olo ulontqab. <sup>18-19</sup> Saga yago qudei sil luwit ambleç di aiyeb çaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanği Qotei aqa anjam çusibça ariya bunuçna nanği olo mandam qa ingi

inji qa are koba qaloqnsib ñoro koba oqnaqajqa are prugnjqroqnaqas. Yimqa kumbra dena nanji gisañnjrsim Qotei aqa anjam nanjo are miligiq di tentim loumqas. Saga yago uge nanji gei bole atosaeqñub dego kere. <sup>20</sup> Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanji Qotei aqa anjam qusib nanjo are miligiq di geregere ojsib siñgilatqab. Deqa Qotei aqa anjam di nanjo are miligiq di saga bul tulan kobaqas. Qudei 30. Qudei 60. Qudei 100.”

### *Tamo bei a lam qatrentosim pulonjamqa guwe na kabutqasai*

<sup>21</sup> Osiqa Yesus a olo minjrej, “Tamo bei a lam qatrentosim pulonjamqa guwe na kabutqasai. Bijal surumq di atqasai. Boleq di gaintim warum suwanesqas. <sup>22</sup> Dego kere kumbra kalil uliejunu qaji di Qotei na boleq atqas. Kumbra kalil kabuejunu qaji di dego Qotei na babtqas. <sup>23</sup> Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

<sup>24</sup> Osiqa Yesus a olo minjrej, “Anjam ninji queqñub qaji di geregere quoqniy. Ningi geregere quoqñab kere dego Qotei a kamba powo engoqnaqas. Osim olo powo tulan koba engoqnaqas. <sup>25</sup> Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas. Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqaq di unu qaji di Qotei na olo yayim a lanja sqas.”

### *Saga yago nanji segi oqeleneqñub*

<sup>26</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a saga yago breiyeqñu dego kere. <sup>27</sup> Tamo di a qolo ñeioqnsiqa nobqolo a olo tigeloqnsiqa walweleqñu. A kumbra degyeqnaqa saga yago nanji segi kokitoqnsibqa oqeleneqñub. Saga yago nanji kiyersib oqeleneqñub di tamo a qaliesai. <sup>28</sup> Mandam a segi waueqnaqa saga yago nanji kokitoqnsibqa banqateqñub. Dena sotoqnsibqa geitoqnsibqa melieqñub. <sup>29</sup> Meli sau bqo deqa tamo di a bosim serie na giñgenjyosim oqas.”

### *Sis yago qa yawo anjam*

<sup>30</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Kumbra di aqa utru ninji geregere poiñgwajqa deqa yawo anjam bei endegsi mernjgwai. <sup>31-32</sup> Kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa wauq di yagej dego kere. Sis yago nanji tulan kiñilala kas yago bul. Inji inji qudei nanjo yago kokba yala. Sis yago nanji tulan kiñilala. Ariya sis yago di tamo bei na osim aqa wauq di yagimqa bunuqna a oqsim tulan kobaqujaqas. Osim ñam qudei bunnjrsim dani kokba atelenqas. Amqa qebari nanji bosib aqa waburq di awoelenqab.”

### *Yesus a yawo anjam gargekoba maroqnej*

<sup>33</sup> Yesus na tamo ungasari nanji yawo anjam gargekoba deqaji minjroqnej. Nanji aqa yawo anjam quqwa kere deqa a degsi minjroqnej. <sup>34</sup> A anjam bei minjrosaiqnej. Yawo anjam segi minjroqnej. Olo segitoqnsiqa aqa segi angro nanji yawo anjam aqa utru geregere plaltosiq minjroqnej.

### *Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minjrnaq laeb*

<sup>35</sup> Onaqa bilaqtonaqa Yesus na aqa angro nanji endegsi minjrej, “Iga gilsim ya agu taqal beiq di brantqom.” <sup>36</sup> Degsi minjrsiqa nanji koba na tamo ungasari kalil nanji uratnjrsibqa qobun na gileqñabqa tamo qudei nanji dego nanjo qobun osib Yesus dauryosib giloqñeb. <sup>37</sup> Yesus aqa angro nanji ti qobun na gileqñabqa jagwa tulan koba tigelosiq ya korkortosiqa qobun qaloqnsiqa morman miligiq aiyeqnaqa ya maqej. <sup>38</sup> Yesus a nami qobun bunuq di gate kulun atsiqa ñeisiq qambumtej. Deqa aqa angro nanji tulan ulaugetosib aqa areq bosib dudumyosib minjeb, “O Qalie Tamo, iga padalqa laqnum. Ni deqa are qalosai kiyo?” <sup>39</sup> Onaqa Yesus a tigelosiq jagwa ti ya ti siñgila na minjrej, “Ninji laoiy.” Minjrnaqa jagwa laej. Ya dego maninej. <sup>40</sup> Onaqa Yesus na aqa angro nanji endegsi minjrej, “Ninji kiyaaq ulaosib e qa yala poiñgosai?” <sup>41</sup> Onaqa aqa

angro nanği olo tulaŋ ulaugetosib segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti minjr̄oqa aqa anjam qusib laonub?”

## 5

### *Yesus a tamo bei aqa jejamuq na mondor uge gargekoba winjretej*

<sup>1</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanği ti qobuŋ na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Gerasa sawaq di tiryeb. <sup>2</sup> Tiryosib Yesus a qobuŋ uratosiq mandamq ainaqa tamo bei a tamo sub ato sawaq dena brantosiq Yesus aqa areq bej. Tamo di a mondor uge uge na ojeleno qaji. <sup>3</sup> A bati gaigai tamo sub ato sawaq di ŋeioqnej. A tamo siŋgila koba. Tamo bei na a ojqa keresai. Sil kokba na a tontqa keresai dego. <sup>4</sup> Bati gargekoba tamo qudei nanği aqa siŋga ti baŋ ti sil kokba na tonteqnabqa a olo kukoqyoqnej. Tamo bei na a ojqa keresai bole sai. <sup>5</sup> A bati gaigai qolo ti qanam ti tamo sub ato sawaq di tulaŋ lelenoqnsiqa aqa segi jejamu meniŋ na pupoiyoqnej. A manaq di dego kumbra di yoqnej.

<sup>6-8</sup> Deqa a isaq na ŋam atsiqa Yesus unsiqa urur ti aqa areq bosiq aqa siŋgaq di siŋga pulutej. Onaqa Yesus na mondor uge di minjej, “O mondor uge, ni tamo di uratosim ulaŋ.” Degsi minjnaqa mondor uge dena tulaŋ lelenosiqa siŋgila na pailosiq Yesus minjej, “O Yesus, Qotei Goge Koba aqa Ŋiri, ni e kiyerbqajqa bonum? E Qotei aqa ñam na ni mermqai, ni e jaqatiŋ ebaim.” <sup>9</sup> Onaqa Yesus na mondor uge di nenemyej, “Ino ñam yai?” Degsi nenemyonaqa minjej, “Ijo ñam Qoto Tamo Gargekoba. Iga mondor tulaŋ gargekoba tamo endi aqa jejamuq di unum.” <sup>10</sup> Osiqa siŋgila na pailosiq Yesus minjej, “Ni iga sawaq beiq waigaim.”

<sup>11</sup> Bati deqa bel tulaŋ gargekoba nanği mana goge dia suwaroqneb. <sup>12</sup> Deqa mondor uge nanği na Yesus minjeb, “Ni iga qarinqimqa iga bel nanžo jejamuq gilelenqom.” <sup>13</sup> Mondor uge nanği degsib Yesus minjnabqa a na nanği odnjrnaqa tamo di uratosibqa bel nanžo jejamuq gileleneb. Gilnabqa bel kalil nanği gurgurosib botau dena prugelenosib yaq aisib ya uysib moreŋeb. Bel moreŋeb qaji nanği sisiyeb 2,000.

<sup>14</sup> Onaqa bel taqatoqneb qaji tamo nanği kumbra di unsibqa jaraiyosib qure miligiq aisib tamo ungasari kalil nanği sainjroqnsib laqneb. Gamq di dego sainjroqnsib laqneb. Onaqa tamo ungasari nanği kumbra di unqajqa beb. <sup>15</sup> Bosib Yesus aqa areq di koroosib ŋam ateb di tamo nami mondor uge ti soqnej qaji aqa areqalo boleosiqa gara tigsig awesonaq uneb. Unsib tulaŋ ulaugeteb. Di kiyaaqa? Mondor uge tulaŋ gargekoba nami tamo di aqa jejamuq di soqneb deqa. <sup>16</sup> Onaqa tamo nanžo ŋamdamu na Yesus a mondor uge di winjrnaq uneb qaji nanği bel qa ti mondor uge qa ti tamo ungasari nanği sainjrnaq queb. <sup>17</sup> Qusibqa Yesus minjeb, “Ni gago sawa endi uratosim sawa beiq gile.”

<sup>18</sup> Onaqa Yesus a qobuŋ gogetosiq gilqa laqnaqa tamo aqaq na Yesus na mondor uge uge winjretej qaji a siŋgila na pailosiq minjej, “E ni daurmqai.” <sup>19</sup> Onaqa Yesus na saidyosiq minjej, “Ni olo ino segi qureq gile. Gilsim Tamo Koba a ni qa dulosiqa kumbra tulaŋ boledamu emqo deqa ino was nanği sainjre.” <sup>20</sup> Onaqa a puluosiq aqa qureq gilsiq Yesus na a kumbra tulaŋ boledamu yej deqa Dekapolis sawa (ñam di aqa damu, Qure 10) dia tamo ungasari kalil nanği sainjroqnsiq laqnej. Sainjreqlaqa nanği aqa anjam quoqnsib tulaŋ prugoqneb.

### *Uña bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosiq olo angro moiyej qaji a tigeltej*

<sup>21</sup> Onaqa Yesus a olo qobuŋ gogetosiq ya agu taqal beiq gilej. Gilsiq qobuŋ tiryonaq mandamq aisiq alile di sonaqa tamo ungasari tulaŋ gargekoba bosib aqaq di koroqneb. <sup>22-23</sup> Koroosib sonabqa Qotei tal taqato tamo bei aqa ñam Jairus a walweloosiqa Yesus unsiqa aqa areq bosiq siŋga pulutosiq siŋgila na pailyosiq minjej, “O Tamo Koba, ijo angro sebiŋ a moiqa laqnu. Deqa ni bosim ino baŋ aqa jejamuq di atimqa a olo boleosiqa ñambile sqas.” <sup>24</sup> Onaqa Yesus na Jairus odyosiq a dauryosiq gileqnaqa tamo ungasari tulaŋ gargekoba nanği dego nanği aiyel daurnjrsib jujunosiq giloqneb.

<sup>25</sup> Gileq nabqa nanjo ambleq di unja bei ma ti soqnej qaji a nanji daurnjrsiq giloqnej. Unja di a nami bai na unej len aiyoqnsiq degsi soqnej wausau 12 uratej. <sup>26</sup> Yu qangra tamo gargekoba nanji nami a boletqa yeqnab a jaqatin kobaiyoqnej. A ma gereiyo talq giloqnsiq silali koba urateqnaqa nanji aqa jejamu gereiyeq nabqa a boleosaioqnej. Aqa ma olo kobaqujaoqnej. <sup>27-28</sup> Deqa a Yesus aqa ñam qusiqa are qalej, “E aqa gara mutu segi ban na ojitqa ijo ma koboqas.” Degsi are qalsiqa Yesus aqa qoreq na dadauryosiqa ban waiyosiq aqa gara mutu ojej. <sup>29</sup> Ojnaqa aqa len aiyoqnej qaji di koboej. Koboonaqa a aqa segi jejamu qalieosiqa marej, “Bole, ijo ma saiqa.” <sup>30</sup> Onaqa Yesus a poiyej, “Singila qudei ijo jejamu uratosiq gilqo.” Degsi poiyoonaqa bulosiq tamo ungasari tulan gargekoba soqneb qaji nanji unjrsiq nenemnjrej, “Yai na ijo gara ojqa?” <sup>31</sup> Degsi nenemnjrnaqa aqa angro nanji na minjeb, “Ni kiyaaqa degsi nenemonum? Ni une. Tamo ungasari tulan gargekoba nanji ni daurmosib jujunmejunub.” <sup>32</sup> Onaqa Yesus a unja gara mutu ojej qaji di unqajqa nam atoqnej. <sup>33</sup> Onaqa unja di a endegsi qalieej, “Ijo ma saiqa deqa Yesus a e nubqajqa nam ateqnu.” A degsi qalieosiqa tulan ulaugetosiq are ton-tonyonaqa jinga na bosiq Yesus aqa areq di singa pulutosiq a segi qa ubtosiq minjej, “E na ino gara mutu ojonum.” <sup>34</sup> Onaqa Yesus na minjej, “O unja, ni ino areqalo e qa singilatosim ijoq bonum deqa ino ma agi koboqo. Deqa ni are lawo na gilsim bole soqnime.”

<sup>35</sup> Yesus a unja degsi minjeqnaqa tamo qudei nanji Jairus aqa talq dena bosibqa gamq di Jairus Yesus wo turosib nanji na Jairus minjeb, “Unjum. Ino angro a nami moiqa. Deqa ni na Qalie Tamo a laña wau koba yaim. Uratim aiyem.” <sup>36</sup> Onaqa Yesus a nanjo anjam di qusiqa Jairus minjej, “Ni ulaaim. Ni e qa ino areqalo singilatime.” <sup>37-39</sup> Degsi minjsiq tamo ungasari kalil nanji a dauryqa saidnjrsiq Jems aqa was Jon wo Pita omba nanji segi joqsiqa Jairus koba na gilsib aqa talq di branteb. Brantosib Yesus a nam atej di tamo ungasari gargekoba nanji qatron koba yoqnsib akam murqumyeq nab unjrej. Unjrsiq tal gogetosiq minjrej, “Ningi kiyaaqa qatron koba yoqnsib akameqnu? Angro di a moiyoai. A laña ñeisiq qambumtejunu.” <sup>40</sup> Degsi minjrnaqa nanji Yesus kikiyeb. Nanji qalieeb, “Angro a nami moiyoqboletqa.” Degsib qalieosib deqa Yesus kikiyeb. Onaqa Yesus a nanji kalil minjrej, “Ningi sasaloiy.” Degsi minjrnaqa nanji sasalonabqa Yesus a angro moiyej qaji aqa ai abu osiq aqa segi angro qalub nanji dego joqsiqa angro aqa warum miligiq gilej. <sup>41</sup> Gilsiq angro aqa ban titosiq minjej, “Talita, kum.” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “O angro, ni tigel.” <sup>42</sup> Degsi minjnaqa angro di a olo ñambile osiq urur tigelej. Tigelosiq walwelej. Angro aqa wausau 12. Onaqa nanji kalil Yesus aqa manwa di unsibqa tulan prugeb. <sup>43</sup> Onaqa Yesus a nanji singila na endegsi minjrej, “Ningi ijo manwa endi unonub deqa tamo qudei minjraib.” Osiq marej, “Ningi angro endi ingi anaiyiy.”

## 6

### *Yesus aqa qure utru nanji aqa anjam quetosai*

<sup>1</sup> Onaqa Yesus a sawa di uratosiq aqa angro nanji joqsiqa aqa segi qure utruq gilej. <sup>2</sup> Gilsiq di sonaqa yori batiej. Deqa a Juda nanjo Qotei tal miligiq gilsiq tamo ungasari gargekoba sonabqa tigelosiq Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Minjreqnaqa tamo ungasari nanji aqa anjam qusibqa tulan prugugetosib maroqneb, “Yesus a powo qabe na osiq anjam singila endeqaji palontosiq mergeqnu? A kiyersiq manwa endeqaji babteleneqnu?” <sup>3</sup> Iga qalie, a laña tal gereiyo qaji tamo. A Maria aqa njiri. A Jems na Joses na Judas na Saimon na nanjo was. Aqa jaja kalil nanji agi iga koba na endi unum.” Tamo ungasari nanji degsib yomu anjam marsib Yesus qa ugeeb. <sup>4</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Qotei aqa medabu o qaji tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnaqa di nanji aqa anjam quetqa asginjrqas. Deqa a ñam saiqoji sqas. Aqa segi talq di dego a ñam saiqoji sqas. Ariya a qure bei beiq giloqnsim anjam minjroqnaqa di

nanği aqa anjam quetoqnsib aqa ñam soqtoqnqab.”<sup>5</sup> Yesus a nanği degsi minjrnsıqa aqa segi qure utruq di manwa bei yqajqa keresaiıyej. A tamo quja quja segi nanngo gateq di aqa ban atnaqa nanngo ma koboej. <sup>6</sup> Aqa segi qure utru nanği a qa nanngo areqalo sıngılatosai deqa a are gulbeıyej.

### *Yesus na aqa anğro 12 nanği wau enjrej*

Onaqa Yesus a walweloşıqa qure bei beıq gıloqnsıqa Qoteı aqa anjam palontoqnej. <sup>7</sup> Oşıqa bati bei a na aqa anğro 12 nanği metnjrnaqa aqa areq bonabqa nanği tamo unğasari nanngo jejamuq na mondor uge uge winjroqnqajqa deqa sıngıla enjrej. Oşıqa minjrej, “Nıngı aıye aıyel gıloqnsıbqa qure qureq di ijo anjam palontoqnsıb laqniy. <sup>8</sup> Nıngı ıngı ıngı osıb gılaıb. ıngı uyo bei aıb. Nunngo qaquı aıb. Silalı osıb gılaıb. Toqon segi osıb walweliy. <sup>9</sup> Sınga tatal dego jıgsıb gılıy. Gara jugo aıye aıyel aıb.” <sup>10</sup> Oşıqa minjrej, “Nıngı qure bei beıq di brantoqnsıbqa tal qujaiq di soqniy. Dia sosıb dena olo tıgelosıb qure beıq gıloqniy. <sup>11</sup> Tamo bei na nıngı gereıngwa uratımqa kiyo nunngo anjam quqwa asgiyimqa kiyo nıngı qure di uratqa oqnsıb nunngo sınga tatal tumberum butuyoqniy. Yımqa nanği nunngo kumbra di unsıb poinjrıqas, ‘Bole, ıga kumbra ugetonum.’” <sup>12</sup> Yesus na aqa anğro 12 nanği degsi minjrnsıq qarınjrnınaqa nanği qure qureq gıloqnsıbqa Qoteı aqa anjam palontoqnsıb tamo unğasari nanği endegsıb minjroqneb, “Nıngı are bulıyiy.” <sup>13</sup> Osıb mondor uge uge nanği winjroqnsıbqa tamo unğasari nanngo gateq di goren bılenteqnabqa nanngo ma saıoqnej.

### *Herot a are qalej, “Yesus a Jon yansnjro qaji”*

<sup>14</sup> Yesus aqa anğro nanği aqa ñam mare mare laqnabqa Mandor Herot a quej. Tamo unğasari gargekoba nanği dego qusıb maroqneb, “Tamo di a Jon yansnjro qaji. A moısıq olo subq na tıgelqo. A deqa sıngıla oşıqa manwa endeqaji babteleneqnu.” <sup>15</sup> Onaqa tamo qudei nanği maroqneb, “Tamo di a Elaija olo bqo.” Onaqa qudei nanği maroqneb, “Tamo di a Qoteı aqa medabu o tamo nanği nami soqneb deqaji bei.” <sup>16</sup> Ariya Herot a segi Yesus aqa ñam qusıqa marej, “Tamo di a Jon e nami kakro gentetem qaji. A moısıq olo subq na tıgelqo.”

<sup>17-18</sup> Herot a nami aqa was Filip aqa ñauı Herodias yaiyosıq ej. Deqa Jon yansnjro qaji a na Herot minjoqnej, “Ni ino segi was aqa uıa em di kumbra bolesai. Ni kumbra ugeteqnum.” Jon na Herot degsi minjoqnej. Deqa Herot a Jon qa minjın oqetonaqa aqa qaja tamo qudei nanği qarınjrnınaqa gılsıb Jon ojsıb sil na qosısıb tonto talq di waiyeb. <sup>19</sup> Bati deqa Herot aqa ñauı a Jon qa tulan ıırınıgetej deqa a na Herot waiıyosıq minjoqnej, “Ni na Jon qalıı moiyem.” Yeqnaqa Herot na saıdyoqnej. <sup>20</sup> Di kiyaaqa? A Jon qa ulaoqnej deqa. Deqa a Jon geregere taqatoqnej. A endegsi qalıeıj, “Jon a tamo bole. Aqa jejamuq di une bei saıqoıı. A Qoteı aqa tamo tıntın.” Herot a degsi qalıeosıq deqa a Jon taqatoqnsıqa aqa anjam quoqnej. Quoqnsıqa are koba qaloqnej. A Jon aqa anjam quqwajqa tulan arearetoqnej.

<sup>21</sup> Ariya bati bei Herot aqa ñauı a Jon qalıı moıqajqa gam endegsi itej. Herot aqa ıambabo bationaqa Herot na maruro atşıqa aqa tamo kokba ti aqa qaja tamo nanngo gate kokba ti Galılı sawa taqato tamo nanği ti metnjrnaq bosıb aqa talq di koroeb. <sup>22</sup> Koroosıb ıngı uyeq nabqa Herot aqa ñauı aqa anğro se bıı a warum mılıgıq bosıqa nanği lou tuetnjreqnaqa nanği a unsıbqa tulan areboleboleınjrej. Deqa Herot na anğro se bıı di minjej, “Ni ijo ıngı kiye oqajqa merbqam e ni emqai.” <sup>23</sup> Oşıqa aqa anjam di olo sıngılatosıqa minjej, “Ni ijo ñoro kalılı ambleq na potosım oqajqa marqam emqai. E ijo anjam di uratqasai bole sai.”

<sup>24</sup> Onaqa anğro se bıı a gılsıqa aqa ai nenemyej, “E ıngı kiye qa Herot minjqai?” Onaqa minjej, “Ni Jon yansnjro qaji aqa gate qa mare.” <sup>25</sup> Onaqa a olo urur ti warum mılıgıq gılsıqa Herot minjej, “Ni Jon yansnjro qaji aqa gate tabırq di atsim ebe.” <sup>26</sup> Onaqa Herot a Jon qalıı moıqajqa are sosai deqa a are tulan gulbekobaiıyej. Ariya aqa segi

anjam tamo kalil nanngo ulatamuq di marsiq singilatej qaji deqa are qalsiq angro sebin di saidyqa uratej. <sup>27-28</sup> Osiqa aqa qaja tamo bei qarinyosiq minnej, “Ni gilsim Jon aqa kakro gentosim aqa gate osau.” Degsi minjnaqa a gilsiq tonto talq di Jon aqa kakro gentosiq aqa gate tabirq di atsiqa osi bosiq angro sebin di yej. Yonaqa a na osi gilsiq aqa ai yej.

<sup>29</sup> Onaqa bunuqna Jon aqa angro nanngi deqa qusibqa bosib Jon aqa qusa osi gilsib subq ateb.

### *Yesus a tamo 5,000 nanngi inji anainjrej*

<sup>30</sup> Bati bei Yesus aqa anjam maro tamo nanngi olo aqa areq di koroosib kumbra kalil nanngi yoqneb qaji deqa ti anjam kalil nanngi palontoqneb qaji deqa ti Yesus saiyoqneb.

<sup>31</sup> Bati deqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi gile be eqnab Yesus aqa angro nanngi ti inji uyqa bati saiinjrej. Deqa a na nanngi endegsi minjrej, “Ninggi tigeliy. Iga tamo ungasari nanngi uratnjrsim segitosim wadau sawaq di kiñala aqaratqom.” <sup>32</sup> Degsi minjrsiq aqa angro nanngi joqsiqa koba na qobun gogetosib wadau sawaq gileb.

<sup>33</sup> Nanngi qobun na gileqnabqa tamo ungasari kalil nanngi Yesus unsibqa aqa ulatamu poinjnaqa nanngo qure qureq na tigelosib singa na gurgurosib gilsib Yesus tiryqajqa sawaq di namoqna branteb. <sup>34</sup> Onaqa Yesus a qobun na gilsiq tiryosiq nam atej di tamo ungasari tulan gargekoba nanngi nami tiryqa sawaq di tariñesonab unjrej. Nanngi kaja bul mandor saiqoji. Deqa Yesus a nanngi qa dulosiqa Qotei aqa anjam gargekoba minjroqnej.

<sup>35</sup> Onaqa sen aisiq bilaqtonaqa Yesus aqa angro nanngi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, endi wadau sawa. Sen aiqo. Qoloqas. <sup>36</sup> Deqa ni na tamo ungasari nanngi minjrimqa qure qureq gilsib dia inji uysib ñerenqab.” <sup>37</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Ninggi na inji anainjriy.” Degsi minjnaqa nanngi na kamba minjeb, “Iga kiyersim inji anainjrcom? Iga 200 kina qabe na osimqa inji awaiyosim nanngi anainjrcom?” <sup>38</sup> Onaqa Yesus na nenemnjrej, “Ninggi inji gembub unu? Ninggi gilsib uniy.” Onaqa nanngi gilsib unsib minjeb, “Iga bem 5 qe aiyela segi unu.”

<sup>39</sup> Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil nanngi minjrej, “Ninggi qur segi segi yosibqa ñinq di awoelenjey.” <sup>40</sup> Onaqa nanngi kalil dedegsib awoeb. Qudei nanngi qur segi segi 100 awoelenjeb. Qudei nanngi qur segi segi 50 awoelenjeb. <sup>41</sup> Awoonabqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiq lañ goge tarosiq Qotei pailyej. Pailyo koboonaqa bem ginjenyosiq aqa angro nanngi enjrsiq minjrej, “Bem endi jeisib tamo ungasari nanngi anainjriy.” Osiqa qe aiyel dego ginjenyosiq aqa angro nanngi enjrsiq minjrej, “Qe endi dego jeisib tamo ungasari nanngi anainjriy.” Degsi minjnaqa nanngi bem ti qe ti osi giloqnsibqa tamo ungasari nanngi jeisib anainjreqnab uyoqneb. <sup>42</sup> Uynab kalil menetnjrej. <sup>43</sup> Onaqa inji oto uratelenjeb qaji di Yesus aqa angro nanngi na koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenjeb. <sup>44</sup> Tamo kalil bem ti qe ti uyeb qaji nanngi sisiyeb 5,000.

### *Yesus a ya banqaq na walwelej*

<sup>45</sup> Onaqa Yesus na aqa angro nanngi endegsi minjrej, “Ninggi qobun gogetosib namoosib gilsib Betsaida qureq di tiryosib soqniy. E na tamo ungasari nanngi minjritqa nanngo qure qureq jaraiyoqni e bqai.” <sup>46</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanngi namoosib qobun na gileqnabqa Yesus na tamo ungasari nanngi minjnaqa jaraiyeq nabqa a segi Qotei pailyqa marsiq manaq oqej. <sup>47-50</sup> Oqsia a segi mana goge di sonaqa bilaqtej. Onaqa aqa angro nanngi qobun na gileqnabqa ya agu ambleq di jagwa koba tigelosiq ya korkortosiq nanngi pulutnjrej. Nobqolo ambru Yesus a ya banqaq na walwelosiq aqa angro nanngi daurnjrsiq gilej. Gilsiq nanngi jojomnjrsiq bunjrqqa laqnaqa nam ateb di Yesus a ya banqaq na walwelosiq nanngoq beqnaqa unsib mareb, “Di buga beqnu.” Osib tulan ulaugetosib lelenkobaeb. Onaqa Yesus na minjrej, “Nunngo are singilatiy. Endi e beqnum. Ulaaib.” <sup>51-52</sup> Degsi minjrsiq qobun gogetonaqa jagwa laej. Onaqa Yesus aqa angro nanngi tulan prugugeteb. Di kiyaca? Nanngi Yesus aqa manwa di unsib utru geregere poinjrosai deqa.

Nami Yesus na tamo 5,000 nanɗi inɗi anainjrej maɗwa di dego aqa anɗro nanɗi unsib poinjrosai. Nanɗo are geteɗnjresoqnej.

### *Yesus a Genesaret sawaq di ma tamo gargekoba nanɗi boletnjroqnej*

<sup>53</sup> Ariya Yesus aqa anɗro nanɗi koba na qobun na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Genesaret sawaq di tiryeb. <sup>54-55</sup> Tiryonabqa qure deqaji nanɗi na Yesus unsibqa aqa ulatamu poinjrnaqa gurgur ti qure qureq giloqnsibqa Yesus tiryey qaji sawa di ubtosib tamo unɗasari nanɗi minjroqneɓ. Minjreqnab quoqnsib nanɗo ma tamo nanɗi saperaq di ateleɗoqnsib qoboioqnsib Yesus aqa areq osi beleɗeqnab a na nanɗi boletnjroqnej. <sup>56</sup> A qure kiɗilala ti qure kokba ti ga gamq di dego branteqnaqa tamo unɗasari nanɗi a unoqnsibqa tamo ma ti nanɗi joqoqnsib nanɗo qure ambleq di atoqnsib endegsib minjoqneɓ, “O Tamo Koba, nanɗi ino gara mutu segi ojibqa nanɗo ma saioqnaqas.” Onaqa Yesus a nanɗi odnjreqnaqa ma tamo kalil nanɗi aqa gara mutu ojoqneɓ. Ojeqneɓ nanɗo ma kalil kobooqnej.

## 7

### *Yesus a Qotei aqa dal anjam ti moma nanɗo kumbra qa ti marej*

<sup>1</sup> Onaqa Farisi nanɗi ti dal anjam qalie tamo qudei ti nanɗi Jerusalem dena bosibqa Yesus aqa areq di koroeb. <sup>2</sup> Koroosib ɗam ateb di Yesus aqa anɗro qudei nanɗi ban yansosaisosib laɗa inɗi uyeqneɓ unjreb. <sup>3</sup> Farisi nanɗo kumbra agiende. Bati gaigai nanɗi inɗi uyqa oqnsib mati ban yanseqnub. Nanɗi ban yansqasai di nanɗi inɗi uyqasai. Juda kalil nanɗi kumbra degyeqnub. Di nanɗo moma nanɗo kumbra dauryeqnub. <sup>4</sup> Nanɗi inɗi qarinyo sawaq dena boqnsibqa inɗi uyqa oqnsib mati nanɗo jexamu geregere yanseqnub. Nanɗi nanɗo jexamu yansqasai di nanɗi inɗi uyqasai. Nanɗi kumbra deqaji gargekoba yeqnub. Nanɗo ya gamban, ya nobu, web dego mati geregere yanselenoqnsib inɗi uyeqneɓ. Kumbra di nanɗo moma nanɗoq dena elenɗosib dauryeqnub. <sup>5</sup> Deqa bati di Farisi nanɗi ti dal anjam qalie tamo nanɗi ti Yesus nenemyeb, “Ino anɗro nanɗi kiyaaq gago moma nanɗo kumbra gotranjeqneɓ? Agi nanɗi inɗi uyqa oqnsib mati ban yansosaisosib laɗa uyeqneɓ.” <sup>6</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninɗi gisanɗ tamo. Ninɗi anjam maro aiyelteqneɓ. Qotei aqa medabu o qaji tamo Aisaia a kere ninɗi qa anjam endegsi nenɗrenjeɗ, “Tamo nanɗi di nanɗo medabu na ijo ɗam soqteqneɓ. Ariya nanɗo are miligi e qa sosai. Isaq di unu. <sup>7</sup> Nanɗi laɗa baban na e qa loueqneɓ. Osib mandam tamo nanɗo dal anjam palontoqnsib olo beltoqnsib mareqneɓ, “Anjam endi Qotei aqa anjam.”’ <sup>8</sup> Aisaia a anjam degsi nenɗrenjeɗ. Aqa anjam di bole. Agi ninɗi Qotei aqa dal anjam gotranjoqnsibqa olo mandam tamo nanɗo dal anjam dauryeqajqa tulan sinɗilaeqneɓ.”

<sup>9</sup> Yesus na Farisi nanɗi anjam degsi minjrsiqa olo minjrej, “Ninɗi Qotei aqa dal anjam gotranjoqnsibqa olo nunɗo segi moma nanɗo kumbra dauryeqneɓ. <sup>10</sup> Moses a marej, ‘Ni ino ai abu nanɗo sorgomq di geregere sosimqa nanɗo anjam dauryoqne. Tamo bei na aqa ai abu nanɗi misilinɗrimqa a qalib moyem.’ Moses a degsi marej. <sup>11</sup> Ariya ninɗi mareqneɓ, “Tamo bei aqa ai kiyo aqa abu kiyo inɗi qa truquamqa a na minjqqas, “Ijo inɗi inɗi ejunum endi e ni emqa kere. Eo. E ni emqasai. E nami Qotei atraiyya giltem deqa e ni aqaryaimqasai.”’ <sup>12</sup> A degsi minjqqas di ninɗi marqab, ‘A keretqo. A na aqa ai abu nanɗi aqaryainjraiq.’ Ninɗi degsib marqab. <sup>13</sup> Nunɗo kumbra dena ninɗi Qotei aqa anjam gotranjoqnsibqa olo nunɗo segi moma nanɗo kumbra dauryeqneɓ. Ninɗi kumbra deqaji gargekoba yeqneɓ.”

### *Inɗi kiye na tamo a jiga yeqnu?*

<sup>14</sup> Yesus a Farisi nanɗi anjam degsi minjrsiqa olo tamo unɗasari kalil nanɗi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Ninɗi kalil ijo anjam endi geregere qusib poinɗem. <sup>15</sup> Tamo bei a inɗi uyimqa aqa miligiq aiqas dena tamo jiga yqasai. Inɗi uge uge tamo aqa miligiq

na oqoqnsiq branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu. <sup>16</sup> Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

<sup>17</sup> Yesus na tamo ungasari nanqi anjam degsi minjrnsiq koboonaqa a nanqi uratnjrsiqa tal miligiq gilej. A tal miligiq gilsiq di sonaqa aqa angro nanqi na aqa yawo anjam di aqa utru qa nenemyeb. <sup>18-19</sup> Nenemyonabqa minjrej, “Ninigi dego ijo yawo anjam di aqa utru poingosai e? Ninigi quiy. Tamo nanqi inqi uyeq nabqa aisiq meneq di unu. Meneq dena bi talq di waiyeq nub. Inqi di tamo aqa are miligiq aiyosai. Aqa bi aniq aiqo koboqo. Deqa inqi dena tamo jiga yqa keresai.” Yesus aqa anjam dena a inqi uyo kalil jiga saiqoji qa marej. <sup>20</sup> Osiqa aqa angro nanqi olo minjrej, “Inqi uge uge tamo aqa miligiq na oqoqnsiq branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu. <sup>21</sup> Di kiyaaqa? Inqi uge uge di tamo aqa are miligiq na branteqnu. Inqi uge uge di agi ubtosiy merngwai. Areqalo uge uge, unja qa laoqa, bajinoqa, tamo qaloqa, <sup>22</sup> was aqa njanj anjamyoqa, was aqa ñoro qa maulyoqa, kumbra uge uge yoqa, gisanjoqa, lanja lanja laoqa, was qa ugeoqa, was yomuiyoqa, aqa segi ñam soqtoqa, nanari kumbra yoqa. <sup>23</sup> Kumbra uge uge deqaji tamo aqa are miligiq na brantoqnsiq dena tamo jiga yeqnu.”

#### *Fonisia qure qaji unja a Yesus qa aqa areqalo sinjilatej*

<sup>24</sup> Onaqa Yesus a dena tigelosiq walwelosiq Tair qure nanjo sawaq gilej. Tamo nanqi a qa qalieaib deqa a uliosiq gilej. Gilsiq tal bei gogetosiq sosiq a uliesqa keresai. Tamo qudei nanqi a unsib mareb, “Yesus a gago sawaq bqa. A talq di unu.” <sup>25</sup> Degsib marnabqa unja bei a qusiqa aqa angro sebin a mondor uge ti soqnej deqa a Yesus aqa talq giloqujatosiq aqa areq di singa pulutej. <sup>26</sup> Unja di a Grik qaji. A Juda unja sai. A Siria sawaq di nambabej. A Fonisia qure qaji. A Yesus aqa areq di singa pulutosiq a wainyoqnsiqa minjoqnej, “Ni na mondor uge di wiyimqa a ijo angro uratosim ulanqas.” <sup>27</sup> Onaqa Yesus na minjej, “Iga angro du du nanqi mati inqi anainjrim uyib menetnjrqas di kumbra bole. Iga angro du du nanjo inqi yainjrsim olo banj nanqi anainjrqom di kumbra bolesai.”

<sup>28</sup> Onaqa unja dena olo Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni kere maronum. Ariya e kamba anjam bei mermit ni que. Angro du du nanqi inqi uyeq nabqa inqi ñenqi ululoneqnaqa banj nanqi dego uyeq nub.”

<sup>29</sup> Onaqa Yesus na minjej, “O unja, ni kere maronum. Ni degsi maronum deqa ni gilime. Mondor uge a ino angro uratosiq ulanqo.” <sup>30</sup> Degsi minjnaqa a aqa talq gilsiqqa ñam atej di mondor uge a nami aqa angro uratonaga a bijalq di ñeiesonaq unej.

#### *Tamo bei dabkala geteño menj singilaej qaji di Yesus na boletej*

<sup>31</sup> Onaqa Yesus a Tair qure nanjo sawa uratosiq Saidon qure ambleq na walwelosiq Dekapolis sawaq gilsiq Galili ya aguq di brantej. <sup>32</sup> Di brantosiq sonaqa tamo qudei na tamo bei dabkala geteño menj singilaej qaji a osi bosibqa Yesus pailyosib minjeb, “O Tamo Koba, ni ino banj aqa gateq di atimqa a boleqas.” <sup>33</sup> Onaqa Yesus a tamo di osiq tamo ungasari nanqi uratnjrsiq a segi sosiq aqa banj gei aiyel tamo di aqa dabkalaq jigej. Jigsiq aqa segi maul osiq tamo di aqa menj tonyetej. <sup>34</sup> Osiqa lanj tarosiq are tulanj gulbekobaiyonaqa jagwa titosiq marej, “Efata.” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “Dabkala waqeme.” <sup>35</sup> A degsi marnaqa tamo di aqa dabkala waqej. Aqa menj dego boleej. Boleonaqa a anjam bole maroqnej. <sup>36</sup> Onaqa Yesus na tamo ungasari nanqi endegsi minjrej, “Ninigi kumbra unonub endi tamo qudei nanqi ubtosib minjraib.” Degsi minjnaqa nanqi aqa anjam di quetosai. Nanqi giloqnsibqa Yesus aqa manwa deqa mare mare laqneb. <sup>37</sup> Mare mare laq nabqa tamo gargekoba nanqi quoqnsib tulanj prugoqnsib maroqneb, “Manwa kalil Yesus a yeqnu qaji di a geregere yeqnu. Agi a na tamo dabkala geteñjro qaji nanqi boletnjreqnaqa nanjo dabkala olo waqeqnaqa nanqi anjam queq nub. Tamo menj singilainjro qaji nanqi dego gereinjreqnaqa nanqi anjam bole mareq nub.”



## 8

*Yesus a tamo 4,000 nanği inği anainjrej*

<sup>1</sup> Onaqa bati bei Yesus a wadau sawaq di sonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanği olo aqa areq di korooqneb. Nanği inği saiqoji. Deqa Yesus na aqa anğro nanği metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, <sup>2</sup> “Tamo ungasari nanği bati qalub e koba na soqneb nanği inği saiqoji. Deqa e nanği qa are ugeibqo. <sup>3</sup> Nanği qudei isaq na beb. Deqa e nanği mam ti suweinjitqa gamq di nanği mam na lao uge.” <sup>4</sup> Degsi minjrnaqa nanği na kamba minjeb, “Sawa endi wadau. Deqa iga qabe na inği osimqa tamo ungasari gargekoba endi anainjronam kereqas?” <sup>5</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Ninği bem gembub unu?” Onaqa minjeb, “Bem 7 unu.”

<sup>6</sup> Onaqa Yesus na tamo ungasari nanği minjrej, “Ninği kalil mandamq di awoelenjoiy.” Degsi minjrnaqa nanği kalil mandamq di awoonabqa Yesus na bem 7 di osiqa Qotei pailyej. Pailyosiqa bem gingenyosiqa aqa anğro nanği enjreqnaqa nanği na osi giloqnsibqa tamo ungasari nanği anainjreqnab uyoqneb. <sup>7</sup> Qe kiñilala qudei dego soqneb. Deqa Yesus na qe di osiqa Qotei pailyosiqa aqa anğro nanği minjrej, “Qe endi dego tamo ungasari nanği anainjriy.” Degsi minjrnaqa nanği na qe di osib tamo ungasari nanği jeisib anainjreqnab uyoqneb. <sup>8</sup> Uynab kalil menetnjrej. Onaqa inği oto uratelenjeb qaji di Yesus aqa anğro nanği na koroiyosib gumba kokba 7 di jignab maqelenjeb. <sup>9</sup> Tamo kalil inği uyeb qaji nanği sisiyeb 4,000.

Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil nanği suweinjrnaqa nanço qure qureq giloqneb. <sup>10</sup> Nanği gileqnaqqa Yesus na aqa anğro nanği olo joqsiqa koba na qobun gogetosib Dalmanuta sawaq gileb.

*Farisi nanği Qotei aqa manwa bei unqajqa mareb*

<sup>11</sup> Onaqa Farisi nanği Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib a ojqajqa deqa a ombla anjam na qoteb. Osib gisanjosib minjeb, “Ni Qotei aqa manwa bei babtım iga unqom.” <sup>12</sup> Degsib Yesus minjnabqa a nanği qa are tulan gulbeyonaqa jagwa titosiqa minjrej, “Ninği tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji kiyaa e Qotei aqa manwa bei laja babbıt ninği unqajqa metbeqnaq? Ninği quiy. E Qotei aqa manwa bei ninği osornğwasai.” <sup>13</sup> Yesus a Farisi nanği degsi minjrsiqa nanği uratnjrsiqa olo qobun gogetosiqa ya agu taqal beiq gilej.

*Bem tiyeqnu qaji sum qa yawo anjam*

<sup>14</sup> Bati deqa Yesus aqa anğro nanği bem oqajqa are walnjrej. Bem qujai bole qujai qobun miligiq di soqnej. <sup>15</sup> Onaqa Yesus a yawo anjam bei endegsi minjrej, “Ninği geregere nam atsib soqniy. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi nanço bem ti bulymqa bem dena tiyekritosim tulan kobaqujaqas. Herot aqa bem dego tiyekritosim tulan kobaqujaqas.” <sup>16</sup> Onaqa Yesus aqa anğro nanği aqa yawo anjam di qusibqa segi segi maroqneb, “Iga bem osai deqa kiyo mergwo?” <sup>17</sup> Onaqa Yesus a nanço anjam di qalieosiqa nenemnjrej, “Ninği kiyaaqqa bem osai deqa mareqnaq? Kiyaaqqa ninği e qa poingosai unu? Nunço are getenğejunu kiyo? <sup>18</sup> Ninği ijo singila unoqnsib unosaibuleqnaq. Ninği ijo anjam quoqnsib quosaibuleqnaq. <sup>19</sup> E nami bem 5 gingenyosimqa tamo 5,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa ninği inği oto koroiyosib gumba kokba gembub jignab maqelenjeb?” Onaqa nanği na Yesus minjeb, “Gumba 12.” <sup>20</sup> Onaqa olo minjrej, “Bati bei e bem 7 dego gingenyosimqa tamo 4,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa ninği inği oto koroiyosib gumba kokba gembub jignab maqelenjeb?” Onaqa minjeb, “Gumba 7.” <sup>21</sup> Onaqa minjrej, “Ninği kiyaaqqa e qa poingosai unu?”

*Yesus a tamo nam qandimyej qaji boletej*

<sup>22</sup> Yesus na aqa anğro nanği degsi minjrsiqa koba na qobun na gilsib Betsaida qureq di tiryeb. Tiryosib mandamq ainabqa tamo qudei na tamo bei nam qandimyej qaji a Yesus

aqa areq osi bosib minjeb, “Ni ino ban aqa gateq di atimqa a olo boleosim nam poiyyas.”<sup>23</sup> Onaqa Yesus a tamo di aqa ban ojsiqa qure polomq osi gilsiq aqa namdamuq di misel atetej. Osiqa aqa gateq di aqa ban atsiqa nenemyej, “Ni sawa unqa kere e?”<sup>24</sup> Onaqa a nam atsiqa marej, “E tamo nanqi unjronum nanqi namtan bul annileqnuq.”<sup>25</sup> Onaqa Yesus a olo tamo di aqa namdamuq di aqa ban atnaqa a nam atej namdamu bole suwanej. A sawa kalil geregere unej.<sup>26</sup> Onaqa Yesus na minnej, “Ni ino talq gilime. Ni qure miligiq gilaim.”

### *Pita a Yesus qa poiyoanaqa aqa nam ubtej*

<sup>27</sup> Onaqa Yesus na aqa angro nanqi olo joqsiqa koba na walwelosib Sisaria Filipai qure nanjo sawaq di brantosib gamq di Yesus na aqa angro nanqi endegsi nenemnjrej, “Tamo ungasari nanqi e qa kiyersib mareqnuq?”<sup>28</sup> Onaqa nanqi na minjeb, “Tamo qudei nanqi mareqnuq, ni Jon yansnjro qaji. Qudei nanqi mareqnuq, ni Elaija. Qudei nanqi mareqnuq, ni Qotei aqa medabu o tamo nanqi nami soqneb deqaji bei.”<sup>29</sup> Onaqa Yesus na olo nenemnjrej, “Ninji segi e qa kiyersib mareqnuq?” Onaqa Pita na minnej, “Ni Kristus.”<sup>30</sup> Pita a anjam degsi ubtonaqa Yesus na aqa angro nanqi sinjila na getentnjrsiqa minjrej, “Ninji anjam di olo tamo qudei minjraib.”

### *Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”*

<sup>31</sup> Osiqa Yesus na aqa angro nanqi endegsi minjrej, “E Tamo Angro. Bunuqna e jaqatin koba oqai. Juda gate nanqi ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanqi ti e qoreibosib lubsib moiyoqbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”<sup>32</sup> Yesus a anjam degsi ubtosiq marnaqa Pita na Yesus osiqa qalaq gilsiq njrintej.<sup>33</sup> Onaqa Yesus a bulosiqa aqa angro nanqi koqnjrsiqa Pita njrintosiq minnej, “Ni Satan bul. Deqa ni ijo qoreq gile. Ni Qotei aqa areqalo dauryosai. Ni mandam tamo nanjo areqalo dauryonum. Dauryosim agi ni na anjam di merbonum.”

<sup>34</sup> Osiqa Yesus na tamo ungasari kalil nanqi ti aqa segi angro nanqi ti metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Tamo bei na e daurbqa osimqa a aqa segi areqalo kalil uratekritisim aqa segi namburbas qoboiyosim e daurbem.”<sup>35</sup> Tamo bei na aqa segi nambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa ti ijo anjam bole qa ti are qalsimqa aqa segi nambile uratqas di a olo nambile bole oqas.<sup>36</sup> Tamo bei a mandam qa ñoro kalil koroiyosim ariya mondon aqa segi qunun padalqas di ñoro dena a kiyersim aqaryaiyyas? Di keresai.<sup>37</sup> Aqa qunun padalqas di a awai kiye atsim dena aqa qunun olo aqaryaiyosim a nambile sqas? Di keresai.<sup>38</sup> E Tamo Angro. Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanqi Qotei torei qoreiyoqnsib une atoqnsib laqnuq. Deqa bini bati endi tamo bei a e qa ti ijo anjam qa ti jemaigyas di mondon e ijo Abu aqa rian na ti aqa lan angro nanjo rian na ti bosiyqa e kamba tamo deqa jemaibqas.”

## 9

<sup>1</sup> Osiqa Yesus a olo aqa angro nanqi endegsi minjrej, “E bole merngwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejunub qaji nanqi morenosaisoqnuq Qotei a sinjila ti bqas. Bosim nanqi taqatnjrsim nanjo Mandor Koba soqnim nanqi unqab.”

### *Yesus aqa jexamu bulyonaq aqa angro qalub nanqi unobeiteb*

<sup>2</sup> Osiqa bati 6 onaqa Yesus a tigelosiqa Pita na Jems na Jon na nanqi segi qalub joqsiqa koba na mana goge kobaq oqsib di soqneb. Sosibqa Yesus aqa jexamu bulyonaq nanqi unobeiteb.<sup>3</sup> Aqa gara dego tulan pulonosiq qatekritej. Tamo bei na gara yansqas degsim qatqa keresai.<sup>4-5</sup> Onaqa Moses Elaija wo nanqi brantosib Yesus koba na anjam maroqneb. Mareqnuq Yesus aqa angro nanqi na nanqi aiyel unjrsibqa Pita a Yesus minnej, “O Tamo Koba, Moses Elaija wo nanqi bosib iga koba na endi unum di boleqaja. Deqa ni marimqa iga tal kiñilala qalub gereiyqom. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa.”<sup>6</sup> Yesus aqa angro nanqi tulan ulaugeteq deqa Pita a anjam bei marqa saiiyoanaqa

anjam di lanja marej. <sup>7</sup> Onaqa lanjbi aisiqa nanjgi kabutnjrnaqa lanjbi miligiq dena anjam bei endegsi brantonaq nanjgi queb, “Endi ijo Angro qujai e na tulan qalaqalaiyeqnum qaji. Ningi aqa anjam quetoqniy.” <sup>8</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanjgi bulosib nam ateb di Yesus a segi nanjgi koba na sonab uneb. Nanjgi tamo bei unosai.

<sup>9</sup> Onaqa nanjgi Yesus ombla manaq dena olo aiyuqnsibqa Yesus na minjrej, “Manjwa ningi mana goge di unonub qaji di ubtosib tamo qudei minjraib. Bunuqna e Tamo Angro moisiy olo subq na tigelotqa bati deqa ningi na ubtosib minjroqnaqab.” <sup>10</sup> Onaqa nanjgi Yesus aqa anjam di qusib segi segi maroqneq, “Yesus a kiyaaqa subq na tigelqa marqo? Anjam di aqa utru iga poigosai.” Degsib maroqnsib Yesus aqa anjam di nanjo areqaloq di atnab soqnej.

<sup>11</sup> Osib nanjgi Yesus minjeb, “Dal anjam qalie tamo nanjgi mareqnuq, ‘Elaija a namo bamqa Kristus a bunuqna bqas.’ Anjam di kiyaaqa degsib mareqnuq?” <sup>12</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Nanjo anjam di bole. Elaija a namo bosim tamo ungasari kalil nanjo areqalo gereiyetnjrsim soqnim bunuqna Kristus a bqas. Ariya anjam kiye nengrenq di unu? Anjam agiende. Jeu tamo nanjgi na e Tamo Angro kumbra uge ebibqa e jaqatinj koba oqai. <sup>13</sup> E ningi olo merngwai. Elaija agi bej. Bonaqa gulbe kalil nanjgi a yqajqa are soqnej qaji agi yeb. Anjam di nami a qa nengrenyeb unu.”

### *Yesus a angro mel aqa jejamuq na mondor uge wiyetej*

<sup>14</sup> Onaqa Yesus na aqa angro qalub nanjgi di joqsiqa koba na aisib mana utruq di branteb. Brantosib nam ateb di Yesus aqa angro qudei nanjgi ti dal anjam qalie tamo qudei ti anjam na qoteqnaq unjreb. Tamo ungasari gargekoba nanjgi dego Yesus aqa angro nanjgi kainjnresonab unjreb. <sup>15</sup> Onaqa tamo ungasari kalil nanjgi Yesus unsibqa tulan prugugetosib gurgur ti aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, bilaq bole.” <sup>16</sup> Degsib minjnabqa Yesus na aqa angro nanjgi nenemnjrej, “Ningj nanjgi ti anjam kiye na qoteqnuq?” <sup>17</sup> Onaqa tamo ungasari nanjo ambleq dena tamo bei brantosiqa Yesus minjej, “O Qalie Tamo, e ijo angro mel osi bonum agiende. Ni na a boletqajqa deqa osi bonum. A mondor uge ti. Deqa aqa medabu getenyejunu. <sup>18</sup> Mondor uge dena aqa jejamu ojoqnsiqa mandamq waiyeqnaqa ara gijiriqtoqnsiqa tindaneqnu. Oqnsiqa maul aiyeqnu. Deqa e na ino angro nanjgi minjronum, ‘Ningj mondor uge di wiyiy.’ Minjronumqa nanjgi na wiyqa yonub keresaiinjroqo.”

<sup>19</sup> Onaqa Yesus a anjam di qusiqa marej, “Ningj tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nunjo areqalo e qa singilatosaq bole sai. Bati gembub e ningj koba na sosiyqa nunjo gulbe di qoboiyoqnaqai? Angro mel di ijo areq osi boiy.” <sup>20</sup> Onaqa osi bonabqa mondor uge dena Yesus unsiqa angro di qunjimyonaqa a mandamq aisiqa belbelonaqa aqa medabuq na maul aiyuqnej.

<sup>21</sup> Onaqa Yesus na angro di aqa abu nenemyej, “Bati gembub a degesoqnej?” Onaqa minjej, “A angro kiñala qa degesoqnej agi bini unu. <sup>22</sup> Mondor uge na a qalsim moiyoqnaq oqnsiqa bati gaigai a namyuwoq o yaq waiyeqnu. Deqa ni na iga aqaryaigwa kereamqa aqaryaige.” <sup>23</sup> Onaqa Yesus na minjej, “‘Kereamqa’ degsi merbaim. Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di a kumbra kalil yqa kere.” <sup>24</sup> Onaqa tamo dena lelenosiqa Yesus minjej, “E ni qa ijo areqalo singilatunum. Ariya ijo areqalo olo gulbeibeqnu. Deqa ni na aqaryaibimqa e geregere ijo areqalo ni qa singilatqai.” <sup>25</sup> Onaqa tamo ungasari gargekoba nanjgi gurgur ti bosib Yesus aqa areq di koroeqnaqnaq Yesus a nanjgi unjrsiqa mondor uge di njrintosiq minjej, “Ni mondor uge. Ni na angro di aqa dabkala getentunum. Ni aqa medabu dego getentunum. Deqa ni angro di uratosim olo aqa jejamuq gilaim.” <sup>26</sup> Degsi minjnaqa mondor uge a lelenkobaosiqa angro di singila na qunjimyosiqa a uratosiq ulanej. Ulanonaqa angro di a moiyoqbulosiqa neiesonaqa tamo qudei nanjgi unsib mareb, “A moiyoq.” <sup>27</sup> Onaqa Yesus na angro di aqa banj titonaqa a boleosiqa tigelej.

<sup>28</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanği aqa areq lumu bosib nenemyeb, “Iga kiyaaqqa mondor uge di wiyqa yonumqa keresaiigwo?” <sup>29</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Ninği mondor uge deqaji winjrqa osibqa Qotei pailyoqniy. Dena qujai ninği na mondor uge winjrib jaraiqab. Gam bei na sai.”

*Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”*

<sup>30</sup> Onaqa Yesus na aqa angro nanği olo joqsiqa koba na sawa di uratosib Galili sawa ambleq na walwelosib giloqneb. Tamo unğasari nanği a qa qalieaib deqa nanği uliosib giloqneb. <sup>31</sup> Giloqnsibqa gamq di Yesus na aqa angro nanği anjam endegsi minjrej, “E Tamo Angro. Jeu tamo nanği na e ojsibqa tamo qudei nanço banq di atib lubib moiçai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.” <sup>32</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanği aqa anjam di geregere poinjrosai. Deqa nanği a olo nenemyqajqa ulaeb.

*Yesus aqa angro yai a ñam ti sqas?*

<sup>33</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanği ti gilsib Kaperneam qureq di branteb. Brantosib tal bei gogetosib di sosibqa Yesus na aqa angro nanği endegsi nenemnrej, “Ninği gamq di anjam kiye na qotoqnab?” <sup>34</sup> Onaqa nanği mequmosib soqneb. Di kiyaaqa? Nanği gamq di Yesus aqa angro yai a nanği kalil bunjrsim ñam ti sqas deqa anjam na qotoqneb. <sup>35</sup> Onaqa Yesus a awoosiqa aqa angro 12 nanği metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Tamo bei a ñam ti sqa marsimqa a mati tamo kalil nanço kanğal tamo soqnem. Osimqa a ñam ti sqas.” <sup>36</sup> Yesus a nanği degsi minjrsiqa angro kiñala bei osiqa nanço ambleq di tigeltosiqa olo soqonyosiqa nanği minjrej, <sup>37</sup> “Tamo bei a ijo ñam qa are qalsimqa angro kiñala endeqaji bei osim geregereiyqas di a e dego osim geregereibqas. Tamo a e osim geregereibqas di a na e segi geregereibqasai. A na ijo Abu e qarinqbej qaji di dego osim geregereiyqas.”

*Tamo nanği iga jeutgosaieqñub di nanği iga koba na wau qujai*

<sup>38</sup> Onaqa Jon na Yesus minjej, “O Qalie Tamo, ni que. Iga tamo bei unem. A ino ñam na mondor uge nanği winjreqnaqa iga na unsim saidyem. Di kiyaaqa? A iga koba na wauosaieqñu deqa.” <sup>39</sup> Onaqa Yesus na minjej, “Ninği a saidyaib. A ijo ñam na mañwa bei babtqas di a urur olo e misilinqba keresai. <sup>40</sup> Tamo nanği iga jeutgosaieqñub di nanği iga koba na wau qujai. <sup>41</sup> Tamo bei a endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Kristus dauryeqñu qaji tamo.’ A degsi are qalsimqa tamo di osim ya tigsim anaiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. Yimqa aqa awai bole di tamo bei na olo yayyqa keresai.”

*Ninği une torei uratiy*

<sup>42</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na angro kiñala bei e qa aqa areqalo siñgilateqñu qaji di osim uneq waiyqas di a kumbra tulañ ugedamu yqo. Iga tamo di ojsim meniñ kobaquja osim sil na aqa kakroq di tontosim waiyim ya robuq aiqas di kere. <sup>43-44</sup> Ino ban na ni titmosim uneq waimqa laqñimqa ban di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ni ban geño sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni ñambile gaigai sqam. Ariya ni ban aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ñamyuwoq waimqas. Ñamyuwo di mosoqasai. Gaigai yuoqñqas. <sup>45-46</sup> Ino siñga na ni titmosim uneq waimqa laqñimqa siñga di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ni siñga geño sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni ñambile gaigai sqam. Ariya ni siñga aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ñamyuwoq waimqas. <sup>47</sup> Ino ñamdamu na ni titmosim uneq waimqa laqñimqa ñamdamu di otorosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ni ñamdamu qujai ti sosimqa une bei yqasai di kere. Di Qotei a ino Mandor Koba sosim ni taqatmqas. Ariya ni ñamdamu aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ñamyuwoq waimqas. <sup>48</sup> Ñamyuwo di mosoqasai. Gaigai yuoqñqas. Ñamyuwoq di tamo nanço ambli bati gaigai sqab. Nanği morenqqa keresai.”

<sup>49</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Ijo angro kalil nanği jaqatin oqnsib sqab. Atraiyo inği di bar atoqnsib nımyuwo na koiteqnuş dego kere.

<sup>50</sup> “Bar a bole. A qajarara koba. Ariya bar aqa qajarara koboqas di inği kiye na olo qajararatqas? Di keresai. Dego kere nınđi bar bul sosibqa nunđo was nanği koba na geregere lawo na laqniy.”

## 10

### *Yesus a unđa uratqajqa anjam marej*

<sup>1</sup> Osiqa Yesus a sawa di uratosiqa Judia sawaq gilsiq Jordan ya taqal beiq di soqnej. A di sonaqa tamo unđasari gargəkoba nanği bosib aqaq di koroonabqa aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di olo dauryosiqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

<sup>2</sup> Onaqa Farisi nanği olo Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib nanği a ojqajqa deqa laņa gisanıyosib endegsib nenemyeb, “Tamo bei na aqa unđa uratqa kere e? Gago dal anjam degsi unu e?” <sup>3</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Moses a dal anjam kiyersi marej?” <sup>4</sup> Onaqa nanği na minjeb, “Moses a marej, ‘Tamo bei na aqa nıanđ uratqa osimqa pepa bei nenđrenıyosim yosim di a uratqas.’” <sup>5</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Nunđo are getenđejunu deqa Moses a dal anjam degsi nenđrenıyosiq nınđi enđej. <sup>6</sup> Ariya nınđi quiy. ‘Tulanđ nami Qotei a mandam ti inđi inđi kalil ti gereiyosiqa a tamo unđa wo dego gereinjrej. <sup>7-8</sup> Deqa tamo bei na aqa ai abu nanği uratnjrsimqa aqa nıanđ wo beterosib jejamu qujaitosib sqab.’ Qotei aqa anjam di nenđrenđ di unu. Deqa tamo unđa wo nanği jejamu qujai sqab. Nanği olo jejamu aiyel sqasai. <sup>9</sup> Qotei na nanği aiyel turtnjrej deqa tamo bei na olo potnjraiđ.”

<sup>10</sup> Osiqa Yesus a tal bei gogetosiq di sonaqa aqa anđro nanği aqa areq bosib aqa anjam deqa nenemyeb. <sup>11</sup> Nenemyonabqa minjrej, “Tamo bei na aqa nıanđ uratosim olo unđa bei oqas di a na aqa nıanđ kumbra ugeq waiyqo. <sup>12</sup> Unđa a dego aqa gumbulunđ uratosimqa olo tamo bei oqas di a na aqa gumbulunđ kumbra ugeq waiyqo.”

### *Anđro du du nanđi Yesus aqa areq beb*

<sup>13</sup> Onaqa tamo unđasari qudei nanği nanđo anđro du du joqsib Yesus na aqa ban nanđo gateq di atetnjrqqa marsib Yesus aqa areq beb. Beqnabqa Yesus aqa anđro nanği na saidnjrsib minjreb, “Nunđo anđro du du nanđi joqsib endeq baib.” <sup>14</sup> Degsib saidnjrnabqa Yesus na aqa anđro nanđi nırinđnjrsiqa minjrej, “Anđro du du nanđi uratnjrib ijo areq beb. Nanđi saidnjraib. Tamo unđasari nanđi anđro du du deqaji bul sqab di Qotei a nanđo Mandor Koba sosim nanđi taqatnjrqas. <sup>15</sup> E bole mernđwai. Tamo nanđi anđro du du bul sqasai di Qotei na nanđi osim taqatnjrqasai. Deqa a nanđo Mandor Koba sqasai dego.” <sup>16</sup> Osiqa Yesus na anđro du du nanđi di soqonnjrsiqa aqa ban nanđo gateq di atetnjrsiqa nanđi qa Qotei pailyej.

### *Noro tamo bei a Yesus ombla anjam mareb*

<sup>17</sup> Osiqa Yesus a dena tigelosiqa gam dauryosiq gileqnaqa tamo bei urur ti aqa areq bosiqa aqa singaq di singa pulutosiqa nenemyej, “O Qalie Tamo Bole, e kumbra bole kiye dauryosiy dena e nımbile gaigai sqai?” <sup>18</sup> Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni kiyaaqa e tamo bole qa merbonum? Qotei a segi qujai tamo bole. <sup>19</sup> Ariya ni Qotei aqa dal anjam qalie. Anjam agiende. ‘Ni tamo bei qalsim moiıyotaim. Ni tamo bei aqa unđa jejamu ojetaim. Ni bajınđaim. Ni tamo bei aqa jejamu laņa gisanıyaim. Ni was bei aqa inđi inđi laņa gisanı na yayıyaim. Ni ino ai abu nanđo sorgomđ di geregere sosimqa nanđo anjam dauryoqne.’” <sup>20</sup> Onaqa tamo dena olo Yesus minjej, “O Qalie Tamo, e anđro kińala qa dal anjam kalil di dauryosim boqnem agi bini degsi unum.” <sup>21</sup> Onaqa Yesus a tamo di koqyosiqa qalaiyosiq minjej, “Ni dal anjam kalil di dauryosim keretonum. Ariya kumbra qujai ni keretosai. Deqa e ni mermqai. Ni gilsim ino inđi inđi kalil qarınıyosim silali osim tamo inđi inđi saiıođi nanđi jeisim enjre. Degsim enjrsim bosim e daurbe.

Yimqa bunuqna ni lan qureq di awai bole itqam.”<sup>22</sup> Yesus na tamo di degsi minjnaq qusiqa are tulan gulbekobaiyej. A ingi ingi koba ti soqnej deqa ulatamu ugeiyonaqa ulanej.

<sup>23</sup> Onaqa Yesus na aqa angro nanqi koqnjrnsiqa endegsi minjrej, “Tamo ungasari ingi ingi koba ti unub qaji nanqi Qotei na taqatnrsim nanqo Mandor Koba sqa marsibqa lan qureq oqwajqa banqi koba.”<sup>24</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanqi aqa anjam di qusibqa tulan prugeb. Onaqa Yesus na olo minjrej, “O ijo angro, ningi quiy. Tamo ungasari nanqi Qotei na taqatnrsim nanqo Mandor Koba sqa marsibqa lan qureq oqwajqa tulan banqi koba.”<sup>25</sup> Kamel a yumba miligiq gilqajqa banqi koba. Dego kere tamo ungasari ingi ingi koba ti unub qaji nanqi Qotei na taqatnrsim nanqo Mandor Koba sqa marsibqa lan qureq oqwajqa tulan banqi koba.”<sup>26</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanqi aqa anjam di qusibqa olo tulan pruguetosib segi segi maroqneb, “Yesus a anjam degsi mergwo deqa tamo yai nanqi Qotei na elenamqa nanqi nambile gaigai sqa kere?”<sup>27</sup> Onaqa Yesus a nanqi koqnjrnsiqa minjrej, “Tamo nanqi segi nambile sqa keresai. Ariya Qotei na nanqi elenqa kere. Di kiyaya? Qotei a kumbra kalil yqa kere.”

<sup>28</sup> Onaqa Pita na Yesus minnej, “O Tamo Koba, ni une. Iga gago ingi ingi kalil uratosim ni daurmeqnum.”<sup>29-30</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “E bole merngwai. Tamo nanqi e qa ti ijo anjam bole qa ti are qaloqnsib nanqo segi tal, nanqo was nanqi, nanqo jaja nanqi, nanqo ai abu nanqi, nanqo angro nanqi ti nanqo wau kalil dego uratnrsib e daurbqab di Qotei na olo tal, was, jaja, ai, angro, wau gargekoba nanqi enjrqs. Yimqa jeu tamo nanqi dego bosib nanqi gulbe enjroqnb. Ariya mondon nanqi nambile gaigai sqab.”<sup>31</sup> Deqa ningi quiy. Tamo gargekoba bini nam koba ti unub qaji nanqi mondon nam saiqoji sqab. Ariya tamo gargekoba bini nam saiqoji unub qaji nanqi mondon nam koba ti sqab.”

### *Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”*

<sup>32</sup> Osiqa Yesus na aqa angro nanqi joqsiqa koba na gam dauryosib Jerusalem aiy-oqneb. Aiyooqnsibqa Yesus a namoeqnaqa aqa angro nanqi bunuqna dauryoqnsibqa are ton-tonjroqnej. Tamo ungasari qudei gam na dauryoqneb qaji nanqi dego ulaosib aiyooqneb. Onaqa Yesus na aqa angro 12 nanqi segitnrsiqa a une kiye turqas deqa nanqi sainjroqnej.<sup>33-34</sup> A na nanqi endegsi minjrej, “Ningi quiy. E Tamo Angro. Iga Jerusalem aiyeqnum. Dia tamo qudei na e ojsib dal anjam qalie tamo nanqi ti atra tamo kokba ti nanqo banq di e atqab. Yimqa nanqi na ijo jejamu lan gisanjosib merbqab, ‘Ni une ti. Deqa ni moiqam.’ Nanqi e degsib gisanbosib e olo ojsib tamo nanqi Qotei qaliesai qaji nanqo banq di e atqab. Yimqa nanqi na e misilinboqnsib miselboqnsib bu toqon na e kumbainboqnb. Osib e namburbasq di lubsib moyotbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”

### *Jems Jon wo nanqi aiyel tamo kokba sqajqa mareb*

<sup>35</sup> Onaqa Sebedi aqa niri aiyel Jems Jon wo nanqi Yesus aqa areq bosib minjeb, “O Qalie Tamo, aqo aiyel anjam bei mermonam ni gago anjam dauryqa kere kiyo?”<sup>36</sup> Onaqa Yesus na nanqi aiyel nenemnrej, “E ningi kiyerngwajqa deqa ningi ijoq bonub?”<sup>37</sup> Onaqa nanqi aiyel na Yesus minjeb, “Mondon ni rian koba ti lan goge na bosim gago Mandor Koba sosimqa bati deqa ni marimqa aqo aiyel ino ban woq ino ban qonanq di awoqom.”

<sup>38</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Anjam ningi merbonub di aqa utru ningi gegerere poingosai. E jaqatin koba oqai. Jaqatin di ya uge uyo bul. E gulbe koba dego oqai. Gulbe di tamo nanqi ya tuqtjnro bul. Jaqatin ti gulbe ti e oqai di ningi aiyel dego oqa kere e?”

<sup>39</sup> Onaqa nanqi na minjeb, “Od, aqo aiyel oqa kere.”

Onaqa Yesus na olo nanqi aiyel minjrej, “Bole, jaqatin e oqai di ningi dego oqab. Gulbe e oqai di ningi dego oqab.”<sup>40</sup> Ariya tamo yai nanqi ijo ban woq ijo ban qonanq di awoqab di e na marqa keresai. Di ijo wau sai. Tamo nanqi Qotei na giltjnrej qaji nanqi segi ijo ban woq ijo ban qonanq di awoqab.”

<sup>41</sup> Yesus aqa angro 10 nanngo n̄amdamuq di Jems Jon wo nanngi na anjam di Yesus minjeb deqa qusib nanngi aiyel qa n̄irin̄eb. <sup>42</sup> Onaqa Yesus na aqa angro 10 nanngi metn̄jrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “N̄ingi qalie, mandor kokba sawa sawa kalil taqateq̄nub qaji nanngi nanngo segi n̄am soqtoq̄nsib tamo un̄gasari nanngi n̄irin̄ na taqatn̄jreq̄nub. <sup>43</sup> Ariya kumbra di nun̄goq di saīq. Nun̄go ambleq di angro bei a n̄am ti sqa marsimqa a mati nun̄go wau tamo soq̄nem. Osim a n̄am ti sqa. <sup>44</sup> Nun̄go ambleq di angro bei a tamo kobaquja sqa marsimqa a mati nun̄go kan̄gal tamo soq̄nem. Osimqa a olo tamo kobaqujaqas. <sup>45</sup> E Tamo An̄gro. N̄ingi ijo kumbra qalieosib degsib dauryoq̄niy. Ijo kumbra agiende. E na tamo un̄gasari nanngi wauetn̄jreq̄num. E deqa bem. Tamo un̄gasari nanngi e wauetbqajqa e deqa bosai. Bunuq̄na e ijo segi n̄ambile uratosiy tamo un̄gasari garkekoba nanngi elen̄qai.”

### *Yesus na tamo n̄am qandimo boletej*

<sup>46</sup> Osiqa Yesus na aqa angro nanngi joq̄siqa koba na walwelosib aisib Jeriko qureq di branteb. Brantosib Jeriko qure ambleq na walwelosib olo Jeriko uratosib aiyeq̄nabqa tamo un̄gasari tulan̄ gargekoba nanngi Yesus dauryosib koba na aiyoq̄neb. Aiyeq̄nabqa tamo bei n̄am qandimyej qaji aqa n̄am Bartimeus a gam qalaq di awesosiq̄a tamo un̄gasari nanngi silali qa n̄iln̄jroq̄nej. Bartimeus a Timeus aqa n̄iri. <sup>47</sup> A gam qalaq di awesosiq̄a anjam endegsi quej, “Yesus Nasaret qaji a beq̄nu.” A degsi qusiqa tulan̄ lelen̄osiq̄ marej, “O Yesus, Devit aqa N̄iri, ni e qa dulame.” <sup>48</sup> Onaqa tamo un̄gasari gargekoba Yesus dauryosib aiyoq̄neb qaji nanngi na Bartimeus n̄irin̄tosib minjeb, “Ni lelen̄kobaaim. Kiri.” Degsib minjeq̄nabqa a nanngo anjam quetn̄jrosai. A olo tulan̄ lelen̄oq̄nsiq̄ Yesus minjoq̄nej, “O Devit aqa N̄iri, ni e qa dulame.” <sup>49</sup> Onaqa Yesus a tigelosiq̄a tamo un̄gasari nanngi minjrej, “Tamo di metib ijo areq̄ bem.” Onaqa nanngi na tamo n̄am qandimyej qaji di metosib minjeb, “Ni are sīngilat. Ni tigel. Yesus a ni metmeq̄nu.” <sup>50</sup> Degsib minjnab qusiqa aqa gara jugo taq̄al atsiqa urur tigelosiq̄a Yesus aqa areq̄ bej. <sup>51</sup> Bonaqa Yesus na nenemyej, “E ni kiyermq̄ajqa deqa ni e qa lelen̄oq̄nam?” Onaqa minjej, “O Tamo Koba, e olo n̄am poibim sawa un̄qajqa deqa e ni qa lelen̄oq̄nam.” <sup>52</sup> Onaqa Yesus na minjej, “Ni e qa ino areq̄alo sīngilatonum deqa e ni boletmq̄ai. Deqa ino n̄amdamu olo poimimqa ni aiye.” Degsi minjnaqa aqa n̄amdamu poiyoqa sawa unsiqa tigelosiq̄ Yesus dauryosiq̄ aiyej.

## 11

### *Yesus a donki aqa quraq di awoosiq̄ Jerusalem aiyej*

<sup>1</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanngi koba na walwelosib aisib Jerusalem jomyosib Betfage qure ti Betani qure ti dia branteb. Qure aiyel di agi Oliv mana utruq di unu. Di brantosib Yesus na aqa angro aiyel qar̄in̄jrsiq̄a minjrej, <sup>2</sup> “N̄ingi aisib qure bei jom di unu di brantosib donki bei tontonub unu di unq̄ab. Donki di bunuj tamo bei nami aqa quraq di awoosaiq̄nej qaji. N̄ingi donki di unsib sil palontosib titosib osi boiy. <sup>3</sup> N̄ingi sil palonteq̄nibqa tamo bei na nenem̄ngwas kiyo, ‘N̄ingi kiyaaq̄a donki aqa sil palonteq̄nub?’ Degsi nenem̄ngimqa n̄ingi na minjiy, ‘Tamo Koba a wau ti deqa donki qa mergwo.’ Yimqa a na donki qar̄in̄yim ijoq̄ bq̄as.” <sup>4-5</sup> Yesus a nanngi aiyel degsi minjrsiq̄ qar̄in̄jrn̄aqa aisib gam jomq̄ di donki uneb. Donki di tal meq̄ di tontonab sonaq̄ uneb. Unsib sil palonteq̄nabqa tamo qudei gamq̄ di tigelesoq̄neb qaji nanngi na nanngi aiyel nenem̄njreb, “N̄ingi kiyaaq̄a donki aqa sil palonteq̄nub?” <sup>6</sup> Onaqa nanngi aiyel na anjam Yesus a minjrej qaji di tamo nanngi di minjnab odn̄jrnabqa donki di osib Yesus aqa areq̄ osi beb. <sup>7</sup> Bosib nanngo aiyel gara jugo piqtosib donki aqa quraq di tunabqa Yesus a segi donki gogetosiq̄a quraq di awoej. <sup>8</sup> Awoonaqa donki a walwelosi aiyeq̄naqa tamo un̄gasari gargekoba nanngi belen̄osib nanngo segi gara jugo piqtelen̄osib gamq̄ di tuelen̄oq̄neb. Tamo qudei nanngi nañuq̄ dena n̄am ban̄ga gin̄gen̄yosibqa osi bosib

di dego gamq di tuelenjoqneb. <sup>9</sup> Onaqa Yesus a donki quraq di awoosiq walweleqnaqa tamo ungasari namooqneb qaji nanqi ti bunuoqneb qaji nanqi ti tulan lelenjoqnsibqa maroqneb, “Iga ni qa tulan areboleboleiqe qnu. Ni Tamo Koba aqa ñam na bonum deqa a ni tulan gegeremeqnu. <sup>10</sup> Ni gago moma Devit aqa wau osimqa ni kamba gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bonum. Deqa iga Qotei lan goge di unu qaji aqa ñam soqtoqnqom!” Tamo ungasari nanqi degoqnsib lelen ti Yesus dauryoqneb.

<sup>11</sup> Onaqa Yesus a walwelosi aisiq Jerusalem di brantosiqa atra tal koba miligiq gilej. Gilsiq ingi ingi kalil atra tal miligiq di soqnej qaji di koqyoqnej. Osiq bilaqtonaqa a olo atra tal koba uratosiq aqa segi angro <sup>12</sup> nanqi joqsiqa koba na puluosib Betani qureq gileb.

### *Yesus a qura minjej, “Ni olo bunu geitqasai”*

<sup>12</sup> Nebeonaqa Yesus aqa angro nanqi ti olo tigelosib Betani qure uratosib aiyeb. Nanqi aiyooqnsibqa gamq di Yesus a mamyej. <sup>13</sup> Onaqa a isaq na ñam atsiqa qura banqa ti sonaq unsiqa aqa gei unqajqa utruq gilej. Gilsiq unej qura gei bei saiqoji. Geitqa bati sai deqa banqa segi sonab unej. <sup>14</sup> Unsiqa qura di minjej, “Ni olo bunu geitqasai. Tamo bei a bosim ino gei bei oqasai.” Degsi minjnaqa aqa angro nanqi queb.

### *Yesus na tamo ungasari nanqi atra talq dena winjrej*

<sup>15</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanqi ti walwelosi aisib Jerusalem di branteb. Brantosib Yesus a atra tal koba miligiq gilsiqqa ñam atej di tamo ungasari gargekoba nanqi ingi ingi qarinyoqnsibqa dena silali eqnab unjrnsiqqa nanqi winjrnaq jaraiyeb. Tamo qudei nanqi silali piloqneb. Qudei nanqi binon qarinyoqnsib dena silali oqneb. Deqa Yesus a nanngo jar ti jaram ti bilbelyosiqqa nanqi dego winjrnaq jaraiyeb. <sup>16</sup> Osiqa tamo ungasari atra tal miligiq di ingi ingi osi laqneb qaji nanqi dego saidnjrsiqqa winjrnaq jaraiyeb. <sup>17</sup> Nanqi kalil jaraiyeqnaqqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Ijo tal endi tamo ungasari kalil nanngo pailyqajqa tal.’ Qotei aqa anjam degsi unu. Ariya ninqi na olo tal endi ugetonubqa a bajin tamo nanngo tal bulqo.”

<sup>18</sup> Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanqi ti Yesus aqa anjam di qusibqa nanqi a qa ulaosib a qalib moiqajqa gam ñamoqneb. Di kiyaaqa? Tamo ungasari kalil nanqi Yesus aqa anjam quqwjajqa tulan arearetnjroqnej deqa. <sup>19</sup> Ariya bilaqtonaqa Yesus aqa angro nanqi koba na olo Jerusalem uratosib gileb.

### *Qura a laosiq moiyej*

<sup>20</sup> Nebeonaqa Yesus aqa angro nanqi ti olo tigelosib gam dauryosib aiyooqnsib qura di olo uneb utru ti kalil laosiq moiyej. <sup>21</sup> Onaqa Pita a Yesus aqa anjam nami qura minjej qaji deqa olo are qalsiqqa Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni unime. Qura ni ya njrintem qaji agi laosiq moiqo.” <sup>22</sup> Onaqa Yesus na aqa angro nanqi endegsi minjrej, “Ninqi Qotei qa nunngo areqalo singilatiy. <sup>23</sup> E bole merngwai. Tamo bei a areqalo aiyeltqasai di a mana kobaquja endi minjqas, ‘Ni tigelosim yuwalq aye.’ Aqa are miligiq di a endegsi are qalqas, ‘Bole, mana di a ijo anjam dauryqas.’ Degsi are qalqas di mana a aqa anjam dauryosim tigelosim yuwalq aiqas. <sup>24</sup> Deqa ninqi quiy. Ninqi ingi bei qa Qotei pailyqa osibqa endegsib are qaliy, ‘Ingi di Qotei na egwas.’ Degsib are qalsib pailyqab di a na engwas. <sup>25</sup> Deqa ninqi Qotei pailyqa osibqa tamo bei qa anjam soqnimqa ninqi na aqa une kobotosib Qotei pailyy. Yimqa nunngo Abu lan qureq di unu qaji a kamba nunngo une kalil kobotetngwas. <sup>26</sup> Ariya ninqi tamo di aqa une kobotetqasai di nunngo Abu lan qureq di unu qaji a dego nunngo une kobotetngwasai.”

### *Juda nanqi na Yesus nenemyeb, “Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum?”*

<sup>27</sup> Osiqa Yesus a aqa angro nanqi koba na walwelosib aisib olo Jerusalem di branteb. Brantosib Yesus a atra tal koba miligiq gilsiq dia walweleqnaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanqi ti Juda gate nanqi ti Yesus aqa areq bosib nenemyeb, <sup>28</sup> “Ni iga



merge. Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum? Yai na ni qarinqej deqa ni bosim wau endi yeqnum?”

<sup>29</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “E kamba anjam bei ningi nenemngwai. Nenemngitqa ningi e merbibqa e yai na qarinqbonaq bosim wau endi yeqnum di ubtosiy merngwai. <sup>30</sup> Ningi na merbiy. Yai na Jon qarinyonaqa bosiq tamo ungasari nanqi yansnjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo?”

<sup>31</sup> Onaqa nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi qairosib mareb, “Iga Yesus minjqom, ‘Qotei na Jon qarinyej,’ degsi minjqom di a iga mergwas, ‘Kiyaqa ningi Jon aqa anjam quetosai?’ <sup>32</sup> Ariya iga minjqom, ‘Tamo bei na Jon qarinyej,’ degsi minjqom di dego keresai.” Nanqi tamo ungasari nanqi ulainjrsib deqa degsib qaireb. Di kiyaqa? Tamo ungasari nanqi maroqneb, “Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.” <sup>33</sup> Nanqi degsib qairosib olo Yesus minjeb, “Yai na kiyo Jon qarinyej di iga qaliesai.” Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi degsib merbonub deqa e dego yai na qarinqbonaq bosim wau endi yeqnum di ningi merngwasai.”

## 12

### *Wain wau qa yawo anjam*

<sup>1</sup> Yesus na Juda tamo kokba nanqi degsi minjrsiqa olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a tigelosiqa aqa wauq gilej. Gilsiq wain sil yagelenosiqa jen qosej. Qoso koboonaqa meni qura gogeq di tabir kuru bul gereiyej. Wain sil geitimqa wain gei koroiyosib parapariyosib aqa ya dia bilentqajqa deqa gereiyej. Osiqa wauq di tal atsiqa wau taqato tamo qudei nanjo banq di aqa wau uratetnjrsiqa sawa isaq gilsiq di soqnej. <sup>2</sup> Sonaqa wain gei melionaqa a na aqa kangal tamo bei qarinyonaqa wau taqato tamo nanjoq aisiqa minjrej, ‘Wau lanja na e qarinqbo bonum. Deqa ningi wain gei ebibqa e na osi gilqai.’ <sup>3</sup> Degsi minjrnaqa nanqi na a ojsib qalougetosib wiyonab lanja pulusiq gilej. <sup>4</sup> Gilnaqa wau lanja na olo kangal tamo bei qarinyonaqa ainaqa a dego ojsib aqa gate paratetosib tulan ugeugeiyeb. <sup>5</sup> Onaqa wau lanja na olo kangal tamo bei qarinyonaqa ainaqa a dego qalougetosib moiyyoteb. Olo kangal tamo gargekoba nanqi qarinqjrewnaqa aiyeq nab qudei ñumougetoqneb. Qudei moiyyotnjroqneb. <sup>6</sup> Onaqa wau lanja a endegsi are qalej, ‘Ijo segi angro qujai e na tulan qalaqalaiyeqnum qaji di qarinyit aiqas di nanqi a qalqasai. Nanqi aqa anjam quetqab.’ <sup>7</sup> Degsi are qalsiqa aqa segi ñiri qarinyonaqa aiyej. Aiyeqnaqa wau taqato tamo nanqi a unsibqa segi segi qairosib mareb, ‘Tamo a bqo endi wau lanja aqa segi ñiri. A na aqa abu aqa ingi ingi kalil oqas. Deqa iga a qalsim moiyyotosimqa wau endi iga na oqom.’ <sup>8</sup> Degsib marsibqa wau lanja aqa ñiri ojsib qalnab moinaqa aqa jejamu osib wau qalaq di waiyeb.

<sup>9</sup> “Deqa ningi kiyersib are qalonub? Wau lanja a bosimqa wau taqato tamo uge nanqi di kiyernjrqas? E ningi merngwai. A bosim nanqi ñumsim moiyyotnjr qas. Osim aqa wau di olo yainjrsim tamo qudei nanjo banq di uratetnjrimqa nanqi na kamba taqatesqab.

<sup>10</sup> “Qotei aqa anjam bei unu. Ningi anjam di nami sisiyosai kiyo? Anjam agiende, ‘Tal gereiyo qaji tamo nanqi na tal ai arqsisbqa uge qa marsib taqal waiyeb.

Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu.

Tal ai di tal singilatqajqa deqa tigeltej.

<sup>11</sup> Tamo Koba a segi na tal ai di tigeltej deqa iga unsim mareqnum,

“Tal ai di tulan bolequja.” ’ ’ ”

<sup>12</sup> Onaqa Juda tamo kokba nanqi yawo anjam di qusib endegsib qalieeb, Yesus a yawo anjam dena nanjo jejamuq di une qametnjrej. Nanqi degsib qalieosib deqa Yesus ojqa mareb. Ariya nanqi tamo ungasari nanqi ulainjrsib deqa nanqi Yesus ojqa uratosib jaraiyeb.

*“Iga Sisar takis yqom e?”*

13-14 Juda tamo kokba nanği jaraiyosib Farisi nanği ti Herot aqa wau tamo qudei ti nanğoq aisib minjreb, “Ninği Yesus aqaq gilsib anjam bei nenemyibqa a anjam grotim iga qusim ojgom.” Degsib minjrsib nanği qarijnjnab Yesus aqa areq gilsib minjeb, “O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam bole maro qaji tamo. Ni anjam bole segi tamo unğasari nanği minjroqnsim Qotei aqa kumbra osornjreqnum. Ni tamo bei ulaiyosaieqnum. Ni tamo ñam ti nanği anjam bei minjroqnsim olo tamo ñam saiqoji nanği anjam bei minjrosaieqnum. Ni anjam qujai tamo kalil nanği minjreqnum. Deqa ni iga merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are qalonum?”

15 Onaqa Yesus a nanğo gisan anjam di poiyoaqa minjrej, “Kiyaqa ninği e anjam bei grotitqa qusib e ojqaqqa deqa gisanbeqnum? Menin silali bei osi boiy. Osbab e unqai.”

16 Degsi minjrnaqa nanği menin silali bei osi bosib osoryonab unsiqa minjrej, “Menin silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti ñam ti unu?” Onaqa nanği na minjeb, “Di Sisar aqa.” 17 Onaqa a na minjrej, “Deqa Sisar aqa inği inği a qa olo yiy. Qotei aqa inği inği a qa olo yiy.” Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusibqa tulan prugugeteb.

### *Tamo moreño qaji nanği olo subq na tigelqab*

18 Onaqa bati deqa Sadyusi tamo qudei nanği Yesus aqa areq beb. Sadyusi nanği mareqnum, “Tamo moreño qaji nanği olo subq na tigelqasai.” Deqa nanği bosib Yesus endegsib minjeb, 19 “O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami dal anjam endegsi nengrenyej, ‘Tamo bei a moiymqa aqa ñaun anğro saiqoji soqnimqa aqa was bei na olo unğa qobul di osim aqa was moiyej qaji aqa anğro ñambabtetas.’ Moses a nami dal anjam degsi nengrenyej. 20 Deqa ni que. Was 7 nanği soqneb. Nanğo was matu a unğa osiqa moiyej. A anğro saiqoji. 21 Onaqa aqa was yala na olo unğa qujai di osiqa a dego moiyej. A anğro saiqoji. Onaqa aqa was yala na olo unğa di ej. Osiqa a dego moiyej. A anğro saiqoji. 22 Was 7 kalil nanği unğa qujai di osib moreñeb. Nanği anğro saiqoji. Nanği kalil moreñonabqa ariya bunuqna unğa di a dego moiyej. 23 Deqa ni iga merge. Mondon subq na tigelobatiamqa tamo kalil nanği subq na tigelabqa unğa di a yai aqa ñaun tintin sqas? Ni qalie, was 7 kalil nanği unğa qujai di eb.”

24 Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam nengrenq di unu qaji di aqa damu ninği poingosai e? Qotei aqa singila dego ninği poingosai e? Od, ninği poingosai. Utru deqa ninği anjam grotonub. Grotosib agi nenembonub. 25 Mondon tamo unğasari nanği subq na tigelosibqa nanği unatqasai. Nanği tamotqasai. Nanği lan anğro bul lan sqab.

26 “Ninği quiy. Tamo nanği moisib olo subq na tigelqab anjam di aqa utru Moses a nami babsiq nengrenyej. Di ninği sisiyosai kiyo? Nam marin miligiq di puloneqnaqa Qotei a ñam pulonq di sosisqa Moses metosiq endegsi minjej, ‘E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.’ 27 Qotei na Moses degsi minjej deqa iga qalieonum, Qotei a tamo moreño qaji nanğo Qotei sai. A tamo ñambile so qaji nanğo Qotei. Anjam di ninği tulan grotonub!”

### *Dal anjam kiye a tulan bolequja?*

28 Onaqa dal anjam qalie tamo bei a bosiqqa Yesus a Sadyusi nanği ti anjam na qoteqnaq unjrej. Yesus a geregere Sadyusi nanği kamba anjam minjrnaqa qusiqqa Yesus nenemyej, “Qotei aqa dal anjam kiye a segi qujai tulan bolequja? Dal anjam kiye a dal anjam kalil bunjnrejunu?” 29 Onaqa Yesus na minjej, “Dal anjam tulan bolequja agi mermqai. ‘O Israel ninği quiy. Gago Tamo Koba Qotei a segi qujai Tamo Koba. 30 Deqa ni ino Tamo Koba Qotei a tulan qalaqalayime. Qalaqalayiosim ino are miligi ti ino qunun ti ino areqalo ti ino singila ti kalil a yekritime.’ Dal anjam di a segi qujai tulan bolequja. A na dal anjam kalil bunjnrejunu. 31 Ariya dal anjam deqaji bei dego mermqai. Dal anjam agiende. ‘Ni ino segi jekamu gereiyeqnum dego kere ino was nanği degsim geregerejnroqnime.’ Dal anjam boledamu aiyel agi e na mermonum. Dal anjam deqaji bei saiqoji.”

<sup>32</sup> Onaqa dal anjam qalie tamo dena kamba Yesus minjej, “O Qalie Tamo, ni bole maronum. Qotei a segi qujai. Qotei bei saiqoji. <sup>33</sup> Iga a tulan qalaqalaiyosim gago are miligi ti gago powo ti gago sinjila ti kalil a yekritqom di kumbra bolequja. Iga gago segi jejamu gereiyeqnum dego kere gago was nanji degsim geregereinjroqnmom di dego kumbra bolequja. Dal anjam aiyel di tulan boledamu. Iga inji inji Qotei atraiyqom di lanja kiñala. Iga inji bei namyuwo na koitosim Qotei atraiyqom di dego lanja kiñala. Ariya iga dal anjam aiyel di dauryqom di tulan bolequja.”

<sup>34</sup> Dal anjam qalie tamo di a tulan poiyoñaqa anjam degsi marnaqa Yesus a qusiqa minjej, “Ni anjam tulan boledamu maronum. Deqa sokiñala Qotei na ni taqatmosim ino Mandor Koba sqas.”

Onaqa tamo ungasari nanji olo anjam bei Yesus nenemyqajqa ulaeb.

### *Kristus a kiyersim Devit aqa njiri sqas?*

<sup>35</sup> Onaqa Yesus a atra tal koba miligiq di sosiqa Qotei aqa anjam plaltoqnej. Osiqa tamo ungasari nanji anjam bei endegsi minjrej, “Dal anjam qalie tamo nanji kiyaca mareqñub, ‘Kristus a Devit aqa njiri?’ <sup>36</sup> Devit a nami marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Agi Mondor Bole na Devit aqa medabu sinjilatetonaqa a endegsi marej, ‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej, ‘Ni ijo ban woq endi awo.

Awesoqñimqa e ino jeu tamo kalil nanji elenosiyo ino sorgomq di atitqa ni na nanji taqatnjroqñam.” ’

<sup>37</sup> Nijngi uniy. Devit a marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Deqa Kristus a kiyersim Devit aqa njiri sqas?”

### *Dal anjam qalie tamo nanji kumbra uge uge yoqñeb*

Tamo ungasari gargekoba nanji sosibqa Yesus aqa anjam quqwajqa tulan arearetnjroqnej. <sup>38</sup> Yesus a anjam bei endegsi plaltosiq minjrej, “Nijngi dal anjam qalie tamo nanjo kumbra uge geregere tenemtoqñiy. Nanji koro sawaq di tamo ungasari nanji na nanjo ñam soqtetnjrsib ban ojetnjrqajqa deqa gara olekokba jugoqñsib laqñub. <sup>39</sup> Nanji Qotei tal miligiq di, goiyo kokbaq di sosibqa tamo ñam ti nanjo awo jaramq di awoqñqajqa deqa areboleboleinjreñnu. <sup>40</sup> Nanji uña qobul nanji gisañnjroqñsibqa nanjo tal ti inji inji ti lanja yainjreñnub. Osib tamo ungasari nanji na unjrsib nanjo ñam soqtetnjrqajqa deqa pailyo olekokba yeqñub. Deqa mondonj Qotei na nanji awai tulan ugedamu enjrqas.”

### *Uña qobul aqa silali kiñala soqnej di Qotei yekritej*

<sup>41</sup> Osiqa Yesus a atra tal miligiq di sosiqa silali ato qaji kulum jojomq di awoej. Awoosiqa ñam atej di tamo ungasari nanji boqñsib silali ateqñab unjroqnej. Ñoro tamo gargekoba nanji boqñsib silali tulan kokba atoqñeb. <sup>42</sup> Onaqa uña qobul bei ñoro tulan saiqoji a dego bosiqqa meniñ silali kiñilala aiyel segi atej. <sup>43</sup> Atnaqa Yesus na unsiqa aqa angro nanji metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “E bole merngwai. Uña qobul endi a ñoro tulan saiqoji. Deqa a na ñoro tamo kalil nanji buñnjrsiqa silali kobaquja atqo. <sup>44</sup> Ñoro tamo nanji silali koba ejunub. Nanji oto kiñala segi ateqñub. Ariya uña qobul endi a silali tulan sai bole sai. Aqa meniñ silali kiñilala aiyel segi naj agi atekritqo.”

## 13

### *Bunuqna jeu tamo nanji na atra tal niñaqyqab*

<sup>1</sup> Osiqa Yesus na aqa angro nanji joqsiqa koba na atra tal koba uratosib giloqñsibqa aqa angro bei na minjej, “O Qalie Tamo, ni unime. Atra tal endi tulan bolequja. Atra tal walato qaji meniñ di tulan boledamu!” <sup>2</sup> Onaqa Yesus na kamba minjej, “Atra tal ni unonum endi bunuqna jeu tamo nanji na bosib tulan niñaqyosib aqa meniñ kalil

paraparainjrsibqa taqal breinjrqab. Yimqa meniñ bei meniñ bei aqa quraq di sqasai. Meniñ kalil segi segiqab.”

### *Gulbe kobaquja bunuqna brantqas*

<sup>3</sup> Osıqqa Yesus a Oliv manaq oqsıq atra tal areiyosıq awesonaqa Pita na Jems na Jon na nañgi qalub Yesus aqa areq bosib lumu nenemyeb, <sup>4</sup>“Ni ıga merge. Bati gembu jeu tamo nañgi bosib atra tal endi niñaqyqab? Niñaqyqa osibqa kumbra kiye namoqna brantim ıga unsim poıgwas, ‘Bati di jomqo?’”

<sup>5</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Niñgi geregere ñam atoqniy. Tamo qudei na niñgi gisañgo uge. <sup>6</sup> Bunuqna gisañ tamo gargəkoba nañgi ijo ñam na bosib tamo unğasari nañgi minjroqnaqab, ‘E Kristus.’ Degsib tamo unğasari tulañ gargəkoba nañgi gisa gisañnjroqnaqab.

<sup>7</sup> “Bunuqna sawa bei bei qaji nañgi añ na qotokobaoqnaqab. Niñgi deqa qusib ulaaib. Qotei a nami marej, ‘Kumbra di brantqas.’ Deqa brantem. Ariya kumbra di brantimqa diño bati urur brantqasai. Soboleiyosim brantqas. <sup>8</sup> Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqnaqab. Mandor qudei nañgi tigeloqnsibqa mandor qudei nañgi qoto itnjroqnaqab. Sawa bei beiq di mimiñ kokba ti mam ti iñgi saio bati brantelenqas. Kumbra kalil di uña añgrotqa osıqqa mati jaqatin kiñala eqnu dego kere.

<sup>9</sup> “Deqa niñgi geregere ñam atoqniy. Kumbra kalil di brantosaisoqnimqa Juda nañgi na bosib niñgi ojelenosib anjam pegiyo talq di niñgi tigeltñgoqnaqab. Osib nañgo Qotei tal miligiq di niñgi kumbaingoqnsib olo niñgi joqoqnsib Rom nañgo gate ti nañgo mandor ti nañgo ulatamuq di niñgi tigeltñgoqnaqab. Yimqa niñgi ijo anjam bole palontoqnsib nañgi minjroqnaqab. <sup>10</sup> Sawa sawa kalilq di dego niñgi ijo anjam bole ubtosib mare mare laqnaqqa tamo unğasari nañgi quonaqab. Amqa diño bati brantqas. <sup>11</sup> Nañgi na niñgi ojoqnsib anjam pegiyo talq di tigeltñgoqnaqab niñgi endegsib are qalaib, ‘Iga na kamba anjam kiyersi minjroqnaqab?’ Niñgi degaib. Bati deqa Qotei na powo engoqnimqa niñgi kamba anjam minjroqnaqab. Niñgi segi na anjam minjroqnaqab. Mondor Bole na nañgo medabu singilatetñgim niñgi anjam marqab. <sup>12</sup> Bati deqa kumbra uge endeqaji brantqas. Tamo qudei na nañgo segi was nañgi ojoqnsib qaja tamo nañgo banq di atoqnaqab nañgi na nañgi ñumoqnaqab moreñoqnaqab. Tamo qudei na nañgo segi añgro nañgi dego degsib ojoqnaqab. Añgro qudei na nañgo segi ai abu nañgi jeutnjroqnsib ojoqnsib qaja tamo nañgo banq di atoqnaqab nañgi na nañgi ñumoqnaqab moreñoqnaqab. <sup>13</sup> Niñgi ijo ñam ejunub deqa tamo kalil nañgi niñgi qa are tulañ ugeinjroqnaqas. Ariya niñgi ijo ñam singila na ojsib gilsib diño bati itqab di Qotei na niñgi elenqas.”

### *Iñgi tulañ ugedamu brantqas*

<sup>14</sup> Osıqqa Yesus a olo marej, “Diño batiamqa iñgi tulañ ugedamu a Qotei aqa getento warum miligiq di tigelesoqnim niñgi unqab.” E Mak. Tamo unğasari ijo anjam endi sisiyeqnaqab qaji nañgi geregere sisiyosib poinjrem. Poinjrim marqab, bole. Osıqqa Yesus na aqa añgro nañgi olo endegsi minjrej, “Niñgi iñgi ugedamu di unsibqa bati deqa tamo unğasari Judia sawaq di unub qaji nañgi jaraiyosib manaq oqoqujatebe. <sup>15</sup> Tamo unğasari tal meq di unub qaji nañgi jaraiqa oqnsib iñgi iñgi oqa osibqa olo warum miligiq gilaib. Nañgi jaraiyoqujatebe. <sup>16</sup> Tamo unğasari wauq di unub qaji nañgi jaraiqa oqnsib nañgo gara jugo oqa osibqa olo puluosib qureq baib. Nañgi torei dena jaraiyoqujatebe. <sup>17</sup> Bati deqa uña gumañ ti uña añgro mom ti nañgi jaraiyo banjoqnsib gulbe koba oqab. <sup>18</sup> Deqa niñgi endegsib pailyoqniy, ‘Gulbe di awa bati qa brantaiq.’ <sup>19</sup> Niñgi degsib pailyoqniy. Di kiyaqqa? Bati deqa tamo unğasari nañgi gulbe tulañ kobaquja oqab. Gulbe deqaji nami brantosaijneñ. Qotei na mandam atej bati deqa gulbe deqaji brantosai dena bosı bosıq agı bini unum. Bunuqna laña ambleq di dego brantqasai. Agı bati qujai deqa brantqas. <sup>20</sup> Gulbe di aqa bati Tamo Koba a na truqutqas. A na truqutqasai di tamo unğasari kalil nañgi padalekritqab. Aqa segi tamo unğasari nami giltnjrej qaji nañgi padalaib deqa a na gulbe di aqa bati truqutqas.

<sup>21</sup> “Bati deqa tamo qudei na merngwab, ‘Ninigi uniy. Kristus a bqo agiende’ o ‘Kristus a bqo agide.’ Degsib merngibqa ninigi nanngo anjam quetnjraib. <sup>22</sup> Tamo qudei nanngi bosib gisanosib maroqnqab, ‘E Kristus.’ Qudei nanngi maroqnqab, ‘E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Degsib maroqnsib manwa kokba gargekoba babtoqnqab. Nanngo manwa dena nanngi na tamo ungasari kalil areqalo niñaqyetnjroqnqab. Osib Qotei aqa segi tamo ungasari nami giltnjrej qaji nanngo areqalo dego niñaqyetnjrqajqa wauoqnqab. <sup>23</sup> Deqa ninigi geregere nam atsib soqniy. Kumbra kalil di brantosaisonaqa e namoqna merngonum.”

### *Tamo Angro a singila ti rian ti bqas*

<sup>24</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Gulbe kalil di nanngo bati koboamqa sen ambruqas. Bai dego suwanqasai. <sup>25</sup> Bongar nanngi lan goge na ululonosis mandamq aiyeleqab. Lan goge dia ingi ingi kalil renjinyeleqab. <sup>26</sup> Bati deqa e Tamo Angro singila ti rian koba ti lanbiq na mandamq aiyoqnit tamo ungasari nanngi tarosib e nubqab. <sup>27</sup> Yimqa bati deqa e na ijo lan angro nanngi qarinnjritqa nanngi sawa sawa kalil keretosib Qotei aqa segi tamo ungasari nami giltnjrej qaji nanngi lan utru utruq na koroinjqab.”

### *Ninigi qura qa yawo anjam dena poingem*

<sup>28</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “E na qura qa yawo anjam ninigi merngitqa dena geregere poingem. Qura banqa qalsim olo ñalguyoqnimqa ninigi unsib qalieqab, ‘Sen aqa bati jomqo.’ <sup>29</sup> Dego kere kumbra kalil e ubtosim merngonum qaji endi brantimqa ninigi unsib endegsib qalieoiy, ‘Bole, Kristus bqajqa bati jomqo. A siranmeq di tigelejunu.’ <sup>30</sup> E bole merngwai. Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngi kalil morenosaisoqniqqa kumbra kalil endi brantqas. <sup>31</sup> Lan ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai.”

### *Yesus bqajqa bati di tamo bei a qaliesai*

<sup>32</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Ijo bqajqa bati tamo qujai bei a qaliesai. Lan angro nanngi qaliesai. E Qotei aqa Niri e segi dego qaliesai. Ijo Abu a segi qalie.

<sup>33</sup> “Ninigi ijo bqajqa bati qaliesai deqa ninigi geregere nam atsib soqniy. <sup>34</sup> Ijo bqajqa bati di tamo bei a sawa isaq gilej dego kere. A gilqa osiqa aqa kangal tamo nanngo banq di aqa tal ti ingi ingi ti uratetnjrsiqa nanngi wau segi segi enjrej. Aqa kangal tamo bei minjej, ‘Ni siranmeq di tigelesosim geregere nam atoqne.’ <sup>35</sup> Degsi minjej. Dego kere ninigi geregere nam atsib soqniy. Di kiyaya? Tal lanja a olo bqajqa bati ninigi qaliesai. A bilaq kiyo, qolo kiyo, tuwe anjamoqnimqa kiyo, nobqolo kiyo bqas. <sup>36</sup> A boqujatosim ninigi nerenesoqniq nungaim deqa ninigi geregere nam atsib soqniy. <sup>37</sup> E anjam merngonum qaji endi tamo kalil nanngi dego minjreqnum. Ijo anjam agiende, ‘Ninigi geregere nam atsib soqniy.’” Yesus na aqa angro nanngi degsi minjrej.

## 14

### *Juda tamo kokba nanngi Yesus qalib moiqaqqa gam namoqneb*

<sup>1</sup> Onaqa Juda nanngo yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa ñam Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati. Qotei a nami Israel nanngi Isip sawaq di padalqa laqnabqa aqaryainjrej. Deqa olo are qalqajqa bati jojomej. Bati aiyele soqnej. Deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanngi ti endegsib nenemoqneb, “Iga kiyersim Yesus lumu na ojsim qalsim moiyoqom?” <sup>2</sup> Osib mareb, “Iga yori bati qa Yesus ojqqasai. Ojqom di tamo ungasari nanngi iga nugsib njirinosib qoto tigelto uge.”

### *Unja bei a gorej quleq ti osiq Yesus aqa gateq di bilentej*

<sup>3</sup> Onaqa Yesus a Betani qureq gilsiqqa tamo bei nami yu na aqa jejamu ugeelenej qaji aqa ñam Saimon aqa talq di soqnej. Sosiqa ingi uyeqnaqa unja bei a gorej quleq ti tulan boledamu silali kobaquja na awaiyej qaji di jalinjaq jigsiqqa osi bosiqqa aqa medabu

paratosiqa Yesus aqa gateq di bilentej. <sup>4</sup> Onaqa tamo qudei tal miligiq di awesoqneb qaji nanqi unja di aqa kumbra unsibqa nriņosib segi segi maroqneb, “Unja di a kiyaga gorenj di lanja njanquiyqo? <sup>5</sup> A gorenj di osiq tamo qudei enjrqo qamu menin silali 300 yonub qamu gilsiq tamo inqi inqi saiqoji nanqi jeisi enjrqo qamu di kere.” Osib nanqi unja di nriņteb. <sup>6</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninqi kiyaga unja di gulbe yeqñub? A kumbra bole ebqo. <sup>7</sup> Tamo inqi inqi saiqoji nanqi bati gaigai ninqi ti sqab. Deqa ninqi na nanqi aqaryainjrqa are soqñimqa aqaryainjroqñiy. Ariya e bati gaigai ninqi ti sqasai. <sup>8</sup> E moiqai. Moiytqa e subq atqab. Unja di a e qa are qalsiqa ijo jejamuq di gorenj bilentosiq dena ijo jejamu subq atqajqa gereiyetbqo. A na kumbra di e qa yqa kere agi yqo. <sup>9</sup> E bole merngwai. Bunuqna ijo wau tamo nanqi sawa sawa kalilq di ijo anjam bole mare mare laqñsibqa unja endena kumbra ebqo qaji deqa are qaloqñsib a qa saonqñab.”

### *Judas a Yesus osim atra tamo kokba nanqo banq di atqas*

<sup>10</sup> Onaqa Judas Iskariot a tigelosiqqa atra tamo kokba nanqoq gilej. Judas a Yesus aqa anqro 12 nanqi deqaji bei. A nanqoq gilsiqqa minjrej, “E Yesus osiy nunqo banq di atqai.” <sup>11</sup> Degsi minjrnaqa nanqi qusib tulan areboleboleinjrnaqa minjeb, “Ni Yesus osim gago banq di atimqa iga ni silali emqom.” Degsib minjnabqa a gilsiqqa a Yesus osim nanqo banq di atqajqa gam njamonqñej.

### *Yesus aqa anqro nanqi ti yori bati aqa inqi uyeb*

<sup>12</sup> Ariya Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati brantej. Qotei a nami Israel nanqi endegsi minjrej, “Ninqi kaja du du nanqi nnumelenosib siranmeq di leņ liyibqa e na unsiy ninqi uratñgwai. E ninqi padaltñgwasai.” Qotei a nami Israel nanqi degsi minjrej. Kumbra deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaaqqa Juda nanqi mareb, “Iga kaja du du nanqi nnumelenosim Qotei atraiyqom.” Onaqa bati deqa Yesus aqa anqro nanqi na endegsib nenemyeb, “Ni iga merge. Iga aisim tal qabia yori bati aqa inqi inqi gereiyetmonamqa ni inqi uyqam?” <sup>13</sup> Onaqa Yesus na aqa anqro aiyel qarijnjrnsiqqa minjrej, “Ninqi aiyel aisib qure ambleq di tamo bei ya nobu qoboyosim giloqñim gamq di itosib dauryiy. <sup>14</sup> Ninqi a dauryosib tal a gogetqas qaji di miligiq gilsib tal lanja endegsib minjiy, ‘Qalie Tamo a marqo, “E ijo anqro nanqi koba na awoosim yori bati aqa inqi uyqajqa warum a qabi unu?”’ <sup>15</sup> Ninqi degsib minjibqa a na warum kobaquja bei gogeqsi unu di ninqi osornqwas. Warum dia nami jar ti awo jaram ti ateleneb unu. Ninqi aiyel aisib warum dia gago inqi inqi gereiyelenoiy.” <sup>16</sup> Onaqa nanqi aiyel qure miligiq aisib anjam kalil Yesus na minjrej qaji degsi brantonab unsibqa inqi inqi kalil warum dia gereiyeleneb.

<sup>17-18</sup> Onaqa bilaqtonaaqqa Yesus aqa anqro 12 nanqi ti koba na aisib tal gogetosib awoosib inqi uyoqñsibqa Yesus a nanqi endegsi minjrej, “E bole merngwai. Ninqi ijo anqro 12. Nunqo ambleq dena anqro bei a tigelosim e osim tamo qudei nanqo banq di atqas. Anqro di agi iga koba na inqi uyeqñum.” <sup>19</sup> Degsi minjrnaq qusibqa are tulan gulbekobainjrnaqa segi segi Yesus nenemyoqñeb, “O Tamo Koba, ni e qa kiyo maronum?” <sup>20</sup> Onaqa minjrej, “Anqro aqo ombla endego tabir qujaiq di bem quiq di tuqtqñum qaji a na e osim tamo qudei nanqo banq di atqas. A dego ijo anqro 12 ninqi deqaji bei. <sup>21</sup> Ninqi quiy. E Tamo Anqro moiqai. Nami Qotei aqa anjam e qa degsib nenqrenyeb. Deqa unqum. E anjam di dauryosiy moiqai. Ariya anqro e osim tamo qudei nanqo banq di atqas qaji a tulan padalougetqas. A nami nambabosai qamu di kere.”

### *Yesus na aqa anqro nanqi bem ti wain ti anainjrej*

<sup>22</sup> Osiqa Yesus aqa anqro nanqi koba na inqi uyoqñsibqa Yesus a Qotei pailyosiqa bem bei osiq giņgenjyosiqa nanqi enjrnsiqqa endegsi minjrej, “Endi ijo jejamu. Osib uyyiy.” <sup>23</sup> Osiqa wain osiqa gambanq di bilentosiqqa Qotei pailyosiqa aqa anqro nanqi enjrnaqa nanqi kalil osib uyeb. <sup>24</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Wain gambanq endi ijo leņ. Tamo unqasari gargekoba nanqo une kobotetnrqajqa deqa ijo leņ aiqas. Aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiyej qaji di siņqilatqas. <sup>25</sup> E bole merngwai. E wain endi olo

uyqasai. Degsi gilsiy mondon diño batiamqa Qotei a nungo Mandor Koba soqnimqa e olo wain bunuj uyqai.”

<sup>26</sup> Yesus na aqa angro nanqi degsi minjrsiqa nanqi koba na louosib koboonaqa qure uratosib Oliv manaq oqeb.

*Yesus na aqa angro nanqi minjrej, “Ninigi kalil e uratbosib jaraiqab”*

<sup>27</sup> Yesus aqa angro nanqi ti manaq oqoqnsibqa Yesus na minjrej, “Ninigi kalil ijo ñam ulontosib e uratbosib jaraiqab. Nungo kumbra deqa Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, ‘E na kaja nanngo mandor qalitqa kaja nanqi segi segi jaraiqab.’ Qotei aqa anjam nami degsib nenngrenyeb. <sup>28</sup> Ariya bati qalub koboamqa e olo subq na tigelosiy ninigi qa namoosiy Galili sawaq gilitqa ninigi bunuqna e daurbosib dia e itbqab.”

<sup>29</sup> Onaqa Pita na minjej, “Angro kalil nanqi ino ñam ulontosib jaraiqab e segi ino ñam ulontqasai.” <sup>30</sup> Onaqa Yesus na kamba Pita minjej, “E bole mermqai. Qolo qujai endeqa ni ijo ñam ulitqam. Tuwe anjamoaiyeltosaisoqnimqa ni gisañoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai.’” <sup>31</sup> Onaqa Pita a tulan saidosiq minjej, “Sai. E ni ombla moiqa marimqa, unqum, e ino ñam ulitqasai bole sai.” Onaqa Yesus aqa angro kalil nanqi anjam qujai di minjoqneb.

*Yesus a Getsemani nañu aguq di aqa Abu pailyej*

<sup>32</sup> Yesus aqa angro nanqi koba na walwelosib nañu agu beiq di branteb. Nañu agu di aqa ñam Getsemani. Di brantosib Yesus na aqa angro nanqi minjrej, “Ninigi endi awesoqniy. E kiñala sasalosiy ijo Abu pailyosiy bqai.” <sup>33</sup> Degsi minjrsiqa aqa angro qalub agi Pita na Jems na Jon na nanqi segi joqsiqa pailyqajqa sasalej. Sasalosiqqa pailyoqnsiqqa a are tulan gulbekobaiyej. <sup>34</sup> Osika aqa angro qalub nanqi di minjrej, “E are tulan gulbekobaibqo. Gulbe dena e moiyepratonum. Deqa ninigi e ombla endi sosimqa ñam atoqniy.” <sup>35-36</sup> Degsi minjrsiqa olo kiñala sasalosiqqa mandamq di ñam quosiqqa endegsi pailyej, “O Aba. (Di Hibru anjam. Aqa damu, “O Abu.”) Gam bei soqnimqa ni na marimqa gulbe aqa bati bqo endi e bunbosim gilem. Ni kumbra kalil yqa kere. Deqa ni marimqa gulbe endi ijoq baiq. Gulbe endi ya uge uyo bul. Unqum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo dauryosim ye.”

<sup>37</sup> Yesus a degsi Qotei pailyosiq olo tigelosiqqa aqa angro nanngo areq aisiq ñam atej di nanqi are gulbe na ñereñesonab unjrej. Deqa Yesus na Pita minjej, “O Saimon, ni ñeiejunum e? Ni ñam sokiñalayqa keresai e? <sup>38</sup> Ninigi ñereñab. Ninigi ñam sosib pailyoqniy. Yim gulbe bei nungoq bqas di gulbe dena ninigi uneq wainqwasai. Bole, nungo are miligiq di ninigi e daurbqajqa are unu. Ariya ninigi segi gulbe di oqajqa singila saiqoji.”

<sup>39-40</sup> Osika Yesus a olo puluosi sasalosiq a nami pailyej qaji degsi olo pailyosiq bosiqqa aqa angro qalub nanqi urnamjnraqa ñereñesonab unjrej. Unjrnaqa nanqi Yesus anjam bei minjqa keresaiinjrej.

<sup>41</sup> Olo gilsiq Qotei pailyosiq bosiqqa aqa angro nanqi itnjrsiq minjrej, “Ninigi aqaratosib geregere ñereñejunub e? Unqum. Bati koboqo. Ninigi uniy. E Tamo Angro osib une tamo nanngo banq di atqajqa bati bqo. <sup>42</sup> Ninigi tigelab gilqom. Tamo e osim une tamo nanngo banq di atqajqa agi brantqo.”

*Judas a Yesus osiq jeu tamo nanqo banq di atej*

<sup>43</sup> Onaqa Yesus aqa angro 12 nanqi deqaji bei agi Judas a na tamo gargekoba nanqi sebru ti torom ti elenonab joqsiqa Yesus aqa areq di branteb. Juda gate nanqi ti dal anjam qalie tamo nanqi ti atra tamo kokba ti nanqi na nanqi qarinqjnab Yesus ojqa beb. <sup>44</sup> Judas a nami nanqi ti qairosib anjam gereiyosib a na endegsi minjrej, “E na tamo kundoqyqai agide. A ojsib geregere taqatosib osib giliy.”

<sup>45</sup> Onaqa Judas a Yesus aqa areq bosiq minjej, “O Tamo Koba.” Degsi minjsiq kundoqyej. <sup>46</sup> Kundoqyonaqa tamo nanqi brantosib banq waiyosib Yesus ojeb.

<sup>47</sup> Onaqa Yesus aqa angro bei jojom di tigelesoqnej qaji a na aqa sebru osiqa atra tamo gate aqa kangal tamo gateq di qalqajqa sebru waiyej grotosiqa dabkala segi gentetej. <sup>48</sup> Onaqa Yesus na tamo nanqi di minjrej, “E leñ ojo tamo unum deqa kiyo ninqi sebru ti torom ti elenjosib e ojqa bonub e? <sup>49</sup> E bati gaigai atra tal miligiq di ninqi koba na sosimqa Qotei aqa anjam plaltoqnem. Bati deqa ninqi yala ban waiyosib e ojosai. Ninqi kumbra degyeb deqa Qotei aqa anjam nenjrenq di so qaji di aqa damu brantej.” <sup>50</sup> Yesus a nanqi degsi minjrnaqa aqa angro kalil nanqi a uratosib jaraiyeb.

*Angro wala bei a yosi ulañej*

<sup>51</sup> Bati deqa angro wala bei a ñeio gara segi na kabuosiq Yesus dauryej. Onaqa tamo nanqi na angro di ojob. <sup>52</sup> Oj nabqa a ñeio gara segi nanqo banq di uratosiqa yosi ulañej.

*Juda tamo kokba nanqi Yesus aqa jejamuq di une qametqa marsib koroeb*

<sup>53</sup> Onaqa tamo nanqi na Yesus osib atra tamo gate aqa talq osi gileb. Dia atra tamo kokba ti Juda gate nanqi ti dal anjam qalie tamo nanqi ti kalil koroesoqneb. Koroesonabqa tamo nanqi na Yesus osi gilsib nanqo ulatamuq di tigeltib. <sup>54</sup> Nanqi Yesus osi gileq nabqa Pita a kiñala isa isaq na Yesus dauryosiq uli uliosiq gilsiq torei atra tamo gate aqa tal meq di brantej. Brantosiqa nanqi Yesus kiyeryib unqajqa deqa are qalsiq qaja tamo qudei nanqi tal meq di ñam tunjuyosib awesonabqa bosiq nanqi koba na ñam yoroqneb.

<sup>55</sup> Onaqa atra tamo kokba ti Juda gate nanqi ti kalil koroesosibqa nanqi Yesus aqa jejamuq di une qametqa are qalsib anjam ñamoqneb. Di kiyaaqa? Anjam dena nanqi Yesus qalib moiqaqqa deqa. Anjam ñamonab ñamonab ugeinjrej. <sup>56</sup> Deqa nanqi tamo gargekoba metnjreqnab boqnsib gisan anjam Yesus aqa jejamuq di qamelenjoqneb. Nanqi anjam laña laña maroqneb. Nanqo anjam di qujaiosai. <sup>57</sup> Onaqa nanqo ambleq dena tamo qudei nanqi tigelosib Yesus aqa jejamu laña gisanjosib mareb, <sup>58</sup> “Tamo endi a endegsi marnaq iga quem, ‘E atra tal koba endi tamo na gereiyo qaji di konjrontosiyqa bati qalub qa olo atra tal bei tamo na gereiyosai qaji di tigeltqai.’” <sup>59</sup> Ariya nanqo anjam di dego qujaiosai. Nanqi anjam laña laña maroqneb.

<sup>60</sup> Onaqa atra tamo gate a nanqo anjam di qusiqa a tigelosiq Yesus aqa areq bosiq nenemyej, “Tamo nanqi endi une gargekoba ino jejamuq di qameqñub. Di ni kamba anjam bei marqasai e?” <sup>61</sup> Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei yala marosai.

Deqa atra tamo gate na olo nenemyej, “Ni Kristus e? Ni Qotei Goge Koba aqa Niri e? Ni e merbe.” <sup>62</sup> Onaqa Yesus na minnej, “Od. Agi e segi. Ni que. E Tamo Angro. Bunuqna e lañ qureq oqsiiy Qotei siñgila koba ti unu qaji aqa ban woq di awesosiyo olo lañbiq na boqñit ninqi e nubqab.” <sup>63</sup> Onaqa atra tamo gate a Yesus aqa anjam di qusiqa a tulañ minjin oqetonaqa aqa segi gara jugo bumbranyosiq marej, “Aqa une agi a segi na babtqo iga quonum. Deqa iga kiyaaqa tamo bei olo metonam bosim aqa une marqas?” <sup>64</sup> Aqa misilin anjam ninqi quonub. Deqa ninqi kiyersib marqab?” Onaqa nanqi kalil mareb, “A bole une ti. Deqa qalib moiye.”

<sup>65</sup> Nanqi kalil degsib marnabqa nanqo ambleq dena tamo qudei nanqi tigelosib Yesus miselyoqneb. Osib aqa ñamdamu gara na qosetosib ban na qaloqnsib minjoqneb, “Ni Kristus amqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?” Onaqa qaja tamo qudei nanqi Yesus aqa areq boqnsib a ula poñyoqneb.

*Pita a gisañoqalubtosiq marej, “E Yesus qaliesai”*

<sup>66-67</sup> Ariya Pita a tal meq di awesosiyo ñam yoreqnaqa atra tamo gate aqa kangal uña bei a bosiq Pita unsiqa koqyosiq minnej, “Ni dego Yesus Nasaret qaji aqa angro bei. Ni nami a dauryosim laqnem.” <sup>68</sup> Onaqa Pita a tulañ saidosiq minnej, “Ni anjam merbonum di e qaliesai.” Degsi minjsiqa tigelosiq tal qala beiq gilsiq di soqnej. <sup>69</sup> Sonaqa kangal uña



dena olo Pita unsiqa tamo nanği jojom di tigelesoqneb qaji nanği minjrej, “Tamo di a dego Yesus aqa anğro bei.” <sup>70</sup> Onaqa Pita a olo tulan saidej.

Olo kiñala soboleiyonaq tamo qudei Pita aqa areq di tigelesoqneb qaji nanği Pita koqyosib minjeb, “Ni Galili qaji tamo. Deqa iga qalieonum, ni Yesus aqa anğro bei.” <sup>71</sup> Onaqa Pita a olo tulan siñgila na saidosiq marej, “E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum. E gisañot Qotei na e lubem.” <sup>72</sup> A degsi marnaqa tuwe anjamej. Tuwe anjamonaqa Pita a qusiqa anjam nami Yesus na minjrej qaji, “Tuwe anjamoaiyeltosaisoqnimqa ni gisañoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai,’ ” anjam deqa olo are qalsiqa poiyoonaqa tulan akamugetej.

## 15

### *Juda tamo kokba nanği Yesus osib Pailat aqa banq di ateb*

<sup>1</sup> Onaqa nobqolo malu qameqnaq atra tamo kokba ti Juda gate nanği ti dal anjam qalie tamo nanği ti kalil koroesosibqa Yesus qalib moiqajqa anjam keretoqneb. Anjam kereonaq nanği Yesus aqa banq tontetosib osi gilsib Rom nanço gate Pailat aqa banq di ateb. <sup>2</sup> Onaqa Pailat na Yesus nenemyej, “Ni Juda nanço Mandor Koba e?” Onaqa Yesus na minjrej, “Od. Anjam ni maronum di kere.” <sup>3</sup> Onaqa atra tamo kokba nanği Yesus aqa anjam di qusib minjin oqetnırnaqa aqa jejamuq di une gargekoba qametoqneb. <sup>4</sup> Deqa Pailat na olo Yesus minjrej, “Nanği une gargekoba ino jejamuq di qameleneqnub. Ni kamba anjam bei marqasai e?” <sup>5</sup> Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei yala marosai. Deqa Pailat a tulan prugugetej.

### *Pailat a marej, “Ninği Yesus a namburbasq di qamiy”*

<sup>6</sup> Pailat aqa kumbra agiende. Wausau gaigai yori bati koba brantoqnimqa Juda tamo unğasari nanği tamo qujai aqa ñam maroqnıbqa Pailat na tamo di tonto talq dena uratoqnsim enjroqnaqas. <sup>7</sup> Bati deqa tamo bei aqa ñam Barabas a tonto talq di soqnej. A nami tamo qudei joqsiqa Rom nanği ti qotsib tamo qudei ñumnab moreñeb. Deqa a ojsib tonto talq di waiyeb. <sup>8</sup> Waiyonab sonaqa tamo unğasari kalil nanği Pailat aqa areq gilsibqa a nanço yori bati qa kumbra gaigai yoqnej qaji di olo yqajqa minjeb. <sup>9</sup> Minjnabqa a na nenemnırej, “E Juda nanço Mandor Koba uratosiy enğwai e? Ninği na merbiy.” <sup>10</sup> Pailat a nanği degsi nenemnırej? Di kiyaaqa? A qalieej, atra tamo kokba nanği Yesus qa ugeosib deqa a ojsib Pailat aqa banq di ateb. <sup>11</sup> Onaqa atra tamo kokba nanği na tamo unğasari kalil nanço areqalo tigeltetnıreb. Tamo unğasari nanği Pailat minjıbqa a na Barabas uratosim enjrsimqa olo Yesus qalim moiqajqa deqa nanço areqalo tigeltetnıreb. <sup>12</sup> Onaqa Pailat na olo minjrej, “E ninği Barabas enğwajqa merbonub deqa e Yesus kiyeryqai? Agi ninği a qa mareqnub, ‘A Juda nanço Mandor Koba.’ ” <sup>13</sup> Onaqa nanği kalil murqumyosib minjeb, “Ni a namburbasq di qame.” <sup>14</sup> Onaqa minjrej, “Kiyaaqa Yesus qalit moiqas? A une kiye yqo deqa a namburbasq di qamqai?” Degsi minjınaqa nanği olo tulan murqumyoqnsib wainyoqnsib minjoqneb, “Ni a namburbasq di qame.” <sup>15</sup> Onaqa Pailat a nanço are latetnırqa osiqa nanço anjam di dauryosiqa Barabas tonto talq dena oqeq atsiqa nanği enjrej. Enjrsiqa olo Yesus osiq qaja tamo nanço banq di atsiqa minjrej, “Ninği Yesus bu toqon na kumbainıyiy.” Degsi minjınaqa nanği na Yesus osib kumbainıyeb. Kumbainıyosib koboonaqa Pailat na olo minjrej, “Ninği Yesus namburbasq di qamqajqa osib giliy.”

### *Qaja tamo nanği Yesus misilınıyoqneb*

<sup>16-17</sup> Pailat na qaja tamo nanği degsi minjınaqa nanği Yesus banq ojsib Rom nanço tal kobaqujaq osi gileb. Osi gilsib qaja tamo kalil nanği metnırnab bosib tal dia koroeb. Koroosib gara jugo olekoba lent mandor kokba nanği gaigai jigeqnub deqaji bei osib Yesus jigeteb. Osib sil luwit osib lulumosib sil dena mandor nanço gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib siñgila na teqiyeñ. <sup>18</sup> Osib gisañ na Yesus binıyoqnsib

minjoqneb, “O Juda nanjo Mandor Koba, kaiye!”<sup>19</sup> Degsib Yesus minjoqnsib bu toqon na aqa gateq di qaloqnsib miselyoqnsib aqa areq di sinja pulutoqneb.<sup>20</sup> Nanji degsib Yesus misilinyosib koboonaqa gara lent di piqtetosib aqa segi gara olo jigetosib aqa qawarq di aqa segi namburbas atetosib a ban ojsib gaintqa sawaq osi gileb.

### *Nanji Yesus osib namburbasq di qameb*

<sup>21</sup> Nanji Yesus osi giloqnsibqa gamq di tamo bei walwelosiq Jerusalem aiyeqnaqa a turosib ojsib Yesus aqa qawarq dena namburbas yaiyosib tamo di yonabqa a kamba qoboiyosiqqa gam na Yesus dauryosiq giloqnej. Tamo di aqa ñam Saimon. A Sairini qure qaji. A Aleksander Rufus wo nanjo abu.

<sup>22</sup> Nanji Yesus osi gilsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Golgota di branteb. Ñam di aqa damu, “Tamo gate tanu.”<sup>23</sup> Di brantosib qaja tamo nanji na wain ti kial aqa ya isa koba de ti bulyosib Yesus anaiyonab uyo oneiyonaq ugeiyonaq uratej.<sup>24</sup> Onaqa qaja tamo nanji na Yesus osib namburbasq di qameb. Qamsib Yesus aqa gara elenqa marsib gilteleneb. Osib meniñ silali alañeb. Tamo yai aqa meniñ na bunñjqas di a na gara oqas. Degsib marsib meniñ silali alañosib gara eleneb.

<sup>25</sup> Sen bati 9 onaqa nobqolo nanji Yesus namburbasq di qameb.<sup>26</sup> Qamsib namburbas mutu gogeq di anjam endegsib nengrenyeb, “Tamo endi a Juda nanjo Mandor Koba.” Yesus a nami maroqnej, “E Juda nanjo Mandor Koba.” Yesus aqa une deqa osib anjam di nengrenyeb.<sup>27</sup> Bati deqa bajin tamo aiyel dego namburbasq di gaintnjrsib ñumeb. Bei Yesus aqa ban woq di qameb. Bei Yesus aqa ban qonanq di qameb.<sup>28</sup> Kumbra dena Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di aqa damu brantej. Agi endegsib nengrenyeb, “Tamo ungasari nanji marqab, ‘Kristus a dego une tamo.’ ”

<sup>29</sup> Yesus a namburbas goge di sonaqa tamo ungasari nanji aqa ulatamuq dena walwelosib gile beoqnsib a misilinyoqnsib gate gainyoqnsib minjoqneb, “Ni nami marem, ‘E atra tal koba kongrontosiyqa bati qalub qa olo tigeltqai.’ Ni nami degsi marem.<sup>30</sup> Ino anjam di boleanqa ni ino segi jeamu aqaryaiyosim namburbas uratosim mandamq aiye.”<sup>31</sup> Atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanji ti dego Yesus degsib misilinyoqneb. Osib segi segi maroqneb, “A na tamo ungasari gargekoba nanji aqaryainjroqnej. Ariya a na aqa segi jeamu aqaryaiyqa keresai.<sup>32</sup> A maroqnej, ‘E segi Kristus. E Israel nanjo Mandor Koba.’ Aqa anjam di boleanqa a namburbas uratosim mandamq ayimqa iga unsim marqom, ‘Bole.’ ” Onaqa bajin tamo aiyel Yesus ombla gaintnjreb qaji nanji dego Yesus degsib misilin anjam minjoqneb.

### *Yesus a moiyej*

<sup>33</sup> Qanam jige sen bati 12 onaqa sawa kalil tulan ambruosi sonaq gilsiq sen bati 3 onaq bilaqtej.<sup>34</sup> Onaqa Yesus a tulan lelenosiqqa marej, “Eloi, Eloi, lama sabaktani?” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “O ijo Qotei. O ijo Qotei. Ni kiyaaq e qoreibonum?”<sup>35</sup> Onaqa tamo qudei Yesus aqa areq di tigelesoqneb qaji nanji aqa anjam di qusib mareb, “Ningi quiy. A Elaija meteqnu.”<sup>36</sup> Degsib marnabqa tamo bei a urur ti gilsiq gara ñengi bei osiq wain isa kobaq di tuqtosiqqa soruq di qosisiqa osi bosiqqa Yesus anaiyqajqa soqtosiqqa aqa medabuq di atej. Osiqqa marej, “Iga mati tariñosim koqyesqom. Elaija a bosim Yesus namburbasq dena osim mandamq atqas kiyo?”<sup>37</sup> Onaqa Yesus a olo tulan lelenosiqqa mondor titosiq aqa nambile uratosiq moiyej.

<sup>38</sup> Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal miligiq di gainesoqnej qaji a goge na branosiq aisiq poaiyelej.<sup>39</sup> Yesus a degsi mondor titosiq moiyej deqa qaja tamo nanjo gate Yesus aqa areq di tigelesoqnej qaji a unsiqqa marej, “Bole. Tamo endi a Qotei aqa Niri.”

<sup>40</sup> Ungasari qudei nanji isaq di tigelesosib Yesus koqyoqneb. Bei Maria Makdala qure qaji. Maria bei agi Jems yala Joses wo nanjo ai. Unja bei Salome.<sup>41</sup> Yesus a nami Galili sawaq di sonaqa ungasari nanji dena a dauryosib laqnsib kangalyoqneb. Bunuqna Yesus

a Galili sawa uratosiqa a na nanġi qalub uŋgasari qudei ti joqsiqa koba na Jerusalem beleneb.

### *Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej*

<sup>42</sup> Juda nanġo yori bati brantqa laqnej deqa yori bati aqa inġi inġi kalil gereiyosib atnab soqnej. <sup>43</sup> Onaqa bilaqtonaqa tamo bei aqa ñam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsiqa Pailat nenemyqa gilej. Josep a Juda nanġo gate bei. A Arimatea qure qaji. Aqa kumbra tulaŋ boledamu. Deqa tamo uŋgasari kalil nanġi a qa maroqneb, “A tamo bolequja.” A endegsi are qaloqnej, “Bunuqna Qotei a bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgwas.” A degsi are qaloqnsiq Qotei qa tarinoqnsiq soqnej. A Pailat aqa talq gilsiq aqa areq di tigelej. A ulaosai. Osiqa Pailat nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?” <sup>44</sup> Onaqa Pailat a tulaŋ prugugetosiq marej, “Yesus a urur moiġo e?” Osiqa qaja tamo nanġo gate a metonaq bonaq nenemyej, “Yesus a bole moiġo e?” <sup>45</sup> Onaqa minnej, “Od, a moiġo.” Onaqa Pailat a anjam di qusiqa Josep odyosiq minnej, “Di kere. Ni Yesus aqa jejamu am. Osim subq ate.” <sup>46</sup> Onaqa Josep a gilsiq gara qat awaiyosiq Yesus aqa jejamu namburbasq dena osiq gara qat na dalaosiq osi gilej. Osi gilsiq sub bei nami meniŋ miligiq di gereiyeb qaji dia atsiqa meniŋ kobaquja belbeltosiq dena sub me getentej. <sup>47</sup> Josep na Yesus subq ateqnaqa Maria Makdala qure qaji wo Maria bei agi Joses aqa ai wo bosib koqyesoqneb.

## 16

### *Yesus a olo subq na tigelej*

<sup>1</sup> Onaqa yori bati koboonaqa Salome na Maria Makdala qure qaji na Jems aqa ai Maria na nanġi qalub nam so aqa ya quleq tulaŋ boledamu awaiyeb. Nam so aqa ya di Yesus aqa jejamuq di liyqajqa deqa awaiyeb. <sup>2-3</sup> Osib nobqolo ambru nanġi tigelosib Yesus aqa jejamuq di liyqajqa deqa subq giloqnsib gamq di segi segi maroqneb, “Yai na meniŋ kobaquja sub me getentejunu qaji di beltosim taqal atetgwas?” <sup>4</sup> Degsib maroqnsib gilsib nam ateb di meniŋ kobaquja waqosiq taqal di sonaq uneb. Meniŋ di tulaŋ kobaquja. <sup>5</sup> Onaqa nanġi sub miligiq aisib anġro wala bei baŋ woq di awesonaq unsib ulaugeteb. Anġro wala di aqa gara tulaŋ qat.

<sup>6</sup> Onaqa anġro wala na minjrej, “Niŋgi ulaaib. E qalie, niŋgi Nasaret tamo Yesus namburbasq di qameb qaji a qa nameqnu. A endi sosai. A subq na tigelqo. Niŋgi bosib sub miligi uniy. A njeioteb qaji lume agi unu. <sup>7</sup> Niŋgi unsibqa olo puluosib aisib Yesus aqa anġro qudei nanġi Pita ombla endegsib minjriy, ‘Yesus a subq na tigelqo. Tigelosiq niŋgi qa namoosiq Galili sawaq gilqo. Agi a nami niŋgi endegsi merngej, “E niŋgi qa namoosiy Galili sawaq gilqai.” Deqa niŋgi dego Galili sawaq gilsib dia a itqab.’ ”

<sup>8</sup> Onaqa nanġi qalub tulaŋ ulaugetosib are ton-tonjernaqa sub uratosib olo puluosib aiyeb. Aiyoqnsibqa gamq di tamo uŋgasari nanġi turoqnsib anjam bei minjrosai oqneb. Nanġi laŋa aiyoqneb. Di kiyaaqa? Nanġi tulaŋ ulaugeteb deqa.

### *Maria Makdala qure qaji a Yesus unej*

<sup>9</sup> Yori bati koboonaqa nobqolo ambru Yesus a subq na tigelosiq mati Maria Makdala qure qaji aqaq di brantonaq unej. Maria agi nami Yesus na mondor uge 7 nanġi aqaq dena winjretej qaji. <sup>10-11</sup> A Yesus unsiqa olo puluosi gilsiq Yesus aqa anġro qudei nami Yesus dauryosib laqneb qaji nanġi are ugeinjrnaqa akameqnaq itnjrsiq minjrej, “E Yesus unonum. A nambile unu.” Onaqa nanġi Maria aqa anjam di qunab ugeinjrej. Nanġi aqa anjam deqa poinjrosai.

### *Yesus aqa anġro aiyel nanġi gamq di Yesus uneb*

<sup>12</sup> Olo bati bei Yesus aqa anġro aiyel nanġi nañu gam bei dauryosib gileqnaq Yesus aqa jejamu bulyosiq nanġoq di brantonaq uneb. <sup>13</sup> Unsibqa nanġi olo puluosib aisib

Yesus aqa angro qudei nanği minjreb, “Yesus a gagoq di brantqoqa iga unonum.” Degsib minjrnabqa nanği dego qunab ugeinjrej. Nanği anjam deqa poinjrosai.

*Yesus na aqa angro nanği wau enjrej*

<sup>14</sup> Olo bati bei Yesus aqa angro 11 nanği tal miligiq di awoosib ingi uyeq nabqa Yesus a nanğoq di brantej. A nami subq na tigelonaqa tamo qudei na unsib nanği sainjrnab qunab ugeinjrej. Nanğo are getenjnresoqnej. Deqa Yesus a segi nanğoq di brantosiqa nanği niriñtnjrej. <sup>15</sup> Osiqa minjrej, “Niñgi tigelosib sawa sawa kalil keretoqnsib tamo unğasari kalil nanği ijo anjam bole minjre minjre laqniy. <sup>16</sup> Tamo unğasari nanği e qa nanğo areqalo siñgilatosis yanso oqab di Qotei na nanği elenqas. Ariya tamo unğasari nanği e qa nanğo areqalo siñgilatqasai di Qotei na nanği elenqasai. A na nanğo une qa peginjrsim awai uge enjrqas. <sup>17</sup> Tamo unğasari e qa nanğo areqalo siñgilatqab qaji nanği mañwa gargekoba endeqaji babtoqnqab. Nanği ijo ñam na mondor uge uge winjroqnqab. Qotei na nanğo meñ bulyetnjroqnimqa nanği qure utru bei bei nanğo anjam bunuj maroqnqab. <sup>18</sup> Nanği bañ waiyosib amal uge ojoqnqab. Nanği ya isa koba qaja ti di uyoqnib dena moreñqasai. Nanği ma tamo nanğo gateq di bañ atoqnib nanği olo boleqnqab.”

*Yesus a lañ qureq oqej*

<sup>19</sup> Tamo Koba Yesus na aqa angro nanği degsi minjrnaqa Qotei a Yesus lañ qureq osi oqsiqa aqa bañ woq di awotej. <sup>20</sup> Onaqa aqa angro nanği jaraiyosib sawa sawa kalil keretoqnsib Qotei aqa anjam palontoneb. Palonteq nabqa Tamo Koba a nanği koba na wauoqnsiqa mañwa gargekoba babtoqnsiqa dena nanğo anjam siñgilatonej.

## LUK

### *Luk a anjam endi nengrenyosiq Tiofilus aqaq qarinyej*

<sup>1-2</sup> O Tamo Koba Tiofilus, kumbra kalil Qotei a nami gago ambleq di yoqnej qaji di aqa wau tamo nanği unoqnsib deqa iga saigoqneb. Nanço anjam di tamo gargekoba nanği quoqnsib nengrenyoqneb. <sup>3</sup> Deqa e dego anjam di nengrenyosiy inoq qarinyeqa are qalem. Are qalsimqa anjam aqa damu geregere qalieqajqa deqa nenemosim laqnem. Nenemosim laqnsimqa anjam di utruq na nengrenyosim agi inoq qarinyonum. <sup>4</sup> Deqa ni sisiyosim qalieqam, anjam ni nami mermoqneb qaji di bole kalil.

### *Sekaraia aqa nğanj Elisabet a gumannej*

<sup>5</sup> Herot a Judia sawa nanço mandor sonaqa bati deqa atra tamo bei aqa ñam Sekaraia a soqnej. A atra tamo Abiya aqa moma. Sekaraia aqa nğanj a atra tamo gate Aron aqa moma. Aqa ñam Elisabet. <sup>6</sup> Sekaraia aqa nğanj wo nanço kumbra tulan boledamu. Nanği Qotei aqa dal anjam kalil geregere dauryoqnsib soqneb. Nanği Tamo Koba aqa nğanjalaq di une saiqoji. <sup>7</sup> Elisabet aqa miligi ugee deqa aqa gumbulun wo anğro saiqoji sosibqa qelib.

<sup>8</sup> Bati bei Sekaraia aqa wau qujai nanği ti Qotei atraiyqa marsibqa Jerusalem gileb. <sup>9</sup> Nanço ambleq dena tamo bei giltibqa a Tamo Koba aqa atra tal miligiq gilsim nğan qaq koitim quleqamqa Qotei atraiyqajqa deqa Jerusalem gileb. Gilsib nanği tamo yai giltqab di qalieqajqa deqa nanği meniñ alaño bubuneb. Meniñ alaño nabqa Sekaraia aqa meniñ na bunyej. Deqa nanği Sekaraia giltonabqa a atra tal miligiq gilsiq Qotei atraiyej. <sup>10</sup> Qotei atraiyeqnaqa tamo unğasari tulan gargekoba nanği atra tal oqeq di koroosib Qotei pailyosib soqneb. <sup>11-12</sup> Onaqa Tamo Koba aqa lan anğro bei aisiq Sekaraia aqa ulatamuq di brantosiqa atra bijal nğan qaq koitoqnej qaji ban woq di tigelonaq unsiqa tulan ulagetej. <sup>13</sup> Onaqa lan anğro na minnej, “Sekaraia, ni ulaaim. Qotei a ino pailyo quetmqo. Deqa ino nğanj Elisabet a gumanosim anğro mel oqas. Yim ni aqa ñam Jon waiyqam. <sup>14</sup> Anğro di a nğanbimqa ni tulan areboleboleimqas. Tamo unğasari gargekoba nanği dego a unsibqa tulan areboleboleinjraqas. <sup>15</sup> Anğro di a Tamo Koba aqa nğanjalaq di ñam koba ti sqas. A wain ti ya singila ti uyoqnqasai. A aqa ai miligiq di soqnimqa Mondor Bole na a singilatoqnqas. <sup>16</sup> Bunuqna a na Israel gargekoba nanği are bulyetnjroqnim nanği nanço Tamo Koba Qotei areiyoqnqab. <sup>17</sup> Kristus a bqa laqnimqa Jon a namoosim Qotei aqa medabu o tamo Elaija aqa kumbra ti singila ti osim Kristus aqa gam gereiyetqas. A Kristus aqa gam endegsi gereiyetqas. Abu nanço anğro nanği ti jeu jeu soqnebqa a na nanği are bulyetnjroqnim nanği are qujaitosib sqab. Tamo unğasari Qotei aqa anjam gotranyeqñub qaji nanği dego a na are bulyetnjroqnim nanği kumbra bole bole dauryoqnqab. Jon na degsim tamo unğasari nanço areqalo gereiyetnjrim soqñibqa Tamo Koba a bças.”

<sup>18</sup> Onaqa Sekaraia na kamba lan anğro di minnej, “E tulan qelionum. Ijo nğanj a dego qeliqo. Deqa e kiyersiy qalieqai, ino anjam di bole?”

<sup>19</sup> Onaqa lan anğro na Sekaraia minnej, “Ijo ñam Gebriel. E Qotei aqa ulatamuq di tigelejnum. Qotei a segi na e qarinqboqa bosim anjam bole endi ni mermonum. <sup>20</sup> Deqa ni que. Ni ijo anjam poimosai deqa bini medabu getenmimqa sqam. Bunuqna anjam e ni mermonum qaji aqa damu kalil brantimqa ino medabu olo waqtosim anjam maroqnqam. Bati Qotei na giltqo qaji batiamqa ijo anjam aqa damu kalil brantim ni unqam.” Lan anğro na degsiqa Sekaraia minnej.

<sup>21</sup> Tamo unğasari nanği Sekaraia a olo atra talq dena oqedqajqa deqa tariñoqneb. Osib maroqneb, “Sekaraia a kiyaqqa atra tal miligiq di sokobaiyqo?” <sup>22</sup> Onaqa Sekaraia a oqedosiqa nanği anjam minjraqa yonaq keresaiyej. Deqa nanği mareb, “Qotei aqa

manwa bei atra tal miligiq di brantqoqa Sekaraia a unqo. Deqa a anjam marqa keresai.” Sekaraia aqa medabu getenje deqa a ban na segi nanqi anjam minjroqnej. <sup>23</sup> Ariya bunuqna aqa atraiyo wauqa bati koboonaqa a olo puluosiqqa aqa qureq oqej. <sup>24</sup> Bati bei aqa njan Elisabet a gumanej. Deqa a bai 5 aqa talq di soqnej. A boleq di walwelosaiqnej. Osiqa marej, <sup>25</sup> “Bini Tamo Koba a kumbra tulan boledamu e ebsiqqa tamo ungasari nanjo njamgalaq di ijo gulbe kobotetbqo.”

### *Lan angro Gabriel a Maria aqaq di brantej*

<sup>26</sup> Onaqa bai 5 di koboonaqa Qotei na aqa lan angro Gabriel olo qarinyonaqa Galili sawa nanjo qure bei nam Nasaret deq aiyej. <sup>27</sup> Aisiq dia dungenge bei aqa nam Maria aqaq di brantej. Tamo bei aqa nam Josep a na Maria oqajqa saga qameb. Josep a Mandor Koba Devit aqa moma. <sup>28</sup> Gabriel a Maria aqaq di brantosiqa minjej, “O Maria, kaiye. Tamo Koba a ni ombla unub. A ni kumbra tulan boledamu emqo.” <sup>29</sup> Onaqa Maria a anjam di qusiqa tulan prugugetej. Osiqa are qalej, “Lan angro di aqa anjam e poibosai.” <sup>30</sup> Onaqa lan angro na minjej, “Maria, ni ulaaim. Qotei a ni qa are tulan boledamuiyqo. <sup>31</sup> Deqa ni gumanosim angro mel oqam. Osim aqa nam Yesus waiyqam. <sup>32</sup> A nam tulan kobaquja oqas. Nanqi a qa maroqnqab, ‘A Qotei Goge Koba aqa Niri.’ Qotei na a giltimqa a Mandor Koba sqas. A na aqa moma Devit nami mandor koba soqnej qaji aqa wau osim a kamba Mandor Koba sqas. <sup>33</sup> Deqa a Jekop aqa moma kalil nanjo Mandor Koba sosimqa nanqi bati gaigai taqatnjroqnqas. Aqa wau di koboqa keresai.”

<sup>34</sup> Onaqa Maria na lan angro di minjej, “Kumbra di kiyersi brantqas? E tamo osaiunum.”

<sup>35</sup> Onaqa lan angro na minjej, “Mondor Bole a inoq aisim Qotei Goge Koba aqa singila emimqa ni angro oqam. Deqa nanqi a qa maroqnqab, ‘A Qotei aqa Niri.’ A Qotei aqa segi kumbra ti sqas.

<sup>36</sup> “Ni que. Ino gagai Elisabet a dego angro mel oqas. A qeliosiq gumanqo. Nanqi nami a qa maroqneb, ‘A angro oqa keresai.’ Ariya bini a gumanqo bai 6 gilqo. <sup>37</sup> Qotei a kumbra kalil yqa kere. Kumbra bei a yqa keresai di sosai.”

<sup>38</sup> Onaqa Maria na lan angro di minjej, “E Tamo Koba Qotei aqa kanjal unja. Anjam ni e merbonum qaji di Qotei na dauryosim kumbra degsi ebem.” Onaqa lan angro a Maria uratosiqa gilej.

### *Maria a Elisabet unqajqa gilej*

<sup>39</sup> Bati deqa Maria a tigelosiqa urur ti Sekaraia aqa qureq oqej. Qure di yamban. A Judia sawaq di unu. <sup>40</sup> Oqsiq Sekaraia aqa talq di brantosiqa Elisabet itosiq metej, “O gagai Elisabet, kaiye.” <sup>41-42</sup> Metonaqa Elisabet a Maria aqa anjam di qunaqa angro a Elisabet aqa meneq di annilej. Onaqa Mondor Bole a Elisabet aqaq aisiq singila yonaqa a tulan maosiqa Maria minjej, “Qotei a kumbra tulan boledamu ni emqo. Kumbra deqaji Qotei a nami ungasari qudei nanqi enjrosaiqnej. Angro ino meneq di unu qaji a dego Qotei na kumbra tulan boledamu yqo. <sup>43</sup> O Maria, ni ijo Tamo Koba aqa ai. E unja kiyero deqa ni ijo talq bonum? <sup>44</sup> Ni que. Ni e metbonum e ino anjam quonumqa angro ijo meneq di unu qaji a areboleboleiyqoqa annilqo. <sup>45</sup> Tamo Koba a na ni kumbra boledamu emqas anjam di mermonaqa ni qusim marem, ‘Bole, Qotei aqa anjam di aqa damu brantqas.’ Ni degsi marem deqa ni tulan areboleboleimim sqam.” Elisabet na degsiqa Maria minjej.

### *Maria a Qotei aqa nam soqtej*

<sup>46</sup> Onaqa Maria a kamba medabu waqtosiqa marej, “Ijo are na e Tamo Koba aqa nam soqtosim a binieqnum.

<sup>47</sup> E Qotei qa tulan areboleboleibeqnu. Agi a na iga padalo sawaq na elenej.

<sup>48</sup> E aqa kanjal unja. E nam saiqoji. Di unqum. Qotei na e uratbosai. A na e nubsiqua areibqo.

Deqa bati endeqa ti bunuq qa ti tamo ungasari kalil nanngi e qa endegsib maroqnqab, 'Qotei na Maria kumbra tulan boledamu yej.'

<sup>49</sup> Qotei singila koba ti unu qaji a na e aqaryaibeqnu.

Qotei aqa ñam getento koba. Une bei aqaq di sosai.

<sup>50</sup> Qotei a tamo ungasari kalil aqa sorgomq di unub qaji nanngi qa tulan duleqnu. Bati endeqa ti bunuq qa ti Qotei a nanngi qa duloqnsim sqas.

<sup>51</sup> Qotei a wau singila koba yeqnu.

Tamo ungasari nanngo segi ñam soqtqa are qaleqnu qaji nanngi Qotei na olo winjreqnaq jaraiyeqnu.

<sup>52</sup> A na mandor kokba nanngi kobotnjroqnsiqa tamo ungasari nanngo segi ñam aguq ateqnu qaji nanngi olo ñam soqtetnjreqnu.

<sup>53</sup> Tamo ungasari mam unub qaji nanngi Qotei na inngi anainjreqnaq nanngi kere na unub. Ariya tamo ungasari inngi koba ti unub qaji nanngi a na uratnjreqnaqa nanngi inngi saiinjreqnu.

<sup>54-55</sup> A na aqa wau tamo Israel nanngi aqaryainjreqnu.

A nami marej, 'E Israel nanngi qa gaigai duloqnqai.'

A aqa anjam deqa are qaloqnsiqa agi bini Israel nanngi aqaryainjreqnu.

Qotei aqa anjam di a na nami gago moma utru nanngi minjrej.

Agi a na anjam di Abraham aqa moma kalil nanngi ti minjrej."

Maria a medabu waqtosiqa anjam degsi marej.

<sup>56</sup> Bai qalub Maria a Elisabet aqa talq di soqnej. Di koboonaqa a olo puluosiqa aqa qureq gilej.

### *Elisabet a aqaratonaq Jon a ñambabej*

<sup>57</sup> Onaqa Elisabet aqa bati kereonaqa a aqaratej. Aqaratonaga aqa angro mel ñambabej.

<sup>58</sup> Ñambabonaqa aqa qure qujai nanngi ti aqa len nanngi ti kalil endegsi poinjrej, "Tamo Koba a Elisabet qa tulan dulosiqa aqa miligi gereiyqoqa angro mel oqo." Nanngi degsi poinjrej deqa nanngi Elisabet koba na areboleboleinjrej.

<sup>59-60</sup> Bati 8 koboonaqa nanngi angro di mulun waiyqa marsib koroeb. Koroosib aqa ñam Sekaraia waiyqa laqnabqa aqa ai na saidnjrsiqa minjrej, "Iga aqa ñam Jon waiyqom."

<sup>61</sup> Onaqa nanngi na minjeb, "Ñam di ino len nanngoq di sosai." <sup>62</sup> Degsi minjsib ban na Sekaraia nenemyeb, "Ni ino angro ñam yai waiyqam?" <sup>63</sup> Onaqa a ban na minjrej, "Pepa bei osbabqa e aqa ñam nengrenyit nngi unqab." Pepa osi bonabqa endegsi nengrenyej, "Aqa ñam Jon waiyqom." Degsi nengrenyonaqa nanngi kalil tulan prugeb. <sup>64</sup> Onaqa bati qujai deqa Sekaraia aqa men otyonaqa medabu waqtosiqa anjam maroqnsiqa Qotei aqa ñam soqtoqnej. <sup>65</sup> Bati deqa tamo ungasari kalil qure dia soqneb qaji nanngi kumbra deqa qusib ulaeb. Ulaosib kumbra deqa mare mare laqnabqa nanngo anjam di tulan kobaonaqa qure kalil Judia sawaq di so qaji nanngi quekriteb. <sup>66</sup> Tamo ungasari anjam di queb qaji nanngi kalil maroqneb, "Angro di a tamo kiyero sqas?" Nanngi degsi maroqneb. Di kiyayaqa? Qotei aqa singila angro di aqaq di sonaq uneb deqa.

### *Sekaraia a Qotei aqa medabu osiqa anjam marej*

<sup>67</sup> Onaqa Mondor Bole a Jon aqa abu Sekaraia aqaq aisiq singila yonaqa medabu waqtosiqa anjam endegsi marej, <sup>68</sup> "Iga Tamo Koba Qotei aqa ñam tulan soqtoqnqom. A Israel gago Qotei. Iga aqa segi tamo ungasari unum deqa a na bosim iga awaigim iga padalqasai. <sup>69</sup> Aqa wau tamo Devit aqa len na tamo singila koba bei ñambabqas. Qotei na tamo di giltej deqa a na iga elenqas. <sup>70</sup> Qotei aqa kumbra deqa nami aqa segi medabu o qaji tamo nanngi anjam palontoqneb. <sup>71</sup> Nanngi anjam endegsib palontoqneb, 'Qotei a gago jeu tamo nanngo banq dena iga elenqas. Osim tamo kalil iga qa ugeeqnu qaji nanngo banq na dego iga elenqas.' Nanngi anjam degsib palontoqneb. <sup>72</sup> Qotei a gago moma utru nanngi qa dulosiqa aqaryainjrej. Aqa segi anjam nami singilatej qaji

deqa are qalsiqa nanġi aqaryainjrej. <sup>73</sup> Aqa anjam di a singilatosisq gago moma utru Abraham minjej. <sup>74</sup> Deqa a na gago jeu tamo nanġo banq dena iga elenjamqa iga aqa wau ojoqnqom. Iga ulaqasai. <sup>75</sup> Iga bati gaigai Qotei aqa nġamgalaq di aqa segi kumbra bole tintinj dauryoqnqom. <sup>76</sup> O ijo anġro Jon, bunuqna ni Qotei Goge Koba aqa medabu o qaji tamo sqam. Tamo unġasari nanġi degsib ni qa maroqnqab. Tamo Koba a bqa laqnmqa ni namoosim aqa gam gereiyetosim soqnm a bqas. <sup>77-78</sup> Ni na Qotei aqa segi tamo unġasari nanġi anjam minjroqnmqa nanġi quoqnsib endegsi poinjroqngas, 'Bole, Qotei a iga qa dulej deqa a na gago une kobotetgosim iga elenqas.' Gago Qotei a lanġ goge na suwan qariņyim gagoq bqas. <sup>79</sup> Tamo unġasari ambruq di sosib morenqa ulaeqnub qaji nanġi Qotei na suwantnjroqngas. Osim a na iga gam osorgoqnmqa iga lawo kumbra dauryoqnqom." Sekaraia a anjam degsi marej.

<sup>80</sup> Onaqa Jon a kobaqujaeqnaqa Qotei aqa Mondor na singila yoqnej. A wadau sawaq di sosisqa a na Israel tamo unġasari nanġi Qotei aqa anjam minjrqajqa bati qa tariņoqnej.

## 2

### *Maria a aqaratonaca Yesus a nġambabej*

<sup>1</sup> Bati deqa Rom nanġo mandor koba Sisar Ogastus a marej, "Iga sawa sawa kalilq di tamo unġasari nanġo nġam sisyqom." <sup>2</sup> Degsi marnaqa Kwirinius a Siria sawaq di gate sonaqa nanġi na nġam sisyeb. Nanġi nami nġam sisyosai oqneb. <sup>3</sup> Deqa tamo unġasari kalil nanġi na nanġo nġam atelenqajqa marsibqa nanġo segi segi qure utruq gileleneb. <sup>4</sup> Josep a Nasaret qureq dena tigelosisqa Devit aqa qure utruq oqej. Nasaret qure a Galili sawaq di unu. Devit aqa qure utru aqa nġam Betlehem. Betlehem a Judia sawaq di unu. Josep a deq oqej. Di kiyaca? A Devit aqa lenġ na nġambabej deqa. <sup>5</sup> Maria a Josep aqa nġaun soqnej deqa nanġi aiyel ombla na nanġo nġam atqa marsibqa Betlehem oqeb. Bati deqa Maria a gumaņ ti. <sup>6-7</sup> Nanġi Betlehem di sonabqa Maria aqa bati kereonaqa a anġro ej. Nerenjo tal koba qaji tamo na maqej deqa aqa anġro matu mel nġambabonaqa gara na dalaosiq makau nanġo inġi uyo tabirq di nġeioqej.

### *Lanġ anġro nanġi na kaja taqato tamo nanġi Qotei aqa anjam minjreb*

<sup>8</sup> Qolo qujai deqa qure qalaq di tamo qudei nanġo kaja nġin uyeqnaqqa taqatnjresoqneb. <sup>9</sup> Onaqa Tamo Koba aqa lanġ anġro bei aisqa nanġo areq di tigelonaq uneb. Aqa rianġ na nanġi suwantnjrnaqa nanġi unsib tulanġ ulaqeteb. <sup>10</sup> Onaqa lanġ anġro dena nanġi minjrej, "Ninġi ulaaib. E ninġi anjam bole mernġwajqa bonum. Mernġitqa ninġi qusib tulanġ areboleboleinġwas. Tamo unġasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanġi dego tulanġ areboleboleinġwas. <sup>11</sup> Anjam bole agiende. Bini Tamo Koba Kristus a Devit aqa qure utruq di nġambabqo. A na qujai tamo unġasari nanġi elenjamqa nanġi padalqasai. <sup>12</sup> Anġro mom di gara na dalaosib makau nanġo inġi uyo tabirq di nġeiotonub unu. Ninġi aisib unsib poinġwas."

<sup>13</sup> Degsi minjreqnaqa lanġ anġro tulanġ gargekoba nanġi lanġ goge na bosib lanġ anġro nami bej qaji a ombla tigelosibqa Qotei aqa nġam soqtoqnsib endegsib maroqneb, <sup>14</sup> "Lanġ goge di Qotei a nġam kobaquja oqo. Mandamq endi tamo unġasari nanġi lawo na soqnebe. Qotei a nanġi qa are tulanġ boleiyeqnu."

### *Kaja taqato tamo nanġi Yesus unqajqa marsib Betlehem qureq aiyeb*

<sup>15</sup> Lanġ anġro nanġi olo puluosib lanġ qureq oqeqnaqqa kaja taqato tamo nanġi qairosib mareb, "Iga tigelosim Betlehem aisim Tamo Koba a iga kumbra deqa mergwo qaji di unqom." <sup>16</sup> Degsib marsibqa gurgur ti aisib Maria Josep wo nanġo anġro mom a makau nanġo inġi uyo tabirq di nġeiotosib sonab unjreb. <sup>17</sup> Unjrsibqa anġro deqa anjam lanġ anġro na minjrej qaji di kalil ubtosib saeqneb. <sup>18</sup> Saeqnaq tamo unġasari kalil anjam di queb qaji nanġi pruguqetosib are koba qaloqneb. <sup>19</sup> Ariya Maria a anjam di qusiqqa aqa



areqaloq di atsiq soqnej. <sup>20</sup> Onaqa kaja taqato tamo nanği olo puluosib gileb. Anjam kalil lanğro na minjrnaq queb qaji deqa ti kumbra kalil nanği uneb qaji deqa ti nanği tulan areboleboleinjrnaqa Qotei aqa ñam soqtoqnsib giloqneb.

*Nanği anğro aqa ñam Yesus waiyeb*

<sup>21</sup> Ariya Yesus a ñambabosiq sonaqa bati 8 kereonaqa a muluñ waiyeb. Osib aqa ñam Yesus waiyeb. Ñam di nami lanğro na Maria gumanjosaisonaq minjej qaji.

*Simeon Ana wo nanği atra talq di Yesus uneb*

<sup>22</sup> Juda nanğo dal anjam bei agiende. Uña anğrotimqa bati 40 koboamqa nanği uña aqa jejamu yansetqab. Dal anjam di Moses a nami marej. Deqa Maria aqa jejamu yansetqa bati kereonaqa aqa gumbuluñ wo Jerusalem gilsibqa atra tal miligiq di Maria aqa jejamu yansetosib Yesus osib Tamo Koba aqa banğ di ateb. <sup>23</sup> Agi Moses a nami Tamo Koba aqa dal anjam endegsi nenğrenyej, “Anğro matu mel ñambabamqa ninği Tamo Koba Qotei aqa banğ di atiy. Atibqa a Qotei aqa segi tamo sqas.” <sup>24</sup> Nanği aiyel Tamo Koba Qotei aqa dal anjam di dauryosib wagme bei osib Qotei atraiyeb. Agi dal anjam endegsi unu, “Binonğ aiyel kiyo qebari bunuj aiyel kiyo osib Qotei atraiyiy.”

<sup>25</sup> Jerusalem dia tamo bei soqnej aqa ñam Simeon. Aqa kumbra tulanğ boledamu. A Qotei aqa sorgomğ di geregere soqnej. Mondor Bole na a sinğilatonaq soqnej. A endegsi are qaloqnej, “Bati brantimqa Qotei na Israel tamo unğasari nanğo are boletetnrqas.” A degsi are qaloqnsiq deqa bati di brantqajqa tarinğoqnsiq soqnej. <sup>26</sup> Mondor Bole na nami Simeon minjej, “Ni mati moiğasai. Ni moiyoşaisoqnimqa Tamo Koba a na aqa Kristus qarinyim bamqa ni unsim moiğam.” <sup>27</sup> Onaqa bati bei Qotei aqa Mondor na Simeon aqa are tigeltetonaqa atra tal miligiq gilej. Gilsiq di sonaqa Maria Josep wo nanği dal anjam dauryosib nanğo anğro Yesus osib Qotei aqa banğ di atqa marsibqa atra tal miligiq gileb. <sup>28</sup> Onaqa Simeon a Yesus unsiqa a osiq soqonyej. Soqonyosiqqa Qotei aqa ñam soqtosiq endegsi pailyej,

<sup>29</sup> “O Tamo Koba, e ino wau tamo. Ino anjam ni nami e merbem qaji di ni uratosai. Deqa e lawo na moiğai.

<sup>30</sup> Ni na ino segi tamo unğasari nanği elenjam nanği padalaib deqa ino Kristus qarinyem agi e unonum.

<sup>31</sup> Tamo unğasari kalil nanğo ñamdamuğ di ni kumbra di yqajqa gam gereiyem.

<sup>32</sup> Kristus aqa rianğ na sawa bei bei qaji nanği suwantnjroqnqas.

Osim ino segi tamo unğasari Israel nanği dego suwantnjrimqa nanğo ñam kobaqas.”

<sup>33</sup> Simeon a Yesus qa anjam degsi marnaqa Yesus aqa ai abu nanği qusib tulanğ prugeb.

<sup>34</sup> Onaqa Simeon a nanği aiyel qa Qotei pailyoşiqqa Yesus aqa ai Maria minjej, “Ni que. Qotei na anğro endi giltej deqa Israel gargekoba nanği ulonğosib padalqab. Gargekoba dego olo tigelosib ñambile bole oqab. Anğro endi a toqor bul soqnimqa gargekoba nanği na a jeutoqnqab. <sup>35</sup> Deqa gargekoba nanğo areqalo uliejunu qaji di olo boleq dqas. Yimqa serie na ino are qametmo bul are jaqatinğ oqnqam.”

<sup>36</sup> Bati deqa Qotei aqa medabu o qaji uña bei soqnej aqa ñam Ana. A Fanuel aqa anğro. A Aser aqa moma. A tulanğ qeliej. A nami tamo osiqqa gumbuluñ wo wausau 7 soqneb.

<sup>37</sup> Aqa gumbuluñ moinaqa a segi qobul soqnej. Aqa wausau kalil 84. A qobul sosiqqa a bati gaigai qolo ti qanam ti atra tal miligiq giloqnsiqqa inği ti ya ti uratoqnsiqqa Qotei pailyoqnej. A atra tal uratosai oqnej. <sup>38</sup> Simeon a anjam marsiq koboonaqa Ana a bosiqqa anğro kiñala di unsiqa Qotei aqa ñam soqtej. Osiqqa Jerusalem tamo unğasari kalil Qotei na awainjrqa marsib tarinğoqneb qaji nanği Yesus qa sainjroqnej.

*Maria Josep wo nanği olo Nasaret qureq gileb*

<sup>39</sup> Maria Josep wo nanği Jerusalem dia Tamo Koba aqa dal anjam kalil dauryekritosib nanği olo puluosib Galili sawaq gilsib nanğo segi qure utru Nasaret di soqneb. <sup>40</sup> Di

sosibqa nanngo angro kiñala Yesus a boleoqnsiqa siñgilaoqnsiq powo qelikoba oqnej. Qotei a Yesus qa are tulan boleiyuqnej.

### *Yesus aqa wausau 12 kereonaqa a Jerusalem aiyej*

<sup>41</sup> Yesus aqa ai abu nanngi wausau gaigai Juda nanngo yori bati koba ñam Pasova di unqajqa maroqnsib Jerusalem aiyoqneb. <sup>42</sup> Deqa Yesus aqa wausau 12 kereonaqa a na aqa ai abu nanngi daurnjrsiqa yori bati di unqajqa koba na Jerusalem aiyej. <sup>43</sup> Aisib yori bati di unsib koboonaqa tamo ungasari kalil nanngi puluosib nanngo segi segi qureq olo gileq nabqa angro wala Yesus a segi Jerusalem di soqnej. Aqa ai abu nanngi deqa qaliesai. <sup>44</sup> Nanngi are qaleb, “Yesus a tamo qudei nanngi daurnjrsiqa nami gilqo kiyu?” Degsib are qalsibqa qanam qujai nanngi walwelosib gileb. Gilsib gamq di Yesus unosai deqa nanngi na nanngo segi kadoi nanngi ti nanngo segi len nanngi ti Yesus qa nene nenemnjroqneb. <sup>45</sup> Onaqa ugeinjrnaqa nanngi aiyej olo puluosib Jerusalem aisib dia Yesus qa ñamoqneb. <sup>46</sup> Bati qalub nanngi Yesus qa ñamoqneb. Namosib gilsib atra tal miligiq di ñam atsib Yesus a di awesonaq uneb. A dal anjam qalie tamo nanngo ambleq di awesosiqa nanngo anjam quoqnsiqa anjam qudei nanngi nenemnjroqnej. <sup>47</sup> Aqa powo tulan kobaquja deqa a dal anjam qalie tamo nanngi kamba anjam bole bole minjreqnaqa tamo kalil aqa anjam di quoqneb qaji nanngi prugoqneb. <sup>48</sup> Onaqa aqa ai abu nanngi a unsib prugugetosib aqa ai na minnej, “O ijo angro, ni kiyuqa aqo ino abu wo kumbra deggonum? Ni que. Aqo aiyej are tulan gulbeigwoqa ni qa ñamoqnam.” <sup>49</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Ninngi kiyuqa e qa ñamoq nab? E ijo Abu aqa talq endi sqai. Ninngi di qaliesai kiyu?” <sup>50</sup> Onaqa aqa ai abu nanngi aqa anjam di qusib poinjrosai.

<sup>51</sup> Onaqa Yesus a tigelosiqa aqa ai abu nanngi daurnjrsiqa Nasaret qureq gileb. Gilsib dia a nanngo aiyej anjam geregere dauryoqnsiqa nanngo sorgomq di soqnej. Aqa kumbra kalil di aqa ai na unoqnsiqa tulan areboleboleiyeqnaqa aqa areqaloq di atnaq soqnej. <sup>52</sup> Yesus a Nasaret qureq di sosiqa a tamo kobaqujaoqnsiqa aqa powo dego qelikobaoqnej. Qotei a Yesus qa are boleiyuqnej. Tamo ungasari nanngi dego Yesus qa are boleinjroqnej.

## 3

### *Jon yansnjro qaji a wadau sawaq di Qotei aqa anjam palontoqnej*

<sup>1-2</sup> Bunuqna Sekaraia aqa ñiri Jon a wadau sawaq di sonaqa Qotei na aqa anjam minjnaq quej. Bati deqa Sisar Taiberius a wausau 15 Rom nanngo mandor koba soqnej. Pontius Pailat a Judia sawa nanngo gate soqnej. Herot a Galili sawa taqatoqnej. Herot aqa was Filip a Ituria sawa ti Trakonis sawa ti taqatoqnej. Lisanas a Abilene sawa taqatoqnej. Anas Kaiafas wo nanngi aiyej atra tamo gate soqneb. <sup>3</sup> Jon a sawa kalil Jordan ya qalaq di soqneb qaji deq giloqnsiqa Qotei aqa anjam palontoqnsiq tamo ungasari nanngi endegsi minjroqnej, “Ninngi are bulyibqa e na ninngi yansngwai. Amqa Qotei a nunngo une kalil kobotetngwas.” <sup>4</sup> Jon a kumbra degyej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami nengrenyej qaji di aqa damu brantej. A Jon qa anjam endegsi nengrenyej, “Tamo bei a wadau sawaq di tigelosimqa a tulan lelenoqnsim tamo ungasari nanngi endegsim minjroqngas, “Tamo Koba a bqajqa gam gereiyeti. Gam tingiteti. <sup>5</sup> Botau kalil mororyiy. Mana kokba ti mana kiñilala ti kalil gingenjrsib taqal atiy. Gam kanenjo kalil tingitiy. Gam niñaqejunub qaji kalil di dego gereiyiy. <sup>6</sup> Yimqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi Qotei na padalo sawaq dena elenam unqab.’ ”

<sup>7</sup> Tamo ungasari tulan gargekoba nanngi Jon na yansnjrqqa marsibqa aqa areq beq nabqa siñgila na endegsi minjroqnej, “Ninngi kumbra uge yo qaji tamo. Ninngi amal uge bul. Ninngi yai na merngwoqa mondon Qotei aqa minjin nunngoq aiyaim deqa ulaosib ijoq bonub? <sup>8</sup> Ninngi are bulyiy. Osib nunngo kumbra uge kalil uratosib kumbra bole bole yoqniy. Yim e unsiy marqai, ‘Bole, ninngi are bulyonub.’ Osiy ninngi yansngwai. Ninngi endegsib are

qalaib, 'Abraham a gago moma utru unu deqa iga Qotei aqa n̄amgalaq di tamo bole.' Ningi degsib are qalaib. Ningi quiy. Qotei na marimqa menin kalil endi dego tamo bulyosib tigelosib Abraham aqa moma brantqab. <sup>9</sup> Qotei na tapor qalat ojsiqa n̄am qomqajqa utruq di atej unu. Deqa n̄am kalil gei bole atosaeqnum qaji di Qotei na tapor dena qomelenosim n̄amyuwoq di breinjras.

<sup>10</sup> Jon a tamo un̄gasari nan̄gi anjam degsi minjrnaqa nan̄gi na kamba nenemyeb, "Ni anjam degsi mergonum deqa iga kumbra kiyeryqom?" <sup>11</sup> Onaqa Jon na minjrej, "Ni gara aiyel soqnimqa bei osim tamo gara saiqoji di ye. Ni in̄gi uyo soqnimqa qudei osim tamo in̄gi saiqoji di anaiye." <sup>12</sup> Onaqa takis o qaji tamo qudei nan̄gi Jon na yansnrqa marsibqa aqa areq bosib nenemyeb, "O Qalie Tamo, ni mare. Iga takis o qaji tamo. Deqa iga kumbra kiyeryqom?" <sup>13</sup> Onaqa Jon na minjrej, "Nun̄go gate kokba nan̄gi takis silali gembub ningi oqajqa mern̄gonub kere dego oqniy. Silali bei lan̄a goge ataib." <sup>14</sup> Onaqa qaja tamo qudei nan̄gi Jon aqa areq gilsib nenemyeb, "Ni mare. Iga kumbra kiyeryqom?" Onaqa Jon na minjrej, "Ningi tamo nan̄gi ugeugeinjraib. Osib nan̄go silali bajinoqnaib. Ningi tamo qudei gisan̄ na nan̄go jejamuq di une qametnjraib. Ningi endegsib are qaloqniy, 'Gago awai iga eqnum di iga qa kere.' "

<sup>15</sup> Bati di tamo un̄gasari nan̄gi Kristus bqajqa tarinoqnsib soqneb. Deqa nan̄gi Jon aqa anjam quoqnsib are qaloqneb, "Jon a Kristus kiyo?" <sup>16</sup> Onaqa Jon a nan̄go areqalo di qalieosiqa minjrej, "Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo singila koba. Ijo singila aqa singila ti keresai. Deqa e a kangalyqajqa e tamo bolesai. E ya na lan̄a yansn̄geqnum. Ariya Tamo Koba a bosimqa Mondor Bole aqa singila na ti n̄amyuwo na ti ningi yansn̄gwas. <sup>17</sup> A bem sum n̄oqoryosim damu elen̄osim aqa talq di atqas. Osim a bem sum aqa suwi breinjrim n̄amyuwo gaigai yuejunu qaji dia yuekritqab."

<sup>18</sup> Jon na tamo un̄gasari nan̄go are qametnjrqa osiq deqa anjam gargekoba nan̄gi minjroqnej. A Qotei aqa anjam bole nan̄gi minjroqnej.

### *Herot na Jon ojsiqa tonto talq di waiyej*

<sup>19</sup> Bati bei Jon na mandor Herot aqa une qa n̄irin̄tej. Aqa une agi a na aqa segi was aqa n̄aun̄ Herodias yaiyosiq ej. Une deqa ti kumbra uge uge kalil Herot a yoqnej qaji deqa ti Jon na n̄irin̄tej. <sup>20</sup> Deqa Herot a olo kumbra uge bei dego yej. Aqa kumbra uge bei agiende. A Jon ojsiqa tonto talq di waiyej.

<sup>21</sup> Ariya tamo un̄gasari kalil nan̄gi yanso eqnabqa Yesus a dego yanso ej. Yanso osiqa bati deqa a tarosiq lan̄ goge koqyosiq Qotei pailyeqnaqa lan̄ waqej. <sup>22</sup> Lan̄ waqonaqa Mondor Bole a binon̄ bulosiq aisiqa Yesus aqa jejamuq di awoej. Awoonaqa lan̄ goge na Qotei aqa anjam bei endegsi brantej, "Ni ijo segi an̄gro qujai. E ni tulan̄ qalaqalaimeqnum. E ni qa tulan̄ areboleboleibeqnu."

### *Yesus aqa moma nan̄go n̄am kalil*

<sup>23</sup> Yesus aqa wausau 30 kereonaqa aqa wau utru atej. Nan̄gi Yesus qa endegsib maroqneb, "A Josep aqa n̄iri." Yesus aqa moma nan̄go n̄am kalil agi marqai. Josep a Heli aqa n̄iri. <sup>24</sup> Heli a Matat aqa n̄iri. Matat a Livai aqa n̄iri. Livai a Melki aqa n̄iri. Melki a Janai aqa n̄iri. Janai a Josep aqa n̄iri. <sup>25</sup> Josep a Matatias aqa n̄iri. Matatias a Amos aqa n̄iri. Amos a Nahum aqa n̄iri. Nahum a Esli aqa n̄iri. Esli a Nagai aqa n̄iri. <sup>26</sup> Nagai a Mat aqa n̄iri. Mat a Matatias aqa n̄iri. Matatias a Semen aqa n̄iri. Semen a Josek aqa n̄iri. Josek a Joda aqa n̄iri. <sup>27</sup> Joda a Joanan aqa n̄iri. Joanan a Resa aqa n̄iri. Resa a Serubabel aqa n̄iri. Serubabel a Sealtiel aqa n̄iri. Sealtiel a Neri aqa n̄iri. <sup>28</sup> Neri a Melki aqa n̄iri. Melki a Adi aqa n̄iri. Adi a Kosam aqa n̄iri. Kosam a Elmadam aqa n̄iri. Elmadam a Er aqa n̄iri. <sup>29</sup> Er a Josua aqa n̄iri. Josua a Elieser aqa n̄iri. Elieser a Jorim aqa n̄iri. Jorim a Matat aqa n̄iri. Matat a Livai aqa n̄iri. <sup>30</sup> Livai a Simeon aqa n̄iri. Simeon a Juda aqa n̄iri. Juda a Josep aqa n̄iri. Josep a Jonam aqa n̄iri. Jonam a Eliakim aqa n̄iri. <sup>31</sup> Eliakim a Melea aqa n̄iri. Melea a Mena aqa n̄iri. Mena a Matata aqa n̄iri. Matata a Natan aqa n̄iri. Natan a

Devit aqa njiri. <sup>32</sup> Devit a Jesi aqa njiri. Jesi a Obet aqa njiri. Obet a Boas aqa njiri. Boas a Salmon aqa njiri. Salmon a Nason aqa njiri. <sup>33</sup> Nason a Aminadap aqa njiri. Aminadap a Atmin aqa njiri. Atmin a Arni aqa njiri. Arni a Hesron aqa njiri. Hesron a Peres aqa njiri. Peres a Juda aqa njiri. <sup>34</sup> Juda a Jekop aqa njiri. Jekop a Aisak aqa njiri. Aisak a Abraham aqa njiri. Abraham a Tera aqa njiri. Tera a Nahor aqa njiri. <sup>35</sup> Nahor a Seruk aqa njiri. Seruk a Reu aqa njiri. Reu a Pelek aqa njiri. Pelek a Eber aqa njiri. Eber a Sela aqa njiri. <sup>36</sup> Sela a Kainan aqa njiri. Kainan a Arpaksat aqa njiri. Arpaksat a Siem aqa njiri. Siem a Noa aqa njiri. Noa a Lamek aqa njiri. <sup>37</sup> Lamek a Metusela aqa njiri. Metusela a Enok aqa njiri. Enok a Jaret aqa njiri. Jaret a Mahalalel aqa njiri. Mahalalel a Kenan aqa njiri. <sup>38</sup> Kenan a Enos aqa njiri. Enos a Set aqa njiri. Set a Adam aqa njiri. Adam a Qotei aqa njiri.

## 4

### *Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej*

<sup>1-2</sup> Mondor Bole a Yesus aqa jejamuq di awoonaqa a Jordan yaq dena olo pulueqnaqa Mondor na a wadau sawaq osi gilej. Osi gilsiq uratonaqa bati 40 a di laqnej. Di laqnaqa Satan bosiq a Yesus a une bei atqa marsiqa walawalaiyoqnej.

Bati deqa Yesus a ingi uratoqnsiqa qurienj ti soqnej. Bati 40 koboonaqa a mamyej. <sup>3</sup> Onaqa Satan na minnej, “Ni Qotei aqa Njiriamqa meniñ kalil endi minjrim bem buliybqa ni uye.” <sup>4</sup> Degsi minjnaqa Yesus na kamba minnej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Tamo nanği ingi uyo na segi ñambile sqasai.’ ”

<sup>5</sup> Onaqa Satan a Yesus olo osiqa mana goge kobaq oqsiq dia Yesus tigeltosiqa sawa sawa kalil mandor kokba nanği na taqatejunub qaji di Yesus osoryej. <sup>6</sup> Osoryosiqa minnej, “Sawa sawa kalil di nanço sinğila ti ñoro ti ni emqai. Sawa sawa kalil di ijo. Qotei na nami ebej. Deqa e na tamo bei yqa are soqnim yqai. <sup>7</sup> Deqa ni ijo ulatamuq endi sinğa pulutosim e qa louimqa sawa sawa kalil di ni emqai.” <sup>8</sup> Onaqa Yesus na minnej, “Nami Qotei aqa anjam bei endegsib nengrenyeb unu, ‘Ino Tamo Koba Qotei a segi qa louoqnsimqa aqa sorgomq di soqne.’ ”

<sup>9</sup> Onaqa Satan na Yesus olo osiqa Jerusalem gilsiq atra tal quraq oqsiq goge dia Yesus atsiqa minnej, “Ni Qotei aqa Njiriamqa endena prugosim mandamq aye. <sup>10</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Qotei na aqa lan angro nanği minjrimqa bosib ni taqatmqab.’ <sup>11</sup> Anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende, ‘Lan angro nanği bosib ban na ni soqtmibqa ino sinğa meniñ na qalqasai.’ ”

<sup>12</sup> Onaqa Yesus na kamba Satan minnej, “Qotei aqa anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende, ‘Ni ino Tamo Koba Qotei aqa sinğila lanğa tenemtqa osim a gisanjyaim.’ ”

<sup>13</sup> Satan a kumbra kalil dena Yesus uneq waiyqa yonaq ugeiyonaqa a uratosiq ulanej. Bunuqna a na olo Yesus walawalaiyqa marsiqa tariñosiq soqnej.

### *Yesus a Galili sawaq di aqa wau utru atej*

<sup>14</sup> Qotei aqa Mondor aqa sinğila Yesus aqaq di soqnej deqa a olo puluosiqa Galili sawaq ayej. Aisiq di sonaqa qure kalilq di tamo unğasari nanği a qa saoqnsib laqneb. <sup>15</sup> A bati gaigai Juda nanço Qotei tal miligiq giloqnsiqa tamo unğasari nanği Qotei aqa anjam minjreqnaqa nanği quoqnsib aqa ñam soqtoqneb.

### *Nasaret qureq di nanği Yesus qa minjin oqetnjrej*

<sup>16</sup> Onaqa Yesus a dena walwelosiq Nasaret qureq ayej. Di aqa qure utru. A dia boleej. Aisiq di sosiqa yori bationaqa aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dauryosiqa Juda nanço Qotei tal miligiq gilsiq Qotei aqa anjam sisiyqa osiq tigelej. <sup>17</sup> Onaqa buk Baibel yonabqa a na waqtosiqa Qotei aqa medabu o tamo Aisaia aqa anjam nami nengrenyey qaji mutu bei itosiq endegsi sisiyey, <sup>18</sup> “Tamo Koba aqa Mondor ijoq di unu deqa a na e giltbosiqa merbej, ‘Ni na tamo unğasari sougetejunub qaji nanği ijo anjam bole minjroqne.’ Osiqa a na e qarınbosiq merbej, ‘Ni na tamo unğasari ñam qandimo

unub qaji nanği boletnjroqne. Osim tamo unğasari nanğo segi une na ojejunu qaji nanği gereinjroqne. Osim tamo unğasari jeu tamo nanği na ugeugeinjreqnub qaji nanği aqaryainjroqne. <sup>19</sup> Osim anjam endegsi palontoqne, “Tamo Koba a na tamo unğasari nanği boletnjrqajqa bati brantqo.” ’ ’ ”

<sup>20</sup> Yesus a anjam degsi sisiyosiq koboonaqa buk Baibel kabutosiqa Qotei tal taqato tamo yosiq a olo awoej. Onaqa tamo unğasari kalil Qotei tal miligiq di soqneq qaji nanği Yesus koqyesoqneq.

<sup>21</sup> Onaqa Yesus na nanği minjrej, “Qotei aqa anjam e endego sisiyonum ningi quonub qaji di aqa damu agi bini brantqo.” <sup>22</sup> Degsi minjrnaqa nanği kalil aqa anjam di qusib mareb, “Yesus aqa anjam di bolequja.” Osib olo areqalo kobaiyoqnsib maroqneq, “Yesus a Josep aqa njiri. Deqa a powo qabe na osiqa anjam bole endeqaji palontosiq mergeqnu?”

<sup>23</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi yawo anjam endegsib merbqab kiyo, ‘O yu qanğra tamo, ni ino segi jejamu gereiye.’ Osib ningi endegsib merbqab, ‘Kaperneam qureq di ni mañwa babteqnam iga deqa queqnum. Mañwa kere dego ni ino segi qure utruq endi babtım iga unqom.’ ” <sup>24</sup> Osiqa Yesus a olo endegsi minjrej, “E bole merñgwai. Qotei aqa medabu o tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnaqas di nanği aqa anjam quetqa asginjrqaqas. Deqa a ñam saiqoji sqas. <sup>25</sup> E bole merñgwai. Elaija aqa bati qa lañ geteñesonaqa wausau qalub bai 6 gilsiq awa bosaiognej. Deqa sawa sawa kalilq di nanği mam koba eb. Bati deqa Israel sawaq di uña qobul gargekoba soqneq. <sup>26</sup> Sonabqa Qotei na Elaija nanğoq qarinyosai. A na Elaija qarinyonaqa Saidon sawaq gilsiq Sarefat qureq di uña qobul bei aqaq di segi brantosiqa aqaryaiyej. <sup>27</sup> Qotei aqa medabu o tamo Elisa dego aqa bati qa tamo gargekoba nanğo jejamu yu na ugeelenej qaji nanği Israel sawaq di soqneq. Ariya Elisa a nanği boletnjrosai. A Siria sawaq gilsiq dia tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenej qaji aqa ñam Naman a segi boletej.”

<sup>28-29</sup> Yesus na tamo unğasari Qotei tal miligiq di soqneq qaji nanği anjam degsi minjrnaqa nanği kalil qusibqa minjin ani oqetnjrnaqa tigelosib Yesus ojsib tututosib qure qalaq osi gileb. Nanğo qure mana goge di soqnej deqa nanği Yesus mana goge dena waiyqa mareb. <sup>30</sup> Onaqa a nanğo ambleq na loumosiq ulañej.

### *Yesus a tamo bei aqaq dena mondor uge wiyetej*

<sup>31</sup> Onaqa Yesus a Kaperneam qureq gilej. Qure di Galili sawaq di unu. Gilsiq di sosiqa yori batieqnaqa tamo unğasari nanği Qotei aqa anjam plaltoqnsiq minjroqnej. <sup>32</sup> Yesus aqa anjam maroqnej di siñgila ti. A segi anjam di aqa Abu. Deqa tamo unğasari kalil nanği aqa anjam di quoqnsib tulañ prugugetoqneq.

<sup>33</sup> Yori bati bei tamo mondor uge na ojej qaji a Qotei tal miligiq di soqnej. Deqa a tulañ leleñosiqa Yesus minjej, <sup>34</sup> “O Yesus Nasaret qaji tamo, ni iga kiyergwajqa bonum? Ni iga padaltgwa bonum e? E ni qalie. Ni Qotei aqa segi Njiri bolequja. Ino jejamuq di une bei saiqoji.”

<sup>35</sup> Mondor uge dena Yesus degsi minjnaqa a siñgila na njirintosiqa minjej, “Ni medabu getentosim tamo di uratosim ulañ.” Onaqa mondor uge dena tamo di uratqa osiqa tamo unğasari nanğo ambleq di a waiyonaq mandamq di ñeiesonaqa uratosiq ulañej. Tamo di aqa jejamu yala ugetosai. A bole soqnej. <sup>36</sup> Onaqa tamo unğasari kalil nanği Yesus aqa mañwa di unsibqa nanği tulañ prugugetosib segi segi maroqneq, “Yesus a anjam bunuj mareqnu. Aqa anjam bunuj di siñgila ti mareqnu. Agi a na mondor uge nanği anjam minjreqnaqa nanği aqa anjam dauryoqnsib jaraiyeqnu.” <sup>37</sup> Tamo unğasari nanği degsib maroqnsib olo walwelosib sawa sawa kalilq di Yesus aqa mañwa deqa saiqnsib laqneq.

### *Yesus na Pita aqa mimibe boletej*

<sup>38</sup> Onaqa Yesus a tigelosiq Qotei tal uratosiq Saimon aqa ñam bei Pita aqa tal gogetej. Tal gogetosiqa Saimon aqa mimibe makobaiyonaqa jejamu kanğanyonaq unej. Deqa

Yesus aqa angoro nanngi na minjeb, “Ni a boletime.” <sup>39</sup> Onaqa Yesus a gilsiq unja maiyej qaji aqa areq di tigelosiq anjam segi minjnaqa aqa jejamu kanjan di koboej. Onaqa unja a tigelosiq nanngi ingi goiyetnjrej.

*Yesus a tamo ungasari gargekoba nanngi boletnjroqnej*

<sup>40</sup> Sen aiqa laqnaqa tamo ungasari ma utru segi segi so qaji nanngo was nanngi na joqoqnsib Yesus aqa areq boqneb. Beq nabqa Yesus na aqa ban nanngo gateq di ateqnaqa nanngo ma koboeqnaqa nanngi jaraiyoqneb. <sup>41</sup> Mondor uge gargekoba dego Yesus na winjreqnaqa nanngi olo tamo ungasari nanngi uratnjroqnsib jaraiyoqneb. Jaraiyoqnsib tulan lelenoqnsib Yesus minjoqneb, “Ni Qotei aqa Njiri.” Yeq nabqa Yesus a singila na saidnjroqnej, “Ninggi ijo ñam ubtosib maraib.” Degsi saidnjroqnej. Di kiyaaq? Nanngi qalie, Yesus a Kristus.

*Yesus a qure qureq giloqnsiq Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej*

<sup>42</sup> Onaqa nobqolo ambru Yesus na tamo ungasari nanngi alelnjrsiq qure di uratosiq wadau sawaq gilej. Gilsiq di sonaqa nanngi a qa ñamosib gilsib itosib minjeb, “Ni iga uratgaim.” <sup>43</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “E qure bei beiq dego giloqnsiyqa Qotei aqa anjam bole endegsi minjroqnaqai, ‘Ninggi are buliybqa Qotei a nunngo Mandor Koba sosim ninggi taqatngwas.’ Degsi minjroqnaqai. Qotei a deqa e qarinqbonaq mandamq aiyem.” <sup>44</sup> Yesus na tamo ungasari nanngi degsi minjrsiq nanngi uratnjrsiq gilsiq Judia sawaq di walweloqnsiq Juda nanngo Qotei tal miligiq giloqnsiq Qotei aqa anjam palontoqnej.

## 5

*Yesus na Pita minjnaqa a kakan waiyosiq qe ani ej*

<sup>1</sup> Bati bei Yesus a Genesaret ya agu kobaqujaq gilsiq alile dia tigelesonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi Qotei aqa anjam quqwajqa are qalsibqa Yesus aqa areq bosib koroeb. <sup>2</sup> Koroesonabqa Yesus a ñam atsiqa qobun aiyel alile di tiryosib sonab unjrej. Qe o qaji tamo nanngi qobun dena mandamq aisib nanngo kakan yansoqneb. <sup>3</sup> Qobun bei Saimon aqa qobun. Yesus a Saimon aqa qobun gogetosiq di awoosiq Saimon minnej, “Qobun tututim kiñala sasalem.” Onaqa Saimon na qobun tututonaq sasalonaqa Yesus a qobun miligiq di awoosiq tamo ungasari kalil nanngi alile di sonabqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

<sup>4</sup> Anjam minjrsiq koboonaqa a na Saimon minnej, “Ninggi qobun oyoosib ya robuq oqsib nunngo kakan waiyqab qe oqab.” <sup>5</sup> Onaqa Saimon na kamba minnej, “O Tamo Koba, iga qolo waukobaonum gilsiq nebeqo. Iga qe bei yala osai. Di unqum. Ni maronum deqa e kakan olo waiyqai.” <sup>6-7</sup> Onaqa qe o qaji tamo nanngi ya robuq oqsib kakan olo waiyosib qe tulan ani eb. Qe ani onabqa nanngo kakan qe na maqej deqa branqa laqnaqa titqa keresaiinjrej. Deqa nanngi na nanngo was qudei qobun beiq di soqneb qaji nanngi metnjrnab bosib koba na kakan titosib qe osib qobun aiyel miligiq di jugonab maqosib tugwa laqneb. <sup>8</sup> Onaqa Saimon aqa ñam bei Pita a Yesus aqa manwa di unsiqa aqa singaq di singa pulutosiq minnej, “O Tamo Koba, e une tamo. Deqa ni e uratbosim gile.” <sup>9</sup> Saimon na Yesus degsi minnej. Di kiyaaq? Aqa was nanngi ti qe tulan koba elenosib prugugeteb deqa. <sup>10</sup> Sebedi aqa njiri aiyel Jems Jon wo nanngi Saimon ombra wau qujai. Nanngi dego Yesus aqa manwa di unsibqa tulan prugeb. Onaqa Yesus na Saimon minnej, “Ni ulaaim. Ni qe o tamo unum deqa ni qe eqnum. Bunuqna ni degsim olo tamo oqnaqam.” <sup>11</sup> Onaqa nanngi nanngo qobun alile dia atsib nanngo ai abu nanngi uratnjrsib nanngo ñoro ti ingi ingi kalil ti uratosib Yesus dauryeb.

*Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeelenej qaji di boletej*

<sup>12</sup> Nanngi Yesus dauryosib bati bei nanngi koba na qure beiq gileb. Dia tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenej qaji a Yesus unsiqa aqa areq bosiq singa pulutosiq mandamq di ñam quosiq Yesus pailyosiq minnej, “O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqnim e boletbe.

E qalie, ni e boletbqa kere.” <sup>13</sup> Degsi minjnaqa Yesus a ban waiyosiq tamo di aqa jejamu ojej. Ojsiqa minnej, “E ni boletmqa are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme.” Onaqa bati qujai deqa aqa yu uge kalil mosoosiq aqa jejamu boleej. <sup>14</sup> Onaqa Yesus na minnej, “Ino jejamu boleqo deqa ni tigelosim gile. Ni tamo qudei nanqi ijo ñam ubtosim minjraim. Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqa inqi inqi Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiyime. Yimqa tamo ungasari nanqi ni numsis marqab, ‘Bole, ino jejamu boleqo.’ ” <sup>15</sup> Onaqa a gilsiq ariya a Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus na a boletej deqa mare mare laqnaqa aqa anjam tulan kobaosiq sawa sawa kalil keretej. Deqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi Yesus aqa anjam quqwajqa ti a na nanqo ma boletetnrqajqa ti are qalsibqa boqnsib aqa areq di korooqneb. <sup>16</sup> Ariya bati gargekoba Yesus a tamo ungasari nanqi alelnjroqnsiq wadau sawaq giloqnsiq dia a segi sosiq Qotei pailyoqnej.

### *Yesus a tamo bei jejamu laiyej qaji di boletej*

<sup>17-18</sup> Bati bei tamo ungasari nanqi olo koroesonabqa Yesus a Qotei aqa anjam palon-toqnsiq minjroqnej. Minjreqnaqa bati di Farisi nanqi ti dal anjam qalie tamo nanqi ti bosib Yesus aqa areq di awesoqneb. Nanqi Galili sawa ti Judia sawa ti nanqo qure qureq dena beleneb. Nanqi Jerusalem dena dego beleneb. Tamo Koba Qotei aqa singila Yesus aqaq di soqnej deqa a na tamo ungasari nanqo ma boletetnrqajqa wauoqnej. Onaqa tamo qudei nanqi tamo bei jejamu laiyej qaji a saperaq di nejotosib Yesus aqa areq di atqa marsibqa qoboyosib beb. <sup>19</sup> Bosib nam ateb di tamo tulan gargekoba siranmeq di jujuneb. Deqa nanqi Yesus aqa areq gilqa keresaiinjrnaqa tal quraq oqsib goge na waqtosibqa tamo sapera qoji gulaintosib ura uratonab Yesus aqa areq aiyej. <sup>20</sup> Onaqa Yesus a nanqo areqalo unej di nanqo areqalo qujai Yesus na tamo jejamu laiyej qaji di boletqa kere. Deqa a na tamo di minnej, “O ijo was, ino une kalil e na kobotetmonum.” <sup>21</sup> Onaqa dal anjam qalie tamo nanqi ti Farisi nanqi ti tal dia awesoqneb qaji nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa nanqo areqalo na mareb, “Yesus a Qotei misilinyqo. Yai na tamo nanqo une kobotqa kere? Qotei a segi qujai.” <sup>22</sup> Nanqi degsis are qaleqnabqa Yesus a nanqo areqalo di qalieosiq minjrej, “Ninqi kiyaaq degsis are qaleqneb? <sup>23</sup> Anjam kiye e na tamo jejamu laiyoq qaji di minjit ninqi qusib e qa poingwas? ‘Ino une kalil e na kobotetmonum,’ anjam de kiyo, ‘Ni tigelosim walwel,’ anjam de kiyo? <sup>24</sup> E segi Tamo Angro. E mandamq endi singila ti unum deqa e na tamo nanqo une kobotetnrqa kere. Ninqi degsi poingwajqa deqa e na tamo di boletqai.” Yesus a nanqi degsi minjrnsiq tamo jejamu laiyej qaji di koqyosiq minnej, “E ni mermqai. Ni tigelosim ino sapera osim ino talq gile.” <sup>25</sup> Degsi minjnaqa a tamo ungasari kalil nanqo namdamuq di tigelosiq aqa sapera nejesoqnej qaji di qoboyosiq Qotei aqa ñam soqtosiq walweloq aqa talq gilej. <sup>26</sup> Onaqa tamo ungasari kalil nanqi Qotei aqa manwa di unsibqa nanqi tulan pruguetosib Qotei aqa ñam soqtosib a binjyeb. Osib nanqi ulaosib mareb, “Manwa iga endego unonum di kumbra bei. Tamo qudei na manwa deqaji yeqneb iga nami unosaioqnem.”

### *Yesus na Livai minnej, “Ni e daurbe”*

<sup>27</sup> Yesus a dena walweloq takis o qaji tamo bei aqa ñam Livai a takis o talq di awesonaq gilsiq itej. Itosiq minnej, “Ni e daurbe.” <sup>28</sup> Onaqa a na aqa inqi inqi kalil uratosiq tigelosiq Yesus dauryej. <sup>29</sup> Osiq bati bei Livai a maruro atsiqa takis o qaji tamo tulan gargekoba nanqi ti Yesus aqa segi angro nanqi ti tamo lanja lanaj nanqi ti metnrnaq bosib koba na awoosib inqi uyoqneb. <sup>30</sup> Onaqa Farisi nanqi ti dal anjam qalie tamo nanqi ti bosib kumbra di unsibqa Yesus aqa angro nanqi njirntjrsib minjreb, “Ninqi kiyaaq takis o qaji tamo ti une tamo ti nanqi koba na awoosib inqi ti ya ti uyeqneb?” <sup>31</sup> Onaqa Yesus a nanqo anjam di qusiq minjrej, “Tamo ma saiqoji nanqi yu qangra tamo aqaq gilosaeqneb. Tamo ma ti nanqi segi yu qangra tamo aqaq gileqneb. <sup>32</sup> Tamo bei a marqas, ‘E tamo bole. E une saiqoji.’ E tamo deqaji nanqi metnjrit ijoq bqajqa deqa

mandamq aiyosai. Tamo a marqas, 'E une ti.' E tamo deqaji nanqi metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem."

### *Yesus a qurien qa anjam marej*

<sup>33</sup> Onaqa Farisi nanqi na olo Yesus minjeb, "Jon aqa angro nanqi bati gaigai ingi uratoqnsib qurienqnsib Qotei pailyoqnsib unub. Farisi nanqo angro nanqi dego kumbra degyeqnsib. Ariya ino angro nanqi kiyaaqa qurienosaieqnsib? Agi nanqi bati gaigai ingi ti ya ti uyoqnsib unub." <sup>34</sup> Onaqa Yesus a nanqo anjam di qusiqa a kamba yawo anjam bei endegsi minjrej, "Tamo bei a unja ban ojqa bati qa aqa was nanqi ti soqnsibqa nanqi qurienqnsib e? Sai. <sup>35</sup> Bunuqna nanqo was a nanqi uratnjrimqa bati deqa nanqi qurienqnsib sqab."

<sup>36</sup> Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, "Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari branqoq di qandimqa keresai. Degsi qandimqas di a na gara jugo bunuj di ugeugeiyqas. Amqa gara sari aqa uno bolesaiqas. Di kiyaaqa? Gara sari ti gara bunuj ti kerekereqasai. <sup>37</sup> Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa keresai. Ya nobu sari di nami kanqranosiq singilaej. Deqa a wain bunuj qamimqa wain a didiqosim ya nobu sari paratosimqa wain bilenqsim mandamq aiqas. Ya nobu a dego ugeqas. <sup>38</sup> A ya nobu bunujq di wain bunuj qamimqa ombla bole sqab. <sup>39</sup> Tamo bei a wain namij uysimqa a olo wain bunuj uyqasai. Di kiyaaqa? A marqas, 'Namij di bole.' "

## 6

### *Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba*

<sup>1</sup> Yori bati bei Yesus aqa angro nanqi ti wau ambleq na giloqnsibqa aqa angro nanqi bem sum gei elenqnsib ban na ñoqoryoqnsib uye uye giloqnsib. <sup>2</sup> Nanqi degsib gileqnsibqa Farisi qudei nanqi bosib nanqi unjrsib minjreb, "Ningi kiyaaqa kumbra degyeqnsib? Yori bati qa kumbra degyo di getento koba." <sup>3</sup> Onaqa Yesus na kamba Farisi nanqi minjrej, "Nami Devit aqa wau tamo nanqi ti mamnjrnaqa kumbra yeb qaji di ningi buk miligiq di sisiosai kiyo? <sup>4</sup> Devit a atra tal miligiq gilsiq Qotei atraiyqajqa bem uysiq aqa wau tamo nanqi dego anainjrnac uyeb. Bem di getento. Di atra tamo nanqo segi uyqajqa bem. Devit a degyej di a dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa namqalaq di une saiqoji. Ningi anjam di sisiosai kiyo?" <sup>5</sup> Osiqa minjrej, "E Tamo Angro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa Tamo Koba."

### *Yori bati qa Yesus a tamo ban qandamyey qaji di boletej*

<sup>6</sup> Olo yori bati bei Yesus a Juda nanqo Qotei tal miligiq gilsiq Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Qotei tal miligiq di tamo bei ban wo qandamyey qaji a soqnej. <sup>7</sup> Onaqa dal anjam qalie tamo nanqi ti Farisi nanqi ti Yesus koqyoqnsib. Nanqi are qaleb, "Yesus a yori bati qa tamo di boletqas kiyo? Yimqa minjqom, 'Ni na yori bati grotonum.'" Deqa nanqi Yesus koqyoqnsib. <sup>8-9</sup> Onaqa Yesus a nanqo areqalo di qalieosiq tamo ban qandamyey qaji di minjej, "Ni tigelosim gago ambleq au." Degsi minjnaqa a tigelosiq nanqo ambleq bonaqa Yesus na Farisi nanqi minjrej, "E ningi anjam bei nenemngwai. Iga yori bati qa kumbra bole yqom kiyo kumbra uge yqom kiyo? Tamo bei a padalqa laqnsimqa iga na aqaryaiyonam bole sqas di kere kiyo iga a uratonam padalqas di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo?" <sup>10</sup> Yesus na nanqi kalil degsi minjrsiq koqnjrsiq tamo ban qandamyey qaji di minjej, "Ni ino ban waiy." Degsi minjnaqa aqa ban waiyonaq boleej. <sup>11</sup> Onaqa Farisi nanqi Yesus aqa kumbra di unsibqa minjin oqetnjrnaqa nanqi Yesus kiyeryqajqa deqa qairoqnsib.

### *Yesus na aqa angro 12 nanqi giltnjrej*

<sup>12</sup> Bati deqa Yesus a segi Qotei pailyqa marsiq manaq oqej. Manaq oqsiq dia Qotei pailyeqnaqa nebeej. <sup>13</sup> Nebeonaqa Yesus na tamo kalil a dauryosib laqnsib qaji nanqi



metnjrnaqa aqa areq bonabqa nanjo ambleq dena angro 12 giltjnej. Nanji a ombla sosib aqa anjam mare mare laqajqa deqa giltjnej. <sup>14</sup> Nanjo ñam agiende. Bei Saimon. Yesus na aqa ñam bei Pita waiyej. Nanji aqa was Andru wo. Bei Jems. Nanji aqa was Jon wo. Bei Filip. Bei Bartolomyu. <sup>15</sup> Ariya Matyu Tomas wo. Bei Alfias aqa ñiri Jems. Bei Saimon agi Rom nanji winjqajqa maroqnej qaji. <sup>16</sup> Ariya bei Jems aqa ñiri Judas. Bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiqa jeu tamo nanjo banq di atej qaji.

*Yesus na tamo ungasari gargekoba nanji boletnjroqnej*

<sup>17-18</sup> Onaqa Yesus na aqa angro nanji di joqsiqa koba na manaq dena olo aiyeb. Aisib sawa gun dia sonabqa tamo ungasari gargekoba a dauryosib laqneb qaji nanji bosib aqa anjam quqwajqa ti a nanjo ma boletetnjrqajqa ti koroeb. Tamo ungasari lanja lanaj gargekoba dego Judia sawa nanjo qure qureq dena ti Jerusalem dena ti Tair qure wo Saidon qure wo nanjo sawa alile jojom dena ti beleneb. Bonabqa Yesus a tamo kalil mondor uge uge na ojeleno qaji nanji boletnjroqnej. <sup>19</sup> Aqa jejamuq na singila gileqnaqa tamo ma ti kalil nanjo ma kobooqnej. Deqa nanji kalil aqa jejamuq di nanjo ban atqa maroqnsib ban waiyoqnsib ojoqneb.

*Tamo yai nanji tulan areboleboleinjrqas?*

<sup>20</sup> Onaqa Yesus a bulosiqa aqa angro nanji koqnjrsiqa endegsi minjrej,

“Ningi bini sougetejunub qaji bunuqna Qotei a nunjo Mandor Koba sosim ningi taqatngwas. Deqa ningi tulan areboleboleingwas.

<sup>21</sup> “Ningi bini mam unub qaji bunuqna kere na sqab. Deqa ningi tulan areboleboleingwas.

“Ningi bini akam ti unub qaji bunuqna akam uratosib olo kikiqab. Deqa ningi tulan areboleboleingwas.

<sup>22-23</sup> “Ningi e Tamo Angro daurbeqnub deqa bunuqna tamo qudei na ningi jeutngoqnsib misilingoqnsib nunjo ñam ugeugeiyonqab. Nami nanjo moma nanji na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji degsib ugeugeinjroqneb. Nanji ningi ugeugeingibqa, di unqum, ningi tulan areboleboleingem. Ningi quiy. Nunjo awai bole agi lan goge di unu. Bunuqna ningi oqsib awai di itqab.

<sup>24</sup> “Ariya ningi bini ñoro koba ti unub qaji ningi ñam atoqniy. Nunjo are boletetngwajqa ingi ingi agi ningi mandamq endi ekritonub deqa bunuqna ningi gulbe koba oqab.

<sup>25</sup> “Ningi bini ingi qa kere na unub qaji ningi dego ñam atoqniy. Bunuqna ningi mam oqab.

“Ningi bini kiekeqnub qaji ningi dego ñam atoqniy. Bunuqna ningi are ugeingim akam ti sqab.

<sup>26</sup> “Tamo kalil nanji na nunjo ñam soqtetngwab di uge. Deqa ningi ñam atoqniy. Nami nanjo moma nanji na dego gisan anjam maro tamo nanjo ñam soqtetnjroqneb.

*Ningi nunjo jeu tamo nanji qa boleqnsib gereinjroqniy*

<sup>27</sup> “Ningi ijo anjam endi queqnub qaji e na olo endegsi merngwai. Tamo qudei na ningi jeutngoqnsibqa ningi kamba olo nanji jeutnjraib. Ningi nanji qa boleqnsib qalaqalainjroqniy. <sup>28</sup> Tamo qudei na ningi misilingoqnsibqa ningi kamba olo nanji misilinjraib. Ningi anjam bole bole minjroqniy. Tamo qudei na ningi ugeugeingonqnsibqa ningi kamba olo nanji ugeugeinjraib. Ningi nanji qa Qotei pailyoqniy. <sup>29</sup> Tamo bei na ula ponmimqa belosim waliqe bei osoryimqa ponjem. Tamo bei a ino gara jugo yaimimqa ni na saidyaim. Olo ino gara jugo bei dego ye. <sup>30</sup> Tamo bei na ino ingi bei yaimqajqa mermimqa ye. Yosim a na kamba olo ni emqajqa minjaim. <sup>31</sup> Kumbra bole bole tamo nanji na ningi engwajqa arearetngqnu qaji di ningi na olo nanji enjroqniy.

<sup>32</sup> “Tamo ungasari ningi qa boleqnub qaji nanji qa segi ningi kamba boleqnub di kumbra bolesai. Dal anjam gotranjo qaji tamo nanji dego kumbra degyeqnub. <sup>33</sup> Tamo ungasari ningi geregereingeqnub qaji nanji segi ningi na kamba geregereinjroqnsib di

kumbra bolesai. Dal anjam gotranjo qaji tamo nanği dego kumbra degyeqñub. <sup>34</sup> Ningi na tamo qudei nanği inği bei enjrq̄a osibq̄a nanği kamba olo ninği enğwajq̄a minjrsib inği enjrq̄ab di kumbra tulañ bolesai. Dal anjam gotranjo qaji tamo nanği dego kumbra degyeqñub. <sup>35</sup> Deqa ninği ijo anjam endi quiy. Tamo qudei na ninği jeutnjoqñibq̄a ninği kamba olo nanği jeutnjraib. Ningi nanği qa boleqñsib nanği qalaqalainjroqñiy. Osib inği bole bole enjroqñsib nanği na kamba olo ninği enğwajq̄a minjroqñnaib. Ningi kumbra degyq̄ab di ninği Qotei Goge Koba aqa anğro bole sosib awai tulañ boledamu oq̄ab. Ningi q̄alie, tamo unğasari kumbra uge uge yoqñsib Qotei binjyq̄a urateqñub qaji nanği di Qotei na kamba kumbra uge uge enjrosaieqñu. A na nanği olo kumbra bole bole enjreqñu. Deqa ninği dego Qotei aqa kumbra di dauryosib tamo bole ti tamo uge ti nanği turtnjroqñsib kumbra bole bole enjroqñiy. Ningi kumbra degyq̄ab di ninği Qotei aqa anğro bole sq̄ab. <sup>36</sup> Nunjo Abu a tamo nanği qa duleqñu deqa ninği dego Qotei aqa kumbra di dauryosib tamo nanği qa duloqñiy.

### *Ninği na tamo qudei nanği peginjraib*

<sup>37</sup> “Ninği na tamo qudei nanği peginjraib. Ninği peginjrq̄asai di Qotei a kamba dego ninği peginğwasai. Ninği na tamo qudei nanjo jejamuq̄ di une q̄ametnjraib. Yimq̄a Qotei a kamba dego nunjo jejamuq̄ di une q̄ametnğwasai. Ninği na tamo nanjo une kalil taq̄al atetnjroqñiy. Yimq̄a Qotei a dego nunjo une kalil taq̄al atetnjoqñq̄as. <sup>38</sup> Ningi na tamo nanği lueinjroqñsib inği inği enjroqñiy. Yimq̄a Qotei a kamba dego ninği lueinjoqñsim inği inği enjoqñq̄as. Osim inği inği tulañ koba enjoqñsim nunjo mogomq̄ di bilentoqñimq̄a ojqa keresainjoqñimq̄a bilenjoqñsib dobulq̄ aiyjoqñq̄ab. Ninği tamo nanği kumbra enjroqñq̄ab kere dego Qotei a kamba ninği kumbra enjoqñq̄as.” Yesus na aqa anğro nanği anjam degsi minjrej.

<sup>39</sup> Osiq̄a Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei ñam q̄andimo unu qaji a na tamo bei dego ñam q̄andimo unu qaji di gam osoryq̄a keresai. A na aqa bañ ojsim ombla walwelq̄ab di ombla mañgalsib subq̄ aiq̄ab. <sup>40</sup> Skul anğro na aqa q̄alie tamo a bunyq̄a keresai. A kobaqujaosimq̄a di aqa q̄alie tamo ombla kerekereq̄ab.

<sup>41</sup> “Kiyaq̄a ni ino was aqa ñamdamuq̄ di ñam ñenği kiñala unu di unsimq̄a ino segi ñamdamuq̄ di ñampañ kobaquja unu di ni unosai? <sup>42</sup> Kiyaq̄a ino segi ñamdamuq̄ di ñampañ kobaquja soqñimq̄a ni na tentosim ino was minjgam, ‘Was, e ino ñamdamuq̄ di ñam ñenği kiñala unonum di osiy taq̄al waiyetmq̄ai?’ Kiyaq̄a ni degsi minjgam? Kiyaq̄a ñampañ kobaquja ino segi ñamdamuq̄ di unu qaji di ni unosai? Ni gisañ tamo. Ni mati ñampañ kobaquja ino segi ñamdamuq̄ di unu qaji di taq̄al waiyosim ñamdamu suwanmimq̄a ariya degam ñam ñenği kiñala ino was aqa ñamdamuq̄ di unu qaji di geregere unsim taq̄al waiyete.”

### *Ñam uge nanği gei uge ateqñub*

<sup>43</sup> Osiq̄a Yesus a olo marej, “Ñam bole nanği gei bole ateqñub. Nanği gei uge atosaieqñub. Ñam uge nanği gei uge ateqñub. Nanği gei bole atosaieqñub. <sup>44</sup> Deqa tamo nanği ñam aqa gei unsibq̄a dena nanği poinjrq̄as, ‘Ñam di bole. Ñam di uge.’ Ningi mañ luwit marinq̄ dena q̄ura gei osib uyosaieqñub. Sil luwit marinq̄ dena wain gei osib uyosaieqñub. <sup>45</sup> Dego kere tamo bole nanjo are miligiq̄ di areq̄alo bole na maq̄ejunu. Deqa nanği kumbra bole yeqñub. Ariya tamo uge nanjo are miligiq̄ di areq̄alo uge na maq̄ejunu. Deqa nanği kumbra uge yeqñub. Tamo nanjo areq̄alo kalil nanjo are miligiq̄ na oq̄oqñsiq̄ medabuq̄ na branteqñu.”

### *Yesus a tal gereiyo kumbra qa yawo anjam marej*

<sup>46</sup> Osiq̄a Yesus a olo marej, “Kiyaq̄a ninği ‘O Tamo Koba, O Tamo Koba’ e degsib metboqñsib olo ijo anjam dauryosaieqñub? <sup>47-48</sup> Ningi quiy. Tamo unğasari nanği ijoq̄ bosib ijo anjam q̄usib dauryq̄ab di nanği tal gereiyo tamo bul sq̄ab. Tal gereiyo tamo di a tal utru atq̄a osiq̄a tal ai sub bogelenjosiq̄ guma koba aiyelenjosiq̄ meniñ itelenj.

Bunuqna awa koba bosimqa ya meli dosim tal di qamsim putqasai. Singila na tigelesqas. Di kiyaaqa? A meniñ quraq di tal atej deqa. <sup>49</sup> Ariya tamo ungasari nanği ijo anjam qusib olo dauryqa uratqab di nanği tamo bei laña sub gogeq di aqa tal atej qaji a bul sqas. Tal atnaq sonaqa awa koba bosiq ya meli dosiq tal di qamsiq renğintosiğ putonaq aisiğ tulañ niñaqej.”

## 7

### *Yesus na qaja tamo gate bei aqa kanğal tamo boletej*

<sup>1</sup> Yesus a anjam kalil degsi marnaqa tamo ungasari nanği qunabqa a nanği uratnjrsiqa Kaperneam qureq aiyej. <sup>2</sup> Dia qaja tamo gate bei soqnej. A Rom tamo. Aqa kanğal tamo a tulañ qalaqalaiyoqnej qaji di makobaiyosiqa moiqa laqnej. <sup>3</sup> Deqa tamo qudei na qaja tamo gate di minjeb, “Yesus a bço Kaperneam endi unu.” Degsi minjnab quej. Qusiqa Juda gate qudei nanği Yesus minjib bosim aqa kanğal tamo boletqajqa deqa qarijnjrnaq gileb. <sup>4</sup> Gilsib Yesus itosib singila na pailyosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iga uratgaim. Qaja tamo gate di a tamo bolequja. <sup>5</sup> A Juda kalil nanği qa tulañ boleqnsiqa gaigai geregereinjreqnu. Agi a na gago Qotei tal gereiyej.”

<sup>6</sup> Nanği degsib Yesus minjnab qusiqa tigelosiq nanği daurnjrsiq koba na aiyej. Aisib tal jojomyqa laq nabqa qaja tamo gate dena aqa was qudei nanği olo qarijnjrnaq gilsib gamq di Yesus turosib minjeb, “O Tamo Koba, gago was a marqo, ‘Ungum, ni laña waukobaaim. E tamo bolesai deqa ni ijo talq baim. <sup>7</sup> E dego ino areq bqa keresai. Deqa ni anjam segi marimqa ijo kanğal tamo a boleqas. <sup>8</sup> E dego tamo kokba qudei nanği sorgomq di unum. Ijo qaja tamo nanği ijo sorgomq di unub. E bei minjqai, “Ni gile.” Yimqa a gilqas. Bei minjqai, “Ni au.” Yimqa a bqas. Ijo kanğal tamo bei minjqai, “Wau di ye.” Degsi minjitqa a ijo anjam dauryqas.’ ”

<sup>9</sup> Onaqa Yesus a anjam di qusiqa tulañ prugugetej. Osiqa bulosiq tamo ungasari gargekoba a dauryoqneb qaji nanği minjrej, “E niñgi endegsi mernğwai. Qaja tamo gate di a e qa aqa areqalo tulañ singilatqo. Israel tamo nami e qa degsi aqa areqalo singilato qaji bei unosai.” <sup>10</sup> Onaqa qaja tamo gate aqa was nanği a na qarijnjrej qaji nanği olo puluosib aqa talq gilsib kanğal tamo di a boleosiğ sonaq uneb.

### *Yesus a uña qobul bei aqa nri moiyej qaji di olo tigeltej*

<sup>11</sup> Olo bati bei Yesus a qure beiq aiyej. Qure di aqa ñam Nain. Tamo ungasari gargekoba nanği Yesus aqa anğro ti koba na aiyej. <sup>12</sup> Yesus a qure polomq di branteqnaqa tamo bei nami moiyej qaji a subq atqajqa qoboiyosib giloqneb. Tamo di aqa ai qobulej. Aqa anğro qujai bole qujai agi a segi. Anğro di qoboiyosib gileqnabqa tamo ungasari tulañ gargekoba qure dia soqneb qaji nanği uña di koba na walwelosib giloqneb. <sup>13</sup> Onaqa Tamo Koba a uña di unsiqa a qa tulañ dulosiqa minjej, “Ni akamaim.” <sup>14</sup> Degsi minjsiq walwelosiq ban waiyosiq kulum anğro jigej qaji di ojnaqa tamo nanği a qoboiyosib giloqneb qaji tigeleb. Onaqa Yesus na anğro moiyej qaji di minjej, “O anğro, e ni mermqai, ni tigel.” <sup>15</sup> Degsi minjnaqa a tigelosiq awoosiq anjam maroqnej. Onaqa Yesus na a ban ojsiqa osi gilsiq aqa ai yej. <sup>16</sup> Onaqa tamo ungasari kalil qure dia soqneb qaji nanği Qotei aqa mañwa di unsibqa nanği tulañ prugugetosib Qotei aqa ñam soqtosib maroqneb, “Bole, bini Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaquja a gago ambleq endi brantqo. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanği aqaryainjrqaqqa deqa tamo di qarinyqo bço.” <sup>17</sup> Yesus a mañwa di yonaqa tamo ungasari nanği unsib deqa mare mare laq nab Judia sawaq di, sawa bei beiq di nanği quekriteb.

### *Jon yansnjro qaji aqa anğro aiyej nanği anjam bei Yesus nenemyeb*

<sup>18</sup> Jon aqa anğro nanği mañwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa Jon saiyej. <sup>19</sup> Saiyonab Jon na aqa anğro aiyej nanği metnjrnaq aqa areq bonabqa minjrej, “Niñgi Tamo Koba aqa areq gilsib endegsib nenemyiy, ‘Kristus agi Qotei na nami qarinyim bqajqa marej qaji di

ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tarinqom kiyo?”<sup>20</sup> Jon na nanqi aiyel degsi minjrsiq qarinqjrnqaq Yesus aqa areq gilsib minjeb, “Jon yansnjro qaji a na iga qarinqwoqa inoq bonum. A ni endegsi nenemmqo, ‘Kristus agi Qotei na nami qarinqyim bqajqa marej qaji di ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tarinqom kiyo?’ ”

<sup>21</sup> Bati deqa Yesus na tamo ungasari tulan gargekoba ma utru segi segi nanqi ti tamo nanqo jejamu mondor uge uge na ojeleno qaji nanqi ti boletnjroqnej. Tamo nam qandimo gargekoba dego boletnjreqnaqa nam poinjroqnej. <sup>22</sup> Deqa Yesus a tamo aiyel Jon na qarinqjrej qaji nanqi di minjrej, “Ninqi aisib kumbra ninqi uneqnuq qaji deqa ti anjam ninqi queqnuq qaji deqa ti Jon saiyosib minjiy. Endegsib minjiy, ‘Tamo nam qandimnjro qaji nanqi olo nam poinjreqnaqa sawa uneqnuq. Tamo jejamu lainjro qaji nanqi olo walweleqnuq. Tamo nanqo jejamu yu na ugeeleno qaji nanqo yu kalil koboeqnu. Tamo dabkala getenjro qaji nanqo dabkala olo waqeqnu. Tamo moreno qaji nanqi olo tigeleqnuq. Tamo sougetejunub qaji nanqi Qotei aqa anjam bole queqnuq. <sup>23</sup> Tamo nanqi e qa nanqo areqalo singilatoqnsib olo ijo nam ulontosaieqnuq qaji nanqi tulan areboleboleinjreqnu.’ ”

<sup>24</sup> Onaqa Jon aqa angro aiyel nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa nanqi olo puluosib Jon minjqajqa aiyeb. Aiyeqnaqqa Yesus na tamo ungasari gargekoba a ombla soqneb qaji nanqi Jon qa endegsi minjrej, “Ninqi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ninqi tamo silai aqa banga bul jagwa na pileteqnaqa di unqajqa gileb kiyo? Sai. Jon a tamo deqaji sai. <sup>25</sup> Deqa ninqi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ninqi tamo gara bole walaosi laqnu qaji di unqajqa gileb kiyo? Di dego sai. Tamo gara bole walaoqnsib noro koba ti unub qaji nanqi mandor kokba nanqo talq di unub. <sup>26</sup> Deqa ninqi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ninqi Qotei aqa medabu o qaji tamo bei unqajqa gileb kiyo? Od. Agide. Ninqi deqa unqa gileb. Deqa e ninqi endegsi merngwai. Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaquja. A na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanqi tulan bunjrejunu. <sup>27</sup> Agi nami e mandamq aiyosaisanamqa Qotei a Jon qa endegsi merbej, ‘Ni que. E na ijo anjam maro tamo qarinqyitqa a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas.’ Tamo di agi Jon. Anjam di Qotei aqa nengrenq di unu. <sup>28</sup> Deqa e bole merngwai. Jon yansnjro qaji a na tamo kalil mandamq endi unub qaji nanqi tulan bunjrejunu. Ariya tamo qudei nam saiqoji unub qaji nanqi Qotei na taqatnjroqnsiqqa nanqo Mandor Koba unu deqa nanqi olo Jon tulan bunyejunub.”

<sup>29</sup> Onaqa tamo ungasari nanqi ti takis o qaji tamo nanqi ti anjam di qusib mareb, “Bole. Qotei aqa kumbra kalil di bole tintin.” Nanqi degsib mareb. Di kiyaya? Nanqi nami are bulyonab Jon na yansnjrej deqa. <sup>30</sup> Ariya Farisi nanqi ti dal anjam qalie tamo nanqi ti Jon na yansnjrqqa urateb deqa nanqi gam bole Qotei na osornjrej qaji di qoreiyeb.

<sup>31</sup> Onaqa Yesus a olo marej, “Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanqo kumbra qa e yawo anjam kiyersiy marqai? <sup>32</sup> E nanqo kumbra qa endegsi marqai. Nanqi angro du du bul qure ambleq di alañoqnsib angro qudei na qudei minjreqnuq, ‘Iga yumba anjamonumqa ninqi lou tuosai. Iga are uge qa louonumqa ninqi akamosai.’ ” <sup>33</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Jon yansnjro qaji a bosiqqa inqi ti wain ti uratosiq sonaqa ninqi a qa mareqnuq, ‘A mondor uge ti unu.’ <sup>34</sup> Ariya e Tamo Angro bosimqa inqi ti wain ti uyeqnamqa ninqi e nuboqnsib mareqnuq, ‘Ninqi uniy. Yesus a qunjan ani. A wain uyo ani. A takis o qaji tamo ti une tamo ti nanqi koba na walweleqnuq.’ ” <sup>35</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei aqa tamo ungasari nanqi bole qalieeqnuq, aqa powo tulan kobaquja.”

### *Unja bei a gorenq quleq ti osiq Yesus aqa singa liyoqnej*

<sup>36</sup> Bati bei Farisi tamo bei aqa nam Saimon a Yesus minjej, “Ni ijo talq bamqa aqo ombla inqi uyqom.” Onaqa Yesus a Saimon odyosiqqa aqa talq gilsiqqa Saimon ombla awoosib inqi uyoqneb. <sup>37-38</sup> Onaqa sambala unja bei qure dia soqnej qaji a anjam endegsi quej, “Yesus a Saimon aqa talq di sosisqa inqi uyeqnu.” A anjam degsi qusiqqa gorenq jalina

quleq ti osiqa Saimon aqa tal miligiq gilsiq Yesus aqa qoreq na bosiq aqa sinqa jojomq di tigelosiq akamej. Akamonaqa aqa nam ya Yesus aqa sinqaq ainaqa sinqa tombol na awoosiq aqa nam ya sinqaq aiyej qaji di aqa segi gate banqa na piyoqnsiqa Yesus aqa sinqa kundoqyoqnsiqa goren quleq ti dena Yesus aqa sinqa liyoqnej.

<sup>39</sup> Uña a kumbra di yonaqa Saimon a unsiqa are qalej, “Yesus a Qotei aqa medabu o tamo unu qamu uña endi bosiq aqa jejamu ojjo qaji di sambala uña a degsi poiyoq qamu.”

<sup>40</sup> Onaqa Yesus a Saimon aqa areqalo di qalieosiqa minnej, “Saimon, e ni anjam bei mermqai.” Onaqa Saimon na minnej, “O Qalie Tamo, ni mare.” <sup>41</sup> Onaqa Yesus na yawo anjam endegsi Saimon minnej, “Tamo aiyel na tamo bei silali yaiyeb. Bei na 100 kina yaiyeb. Bei na 10 kina yaiyeb. Yaiyonabqa minjrej, ‘Bunuqna ningi na kamba silali di olo e ebqab.’ <sup>42</sup> Ariya bunuqna nanqi aiyel na kamba silali di a olo yqa keresai deqa a na nanqi aiyel minjrej, ‘Ungum, ningi na silali di olo ebaib. Uratij.’ Degsi minjrej. Deqa Saimon, ni merbe, tamo yai a tamo deqa tulan are boledamuiyqas? Tamo 100 kina yaiyeb qaji a kiyo tamo 10 kina yaiyeb qaji a kiyo?”

<sup>43</sup> Onaqa Saimon na minnej, “E are qalonum, tamo 100 kina ej qaji a tamo deqa tulan are boledamuiyqas.” Onaqa Yesus na Saimon minnej, “Ni kere maronum.”

<sup>44</sup> Osiq bulosiqa sambala uña di areiyosiq Saimon minnej, “Ni uña endi unime. E ino tal miligiq gilonumqa ni ijo sinqa yansetbosai. Ariya uña endi a bosiq aqa nam ya na ijo sinqa yansetbosiq aqa gate banqa na ijo sinqa piyoq. <sup>45</sup> E ino tal miligiq gilonumqa ni e kundoqbosai. Ariya uña endi a bosiq ijo sinqa kundoqyoqnaq agi kundoqyoqnsiq unu.

<sup>46</sup> Ni na ijo gate goren na liyosai. Ariya uña endi a goren boledamu quleq ti osi bosiq dena ijo sinqa liyoq. <sup>47</sup> Deqa Saimon, e ni mermqai. Sambala uña endi aqa une tulan gargekoba. E na aqa une kalil kobotetonum deqa a e qa are tulan boledamuiyqo. Ariya e na tamo bei aqa une quja quja segi kobotetqai di a e qa are bolekiñalayqas.” <sup>48</sup> Osiqa uña di minnej, “Ino une kalil e na kobotetmonum.” <sup>49</sup> Onaqa tamo nanqi Yesus koba na awoosib ingi uyoqneb qaji nanqi aqa anjam di qusibqa segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero deqa a na tamo nanqo une kobotetnreqnu?” <sup>50</sup> Onaqa Yesus na uña di minnej, “Ni ino areqalo e qa singilatunum deqa Qotei na ni oqo. Deqa ni are lawo na gilime.”

## 8

### *Ungasari qudei nanqi Yesus dauryosib koba na walweloqneb*

<sup>1</sup> Bati bei Yesus a walweloqiqa qure kokba ti qure kiñilala ti dia brantoqnsiqa Qotei a tamo ungasari nanqo Mandor Koba sosim nanqi taqatnjrqas anjam bole di minjre minjre laqnej. Tamo 12 Yesus na giltnjrej qaji nanqi a ti walweloqneb. <sup>2</sup> Ungasari qudei nami nanqo jejamuq dena Yesus na mondor uge uge winjrej qaji nanqi ti uña qudei nami mainjrnaqa Yesus na boletnjrej qaji nanqi ti Yesus dauryosib koba na walweloqneb. Uña bei aqa ñam Maria. A Makdala qure qaji. Nami mondor uge 7 nanqi aqa jejamuq di sonabqa Yesus na winjretej. <sup>3</sup> Uña bei aqa ñam Joana. A Kusa aqa nauj. Kusa a Mandor Herot aqa tal taqatoqnej qaji. Uña bei aqa ñam Susana. Ungasari gargekoba nanqi dego Yesus dauryoqneb. Nanqi nanqo segi silali na Yesus aqa angro nanqi ti ingi awaiyetnjroqneb.

### *Yesus a saga yago qa yawo anjam marej*

<sup>4</sup> Bati deqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi qure qure kalilq dena bosib Yesus aqa areq di koroonaqqa a tigelosiqqa yawo anjam endegsi minjrej, <sup>5</sup> “Tamo bei a saga yago osiq aqa ingi wauq di breiyej. Breiyonaqa saga yago qudei gam qalaq aiyeleneb. Ainabqa tamo qudei nanqi walwelosib saga yago di soselenonabqa qebari nanqi bosib uyekriteb. <sup>6</sup> Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeleneb. Mandam di guma menin

ti. Gogeq di mandam kiñala. Deqa saga yago aiyelenosib urur oqoqujateb. Onaqa mandam olo kangranoaq saga yago laosib moreneb. <sup>7</sup> Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeleneb. Dena oqeb qaji sil luwit na dego dauryosiq oqsic kabutnjrnaq geitosai. <sup>8</sup> Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb. Di aisib oqoboledamuyosib gei tulan gargekoba ateb. 100 dego.” Yesus na tamo ungasari nanqi yawo anjam degsi minjrsiq koboonaqa a tulan lelenosiq marej, “Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

*Yesus a kiyaaqa tamo ungasari nanqi yawo anjam minjroqnej?*

<sup>9</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanqi aqa yawo anjam di qusibqa nanqi anjam aqa utru geregere qalieqajqa deqa Yesus nenemyeb. <sup>10</sup> Nenemyonabqa a na kamba endegsi minjrej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru uliejunu. Di Qotei na babtinqa ijo angro ninqi segi utru qalieqab. Ariya tamo ungasari lanaj nanqi yawo anjam segi minjroqnqai. Deqa nanqi nam atoqnqab di nanqi ijo anjam aqa damu unqasai. Nanqi dab atoqnqab di nanqi ijo anjam aqa utru poinjqasai.”

*Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babtej*

<sup>11</sup> Osica Yesus a olo marej, “Saga yago qa yawo anjam maronum di aqa utru e na babtinqa ninqi quiy. Saga yago di Qotei aqa anjam. <sup>12</sup> Saga yago qudei gam qalaq aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanqi Qotei aqa anjam qusib nanjo are miligiq di atib soqnimqa Satan a bosim anjam di olo yainjqas. Yim nanqi Qotei aqa anjam nanjo areqaloq di singilatqa keresai. Deqa Qotei a nanqi elenqasai. <sup>13</sup> Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanqi Qotei aqa anjam qusib tulan areboleboleinjqamqa anjam di oqujatosib nanjo areq atqab. Ariya anjam di nanjo are miligiq tulan guma aiyosai. Deqa sokiñala gulbe bei bei nanjoq bamqa nanjo areqalo Yesus qa singilateqnub qaji di nanqi olo ulontqab. <sup>14</sup> Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanqi Qotei aqa anjam quqwab. Ariya bunuqna nanjo segi jexamu qa ulaqajqa ti ñoro koba oqajqa ti mandam qa ninqi ninqi qa areboleboleinjqajqa ti kumbra dena anjam bole nanjo are miligiq di unu qaji di tentim loumqas. Saga yago uge nanqi gei bole atosaiqnub dego kere. <sup>15</sup> Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanqi Qotei aqa anjam qusib ojsib dauryoqnqab. Nanjo are miligi bolequja deqa nanqi singila na tigelesosib gulbe qoboioqnqab. Saga yago bole nanqi gei bole ateleqnub dego kere.”

*Tamo bei a lam qatrentosim kulum miligiq jugwasai*

<sup>16</sup> Osica Yesus a olo marej, “Tamo bei a lam qatrentosim web na kabutqasai. A bijal surumq di atqasai. Boleq di gaintim warum suwanamqa tamo ungasari nanqi tal miligiq gilsib warum geregere unqab. <sup>17</sup> Dego kere kumbra kalil uliejunu qaji di olo boleq dqas. Ninqi ninqi kalil kabuejunu qaji di dego olo boleq dimqa tamo ungasari nanqi unsib utru qalieqab.

<sup>18</sup> “Deqa ninqi ijo anjam geregere qusib poinqem. Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas. Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqaq di unu qaji di Qotei na olo yayimqa a lanja sqas. Tamo di a marqas, ‘E powo ti.’ Di sai. A powo saiqoji.”

*Tamo yai nanqi Yesus aqa was bole? Tamo yai nanqi Yesus aqa ai bole?*

<sup>19</sup> Onaqa Yesus aqa was nanqi aqa ai koba na Yesus aqaq bosib talq di iteb. Itosib tamo ungasari gargekoba siranmeq di jujuneb deqa nanqi aqa areq gilqa keresainjrej. <sup>20</sup> Deqa tamo qudei na Yesus minjeb, “Ino was nanqi ino ai ombla na ni numqa bonub agi oqeq di

tigelejunub.” <sup>21</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo ungasari Qotei aqa anjam qusib dauryeqnub qaji nanği ijo ai bole. Nanği ijo was bole dego.”

*Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minjrnaq laeb*

<sup>22-23</sup> Bati bei Yesus aqa anğro nanği ti qobun bei gogetosibqa Yesus na minjrej, “Iga ya agu taqal beiq gilqom.” Degsi minjrnaq nanği koba na qobun na gileqnaqqa Yesus a unnamyonaqa qobun miligiq di neisiq qambumtej. Onaqa jagwa koba tigelosiq ya korkortosiqa qobun qaloqnsiqa morman miligiq aiyeqnaqa ya maqonaqa qobun tugwa laqnej. <sup>24</sup> Deqa Yesus aqa anğro nanği tulan ulaugetosib aqa areq bosib dudumyosib minjeb, “O Tamo Koba, iga padalqa laqnum.” Degsi minjnabqa Yesus a nanğo anjam di qusiqa qutuosiqa tigelej. Tigelosiq jagwa ti ya ti singila na minjrej, “Ninği laoiy.” Onaqa jagwa ti ya ti laosib tulan maninej. <sup>25</sup> Onaqa Yesus na aqa anğro nanği minjrej, “Ninği kiyaaqa e qa nunğo areqalo singilatosai?” Degsi minjrnaq nanği tulan ulaugetosib segi segi maroqneq, “Yesus a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti minjrqaqa aqa anjam qusib laonub?”

*Yesus a tamo bei aqa jejamuq na mondor uge gargekoba winjretej*

<sup>26</sup> Onaqa Yesus aqa anğro nanği ti Galili sawa uratosib ya agu ambleq na potosib qobun na gilsib Gerasa sawaq di tiryeb. <sup>27</sup> Tiryosib Yesus a mandamq ainaqa qure deqaji tamo bei a bosiqqa Yesus itej. Tamo di a mondor uge uge na ojeleno qaji. A bati gaigai yosi laqnej. A nami koba degsi soqnej. A talq di neiosaiqnej. A gaigai tamo sub ato sawaq di neioqnej. <sup>28</sup> Deqa a Yesus unsiqa tulan lelenosiqa bosiq Yesus aqa areq di singa pulutosiqa minjej, “O Yesus, Qotei Goge Koba aqa Njiri, ni e kiyerbqa bonum? E ni endegsi mermqai, ni e jaqatin ebaim.”

<sup>29</sup> Mondor uge dena Yesus degsi minjej. Di kiyaaqa? Yesus na singila na minjoqnej, “Ni tamo di uratosim ulan.” Mondor uge dena bati gargekoba tamo di aqa jejamu ugeugeiyeteqnaqa tamo qudei na ojoqnsib sil kokba na aqa singa ti ban ti tontoqnsib geregere taqatoqneq. Yeqaqa mondor uge dena sil kokba kukoqyelenoqnsiqa tamo di oqnsiqa wadau sawaq osi giloqnej.

<sup>30</sup> Deqa Yesus na mondor uge di nenemyej, “Ino ñam yai?” Onaqa minjej, “Ijo ñam Qoto Tamo Gargekoba.” A na Yesus degsi minjej. Di kiyaaqa? Mondor uge tulan gargekoba tamo di aqa jejamuq di soqneq deqa. <sup>31</sup> Onaqa mondor uge nanği singila na pailosib Yesus minjeb, “Ni iga sub guma kobaq di waigaim.”

<sup>32-33</sup> Bati deqa bel tulan gargekoba nanği mana goge dia suwaroqneq. Deqa mondor uge nanği na Yesus minjeb, “Ni iga qarinqimqa iga bel nanğo jejamuq gilelenqom.” Onaqa Yesus a mondor uge nanği odnjrnaqqa nanği na tamo di uratosibqa segi segi bel nanğo jejamuq gilelenqeb. Gilnabqa bel kalil nanği gurgurosib botau dena prugelenosib yaq aisib ya uysib moreneq.

<sup>34</sup> Onaqa bel taqatoqneq qaji tamo nanği kumbra di unsibqa jaraiyosib qure miligiq aisib tamo ungasari kalil nanği sainjroqnsib laqneq. Gamq di dego sainjroqnsib laqneq.

<sup>35</sup> Onaqa tamo ungasari nanği kumbra di unqajqa beb. Bosib Yesus aqa areq di koroosib nam ateb di tamo nami mondor uge ti sosiq yosi laqnej qaji aqa areqalo boleosiqa gara tigsiq Yesus aqa singa jojomq di awesonaq uneb. Unsib ulaugeteb. <sup>36</sup> Onaqa tamo nanği Yesus aqa manwa di uneb qaji nanği na tamo ungasari nanği sainjreb. Yesus na mondor uge winjrnaq tamo a boleej deqa sainjreb. <sup>37</sup> Yesus a manwa di babtej deqa tamo ungasari kalil Gerasa sawaq di soqneq qaji nanği tulan ulaugetosib minjeb, “Ni iga uratgosim ulan.” Onaqa Yesus a qobun gogetosiqa nanği uratnjrsiq aiyej. <sup>38</sup> Aiqqa laqnaqa tamo Yesus na mondor uge winjretej qaji a singila na pailosiq minjej, “E ni daurmqai.” Onaqa Yesus na saidyosiq minjej, <sup>39</sup> “Ni olo ino segi qureq gilsim Qotei na kumbra tulan boledamu emqo deqa nanği sainjre.” Onaqa a puluosiq aqa qureq gilsiq Yesus na kumbra tulan boledamu yej deqa tamo ungasari kalil nanği sainjroqnsiq laqnej.

*Uña bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosiq olo angro moiyej qaji a tigeltej*

<sup>40</sup> Onaqa Yesus a olo qobun gogetosiq Galili sawaq gilej. Gilsiq qobun tiryonaq mandamq aisiq nam atej di tamo ungasari tulan gargekoba nanqi nami bosib a qa tariñesonab unjrej. Deqa nanqi a unsibqa tulan areboleboleinjrej. <sup>41</sup> Onaqa Qotei tal taqato tamo bei aqa ñam Jairus a bosiq Yesus aqa areq di sinqa pulutosiq pailyosiq minjej, “Ni ijo talq au.” <sup>42</sup> Degsi minjej. Di kiyaaqa? Aqa angro sebiñ qujai bole qujai moiqa laqnej deqa. Angro aqa wausau 12.

Onaqa Yesus na Jairus odyosiq tigelosiq a dauryosiq gileqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi dego nanqi aiyel daurnjrsib jujunosiñ giloqneb. <sup>43</sup> Gileqnaqqa nanjo ambleq di uña bei ma ti soqnej qaji a nanqi daurnjrsiq giloqnej. Uña di nami bai na unej leñ aiyosiq degsi soqnej wausau 12 uratej. Tamo gargekoba nanqi nami a boletqa yeqnañ nanqi keresaiinjroqnej. <sup>44</sup> Deqa a Yesus aqa qoreq na dadauryosiqqa bañ waiyosiq Yesus aqa gara mutu ojej. Ojnaqa aqa leñ aiyosiq qaji di koboej. <sup>45</sup> Onaqa Yesus a marej, “Yai na ijo gara ojqa?” Onaqa tamo ungasari kalil nanqi saidonabqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni unime. Tamo ungasari tulan gargekoba nanqi ni daurmosib jujunmejunub.” <sup>46</sup> Onaqa Yesus a kamba marej, “E qalieonum, bei na ijo gara ojqa sinqila qudei ijo jejamu uratosiq aqaq gilqo.” <sup>47</sup> Onaqa uña di a are qalej, “E Yesus aqa gara ojonum ijo ma koboqo di ulitqa keresai.” A degsi are qalsiq are ton-tonyonaqa jinqa na bosiq Yesus aqa areq di sinqa pulutosiq tamo ungasari kalil nanjo namdamuq di aqa kumbra yej qaji di ubtektej. A Yesus aqa gara ojej deqa ti aqa ma urur koboej deqa ti ubtej. <sup>48</sup> Onaqa Yesus na minjej, “O uña, ni ino areqalo e qa sinqilatosis ijoq bonum deqa ino ma agi koboqo. Deqa ni are lawo na gilsim bole soqnime.”

<sup>49</sup> Yesus na uña degsi minjeqnaqa tamo bei a Jairus aqa talq dena bosiqqa Jairus minjej, “Ungum. Ino angro nami moiqa. Deqa ni Qalie Tamo a laña wau koba yaim. Uratim aiyem.” <sup>50</sup> Degsi minjnaqa Yesus a anjam di qusiqqa Jairus minjej, “Ni ulaaime. Ni e qa ino areqalo sinqilatimqa ino angro a boleosis nambile sqas.” <sup>51</sup> Osiqa Jairus ombila gilsib Jairus aqa talq di branteb. Brantosib Yesus na tamo ungasari kalil nanqi tal gogetqa saidnjrsiqqa angro moiyej qaji aqa ai abu aqa angro qalub agi Pita na Jon na Jems na nanqi segi joqsiaq tal gogeteb. <sup>52</sup> Tamo ungasari kalil nanqi na angro moiyej qaji a akamkobatoqneb. Deqa Yesus na minjrej, “Ninji akamaib. Angro di a moiyojai. A laña ñeisiq qambumtejunu.” <sup>53</sup> Degsi minjnaqa nanqi Yesus kikiyeb. Nanqi qalieeb, “Angro a nami moiyoletqa.” Degsib qalieosis deqa Yesus kikiyeb. <sup>54</sup> Onaqa Yesus a warum miligiq gilsiqqa angro aqa bañ ojsiqqa soqtosiq minjej, “O Angro, ni tigel.” <sup>55</sup> Degsi minjnaqa a olo nambile osiqqa urur tigelej. Onaqa Yesus na aqa ai abu nanqi minjrej, “Ninji inji osib a anaiyiy.” <sup>56</sup> Aqa ai abu nanqi Yesus aqa manwa di unsib deqa nanqi tulan prugugeteb. Onaqa Yesus na minjrej, “Ninji ijo manwa endi unonub deqa ninji ijo ñam ubtosib tamo qudei minjraib.”

## 9

*Yesus na aqa angro 12 nanqi wau enjrej*

<sup>1</sup> Bati bei Yesus na aqa angro 12 nanqi koroinjrsiqqa sinqila enjrej. Nanqi tamo ungasari nanjo jejamuq dena mondor uge uge winjraqajqa ti tamo nanjo ma kobotetnjraqajqa ti deqa sinqila enjrej. <sup>2</sup> Osiqa nanqi qarinjrsiqqa minjrej, “Ninji giloqnsibqa Qotei na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas anjam di minjre minjre laqnsibqa nanjo ma kobotetnjroqniy.” <sup>3</sup> Osiqa olo minjrej, “Ninji inji inji osib gilaib. Toqon ojaib. Nunjo qaqun aib. Inji uyo bei osib gilaib. Silali osib gilaib. Gara jugo aiye aiyel aib. <sup>4</sup> Ninji qure bei beiq di brantoqnsibqa tal qujaiq di soqniy. Dena olo tigelosib qure beiq giloqniy. <sup>5</sup> Tamo nanqi ninji gereingosaiabqa ninji qure di uratqa oqnsib nunjo sinqa tumburum butuyoqniy. Yimqa nanqi nunjo kumbra di unsib poinjraqas, ‘Bole, iga kumbra ugetonum.’ ” <sup>6</sup> Onaqa Yesus aqa angro 12 nanqi tigelosib



qure qureq giloqnsibqa Yesus aqa anjam bole tamo ungasari nanği minjre minjre laqnsib nanço ma kobotetnjroqneb.

*Herot a qalieqajqa, “Yesus a tamo yai?”*

<sup>7</sup> Mandor Herot a mañwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa quej. Qusiqa areqalo kobaiyej. Di kiyaca? Tamo qudei nanği maroqneb, “Tamo di a Jon yansjro qaji. A moisiq olo subq na tigelqo.” <sup>8</sup> Onaca qudei nanği maroqneb, “Tamo di a Elaija kiyo olo bqo?” Olo qudei nanği maroqneb, “Tamo di a Qotei aqa medabu o tamo nanği nami soqneb deqaji bei. A olo subq na tigelqo.” <sup>9</sup> Ariya Herot a segi marej, “Tamo di a Jon sai. Jon agi e na kakro gentem moiyej koboej. Di tamo yai olo bqo? E a qa anjam gargekoba queqnum.” Herot a degsi marsiqa Yesus unqajqa are qalsiq soqnej.

*Yesus a tamo 5,000 nanği inği anainjrej*

<sup>10</sup> Onaca Yesus aqa anjam maro tamo 12 nanği olo bosib aqa areq di koroosibqa kumbra kalil nanği yoqneb qaji deqa saiyosib minjoqneb. Minjnabqa Yesus a qusiqa nanği joqsiq qure bei ñam Betsaida gileb. <sup>11</sup> Gileq nabqa tamo ungasari nanği endegsib queb, “Yesus a Betsaida gileqnu.” Degsib qusibqa Yesus dauryosib gileb. Dauryosib gileq nabqa unjrsiqa Qotei na aqa segi tamo ungasari nanği taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqas anjam di minjroqnej. Tamo ungasari ma ti so qaji nanği dego Yesus dauryosib gileq nabqa a na nanği kalil boletnjroqnej. <sup>12</sup> Onaca sen aisiq bilaqtonaca Yesus aqa anğro 12 nanği aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, ni na tamo ungasari nanği minjrimqa qure qureq gilsib dia inği uysib ñerenqab. Endi wadau sawa. Inği saiqoji.” <sup>13</sup> Onaca Yesus na minjrej, “Ninği na inği anainjriy.” Degsi minjrnaqa nanği na kamba minjeb, “Iga inği sai. Iga bem 5 qe aiyela segi unu. Di keresai. Iga aisim inği tulañ koba awaiyosim tamo ungasari kalil endi nanği anainjrcom di dego kereqasai.” <sup>14</sup> Nanği degsib mareb. Di kiyaca? Tamo 5,000 soqneb deqa.

Onaca Yesus a kamba aqa anğro nanği endegsi minjrej, “Ninği na tamo ungasari nanği minjribqa qur segi segi 50 awoelenqab.” <sup>15</sup> Onaca Yesus aqa anğro nanği na tamo ungasari nanği minjrnab dedegsib awoelenjeb. <sup>16</sup> Awoonabqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiqa lañ goge tarosiqa Qotei pailyej. Pailyo koboonaqa bem ti qe ti gingeñyosiqa aqa anğro nanği enjreqnaqa nanği na osi giloqnsibqa tamo ungasari nanği jeisib enjreqnab uyoqneb. <sup>17</sup> Uynab kalil menetnjrej. Onaca inği oto uratelenjeb qaji di Yesus aqa anğro nanği na koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenjeb.

*Pita a Yesus qa poiyonaqa aqa ñam ubtej*

<sup>18</sup> Bati bei Yesus aqa anğro nanği ti sasalosib nanği segi sosibqa Yesus a Qotei pailyoqnej. Pailyo koboonaqa a na aqa anğro nanği endegsi nenemnjrej, “Tamo ungasari nanği e qa kiyersib mareqnub?” <sup>19</sup> Onaca aqa anğro nanği na minjeb, “Tamo qudei nanği mareqnub, ni Jon yansjro qaji. Qudei nanği mareqnub, ni Elaija. Qudei nanği mareqnub, ni Qotei aqa medabu o tamo nanği nami soqneb deqaji bei agi subq na tigelqo.” <sup>20</sup> Onaca Yesus a nanği olo nenemnjrej, “Ninği segi e qa kiyersib mareqnub?” Onaca Pita na minjeb, “Ni Qotei aqa Kristus.”

*Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”*

<sup>21</sup> Pita a anjam degsi marnaqa Yesus na aqa anğro nanği singila na getentnjrsiqa minjrej, “Ninği anjam di ubtosib tamo qudei minjraib.” <sup>22</sup> Osiqa minjrej, “E Tamo Anğro. Bunuqna e jaqatin koba oqai. Juda gate nanği ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti e qoreibosib lubsib moiyoqbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”

<sup>23</sup> Osiqa aqa anğro kalil nanği endegsi minjrej, “Tamo bei na e daurbqa osimqa a aqa segi areqalo kalil uratekritisim bati gaigai aqa segi ñamburbas qoboiyosim e daurboqnem. <sup>24</sup> Tamo bei na aqa segi ñambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa are qalsimqa aqa segi ñambile uratqas di a olo ñambile bole oqas. <sup>25</sup> Tamo

bei a mandam qa ñoro kalil koroiyosim ariya mondon aqa segi qunun padalqas di ñoro dena a kiyersim olo aqaryaiyqas? Di keresai. <sup>26</sup> E Tamo Angro. Tamo bei a e qa ti ijo anjam qa ti jemaiyqas di mondon e bosiyqa e kamba tamo deqa jemaibqas. Bati di e ijo segi rian na ti ijo Abu aqa rian na ti ijo Abu aqa lan angro nanjo rian na ti bqai. <sup>27</sup> E bole merngwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejunub qaji nanji morenosaisoqnibqa Qotei na nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba soqnmqa nanji unqab.”

*Yesus aqa angro qalub nanji mana goge di Yesus aqa jejamu bulyonaq unobeiteb*

<sup>28</sup> Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa bati 8 onaqa a Qotei pailyqa marsiqa Pita na Jon na Jems na nanji qalub joqsiqa koba na manaq oqeb. <sup>29</sup> Manaq oqsib dia Yesus a Qotei pailyeqnaqa aqa ulatamu bulyonaq nanji unobeiteb. Aqa gara dego tulan pulonosiq qatekritej. <sup>30</sup> Onaqa tamo aiyel brantosib Yesus ombla anjam maroqneb. Tamo aiyel di Moses Elaija wo. <sup>31</sup> Nanji aiyel rian koba ti Qotei aqa singila ti beb. Bosibqa Yesus a bunuqna Jerusalem dia aqa wau kobotosim moisim mandam uratqas anjam deqa Yesus ombla qairoqneb. <sup>32</sup> Yesus aqa angro qalub nanji tulan urnamnjrnaqa nerenesoqneb deqa olo qutuosibqa nam poinjnaqa Yesus aqa rian koba de ti tamo aiyel a ombla tigelesoqneb qaji nanji ti unjreb. <sup>33</sup> Onaqa Moses Elaija wo nanji olo Yesus urateqnaqqa Pita na minjej, “O Tamo Koba, Moses Elaija wo bosib iga koba na endi unum di bolequja. Deqa iga tal kiñilala qalub gereiyqom. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa.” Pita a anjam bei marqa saiiyonaqa anjam di lana marej.

<sup>34</sup> Mareqnaqa lanbi aisiqa nanji kabutnjrnaqa nanji ulaugeteb. <sup>35</sup> Onaqa lanbi miligiq dena anjam bei endegsi brantonaq nanji queb, “Endi ijo Angro qujai e segi na giltem qaji. Ningi aqa anjam quetoqniy.” <sup>36</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanji anjam di qusib nam ateb di Yesus a segi nanji koba na sonab uneb. Nanji tamo bei unosai. Bati deqa nanji kumbra uneb qaji di ubtosib tamo qudei nanji minjrosaijoqneb. Nanji mequmosib soqneb.

*Yesus a angro mel aqa jejamuq na mondor uge wiyetej*

<sup>37</sup> Nebeonaqa nanji manaq dena olo aisib tamo ungasari tulan gargekoba mana utruq di tariñesonab itnjreb. <sup>38</sup> Onaqa tamo ungasari nanjo ambleq dena tamo bei a brantosiqa tulan maosiq Yesus minjej, “O Qalie Tamo, ni ijo angro mel unime. A ijo angro qujai bole qujai. <sup>39</sup> Mondor uge na aqa jejamu ojoqnsiqa mandamq waiyeqnaqa a tulan lelenoqnsiqa aqa medabuq na maul aiyeqnu. Mondor uge dena a qunjimyoqnsiqa aqa jejamu tulan ugeugeiyeqnu. A olo uratosaiqnu. <sup>40</sup> Deqa e na ino angro nanji minjronum, ‘Ningi mondor uge di wiyiy.’ Minjronumqa nanji na wiyqa yonub keresaijnraqo.”

<sup>41</sup> Onaqa Yesus a anjam di qusiqa marej, “Ningi tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nunjo areqalo e qa singilatosai bole sai. Nunjo areqalo ti kumbra ti tulan uge. Bati gembub e ningi koba na sosiyqa nunjo gulbe di qoboioqnaqai?” Degsi marsiqa angro di aqa abu minjej, “Ino angro mel di osau.” <sup>42</sup> Onaqa osi beqnaqa mondor uge dena aqa jejamu ojsiq mandamq waiyosiq qunjimyoqnej. Yeqnaqa Yesus na mondor uge di niriñtosiq wiyonaq angro aqa jejamu uratonaq boleej. Boleonaqa Yesus na angro di ban ojsiq osi gilsiq aqa abu yej. <sup>43</sup> Onaqa tamo ungasari kalil mana utruq di soqneb qaji nanji Qotei aqa manwa di unsibqa tulan prugugeteb.

*Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”*

Tamo ungasari nanji manwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa are koba qaleqnaqqa a na aqa angro nanji endegsi minjrej, <sup>44</sup> “Ningi ijo anjam endi geregere quiy. E Tamo Angro. Jeu tamo nanji na e ojsib tamo qudei nanjo banq di atqab.” <sup>45</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanji aqa anjam di qusib anjam aqa utru Qotei na ulitej deqa nanji poinjrosai. Deqa nanji Yesus nenemyqajqa ulaeb.

*Yesus aqa angro yai a ñam ti sqas?*

<sup>46</sup> Bati bei Yesus aqa angro nanngi segi segi niriŋosib angro yai a nanngi kalil bunjnrsim ñam ti sqas deqa anjam na qotoqneb. <sup>47-48</sup> Onaqa Yesus a nanngo areqalo di qalieosiqa angro kiñala bei osiqa aqa areq di tigeltosiqa nanngi osornjrej. Osornjrsiqa minjrej, “Tamo bei a ijo ñam qa are qalsimqa angro kiñala endeqaji bei osim geregereiyqas di a e dego osim geregereibqas. Tamo a e osim geregereibqas di a na ijo Abu e qarinqbej qaji di dego osim geregereiyqas. Nunngo ambleq di tamo bei a aqa segi ñam soqtqa uratqas di tamo dena ninngi kalil bungosim ñam ti sqas.”

*Tamo nanngi ninngi jeutngosaieqnu di nanngi ninngi koba na wau qujai*

<sup>49</sup> Onaqa Jon na Yesus minnej, “O Tamo Koba, ni que. Iga tamo bei unem. A ino ñam na mondor uge nanngi winjreqnaqa iga na unsim saidyem. Di kiyaaqa? A iga koba na wauosaieqnu deqa.” <sup>50</sup> Onaqa Yesus na minnej, “Ninngi a saidyaib. Tamo nanngi ninngi jeutngosaieqnu di nanngi ninngi koba na wau qujai.”

*Samaria tamo nanngi na Yesus qoreiyeb*

<sup>51</sup> Onaqa Yesus a mandam uratosim lan qureq oqwajqa bati jojomonaqa a Jerusalem aiqajqa areqalo qujaitosiqa Jerusalem areiyosiq walwelej. <sup>52-53</sup> Walweloqnsiqa aqa angro qudei nanngi qarinqjrnaqa nanngi namo aisib Samaria nanngo qure beiq di brantosib Yesus a di ñeiqajqa minjrnabqa nanngi na saideb. Di kiyaaqa? A Jerusalem aiyoqnej deqa. <sup>54</sup> Onaqa Yesus aqa angro aiye Jems Jon wo nanngi kumbra di unsibqa minjin oqetnrnaqa Yesus minjeb, “O Tamo Koba, ni marimqa iga nmyuwo metonam lan goge na aisim tamo nanngi di koitnrqas.” <sup>55</sup> Onaqa Yesus a bulosiqa nanngi aiye niriŋtjrej. <sup>56</sup> Osiqa aqa angro kalil nanngi joqsiqa koba na qure beiq aiyeb.

*Tamo qudei nanngi Yesus dauryqajqa mareb*

<sup>57</sup> Nanngi gam dauryosib aiyeqnbqqa tamo bei na Yesus minnej, “Ni sawa sawaq giloqnmqa e ni daurmoqnqai.” <sup>58</sup> Onaqa Yesus na minnej, “Baun juwan nanngi tal ti. Agi sub miligiq di ñereŋeqnu. Qebari nanngi simi ti. Deqa nanngi simiq di ñereŋeqnu. Ariya e Tamo Angro ñeiqajqa tal saiqoji. Deqa ni e daurbqajqa gulbe koba.” <sup>59</sup> Osiqa tamo bei minnej, “Ni e daurbe.” Degsi minjnaqa tamo dena minnej, “O Tamo Koba, ni e odbimqa e mati aisiy ijo abu qa tariŋoqnqai. A moiymqa subq atsiy di e ni daurmqai.” <sup>60</sup> Onaqa Yesus na minnej, “Unngum. Tamo moiyo qaji nanngi segi na tamo moiyo qaji nanngi subq atelenoqnqab. Ariya ni sawa sawaq giloqnsimqa Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnrnsim nanngo Mandor Koba sqas anjam di minjre minjre laqne.”

<sup>61</sup> Onaqa tamo bei na Yesus minnej, “O Tamo Koba, ni marimqa e mati gilsiy ijo was nanngi ban ojelenosiy bosiy ni daurmqai.” <sup>62</sup> Onaqa Yesus na minnej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnrnsim nanngo Mandor Koba sqas anjam di ni mare mare laqne. Ni que. Tamo bei a kuñi ojsimqa a bulosim qoreq nam atoqnqas di a Qotei aqa wau ojqa keresai.”

## 10

*Tamo 72 nanngi Yesus aqa anjam mare mare laqneb*

<sup>1</sup> Bati bei Tamo Koba a na tamo kalil a dauryoqneb qaji nanngi metnrnaqa aqa areq bonabqa nanngo ambleq dena tamo 72 nanngi giltjrej. Nanngi aqa anjam mare mare laqajqa deqa giltjrej. Giltjrsiqa nanngi aiye aiye namoosib qure kalil a segi bunuqna walwelosim aiqas qaji nanngi deq aiqajqa minjrsiqa qarinqjrnaq aiyeb. <sup>2</sup> A nanngi qarinqjrnaq osiqa yawo anjam endegsi minjrej, “Wauq di inngi gargekoba melionub. Ariya inngi meli bunuj otorqajqa wau tamo gargekoba sai. Deqa ninngi wau lanja minjibqa a na wau tamo nanngi qarinqjrnaq nanngi aqa wauq gilsib inngi meli bunuj otorelenqab.

<sup>3</sup> “Deqa ninngi aiyyi. Ninngi kaja du du bul unub deqa e na ninngi qarinqitqa aisib baun juwan nanngo ambleq di wauoqnqab. <sup>4</sup> Ninngi silali osib aiyaib. Nunngo qaquŋ aib. Singa tatal jigai. Ninngi aiyoqnsibqa gamq di tamo qudei turoqnsibqa nanngi anjam bei

minjraib. <sup>5</sup> Ningi tal bei gogetoqnsibqa tamo ungasari tal miligiq di unub qaji nanngi endegsib minjroqniy, 'Ningi lawo na soqniy.' <sup>6</sup> Degsib minjroqniyqa lawo tamo bei sqas di a nunngo lawo anjam di oqas. Ariya lawo tamo bei sqasai di nunngo lawo anjam di olo puluosim nunngoq bqas. <sup>7</sup> Ningi qure bei beiq di brantoqnsibqa tal qujaiq di soqniy. Olo tal bei bei gogetoqnaib. Nanngi na ningi joqsib ingi ti ya ti anaingoqniyqa uyoqniy. Ningi Qotei aqa wau tamo unub deqa nunngo awai agi oqniy.

<sup>8</sup> "Ningi qure beiq di brantoqniyqa nanngi ningi joqoqnsib ingi anaingoqniyqa uyoqniy. <sup>9</sup> Ningi qure dia sosibqa tamo ungasari ma ti unub qaji nanngi boletnjroqnsib endegsib minjroqniy, 'Qotei a nunngo Mandor Koba sosim ningi taqatngwajqa bati jomqo.' <sup>10</sup> Ariya ningi qure beiq di brantoqniyqa nanngi ningi gereingosaiabqa ningi nanngi uratnjrqa oqnsib nanngo qure ambleq di tigeloqnsibqa endegsib minjroqniy, <sup>11</sup> 'Ningi Qotei qoreiyonub deqa nunngo qure qa tumburum gago singa qandratqo qaji agi butuyetngonum. Ariya ningi endegsib qalieoiy, Qotei a nunngo Mandor Koba sosim ningi taqatngwajqa bati jomqo.' O ijo angoro, ningi degsib minjroqniy. <sup>12</sup> E ningi merngwai. Mondor Qotei a tamo ungasari nanngo une qa peginjrqqa batiamqa a na qure deqaji nanngi tulan padalnjrougetqas. A na Sodom qure nanngi degsim padalnjrqasai. A nanngi gulbe kiñala enjrqas.

### *Tamo ungasari are bulyosai qaji nanngi mondor tulan padalougetqab*

<sup>13</sup> "O Korasin qure ti Betsaida qure ti, ningi tulan padalougetqab. Di kiyaaqa? Manwa e nunngoq di yoqnem qaji di Tair qure ti Saidon qure ti nanngoq di brantej gamu nanngi nami are bulyosib are uge qa gara jigsib nam sumq di awoeb gamu. <sup>14</sup> Deqa e ningi endegsi merngwai. Mondor Qotei a tamo ungasari nanngo une qa peginjrqqa batiamqa a na ningi tulan padalngougetqas. A na Tair qure ti Saidon qure ti nanngi degsim padalnjrqasai. A nanngi gulbe kiñala enjrqas. <sup>15</sup> O Kaperneam tamo ungasari, ningi lan qureq oqwa kere e? Keresai. Qotei na ningi breingimqa moiyo qureq aiqab."

<sup>16</sup> Osiqa Yesus na aqa angoro nanngi endegsi minjrej, "Tamo bei a nunngo anjam qusim dauryqas di a ijo anjam dego qusim dauryqas. Ariya tamo a ningi qoreingwas di a na e dego qoreibqas. Tamo a e qoreibqas di a na ijo Abu e qarinjbej qaji di dego qoreiyqas."

### *Tamo 72 Yesus na qarinjrej qaji nanngi olo aqa areq beb*

<sup>17</sup> Yesus na tamo 72 nanngi di qarinjrnaq aisib aqa anjam mare mare laqneb. Onaqa bunuqna nanngo wau di koboonaqa nanngi olo puluosib Yesus aqa areq bosib areboleboleinjrnaqa minjeb, "O Tamo Koba, iga ino ñam na mondor uge uge nanngi winjreqnamqa nanngi gago anjam dauryoqnsib jaraiyoqneb." <sup>18</sup> Onaqa Yesus na minjrej, "Kola minjal urur mandamq aiyeqnu dego kere Satan a urur lan goge na ulonosiq aiyeqnaq e unonum. <sup>19</sup> Ningi quiy. E na Qotei aqa singila ningi engonum. Deqa ningi singila di osib amal uge ti degin ti nanngo singila tentoqnsib laqnaq. Gago jeu tamo Satan aqa singila kalil dego ningi na kobotoqnaq. Deqa ingi bei na yala ningi ugeugeingwa keresai. <sup>20</sup> Mondor uge nanngi nunngo anjam dauryoqnsib jaraiyeqnu di bolequja. Ariya ningi deqa tulan areboleboleingaiq. Qotei a nunngo ñam lan qureq di nenngrenyej unu. Ningi deqa tulan areboleboleingem."

### *Yesus a tulan areboleboleiyonaqa Qotei pailyej*

<sup>21</sup> Bati deqa Mondor Bole a Yesus aqaaq aisiq areqalo singilatetonaqa a tulan areboleboleiyonaqa Qotei endegsi pailyej, "O Abu, ni segi lan qa ti mandam qa ti Koba. E ino ñam soqteqnum. Di kiyaaqa? Ni ijo anjam kalil powo tamo nanngi qa ulitoqnsimqa tamo nanngi angoro du du bul unub qaji nanngi segi qa babteqnam nanngi poinjreqnu. Od, Abu, ni ino segi areqalo dauryosim agi degyeqnum." <sup>22</sup> Yesus a degsi Qotei pailyej. Osiqa marej, "Ijo Abu na ingi ingi kalil ijo banq di atelenje unu. E segi Qotei aqa Niri. Tamo bei a e qa qaliesai. Ijo Abu a segi e qa qalie. Tamo bei a ijo Abu qa qaliesai dego. E segi ijo Abu qa qalie. E na tamo qudei nanngi ijo Abu osornjrqqa areibqas di osornjrqai. Yim nanngi dego ijo Abu qa qalieqab."

<sup>23</sup> Yesus a degsi marsiqa aqa angro nanği joqsiqa nanği segi sasalosib a na minjrej, “Ninği nunğo nğamdamu na ijo kumbra uneqnub deqa ninği tulañ areboleboleingem. <sup>24</sup> Ninği quiy. Nami mandor kokba ti Qotei aqa medabu o tamo nanği ti gargekoba kumbra ninği bini uneqnub qaji di unqajqa are koba soqnej. Ariya nanği unosaiogneb. Anjam ninği bini queqnub qaji di dego nanği quqwajqa are koba soqnej. Ariya nanği quosaiogneb.”

### *Samaria tamo bei a kumbra bole yej*

<sup>25</sup> Onaqa dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa singila laña tenemtqa osiqa endegsi nenemyej, “O Qalie Tamo, e kumbra bole kiye dauryosiy dena e nambile gaigai sqai?” <sup>26</sup> Onaqa Yesus na kamba minjej, “Dal anjam nengrenq di kiyersi unu? Ni gaigai sisiyeqnum. Deqa ni segi na mare.” <sup>27</sup> Onaqa tamo dena minjej, “Dal anjam endegsi unu, ‘Ni ino Tamo Koba Qotei a tulañ qalaqalayime. Qalaqalayimosim ino are miligi ti ino qunun ti ino singila ti ino areqalo ti kalil a yekritime. Osim ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ino was nanği degsim geregereinjroqnime.’ ” <sup>28</sup> Onaqa Yesus na minjej, “Ni kere maronum. Deqa ni kumbra di yoqnqam dena ni nambile oqam.”

<sup>29</sup> Onaqa tamo di a diqosiq aqa segi powo babtqa are qalsiq deqa olo Yesus nenemyej, “Tamo yai a ijo was unu deqa e na gereiyqai?” <sup>30</sup> Onaqa Yesus na kamba yawo anjam endegsi minjej, “Tamo bei a Jerusalem dena tigelosiqqa gam dauryosiq Jeriko qureq aiyeqnaqa gamq di bajin tamo qudei nanği na a ojsib aqa inği inği kalil yayiekriteb. Osib aqa gara palontetosib qalougetonab a moiqa jomonaqa gam qalaq di a uratosib jaraiyeb. <sup>31</sup> A gam qalaq di neiesonaqa atra tamo bei a gam dena walwelosiq gilsiq tamo di unej. Unsiqa a aqaryaiyqa uratosiqqa gam qalaq beiq na bunyosiqqa gilej. <sup>32</sup> Onaqa sokiñalayonaq tamo bei a dego gam dena walwelosiq gilej. A Livai tamo. A atra tal taqatoqnej qaji. A gam dena walwelosiq tamo di gam qalaq di neiesonaq unsiqa a dego tamo di aqaryaiyqa uratosiqqa gam qalaq beiq na bunyosiqqa walwelosiq gilej.

<sup>33-34</sup> “Ariya olo sokiñalayonaq Samaria tamo bei a dego gam dena walwelosiq gilej. Gilsiq tamo di unsiqa a qa tulañ dulosiqa aqa areq bosiqqa goren ti wain ti osiq aqa jejamu pupoiyeleneb qaji di yanselenosiqa qoselenetej. Osiqqa a soqtosiqqa aqa donki quraq di atsiqa osi gilsiqqa tamo nerenjo qaji talq di gereiyosiq taqatoqnej. <sup>35</sup> Onaqa nebeonaqa Samaria tamo di aqa segi qureq gilqa osiqqa nerenjo qaji tal taqato tamo aqa banq di silali banğa qudei atsiqa minjej, ‘Ni silali endena tamo di geregereiyogne. E bosiy ino segi silali banğa gembub ni olo uratqam di ni kamba emqai.’ ”

<sup>36</sup> Yesus na dal anjam qalie tamo di yawo anjam degsi minjsiqa olo minjej, “Tamo qalub nanği gam dena walwelosib gileb. Deqa ni merbe. Tamo yai a tamo gam qalaq di qalnab neiesoqnej qaji aqa was bole?” <sup>37</sup> Onaqa dal anjam qalie tamo na kamba Yesus minjej, “Samaria tamo agi tamo deqa dulej qaji di aqa was bole.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni kere maronum. Deqa ni gilsim kumbra degsim yoqne.”

### *Yesus a Marta Maria wo nanğo talq di soqnej*

<sup>38</sup> Onaqa bati bei Yesus aqa angro nanği koba na walwelosib aisib qureq beiq di branteb. Qure dia unğa bei soqnej aqa ñam Marta. A nanği joqsiq koba na aqa tal gogeteb. <sup>39</sup> Marta aqa jaja bei soqnej aqa ñam Maria. A Tamo Koba aqa singa jomomq di awoosiqa aqa anjam quoqnej. <sup>40</sup> Ariya Marta a nanğo inği goiyetnjrqa marsiqa wau koba yoqnej. Osiqqa Yesus aqa areq bosiq minjej, “O Tamo Koba, ijo jaja na e uratbqoqa e segi inği goiyognsim inği inği kalil gereiyeqnum. A na e yala aqaryaibosai. Deqa ni na minjimqa a e aqaryaibem.” <sup>41</sup> Onaqa Tamo Koba a na kamba Marta minjej, “O Marta, ni inği inği kalil qa are koba qaleqnum. Ni inği inği deqa are kobaimaiq. <sup>42</sup> Inği qujai qa are qalqam di kere. Maria a inği qujai di oqo. Inği di tulañ boledamu. Inği di tamo bei na olo yayiyqa keresai.”

# 11

## *Yesus a pailyo kumbra qa anjam palontej*

<sup>1</sup> Onaqa bati bei Yesus a sawa beiq gilsiq dia Qotei pailyosiq sonaqa aqa angro bei na minjej, “O Tamo Koba, Jon a nami aqa angro nanqi pailyqajqa gam osornjroqnej dego kere ni na iga dego pailyqajqa gam osorge.” <sup>2</sup> Onaqa Yesus na aqa angro nanqi endegsi minjrej, “Ninqi Qotei pailyqa osibqa endegsib pailyoqniy,

‘O Abu, ino ñam tulan getento.

Ni bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgoqnime.

<sup>3</sup> Gago inqi uyo bati gaigai keretgoqnime.

<sup>4</sup> Tamo nanqi iga qa une ateqnub qaji nanqo une kalil iga na kobotetnjreqnum deqa ni kamba gago une kalil dego kobotetgoqnime.

Gulbe bei na iga walawalaigosim uneq waigwa laqnimqa ni iga aqaryaigoqnime.’ ”

<sup>5-6</sup> Osiqa Yesus na olo minjrej, “Ino kadoi bei a qolo jige ino talq bosimqa oqeq di tigelosim mermqas, ‘O kadoi, ijo was a sawa isaq na walwelosiq ijo talq bqoqa e ingi bei anaiyqajqa di saiqoji. Deqa ni bem qalub ebimqa e anaiyqai.’ <sup>7</sup> A degsi mermimqa ni na kamba minjqam, ‘Ni e ñeio ñam gentbaim. E siran qandimtonum. E ijo angro nanqi ti ñeiejunum. Deqa e ni bem emqa keresai.’ <sup>8</sup> Ni na ino kadoi degsi minjimqa a ni tulan wainmqas. Wainmimqa ni tigelosim bem yqam. A ino kadoi unu ni deqa are qalsim bem yqasai. A ni tulan wainmqo deqa ni tigelosim inqi keretosim yqam. <sup>9</sup> Deqa e ninqi endegsi merngwai. Ninqi inqi bei qa Qotei pailyqab di a na engwas. Ninqi inqi bei oqa marsibqa ñamqab di itqab. Ninqi siranme kindokindonabqa Qotei na siran waqtetngwas. <sup>10</sup> Tamo kalil Qotei pailyeqnub qaji nanqi inqi eqnub. Tamo kalil inqi qa ñameqnub qaji nanqi iteqnub. Tamo kalil siranme kindokindoneqnub qaji nanqi Qotei na siran waqtetnjreqnu.

<sup>11</sup> “Tamo bei aqa angro a mamyim qe qa minjimqa a qe yqas. A amal uge yqasai. <sup>12</sup> A na tuwe tawel qa minjimqa a tuwe tawel yqas. A degin yqasai. <sup>13</sup> Deqa ninqi quiy. Ninqi tamo bolesai. Ariya ninqi nunqo angro nanqi inqi bole bole enjreqnub. Ninqi nanqi saidnjrosaeqnub. Nunqo kumbra dena ninqi endegsi poingem, nunqo Abu lan qureq di unu qaji a dego ninqi saidngosaieqnu. Ninqi pailyqab di a na aqa Mondor Bole engwas. A na ninqi saidngwasai bole sai.”

## *Tamo qudei nanqi maroqneb, “Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu”*

<sup>14</sup> Onaqa Yesus a tamo bei mondor uge na medabu getentesoqnej qaji di mondor uge wiyetej. Wiyetonaqa a olo boleosiqa anjam maroqnej. Deqa tamo unqasari nanqi Yesus aqa manwa di unsibqa tulan prugugeteb. <sup>15</sup> Onaqa tamo qudei nanqi dego Yesus aqa manwa di unsib Yesus yomuiyosib maroqneb, “Mondor uge nanqo gate koba Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu. Singila dena a na mondor uge nanqi winjreqnu.” <sup>16</sup> Onaqa tamo qudei nanqi Yesus aqa singila lan tenemtqa osib gisanjosib minjeb, “Ni Qotei lan goge di unu qaji aqa singila bei babtım iga unqom.” <sup>17</sup> Onaqa Yesus a nanqo areqalo di qalieosiqa yawo anjam endegsi minjrej, “Tamo nanqi sawa qujaiq di unub qaji nanqi segi poaiyelosib qotqab di nanqi koba na geregere sqa keresai. Nanqi niñaqosib koboqab. Tamo nanqi tal qujaiq di unub qaji nanqi segi poaiyelosib qotqab di nanqi dego koba na geregere sqa keresai. <sup>18</sup> Dego kere Satan na aqa segi mondor uge nanqi winjrqas di nanqi poaiyelqab. Deqa Satan a kiyersim aqa mondor uge nanqi olo taqatnjrqas? Di keresai. Ninqi mareqnub, ‘Yesus a Belsebul aqa singila na mondor uge nanqi winjreqnu.’ <sup>19</sup> Di sai. E Belsebul aqa singila na mondor uge nanqi winjrqai di yai aqa singila na nunqo angro nanqi mondor uge winjrqab? Deqa nanqi segi na merngwab, ninqi anjam groteqnub. <sup>20</sup> Ariya e Qotei aqa singila na mondor uge nanqi winjrqai di ninqi endegsi poingwas, ‘Bole, Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bati brantqo.’ Ninqi degsi poingwas.

<sup>21</sup> “Tamo singila koba bei a an ti qaja ti ojelenosim aqa segi tal geregere taqatqas di aqa ingi ingi kalil bole sqab. <sup>22</sup> Ariya tamo bei tulan singila koba a bosim tamo di ombla qotsim singilaqas di a na qaja ti an ti tal aqa abu a dena singilaoqnej qaji di yaiyelenosim aqa ingi ingi kalil elenqas. Osim ingi ingi di tamo qudei nango banq di olo atelenqas.

<sup>23</sup> “Tamo bei na e beterbqasai di a na e jeutbqas. Tamo bei a e ombla wauqasai di a na ijo wau ugetetbqas.”

### *Mondor uge a tamo aqa jejamu uratosim olo bqas*

<sup>24</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Mondor uge a tamo bei aqa jejamuq dena ulanosim sawa kanranjoq gilqas. Gilsim dia laqnsimqa aqaratqajqa sawa namam ugeiyim marqas, ‘E olo puluosiy ijo tal uratem qaji deq olo aiqai.’ <sup>25-26</sup> A degsi marsimqa aisim tal di nami man solsis ingi ingi kalil gereiyeb milalejunu di unsimqa olo puluosim gilsim mondor uge 7 tulan ugedamu nanngi joqsim bosim koba na tal dia sqab. Soqnibqa tamo di aqa so tulan ugeqas. Aqa so uge namij degwasai. Aqa so olo tulan ugedamuqas.”

### *Tamo yai nanngi tulan areboleboleinjrim sqab?*

<sup>27</sup> Yesus a anjam degsi marnaqa tamo ungasari nanngo ambleq dena unja bei a brantosiqa tulan lelenosiqa Yesus minnej, “Ino ai agi ni nami nambabtmosiqa munngum anaimoqnej qaji a Qotei aqa namgalaq di unja tulan bolequja. Deqa a tulan areboleboleiyim sqas.” <sup>28</sup> Onaqa Yesus na kamba minnej, “Ijo ai a segi areboleboleiyqasai. Tamo nanngi Qotei aqa anjam quoqnsib dauryeqnub qaji nanngi dego tulan areboleboleinjrim sqab.”

### *Tamo qudei nanngi Yesus aqa manwa unqajqa minjeb*

<sup>29</sup> Onaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi Yesus aqa areq di koroeqnabqa a na nanngi endegsi minjroqnej, “Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngo kumbra tulan ugedamu. Nanngi gaigai Qotei aqa manwa lanja unqajqa metbeqnub. Deqa e na Qotei aqa manwa bei nanngi osornjrqasai. Jona aqa manwa segi osornjritqa nanngi unqab. <sup>30</sup> Agi Jona a segi manwa bul sonaqa tamo ungasari Ninive qureq di soqneb qaji nanngi manwa di uneb. Dego kere e Tamo Angro manwa bul soqnit tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngi manwa di unqab. <sup>31</sup> Mondon Qotei na tamo ungasari nanngi peginjrqqa batiamqa unja mandor nami guta di sawa taqatoqnej qaji a tigelqas. Tigelosimqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngo kumbra uge babetnjrqas. A degyqas. Di kiyaga? Unja di a nami Solomon aqa powo kobaquja unqa marsiqa sawa isaq na walwewosi bej deqa. Ariya bini tamo bei Solomon tulan bunyejunu qaji a nunngo ambleq di unu. <sup>32</sup> Mondon Qotei na tamo ungasari nanngi peginjrqqa batiamqa Ninive tamo nanngi dego tigelqab. Tigelosibqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngo kumbra uge babetnjrqab. Nanngi degyqab. Di kiyaga? Ninive tamo nanngi nami Jona aqa anjam qusib are buliyeb deqa. Ariya bini tamo bei Jona tulan bunyejunu qaji a nunngo ambleq di unu.”

### *Ino namdamu a ino jejamu qa pulon bul*

<sup>33</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei a lam qatrentosim tal surumq di atqasai. Kulum miligiq jugwasai. Boleq di gaintim warum suwanamqa tamo ungasari nanngi tal miligiq gilsib warum geregere unqab. <sup>34</sup> Ino namdamu a ino jejamu qa pulon bul. Deqa ino namdamu boleqas di ino jejamu kalil suwanesqas. Ariya ino namdamu ugeqas di ino jejamu kalil ambruesqas. <sup>35</sup> Deqa ningi geregere unoqniy. Nunngo jejamu suwanjunu qaji di olo ambruo uge. <sup>36</sup> Ino jejamu kalil suwanekritqas di taqal bei ambruqa keresai. Deqa ino jejamu kalil suwanjoq di soqneme. Lam pulonosiq ni suwantmeqnu dego kere.”

### *Farisi ti dal anjam qalie tamo nanngi ti kumbra uge uge yeqnub*

<sup>37</sup> Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa Farisi tamo bei a Yesus aqa areq bosiq minnej, “Aqo ombla ijo talq gilsim ingi uyqom.” Osiqa nanngi ombla aqa talq gilsib awoeb. <sup>38</sup> Awoosib Yesus a ingi uyqa osiqa a mati ban yansosaisosiq lanja uyej. Deqa Farisi

tamo a Yesus aqa kumbra di unsiqa tulan prugugetej. <sup>39</sup> Onaqa Tamo Koba a na minjej, “Ningi Farisi nungo kumbra uge agi ubtosiy merngwai. Ningi ya gamban ti tabir ti qore segi yanseqnub. Ningi miligi yansosaieqnub. Di yawo anjam. Aqa damu agiende. Ningi baban na tamo bole. Ariya nungo are miligi kumbra uge ti bajin kumbra ti dena maqejunu. <sup>40</sup> Ningi nanari tamo! Qotei a nungo jejamu gereiyosiq a nungo are miligi dego gereiyej. Di ningi qaliesai kiyo? <sup>41</sup> Deqa ingi ingi kalil nungo are miligi di unu qaji di ningi elenosib tamo ingi saiqoji nanngi enjroqniy. Ningi kumbra degyibqa nungo ingi ingi kalil milalesqas.

<sup>42</sup> “O Farisi tamo, ningi tulan padalougetqab. Di kiyaga? Ningi dal anjam kiñilala segi dauryeqnub. Agi ningi lei ti lombo ti saga ti oqnsib poto 10 yoqnsib oto qujai Qotei atraiyeqnub. Ariya ningi Qotei aqa dal anjam kokba dauryqajqa urateqnub. Agi ningi kumbra bole bole dauryosaieqnub. Ningi Qotei qalaqalaiyosaieqnub. Ningi dal anjam kiñilala segi dauryeqnub. Deqa e ningi endegsi merngwai. Ningi are bulyosib dal anjam kokba dauryosib laqniy. Ningi dal anjam kiñilala dego dauryqa urataib.

<sup>43</sup> “O Farisi tamo, ningi tulan padalougetqab. Di kiyaga? Ningi Qotei tal miligi di tamo ñam ti nanngo awo jaramq di awoqajqa tulan areboleboleinqeñnu. Ningi koro sawaq di dego tamo ungasari nanngi na nunngo ñam soqtetngosib ban ojetngwajqa deqa areboleboleinqeñnu.

<sup>44</sup> “O Farisi tamo, ningi tulan padalougetqab. Di kiyaga? Ningi tamo moiyo qaji sub bul unub. Sub gogeq di marin na kabutqo. Deqa tamo ungasari nanngi quraq na walweloqngab di nanngi qalieqasai.”

<sup>45</sup> Yesus a anjam degsi marnaqa dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa anjam di qusiqa minjej, “O Qalie Tamo, ni Farisi nanngi anjam degsi minjronum deqa ni gago ñam dego ugetoiyonum.” <sup>46</sup> Onaqa Yesus na kamba minjej, “O dal anjam qalie tamo, ningi dego tulan padalougetqab. Di kiyaga? Ningi tamo ungasari nanngi gulbe kokba enjreqnab qoboiyoqnsib unub. Ariya ningi na olo nanngo gulbe di qoboiyetnjrosaieqnub.

<sup>47</sup> “Ningi tulan padalougetqab. Di kiyaga? Nunngo moma nanngi nami Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi ñumeqñab moreñoqñeb. Ariya ningi na olo nanngo sub gereiyeqnub. <sup>48</sup> Nunngo kumbra dena ningi endegsib marobuleqnub, ‘Gago moma nanngo kumbra bole.’ Ningi degsib marobuleqnub. Agi nunngo moma nanngi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi ñumoqñeb. Ariya ningi na olo nanngo sub gereiyeqnub.

<sup>49</sup> “Utru deqa Qotei powo koba ti unu qaji a endegsi marej, ‘E ijo medabu o tamo nanngi ti ijo anjam maro tamo nanngi ti qarinjritqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngoq giloqñibqa nanngi na nanngi jeutnjroqnsib tulan ugeugeinjroqngab. Osib qudei ñumoqñib moreñoqñab.’ <sup>50-51</sup> O dal anjam qalie tamo, Qotei a nunngo moma nanngo une kalil osim tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngo jejamuq di atelenqas. Nunngo moma nanngo une di agi nanngi nami yqajqa utru atsib Kein na Abel qalnaq moiyej. Qotei a mandam atej bati deqa nanngi une di yqajqa utru ateb. Dena bosib Sekaraia atra bijal ti atra tal ti ambleq di qalnab moiyej. E bole merngwai. Une kalil di aqa awai uge Qotei na osim tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngi enjrqas.

<sup>52</sup> “O dal anjam qalie tamo, ningi tulan padalougetqab. Di kiyaga? Tamo ungasari nanngi Qotei qalieqajqa gam itqa mareqñabqa ningi na olo gam getentetnjreqnub. Ningi segi Qotei qalieqajqa gam itqa keresai. Deqa tamo ungasari nanngi dego gam di itqa yeqñab ningi na olo gam getentetnjreqnub.”

<sup>53</sup> Osiqa Yesus a tigelosiq tal di uratosiq gilej. Bati deqa dal anjam qalie tamo nanngi ti Farisi nanngi ti a qa minjin oqetnjrnaqa anjam gargekoba nenemyoqñeb. <sup>54</sup> A anjam bei grotimqa nanngi a ojqajqa deqa anjam gargekoba nenemyoqnsib a dadauryoqñeb.

## 12

*Yesus a Farisi nanngo kumbra uge qa anjam marej*



<sup>1</sup> Onaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi Yesus unqajqa bosib koroosib junjkobaeb. Singa waiyosib walwelqa keresai. Deqa tamo qudei na tamo qudei nanngo singa sosenjroqneb. Bati deqa Yesus a aqa angoro nanngi joqsiqa nanngi sasalosib a na minjrej, “Ninngi geregere nam atoqniy. Farisi nanngi gisan tamo. Nanngi anjam maro aiyelteqnu. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi nanngo bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulan kobaqujaqas. <sup>2</sup> Deqa ninngi quiy. Kumbra kalil kabuejunu qaji di boleq dqas. Anjam kalil uliejunu qaji di tamo nanngi qusib poinjrqa. <sup>3</sup> Deqa anjam kalil ninngi ambruq di mareqnu qaji di suwanamqa tamo nanngi quqwab. Anjam kalil ninngi warum miligiq di mareqnu qaji di tamo nanngi bijal gogeq di tigelosib palontqab.”

### *Ninngi Qotei segi ulaiyiy*

<sup>4</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “O ijo angoro, ninngi quiy. Ninngi jeu tamo nanngi ulainjraib. Nanngi nunngo jejamu segi qalsib moyotqa kere. Nanngi ninngi gulbe bei engwa keresai. Deqa ninngi nanngi ulainjraib. <sup>5</sup> Tamo ninngi ulaiyqab qaji agi deqa merngwai. Qotei a segi nunngo jejamu moyotosim bunuqna nunngo qunun dego namyuwoq waiyqa kere. Deqa ninngi a segi ulaiyiy.

<sup>6</sup> “Ninngi qalie. Tamo nanngi qebari sinjir silali kobaquja na awaiyosaieqnu. Silali kiñala na awaiyeqnu. Ariya Qotei na qebari sinjir nanngi geregere taqatnjreqnu. A na nanngi uratnjrosaeqnu. <sup>7</sup> Dego kere Qotei a nunngo gate banqa segi segi sisiyoqnsiq geregere taqateqnu. Deqa ninngi ulaaib. Ninngi qebari kalil nanngi tulan bunnjrejunub.”

### *Iga Yesus aqa ñam marqajqa jemaigwasai*

<sup>8</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “E Tamo Angoro. Ninngi mandam tamo nanngo ulatamuq di ijo ñam boleq atsib marqab di mondon e na kamba Qotei aqa lan angoro nanngo ulatamuq di nunngo ñam boleq atsiy marqai. <sup>9</sup> Ariya ninngi mandam tamo nanngo ulatamuq di ijo ñam marqajqa asgingwas di mondon e kamba dego Qotei aqa lan angoro nanngo ulatamuq di nunngo ñam marqajqa asgibqas.

<sup>10</sup> “E Tamo Angoro. Tamo bei na e misilinqbas une di Qotei na kobotqas. Ariya tamo bei na Mondor Bole misilinyqas une di Qotei na kobotqasai.

<sup>11</sup> “Bunuqna Juda tamo kokba nanngi ninngi ojsib nanngo Qotei tal miligiq di tigeltngosib nenemngibqa ninngi na kamba anjam kiye minjrqaqqa deqa are koba qalaib. Rom nanngo gate ti nanngo mandor ti nanngo ulatamuq di dego ninngi tigeltngibqa ninngi na kamba anjam minjrqaqqa ulaaib. <sup>12</sup> Bati deqa Mondor Bole na areqalo engimqa ninngi anjam marqab.”

### *Ñoro tamo qa yawo anjam*

<sup>13</sup> Onaqa tamo ungasari koroosiqneq qaji nanngo ambleq dena tamo bei a tigelosiqqa Yesus minnej, “O Qalie Tamo, ni ijo was minjimqa a na gago abu moyej qaji aqa ñoro kalil ambleq na potosim taqal bei ebqas.” <sup>14</sup> Onaqa Yesus na minnej, “Tamo yai na e giltbqo deqa e nunngo gulbe di gereiyqai?” <sup>15</sup> Degsi minjsiqqa tamo ungasari kalil nanngi endegsi minjrej, “Ninngi ñoro koba oqajqa mamaulngaiq. Ninngi ñoro koba ti sqab dena ninngi nambile bole oqa keresai. Ninngi ijo anjam deqa geregere are qaloqniy.”

<sup>16</sup> Osiqa yawo anjam bei endegsi minjrej, “Ñoro tamo bei soqnej. Aqa wauq di ingi tulan koba melioqnej. <sup>17</sup> Deqa a endegsi are qalej, ‘E kiyerqai? Ijo ingi tulan koba melielenqo. Deqa e ingi di atqajqa tal keresaiibqo.’ <sup>18</sup> Osiqa marej, ‘E endegyqai. E ijo tal kalil konelenosiy olo tal kokba atelenqai. Osiy ijo ingi meli kalil tal kokbaq di jugwai. Ijo ñoro kalil dego dia jugelenqai. <sup>19</sup> Jugelenosiy marqai, ‘Ijo ingi ingi tulan koba agi atonum unu. Deqa e aqaratosiy lanja awesqai. Sosiy ingi ti ya ti uyoqnsiy areboleboleiboqngas. Wausau gargekoba gilqas ijo ingi ingi di koboqasai.’” <sup>20</sup> Tamo di a degsi marnaqa Qotei na minnej, ‘Ni nanari tamo. Qolo qujai endeqa e ino qunun yaimitqa ni moiqam. Yimqa ingi ingi kalil ni na gereiyosim atonum qaji di tamo yai na olo oqas?’ Qotei na degsi minnej. <sup>21</sup> Dego kere tamo nanngi ñoro koba koroiyejunub qaji nanngo ñoro qoji padalqab.

Nan̄gi lan̄ qure qa ñoro saīqoji unub deqa nan̄gi Qotei aqa ñamgalaq di sougetesosib moreñqab.”

*Nin̄gi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib*

<sup>22</sup> Osiqa Yesus na aqa an̄gro nan̄gi endegsi minjrej, “Nin̄gi mandamq endi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib. Osib endegsib maraib, ‘Iga in̄gi qabe na osim uyqom? Gara qabe na osim gago jejamu kabutqom?’ Nin̄gi degsib maraib. <sup>23</sup> Nin̄gi in̄gi uyo na segi ñambile oqasai. Nin̄gi gara jugoqnqab dena segi nun̄go jejamu bole sqasai. <sup>24</sup> Nin̄gi qebari nan̄gi unjriy. Nan̄gi in̄gi yagosaieqnub. In̄gi otorosib talq di atosaeiqnub. Ariya Qotei na qebari nan̄gi in̄gi anainjreqnu. Nin̄gi qalie, qebari nan̄gi qunun̄ saīqoji. Nin̄gi tamo qunun̄ ti. Nin̄gi qebari nan̄gi tulan̄ bun̄njrejunub. <sup>25</sup> Nin̄gi mandamq endi sokobaiyqajqa deqa are koba qalaib. Nin̄gi are koba qalqab dena nin̄gi nun̄go segi sqajqa bati olo yala totoryqa keresai. Sai bole sai. <sup>26</sup> Nin̄gi wau kiñala deqaji yqa keresai deqa nin̄gi kiyaaqa in̄gi qudei qa are koba qaleqnub?

<sup>27</sup> “Nin̄gi ñam so unjriy. Nan̄go wala kiyersib branteqnub di nin̄gi qaliesai. Nan̄gi segi wauosaieqnub. Nan̄go segi wala gereiyosaieqnub. Deqa e nin̄gi endegsi mern̄gwai. Nami Solomon a gara wala boledamu jugoqnej. Ariya ñam so aqa wala dena Solomon aqa wala tulan̄ bun̄jrejunu. <sup>28</sup> Man̄ lan̄aj a bini oqwas nebe tamo nan̄gi na giñgen̄yosib ñamyuwoq waiyqab. Man̄ lan̄aj di Qotei na wala enjreqnu. Deqa nin̄gi kiyaaqa Qotei qa nun̄go areqalo singilatqa yonub keresaiñwo? Nin̄gi man̄ lan̄aj sai. Nin̄gi tamo qunun̄ ti. Deqa nin̄gi endegsi poin̄gem, Qotei a nin̄gi dego gara en̄goqnqas. <sup>29</sup> Nin̄gi areqalo kobaiyosib endegsib maraib, ‘Iga in̄gi ti ya ti qabe na osim uyqom?’ Nin̄gi degsib maraib. <sup>30</sup> Tamo un̄gasari Qotei qaliesai qaji nan̄gi in̄gi in̄gi deqa are koba qaleqnub. Ariya nin̄gi deqa are koba qalaib. Nun̄go Abu a qalie, nin̄gi lan̄a sqa keresai. Nin̄gi in̄gi in̄gi deqaji oqnsib sqab. <sup>31</sup> Deqa nin̄gi Qotei na taqatñgosim nun̄go Mandor Koba sqajqa singilaoqniy. Nin̄gi degyqab di Qotei na kamba in̄gi uyo ti gara ti dego en̄goqnqas.”

*Nin̄gi lan̄ qure qa in̄gi in̄gi oqajqa deqa are qaloqniy*

<sup>32</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “O ijo kaja du du nin̄gi ulaaib. Nun̄go Abu a nun̄go Mandor Koba sosim nin̄gi taqatñgwajqa areareteqnu. <sup>33</sup> Deqa nin̄gi kumbra endegyiy. Nin̄gi nun̄go ñoro kalil qarinyosib silali osib tamo in̄gi in̄gi saīqoji nan̄gi di jeisib enjriy. Osib silali jugwajqa qun̄ ugeosaieqnu qaji di gereiyosib lan̄ qure qa in̄gi in̄gi elen̄osib di jugelen̄oiy. In̄gi in̄gi di koboqa keresai. Bajin̄ tamo nan̄gi bosib oqasai. Sisimbin̄ na ugetqasai. In̄gi in̄gi di gaigai sqas. <sup>34</sup> Sawa qabia ino ñoro bole unu dia ino are miligi dego singilatim sqas.”

*Kan̄gal tamo bole a tal lan̄ja olo bqajqa bati qa tariñeqnu*

<sup>35</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Nin̄gi nun̄go gara tigelen̄osib nun̄go in̄gi in̄gi kalil gereiyosib wan̄al qatrentosib ijo bqajqa bati qa tariñosib soqniy. <sup>36</sup> Tamo bei a goiyo kobaq dena olo bosim aqa talq di brantosim siran̄me kindokindon̄amqa aqa kan̄gal tamo nan̄gi a qa tariñejunub qaji nan̄gi siran̄me waqtoqujatqab. Dego kere nin̄gi ijo bqajqa bati qa tariñosib soqniy. <sup>37</sup> Tal lan̄ja aqa kan̄gal tamo nan̄gi a qa tariñosib ñam atoqnibqa bosim degsi unjrimqa nan̄gi tulan̄ arebolebolein̄jr̄qas. Deqa a na nan̄gi metn̄jrim awoelen̄abqa in̄gi anainjroqnqas. <sup>38</sup> A qolo jige kiyi nebeqa laqnimqa kiyi bosim aqa kan̄gal tamo nan̄gi a qa tariñosib ñam atoqnibqa degsi unjrimqa nan̄gi tulan̄ arebolebolein̄jr̄qas.

<sup>39</sup> “Nin̄gi are qaliy. Bati gembu bajin̄ tamo a bosim tal paratqas di tal lan̄ja a qalieqasai. A nami qalieosiq sonaq qamu bajin̄ tamo a bosiq tal paratqa yonaq unsiq wiyej qamu. <sup>40</sup> Dego kere e Tamo An̄gro bqajqa bati nin̄gi qaliesai. E bosiy nin̄gi pruatñgaim deqa nin̄gi gegerere ñam atoqnsib e qa tariñoqnsib soqniy.”

*Tamo yai a wau tamo bole?*

<sup>41</sup> Onaqa Pita na Yesus minnej, “O Tamo Koba, ni yawo anjam maronum di iga segi quqwajqa kiyo tamo ungasari kalil nanngi dego quqwajqa kiyo?” <sup>42</sup> Onaqa Tamo Koba a na minnej, “Kangal tamo yai a areqalo bole ti sosiqa gaigai wau bole yeqnu? Kangal tamo di tal lanja na endegsi minjqas, ‘Ni na ijo kangal tamo kalil nanngi geregere taqatnjroqnsimqa nanngo ingi uyqajqa batioqnmqa ingi anainjroqne.’ <sup>43</sup> Degsi minjsimqa sawa beiq gilsim di sqas. Olo puluosim wau kalil a na aqa kangal tamo yej qaji di kalil keretosim soqnmqa a bosim unimqa kangal tamo di a tulan areboleboleiyqas. <sup>44</sup> Deqa e bole merngwai. Kangal tamo di a wau boledamu yej deqa tal lanja na aqa ingi ingi kalil osim aqa banq di atim a na taqatetoqngas. <sup>45</sup> Ariya kangal tamo di a endegsi are qalqas, ‘Ijo tamo koba a urur bqasai.’ Degsi are qalsimqa a na kangal tamo ti kangal unja ti nanngi lanja lanja kumbainjroqngas. Osim ingi ti wain ti uyoqnsim nanarioqngas. <sup>46</sup> Aqa tamo koba bqajqa bati a qaliesai deqa a kumbra degsim yoqnmqa aqa tamo koba brantoqujatosim unimqa a tulan prugugetqas. Deqa aqa tamo koba na a qalougetosim tamo nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilatosaieqnu qaji nanngo so sawaq waiyim aiqas.

<sup>47</sup> “Tal lanja na aqa kangal tamo bei minjqas, ‘Ni wau di ye.’ Yimqa a geregere qusim ariya a olo asgimosim wau di yosaiamqa tal lanja na a kumbainyogargekobotqas. <sup>48</sup> Ariya tal lanja na aqa kangal tamo bei minjqas, ‘Ni wau di ye.’ Yimqa a geregere quosai deqa a wau di yosaiamqa tal lanja na a jinga na kumbainyoqujaitqas. Ningi quiy. Qotei na tamo bei wau koba yimqa a wau di ojsim olo wau tulan koba dego ojeme. Qotei na tamo bei aqa banq di wau koba atimqa a wau di taqatosim olo wau tulan koba dego taqateme.”

*Yesus na tamo ungasari nanngi pupoinjrimqa nanngi jeu jeu sqab*

<sup>49</sup> Osia Yesus a olo marej, “E namyuwo waiyit mandamq aiqas. E deqa bem. Deqa e Qotei endegsi pailyeqnum, ‘O Abu, namyuwo di urur pulonjeme.’ <sup>50</sup> Ningi quiy. E yanso bei oqai. E yanso di osaiunum deqa e are tulan gulbekobaibeqnu. <sup>51</sup> O ijo angro, ningi kiyersib are qalonub? E na qaja kobotitqa tamo ungasari nanngi geregere lawo na sqajqa e deqa bem kiyo? Sai. E na qaja kobotqajqa bosai. E na tamo ungasari nanngi pupoinjritqa nanngi jeu jeu sqajqa deqa bem. <sup>52</sup> Bini bati endeqa ti bunuq qa ti tamo 5 tal qujaiq di unub qaji nanngi ijo nam qa jeu jeu sqab. Tamo qalub nanngi na tamo aiyel jeutnjroqngab. Tamo aiyel nanngi na tamo qalub jeutnjroqngab. <sup>53</sup> Abu nanngi na nanngo segi angro mel nanngi jeutnjroqngab. Angro mel nanngi na nanngo segi abu nanngi jeutnjroqngab. Ai nanngi na nanngo segi angro sebin nanngi jeutnjroqngab. Angro sebin nanngi na nanngo segi ai nanngi jeutnjroqngab. Ain qeli nanngi na nanngo segi ain yala nanngi jeutnjroqngab. Ain yala nanngi na nanngo segi ain qeli nanngi jeutnjroqngab.”

*Kumbra bini branteqnu qaji di tamo nanngi utru poinjrosaieqnu*

<sup>54</sup> Osia Yesus na tamo ungasari kalil nanngi endegsi minjrej, “Sen aiyog dena lanbi tigelamqa ningi unsib marqab, ‘Awa bqas.’ Degsib marqab awa bqas. <sup>55</sup> Meli jagwa bamqa ningi unsib marqab, ‘Sawa kanqanqas.’ Degsib marqab sawa kanqanqas. <sup>56</sup> Ningi gisan ani. Ningi mandam ti lan ti unoqnsib geregere pegiyeqnu. Ariya kiyaga kumbra bini branteqnu qaji di ningi unoqnsib utru poinjrosaieqnu?”

*Tamo bei a ni qa anjam soqnmqa ningi segi aiyel anjam urur gereiyoguqatij*

<sup>57</sup> Osia Yesus a olo marej, “Kumbra bole ti kumbra uge ti di ningi kiyaga geregere pegiyosaieqnu? <sup>58</sup> Tamo bei a ni qa anjam soqnmqa ningi ombla walwelosib anjam pegiyog talq giloqnsibqa gamq di ningi segi aiyel anjam urur gereiyoguqatij. Yosib anjam moyotosib a ni osim anjam pegiyog talq gilqasai. Ariya ningi gamq di anjam gereiyogasai di a na ni osi gilsimqa anjam pegiyog tamo aqa ulatamuq di tigeltmimqa anjam pegiyog tamo a ni osim qaja tamo nanngo banq di atqas. Yimqa nanngi na ni osib tonto talq di waimqab. <sup>59</sup> Deqa e ni mermqai. Ni tonto talq dena olo oqedqasai. Ni mati ino une aqa awai kalil keretimqa di ni uratmib oqedqam.”

## 13

### *Tamo a are bulyqasai di a padalqas*

<sup>1</sup> Onaqa bati deqa tamo qudei nanği Yesus aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, Galili tamo qudei nanği wagne osib Qotei atraiyeq nabqa Pailat na aqa qaja tamo nanği qarınjrnaq gilsib nanği ñumnab nanço leñ aisiq wagne nanço leñ ti tuturej.” <sup>2</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Ninği kiyersib are qalonub? Galili tamo nanği di une gargekoba yoqneb deqa gulbe di nançoq di brantej. Galili tamo qudei nanği une gargekoba yosaieq nub. Ninği degsib are qalonub kiyo? <sup>3</sup> Di sai. E ninği mernğwai. Ninği are bulyqasai di ninği kalil dego padalqab. <sup>4</sup> Jerusalem dia tal olekoba aqa ñam Siloam di puosiqa tamo 18 nanği ñumnaq moreñeb. Deqa ninği kiyersib are qalonub? Tamo 18 moreñeb qaji nanği une gargekoba yoqneb deqa nanği degsib moreñeb. Tamo qudei Jerusalem di unub qaji nanği une gargekoba yosaieq nub. Ninği degsib are qalonub kiyo? <sup>5</sup> Di sai. E ninği mernğwai. Ninği are bulyqasai di ninği kalil dego padalqab.”

### *Qura geitosai qaji aqa yawo anjam*

<sup>6</sup> Osiqa Yesus a yawo anjam bei endegsi marej, “Tamo bei a aqa wauq di qura yagej. Bunuqna a qura gei oqajqa marsiq bej. Bosiq unej qura geitosai. <sup>7</sup> Deqa a na aqa wau taqato tamo minjej, ‘Ni que. Wausau qalub gilqo e boqnsim ñam atoqnem qura geitosai. Deqa unğum. Qomsim waiy. A kiyaaq mandam aqa namur laña saitqas?’ <sup>8</sup> Onaqa wau taqato tamo na minjej, ‘O Tamo Koba, ni mati uratim soqnem. Wausau qujai endeqa e na qura utruq di moror qamsiy namur atsiy unqai. <sup>9</sup> Degyitqa wausau bei qa geitqas kiyo sai kiyo? Saiaqna ni marim e qomsiy waiyqai.’ ” Yesus a yawo anjam degsi marej.

### *Yori bati qa Yesus na uña bei boletej*

<sup>10-11</sup> Onaqa yori bationaqa Yesus a Juda nanço Qotei tal miligiq gilsiq Qotei aqa anjam minjroqnej. Minjroqnsiq ñam atej uña bei sonaq unej. Uña di a maiyej. Mondor uge na ma yonaqa wausau 18 a gronosiq laqnej. A tintinğigelqa keresai. <sup>12</sup> Deqa Yesus na uña di unsiq metonaqa aqa areq bonaqa minjej, “O uña, ni que. Endego ino ma di ni uratmqas.” <sup>13</sup> Degsi minjsiq uña aqa jejamuq di banğ atnaqa aqa ma koboonaqa a tintinğigelosiqa Qotei aqa ñam soqtoqnej. <sup>14</sup> Onaqa Qotei tal taqato tamo a Yesus aqa manğwa di unsiqa minjinğ oqetej. Di kiyaaq? Yesus a yori bati qa uña di boletej deqa. Deqa Qotei tal taqato tamo na tamo unğasari nanği endegsi minjrej, “Bati 6 iga waueqnum. Deqa wau qa bati segi nunço ma boletqajqa boqniy. Yori bati qa nunço ma boletqajqa baib.” <sup>15</sup> Onaqa Tamo Koba a na kamba minjej, “Ninği gisañ tamo. Ninği yori bati gaigai nunço makau ti donki ti tontonub unub di sil palontognsib joqognsib ya anainjreqnub. <sup>16</sup> Ariya uña endi a Abraham aqa moma. Satan na ma yonaqa wausau 18 ma ti soqnej. Deqa e kiyaaq yori bati qa aqa ma di uratit sqas? Sai. E boletqai.” <sup>17</sup> Yesus a degsi marnaqa aqa jeu tamo kalil nanği aqa anjam di qusibqa jemainjrej. Kumbra kalil Yesus a yoqnej qaji di tulanğ bolequja deqa tamo unğasari kalil nanği tulanğ areboleboleinjroqnej.

### *Sis yago qa yawo anjam*

<sup>18</sup> Onaqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqas. Yawo anjam kiye ninği mernğitqa Qotei aqa kumbra di aqa utru ninği geregere poinğwas? <sup>19</sup> Od, e qalieonum. Qotei aqa kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa wauq di yagej dego kere. Bunuqna sis a oqsiq tulanğ kobaqujaonaqa qebari nanği bosib aqa daniq di simi atelenğeb.”

### *Bem tiyeqnu qaji sum aqa yawo anjam*

<sup>20</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqas. Yawo anjam kiye ninği mernğitqa Qotei aqa kumbra di aqa utru ninği geregere poinğwas? <sup>21</sup> Od, e qalieonum. Qotei aqa kumbra di bem tiyeqnu qaji sum bul.

Unja bei a bem tiyeqnu qaji sum kiñala osiqa bem sum lanaj ti turtosiq web kobaqujaq di bulyonaqa bem kalil tiyekritej.”

*Ningi siranme kiñala miligiq gilqajqa singilaoiy*

<sup>22</sup> Yesus a dena tigelosiqa Jerusalem aiqajqa gam dauryosiq qure kokba ti qure kiñilala ti dia Qotei aqa anjam minjre minjre aiyoqnej. <sup>23</sup> Aiyeqnaqa tamo bei na minjej, “O Tamo Koba, Qotei na tamo quja quja segi elenqas kiyo? Ni iga geregere merge.” Onaqa Yesus na kamba minjrej, <sup>24</sup> “Ningi siranme kiñala miligiq gilqajqa singilaoiy. E ningi mernjwai. Tamo gargekoba nangi siranme kiñala miligiq gilqajqa singilaoqneb ugeinjroqngas. <sup>25</sup> Tal aqa abu a tigelosim siranme kabutumqa ningi oqeq di tigelosibqa siranme kindokindonjosib minjoqngab, ‘O Tamo Koba, ni na siranme waqtetgime.’ Amqa a na kamba mernjwas, ‘Ningi tal qabe? E ningi qaliesai.’ <sup>26</sup> Degsi mernjgimqa ningi na minjqab, ‘O Tamo Koba, iga ni ombla inji ti ya ti uyoqnem. Ni gago qureq di Qotei aqa anjam plaltosim mergoqnem.’ <sup>27</sup> Degsib minjibqa a na kamba mernjwas, ‘Ningi tal qabe? E ningi qaliesai. Deqa ningi kalil jaraiyy. Ningi kumbra uge yo qaji tamo.’ <sup>28</sup> A na ningi degsim mernjsim ningi qalaq di breingwas. Yimqa Abraham, Aisak, Jekop, Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nangi ti Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Soqnimqa ningi nangi unjrsibqa akamkobaoqnsib pailoqnsib nunjo jaqatinj qa qalagei anjam atoqngas. <sup>29</sup> Tamo ungasari gargekoba nangi sawa guta na guma na taun na beben na ti bosib Qotei aqa singaq di koroelenabqa Qotei a nanjo Mandor Koba sosim nangi taqatnjrqas. Yimqa nangi Qotei ombla awoosib inji uyoqngab. <sup>30</sup> Deqa ningi quiy. Tamo qudei bini ñam ti unub qaji nangi mondonj ñam saiqoji sqab. Ariya tamo qudei bini ñam saiqoji unub qaji nangi mondonj ñam ti sqab.”

*Yesus a Jerusalem nangi qa dulej*

<sup>31</sup> Onaqa bati deqa Farisi qudei nangi Yesus aqa areq bosib minjeb, “Mandor Herot a ni lumsim moiyoqnmqa mareqnu. Deqa ni sawa endi uratosim ulanj.” <sup>32</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi gilsib gisanj tamo Herot a endegsib minjiy, ‘Yesus a marqo, “Bini e mondor uge uge nangi winjroqnsiyqa tamo ma ti nangi boletnjroqngai. Nebe dego e wau di yoqngai. Ariya alieb e ijo wau di kobotqai.” ’ Ningi gilsib Herot degsib minjiy. <sup>33</sup> Bini e walwewosi aisiy nebe olo tigelosiy aisiy ariya alieb e Jerusalem di brantqai. E degyqai. Di kiyayaqa? Jerusalem dia qujai jeu tamo nangi na Qotei aqa medabu o tamo nangi ñumeqngab moreneqngub. Nangi qure beiq di nangi ñumosaieqngub.

<sup>34</sup> “O Jerusalem qure, O Jerusalem qure, ni na Qotei aqa medabu o tamo nangi ñumoqnsim moiyoqnmqa. Osim tamo ungasari Qotei na inoq qarinjnjreqnu qaji nangi meninj na ñumeqngam moreneqngub. Bati gargekoba e ino angro nangi tuwe du du bul koroinjrqajqa yeqnam ni saideqngum. <sup>35</sup> Deqa ningi quiy. Qotei a nunjo atra tal koba uratetngimqa a lanja sqas. Deqa e ningi endegsi mernjwai. Ningi olo e nubqasai. Degsim gilsim mondonj e olo lanj qureq na boqnitqa ningi e nubsib marqab, ‘Tamo a bqo endi Tamo Koba aqa ñam na bqo. Deqa Qotei na a tulanj geregereiyeqnu.’ ”

## 14

*Tamo bei jejamu sunjelenj qaji di Yesus na boletej*

<sup>1</sup> Yori bati bei Yesus a Farisi gate bei aqa talq gilsiya a ombla inji uyoqneb. Ingi uyeqngabqa tamo qudei tal dia soqneb qaji nangi Yesus koqyoqneb. <sup>2</sup> Yesus aqa areq di tamo bei jejamu sunjelenj qaji a awesoqnej. <sup>3</sup> Deqa Yesus na tamo di unsiqa dal anjam qalie tamo nangi ti Farisi nangi ti endegsi nenemnjrej, “Ningi mariy. Yori bati qa tamo boletqajqa di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo?” <sup>4</sup> Onaqa nangi na kamba anjam bei Yesus minjosai. Nangi mequmesoqneb. Deqa Yesus na tamo di aqa jejamu ojsiya aqa ma boletej. Osiqa qarinyonaq gilej. <sup>5</sup> Onaqa Yesus na Farisi nangi olo nenemnjrej, “Nunjo angro kiyo nunjo makau kiyo yori bati qa ulonjosim subq aiyimqa ningi na aqaryaiyosib

subq dena osib goge atqab e? Niŋgi na merbiy.”<sup>6</sup> Onaqa naŋgi na kamba olo anjam bei Yesus minjqa yonab keresaiinrej.

### *Niŋgi na nuŋgo segi ñam soqtaib*

<sup>7</sup> Bati deqa Yesus a ñam atej di tamo qudei naŋgi iŋgi uyo qa marsib talq bosib tamo ñam ti naŋgo awo jaramq di awoosib iŋgi uyeq nab unjrej. Deqa a na naŋgi yawo anjam endegsi minjrej,<sup>8-9</sup> “Tamo bei na maruro atsim ni metmimqa ni tamo ñam ti naŋgo awo jaramq di namo awoaim. Ni tamo ñam ti naŋgo awo jaramq di awoqam di goiyo lanja na tamo ñam ti bei metim bam ni mermqas, ‘Ni awo jaram di uratosim tamo endi yim awoqas.’ Yim ni jemaimim tamo lanaj naŋgo awo jaramq di awoqam.”<sup>10</sup> Deqa tamo bei na maruro atsim metmimqa ni tamo lanaj naŋgo awo jaramq di awo. Yimqa goiyo lanja na bosim mermqas, ‘O was, ni bosim tamo ñam ti naŋgo awo jaramq endi awo.’ Yim tamo kalil iŋgi uyeq nub qaji naŋgo ñamgalaq di ni ñam ti sqam.”<sup>11</sup> Tamo kalil naŋgo segi ñam soqteq nub qaji naŋgi Qotei na olo ñam aguq atetnjqas. Ariya tamo naŋgo segi ñam aguq ateq nub qaji naŋgi Qotei na olo ñam soqtetnjqas.”

### *Niŋgi na tamo sougetejunub qaji naŋgi gereinjriy*

<sup>12</sup> Osiqa Yesus na goiyo lanja minjej, “Ni maruro atsimqa ino segi was naŋgi ti ino segi kadoi naŋgi ti tamo ungasari ñoro koba ejunub qaji naŋgi ti metnjraim. Ni degyqam di ni endegsi are qalqam, ‘Naŋgi na kamba maruro atsib e metbib gilit iŋgi anaibqab.’”<sup>13</sup> Ni degyaim. Ni maruro atsimqa tamo ñoro saiqoji naŋgi ti tamo jejamu lainjro qaji naŋgi ti tamo siŋga uge naŋgi ti tamo ñam qandimo naŋgi ti metnjrim bab iŋgi anainjre.”<sup>14</sup> Amqa ni tulan areboleboleimqas. Di kiyaaqa? Naŋgi ni kamba iŋgi anaimqa keresai. Deqa mondoŋ tamo bole bole naŋgi olo subq na tigelo batiamqa Qotei na kamba awai tulan boledamu ni emqas.”

### *Yesus a maruro qa yawo anjam marej*

<sup>15</sup> Yesus a anjam degsi marnaqa tamo bei Yesus ombla awoosib iŋgi uyoqneb qaji a qusiqa minjej, “Mondoŋ Qotei na aqa segi tamo ungasari naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas. Sosimqa a na naŋgi iŋgi anainjrim awoosib koba na iŋgi uyoq nqab. Deqa naŋgi tulan areboleboleinjrim sqab.”<sup>16</sup> Onaqa Yesus na kamba yawo anjam bei endegsi minjej, “Tamo bei a maruro atqa osiqa tamo gargekoba naŋgi aqa maruro unqa metnjrej.”<sup>17</sup> Aqa maruro bati brantonaqa a na aqa kaŋgal tamo bei qarinyonaq gilsiq tamo naŋgi di minjrej, ‘Niŋgi boiy. Iŋgi iŋgi kalil gereiyosib atonub unu.’<sup>18</sup> Degsi minjrnaqa naŋgi kalil bqa urateb. Osib minjoqneb, ‘Iga bqa keresai.’ Bei na minjej, ‘E mandam bunuj awaiyonum. Di unqajqa aiqai. Deqa ni goiyo lanja minje, “E bqa keresai.”’<sup>19</sup> Bei na minjej, ‘E makau bunuj 10 awaiyem. Deqa bini e naŋgi wau enjrqai. Deqa ni goiyo lanja minje, “E bqa keresai.”’<sup>20</sup> Bei na minjej, ‘E bini uŋa bunuj onum. Deqa e dego bqa keresai.’

<sup>21</sup> “Onaqa kaŋgal tamo a olo puluosiq aisiq anjam kalil naŋgi na minjeb qaji di aqa tamo koba minjnaqa a minjin oqetonaqa olo qarinyosiq minjej, ‘Ni urur gilsimqa gam kokbaq di gam kiñilalaq di tamo iŋgi iŋgi saiqoji naŋgi ti tamo jejamu lainjro qaji naŋgi ti tamo ñam qandimnjro qaji naŋgi ti tamo siŋga ugeinjro qaji naŋgi ti itnjrsimqa joqsim ijo talq boiy.’”<sup>22</sup> Onaqa kaŋgal tamo a olo gilsiq tamo naŋgi di kalil joqsi bosiq aqa tamo koba minjej, ‘O Tamo Koba, e ino anjam dauryosim agi naŋgi kalil joqsi bonum. Ariya ino tal tamo na maqosai unu.’

<sup>23</sup> “Onaqa goiyo lanja na olo aqa kaŋgal tamo qarinyosiq minjej, ‘Ni gilsim gam kalilq dena ti nañuq dena ti tamo naŋgi joqsim boiy. Naŋgi kalil babqa ijo tal magwas.’”<sup>24</sup> E ni mermqai. Tamo naŋgi e nami metnjronum bqa uratonub qaji naŋgi ijo maruro unqasai.’”

### *Tamo a Yesus dauryqa marsimqa a mati geregere are qalsim Yesus dauryem*

<sup>25</sup> Yesus a dena tigelosiqa walwelosiq aiyeqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi a dauryosib aiyeqneb. Deqa a bulosiqa nanngi endegsi minjrej, <sup>26</sup> “Tamo bei a e daurbqa osimqa aqa abu, aqa ai, aqa naun, aqa angro nanngi, aqa was nanngi, aqa jaja nanngi, aqa segi jejamu dego jeutnjrqasai di a ijo angro sqa keresai. <sup>27</sup> Tamo bei na aqa segi namburbas qoboyosim e daurbqasai di a ijo angro sqa keresai.”

<sup>28</sup> Osiqa nanngi endegsi minjrej, “Tamo bei a tal atqa osimqa a mati awoosim tal kobotqajqa aqa awai gegerere are qalsim aqa silali sisiyqas. Aqa silali kereqas kiyo sai kiyo degsi are qalqas. <sup>29-30</sup> A mati degsi are qalqasai di a tal aqa utru atsim bati amble di aqa silali saiamqa tal kobotqa keresaiiyimqa tamo nanngi unsib a kikiyosib minjqab, ‘Ni tal aqa utru atem di ni kobotqa keresai.’ Yim a jemaiyqas.

<sup>31</sup> “Mandor bei na mandor bei qoto itqa marsimqa a mati awoosim gegerere endegsi are qalqas, ‘Ijo qaja tamo 10 tausen nanngi na mandor di aqa qaja tamo 20 tausen nanngi ñumsib winjrqa kere kiyo?’ <sup>32</sup> A degsi are qalsim marqas, ‘E na mandor di qoto bunyqa keresai.’ Degsi marsimqa aqa wau tamo qudei nanngi qarijnrim gilsib mandor di minjqab, ‘Unqum, iga qotqa uratonum.’

<sup>33</sup> “Dego kere tamo bei na e daurbqa osimqa a mati aqa segi ingi ingi kalil uratqasai di a ijo angro sqa keresai.”

### *Bar qa yawo anjam*

<sup>34</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Bar a bole. Ingiq di bar atoqnib aqa uyo boledamuqas. Ariya bar aqa qajarara koboqas di ingi kiye na olo qajararatqas? Di keresai. <sup>35</sup> Bar aqa qajarara koboqas di a ugeqas. Iga bar di mandam ti bulyonamqa mandam namuryqa keresai. Deqa iga bar di uratosim waiyqom. Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi gegerere quem.”

## 15

### *Kaja du alelqo qaji aqa yawo anjam*

<sup>1</sup> Bati bei takis o qaji tamo nanngi ti une tamo nanngi ti kalil Yesus aqa anjam quqwa marsibqa aqa areq bosib koroeb. <sup>2</sup> Koroonabqa Farisi nanngi ti dal anjam qalie tamo nanngi ti Yesus yomuiyosib mareb, “Yesus a une tamo nanngi joqoqnsiqa koba na ingi uyeqñub.”

<sup>3</sup> Degsib marnabqa Yesus a nanngo anjam di qusiqa yawo anjam endegsi minjrej, <sup>4</sup> “Tamo bei aqa kaja 100 nanngi ñin uyoqnibqa qujai bei alelamqa a na kaja 99 nanngi uratnjrsim qujai alelqo qaji di ñamosim gilsim itqas. <sup>5</sup> Itosim areboleboleiyim soqtosim qoboyqas. <sup>6</sup> Qoboyosim aisim aqa qureq di brantosim aqa was nanngi ti aqa qure qujai nanngi ti kalil koroinjrsimqa minjrqas, ‘Ningi uniy. Ijo kaja alelqo qaji agi olo itonum! Deqa ningi e ombla areboleboleigim sqom!’ ” <sup>7</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Dego kere une tamo qujai a are bulyqas di lan goge dia nanngi a qa tulan areboleboleinjrqa. Tamo 99 nanngi mareqñub, ‘Iga tamo bole une saiqoji. Deqa iga are bulyqasai.’ Nanngi qa lan goge dia nanngi areboleboleinjrqa. Ariya une tamo qujai a are bulyqas di nanngi a qa tulan areboleboleinjrqa.”

### *Silali loumqo qaji aqa yawo anjam*

<sup>8</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Unq bei aqa meniñ silali 10 soqñimqa meniñ silali qujai loumimqa a wañal qatrentosim aqa talq di mañ solsim ñamosim itqas. <sup>9</sup> Itosim gilsim aqa was nanngi ti aqa qure qujai nanngi ti kalil koroinjrsimqa minjrqas, ‘Ijo meniñ silali qujai loumqo qaji agi olo itonum! Deqa ningi e ombla areboleboleigim sqom!’ ” <sup>10</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Dego kere une tamo qujai a are bulyqas di Qotei aqa lan angro nanngi a qa tulan areboleboleinjrqa.”

### *Tamo bei aqa ñiri aiyel qa yawo anjam*

<sup>11</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei aqa niri aiyel soqneb. <sup>12</sup> Bati bei niri yala na aqa abu minjej, ‘O Abu, ni ino ñoro kalil ambleq na potosim taqal bei e ebe.’ Degsi minjnaqa abu na aqa ñoro ambleq na potosiq taqal bei aqa niri yala yej. Taqal bei aqa niri koba yej. <sup>13</sup> Onaqa bati bei niri yala na aqa ñoro kalil qarinyosiq silali osiq tigelosiq sawa beiq gilej. Gilsiq dia diqosi laqnsiq aqa silali kalil uyekritej. <sup>14</sup> Onaqa sawa dia mam koba aiyej deqa niri yala a inqi tulan saiiyej. <sup>15</sup> Deqa a sawa deqaji tamo bei aqaq gilnaqa minjej, ‘Ni ijo bel taqatnjroqnsim inqi anainjroqne.’ <sup>16</sup> Onaqa a bel nanqi taqatnjroqnsiq inqi anainjroqnej. Osiqa are qaloqnej, ‘E mam koba unum. Deqa e endegyqai. Bel nanqi inqi oto uratoqnibqa di oqnsiy uyoqnitqa dena e kereoqnqas.’ A degsi are qalsiq soqnej. Di kiyaaqa? Tamo bei na inqi anaiyosaiqnej deqa.

<sup>17</sup> “Osiqa olo are qalej, ‘E kumbra grotonum deqa e mam na moiqa laqnum. Ijo abu aqa wau tamo nanqi inqi koba uyeqnu. E segi qujai mam na moiqa laqnum. <sup>18</sup> Deqa e olo puluosiy ijo abu aqaq aisiy minjqai, ‘O Abu, e Qotei aqa ñamgalaq di une kobaquja atonum. Ino ñamgalaq di dego e une kobaquja atonum. <sup>19</sup> Deqa e ino anqro sqa keresai. Deqa ni marimqa e ino wau tamo sosiy ni wauetmoqnqai.’” <sup>20</sup> Degsi are qalsiq tigelosiq aqa abu aqaq olo aiyej.

“Aiyeqnaqa aqa abu ñam atsiqa isaq di unsiq a qa tulan dulosiq urur ti gilsiq a soqonyosiq qalaqalaiyoqnsiq kundoqyoqnej. <sup>21</sup> Onaqa minjej, ‘O Abu, e Qotei aqa ñamgalaq di une kobaquja atonum. Ino ñamgalaq di dego e une kobaquja atonum. Deqa e ino anqro sqa keresai.’ <sup>22</sup> Degsi minjnaqa aqa abu na aqa kanqal tamo qudei nanqi minjrej, ‘Ninqi urur ti gilsib gara jugo tulan boledamu olekoba di osi bosib jigeti. Banrin dego osi bosib aqa ban duq di jigeti. Singa tatal dego osib aqa singaq di jigelenj. <sup>23</sup> Makau meli bunuj didiqo di qalsib goiyiy. Goisib osib babqa iga koba na uysim areboleboleigim sqom. <sup>24</sup> Iga degyqom. Di kiyaaqa? Ijo anqro yala a moiyoqbulosiq olo ñambile sosiq bqa deqa. A loumej agi gagoq di olo brantqo.’ Degsi minjnaqa nanqi aqa anjam kalil di dauryosib makau goisib koba na awoosib areboleboleinjnaq soqneb.

<sup>25-26</sup> “Ariya niri koba a wauq di sosiq dena puluosi bosiq tal jojomyosiq nanqi areboleboleinjretnaq lou tueq nab qusiqa kanqal anqro bei metonaq aqa areq bonaqa nenemyej, ‘Nanqi kiyaaqa lou tueqnu?’ <sup>27</sup> Degsi nenemyonaqa kanqal anqro dena minjej, ‘Ino was yala a olo bqa. Deqa ino abu na makau meli bunuj didiqo di qalqo nanqi uyoqnsib areboleboleinjretnaq lou tueqnu. Aqa anqro a bole sosiq olo brantqo deqa lou tueqnu.’ <sup>28</sup> Degsi minjnaq qusiqa niriñosi qudalej. Osiqa tal miligiq gilqa uratej. Deqa aqa abu a talq dena oqedosiq minjej, ‘O ijo anqro, ni tal miligiq au. Bamqa iga koba na awoosim inqi uysim areboleboleigim sqom.’ <sup>29</sup> Onaqa niri koba a na kamba aqa abu minjej, ‘O Abu, ni que. E wausau gargakoba ino anjam dauryosim ni wauetmoqnem. E ino anjam bei gotranjyosaiqnem. Ni deqa e qa are qalsim kaja du bei qalsim goiyosaiqnum. E ijo kadoi nanqi ti koba na areboleboleigosaieqnu. <sup>30</sup> Ariya ino anqro yala a na ino ñoro osiq gam qaji unqa nanqi ombla sambalaoqnsiq silali kalil uyekritej. Osiq olo bqaqa ni a qa tulan areboleboleimqoqa makau meli bunuj didiqo di agi qaletonum.’

<sup>31</sup> “Degsi minjnaqa aqa abu na kamba minjej, ‘O ijo anqro, ni gaigai e ombla unum. Ijo inqi inqi kalil di ino dego. <sup>32</sup> Ariya bini iga maruro atsimqa areboleboleigeqnu. Di kiyaaqa? Ino was a moiyoqbulosiq olo ñambile sosiq bqa. A loumej agi gagoq di olo brantqo.’”

## 16

### *Yesus a ñoro taqato tamo qa yawo anjam marej*

<sup>1</sup> Osiqa Yesus a olo aqa anqro nanqi endegsi minjrej, “Ñoro tamo bei soqnej. Aqa ñoro kalil aqa wau tamo bei na taqatoqnej. Bati bei tamo qudei na ñoro tamo di minjeb, ‘Ino ñoro taqato tamo a ino ñoro kalil lanqa uyeqnu.’ <sup>2</sup> Degsi minjnabqa a na ñoro taqato tamo



di metonaq aqa areq bonaqa minnej, 'Ni qa anjam degsi merbonubqa e quonum. Ni kiyaaqa kumbra degyonum? Deqa ijo ñoro kalil ni uyonum qaji di sisiyosim merbimqa e geregere qalieosiy ni kobotmqai. Yim ni ijo ñoro olo bunu taqatqasai.'

<sup>3</sup> "Onaqa ñoro taqato tamo di a segi are qalej, 'E kiyerqai? Ijo tamo koba a na e kobotbqa marqo. E singila saiqoji deqa e wau bei yqa keresai. E tamo qudei nanqi minjrit silali laña ebqab di e jemaibqas. <sup>4</sup> Deqa e kiyerqai? E qalieonum. Tamo qudei nami ijo tamo koba aqaq dena ñoro osib nanqi a kamba olo yqajqa minjeb qaji nanqi di metnjrqai. Metnjrit ijoq babqa ñoro nami eb qaji di e na aguq atitqa nanqi e qa tulañ areboleboleinjrqas. Deqa ijo tamo koba a na e wibimqa tamo nanqi dena e osib nanqo talq di e geregereiboqnqab.' <sup>5</sup> A degsi are qalsiqa tamo kalil nami aqa tamo koba aqaq dena ñoro eb qaji nanqi metnjrnaq bonabqa tamo namo bej qaji di nenemyej, 'Ni ñoro gembub ijo tamo koba aqaq dena em?' <sup>6</sup> Onaqa minnej, 'E gorenj kulum 100 em.' Degsi minjnaqa ñoro taqato tamo na minnej, 'Ni olo gorenj kulum 50 segi nenngrenye.' <sup>7</sup> Osiqa tamo bei nenemyej, 'Ni ñoro gembub ijo tamo koba aqaq dena em?' Onaqa minnej, 'E bem sum aqa qun 100 em.' Degsi minjnaqa ñoro taqato tamo na minnej, 'Ni olo bem sum aqa qun 80 segi nenngrenye.'

<sup>8</sup> "Onaqa ñoro tamo a aqa ñoro taqato tamo aqa kumbra gisañ di poiyoñaqa aqa ñam soqtosiq minnej, 'Ni keretonum.' Degsi minnej. Di kiyaaqa? Ñoro taqato tamo uge di a powo ti sosisq deqa kumbra gisañ di yej. Deqa ninqi quiy. Mandam endeqa tamo ungasari nanqi mandam qaji powo koba ti unub. Ariya suwanqa tamo ungasari nanqi mandam qaji powo kiñala ti unub.

<sup>9</sup> "Deqa e ninqi endegsi merngwai. Ninqi mandam qaji ñoro uge oqnsib dena tamo ungasari nanqi kumbra bole enjroqñib nanqi ninqi qa tulañ areboleboleinjroqñqas. Yim bunuqna ninqi moisib mandam qaji ñoro uge kalil uratibqa Qotei na ninqi joqsim tal gaigai sqas qaji dia ninqi geregereingwas.

<sup>10</sup> "Ninqi ñoro kiñala geregere taqatqab di ninqi ñoro qelikoba dego geregere taqatqab. Ariya ninqi ñoro kiñala geregere taqatqasai di ninqi ñoro qelikoba dego geregere taqatqasai. <sup>11</sup> Ninqi mandam qaji ñoro uge geregere taqatqasai di ninqi lañ qure qaji ñoro dego geregere taqatqasai. Deqa tamo yai na lañ qure qaji ñoro nunqo banq di atqas? Tamo dego bei sosai. <sup>12</sup> Ninqi tamo bei aqa ñoro geregere taqatqasai di ninqi nunqo segi ñoro dego geregere taqatqasai. Deqa tamo yai na ñoro bei nunqo banq di atqas? Tamo dego bei sosai.

<sup>13</sup> "Tamo qujai a tamo kokba aiyel nanqi wauetnjrqqa keresai. A tamo kobaquja bei qalaqalaiyosim olo tamo kobaquja bei jeutqas. Bei aqa anjam dauryosim olo bei qoreiyqas. Dego kere ninqi silali ti Qotei ti turtnjrsib nanqi wauetnjrqqa keresai."

### *Yesus a dal anjam qa ti Mandor Koba Qotei qa ti anjam palontej*

<sup>14</sup> Onaqa Farisi nanqi Yesus aqa anjam di qusib a yomuiyeb. Farisi nanqi bati gaigai silali oqnqajqa are koba soqnej. Utru deqa nanqi Yesus yomuiyeb. <sup>15</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ninqi are qaleqñub, 'Iga kumbra bole bole laña babañ na yoqñim tamo ungasari nanqi na iga nugoqñsib iga tamo bole qa mergwab.' Ninqi degsib are qaleqñub. Di gisañ. Nunqo are miligi di Qotei a segi qalie. Kumbra qudei tamo nanqi deqa arearetnjreqnu qaji di Qotei aqa ñamgalaq di kumbra tulañ ugedamu.

<sup>16</sup> "Nami Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanqo anjam ti maroqñeb dena bosiq Jon aqa bati brantej. Jon aqa bati brantej dena bosiq bini ijo anjam maro tamo nanqi Qotei aqa anjam bole palonteqñub. Palonteqñab tamo ungasari kalil nanqi Qotei na taqatnjrsim nanqo Mandor Koba sqajqa tulañ singilaeqñub.

<sup>17</sup> "Lañ ti mandam ti koboqab. Ariya Qotei aqa dal anjam mutu kiñala bei koboqasai bole sai."

### *Tamo bei na aqa ñaun uratqa anjam*

<sup>18</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na aqa ñaun uratosim olo uña bei oqas di a na aqa ñaun kumbra ugeq waiyqo. Uña bei dego aqa gumbulun na a uratimqa bunuqna tamo bei na olo oqas di tamo bunuj dena uña di kumbra ugeq waiyqo.”

### *Ñoro tamo Lasarus wo nanngo sa anjam*

<sup>19</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Ñoro tamo bei soqnej. A bati gaigai gara wala bole jugoqnsiqa tulan areboleboleiyeqnaqa ingi bole bole uyoqnsiq soqnej. <sup>20</sup> Aqa tal meq di tamo bei ingi tulan saiqoji aqa ñam Lasarus a bati gaigai awooqnsiq ñeioqnsiq soqnej. Aqa jejamu kalil yu na ugetej. <sup>21</sup> Deqa a tal meq di awesonaqa ñoro tamo a ingi uyeqnaqa ñengi ululoñeqnaqa osiq uyoqnej. Aqa yuq dena leñ aiyeqnaqa baun nanngi boqnsib nanngo men na yu bilgetoqneb.

<sup>22</sup> “Bati bei Lasarus a moiyej. Moinaqa Qotei aqa lan angro nanngi bosib aqa qunun osib Abraham aqa areq di awoteb. Bunuqna ñoro tamo a dego moinaqa subq ateb. <sup>23-24</sup> Subq atnabqa aqa qunun aisiq moiyo qureq di soqnej. Sosiqa jaqatin kobaiyeqnaqa tarosiqa Abraham isaq di sonaq unej. Lasarus a Abraham aqa areq di awesonaq unsiqa tulan maosiqa Abraham minnej, ‘O Abu Abraham, e ñamyuwoq endi sosimqa tulan kankanqoqnsim jaqatin koba eqnum. Deqa ni e qa are ugeimimqa Lasarus minjim aqa ban gei yaq di tuqtosim bosim ijo menq di atimqa kiñala ulilibqas.’

<sup>25</sup> “Onaqa Abraham na minnej, ‘O angro, ni are qale. Ni nami mandamq di sosimqa ni ingi bole bole uyoqnem. Ariya Lasarus a ingi uge uge uyoqnej. Deqa bini Lasarus a sawa boleq endi sosiqa a tulan areboleboleiyeqnu. Ariya ni ñamyuwoq di sosimqa jaqatin koba eqnum. <sup>26</sup> Ni ñam atsim une. Ni iga ti ambleq di sub guma koba unu. Deqa iga sub di laqaiosim nungoq bqa keresai. Ningi dego sub di laqaiosib gagoq bqa keresai.’

<sup>27-28</sup> “Onaqa ñoro tamo dena kamba Abraham minnej, ‘O Abraham, ni na Lasarus minjimqa olo puluosim ijo abu aqa talq gilsim ijo was 5 nanngi saidnjrimqa nanngi sawa uge endeq bqasai.’ <sup>29</sup> Onaqa Abraham na minnej, ‘Ino was nanngi Moses aqa dal anjam qalieonub. Nanngi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngo anjam dego qalieonub. Nanngi anjam di dauryqab di kere.’ <sup>30</sup> Onaqa ñoro tamo dena olo minnej, ‘O Abu Abraham, di keresai. Ariya tamo moiyej qaji a subq na tigelosim anjam minjrqas di nanngi qusib are bulyosib dauryqab.’

<sup>31</sup> “Onaqa Abraham na minnej, ‘Tamo nanngi Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngo anjam ti qusib are bulyqasai di tamo bei a subq na tigelosim nanngi anjam minjrqas di dego nanngi qusib are bulyqasai.’ ”

## 17

### *Tamo a Yesus aqa angro kiñala bei uneq waiyqas di a tulan padalougetqas*

<sup>1</sup> Osiqa Yesus na aqa angro nanngi olo endegsi minjrej, “Bunuqna tamo qudei na tamo qudei uneq breinjroqnaqab. Bole, kumbra di brantoqnaqas. Ariya tamo nanngi kumbra di yoqnaqab qaji nanngi tulan padalougetqab. <sup>2</sup> Iga tamo deqaji nanngi ojsim meniñ kobaquja osim sil na nanngo kakroq di tontosim breinjrim ya robuq aiqab di kere. Yim nanngi bunuqna angro kiñala bei uneq waiyqasai.

<sup>3</sup> “Deqa ningi geregere ñam atoqniy. Ino was bei a une bei atimqa ni na minje, ‘Une di urat.’ Yim a ino anjam di qusim are bulyqas di ni aqa une di torei moiyoqtime. <sup>4</sup> Ariya a bati qujai qa une 7 ni emoqnsim olo boqnsim ni mermoqnaqas, ‘O was, e kumbra grotonum.’ Degsi mermo 7 yimqa ni aqa une kalil di torei moiyoqtime.”

### *Iga Yesus qa gago areqalo singilatqajqa anjam*

<sup>5</sup> Onaqa Yesus aqa anjam maro tamo nanngi na minjeb, “O Tamo Koba, gago areqalo ni qa singilateqnum qaji di ni na olo kobaqujatime.” <sup>6</sup> Onaqa Tamo Koba a na kamba minjrej, “Nunjo areqalo e qa singilato qaji di sis yago bul kiñala sqas di kereqas. Degesqas

di ningi subar endi minjibqa a nungo anjam dauryosim jirim qoji waqosim aisim yuwalq di tigelqas.”

*Yesus a kanqal tamo aqa kumbra qa anjam marej*

<sup>7</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na aqa kanqal tamo qarinyonaqa gilsiq aqa ingi wauq di mandam qamsiq bulyej. Osiqa aqa kaja nanqi dego taqatnjrej. Ariya a wau di kobotimqa aqa tamo koba a na kiyersi minjqas? ‘Ni namo ingi uye’ degsi minjqas e? Sai. <sup>8</sup> A minjqas, ‘Ni ijo ingi goiyetbosim gara tigsim ingi suweiyosim ebimqa ingi ti ya ti uyqai. Uyit menetbimqa bunu ni kamba ingi ti ya ti uyqam.’ A na aqa kanqal tamo degsi minjqas. Di kiyaaqa? A kanqal tamo lanaj deqa. <sup>9</sup> Kanqal tamo dena aqa tamo koba aqa anjam dauryimqa a na kamba aqa ñam soqtetqasai. Osim ‘Ni keretonum’ degsi minjqasai. Di kiyaaqa? A kanqal tamo lanaj deqa. <sup>10</sup> Dego kere ningi Qotei aqa kanqal tamo sosibqa wau kalil a na ningi enqoqnqas qaji di yoqniy. Yoqnsib maroqniy, ‘Iga kanqal tamo lanaj. Deqa wau kalil Qotei na iga egeqnu qaji di agi yeqnum.’ ”

*Yesus a tamo 10 nanqo jejamu yu na ugeelenej qaji nanqi boletnjrej*

<sup>11</sup> Yesus a dena tigelosiq Jerusalem aiqajqa gam dauryosiq Samaria sawa ti Galili sawa ti ambleq na walwelosiq aiyoqnej. <sup>12-13</sup> Aiyoqnsiq qure beiq di brantej. Onaqa tamo 10 nanqo jejamu yu na ugeelenej qaji nanqi bosib Yesus itosibqa nanqi kiñala isaq di tigelosib tulan maosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iga qa dulosim aqaryaige.” <sup>14</sup> Onaqa Yesus a nanqi unjrsiq minjrej, “Ningi olo puluosib aisib nunqo jejamu atra tamo nanqi osornjriy.” Degsi minjrnaqa nanqi aiyoqnsibqa gamq di nanqo yu kalil mosoonqa nanqo jejamu boleonaq uneb. <sup>15</sup> Onaqa nanqo ambleq dena qujai a segi olo puluosiq Yesus aqa areq gilej. A lelej ti Qotei aqa ñam soqtoqnsiq giloqnej. <sup>16</sup> Gilsiq Yesus aqa singaq di singa pulutosiq binjiyosiq minjej, “O Tamo Koba, ni keretosim ijo jejamu boletonum.” Tamo di a Samaria qaji. <sup>17</sup> Onaqa Yesus a tamo di unsiqa marej, “E na tamo 10 nanqo jejamu boletetnjronumqa ariya qujai a segi ijoq bqo. Tamo 9 nanqi qabi unub? <sup>18</sup> Nanqi olo ijoq bosai. Nanqi Qotei aqa ñam soqtosai dego. Sawa bei qaji tamo endi a segi qujai olo bosiq Qotei aqa ñam soqtqo.” <sup>19</sup> Yesus a degsi marsiq tamo di minjej, “Ni tigelosim aiye. Ni ino areqalo e qa sinqilatonum deqa ino jejamu boleqo.”

*Mondonj Tamo Angro a lanq qureq na bqas*

<sup>20</sup> Bati bei Farisi nanqi Yesus endegsib nenemyeb, “Bati gembu Qotei a bosim aqa segi tamo unqasari nanqo Mandor Koba sosim nanqi taqatnjrqas?” Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei a Mandor Koba sqajqa bati brantoqnmqa manwa bei namoqna bam ningi unqasai. <sup>21</sup> Tamo bei na endegsi mernqwasai, ‘Ningi uniy, Mandor Koba a bqo agiende,’ o ‘Mandor Koba a bqo agide.’ Deyqasai. Ningi quiy. Bini Qotei a nunqo ambleq endi Mandor Koba unu.”

<sup>22</sup> Osiqa Yesus na aqa angro nanqi endegsi minjrej, “E Tamo Angro. Bati bei brantimqa ningi ijo bqajqa bati unqa maroqnsib unqasai. <sup>23</sup> Tamo qudei na ningi gisanqoqnsib mernqoqnbqab, ‘Ningi uniy. Tamo Angro bqo agide,’ o ‘Tamo Angro bqo agiende.’ Degsib mernqoqnbqab nanqi nanqi daurnjraib. <sup>24</sup> Kola minjaleqnaqa lan kalil suwanqenu dego kere mondonj e Tamo Angro brantitqa tamo unqasari kalil nanqi e nubqab. <sup>25</sup> Ariya e brantosaisoqnitqa tamo unqasari bini bati endeqa unub qaji nanqi na e qoreibosib jaqatinj koba ebqab.

<sup>26</sup> “Noa aqa bati qa tamo unqasari nanqi kumbra yoqneb dego kere e Tamo Angro bqajqa bati qa nanqi kumbra degyoqnbqab. <sup>27</sup> Agi Noa aqa bati qa tamo unqasari kalil nanqi ingi ti ya ti uyoqnsib unja ban ojelenqoqnsib sonabqa Noa a qobun miligiq gilnaqa awa koba aisiqa mandam ya maqonaqa nanqi kalil morenekriteb. <sup>28-29</sup> Lot aqa bati qa dego tamo unqasari nanqi ingi ti ya ti uyoqnsib ingi ingi awaiyoqnsib silali oqnsib ingi yagoqnsib tal atoqneb. Nanqi kumbra degyoqnsib sonabqa Lot a Sodom qure uratosiq ulanqnaqa nqamyuwo ti meninj pulonj ti lanj goge na awa bul aisiqa Sodom tamo unqasari

kalil nanġi padaltnjrej. <sup>30</sup> Deġo kere bunuqna tamo unġasari nanġi kumbra degyoqnsib soqnbqa e Tamo Anġro brantqai.

<sup>31</sup> “Bati deġa tamo unġasari tal meq di unub qaji nanġi jaraiqa oqnsib inġi inġi oqa osibqa olo warum miligiq gilaib. Nanġi jaraiyoqujatebe. Tamo unġasari wauq di unub qaji nanġi jaraiqa oqnsib inġi inġi oqa osibqa olo puluosib qureq baib. Nanġi torei dena jaraiyoqujatebe. <sup>32</sup> Kumbra nami Lot aqa nawn aqaq di brantej qaji ninġi deġa are qaliy. <sup>33</sup> Tamo bei a aqa segi nambile taqatqajqa areqalo kobaiyqas di a padalqas. Ariya tamo bei a aqa segi nambile uratqas di a olo nambile bole oqas.

<sup>34</sup> “E ninġi endegsi mernġwai. Ijo bqajqa bati brantimqa qolo deġa tamo aiyel warum qujaiq di nerenesoqnbqa Qotei na bei lan qureq osi oqsimqa bei uratim sqas. <sup>35</sup> Unġa aiyel tal qujaiq di saplan gereiyuqnbqa Qotei na bei lan qureq osi oqsimqa bei uratim sqas. <sup>36</sup> Tamo aiyel wau qujaiq di inġi yagoqnbqa Qotei na bei lan qureq osi oqsimqa bei uratim sqas.” Yesus na aqa anġro nanġi anjam degsi minjrej. <sup>37</sup> Onaqa nanġi na kamba nenemyeb, “O Tamo Koba, kumbra kalil di sawa qabia brantqas?” Onaqa Yesus a nanġi yawo anjam endegsi minjrej, “Tamo nanġo jejamu qusaeqnu qaji sawa dia qal nanġi koroqab.”

## 18

### *Iga Qotei pailyqajqa asgigwasai*

<sup>1-2</sup> Yesus aqa anġro nanġi bati gaigai Qotei pailyoqnb asginjraim deġa a na yawo anjam bei endegsi minjrej, “Qure beiq di anjam pegiyo tamo soqnej. Tamo di aqa kumbra bolesai. A Qotei ulaiyosaiuqnej. A tamo unġasari nanġi qa deġo are qalosaioqnej. <sup>3</sup> Qure dia unġa qobul soqnej. A bati gaigai anjam pegiyo tamo di aqa areq giloqnsiqa minjoqnej, ‘Tamo bei na e gulbe ebeqnu. Deġa ni na aqaryaibosim gago aiyel anjam pegiyetgimqa tamo dena e olo gulbe ebqasai.’ <sup>4</sup> A degsi minjeqnaqa a aqaryaiyqa uratoqnej. Bunuqna a areqalo bei osiqa marej, ‘Bole, e Qotei ulaiyosaiuqnum. E tamo unġasari nanġi qa are qalosaieqnum. <sup>5</sup> Ariya unġa qobul di a bati gaigai e wainboqnsiqa merbeqnu, “Ni aqaryaibe.” A merbo gaigai yeqnu deġa unġum e aqa anjam gereiyetqai. E aqa anjam gereiyetqasai di a bati gaigai ijo areq boqnsim sqas. Yim e tulan asgibo uge.’ ”

<sup>6</sup> Osiqa Tamo Koba a olo marej, “Anjam pegiyo tamo uge aqa anjam marej qaji di ninġi quiy. <sup>7</sup> Qusib are qaliy. Qotei a tamo bole. A anjam pegiyo tamo di bul sai. Deġa tamo unġasari a na giltjnrej qaji nanġi qolo ti qanam ti pailyoqnb di a nanġo pailyo qusimqa tarijsokobaiyqasai. A nanġi urur aqaryainjrqs. <sup>8</sup> E ninġi mernġwai. Qotei na nanġi urur aqaryainjroqjatqas. Ariya mondon e Tamo Anġro bosiyqa tamo unġasari mandamq endi unub qaji nanġi e qa nanġo areqalo sinġilatosib soqnb degsi unqai e?”

### *Farisi tamo bei takis o qaji tamo bei wo nanġi aiyel Qotei pailyeb*

<sup>9</sup> Tamo qudei nanġi mareqnu, “Iga tamo bole. Iga tamo qudei nanġi unub deġo sai.” Yesus na tamo deqaji nanġi yawo anjam bei endegsi minjrej, <sup>10</sup> “Tamo aiyel nanġi Qotei pailyqa marsibqa atra tal miligiq gileb. Bei Farisi tamo. Bei takis o qaji tamo. <sup>11</sup> Nanġi atra tal miligiq gilsibqa Farisi tamo a namo tigelosiqa endegsi pailyej, ‘O Qotei, e tamo qudei nanġi unub deġo sai. E gisan na tamo unġasari nanġi silali yainjrosaiuqnum. E sambala kumbra yosaiuqnum. E kumbra uge bei deġo yosaiuqnum. E takis o qaji tamo di bul sai. <sup>12</sup> E gaigai ni pailmqa oqnsim inġi ti ya ti urateqnum. E ijo segi inġi inġi kalil potelenoqnsim oto bei ni atrameqnum.’ <sup>13</sup> Farisi tamo a degsiqa Qotei pailyej. Onaqa takis o qaji tamo a kiñala isaq di tigelesosiqa lan goge koqyosim pailyqajqa jemaiyonaqa turuosiqqa are soqonyosiqa marej, ‘O Qotei, e une ti. Deġa ni e qa dulosim ijo une kalil kobotetbime.’ Takis o qaji tamo a degsiqa Qotei pailyej.”

<sup>14</sup> Yesus a yawo anjam degsi minjrjsiqa olo minjrej, “E ninġi mernġwai. Takis o qaji tamo di aqa une kalil Qotei na kobotetonaqa a olo puluosiqqa aqa talq aiyej. Ariya Farisi

tamo di aqa une Qotei na kobotetosai. Di kiyaaqa? Tamo kalil nanngo segi ñam soqteqñub qaji nanngi Qotei na olo ñam aguq atetnjrqas. Ariya tamo nanngo segi ñam aguq ateqñub qaji nanngi Qotei na olo ñam soqtetnjrqas.”

*Yesus a marej, “Angro du du nanngi ijo areq bqajqa saidnjraib”*

<sup>15</sup> Onaqa tamo ungasari qudei nanngi nanngo angro du du ti angro mom ti joqsib Yesus na aqa ban nanngo gateq di atetnjrqas marsib aqa areq beb. Beqñabqa Yesus aqa angro nanngi na saidnjrsib minjreb, “Nunngo angro du du nanngi joqsib endeq baib.” <sup>16</sup> Degsib saidnjrnabqa Yesus na angro du du nanngi di metnjrej. Osiqa aqa angro nanngi minjrej, “Angro du du nanngi uratnjrib ijo areq beb. Nanngi saidnjraib. Tamo ungasari nanngi angro du du bul sqab di Qotei a nanngo Mandor Koba sosim nanngi taqatnjrqas. <sup>17</sup> E bole merngwai. Ningi angro du du nanngi bul sqasai di Qotei a ningi osim taqatngwasai. Deqa a nanngo Mandor Koba sqasai dego.”

*Ñoro tamo bei a Yesus ombla na anjam mareb*

<sup>18</sup> Onaqa Juda gate bei na Yesus endegsi nenemyej, “O Qalie Tamo Bole, e kiyersiyqa ñambile gaigai sqai?” <sup>19</sup> Onaqa Yesus na kamba minnej, “Ni kiyaaqa e tamo bole qa merbonum? Qotei a segi qujai tamo bole. <sup>20</sup> Ariya ni Qotei aqa dal anjam kalil qalie unum. ‘Ni tamo bei aqa unja jejamu ojetaim. Ni tamo bei qalsim moiyoaim. Ni bajinjam. Ni tamo bei aqa jejamu lanja gisanjyaim. Ni ino ai abu nanngo sorgomq di geregere sosimqa nanngo anjam dauryoqne.’” <sup>21</sup> Onaqa Juda gate dena olo Yesus minnej, “E angro kiñala qa dal anjam kalil di dauryosim boqnem agi bini degsi unum.” <sup>22</sup> Degsi minjnaq qusiqa kamba minnej, “Ni dal anjam kalil di dauryosim keretonum. Ariya kumbra qujai ni keretosai. Deqa e ni mermqai. Ni gilsim ino inngi inngi kalil qarinyosim silali osim tamo inngi inngi saiqoji nanngi jeisim enjre. Degsim enjrsim bosim e daurbe. Osim bunuqna ni lan qureq di awai bole itqam.” <sup>23</sup> Yesus na tamo di degsi minjnaq qusiqa are gulbekobaiyej. Di kiyaaqa? A inngi inngi koba ti soqnej deqa.

<sup>24</sup> Onaqa Yesus a tamo di koqyosiqa marej, “Tamo ungasari inngi inngi koba ti unub qaji nanngi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqa marsibqa lan qureq oqwajqa tulan banngi koba. <sup>25</sup> Kamel a yumba miligiq gilqajqa banngi koba. Dego kere tamo ungasari inngi inngi koba ti unub qaji nanngi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqa marsibqa lan qureq oqwajqa tulan banngi koba.” <sup>26</sup> Onaqa tamo qudei Yesus aqa anjam di queb qaji nanngi na minjeb, “Ni anjam degsi maronum deqa tamo yai nanngi Qotei na elenjamqa nanngi ñambile gaigai sqa kere?” <sup>27</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo nanngi segi ñambile sqa keresai. Ariya Qotei na nanngi elenqa kere. Di kiyaaqa? Qotei a kumbra kalil yqa kere.”

<sup>28</sup> Yesus a nanngi degsi minjrnaqa Pita na minnej, “O Tamo Koba, ni une. Iga gago inngi inngi kalil uratosim ni daurmeqnum.” <sup>29-30</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “E bole merngwai. Tamo bei a Qotei na taqatosim aqa Mandor Koba sqa marsimqa aqa segi qure, aqa ñaun, aqa was nanngi, aqa ai abu nanngi, aqa angro nanngi ti kalil uratnjrsim e daurbqas tamo di Qotei na inngi inngi gargekoba olo yelenqas. Yimqa mondon a ñambile gaigai sqas.”

*Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”*

<sup>31</sup> Yesus na aqa angro 12 nanngi anjam degsi minjrsiq koboonaqa nanngi joqsqa segitnjrsiq endegsi minjrej, “Ningiq quiy. E Tamo Angro. Iga Jerusalem aieqnum. Dia anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo nanngi nami e qa nengrenyeb qaji di aqa damu brantqas. <sup>32</sup> Agi tamo qudei na e ojgab. E ojsib tamo nanngi Qotei qaliesai qaji nanngo banq di e atqab. Yimqa nanngi na e misilinboqnsib miselboqnsib ugeugeiboqñqab. <sup>33</sup> Osib e kumbainbosib lubsib moiyoqbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.” <sup>34</sup> Yesus na aqa angro nanngi anjam degsi minjrnaq qusibqa anjam di aqa utru Qotei na ulitej deqa nanngi geregere poinjrosai.

### *Yesus na tamo bei nam qandimyej qaji di boletej*

<sup>35</sup> Onaqa Yesus a walwelosi aisiq Jeriko qure jojomyeqnaqa tamo bei nam qandimyej qaji a gam qalaq di awesosiq tamo ungasari nanqi silali qa njlnjroqnej. <sup>36</sup> Tamo ungasari tulan gargekoba nanqi Yesus dauryosib qatronoqnsib aieq nab tamo dena qusiqa nenemnjrej, “Ninji kiyaga qatronoqnsib?” <sup>37</sup> Onaqa nanqi na minjeb, “Yesus Nasaret qaji a aieqnu.” <sup>38</sup> Degsi minjnabqa a tulan lelenosiq marej, “O Yesus, Devit aqa Niri, ni e qa dulame.” <sup>39</sup> Onaqa tamo ungasari namoeb qaji nanqi na tamo di njrintosib minjeb, “Ni lelenkobaaim. Kiri.” Degsi minjnabqa a nanjo anjam quetnjrosai. A olo tulan lelenoqnsiq Yesus minjoqnej, “O Devit aqa Niri, ni e qa dulame.” <sup>40</sup> Onaqa Yesus a tigelosiq tamo ungasari nanqi minjrej, “Tamo di osib ijo areq osi boiy.” Onaqa nanqi na a osib Yesus aqa areq osi beb. Osi bonabqa nenemyej, <sup>41</sup> “E ni kiyermqajqa deqa ni e qa lelenoqnam?” Onaqa minjej, “O Tamo Koba, e olo nam poibim sawa unqajqa deqa e ni qa lelenoqnam.” <sup>42</sup> Onaqa Yesus na minjej, “Ni e qa ino areqalo singilatonum deqa e ni boletmqai. Deqa ino namdamu olo poimeme.” <sup>43</sup> Degsi minjnaqa aqa namdamu poiyoonaqa sawa unsiqa Qotei aqa nam soqtosiq tigelosiq Yesus dauryosiq aiey. Onaqa tamo ungasari kalil nanqi Yesus aqa manwa di unsibqa nanqi dego Qotei aqa nam soqtoqneb.

## 19

### *Yesus a Sakius aqa talq gilej*

<sup>1-3</sup> Onaqa Yesus a aisiqa Jeriko qureq di brantosiqa qure ambleq na walweleqnaqa tamo bei aqa nam Sakius a Yesus tamo kiyero degosiq unqajqa dauryej. Sakius a takis o qaji tamo nanjo gate. A namoro koba ti soqnej. A tamo truquyala deqa a Yesus dauryosiq unqajqa yonaq ugeiyej. Di kiyaga? Tamo gargekoba nanqi na sawa getenteb deqa. <sup>4</sup> Deqa Sakius a urur ti aisiq tamo ungasari kalil nanqi bunjrsiq namoosiq gam qalaq di nam bei oqsiq nam atej. Nam atsiqa are qaleb, “Yesus a gam endena bamqa e gegerere unqai.” <sup>5</sup> Onaqa Yesus a gam dena walwelosi aisiq nam utruq di tigelosiq tarosiq Sakius unsiqa minjej, “O Sakius, ni mandamq ayoqujat. Bini e ino talq di sqai.” <sup>6</sup> Degsi minjnaqa a qusiqa mandamq ayoqujatosiq tulan areboleboleiyonaqa Yesus osiq ombla na aqa talq gileb. <sup>7</sup> Gileq nabqa tamo ungasari kalil nanqi di unsib njrintosib mareb, “Ninji uniy. Yesus a une tamo aqa talq gileqnu.” <sup>8</sup> Onaqa talq di Sakius a tigelosiq Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni que. E ijo inji inji kalil ambleq na potosiy tamo inji inji saiwoji nanqi jeisi enjrqai. E nami tamo bei gisanjosim silali dala qujai yayem kiyo? Degamqa e kamba silali dala qolqe olo yqai.” <sup>9</sup> Onaqa Yesus a Sakius aqa anjam di qusiqa tamo ungasari nanqi minjrej, “Bini Sakius a dego Abraham aqa angro tintinqo. Deqa Qotei na a ti tamo kalil aqa talq endi unub qaji nanqi ti elenqo. <sup>10</sup> E segi Tamo Angro. E na tamo ungasari padalo gamq di unub qaji nanqi namoqnsim elenqnum. E deqa mandamq aiyem.”

### *Silali taqatqajqa yawo anjam*

<sup>11</sup> Onaqa tamo ungasari nanqi Yesus aqa anjam di qusib are qaleb, “Bini kiyo Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bati brantqas?” <sup>12</sup> Nanqi degsib are qaleb. Di kiyaga? Yesus a Jerusalem jojomyej deqa. Onaqa Yesus a yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo kobaquja bei a sawa isaq gilej. Tamo di a are qaleb, ‘E sawa deq gilitqa sawa deqaji nanqi na e mandor atqab. Yibqa e olo puluosiy bosiy ijo segi qure qujai nanjo mandor sosiy nanqi taqatnjrqai.’ A degsi are qalsiq sawa isaq gilej. <sup>13</sup> A gilqa osiq aqa kangal tamo 10 nanqi metnjrnaqa aqa areq bonabqa nanqi segi segi 20 kina enjrsiq minjrej, ‘Silali endena wauosib silali aqa oto dego oiy. Bunuqna e olo bosiy unqai.’

<sup>14</sup> “Tamo kobaquja a degsi minjrsiq sawa isaq gilsiq di sonaqa aqa qure qujai nanqi a qa tulan ugeosib are qaleb, ‘A gago mandor sqasai.’ Degsib are qalsibqa tamo qudei

nanği qarınjnab sawa deq gilsib sawa deqaji nanği minjreb, ‘Tamo di a gago mandor ataib. A na iga taqatgwajqa iga uratonum.’ <sup>15</sup> Ariya sawa deqaji nanği na tamo di mandor ateb. Onaqa bunuqna a olo puluosiq aqa segi qureq aisiqa kanğal tamo nanği wau qa silali enjrej qaji nanği metnjrej. Metnjrnaqa nanği aqa areq bonabqa a na minjrej, ‘E nami silali engem qaji dena nınği wauoqneb olo silali di osorbiy.’

<sup>16</sup> “Onaqa kanğal tamo deqaji bei a bosiq a minjej, ‘O Tamo Koba, ino 20 kina ebem qaji dena e waueqnamqa olo 200 kina brantej agiende.’ <sup>17</sup> Onaqa aqa tamo koba a na minjej, ‘Ni kanğal tamo bolequja. Ni wau kiñala geregere taqatonum deqa e qure kokba 10 ino banq di uratiqa ni na taqatnjroqnam.’

<sup>18</sup> “Onaqa kanğal tamo bei a bosiq aqa tamo koba minjej, ‘O Tamo Koba, ino 20 kina ebem qaji dena e waueqnamqa olo 100 kina brantej agiende.’ <sup>19</sup> Onaqa aqa tamo koba a na minjej, ‘E qure kokba 5 ino banq di uratiqa ni na taqatnjroqnam.’

<sup>20</sup> “Onaqa kanğal tamo bei a bosiq aqa tamo koba minjej, ‘O Tamo Koba, ni unime. Ino 20 kina ebem qaji agi olo osibetmonum. E gara ñenği na dalaosim atnam soqnej. <sup>21</sup> E kumbra degyem. Di kiyaaqa? E ni qa ulaem deqa. E qalieem, ni tamo niriñ ani. Tamo qudei nanği waueq nab silali branteqnaqa ni segi na eqnum. Tamo qudei nanği inği yageq nab melieqnaqa ni segi na otorosim uyeqnum.’

<sup>22</sup> “Onaqa tamo koba dena kamba endegsi minjej, ‘Ni kanğal tamo uge. Ino segi anjam dena e ino une ubtosiy ni pegimqai. Ni nami qalieem, e tamo niriñ ani. Tamo qudei nanği waueq nab silali branteqnaqa e segi na eqnum. Tamo qudei nanği inği yageq nab melieqnaqa e segi na otorosim uyeqnum. Ni nami e qa degsim qalieem. <sup>23</sup> Deqa ni kiyaaqa ijo silali di osi gilsim silali talq di atosai? Ni di atem qamu e bosimqa silali talq dena ijo silali aqa oto kobaqa qamu turtosim onum qamu.’ <sup>24</sup> Degsi minjsiq tamo qudei aqa areq di tigelesoqneb qaji nanği minjrej, ‘Nınği aqa 20 kina di yayosibqa kanğal tamo nami wauosiq 200 kina ej qaji di olo yiy.’ <sup>25</sup> Onaqa nanği na minjeb, ‘O Tamo Koba, a 200 kina ejunu. Deqa ni kiyaaqa 20 kina olo yqa maronum?’

<sup>26</sup> “Onaqa tamo koba a na minjrej, ‘E nınği mernğwai. Tamo a wau geregere taqatoqnas di Qotei na olo wau koba yimqa a na taqatoqnas. Ariya tamo a wau geregere taqatqasai di wau kiñala a na taqatejunu qaji di a olo bunu taqatqasai. Qotei na a kobotimqa a laña sqas.’ <sup>27</sup> Osiqa minjrej, ‘Tamo nanği e qa jeu ateb qaji nanği di joqsib boiy. Nanği e qa mareb, “Tamo di a gago mandor ataib.” Deqa tamo nanği di joqsib bosib ijo ulatamuq endi nanği ñumib morenqab.’ ”

<sup>28</sup> Yesus a yawo anjam degsi marsiq a Jerusalem aiqajqa gam dauryosiq aiyoqnej.

### *Mandor Koba Yesus a Jerusalem aiyej*

<sup>29-30</sup> Yesus a aisiqa Betfage qure ti Betani qure ti Oliv mana utruq di jojomysiq aqa anğro aiyej qarınjnrsiq minjrej, “Nınği aisib qure bei jom di unu di brantosib donki bei tontonub unu di unqab. Donki di bunuj tamo bei nami aqa quraq di awoosaiqnej qaji. Nınği donki di unsibqa sil palontosib titosib osib boiy. <sup>31</sup> Nınği sil palonteqnibqa tamo bei na nenemğwas kiyo, ‘Nınği kiyaaqa donki aqa sil palonteqnub?’ Degsi nenemğimqa nınği na minjiy, ‘Tamo Koba a wau ti. Deqa a donki qa mergwo.’ ”

<sup>32</sup> Yesus a nanği aiyej degsi minjrsiq qarınjnrnaqa aisib anjam Yesus na minjrej qaji di dauryosib donki di uneb. <sup>33</sup> Unsib sil palonteqnabqa donki aqa abu nanği na nanği aiyej nenemjnreb, “Nınği kiyaaqa donki aqa sil palonteqnub?” <sup>34</sup> Degsi nenemjnrebqa nanği aiyej na kamba minjreb, “Tamo Koba a wau ti. Deqa a donki qa mergwo.”

<sup>35</sup> Degsi minjnreb odjnreb nanği aiyej donki di osib Yesus aqa areq osi gileb. Osi gilsib nanço segi gara jugo piqtosib donki aqa quraq di tusib Yesus soqtosib donki aqa quraq di awoteb. <sup>36</sup> Yesus a donki aqa quraq di awoonaqa donki a walwewosi aiyeqnaqa tamo unğasari nanği nanço gara jugo piqtelenosib gamq di tuelenqneb. <sup>37</sup> Onaqa Yesus a Oliv mana utru jojomyeqnaqa aqa anğro gargekoba nanği tulañ areboleboleinjre qnaqa

lelenjoqneb. Yesus a nami manwa gargekoba yeqnaqa nanği unoqneb deqa nanği Qotei aqa ñam soqtoqnsib endegsib maroqneb, <sup>38</sup> “Ni Tamo Koba aqa ñam na bonum deqa a ni tulan geregereimeqnu. Ni gago Mandor Koba. Iga Qotei Goge Koba aqa ñam tulan soqtoqnqom! Lan qureq di lawo kumbra gaigai sqas.”

<sup>39</sup> Onaqa tamo ungasari nanço ambleq dena Farisi qudei nanği tigelosib Yesus minjeb, “O Qalie Tamo, ni ino angro nanço medabu getentetnjrime.” <sup>40</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Ijo angro nanço medabu getentqab di meniñ nanği tamo bulyosib tulan murqumyoqn-sib Qotei aqa ñam soqtoqnqab.”

### *Yesus a Jerusalem nanği qa akamej*

<sup>41</sup> Osiqa Yesus a Jerusalem jojomyosiq unsiqa akamej. <sup>42</sup> Akamosiq marej, “O Jerusalem tamo ungasari, bini bati endeqa ninği Qotei aqa kumbra qalieeb qamu ninği geregere lawo na unub qamu. Ariya kumbra di ninği qa uliejunu deqa ninği qalieqa keresai. <sup>43-44</sup> Deqa ninği quiy. Bati bei brantimqa tamo qudei na bosib ninği jeutnjosib nunço qure koba endi agutibqa ninği jaraiqa keresainqwas. Amqa nanği na ninği qoto itnjosib tulan ugeugeinjosib nunço qure koba endi niñaqyekritqab. Osib qure aqa meniñ kalil paraparainjsib breinjribqa meniñ bei meniñ bei aqa quraq di sqasai. Meniñ kalil segiseqiqab. Jeu tamo nanği bosib ninği degngwab. Di kiyaaqa? Qotei na ninği aqaryainqwjaja bati brantqo di ninği poingosai deqa.”

### *Tamo ungasari nanği atra tal miligiq di inği inği qarinyoqneb*

<sup>45</sup> Osiqa Yesus a atra tal koba miligiq gilsiqqa ñam atej di tamo ungasari gargekoba nanği inği inği qarinyoqnsibqa dena silali eqnab unjrsiqqa nanği winjrnaq jaraiyeb. <sup>46</sup> Nanği jaraiyeqnaqqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenqrenyeb unu, ‘Ijo tal endi pailyqajqa tal.’ Qotei aqa anjam degsi unu. Ariya ninği na olo tal endi ugetonubqa a bajin tamo nanço tal bulqo.”

<sup>47</sup> Yesus a bati gaigai atra tal miligiq giloqnsiq dia tamo ungasari nanği Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Bati deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti Juda gate nanği ti Yesus qalib moiqaqqa gam ñamoqneb. <sup>48</sup> Ariya tamo ungasari kalil nanği Yesus aqa anjam quqwaqqa tulan arearetnjroqnej. Deqa Juda gate nanği Yesus qalib moiqaqqa gam ñamonab ugeinjrej.

## 20

### *Juda nanği na Yesus nenemyeb, “Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum?”*

<sup>1-2</sup> Bati bei Yesus a atra tal koba miligiq gilsiq dia tamo ungasari nanği Qotei aqa anjam bole palontosiq minjroqnej. Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti Juda gate nanği ti bosib nenemyeb, “Ni iga merge. Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum? Yai na ni qarinqmej deqa ni wau endi yeqnum?” <sup>3</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “E kamba anjam bei ninği nenemngitqa ninği e merbiy. <sup>4</sup> Yai na Jon qarinyonaqa bosiqqa tamo ungasari nanği yansnjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo? Ninği na merbiy.” <sup>5</sup> Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi qairosib maroqneb, “Iga Yesus minjqom, ‘Qotei na Jon qarinyej’ degsi minjqom di a iga mergwas, ‘Kiyaaqa ninği Jon aqa anjam quetosai?’ <sup>6</sup> Ariya iga minjqom, ‘Tamo bei na Jon qarinyej’ degsi minjqom di tamo ungasari nanği ñirinjosib bosib iga meniñ na lugwab. Di kiyaaqa? Nanği mareqnub, ‘Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’” <sup>7</sup> Nanği degsib qairosib olo Yesus minjeb, “Yai na kiyo Jon qarinyej di iga qaliesai.” <sup>8</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninği degsib merbonub deqa e dego yai na qarinqbonaq bosim wau endi yeqnum di ninği mernqwasai.”

### *Wain wau qa yawo anjam*

<sup>9</sup> Osiqa Yesus a olo tamo ungasari nanği yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a tigelosiqqa aqa wauq gilej. Gilsiqqa wain sil yagelenjosiqqa wau taqato tamo qudei



nanjo banq di aqa wau uratetnjrsiqa sawa isaq gilsiq dia sokobaiyej. <sup>10</sup> Sonaqa wain gei melionaqa a na aqa kanjal tamo bei qarinyonaqa wau taqato tamo nanjoq aisiq minjrej, 'Wau lanja na e qarinqbo bonum. Deqa ningi wain gei ebibqa e na osi gilqai.' Degsi minjrnaqa nanji na a ojsib qalougetosib wiyonab lanja puluosiq gilej. <sup>11</sup> Gilnaqa wau lanja na olo kanjal tamo bei qarinyonaq ainaqa a dego qalougetosib ugeugeiyosib wiyonabqa a lanja puluosiq gilej. <sup>12</sup> Onaqa wau lanja na olo kanjal tamo bei qarinyonaq ainaqa a dego qalougetosib ugeugeiyosib wiyonab gilej. <sup>13</sup> Onaqa wau lanja a are qalej, 'E kiyerqai? E endegyqai. E ijo segi angro qujai e na tulan qalaqalaiyeqnum qaji di qarinyit aiqas nanji aqa anjam quietqab.' <sup>14</sup> Degsi are qalsiqa aqa segi njiri qarinyonaq aiyej. Aiyeqnaqa wau taqato tamo nanji a unsibqa segi segi qairosib mareb, 'Tamo a bqa endi wau lanja aqa segi njiri. A na aqa abu aqa inji inji kalil oqas. Deqa iga a qalsim moiotosimqa wau endi iga na oqom.' <sup>15</sup> Degsib marsibqa wau lanja aqa njiri ojsib wau qalaq osi gilsib dia qalnab moiyej.

"Deqa ningi kiyersib are qalonub? Wau lanja a bosimqa wau taqato tamo uge nanji di kiyernjrqas? <sup>16</sup> E ningi merngwai. A bosim nanji ñumsim moiotosim. Osim aqa wau di olo yainjrsim tamo qudei nanjo banq di uratetnjrimqa nanji na kamba taqatesqab." Yesus na tamo ungasari nanji yawo anjam degsi minjrnaqa nanji qusib minjeb, "Wau taqato tamo nanji kumbra uge di yaib."

<sup>17</sup> Onaqa Yesus na nanji koqnjrsiqa minjrej, "Qotei aqa anjam bei nengrenq di unu. Aqa damu ningi poingwo e? Anjam agiende,

'Tal gereiyo qaji tamo nanji na tal ai arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu. Tal ai di tal singilatqajqa deqa tigeltej.'

<sup>18</sup> Ningi quiy. Tamo ungasari ululonjosib tal ai quraq aiqab qaji nanji di tal ai dena nanjo tanu ginjenyqas. Ariya tal ai di ulonjosim tamo ungasari qudei nanjoq aisim jejamu ti tanu ti torei paraparainjrqas."

<sup>19</sup> Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanji ti yawo anjam di qusib endegsib qalieeb, Yesus a yawo anjam dena nanjo jejamuq di une qametnjrej. Nanji degsib qalieosib deqa minjin oqetnjrnaqa Yesus ojqa mareb. Ariya nanji tamo ungasari nanji ulainjrsib deqa nanji Yesus ojqa uratosib jaraiyeb.

*"Iga Sisar takis yqom e?"*

<sup>20</sup> Ariya atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanji ti Yesus koqyesoqneb. Osib endegsib are qaleb, "Iga tamo qudei qarijnjrnab nanji Yesus aqa areq gilsib gisanjyosib anjam bei nenemyibqa a nanji tamo bole edegwas. Osim anjam grotimqa iga qusim ojsim Rom nanjo gate aqa banq di atqom." Nanji degsib are qalsibqa tamo qudei qarijnjrnab nanji Yesus aqa areq gileb. <sup>21</sup> Gilsib minjeb, "O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam bole maro qaji tamo. Ni anjam bole segi tamo ungasari nanji minjroqnsim Qotei aqa kumbra osornjreqnum. Ni tamo bei ulaiyosaieqnum. Ni tamo ñam ti nanji anjam bei minjroqnsim olo tamo ñam saiqoji nanji anjam bei minjrosaiieqnum. Ni anjam qujai tamo kalil nanji minjreqnum. <sup>22</sup> Deqa ni iga merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are qalonum?" <sup>23</sup> Onaqa Yesus a nanjo areqalo uge di poiyoonaqa minjrej, <sup>24</sup> "Ningi meniñ silali bei osorbiy." Degsi minjrnaqa nanji meniñ silali bei osi bosib osoryonab unsiqa minjrej, "Meniñ silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti ñam ti unu?" Onaqa nanji na minjeb, "Di Sisar aqa." <sup>25</sup> Onaqa a na minjrej, "Deqa Sisar aqa inji inji a qa olo yiy. Qotei aqa inji inji a qa olo yiy." <sup>26</sup> Onaqa nanji Yesus aqa anjam di qusibqa tulan prugugetosib mequmosib soqneb. Tamo ungasari nanjo ñamdamuq di nanji Yesus gisanjyib a anjam bei grotqa yonab ugeinjrej.

*Tamo moreño qaji nanji olo subq na tigelqab*

<sup>27</sup> Onaqa Sadyusi tamo qudei nanji Yesus aqa areq beb. Sadyusi nanji mareqnum, "Tamo moreño qaji nanji olo subq na tigelqasai." <sup>28</sup> Deqa nanji bosib Yesus endegsib

minjeb, “O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami dal anjam endegsi nengrenyej, ‘Tamo bei a moiymqqa aqa ñauñ angro saiqoji soqnimqqa aqa was bei na olo uña qobul di osim aqa was moiyej qaji aqa angro ñambabtetqas.’ Moses a nami dal anjam degsi nengrenyej. <sup>29</sup> Deqa ni que. Was 7 nanği soqneb. Nanğo was matu a uña osiqa moiyej. A angro saiqoji. <sup>30</sup> Onaqa aqa was yala na olo uña qujai di osiqa a dego moiyej. A angro saiqoji. <sup>31</sup> Onaqa aqa was yala na olo uña qobul di osiqa a dego moiyej. A angro saiqoji. Was 7 kalil nanği uña qujai di osib moreñeb. Nanği angro saiqoji. <sup>32</sup> Nanği kalil moreñonabqa ariya bunuqna uña di a dego moiyej. <sup>33</sup> Deqa ni iga merge. Mondon subq na tigelobatiyamqqa tamo kalil nanği subq na tigelabqa uña di a yai aqa ñauñ tintin sqas? Ni qalie, was 7 kalil nanği uña qujai di eb.”

<sup>34</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Mandamq endi tamo nanği unateqñub. Uña nanği tamoteqñub. <sup>35</sup> Ariya mondon tamo unğasari Qotei na subq na tigelqqa giltñjrej qaji nanği subq na tigelosibqqa nanği tamotqasai. Nanği unatqasai. <sup>36</sup> Nanği lan angro bul lanja sqab. Qotei na nanği subq na tigelñjrimqqa nanği aqa segi angro bole sqab. Deqa nanği olo moreñqqa keresai. <sup>37</sup> Niñgi quiy. Tamo nanği moisib olo subq na tigelqab anjam di aqa utru Moses a nami babtosiq endegsi nengrenyej, ‘Ñam mariñ miligiq di puloñeqnaqa Qotei a ñam puloñq di sosisqa Moses metosiq minjej, “E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.” ’ <sup>38</sup> Qotei na Moses degsi minjej deqa iga qalieonum, Qotei a tamo moreño qaji nanğo Qotei sai. A tamo ñambile so qaji nanğo Qotei. Deqa tamo kalil nanği Qotei aqa ñamgalaq di ñambile unub.”

<sup>39-40</sup> Onaqa dal anjam qalie tamo nanği Yesus aqa anjam di qusibqqa nanği olo anjam bei nenemyqajqqa ulaeb. Deqa nanği na minjeb, “O Qalie Tamo, ino anjam di bole.”

### *Kristus a kiyersim Devit aqa ñiri sqas?*

<sup>41</sup> Onaqa Yesus a olo nanği endegsi minjrej, “Dal anjam qalie tamo nanği kiyaqqa mareqñub, ‘Kristus a Devit aqa ñiri?’ <sup>42-43</sup> Devit a nami marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Agi louqa buk miligiq di Devit a anjam endegsi nengrenyej, ‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej, “Ni ijo bañ woq endi awo.

Awesoqñimqqa e ino jeu tamo kalil nanği elenosiñ ino sorgomq di atitqa ni na nanği taqatñjroqñam.” ’

<sup>44</sup> Niñgi uniy. Devit a marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Deqa Kristus a kiyersim Devit aqa ñiri sqas?”

### *Dal anjam qalie tamo nanği kumbra uge uge yeqñub*

<sup>45</sup> Tamo unğasari kalil nanği Yesus aqa anjam di queqñabqqa a na aqa angro nanği endegsi minjrej, <sup>46</sup> “Niñgi dal anjam qalie tamo nanğo kumbra uge geregere tenemtoqñiy. Nanği koro sawaq di tamo unğasari nanği na nanğo ñam soqtetñjrsib bañ ojetñjrqaqqa deqa gara jugo olekokba jugoqñsib laqñub. Nanği Qotei tal miligiq di, goiyo kokbaq di sosibqqa tamo ñam ti nanğo awo jaramq di awoqajqqa tulañ areboleboleinjqñu. <sup>47</sup> Nanği uña qobul nanği gisañjroqñsibqqa nanğo tal ti inği inği ti lanja yainjqñub. Osib tamo unğasari nanği na unjrsib nanğo ñam soqtetñjrqaqqa deqa pailyo olekokba yeqñub. Deqa mondon Qotei na nanği awai tulañ ugedamu enjqñas.”

## 21

### *Uña qobul aqa silali kiñala soqnej di Qotei yekritej*

<sup>1</sup> Yesus a atra tal miligiq di sosisqa ñam atej di ñoro tamo nanği boqñsib silali ato qaji kulumq di silali ateqñab unjqñej. <sup>2</sup> Onaqa uña qobul bei ñoro tulañ saiqoji a dego bosiqqa meniñ silali kiñilala aiyel segi atej. Atnaqa Yesus na unsiqqa aqa angro nanği minjrej, <sup>3</sup> “E bole mernğwai. Uña qobul endi a ñoro tulañ saiqoji. Deqa a na ñoro tamo kalil nanği bunñjrsiqqa silali kobaquja atqo. <sup>4</sup> Ñoro tamo nanği silali koba ti unub. Nanği

oto kiñala segi ateqnub. Ariya uña qobul endi a silali tulan sai bole sai. Aqa meniñ silali kiñilala aiyel segi naj agi atekritqo.”

*Bunuqna jEU tamo nanġi na atra tal niñaqyqab*

<sup>5</sup> Onaqa Yesus aqa anġro qudei nanġi atra tal di koqyosibqa Yesus minjeb, “O Tamo Koba, ni unime. Atra tal walato qaji meniñ di tulan boledamu. Qotei atraiyqajqa inġi inġi ti meniñ ti turtosib atra tal endi walateb.” Onaqa Yesus na kamba minjrej, <sup>6</sup> “Atra tal niñgi unonub endi bunuqna jEU tamo nanġi na bosib tulan niñaqyosib aqa meniñ kalil paraparainjrsibqa taqal breinjrqab. Yimqa meniñ bei meniñ bei aqa quraq di sqasai. Meniñ kalil segiseġiqab.”

*Gulbe kobaquja bunuqna brantqas*

<sup>7</sup> Onaqa Yesus aqa anġro nanġi na kamba nenemyeb, “O Qalie Tamo, bati gembu jEU tamo nanġi bosib atra tal endi niñaqyqab? Niñaqyqa osibqa kumbra kiye namoqna brantim iga unsim poigwas, ‘Bati di jojomqo?’” <sup>8</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Niñgi geregere ñam atoqniy. Tamo qudei na niñgi gisanġo uge. Bunuqna gisanġ tamo gargekoba nanġi ijo ñam na boqnsib maroqnqab, ‘E Kristus.’ Qudei maroqnqab, ‘Kristus bqajqa bati agi jojomqo.’ Degsib gisanġosib maroqnibqa niñgi nanġi daurnjraib. <sup>9</sup> Bunuqna sawa bei bei qaji nanġi an na qotokobaoqnqab. Niñgi deqa qusib ulaaib. Qotei a nami marej, ‘Kumbra di brantqas.’ Deqa brantem. Ariya kumbra di brantimqa diño bati urur brantqasai. Soboleiyosim brantqas.”

<sup>10</sup> Yesus a nanġi degsi minjrsiqa olo minjrej, “Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqnqab. Mandor kokba qudei nanġi dego tigeloqnsibqa mandor kokba qudei nanġi qoto itnjroqnqab. <sup>11</sup> Sawa bei beiq di mimiñ kokba ti ma uge ti mam ti inġi saio bati brantelenqas. Lan goge di mañwa bei bei brantoqnibqa tamo unġasari nanġi unoqnsib ulaugetoqnqab.

<sup>12</sup> “Ariya kumbra kalil di brantosaisoqnmqqa Juda nanġi na bosib niñgi jeutnġoqnsib ugeugeinġoqnsib ojelenoqnqab. Ojelenoqnsib anjam pegiyo talq di niñgi tigeltnġoqnsib tonto talq di breinġoqnqab. Osib ijo ñam ugetqa are qaloqnsib niñgi joqoqnsib Rom nanġo mandor ti nanġo gate ti nanġo ulatamuq di niñgi tigeltnġoqnqab. <sup>13</sup> Yimqa gam dena niñgi ijo anjam bole palontoqnsib nanġi minjroqnqab. <sup>14</sup> Deqa niñgi na kamba anjam kiye minjrqajqa deqa nami are koba qalaib. <sup>15</sup> E segi na nunġo medabu singilatetnġosiy powo enġitqa niñgi kamba anjam minjroqnqab. Minjroqnibqa nanġi nunġo anjam di gotranġyqa yoqnb ugeinjroqnqas.

<sup>16</sup> “Bati deqa nunġo ai abu nanġi ti nunġo was nanġi ti nunġo len nanġi ti nunġo kadoi nanġi ti tigeloqnsib niñgi ojelenoqnsib jEU tamo nanġo banq di atelenoqnqab. Osib niñgi qudei lunġoqnb moreñoqnqab. <sup>17</sup> Niñgi ijo ñam ejunub deqa tamo unġasari kalil nanġi niñgi qa tulan ugeoqnsib jeutnġoqnqab. <sup>18</sup> Ariya Qotei na niñgi geregere taqatnġoqnqas deqa ijo anġro bei padalqasai. Niñgi kalil bole sqab. Nunġo gate banġa bei dego ugeqasai. <sup>19</sup> Deqa niñgi gulbe di qoboiyoqnsib singila na tigelesoqniy. Sosib dena niñgi ñambile bole oqab.

*Bunuqna qaja tamo nanġi Jerusalem qure niñaqyqab*

<sup>20</sup> “Bunuqna qaja tamo nanġi bosib Jerusalem agutesqab. Agutesoqnb niñgi unsibqa endegsib qalieqab, ‘Bole, Jerusalem padalqajqa bati brantqo.’” <sup>21</sup> Bati deqa tamo unġasari Judia sawaq di unub qaji nanġi jaraiyosib manaq oqoqujatebe. Tamo unġasari Jerusalem di unub qaji nanġi qure uratosib jaraiyoqujatebe. Tamo unġasari wauq di, gamq di unub qaji nanġi olo puluosib qureq baib. Nanġi torei dena jaraiyoqujatebe. <sup>22</sup> Bati deqa Qotei na tamo unġasari nanġo une qa kambatnjrougetqas. Yimqa aqa anjam kalil nami nenġrenġyeb qaji di aqa damu brantqas. <sup>23</sup> O aiyo! Bati deqa Qotei aqa minjin Juda nanġoq aiyimqa gulbe tulan kobaquja nanġo mandamq di brantqas. Deqa uña guman ti uña anġro mom ti nanġi jaraiyo banġioqnsib gulbe gargekoba oqnqab. <sup>24</sup> JEU tamo nanġi

bosib Juda nanği serie na ñumoqñib moreñoqñqab. Osib qudei ojelenosib joqsib sawa bei beiq di uratñjroqñqab. Tamo Juda sai nanği bosib Jerusalem tulañ niñaqyosib singila na taqatesqab. Taqatesoqñib bati Qotei a nami giltej qaji di kereamqa a na nanği olo taqal breinjrqas.

*Tamo Angro a singila ti rian ti lanbiq na mandamq aiqas*

<sup>25</sup> “Bati deqa señ ambruqas. Bai dego suwanqasai. Bongar nanği ululoñosib mandamq aiyelenqab. Yuwal dego korkortosim anjam atoqñqas. Yimqa sawa bei bei qaji nanği quoqñib areqalo niñaqyetñjroqñimqa nanği tulañ ulaugetoqñqab. <sup>26</sup> Lan goqe di ingi ingi kalil renğinyelenamqa tamo unğasari nanği unsib maroqñqab, ‘Bole, gulbe oqa batiqo.’ Nanği deqsib maroqñsib ulaugetoqñsib ñam eririqñjroqñqas. <sup>27</sup> Bati deqa e Tamo Angro singila ti rian koba ti lanbiq na mandamq aiyooqñit tamo unğasari nanği tarosib e nubqab. <sup>28</sup> Kumbra kalil di brantqa utru atoqñimqa ninği ulaaib. Ninği tigelosib tarosib ñam atoqñiy. Di kiyaaqa? Qotei na ninği awainğim ninği bole sqajqa bati jojomqo deqa.”

*Ninği qura qa yawo anjam dena poiñgem*

<sup>29</sup> Osiqa Yesus a yawo anjam endegsi minjrej, “Ninği qura ti ñam kalil ti unjriy. <sup>30</sup> Ñam banga qalsim olo ñalguyoqñimqa ninği unsib qalieqab, ‘Señ aqa bati jojomqo.’ <sup>31</sup> Dego kere kumbra kalil e ubtosim mernğonum qaji endi brantimqa ninği unsib endegsib qalieoiy, ‘Bole, Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği taqatñjrsim nanço Mandor Koba sqajqa bati jojomqo.’

<sup>32</sup> “E bole mernğwai. Tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji nanği kalil moreñosaisoqñibqa kumbra kalil e ubtosim mernğonum qaji endi brantelenqas. <sup>33</sup> Lan ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai.”

*Ninği geregere ñam atsib soqniye*

<sup>34</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Ninği geregere ñam atsib soqniy. Ninği ya uge uyoqñsib nanarioqñnaib. Nunço segi jejamu qa ingi ingi qa areqalo kobaiyoqñnaib. Aliem urur bel qaleqnu dego kere bati uge di bosim ninği pruoqñgo uge. <sup>35</sup> Od, bati uge di bosim tamo unğasari sawa sawa kalilq di unub qaji nançoq di brantoqñjatqas. <sup>36</sup> Deqa ninği gaigai ñam atoqñsib Qotei pailyoqñsib soqniy. Yimqa Qotei a singila engoqñimqa kumbra kalil brantelenqas qaji di ninği na britosib e Tamo Angro ijo ulatamuq di tigelesqab.” Yesus a degsi marej.

<sup>37</sup> Bati gaigai qanam Yesus a atra tal miligiq di sosiqa tamo unğasari nanği Qotei aqa anjam palontoqñsiq minjroqnej. Qoloeqnaqa a olo qure uratoqñsiqa mana ñam Oliv di ñeioqnej. <sup>38</sup> Tamo unğasari kalil nanği Yesus aqa anjam quqwa maroqñsib nobqolo ambru tigeloqñsibqa atra tal miligiq giloqñeb.

## 22

*Judas a Yesus osim jeu tamo nanço banq di atqas*

<sup>1</sup> Onaqa Juda nanço yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa ñam Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati. Qotei a nami Israel nanği Isip sawaq di padalqa laqñabqa aqaryainjrej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej. <sup>2</sup> Yori bati jojomonaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti Yesus qalsib moiyoqñajqa gam ñamoqñeb. Di kiyaaqa? Nanği tamo unğasari nanği ulainjreb deqa.

<sup>3</sup> Onaqa Satan a Judas aqa miligiq aiyej. Judas aqa ñam bei Iskariot. A dego Yesus aqa anğro 12 nanği deqaji bei. <sup>4</sup> Satan a Judas aqa miligiq aisiq walawalaiyonaqa tigelosiqqa atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo nanği ti nançoq gilsiq minjrej, “E Yesus osiy nunço banq di atqai.” <sup>5</sup> Degsi minjrnaqa nanği areboleboleinjrnaqa minjeb, “Ni Yesus osim gago banq di atimqa iga ni silali emqom.” <sup>6</sup> Degsi minjnabqa a nanço anjam di qusiqa minjrej, “Di kere.” Osiqa Judas a gilsiq a na Yesus osim nanço banq di atqajqa

gam n̄amoqnej. A are q̄alej, “Yesus a tamo un̄gasari nan̄gi uratnjrsim a segi soq̄nimqa e na osiy Juda tamo kokba nan̄go ban̄q di atqai.”

*Pita Jon wo nan̄gi yori bati aqa in̄gi in̄gi gereiyeb*

<sup>7</sup> Onaqa Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati brantej. Qotei a nami Israel nan̄gi endegsi minjrej, “Nin̄gi kaja du du nan̄gi n̄umelen̄osib siran̄meq di lej liyibqa e na unsiy nin̄gi uratngwai. E nin̄gi padaltngwasai.” Qotei a nami Israel nan̄gi degsi minjrej. Kumbra deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Juda nan̄gi mareb, “Iga kaja du du nan̄gi n̄umelen̄osim Qotei atraiyqom.” <sup>8</sup> Onaqa bati deqa Yesus na Pita Jon wo nan̄gi minjrej, “Bini yori bati koba. Deqa nin̄gi aiyel aisib gago in̄gi in̄gi gereiyetgibqa iga koba na in̄gi uyqom.” <sup>9</sup> Onaqa nan̄gi aiyel na minjeb, “Ni iga merge. Iga aisim tal qabia in̄gi in̄gi gereiyqom?” <sup>10-11</sup> Onaqa Yesus na nan̄gi aiyel qarin̄jrsiqa minjrej, “Nin̄gi aiyel aisib qure ambleq di tamo bei ya nobu qoboyosim giloq̄nim gamq di itosib dauryiy. Nin̄gi a dauryosib tal a gogetqas qaji di miligiq gilsib tal lan̄ja endegsib minjiy, ‘Qalie Tamo a marqo, “E ijo an̄gro nan̄gi koba na awoosim yori bati aqa in̄gi uyqajqa warum a qabi unu?”’ <sup>12</sup> Nin̄gi degsib minjibqa a na warum kobaquja bei gogeqsi unu di nin̄gi osorn̄gwas. Warum dia nami jar ti awo jaram ti atelen̄eb unu. Nin̄gi aiyel aisib warum dia gago in̄gi in̄gi gereiyelen̄oiy.” <sup>13</sup> Onaqa nan̄gi aiyel aisib anjam kalil Yesus na minjrej qaji degsi brantonab unsibqa in̄gi in̄gi kalil gereiyelen̄eb.

*Yesus na aqa an̄gro nan̄gi bem ti wain ti anainjrej*

<sup>14</sup> Onaqa in̄gi uyqa bati brantonaqa Yesus aqa anjam maro tamo nan̄gi ti koba na awoosib in̄gi uyoq̄neb. <sup>15</sup> Nan̄gi in̄gi uyoq̄nsibqa Yesus na nan̄gi endegsi minjrej, “E jaqatin̄ osaiunum. Deqa e nin̄gi koba na awoosim yori bati aqa in̄gi uyqajqa tulan̄ areboleboleibqo. <sup>16</sup> E nin̄gi mern̄gwai. E in̄gi endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondon̄ Qotei na nin̄gi taqatngosim a nun̄go Mandor Koba soq̄nimqa in̄gi endi aqa utru e na geregere babtosi y olo uyqai.”

<sup>17</sup> Osiqa a wain osiq gamban̄q di bilentosiq̄a Qotei pailyosiq̄a aqa an̄gro nan̄gi endegsi minjrej, “Nin̄gi wain gamban̄q endi osib uyyi. <sup>18</sup> E nin̄gi mern̄gwai. E wain endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondon̄ Qotei na nin̄gi taqatngosim a nun̄go Mandor Koba soq̄nimqa e olo uyqai.” <sup>19</sup> Osiqa Yesus a olo Qotei pailyosiq̄a bem osiq̄ ḡin̄gen̄yosiq̄a nan̄gi en̄jrsiqa minjrej, “Endi ijo jejamu. E nin̄gi aqaryain̄gwa osim deqa en̄gonum. Deqa nin̄gi osib uyyi. Bunuqna nin̄gi gaigai uyoq̄nsib e qa are qaloq̄niy.” <sup>20</sup> Onaqa nan̄gi bem uynabqa Yesus na olo wain gamban̄q osiq̄ Qotei pailyosiq̄a minjrej, “Wain gamban̄q endi ijo lej. Nun̄go une kobotqajqa deqa ijo lej aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiyej qaji di singilatqas. <sup>21</sup> Ariya nin̄gi quiy. Ijo an̄gro bei na e osim tamo qudei nan̄go ban̄q di atqas. An̄gro di agi iga koba na endego awoosim in̄gi uyeq̄num. <sup>22</sup> E Tamo An̄gro. Deqa Qotei na nami merbej, ‘Ni moiqam.’ A degsi merbej deqa e aqa anjam di dauryosiy moiqai. Ariya an̄gro e osim tamo qudei nan̄go ban̄q di atqas qaji a tulan̄ padalougetqas.” <sup>23</sup> Yesus na aqa an̄gro nan̄gi degsi minjrnaq qusibqa segi segi maroq̄neb, “An̄gro yai a kumbra di yqas?”

*Yesus aqa an̄gro nan̄gi n̄irin̄osib anjam na qotoq̄neb*

<sup>24</sup> Onaqa Yesus aqa an̄gro nan̄gi segi segi n̄irin̄osib yai a an̄gro kalil bun̄njrsim n̄am ti sqas deqa anjam na qotoq̄neb. <sup>25</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Mandor kokba sawa sawa kalil taqateq̄nub qaji nan̄gi n̄irin̄ na sawa taqateq̄nub. Yeq̄nab tamo un̄gasari nan̄gi na nan̄go n̄am soq̄toq̄nsib mareq̄nub, ‘Nan̄gi sawa taqato tamo bole.’ <sup>26</sup> Ariya kumbra di nun̄goq̄ di sai q. Nun̄go ambleq̄ di an̄gro bei a tamo kobaquja sqa marsimqa a mati tamo lan̄aj bul soq̄nem. Osim a tamo kobaquja sqas. Nun̄go ambleq̄ di an̄gro bei a n̄am ti sqa marsimqa a mati nun̄go wau tamo soq̄nem. Osimqa a n̄am ti sqas. <sup>27</sup> Nin̄gi are qaliy. Tamo yai a tamo kobaquja? Tamo awoosiq̄ in̄gi uyeq̄nu a kiyo? Tamo wauosiq̄ in̄gi suweiyeq̄nu a

kiyo? Tamo agi awoosiq inġi uyeqnu qaji a tamo kobaquja. Ariya ijo kumbra degsi sosai. E nunġo ambleq endi sosim ninġi wauetnġeqnum.

<sup>28</sup> “O ijo anġro, e gulbe qoboieqnam ninġi e uratbosaieqnum. Ninġi e beterbeqnum. <sup>29</sup> Ijo Abu na e Mandor Koba atej deġo kere e kamba ninġi mandor atelenqai. <sup>30</sup> Osiy mondon e nunġo Mandor Koba sosiy ninġi koba na inġi ti ya ti uyoqnqom. Yimqa ninġi awo jaram kokbaq di awoosib Jekop aqa anġro 12 nanġo moma kalil nanġi taqatnjroqnqab.”

### *Pita a gisaŋoqalubtosim marqas, “E Yesus qaliesai”*

<sup>31</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “O ijo anġro kalil Saimon ombla ninġi quiy. Satan na ninġi uneq waingwa marqo. Ninġi sinġila na tigelesosib e daurbqab kiyo e uratbosib jaraiqab kiyo di Satan a nunġo areqalo tenemtosi qalieqajqa deqa ninġi uneq waingwa marqo. Agi tamo nanġi bem sum ŋoqoryoqnsib damu elenqnum deġo kere. <sup>32</sup> O Pita, e ni qa gaigai endegsim pailyeqnum, ‘O Abu, ni na Pita aqa areqalo sinġilatetimqa a e uratbqasai.’ E ni qa degsim pailyeqnum. Bole, ni mati ulonqam. Ariya bunuqna ni olo are bulyosim ijoq bqam. Bosim ino was nanġi sinġilatnjroqnqam.”

<sup>33</sup> Onaqa Pita na Yesus minnej, “O Tamo Koba, ni na marimqa aqo ombla tonto talq aisim morenqom. E ulaqasai.” <sup>34</sup> Onaqa Yesus na minnej, “O Pita, ni que. Bini tuwe anjamosaisoqnimqa ni gisaŋoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai.’ ”

### *Yesus aqa anġro nanġi silali ti qaquŋ ti sebru ti oqab*

<sup>35</sup> Osiqa Yesus na aqa anġro nanġi endegsi minjrej, “E ninġi nami qarinqosim mernġem, ‘Ninġi gilsib ijo anjam mare mare laqniy. Ninġi silali ti gilaib. Nunġo qaquŋ aib. Sinġa taqal jigaib.’ Degsi mernġonamqa ninġi inġi bei qa truqueb e?” Onaqa nanġi na minjeb, “Sai. Iga inġi bei qa truquosai.” <sup>36</sup> Onaqa a na minjrej, “Ariya bini e anjam di beltosiy olo endegsi mernġwai. Nunġo silali bei soqnm oiy. Nunġo qaquŋ bei soqnm di deġo oiy. Ninġi sebru saiamqa nunġo gara jugo bei qarinqosib silali osib dena sebru awaiyiy. <sup>37</sup> E ninġi mernġwai. Anjam e qa nami nengrenyeb qaji di aqa damu brantqas. Anjam agiende, ‘Tamo unġasari nanġi marqab, “Kristus a une tamo.” ’ ” <sup>38</sup> Onaqa Yesus aqa anġro nanġi na minjeb, “O Tamo Koba, ni unime. Iga sebru aiyel ejunum.” Onaqa Yesus na minjrej, “Di kere.”

### *Yesus a Oliv manaq oqsiq dia Qotei pailyej*

<sup>39</sup> Yesus aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dauryosiq Jerusalem uratosiq Oliv manaq oqej. Aqa anġro nanġi deġo a dauryosib oqeb. <sup>40</sup> Oqsib naŋu agu beiq di brantosib Yesus na aqa anġro nanġi minjrej, “Ninġi endegsib pailiy, ‘O Abu, gulbe bei na iga uneq waigaiq.’ ” <sup>41</sup> Yesus a degsi minjrsiq nanġi uratnjrsiq kiŋala sasalej. Tamo bei na meniŋ waiyim isaq yala gilqas deġo kere a sasalosiq sinġa pulutosiq Qotei pailyej. <sup>42</sup> A endegsi pailyej, “O Abu, ni marimqa gulbe endi ijoq baiq. Gulbe endi ya uge uyo bul. Ungum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo dauryosim ye.”

<sup>43-44</sup> Yesus a degsi sinġila na Qotei pailyoqnsiq a are tulaŋ gulbekobaiyej. Onaqa a neskobaiyosiq aqa nes len ti mandamq aiyuqnej. Bati deqa laŋ anġro bei aisiq Yesus taqyosiq sinġilatej. <sup>45-46</sup> Yesus a pailyo koboonaqa a olo tigelosiq aqa anġro nanġo areq aisiq ŋam atej di nanġi are gulbe na nerenesonab unjrej. Unjrnaqa minjrej, “Ninġi kiyaa nerenjunub? Ninġi tigelosib Qotei pailyoqniy. Yim gulbe bei nunġoq bqas di gulbe dena ninġi uneq waingwasai.”

### *Judas a Yesus osiq jeu tamo nanġo banq di atej*

<sup>47</sup> Yesus a anjam degsi mareqnaqa aqa anġro 12 nanġi deqaji bei agi Judas a na tamo gargekoba nanġi joqsiqa Yesus aqa areq di branteb. Brantonabqa Judas a Yesus aqa areq bosiq kundoqyej. <sup>48</sup> Kundoqyonaqa minnej, “O Judas, e Tamo Anġro. Tamo nanġi endi e ojqaqqa deqa ni na e kundoqbonum e?”

<sup>49</sup> Onaqa tamo nanği di Yesus ojqa laq nabqa aqa anğro nanği unsibqa Yesus minjeb, “O Tamo Koba, ni marimqa iga gago sebru osim tamo nanği di ñumnam moreñqab.” <sup>50</sup> Degsi minjsibqa aqa anğro bei na aqa sebru osiqa atra tamo gate aqa kanğal tamo bei gateq di qalqajqa sebru waiyej grotosiqa dabkala wo segi gentetej. <sup>51</sup> Onaqa Yesus na aqa anğro nanği minjrej, “Kumbra degyaib. Uratij.” Degsi minjrsiqa tamo di aqa dabkala ojnaqa olo boleej.

<sup>52</sup> Onaqa Yesus na atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo nanği ti Juda gate nanği ti minjrej, “E lej ojo tamo unum deqa kiyo niñgi sebru ti torom ti elenşosib e ojqa bonub e?” <sup>53</sup> E bati gaigai atra tal miligiq di niñgi koba na soqnem. Bati deqa niñgi yala ban waiyosib e ojosai. Ariya bati uge nuñgoq di brantqo deqa niñgi e ojonub. Endego ambru aqa siñgila agi brantqo.”

### *Pita a marej, “E Yesus qaliesai”*

<sup>54-55</sup> Onaqa nanği Yesus ojsib walwelosib atra tamo gate aqa talq osi gileb. Nanği Yesus osi gileq nabqa Pita a kiñala isa isaq na nanği daurnjrsiq gilej. Gilsiq atra tamo gate aqa tal meq di brantej. Brantosiqa qaja tamo qudei nanği tal meq di ñam tunğuyosib awesonabqa bosiq nanği koba na ñam yoroqnej. <sup>56</sup> Pita a ñamyuwo areq di awesonaqa kanğal uña bei na unsiqa koqyosiq qaja tamo nanği minjrej, “Tamo endi Yesus ombła soqneb.” <sup>57</sup> Onaqa Pita a saidosiq minjej, “Uña, e tamo di qaliesai.” <sup>58</sup> Sokiñalayonaq tamo bei na olo Pita unsiqa minjej, “Ni dego Yesus aqa anğro bei.” Onaqa Pita na minjej, “E aqa anğro sai.” <sup>59</sup> Olo kiñala soboleiyonaq tamo bei na Pita koqyosiq siñgila na marej, “Tamo endi a dego Galili qaji tamo. Deqa e qalieonum, a Yesus ombła soqneb.” <sup>60</sup> Onaqa Pita na minjej, “Ni anjam maronum di e poibosai bole sai.” Degsi minjnaqa tuwe anjamej. <sup>61-62</sup> Tuwe anjamonaga Tamo Koba a bulosiqa Pita koqyej. Koqyonaqa anjam nami Yesus na minjej qaji, “Bini tuwe anjamosaisoqnimqa ni gisañoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai,’ ” anjam deqa olo are qalsiq poiyonaqa tal qalaq gilsiq tulan akamugetej.

### *Nanği na Yesus misilinyoqnsib ban na qaloqneb*

<sup>63</sup> Tamo Yesus ojob qaji nanği a misilinyoqnsibqa ban na qaloqneb. <sup>64</sup> Qaloqnsibqa aqa ñamdamu gara na qosetosib minjoqneb, “Ni Kristus amqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?” <sup>65</sup> Degsib minjoqnsib olo misilij anjam gargekoba minjoqneb.

### *Yesus a Juda tamo kokba nanğo ulatamuq di tigelej*

<sup>66</sup> Onaqa nobqolo malu qameqnaq Juda gate nanği ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti koroosib Yesus osib tigeltosib nenemyeb, <sup>67</sup> “Ni Kristus amqa geregere merge.” Onaqa a na minjrej, “E kamba anjam mernğwai di niñgi ijo anjam quetbqasai. <sup>68</sup> E anjam bei nenemğwai di niñgi olo anjam merbqasai. <sup>69</sup> Deqa e niñgi endegsi mernğwai. E Tamo Anğro. Bini bati endeqa ti bunuq qa ti e Qotei siñgila koba ti unu qaji aqa ban woq di awesqai.”

<sup>70</sup> Yesus a nanği degsi minjrnaqa nanği na minjeb, “Deqa ni Qotei aqa Niri e?” Onaqa a na minjrej, “Od. Anjam niñgi maronub di kere.” <sup>71</sup> Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusib tulan minjiñ oqetnrnaqa segi segi maroqneb, “Aqa une agi a segi babtqo iga quonum. Deqa iga kiyafaqa tamo bei olo metonam bosim aqa une marqas?”

## 23

### *Juda tamo kokba nanği Yesus osib Pailat aqa ulatamuq di tigelteb*

<sup>1</sup> Juda tamo kokba nanği degsib marsibqa Yesus osi gilsib Rom nanğo gate Pailat aqa ulatamuq di tigelteb. <sup>2</sup> Tigeltosib Pailat minjeb, “Iga Yesus uneqnum, a na Juda tamo unğasari nanği kumbra ugeq breinjreqnu. Osiqa nanği mandor koba Sisar takis yqajqa saidnjroqnsiq minjreqnu, ‘E segi nuñgo Mandor Koba. E segi Kristus.’ ” Juda

tamo kokba nanġi deġsib Yesus aqa jejamuq di une qameteb. <sup>3</sup> Onaqa Pailat a nanġo anjam di qusiqa Yesus nenemyej, “Ni Juda nanġo Mandor Koba e?” Onaqa Yesus na minnej, “Od. Anjam ni maronum di kere.” <sup>4</sup> Onaqa Pailat na atra tamo kokba ti tamo unġasari kalil nanġi ti minjrej, “E segi are qalonum, Yesus aqa jejamuq di une bei saiqoġi.” <sup>5</sup> Deġsi minjrnaqa nanġi na kamba minjeb, “Yesus a tamo unġasari nanġi kumbra uge dauryqajqa are tigeltetnjreqnu. Agi a Galili sawaq di aqa wau utru atsiqa dena Judia sawaq aisiq qure qure kalilq di walweloqnsiqa dena bosiq gago qure endia deġo kumbra deġyeqnu.”

*Pailat na Yesus qarinyonaqa Herot aqaq gilej*

<sup>6</sup> Onaqa Pailat a nanġo anjam di qusiqa nenemnjrej, “Yesus a Galili qaji tamo e?” <sup>7</sup> Deġsi nenemnjrnaqa nanġi na minjeb, “Od, a Galili qaji tamo.” Onaqa Pailat a nanġo anjam di qusiqa minjrej, “Mandor Herot a Galili sawa taqatejunu. Bini a Jerusalem endi unu. Deqa e Yesus qarinyitqa a Herot aqaq gilimqa a kamba Yesus aqa anjam quqwas.” Deġsi minjrsiqa Yesus qarinyonaqa Herot aqaq gilej.

<sup>8</sup> Herot a nami Yesus qa anjam quqonej deqa a Yesus itqajqa arearetoqnej. Yesus a bosim Herot aqa ulatamuq di maŋwa bei yim unqajqa deqa are qaloqnej. Deqa a Yesus aqa ulatamuq unsiqa tulaŋ areboleboleiyej. <sup>9</sup> Onaqa a na Yesus anjam gargekoba nene-myooqnej. Nenemyeqnaqa Yesus a kamba anjam bei marosai. A torei mequmesoqnej. <sup>10</sup> Deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanġi ti bosib Herot aqa ulatamuq di tigelosib Yesus aqa jejamuq di une gargekoba qamelenjoqneb. <sup>11</sup> Onaqa Herot aqa qaja tamo qudei nanġi ti Yesus tulaŋ ugeugeiyosib misilinyoqneb. Osib gara jugo olekoba mandor kokba nanġi gaigai jigeqnuq deqaji bei osib jigetosib qarinyonab olo Pailat aqaq aiyej. <sup>12</sup> Bati qujai deqa Herot Pailat wo nanġi jeu turyeb. Nami nanġi ombla jeu soqneb.

*Pailat a marej, “Ninġi Yesus a namburbasq di qamiy”*

<sup>13-14</sup> Onaqa Pailat na atra tamo kokba ti Juda gate nanġi ti tamo unġasari kalil nanġi ti metnjrnaqa aqa areq bosib koroonabqa endegsi minjrej, “Ninġi Yesus osib ijo areq di tigeltosib merbonub, ‘Tamo endi a tamo unġasari nanġi kumbra ugeq breinjreqnu.’ Merbonubqa e segi Yesus geregere nenemyonum ninġi quonub. Une kalil ninġi aqa jejamuq di qameqnuq qaji di e quonum ugeibqo. E aqa jejamuq di une bei itosai. <sup>15</sup> Herot a deġo Yesus aqa jejamuq di une bei itosai. Deqa a na Yesus olo qarinyoqqa ijoq bqo. Deqa ninġi quiy. Ninġi Yesus aqa une bei babtosai. Deqa e a laŋa moiyoqta keresai. <sup>16-17</sup> Deqa e ijo qaja tamo nanġi minjrit nanġi bu toqoŋ na kumbainyosib a uratib gilqas.”

<sup>18</sup> Onaqa tamo unġasari kalil nanġi Pailat aqa anjam di qusibqa nanġi tulaŋ murqumyosib minjeb, “Ni Yesus urataim. Ni a moiyoqtime. Osim Barabas oqeq atsim iga ege.” <sup>19</sup> Barabas a nami tamo qudei nanġi joqsiqa Rom nanġi ti qotsib tamo qudei nnumeb deqa qaja tamo nanġi Barabas osib tonto talq di waiyeb. <sup>20</sup> Ariya Pailat a Yesus uratim oqedqajqa are soqnej deqa a na tamo unġasari nanġi olo minjrej, “Ninġi marib e Yesus uratit gilqas.” <sup>21</sup> Onaqa nanġi olo tulaŋ murqumyoqnsib wainyoqnsib minjoqneb, “Ni Yesus urataim. Ni a namburbasq di qame! Ni a namburbasq di qame!” <sup>22</sup> Onaqa olo minjrej, “Kiyaqa Yesus qalit moiqas? A une kiye yej deqa a namburbasq di qamqai? Ninġi Yesus aqa une bei babtosai. Deqa e a laŋa moiyoqta keresai. Deqa e ijo qaja tamo nanġi minjrit nanġi bu toqoŋ na kumbainyosib a uratib gilqas.” <sup>23-24</sup> Onaqa tamo unġasari nanġi olo tulaŋ murqumyoqnsib singila na Pailat saidyoqnsibqa wainyoqnsib minjoqneb, “Ni Yesus namburbasq di qame!” Deġsib singila na Pailat minjeqnuq nanġo anjam dena Pailat aqa anjam qalotoqnej. Deqa a nanġo anjam di dauryosiqa minjrej, “Di kere. Unġum. E na ijo qaja tamo nanġi minjrit Yesus osi gilsib namburbasq di qamib moiqas.” <sup>25</sup> Deġsi minjrsiqa Barabas tonto talq dena oqeq atsiqa nanġi enjrej. Osiqa tamo unġasari nanġo areqalo dauryosiqa Yesus osiqa qaja tamo nanġo baŋq di atnaqa nanġi na aqa qawarq di aqa segi namburbasq atetosib a osib gileb.



### *Nanġi Yesus osib namburbasq di qameb*

<sup>26</sup> Nanġi Yesus osi giloqnsibqa gamq di tamo bei walwelosiq Jerusalem aiyeqnaqa a turossib ojsib Yesus aqa qawarq dena namburbas yayiosib tamo di yonabqa a kamba qoboyosiqqa gam na Yesus dauryosiq giloqnej. Tamo di aqa ñam Saimon. A Sairini qure qaji.

<sup>27</sup> Tamo unġasari tulaġ gargekoba nanġi Yesus gam na dauryosib giloqneb. Giloqnsibqa nanġo ambleq di unġa qudei nanġi are tulaġ gulbeinjernaqa Yesus qa akamoqnsib lou ti giloqneb. <sup>28</sup> Gileqnabqa Yesus a qusiqa bulosiqqa nanġi minjrej, “O Jerusalem unġasari, niġi e qa akamaib. Niġi nunġo anġro nanġi qa ti niġi segi qa ti akamoiy. <sup>29</sup> Niġi quiy. Bati bei brantimqa tamo nanġi endegsib marqab, ‘Unġa nanġo miligi ugeeġ qaji nanġi ti unġa anġrotosaieqnub qaji nanġi ti areboleboleinjrqas. Unġa anġro munġum anainjrosaieqnub qaji nanġi deġo areboleboleinjrqas.’ Tamo nanġi degsib marqab. <sup>30</sup> Osib mana nanġi minjrqab, ‘Niġi bosib iga kabutgosib ulitgiy.’ <sup>31</sup> O unġasari, e nġam gesġi bul. Tamo nanġi na e kumbra uġe ebeqnub. Tamo nanġi di nġam moiyo bul. Deqa kumbra tulaġ uġedamu nanġoq di brantqas.”

<sup>32</sup> Bajin tamo aiyel deġo namburbasq di ñumib morenqajqa marsib Yesus koba na joqsib giloqneb. <sup>33</sup> Nanġi giloqnsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Tamo Gate Tanu di brantosib dia Yesus namburbasq di qameb. Qamsib bajin tamo aiyel nanġi deġo namburbasq di ñumeb. Bei Yesus aqa baġ woq di qameb. Bei Yesus aqa baġ qonanq di qameb. <sup>34</sup> Yesus a namburbas goġe di sosiqa a endegsi pailyeġ, “O Abu, ni na tamo nanġi e ġaintbonub qaji nanġo une di kobotime. Nanġi une yonub di nanġi qaliesai.” Bati deqa qaja tamo nanġi Yesus aqa ġara eleyenqa marsib ġiltelenġeb. Osib meniġ silali alaġeb. Tamo yai aqa meniġ na buġnjrqas di a na ġara oqas. Degsib marsib meniġ silali alaġosib ġara eleyenġeb.

<sup>35</sup> Onaqa tamo unġasari kalil nanġi tigelesosib Yesus koqyeqnabqa Juda ġate nanġi na Yesus misilinyoqnsib endegsib maroqneb, “A na tamo unġasari nanġi aqaryainjroqnej. Ariya a na aqa segi jeġamu aqaryaiyqa keresai. A maroqnej, ‘E Qotei aqa Kristus. A na e ġiltbeġ.’ Anġam di boleamqa a na aqa segi jeġamu aqaryaiyosim namburbas uratosim mandamq aiyem.” <sup>36-37</sup> Qaja tamo nanġi deġo Yesus degsib misilinyoqneb. Osib aqa areq ġilsib wain isa koba anaiyosib minjeb, “Ni Juda nanġo Mandor Koba boleamqa ni ino segi jeġamu aqaryaiyosim namburbas urat.” <sup>38</sup> Osib namburbas mutu goġeq di anġam endegsib nenġrenġeb, “Tamo endi a Juda nanġo Mandor Koba.”

<sup>39</sup> Onaqa bajin tamo bei namburbasq di qameb qaji a na Yesus misilinyosiqqa minjeġ, “Ni Kristus amqa ni ino segi jeġamu aqaryaiyosim aqo aiyel deġo aqaryaige.” <sup>40</sup> Onaqa bajin tamo bei na aqa anġam di qusiqa nirinġtosiq minjeġ, “Gulbe Yesus a oqo endi ni deġo onum. Deqa ni kiyaaqa Qotei ulaiyosai? <sup>41</sup> Aqo aiyel une tamo. Deqa iga kere morenqom. Ariya Yesus aqa jeġamuq di une bei saiqoġi.” <sup>42</sup> Osiqqa Yesus minjeġ, “O Yesus, mondoġ ni olo bosim Mandor Koba sosimqa ni e qa are qalsim e ame.” <sup>43</sup> Onaqa Yesus na minjeġ, “Bini qujai ni e ombla laġ qureq di sqom. E bole mermonum.”

### *Yesus a moiyeġ*

<sup>44-45</sup> Qanam ġiġe seġ bati 12 onaqa sawa kalil tulaġ ambruosi sonaq ġilsiq seġ bati 3 onaq bilaqteġ. Bati qujai deqa ġara kobaquja atra tal miligiq di ġainġesoqnej qaji a goġe na branġosiq aisiq poaiyeleġ.

<sup>46</sup> Onaqa Yesus a tulaġ lelenosiqqa mareġ, “O Abu, e na ijo qunuġ osim ino baġq di atonum.” Degsib marsiqqa mondor titosiq moiyeġ.

<sup>47</sup> Onaqa qaja tamo nanġo ġate a Yesus degsib mondor titosiq moiyeġ di unsiqa Qotei aqa ñam soqtosiqqa mareġ, “Bole, Yesus aqa jeġamuq di une bei saiqoġi.”

<sup>48</sup> Onaqa tamo unġasari kalil Yesus unqa belenġeb qaji nanġi deġo Yesus degsib moiyeġ di unsibqa a qa are tulaġ gulbeinjernaqa are soqonġeb. Osib ġaraiyosib nanġo segi segi talq ġilelenġeb.

<sup>49</sup> Yesus aqa kadoi kalil nanġi ti unġasari qudei nami Yesus dauryosib Galili sawa uratosib Jerusalem beleneb qaji nanġi ti isaq di tigelesosibqa Yesus a nġamburbasq di ġainosiq moinaq koqyoqneb.

### *Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej*

<sup>50</sup> Tamo bei aqa ñam Josep a soqnej. A Juda nanġo gate bei. A Arimatea qure qaji. Arimatea a Judia sawaq di unu. Josep a tamo bolequja. Aqa kumbra tulaġ boledamu. <sup>51</sup> A endegsi are qaloqnej, “Bunuqna Qotei a bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgwas.” A degsi are qaloqnsiq Qotei qa tarinjoqnsiq soqnej. Juda gate kokba nanġi Yesus qalib moiġajqa anjam qoseb bati deqa Josep a nanġi koba na anjam qososai. A nanġo anjam di uratoqnej. <sup>52</sup> Tamo di a Pailat aqa areq bosiq nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?” <sup>53</sup> Onaqa Pailat na odyonaqa gilsiq Yesus aqa jejamu nġamburbasq dena osiq gara qat na dalaosiq osi gilsiq sub bei nami meniġ miligiq di gereiyeb qaji dia atej. Sub di bunuj. Sub dia nami tamo bei jugosai oqneb. <sup>54</sup> Juda nanġo yori bati brantqa laqnej deqa yori bati aqa inġi inġi kalil gereiyosib atnab soqnej.

<sup>55</sup> Bati di unġasari qudei nami Yesus dauryosib Galili sawaq dena beleneb qaji nanġi Josep koba na subq gileb. Gilsib Josep na Yesus subq atnaq uneb. <sup>56</sup> Unsib olo puluosib nanġo talq aisib nġam so aqa ya quleq tulaġ boledamu di gereiyosib atnab soqnej. Nġam so aqa ya di Yesus aqa jejamuq di liyqajqa marsib deqa gereiyeb. Onaqa yori bati brantonaqa nanġi Qotei aqa dal anjam dauryosib wau getentosib aqaratosib soqneb.

## 24

### *Yesus a olo subq na tigelej*

<sup>1</sup> Yori bati koboonaqa nebeonaq nobqolo ambru unġasari nanġi olo tigelosib nġam so aqa ya quleq boledamu nami gereiyeb qaji di osib Yesus aqa jejamuq di liyqajqa deqa subq gileb. <sup>2</sup> Nanġi gilsib nġam ateb di meniġ kobaquja sub me getentesoqnej qaji di waqosiq taqal di sonaq uneb. <sup>3</sup> Unsib sub miligiq aiyeb di nanġi Tamo Koba Yesus aqa jejamu unosai. <sup>4-5</sup> Deqa nanġi are tulaġ kobainjrej. Onaqa tamo aiyel nanġi brantosib unġasari nanġo areq di tigelesonab unjrsib tulaġ ulaugetosib turuosib mandamq di nġam queb. Tamo aiyel di nanġo gara tulaġ minjalo. Onaqa nanġi na unġasari nanġi minjreb, “Niġi kiyaaqa tamo moiyo sawaq endi tamo nġambile unu qaji a qa nġameqñub? <sup>6</sup> Yesus a endi sosai. A olo subq na tigelqo. Nami a Galili sawaq di sosisqa bati deqa a na niġi endegsi mernġej, ‘E olo subq na tigelqai.’ Niġi aqa anjam deqa olo are walnġwo kiyo? <sup>7</sup> Aġi a niġi endegsi mernġej, ‘E Tamo Anġro ojsibqa une tamo nanġo banq di atib lubib moiġai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.’”

<sup>8-9</sup> Onaqa unġasari nanġi Yesus aqa anjam deqa olo are qalsibqa subq dena puluosib aisib anjam kalil tamo aiyel na minjreb qaji di Yesus aqa anġro <sup>11</sup> nanġi tamo qudei ti sainjreb. <sup>10</sup> Unġa bei aqa ñam Maria. A Makdala qure qaji. Bei Joana. Bei Maria. A Jems aqa ai. Unġasari qudei dego tamo aiyel nanġo anjam di qusib aisib Yesus aqa anjam maro tamo nanġi sainjreb. <sup>11</sup> Sainjrnab qunab ugeinjrnaq mareb, “Unġasari nanġo anjam di laġa sa anjam.” <sup>12</sup> Onaqa Pita a tigelosiq urur ti gilsiq sub miligiq di tirosiq nġam atej di Yesus dalaeb qaji gara di segi sonaq unej. Unsiqa olo puluosiq aqa talq aisiq kumbra deqa are koba qaloqnej.

### *Yesus aqa anġro aiyel nanġi Emeus gamq di Yesus tureb*

<sup>13</sup> Bati qujai deqa Yesus aqa anġro aiyel nanġi Jerusalem uratosib qure bei aqa ñam Emeus deq giloqneb. Jerusalem dena tigelosib Emeus qureq gilqajqa kiñala isaq <sup>11</sup> kilomita dego. <sup>14</sup> Nanġi aiyel giloqnsibqa kumbra kalil jeu tamo nanġi na Yesus yoqneb qaji deqa ombra maroqnsib giloqneb. <sup>15</sup> Gileqñabqa Yesus a segi nanġoq di brantosiqa nanġi koba na walwelosib giloqneb. <sup>16</sup> Nanġi Yesus uneb ariya nanġi a qa poinjrosai.

<sup>17</sup> Deqa a na nanġi aiyel endegsi nenemnjrej, “Niġi anjam kiye maroqnsib gileqnu?” Degsi nenemnjrnaqa nanġi tigeleb. Yesus a moiyej deqa nanġi aiyel ulatamu tulaġ ugeinjrej. <sup>18</sup> Onaqa bei aqa ñam Kliopas a na kamba Yesus minjej, “Tamo gargekoba nanġi Jerusalem endi unub. Ni segi kiyo kumbra brantej qaji deqa qaliesai?” <sup>19</sup> Onaqa Yesus na kamba nenemnjrej, “Kumbra kiye brantej?”

Onaqa nanġi aiyel na minjeb, “Kumbra kalil Nasaret tamo Yesus aqaq di brantej qaji iga deqa mareqnum. A Qotei aqa medabu o qaji tamo bole soqnej. A Qotei ti tamo unġasari kalil ti nanġo ñamdamuq di mañwa kokba yoqnej. Osiqa anjam siġila ti dego maroqnej. <sup>20</sup> Ariya a kumbra degyeqnaqa gago gate nanġi ti atra tamo kokba ti nanġi na a ojsib Rom nanġo bañq di ateb. Atnabqa nanġi na a osib tigeltošib minjeb, ‘Ni une tamo. Deqa ni moiqam.’ Degsib minjsib a osib ñamburbasq di qalnab moiyej. <sup>21</sup> Iga are qalem, ‘Yesus a na qujai iga Israel tamo unġasari awaigim iga bole sqom.’

“Anjam bei dego unu. Yesus a moiyej bati qalub gilqo. <sup>22-23</sup> Yqoqa nobqolo ambru gago unġasari qudei nanġi Yesus aqa subq gilonub nanġi aqa jejamu unosai. Dena puluosib bosib iga mergonub, ‘Iga subq di lañ anġro qudei unjronumqa nanġi na mergonub, “Yesus a subq na tigelqo. Deqa a ñambile unu.” ’ Unġasari nanġi na iga degsi mergonubqa iga tulaġ prugugetonum. <sup>24</sup> Tamo qudei nanġi iga koba na sonam nanġi dego subq gilonub. Gilsib kumbra kalil unġasari nanġi na unsib saigonub qaji di unonub. Ariya nanġi Yesus aqa jejamu unosai.”

<sup>25</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Nunġo areqalo tulaġ truquingwo. Qotei aqa medabu o tamo nanġo anjam nami maroqneq qaji di niġi poinġosai. <sup>26</sup> Anjam agiende. Kristus a jaqatin koba osim moisim lañ qureq oqimqa Qotei na ñam kobaquja yqas.” <sup>27</sup> Osiqa Yesus a segi qa anjam kalil nenġrenq di so qaji di nanġi sainjrej. A Qotei aqa medabu o tamo kalil nanġi Moses ombla nanġo anjam nenġrenq di so qaji dena utru atsiq anjam geregere plaltosiq minjroqnej.

<sup>28-29</sup> Ariya nanġi qalub koba na walwelosib qure nanġi gilqa mareb qaji di jojomyosib Yesus a nanġi uratnjrsim gam bei dauryqa laqnaqa nanġi aiyel na saidyosib minjeb, “Ni iga uratgaim. Qoloqas. Deqa ni iga koba na sqom.” Degsi minjnabqa a nanġi aiyel daurnjrsiqa nanġo tal gogetosib koba na soqneq. <sup>30</sup> Sosib awoosib inġi uyoqnsib Yesus a bem osiq Qotei pailyosiqa bem ġinġenjosiqqa nanġi aiyel anainjrej. <sup>31</sup> Anainjrnaqa bati deqa nanġi Yesus qa poinjrnaqa mareb, “Bole, tamo endi Yesus.” Degsib marnabqa Yesus a nanġo ambleq na loumosiq ulañej. <sup>32</sup> Ulañonaq nanġi mareb, “Bole, aqo aiyel gamq di walweleqnamqa Yesus a Qotei aqa anjam nenġrenq di so qaji di aqa utru geregere plaltosiq mergeqnaqa iga quoqnsim tulaġ arearetgoqnaġ.”

<sup>33</sup> Nanġi aiyel degsib marsib bati qujai deqa nanġi tigelosib olo puluosib Jerusalem aisib Yesus aqa anġro 11 nanġi tamo qudei ti koroesonab itnjreb. <sup>34</sup> Onaqa nanġi na nanġi aiyel endegsib minjreb, “Tamo Koba a bole subq na tigelqo. Agi a subq na tigelosiq Saimon aqaq di brantqoqa a bole unqo.” <sup>35</sup> Degsib minjrnabqa nanġi aiyel kamba anjam kalil gamq di Yesus na minjrej qaji deqa ti a na bem ġinġenjosiq anainjrnaqa nanġi a qa poinjrej deqa ti nanġi sainjreb.

### *Yesus aqa anġro nanġi a uneb*

<sup>36</sup> Degsib sainjreknabqa Yesus a segi nanġo ambleq di brantosiq minjrej, “Niġi are lawo soqniy.” <sup>37</sup> Degsi minjrnaqa nanġi kalil ulaosib tulaġ prugugetosib are qaleb, “Iga buga bei unonum kiyo?” <sup>38</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Niġi kiyaaqa e buga qa marsib ulaosib prugonub? <sup>39</sup> Endi e di. Niġi ijo bañ bile unsib ijo siġa unsib bañ waiyosib ijo jejamu ojsib poinġwas, e damu ti tanu ti. Buga a damu ti tanu ti saiqoji.” <sup>40-41</sup> Yesus na nanġi degsi minjrsiqa aqa bañ ti siġa ti nanġi osornjrnaqa nanġi unsib tulaġ areboleboleinjrej. Onaqa nanġi olo areqalo aiyeltoqnsib are koba qaloqneq.

Yeqnaqa Yesus na minjrej, “Ninigi inigi bei unu e?” <sup>42-43</sup> Onaqa nanigi qe bei koiteb qaji di gentosib mutu bei Yesus yonab osiq nanigo njamdamuq di uyej.

<sup>44</sup> Uysiq minjrej, “E nami ninigi koba na sosimqa endegsi merngoqnem, ‘Dal anjam kalil Moses a e qa nengrenyej qaji di aqa damu brantqas. Anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo nanigi e qa nengrenyeb qaji di dego aqa damu brantqas. Anjam kalil louqa buk miligiq di e qa nengrenyeb qaji di dego aqa damu brantqas.’ E nami ninigi degsi merngoqnem.” <sup>45</sup> Osiqa Yesus a nanigo areqalo waqtetjnraqa nanigi Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji di aqa utru geregere poinjrej. <sup>46</sup> Onaqa Yesus na olo minjrej, “Kristus a jaqatin koba osim moisim bati qalub koboamqa a olo subq na tigelqas anjam di nengrenq di unu. <sup>47-48</sup> Deqa ijo anjam maro tamo nanigi sawa sawa kalilq giloqnsibqa dia ijo anjam palontogqab. Palontogqab tamo ungasari nanigi quoqnsib are bulyoqngab. Yimqa Qotei a ijo nam na nanigo une kobotetjnroqngas. O ijo angro, ninigi segi ijo anjam maro tamo unub deqa kumbra kalil e nami nungo njamdamuq di yoqnem qaji deqa tamo ungasari nanigi sainjroqniy. Ninigi Jerusalem endia wau di utru atsib laqniy. <sup>49</sup> Ninigi quiy. Mondor Bole ijo Abu a nami nungoq qarinyqa marej qaji di e na qarinyit nungoq bqas. Deqa ninigi qure endia tariñoqniy. Tariñosib soqnbqa lan goge na Qotei aqa singila nungoq bqas.”

#### *Qotei na Yesus osiq lan qureq oqej*

<sup>50</sup> Osiqa Yesus na aqa angro nanigi joqsiqa Jerusalem uratosib Betani qureq gileb. Gilsib dia aqa ban soqtosiqa nanigi qa pailyej. <sup>51</sup> Pailyeqnaqa Qotei na a metonaq nanigi uratnjrsiq lan qureq oqej. <sup>52</sup> A lan qureq oqeqnaqa nanigi singa pulutosibqa a qa louosib tulan areboleboleinjrej. Onaqa nanigi olo puluosib Jerusalem aiye. <sup>53</sup> Aisib bati gaigai atra tal miligiq di sosibqa Qotei aqa nam soqtoqneb.

## JON

### *Qotei a tamo bulyosiqa gago ambleq di soqnej*

<sup>1</sup> Tulaŋ nami inġi inġi kalil brantosaisonabqa Anjam a soqnej. Anjam a Qotei ombla soqneb. Anjam a segi Qotei. <sup>2</sup> Tulaŋ nami Anjam a Qotei ombla soqneb. <sup>3</sup> Anjam a singila ti soqnej. Singila dena Qotei na inġi inġi kalil gereiyej. Inġi bei gam bei na brantosai. Inġi inġi kalil brantelenġeb qaji di Anjam a segi na gereiyej. <sup>4</sup> Anjam a segi nambile qa utru. Nambile di puloŋ bul. Nambile dena tamo uŋgasari naŋgi suwantnjreqnu. <sup>5</sup> Puloŋ di ambruq di suwanġeqnu. Ambru na puloŋ di mosotqa keresai.

<sup>6</sup> Tamo bei brantej aqa ñam Jon. Qotei na a qarinjyonaq bej. <sup>7</sup> A bosiqqa puloŋ qa anjam palontoqnej. Di kiyaaqa? Tamo uŋgasari kalil naŋgi aqa anjam qusib puloŋ qa naŋgo areqalo singilatqajqa deqa. <sup>8</sup> Jon a puloŋ sai. A puloŋ qa anjam palontqajqa bej. <sup>9</sup> Puloŋ di puloŋ bole. A mandamq aisiqa tamo uŋgasari kalil naŋgi suwantnjreqnu.

<sup>10</sup> Anjam a mandamq di soqnej. Aqa singila na Qotei a mandam atej. Ariya tamo uŋgasari mandamq di soqneb qaji naŋgi a qa poinjrosai. <sup>11</sup> A aqa segi qure utruq ainaqa aqa leŋ qujai naŋgi a areiyosai. <sup>12</sup> Ariya tamo uŋgasari a areiyosib aqa ñam qa naŋgo areqalo singilateb qaji naŋgi a na giltjnirnaqa naŋgi Qotei aqa anġro tiŋtiŋ branteb. <sup>13</sup> Ai abu na nambabtnjro qaji naŋgoq dena naŋgi Qotei aqa anġro brantosai. Naŋgo segi areqalo na naŋgi Qotei aqa anġro brantosai. Tamo bei aqa areqalo na dego naŋgi Qotei aqa anġro brantosai. Qotei a segi na marnaqa naŋgi aqa anġro tiŋtiŋ branteb.

<sup>14</sup> Anjam di a tamo bulyosiqa gago ambleq di soqnej. Sonaqa iga aqa ñam koba ti aqa singila koba ti unem. A segi qujai Qotei aqa Niri. A iga qa are tulaŋ boleiyeqnu. A segi anjam bole qa utru. <sup>15</sup> A qa nami Jon a anjam palontoqnsiqa endegsi leleŋoqnej, “E nami maroqnem, ‘Tamo di a ijo qoreq na bqas. E nambabosaisonamqa a nami soqnej. Deqa a na e tulaŋ bunbejunu.’ ”

<sup>16</sup> Qotei aqa Niri a iga kalil qa are tulaŋ boleiyeqnu. Aqa kumbra dena a na iga tulaŋ gegerereigeqnu. <sup>17</sup> Bole, nami Qotei a Moses aqa wau na iga dal anjam egej. Ariya Yesus Kristus aqa wau na Qotei a iga qa are boleiyosiqa anjam bole egej. <sup>18</sup> Tamo bei na Qotei aqa ulatamu unosai. Qotei aqa Niri a na qujai iga Qotei osorgej. Qotei aqa Niri a segi Qotei. A aqa Abu aqa areq di sosisq beteryejunu.

### *Jon yansnjro qaji a anjam palontoqnej*

<sup>19</sup> Bati bei Juda tamo kokba naŋgi na atra tamo ti Livai naŋgi ti qarinjrnabqa Jerusalem qure uratosib Jon aqa areq gilsib nenemyeb, “Ni tamo yai?” <sup>20</sup> Ariya Jon a anjam ulitosai. A segi qa ubtosiqa minjrej, “E Kristus sai.” <sup>21</sup> Onaqa naŋgi na olo nenemyeb, “Deqa ni tamo yai? Ni Elaija kiyo?” Onaqa a na minjrej, “Sai.” Onaqa naŋgi na olo nenemyeb, “Ni Qotei aqa medabu o tamo iga a qa tariŋeqnum qaji tamo de kiyo?” Onaqa a na kamba minjrej, “Sai. E a sai.” <sup>22</sup> Deqa olo nenemyeb, “Ni tamo yai? Ni segi qa kiyersi mareqnum di gegerere mergimqa iga olo aisim tamo naŋgi iga qarinjgonub qaji di minjrqom.” <sup>23</sup> Onaqa Jon na minjrej, “Nami Qotei aqa medabu o qaji tamo Aisaia a anjam endegsi nenġreŋyej, ‘Tamo bei a wadau sawaq di tulaŋ leleŋoqnsim tamo uŋgasari naŋgi minjroqnaqas, ‘Tamo Koba a bqajqa gam gereiyetiy.’ ” Aisaia a nami anjam degsi nenġreŋyej. Gam gereiyqa tamo agi e segi.”

<sup>24</sup> Tamo naŋgi di Farisi naŋgi na qarinjrnab Jon aqaq gileb. <sup>25</sup> Deqa naŋgi olo Jon nenemyeb, “Ni Kristus sai. Ni Elaija sai. Ni Qotei aqa medabu o qaji tamo di sai. Deqa ni kiyaaqa tamo uŋgasari naŋgi yansnjreqnum?” <sup>26</sup> Onaqa Jon na kamba minjrej, “E ya na naŋgi yansnjreqnum. Ariya nuŋgo ambleq di tamo bei unu. Niŋgi a qa qaliesai. <sup>27</sup> A ijo qoreq na bqas. A ñam ti unu. E ñam saiqoji. Deqa e na a kaŋgalyqajqa e tamo bolesai.”

<sup>28</sup> Jon a Betani qureq di nanġi anjam degsi minjroqnej. Betani qure di Jordan ya taqal beiq di unu. Dia Jon na tamo unġasari nanġi yansnjroqnej.

### *Yesus a Qotei aqa Kaja Du*

<sup>29</sup> Nebeonaqa Yesus a walwelosiq Jon aqa areq beqnaqa unsiq marej, “Ninġi uniy. Tamo di a Qotei aqa Kaja Du. A na qujai tamo unġasari mandamq endi unub qaji nanġo une kobotetnrqas. <sup>30</sup> E tamo deqa nami endegsi merġoqnem, ‘A ijo qoreq na bqas. E nambabosaisonamqa a nami soqnej. Deqa a na e tulaġ buġbejunu.’ <sup>31</sup> E nami a qa qaliesai. Ariya Israel nanġi a qa qalieqajqa deqa e bosim ya na tamo unġasari nanġi yansnjreqnum.”

<sup>32</sup> Jon a nanġi degsi minjrasiqa olo minjrej, “Qotei aqa Mondor a laġ qure uratosiq binon bulosiq mandamq aisiqa Yesus aqa gateq di awoonaq e unem. <sup>33</sup> E nami Yesus qa qaliesai. Ariya Qotei aġi e ya na tamo unġasari nanġi yansnjrqajqa qarinqej qaji a na merbej, ‘Ijo Mondor Bole a aisim tamo bei aqa gateq di awoamqa ni unqam. A na qujai Mondor aqa sinġila na tamo unġasari nanġi yansnjroqnaqas.’ <sup>34</sup> Qotei na e degsi merbonaqa e tamo di unsim marem, ‘Bole, a Qotei aqa Niri.’ ”

### *Tamo qalub nanġi Yesus dauryeb*

<sup>35-36</sup> Olo nebeonaqa Jon aqa anġro aiyel nanġi ti koba na tigelesonabqa Yesus a walwelosiq gileqnaqa Jon na unsiqa nanġi aiyel minjrej, “Ninġi uniy. Tamo di a Qotei aqa Kaja Du.” <sup>37</sup> Degsi minjrnaqa nanġi aiyel Jon dauryqa uratosib olo Yesus dauryosib gileb. <sup>38</sup> Onaqa Yesus a bulosiq nanġi aiyel a dauryosib beqnaqqa unjrasiqa nenemnjrej, “Ninġi aiyel kiyafa e daurbeqnaq?” Onaqa minjeb, “Rabai, ni tal qabia unum?” Ñam “Rabai” di Hibru anjam. Gago anjam, “Qalie Tamo Koba.” <sup>39</sup> Onaqa Yesus na nanġi aiyel minjrej, “Ninġi bosib ijo tal uniy.” Onaqa nanġi Yesus dauryosib gilsib tal a soqnej qaji di uneb. Unsib seġ bati 4 onaqa bilaqtej deqa nanġi a ombla soqneb.

<sup>40</sup> Tamo aiyel Jon aqa anjam qusib Yesus dauryeb qaji bei aqa ñam Andru. A Saimon Pita aqa was. <sup>41</sup> A Yesus uratosiq walwelosiq aqa was Saimon itosiq minjej, “Iga Mesaia unonum.” Ñam “Mesaia” di Hibru anjam. Gago anjam, “Kristus.” <sup>42</sup> Degsi minjsiqa Saimon osiq Yesus aqa areq osi gilej. Onaqa Yesus na Saimon unsiqa minjej, “Ni Saimon. Ni Jon aqa niri. Bunuqna ino ñam Sifas mermoqnaqab.” Ñam “Sifas” di Hibru anjam. Gago anjam, “Pita.” Aqa damu, “Meniġ.”

### *Yesus a Filip Nataniel wo nanġi metnjrej*

<sup>43</sup> Olo nebeonaqa Yesus a Galili sawaq gilqa osiqa tamo bei aqa ñam Filip itosiq minjej, “Ni e daurbe.” <sup>44</sup> Filip a Betsaida qure qaji. Di Andru Pita wo nanġo qure utru. <sup>45</sup> Onaqa Filip a aisiqa tamo bei aqa ñam Nataniel itosiq minjej, “Ni au. Iga tamo a qa nami Moses marsiq dal anjamq di nenġrenyej qaji a unonum. Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġi dego a qa maroqnsib nenġrenyoqneb. Tamo di Yesus Nasaret qure qaji. A Josep aqa niri.” <sup>46</sup> Onaqa Nataniel na kamba Filip minjej, “Nasaret di qure kiñala. Di qure kobaquja sai. Tamo bole bei a qure dena brantqa kere kiyu?” Onaqa Filip na minjej, “Ni bosim tamo di unime.”

<sup>47</sup> Onaqa Nataniel a walwelosiq Yesus aqa areq beqnaqa unsiqa a qa marej, “Ninġi uniy. Tamo di a Israel tamo bolequja. A gisaġ anjam marosaieqnu.” <sup>48</sup> Onaqa Nataniel na Yesus nenemyej, “Ni kiyersi e qa qalieonum?” Onaqa Yesus na kamba minjej, “Filip a ni metmosaisonaqa ni qura utruq di awesonamqa e ni numonum.” <sup>49</sup> Onaqa Nataniel a Yesus aqa anjam di qusiqa minjej, “O Qalie Tamo Koba, ni degsi maronum deqa e poibqo, ni Qotei aqa Niri. Ni Israel nanġo Mandor Koba.” <sup>50</sup> Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni qura utruq di awesonam e ni numonum e degsi ubtosim mermonumqa ni qusim ino areqalo e qa sinġilatunum e? Di ijo sinġila kiñala segi e babtonum. Bunuqna e ijo sinġila kokba babtoqnit ni unoqnaqam.” <sup>51</sup> Osiqa nanġi kalil minjrej, “Ninġi quiy. E

bole merngwai. E segi Tamo Anġro. Deqa bunuqna lan waqamqa Qotei aqa lan anġro nanġi ijo jejamuq na lan qureq oqoqnsib olo mandamq aiyoqnb niġi unjrqb.”

## 2

### *Tamo bei uña bañ ojqa bati brantej*

<sup>1</sup> Bati aiyel koboonaqa Kana qure agi Galili sawaq di unu dia tamo bei uña bañ ojqa bati brantej. Deqa tamo unġasari nanġi koroosib iġi goiyeb. Anjam qarinyonab Yesus aqa ai a koro deq gilej. <sup>2</sup> Yesus aqa anġro nanġi ti dego metnjrnab koro deq gileb. <sup>3</sup> Koroosib iġi uyeqnbqqa wain saiinjrnaqa Yesus aqa ai na minnej, “Nanġi wain saiinjrno.” <sup>4</sup> Onaqa Yesus na minnej, “Ai, di ino wau. Di ijo wau sai. Ijo wauqa bati brantosaiunu.” <sup>5</sup> Onaqa aqa ai na kanġal tamo nanġi endegsi minjrej, “Yesus a anjam kiye mernġimqa di dauryiy.”

<sup>6</sup> Tal dia ya nobu 6 kokba menin na gereiyo qaji atelenonab soqneb. Juda nanġi Qotei pailyqa oqnsib ya nobu dena ya tigoqnsib nanġo bañ ti jejamu ti yansoqneb. Deqa ya nobu di atelenonab soqneb. Ya nobu quja quja 100 lita. <sup>7</sup> Ariya Yesus na kanġal tamo nanġi minjrej, “Ya nobu di maqteleniy.” Onaqa nanġi ya nobuq di ya qamelenonab maqej. <sup>8</sup> Onaqa Yesus na olo minjrej, “Ya bei tigsib osi gilsib goiyo lanja a yiy.” Onaqa kanġal tamo nanġi Yesus aqa anjam di dauryosib ya bei tigsib osi gilsib goiyo lanja a yeb. <sup>9</sup> Ya di Yesus na bulyonaq wain babej. Wain babonaqa goiyo lanja a uyo oneiyosiq marej, “Endi wain bolequja.” Wain di qabe na bej di a qaliesai. Kanġal tamo ya tige b qaji nanġi segi qalie. Onaqa goiyo lanja a na tamo uña bañ oje b qaji di metonaq aqa areq bonaq minnej, <sup>10</sup> “Bati gaigai tamo nanġi iġi goiyoqnsib wain qaqtin bole namo tamo nanġi anainjreqnab uyeqnb. Uyeqnb olo bunu wain qaqtin bolesai di anainjreqnab. Ariya ni degyosai. Ni wain qaqtin bole tentosim namo wain qaqtin bolesai anainjronum uyonub olo bunu wain qaqtin bole anainjronum.”

<sup>11</sup> Yesus a Kana qureq di mañwa di babtej. Kana qure agi Galili sawaq di unu. A nami mañwa bei babtosaioqnej. Bati di qujai a na mañwa babtqa utru atej. Mañwa dena a na aqa segi ñam koba ti aqa siġila koba ti boleq atej. Onaqa aqa anġro nanġi mañwa di unsibqa a qa nanġo areqalo siġilateb.

<sup>12</sup> Ariya uña bañ ojqa bati di koboonaqa Yesus aqa was nanġi ti aqa anġro nanġi ti aqa ai koba na Kana qure uratosib Kaperneam qureq gileb. Gilsib dia bati qudei soqneb.

### *Tamo nanġi atra tal miligiq di iġi iġi qarinyoqneb*

<sup>13</sup> Qotei a nami Israel nanġi Isip sawaq di padalqa laqnbqqa nanġi elenej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomonaqa Yesus a Jerusalem aiyej. <sup>14</sup> Aisiq atra tal kobaquja miligiq gilej. Gilsiqqa ñam atej di tamo nanġi na makau ti kaja ti binon ti qarinyeqnbqqa tamo qudei na awaiyeqnb unjrej. Silali piloqneb qaji tamo nanġi nanġo awo jaramq di awesosib silali pileqnbqqa nanġi dego Yesus na unjrej. <sup>15</sup> Unjrsiqqa raunġa osiq dena toqon gereiyosiq ganiyoqnsiq nanġi kalil nanġo kaja ti nanġo makau ti winjrnaqa atra tal uratosib jaraiyeb. Silali piloqneb qaji tamo nanġi dego winjrsiq nanġo awo jaram bilbelyosiq silali bimblenyetnjrej. <sup>16</sup> Osiqa tamo nanġi binon qarinyoqnsibqqa dena silali oqneb qaji nanġi endegsi minjrej, “Niġi binon di elenosis jaraiyiy. Niġi na ijo Abu aqa tal endi iġi qarinyo tal bulyaib.” <sup>17</sup> Onaqa Yesus aqa anġro nanġi aqa kumbra di unsibqa Qotei aqa anjam bei nenġrenq di so qaji deqa olo are qaleb. Agi nami endegsib nenġrenyeb, “O Abu, e ino tal qa tulañ arearetbqo. Deqa e ino tal bole sqajqa siġilaeqnum.”

<sup>18</sup> Yesus na tamo nanġi di winjrnaqa Juda tamo kokba nanġi unsibqa deqa nenemyeb, “Ni mañwa kiye babtim dena iga poigwas, ni Qotei aqa ñam na kumbra endi yeqnum?”

<sup>19</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niġi na atra tal kobaquja endi konġrontibqa bati

qalub qa e olo tigeltqai.” <sup>20</sup> Onaqa nanği na minjeb, “Atra tal endi gereiyeq nab wausau 46 koboej. Ni kiyaaqa bati qalub qa olo tigeltqa maronum? Keresai.”

<sup>21</sup> Yesus a atra tal qa marej di aqa segi jejamu sigitosiqa yawo anjam marej. <sup>22</sup> Deqa bunuqna a subq na tigelonaqa aqa anğro nanği aqa anjam deqa olo are qalsibqa Qotei aqa anjam nami nenğrenyeb qaji deqa poinjrnaqa Yesus qa nanğo areqalo sinğilateb.

*Yesus a tamo kalil nanğo kumbra qa qalie bole*

<sup>23</sup> Qotei a nami Israel nanği Isip sawaq di padalqa laq nabqa nanği elenjej. Deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Yesus a Jerusalem di sosiqa manjwa babteqnaqa tamo unğasari tulan gargekoba nanği unoqnsib aqa ñam qa nanğo areqalo sinğilatoqneb.

<sup>24</sup> Ariya Yesus a nanği areinjrosai. A tamo kalil nanği qa qalie bole. <sup>25</sup> A powo bei qa truquosaieqnu. Deqa tamo bei na tamo nanği qa ubtosim Yesus minjaiq. A segi tamo nanğo areqalo qalie bole.

### 3

*Nikodemus a qolo Yesus ombla anjam qaireb*

<sup>1</sup> Jerusalem dia tamo bei soqnej aqa ñam Nikodemus. A Farisi tamo. A Juda nanğo gate bei. <sup>2</sup> A qolo Yesus aqa areq bosiq minnej, “O Qalie Tamo Koba, iga qalieonum, ni powo tamo bole. Ni Qotei aqaq na bem. Qotei a ni sinğila emosai qamu manjwa ni yeqnum qaji di ni babtqa keresai qamu.”

<sup>3</sup> Onaqa Yesus na kamba minnej, “E bole mermqai. Tamo bei a anğro mom bunuj bulosim ñambabqasai di Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqasai. Deqa a Qotei unqa keresai.” <sup>4</sup> Onaqa Nikodemus na nenemyej, “Tamo a qeliqo di a kiyersim olo aqa ai miligiq aisim anğro mom bulosim ñambabqas?”

<sup>5</sup> Onaqa Yesus na kamba minnej, “E bole mermqai. Tamo bei a ya na ti Qotei aqa Mondor na ti anğro mom bunuj bulosim ñambabqasai di Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqasai. <sup>6</sup> Niñgi nunğo ai abu nanğo jejamuq dena ñambabeq nab deqa niñgi mandam tamo unub. Ariya Qotei aqa Mondor na tamo bei ñambabtqas di a mondor ti sqas. <sup>7</sup> E ni mermonum, ‘Niñgi anğro mom bunuj bulosib ñambaboij.’ Ni ijo anjam di qusim prugugetaim. <sup>8</sup> Jagwa a segi puyocnsiqa sawa sawaq gileqnaqa ni aqa anjam ato queqnum. Ariya a qabe na kiyo boqnsiq qabiteqnu di ni qaliesai. Tamo kalil Qotei aqa Mondor aqa sinğila na anğro mom bunuj bulosib ñambabeq nab qaji nanği kere dego.”

<sup>9</sup> Onaqa Nikodemus na olo Yesus nenemyej, “Kumbra di kiyersi brantqas?” <sup>10</sup> Onaqa Yesus na kamba minnej, “Ni Israel nanğo qalie tamo koba. Ni kiyaaqa ijo anjam endeqa poimosai? <sup>11</sup> E bole mermqai. Anjam iga qalieonum qaji deqa mareqnum. Kumbra iga uneqnum qaji deqa saeqnum. Ariya niñgi gago anjam endi ojosaieq nab. <sup>12</sup> Endego e mandam qa anjam mernğonumqa niñgi qusib nunğo areqaloq di sinğilatosai. Deqa e lan qure qa anjam dego mernğit niñgi kiyersib nunğo areqaloq di sinğilatqab? <sup>13</sup> Tamo bei a lan qureq oqosai. E Tamo Anğro e segi qujai lan qureq dena mandamq aiyem. <sup>14</sup> Nami Moses a wadau sawaq di sosiqa a amal sigitosiq soqtosiqa gaintej. Dego kere e Tamo Anğro soqtbosib gaintqab. <sup>15</sup> Amqa tamo kalil e qa nanğo areqalo sinğilatqab qaji nanği ñambile gaigai sqab.

<sup>16</sup> “Qotei aqa Niri qujai unu. Qotei na tamo unğasari kalil mandamq endi unub qaji nanği tulan qalaqalainjrnsiq deqa aqa segi Niri qujai di nanği enjrej. A endegsi are qalej, ‘Tamo unğasari nanği ijo Anğro qa nanğo areqalo sinğilatqab di nanği padalqasai. Nanği ñambile gaigai sqab.’ Qotei a degsi are qalsiq deqa aqa segi Niri qujai nanği enjrej. <sup>17</sup> Qotei a tamo unğasari mandamq endi unub qaji nanğo une qa peginjrq marsiq aqa Niri qariñyosai. A nanği elenjam nanği padalaib deqa osiq aqa Niri qariñyonaq mandamq aiyej. <sup>18</sup> Tamo unğasari Yesus qa nanğo areqalo sinğilateq nab qaji nanği Qotei na peginjrqasai. Ariya tamo unğasari Yesus qa nanğo areqalo sinğilatosai qaji



nanği Qotei na peginjrças. Di kiyaaqa? Nanği aqa segi Niri qujai aqa ñam qa nanžo areqalo singilatosai deqa. <sup>19</sup> Qotei na tamo unğasari nanği di peginjrças di aqa utru agiende. Puloŋ a mandamq ainaqa nanği ambru qa arearetnjroqnej. Nanği puloŋ qa arearetnjrosaiioqnej. Di kiyaaqa? Nanği kumbra uge yoqneb deqa. <sup>20</sup> Tamo unğasari kalil kumbra uge yeqnub qaji nanği puloŋ jeuteqñub. Nanžo kumbra uge di puloŋ na boleq ataim deqa nanği puloŋ aqaq bosaieqñub. <sup>21</sup> Ariya tamo unğasari anjam bole dauryeqñub qaji nanği puloŋ aqaq beqñub. Boqñsib wau bole bole yeqñabqa tamo nanği unoqñsib mareqñub, 'Bole, nanği Qotei aqa singila na wau di yeqñub.' "

### *Jon yansnjro qaji a Yesus qa anjam palontoqnej*

<sup>22</sup> Bati bei Yesus aqa anğro nanği ti walwelosib Judia sawaq gileb. Gilsib dia sosibqa Yesus na tamo unğasari nanği yansnjroqnej. <sup>23</sup> Jon yansnjro qaji a Aion qureq di sosiqa a dego tamo unğasari nanği yansnjroqnej. Aion qure di Salim qure jojomq di unu. Dia ya koba soqnej deqa tamo unğasari nanği Jon aqa areq beqñabqa a na yansnjroqnej. <sup>24</sup> Herot na Jon tonto talq di waiyosaisoqnej deqa Jon a kumbra di yoqnej.

<sup>25</sup> Bati bei Jon aqa anğro qudei nanği Juda tamo bei ti jejamu yanso kumbra qa anjam na qotoqñeb. <sup>26</sup> Osib nanği Jon aqa areq gilsib minjeb, "O Qalie Tamo, nami tamo ni ombla Jordan ya taqal beiq di sosibqa ni a qa anjam maroqñem qaji bini tamo unğasari kalil nanği aqa areq gileqñabqa a na yansnjreqnu. Nanği inoq bosaieqñub." <sup>27</sup> Onaqa Jon na kamba minjrej, "Qotei laŋ qureq di unu qaji a na iga inği bei egwasai di iga inği bei oqa keresai. <sup>28</sup> Ningi segi ijo anjam bei quoqñeb. Agi e mernjoqñem, 'E Kristus sai. Qotei na e namoqna qarınbonaq e Kristus bqajqa gam gereiyetem.' <sup>29</sup> Tamo uña baŋ ojças qaji a segi na uña di oqas. Aqa was a laña qalaq di tigelesosimqa tamo uña baŋ ojço qaji aqa anjam quoqñqas. Qusimqa tulaŋ areboleboleiyças. Dego kere e bini tulaŋ areboleboleibqo. <sup>30</sup> Kristus aqa ñam tulaŋ kobaças. Ijo ñam aguq aiças." Jon na aqa anğro nanği degsi minjrej.

<sup>31</sup> Tamo laŋ qureq di sosiqa dena mandamq aiyej qaji a na inği inği kalil tulaŋ buŋnjrejunu. Mandam qaji tamo unğasari nanği mandam endeqa kumbra yoqñsib anjam mareqñub. Ariya tamo laŋ qureq di sosiqa dena mandamq aiyej qaji a na inği inği kalil tulaŋ buŋnjrejunu. <sup>32</sup> Kumbra a uneqñu qaji a deqa saeqñu. Anjam a queqñu qaji di a na babtosiq mareqñu. Ariya mandam qaji tamo unğasari nanği aqa anjam di ojosaieqñub. <sup>33</sup> Tamo unğasari Yesus aqa anjam di ojeqñub qaji nanği a qa nanžo areqalo singilatoqñsib mareqñub, "Bole, Qotei a anjam bole qa utru." Nanği degsib mareqñub. <sup>34</sup> Tamo Qotei na qarınjej qaji a Qotei aqa anjam babtosiq mareqñu. Di kiyaaqa? Qotei na aqa Mondor a torei yekritej deqa. A na aqa Mondor potosiq taqal bei segi Yesus yosai. <sup>35</sup> Abu na aqa segi Niri qalaqalaiyeqñu deqa a na inği inği kalil aqa baŋq di atelenej. <sup>36</sup> Tamo unğasari Qotei aqa Niri qa nanžo areqalo singilateqñub qaji nanği ñambile gaigai sqab. Ariya tamo unğasari Qotei aqa Niri aqa anjam dauryqa urateqñub qaji nanği ñambile itçasai. Qotei aqa minjin nanžoq di sqas.

## 4

### *Yesus a Samaria uña bei wo anjam maroqñeb*

<sup>1-3</sup> Farisi nanği endegsib queb, "Yesus a Jon bunyosiqa tamo unğasari tulaŋ gargekoba yansnjreqnaqa nanği a dauryeqñub. Jon a tamo gargekoba yansnjrosaiieqñu." Farisi nanği degsib queb. Bole, Yesus a segi na tamo unğasari nanği yansnjrosaiioqnej. Aqa anğro nanği na yansnjroqñeb. Tamo Koba Yesus a qalieej, Farisi nanği degsib queb. Deqa a Judia sawa uratosiqa olo Galili sawaq gilej. <sup>4</sup> A gam dauryosiqa Samaria sawa amble potosiqa walwelosiq gilej.

<sup>5</sup> Gilsiq Samaria nanžo qure kiñala bei aqa ñam Sikar di brantej. Qure qalaq di mandam mutu bei soqnej. Mandam mutu di Jekop a nami aqa ñiri Josep yej. <sup>6</sup> Ya uyqajqa

sub dia soqnej. Ya sub di Jekop a nami bogej qaji. Yesus a walwelosiq qanam jige sen bati 12 onaqa aqa jejamu asgiyonaqa aqaratqa osiqa ya sub qalaq di awoej.

<sup>7-8</sup> Onaqa aqa aŋgro naŋgi iŋgi awaiyqa marsib qure miligiq aiyeb. Aiyeq nabqa Samaria uŋa bei a ya tugwajqa bej. Bonaqa Yesus na minjej, “Ya gamban tigsim e anaibe.” <sup>9</sup> Onaqa Samaria uŋa dena Yesus kamba minjej, “Ni Juda tamo. E Samaria uŋa. Deqa ni kiyaga e merbonum, ‘Ya gamban tigsim e anaibe?’” Uŋa na degsiqa Yesus minjej. Di kiyaga? Juda naŋgi Samaria naŋgi ti koba na anjam marosaieq nub. <sup>10</sup> Onaqa Yesus na uŋa di minjej, “Ni iŋgi bole Qotei na laŋa emqajqa di qalieosim qamu tamo ni na ya tigsim anaiyqajqa mermqo qaji a qa poimqo qamu ni e merbimqa ŋambile gaigai sqajqa ya anaimonum qamu.” <sup>11</sup> Onaqa uŋa dena minjej, “O Tamo Koba, ni ya tugwajqa gamban saiqoji. Ya sub endi tulan guma koba. Deqa ni qabe na ŋambile gaigai sqajqa ya di oqam?” <sup>12</sup> Gago moma utru Jekop a nami ya sub endi bogsiqa gago moma naŋgi enjrej. A sub endena ya uyoqnej. Aqa aŋgro naŋgi ti aqa makau ti aqa kaja ti naŋgi dego sub endena ya uyoqneb. Ni na gago moma utru Jekop bunyqam kiyu?” <sup>13</sup> Onaqa Yesus na kamba minjej, “Tamo naŋgi sub endena ya uyoqnqab di naŋgi olo bunu ya qarnjroqnqas. <sup>14</sup> Ariya e na tamo naŋgi ya anainjrqai di naŋgi bunu ya qarnjrqasai. Ya e na anainjrqai di naŋgi uyibqa naŋgo are miligiq di ya ani bul polyoqnmqqa naŋgi ŋambile gaigai sqab.” <sup>15</sup> Onaqa uŋa dena Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni na ya di anaibimqa e olo ya qarboqnqasai. Amqa e olo bosiy sub endena ya tugonqasai.”

<sup>16</sup> Onaqa Yesus na minjej, “Ni mati aisim ino gumbulun metosim niŋgi ombla endeq boiy.” <sup>17</sup> Onaqa uŋa na minjej, “E gumbulun saiqoji.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni gumbulun saiqoji di kere maronum. <sup>18</sup> Ni nami gumbulun 5 osim uratnjrem. Ariya tamo ni bini ombla unum qaji di ino gumbulun sai. Deqa ino anjam di bole.” <sup>19</sup> Onaqa uŋa dena minjej, “O Tamo Koba, ni anjam di ubtosim merbonum deqa e poibqo, ni Qotei aqa medabu o qaji tamo bole. <sup>20</sup> Gago moma naŋgi nami manaq endi koroqnsib Qotei qa louoqneb. Ariya Juda naŋgi mareq nub, ‘Qotei qa louqajqa sawa qujai agi Jerusalem.’”

<sup>21</sup> Onaqa Yesus na olo minjej, “O uŋa, e ni anjam bei mermit ni qusim poimeme. Anjam agiende. Bati bei brantimqa manaq endi niŋgi Abu qa louoqnqasai. Jerusalem dia dego niŋgi Abu qa louoqnqasai. <sup>22</sup> Niŋgi Samaria qaji. Deqa niŋgi Abu qa loueqnub qaji a qa geregere poingosai. Ariya iga Juda qaji. Deqa iga Abu qa loueqnum qaji a qa geregere poiqe qnu. Di kiyaga? Abu na tamo ungasari naŋgi elenqajqa utru agi Juda iga segi. <sup>23</sup> Ariya bati bei brantimqa tamo naŋgi Mondor na ti anjam bole na ti Abu qa louoqnqab. Osib naŋgo lou dena naŋgi Abu qa bole louoqnqab. Yim Abu a naŋgi qa tulan areboleboleiyqas. Bati di agi brantqo. <sup>24</sup> Qotei a segi Mondor. Deqa tamo naŋgi Qotei qa louqa oqnsib Mondor na ti anjam bole na ti louoqnqab di naŋgi Qotei qa bole louoqnqab.” <sup>25</sup> Onaqa uŋa dena Yesus minjej, “E qalie, Mesaia a bqas.” “Mesaia” di Hibru anjam. Gago anjam, “Kristus.” Osiga Yesus minjej, “Mesaia a bosimqa Qotei aqa anjam kalil ubtosim mergekritqas.” <sup>26</sup> Onaqa Yesus na minjej, “Mesaia agi e segi. Aqo ombla anjam mareqnum.”

<sup>27</sup> Yesus a uŋa degsi minjnaqa aqa aŋgro naŋgi olo qureq na bosibqa a uŋa de wo anjam mareqnab unsibqa tulan prugueteb. Ariya naŋgi Yesus nenemyosai, “Ni kiyaga uŋa de wo anjam mareqnub?” Degyosai. <sup>28</sup> Onaqa uŋa dena aqa ya nobu uratosiqa olo qure miligiq aisiqa tamo ungasari naŋgi minjrej, <sup>29</sup> “Niŋgi bosib tamo di uniy. E kumbra nami yoqnem qaji di a na ubtekritqo. Tamo di a Kristus kiyu?” <sup>30</sup> Degsi minjrnaqa naŋgi qure uratosib Yesus unqajqa beb.

<sup>31</sup> Beqnabqa Yesus aqa aŋgro naŋgi na minjeb, “O Qalie Tamo Koba, ni bosim iŋgi uye.” <sup>32</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Ijo iŋgi uyo bei unu di niŋgi qaliesai.” <sup>33</sup> Onaqa aqa aŋgro naŋgi aqa anjam di qusibqa segi segi maroqneb, “Tamo bei na iŋgi bei osi bosiq anaiyqo

kiyo?” <sup>34</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei e qarinjbej qaji aqa areqalo e dauryosiy aqa wau kobotqai. Ijo inji uyo bole agide.

<sup>35</sup> “Ningi mareqnu, ‘Bai qolqe koboeqnaqa inji melieqnu.’ Ningi degsib mareqnu. Ariya e na ningi yawo anjam bei endegsi mernjwai. Ningi inji wauq di nam atsiib inji meliosiq unu di unqab. <sup>36</sup> Tamo inji meli gentoqnsib koroiyeqnu qaji nanji awai eqnu. Nanjo awai agi nanji nambile gaigai sqab. Deqa tamo nanji inji yageqnu qaji ti tamo nanji inji meli genteqnu qaji ti koba na areboleboleinjrqas. <sup>37</sup> Deqa anjam endi bole, ‘Tamo bei na inji yagwas. Olo tamo bei na inji meli gentqas.’ <sup>38</sup> E ningi qarinqonumqa gilsib wau ningi na wauosai qaji dena inji elenqnu. Tamo qudei nanji nami waukobaeb. Ariya ningi lanja gilsib inji elenqnu.”

<sup>39</sup> Unja dena Samaria tamo ungasari gargekoba qure dia soqneb qaji nanji Yesus qa sainjrnaq qusibqa Yesus qa nanjo areqalo singilateb. Di kiyaaqa? Unja na minjrej, “Kumbra kalil e nami yoqnem qaji di tamo dena ubtekritqo.” <sup>40</sup> Degsi minjrnaq qusibqa Yesus aqa areq bosib minjeb, “Ni gago qureq endi iga koba na sqom.” Degsi minjnabqa Yesus a bati aiyel nanjo qureq di soqnej. <sup>41</sup> Sosisqa Qotei aqa anjam palonteqnaqa tamo ungasari gargekoba nanji aqa anjam quoqnsib poinjreqnaqa a qa nanjo areqalo singilatoqneb. <sup>42</sup> Deqa nanji na unja di minjeb, “Ni Yesus qa anjam mergonam qusim gago areqaloq di singilateb. Singilatosim sonamqa a segi na olo anjam mergwo qusim turtosim gago areqalo a qa torei singilatunum. Osim deqa iga endegsi poigwo, ‘Bole, Yesus a na qujai tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanji elenqas.’ ”

### *Yesus na Rom nanjo tamo gate aqa njiri boletej*

<sup>43</sup> Onaqa bati aiyel koboonaqa Yesus a qure di uratosiqa walwelosiq Galili sawaq gilej. <sup>44</sup> A segi nami endegsi marej, “Qotei aqa medabu o qaji tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnaq di nanji aqa anjam quetqa asginjrqaq. Deqa a qure dia nam saiqoji sqas.”

<sup>45</sup> Yesus a Galili sawaq di brantonaqa tamo ungasari sawa dia soqneb qaji nanji a qa tulan areboleboleinjrej. Di kiyaaqa? Nami Juda nanjo yori bati koba qa Yesus a Jerusalem dia manwa babteqnaq nanji unoqneb deqa.

<sup>46</sup> Ariya Yesus a olo Kana qureq aiyej. Qure di agi Galili sawaq di unu. Qure dia nami Yesus a ya bulyonaqa wain babej. Aisiq di sonaqa Kaperneam qureq di Rom nanjo mandor aqa tamo gate bei aqa njiri makobaiyonaq neiesoqnej. <sup>47</sup> Deqa tamo gate di Yesus a Judia sawa uratosiq bosiq Galili sawaq di soqnej di qusiqa walwelosiq aqa areq aisiq pailyosiq minjej, “O Tamo Koba, ijo angro a moiqa laqnu. Deqa ni bosim a boletime.” <sup>48</sup> Onaqa Yesus na tamo di minjej, “Ningi ijo manwa bei nunjo namdamu na unqasai di ningi e qa nunjo areqalo singilatqasai.” <sup>49</sup> Onaqa tamo dena olo Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni boqujat. Ijo angro a moiyo uge.” <sup>50</sup> Onaqa Yesus na minjej, “Ni gile. Endego ino angro a boleqo nambile unu. A moiqasai.” Onaqa a Yesus aqa anjam di qusiqa bole qa marsiq gilej.

<sup>51</sup> A gileqnaqa aqa kangal tamo qudei nanji aqa talq dena bosib gamq di turosib minjeb, “Ino angro a boleosiq nambile unu.” <sup>52</sup> Onaqa a na nenemnjrej, “Sen bati gembu a boleqo?” Onaqa minjeb, “Ya qanam sen bosiq inji uyo bati tinjonaqa aqa jekamu kanjan koboonaqa a boleej.” <sup>53</sup> Degsi minjnabqa a qalieej, sen bati deqa tintinj Yesus na minjej, “Endego ino angro a boleqo nambile unu. A moiqasai.” A degsi qalieosiq deqa a Yesus qa aqa areqalo singilatej. Tamo kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanji dego Yesus qa nanjo areqalo singilateb. <sup>54</sup> Yesus a Judia sawa uratosiq bosiq Galili sawaq di sosisqa bati deqa a manwa di yej. A nami Galili sawaq di manwa bei yosaiqnej. Aqa manwa qujai nami yej qaji agi a ya bulyonaq wain babej.

## 5

*Yesus a ma tamo bei boletej*

<sup>1</sup> Bati bei Yesus a Juda nanjo yori bati koba unqa marsiqa Jerusalem aiyej.

<sup>2</sup> Jerusalem dia ya kuru bei soqnej. Ya kuru di kaja nanjo siranme qalaq di soqnej. Ya kuru di aqa ñam Betesda. Di Hibiru anjam na mareqñub. Ya kuru areqsi jagwa oqajqa tal kiñilala 5 soqneb. <sup>3</sup> Tal dia tamo ma ti, tamo ñam qandimo, tamo singa uge, tamo jejamu lainjro qaji tulan gargekoba soqneb. Nanji ya anñilqajqa tariñoqneb. <sup>4</sup> Bati qudei Tamo Koba aqa lan angro ya kuru miligiq aiyocnsiqa ya enteqnaqa anñiloqnej. Ya anñiloqñimqa tamo a namo yaq aiqas qaji aqa ma koboqas. Utru deqa nanji ya anñilqajqa tariñoqneb.

<sup>5</sup> Ariya bati deqa tamo bei wausau 38 ma ti soqnej qaji a dia tariñoqnej. <sup>6</sup> Onaqa Yesus na tamo di ñeiesonaq unsiqa a bati olekoba ma de ti soqnej di qalieosiqa nenemyej, “Ni boleqajqa are unu e?”

<sup>7</sup> Onaqa minnej, “O Tamo Koba, ya anñiloqñimqa tamo yai na e aqaryaibosim urur yaq osi aiqas? Tamo dego bei sosai. E aiqa yeqnam ma tamo qudei nanji e bunboqnsib namo yaq aiyeqñub.” <sup>8</sup> Onaqa Yesus na minnej, “Ni tigelosim ino sapera qoboyosim walwel.” <sup>9</sup> Degsi minjnaqa bati qujai deqa aqa jejamu boleonaqa a tigelocuqatosiq aqa sapera qoboyosiqa walweloqsiq gilej.

Bati di Juda nanjo yori bati. <sup>10</sup> Deqa Juda tamo kokba nanji na tamo boleej qaji di unsib minjeb, “Bini yori bati. Iga wauqa getento. Deqa ni ino sapera qoboyaim.” <sup>11</sup> Onaqa a na kamba minjrej, “Tamo e boletbqo qaji a na merbqo, ‘Ni ino sapera qoboyosim walwel.’” <sup>12</sup> Degsi minjnaqa nanji na nenemyeb, “Tamo yai na ni mermqo, ‘Ni ino sapera qoboyosim walwel?’” <sup>13</sup> Onaqa a na minjrej, “Tamo e boletbqo qaji aqa ñam di e qaliesai.” A nanji degsi minjrej. Di kiyaaqa? Tamo gargekoba sonab Yesus a nanjo ambleq na ulanej.

<sup>14</sup> Onaqa nebeonaqa Yesus a atra tal miligiq gilsiq tamo di itosiq minnej, “Ni que. E ni boletmonum deqa ni olo une bei ataim. Gulbe kobaquja bei ino jejamuq di olo branto uge.” <sup>15</sup> Onaqa tamo di aisiqa Juda tamo kokba nanji minjrej, “Tamo e boletbej qaji agi Yesus.”

<sup>16</sup> Onaqa Juda tamo kokba nanji Yesus ugeugeiyqajqa maroqneb. Di kiyaaqa? A manwa di yori bati qa yoqnej deqa. <sup>17</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ijo Abu a nami gaigai wauoqnej agi bini wauoqnsiq unu. Deqa e dego waueqnum.” <sup>18</sup> Onaqa Juda tamo kokba nanji Yesus aqa anjam di qusibqa nanji a qalib moiqajqa torei singilaoqneb. Di kiyaaqa? A yori bati segi gentosai. A dego marej, “Qotei a ijo Abu.” Aqa anjam dena a segi qa marej, “Aqo Qotei wo ombla kerekere.”

*Yesus a Qotei aqa Niri*

<sup>19</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merngwai. E Qotei aqa Niri. E ijo segi areqalo na kumbra bei yqa keresai. Kumbra ijo Abu na yeqnaq e uneqnum qaji di e dego yeqnum. <sup>20</sup> E ijo Abu aqa Niri. Deqa a na e qalaqalaiboqnsiqa kumbra kalil a yeqnu qaji di e olo osorbeqnu. Bunuqna a kumbra tulan singila kokba dego osorboqñqas. Yim ningi unsib tulan prugwab. <sup>21</sup> Ijo Abu na tamo moreño qaji nanji olo ñambile enjroqnsiqa subq na tigelnjreqnu. Deqa e Qotei aqa Niri e kamba dego ijo segi areqalo na tamo nanji ñambile enjreqnum. <sup>22</sup> Ijo Abu na tamo nanjo une qa nanji peginjrosaiqnu. Wau di a na e ebej. E Qotei aqa Niri deqa e na tamo nanjo une qa nanji peginjreqnum. <sup>23</sup> E wau di yeqnum. Di kiyaaqa? Tamo kalil nanji ijo ñam soqtetboqñqajqa deqa. Agi nanji ijo Abu aqa ñam soqteqñub dego kere. Tamo a ijo ñam soqtetbosaiqnu di a ijo Abu e qarınbej qaji aqa ñam dego soqtosaieqnu.

<sup>24</sup> “E bole merngwai. Tamo a ijo anjam qusim ijo Abu e qarınbej qaji a qa aqa areqalo singilatqas di a ñambile gaigai sqas. Deqa e aqa une qa pegiyqasai. A moiyo gam uratosim olo ñambile oqas.

<sup>25</sup> “E bole merngwai. E Qotei aqa Njiri. Bati bei brantimqa tamo ungasari moreno qaji nanngi ijo kakro qusib nambile oqab. Bati di agi brantqo. <sup>26</sup> Ijo Abu a segi nambile qa utru. E aqa Njiri. A na e singila ebej deqa e dego nambile qa utru. <sup>27</sup> E Tamo Angro unum deqa ijo Abu na e singila ebej. Singila dena e na tamo ungasari nanngo une qa peginjreqnum. <sup>28</sup> Ningi ijo anjam di qusib tulan prugaib. Bati bei brantimqa tamo ungasari kalil subq di unub qaji nanngi ijo kakro quqwab. <sup>29</sup> Qusib olo sub uratosib tigelqab. Tamo ungasari kumbra bole bole yeqnu qaji nanngi tigelosib nambile sqab. Tamo ungasari kumbra uge uge yeqnu qaji nanngi tigelabqa e na nanngi peginjrsiy padaltnjrqi.”

### *Tamo qudei na Yesus aqa ñam ubteqnu*

<sup>30</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “E ijo segi areqalo na wau bei yqa keresai. Ijo Abu na e anjam merbeqnaq quoqnsim tamo ungasari nanngi peginjreqnum. E kumbra tintin na nanngi peginjreqnum. E ijo segi areqalo dauryosaieqnum. Ijo Abu e qarinqej qaji aqa areqalo dauryeqnum.

<sup>31</sup> “E segi na ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiy marqai di tamo nanngi bole qa maraib. <sup>32</sup> Tamo bei unu agi Qotei. A dego ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiq mareqnu. E qalieonum, anjam a mareqnu qaji di bole.

<sup>33</sup> “Ningi na tamo qudei qarinqjrnab Jon aqaq gilnabqa a anjam bole ubtosiq minjroqnej. <sup>34</sup> Bole, mandam tamo bei na ijo kumbra ti ijo wau ti ubtqa keresai. Ariya Qotei na ningi elenqajqa deqa e ningi Jon qa merngonum. <sup>35</sup> Jon a nam pulon bul sosiqa tamo ungasari nanngi suwantnjreqnaqa ningi aqa suwanjoq di sokiñalayoqnsib areboleboleingojnej.

<sup>36</sup> “Ijo anjam e ubtosim mareqnum qaji di anjam kobaquja. Anjam dena Jon aqa anjam tulan bunyejunu. Di kiyaga? Wau kalil ijo Abu na ebej qaji di e yeqnam tamo ungasari nanngi unoqnsib endegsi poinjreqnu, bole, ijo Abu na e qarinqbonaq bem. <sup>37</sup> Ijo Abu e qarinqej qaji a e qa anjam ubtosiq mareqnu. Ariya ningi aqa kakro nami quosaioqneb. Aqa ulatamu dego ningi nami unosaioqneb. <sup>38</sup> Qotei aqa anjam dego nunngo are miligiq di sosai. Tamo Qotei na qarinqyonaq mandamq aiyej qaji aqa anjam ningi nunngo areqaloq di singilatosaieqnu.

<sup>39</sup> “Bole, ningi Qotei aqa anjam nenngrenq di unu qaji di sisiyoqnsib peleyeqnu. Ningi are qaleqnu, anjam dena ningi nambile gaigai sqab. Ariya anjam di e ubtosiq mareqnu. <sup>40</sup> Ningi kiyaga nambile oqajqa are qaloqnsib olo ijoq bqajqa urateqnu?

<sup>41</sup> “E mandam tamo nanngoq dena ñam koba osaieqnum. <sup>42</sup> Ariya e ningi qa qalieonum. Nunngo are miligiq di ningi Qotei qalaqalaiyosaieqnu. <sup>43</sup> E ijo Abu aqa ñam na bonamqa ningi ijo anjam osai. Tamo bei aqa segi ñam na bqas di ningi aqa anjam oqujatqab. <sup>44</sup> Ningi nunngo segi was nanngoq dena ñam koba oqajqa are qaleqnu. Ariya ningi Qotei aqaq dena ñam koba oqajqa are qalosaieqnu. Qotei agi a segi qujai Qotei bole. Ningi kumbra degyeqnu deqa ningi kiyersib e qa nunngo areqaloq di singilatqab? Di keresai.

<sup>45</sup> “E ijo Abu aqa namdamuq di nunngo une qa merngwai edegaib. Nunngo une qa merngwajqa tamo qujai agi Moses. Ningi are qaleqnu, Moses a na ningi aqaryainwas. Di sai. <sup>46</sup> Ningi Moses aqa anjam nunngo areqaloq di singilateqnu qamu ijo anjam dego nunngo areqaloq di singilateqnu qamu. Di kiyaga? Moses a nami e qa anjam nenngrenyej. <sup>47</sup> Ningi Moses aqa anjam nami nenngrenyej qaji di nunngo areqaloq di singilatosaieqnu deqa ningi kiyersib ijo anjam dego nunngo areqaloq di singilatqab? Di keresai.”

## 6

### *Yesus a tamo 5,000 nanngi inji anainjrej*

<sup>1</sup> Bati bei Yesus a Galili ya agu taqal beiq gilej. Ya agu di yuwal bul tulan kobaquja. Ya agu di aqa ñam bei Taiberias ya agu. <sup>2</sup> Yesus a tamo mainjro qaji nanngoq di manwa babteqnaqa tamo ungasari tulan garggekoba nanngi unoqneb. Deqa a ya agu taqal beiq

gileqnaqa nanġi a dauryosib giloqneb. <sup>3</sup> Bati di Yesus na aqa anġro nanġi joqsiqa koba na manaq oqsibqa mana goge dia awesoqneb. <sup>4</sup> Qotei a nami Israel nanġi Isip sawaq di padalqa laqnabqa nanġi elenej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej. <sup>5</sup> Deqa Yesus a nġam atsiqa tamo unġasari tulaġ gargekoba a dauryosib aqa areq beqnaabqa unġrsiqa Filip nenemyej, “Iga qabe na inġi awaiyosim tamo unġasari kalil di anainjronam kereqas?” <sup>6</sup> Filip a kamba Yesus kiyersi minjim quqwjajqa deqa Yesus na laġa nenemyej. Yesus a kumbra kiye yqas di a segi nami qalieej.

<sup>7</sup> Onaqa Filip na kamba Yesus minnej, “Tamo unġasari nanġi di tulaġ gargekoba. Iga 200 kina osim dena inġi awaiyosim inġi kiñala kiñala anainjrġom di tulaġ kereqasai.”

<sup>8</sup> Onaqa Yesus aqa anġro bei Andru di Saimon Pita aqa was a na Yesus minnej, <sup>9</sup> “Anġro wala bei unu. A bem 5 qe kiñilala aiyel ojejunu. Inġi di dego tamo unġasari gargekoba endi anainjrġom di tulaġ kereqasai.” <sup>10</sup> Onaqa Yesus na aqa anġro nanġi minjrej, “Ninġi na tamo unġasari kalil nanġi minjribqa mandamq di awoeleneb.” Sawa dia ñin koba soqnej deqa Yesus aqa anġro nanġi na tamo unġasari minjrnabqa kalil ñinġ di awoeleneb. Tamo awoeleneb qaji sisiyeb 5,000.

<sup>11</sup> Awoonabqa Yesus na bem ti qe ti di osiqa Qotei pailyosiqa tamo unġasari awoeleneb qaji nanġi jeisi anainjreqnaq uyoqneb. Uynab kalil menetnjrej. <sup>12</sup> Menetnjrnaqa Yesus na aqa anġro nanġi minjrej, “Ninġi inġi oto kalil koroiyiy. Oto bei urataib.” <sup>13</sup> Degsi minjrnaqa nanġi bem 5 aqa oto kalil tamo unġasari nanġi urateleneb qaji di koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenej.

<sup>14</sup> Onaqa tamo unġasari kalil nanġi Yesus aqa maġwa di unsib maroqneb, “Bole, Qotei aqa medabu o tamo nami Qotei na qarinyim mandamq aiqajqa marej qaji agi a di.”

<sup>15</sup> Onaqa Yesus a nanġo anġam di qusiqa endegsi qalieej, “Nanġi bosib e ojsib e nanġo Mandor Koba atqajqa are qaleqnum.” A degsi qalieosiq deqa a sawa di uratosiqa a segi manaq oqsiq di soqnej.

### *Yesus a ya banġaq na walwelej*

<sup>16</sup> Ariya bilaqtonaqa Yesus aqa anġro nanġi alile aiyeb. <sup>17</sup> Alile aisib qobuġ bei gogetosib qobuġ suweiyosib gileb. Nanġi mareb, “Iga ya agu taqal beiq gilsim Kaperneam qureq di tiryqom.” Nanġi degsib marsib gileb. Qoloonaga Yesus a nanġoq bosaisoqnej.

<sup>18</sup> Nanġi ya agu ambleq di gileqnaabqa jagwa koba tigelosiqa ya korkortosiqa nanġi pulutnjrej. <sup>19</sup> Nanġi 5 o 6 kilomita oyoosib gileqnaabqa Yesus a ya banġaq na walwelosiq nanġi daurnjrsiq gilej. Gilsiq qobuġ jojomyonaqa nġam ateb di a ya banġaq na walwelosiq beqnaqa unsib ulakobaeb. <sup>20</sup> Deqa a na minjrej, “Endi e beqnum. Ulaaib.” <sup>21</sup> Degsi minjrnaqa nanġi areboleboleinjrnaqa a metonab qobuġ gogetej. Onaqa qobuġ a ururosiq sawa nanġi gilqajqa mareb qaji di tiryej.

### *Tamo unġasari nanġi Yesus qa nġamoqneb*

<sup>22</sup> Nebeonaqa tamo unġasari qudei nanġi ya agu taqal beiq di soqneb. Nanġi qalie, ya bilaq qobuġ qujai segi dia tiryosiq soqnej. Yesus aqa anġro nanġi qobuġ di gogetosib gileb. Yesus a nanġi koba na qobuġ di gogetosai. <sup>23</sup> Ariya tamo unġasari nanġi alile di sonabqa qobuġ qudei Taiberias qureq dena beb. Bosib sawa Tamo Koba Yesus a pailyosiq nanġi inġi anainjrej qaji sawa jojomq di tiryeb. <sup>24</sup> Yesus aqa anġro nanġi ti di sosai. Tamo unġasari nanġi degsi unsibqa qobuġ di gogetosib gilsib Kaperneam qureq di Yesus qa nġamoqneb.

### *Yesus a segi nġambile qa bem uyo bole*

<sup>25</sup> Ariya nanġi ya agu taqal beiq di Yesus itosib nenemyeb, “O Qalie Tamo Koba, ni sen bati gembu endeq bem?” <sup>26</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merġwai. E maġwa babteqnam ninġi unoqneb ninġi deqa are qalsib e qa nġamosai. E ninġi bem anainġonam uynab menetġej ninġi deqa are qalsib e qa nġameqnum. <sup>27</sup> Jjamu qa inġi a koboqas. Ninġi

inği deqa wauaib. Nambile gaigai sqajqa inği deqa ninği wauoqniy. Inği di e na ninği anainğit uyqab. E Tamo Anğro. Ijo Abu Qotei na e giltbej.”

<sup>28</sup> Onaqa nanği na kamba Yesus nenemyeb, “Iga Qotei aqa wau kiye yoqnqom?”

<sup>29</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa wau agi mernğwai. Ninği tamo Qotei na qarınjej qaji a qa nunğo areqalo sinğilatiy. Tamo di agi e segi.”

<sup>30-31</sup> Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusibqa olo nenemyeb, “Ni mañwa kiye babtım iga unsım ni qa gago areqalo sinğilatqom? Nami gago moma nanği wadau sawaq di sosibqa bem uyoqneb. Agi Qotei aqa anjam bei endegsi unu, ‘Moses a lañ qure qa bem tamo unğasari nanği anainjreqnaq uyoqneb.’ Deqa ni wau kiye yım iga unsım ni qa poigim gago areqalo ni qa sinğilatqom?” <sup>32</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernğwai. Bem Moses na tamo unğasari nanği anainjrej qaji di lañ qure qa bem bolesai. Bem Ijo Abu na ninği anainğoqnqas qaji di lañ qure qa bem bole. <sup>33</sup> Bem di Qotei aqa segi bem. Bem di lañ qureq dena mandamq aisiq tamo unğasari mandamq endi unub qaji nanği nambile enjreqnu.” <sup>34</sup> Onaqa nanği na Yesus minjeb, “O Tamo Koba, bati gaigai bem di anaigoqne.” <sup>35</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “E segi nambile qa bem uyo bole. Deqa tamo bei a ijoq bqas di a bunu mamyqasai. Tamo bei a e qa aqa areqalo sinğilatqas di a bunu ya qaryqasai dego.

<sup>36</sup> “Ninği nunğo nıamdamu na e nubeqñub. Ariya ninği e qa nunğo areqalo sinğilatosaieqñub. E nami degsi mernğem. <sup>37</sup> Ninği quiy. Tamo unğasari kalil Qotei na e ebej qaji nanği ijoq boqnqab. Tamo unğasari ijoq bqab qaji nanği di e na olo winjrqa keresai. <sup>38</sup> E ijo segi areqalo dauryqajqa deqa e lañ qure uratosim mandamq aiyosai. Abu e qarınbej qaji aqa areqalo dauryqajqa deqa e lañ qure uratosim mandamq aiyem. <sup>39</sup> Abu e qarınbej qaji aqa areqalo agiende. Tamo unğasari a na ebej qaji bei e uratit padalqasai. E nanği kalil diño bati qa olo subq na tigeltñjrqi. <sup>40</sup> Od, ijo Abu aqa areqalo agiende. Tamo unğasari kalil e nuboqñsib e qa nanğo areqalo sinğilateqñub qaji nanği nambile gaigai sqab. Diño bati qa e na nanği olo subq na tigeltñjrqi. E Qotei aqa Niri unum deqa e kumbra di yqai.”

<sup>41</sup> Onaqa Juda nanği Yesus aqa anjam di qusibqa nanği a qa ugeosib yomuqñeb. Di kiyaaqa? A marej, “E segi bem bole lañ qure uratosim mandamq aiyem qaji.” <sup>42</sup> Nanği a qa yomuqñsib maroqñeb, “Tamo di Yesus. A Josep aqa niri. Aqa ai abu nanği qa iga qalie bole. A kiyaaqa marqo, ‘E lañ qure uratosim mandamq aiyem?’”

<sup>43</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninği e qa laña laña niriñoqñai. <sup>44</sup> Tamo bei aqa segi areqalo na ijoq bqas keresai. Ijo Abu e qarınbej qaji a na tamo bei aqa are tigeltetim ijoq bqas. Yım diño bati qa e na olo subq na tigeltqai. <sup>45</sup> Agi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği nami anjam endegsib nenğrenjeb, ‘Qotei na tamo kalil nanği anjam plaltosim minjroqnqas.’ Anjam degsib nenğrenjeb. Deqa tamo kalil ijo Abu aqa anjam quoqñsib a qa poinjreqnu qaji nanği ijoq boqnqab.

<sup>46</sup> “Tamo bei a ijo Abu aqa ulatamu unosai bole sai. E segi qujai ijo Abu aqa ulatamu unem. Agi e nami Qotei aqaq dena mandamq aiyem. <sup>47</sup> E bole mernğwai. Tamo a e qa aqa areqalo sinğilatqas di a nambile gaigai sqas. <sup>48</sup> E segi nambile qa bem uyo bole. <sup>49</sup> Nami nunğo moma nanği wadau sawaq di sosibqa bem uyoqñeb. Bunuqna nanği kalil moreñekriteb. <sup>50</sup> Ariya e segi qujai bem bole lañ qure uratosim mandamq aiyem qaji. Tamo unğasari nanği bem di uyqab di nanği moreñqasai. <sup>51</sup> E segi nambile qa bem bole lañ qure uratosim mandamq aiyem qaji. Tamo bei a bem di uyqas di a nambile gaigai sqas. Bem di agi ijo jejamu. E na tamo unğasari mandamq endi unub qaji nanği ijo jejamu anainjrit uyqab. Uysib nanği nambile sqab.”

<sup>52</sup> Onaqa Juda nanği Yesus aqa anjam di qusib segi segi anjam na qotoqñsib maroqñeb, “Tamo di a kiyersim aqa jejamu iga anaigim uyqom?”

<sup>53</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernğwai. E Tamo Anğro. Deqa ninği ijo jejamu ti ijo leñ ti uyqasai di ninği nambile sqasai. <sup>54</sup> Tamo nanği ijo jejamu ti ijo leñ ti

uyqab di nanği nambile gaigai sqab. Deqa diño bati qa e na nanği olo subq na tigeltñjrçai. <sup>55</sup> Ijo jejamu di ingi uyo bole. Ijo len di ya uyo bole. <sup>56</sup> Tamo nanği ijo jejamu ti ijo len ti uyqab di nanği e beterbesqab. E dego nanği beternjresqai. <sup>57</sup> Ijo Abu nambile unu qaji a na e qarınbej deqa aqa singila na e dego nambile unum. Dego kere tamo nanği ijo jejamu ti ijo len ti uyqab di nanği ijo singila na nambile sqab. <sup>58</sup> E segi bem bole lan qure uratosim mandamq aiyem qaji. Nunço moma nanği nami bem uyoqneq dego sai. Nanği bem uyoqnsib olo moreñoqneq. E segi bem uyo bole. Deqa tamo nanği bem bole di uyqab di nanği morenqasai. Nanği nambile gaigai sqab.” <sup>59</sup> Yesus a Kaperneam qureq Juda nanço Qotei tal miligiq di sosiqa Qotei aqa anjam di palontosiq tamo ungasari nanği minjroqnej.

### *Yesus a segi nambile gaigai sqajqa utru*

<sup>60</sup> Onaqa tamo ungasari Yesus dauryoqneq qaji nanği aqa anjam di qusibqa nanği gargekoba endegsib maroqneq, “Anjam di gulbe koba. Tamo yai nanği anjam di poinjrqa kere?” <sup>61</sup> Degsib maroqnsib Yesus qa yomueqnabqa di qalieosiqa minjrej, “Ijo anjam dena nunço areqalo ugetetngwoqa ninği ijo ñam ulontonub e? <sup>62</sup> E Tamo Ançro. Qure e nami soqnem qaji deq olo oqoqnitqa ninği e nubsibqa kiyersib are qalqab? <sup>63</sup> Qotei aqa Mondor a segi na tamo ungasari nanği nambile enjreqnu. Nunço jejamu na ninği aqaryainçwa keresai. Ijo anjam kalil e ninği merņgeqnum qaji endi Mondor aqa anjam. Anjam dena ninği nambile oqab. <sup>64</sup> Ariya ninği qudei e qa nunço areqalo singilatosaieqñub.” Yesus a nanği degsi minjrej. Di kiyaqqa? Tamo yai nanği a qa nanço areqalo singilatqasai di a nami qalieej. Bunuqna aqa ançro bei na a osim jeu tamo nanço banq di atqas di dego a nami qalieej. <sup>65</sup> Osiqa minjrej, “Utru deqa e ninği merņgonum, ‘Qotei na tamo bei aqa are tigeltetqasai di a ijoq bqa keresai.’ ”

<sup>66</sup> Yesus a anjam degsi marnaqa tamo ungasari gargekoba a nami dauryoqneq qaji nanği a dauryqa uratosib jaraiyeb. <sup>67</sup> Onaqa Yesus na aqa ançro 12 nanği nenemnjrej, “Ninği dego e uratbosib jaraiqab e?”

<sup>68</sup> Onaqa Saimon Pita na minjej, “O Tamo Koba, iga ni uratmosim tamo yai aqaq gilqom? Tamo dego bei sosai. Ni segi qujai nambile gaigai sqajqa anjam mergeqnum. <sup>69</sup> Iga ni qa gago areqalo singilatosisim endegsi qalieonum, Qotei aqa segi Tamo Bole a na nami giltej qaji agi ni qujai.”

<sup>70</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “E segi na ijo ançro 12 ninği giltngem. Ariya nunço ambleq di ançro bei a mondor uge ti unu.” <sup>71</sup> Yesus a Saimon Iskariot aqa niri Judas a qa degsi marej. Yesus aqa ançro 12 nanği deqaji bei agi Judas. A na bunuqna Yesus osiq jeu tamo nanço banq di atej qaji.

## 7

### *Yesus a Jerusalem aiyej*

<sup>1</sup> Bati bei Yesus a Judia sawaq di laqajqa uratosiq walwelosiq Galili sawaq di laqnej. Di kiyaqqa? Juda tamo kokba nanği a qalib moiçajqa maroqneq deqa. <sup>2</sup> Ariya Juda nanço yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa utru agiende. Juda nanço moma nanği nami jagwa oqajqa tal gereiyqnsib osi laqneq. <sup>3</sup> Deqa Yesus aqa was nanği na minjeb, “Ni Galili sawaq endi saim. Ni tigelosim Judia sawaq aiye. Aisim dia ino mañwa babtoqnimqa ino ançro nanği unoqñqab. <sup>4</sup> Ni ino mañwa boleq atqajqa are soqnim ni uli na yaim. Ni tamo ungasari kalil nanço nãdamuq di yoqne.” <sup>5</sup> Yesus aqa was nanği a qa nanço areqalo singilatosisi deqa nanği degsib misilin anjam minjeb. <sup>6</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ijo bati kereosaiunu. Ariya bati kalil di nunço bati. <sup>7</sup> Mandam tamo nanği ninği jeutngwa keresai. Ariya nanği e jeutbeqñub. Di kiyaqqa? E nanço kumbra uge uge babetñjreqnum deqa. <sup>8</sup> Ninği segi aisib yori bati di uniy. Ijo bati kereosai unu deqa e aiçasai.” <sup>9</sup> Yesus na aqa was nanği degsi minjrsiqa a Galili sawaq di soqnej.



<sup>10</sup> Ariya aqa was nanği yori bati di unqajqa ainabqa a dego aiyej. A boleq di aiyosai. Tamo nanği a unaib deqa a loumosiq aiyej. <sup>11</sup> Yori bati di brantonaga Juda tamo kokba nanği Yesus qa nıamoqneb. Nıamoqnsib maroqneb, “Yesus a qabi unu?” <sup>12</sup> Onaqa tamo unğasari gargəkoba nanği segi segi nıirinoqnsib anjam laña laña Yesus qa maroqneb. Qudei nanği maroqneb, “Yesus a tamo bolequja.” Qudei nanği maroqneb, “Sai. A na tamo unğasari nanği gisa gisañjreqnu.” <sup>13</sup> Nanği degsib maroqneb. Ariya nanği Juda tamo kokba nanği ulainjrsib deqa nanği Yesus qa boleq di anjam marosaioqneb.

<sup>14</sup> Ariya yori bati gilsiq ambleqyonaga Yesus a segi brantosıqa atra tal miligiq gilsiq dia tamo unğasari nanği Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. <sup>15</sup> Onaqa Juda tamo kokba nanği Yesus aqa anjam di qusibqa nanği tulan prugugetosib segi segi maroqneb, “Yesus aqa powo kobaquja di qabe na osıqa anjam mareqnu? A nami skul beiq gilosai.”

<sup>16</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Anjam e mareqnum endi ijo anjam sai. Anjam endi ijo Abu e qarınbej qaji aqa anjam. <sup>17</sup> Tamo bei a Qotei aqa areqalo dauryqajqa are soqnımqa anjam e mareqnum qaji endi aqa utru a geregere poiyyas. Osim qalieqas, ijo anjam endi Qotei aqaq na bej. E ijo segi areqalo na marosaieqnum. A degsim qalieqas. <sup>18</sup> Tamo bei aqa segi areqalo na anjam marqas di a aqa segi ñam soqtqa osim deqa anjam marqas. Ariya e Qotei aqa ñam soqtqa are qaleqnum. Agi a na e qarınbej. Deqa e tamo bole. E gisañ tamo sai.

<sup>19</sup> “Nami Moses na nıngi dal anjam engej. Ariya nıngi dal anjam di dauryosaieqñub. Kiyaga nıngi e lubsib moiyyotbqa mareqñub?” <sup>20</sup> Onaqa tamo unğasari nanği na kamba Yesus minjeb, “Mondor uge inoq di unu. Yai na ni lumsim moiyyotmqa mareqnu?” <sup>21</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E mañwa qujai babtem deqa nıngi kalil prugugeteqñub. <sup>22</sup> Ariya nıngi are qaliy. Moses a nıngi muluñ engej deqa nungo anğro mel nanço muluñ waiyya bati bosiq yori bati tıñtınreqnu di nıngi yori bati qa nanği muluñ breinjreqñub. Bole, Moses a muluñ qa utru sai. Nunço moma nanği muluñ qa utru. <sup>23</sup> Nıngi Moses aqa dal anjam dauryqa maroqnsib yori bati qa nunço anğro mel nanği muluñ breinjreqñub. Ariya e yori bati qa tamo qujai aqa jejamu boletonamqa nıngi unsibqa kiyaga e qa nıriñeqñub? <sup>24</sup> Nıngi laña nıamdamu na ijo kumbra tenemtaib. Geregere ijo kumbra tenemtosib bole qa maroqñiy.”

### *Yesus a tamo yai?*

<sup>25</sup> Bati deqa tamo unğasari qudei Jerusalem di soqneb qaji nanği segi segi endegsib maroqneb, “Yesus a kiyo Juda gate nanği na qalib moiqajqa laqñub? <sup>26</sup> Nıngi uniy. A boleq di anjam palonteqnaqa nanği a anjam bei minjosaieqñub. Nanği qalie kiyo, a Kristus? <sup>27</sup> Kristus a qabe na bças di tamo bei a qalieqasai. Ariya tamo endi aqa qure utru di iga qalie bole.”

<sup>28</sup> Onaqa Yesus a atra tal miligiq di sosıqa a lelenosıqa Qotei aqa anjam palontosiq tamo unğasari nanği endegsi minjrej, “Nıngi e qa qalie e? E qabe na bem di dego nıngi qalie e? Ariya e ijo segi areqalo na bosai. Ijo Abu na e qarınbonaq bem. Ijo Abu a segi anjam bole qa utru. Nıngi a qa qaliesai. <sup>29</sup> E a qa qalie bole. E aqaq na bem. A na e qarınbej.”

<sup>30</sup> Onaqa Juda tamo kokba nanği Yesus aqa anjam di qusibqa nanği a ojsib tonto talq di waiyya maroqneb. Ariya a ojqa bati kereosaisoqnej deqa tamo bei na a ojsai. <sup>31</sup> Bati deqa tamo unğasari gargəkoba nanği Yesus qa nango areqalo singilatoqneb. Osib maroqneb, “Tamo endi a mañwa gargəkoba babteqnu. Kristus a bosim tamo endi bunyqa keresai.”

### *Farisi nanği Yesus ojqa mareb*

<sup>32</sup> Tamo unğasari nanği Yesus qa anjam degsib mareqñab Farisi nanği qusibqa atra tamo kokba ti koroosib qaja tamo qudei qarınjnırab Yesus ojqa gileb. <sup>33</sup> Deqa Yesus a endegsi marej, “E nıngi koba na sokiñalayosiy ijo Abu e qarınbej qaji aqaq olo oqwai. <sup>34</sup> Oqıtqa nıngi e qa nıamqab e nubqasai. Qure e sqai di nıngi oqwa keresai.” <sup>35</sup> Onaqa Juda

tamo kokba nan̄gi segi segi maroqneḅ, “Yesus a qabitimqa iga a unqasai? A Grik nan̄go sawaq oqsim dia Juda tamo qudei ti sosib Grik nan̄gi anjam plaltosim minjroqnas kiyo? <sup>36</sup> A marqo, ‘Nin̄gi e qa ḅamqab di nin̄gi e nubqasai. Qure e sqai di nin̄gi oqwa keresai.’ Utru kiyaaqa a degsi marqo?”

*Yesus a ḅambile gaigai sqajqa ya qa marej*

<sup>37</sup> Ariya yori bati gilsiq koboqa laqnaqa yori kobaquja brantonaqa Yesus a tigelosiq lelenosiq marej, “Tamo bei a ya qaryimqa ijoq bosim ya uyem. <sup>38</sup> Tamo bei a e qa aqa areqalo sin̄gilatqas di aqa are miligiq na ḅambile gaigai sqajqa ya oqoqnsim ya ani bul polyoqnas. Nami Qotei aqa anjam degsib nen̄gren̄yeb unu.” <sup>39</sup> Yesus a ya qa marej di a Mondor Bole sigitosiq yawo anjam marej. A lan̄ qureq oqosaisosiq deqa a ñam koba osaisoqnej. Deqa bati di tamo nan̄gi a qa nan̄go areqalo sin̄gilateḅ qaji nan̄gi Mondor Bole di osaisoqneḅ.

*Tamo un̄gasari nan̄gi Yesus aqa anjam qusib poaiyeleb*

<sup>40</sup> Onaqa tamo un̄gasari qudei nan̄gi Yesus aqa anjam di qusib maroqneḅ, “Bole, Qotei aqa medabu o tamo nami Qotei na qarinyim ḅqajqa marej qaji agi a endi.” <sup>41</sup> Onaqa qudei maroqneḅ, “Tamo endi a bole Kristus.” Onaqa qudei maroqneḅ, “Sai. Kristus a ḅqas di a Galili sawaq dena ḅqasai. <sup>42</sup> Kristus a Devit aqa leḅ na ḅambabosim aqa qure utru Betlehem dena ḅqas. Nami Qotei aqa anjam degsib nen̄gren̄yeb unu.” <sup>43</sup> Tamo un̄gasari nan̄gi degsib Yesus qa anjam tititosib ḅirin̄osib poaiyeleb. <sup>44</sup> Osib nan̄gi qudei Yesus ojqa mareḅ. Mareḅ di tamo bei na a ojosai.

*Juda tamo kokba nan̄gi Yesus qa nan̄go areqalo sin̄gilatosaḅ*

<sup>45</sup> Onaqa qaja tamo nan̄gi olo puluosib atra tamo kokba ti Farisi ti nan̄goq ainabqa minjreb, “Nin̄gi kiyaaqa Yesus ojsib osi bosai?” <sup>46</sup> Onaqa qaja tamo nan̄gi na kamba minjreb, “Iga Yesus aqa anjam quonum di anjam bolequja maroqnaj. Tamo bei nami anjam deqaji marosaiqnej. Deqa iga a ojosai.” <sup>47</sup> Onaqa Farisi nan̄gi na minjreb, “Yesus a nin̄gi dego gisan̄gwo e? <sup>48</sup> Nin̄gi uniy. Juda gate bei Yesus qa aqa areqalo sin̄gilatosaḅ. Farisi tamo bei dego Yesus qa aqa areqalo sin̄gilatosaḅ. Sai bole sai. <sup>49</sup> Ariya tamo un̄gasari lan̄a lan̄aj nan̄gi dal anjam qaliesai deqa nan̄gi Yesus qa nan̄go areqalo sin̄gilateqneḅ. Tamo un̄gasari nan̄gi di Qotei na torei qoreinjrim padalqab.”

<sup>50</sup> Onaqa Juda gate Nikodemus agi nami Yesus aqaq gilsiq anjam minjeḅ qaji a Farisi nan̄go ambleq di tigelosiq minjrej, <sup>51</sup> “Gago dal anjam kiyersi unu? Iga tamo bei lan̄a ojsim aqa une qa pegiyqom e? Sai. Gago dal anjam degsi sosai. Iga mati aqa anjam qusim aqa kumbra geregere qalieqom.” <sup>52</sup> Onaqa Farisi nan̄gi na kamba minjreb, “Ni dego Galili qaji tamo kiyo? Qotei aqa anjam nen̄gren̄q di unu qaji di geregere peleiye. Peleiyim endegsi poimqas, Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a Galili sawaq dena ḅqasai.”

*Un̄a bei une atej qaji a ojsib Yesus aqa areq osi beb*

<sup>53</sup> Onaqa koro koboonaqa tamo un̄gasari kalil nan̄gi jaraiyosibqa nan̄go segi segi talq gileleḅ.

## 8

<sup>1</sup> Ariya Yesus a Oliv manaq oqej. <sup>2</sup> Nobqolo amburu a olo tigelosiq atra tal miligiq gilej. Gilsiq di sonaqa tamo un̄gasari kalil nan̄gi aqa areq beqneḅ a awoosiq Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. <sup>3</sup> Ariya un̄a bei a tamo bei wo une ateqneḅ tamo qudei na uneb. Unsibqa dal anjam qalie tamo nan̄gi ti Farisi nan̄gi ti minjrnab qusibqa un̄a di ojsib osi bosib tamo un̄gasari nan̄go ḅamdamuq di tigelteḅ. <sup>4</sup> Osib Yesus minjreb, “O Qalie Tamo Koba, un̄a endi a tamo bei wo une ateqneḅ tamo qudei na unjronub. <sup>5</sup> Ni qalie, Moses a nami dal anjam endegsi nen̄gren̄yey, ‘Un̄a bei a tamo bei wo une atibqa men̄in̄ na

a qalib moiye. Deqa ni kiyersi marqam?”<sup>6</sup> Nanği Yesus degsib nenemyeb. Di kiyaca? Nanği a laña are qametib a anjam bei grotimqa qusib a ojğajqa deqa. Onaqa Yesus a kamba nanği anjam bei minjrosai. A mana qamsiq turuosiq bañ gei na mandamq di nenğrenjoqnej.

<sup>7</sup> Onaqa nanği na olo anjam di Yesus nenemyonabqa a tigelosiq minjrej, “Nunğo ambleq di tamo bei une saiçoji unu kiyo? Soqnimqa niği na minjib a namo meniñ osim uña di qalem.”<sup>8</sup> Osiqa olo turuosiq mandamq di nenğrenjoqnej. <sup>9</sup> Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi oqedosib jaraiyeb. Tamo qeli nanği namoosib jaraiyonab qudei bunueb. Osib nanği kalil Yesus uratonab a segi soqnej. Uña di a Yesus aqa ulatamuq di tigelesoqnej.

<sup>10</sup> Onaqa Yesus a olo tigelosiq uña di minjej, “Uña, tamo nanği qabitonub? Ni unime. Tamo bei na ino une qa olo ni mermosai.”<sup>11</sup> Onaqa uña dena Yesus minjej, “Od, Tamo Koba, tamo bei na ijo une qa olo merbosai.” Onaqa Yesus na minjej, “E dego ino une qa mermqasai. Deqa ni gile. Olo une bei ataim.”

### *Yesus a puloñ bulosiq tamo nanği suwantnjreqnu*

<sup>12</sup> Osiqa Yesus na tamo unğasari nanği olo endegsi minjrej, “E mandamq endi puloñ bul unum. Tamo a e daurbqas di a ambruq di walwelqasai. A suwanjoq di walweloqnsim ñambile gaigai sqas.”<sup>13</sup> Onaqa Farisi nanği Yesus aqa anjam di qusib minjeb, “Ni segi ino kumbra ti ino wau ti ubtosim mareqnum. Deqa iga bole qa marqasai.”<sup>14</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E segi ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiy marqai di niği bole qa marqa kere. Di kiyaca? E qabe na bem di e segi qalie bole. E puluosiy olo qabitqai di dego e qalie. Ariya e qabe na bem di niği qaliesai. E puluosiy olo qabitqai di dego niği qaliesai.”<sup>15</sup> Niği mandam qa kumbra na tamo nanği peginjreqnub. E tamo nanği peginjrosaieqnum.<sup>16</sup> Ariya e tamo nanği peginjrqai di e kumbra tiñtiñ na peginjrqai. Di kiyaca? E segi na tamo nanği peginjrosaieqnum. Ijo Abu e qarınbej qaji a ombla na tamo nanği peginjreqnum.<sup>17</sup> Nunğo dal anjam bei endegsib nenğrenyeb unu, ‘Tamo aiyel nanği anjam qujai marqab di nanğo anjam bole brantqas.’<sup>18</sup> Deqa e segi ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim mareqnum. Ijo Abu e qarınbej qaji a dego e ombla ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim mareqnum.”

<sup>19</sup> Onaqa Farisi nanği na Yesus nenemyeb, “Ino Abu a qabi unu?”

Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niği e qa qaliesai deqa niği ijo Abu qa dego qaliesai. Niği e qa qalie qamu niği ijo Abu qa dego qalie qamu.”

<sup>20</sup> Yesus a atra tal miligiq di sosiqa anjam degsi plaltosiq marej. A silali ato qaji warum jojomq di awesoqnej. Warum dia tamo nanği Qotei atraiyoqnsibqa silali atoqneb. Yesus ojqa bati kereosaisoqnej deqa tamo bei na a ojosai.

### *Yesus a marej, “Qure e oqwai di niği oqwa keresai”*

<sup>21</sup> Onaqa Yesus na tamo unğasari nanği olo endegsi minjrej, “E niği uratnğitqa niği e qa ñamqab e nubqasai. Niği nunğo une ti sosib moreñqab. Qure e oqwai di niği oqwa keresai.”<sup>22</sup> Onaqa Juda nanği Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi endegsib maroqneb, “Yesus a kiyaca marqo, ‘Qure e oqwai di niği oqwa keresai?’ A na aqa segi jejamu qalim moiqas kiyo?”<sup>23</sup> Onaqa Yesus na olo minjrej, “Niği mandam endena branteb. E lañ goge na bem. Niği mandam qaji tamo. E mandam qaji tamo sai.”<sup>24</sup> Deqa niği e qa nunğo areqalo siñgilatiy. Osib poiñgem, e segi qujai gaigai degsi unum. Niği degyqasai di niği nunğo une ti sosib moreñqab. Agi e nami niği degsi mernğonum.”

<sup>25</sup> Onaqa nanği na Yesus nenemyeb, “Ni tamo yai?” Onaqa Yesus na minjrej, “E nami ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim mernğoqnsim agi bini mernğeqnum.”<sup>26</sup> E anjam gargekoba mernğsiy nunğo une qa peginğwajqa ijo areqaloq di unu. Ariya ijo Abu e qarınbej qaji a anjam bole qa utru. Deqa anjam kalil a na merbeqnu qaji di e quoqnsim

tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanği minjreqnum.” Yesus a nanği degsi minjrej.

<sup>27</sup> Juda nanği qaliesai, Yesus a Abu qa nanği minjrej. <sup>28</sup> Deqa a na olo minjrej, “Ninği e Tamo Anğro soqtbosib gaintbibqa bati deqa ninği poingwas, e segi qujai gaigai degsi unum. Osib qalieqab, e ijo segi areqalo na kumbra bei yosaieqnum. Anjam kalil ijo Abu na merbeqnaq queqnum qaji di segi e mareqnum. <sup>29</sup> Ijo Abu e qarınbej qaji a e ombla sosiqa taqbejunu. E gaigai kumbra kalil a tulañ areareteqnu qaji di dauryeqnum. Deqa a na e uratbosaieqnu.” <sup>30</sup> Yesus a anjam degsi marnaqa tamo ungasari nanği qusibqa nanği gargekoba a qa nanço areqalo sinğilateb.

*Yesus na iga aqaryaigimqa gago une na iga taqatgwa keresai*

<sup>31</sup> Juda nanği Yesus qa nanço areqalo sinğilateb qaji nanği a na endegsi minjrej, “Ninği ijo anjam sinğila na dauryoqniy. Ninği degyqab di ninği ijo anğro tintin sqab. <sup>32</sup> Sosibqa ninği anjam bole geregere qalieqab. Yimqa anjam bole dena ninği aqaryaingimqa ingi bei na ninği ojsim taqatngwa keresai.” <sup>33</sup> Onaqa nanği na kamba minjeb, “Iga Abraham aqa moma. Iga nami tamo bei aqa kanğal tamo sosai. Deqa ni kiyaaqa mergonum, ‘Inği bei na ninği ojsim taqatngwa keresai?’”

<sup>34</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernğwai. Tamo kalil une yeqnub qaji nanği une aqa kanğal tamo bul unub. <sup>35</sup> Kanğal tamo nanği laña wau tamo unub deqa nanği abu saiqoji. Ariya anğro nanği abu ti unub deqa nanği gaigai nanço abu ombla sqab. <sup>36</sup> E Qotei aqa Niri deqa e Abu ti unum. Deqa e na ninği aqaryaingitqa nunço une na ninği ojsim taqatngwa keresai bole sai.

<sup>37</sup> “E qalie, ninği Abraham aqa moma unub. Ariya ijo anjam nunço are miligiq di sosai. Utru deqa ninği e lubsib moiyoqbqa mareqnum. <sup>38</sup> Kumbra kalil ijo Abu na e osorbeqnu qaji deqa e saeqnum. Ninği dego kumbra kalil nunço abu na osorņeqnu qaji di dauryeqnub.”

<sup>39</sup> Onaqa Juda nanği Yesus aqa anjam di qusibqa olo kamba minjeb, “Gago abu bole agi Abraham.” Onaqa Yesus na minjrej, “Ninği Abraham aqa anğro unub qamu kumbra Abraham a yoqnej qaji di ninği dego dauryeqnub qamu. <sup>40</sup> Ariya ninği dauryosaieqnub. Anjam bole kalil Qotei na e merbeqnaq queqnum qaji di e ninği olo mernğeqnam ninği e lubsib moiyoqbqa mareqnum. Abraham a kumbra deqaji yosaioqnej. <sup>41</sup> Ninği nunço abu aqa kumbra dauryeqnub.” Onaqa nanği na minjeb, “Gago ai nanği laña laña laosib iga nambabtgosai. Gago Abu qujai agi Qotei.” <sup>42</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei a nunço Abu qamu ninği e qalaqalaibonub qamu. Di kiyaaqa? E Qotei aqaq na bem deqa. E ijo segi areqalo na bosai. Qotei na e qarınbonaq bem.

<sup>43</sup> “Kiyaaqa ninği ijo anjam endi poingosai? E mernğwai. Ninği ijo anjam quqwa keresai deqa. <sup>44</sup> Ninği nunço abu Satan aqa anğro sosib aqa areqalo dauryqajqa tulañ sinğilaeqnum. Satan a nami leñ ojo tamo soqnej agi a bini degsi unu. A kumbra bole dauryosaieqnu. A kumbra bole dauryqajqa torei urateqnu. A gisañ tamo. A anjam marqas di a gisañ anjam segi marqas. A gisañ anjam qa utru. A gisañ anjam kalil qa abu. <sup>45</sup> Ariya e anjam bole palonteqnam ninği ijo anjam nunço areqaloq di sinğilatosaieqnub. <sup>46</sup> Ninği ijo jejamuq di une qametbeqnum e? E anjam bole maritqa ninği kiyaaqa ijo anjam nunço areqaloq di sinğilatqasai? <sup>47</sup> Tamo ungasari Qotei aqaq na beb qaji nanği aqa anjam queqnum. Ninği Qotei aqaq na bosai deqa ninği aqa anjam quosaieqnub.”

*Yesus a segi qujai gaigai degsi unu*

<sup>48</sup> Onaqa Juda nanği Yesus aqa anjam di qusibqa minjeb, “Iga bole maronum, ni Samaria qaji tamo. Mondor uge inoq di unu.” <sup>49</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Mondor uge ijoq di sosai. E ijo Abu aqa ñam soqteqnam ninği na olo ijo ñam ugetetbeqnum. <sup>50</sup> E ijo segi ñam soqtqa are qalosaieqnum. Ijo Abu a segi na ijo ñam soqtetbqa are

qaleqnu. Agi a na qujai nunjo une qa ningi pegingeqnu. <sup>51</sup> E bole mernjwai. Tamo bei na ijo anjam qusim dauryqas di a moiqa keresai. Sai bole sai.”

<sup>52</sup> Onaqa Juda nanji na minjeb, “Endego iga qalieonum, mondor uge inoq di unu. Abraham a moiyej. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanji dego morejekriteb. Ariya ni maronum, “Tamo bei na ijo anjam qusim dauryqas di a moiqa keresai.” <sup>53</sup> Ni gago moma utru Abraham bunyqam kiyo? A moiyej. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanji dego morejeb. Deqa ni segi qa kiyersi marqam?”

<sup>54</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E ijo segi ñam soqteqnum qamu e laña soqteqnum gamu. Ariya ijo Abu na ijo ñam soqtetbeqnu. Agi ningi a qa mareqnu, ‘A gago Qotei.’ <sup>55</sup> Ningi a qa qaliesai. E segi a qa qalie. E a qa qaliesai degsi marqai di e ningi bul gisan tamo sqai. E a qa qalieosim deqa agi aqa anjam dauryeqnum.

<sup>56</sup> “Nunjo moma utru Abraham a nami ijo bqajqa bati unqa marsiqa areboleboleiy-onaq soqnej. A unsiqa tulan areboleboleiyej.” <sup>57</sup> Onaqa Juda nanji Yesus aqa anjam di qusibqa minjeb, “Ino wausau 50 osaiunu. Ni Abraham unem e?” <sup>58</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernjwai. Abraham a ñambabosaisonaqa e segi qujai gaigai degsi unum.”

<sup>59</sup> Onaqa nanji Yesus aqa anjam di qusibqa minjin oqetnjrnaqa meniñ elenjosib Yesus meniñ na qalsib moyotqa yonab a loumosiq atra tal uratosiq ulanej.

## 9

### *Yesus a tamo ñam qandimo boletej*

<sup>1</sup> Yesus a walwelosiq gilsiq gam qalaq di tamo bei ai miligiq na ñam qandimo ñambabej qaji di awesonaq unej. <sup>2</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanji na nenemyeb, “O Qalie Tamo Koba, yai aqa une na tamo di a ñam qandimo ñambabej? Aqa segi une na kiyo aqa ai abu nanjo une na kiyo?”

<sup>3</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo di aqa une na sai. Aqa ai abu nanjo une na sai dego. A ñam qandimo ñambabej di aqa utru agiende. Qotei na a boletimqa tamo ungasari nanji Qotei aqa wau unsib aqa ñam soqtqab. <sup>4</sup> Sawa suwanesoqnimqa ijo Abu e qarinqej qaji aqa wau yoqnqom. Ambruamqa tamo nanji wauqa keresai. <sup>5</sup> E mandamq endi sosimqa e mandam endeqa puloj bul unum.”

<sup>6</sup> Yesus na aqa angro nanji degsi minjrsiqa mandamq di miselosiq aqa misel mandam ti ojnaq jagi bulonaq osiqa tamo di aqa ñamdamuq di atej. <sup>7</sup> Atsiqa qarinyosiq minnej, “Ni gilsim ya bei ñam Siloam di yal.” “Siloam” di Hibru anjam. Aqa damu, “Qarinyo.” Onaqa tamo di a gilsiq yalonaqa ñam poiyoonaqa sawa unej. Sawa unsiqa olo puluosi bej. <sup>8</sup> Bonaqa aqa qure qujai nanji ti tamo nanji a nami ñam qandimo sosiqa silali qa ñilnjroqnej qaji nanji ti a unsibqa mareb, “Tamo nami silali qa ñilgoqnej qaji agiende kiyo?” <sup>9</sup> Onaqa tamo qudei nanji mareb, “Od, agi a qujai.” Onaqa tamo qudei nanji mareb, “A sai. Endi tamo bei. Aqa ulatamu tamo ñam qandimo aqa ulatamu bul.” Onaqa a segi na minjrej, “Agi e segi.”

<sup>10</sup> Onaqa tamo ungasari nanji na nenemyeb, “Ni ñamdamu kiyersi poimqoqa sawa unonum?” <sup>11</sup> Onaqa a na kamba minjrej, “Tamo bei aqa ñam Yesus a na jagi gereiyosiq ijo ñamdamuq di atsiqa merbqo, ‘Ni gilsim Siloam yaq di yal.’ Degsi merbqoqa e gilsim yalonumqa ñam poibqoqa sawa unonum.” <sup>12</sup> Onaqa tamo ungasari nanji na olo nenemyeb, “Tamo ni boletmqo qaji a qabi unu?” Onaqa a na minjrej, “A qabitqo kiyo di e qaliesai.”

<sup>13</sup> Onaqa tamo ungasari nanji na tamo nami ñam qandimyesoqnej qaji di osib Farisi nanjoq osi gileb. <sup>14</sup> Bati Yesus na jagi gereiyosiq tamo di boletej di Juda nanjo yori bati. <sup>15</sup> Deqa Farisi nanji na tamo di endegsib nenemyeb, “Ni ñamdamu kiyersi poimqoqa sawa unonum?” Onaqa a na minjrej, “Tamo bei aqa ñam Yesus a jagi misel ti bulyosiq ijo ñamdamuq di atqoqa e yalonum ñam poibqoqa sawa unonum.” <sup>16</sup> Onaqa Farisi qudei

nanġi mareb, “Yesus a yori bati grotqo deqa iga qalieonum, Qotei na a qarinjyosai.” Ariya Farisi qudei nanġi mareb, “Sai. Une tamo a kiyersim mañwa deqaji babtqas?” Farisi nanġi anjam deqa ħirinjosib poaiyeleb.

<sup>17</sup> Onaqa nanġi na tamo di olo nenemyeb, “Yesus a ino ħamdamu boletqo deqa ni a qa kiyersi are qalonum?” Onaqa a na minjrej, “E are qalonum, a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.”

<sup>18</sup> Tamo di a nami ħam qandimo sosiqa olo ħam poiyej deqa Juda tamo kokba nanġi areqalo kobaiyeb. Osib aqa ai abu nanġi metnjrnab beb. <sup>19</sup> Bonabqa endegsib nenemnjreb, “Tamo endi nuñgo anġro e? A bole ħam qandimo ħambabej e? Boleamqa niñġi na mergibqa iga quqwom. A kiyersi bini ħam poiyyoqa sawa uneqnu?” <sup>20</sup> Onaqa aqa ai abu nanġi na kamba minjreb, “Di bole, a gago anġro. A ħam qandimo ħambabej di iga qalie.” <sup>21</sup> Ariya a kiyersi bini ħam poiyyoqa sawa uneqnu di iga qaliesai. Tamo yai na aqa ħamdamu boletqo di dego iga qaliesai. A tamo boleqo. A segi nenemyibqa a segi na marqas.” <sup>22</sup> Aqa ai abu nanġi Juda tamo kokba nanġi ulainjrsib deqa anjam degsib minjreb. Juda tamo kokba nanġi nami maroqneb, “Tamo bei a marqas, ‘Yesus a bole Kristus,’ degsi marimqa tamo di iga taqal waiyonam a bunu olo Qotei tal miligiq gilqasai.” <sup>23</sup> Deqa nanġi aiyel Juda tamo kokba nanġi ulainjrsib minjreb, “A tamo boleqo. A segi nenemyiy.”

<sup>24</sup> Onaqa tamo nami ħam qandimyesoqnej qaji di Farisi nanġi na olo metonab bonaq minjeb, “Ni Qotei aqa ħam soqtosim anjam bole merge. Iga qalieonum, Yesus a une tamo. Ni degsi merge.” <sup>25</sup> Onaqa a na kamba minjrej, “A une tamo kiyo sai kiyo di e qaliesai. Ariya e nami ħam qandimo soqnem bini e olo ħam poibqoqa sawa uneqnum di e qalieonum.”

<sup>26</sup> Onaqa nanġi na olo nenemyeb, “Yesus a ni kiyermqo? A kiyersi ino ħamdamu boletqoqa ni sawa uneqnum?” <sup>27</sup> Onaqa a na kamba minjrej, “E nami merñgonum niñġi ijo anjam quetbosai. Kiyaaq ololo merñgit quqwab? Niñġi dego Yesus aqa anġro sqajqa are unu e?”

<sup>28</sup> Onaqa Farisi nanġi na tamo di misilinjyosib minjeb, “Ni Yesus aqa anġro. Iga Moses aqa anġro. <sup>29</sup> Iga qalie, Qotei a bole Moses anjam minjoqnej. Ariya Yesus a qabe na kiyo bej di iga qaliesai.” <sup>30</sup> Onaqa tamo dena kamba minjrej, “E nuñgo anjam di quonum ugeibqo. Niñġi mareqñub, ‘Yesus a qabe na kiyo bej di iga qaliesai.’ Ariya Yesus a ijo ħamdamu boletqoqa e sawa uneqnum. <sup>31</sup> Iga qalie, tamo nanġi une ateqñub qaji nanġi Qotei pailyqab di a nañgo pailyo quqwasai. Ariya tamo nanġi Qotei qa ulaoqñsib aqa areqalo dauryeqñub qaji nanġi pailyqab di a nañgo pailyo quqwas. <sup>32</sup> Tamo ai miligiq na ħam qandimo ħambabo qaji di tamo bei na nami boletonaq iga quosaiognem. <sup>33</sup> Qotei na Yesus qarinjyosai qamu a mañwa bei babtqa keresai qamu.”

<sup>34</sup> Onaqa Farisi nanġi na kamba minjeb, “Une aqa kumbra inoq di beterejunu. Ni une ti sosim ħambabem agi bini ni degsi unum. Deqa ni Qotei aqa anjam iga mergaim.” Degsib minjsib a taqal waiyosib a olo Qotei tal miligiq gilqajqa saidyeb.

### *Farisi nanġi tamo ħam qandimo bul unub*

<sup>35</sup> Farisi nanġi na tamo di taqal waiyonab Yesus a di qusiqa a qa ħamosiq itosiq nenemyej, “Ni Tamo Anġro qa ino areqalo sinġilatonum e?” <sup>36</sup> Onaqa a na kamba Yesus minjej, “O Tamo Koba, Tamo Anġro di yai? Ni merbimqa e qusiy ijo areqalo a qa sinġilatqai.” <sup>37</sup> Onaqa Yesus na minjej, “Ni na Tamo Anġro agi itonum. Endego aqo ombla anjam mareqñum.” <sup>38</sup> Onaqa a na Yesus minjej, “Od, Tamo Koba, e ni qa ijo areqalo sinġilatonum.” A degsi Yesus minjsiqa aqa areq di sinġa pulutosiqa a binjiyej.

<sup>39</sup> Onaqa Yesus a marej, “E tamo unġasari nanġi peginjrqajqa deqa mandamq aiyem. Deqa tamo ħam qandimo unub qaji nanġi olo ħamdamu bole atoqñqab. Tamo ħamdamu bole ateqñub qaji nanġi olo ħam qandimnjresqas.” <sup>40</sup> Onaqa Farisi qudei Yesus aqa jojmomq di tigelesoqneb qaji nanġi aqa anjam di qusib nenemyeb, “Iga dego ħam

qandimgejunu kiyo?” <sup>41</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niŋgi ŋam qandimŋgejunu qamu niŋgi une saiŋoji unub qamu. Ariya niŋgi mareqñub, ‘Iga ŋamdamu bole ateqñum.’ Dego di niŋgi une ti unub.”

## 10

### *Yesus a kaja naŋgo mandor bole*

<sup>1</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “E bole merŋgwai. Tamo bei a kaja naŋgo jeŋ miligiq gilqa osimqa a siranmeq na gilqa uratosim qalaq na jeŋ prugosim miligiq gilqas di a bajin tamo. <sup>2</sup> Tamo a siranmeq na jeŋ miligiq gilqas di a kaja naŋgo mandor bole. <sup>3</sup> Deqa siranme taqato tamo na siran waqtetoqñim miligiq giloqñsim aqa segi kaja naŋgo ñam metnjroqñqas. Metnjroqñim naŋgi aqa kakro qusib boqñib joqsim oqedoqñqas. <sup>4</sup> A na aqa segi kaja kalil naŋgi joqsim oqedoqñsim a naŋgi qa namoosim giloqñimqa naŋgi aqa kakro qa poinjrim deqa naŋgi a dauryoqñqab. <sup>5</sup> Tamo laŋaj bei na naŋgi metnjrqas di naŋgi aqa kakro qalieqasai deqa naŋgi a dauryoqñqab. Naŋgi a uratosib jaraiqab.” <sup>6</sup> Yesus na yawo anjam degsi minjrnaqa naŋgi qusib utru poinjrosai. <sup>7</sup> Deqa Yesus a damu ubtosiq endegsi minjrej, “E bole merŋgwai. Kaja naŋgi di ijo segi tamo ungasari naŋgi sigitnjrej unub. Jeŋ miligiq gilqajqa siranme agi e segi. <sup>8</sup> Anjam plalto tamo kalil e bosaisonam nami beb qaji naŋgi bajin tamo bul. Deqa kaja naŋgi naŋgo medabu dauryosai oqñeb. <sup>9</sup> E segi siranme. Tamo ungasari naŋgi ijoq na jeŋ miligiq giloqñqab di Qotei na naŋgi elenqas. Amqa naŋgi miligiq gile oqede oqñsib inŋi bole uyoqñqab.

<sup>10</sup> “Niŋgi qalie, bajin tamo naŋgi kaja bajin osib ugeugeinjsib ñumqajqa deqa beqñub. Ariya e degyqa bosai. E na kaja naŋgi ŋambile enjritqa naŋgi ŋambile tulaŋ boledamu oqajqa e deqa bem. <sup>11</sup> E kaja naŋgo mandor bole. Mandor bole aqa kumbra agiende. A kaja naŋgi aqaryainjrqa marsimqa aqa segi ŋambile uratosim moiqa. <sup>12</sup> Ariya tamo laŋaj aqa kumbra degosai. A silali qa segi wauqas deqa a kaja naŋgi gegerere taqatnjrqasai. A kaja naŋgo mandor bolesai. Kaja naŋgi aqa sai. Deqa baun juwan bamqa unsim kaja naŋgi uratnjrsim ulanqas. Yimqa baun juwan na kaja qudei ñumim kalil segisegiosib jaraiqab. <sup>13</sup> A silali qa segi wauqas deqa a kaja naŋgi gegerere taqatnjrqasai. A kaja naŋgi qa are qalosai. Baun juwan bamqa a kaja naŋgi uratnjrsim ulanqas.

<sup>14</sup> “E kaja naŋgo mandor bole. E ijo segi kaja naŋgi qa qalie bole. Ijo segi kaja naŋgi e qa dego qalie bole. <sup>15</sup> Ijo Abu a e qa qalie bole. E ijo Abu qa qalie bole. Dego kere e ijo segi kaja naŋgi qa qalie bole. Naŋgi dego e qa qalie bole. Deqa e na ijo kaja naŋgi aqaryainjrqa marsiy ijo segi ŋambile uratosiy moiqai. <sup>16</sup> Ijo kaja qudei dego jeŋ oqeq di unub. Naŋgi jeŋ miligiq di sosai. Deqa e naŋgi dego joqsiy bosiy ijo kaja jeŋ miligiq di unub qaji naŋgi ti turtnjrsiy jeŋ qujaiq di breinjrit naŋgi mandor qujai ti sqab. Sosib ijo medabu quoqñqab. <sup>17</sup> Ijo Abu na e tulaŋ qalaqalaibeqñu. Di kiyaaqa? E ijo segi ŋambile uratosiy moisiy olo subq na tigelqai. <sup>18</sup> Tamo bei na ijo ŋambile yaibqa keresai. E ijo segi areqalo na ijo ŋambile uratosiy moiqai. E singila ti unum deqa e na ijo ŋambile uratqa kere. Osiy olo ijo ŋambile oqa kere. Ijo Abu a nami merbej, ‘Ni degye.’ Deqa e degyqai.”

<sup>19</sup> Onaqa Juda naŋgi Yesus aqa anjam deqa ŋirin osib poaiyeleb. <sup>20</sup> Osib naŋgi gargekoba endegsib maroqñeb, “Yesus a mondor uge ti unu deqa a tulaŋ nanariqo. Kiyaaqa niŋgi aqa anjam queteqñub?” <sup>21</sup> Onaqa naŋgi qudei maroqñeb, “Tamo a mondor uge ti sqas di a anjam bole deqaji marqa keresai. Mondor uge na tamo ŋam qandimo boletqa kere e? Sai.”

### *Juda tamo kokba naŋgi Yesus qa minjin oqetnjrej*

<sup>22</sup> Nami Juda naŋgo moma naŋgi atra tal bunuj siran waqteb. Deqa olo are qalqajqa yori bati Jerusalem dia brantej. Bati di ulili aiqa bati. <sup>23</sup> Onaqa Yesus a atra tal miligiq gilsiqqa tal me ñam Solomon dia walweloqñej. <sup>24</sup> Walweleqñnaqa Juda tamo kokba naŋgi

aqa areq di koroosib minjeb, “Bati gembub koboamqa ni na ino kumbra ti ino wau ti ubtosim geregere mergwam? Ni Kristus amqa geregere merge.”

<sup>25</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E nami ningi merngem, ‘E Kristus.’ Merngonam ningi qunab ugeinje. Wau kalil e ijo Abu aqa ñam na yeqnum qaji di ningi geregere tenemtoqniy. Tenemtosib endegsi poinjwas, bole, e Qotei aqa Niri. <sup>26</sup> Ningi ijo kaja sai deqa ningi e qa nunjo areqalo singilatosaieqnum. <sup>27</sup> Ijo kaja nanngi ijo medabu queqnum. E nanngi qa qalie bole. Nanngi e daurbegnum. <sup>28</sup> E nanngi ñambile enjreqnum deqa nanngi ñambile gaigai sqab. Nanngi padalqasai. Sai bole sai. Tamo bei na nanngi ijo banq dena yaibqa keresai. <sup>29</sup> Ijo Abu na nanngi e ebej. A segi qujai inngi inngi kalil tulan bunjrejunu. Deqa tamo bei na ijo kaja nanngi ijo Abu aqa banq dena yaibqa keresai bole sai. <sup>30</sup> Aqo ijo Abu wo tamo qujai.”

<sup>31</sup> Onaqa Juda tamo kokba nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa nanngi a qalib moiqajqa marsib meniñ elenje. <sup>32</sup> Osib Yesus qalqa laqnab endegsi minjrej, “E na Abu aqa wau bole gargekoba ningi osornjoqnem. Wau bole kiye qa ningi e lubsib moiyoqbqa meniñ elenonub?”

<sup>33</sup> Onaqa Juda tamo kokba nanngi na kamba endegsib minjeb, “Wau bole bei qa iga ni meniñ na lumqasai. Ni Qotei misilinyonum deqa lumqom. Agi ni segi qa maronum, ni Qotei. Ni degsi maraim. Ni mandam tamo. Deqa ni lumqom.”

<sup>34</sup> Onaqa Yesus na kamba nanngi minjrej, “Nunjo dal anjam bei nami endegsib nenjrenjeb, ‘E ningi merngonum, “Ningiqotei.”’ <sup>35</sup> Agi Qotei na tamo qudei nanngi minjrej, ‘Ningiqotei.’ A na nanngi degsi minjrej. Ningi qalie, iga Qotei aqa nenjrenj bei gentqa keresai. <sup>36</sup> Abu a segi na e giltbosiqa qarinqbonaq mandamq aiyem deqa e maronum, ‘E Qotei aqa Niri.’ E degsi maronum deqa ningi kiyaaq merbonub, ‘Ni Qotei misilinyonum?’

<sup>37</sup> “E ijo Abu aqa wau yosaiotqa ningi ijo anjam quetbaib. <sup>38</sup> Ariya e Abu aqa wau yitqa ningi ijo anjam quib ugeingim olo ijo wau unsib dena geregere poinjem, bole, Abu na e betebesonaqa e kamba Abu beteryejunum.”

<sup>39</sup> Onaqa nanngi Yesus aqa anjam di qusib a ojqa yonab a nanngi qa loumosiq ulanje.

<sup>40</sup> Ulanosiqa olo Jordan ya taqal beiq gilej. Gilsiq Jon na nami tamo ungasari nanngi yansnjroqnej qaji sawaq di soqnej. <sup>41</sup> Sonaqa tamo ungasari gargekoba nanngi aqaq giloqnsib segi segi maroqneb, “Jon a manwa bei babtosaioqnej. Ariya anjam kalil Jon a Yesus qa maroqnej qaji di bole.” <sup>42</sup> Nanngi degsib maroqneb deqa Yesus a sawa dia sonaqa tamo ungasari gargekoba nanngi a qa nanjo areqalo singilateb.

## 11

### *Lasarus a makobaiyosiq moiyej*

<sup>1</sup> Tamo bei aqa ñam Lasarus a maiyej. Lasarus aqa qure utru Betani. Qure di Maria aqa jaja Marta wo nanjo qure utru. <sup>2</sup> Maria agi bunuqna Tamo Koba Yesus aqa sinjaq di goreñ bilentosiq aqa gate banqa na piyej qaji a di. Aqa jaja Lasarus a maiyej. <sup>3</sup> Deqa Maria Marta wo nanngi na tamo qudei qarinqnrnab Yesus aqaq gilsib minjeb, “O Tamo Koba, tamo ni tulan qalaqalaiyeqnum qaji a maiyqo.” <sup>4</sup> Onaqa Yesus a nanjo anjam di qusiqa minjrej, “Ma di moiqajqa ma sai. A maiyqo di aqa utru agiende. Qotei aqa singila boleq dimqa tamo ungasari nanngi unsib Qotei aqa ñam soqtqajqa deqa a ma di oqo. E Qotei aqa Niri dego ñam koba oqai.”

<sup>5</sup> Yesus a Marta aqa jaja Maria wo nanngi aiyel qalaqalainjrej. A Lasarus dego qalaqalaiyej. <sup>6</sup> Lasarus a maiyej anjam di qusiqa quosaibulosiq sawa a soqnej qaji dia bati aiyel olo soqnej. <sup>7</sup> Sosiqa aqa angro nanngi minjrej, “Iga olo Judia sawaq aiqom.” <sup>8</sup> Onaqa nanngi na Yesus minjeb, “O Qalie Tamo Koba, nami yala Juda nanngi meniñ na ni lumqa mareb. Di ni olo deq aiqam e?” <sup>9</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Sen oqsiq



qanam jigeqo sawa suwanqo. Deqa tamo nanği walwelqa kere. Manğalqasai. <sup>10</sup> Ariya sen aisiq qoloqo sawa ambruqo. Deqa tamo nanği walwelqa keresai. Manğalqab.”

<sup>11</sup> Yesus a anjam degsi marsiqa olo minjrej, “Gago was Lasarus a ñeiejunu. E aisiq dudumyqai.” <sup>12</sup> Onaqa Yesus aqa anğro nanği aqa anjam di qusibqa minjeb, “O Tamo Koba, a ñeiejunu degam aqa ma saiqa.” <sup>13</sup> Nanği Lasarus a bole ñeiejunu edegeb. Di sai. A bole moiyej. Yesus a Lasarus aqa moiyo sigitosiqa ñeio qa marej. <sup>14</sup> Deqa a na ubtosiq minjrej, “Lasarus a bole moiyej. <sup>15</sup> Ningi ijo singila unsib e qa nunğo areqalo singilatqajqa deqa e aqaq aiyosaisonam a moiyej. E ningi qa are qalsim kumbra degyem. E ijo kumbra deqa areboleboleibeqnu. Ningi tigelab iga Lasarus aqaq aiqom.”

<sup>16</sup> Onaqa Tomas aqa ñam bei Didimus a na Yesus aqa anğro qudei nanği minjrej, “Ungum. Iga kalil aisim Yesus a koba na moiqom.”

### *Yesus a marej, “E segi subq na tigelu qa utru”*

<sup>17</sup> Onaqa Yesus aqa anğro nanği koba na aisib Betani qure jojomyosib anjam endegsib queb, “Lasarus a nami moiyej subq ateb. Bati qolqe koboqo.” <sup>18</sup> Betani qure di Jerusalem jom. Kilomita qalub. <sup>19</sup> Deqa Juda tamo unğasari gargekoba nanği Betani qureq bosib Marta Maria wo nanğo jaja moiyej deqa are latetnjrqajqa koroosib soqneb.

<sup>20</sup> Onaqa Marta a anjam endegsi quej, “Yesus a beqnu.” A degsi qusiqa walwelosiqa gamq di Yesus turqajqa gilej. Maria a talq di awesoqnej. <sup>21</sup> Marta a gilsiq gamq di Yesus turosiq minjej, “O Tamo Koba, ni nami endi so qamu ijo jaja a moiyoqai qamu. <sup>22</sup> E qalieonum, ni inği kiye qa Qotei pailyqam a ni emqas.”

<sup>23</sup> Onaqa Yesus na Marta minjej, “Ino jaja a olo subq na tigelqas.” <sup>24</sup> Onaqa Marta na kamba minjej, “E qalie, diño bati qa tamo unğasari kalil nanği subq na tigelabqa ijo jaja dego ombla tigelqab.” <sup>25</sup> Onaqa Yesus na minjej, “E segi subq na tigelu qa utru. E segi ñambile sqajqa utru. Tamo a e qa aqa areqalo singilatosim moiqa di unğum. A ñambile sqas. <sup>26</sup> Tamo kalil ñambile sosib e qa nanğo areqalo singilateqnu qaji nanği olo bunu moiqasai. O Marta, ni ijo anjam di qusim ino areqaloq di singilatonum e?”

<sup>27</sup> Onaqa Marta na Yesus minjej, “Od, Tamo Koba. E qalieonum, ni Kristus, Qotei aqa Niri. Ni qujai Qotei na qarınmonaqa mandamq aiyem qaji. Deqa e ni qa ijo areqalo singilatonum.”

### *Yesus a Lasarus qa are ugeiyonaqa akamej*

<sup>28</sup> Marta a anjam degsi marsiqa olo puluosi aisiq aqa jaja Maria metonaq aqa areq bonaq ombla sasalosibqa minjej, “Qalie Tamo Koba a bqo. A ni qa marqo.” <sup>29</sup> Onaqa Maria a Marta aqa anjam di qusiqa tigeluqajatosiq Yesus unqa gilej. <sup>30</sup> Yesus a qure miligiq aiyosaisoqnej. A Marta wo anjam mareb qaji sawaq di soqnej. <sup>31</sup> Sonaqa Juda tamo unğasari talq di Maria are latetoqneb qaji nanği Maria a tigeluqajatosiq tal uratosiq gileqnaqa unsib are qaleb, “A Lasarus aqa subq di akamtqajqa gileqnu kiyo.” Nanği degsib are qalsib tigelosib Maria dauryosib gileb.

<sup>32</sup> Maria a gilsiq Yesus soqnej qaji sawaq di brantosiqa Yesus unsiqa aqa areq di singa pulutosiqa minjej, “O Tamo Koba, ni nami endi so qamu ijo jaja a moiyoqai qamu.”

<sup>33</sup> Onaqa Yesus a Juda tamo unğasari Maria dauryosib beb qaji nanği Maria ombla akamoqneb di unsiqa nanği qa are gulbeyonaqa nenemnjrej, <sup>34</sup> “Ningi Lasarus qabia subq ateb?” Onaqa nanği na minjeb, “O Tamo Koba, ni bosim aqa sub une.” <sup>35</sup> Degsi minjnabqa Yesus a dego akamej. <sup>36</sup> A akamonaqa Juda nanği di unsibqa mareb, “Ningi uniy. Yesus a Lasarus tulan qalaqalaiyoqnej deqa akamqo.” <sup>37</sup> Onaqa nanği qudei Yesus qa yomuosib mareb, “Yesus a nami tamo ñam qandimo boletej. A kiyqaq Lasarus boletosai? Yim a moiqasai.”

### *Yesus a Lasarus subq na tigeltej*

<sup>38</sup> Onaqa Yesus a nanjo yomu anjam di qusiqa are gulbeyonaqa walwelosiq Lasarus aqa subq gilej. Sub di mana miligiq di bogeb. Lasarus nami subq atsib menin kobaquja na sub me getenteb. <sup>39</sup> Deqa Yesus na tamo qudei minjrej, "Ninji menin kobaquja di taqal atiy." Onaqa tamo moiyej qaji aqa jaja Marta na Yesus minjej, "O Tamo Koba, a nami moiyej bati qolqe gilqo. Iga menin taqal atqom di aqa qusa quleqwas." <sup>40</sup> Onaqa Yesus na kamba minjej, "E nami mermonum, ni e qa ino areqalo singilatqam di ni Qotei aqa singila unqam." <sup>41</sup> Degsi minjnaqa nanji menin kobaquja di taqal atnabqa Yesus a lan goge tarosiq Qotei endegsi pailyej, "O Abu, ni ijo pail endi quonum deqa e ni qa tulan areboleboleibqo. <sup>42</sup> E qalieonum, ni gaigai ijo pail queqnum. Ariya tamo ungasari ijo areq endi tigelejunub qaji nanji e qa nanjo areqalo singilatqajqa deqa e ni pailmonum. Yim nanji qalieqab, ni na e qarinqbonam bem."

<sup>43</sup> Yesus a degsi Qotei pailyosiq koboonaqa a tulan maosiq marej, "O Lasarus, ni subq dena tigelosim au." <sup>44</sup> Degsi marnaqa tamo moiyej qaji a subq dena tigelosiq oqedej. Aqa singa ti ban ti ulatamu ti nami gara na dalaeb. Deqa Yesus na minjrej, "Aqa gara di pamblonyib walwelosim gilem."

### *Juda tamo kokba nanji koroosib Yesus qalib moiqajqa maroqneb*

<sup>45</sup> Bati deqa Juda tamo ungasari Maria aqa are latetqa beb qaji nanji Yesus aqa manwa di unsibqa nanji gargekoba Yesus qa nanjo areqalo singilateb. <sup>46</sup> Ariya nanji qudei tigelosib Farisi nanjoq gilsib kumbra Yesus yej qaji deqa sainjreb. <sup>47</sup> Sainjrnab qusibqa atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti metnjrnab nanjo areq bosib koba na koroosib mareb, "Iga kiyerqom? Yesus a manwa gargekoba yeleneqnu. <sup>48</sup> Iga a uratonam degsi kumbra yoqnqas di tamo ungasari kalil nanji a qa nanjo areqalo singilatqab. Yim Rom nanji bosib gago atra tal niñaqyosib iga dego kobotgwab."

<sup>49</sup> Wausau deqa tamo bei aqa ñam Kaiafas a Juda nanjo atra tamo gate soqnej. Deqa a nanjo ambleq di tigelosiq minjrej, "Ninji tulan nanarionub. Anjam laña laña mareqnum. <sup>50</sup> Ninji are qaliy. Tamo qujai a tamo ungasari kalil nanji qa moiqas di kere. Amqa iga padalqasai."

<sup>51</sup> Kaiafas aqa segi areqalo na anjam di marosai. A wausau deqa atra tamo gate soqnej deqa a Qotei aqa medabu osiq anjam di marej. Yesus a Juda nanji qa moiqas anjam di ubtosiq marej. <sup>52</sup> Bole, Yesus a Juda nanji segi qa moiqasai. Qotei aqa angro kalil sawa bei beiq di unub qaji nanji qa ti moiqas. Moisis nanji kalil koroinjrimqa nanji aqa segi tamo ungasari sqab. Kaiafas a anjam di ubtosiq marej.

<sup>53</sup> Bati qujai deqa Juda tamo kokba nanji Yesus qalib moiqajqa anjam gereiyqa utru ateb. <sup>54</sup> Yesus a di qalieosiq deqa a Juda nanjo ambleq di walwelosaiqnej. A segitosiq qure kiñala bei wadau sawa jom deq gilsiq aqa angro nanji koba na dia soqneb. Qure di aqa ñam Efraim.

<sup>55</sup> Qotei a nami Israel nanji Isip sawaq di padalqa laq nabqa nanji elenej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej. Yori bati jojomonaqa Juda tulan gargekoba nanjo qure qureq dena tigelosib yori bati di unqajqa deqa Jerusalem beb. Juda nanjo kumbra agiende. Yori bati di brantosaisoqnimqa nanji Jerusalem bosib nanjo segi jeyamu yansosib yori bati qa tarinqab. Utru deqa nanji Jerusalem beb. <sup>56</sup> Ariya nanji Jerusalem bosib Yesus qa ñamoqneb. Namqnsib atra tal miligiq bosib segi segi maroqneb, "Ninji kiyersib are qalonub? Yesus a yori bati unqajqa Jerusalem bqas kiyo sai kiyo?" <sup>57</sup> Nanji degsib maroqneb. Di kiyaya? Atra tamo kokba ti Farisi ti nanji na tamo ungasari nanji nami endegsib minjreb, "Tamo bei a Yesus qabi soqnimqa unsim bosim iga mergim iga na ojgom."

## 12

*Maria a goreñ quleq tulan boledamu Yesus aqa singaq di bilentej*

<sup>1</sup> Ariya Juda nanjo yori bati koba jojomej. Bati 6 amqa brantqas. Deqa Yesus a tigelosiq Betani qureq gilej. Qure di Lasarus agi Yesus na subq na tigeltej qaji aqa qure utru. <sup>2</sup> Gilnaqa qure deqaji tamo ungasari nanji a unsibqa areboleboleijnrnaqa ingi goiyeteb. Marta a ingi suweiyosiq Lasarus Yesus wo tamo qudei ti metjnraq bosib koba na awoosib ingi uyoqneb. <sup>3</sup> Onaqa Maria a gorej quleq tulan boledamu silali kobaquja na awaiyej qaji di jalinaq jigsiqua osi bosiq Yesus aqa sinqaq di bilentosiq aqa segi gate banqa na piyetej. Onaqa gorej aqa quleq na tal keretej. <sup>4</sup> Onaqa Yesus aqa angro bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiq jeu tamo nanjo banq di atej qaji a Maria aqa kumbra di unsiq nirinjsiq marej, <sup>5</sup> “A kiyaaqa gorej di qarinyosiq meniñ silali 300 osiq dena tamo ingi ingi saiqoji nanji aqaryainjrosai?” <sup>6</sup> Judas a tamo ingi ingi saiqoji nanji qa are qalsiq anjam di marosai. A bajin tamo. A Yesus aqa angro nanjo silali jugwajqa qun taqatoqnej. Deqa nanji qun miligiq di silali ateqnab a na olo bajinoqnej. A deqa are qalsiq anjam di marej.

<sup>7</sup> Onaqa Yesus a Judas aqa anjam di qusiq minnej, “Unqa di urat. A gorej di ojesoqnem. A ijo jejamu subq atqajqa are qalsiq nami gereiyqo. <sup>8</sup> Tamo ingi ingi saiqoji nanji bati gaigai ninji ti sqab. Ariya e bati gaigai ninji ti sqasai.”

### *Atra tamo kokba nanji Lasarus qalsib moyotqa maroqneb*

<sup>9</sup> Juda tulan gargekoba nanji qalieeb, Yesus a Betani qureq gilsiq di soqnej. Deqa nanji a unqa beleneb. Nanji Yesus segi unqajqa bosai. Yesus a nami Lasarus subq na tigeltej deqa nanji a dego unqa beb. <sup>10</sup> Atra tamo kokba nanji Lasarus dego qalsib moyotqa qairoqneb. <sup>11</sup> Di kiyaaqa? Yesus a Lasarus subq na tigeltonaqa Juda gargekoba nanji atra tamo kokba nanji uratnjrsib olo Yesus qa nanjo areqalo sinjilatoqneb.

### *Mandor Koba Yesus a Jerusalem bej*

<sup>12</sup> Tamo ungasari tulan gargekoba nanji yori bati unqajqa marsib Jerusalem beleneb. Belenosib nebeonaqa nanji endegsib queb, “Yesus a Jerusalem bqas.” <sup>13</sup> Nanji degsib qusib deqa nanji tuwom banqa elenosib Yesus gamq di turqajqa aiyeb. Aisib Yesus beqnaqa unsib tulan lelenoqnsib endegsib minjoqneb, “Iga ni qa tulan areboleboleigeqnu. Ni Tamo Koba aqa ñam na bonum deqa a ni tulan geregereimeqnu. Ni Israel nanjo Mandor Koba.”

<sup>14</sup> Onaqa Yesus a donki osiq quraq di awoej. Aqa kumbra deqa nami Qotei aqa anjam bei endegsib nengrenyeb unu, <sup>15</sup> “O Saion tamo ungasari, ninji ulaaib. Ninji uniy. Nunjo Mandor Koba a donki bunuj quraq di awoosiq beqnu.” <sup>16</sup> Bati deqa Yesus aqa angro nanji anjam di aqa utru poinjrosai. Bunuqna Yesus a moisiq ñam koba onaqa nanji anjam deqa olo are qalsib endegsib mareb, “Bole, anjam di Yesus qa nengrenyeb deqa tamo ungasari nanji lelenoqnsib a binjiyoqneb.”

<sup>17</sup> Ariya tamo ungasari Yesus a Lasarus metosiq subq na tigeltonaq uneb qaji nanji manwa deqa saosnsib laqneb. <sup>18</sup> Laqnab tamo ungasari tulan gargekoba nanji quoqneb. Deqa Yesus a donki bunuj quraq di awoosiq Jerusalem beqnaqa nanji a gamq di turqajqa aiyeleneb. <sup>19</sup> Ainabqa Farisi nanji na unjrsibqa segi segi maroqneb, “Iga Yesus sinjila na saidyeqnamqa keresaiigeqnu. Ninji uniy. Tamo ungasari kalil nanji a dauryeqnub.”

### *Grik tamo qudei nanji Filip minjeb, “Iga Yesus unqom”*

<sup>20</sup> Tamo ungasari Qotei louqa marsib yori bati unqajqa Jerusalem aiyeleneb qaji nanjo ambleq di Grik tamo qudei soqneb. <sup>21</sup> Grik tamo nanji di Filip aqaq di branteb. Di kiyaaqa? Filip a dego Grik tamo. Filip aqa qure utru Betsaida. Qure di Galili sawaq di unu. Nanji Filip aqaq di brantosib nenemyeb, “O gago was, iga Yesus unqa kere e?” <sup>22</sup> Onaqa Filip a aisiqa nanjo anjam di Andru minjsiq Andru ombla gilsib olo Yesus minjeb. <sup>23</sup> Minjnab qusiq nanji kamba minjrej, “E Tamo Angro. Deqa e ñam koba oqajqa bati brantqo. <sup>24</sup> E bole merngwai. Kurgus yago breiyibqa mandamq aisim

moiḡasai di a laḡa sḡas. Moiḡas di a olo ḡoḡi oḡsim gei gargekoba atelenḡas. <sup>25</sup> Deḡo kere tamo bei na aḡa segi ḡambile tulaḡ ḡalaḡalaiyḡas di a padalḡas. Ariya a mandamḡ endi aḡa segi ḡambile ḡoreiyḡas di a ḡambile gaigai sḡas. <sup>26</sup> Tamo bei na e wauetbḡa osimḡa a e daurbem. Yimḡa ḡure e sḡai di a deḡo e ombla sḡom. A iḡo wau yoḡḡas di iḡo Abu na a ḡam kobaḡuja yḡas.”

*Jeu tamo naḡḡi na Yesus soḡtosib goge gaintḡab*

<sup>27</sup> Osiḡa Yesus a olo anḡam endegsi marej, “Endeḡo e are tulaḡ gulbekobaibḡo. Deḡa e endegsi ḡotei pailyḡai kiyo, ‘O iḡo Abu, ni na marimḡa bati uḡe endi iḡoḡ baiḡ’? Unḡum, e degsi pailyḡasai. Bati uḡe endi branteme. E deḡa mandamḡ aiyem. <sup>28</sup> O iḡo Abu, ni na ino ḡam tulaḡ kobaḡujatime.” Yesus a degsi marnaḡa laḡ goge dena anḡam endegsi brantej, “E iḡo ḡam kobaḡujatonum. Ololo kobaḡujatḡai.” <sup>29</sup> Anḡam degsi brantonaḡa tamo unḡasari Yesus aḡa areḡ di tigelesoḡneb ḡaji naḡḡi ḡusibḡa segi segi maroḡneb, “Kola anḡam atḡo kiyo?” Onaḡa tamo ḡudei naḡḡi mareb, “Sai. Laḡ anḡro bei na Yesus anḡam minḡo.”

<sup>30</sup> Onaḡa Yesus na kamba minḡrej, “Anḡam niḡḡi ḡuonub ḡaji di e aḡaryaibḡajḡa brantosai. Di niḡḡi aḡaryaḡḡwajḡa brantḡo. <sup>31</sup> Niḡḡi ḡuiy. ḡotei na tamo unḡasari mandamḡ endi unub ḡaji naḡḡi peginḡrḡajḡa bati bḡo. A na mandam endeḡa gate koba Satan taḡal waiyḡajḡa bati deḡo bḡo. <sup>32</sup> E bini mandamḡ endi unum. Ariya bunuḡna jeu tamo naḡḡi na e soḡtbosib goge gaintbḡab. Yimḡa bati deḡa e na tamo unḡasari kalil naḡḡi are tigeltetnḡritḡa iḡoḡ bḡab.” <sup>33</sup> Yesus a aḡa segi moiḡajḡa gam boleḡ atḡa osiḡa deḡa degsi marej.

<sup>34</sup> Onaḡa tamo unḡasari naḡḡi na kamba Yesus minḡeb, “Kristus a bati gaigai sḡas. Dal anḡam nami degsib marnab iga ḡuem. Deḡa ni kiyāḡa maronum, ‘E Tamo Anḡro soḡtbosib goge gaintbḡab’? Tamo Anḡro di tamo yai?”

<sup>35</sup> Onaḡa Yesus na minḡrej, “Puloḡ a nuḡḡo ambleḡ di sokiḡalayosim niḡḡi olo uratḡḡwas. Deḡa niḡḡi puloḡ ti sosib puloḡḡ na laḡniy. Yimḡa niḡḡi ambruḡḡwasai. Tamo ambruḡ na laḡnu ḡaji a ḡabiteḡnu kiyo di a ḡalieḡasai. <sup>36</sup> Niḡḡi puloḡ ti sosib puloḡ ḡa nuḡḡo areḡalo siḡḡilatiy. Niḡḡi deḡyḡab di niḡḡi puloḡ aḡa anḡro sḡab.”

*Juda tamo gargekoba naḡḡi Yesus ḡa naḡḡo areḡalo siḡḡilatosai*

Yesus na tamo unḡasari naḡḡi anḡam degsi minḡrsiḡa naḡḡi uratḡḡrḡnaḡ naḡḡi a olo unosai. <sup>37</sup> A ḡotei aḡa maḡwa gargekoba naḡḡo ḡamdamuḡ di yeḡnaḡa naḡḡi unoḡneb. Unoḡnsib ariya naḡḡi Yesus ḡa naḡḡo areḡalo siḡḡilatosai oḡneb. <sup>38</sup> Naḡḡi kumbra di yeb deḡa anḡam bei ḡotei aḡa medabu o tamo Aisaia a nami marej ḡaji di aḡa damu brantej. A endegsi marej, “O Tamo Koba, tamo yai a gago anḡam endi ḡusiḡa aḡa areḡaloḡ di siḡḡilatḡo? Tamo yai a Tamo Koba aḡa siḡḡila unsiḡ poiyoḡo? Tamo deḡo bei sosai.” Aisaia a nami anḡam degsi marej.

<sup>39</sup> Deḡa naḡḡi Yesus ḡa naḡḡo areḡalo siḡḡilatḡa keresai. Utru deḡa Aisaia a anḡam bei deḡo endegsi neḡḡreḡyej, <sup>40</sup> “ḡotei a naḡḡo ḡamdamu getentetnḡrej. A naḡḡo are miligi deḡo getentetnḡrej. Deḡa naḡḡi naḡḡo ḡamdamu na ḡotei aḡa kumbra bei unḡa keresai. Naḡḡi naḡḡo are miligiḡ na ḡotei aḡa anḡam deḡo poinḡrḡa keresai. Deḡa naḡḡi are bulyoḡib iḡoḡ bḡa keresai. Deḡa e na naḡḡi boletnḡrḡasai.” <sup>41</sup> Aisaia a nami Yesus aḡa siḡḡila unsiḡ deḡa anḡam degsi marej.

<sup>42</sup> Bole, Juda gate gargekoba naḡḡi are bulyoḡib Yesus ḡa naḡḡo areḡalo siḡḡilateb. Ariya naḡḡi Farisi naḡḡi ulainḡrsib deḡa naḡḡi boleḡ di Yesus aḡa ḡam marosaioḡneb. Naḡḡi are ḡaleb, “Iga boleḡ di Yesus aḡa ḡam marḡom di Farisi naḡḡi iga ḡotei tal miligiḡ ḡilḡa saidḡwab.” <sup>43</sup> Naḡḡi degsib are ḡaleb. Di kiyāḡa? Naḡḡi ḡotei na naḡḡo ḡam soḡtḡajḡa arearetnḡrosai oḡnej. Tamo naḡḡi na naḡḡo ḡam soḡtḡajḡa deḡa arearetnḡroḡnej.

*Yesus aḡa anḡam a tamo siḡitosim tamo unḡasari naḡḡi peginḡrḡas*

<sup>44</sup> Onaqa Yesus a tulan lelenosiq marej, “Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di a e qa segi aqa areqalo singilatqasai. Ijo Abu e qarinqej qaji a qa dego aqa areqalo singilatqas. <sup>45</sup> Tamo bei a e nubqas di a ijo Abu e qarinqej qaji di dego unqas. <sup>46</sup> E pulon bulosim mandamq aiyem. Deqa tamo unqasari kalil e qa nanqo areqalo singilateqnum qaji nanqi ambruq di sqasai. <sup>47</sup> Tamo bei a ijo anjam qusimqa ariya a dauryqasai di e na a pegiyqasai. E tamo unqasari nanqi peginjrqas bosai. E nanqi elenqajqa bem. <sup>48</sup> Tamo unqasari nanqi e qoreibosib ijo anjam quqwa uratqab di nanqi peginjrqajqa tamo bei unu. Anjam e mareqnum qaji a segi tamo sigitosim tamo unqasari nanqi peginjrqas. Dijo batiamqa anjam dena nanqi peginjrqas. <sup>49</sup> E ijo segi areqalo na anjam marosaieqnum. Ijo Abu e qarinqej qaji a na anjam merbeqnaqa quoqnsim agi mareqnum. <sup>50</sup> E qalieonum, ijo Abu aqa anjam di nambile gaigai sqajqa anjam. Deqa anjam kalil e mareqnum qaji di ijo Abu na e merbeqnaqa quoqnsim agi mareqnum.”

## 13

### *Yesus na aqa angro nanqo sinqa yansetnjrej*

<sup>1</sup> Juda nanqo yori bati koba jojomonaqa Yesus a endegsi qalieej, “E mandamq endi so bati koboqo. E moisiy ijo Abu aqaq olo oqwa bati brantqo.” Yesus na aqa segi angro mandamq di soqneb qaji nanqi tulan qalaqalainjroqnsiq gilsiq aqa moiqa bati itej.

<sup>2</sup> Deqa a nanqi koba na awoosib inji uyoqneb. Di bilaq. Inji uyeqnebqa Satan a Judas Iskariot aqaq aiyej. Aisiqa Judas na Yesus osim jeu tamo nanqo banq di atqajqa deqa are tigeltetej. Judas a Saimon Iskariot aqa njiri. <sup>3</sup> Yesus a qalieej, aqa Abu na inji inji kalil aqa banq di atelenej. A Qotei aqaq na bej puluosim Qotei aqaq olo oqwas di dego qalieej. <sup>4</sup> Deqa a aqa angro nanqi koba na inji uyoqnsibqa a tigelosiq aqa gara olekoba piqtosiq jejamu piyo qaji gara osiqa tigej. <sup>5</sup> Tigsiq kangal tamo bulosiq tabirq di ya qamsiq aqa angro nanqo sinqa yansetnjroqnsiq jejamu piyo qaji gara dena piyetnjroqnej.

<sup>6</sup> Osiqa Pita aqa sinqa yansetqa laqnaqa minnej, “O Tamo Koba, ni ijo sinqa yansetbqam e?” <sup>7</sup> Onaqa Yesus na kamba minnej, “Kumbra e endego yeqnum endi ni utru poimosai unu. Bunuqna ni poimqas.” <sup>8</sup> Onaqa Pita na Yesus saidyosiq minnej, “Ni ijo sinqa yansqasai. Sai bole sai.” Onaqa Yesus na minnej, “E ni yansmqasai di ni e ombla sqa keresai.” <sup>9</sup> Onaqa Saimon Pita na minnej, “O Tamo Koba, ni ijo sinqa segi yansaim. Ijo banq ti gate ti dego yansetbe.” <sup>10</sup> Onaqa Yesus na minnej, “Tamo a yalqo a olo yalqasai. Aqa sinqa segi yansqas di kere. Dena a torei milalo sqas. Ningi milalo unub. Ariya ningi kalil milalo sosai.” <sup>11</sup> Yesus a qalieej, aqa angro bei agi Judas a na Yesus osim jeu tamo nanqo banq di atqas. Deqa a na minjrej, “Ningi kalil milalo sosai.”

<sup>12</sup> Yesus a nanqo sinqa yansetnjrsiq koboonaqa aqa segi gara olekoba olo jigsiq awoosiq nenemnjrej, “Kumbra e endego ningi enqonum qaji di ningi utru poingwo e?” <sup>13</sup> Ningi e merbeqneb, ‘O Qalie Tamo Koba. O gago Tamo Koba.’ Ningi kere e merbeqneb. Agi e segi qujai. <sup>14</sup> E nunqo Tamo Koba. E nunqo Qalie Tamo Koba dego. Ariya e nunqo sinqa yansetnqonum deqa ningi dego segi segi qa kumbra degyoqniy. <sup>15</sup> Kumbra e endego ningi osornqonum qaji di ningi kamba dego degsib yoqniy. <sup>16</sup> E bole mernqwai. Kangal tamo na aqa tamo koba bunyqa keresai. Tamo a wau qa gilqas di a na tamo a qarinyqo qaji di bunyqa keresai. <sup>17</sup> Kumbra e yeqnum endi aqa utru ningi poingim dauryiy. Yimqa ningi tulan areboleboleingwas.

<sup>18</sup> “Ijo anjam endi e ningi kalil qa marosai. E na ningi giltngem deqa e ningi qa qalie bole. Ariya Qotei aqa anjam bei nengrenq di unu qaji di aqa damu brantqas. Anjam agiende, ‘Tamo e ombla bem quiq di tuqtosim uyqas qaji a na e jeutbqas.’ <sup>19</sup> Kumbra di brantosaisonaqa e nami mernqonum. Deqa kumbra di brantimqa ningi e qa nunqo areqalo singilatosib marqab, ‘Bole, Yesus a segi qujai gaigai degsi unu.’ <sup>20</sup> E bole mernqwai. Tamo bei na tamo unqasari e qarinqnjronum qaji nanqi osim geregereinjrqas di

a e dego osim gereibqas. A e osim gereibqas di a na ijo Abu e qarınbej qaji a dego osim gereiyqas.”

### *Judas a Yesus osim jeu tamo nanjo banq di atqas*

<sup>21</sup> Yesus a degsi marsıqa are tulan gulbekobaiyonaqa olo marej, “E bole mernıgwai. Ijo angro bei na e osim jeu tamo nanjo banq di atqas.” <sup>22</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanıi segi segi kokoqoqneb. Yesus a angro yai qa degsi marej di nanıi qaliesai deqa nanıi degyoqneb. <sup>23</sup> Yesus aqa angro bei agi Yesus na tulan qalaqalaiyoqnej qaji a Yesus aqa areq di awesoqnej. <sup>24</sup> Deqa Saimon Pita a ban na angro di minjej, “Ni na Yesus nenemyimqa a angro yai qa degsi marqo di mermqas.” <sup>25</sup> Onaqa angro dena Yesus beteryosıqa nenemyej, “O Tamo Koba, ni angro yai qa degsi maronum?” <sup>26</sup> Onaqa Yesus na minjej, “Angro e endego bem osiy quıi di tuqtosiy anaiyqai qaji a na e osim jeu tamo nanjo banq di atqas.” Degsi minjsıqa bem quıi di tuqtosıq Saimon Iskariot aqa nıri Judas anaiyej.

<sup>27</sup> Anaiyonaq Satan a Judas aqa are miligiq ainaqa Yesus na minjej, “Ni kumbra yqam qaji di endego yoqujat.” <sup>28</sup> Yesus a Judas degsi minjnaqa aqa angro kalil awesoqneb qaji nanıi qusıbqa Yesus na Judas kiyaga anjam di minjej nanıi deqa poinrosai. <sup>29</sup> Judas a nanjo silali jugwajqa qun taqatoqnej deqa nanıi qudei are qaleb, Judas a gilsim yori bati aqa inıi inıi awaiyqajqa deqa kiyo Yesus na degsi minjej. Nanıi qudei are qaleb, Judas a gilsim inıi awaiyosim tamo sougetejunub qaji nanıi anainjrqas. <sup>30</sup> Onaqa Judas a bem di uysıqa warum uratosıq oqedej. Di qolo.

### *Yesus na aqa angro nanıi dal anjam bunuj enjrej*

<sup>31</sup> Judas a oqedonaqa Yesus a endegsi marej, “Bini e Tamo Angro ñam koba oqai. E ñam koba otqa Qotei a dego ñam koba oqas. <sup>32</sup> Qotei a ñam koba osımqa a na e dego ñam koba ebqas. A urur ñam koba ebqas. <sup>33</sup> O ijo angro nıngi quıy. E nıngi koba na sokiñalayosiy uratnıgitqa nıngi e qa ñamoqnqab. Qure e oqwai di nıngi oqwa keresai. E nami Juda tamo kokba nanıi degsi minjroqnem agi bini nıngi dego olo mernıgonum. <sup>34</sup> Endego e dal anjam bunuj enıgwai. Dal anjam bunuj agiende. Nıngi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. E nıngi qalaqalainıgeqnum dego kere nıngi kamba dego segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. <sup>35</sup> Nıngi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniyqa tamo kalil nanıi nunjo kumbra di unoqnsib dena qalieoqnqab, nıngi ijo angro bole.”

### *Yesus na Pita minjej, “Ni maroqalubtqam, ‘E Yesus qaliesai’ ”*

<sup>36</sup> Onaqa Saimon Pita na Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, ni qabitqam?” Onaqa Yesus na minjej, “Qure e oqwai di ni mati oqwa keresai. Bunıqna ni e daurbosım qure deq oqwam.” <sup>37</sup> Onaqa Pita na olo Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, kiyaga e bini ni daurmqa keresai? Ni marımqa e ni qa ijo ñambile uratosiy moiqai.”

<sup>38</sup> Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni e qa ino ñambile uratosım moiqam e? E bole mermqai. Tuwe anjamosaisoqnımqa ni maroqalubtqam, ‘E Yesus qaliesai.’ ”

## 14

### *Iga Qotei aqaq oqwajqa gam agi Yesus a segi qujai*

<sup>1</sup> Osıqa Yesus a olo marej, “Nıngi are gulbeıngaiq. Nıngi Qotei qa nunjo areqalo sıngilateqnum ariya nıngi e qa dego nunjo areqalo sıngilatoqniy. <sup>2</sup> Ijo Abu aqa talq di warum gargekoba unub. E oqsıy nunjo segi segi warum gereiyetıgwai. Ijo anjam di bolesai qamu e nıngi mernıgosai qamu. <sup>3</sup> E nunjo segi segi warum gereiyetıgsıy olo bosıy nıngi joqsıy qure e sqai di nıngi dego e ombla sqab. <sup>4</sup> Qure e sqai deq oqwajqa gam di nıngi qalie.”

<sup>5</sup> Onaqa Tomas na Yesus minjej, “O Tamo Koba, qure ni oqwam di ıga qaliesai. Deqa ıga kiyersım qure deq oqwajqa gam qalieqom?” <sup>6</sup> Onaqa Yesus na minjej, “E segi gam.

E segi anjam bole qa utru. E segi nambile qa utru dego. Tamo bei a gam bei na ijo Abu aqaq oqwa keresai. Ijo Abu aqaq oqwajqa gam agi e segi qujai. <sup>7</sup> Ningi e qa qalieonub qamu ningi ijo Abu qa dego qalieonub qamu. Agi endego ningi ijo Abu qa qalieqa utru atonub. Osib ningi a unonub.”

<sup>8</sup> Onaqa Filip na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni na ino Abu osorgimqa di iga qa kereqas.” <sup>9</sup> Onaqa Yesus na minjej, “O Filip, e bati olekoba ningi koba na soqnem. Ni e qa qalieosai unum e? Tamo a e nubqo di a ijo Abu dego unqo. Deqa ni kiyaaqa e merbonum, ‘Ni na ino Abu iga osorge?’ <sup>10</sup> E ijo Abu beteryesonam a e dego beterbejunu di ni poimosai kiyo? Anjam e na ningi merngeqnum qaji endi ijo segi areqalo na merngosai. Ijo Abu na e beterbesosiqqa aqa wau ojeqnu. <sup>11</sup> E ijo Abu beteryesonam a e dego beterbejunu. Ningi ijo anjam di qusib e qa nunqo areqalo singilatiy. Saiaqqa wau kalil e nunqo namdamuq di yeqnum qaji di ningi unsib e qa nunqo areqalo singilatiy.

<sup>12</sup> “E bole merngwai. Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di wau kalil e yeqnum qaji a dego yoqnqas. Osim ijo wau di bunyosim wau tulan kokba yoqnqas. Di kiyaaqa? E ijo Abu aqaq olo oqwai deqa. <sup>13</sup> E Qotei aqa Niri unum deqa ningi ijo nam na inqai bei qa Qotei pailyqab di e na inqai di engwai. Yim dena ijo Abu a nam koba oqas. <sup>14</sup> Ningi ijo nam na inqai bei qa Qotei pailyqab di e na inqai di engwai.”

### *Yesus a aqa Abu minjim a na aqa Mondor Bole qarinyqas*

<sup>15</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi e qalaqalaibqab di ningi ijo anjam dauryoqnqab. <sup>16</sup> Amqa e ijo Abu minjitqa a na Aqaryainqo Tamo qarinyim nunqoq bosim singilatngwas. Osim a bati gaigai ningi koba na sqas. <sup>17</sup> Aqaryainqo Tamo di a anjam bole qa Mondor. Tamo unqasari mandamq endi unub qaji nanqi Mondor di oqa keresai. Nanqi a unosaieqnu. Nanqi a qa qaliesai dego. Ariya ningi a qa qalie. A ningi koba na unub. Bunuqna a bosim nunqo are miligiq di sqas.

<sup>18</sup> “E ningi mandum angro bul uratngwasai. E nunqoq olo bqai. <sup>19</sup> Sokiñala tamo unqasari mandamq endi unub qaji nanqi e olo nubqasai. Ariya ningi e nubqab. E nambile unum deqa ningi dego nambile sqab. <sup>20</sup> Sosibqa bati deqa ningi endegsib qalieqab, e na ijo Abu beteryesonam ningi kamba e beterbesonab e ningi beterbejunum. <sup>21</sup> Ningi quiy. Tamo bei na e qalaqalaibqas di a ijo dal anjam dego qusim dauryoqnqas. Yim ijo Abu na kamba tamo di qalaqalaiyqas. E na dego tamo di qalaqalaiyoqnsiy aqaq di brantoqnsiyqa e segi qa babtoqnqai.”

<sup>22</sup> Onaqa Judas bei Judas Iskariot sai a na Yesus endegsi nenemyej, “O Tamo Koba, kiyaaqa ni tamo unqasari kalil mandamq endi unub qaji nanqoq di brantqa saidosim gago segiq di brantoqnsim ni segi qa babtoqnqam?” <sup>23</sup> Onaqa Yesus na minjej, “Tamo bei na e qalaqalaibqas di a ijo anjam dauryoqnqas. Yim ijo Abu na kamba tamo di qalaqalaiyimqa aqo ijo Abu wo aqaq bosim a ombla gaigai sqom. <sup>24</sup> Tamo bei a e qalaqalaibqasai di a ijo anjam dauryqasai. Anjam e na ningi merngeqnum qaji endi ijo anjam sai. Anjam endi ijo Abu e qarinqbei qaji aqa anjam.

<sup>25</sup> “Anjam endi e ningi koba na sosim merngeqnum. <sup>26</sup> Bunuqna Aqaryainqo Tamo a nunqoq bosim singilatngwas. A Mondor Bole. Ijo Abu na a qarinyim ijo nam na bosim anjam kalil ningi merngekritqas. Osim nunqo areqalo tigeltetngimqa anjam kalil e ningi merngeqnum qaji deqa olo are qaloqnqab.

<sup>27</sup> “E ningi uratngwa osiy nunqo are latetngwai. E segi are lawo unum deqa e nunqo are latetngwai. Mandam tamo bei na degsim nunqo are latetngwa keresai. Deqa ningi are gulbeinqaiq. Osib ulaaib. <sup>28</sup> E ningi endegsim merngonum quonub, ‘E ningi uratngsiy olo nunqoq bqai.’ Ningi e qalaqalaibonub qamu ningi ijo anjam deqa areboleboleingwo qamu. Di kiyaaqa? E ijo Abu aqaq olo oqwai deqa. Ijo Abu agi a na e tulan bunbejunu. <sup>29</sup> E ijo Abu aqaq oqosaisosim anjam endi merngonum. Deqa bunuqna e ijo Abu aqaq oqitqa ningi e qa nunqo areqalo torei singilatqab.

<sup>30</sup> “Mandam endeqa gate koba Satan a beqnu. A na e gulbe bei ebqa keresai. Deqa e olo anjam olekoba totoryosiy merngwasai. <sup>31</sup> Ijo are koba endegsi unu. Mandam qaji tamo ungasari nanngi qalieqab, e ijo Abu qalaqalaiyeqnum deqa anjam a na merbeqnu qaji di e dauryeqnum. Ariya ningi tigelab iga gilqom.”

## 15

### *Yesus a wain namtan bole*

<sup>1</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “E segi wain namtan bole. Ijo Abu a wain wau qa lanja. <sup>2</sup> Ijo dani qudei nanngi gei bole atqasai di ijo Abu na nanngi ginjenjrsim taqal breinjrqas. Ijo dani nanngi gei bole atelenqab di ijo Abu na gereinjrimqa nanngi olo gei koba atelenqab. <sup>3</sup> Anjam kalil e nami merngoqnem qaji dena ningi gereingej koboej. <sup>4</sup> Ningi e beterbesoqniy. Yimqa e dego ningi beterngesqai. Nam dani a segi sqas di a geitqa keresai. Qoboq di beteresqas di a geitqas. Dego kere ningi e beterbesqasai di ningi gei bole atqa keresai.

<sup>5</sup> “E segi wain namtan bole. Ningi ijo dani bul. Tamo bei a e beterbesqas di e dego a beteryesqai. Yimqa a gei koba atelenqas. Ningi e uratbqab di ningi wau bei yqa keresai. <sup>6</sup> Tamo bei a e beterbesqasai di a nam dani uge bul ginjenyosib taqal breiyib kangranamqa koroiyosib namyuwoq di breiyib yugwas.

<sup>7</sup> “Ningi e beterbesosib ijo anjam nungoq di soqnimqa ningi ingi bei qa Qotei pailyqab di a na ingi di engwas. <sup>8</sup> Ningi gei koba atelenosib ijo angro bole soqniy. Yimqa ijo Abu aqa nam tulan kobaqas. <sup>9</sup> Ijo Abu na e qalaqalaibeqnu dego kere e na ningi qalaqalaingeqnum. Deqa ningi gaigai ijo qalaqalaiyo kumbraq di soqniy. <sup>10</sup> Ningi ijo dal anjam kalil dauryoqnaqab di ningi ijo qalaqalaiyo kumbraq di sqab. E ijo Abu aqa dal anjam dauryoqnsimqa aqa qalaqalaiyo kumbraq di unum dego kere. <sup>11</sup> E segi areboleboleibeqnu deqa ningi dego areboleboleingonem. Ijo arebolebole di nungoq di tulan kobaoqnem. Utru deqa e na anjam endi ningi merngonum. <sup>12</sup> Ijo dal anjam agiende. E na ningi qalaqalaingeqnum dego kere ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. <sup>13</sup> Qalaqalaiyo kumbra tulan bolequja bei agiende. Tamo bei na aqa was nanngi aqaryainjrqa osimqa aqa segi nambile uratosim moiqas. Qalaqalaiyo kumbra dena qalaqalaiyo kumbra kalil tulan bunjrejunu. <sup>14</sup> Ningi ijo anjam kalil e na merngeqnum qaji endi dauryqab di ningi ijo segi was bole sqab. <sup>15</sup> Anjam kalil ijo Abu na e merbeqnaq queqnum qaji di e ubtosim ningi merngeqnum. Deqa e ningi ‘was’ merngeqnum. E ningi ‘kanjal tamo’ merngosaieqnum. Kanjal tamo a aqa tamo koba aqa wau qaliesai.

<sup>16</sup> “Ningi na e giltbosai. E na ningi giltngem. Osim ningi wau engem. Ningi gilsib gei koba atelenoqniqab nungo gei gaigai sqajqa deqa e na ningi wau engem. Deqa ningi ijo nam na ingi bei qa ijo Abu pailyqab di a na ingi di engwas. <sup>17</sup> E na ningi dal anjam endegsi merngwai. Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy.”

### *Mandam qaji tamo ungasari nanngi na Yesus aqa angro nanngi jeutnjreqnub*

<sup>18</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Mandam qaji tamo ungasari nanngi na ningi jeutngeqnum. Deqa ningi endegsi poingem, nanngi namoqna e dego jeutboqneb. <sup>19</sup> Ningi mandam qaji tamo unub qamu mandam qaji tamo ungasari nanngi na ningi qalaqalaingeqnum qamu. Agi nanngi na nanngo segi was nanngi qalaqalaingreqnub dego kere. Ariya ningi mandam qaji tamo sai. E na ningi giltngem deqa ningi mandam qaji kumbra urateb. Utru deqa mandam qaji tamo ungasari nanngi na ningi jeutngeqnum. <sup>20</sup> E nami merngonum, kanjal tamo na aqa tamo koba bunyqa keresai. Ningi anjam deqa are qaliy. Jeu tamo nanngi na e ugeugeiboqneb dego kere nanngi na ningi ugeugeingonqab. Nanngi ijo anjam dauryoqneb qamu nanngi nungo anjam dego dauryeqnub qamu. <sup>21</sup> Ariya nanngi ijo Abu e qarinqbej qaji a qa qaliesai. Deqa nanngi ningi ugeugeingonqab. Di kiyaaqa? Ningi ijo nam ejunub deqa.



<sup>22</sup> “E bosim nanği anjam minjrosai qamu nanği une saiqoji unub qamu. Ariya e nanği anjam minjrem deqa nanği nanço une ulitqa gam saiqoji. <sup>23</sup> Tamo bei na e jeutbqas di a na ijo Abu dego jeutqas. <sup>24</sup> E manwa qudei tamo bei na nami yosaiqnej qaji di nanço ambleq di babtosai qamu nanği une saiqoji unub qamu. Ariya e nanço ambleq di manwa qudei babteqnamqa nanği unoqnsib aqo ijo Abu wo jeutgeqñub. <sup>25</sup> Nanço kumbra dena dal anjam bei nenğrenq di unu qaji di aqa damu brantej. Anjam agiende, ‘Tamo nanği e lanja jeutbeqñub.’

<sup>26</sup> “Aqaryainço Tamo a ijo Abu ombla unub. E na a qarinyit nunçoq bqas. A anjam bole qa Mondor. A ijo Abu aqaq dena bqas. Bosim ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim marqas. <sup>27</sup> Ninği dego ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosib marqab. Di kiyaaqa? Nami e ijo wau utru atem bati deqa ninği e ombla sosib ijo wau unoqñeb dena bosib agi bini ninği e ombla unum.

## 16

<sup>1</sup> “Ninği ijo ñam uratosib ulonjaib deqa e na anjam endi merngeqñum. <sup>2</sup> Bunuqna jeu tamo nanği na ninği taqal breinjosib ninği olo Qotei tal miligiq gilqa saidnğwab. Osib bati bei bamqa nanği na ninği moiyoñnjoqñqab. Osib endegsib are qaloqñqab, ‘Iga Qotei aqa wau ojeqñum deqa iga na nanği moiyoñnjoqñum.’ <sup>3</sup> O ijo anğro, jeu tamo nanği aqo ijo Abu wo qa qaliesai deqa nanği ninği degñwab. <sup>4</sup> Nanği ninği degñgibqa ninği ijo anjam e bini merngeqñum qaji endeqa olo are qaliy.”

### *Yesus a Mondor Bole qa anjam marej*

Osiqa Yesus a olo marej, “Nami e ninği koba na soqnem bati deqa e na anjam endi ninği mernğosaioqñem. <sup>5</sup> Sokiñala e ninği uratñgsiy ijo Abu e qarınbej qaji aqaq olo oqwai deqa bini e anjam endi ninği merngeqñum. Ariya ninği kamba e nenembosaieqñub, ‘Ni qabitqam?’ degbosai. <sup>6</sup> E ninği anjam endi merngeqñum deqa ninği are gulbeinğeqñu. <sup>7</sup> E bole mernğwai. E ninği uratñgsiy oqwai. E oqwasai di Aqaryainço Tamo agi Mondor Bole a nunçoq bqasai. Utru deqa e ninği uratñgsiy oqwai. E oqsiy Mondor qarinyitqa a nunçoq bqas. <sup>8</sup> Bosimqa mandam qaji tamo unğasari nanço une babetñjroqñim nanği poinjroqñqas. Kumbra bole qa utru dego a na osornjroqñim nanği qalieoqñqab. Qotei a tamo unğasari nanği peginjrqaqas kumbra di dego nanği qalieqajqa deqa Mondor na nanği osornjroqñqas. <sup>9</sup> A na mandam qaji tamo unğasari nanço une babetñjroqñqas. Di kiyaaqa? Nanği e qa nanço areqalo sinğilatosaieqñub deqa. <sup>10</sup> Kumbra bole qa utru dego a na nanği osornjroqñqas. Di kiyaaqa? E ijo Abu aqaq oqitqa ninği e olo nubqasai. <sup>11</sup> Qotei a tamo unğasari nanği peginjrqaqas kumbra di dego Mondor na nanği osornjroqñqas. Di kiyaaqa? Qotei na mandam endeqa gate koba Satan pegiyosim ñamyuwoq waiyqas.

<sup>12</sup> “E anjam gargəkoba ninği mernğwajqa ijo areqaloq di unu. Bini e mernğwasai. Di kiyaaqa? Nunço areqalo na ojqa keresai deqa. <sup>13</sup> Ariya anjam bole qa Mondor a bosimqa nunço areqalo gereiyetñğimqa ninği anjam bole kalil poinğekritqas. Aqa segi areqalo na anjam mernğwasai. A anjam quocnsim di segi ninği mernğoqñqas. Osim kumbra mondoñ brantelenqas qaji di dego ubtoqñsim mernğoqñqas. <sup>14</sup> A ijo anjam osim ninği mernğoqñqas. Kumbra dena a na ijo ñam koba ti ijo sinğila koba ti boleq atqas. <sup>15</sup> Ijo Abu aqa inği inği kalil di ijo inği inği dego. Deqa e ninği mernğonum, Qotei aqa Mondor na ijo anjam osim ninği mernğoqñqas.”

### *Yesus aqa anğro nanği are gulbeinğrimqa olo bunuqna nanği areboleboleinjrqaqas*

<sup>16</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Sokiñala ninği e nubqasai. Olo sokiñala ninği e nubqab.” <sup>17</sup> Onaqa Yesus aqa anğro nanği segi segi maroqñeb, “Yesus a março, ‘Sokiñala ninği e nubqasai. Olo sokiñala ninği e nubqab.’ A dego março, ‘E ijo Abu aqaq olo oqwai.’ A

kiyaqa degsi marqo?”<sup>18</sup> Nanġi degsib maroqnsib olo maroqneb, “Yesus a kiyaaqa marqo, ‘Sokiñala’? Anjam di aqa utru iga poigosai.”

<sup>19</sup> Nanġi Yesus aqa anjam deqa nenemyqa laq nab di qalieosiqa endegsi minjrej, “E niġi mernġonum, ‘Sokiñala niġi e nubqasai. Olo sokiñala niġi e nubqab.’ Ijo anjam di aqa utru niġi poiġosai deqa niġi segi segi qaireq nub.<sup>20</sup> O ijo anġro, e bole mernġwai. Niġi akam ti sosib are tulaġ gulbeinġwas. Amqa mandam qaji tamo unġasari nanġi areboleboleinġwas. Ariya nunġo are gulbe di olo koboamqa niġi tulaġ areboleboleinġwas.<sup>21</sup> Unġa a anġro oqajqa batieqnaqa aqa jejamu tulaġ jaqatinġyeqnaqa a are gulbekobaiyeqnu. Ariya a anġro osim aqa jaqatinġ koboamqa a aqa jaqatinġ deqa olo are qalqasai. A anġro osim deqa tulaġ areboleboleiyqas.<sup>22</sup> Dego kere bini niġi are gulbeinġwo. Ariya bunuqna e niġi olo niġitqqa niġi are gulbe di uratosib tulaġ areboleboleinġwas. Nunġo arebolebole di tamo bei na olo yaingwa keresai.<sup>23</sup> Bati deqa niġi olo e anjam bei nenembqasai. E bole mernġwai. Niġi ijo ñam na inġi bei qa Abu pailyqab di a na inġi di enġwas.<sup>24</sup> Niġi nami ijo ñam na Qotei pailyosai oqneb. Ariya bini niġi inġi bei oqajqa are soqnimqa niġi ijo ñam na Qotei pailyoqniy. Osib deqa niġi inġi di osib tulaġ areboleboleinġwas.”

### *Yesus a mandam endeqa siġila kalil gotraġyosiq tigelejunu*

<sup>25</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “E niġi yawo anjam mernġoqnam. Bunuqna e olo yawo anjam bei niġi mernġwasai. Anjam aqa damu gegerere plaltosiy ijo Abu qa mernġoqnai.<sup>26</sup> Bati deqa e segi niġi qa Abu pailyqasai. Niġi ijo ñam na Abu pailyoqnaqab.<sup>27</sup> Ijo Abu a segi na niġi qalaqalaingeqnu. Di kiyaaqa? Niġi e qalaqalaiboqnsib e Qotei aqaq na bem degsi poiġeqnu deqa.<sup>28</sup> Nami e ijo Abu aqaq na bosim mandamq aiyem. Sokiñala e olo mandam uratosiy aqaq olo oqwai.”

<sup>29</sup> Onaqa Yesus aqa anġro nanġi aqa anjam di qusib minjeb, “Od, endego ni boleq di anjam ubtosim mergonum. Ni yawo anjam mergosai.<sup>30</sup> Deqa bini iga poiġwo, ni kumbra kalil qa qalieonum. Deqa iga ni anjam bei nenemmqasai. Ni namoqna gago nenem qalieonum. Utru deqa iga ni qa gago areqalo siġilatosim maronum, bole, ni Qotei aqaq na bem.”

<sup>31</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niġi e qa nunġo areqalo siġilatonub e? Di keretonub.<sup>32</sup> Niġi quiy. Bati bei bqas agi bqo. Sokiñala jeu tamo nanġi na niġi teteinġibqa niġi kalil segisegiosib nunġo qureq jaraiqab. Jaraiyibqa e segi sqai. Bole, e segi sqasai. Ijo Abu a e ombla sqom.<sup>33</sup> E anjam endi niġi mernġeqnum. Di kiyaaqa? Niġi na e beterbosib are lawo sqajqa deqa. Bole, niġi mandamq endi gulbe koba oqnaqab. Di unġum. E segi na mandam endeqa siġila kalil gotraġyosim tigelejunum. Deqa niġi are siġilatosib soqniy.”

## 17

### *Yesus a aqa anġro nanġi qa pailyej*

<sup>1</sup> Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa lanġ goge tarosiqa Qotei endegsi pailyej, “O Abu, bati brantqo. E ino segi Anġro qujai unum deqa ni ijo ñam kobaqujatimqa e kamba dego ino ñam kobaqujatqai.<sup>2</sup> Ni e siġila ebem. Siġila dena e na tamo unġasari kalil nanġi taqatnġroqnaqai. Osiy tamo kalil ni na ebem qaji nanġi nambile enġritqa nanġi nambile gaigai sqab.<sup>3</sup> Nambile gaigai sqajqa kumbra agiende. Tamo e na nambile enġreqnum qaji nanġi ni qa bole qalieeqnub. Agi ni segi Qotei bole. Nanġi e Yesus Kristus qa dego bole qalieeqnub. Agi ni na e qarinqbonam mandamq aiyem. Nambile gaigai sqajqa kumbra agide.

<sup>4-5</sup> “O Abu, e mandamq endi ino ñam koba ti ino siġila koba ti babtoqnem. Osim wau kalil ni na ebem qaji di yekritem. Nami mandam a brantosaisonaqa e ni ombla ñam koba ti soqnem. Ñam di ni na olo ebimqa aqo ombla ñam koba ti sqom.

<sup>6</sup> “Tamo kalil ni na ebem qaji nanği di e na ino ñam osornjroqnem. Deqa nanği ino anjam dauryoqneb. Nanği ino segi tamo soqneb deqa ni na nanği mandamq endena elenjosim e ebem. <sup>7</sup> Bini nanği qalieonub, ingi ingi kalil ni na e ebem qaji di inoq dena branteb. <sup>8</sup> Nanği degsib qalieonub. Di kiyaaqa? Anjam kalil ni na e merbem qaji di e kamba nanği minjrnám nanği queb. Qusib ni na e qarınbonam bem anjam di nanğo areqaloq di singilateb. Osib endegsi poinjrej, e inoq dena bem.

<sup>9</sup> “E nanği qa ni pailmonum. E mandam qaji tamo unğasari nanği qa ni pailmosai. Tamo ni na ebem qaji nanği qa segi e ni pailmonum. Di kiyaaqa? Nanği ino tamo unub deqa. <sup>10</sup> Ijo tamo kalil nanği di ino dego. Ino tamo kalil nanği di ijo dego. Nanğoq dena e ñam kobaquja eqnum.

<sup>11</sup> “E inoq olo bqai. Deqa e mandamq endi olo sqasai. Ariya tamo ni na ebem qaji nanği mandamq endi sqab. O Abu, ino kumbra kalil tulañ boledamu. Ni segi qujai une saiqoji. Ino ñam koba ni na ebem qaji ñam dena ni na ijo tamo nanği taqatnjroqnime. Amqa aqo aiyel are qujaitosim unum dego kere nanği kamba are qujaitosib sqab. <sup>12</sup> E nanği koba na sosimqa ino ñam kobaquja ni na ebem qaji ñam dena nanği taqatnjroqnem. Deqa ijo anğro bei padalosai. Anğro qujai agi ni nami padalqajqa giltem qaji a segi padalqas. A padalamqa ino anjam nenğrenq di unu qaji di aqa damu brantqas. <sup>13</sup> E olo inoq bqai. Ijo segi arebolebole tulañ kobaosim tamo ni na ebem qaji nanğoq di gaigai sqajqa deqa e mandamq endi sosimqa anjam endi mareqnum.

<sup>14</sup> “E na nanği ino anjam minjroqnem. Utru deqa mandam qaji tamo unğasari nanği na nanği jeutnjreqnub. Nanği mandam qaji tamo sai. Agi e dego mandam qaji tamo sai. <sup>15</sup> Ni na nanği joqsim nanği mandam uratosib lañ qureq oqwajqa deqa e ni pailmosai. Nanği mandamq endi soqnib ni na nanği taqatnjroqnim tamo uge Satan na nanği ugeugeinjraim deqa e ni pailmonum. <sup>16</sup> Nanği mandam qaji tamo sai. Agi e dego mandam qaji tamo sai. <sup>17</sup> Ino anjam kalil bole. Ni ino anjam bole di nanği minjroqne. Yimqa anjam di nanğo are miligiq di wauoqnimqa nanği ino segi tamo tıntıñ sqab. <sup>18</sup> Nami ni na e qarınbonam mandamq aisim tamo unğasari nanğo ambleq di soqnem. Deqa e kamba tamo ni na ebem qaji nanği qarınjritqa mandam qaji tamo unğasari nanğo ambleq di sqab. <sup>19</sup> E nanği qa are qalsiy ijo segi jejamu ni emekritqai. Ijo kumbra dena nanği ino segi tamo tıntıñ sosib ino anjam bole dauryoqñqab.

<sup>20</sup> “E ijo anğro 11 nanği qa segi ni pailmosai. Bunuqna nanği ijo anjam mare mare laqñibqa tamo unğasari gargekoba nanği nanğo anjam quoqnsib e qa nanğo areqalo singilatoqñqab. E nanği qa dego ni pailmonum. <sup>21</sup> O Abu, ni ijoq di unum. E dego inoq di unum. Aqo aiyel are qujaitosim unum. Ijo segi tamo unğasari kalil nanği dego aqo aiyel koba na are qujaitosim sqajqa deqa e ni pailmonum. Yimqa mandam qaji tamo unğasari nanği qalieqab, ni na e qarınbonam bem. <sup>22</sup> Aqo aiyel are qujaitosim unum. Ñam koba ni na ebem qaji di e kamba olo ijo segi tamo unğasari nanği enjrem. Di kiyaaqa? Nanği dego aqo aiyel koba na are qujaitosim sqajqa deqa. <sup>23</sup> E ijo segi tamo unğasari nanğoq di unum. Ni ijoq di unum. Kumbra dena nanği kalil dego aqo aiyel koba na are qujaitosim sqom. Soqñimqa mandam qaji tamo unğasari nanği na nanği unjrsibqa qalieqab, ni na e qarınbonam bem. Osib qalieqab, ni e qalaqalaibeqnum dego kere ni ijo segi tamo unğasari nanği qalaqalainjreqnum.

<sup>24</sup> “O Abu, tamo unğasari ni na ebem qaji qure e sqai di nanği dego e ombla qure dia sqom. E deqa ni pailmonum. Nanği e ombla sosibqa ñam koba ni na ebem qaji di unqajqa deqa ti e ni pailmonum. Nami ni mandam atosaisosimqa ñam koba di e ebem. Di kiyaaqa? Ni na e qalaqalaiboqnem deqa. <sup>25</sup> O Abu, ino kumbra kalil tulañ bole tıntıñ. Mandam qaji tamo unğasari nanği ni qa qaliesai. Ariya e ni qa qalie bole. Ijo segi tamo unğasari nanği dego ni qa qalie bole. Deqa nanği qalieonub, ni na e qarınbonam bem. <sup>26</sup> E ino ñam nanği osornjroqnem. Nanği olo osornjrqai. Yimqa ni na e qalaqalaibeqnum dego kere nanği ino qalaqalaiyo kumbraq di sqab. Amqa e segi nanği koba na sqom.”

## 18

### *Judas a Yesus osiq jeu tamo nanjo banq di atej*

<sup>1</sup> Yesus a degsi Qotei pailyosiq koboonaqa a na aqa angro nanqi joqsiqa koba na walwelosib Kidron ya dosib taqal beiq aisib nañu agu beiq di soqneb. <sup>2</sup> Bati gaigai Yesus aqa angro nanqi koba na nañu agu dia korooqneb. Deqa Yesus aqa angro Judas agi Yesus osim jeu tamo nanjo banq di atqas qaji a nañu agu di qaliesoqnej. <sup>3</sup> Deqa a na qaja tamo gargekoba nanqi wanjal ti lam ti sebru ti elenonab joqsiqa nañu agu deq gileb. Atra tamo kokba ti Farisi ti nanqi na nanqi qarinjrnab Yesus ojqa gileb. Rom nanjo qaja tamo qudei dego nanqi koba na gileb. <sup>4</sup> Gulbe kalil Yesus aqaq di brantqas qaji di a nami qaliesoqnej. Deqa qaja tamo nanqi aqaq bonabqa a nanjo areq aisiqa nenemnjrej, “Ninji yai qa bonub?”

<sup>5</sup> Onaqa nanqi na kamba minjeb, “Iga Yesus Nasaret qaji a qa bonum.” Onaqa Yesus na minjrej, “E agiende.” Judas agi Yesus osiqa qaja tamo nanjo banq di atej qaji a nanqi koba na tigelesoqneb. <sup>6</sup> Onaqa nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa qore na ululoñosib ñereñeb.

<sup>7</sup> Onaqa Yesus na olo nenemnjrej, “Ninji yai qa bonub?” Onaqa nanqi na minjeb, “Iga Yesus Nasaret qaji a qa bonum.” <sup>8</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “E nami merngonum, e agiende. Ninji e qa bonub di e segi ojjiy. Ijo angro nanqi uratnjrib gileb.” <sup>9</sup> Yesus a nanqi degsi minjrej deqa aqa anjam bei nami marej qaji di aqa damu brantej. Agi a nami endegsi marej, “O Abu, tamo nanqi ni na ebem qaji bei e uratit padalqasai.”

<sup>10</sup> Onaqa jeu tamo nanqi Yesus ojeqnab Saimon Pita na aqa sebru osiqa atra tamo gate aqa kanjal tamo bei gateq di qalqajqa waiyej grotosiqa dabkala segi gentetej. Kanjal tamo di aqa ñam Malkus. <sup>11</sup> Onaqa Yesus na Pita minjej, “Ino sebru olo ate. E jaqatinj koba oqai. Jaqatinj di ya uge uyo bul. Di uyqai. Ijo Abu na merbej, ‘Ni jaqatinj di oqam.’ ”

### *Qaja tamo nanqi Yesus ojsib Anas aqa talq osib aiyeb*

<sup>12</sup> Onaqa qaja tamo nanqi ti nanjo gate koba a ombla na Yesus ojsib aqa ban tonteteb. <sup>13</sup> Osib Kaiafas aqa sou Anas aqa talq osib aiyeb. Kaiafas a wausau deqa Juda nanjo atra tamo gate soqnej. <sup>14</sup> Agi a nami Juda tamo kokba nanqi minjrej, “Tamo qujai a tamo ungasari kalil nanqi qa moiqa di kere.”

### *Pita a marej, “E Yesus aqa angro sai”*

<sup>15</sup> Qaja tamo nanqi Yesus osi aiyeqnabqa Saimon Pita a qoreq na Yesus dauryosiq aiyej. Yesus aqa angro bei dego a dauryosiq aiyej. Angro di atra tamo gate a qalie. Deqa a Yesus dauryosiq torei jeñ miligiq gilsiq atra tamo gate aqa talq di brantej. <sup>16</sup> Ariya Pita a siranme qala oqeq di tigelesoqnej. Onaqa Yesus aqa angro agi atra tamo gate a qaliesoqnej qaji a na siranme taqato uña minjnaqa odyonaqa Pita osiq ombla na jeñ miligiq gilsib tal qalaq di tigelesoqneb. <sup>17</sup> Onaqa siranme taqato uña a na Pita nenemyej, “Ni Yesus aqa angro kiyo?” Onaqa Pita na kamba minjej, “Eo. E aqa angro sai.” <sup>18</sup> Kanjal tamo nanqi ti tal taqato tamo nanqi ti yornjrnaqa ñam tunjuyosib ñamyuwo areq di tigelesosib ñam yoroqneb. Onaqa Pita a dego bosiq nanqi koba na tigelesosib ñam yoroqneb.

### *Atra tamo gate a anjam gargekoba Yesus nenemyoqnej*

<sup>19</sup> Bati deqa atra tamo gate a anjam gargekoba Yesus nenemyoqnej. Yesus aqa angro nanqi qa ti aqa anjam a na tamo ungasari nanqi minjroqnej qaji deqa ti nenemyoqnej. <sup>20</sup> Onaqa Yesus na kamba minjej, “E boleq di tamo ungasari nanqi anjam minjroqnem. E bati gaigai Qotei tal miligiq di, atra tal miligiq di, Juda nanjo koro sawaq di anjam palontoqnsim minjroqnem. E uliosim anjam minjrosaiognem. <sup>21</sup> Deqa ni kiyaaq a nenemkobai beqnum? Tamo ungasari ijo anjam quoqneb qaji nanqi segi nenemnjrimqa nanqi na mermqab. E anjam minjroqnem qaji di nanqi qalie.”

<sup>22</sup> Yesus a atra tamo gate degsi minjnaqa qaja tamo bei Yesus aqa areq di tigelesoqnej qaji a ban lubtosiqa Yesus aqa ulatamuq di qaleb. Osiqa minjej, “Ni kiyaga atra tamo gate aqa medabu ojonum?” <sup>23</sup> Onaga Yesus na kamba minjej, “E anjam maronum endi gisanamqa ubtosim merbe. Ariya ijo anjam boleamqa ni kiyaga e lubonum?”

<sup>24</sup> Onaga Anas na aqa qaja tamo nanji minjrnaqa Yesus osib atra tamo gate Kaiafas aqaq gileb. Yesus aqa ban tonto qorbi sonaq osi gileb.

*Pita a olo marej, “E Yesus aqa angro sai”*

<sup>25</sup> Saimon Pita a nanyuwo areq di tigelesosiq nam yoreqnaqa tamo qudei na minjeb, “Ni dego Yesus aqa angro bei kiyo?” Onaga Pita a saidosiq minjrej, “Eo. E aqa angro sai.”

<sup>26</sup> Onaga atra tamo gate aqa kanjal tamo bei na Pita minjej, “E ni kiyo Yesus ombla nanu aguq di sonam numonum?” Tamo di agi Pita na tamo dabkala gentetej qaji aqa was. <sup>27</sup> Onaga Pita a olo saidosiq minjej, “Di e sai.” Pita a degsi gisanjoqalubtonaqa tuwe anjamej.

*Juda tamo kokba nanji na Yesus osib Pailat aqa talq gileb*

<sup>28</sup> Onaga nobqolo malu qameqnaq Juda tamo kokba nanji na Kaiafas aqa talq dena Yesus osib Rom nanjo mandor Pailat aqa tal kobaqujaq gileb. Nanji tal miligiq gilosai. Nanji endegsib are qaleb, “Pailat a Juda tamo sai. A sawa bei qaji tamo. Deqa iga aqa tal miligiq gilqa getento. Gago dal anjam degsi unu. Iga aqa tal miligiq gilqom di iga une ti sqom. Deqa gago yori bati koba brantimqa iga ingi uyqa keresaiigwas.” Nanji degsib are qalsib deqa nanji Pailat aqa tal miligiq gilosai. <sup>29</sup> Nanji oqeq di tigelesonabqa Pailat a segi oqedosiq nanjoq di brantej. Brantosiqa nenemnjrej, “Tamo endi aqa une kiye qa ninji a osib ijoq bonub?” <sup>30</sup> Onaga nanji na Pailat minjeb, “Tamo endi a kumbra uge yosai qamu iga inoq osi bosai qamu.”

<sup>31</sup> Onaga Pailat na olo minjrej, “Ninji a olo osi aisib nunjo segi dal anjam na aqa une qa pegiyiy.” Onaga nanji na kamba Pailat minjeb, “Iga Juda tamo. Deqa iga na tamo moyotqa keresai.” <sup>32</sup> Nanji Pailat degsib minjeb deqa anjam bei Yesus a nami marej qaji di aqa damu brantej. Agi Yesus a gam kiye na moiqa di a segi nami ubtej.

<sup>33</sup> Onaga Pailat a olo puluosiqa aqa tal miligiq gilsiq aqa qaja tamo nanji minjrnaqa nanji na Yesus osib aqa areq beb. Bonabqa Pailat na nenemyej, “Ni Juda nanjo Mandor Koba e?” <sup>34</sup> Onaga Yesus na kamba minjej, “Ni ino segi areqalo na anjam di merbonum kiyo tamo qudei na e qa saimonub qusim anjam di merbonum kiyo? Ni e merbe.” <sup>35</sup> Onaga Pailat na olo minjej, “E Juda tamo e? Sai. Ni que. Ino segi len agi Juda nanji ti atra tamo kokba ti nanji na ni osib ijoq bonub. Deqa ni merbe. Ni une kiye yonum deqa ni osi bonub?”

<sup>36</sup> Onaga Yesus na minjej, “E mandam qaji mandor sosai. Degsi so qamu Juda nanji na e ojeqnaq ijo wau tamo nanji niriqosib qoto itnjreb qamu.” <sup>37</sup> Onaga Pailat na olo Yesus nenemyej, “Ni bole mandor e?” Onaga Yesus na minjej, “Od, ni kere merbonum. E mandor. E anjam bole ubtqajqa deqa mandamq aisim nambabem. Tamo kalil anjam bole dauryeqnub qaji nanji ijo anjam queqnaq.” <sup>38</sup> Onaga Pailat na nenemyej, “Anjam bole di kiye?”

*Juda nanji na Pailat minjeb, “Ni Yesus namburbasq di qame!”*

Pailat a degsi marsiqa olo oqedosiqa Juda tamo kokba nanjoq gilsiq minjrej, “E tamo endi aqa jejamuq di une bei unosai. <sup>39</sup> Deqa e nunjo kumbra bei dauryqai. Wausau gaigai nunjo yori bati koba branteqnaqa e na tamo qujai tonto talq dena uratoqnsim engeqnum. Deqa ninji na merbiy. Wausau endeqa e tamo yai uratosiy engwai? E Juda nanjo mandor endi uratosiy engwai e?” <sup>40</sup> Onaga Juda tamo kokba nanji olo tulan saidosib minjeb, “Ni a uratim oqedaq. Tonto tamo Barabas a uratim oqedem.” Nanji Pailat degsib minjeb. Barabas a len ojo tamo.

## 19

<sup>1</sup> Onaqa Pailat a Yesus osiqa aqa qaja tamo nanjo banq di atsiqa minjrej, “Ninji Yesus bu toqon na kumbainyiy.” Degsi minjrnaqa nanji na Yesus osib bu toqon na kumbainyeb. <sup>2</sup> Kumbainyosib koboonaqa nanji na sil luwit osib lulumosib dena mandor kokba nanjo gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib singila na teqiyeb. Osib gara jugo olekoba lent mandor kokba nanji gaigai jigeqnub deqaji bei osib Yesus jigeteb. A segi qa Mandor Koba maroqnej deqa nanji na kumbra degyeb. <sup>3</sup> Osib nanji Yesus aqa areq bosib a misilinyoqnsib gisan na binjiyoqnsib minjoqneb, “O Juda nanjo Mandor Koba, kaiye.” Nanji degsib Yesus misilinyoqnsib ban lubtosib aqa ulatamuq di qaloqneb.

<sup>4</sup> Onaqa Pailat a olo aqa talq dena oqedosiqa Juda tamo kokba nanji minjrej, “Ninji uniy. E Yesus aqa jejamuq di une bei yala unosai bole sai. Ninji di qalieqajqa deqa e Yesus olo nungoq osi bonum.” <sup>5</sup> Degsi minjrnaqa Yesus a oqedej. Gate tatal sil luwit na gereiyosib aqa gateq di ateteb qaji de ti gara lent a jigeteb qaji de ti qorbi oqedej. Onaqa Pailat na minjrej, “Ninji tamo endi uniy.”

<sup>6</sup> Degsi minjrnaqa atra tamo kokba ti nanjo qaja tamo nanji ti Yesus unsibqa nanji murqumyoqnsib Pailat wainyoqnsib minjoqneb, “Ni a namburbasq di qame! Ni a namburbasq di qame!” Onaqa Pailat na minjrej, “Ninji segi na Yesus osib namburbasq di qamiy. E aqa jejamuq di une bei unosai.” <sup>7</sup> Onaqa Juda tamo kokba nanji na olo Pailat minjeb, “Yesus a segi qa marqo, ‘E Qotei aqa Niri.’ Aqa une deqa a moiym. Gago dal anjam degsi unu.”

<sup>8</sup> Onaqa Pailat a nanjo anjam di qusiqa a tulan ulaugetej. <sup>9</sup> Osiqa a olo Yesus osiq tal miligiq gilsiq nenemyej, “Ni sawa qabe qaji? Ni e merbe.” Onaqa Yesus a mequmesoqnej. A na kamba anjam bei Pailat minjosai. <sup>10</sup> Deqa Pailat na olo minjej, “Ni anjam bei merbqasai e? Ni que. E tamo kobaquja. Deqa e ni uratmit ni gilqam. E ni uratmqasai di ni namburbasq di gainosim moiqam. Ni degsi poimosai e?”

<sup>11</sup> Onaqa Yesus na Pailat minjej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na ni singila emosai gamu ni e gulbe bei ebqa keresai gamu. Deqa ino une kiñala. Ariya atra tamo gate agi e ojsiq ino banq di atqo qaji aqa une kobaquja.” <sup>12</sup> Yesus na Pailat degsi minjnaq qusiqa olo oqedosiqa Juda tamo kokba nanji minjrej, “Unqum. E Yesus uratit gilqas.” A nanji degsi minjreqnaqa nanji na olo tulan saidoqnsib murqumyoqnsib minjoqneb, “Ni Yesus uratim gilaiq. Ni a uratqam di ni mandor koba Sisar aqa wau tamo bolesai. Yesus a marqo, ‘E segi mandor koba.’ A degsi marqo deqa a na Sisar jeu atqo.”

<sup>13</sup> Nanji na Pailat degsib minjeq nab qusiqa a olo Yesus osiq oqedosiqa aqa awo jaram kobaq di awoej. Pailat a gaigai tamo nanjo une qa peginjrqa oqnsiq dia awooqnej. Jaram so qaji sawa di aqa ñam Meniñ Bijal. Hibru anjam na “Gabata” mareq nub. <sup>14</sup> Juda nanjo yori bati koba brantqa laqnej deqa yori bati aqa ingi ingi kalil gereiyosib atnab soqnej. Sej bati 12 onaq qanam jigeej. Deqa Pailat na Yesus osiqa Juda tamo kokba nanji minjrej, “Ninji nunjo mandor koba uniy.” <sup>15</sup> Onaqa nanji tulan lelenoqnsib minjoqneb, “Ni a taqal waiy! Osim namburbasq di qame!” Onaqa Pailat na nenemnjrej, “E nunjo mandor koba osiy namburbasq di qamqai e?” Onaqa atra tamo kokba nanji na kamba minjeb, “Gago mandor bei saiqoji. Gago mandor qujai agi Sisar.” <sup>16</sup> Onaqa Pailat a nanjo areqalo dauryosiqa Yesus osiq nanjo banq di atsiqa minjrej, “Ninji na Yesus osib namburbasq di qamiy.”

### *Yesus a namburbasq di gainej*

<sup>17</sup> Pailat a Juda tamo kokba nanji degsi minjrnaqa qaja tamo nanji Yesus osib aqa qawarq di aqa segi namburbas atetosib a ban ojsib Jerusalem uratosib osi gilsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Tamo Gate Tanu di branteb. Ñam di Hibru anjam na “Golgota” mareq nub. <sup>18</sup> Di brantosib Yesus osib namburbasq di qameb. Tamo aiyel dego namburbasq di qameleneb. Yesus a ambleq di tigeltosib tamo bei aqa ban qonanq di tigelteb. Bei aqa ban woq di tigelteb.

<sup>19</sup> Onaqa Pailat a anjam bei nengrenjyosiq namburbas mutu gogeq di atej. A endegsi nengrenyej, “Yesus Nasaret qaji a Juda nanjo Mandor Koba.” <sup>20</sup> Sawa agu Yesus namburbasq di gainteb qaji di Jerusalem jojom. Deqa Juda tamo ungasari gargekoba nanngi gile beoqnsib anjam Pailat na nengrenyej qaji di sisiyoqneb. Anjam di Hibru anjam na ti Rom nanjo anjam na ti Grik nanjo anjam na ti turtosiq nengrenyej. <sup>21</sup> Onaqa Juda nanjo atra tamo kokba nanngi na Pailat minjeb, “ ‘Yesus a Juda nanjo Mandor Koba’ anjam degsi nengrenyaim. ‘A marej, “E Juda nanjo Mandor Koba,” ’ anjam degsi nengrenye.”

<sup>22</sup> Onaqa Pailat na minjrej, “Unjum. E anjam nengrenyonum degesoqnem.”

<sup>23</sup> Ariya qaja tamo nanngi na Yesus namburbasq di qamsibqa aqa gara elenqa marsib gilteleneb. Giltelenosib tumbol qolqe ateb. Aqa gara jugo olekoba di gara banqa qujai na gereiyeb. Gara banqa bei na totoryosai. Gara di tulan boledamu. <sup>24</sup> Deqa qaja tamo nanngi segi segi qairosib mareb, “Iga gara di bumbranyqasai. Iga menin silali alanonam tamo yai aqa menin na bunjrqs a na gara di oqas.” Degsib marsib menin silali alaneb. Nanngi kumbra di yeb deqa Qotei aqa anjam bei nengrenq di unu qaji di aqa damu brantej. Anjam agiende, “Nanngi ijo gara elenqa marsib giltelenqab. Giltelenosib menin silali alanqab.”

<sup>25</sup> Yesus aqa ai wo aqa ai yala wo namburbas utruq di tigelesoqneb. Maria Makdala qure qaji wo Klopas aqa nau Maria wo nanngi aiyel dego bosib koba na tigelesoqneb.

<sup>26</sup> Onaqa Yesus a tirosiqa aqa ai wo aqa angro agi a tulan qalaqalaiyoqnej qaji de wo namburbas utruq di tigelesonab unjrsiqa aqa ai metosiq minjej, “O ai, di ino angro.”

<sup>27</sup> Osiqa angro di minjej, “Di ino ai.” Onaqa bati qujai deqa angro dena Yesus aqa ai osiqa aqa segi talq di ombla sosibqa taqatoqnej.

### *Yesus a moiyej*

<sup>28</sup> Yesus a qalieej, wau kalil aqa Abu na yej qaji di kobotej. Osiqa marej, “E ya qarbqo.” A degsi marej. Di kiyaaq? Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di aqa damu brantqajqa deqa. <sup>29</sup> Onaqa qaja tamo nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa gara ñengi bei osib wain isa kobaq di tuqteb. Tuqtosib namtan bei aqa dani osib mutuq di gara ñengi qosisib osib Yesus anaiyqajqa soqtosib aqa medabuq di ateb. Wain di ya nobu bei namburbas utruq di nami atnab soqnej qaji dena tigsib Yesus anaiyeb. <sup>30</sup> Onaqa Yesus a wain isa koba di uysiqa marej, “Bini e ijo wau kobotonum.” Degsi marsiqa aqa gate gulainosiqa mondor titosiq moiyej.

### *Qaja tamo bei na Yesus aqa jar banqaq di qamej*

<sup>31</sup> Juda nanjo yori bati koba brantqa laqnej deqa yori bati aqa ingi ingi kalil gereiyosib atnab soqnej. Nebe yori bati. Deqa Juda nanngi mareb, “Iga yori bati qa tamo nanngi namburbasq di uratnjrim sqasai.” Osib nanngi Pailat aqa areq bosib minjeb, “Ni ino qaja tamo nanngi minjrimqa gilsib tamo namburbasq di gainejunub qaji nanjo singa gentetnjribqa urur morenabqa osib subq atqab.” <sup>32</sup> Onaqa Pailat a nanjo anjam di qusiqa odosiq aqa qaja tamo qudei qarinjrnac gilsib tamo aiyel Yesus koba na namburbasq di gainesoqneb qaji nanjo singa gentetnjreb. <sup>33</sup> Osib Yesus aqa areq gilsib uneb a nami moiyej. Deqa nanngi aqa singa gentosai. <sup>34</sup> Onaqa qaja tamo bei na aqa qaja osiq Yesus aqa jar banqaq di qamnaq leñ ti ya ti aiyej. <sup>35</sup> Nanngi kumbra di yonabqa e ijo segi namdamu na unem. E kumbra deqa saoqnsim laqnum. E segi qalieonum, ijo anjam bole. Deqa ninngi qusib nunjo areqaloq di singilatiy. <sup>36</sup> Qaja tamo nanngi kumbra di yeb deqa Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di aqa damu brantej. Agi endegsib nengrenyeb, “Nanngi aqa tanu bei gentqasai.” <sup>37</sup> Qotei aqa anjam bei dego aqa damu brantej. Anjam agiende, “Nanngi qaja na aqa jar banqaq di qamsibqa a koqyesqab.”

### *Tamo aiyel na Yesus aqa jejamu osib sub bunujq di ateb*

<sup>38</sup> Onaqa tamo bei aqa ñam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsiqa Pailat a nenemyqa gilej. Josep a Arimatea qure qaji. A Yesus dauryoqnej qaji. A Juda tamo

kokba nanği ulainjrsiq deqa uliosiq Yesus dauryoqnej. A boleq di dauryosaioqnej. Ariya a Pailat aqa areq gilsiq nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?” Onaqa Pailat na Josep odyonaqa a Yesus aqa jejamu osiq subq atqa gilej. <sup>39</sup> Nikodemus agi nami qolo Yesus aqaq gilej qaji a dego Josep ombla na Yesus aqa jejamu osib subq atqa gileb. Nikodemus a gilqa osiqa nam so aqa ya quleq ti utru aiyela turtosiq gereiyosiq osi gilej. Nam so aqa ya di aqa gulbe 30 kilogram. <sup>40</sup> Onaqa nanği aiyel Yesus aqa jejamu osib gara boledamu na dalaosib nam so aqa ya di osib aqa jejamuq di liyeb. Juda nanği na tamo subq atqa oqnsib degyeqnu.

<sup>41</sup> Sawa Yesus namburbasq di qameb qaji qalaq di nañu agu bei soqnej. Nañu agu dia sub bunuj bei soqnej. Sub dia nami tamo bei atosaisoqneb. <sup>42</sup> Sub di isaq di sosai. A jom di soqnej. Juda nanği yori bati aqa inği inği kalil gereiyqa bati brantej deqa nanği aiyel na Yesus aqa jejamu osib sub miligiq di jugeb.

## 20

### *Yesus a subq na tigelej*

<sup>1</sup> Yesus a subq di sonaq yori batiej. Olo nebeonaqa nobqolo amburu Maria Makdala qure qaji a tigelosiq Yesus aqa subq gilej. Gilsiq nam atej menin kobaquja sub me getenteb qaji di waqosiq taqal di sonaq unej. <sup>2</sup> Unsiqa olo puluosiq urur ti aisiq Saimon Pita wo Yesus aqa angro agi a tulan qalaqalaiyoqnej qaji de wo nanği aiyel itnjrsiq minjrej, “Gago Tamo Koba aqa jejamu subq dena osib jaraiyonub. Qabia kiyo atonub di iga qaliesai.”

<sup>3</sup> Degsi minjrnaqa Pita angro de wo nanği anjam di qusibqa Yesus aqa sub unqajqa gileb. <sup>4</sup> Nanği aiyel gurgurosib giloqnsib angro dena Pita bunyosiq namoosi gilsiq subq di brantej. <sup>5</sup> Osiq sub meq di tigelosiq miligi tirosiq gara Yesus dalaeb qaji di sonaq unej. A sub miligiq aiyosai. <sup>6</sup> Onaqa Saimon Pita a bunuqna bosiq torei sub miligiq aiyej. Aisiq a dego gara Yesus dalaeb qaji di unej. <sup>7</sup> Gara mutu bei Yesus aqa gate qoseteb qaji di lubosiq taqal beiq di sonaq unej. Gara mutu di gara qudei ti turtosiq sosai. A segiq di soqnej. <sup>8</sup> Onaqa angro namo subq di brantej qaji a dego sub miligiq aiyej. Aisiq gara di unsiq marej, “Bole.” <sup>9</sup> Bati deqa nanği aiyel Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di aqa utru geregere poinjrosaisoqnej. Anjam agiende, “Kristus a olo subq na tigelqas.” <sup>10</sup> Ariya nanği olo puluosib nanği qureq aiyeb.

### *Maria Makdala qaji a Yesus unej*

<sup>11</sup> Onaqa Maria a sub qalaq di tigelesosiq akamoqnej. Akamoqnsiq sub miligi tirej. <sup>12</sup> Tirosiqa lan angro aiyel sub miligiq di sonab unjrej. Nanği gara qat jigsib Yesus nejoteb qaji lumeq di awesoqneb. Bei gateqsi bei singaqsi awesoqneb. <sup>13</sup> Awesosibqa Maria minjeb, “Unğa, ni kiyaga akameqnum?” Onaqa minjrej, “Nanği ijo Tamo Koba osib jaraiyonub. Qabia kiyo atonub di e qaliesai.” <sup>14</sup> Maria a nanği degsi minjrsiq bulosiq aqa qoreq di Yesus a tigelesonaq unej. A qaliesai, di Yesus.

<sup>15</sup> Onaqa Yesus na Maria minjej, “O unğa, ni kiyaga akameqnum? Ni yai unğa bonum?” Onaqa Maria a are qalej, “Tamo endi a nañu agu taqateqnu kiyo?” Degsi are qalsiq minjej, “Ni na kiyo ijo Tamo Koba osim sawa qabia atonum di merbimqa e gilsiy oqai.” <sup>16</sup> Onaqa Yesus na minjej, “O Maria.” Degsi minjnaqa Maria a Yesus qa poiyoqa areiyosiq minjej, “O Rabonai.” Di Hibru anjam. Aqa damu, “O Qalie Tamo Koba.” <sup>17</sup> Onaqa Yesus na Maria minjej, “E ijo Abu aqaq oqosaiunum deqa ni e ojaim. Ni ijo was nanği gilsim endegsi minjre, ‘Yesus a marqo, ‘E ijo Abu aqaq olo oqwai. Ijo Abu agi nunği Abu dego. Ijo Qotei agi nunği Qotei dego.’ ” Ni gilsim nanği degsi minjre.”

<sup>18</sup> Onaqa Maria Makdala qaji a Yesus aqa anjam di qusiqa gilsiq Yesus aqa angro nanği itnjrsiq minjrej, “E gago Tamo Koba a unonum.” Osiqa anjam kalil Yesus na minjej qaji di olo nanği sainjrej.



### *Yesus aqa angro nanği na a uneb*

<sup>19</sup> Yori bati koboosiq bilaqtonaqa Yesus aqa angro nanği tal bei gogetosib siranme kalil qandimtelenosib warum miligiq di soqneb. Nanği Juda tamo kokba nanği ulainjrsib deqa degyeb. Onaqa bati qujai deqa Yesus a tal miligiq di brantosiqa nanço ambleq di tigelosiq minjrej, “O ijo angro, ninği are lawo soqniy.” <sup>20</sup> Osiqa aqa ban ti jar banğa ti nanği osornjrej. Onaqa nanği kalil Tamo Koba a unsibqa tulan areboleboleinjrej. <sup>21</sup> Onaqa Yesus na olo minjrej, “Ninği are lawo soqniy. Ijo Abu na e qarınbej dego kere e ninği qarıngeqnum.” <sup>22</sup> Yesus na aqa angro nanği anjam degsi minjrsiqa aqa mondor puynjrsiqa minjrej, “Ninği Qotei aqa Mondor Bole oiy.” <sup>23</sup> Ninği tamo unğasari nanço une kobotetnjrqab di Qotei a dego nanço une kobotetnjrqas. Ariya ninği tamo unğasari nanço une kobotetnjrqasai di Qotei a dego nanço une kobotetnjrqasai.”

### *Tomas a Yesus unej*

<sup>24</sup> Yesus a nançoq di brantej di Tomas a nanği koba na sosai. Tomas a Yesus aqa angro 12 deqaji bei. Aqa ñam bei Didimus. <sup>25</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanği gilsib Tomas itosib minjeb, “Iga gago Tamo Koba a unonum.” Degsi minjnabqa a nanço anjam di qunaq ugeiyonaq minjrej, “E ijo ñamdamu na Yesus aqa ban bile tutu na qameb qaji pirigi di unsiy ojğai di e marğai, ‘Bole.’ E aqa jar banğa qaja na qameb qaji pirigi di dego unsiy ojğai di e marğai, ‘Bole.’ E unğasai di e bole qa marğasai.”

<sup>26</sup> Ariya bati 7 koboonaqa Yesus aqa angro nanği olo tal miligiq di soqneb. Tomas a dego nanği koba na soqneb. Siranme kalil qandimesonabqa Yesus a tal miligiq di brantosiqa nanço ambleq di tigelosiq minjrej, “O ijo angro, ninği are lawo soqniy.” <sup>27</sup> Osiqa Tomas minjej, “O Tomas, ni ino ban gei na ijo ban bile qameb qaji pirigi ojsim unime. Ino ban waiyosim ijo jar banğa qameb qaji pirigi dego oje. Areqalo aiyeltaim. Areqalo qujaitosim e qa ino areqalo singilat.” <sup>28</sup> Onaqa Tomas na Yesus minjej, “O Yesus, ni ijo Tamo Koba. Ni ijo Qotei dego.”

<sup>29</sup> Onaqa Yesus na olo Tomas minjej, “Ni ino ñamdamu na e nubsim deqa ino areqalo e qa singilatonum e? Ariya tamo unğasari nanço ñamdamu na e nubosaieqnum qaji nanği e qa nanço areqalo singilatqab di nanği tulan areboleboleinjrqas.”

### *Jon a anjam endi nenğrenyej di aqa utru*

<sup>30</sup> Yesus a Qotei aqa manğa tulan gargekoba aqa angro nanço ñamdamuq di yoqnej. E aqa manğa quja quja segi buk miligiq endi nenğrenyonum. <sup>31</sup> E anjam endi nenğrenyonum. Di kiyaaqa? Ninği sisiyosib Yesus qa nunço areqalo singilatosib a bole Kristus Qotei aqa Niri degsi poinğwajqa deqa. Osib ninği Yesus aqa ñam na ñambile gaigai sqajqa deqa.

## 21

### *Yesus aqa angro 7 nanği na Yesus uneb*

<sup>1</sup> Onaqa bati bei Yesus a Taiberias ya agu qalaq di sosiqa aqa angro nançoq di olo brantej. E deqa kiñala sağai. <sup>2</sup> Ya agu qalaq di Yesus aqa angro 7 nanği soqneb. Angro bei Saimon Pita. Bei Tomas aqa ñam bei Didimus. Bei Nataniel. Nataniel aqa qure utru Kana. Kana a Galili sawaq di unu. Sebedi aqa niri aiyel nanği dego ya agu qalaq di soqneb. Ariya Yesus aqa angro aiyel dego nanği koba na soqneb. <sup>3</sup> Onaqa Saimon Pita na nanği minjrej, “E qe oğajqa deqa kakan waiyqa aiyeqnum.” Onaqa nanği na minjeb, “Iga kalil koba na aiqom.” Degsi minjsib nanği koba na aisib qobun gogetosib ya robuq oqsib kakan waiyoqneb. Di qolo. Waiyeqnaq nebeej. Nanği qe bei osai bole sai.

<sup>4</sup> Nobqolo ambru nanği qobun miligiq di sosib ñam ateb Yesus a alile di tigelesonaq uneb. Nanği qaliesai, di Yesus. <sup>5</sup> Deqa a na nenemnjrej, “O ijo angro, ninği qe onub e?” Onaqa nanği na minjeb, “Eo. Iga qe osai.” <sup>6</sup> Onaqa minjrej, “Ninği qobun aqa qala bei ban woq di kakan waiyiy. Waiyosib ninği qe oğab.” Onaqa nanği Yesus aqa anjam di

dauryosib ban woq di kakan waiyeb qe tulan ani eb. Qe di tulan gargekoba deqa nanqi na soqtosib qobun goge di atqa keresaiinjrej.

<sup>7</sup> Onaqa Yesus aqa angro agi a tulan qalaqalaiyoqnej qaji a na Pita minjej, “Tamo di gago Tamo Koba.” Onaqa Saimon Pita a anjam di qusiqa aqa gara jugo wauqa osiq piqtej qaji di olo jigsia qobun dena prugosiq yaq aisiq qawainosiq Yesus aqa areq gilej. <sup>8</sup> Yesus aqa angro qobun miligiq di soqneb qaji nanqi alile jojom 100 mita. Deqa kakan qe na maqesonaq nanqi qobun na titosib aisib alile di tiryeb.

<sup>9</sup> Alile di tiryosib nam ateb di Yesus a nami nam tunyuyosiq qe koitonaq namyuwoq di sonaq uneb. Bem qudei dego sonaq uneb. <sup>10</sup> Deqa Yesus na minjrej, “Ninji qe onub di qudei osi boiy.” <sup>11</sup> Onaqa Pita a olo qobun gogetosiq kakan qe ti titosiq alile di atej. Qe di kokba. Qe kalil sisiyeb 153. Di qe gargekoba. Ariya kakan yala branjosai.

<sup>12</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Ninji bosib inji uyi.” Angro bei na yala nenemyosai, “Ni tamo yai?” Degosai. Nanqi qalie, di nanjo Tamo Koba. <sup>13</sup> Onaqa Yesus a namyuwo jojomyosiq bem ti qe ti di osiq nanqi anainjronaq uyeb.

<sup>14</sup> Yesus a subq na tigelosiq aqa angro nanjoq di brantoaiyeltej. Bini qalubqo.

### *Yesus na Pita minjej, “Ni ijo kaja du du nanqi gereinjriime”*

<sup>15</sup> Nanqi inji uynab koboonaqa Yesus na Saimon Pita nenemyej, “O Saimon, Jon aqa njiri, ni ijo angro kalil nanqi bunjrsimqa ni segi e tulan qalaqalaimeqnum e?” Onaqa Pita na minjej, “Od, Tamo Koba, ni qalieonum, e ni qalaqalaimeqnum.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni ijo kaja du du nanqi gereinjriime.”

<sup>16</sup> Osiqa olo Pita nenemyej, “O Saimon, Jon aqa njiri, ni e tulan qalaqalaimeqnum e?” Onaqa Pita na minjej, “Od, Tamo Koba, ni qalieonum, e ni qalaqalaimeqnum.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni ijo kaja nanqi taqatnjriime.”

<sup>17</sup> Osiqa olo nenemyej, “O Saimon, Jon aqa njiri, ni e qalaqalaimeqnum e?” Yesus na Pita anjam di nenemyoqalubtej deqa Pita a are gulbeyonaq minjej, “O Tamo Koba, ni kumbra kalil qa qalie. Deqa ni qalieonum, e ni qalaqalaimeqnum.” Onaqa Yesus na olo minjej, “Ni ijo kaja nanqi gereinjriime.

<sup>18</sup> “O Pita, e bole mermqai. Ni angro wala sosimqa ni ino segi areqalo dauryoqnsim sawa ni gilqajqa are soqnej qaji deq giloqnem. Ariya bunuqna ni qeliosimqa ino ban aiyel soqtim tamo bei na ni tontmosim sawa ni gilqajqa asgimqas qaji deq osi gilqas.”

<sup>19</sup> Pita aqa moiqajqa gam di Yesus na ubtosiq degsi minjej. Pita a gam dena moiym Qotei aqa nam goge oqwas. Pita a di qalieqajqa deqa Yesus na degsi minjej. Osiqa Pita minjej, “Ni e daurbe.”

### *Anjam getento*

<sup>20</sup> Osiqa Yesus a Pita ombla walweloqnsibqa Pita a bulosiq angro Yesus na tulan qalaqalaiyoqnej qaji a nanqi aiyel daurnjreqnaq unej. Angro di agi nami Yesus aqa angro nanqi koba na inji uyoqnsibqa a Yesus beteryosiq nenemyej, “O Tamo Koba, angro yai na ni osim jeu tamo nanjo banq di atqas?” <sup>21</sup> Deqa Pita a angro di unsiqa Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, bunuqna ino angro di a kumbra kiye turqas?” <sup>22</sup> Onaqa Yesus na Pita minjej, “Angro di a moiyoqnsimqa e olo bqai degsi minjitqa ni deqa are koba qalaim. Di ino wau sai. Di ijo wau. Ni e daurbe.” <sup>23</sup> Yesus na Pita degsi minjej. Deqa angro di a moiqasai anjam di sawa sawaq gileqnaqa Kristen was kalil nanqi quoqneb. Angro di a moiqasai Yesus na Pita degsi minjosai. A na minjej, “Angro di a moiyoqnsimqa e olo bqai degsi minjitqa ni deqa are koba qalaim.”

<sup>24</sup> Yesus aqa angro di agi e segi. E na anjam endi nenngrenyonum. E ijo segi namdamu na Yesus aqa kumbra kalil endi unsim deqa nenngrenyonum. Iga qalieonum, ijo anjam endi bole.

<sup>25</sup> Yesus a mandamq endi sosiqa a kumbra tulan gargekoba yoqnej. Deqa e are qalonum, Yesus aqa kumbra kalil deqa nengrenyqom di buk tulan tumbol kobaosim sawa sawa kalilq di maqosim sawa atqa keresaiqas.

## YESUS AQA ANJAM MARO TAMO NANGI

### *Yesus na aqa Mondor qarinyim aqa angro nanqoq aiqas*

<sup>1</sup> O Tiofilus, e nami anjam bei nenngrenyosim inoq qarinyem. Kumbra kalil Yesus a yoqnej qaji deqa ti anjam kalil a na tamo ungasari nangi minjroqnej qaji deqa ti utruq na nenngrenyem. <sup>2</sup> Nenngrenyosim gilsimqa Qotei na Yesus osiq lan qureq oqej di patem. Yesus a lan qureq oqosaisosiq aqa segi angro giltnej qaji nangi koroinjrnaqa Mondor Bole na aqa medabu singilatetonaqa minjrej, “Ningi ijo wau ojoqnsib ijo anjam mare mare laqniy.” <sup>3</sup> Yesus a jaqatin osiq moisiq olo nambile sosiqa aqa angro nanqoq di brantoqnsiq manwa gargekoba yeqnaqa nangi unoqneb. Unoqnsib maroqneb, “Bole.” Bati 40 qa a nanqoq di brantoqnej. Brantoqnsiq Qotei a tamo ungasari nanqo Mandor Koba sosim nangi taqatnrqas anjam di minjroqnej. <sup>4</sup> Onaqa bati bei Yesus na aqa angro nangi di olo koroinjrnaqa minjrej, “Ningi Jerusalem urataib. Ijo Abu aqa Mondor ningi nami enqwa marej qaji deqa tariñoqnsib soqniy. E nami ningi deqa merngoqnem. <sup>5</sup> Jon a ya na tamo ungasari nangi yansjroqnej. Ariya bati qudei koboamqa e Mondor Bole aqa singila na ningi yansjgwai.”

<sup>6</sup> Onaqa bati bei Yesus a olo aqa angro nangi koroinjrnaqa nangi na endegsib nene-myeb, “O Tamo Koba, bini bati endeqa kiyo ni na Rom nanqo singila kobotosim iga Israel tamo ungasari singila egimqa iga kamba mandam endi taqatqom?” <sup>7</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi bati di qalieqa maraib. Di nunqo wau sai. Di ijo Abu aqa wau. A segi na bati di giltej unu. <sup>8</sup> Ariya Mondor Bole a nunqoq bamqa ningi singila osib e qa anjam mare mare laqniy. Ningi Jerusalem endia, Judia sawaq di, Samaria sawaq di, sawa sawa kalil keretosib e qa anjam mare mare laqniy.”

### *Yesus a lan qureq oqej*

<sup>9</sup> Yesus na aqa angro nangi anjam degsi minjrnsiq a mandam uratosiq lan goge oqeqnaqa nangi a koqyesoqneb. Onaqa lanbi na a kabutonaqa nangi a olo unosai. <sup>10-11</sup> Nangi lan goge tarosib nam ateqnabqa tamo aiyel gara qat jigeb qaji nangi bosib nanqo areq di tigelosib minjreb, “O Galili tamo, ningi kiyaaqa lan goge tarosib nam ateqnub? Yesus a ningi uratngsiqa lan goge oqeqnaq ningi unonub mondon a degsim olo bqas.”

### *Yesus aqa angro nangi na tamo bei giltonab a Judas aqa sawa ej*

<sup>12-13</sup> Mana nangi soqneb qaji aqa nam Oliv mana. Mana di Jerusalem jojomoq di unu. Nangi dena olo puluosib Jerusalem aisib tal gogetosib nanqo warum bei gogeqsi nangi gaigai soqneb qaji deq gileb. Yesus aqa angro warum deq gileb qaji nanqo nam agiende. Pita, Jon, Jems, Andru, Filip, Tomas, Bartolomyu, Matyu, Alfius aqa niri Jems, Jems bei aqa niri Judas, Saimon agi nami Rom nangi winjrqaqa maroqnej qaji. Yesus aqa angro 11 nangi di warum deq gileb. <sup>14</sup> Nangi ti ungasari qudei ti Yesus aqa was nangi ti aqa ai Maria dego nangi koba na gaigai warum dia korooqnsibqa are qujaitoqnsib Qotei pailyoqneb.

<sup>15</sup> Bati bei tamo ungasari 120 Yesus qa nanqo areqalo singilateb qaji nangi koroosib sonabqa Pita a nanqo ambleq di tigelosiq minjrej, <sup>16-17</sup> “O ijo was ningi quiy. Qotei aqa anjam bei nenngrenq di unu qaji di aqa damu bini brantqo. Anjam di aqa damu Qotei a nami brantqa marej deqa agi brantqo. Anjam di Qotei aqa Mondor na Devit minjnaq qusiqa nenngrenyonaq soqnej. A Judas qa nenngrenyej. Judas agi iga koba na sosimqa Yesus aqa wau ojoqnem. Ningi qalie, bunuqna a na jeu tamo nangi gam osornjrnaqa Yesus ojeb.” Pita a nangi anjam degsi minjrej.

<sup>18</sup> Judas aqa kumbra tulan uge. Aqa kumbra uge agiende. Juda tamo kokba nangi na a silali yonabqa Yesus osiq nanqo banq di atej. A silali di osiq mandam taqal

bei awaiyej. Awaiyosiqa a mandam dia ulonosiqa aqa mene paraonaqa bi bileney. <sup>19</sup> Bunuqna tamo ungasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nanqi deqa qusibqa mandam di aqa ñam “Akeldama” waiyeb. Di nanqo segi anjam na ñam waiyeb. Ñam di aqa damu, “Leñ Aiqajqa Mandam.”

<sup>20</sup> Ariya Pita a olo marej, “Devit a nami Qotei louqa buk miligiq di Judas qa endegsi nengrenyej, ‘Aqa tal laña sqas. Tamo bei na olo aqa tal oqasai.’ Osiqa olo Judas qa endegsi nengrenyej, ‘Tamo bei na kamba aqa wau ojqs.’

<sup>21</sup> “Deqa ijo was ninqi quiy. Iga tamo bei giltonamqa a na Judas aqa sawa osim iga ti Yesus aqa wau ojgom. Iga nami Tamo Koba Yesus dauryosim laqnamqa bati deqa tamo nanqi iga koba na soqnem deqaji bei giltqom. <sup>22</sup> Jon yansnjro qaji aqa bati qa Yesus na aqa wau utru atej dena bosiq Qotei a Yesus yaigosiqa lañ qureq oqej. Bati deqa tamo nanqi iga koba na soqnem deqaji bei giltonamqa a iga ti Yesus aqa wau ojgom. Ojsimqa Yesus a moisiq olo subq na tigelej deqa mare mare laqngom.”

<sup>23</sup> Pita a nanqi anjam degsi minjrnaqa nanqi na tamo aiyel giltjnreb. Josep Matias wo giltjnreb. Josep aqa ñam bei Barsabas. Aqa ñam bei Jastas. <sup>24</sup> Nanqi aiyel giltjnrsibqa endegsib pailyeb, “O Tamo Koba, ni tamo kalil nanqo areqalo qalie. Deqa tamo aiyel endi ni yai giltqam di iga osorgimqa tamo dena Judas aqa sawa osim aqa wau ojqs. <sup>25</sup> Judas a wau di uratosiqa moisiq sawa uge ni nami a aiqajqa giltem qaji deq aiyey.” <sup>26</sup> Nanqi degsib pailyosib koboonaqa tamo yai na kamba Judas aqa wau ojqs deqa marsibqa meniñ silali alañeb. Alañonabqa Matias aqa meniñ na bunyej. Deqa nanqi Matias giltonabqa a Yesus aqa anjam maro tamo 11 nanqi koba na sosib wauoqneb.

## 2

### *Qotei aqa Mondor a mandamq aiyey*

<sup>1-2</sup> Onaqa Juda nanqo yori bati koba ñam Pentikos di brantej. Juda nanqo moma nanqi nami inqi meli bunuj otoreleñeb. Deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Yesus aqa tamo ungasari nanqi tal qujaiq di koroosib soqneb. Sonabqa lañ goge na jagwa koba anjam ato bulosiq tal nanqi awesoqneb qaji deq aiyey. Aisiq tal keretej. <sup>3</sup> Onaqa inqi bei a ñam pulon bulosiq aisiq segi segiosiqa nanqo gateq di awoelenonaq uneb. <sup>4</sup> Bati deqa Mondor Bole a nanqo segi segi are miligiq aisiq men bulyetnjrnaqa nanqi kalil qure utru segi segi nanqo anjam mareleñoqneb.

<sup>5</sup> Bati deqa Juda tulañ gargekoba sawa sawa kalilq di ñambabeb qaji nanqi Jerusalem di soqneb. Nanqi kalil Qotei qa louoqneb qaji. <sup>6-7</sup> Jagwa koba di anjam ato bulonaqa nanqi kalil queb. Qusibqa mañwa di unqajqa bosib koroeb. Koroosib nanqo segi segi qure utru anjam Yesus aqa tamo ungasari nanqi na mareq nab qusibqa prugugetoqneb. Osib maroqneb, “Tamo ungasari kalil endi Galili qaji. <sup>8</sup> Nanqi kiyersib gago segi segi qure utru anjam mareq nab iga queqnum? <sup>9</sup> Iga qudei Partia, Midia, Elam, Mesopotemia, Judia, Kapadosia, Pontus, Esia qaji. <sup>10</sup> Iga qudei Frigia, Pamfilia, Isip qaji. Iga qudei Libia sawa agi Sairini sawa jojom deqaji. Iga qudei Rom qaji. <sup>11</sup> Iga qudei Juda tamo tintin. Iga qudei Juda nanqo lou dauryqa marsim nanqo miligiq aiyem. Iga qudei Krit. Iga qudei Arebia qaji. Nanqi kiyersib gago segi segi qure utru anjam na Qotei aqa mañwa kalil qa saeq nab iga queqnum?” <sup>12</sup> Juda kalil nanqi anjam degsib marsibqa prugugetoqnsib segi segi maroqneb, “Endi kumbra kiyero?” <sup>13</sup> Onaqa nanqi qudei yomuqnsib maroqneb, “Nanqi wain bunuj uysib deqa nanariosib anjam laña laña mareq nub.”

### *Pita a anjam palontej*

<sup>14</sup> Onaqa Yesus aqa anqro 11 nanqi Pita ombla tigelosibqa Pita na aqa medabu waqtosiqa endegsi marej, “Ninqi Juda ti tamo kalil Jerusalem endi unub qaji ninqi ti ijo anjam endi qusib poinqem. <sup>15</sup> Ninqi maronub, ‘Tamo ungasari nanqi di wain uysib nanarionub.’ Di sai. Endego nobqolo koba. Wain uyqa bati sai. <sup>16</sup> Mañwa ninqi bini

unonub qaji endeqa Qotei aqa medabu o tamo Joel a nami marej. Agi a endegsi marej, <sup>17</sup> ‘Qotei a marqo, “Diño bati jojomoqnimqa e na ijo Mondor qarinyitqa tamo ungasari kalil nanqoq aiqas. Aisim nunqo anqro mel ti nunqo anqro sebin ti nanqi singila enjrimqa nanqi ijo medabu osib anjam maroqnqab. Nunqo anqro wala nanqi ti nunqo tamo bole bole nanqi ti areqalo waqtetnjroqnimqa ñeio buloqnsibqa ijo kumbra gargekoba unoqnqab. <sup>18</sup> Bati deqa e na ijo Mondor qarinyitqa ijo wau tamo ti ijo wau unqa ti nanqoq aisim singila enjroqnimqa nanqi ijo medabu osib anjam maroqnqab. <sup>19</sup> Lan goge dia e manwa gargekoba yoqnqai. Mandamq di dego manwa gargekoba yoqnqai. Lenj ti ñamyuwo ti qurem koba ti qarinyit mandamq aiqas. <sup>20</sup> Sen ambruqas. Bai lentosim lenj bulqas. Amqa Tamo Koba a rian koba ti singila koba ti bqas. <sup>21</sup> Bati deqa tamo ungasari gargekoba nanqi Tamo Koba aqa ñam metosib pailyibqa a na nanqo pailyo qusim nanqi kalil elenamqa nanqi so bole gaigai sqab.” ’ Qotei aqa medabu o qaji tamo Joel a nami anjam degsi marej.

<sup>22</sup> “Deqa Israel tamo ungasari, ninqi ijo anjam endi quiy. Ninqi qalie, Qotei a Yesus Nasaret qaji aqa singila na manwa gargekoba nunqo ambleq di yoqnej. A degyoqnej. Di kiyaaqa? Ninqi poinqwjaja, Qotei na a qarinyonaq bej. <sup>23</sup> Bunuqna Qotei na Yesus olo osiq nunqo banq di atej. A nami kumbra degyqa marsiq aqa segi areqalo dauryosiq degyej. Degyonaqa ninqi na Yesus ojsib tamo uge nanqo banq di atnabqa nanqi a osib ñamburbasq di qalnab moiyej. Nunqo kumbra dena ninqi segi na Yesus qalsib moiyyoteb. <sup>24</sup> Onaqa Qotei na Yesus olo subq na tigeltosiq moiyo aqa gulbe kobotej. Deqa moiyo na Yesus a olo ojqa keresai. <sup>25</sup> Agi Devit a nami Yesus qa endegsi marej, ‘Tamo Koba a bati gaigai ijo ulatamuq di sonaq e uneqnum. A ijo ban woq di unu deqa e padalqasai.

<sup>26</sup> Deqa e tulan areboleboleibeqnu. E arebolebole na anjam mareqnum.

O Qotei, inqi bole bole ni na e ebqajqa marem qaji di e oqajqa tarinqoqnsim unum.

<sup>27</sup> Ni ijo qunun uratim moiyo qureq aiqasai.

Ni ino segi anqro bolequja ni na giltem qaji aqa jejamu dego subq di uratim qusaqasai.

<sup>28</sup> Ñambile sqajqa gam di ni na e osorbeqnum.

Ni e ombla sqam deqa e tulan areboleboleibeqnu.’

Devit a nami anjam degsi marej.

<sup>29</sup> “O ijo was, e bole mernqwai. Gago moma Devit a moinaqa subq ateb. Aqa sub agi bini unu iga gaigai uneqnum. <sup>30-31</sup> Nami Qotei na Devit minjej, ‘Mondon ino moma nanqi paraosibqa lenj dena tamo bei a ñambabqas. Amqa e na tamo di giltitqa ni mandor koba unum dego kere a kamba ino sawa osim Mandor Koba sqas.’ Qotei a nami Devit anjam degsi minjsiq aqa anjam di singilatosiq olo minjej, ‘E ijo anjam di uratqasai. E dauryqai.’ Devit a Qotei aqa medabu o tamo soqnej deqa kumbra Qotei na mondon yqas qaji di Devit a nami qalieej. Osiqa Kristus qa endegsi marej, ‘Bunuqna a subq na tigelqas.’ Osiqa olo marej, ‘Qotei na Kristus moiyo qureq di uratqasai. Aqa jejamu dego subq di uratim qusaqasai.’ <sup>32</sup> O ijo was, Yesus qujai di Qotei a subq na tigeltonaqa iga kalil ñamdamu na unem. Deqa bini iga a qa mare mare laqnum. <sup>33</sup> A lan qureq oqsq ñam kobaquja osiq Qotei aqa ban woq di awoej. Osiqa Mondor Bole ninqi nami enqwa marej qaji di aqa Abu aqaq dena yayiosiq qarinyqo aiqoqa ninqi unsib nunqo dabkala na dego quonub. <sup>34</sup> Devit a subq na tigelosiq lan qureq oqosai. Ariya a Kristus qa endegsi marej,

‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej,

“Ni ijo ban woq endi awo.

<sup>35</sup> Awesoqnimqa e ino jeu tamo kalil nanqi elenqsiy ino sorgomq di atitqa ni na nanqi taqatnjrqam.” ’

Devit a nami Kristus qa degsi marej.

<sup>36</sup> “Deqa Israel tamo ungasari, ningi kalil endegsi poinjem. Yesus agi ningi na namburbasq di qalnab moiyej qaji a Qotei na olo giltosiq a gago Tamo Koba Kristus ñam waiyej.”

*Tamo ungasari gargekoba nanqi are bulyosib yanso eb*

<sup>37</sup> Onaqa tamo ungasari nanqi Pita aqa anjam di qunabqa anjam dena nanjo are qametnjrej. Deqa nanqi na Yesus aqa angro nanqi Pita ombla minjreb, “O gago was ningi na mergiy. Iga kiyeronamqa Qotei na iga elenamqa iga padalqasai?” <sup>38</sup> Onaqa Pita na kamba minjrej, “Ningi segi segi are bulyosib Qotei aqaq boiy. Babqa iga Yesus Kristus aqa ñam na ningi yansjgonam Qotei na nunjo une kalil kobotetngwas. Osim aqa Mondor Bole ningi lanja engwas. Awai saiqoji. <sup>39</sup> Qotei a nami marej, ‘E na ningi ti nunjo angro ti tamo kalil isa isaq di unub qaji nanqi ti ijo Mondor engwai.’ Qotei a nami degsi marej. Deqa ningi quiy. Gago Tamo Koba Qotei a aqa anjam di uratqasai. Tamo ungasari kalil a na metnjrim aqaq bqab qaji nanqi aqa Mondor enjrqas.”

<sup>40</sup> Pita a anjam deqaji gargekoba singila na nanqi minjroqnej. Osiqa olo endegsi minjrej, “Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanqi kumbra uge uge yoqnsib laqñub. Ningi nanqi ti Qotei na padaltngaim deqa ningi geregere ñam atoqniy.” <sup>41</sup> Pita a anjam degsi marnaqa bati deqa tamo ungasari 3,000 nanqi aqa anjam di qusib nanjo are miligiq di ateb. Osib nanqi yanso eb. Nanqi Yesus qa nanjo areqalo singilateb deqa nanqi tamo ungasari nami Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanjo miligiq aisib koba na soqneb.

*Yesus aqa tamo ungasari kalil nanqi are qujaitoqnsib soqneb*

<sup>42</sup> Tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanqi bati gaigai aqa anjam maro tamo nanjo anjam quoqnsib dauryoqneb. Nanqi are qujaitoqnsib bem gentoqnsib uyoqnsibqa Qotei pailyoqnsib soqneb. <sup>43</sup> Qotei na Yesus aqa anjam maro tamo nanqi di singila enjreqnaqa nanqi manwa gargekoba yoqneb. Yeqnab Yesus aqa tamo ungasari kalil nanqi manwa di unoqnsib Qotei aqa ñam soqtoqneb. <sup>44</sup> Tamo ungasari kalil Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanqi bati gaigai korooqnsibqa are qujaitoqnsib soqneb. Nanjo ingi ingi kalil di koba qaji degsib maroqnsib segi segi qa jei jeiyoqneb. <sup>45</sup> Nanjo mandam ti ingi ingi ti qarinyeleñeqnab tamo qudei na awaiyoqnsib silali enjreqnab oqnsib Yesus aqa tamo ungasari ingi ingi saiqoji nanqi jeisib enjroqneb. <sup>46-47</sup> Nanqi bati gaigai are qujaitoqnsib sosibqa atra tal miligiq di korooqnsib louoqneb. Nanjo segi segi talq di dego korooqnsibqa bem gentoqnsib uyoqneb. Nanqi arebolebole ti lawo na sosibqa Qotei aqa ñam soqtoqnsib koba na ingi uyoqneb. Degyeqñabqa tamo ungasari kalil nanqi nanjo kumbra di unoqnsib nanqi qa tulan areboleboleinjroqnej. Bati gaigai tamo ungasari qudei nanqi are bulyeqñab Tamo Koba a na nanqi elenreqnaqa nanqi boqnsib tamo ungasari nami Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanjo miligiq aiyoyqnsib koba na soqneb.

### 3

*Pita Jon wo nanqi na tamo singa qandamo boleteb*

<sup>1-2</sup> Bati gaigai bilaq sen kelinreqnaqa Juda tamo ungasari nanqi atra tal miligiq giloqnsib dia Qotei pailyoqneb. Pailyo bati bei Pita Jon wo nanqi aiyel pailyqa marsib atra tal miligiq gilqa laqñabqa tamo bei ai miligiq na singa qandamo nambabej qaji a atra tal siranme jojomq di awesoqnej. Bati gaigai aqa was nanqi a qoboiyoqnsib boqnsib siranme jojomq di ateqñabqa awooqnsiq a tamo ungasari atra tal miligiq gileqñabqa silali qa ñilnjroqnej. Siranme di aqa ñam Siranme Boledamu. <sup>3</sup> Bati deqa Pita Jon wo nanqi atra tal miligiq gilqa laqñabqa unjrsiqa silali qa ñilnjrej. <sup>4</sup> Onaqa nanqi aiyel na tamo di koqyosibqa Pita na minjej, “Ni aqo nige.” <sup>5</sup> Degsi minjnaqa a are qalej, “Nanqi aiyel silali bei ebqab.” Degsi are qalsiq a nanqi aiyel koqñjresoqnej. <sup>6</sup> Onaqa

Pita na minjej, “E silali saiqoji. Ijo ingi bei unu di ni emqai. Yesus Kristus Nasaret qaji aqa ñam na e ni mermonum, ‘Ni tigelosim walwel.’ ” <sup>7-8</sup> Degsi minjsiqa aqa ban woq di ojsiq tigeltonaqa aqa singa tombol singilaonab tigeluqjatosiq walwelej. Osiqa Pita Jon wo nanği aiyel daurnjrsiqa atra tal miligiq gilsiq tulan areboleboleiyeqnaqa pruprugosiq Qotei aqa ñam soqtoqnej. <sup>9-10</sup> A degyeqnaqa tamo unğasari kalil nanği a unsibqa are koba qaloqneb. Osib maroqneb, “Tamo singa qandamo bati gaigai atra tal sirañme jojomq di awooqnsiqa silali qa ñileqnu qaji agi a di.”

*Pita a atra tal miligiq di anjam palontej*

<sup>11</sup> Tamo di a Pita Jon wo nanği aiyel daurnjrsiq laqnaqa tamo unğasari kalil nanği a unoqnsib are koba qaloqneb. Deqa nanği gurgur ti bosib atra tal meq di Pita Jon wo sonabqa koba na korooqneb. Atra tal me di aqa ñam Solomon aqa Tal Me. <sup>12</sup> Tamo unğasari nanği bosib koroeqñab Pita a nanği unjrsiqa endegsi minjrej, “O Israel tamo unğasari, ninği kiyaaqa aqo aiyel tamo di boletonum unsibqa are koba qaleqñub? Ninği kiyaaqa aqo aiyel nugsibqa endegsib mareqñub, ‘Nanço segi singila na ti kumbra bole na ti tamo di boletonub walwelqo’? Ninği degsib maraib. <sup>13</sup> Qotei aqa wau tamo Yesus aqa singila na tamo di boleosiqa walwelqo. Qotei a Abraham, Aisak, Jekop, gago moma kalil nanği ti nanço Qotei. A na Yesus lañ qureq osi oqsiiq ñam kobaquja yej. Yesus qujai di ninği na osib jeu tamo nanço banq di ateb. Onaqa Pailat a olo Yesus tonto talq dena oqeq atqajqa marnaqa ninği na saideb. <sup>14</sup> Yesus a Qotei aqa segi Tamo Boledamu. A une saiqoji. Ariya ninği na Yesus qoreiyosib saidosib Pailat minjeb, ‘Tonto tamo bei oqeq atsim ege.’ Ninği na Pailat degsib minjnabqa a nunço anjam di dauryosiqa leñ ojo tamo osiqa oqeq atsiq engej. <sup>15</sup> Ariya Yesus a segi ñambile qa utru. Di ninği na qalnab moiyej. Moinaqa Qotei na olo subq na tigeltonaqa iga gago ñamdamu na unem. Deqa bini iga a qa mare mare laqnum. <sup>16</sup> Aqo aiyel Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa iga aqa ñam na tamo singa qandamo di boletonum a singilaqo. Tamo singa qandamo di ninği qalie. Ninği gaigai a unoqneb. Yesus a segi na aqo aiyel singila egwoqa a qa gago areqalo singilatosisim tamo di boletonumqa nunço ñamdamuq di walwelqo.

<sup>17</sup> “O gago was, e qalieonum, ninği ti nunço gate nanği ti une kobaquja ateb di ninği poinğosai. <sup>18</sup> Ninği kumbra di yeb deqa Qotei aqa medabu o tamo kalil nanço anjam nami maroqneb qaji di aqa damu Qotei na babtej. Agi Qotei na nanço medabu singilatetnjreqnaqa nanği endegsib maroqneb, ‘Qotei aqa Kristus a jaqatin koba osim moiğas.’

<sup>19-20</sup> “Deqa ijo was kalil, ninği are bulyosib Tamo Koba aqaq boiy. Babqa a na nunço une kobotetngsim ninği singila bunuj enğwas. Osim mondon a na Yesus olo qarinyim nunçoq bqas. Tamo di agi Kristus Qotei a nami ninği qa osiq giltej qaji. <sup>21</sup> A lañ qureq oqej di unu. A di soqñimqa Qotei na mandam bunuj ti lañ bunuj ti atqa bati brantimqa a olo bqas. Qotei a nami aqa kumbra deqa anjam marej. Osiqa aqa anjam di aqa medabu o qaji tamo nanği minjreqnaqa nanği na nenğrenyoqneb.

<sup>22</sup> “Nami Moses a Yesus qa endegsi marej, ‘Mondon Tamo Koba Qotei na aqa medabu o qaji tamo bei e bul nunço ambleq dena tigeltimqa a anjam mernğoqñqas. Anjam mernğoqñimqa ninği aqa anjam kalil qusib dauryoqñiy. <sup>23</sup> Tamo unğasari kalil aqa anjam quqwa uratqab qaji nanği Qotei na ñumim moreñqab. Deqa nanği olo Qotei aqa tamo unğasari nanço ambleq di sqasai.’ Moses a nami Yesus qa degsi marej. <sup>24</sup> Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği dego nami Yesus qa anjam degsib maroqneb. Agi Samuel a utru atsiqa a Yesus bqajqa bati qalieosiqa deqa Yesus qa anjam maroqnej. Samuel a moinaqa Qotei aqa medabu o tamo kalil bunuqna brantelenjeb qaji nanği dego Yesus bqajqa bati qalieosib deqa anjam maroqneb.

<sup>25</sup> “Qotei a ninği elenqa osiq deqa aqa medabu o qaji tamo nanği qarinyjreqnaqa aqa anjam mare mare laqneb. A nami nunço moma utru nanği ti koba na anjam qosisibqa Abraham endegsi minjej, ‘Mondon ino moma nanği paraosibqa leñ dena tamo bei



ɳambabqas. ɳambabosim tamo unɳasari sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgi boletnjqas.' Qotei a niŋgi elenqa osiq deqa anjam di Abraham minjej. <sup>26</sup> Osiqa bunuqna aqa wau tamo Yesus a qarinyonaq nuŋgoq aiyej. Qotei a are qalej, a Yesus qarinyim a niŋgi kalil boletnɳimqa niŋgi nuŋgo kumbra uge uge kalil uratqab. Qotei a degsi are qalsiq Yesus qarinyonaq nuŋgoq aiyej."

## 4

### *Nanɳi na Pita Jon wo ojelenosib tonto talq di breinjreb*

<sup>1-3</sup> Pita Jon wo nanɳi na tamo unɳasari nanɳi Qotei aqa anjam minjreqnabqa atra tamo nanɳi ti Sadyusi nanɳi ti atra tal taqato tamo nanɳo gate ombla na tulaŋ minjin oqetnjqnaqa bosib nanɳi aiyej ojelenosib tonto talq di breinjreb. Di kiyaaqa? Nanɳi aiyej maroqneb, "Yesus a moisiq olo subq na tigelej deqa tamo kalil nanɳi dego moisiq olo subq na tigelqab." Deqa nanɳi aiyej tonto talq di breinjreb. Bilaqtej deqa nanɳi aiyej tonto talq di uratnjqnab sonab nebeej. <sup>4</sup> Bati deqa tamo unɳasari tulaŋ gargekoba nanɳi Qotei aqa anjam quoaqnsib Yesus qa nanɳo areqalo siŋgilatoqneb. Nanɳi kalil turteb 5,000.

### *Pita Jon wo nanɳi Juda gate kokba nanɳo ulatamuq di tigeleb*

<sup>5</sup> Nebeonaqa Juda nanɳo tamo kokba ti gate nanɳi ti dal anjam qalie tamo nanɳi ti Jerusalem di koroeb. <sup>6</sup> Atra tamo gate Anas aqa len kalil nanɳi ti dego koroeb. Bei Kaiafas. Bei Jon. Bei Aleksanda. <sup>7</sup> Koroosib Pita Jon wo nanɳi metnjqnab bonab nanɳo ambleq di tigeltjqreb. Tamo siŋga qandamyonaq olo boleej qaji a dego osi bosib tigelteb. Osib Pita Jon wo nenemjqreb, "Niŋgi siŋgila qabe na osib tamo endi boleteb? Niŋgi yai aqa ñam na boleteb?"

<sup>8-9</sup> Onaqa Mondor Bole a Pita aqa miligiq aisiq medabu siŋgilatetonaqa a na nanɳi endegsi minjrej, "O Israel tamo kokba ti gate niŋgi ti ijo anjam endi quiy. Aqo aiyej na tamo siŋga qandamo endi boletem deqa niŋgi iga osib nuŋgo ɳamdamuq di tigeltgonub. Tamo endi a kiyersi boleej deqa niŋgi qalieqa osib nenemgonub. <sup>10</sup> Deqa niŋgi ti Israel tamo unɳasari kalil ti ijo anjam endi qusib poiŋgem. Nasaret tamo Yesus Kristus agi niŋgi na ɳamburbasq di qalnab Qotei a olo subq na tigeltej qaji aqa ñam na tamo endi a boleqo. Boleosiq nuŋgo ulatamuq endi tigelesonaq niŋgi unonub. <sup>11</sup> Yesus a tal ai bul. Niŋgi tal gereiyo qaji tamo bul. Niŋgi na tal ai di arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Onaqa Qotei na olo tal ai di osiqa tal siŋgilatqajqa deqa tumaq di tigeltej unu. <sup>12</sup> Niŋgi quiy. Tamo bei aqa ñam na Qotei na iga elenqasai. Yesus aqa ñam na qujai Qotei na iga elenqas. Amqa iga padalqasai. Iga elenqajqa tamo bei saiqoji. Sawa bei beiq di Qotei na tamo bei iga osorgosai bole sai."

<sup>13</sup> Pita Jon wo nanɳi siŋgila na anjam di maroqneb nanɳi ulaosai. Deqa Juda tamo kokba nanɳi tulaŋ prugeb. Di kiyaaqa? Nanɳi qalieeb, nanɳi aiyej nami skul beiq gilosai. Nanɳi tamo laŋaj. Degsib qalieosib poiŋjrej, nanɳi aiyej nami Yesus ombla laqneb. <sup>14</sup> Tamo siŋga qandamyonaq olo boleej qaji a Pita Jon wo nanɳo areq di tigelesonaq Juda tamo kokba nanɳi unsibqa anjam bei kamba marqa keresaiinjqreb.

<sup>15</sup> Deqa nanɳi na Pita Jon wo minjqnabqa taqal beiq gilnabqa nanɳi segi qairosib mareb, <sup>16</sup> "Iga nanɳi aiyej kiyernjqrom? Nanɳi aiyej maŋwa kobaquja yonubqa Jerusalem tamo unɳasari kalil nanɳi quekritonub. Deqa iga gisaŋ qa marqa keresai. <sup>17</sup> Unɳum, iga na nanɳi aiyej Yesus aqa ñam mare mare laqajqa saidnjqrom. Yimqa nanɳo anjam kobaqasai." <sup>18</sup> Juda tamo kokba nanɳi degsib qairosib nanɳi aiyej olo metnjqnab bonabqa siŋgila na saidnjqrsib minjqreb, "Niŋgi aiyej olo Yesus aqa ñam maroqnaib. Medabu getentiy."

<sup>19</sup> Onaqa Pita Jon wo nanɳi na kamba minjqreb, "Aqo aiyej Qotei aqa anjam dauryqa uratosim olo nuŋgo anjam dauryqom di Qotei aqa ɳamgalaq di kumbra bole e? Niŋgi segi mariy. <sup>20</sup> Aqo aiyej medabu getentqa keresai. Qotei aqa maŋwa kalil gago ɳamdamu na

unoqnem qaji deqa iga mare mare laqnqom. Aqa anjam kalil gago dabkala na quoqnem qaji di dego iga mare mare laqnqom. Iga uratqa keresai.”

<sup>21</sup> Onaqa Juda tamo kokba nanqi na olo nanqi aiyel Yesus aqa ñam marqajqa singila na saidnjrsib uratnjrnab gileb. Nanqi aiyel na tamo singa qandamo boletonabqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi unsibqa Qotei aqa ñam soqtoqneb. Deqa Juda tamo kokba nanqi tamo ungasari nanqi ulainjreb. Nanqi nanqo aiyel jejamuq di une bei babtosai deqa nanqi ñumqa keresai. Utru deqa nanqi tamo ungasari nanqi ulainjrsib nanqi aiyel uratnjrnab gileb. <sup>22</sup> Tamo singa qandamo nanqi aiyel na boleteb qaji di aqa wausau 40.

### *Yesus aqa wau tamo nanqi Qotei pailyeb*

<sup>23</sup> Juda tamo kokba nanqi na nanqi aiyel uratnjrnab gilsib tamo ungasari Yesus qa nanqo areqalo singilateb qaji nanqoq di branteb. Brantosib anjam kalil atra tamo kokba ti tamo gate ti nanqi na minjreb qaji deqa sainjreb. <sup>24</sup> Sainjrnab qusibqa tulan areboleboleinjrej. Deqa nanqi kalil medabu qujaitosib Qotei endegsib pailyeb, “O Tamo Koba, ni na lan ti mandam ti yuwal ti inji inji kalil ti atem unub. <sup>25</sup> Nami ni na Mondor Bole qarinyonamqa aisiq ino wau tamo agi gago moma Devit aqa medabu singilatetonaqa endegsi marej,

‘Kiyaqa sawa bei bei qaji nanqi minjin oqetnjreqnu?

Kiyaqa nanqo areqalo tulan nanarieqnaq nanqi Qotei ti qotqajqa qaireqnu?

<sup>26</sup> Sawa bei beiq di mandor kokba nanqi tigelosib Kristus qalib moiqajqa deqa singilaeqnu.

Gate kokba nanqi na Tamo Koba aqa Kristus wo qoto itnjrqajqa deqa koroeqnu.’

<sup>27</sup> “O Qotei, Devit aqa anjam di aqa damu gam endena brantej. Herot wo Pontius Pailat wo Israel nanqi ti sawa bei bei qaji nanqi ti kalil qure endia koroosibqa ino segi wau tamo bole Yesus ni nami giltem qaji a ugeugeiyqa marsibqa anjam kereteb. <sup>28</sup> O Qotei, ni nami marem, ‘Nanqi Yesus qalib moiqas.’ Ino anjam di agi nanqi dauryosib Yesus qalnab moiyej. Nanqo segi areqalo na nanqi Yesus qalosai. Ino singila na ti ino areqalo na ti nanqi Yesus qalnab moiyej. <sup>29</sup> O Tamo Koba, Juda tamo kokba nanqi minjin oqetnjrqoqa iga ula egwajqa anjam mergonub di ni unime. Iga ino wau tamo unum. Deqa ni iga singila egoqnimqa iga ino anjam maroqnqom. Iga ulaqasai. <sup>30</sup> Ni iga singila egoqnimqa iga ino wau tamo bole Yesus aqa ñam na tamo ungasari nanqi boletnjroqnqom. Osim ino manwa kokba babtoqnqom.”

<sup>31</sup> Nanqi degsib Qotei pailyosib koboonaqa tal nanqi koroesoqneb qaji di rengej. Onaqa Mondor Bole aisiqa nanqi singila enjrnaqa nanqi Qotei aqa anjam mare mare laqneb. Nanqi ulaosai.

### *Yesus aqa tamo ungasari nanqi na nanqo Kristen was nanqi aqaryainjroqneb*

<sup>32</sup> Bati deqa tamo ungasari Yesus qa nanqo areqalo singilateb qaji nanqi kalil are qujaitoqnsib soqneb. Tamo bei na aqa inji inji saiaosiq aqa segi qa marosaijoqnej. Nanqo inji inji kalil di koba qaji degsib maroqnsib segi segi qa jei jeiyjoqneb. <sup>33</sup> Tamo Koba Yesus aqa anjam maro tamo kalil nanqi aqa wau oqoqneb. A subq na tigelej anjam di nanqi mare mare laqneb. Nanqo anjam di singila ti. Nanqi mare mare laqnab Qotei a nanqi qa are tulan boleiyoqnej. <sup>34-35</sup> Tamo ungasari Yesus qa nanqo areqalo singilateb qaji nanqi kalil inji kere soqneb. Bei a inji qa truquosaijoqnej. Di kiyaqa? Nanqi nanqo segi mandam ti tal ti qarinyeqnabqa tamo qudei na awaiyoqnsib silali enjroqneb. Enjreqnab silali di osi boqnsib Yesus aqa anjam maro tamo nanqo banq di ateqnab nanqi na tamo inji inji saiqoji nanqi jeisib enjroqneb.

<sup>36</sup> Nanqo ambleq di tamo bei soqnej aqa ñam Josep. Aqa ñam bei Barnabas. Yesus aqa anjam maro tamo nanqi na ñam di waiyeb. Aqa ñam di aqa damu, “Tamo are singilatetnjro qaji.” Barnabas a Livai aqa len. A Saiprus nui qaji. <sup>37</sup> Aqa mandam bei soqnej di tamo

qudei na awaiyosib silali yonab osi gilsiq Yesus aqa anjam maro tamo nanjo banq di atej.

## 5

### *Ananaias aqa njaun Safaira wo nanji Qotei gisanjeb*

<sup>1-2</sup> Ariya tamo bei soqnej aqa ñam Ananaias. Aqa njaun aqa ñam Safaira. Ananaias aqa mandam bei tamo qudei na awaiyosib silali yonabqa a silali di osiqa aqa njaun wo anjam keretosib silali oto aqa segi qa ulitosiq oto bei osi gilsiq Yesus aqa anjam maro tamo nanjo banq di atej. <sup>3</sup> Onaqa Pita na minjej, “Ananaias, kiyaaqa Satan a ino are miligiq aiqoqa ni Mondor Bole a gisanjonum? Ino mandam awaiyonub silali osim kiyaaqa oto bei ino segi qa marsim ulitonum? <sup>4</sup> Nami ino mandam awaiyosaisonabqa di ino segi mandam. Ariya bunuqna mandam awaiyosib silali emonub di ino segi silali. Ni segi na silali di taqatosim ni wau kiye yqa osim ye. Ni kiyaaqa gisanjosim maronum, ‘Silali kalil agi osi bonum?’ Ni kiyaaqa kumbra uge di yqajqa are qalonum? Ni que. Ino gisanj anjam di ni na tamo nanji minjrosai. Ni Qotei gisanjyqa osim minjonum.” <sup>5-6</sup> Pita a degsi marnaqa Ananaias a anjam di qusiqa moiyoqujatosiq mandamq di ulonej. Onaqa angro wala nanji bosib aqa jejamu gara na dalaosib osi gilsib subq ateb. Subq atnabqa tamo ungasari kumbra deqa queb qaji nanji tulan ulaugeteb.

<sup>7</sup> Sokiñalayonaq Ananaias aqa njaun bej. Aqa gumbulun moiyej di a qaliesai. <sup>8</sup> A bonaqa Pita na minjej, “Ni mare. Ni ino gumbulun wo nunjo mandam bei tamo qudei na awaiyosib silali engonub qaji agi ino gumbulun na osi bosiq ebqo endi segi e?” Onaqa minjej, “Od. Silali kalil agide.” <sup>9</sup> Degsi minjnaqa Pita na minjej, “Kiyaaqa ni ino gumbulun wo anjam keretosib kumbra uge di yonub? Ninqi are qalonub, Tamo Koba aqa Mondor a nunjo kumbra di unqasai. Degosib ninqi yonub. Ni que. Angro wala ino gumbulun subq atonub qaji nanji bosib siranmeq di tigelonub. Nanji ni dego qoboimosib gilsib subq atqab.” <sup>10</sup> Degsi minjnaqa a dego moiyoqujatosiq Pita aqa singaq di ulonej. Onaqa angro wala nanji bosib a moiyej di unsib qoboyosib gilsib aqa gumbulun aqa areq di subq ateb. <sup>11</sup> Onaqa tamo ungasari kalil kumbra deqa queb qaji nanji tulan ulaugeteb. Kristen kalil nanji dego ulaugeteb.

### *Yesus aqa anjam maro tamo nanji manwa gargekoba babtoqneb*

<sup>12</sup> Bati deqa Qotei na Yesus aqa anjam maro tamo nanji singila enjreqnaqa nanji manwa gargekoba yeqnabqa tamo ungasari nanji unoqneb. Tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanji kalil are qujaitoqnsibqa atra tal meq di koroqnsibqa Qotei qa louoqneb. Tal me di aqa ñam Solomon aqa Tal Me. <sup>13</sup> Jerusalem dia tamo ungasari lanja lanaj kalil nanji na tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanjo ñam soqtetnjroqnsibqa nanji ti koba na koroqajqa ulaoqneb. <sup>14</sup> Tamo ti unja ti tulan gargekoba nanji Tamo Koba Yesus qa nanjo areqalo singilatoqnsib boqnsib tamo ungasari nami Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanjo miligiq aiyeq nab nanji tulan kobaoqneb. <sup>15</sup> Kobaoqnsib nanjo ma tamo nanji saperaq di nejotnjroqnsib qoboinjroqnsib gam qalaq di atelenjoqneb. Di kiyaaqa? Pita a gam na walwelosim giloqnmqa aqa señ qunun na nanji waburnjroqnmqa nanjo ma kobooqnqajqa deqa. <sup>16</sup> Qure kiñilala kalil Jerusalem jojomq di soqneb qaji dena dego tamo mainjro qaji nanji ti tamo mondor uge uge na ojelenjo qaji nanji ti joqsib boqneb. Joqsib beqnab nanji kalil boleqneb.

### *Lan angro na Yesus aqa anjam maro tamo nanji tonto talq dena oqeq atej*

<sup>17-18</sup> Yesus aqa anjam maro tamo nanji kumbra degyeqnabqa atra tamo gate aqa wau qujai agi Sadyusi nanji ti koba na unsib minjin oqetnjrnaqa nanji ojelenjosib tonto talq di breinjrnab soqneb. <sup>19</sup> Sonabqa qoloej. Onaqa Tamo Koba aqa lan angro

bei aisiqa tonto tal siranme waqtosiq nanği joqsıq oqedeb. Oqedonabqa lan anğro na minjrej, <sup>20</sup> “Ninği gilsib atra tal miligiq di tigelosib tamo unğasari nanği nambile gaigai sqajqa anjam palontosib minjroqniy.” <sup>21</sup> Onaqa nanği lan anğro aqa anjam di dauryosib nobqolo malu qameqnaqa atra tal miligiq gilsib dia tigelosib tamo unğasari nanği Qotei aqa anjam palontosib minjroqneb.

Bati deqa atra tamo gate aqa wau qujai ti nanği na Juda tamo kokba ti Israel tamo gate ti nanği metnjrnab bosib koroeb. Koroosib anjam keretosib nanço qaja tamo nanği minjreb, “Ninği aisib Yesus aqa anjam maro tamo nanği tonto talq dena joqsib boiy.” <sup>22</sup> Onaqa qaja tamo nanği aisib tonto talq di brantosib nam ateb Yesus aqa anjam maro tamo nanği di sosai. Nanği degsi unsib deqa olo puluosib bosib Juda tamo kokba nanği minjreb, <sup>23</sup> “Iga aiyonum di tonto tal siranme qandimesonaq unonum. Tal taqato tamo nanği an ti siranmeq di tigelenab. Ariya iga siran waqtosim miligiq gilonum di iga tamo bei unosai.”

<sup>24</sup> Degsib minjrnabqa atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo nanço gate ombla na anjam di qusib are koba qalsib maroqneb, “Tamo nanği di kiyersib tonto tal uratosib jaraiyonub?” <sup>25</sup> Onaqa tamo bei bosıqa nanği minjrej, “Ninği quiy. Tamo ninği na tonto talq di breinjreb qaji nanği atra tal miligiq di sosıbqa anjam plalteqneb tamo unğasari nanği queqneb.” <sup>26</sup> Degsi minjrnaqa qaja tamo nanği ti atra tal taqato tamo nanço gate ombla na atra tal miligiq gileb. Gilsib Yesus aqa anjam maro tamo nanği di sonab unjrsib ojelenosib joqsib gileb. Singila na ojsib gilosai. Lawo na joqsib gileb. Tamo unğasari nanği nirinjosib meniñ osib nanği nımaib deqa ulaosib lawo na joqsib gileb.

### *Yesus aqa anjam maro tamo nanği aqa anjam marqajqa ulaosai*

<sup>27</sup> Joqsib gilsib Juda tamo kokba nanço ulatamuq di tigeltnjreb. Tigelonabqa atra tamo gate na nanği nirinjnrsıqa minjrej, <sup>28</sup> “Ninği Yesus aqa nam mare mare laqajqa iga singila na saidngem. Di ninği na olo mare mare laqnebqa tamo unğasari kalil Jerusalem endi unub qaji nanği quekriteqneb. Di segi sai. Ninği gago jejamuq di une qamoqnsib mareqneb, iga na Yesus namburbasq di qalnam moiyej.”

<sup>29</sup> Atra tamo gate na Yesus aqa anjam maro tamo nanği degsi minjrnaqa nanği Pita ombla na kamba minjeb, “Iga Qotei aqa anjam segi dauryqom di kere. Iga tamo nanço anjam dauryqasai. <sup>30</sup> Di bole, ninği na Yesus namburbasq di qalnab moiyej. Moinaqa gago moma utru nanço Qotei na olo subq na tigeltej. <sup>31</sup> Yesus qujai di Qotei na lan qureq osi oqsıqa aqa ban woq di awotej. Deqa Yesus a gago Tamo Koba. A na qujai iga elenamqa iga padalqasai. Yesus qujai dena iga Israel tamo unğasari are bulyetgoqnsıqa gago une kobotetgeqnu. <sup>32</sup> Iga gago segi namdamu na Yesus aqa kumbra di unoqnem deqa mare mare laqnum. Mondor Bole a dego Yesus aqa kumbra di ubtosiq mareqnu. Mondor di agi Qotei na tamo unğasari aqa anjam dauryeqneb qaji nanği enjreqnu.”

### *Gamaliel a Juda tamo kokba nanği dalnjrej*

<sup>33</sup> Onaqa Juda tamo kokba nanği Yesus aqa anjam maro tamo nanço anjam di qusıbqa minjin ani oqetnjrnabqa nanği numib morenqajqa maroqneb. <sup>34</sup> Onaqa nanço ambleq dena Farisi tamo bei aqa nam Gamaliel a tigelej. A dal anjam qalie tamo kobaquja. Tamo kalil nanği bati gaigai a qa maroqneb, “A tamo bolequja.” A tigelosıqa Juda tamo kokba nanği minjrej, “Ninği mati tamo nanği endi minjrib taqal beiq gileb.” <sup>35</sup> Onaqa nanği taqal beiq gılınabqa Gamaliel na olo Juda tamo kokba nanği minjrej, “O Israel tamo, ninği na tamo nanği endi gulbe enjrqa osıbqa mati geregere are qaliy. <sup>36</sup> Ninği qalie, nami yala tamo bei aqa nam Teudas a tigelosıqa aqa segi nam soqtoqnsıqa maroqnej, ‘E tamo kobaquja.’ Degsi mareqnaqa tamo 400 a dauryoqneb. Onaqa Rom nanği na bosıb a qalnab moinaqa tamo kalil a dauryoqneb qaji nanği segi segi jaraiyonab aqa wau koboej. <sup>37</sup> Bunuqna tamo unğasari nanço nam sisiyo bati qa Galili qaji tamo bei aqa nam Judas a dego tigelosıqa Rom nanği ti qotqajqa maroqnsıqa tamo nanço are

tigeltetnjreqnaqa nanġi a dauryoqneb. Onaqa Rom nanġi na a qalnab moinaqa tamo kalil a dauryoqneb qaji nanġi segi segi jaraiyeb. <sup>38</sup> Deqa ninġi quiy. Ninġi tamo nanġi endi uratnjrib nanġo wau yoqnebe. Nanġi nanġo segi areqalo na wau endi tigeltqab di nanġo wau koboqas. <sup>39</sup> Ariya nanġi Qotei aqa areqalo na wau endi tigeltqab di ninġi na nanġi kobotnjrqa keresai. Ninġi nanġi ñumqab di ninġi Qotei ti qotqab.”

Gamaliel na Juda tamo kokba nanġi degsi minjrnaqa nanġi aqa anjam di dauryosib Yesus aqa anjam maro tamo nanġi ñumqa urateb. <sup>40</sup> Osib nanġi metnjrnabqa nanġi olo bonabqa bu toqon na nanġi kumbainjrsib nanġi Yesus aqa ñam olo marqajqa singila na saidnjrsib nanġi uratnjreb. <sup>41</sup> Onaqa nanġi koro sawa di uratosib gileb. Qotei a are qalej, nanġi Yesus aqa ñam qa jaqatin ti jemai ti oqa kere. Deqa nanġi areboleboleinjrnaq gileb. <sup>42</sup> Nanġi Yesus aqa anjam mare mare laqajqa uratosaiqneb. Nanġi bati gaigai Yesus aqa anjam plaltoqnsib maroqneb. Atra tal miligiq di, tamo unġasari nanġo segi segi talq di nanġi anjam endegsib maroqneb, “Yesus a bole Kristus.”

## 6

### *Tamo 7 nanġi inġi jeiyu wau ojquajqa giltnjreb*

<sup>1</sup> Bati deqa Juda tulan gargekoba nanġi are bulyoqnsib Yesus qa nanġo areqalo singilatoqneb. Juda qudei nanġi Grik qaji. Deqa nanġi Grik anjam qalie. Juda qudei nanġi Hibru qaji. Deqa nanġi Hibru anjam qalie. Bati bei Grik qaji Juda nanġi tigelosib Hibru qaji Juda nanġi qa njriqneb. Di kiyaaqa? Inġi jeiyu batieqnaqa Hibru qaji Juda nanġi na Grik qaji Juda nanġo uña qobul nanġi uratnjroqnsib nanġo segi uña qobul nanġi inġi jeisib enjroqneb. <sup>2</sup> Deqa Yesus aqa anjam maro tamo 12 nanġi na tamo unġasari kalil Yesus dauryoqneb qaji nanġi koroinjrsib minjreb, “Iga Yesus aqa anjam maro tamo unum. Gago wau qujai agi iga Qotei aqa anjam mare mare laqnum. Iga gago wau di uratosim inġi jei jeiyoqnaqasai. <sup>3</sup> Deqa ijo was, ninġi tamo 7 nunġo ambleq dena giltnjriy. Tamo endeqaji giltnjriy. Nanġo kumbra tulan boledamu. Qotei aqa Mondor a nanġoq di sosiqa nanġi singilatnjreqnu. Nanġi powo koba ti unub. Ninġi tamo deqaji giltnjrsib wau enjribqa nanġi na inġi jeiyetnġoqnaqab. <sup>4</sup> Iga Yesus aqa anjam maro tamo unum deqa iga bati gaigai Qotei pailyoqnsim Yesus aqa anjam mare mare laqnaqom. Gago wau bole agide.”

<sup>5</sup> Onaqa Kristen nanġi kalil anjam di qusib odosib tamo 7 nanġi giltnjreb. Bei aqa ñam Stiven. Stiven aqa areqalo kalil Yesus qa singilatoqnej. A areqalo aiyeltosaiqnej. Mondor Bole a Stiven aqa are miligiq aiyoqnsiqa singilatoqnej. Bei aqa ñam Filip. Bei Prokorus. Bei Nikanor. Bei Timon. Bei Parmenas. Bei Nikolas. Nikolas aqa qure utru Antiok. A Juda tamo sai. A nami Jerusalem bosiqqa Juda nanġo lou dauryqa marsiq nanġo miligiq aiyej. <sup>6</sup> Kristen nanġi na tamo 7 nanġi di giltnjrsib Yesus aqa anjam maro tamo nanġo ulatamuq di tigeltnjrnab nanġo gateq di ban atsib nanġi qa Qotei pailyeb.

<sup>7</sup> Bati deqa Qotei aqa anjam tulan kobaoqnej. Jerusalem dia tamo unġasari tulan gargekoba nanġi Yesus qa nanġo areqalo singilatoqneb. Atra tamo gargekoba nanġi dego Qotei aqa anjam dauryoqnsibqa Yesus qa nanġo areqalo singilatoqneb.

### *Stiven a Juda tamo kokba nanġo ulatamuq di tigelej*

<sup>8</sup> Qotei a Stiven qa are tulan boleiyuqnsiq a singila yeqnaqa a na tamo unġasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nanġo nandamuq di manwa gargekoba yoqnej. <sup>9</sup> Onaqa bati bei Juda tamo qudei nanġi tigelosib Stiven ombla anjam na qotoqneb. Tamo nanġi di Juda nanġo Qotei tal beiq di gaigai louoqneb. Nanġi nami kanġal tamo sosibqa olo bunuqna nanġo segi wau ojoqneb deqa nanġi Qotei tal dia louoqneb. Qotei tal di aqa ñam endegsib waiyeb, “Tamo Nanġo Segi Wau Ojo Qaji Nanġo Qotei Tal.” Tamo nanġi di Stiven ombla anjam na qotoqneb. Nanġi nami Sairini qure ti Aleksandria qure ti Silisia sawa ti Esia sawaq dena ti belejeb. <sup>10</sup> Nanġi Stiven ombla anjam na qoteqnaqab Qotei aqa Mondor na

Stiven powo koba yoqnej deqa nanği aqa anjam qalotqa keresai. <sup>11</sup> Deqa nanği lumu na tamo qudei nanği metnjrnab bonab minjreb, “Ninği Stiven aqa jejamu laña gisanjyiy.” Degyosib silali enjreb. Silali enjrnab nanği gisanjosib mareb, “Stiven a Moses Qotei wo qa misilin anjam mareqnaq iga quoqnem.” <sup>12</sup> Nanği anjam degsib marnabqa Juda tamo unğasari nanği ti Juda gate nanği ti dal anjam qalie tamo nanği ti qusibqa Stiven qa minjin oqetnjrnaqa a ojob. A ojsib koro sawaq osi gilsib Juda tamo kokba nanço ulatamuq di tigelteb. <sup>13</sup> Tigeltosib tamo qudei nanği dego osi bonab nanği Stiven aqa jejamu laña gisanjosib mareb, “Tamo endi a bati gaigai Qotei aqa atra tal qa ti Moses aqa dal anjam qa ti misilin anjam mareqnu. <sup>14</sup> Bati bei a endegsi marnaq iga quem, ‘Nasaret tamo Yesus a na atra tal endi niñaqyosim Moses aqa dal anjam iga nami egej qaji di dego kobotosim dal anjam bunuj egwas.’ ” <sup>15</sup> Onaqa tamo kalil koro sawaq di awesoqneb qaji nanği Stiven koqyoqneb. Koqyoqnsib aqa ulatamu lañ anğro aqa ulatamu bulonaq uneb.

## 7

### *Stiven a Qotei aqa anjam plaltej*

<sup>1</sup> Onaqa atra tamo gate a na Stiven nenemyej, “Nanço anjam maronub di bole e?” <sup>2-3</sup> Onaqa Stiven a kamba marej, “O ijo was ijo abu ti ninği ijo anjam endi quiy. Nami gago moma utru Abraham a Mesopotemia sawaq di sosiqqa Haran qureq gilosaisonaqa gago Qotei lañ qureq di unu qaji a Abraham aqa ulatamuq di brantosiqa minnej, ‘O Abraham, ni ino sawa ti ino was nanği ti uratnjrsimqa mandam mutu bei e na osormitqa deq gilime.’ <sup>4</sup> Qotei na Abraham degsi minjnaqa a tigelosiqa Kaldia sawa uratosiq Haran qureq gilsiq di soqnej. Bunuqna aqa abu moinaqa Qotei na a qarinyonaq mandam mutu iga bini unum qaji endeq bosiq soqnej. <sup>5</sup> Sonaqa Qotei na mandam mutu endi a yosai. A anğro saiçoji sonaqa Qotei na minnej, ‘Bunuqna e na ni ti ino moma kalil nambabqab qaji nanği ti mandam mutu endi enğwai.’ <sup>6</sup> Osıqa minnej, ‘Mati ino moma kalil nanği sawa beiq di yaun tamo soqnibqa sawa deqaji tamo nanği na wau koba enjroqnsib ugeugeinjroqnbqa wausau 400 gilqas. <sup>7</sup> Yimqa e na kamba sawa deqaji tamo nanği peginjrsiy nıumitqa ino moma nanği sawa di uratosib bosib mandam mutu endia sosib e qa louoqnqab.’ Qotei na nami Abraham degsi minnej. <sup>8</sup> Osıqa Abraham ombla anjam qosisiqa minnej, ‘Ni mulun unqam.’ Degsi minjnaqa Abraham aqa anğro Aisak a nambabonaqa bati 8 qa mulun waiyej. Bunuqna Aisak aqa anğro Jekop a nambabej. Olo bunuqna Jekop aqa anğro 12 nanği dego nambabeb. Di gago moma utru 12.

<sup>9-10</sup> “Onaqa bati bei Jekop aqa anğro 11 nanği nanço was Josep qa ugeosib a ojsib tamo qudei nanço banq di atnabqa nanği na silali enjrsib Josep osi sumsib Isip sawaq di uratonab soqnej. Josep a Isip sawaq di gulbe ti sonaqa Qotei na aqaryaiyoqnsıqa geregereiyonej. Osıqa Josep powo koba yeqnaqa Isip nanço mandor a di unoqnsıqa Josep qa are boleiyonaq soqnej. Deqa a na Josep minnej, ‘Ni gate koba sosim Isip sawa taqatqam.’ Degsi minnej deqa Josep a Isip sawa taqatoqnej. A mandor aqa tal dego taqatoqnej.

<sup>11</sup> “Bunuqna Isip sawa ti Kenan sawa ti nanği mam koba osib gulbe kobaquja iteb. Gago moma utru nanği dego inği saiinjrej. <sup>12</sup> Onaqa Jekop a endegsi quej, ‘Isip sawaq di inği unu.’ Qusiqa gago moma utru nanği qarinjrnac inği awaiyqajqa Isip sumeb. Sumsib inği awaiyosib olo puluosib beb. <sup>13</sup> Bunuqna Jekop na gago moma utru nanği olo inği awaiyqa qarinjrnac Isip sumeb. Sumsib nanço was Josep aqa ulatamuq di tigelonab a segi qa babtonaq nanği a qa poinjrej. Josep a aqa abu qa ti aqa was nanği qa ti dego babtonaq Isip nanço mandor a nanği qa poinjrej. <sup>14</sup> Deqa Josep na aqa was nanği olo qarinjrnac aisib Josep aqa len kalil aqa abu Jekop ombla joqsib Isip sumeb. Tamo ti unıa ti kalil turtonab 75. <sup>15</sup> Bati deqa Jekop a Isip sumsıqa dia sosiq moiyej. Gago moma utru nanği dego dia moreneb. <sup>16</sup> Onaqa nanço qusa osi bosib Sekem qureq di subq atelenjeb. Sub di nami Abraham a Hamor aqa anğro nançoq dena awaiyej.

<sup>17</sup> “Ariya Israel nanġi Isip uratosib mandam mutu iga bini unum qaji endeq bqajqa bati jojomej. Bati jojomonaqa Israel nanġi tulaġ gargekobaeb. Agi nami Qotei na Abraham minnej, ‘Bunuqna e na ni ti ino moma nanġi ti mandam mutu endi engwai.’  
<sup>18</sup> Bati deqa Isip nanġo mandor bei tigelej. A Josep qa poiyoſai. <sup>19</sup> Deqa a na gago moma nanġi gisa gisaŋnjroqnsiq ugeugeinġroqnej. Nanġo anġro ŋambabeqnaab a na nanġi minġreqnaq osi giloqnsib nañuq di uratnġreqnaab moreŋoqneab. <sup>20</sup> Bati deqa Moses a ŋambabej. Qotei a Moses qa are tulaġ boleiyonaq soqnej. Bai qalub qa Moses aqa ai abu nanġo talq di a ulitosib geregereiyogneab. <sup>21</sup> Bunuqna nanġi Moses osib yaq di uratonab sonaqa Isip nanġo mandor aqa anġro sebiŋ na itosiq aqa segi qa marsiq a boletonaq tamo kobaqujaej. <sup>22</sup> A Isip nanġo skul kobaq giloqnsiq powo koba oqnej. Deqa a tamo siŋgila koba soqnej. A siŋgila na wauoqnsiqa anġam maroqnej.

<sup>23-24</sup> “Moses aqa wausau 40 kereonaqa a na aqa was Israel nanġi unġrqajqa marsiqa gilsiq nanġoq di brantej. Brantonaaqa Isip tamo bei na Israel tamo bei qalougeteqnaq unsiqa a kamba Israel tamo di aqaryaiyosiq Isip tamo qalnaq moiyej. <sup>25</sup> Osiqa are qalej, ‘Ijo was Israel nanġi ijo kumbra di unsib endegsi poinġrqas, “Bole, Qotei a Moses gilmimqa a na iga joqsim Isip sawa uratqom.” ’ Nanġi degsi poinġrosai. <sup>26</sup> Nebeonaqa Moses a olo walwelosi gilsiq Israel tamo aiyel qoteqnaab unġrsiqa nanġi aiyel potnġrsiq minġrej, ‘Niŋgi aiyel was wo. Kiyaaq niŋgi qoteqnaab?’ <sup>27</sup> Degsi minġrnaqa tamo aqa was qaloqnej qaji a na tigelosiqa Moses aqa baŋ gotraŋyetosiqa minnej, ‘Yai na ni gago gate koba atqoqa iga taqatgosim gago une gereiyqa bonum?’ <sup>28</sup> Ya ni na Isip tamo bei qalnam moiyej degsim e olo lubsim moiyoqbqam e?’ <sup>29</sup> Onaqa Moses a anġam di qusiqa a ulaŋosiq gilsiq Midian sawaq di yaunġej. Di sosiqa uŋa osiqa anġro mel aiyel ŋambabtġnjrej.

<sup>30</sup> “A di sosiqa wausau 40 koboonaqa Sainai mana aqa wadau sawaq di ŋam luwit yusiq puloŋeqnaqa Qotei aqa laŋ anġro bei ŋam puloŋq di sonaq unej. <sup>31-32</sup> Unsiqa are koba qalsiqa olo geregere unqa osiqa ŋam luwit utruq gilej. Gilnaqa ŋam puloŋ miligiq di Tamo Koba a na anġam endegsi minnej, ‘O Moses, e ino moma nanġo Qotei. E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.’ Degsi minġnaqa Moses a qusiqa ulaugetosiq gindagindaŋej. Osiqa ŋam puloŋ di unqa uratosiqa turuej. <sup>33</sup> Onaqa Tamo Koba a na olo minnej, ‘Mandam mutu kiñala ni tigelej unum endi getento koba. Deqa ino siŋga tatal piqt. <sup>34</sup> Ni que. Ijo segi tamo unġasari nanġi Isip sawaq di gulbe koba ti sonab e unġreqnum. Nanġi akamkobaqnaab e queqnum. Deqa e na nanġi Isip nanġo mandor aqa baŋq dena elenqai. E deqa ni mermqa bonum. Deqa ni tigel. E ni qariniŋmitqa Isip aiqam.’ Qotei na Moses degsi minnej.

<sup>35</sup> “O ijo was, Moses qujai di nami Israel nanġi na qoreiyosib minjeb, ‘Yai na ni gago gate koba atqoqa iga taqatgosim gago une gereiyqa bonum?’ Agi a qujai Qotei na gate koba atsiqa qariniyonaqa a Israel nanġoq aisiqa aqaryainġrej. Laŋ anġro ŋam luwitq di sosiqa Moses aqaq di brantej qaji a Moses siŋgilatonaq a kumbra di yej. <sup>36</sup> Moses qujai dena Isip aisiq dia maŋwa gargekoba yoqnej. Osiqa Israel nanġi joqsiqa Isip uratosib gilsib wadau sawaq di, Yuwal Lentq di Moses na maŋwa gargekoba yeqnaqa wausau 40 koboej. <sup>37</sup> Moses qujai dena Israel nanġi minġrej, ‘Bunuqna Qotei na aqa medabu o qaji tamo bei e bul nunġo ambleq dena tigeltimqa a na niŋgi anġam mernġoqnaqas.’  
<sup>38</sup> Moses qujai dena Israel nanġi joqsiq wadau sawaq di korooqneab. Di gago moma nanġi. Moses qujai di Sainai manaq oqsiq dia laŋ anġro bei na anġam minġnaqa a ombla soqneab. Sosibqa Moses a anġam ŋambabile unu qaji di Qotei aqaq dena yayiosiq gago moma nanġi enġrej.

<sup>39</sup> “Ariya Moses a Sainai mana goge di sonaqa gago moma nanġi na aqa anġam dauryqa uratosib a qoreiyosib olo puluosib Isip aiqajqa maroqneab. <sup>40</sup> Osib atra tamo gate Aron endegsib minjeb, ‘Ni gago qotei qudei gereiyetgimqa nanġi na iga joqsim puluosim Isip olo aiqom. Moses agi iga Isip dena joqsi bej qaji bini a qabitqo kiyo di iga qaliesai.’ Nanġi na Aron degsib minjeb. <sup>41</sup> Minjsib bati deqa nanġi na makau sigitosib aqa sulum

gereiyosib gisan qotei di atraiyosib areboleboleinjroqnej. <sup>42</sup> Nanği kumbra degyeb deqa Qotei na nanği qoreinjrnaqa nanği sen ti bai ti bongar ti binjinroqneb. Nanço kumbra deqa Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği bunuqna endegsib nengrenyeb, ‘O Israel tamo ungasari, ninği wausau 40 wadau sawaq di sosibqa makau ti kaja ti ñumoqnsib gisan qotei nanği atrainjroqneb. Ninği e atraibosaiqneb. <sup>43</sup> Ninği gisan qotei Molek aqa tal ti gisan qotei Refan aqa bongar ti sigitosib nanço sulum gereiyosib wadau sawaq di osi laqnsib nanği binjinroqneb. Nunço une deqa e ninği winğitqa ninği sawa endi uratosib Babilon qure taqal beiq gilsib di sqab.’ Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği anjam degsib nengrenyeb.

<sup>44</sup> “Gago moma nanği wadau sawaq di sosibqa Qotei aqa tal gara na gereiyo qaji di osi laqneb. Tal di Qotei na nami sigitosiqa Moses osoryonaqa degsi gereiyej. Tal dia Qotei na aqa anjam bole babtoqnej. <sup>45</sup> Bunuqna gago moma nanği tal di onabqa Josua na nanği joqsi bosiq mandam mutu endia soqneb. Sonabqa Qotei a Josua minjnaqa a na sawa bei bei qaji nanği winjrnaj jaraiyonabqa Qotei a gago moma nanği mandam mutu endi enjrej. Bati deqa gago moma nanği Qotei aqa tal di osi bosib mandam mutu endia atnab soqnej gilsil gilsiq Devit aqa batiej. <sup>46</sup> Qotei a Devit qa are boleiyonaq soqnej deqa Devit a endegsi pailyej, ‘O Jekop aqa Qotei, ni e odbimqa e ni sqajqa tal kobaquja gereiyetmqai.’ <sup>47</sup> Ariya a tal gereiyosai. Bunuqna Devit aqa njiri Solomon a na tal di Qotei gereiyetej.

<sup>48</sup> “O was ninği quiy. Qotei Goge Koba a tal tamo na gereiyo qaji dia sqasai. Aqa medabu o qaji tamo bei a nami anjam endegsi marej, <sup>49</sup> ‘Tamo Koba a março, “Lan qure a ijo awo jaram koba. Mandam a ijo singa atqajqa sawa. Deqa e sqajqa tal ninği na gereiyetbqa keresai. E aqaratqajqa sawa bei sosai. <sup>50</sup> E ijo segi ban na inği inği kalil di gereiyem unu.” ’ ’ ”

<sup>51</sup> Stiven a anjam kalil di marekritisiq olo Juda tamo kokba nanği singila na endegsi minjrej, “Ninği anjam gotranjo ani tamo. Nunço are Qotei aqaq di sosai. Ninği sawa bei bei qaji nanği bul. Ninği Qotei aqa anjam quqwa urateqnub. Ninği bati gaigai Mondor Bole aqa anjam dego quqwa urateqnub. Nunço moma nanği kumbra deqaji yoqneb agi ninği na olo yeqnub. <sup>52</sup> Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği na nunço moma nanği anjam endegsib minjroqneb, ‘Kumbra Bole Yeqnu Qaji Tamo a bqas.’ Degsib minjreqnab nanği quqwa uratoqneb. Osib Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği ugeugeinjroqnsib ñumoqneb. Bei uratosaiqneb. Ariya tamo di a bonaqa ninği na nunço moma nanço kumbra uge di dauryosib agi tamo di ojsib jeu tamo nanço banq di ateb. Atnabqa nanği na qalnab moiyej. Tamo di agi Yesus. <sup>53</sup> Moses a lan angro nanço banq dena dal anjam yainjrej. Dal anjam di ninği na osib olo dauryqa urateqnub.” Stiven a Juda tamo kokba nanği degsi minjrej.

### *Nanği Stiven meniñ na qalsib moiyyoteb*

<sup>54</sup> Onaqa Juda tamo kokba nanği Stiven aqa anjam di qunab are qametnjrnaqa minjin ani oqetnjrnaqa qalagei anjam atoqnej. <sup>55</sup> Bati qujai deqa Mondor Bole na Stiven singila yonaqa a lan goge tarosiqa Qotei aqa rian koba unej. Unsiqa Yesus a dego Qotei aqa ban woq di tigelesonaq unej. <sup>56</sup> Osiqa Juda tamo kokba nanği minjrej, “Ninği quiy. Lan waqwoqa Tamo Angro a Qotei aqa ban woq di tigelesonaq e unonum.”

<sup>57</sup> Stiven a nanği degsi minjrnaja nanği kalil aqa anjam di quqwa uratosib tulan murqumyosib nanço dabkala ban na getentosib gurgur ti gilsib singila na Stiven ojeb. <sup>58</sup> Ojsib meniñ na qalib moiqajqa titosib qure polomq osi gileb. Osi gilsib meniñ na qaloqneb. Tamo nanği nami Stiven aqa jejamu laña gisan yeb qaji nanği na nanço gara jugo piqtelenosib angro wala bei aqa ñam Sol aqa singaq di koroiyeb. <sup>59</sup> Tamo kalil nanği meniñ na Stiven qaleqnabqa a moiqa osiqa endegsi pailyej, “O Tamo Koba Yesus, ni na ijo qunun ame.” <sup>60</sup> Degsi pailyosiq singa tombol na awoosiq tulan maosiq marej, “O



Tamo Koba, nanği e lubonub nanğo une deqa ni na kambatnjraime.” A degsi pailyosiqa moiyej.

## 8

1-2 Nanği Stiven qalnab moinaqa Sol a di unsiqa tulañ areboleboleiyej. Osiqa marej, “Keretosib Stiven qalnub moiqo.” Onaqa tamo qudei Qotei aqa kumbra dauryoqneb qaji nanği Stiven moiyej deqa akamkobaoqnsib bosib aqa jejamu osib subq ateb.

### *Sol a Kristen nanği ugeugeinjroqnej*

Bati deqa Jerusalem dia Juda tamo kokba nanği Kristen nanği qa minjin oqetnjrnaqa ugeugeinjroqneb. Deqa Kristen nanği segi segi jaraiyosib Judia sawa ti Samaria sawa ti deq giloqneb. Yesus aqa anjam maro tamo nanği segi Jerusalem di soqneb. Nanği jaraiyosai. <sup>3</sup> Sol a dego Kristen nanği qa minjin oqeqnaqa ugeugeinjroqnej. A nanğo segi segi talq giloqnsiqa tamo ti uña ti ojelenoqnsiqa nanği joqoqnsiq aiyooqnsiqa tonto talq di breinjroqnej.

### *Samaria qureq di nanği Qotei aqa anjam mare mare laqneb*

<sup>4</sup> Yesus aqa tamo unğasari jaraiyeb qaji nanği sawa bei beiq di Qotei aqa anjam bole palontoqnsib laqneb. <sup>5</sup> Filip a Samaria nanğo qure kobaqujaq gilsiq dia nanği Kristus aqa anjam minjroqnej. <sup>6</sup> Minjroqnsiqa mañwa gargekoba yeqnaqa nanği unoqnsib Filip aqa anjam dauryoqneb. <sup>7</sup> Tamo unğasari gargekoba nanği mondor uge ti sonabqa Filip na mondor uge wiyetnjreqnaqa mondor uge nanği nanğo jejamu uratoqnsib tulañ lelenoqnsib jaraiyoqneb. Tamo unğasari jejamu lainjro qaji ti singa qandamnjo qaji ti gargekoba Filip na boletnjroqnej. <sup>8</sup> Deqa qure dia tamo unğasari nanği tulañ areboleboleinjroqnej.

<sup>9</sup> Qure dia quñam tamo bei soqnej aqa ñam Saimon. A nami quñam gargekoba yoqnsiqa aqa segi ñam soqtoqnsiqa maroqnej, “E tamo kobaquja.” Degyeqnaqa tamo unğasari qure dia soqneb qaji nanği a ulaiyoqnsibqa binjiyoqneb. <sup>10</sup> Deqa tamo ñam ti tamo lañaj ti kalil qure dia soqneb qaji nanği Saimon aqa anjam quoqnsib dauryoqneb. Osib aqa ñam soqtoqnsib maroqneb, “Tamo endi a singila koba. A Qotei aqa singila na waueqnu.” <sup>11</sup> Nanği degyoqneb. Di kiyaaqa? Saimon a nami quñam qaloqnsiq mañwa gargekoba yoqnej deqa. Degsi yonaq yonaq nanği a unoqnsib binjiyoqneb. <sup>12</sup> Ariya Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nanğo Mandor Koba sqas anjam bole di Filip a palontoqnsiqa Yesus Kristus aqa ñam mare mare laqnej. Laqnaqa tamo unğasari gargekoba nanği quoqnsib are bulyoqnsib Yesus qa nanğo areqalo singilatoqneb. Degyeqnaqqa Filip na nanği yansnjroqnej. <sup>13</sup> Onaqa Saimon a dego Filip aqa anjam di qusiqa quñam uratosiq are bulyosiq aqa areqalo Yesus qa singilatej. Deqa Filip na Saimon dego osiq yansej. Yansonaqa Saimon a Filip dauryosiq laqnsiqa Qotei na Filip aqa ban na mañwa gargekoba yeqnaq unoqnsiqa tulañ prugoqnej.

<sup>14-15</sup> Bati deqa Samaria tamo unğasari gargekoba nanği Qotei aqa anjam osib Yesus qa nanğo areqalo singilatoqneb. Deqa Yesus aqa anjam maro tamo Jerusalem di soqneb qaji nanği degsi qusibqa Pita Jon wo qariñnjrnab Samaria nanğoq gileb. Gilsib Samaria nanği qa endegsib Qotei pailyeb, “O Abu, ni na Samaria nanği ino Mondor Bole enjime.” Degsib Qotei pailyeb. <sup>16</sup> Di kiyaaqa? Bati di Qotei aqa Mondor nanğoq aiyosaisoqnej deqa. Nanği Tamo Koba Yesus aqa ñam na segi yanso eb. <sup>17</sup> Ariya nanği aiyel Samaria nanği qa pailyoqnsibqa nanğo gateq di ban ateqnab nanği Qotei aqa Mondor oqneb.

<sup>18</sup> Pita Jon wo nanği degyeqnaqqa Saimon a unsiqa silali osi bosiqqa nanği aiyel silali enjrqa osiqa minjrej, <sup>19</sup> “Ninği e dego singila ebibqa e kamba tamo qudei nanğo gateq di ban atoqnitqa nanği Mondor Bole oqnaq.”

<sup>20</sup> Degsi minjrnaga Pita na minjej, “Qotei aqa singila endi a na iga laña egwo. Iga silali na awaiyosai. Deqa ni silali na awaiyqa maraim. Ni kumbra ugetonum. Deqa ni ino

silali qoji padalqam. <sup>21</sup> Ino are miligi Qotei na unqo bolesai. Deqa ni iga ombla wau endi ojqa keresai. <sup>22-23</sup> E ni numonum ino are miligi tulan uge. Ino kumbra uge dena ni singila na ojejunu. Deqa ni are bulyosim ino kumbra uge di urat. Osim Tamo Koba pailymqa a ino are uge di taqal waiyetmqas. Yim a ni qa olo are boleiyqas.” <sup>24</sup> Onaqa Saimon na minjrej, “Ninigi segi aiyel e qa Tamo Koba pailiy. Yimqa e padalqa merbonub di e padalqasai.”

<sup>25</sup> Ariya Pita Jon wo nanqi qure dia Tamo Koba aqa anjam bole palontoqnsib aqa kumbra kalil qa saaqneq. Osib bati bei olo puluosib Jerusalem aiyoqnsib Samaria nango qure qure kalilq di brantoqnsib Yesus aqa anjam bole minjre minjre aiyeqneq.

### *Filip a Itiopia tamo bei itosiq Yesus qa saiyoqnej*

<sup>26</sup> Onaqa Tamo Koba aqa lan angro bei a Filip aqaq aisiqa minjej, “Ni tigelosim gam Jerusalem dena Gasa qureq aiyejunu deq aiye.” Gam di wadau sawaq di unu. <sup>27</sup> Onaqa Filip a lan angro aqa anjam di qusiqa tigelosiq gam deq aiyej. Aisiq nam atej di Itiopia tamo bei a Qotei louqajqa Jerusalem gilsiq dena puluosiq Itiopia sawaq olo aiyeqnaqa gamq di turej. Tamo di a tamo kobaqaja. A Itiopia nango mandor aqa ñoro taqatoqnej. Mandor di aqa ñam Kandasi. A unqa. Aqa ñoro ti silali ti kalil tamo dena taqatoqnej. <sup>28</sup> Aqa karis goge di awoosiq Qotei aqa medabu o tamo Aisaia aqa anjam nengrenq di so qaji di sisiyoqnsiq aiyoqnej. <sup>29</sup> Onaqa Mondor na Filip minjej, “Ni gilsim karis di jojomye.” <sup>30</sup> Degsi minjnaqa Filip a ururosiq karis jojomyosiq tamo di a Aisaia aqa anjam sisiyeqnaqa qusiqa nenemyej, “Ni anjam sisiyeqnum di aqa damu poimqo e?” <sup>31</sup> Onaqa tamo dena minjej, “E kiyersiy anjam endi aqa damu poibqas? Tamo bei na anjam endi aqa damu plaltosim merbimqa e poibqas.” Osiqa Filip metonaqa a karis gogetosiq ombla awoeb.

<sup>32</sup> Tamo di a Qotei aqa anjam endegsi sisiyoqnej, “A kaja du bul qalib moiqajqa osi gileb. Kaja nanqi jungum joqetnjreqneq mequmosib unub dego kere a mequmesoqnej. <sup>33</sup> Nanqi a tulan ugeugeiyosib gisan anjam gargekoba aqa jejamuq di lanqa qametoqneq. Deqa a mandamq endi olo sqasai. A angro saiqoji unu deqa tamo qudei na aqa angro bei qa marqa keresai.”

<sup>34</sup> Itiopia tamo dena anjam di sisiyekritosiq Filip minjej, “Ni e merbe. Qotei aqa medabu o qaji tamo aqa anjam endi yai qa nengrenyej? A segi qa kiyo tamo bei qa kiyo nengrenyej?” <sup>35</sup> Onaqa Filip a anjam dena utru atsiq Qotei aqa anjam qudei ti turtosiq Yesus qa saiyoqnej. <sup>36</sup> Onaqa nanqi gam dauryosib aiyoqnsib gam qalaq di ya bei sonaq unsibqa Itiopia tamo dena Filip minjej, “Ni une. Ya agide. Ingi bei na e getentbqa keresai. Deqa ni e yansbe.” <sup>37</sup> Onaqa Filip na minjej, “Ni are bulyosim ino areqalo kalil Yesus qa singilatqam di e ni yansmqai.” Onaqa minjej, “E ijo areqalo Yesus Kristus qa singilatqam poibqo, a Qotei aqa Niri.”

<sup>38</sup> Degsi minjsiq aqa karis tigeltosiq nanqi aiyel mandamq aisib Filip na a osiq yaq aisiq yansej. <sup>39</sup> Onaqa nanqi aiyel yaq dena tigelonabqa Tamo Koba aqa Mondor na Filip loumtosiq osi gilsiq sawa beiq di atnaqa Itiopia tamo a olo Filip unosai. A yanso ej deqa a tulan areboleboleiyonaqa gam dauryosiq aiyej. <sup>40</sup> Onaqa Filip a Asdot qureq di brantosiq dena walweloqnsiq qure qureq di Yesus aqa anjam bole tamo ungasari nanqi minjroqnsiq gilsiq Sisaria qureq di brantej.

## 9

### *Sol a are bulyosiq Yesus qa aqa areqalo singilatej*

<sup>1</sup> Bati deqa Sol na tamo ungasari Tamo Koba Yesus dauryoqneq qaji nanqi ugeugein-jrsim moyotnjrqajqa singila na maroqnej. Deqa a atra tamo gate aqaq gilsiq minjej, <sup>2</sup> “Ni anjam bei nengrenyosim ebimqa e anjam di osiy gilsiy Damaskus qureq di Juda tamo kokba nanqi enjrqai. Enjritqa nanqi na anjam di sisiyosib e odbibqa tamo ungasari

Damaskus qureq di Yesus aqa gam dauryeqnub qaji nanği tontnjrsiy joqsiy Jerusalem bğai.”<sup>3-4</sup> Degsi minjnaqa anjam di nengrenyosiq yonaqa walwelosi gilsiq Damaskus qure jojomyeqnaqa gamq di pulonj singila koba minjal ti lanj goqe na aqaq aisiq tulan rianonaqa a ulonjosiq mandamq di ñeiej. Neiesosiqqa Yesus aqa kakro quej. Yesus na minnej, “O Sol, ni kiyaga e ugeugeibeqnum?”<sup>5</sup> Onaqa Sol na minnej, “O Tamo Koba, ni yai?” Onaqa minnej, “E Yesus agi ni na ugeugeibeqnum.”<sup>6</sup> Deqa ni tigelosim Damaskus qureq gile. Gilsim dia tamo bei itqam. A na ni wau kiye yqam di mermqas.”

<sup>7</sup> Onaqa tamo nanği Sol ombla walweloqneb qaji nanği Yesus aqa kakro qusib ñam ateb nanği tamo bei unosai. Deqa nanği ulaosib mequmosib lanja tigelesoqneb.<sup>8</sup> Onaqa Sol a mandamq dena tigelosiqqa ñam plaltej a sawa unqa keresai. Deqa nanği a babanjosib Damaskus qureq osi gileb.<sup>9</sup> Sol a bati qalub ñam qandimyonaq soqnej. Deqa a inği bei uyoşai. A ya uyoşai dego.

<sup>10</sup> Damaskus qureq di tamo bei aqa ñam Ananaias a soqnej. A Yesus dauryoqnej qaji. Tamo Koba a na aqa areqalo waqtetosiqqa ñeioşilqei na minnej, “O Ananaias.” Onaqa minnej, “Tamo Koba, e agiende.”<sup>11</sup> Onaqa Tamo Koba a na minnej, “Ni tigelosimqa gam bei aqa ñam Tinjin di dauryosim gilsim Judas aqa talq di brantqam. Tarsus tamo bei aqa ñam Sol a dia pailyoqnsiq unu di unqam.”<sup>12</sup> E na Sol aqa areqalo waqtetonumqa a ñeioşilqei na kumbra endegsi unqo. Tamo bei aqa ñam Ananaias a bosim Sol aqaq di ban atimqa ñam poiym sawa unqas.”

<sup>13-14</sup> Onaqa Ananaias na kamba minnej, “O Tamo Koba, Sol a Jerusalem dia ino tamo unğasari nanği tulanj ugeugeinjreqnu. Atra tamo kokba nanği na a qarinyonab Damaskus qure endeq bej. A qure endia tamo unğasari ino ñam metoqnsib pailmeqneb qaji nanği tontnjrsim joqsim Jerusalem aiqajqa deqa bej. Tamo gargekoba nanği degsib mareqneb e queqnum.”<sup>15</sup> Onaqa Tamo Koba a na Ananaias minnej, “Ni ijo anjam dauryosim Sol aqaq gile. Sol a ijo wau tamo. E na a giltem deqa a ijo ñam osi walwelosim sawa sawa kalilq di tamo unğasari Qotei qaliesai qaji nanği ti mandor kokba ti Israel nanği ti ijo ñam ubtosim minjroqnaş. <sup>16</sup> A ijo ñam qa gulbe gargekoba itoqnaş. Gulbe di e na osoryoqnit itoqnaş.”

<sup>17</sup> Onaqa Ananaias na minnej, “Od, Tamo Koba, e ino anjam dauryqai.” Osiqa tigelosiq gilsiq Sol soqnej qaji tal di gogetosiqqa Sol aqaq di ban atsiqa minnej, “O ijo was Sol, Tamo Koba Yesus agi gamq di a segi qa babtonaq ni unem qaji a na e endegsi merbqo, ‘Ni gilsim Sol boletimqa aqa ñamdamu olo poiyyaş. Yimqa Mondor Bole a Sol aqa are miligiq aisim a şingilatqas.’ O Sol, Yesus na e degsi merbosiqqa qarinqboqa agi e inoq bonum.”

<sup>18</sup> Ananaias na Sol degsi minjnaqa bati qujai deqa inği bei qe gajige bul Sol aqa ñamdamuq dena ulonjonaq ñam poiyoşnaqa sawa unej. Sawa unsiqa tigelonaq Ananaias na Yesus aqa ñam na yanşej.<sup>19-20</sup> Yansonaga a inği uynaqa jejamu şingilaej.

### *Sol a Damaskus qureq di maroqnej, “Yesus a Qotei aqa Niri”*

Sol a bati qudei Damaskus qureq di tamo unğasari Yesus dauryoqneb qaji nanği koba na korooqneb. A Juda nanjo Qotei tal dego miligiq giloqnsiqqa nanği endegsi minjroqnej, “Yesus a Qotei aqa Niri.”<sup>21</sup> Yeqnaqa tamo unğasari aqa anjam quoqneb qaji nanği tulanj prugoqnsib maroqneb, “Ninği uniy. Sol a Yesus aqa anjam mare mare laqnu. A nami Jerusalem dia tamo unğasari Yesus aqa ñam metoqnsib pailyeqneb qaji nanği ugeugeinjroqnej. Osiqa Damaskus endia dego nanği tontnjrsim atra tamo kokba nanjoq olo joqsim aiqajqa bej.” Tamo unğasari nanği degsib maroqnsib tulanj prugoqneb.

<sup>22</sup> Sol a şingila na Qotei aqa wau yeqnaqa aqa şingila ti powo ti tulanj kobaoqnej. Deqa a Qotei aqa anjam geregere plaltoqnsiqqa endegsi maroqnej, “Yesus a bole Kristus Qotei na qarinyej qaji.” Degsi mareqnaqa Juda tamo kokba Damaskus di soqneb qaji nanği aqa anjam qalotqa keresaiinjroqnej.

*Juda tamo kokba nanği Sol qalsib moiyoşqajqa maroqneb*

<sup>23</sup> Onaqa bati gargekoba yala koboonaqa Juda tamo kokba nanqi koroosib mareb, "Iga Sol qalsim moiyoqom." <sup>24-25</sup> Nanqi degsib marsibqa Sol a ulanaim deqa nanqi qolo ti qanam ti qure aqa siranme kalil taqatesoqneb. Taqatesonabqa tamo ungasari Sol dauryoqneb qaji nanqi na qolo a osib gumba di jigsib qure aqa jen gogetosib sil na gumba tontosib goge na ura uratonab jen qalaq aiyej.

### *Sol a Jerusalem aisiq di soqnej*

<sup>26</sup> Bunuqna Sol a walweloşiqa Jerusalem di brantosiqa tamo ungasari Yesus dauryoqneb qaji nanqoq gilsıqa minjrej, "E nıngi koba na Qotei aqa wau ojgom." Degsi minjrnaqa nanqi a ulaiyosib saidyeb. Di kiyaga? A Yesus dauryoqnej di nanqi poinjrosai deqa. <sup>27</sup> Onaqa Barnabas na Sol osıqa Yesus aqa anjam maro tamo nanqoq gilsıqa Sol a nami gamq di Tamo Koba unnaqa anjam minjej qaji deqa nanqi sainjrej. Sol a Damaskus dia Yesus aqa ñam na anjam mare mare laqnej a ulaosaiqnej deqa ti Barnabas na nanqi sainjrej. <sup>28</sup> Deqa nanqi Sol osib koba na soqneb. Sosibqa Sol a Jerusalem dia Tamo Koba aqa ñam na anjam mare mare laqnej. A ulaosaiqnej. <sup>29</sup> Bati bei Sol a Juda tamo qudei ti anjam na qotoqneb. Tamo nanqi di Grik anjam maro qaji. Nanqi Sol ombla anjam na qotsibqa nanqi a qa ugeosib mareb, "Iga Sol qalsim moiyoqom." <sup>30</sup> Onaqa Yesus aqa tamo ungasari nanqi deqa qusibqa Sol osib Sisaria qureq osi gileb. Gilsib dena Sol qarinyonabqa Tarsus qureq gilej.

<sup>31</sup> Bati deqa Judia sawaq di, Galili sawaq di, Samaria sawaq di dego tamo ungasari Yesus qa nanqo areqalo şingilateb qaji nanqi geregere lawo na soqneb. Nanqi bati gaigai Tamo Koba aqa sorgomq di sonabqa Mondor Bole na are şingilatetnjroqnej. Tamo ungasari gargekoba nanqi are bulyoqnsib Kristen nanqo miligiq aiyeq nab nanqi tulan kobaoqneb.

### *Pita na Ainias boletej*

<sup>32</sup> Ariya Pita a sawa bei beiq di laqnsıqa gilsıq Lida qureq di brantej. Brantosiqa Qotei aqa segi tamo ungasari qure dia soqneb qaji nanqi itnjrej. <sup>33-34</sup> Dia tamo bei soqnej aqa ñam Ainias. A jejamu laiyonaq soqnej. Wausau 8 a bijalq di ñeiesoqnej. Onaqa Pita na unsiqa minjej, "Ainias, Yesus Kristus na ni boletmqo. Deqa ni tigelosim ino bijal qale." Degsi minjnaqa aqa jejamu şingilaonaq a tigelej. <sup>35</sup> Onaqa tamo ungasari kalil Lida qure ti Saron sawa ti dia soqneb qaji nanqi tamo di boleonaq unsibqa nanqi are bulyosib Tamo Koba qa nanqo areqalo şingilateb.

### *Pita na Tabita tigeltej*

<sup>36</sup> Jopa qureq di uña bei soqnej aqa ñam Tabita. A Yesus dauryoqnej qaji. Grik anjam na aqa ñam Dorkas. A uña bolequja. A gaigai kumbra tulan bolequja yoqnsıqa tamo ungasari inqi inqi saiqoji nanqi lueinjroqnsıq inqi anainjroqnej. <sup>37</sup> Bati bei a maiyosiq moiyej. Moinaqa uña qudei na aqa jejamu yansosib warum bei goge di atnab soqnej. <sup>38</sup> Lida qure di Jopa qure jojom. Deqa Jopa qureq di tamo ungasari Yesus dauryoqneb qaji nanqi Pita a Lida qureq di soqnej di qusibqa tamo aiyel qarınjr nab aisib Pita minjeb, "Ni urur au. Ni iga daurgosim koba na Jopa qureq gilqom." <sup>39</sup> Onaqa Pita a tigelosiqa nanqi daurnjr sıqa koba na gilsib Jopa qureq di branteb. Brantonabqa nanqi Pita osib uña moiyej qaji aqa warum miligiq gileb. Gilnabqa uña qobul kalil nanqi Pita aqa areq di koroosib akamoqneb. Osib gara jugo ti gara tugo ti nami Dorkas a nanqi koba na sosibqa gereiyelenej qaji di Pita osoryeb. <sup>40</sup> Onaqa Pita a nanqi minjrej, "Nıngi kalil oqediy." Degsi minjrnaqa nanqi oqedonab şınga pulutosiq Qotei pailyej. Pailyosiq koboonaqa uña moiyej qaji aqa areq gilsıqa minjej, "O Tabita, ni tigel." Degsi minjnaqa a ñam plaltosiqa Pita unsiq tigelosiq awoej. <sup>41</sup> Onaqa Pita na aqa ban ojsiq tigeltej. Tigeltosiqa Qotei aqa segi tamo ungasari nanqi ti uña qobul nanqi ti metnjrnaqa nanqi warum miligiq bosib Tabita uneb a ñambile soqnej. <sup>42</sup> Onaqa Jopa qureq di tamo ungasari kalil nanqi manwa deqa qusibqa nanqi gargekoba Tamo Koba qa nanqo areqalo şingilateb. <sup>43</sup> Onaqa

Pita a bati gargekoba yala Jopa qureq di soqnej. Tamo bei wagme aqa jegara na inği inği gereiyo qaji aqa ñam Saimon aqa talq di a ombla soqneb.

## 10

### *Lañ anğro bei na Kornilius anjam minjej*

<sup>1</sup> Sisaria qureq di tamo bei soqnej aqa ñam Kornilius. A Rom tamo. A qaja tamo nanço gate. A na qaja tamo 100 nançi taqatnjroqnej. Qaja tamo nançi di Itali sawa qaji. <sup>2</sup> Kornilius a Qotei aqa kumbra dauryoqnej qaji. Deqa tamo unğasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nançi a ti Qotei aqa sorgomq di soqneb. Juda nançi inği inği saijnreqnaqa a nançi silali qa aqaryainjroqnej. A bati gaigai Qotei pailyoqnej. <sup>3</sup> Ariya bati bei señ kelințonaqa Qotei na Kornilius aqa areqalo waqtetonaqa ñeio bulosiqa Qotei aqa lañ anğro bei aqaq bonaq unej. Unnaqa lañ anğro dena minjej, “O Kornilius.” <sup>4</sup> Onaqa Kornilius na lañ anğro di koqyosiq tulañ ulaugetosiq minjej, “O Tamo Koba, ni kiyaaqa ijoq bonum?”

Onaqa lañ anğro dena minjej, “Qotei a gaigai ino pailyo queqnu. Juda nançi inği inği saijnreqnaqa ni na nançi aqaryainjreqnum. Ino kumbra di Qotei a unoqnsiq deqa a ni qa tulañ areboleboleiyeqnu. <sup>5</sup> Deqa ni que. Ni na tamo qudei nançi qarijnjrimqa Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa ñam Saimon ñam bei Pita a itqab. A itosib osib babqa a na anjam bei ni mermqas. <sup>6</sup> A tamo bei wagme aqa jegara na inği inği gereiyo qaji aqa ñam Saimon aqa talq di unu. Aqa tal agi alile qalaq di unu.”

<sup>7</sup> Lañ anğro dena Kornilius anjam degsi minjsiq olo ulanonaqa Kornilius na aqa kanğal tamo aiyel metnjrnaqa aqa areq beb. Qaja tamo qujai dego metonaq aqa areq bej. Qaja tamo di a Qotei aqa kumbra dauryoqnej qaji. A bati gaigai Kornilius ombla sosiq wauetoqnej. <sup>8</sup> Onaqa Kornilius na anjam kalil lañ anğro a marej qaji di nançi qalub minjrsiq qarijnjrnaq Jopa qureq aiyeb.

### *Pita a ñeio bulej*

<sup>9</sup> Nançi walwelosi aisib gamq di qoloinjrnaqa ñereñeb. Olo nebeonaqa tigelosib aisib Jopa qure jomyeqnabqa bati qujai deqa Pita a Qotei pailyqa osiq warum bei gogeqsi deq oqej. Di qanam jige. <sup>10-11</sup> Oqsıq warum dia sonaqa a manyonaqa uña qudei nançi minjrnaqa inği goiyeteb. Inği goiyeqnabqa Qotei na Pita aqa areqalo waqtetonaqa a ñeio bulej. A ñeio bulosiqa lañ waqonaq inği bei gara kobaquja bul plalosiq mutu qolqeq di ojelenosib lañ goge dena ura uratonab aiyeqnaq unej. <sup>12</sup> Gara miligiq di wagme utru segi segi soqneb. Bel ti baun ti amal ti bagu ti qebari ti sonab unjrej. <sup>13</sup> Unjrsiq kakro bei quej. A marej, “Pita, ni tigelosim wagme bei qalsim uye.” <sup>14</sup> Onaqa Pita na minjej, “O Tamo Koba, e uyqasai! Wagme uge uge deqaji e nami uyosaiqnem. Wagme deqaji uyqajqa di getento koba.” <sup>15</sup> Osiqa Pita a kakro di olo quej. A marej, “Inği inği e jiga saiqoji qa maronum di ni olo uge qa maraim.” <sup>16</sup> Gara di degsi aiyoqalubtosiq olo torei oqej.

<sup>17</sup> Ñeio di aqa utru Pita a poiysai. Deqa a are koba qalsiq soqnej. Onaqa tamo qalub Kornilius na qarijnjrej qaji nançi Jopa qureq di brantosib tamo qudei nançi endegsib nenemnjreb, “Saimon aqa tal qabi unu?” Degsib nenemnjrnabqa nançi na minjreb, “Saimon aqa tal agide.” Onaqa nançi walwelosib Saimon aqa tal meq di tigeleb. <sup>18</sup> Tigelosib maosib mareb, “Saimon ñam bei Pita a tal endi unu e?” <sup>19</sup> Pita a ñeio deqa are koba qaleqnaqa Qotei aqa Mondor na minjej, “Ni que. Tamo qalub bosib ni qa maronub. <sup>20</sup> Deqa ni tigelosim nançi daurnjrsim gile. Ni are gulbeimaiq. E na nançi qarijnjronum bonub.”

<sup>21</sup> Onaqa Pita a tal uratosiq mandamq aisiq nanço areq di brantosiq minjrej, “Ninği tamo ñameqnuq qaji agi e di. Ninği kiyaaqa bonub?” <sup>22</sup> Onaqa nançi na minjeb, “Qaja tamo gate aqa ñam Kornilius a tamo bolequja. A Qotei aqa sorgomq di sosiq kumbra bole

dauryeqnu. Juda kalil nanġi a qa mareqnu, ‘A tamo bolequja.’ Ni que. Ya bilaq Qotei aqa laŋ anġro bei a Kornilius aqaq di brantosiġ minnej, ‘Ni tamo qudei nanġi qarinjrimqa aisib Pita minjib ino talq bosim anjam bei mermim quqwam.’” <sup>23</sup> Onaqa Pita a nanġo anjam di qusiqa nanġi joqsqa tal a soqnej qaji dia koba na soqneb. Nerejosib nebeonaqa Pita a nanġi koba na tigelosib gileb. Jopa tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanġi dego koba na gileb.

### *Pita a Kornilius aqa talq gilej*

<sup>24</sup> Nanġi gilsib gamq di qoloinjrnaqa nerenjeb. Olo nebeonaqa nanġi tigelosib gilsib Sisaria qureq di branteb. Kornilius a nanġi qa tariŋoqnsiq ŋam atoqnej. A na aqa tamo si nanġi ti aqa segi leŋ nanġi ti kalil minjrnaq bosib a ti koroosib tariŋoqneb. <sup>25</sup> Onaqa Pita a gilsiq Kornilius aqa talq di brantej. Brantosiqa tal gogetonaqa Kornilius a bosiq Pita aqa sinġaq di sinġa pulutosiq a binijej. <sup>26</sup> Onaqa Pita na Kornilius tigeltoŋ minnej, “Ni tigel. Ni e binjibaim. Aqo ombla mandam tamo.” <sup>27</sup> Degsi minjsiq nanġi ombla anjam qairosib warum bei miligiq gileb. Warum miligiq di tamo unġasari gargekoba nanġi koroosonab unjrej.

<sup>28</sup> Unjrsiq minjrej, “Niŋġi qalie, e Juda tamo. Niŋġi Juda tamo sai. Niŋġi sawa bei qaji. Deqa gago Juda kumbra agiende. Iga nuŋgo tal gogetqajqa getento koba. Iga niŋġi koba na laqajqa dego getento koba. Moses aqa dal anjam nami degsi nengrenjeje unu. Ariya Qotei na e endegsi merbej, ‘Sawa bei bei qaji nanġi ijo ŋamgalaq di tamo uge edegaim.’ Qotei na e degsi merbej. <sup>29</sup> Deqa niŋġi e qa anjam qarinyonab e nuŋgo anjam gotranjosai. E nuŋgo anjam dauryosim bosim nuŋgo tal gogetonum. Deqa niŋġi merbiy, niŋġi kiyaaqa e qa anjam qarinyeb?”

<sup>30-31</sup> Onaqa Kornilius na Pita minnej, “Ya ya endi bati qolqe gilqo seŋ bati kere endego seŋ keliŋtonaqa e pailyeqnamqa tamo bei gara tulaŋ qat jigsiq bosiq ijo ulatamuq di tigelosiq merbej, ‘O Kornilius, Qotei a gaigai ino pailyo queqnu. Juda nanġi iŋġi iŋġi saiinjreqnaqa ni na nanġi aqaryainjreqnum. Ino kumbra di Qotei a unoqnsiq deqa a ni qa tulaŋ areboleboleiyeqnu. <sup>32</sup> Deqa ni que. Ni na tamo qudei nanġi qarinjrimqa Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa ŋam Saimon ŋam bei Pita a itqab. A itosib osib babqa a na anjam bei ni mermqas. A tamo bei wagme aqa jegara na iŋġi iŋġi gereiyo qaji aqa ŋam Saimon aqa talq di unu. Aqa tal agi alile qalaq di unu.’” <sup>33</sup> Laŋ anġro na e degsi merbonaqa e tamo qudei nanġi urur qarinjrnam Jopa qureq aisib inoq di branteb. Brantonabqa ni na nanġi daurnjrsim agi ijo talq bonum. Deqa e ni qa tulaŋ areboleboleibqo. Endego iga kalil endia koroosimqa Qotei aqa ŋamgalaq di awejunum. Deqa anjam kalil Tamo Koba a na ni mermej qaji di mergimqa iga quqwom.” Kornilius na Pita degsi minnej.

### *Pita a anjam bole palontej*

<sup>34</sup> Onaqa Pita a tigelosiq nanġi endegsi minjrej, “Endego e qalieonum, Qotei a tamo qudei bole qa maroqnsiq olo tamo qudei uge qa marosaieqnu. Aqa ŋamgalaq di tamo kalil kerekere unub. <sup>35</sup> Deqa sawa sawa kalilq di tamo unġasari kumbra bole bole yoqnsib Qotei aqa sorgomq di unub qaji nanġi Qotei na tulaŋ areinjreqnu. <sup>36</sup> Bole, nami Qotei na aqa anjam bole qarinyonaqa Israel nanġo segiq aiyej. Anjam bole di aqa damu endegsi unu. Tamo unġasari nanġi Qotei ti ombla jeu atoqnsib sonabqa Yesus Kristus na jeu kobotej. Yesus a tamo kalil nanġo Tamo Koba. <sup>37</sup> Niŋġi qalie, Jon a bosiq tamo unġasari nanġi yanso qa anjam minjroqnej. Bati deqa Yesus Nasaret qaji a Galili sawaq di aqa wau utru atsiqa walweloqnsiq Judia sawa nanġo qure kalil keretoqnsiq wauoqnej. <sup>38</sup> Qotei na aqa Mondor Bole ti aqa sinġila ti Yesus yonaqa a walweloqnsiq kumbra bole bole yoqnej. Yoqnsiq tamo unġasari Satan na ugetnjro qaji nanġi kalil boletnjroqnej. Qotei a Yesus ombla soqneb deqa a sinġila ti wauoqnej. <sup>39</sup> Yesus a Juda nanġo sawa ti Jerusalem qure ti dia maŋwa gargekoba yeqnaqa iga gago ŋamdamu na unoqnem. Iga deqa bini saqnsim laqnum. Ariya nanġi na Yesus osib ŋamburbasq di

qalsib moiyyoteb. <sup>40</sup> Bati qalub koboonaqa Qotei na Yesus olo subq na tigeltonaqa a tigelosiqa gago namdamuq di branteqnaqa iga unoqnem. <sup>41</sup> A Juda kalil nanngo namdamuq di brantosaiognej. Iga Qotei na aqa anjam mare mare laqajqa giltgej qaji gagoq di segi brantoqnej. Agi a subq na tigelosiqa iga koba na awoqnsimqa ingi ti ya ti uyoqnem. <sup>42</sup> A na mergej, 'E segi qujai Qotei na giltbej qaji. Deqa mondon e na tamo nambile so qaji ti tamo moreno qaji ti nanngi peginjrjai. Ningi na tamo ungasari nanngi e qa degsib minjroqniy.' Yesus na iga degsi mergej. <sup>43</sup> O ijo was, Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanngi nami endegsib maroqneb, 'Qotei na tamo ungasari kalil Kristus qa nanngo areqalo singilatqab qaji nanngi aqa nam na nanngo une kobotetnrqas.' "

### *Qotei na sawa bei bei qaji nanngi aqa Mondor Bole enjrej*

<sup>44-46</sup> Pita a anjam degsi mareqnaqa bati qujai deqa Mondor Bole aisiqa tamo kalil Pita aqa anjam quoqneb qaji nanngo men bulyetnrnaqa nanngi qure utru segi segi nanngo anjam poinjrnaqa marenoqneb. Maroqnsib Qotei aqa nam soqteqnaqqa Juda Kristen Pita koba na beb qaji nanngi di qusibqa tulan prugeb. Di kiyaaqa? Bati di Qotei na sawa bei bei qaji nanngi dego aqa Mondor enjrej deqa. Onaqa Pita a endegsi marej, <sup>47</sup> "Iga Juda tamo unum. Iga nami Qotei aqa Mondor em. Dego kere bini sawa bei bei qaji nanngi aqa Mondor onub. Deqa tamo bei na iga nanngi yansnrqajqa saidgwa keresai." <sup>48</sup> Osiqa nanngi minjrej, "Ningi Yesus Kristus aqa nam na yanso oiy." Degsi minjrnaqa nanngi na yanso osib Pita minjeb, "Ni bati qudei iga koba na endi sqom." Degsi minjnabqa a nanngi koba na soqneb.

## 11

### *Pita a Jerusalem aiyej*

<sup>1</sup> Yesus aqa anjam maro tamo nanngi ti Yesus aqa tamo ungasari kalil Judia sawaq di soqneb qaji nanngi ti anjam endegsib queb, "Sawa bei bei qaji nanngi dego Qotei aqa anjam osib nanngo areqaloq di singilateb." <sup>2</sup> Onaqa bati bei Pita a Jerusalem aisiq di sonaqa Juda tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanngi na Pita niringtosib minjeb, <sup>3</sup> "Sawa bei bei qaji nanngi mulun unosaieqnub. Deqa ni kiyaaqa nanngo tal gogetosim nanngi ti awoosim ingi uyoqnem?"

<sup>4</sup> Onaqa Pita a nanngo anjam di qusiqa utruq na anjam endegsi sainjrej, <sup>5</sup> "E Jopa qureq di palyeqnamqa Qotei na ijo areqalo waqtetbonaqa e neio bulem. E neio bulosimqa ingi bei gara kobaquja bul plalosiq mutu qolqeq di ojelenosib lan goge na ura uratonab ijo ulatamuq ainaq unem. <sup>6</sup> Unsim geregere gara miligi peleiyosim wagme utru segi segi unjrem. Wagme juwan ti amal ti bagu ti qebari ti gara miligiq di sonab unjrem. <sup>7</sup> Unjrsimqa kakro bei quem. A merbej, 'O Pita, ni tigelosim wagme bei qalsim uye.' <sup>8</sup> Onaqa e marej, 'O Tamo Koba, e uyqasai! Wagme uge uge deqaji e nami uyosaioqnem. Wagme uge deqaji uyqajqa di getento koba.' <sup>9</sup> Onaqa kakro di a olo lan goge na brantej. A marej, 'Ingi ingi e jiga saiqoji qa maronum di ni olo uge qa maraim.' <sup>10</sup> Gara di degsi aiyogalubtosiqqa wagme kalil gara ti olo torei goge oqej.

<sup>11</sup> "Bati qujai deqa tamo qalub nanngi bosib e soqnem qaji tal meq di tigeleb. Tamo bei na nanngi Sisaria qureq dena qarinnjrnaq ijoq beb. <sup>12</sup> Bonab Qotei aqa Mondor na e merbej, 'Ni tigelosim nanngi qalub daurnjrnsim gile. Ni are gulbeimaiq.' Degsi merbonaqa e tigelosim nanngi qalub daurnjrnsim Yesus aqa tamo 6 agi endia tigelejunub qaji nanngi koba na gilem. Gilsim Sisaria qureq di brantosim tamo di aqa tal gogetem. <sup>13-14</sup> Gogetonamqa tamo dena iga endegsi saigej, 'Lan angro bei a bosiqqa ijo talq endi tigelesonaq e unem. Unnamqa merbej, "Ni na tamo qudei nanngi qarinnjrnsimqa Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa nam Saimon nam bei Pita a itqab. A itosib osib babqa a na ni Qotei aqa anjam mermimqa anjam dena Qotei na ni oqas. Osim tamo ungasari kalil ni ombla tal qujaiq endi unub qaji nanngi dego elenqas.'" <sup>15</sup> O ijo was, tamo dena iga

degsi saigonaqa e kamba anjam marqa yeqnamqa Mondor Bole a tamo kalil tal dia koroesoqneq qaji nanqoq aiyej. Mondor a nami iga Juda gagoq aiyej dego kere nanqoq aiyej. <sup>16</sup> Nanqoq ainaqa e unsimqa Tamo Koba aqa anjam nami marej qaji deqa olo are qalem. Agi a endegsi marej, 'Jon a ya na tamo unqasari nanqi yansnjroqnej. Ariya e Mondor Bole aqa singila na ninqi yansngwai.' <sup>17</sup> O ijo was ninqi quiy. Iga nami Tamo Koba Yesus Kristus qa gago areqalo singilatonamqa Qotei na aqa Mondor Bole iga egej. Bini sawa bei bei qaji nanqi dego Yesus qa nanqo areqalo singilateqneq Qotei na aqa Mondor nanqi enjreqnu. Deqa Qotei aqa wau di e na getentqa keresai."

<sup>18</sup> Onaqa Juda tamo Pita njirinteb qaji nanqi aqa anjam di qunabqa nanqo njirin koboej. Deqa nanqi Qotei aqa ñam soqtosib mareb, "Bole, Qotei a sawa bei bei qaji nanqi dego are bulyetnjreqnu. Deqa nanqi dego nambile gaigai sqab."

### *Antiok qureq di tamo unqasari gargekoba nanqi are bulyoqneq*

<sup>19</sup> Ariya Juda tamo Stiven qaleb qaji nanqi na Kristen nanqi ugeugeinjreqnab segi segi jaraiyosib Fonisia sawa ti Saiprus nui ti Antiok qure ti deq gileleqneq. Gilsib dia Qotei aqa anjam mare mare laqneq. Laqnsibqa Juda nanqi segi Qotei aqa anjam minjroqneq. Sawa bei bei qaji nanqi Qotei aqa anjam minjrosaiqneq. <sup>20</sup> Ariya Kristen qudei nanqi Saiprus ti Sairini ti dena tigelosib Antiok qureq aisib Grik nanqi dego Tamo Koba Yesus aqa anjam bole minjroqneq. <sup>21</sup> Kristen nanqi di Tamo Koba aqa singila ti wauoqneq deqa tamo unqasari tulan gargekoba nanqi Yesus qa nanqo areqalo singilatoqnsib are bulyoqneq.

<sup>22</sup> Onaqa Yesus aqa tamo unqasari Jerusalem di soqneq qaji nanqi kumbra deqa qusibqa Barnabas qarinyonab Antiok gilej. <sup>23</sup> Antiok gilsiq Qotei a Grik nanqi qa dego are boleiyosiq aqaryainjroqnej di unej. Unsiqa tulan areboleboleiyej. Deqa a na nanqi kalil are singilatetnjroqnsiq minjroqnej, "Ninqi Tamo Koba a gaigai dauryoqnsib soqniy." <sup>24</sup> Barnabas a tamo bolequja. Mondor Bole aqaq di sonaqa a singila ti wauoqnej. Aqa areqalo kalil Tamo Koba Yesus qa singilatosiq soqnej. Deqa a Yesus aqa anjam mareqnaqa tamo unqasari gargekoba nanqi quoqnsib Yesus aqaq boqneq.

<sup>25</sup> Ariya bati bei Barnabas a Sol ñamqajqa marsiq Tarsus qureq gilej. <sup>26</sup> Gilsiq Sol ñamosiq itosiq ombila puluosib Antiok olo aiyeq. Aisib dia wausau qujai Yesus aqa tamo unqasari nanqi koba na wauoqneq. Wauoqnsibqa tamo unqasari tulan gargekoba nanqi Qotei aqa anjam minjroqneq. Antiok dia tamo unqasari Yesus dauryoqneq qaji nanqo ñam Kristen wainjreb.

<sup>27</sup> Onaqa bati bei Qotei aqa medabu o qaji tamo qudei nanqi Jerusalem dena wal-welosib Antiok beb. <sup>28</sup> Bei aqa ñam Agabus. Nanqi Antiok bonabqa Qotei aqa Mondor na Agabus medabu singilatetonaqa a tigelosiq marej, "Sawa sawa kalilq di nanqi mam koba oqab." Agabus a degsi marej. Mam di bunuqna Mandor Koba Klodius aqa bati qa brantej. <sup>29</sup> Yesus aqa tamo unqasari nanqi Agabus aqa anjam di qusibqa nanqi nanqo segi segi silali soqnej di koroiyeb. Koroiyosib nanqo Kristen was Judia sawaq di soqneq qaji nanqi aqaryainjrqa marsib silali qarinyonab nanqoq aiyej. <sup>30</sup> Silali di nanqi Barnabas Sol wo enjrnabqa nanqi na osi aisib Kristen gate Judia sawaq di soqneq qaji nanqo banq di ateb.

## 12

### *Herot na Pita ojsiq tonto talq di waiyej*

<sup>1</sup> Bati deqa Mandor Herot na Yesus aqa tamo unqasari qudei nanqi ojelenosiq ugeugeinjroqnej. <sup>2</sup> Osiqa a na qaja tamo bei qarinyonaqa gilsiq Jon aqa was Jems serie na qalnaq moiyej. <sup>3</sup> A degyonaqa Juda tamo kokba nanqi areboleboleinjrej di qalieosiq deqa Pita dego ojej. Bati di Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Yori Bati Koba. <sup>4</sup> Herot a Pita ojsiq tonto talq di waiyosiq qaja tamo 16 nanqi minjrnaqa nanqi Pita taqatesoqneq.



Herot a endegsi are qalej, “Yori bati koba ñam Pasova di koboamqa e Pita osiy Juda nanjo ulatamuq di tigeltqai.” <sup>5</sup> Pita a tonto talq di sonaqa Yesus aqa tamo ungasari nanji sinjila na Pita qa pailyoqneb.

*Lan angro bei a bosiq Pita tonto talq dena oqeq atej*

<sup>6</sup> Herot a marej, “Nebeamqa e na Pita osiy Juda nanjo ulatamuq di tigeltqai.” Qolo deqa qaja tamo aiyel na Pita osib tonto tal miligiq di warum beiq waiyosib ambletosib sil kokba aiyel na tontonab ñeiesoqnej. Qaja tamo qudei nanji tonto tal siranme jojomq di tigelesosib taqatoqneb. <sup>7</sup> Onaqa qolo qujai deqa Tamo Koba aqa lan angro bei a warum miligiq di brantoujatej. Aqa rian na warum di tulan suwantej. Onaqa lan angro dena Pita jar banqaq di kontosiq dudumyej. Dudumyosiq minjej, “Ni tigeloqujat.” Degsi minjnaqa sil kokba aiyel Pita aqa ban qoseb qaji di pamblojosib uloneb. <sup>8</sup> Onaqa lan angro na olo Pita minjej, “Ino gara tigsim ino sinja tatal jige.” Onaqa Pita a degyonaqa olo minjej, “Ino gara jugo dego jigsim e daurbe.” <sup>9</sup> Degsi minjnaqa Pita a warum di uratosiq lan angro dauryosiq gilej. Lan angro a bole Pita oqeq atej di Pita a poiynosai. A are qalej, “E ñeiobilqeonum kiyo?” <sup>10</sup> Nanji walwelosib qaja tamo bei tonto tal taqatesoqnej qaji di bunyosib gilsib olo qaja tamo bei bunyosib siranme kobaquja ain na gereiyo qaji di brantonab siran a segi waqonaqa nanji aiyel oqedeb. Siranme di tonto talq dena oqedosim qureq aqajqa siranme. Nanji siranme dena oqedosib gam dauryosib giloqnsib lan angro na Pita uratosiq ulanej.

<sup>11</sup> Onaqa Pita a poiyoonaqa marej, “Bole. Endego e qalieonum, Juda nanji e lubqa laqnaqqa Tamo Koba a na aqa lan angro qarinyoqa bosiq e aqaryaibosiq Herot aqa banq dena e oqo.” <sup>12</sup> Pita a degsi poiyoonaqa walwelosib gilsiq Jon aqa ñam bei Mak aqa ai Maria aqa talq di brantej. Tal miligiq di Kristen gargekoba nanji koroesosib Pita qa pailyoqneb. <sup>13-14</sup> Onaqa Pita a tal meq di brantosiqa siranmeq di tigelosiq kindokindoneqnaqa maeqnaqa kanjal unja bei aqa ñam Roda a bosiq siran waqtqa osiq Pita aqa kakro qusiq tulan areboleboleiyej. Onaqa a siran waqtqa uratosiq olo urur ti warum miligiq gilsiq nanji minjrej, “Pita bqo agi tal meq di tigelejunu!” <sup>15</sup> Onaqa nanji na minjeb, “Ni nanarionum. Di Pita sai.” Degsi minjnabqa a tulan sinjilaosiq minjrej, “E nanariosai. E bole maronum. Pita a bqo aqa kakro quonum.” Onaqa nanji na minjeb, “Di Pita sai. Di aqa lan angro kiyo?”

<sup>16</sup> Onaqa Pita a siranmeq di tigelesosiq kindokindoneqnaqa nanji kalil bosib siran waqtosib Pita unsib tulan prugeb. <sup>17</sup> Onaqa Pita a aqa ban soqtonaqa nanji kirionabqa Tamo Koba a na tonto talq dena oqeq atej deqa nanji sainjrej. Osiqa minjrej, “Ningi gilsib Yesus aqa tamo ungasari kalil Jems ombla endegsib minjriy, ‘Pita a tonto talq dena oqedqo.’” Pita a nanji degsi minjrnsiq nanji uratnrnsiq tal beiq gilej.

<sup>18</sup> Nebeonaqa qaja tamo tonto tal taqatesoqneb qaji nanji ñam ateb Pita a tonto talq di sosai. Nanji degsi unsibqa tulan ulaugetosib are koba qaloqnsib maroqneb, “Pita a qabitqo?” <sup>19</sup> Onaqa Herot na aqa qaja tamo qudei nanji minjrej, “Ningi tonto talq gilsib Pita osib boiy.” Degsi minjrnaqa nanji tonto talq gilsib Pita qa ñamonab ugeinjrej. Ugeinjrnaga olo puluosib aisib Herot minjeb, “Pita a tonto talq di sosai.” Degsib Herot minjnabqa a segi gilsiq qaja tamo tonto tal taqatesoqneb qaji nanji nenemnjrnaqa minjeb, “Pita a qabitqo kiyo di iga qaliesai.” Nanji degsib Herot minjnabqa a na aqa qaja tamo qudei nanji minjrej, “Nanji Pita geregere taqatosai deqa ningi na nanji ñumib morenqab.” Osiqa bunuqna Herot a Judia sawa uratosiq Sisaria qureq gilsiq di soqnej.

*Herot a moiyej*

<sup>20</sup> Herot a nami Tair qure ti Saidon qure ti nanji qa ñirinugetej. Deqa tamo ungasari qure aiyel dia soqneb qaji nanji koroosib mareb, “Iga tamo qudei qarinjrimqa nanji Sisaria qureq aisib Herot aqa are latetqab. Yim aqa ñirin koboqas.” Nanji degsib marsib tamo qudei qarinjrnabqa nanji aisib Herot aqa talq di brantosib tal taqato tamo aqa ñam

Blastus endegsib minjeb, “Ni na Herot minjim a odimqa iga a ombla qairqom. Yim aqa njirin koboqas.” Sawa kalil Herot a taqatoqnej qaji nanngoq dena Tair ti Saidon ti nanngi na ingi awaiyoqneb. Utru deqa nanngi Herot aqa njirin kobotqajqa mareb. Onaqa Blastus a nanngo anjam di qusiqa gilsiq Herot minjej.

<sup>21</sup> Minjnaqa Herot a qusiqa odosiqa nanngi koba na qairqajqa bati atej. Bati brantonaqa nanngi koroonabqa Herot a nanngi anjam bei minjrqa osiqa mandor kokba nanngo wala gaigai jigeqnuq deqaji bei jigsiqua aqa awo jaram kobaq di awoosiq nanngi anjam minjroqnej. <sup>22</sup> Minjreqnaqa tamo ungasari koroesoqneb qaji nanngi aqa anjam di quoqnsib tulan areboleboleinjrnaqa lelenosib maroqneb, “Herot a mandam tamo sai. A dego qotei bei. Deqa a anjam degsi mareqnu.” <sup>23</sup> Herot a Qotei bole aqa ñam soqtosai. A aqa segi ñam soqtoqnsiqa anjam maroqnej. Deqa Tamo Koba aqa lan angro bei urur aisiq Herot a ma uge yonaqa aqa bi ani ambli na uynab a moiyej.

<sup>24</sup> Bati deqa Tamo Koba aqa anjam tulan kobaoqnsiqa qure qure kalil keretoqnej.

<sup>25</sup> Onaqa Barnabas Sol wo nanngi Jerusalem dia nanngo wau kobotosib olo puluqa laqnsib Jon aqa ñam bei Mak a osib koba na Antiok qureq gileb.

## 13

### *Antiok qureq di Kristen nanngi na Barnabas Sol wo giltnejeb*

<sup>1</sup> Antiok dia Qotei aqa medabu o tamo nanngi ti Qotei aqa anjam plalto tamo nanngi ti Kristen nanngo ambleq di soqneb. Nanngo ñam agiende. Bei Barnabas. Bei Simeon aqa ñam bei Niger. Bei Lusius. A Sairini qaji. Bei Manain. A nami Mandor Herot ombla tal quajaiq di angro kiñilala sosib boleeb. Bei Sol. <sup>2</sup> Nanngi Tamo Koba a qa louoqnsib ingi ti ya ti uratosib sonabqa Mondor Bole na nanngi minjrej, “Ningi Barnabas Sol wo nanngi aiyel giltnjrsib qarijnjribqa nanngi gilsib wau e na enjronum qaji di ojgab.” <sup>3</sup> Onaqa nanngi ingi ti ya ti uratosib pailiosib nanngo aiyel gateq di ban atsib qarijnjnab gileb.

### *Saiprus nuiq di Barnabas Sol wo nanngi Yesus aqa anjam bole maroqneb*

<sup>4</sup> Mondor Bole na nanngi aiyel qarijnjrnaq gilsib Selusia qureq di brantosib dia qobun bei gogetosib qobun na gilsib Saiprus nuiq di branteb. <sup>5</sup> Brantosib Salamis qureq di tiryosib dena nanngi singa na walweloqnsib Juda nanngo Qotei tal qudei miligiq giloqnsib Qotei aqa anjam minjre minjre laqneb. Jon aqa ñam bei Mak a nanngi aiyel daurnjrsiq aqaryainjroqnej.

<sup>6</sup> Nanngi Saiprus nui aqa qure kalil keretosib Pafos qureq di branteb. Osib qure dia quñam tamo bei aqa ñam Barjisas iteb. A Juda tamo. A na tamo ungasari nanngi gisa gisanjroqnsiqa endegsi minjroqnej, “E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.” <sup>7-8</sup> Rom nanngo gate koba bei aqa ñam Sergius Paulus a Pafos qureq di soqnej. Barjisas a gaigai Sergius Paulus dauryosiq laqnej. Sergius Paulus a qalie tamo kobaquja. A na Barnabas Sol wo nanngi metnjrnaqa aqa areq bosib Qotei aqa anjam minjoqneb. Onaqa Barjisas (Grik anjam na aqa ñam Elimas) a are qalej, “E na Barnabas Sol wo nanngo anjam gegentoqnqai. Sergius Paulus a Yesus qa aqa areqalo singilato uge.” <sup>9-10</sup> Sol aqa ñam bei Pol. Mondor Bole a Pol aqa miligiq aisiq singila yonaqa a na Elimas koqyosiq minjej, “Ni Satan aqa angro. Ni kumbra bole kalil jeutosim laqnum. Ni gisan anjam marqajqa ino areqaloq di maqejunu. Ni gisan kumbra yqajqa tulan singilaeqnum. Ni Tamo Koba aqa anjam bole beltoqnsimqa olo gisan anjam segi mareqnum. Ino kumbra uge di ni uratqa keresai. <sup>11</sup> Deqa ni que. Endego Tamo Koba aqa singila inoq aiyimqa ni ñamdamu getenmimqa bati gargekoba yala sen unqasai.” Degsi minjnaqa aqa ñamdamu ambruiyonaqa a sawa unqa keresai. Deqa a na tamo qudei nanngi metnjroqnsiqa endegsi minjroqnej, “Ningi ijo ban ojsib e gam osorbiy.” <sup>12</sup> Sergius Paulus a Tamo Koba aqa singila di unsiqa Qotei aqa anjam Pol Barnabas wo nanngi maroqneb qaji di poiyoqnaqa tulan prugosiq Yesus qa aqa areqalo singilatej.

*Pol a Pisidia sawaq di Qotei aqa anjam palontej*

<sup>13</sup> Onaqa tamo nanği Pol dauryosib laqneb qaji nanği a koba na Pafos qure uratosib gobun na gilsib Pamfilia sawaq di brantosib Perga qureq di tiryeb. Tiryosib dia Jon Mak a nanği uratnjrsiqa olo puluosiq Jerusalem aiyej. <sup>14-15</sup> Onaqa Pol Barnabas wo nanği Perga qure uratosib siŋga na walwelosib Pisidia sawaq gilsib Antiok qureq di branteb. Brantosib di sonabqa yori batiej. Deqa nanği Qotei tal miligiq gilsib awoonabqa Juda gate kokba nanği tigelosib Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġo anjam ti sisiyoqneb. Sisiyosib koboonaqa nanği na Pol Barnabas wo minjreb, “O gago was aiyej, niŋgi gagoq bonub deqa tamo unġasari nanġo are siŋgilatetnjrqajqa anjam bei soqnim tigelosib mariy.”

<sup>16</sup> Onaqa Pol a tigelosiqqa aqa ban soqtonaqa tamo unġasari nanği kirionabqa endegsi minjrej, “O Israel niŋgi ti tamo unġasari kalil Qotei aqa sorgomq di unub qaji niŋgi ti ijo anjam endi quiy. <sup>17</sup> Qotei a nami gago moma nanği giltnjrnaqa nanği Isip sawaq di tulan gargekobaonabqa Qotei a siŋgila na nanği joqsiqa Isip uratosib gileb. Gago moma nanği di agi Israel. <sup>18</sup> Nanği gilsib wausau 40 wadau sawaq di sonabqa Qotei a nanġo gulbe qoboiyetnjroqnej. <sup>19</sup> Osiqua Kenan sawaq di qure kokba 7 padaltnjrsiqa nanġo mandam pupoiyoqnsiq gago moma nanği enjroqnej. Qotei a nanği degnjroqnsiq bosiq bosiq wausau 450 koboej. <sup>20</sup> Di koboonaqa Qotei a gago moma qudei nanği giltnjrsiqa gate kokba atsiqa siŋgila enjreqlaqa siŋgila dena nanği na Israel tamo unġasari nanği taqatnjroqneb. Degsib yonab yonab Qotei aqa medabu o qaji tamo Samuel aqa bati brantej.

<sup>21</sup> “Onaqa Israel nanği na Samuel minjeb, ‘Ni na tamo bei gilminqa a gago mandor koba sosim iga taqatgwas.’ Degsib Samuel minjnabqa a na Kis aqa njiri Sol giltonaqa a Israel nanġo mandor koba soqnej. Sol a Benjamin aqa lenj. A Israel nanġo mandor koba sonaqa wausau 40 koboej. <sup>22</sup> Onaqa Qotei na Sol kobotosiqa olo Devit giltonaqa a kamba Israel nanġo mandor koba soqnej. Qotei a Devit qa endegsi marej, ‘E Jesi aqa njiri Devit unonum, aqa kumbra tulan boledamu. E Devit aqa kumbra qa tulan arearetbeqnu. E qalieonum, a ijo areqalo kalil dauryoqnqas.’ <sup>23</sup> O ijo was niŋgi quiy. Qotei aqa anjam bei a nami marej qaji di a segi dauryosiqa Devit aqa lenj nanġoq dena tamo bei giltosiqa qarinyonaq Israel gagoq bej. Tamo di aqa ñam Yesus. A iga padalo sawaq na elenqajqa deqa Qotei na qarinyonaq bej.

<sup>24</sup> “Yesus na aqa wau utru atosaisonaqa Jon a namoqna bosiqqa Israel nanği endegsi minjroqnej, ‘Niŋgi are buliyibqa e na niŋgi yansjŋwai.’ <sup>25</sup> Osiqua aqa wau kobotqa osiqa olo endegsi maroqnej, ‘Niŋgi e qa kiyersib mareqnu? E nami mernġem, e Kristus sai. Kristus a ijo qoreq na bqas. Aqa ñam kobaquja. E ñam saiqoji. E tamo lanaj. Deqa e na Kristus kanġalyqajqa e tamo bolesai.’ Jon a degsi maroqnej.

<sup>26</sup> “O Abraham aqa moma niŋgi ti tamo kalil Qotei aqa sorgomq di unub qaji niŋgi ti ijo anjam endi quiy. Niŋgi kalil ijo was. Qotei a iga padalo sawaq na elenqas anjam di a na qarinyonaq gagoq bej. <sup>27</sup> Tamo unġasari Jerusalem di unub qaji nanġo gate ti nanği na Yesus qalib moiqajqa anjam qoseb. Di kiyaqqa? Yesus a bole Kristus di nanği poinjrosai deqa. Qotei aqa medabu o tamo nanġo anjam yori bati gaigai sisiyeqnu qaji di aqa damu dego nanği poinjrosai. Utru deqa nanği na Yesus qalib moiqajqa anjam qoseb. Nanġo kumbra dena nanği Qotei aqa medabu o tamo nanġo anjam keretosib yeb. <sup>28</sup> Nanği Yesus aqa une bei babtosai. Nanği a moiyoqajqa utru saiqoji. Deqa nanği lanja aqa jejamuq di une qamsib Pailat minjeb, ‘Yesus a une ti deqa ni a namburbasq di gaint.’ Degsib minjnabqa a na Yesus osiq qaja tamo nanġo banq di atnaqa nanği a qalnab moiyej. <sup>29</sup> Anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo nanği nami nengrenyeb qaji di Juda nanği keretosib yosib agi Yesus qalsib moiyoteb. Moiyoqosib namburbasq dena osib subq ateb. <sup>30-31</sup> Onaqa Qotei na olo Yesus subq na tigeltonaqa a tigelosiqqa tamo nanği nami a ombla Galili sawa uratosib Jerusalem aiyej qaji nanġo njamdamuq di bati gargekoba

branteqnaqa nanği unoqneq. Deqa bini nanği Yesus qa anjam saocnsib laqnaqqa Juda tamo unğasari kalil nanği queqnuq.

<sup>32</sup> “Nami Qotei na gago moma nanği anjam bole endegsi minjrej, ‘E na Kristus qarinqit bosim tamo unğasari nanği elenqas.’ Qotei aqa anjam bole di bini aqo Barnabas wo na ninği merņgeqnum. <sup>33</sup> Qotei na anjam bole di aqa damu babtqa osiq deqa Yesus olo subq na tigeltej. Gago moma nanngo lenği agi iga. Deqa Yesus a gagoq bej. Devit a nami louqa buk miligiq di Yesus qa endegsi nenğrenyej, ‘Ni ijo anğro bole.

Bini e ni nambabtmonum.’

Devit a lou namba 2q di anjam di nenğrenyej. <sup>34</sup> Bunuqna Yesus a moinaqa Qotei na subq na tigeltej deqa Yesus a olo moiqasai. Aqa jejamu subq di qusaqasai dego. Agi Qotei a nami marej, ‘E nami Devit boletem dego kere e ninği boletnğwai. E bole merņgonum.’

<sup>35</sup> Deqa ninği quiy. Nami Devit a Qotei minjej, ‘Ni ino segi anğro bolequja ni na giltem qaji aqa jejamu subq di uratim qusaqasai.’ Devit a degsi Qotei minjsiqa louqa buk miligiq di nenğrenyej. <sup>36</sup> Ninği qalie, Devit a mandamq di sosiqa a Qotei aqa areqalo dauryoqnej.

A moinaqa aqa jejamu subq ateb. Aqa moma nanği nami subq atelenqeb a dego degsib subq ateb. Onaqa aqa jejamu subq di qusaej. <sup>37</sup> Ariya tamo Qotei na subq na tigeltej qaji aqa jejamu qusaosai. Tamo di agi Yesus. <sup>38</sup> O ijo was, ninği endegsi poingem. Yesus qujai di aqa ñam na Qotei a nunğo une kobotetnğwas. E Yesus qujai deqa anjam plaltoqnsim ninği merņgeqnum. <sup>39</sup> Ninği Moses aqa dal anjam dauryqab gam dena Qotei a nunğo une kobotetnğwasai. A ninği tamo bole qa merņğwasai dego. Tamo unğasari Yesus qa nanngo areqalo singilateqnuq qaji nanği segi Qotei na une kobotetnğroqnsiq nanği tamo bole qa minjreqnu. <sup>40</sup> Deqa ninği geregere nām atoqniy. Qotei aqa medabu o tamo nanngo anjam nanği nami maroqneq qaji di aqa damu nunğoq bo uge. Agi nanği endegsib maroqneq,

<sup>41</sup> ‘O ijo anjam misilinyo qaji tamo, nunğo bati qa e na mañwa bei babtitaq ninği di unsib tulanğ prugwab. Tamo bei na mañwa deqa saingwas di ninği bole qa marqasai. Deqa ninği padalougetqab.’ ” Pol a anjam degsi marej.

<sup>42</sup> Onaqa lou koboonaqa Pol Barnabas wo nanği Qotei talq dena oqedonabqa tamo unğasari nanği na minjreb, “Yori bati bei ninği bosib anjam deqaji olo mergibqa iga quqwowom.” <sup>43</sup> Tamo unğasari nanği jaraiyeqnaqqa nanngo ambleq di Juda gargekoba nanği na Pol Barnabas wo nanği daurnjreb. Sawa bei bei qaji qudei nami Qotei aqa sorgomq di sqa marsib Juda nanngo miligiq aiyeb qaji nanği dego Pol Barnabas wo nanği daurnjreb. Deqa nanği aiyel na nanngo are singilateqnsib endegsib minjroqneq, “Qotei a ninği qa are boleiyeqnuq aqa kumbra di ninği geregere ojesoqniy.”

<sup>44</sup> Onaqa yori bati bei tamo unğasari kalil Antiok qureq di soqneq qaji nanği Qotei aqa anjam quqwa marsibqa bosib Qotei talq di koroeb. <sup>45</sup> Onaqa Juda nanği na nanği unjrsib are ugeinjrej. Deqa Pol a anjam mareqnaqa nanği na aqa anjam gegentoqnsib a misilinyoqneq. <sup>46</sup> Yeqnab Pol Barnabas wo nanği na Juda nanği singila na endegsib minjreb, “Qotei na aqo Barnabas wo qarinqosiq mergej, ‘Ninği namoqna Juda nanği segi ijo anjam minjroqniy.’ Mergej deqa iga bosim Qotei aqa anjam ninği Juda segi namoqna merņgeqnum. Merņgeqnamqa ninği na gago anjam gotranyeqnuq. Nunğo kumbra dena ninği nunğo segi jejamuq di une atoqnsib ninği nambile gaigai sqajqa gam urateqnuq. Deqa ninği quiy. Bini aqo aiyel ninği uratnğsimqa sawa bei bei qaji nanngoq giloqnsim Qotei aqa anjam nanği minjroqnoq. <sup>47</sup> Iga degyqom. Di kiyaaqa? Tamo Koba a nami iga endegsi mergej, ‘E ni qarinqmitqa ni pulonğ bul sosim sawa bei bei qaji nanngoq giloqnaqam. Giloqnsim lanğ utru qolqeq di tamo unğasari nanği ijo anjam minjroqnim e na nanği elenqai.’ ”

<sup>48</sup> Onaqa sawa bei bei qaji nanği Pol aqa anjam di qusibqa tulanğ areboleboleinjraqa Tamo Koba aqa anjam binjyoqneq. Deqa qure dia tamo unğasari Qotei na nami nambile gaigai sqajqa giltinjrej qaji nanği Yesus qa nanngo areqalo singilateq. <sup>49</sup> Bati deqa Tamo

Koba aqa anjam tulan kobaosiq a sawa di keretej. <sup>50</sup> Onaqa Juda nanqi Pol Barnabas wo nanqi qa tulan minjin oqetnjrnaqa unja kokba qudei Qotei qa louoqneb qaji nanqi ti qure deqa gate kokba ti nanqo are ugetetnjreb. Are ugetetnjrnabqa nanqi tigelosib Pol Barnabas wo nanqi ugeugeinjsib nanqi aiyel qure dia sqajqa singila na saidnjrsib winjrnab jaraiyeb. <sup>51</sup> Deqa nanqi aiyel nanqo singa tumbum butuyosib qure di urateb. Juda nanqi nanqo segi une qalieqajqa deqa nanqi aiyel kumbra di yeb. Yosib Aikoniam qureq aiyeb. <sup>52</sup> Bati deqa Antiok qureq di Mondor Bole a tamo ungasari Yesus qa nanqo areqalo singilateb qaji nanqo are miligiq aiyosiq nanqi singilatnjreanaqa nanqi tulan areboleboleinjroqnej.

## 14

### *Pol Barnabas wo nanqi Aikoniam qureq di Qotei aqa anjam palontoqneb*

<sup>1</sup> Pol Barnabas wo nanqi Aikoniam dia Juda nanqo Qotei tal miligiq gileb. Gilnabqa tamo ungasari nanqi koroesonabqa tigelosib Qotei aqa anjam palontosib minjroqneb. Minjreanaqa nanqo aiyel anjam dena tamo ungasari tulan gargekoba Juda ti Grik ti are qametnjrnaqa nanqi Yesus qa nanqo areqalo singilateb. <sup>2</sup> Onaqa Juda qudei nanqi Pol Barnabas wo nanqo anjam quqwa uratosib Grik qudei nanqo are ugetetnjrnabqa nanqi Yesus aqa tamo ungasari nanqi qa ugeosib misilinjroqneb. <sup>3</sup> Deqa nanqi aiyel Aikoniam qureq di sokobaiyosib Tamo Koba a tamo ungasari nanqi qa are boleyeqnu anjam di mare mare laqneb. Nanqi aiyel ulaosai. Tamo Koba a na nanqi aiyel singila enjreanaqa nanqi manwa gargekoba yoqneb. Yeqnabqa tamo ungasari gargekoba nanqi manwa di unoqnsib endegsi poinjroqnej, “Bole, nanqo aiyel anjam di Qotei aqa anjam.” <sup>4</sup> Onaqa qure dia tamo ungasari nanqi poelenosib qudei nanqi Juda nanqi daurnjsib olo qudei nanqi Pol Barnabas wo nanqi daurnjreb. <sup>5</sup> Deqa Grik qudei ti Juda qudei ti nanqo gate nanqi ti endegsib are qaleb, “Iga na nanqi aiyel ugeugeinjsim menin na nsumsim moyotnjrqom.”

<sup>6</sup> Onaqa nanqo areqalo di Pol Barnabas wo nanqi qalieosib jaraiyosib Likonia sawa nanqo qure aiyel Listra ti Derbe ti deq aiyeb. Aisib sawa bei jom di dego branteb. <sup>7</sup> Brantosib dia Yesus aqa anjam bole mare mare laqneb.

### *Pol Barnabas wo nanqi Likonia sawaq di Yesus aqa anjam bole maroqneb*

<sup>8</sup> Listra qureq di tamo bei ai miligiq na singa qandamo nambabej qaji a soqnej. A nami walweloaiqnej. Aqa singa singila saiqoji. Awogaigaisoqnej. <sup>9</sup> Bati deqa Pol a Qotei aqa anjam palonteanaqa tamo di a quoqnej. Onaqa Pol na tamo di koqyosiq aqa areqalo unej aqa areqalo qujai Qotei na a boletbqa kere. <sup>10</sup> Degsi unsiq deqa tamo di metosiq minje, “Ni tigelosim walwel.” Minjnaqa a tigeloqjatosiq walwelej.

<sup>11</sup> Pol a kumbra di yonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi unsibqa nanqo segi Likonia anjam na lelenoqnsib maroqneb, “Ninji uniy. Gago qotei nanqi tamo bulyosib gagoq bonub.” <sup>12</sup> Nanqi degsib lelenoqnsib Barnabas minjeb, “Ni gago qotei Sus.” Pol a Qotei aqa anjam plaltoqnej deqa nanqi a minjeb, “Ni gago qotei Hermes.” <sup>13</sup> Qure polomq di nanqo qotei Sus aqa atra tal soqnej. Deqa atra tamo a makau qudei osiq nam so na walatnjrsiq Pol Barnabas wo nanqi aiyel atrainjrqa marsiq tamo ungasari gargekoba joqsiq nanqi koba na qure polomq gileb.

<sup>14</sup> Onaqa Yesus aqa anjam maro tamo aiyel Barnabas Pol wo nanqi deqa qusibqa are tulan gulbeinjrnaqa nanqo segi gara bumbranjosib gurgur ti tamo ungasari nanqo ambleq aisib lelenosib minjreb, <sup>15</sup> “O tamo ungasari, ninji kiyaga kumbra endi yeqnub? Aqo aiyel mandam tamo, ninji ti kere. Aqo aiyel na Yesus Kristus aqa anjam bole ninji merngeqnum. Di kiyaga? Ninji are bulyosib gisan qotei kalil endi torei uratnjrsib Qotei nambile so qaji a qa nunqo areqalo singilatqajqa deqa. Qotei agi a na lan ti mandam

ti yuwal ti inġi inġi kalil ti gereiyej. <sup>16</sup> Bole, nami Qotei na sawa bei bei qaji nanġi uratnjreqnaqa nanġi nanġo segi areqalo dauryoqnsib laqneb. <sup>17</sup> Bati deqa Qotei a ninġi qa uliosaiognej. Ninġi a qa qalieqajqa deqa a bati gaigai ninġi geregereinġoqnej. A lan goge na awa engeqnaqa inġi uyo kalil aqa bati qa melieqnaqa ninġi uyoqnsib areboleboleinġoqnej.” <sup>18</sup> Onaqa tamo unġasari nanġi Pol Barnabas wo nanġo anjam di qusib quosaibulosib olo minjreb, “Ninġi gago qotei.” Degsib minjroqnsib nanġi aiyel atrainjrqaqqa tulan sinġilaeqnaq nanġi na saidnjroqneb.

<sup>19</sup> Onaqa Juda tamo qudei nanġi Antiok dena ti Aikoniam dena ti walwelosib Listra qureq bosib dia tamo unġasari nanġo are ugetetnjrnabqa nanġi tigelosib Pol meniġ na qaleb. Osib a girinyosib gilsib qure qalaq di ateb. Nanġi are qaleb, “A moiġo.” <sup>20</sup> Onaqa tamo unġasari Yesus qa nanġo areqalo sinġilateb qaji nanġi Pol aqa areq gilsib Pol a mandamq di neiesonaq a kainyesonabqa tigelosiq a olo qure miligiq gilej. Nebeonaqa a Barnabas osiqa ombla walwelosib Derbe qureq aiyeb.

### *Pol Barnabas wo nanġi na Kristen nanġi sinġilatnjreb*

<sup>21</sup> Nanġi aiyel Derbe qureq aisib dia Yesus aqa anjam bole plalteqnaqqa tamo unġasari gargekoba nanġi Yesus dauryoqneb. Onaqa bunuqna nanġi aiyel olo puluosib qure kalil nanġi nami laqneb qaji deq olo giloqneb. Listra qure ti Aikoniam qure ti Antiok qure ti deq giloqneb. <sup>22</sup> Nanġi aiyel degsib giloqnsibqa tamo unġasari nami Yesus dauryoqneb qaji nanġi sinġilatnjroqnsib minjroqneb, “Ninġi Yesus qa nunġo areqalo sinġilatoqnsib soqniy. Ninġi gulbe gargekoba itelenqab di unġum. Gulbe di nunġoq boqnbqa Qotei a nunġo Mandor Koba sosim ninġi taqatnġwas.” <sup>23</sup> Qure kalilq di nanġi aiyel na Kristen gate atelenoqneb. Osib inġi ti ya ti uratoqnsib Kristen gate nanġi qa pailyoqneb. Osib nanġi joqsib Tamo Koba agi nami a qa nanġo areqalo sinġilateb qaji aqa banq di atoqneb.

### *Pol Barnabas wo nanġi olo Antiok qureq aiyeb*

<sup>24</sup> Bunuqna Barnabas Pol wo nanġi aiyel Pisidia sawa amble potosib walwelosib Pamfilia sawaq di branteb. <sup>25</sup> Brantosib Perga qureq aisib dia Yesus aqa anjam palontoqnsib minjroqneb. Dena tigelosib Atalia qureq aiyeb. <sup>26</sup> Aisib dena qobun gogetosib aisib Antiok qure agi nami nanġi dena tigelosib walweleb qaji di olo branteb. Dia nami Kristen nanġi koroosib nanġi aiyel qa pailyosib qarinnjrnab gileb. Qotei a nanġi aiyel qa are boleiyim nanġi aiyel sinġila na wauoqnqajqa deqa pailyeb. Ariya nanġi aiyel wau di kobotosib qure deq olo aiyeb. <sup>27</sup> Aisib Kristen nanġi koroinjrsibqa wau kalil Qotei a nanġo ban na yoqnej qaji deqa nanġi sainjroqneb. Sainjroqnsib endegsib minjroqneb, “Qotei na sawa bei bei qaji nanġi dego gam waqtetnjreqnaqa nanġi Yesus qa nanġo areqalo sinġilateqnaq.” <sup>28</sup> Nanġi aiyel Antiok qureq di tamo unġasari Yesus dauryoqneb qaji nanġi koba na sokobaiyeb.

## 15

### *Kristen nanġi Jerusalem di koroeb*

<sup>1</sup> Bati bei tamo qudei nanġi Judia sawaq dena walwelosib Antiok qureq gilsib dia Kristen nanġi endegsib minjreb, “Ninġi Moses aqa dal anjam dauryosib mulun uniy. Yimqa Qotei a ninġi elenqas. Ninġi mulun unqasai di Qotei a ninġi elenqasai.” <sup>2</sup> Degsib minjrnabqa Pol Barnabas wo nanġi qusibqa tamo nanġi di njrinjnrsib nanġi ti anjam na qotoqneb. Onaqa Kristen kalil nanġi koroosib anjam endegsib kereteb, “Iga na Pol Barnabas wo Yesus aqa tamo qudei ti nanġi qarinnjrim Jerusalem aiqab. Aisib dia Yesus aqa anjam maro tamo nanġo gate nanġi ti koba na anjam di gereiyqab.”

<sup>3</sup> Nanġi degsib anjam keretosib nanġi qarinnjrnab aiyeb. Nanġi aiyoqnsibqa Fonisia sawa ti Samaria sawa ti dia Yesus aqa tamo unġasari nanġi itnjroqnsibqa endegsib minjroqneb, “Qotei na sawa bei bei qaji nanġi dego are bulyetnjreqnu.” Degsib minjreqnaq nanġi kalil quoqnsib tulan areboleboleinjroqnej.

<sup>4</sup> Nanngi aisib Jerusalem di brantonabqa Yesus aqa anjam maro tamo nanngi ti Kristen kalil ti nanngo gate ti nanngi na minjreb, “Ninngi kere bonub.” Onaqa Pol Barnabas wo nanngi tigelosib wau kalil Qotei a nanngo ban na yoqnej qaji deqa nanngi sainjreb. <sup>5</sup> Sainjrnabqa Farisi tamo qudei Yesus qa nanngo areqalo singilateb qaji nanngi qusibqa tigelosib mareb, “Sawa bei bei qaji nanngi gago miligiq aiqa osibqa nanngi mati mulun unsib Moses aqa dal anjam dauryqab di kere.”

<sup>6-7</sup> Nanngi degsib marnabqa Yesus aqa anjam maro tamo nanngi ti Kristen gate nanngi ti anjam di gereiyqa koroeb. Koroosib anjam gargekoba marelenoqneb. Onaqa Pita a tigelosiqqa nanngi endegsi minjrej, “O ijo was kalil ninngi qalie, Qotei a nami nunngo ambleq dena e giltbej. E na sawa bei bei qaji nanngi Yesus aqa anjam bole minjroqnitqa nanngi quoqnsib Yesus qa nanngo areqalo singilatqajqa deqa giltbej. <sup>8</sup> Qotei a tamo kalil nanngo areqalo qalie. A na aqa Mondor Bole nami iga egej dego kere sawa bei bei qaji nanngi enjreqnu. Aqa kumbra dena a na iga osorgeqnu, a na sawa bei bei qaji nanngi dego elenqajqa are qaleqnu. <sup>9</sup> Qotei a gam bei na iga Juda elenqnsiq olo gam bei na sawa bei bei qaji nanngi elenqosaieqnu. Nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilateqnu gam dena qujai Qotei na nanngo are miligi yansetnjreqnu. <sup>10</sup> Deqa ninngi kiyaaqa tamo ungasari Yesus dauryeqnub qaji nanngi gulbe koba enjreqnub? Nunngo kumbra dena ninngi Qotei aqa areqalo ugeteteqnu. Gulbe di nami gago moma nanngi qoboiyqa keresai. Bini iga dego qoboiyqa keresai. <sup>11</sup> Iga endegsi poiqeqnu, Tamo Koba Yesus a iga ti sawa bei bei qaji nanngi qa ti are boleiyeqnu kumbra dena qujai Qotei na iga kalil elenqnu.”

<sup>12</sup> Pita a nanngi degsi minjrnaqa nanngi kalil aqa anjam di qusibqa nanngi mequme-soqneb. Onaqa Barnabas Pol wo nanngi kamba tigelosib Qotei na nami nanngi aiyel singilatnjreqnaqa nanngi sawa bei bei qaji nanngo ambleq di manwa gargekoba yoqneb deqa nanngi sainjrnab queb.

<sup>13</sup> Sainjrsib koboonaqa Jems a kamba tigelosiqqa marej, “O ijo was, ninngi e na anjam bei merngit quiy. <sup>14</sup> Saimon a mergwo, ‘Qotei a sawa bei bei qaji nanngo ambleq dena aqa segi tamo ungasari nanngi elenqqa osiq giltnjrej.’ <sup>15</sup> Saimon aqa anjam de ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngo anjam ti utru qujai. Agi Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a anjam endegsi nenngrenyey, <sup>16</sup> ‘Tamo Koba a marqo, “Bunuqna e olo bosiy Devit aqa tal ulonej qaji di olo tigeltqai. Tal aqa ingi ingi kalil ugeeleneb qaji di dego bunuj atelenqai. <sup>17</sup> Amqa sawa bei bei qaji nanngi e itbqa maroqnsib ijoq boqnqab. E na nanngi giltnjritqa nanngi ijo segi tamo ungasari sqab.” <sup>18</sup> Tamo Koba aqa anjam di a nami babtej agi bini olo babtoqnsiq mareqnu.’

<sup>19</sup> “Deqa ijo was, e ijo areqalo endegsi merngwai. Sawa bei bei qaji nanngi are bulyoqnsib Qotei aqaq boqnbqa iga nanngi gulbe bei enjrqasai. <sup>20</sup> Iga anjam truquyala segi nenngrenyosim nanngoq qarinyqom. Anjam agiende. ‘Ninngi gisan qotei atrainjro qaji ingi uyoqnaib. Ninngi sambala kumbra yoqnaib. Wagme sil na kakro tontnjrnab moreneb qaji di ninngi uyoqnaib. Wagme len ti dego uyoqnaib.’ Iga anjam truquyala di segi nenngrenyosim sawa bei bei qaji nanngoq qarinyqom. <sup>21</sup> Iga qalie, nami koba Juda nanngi Moses aqa dal anjam qure qureq di palontoqneb agi bini palontoqnsib unub. Yori bati gaigai nanngi nanngo Qotei tal kalil miligiq di Moses aqa dal anjam sisiyeqnu.”

*Kristen nanngi anjam nenngrenyosib  
sawa bei bei qaji nanngoq qarinyeb*

<sup>22</sup> Jems a anjam degsi marnaqa Yesus aqa anjam maro tamo nanngi ti Yesus aqa tamo ungasari kalil ti nanngo gate ti nanngo ambleq dena tamo aiyel giltnjreb. Tamo aiyel di qarinyjrib Pol Barnabas wo nanngi daurnjrsib Antiok qureq gilqajqa deqa giltnjreb. Tamo aiyel giltnjreb qaji nanngo ñam Judas aqa ñam bei Barsabas nanngi Sailas wo. Nanngi aiyel Kristen gate soqneb. <sup>23</sup> Nanngi qarinyjrqa osibqa anjam truquyala endegsib nenngrenyosib nanngo banq di ateb,

“O was ningi kaiye. Iga Yesus aqa anjam maro tamo iga ti Kristen gate ti anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum. Ningi Antiok qure ti Siria sawa ti Silisia sawa ti di unub. Ningi sawa bei bei qaji. <sup>24</sup> Iga nami quem, tamo qudei nanngi gago ambleq na tigelosib nungoq gilsib nanngo segi areqalo na anjam bei merngeb. Merngsib anjam dena nungo areqalo niñaqyetngeb. Tamo nanngi di iga na qarijnrosai. <sup>25</sup> Deqa iga kalil koroosim areqalo qujaitosim tamo aiyel giltjnrsimqa nungoq qarijnronum. Nanngo ñam Judas Sailas wo. Iga na nanngi ti gago Kristen was bole aiyel Barnabas Pol wo nanngi ti nungoq qarijnronum. <sup>26</sup> Barnabas Pol wo nanngi gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam singila na ojsib waueqnub. Jeu tamo nanngi na nanngi aiyel ñumib morenqajqa mareqnab nanngi ulaosaieqnub. <sup>27</sup> Deqa iga nanngi aiyel Judas Sailas wo koba na nungoq qarijnronum. Judas Sailas wo nanngi na gago anjam nengrenyosim qaji endi ningi olo merngib quqwab. <sup>28</sup> O was ningi quiy. Iga Mondor Bole ombra areqalo qujaitosim anjam endi qosonum. Ningi gago anjam truquyala endi segi qusib dauryqab di kereqas. Iga ningi gulbe koba engwasai. Gago anjam truquyala agiende. <sup>29</sup> Ningi gisan qotei atrainjro qaji ingi uyoqnaib. Wagme len ti uyoqnaib. Wagme sil na kakro tontjnrbab moreneb qaji di uyoqnaib. Sambala kumbra dego yoqnaib. Ningi kumbra di segi dauryqab di ningi geregere sqab. Koboqo.” Yesus aqa tamo ungasari nanngi anjam di nengrenyeb.

<sup>30</sup> Nengrenyosib tamo qolqe nanngo banq di atsib nanngi qarijnrnab gileb. Gilsib Antiok di brantosib Yesus aqa tamo ungasari nanngi koroinrsibqa anjam nengrenyeb qaji di enjreb. <sup>31</sup> Onaqa nanngi kalil anjam di sisiyosib anjam dena nanngo are singilatetjnraqa nanngi tulan areboleboleinjrej. <sup>32</sup> Judas Sailas wo nanngi Qotei aqa medabu o qaji tamo soqneb deqa nanngi aiyel anjam olekoba Yesus aqa tamo ungasari nanngi minjrnab qunabqa anjam dena nanngo are singilatetjnrej. <sup>33-34</sup> Nanngi aiyel bati qudei Antiok di sonabqa bunuqna Yesus aqa tamo ungasari nanngi na minjreb, “O gago was aiyel ningi olo aiyiy.” Degsib minjrsib qarijnrnabqa nanngi aisib Yesus aqa anjam maro tamo Jerusalem di soqneb qaji nanngoq di olo branteb. <sup>35</sup> Onaqa Pol Barnabas wo nanngi Antiok di sosibqa Kristen qudei ti koba na wauoqnsibqa Tamo Koba aqa anjam plaltoqnsib tamo ungasari nanngi minjroqneb.

### *Pol Barnabas wo nanngi njirinkobaosib poeb*

<sup>36</sup> Onaqa bati bei Pol na Barnabas minnej, “Aqo aiyel nami qure qureq di Tamo Koba aqa anjam palontoqnem qaji deq olo gilsimqa Yesus aqa tamo ungasari nanngi unjrqom. Nanngi kiyersib unub kiyo di unjrqom.” <sup>37</sup> Onaqa Barnabas na Pol minnej, “Di kere. Iga Jon olo osim koba na gilqom.” Jon aqa ñam bei Mak. <sup>38</sup> Onaqa Pol a singila na Barnabas saidyoqnej, “Eo. Mak a nami iga koba na wauqa gilnamqa Pamfilia sawaq di a na iga uratgosiq Jerusalem aiyej deqa iga a olo osi gilqasai.” <sup>39</sup> Pol na Barnabas degsi saidyeqnaqa nanngi aiyel anjam titosib njirinkobaosib poeb. Deqa Barnabas a Mak osiqa qobun na Saiprus nuiq gileb. <sup>40</sup> Ariya Pol a Sailas osiqa ombra gilqa laqnabqa Yesus aqa tamo ungasari nanngi na minjreb, “Tamo Koba a ningi qa are boleiyeme.” Osib nanngi aiyel qarijnrnab gileb. <sup>41</sup> Nanngi aiyel gilsib Siria sawa ti Silisia sawa ti ambleq na walweloqnsibqa qure qureq di brantoqnsibqa Kristen nanngi itnjroqnsib Qotei aqa anjam minjroqnsib singilatnjroqneb.

## 16

### *Timoti a Pol dauryej*

<sup>1</sup> Onaqa bati bei Pol a walweloqnsib Derbe qureq di brantej. Dena tigelosiq Listra qureq gilej. Dia tamo bei soqnej aqa ñam Timoti. A Yesus dauryoqnej qaji. Aqa ai a Juda unja. A Yesus qa aqa areqalo singilatej qaji. Timoti aqa abu a Grik tamo. <sup>2</sup> Listra qure ti Aikoniam qure ti dia Yesus aqa tamo ungasari nanngi maroqneb, “Timoti a tamo bolequja.” <sup>3</sup> Sawa dia Juda nanngi qalieeb, Timoti aqa abu a Grik tamo. Deqa Pol a Timoti osiqa a ombra



wauqa marsiqa muluŋ waiyej. <sup>4</sup> Bati bei naŋgi aiyel Sailas koba na gilsib qure qureq di walweloqneŋ. Walweloqnsibqa Jerusalem dia anjam qoseb qaji di Kristen naŋgi qusib dauryqajqa deqa minjroqnsib laqneŋ. Anjam di Yesus aqa anjam maro tamo naŋgo gate naŋgi ti qoseb. <sup>5</sup> Bati deqa Qotei na tamo uŋgasari Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateŋ qaji naŋgi siŋgilatnjqonej. Bati gaigai tamo uŋgasari gargekoba are bulyoqnsib Kristen naŋgo miligiq aieyqnaŋ naŋgi tulaŋ kobaoqneŋ.

*Pol a ŋeio bulosiqa Masedonia tamo bei unej*

<sup>6</sup> Bati bei Pol na Sailas na Timoti na naŋgi qalub walwelosib Frigia sawa ti Galesia sawa ti dia Qotei aqa anjam mare mare giloqneŋ. Naŋgi Esia sawaq di Yesus aqa anjam marqa laqnaŋqa Mondor Bole na naŋgi saidnjrej. <sup>7-8</sup> Deqa naŋgi walwelosib Misia sawaq di branteb. Dena Bitinia sawaq gilqa laqnaŋqa Yesus aqa Mondor na naŋgi olo saidnjrnaqa naŋgi Misia sawa amble potosib sumsib torei Troas qureq di branteb. <sup>9</sup> Naŋgi Troas di sosibqa qolo Pol a ŋeio bulosiqa Masedonia tamo bei unej. Masedonia tamo di a Pol aqa ulatamuq di tigelosiq minjej, “Ni Masedonia bosim iga aqaryaige.” <sup>10</sup> Pol a ŋeio degsi unej deqa iga tigelosim Masedonia sawaq sumem. Iga endegsi poigej, “Qotei na iga metgwo deqa iga Masedonia sawaq di tamo uŋgasari naŋgi Yesus aqa anjam bole minjroqnaŋ.”

*Lidia a Yesus qa aqa areqalo siŋgilatej*

<sup>11</sup> Onaqa iga Troas qureq dena qobuŋ gogetosim Samotres nui tinjosim sumem. Sumsim nui di bunjosim nebeonaqa Neapolis qureq di tiryem. <sup>12</sup> Dena iga siŋga na walwelosim Filipai qureq di brantem. Qure di nami Rom naŋgi bosib awoeb qaji. Qure di Masedonia naŋgo qure kobaquja. Iga sumsim bati gargekoba yala qure dia soqneŋ. <sup>13</sup> Onaqa Juda naŋgo yori bationaqa iga qure polomq aisim ya qala beiq di brantem. Iga are qalem, “Ya qalaq di Juda naŋgo pailyo sawa unu kiyo?” Degosim aiyem. Aisim uŋgasari qudei dia koroesonab naŋgi itnjrsimqa naŋgi koba na awoosim Qotei aqa anjam minjroqneŋ. <sup>14</sup> Naŋgo ambleq di uŋa bei soqnej aqa ñam Lidia. A gara lent oqnsiq qarinyeqnaqa tamo naŋgi na awaiyoqneŋ. Di aqa silali wau. Aqa qure utru Taiataira. A Qotei qa louoqnej qaji. A ya qalaq di sonaqa Qotei na aqa areqalo waqtetonaqa a Pol aqa anjam qusiq poiyoŋaqa are bulyej. <sup>15</sup> Deqa tamo uŋgasari Lidia aqa talq di soqneŋ qaji naŋgi Lidia a ti yanso eb. Onaqa Lidia na iga mergej, “E Tamo Koba a qa ijo areqalo siŋgiltonum niŋgi bole edegosib bosib ijo talq endi iga koba na sqom.” Lidia a tulaŋ siŋgilaej deqa iga aqa talq di a koba na soqneŋ.

*Filipai qureq di Pol Sailas wo naŋgi tonto talq di breinjreb*

<sup>16</sup> Onaqa bati bei iga olo pailyo sawaq aieyqnaŋqa kangaŋ uŋa bei bosiqqa gamq di iga itgej. Uŋa di a mondor uge ti soqnej. Mondor uge dena kumbra bunuqna brantelenqas qaji di ubtosiq minjeqnaqa a kamba tamo qudei naŋgi minjroqnej. Minjreqnaqa naŋgi quoqnsib silali koba yeqnaŋ osi giloqnsiqa aqa tamo kokba naŋgo baŋq di atoqnej. <sup>17</sup> Iga Pol koba na aieyqnaŋqa uŋa di a iga daurgoqnsiqa tulaŋ leleŋoqnsiqa maroqnej, “Tamo naŋgi di Qotei Goge Koba aqa wau tamo. Naŋgi anjam palontoqnsib Qotei a niŋgi padalo sawaq na elenqajqa gam osorŋgeqnaŋ.” <sup>18</sup> Bati gargekoba uŋa dena anjam degsi maroqnsiq iga daurgoqnej. Deqa bati bei Pol a uŋa deqa minjin oqnaqa bulosiqa mondor uge di minjej, “E Yesus Kristus aqa ñam na ni mermonum, ni uŋa di uratosim ulaŋ.” Degsi minjnaqa mondor uge dena uŋa di uratosiq ulaŋej.

<sup>19-20</sup> Pol a kumbra degyej deqa uŋa di aqa tamo kokba naŋgi silali oqajqa gam saiinjrej. Gam sainjrnaqa di unsibqa Pol Sailas wo naŋgi ojsib koro sawaq joqsib gilsib Rom gate naŋgo ulatamuq di tigeltnjreb. Tigeltnjrsibqa Rom gate naŋgi endegsib minjreb, “Tamo aiyel naŋgi dena iga tamo uŋgasari qure endia unum qaji gulbe koba egeqnaŋ. Naŋgi aiyel Juda tamo. <sup>21</sup> Naŋgi aiyel kumbra osorgeqnaŋ qaji di iga Rom tamo na dauryqajqa getento koba.” <sup>22</sup> Onaqa tamo uŋgasari kalil qure dia soqneŋ qaji naŋgi

anjam di qusibqa Pol Sailas wo nanngo jejamuq di une qametnjroqneb. Onaqa Rom gate nanngi na nanngi aiyel ojsib qaja tamo nanngo banq di ateb. Atnabqa nanngi na osib gara bumbranyetnjrsib bu toqon na kumbainnjreb. <sup>23</sup> Nanngi kumbainnjro gargekobatosib tonto talq di breinjrsib tonto tal taqato tamo a minjeb, “Ni na nanngi aiyel singila na tontnjrsim geregere taqatnjresoqne.” <sup>24</sup> Degsib minjnabqa a nanngi aiyel joqsiqua tonto tal miligiq di warum beiq di breinjrsiq namtan kobaquja na nanngo singa gitantetnjrej.

<sup>25</sup> Onaqa qolo jige Pol Sailas wo nanngi tonto tal miligiq di Qotei pailyoqnsib loueqn-abqa tamo nanngi tonto talq di soqneb qaji nanngi quoqneb. <sup>26</sup> Bati qujai deqa mimin koba dosiqua singila na tonto tal renjnyonaqa siranme kalil waqeleneb. Sil kokba kalil tamo nanngi tontnjreb qaji di pamblojeleneb. <sup>27-28</sup> Onaqa tonto tal taqato tamo a tigelosiqua nam atej di siranme kalil waqelenesonaq unej. Deqa a are qalej, “Tonto tamo kalil nanngi jaraiyonub.” Degsi are qalsiqua aqa serie osiq aqa segi jejamu qalqa yonaqa Pol a maosiq minnej, “Ni ino segi jejamu qalaim. Iga kalil endi unum. Iga jaraiyosai.” <sup>29-30</sup> Pol a degsi tonto tal taqato tamo di minjnaqa a na qaja tamo qudei nanngi metnjrnaq wanal osi bonab warum suwanej. Onaqa a tulan ulaugetosiq gindagindanosiq urur ti warum miligiq gilsiq Pol Sailas wo nanngo singaq di nam quosiq neiej. Dena tigelosiqua nanngi aiyel joqsiqua oqedosiq nenemnjrej, “O tamo kokba aiyel, e kumbra kiye yitqa Qotei na e oqas?”

<sup>31</sup> Onaqa nanngi aiyel na minjeb, “Ni Tamo Koba Yesus qa ino areqalo singilatime. Yimqa Qotei na ni ti tamo ungasari kalil ni ombla tal qujaiq di unub qaji nanngi ti elenqas.” <sup>32</sup> Degsi minjsibqa Tamo Koba aqa anjam plalteq nabqa a quoqnej. Tamo ungasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanngi dego quoqneb. <sup>33</sup> Onaqa qolo deqa tonto tal taqato tamo a na nanngi aiyel yu qosetnjrsiqua tamo ungasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanngi koba na yanso eb. <sup>34</sup> Onaqa a na nanngi aiyel joqsiqua aqa talq gilsib dia inji anainjrej. Tamo ungasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanngi a ti tulan areboleboleinjrej. Di kiyaaqa? Nanngi are buljosib Qotei qa nanngo areqalo singilateb deqa.

<sup>35</sup> Ariya nebeonaqa Rom gate nanngi na qaja tamo qudei nanngi qarijnjnab aisib tonto tal taqato tamo di minjeb, “Ni na tamo aiyel di oqeq atim nanngi sumeb.” <sup>36</sup> Onaqa a nanngo anjam di qusiqua Pol minnej, “Rom gate nanngi na qaja tamo qudei qarijnjnab bosib e endegsib merbonub, ‘Ni na nanngi aiyel oqeq atim nanngi sumeb.’ Nanngi e degsib merbonub. Deqa ninngi aiyel are lawo sumiy.” <sup>37</sup> Onaqa Pol a anjam di qusiqua qaja tamo nanngi minjrej, “Aqa aiyel Rom tamo. Gate nanngi na gago une bole babtosai. Nanngi aqa aiyel laqa ojsib tamo ungasari nanngo namdamuq di kumbainngosib tonto talq endi waigeb. Bini nanngi lumu na iga olo oqeq atib sumqajqa maronub. Deqa iga sumqasai. Nanngi segi bosib iga tonto talq endena oqeq atib sumqom.”

<sup>38</sup> Onaqa qaja tamo nanngi olo gilsib Rom gate nanngi Pol aqa anjam di minjnabqa qusib ulaeb. Di kiyaaqa? Pol Sailas wo nanngi Rom tamo deqa. <sup>39</sup> Deqa Rom gate nanngi Pol Sailas wo nanngo are latetnjrqa marsibqa tonto talq aisib minjreb, “Bole, iga grotonum.” Degsib minjrsibqa siran waqtetnjrsib joqsib oqedeb. Oqedosib nanngi aiyel minjreb, “Ninngi qure endi uratosib sumiy.” <sup>40</sup> Degsib minjnabqa nanngi aiyel tonto tal uratosibqa walwelosib Lidia aqa talq gileb. Gilsib dia Yesus aqa tamo ungasari qudei nanngi itnjrsibqa Yesus aqa anjam na nanngo are singilatetnjreb. Osib nanngi uratnjrsib qure di uratosib sumeb.

## 17

### *Tesalonaika nanngi na Pol Sailas wo ojqa mareb*

<sup>1</sup> Pol aqa wau qujai nanngi ti sumsib Amfipolis qureq di brantosib dena walwelosib Apolonia qureq sumeb. Dena tigelosib sumsib Tesalonaika qureq di branteb. Dia Juda nanngo Qotei tal bei soqnej. <sup>2</sup> Deqa Pol aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dauryosiqua Qotei tal miligiq gilej. Gilsiqua yori bati qalub qa Qotei aqa anjam nenngrenq di so qaji di plaltoqnsiqua Juda tamo ungasari nanngi minjroqnej. <sup>3</sup> Pol a anjam geregere plaltosiq endegsi minjroqnej, “Qotei aqa anjam nami nenngrenyeb qaji di aqa utru agiende. Kristus

a jaqatin koba osim moisis olo subq na tigelqas.” Osiqa minjroqnej, “Yesus agi e ninji a qa merngeqnum qaji a bole Kristus.” <sup>4</sup> Pol a nanji anjam degsi minjreqnaqa tamo ungasari qudei nanji aqa anjam di qusib poinjnaqa Yesus qa nanjo areqalo singilatosib Pol Sailas wo daurnjreb. Grik tamo gargekoba Qotei qa louoqneb qaji nanji ti unja kokba qudei ti nanji dego Yesus qa nanjo areqalo singilatosib Pol Sailas wo daurnjreb.

<sup>5</sup> Onaqa Juda nanji Pol Sailas wo nanji qa minjin oqetnjrnaqa tamo uge qudei ingi qarinyo sawaq dena joqsib tamo ungasari kalil nanjo are ugetetnjreb. Osib Pol Sailas wo ojqa marsib tamo bei aqa ñam Jeson aqa talq gurgur ti gileb. Nanji aiyel tal dia ñerenjoqneb. Gilsib nanji aiyel tamo ungasari nanjo ulatamuq di tigeltjnrqa marsib nanji aiyel qa ñamoqneb. <sup>6-7</sup> Namonab ugeinjrnaq nanji Jeson lanja ojsib Yesus aqa tamo ungasari qudei dego ojelenosib girinjrsib aisib qure deqa gate kokba nanjo ulatamuq di tigeltjnjreb. Tigeltjnjrsib lelenosib endegsib maroqneb, “Pol Sailas wo qure qureq di tamo ungasari nanjo areqalo niñaqyetnjroqnsib laqnub. Agi nanji gago qure endeq bonabqa Jeson na nanji joqsiaqa aqa talq di gereinjrej unub. Tamo aiyel dena gago mandor koba Sisar aqa dal anjam gotranjoqnsib mareqnub, ‘Mandor koba bei unu aqa ñam Yesus.’ Nanji aiyel degsib mareqnub.” <sup>8</sup> Juda nanji na anjam di Pol Sailas wo nanjo jejamuq di qametnjrnabqa qure deqa gate kokba ti tamo ungasari gargekoba ti nanji qusibqa nanji aiyel qa minjin oqetnjrej. <sup>9</sup> Onaqa qure deqa gate kokba nanji na Yesus aqa tamo ungasari qudei Jeson a ti minjreb, “Nanjo aiyel une di ninji na awaiyosib silali atibqa iga ninji uratjngnam gilqab.” Onaqa nanji silali atnabqa gate kokba nanji na nanji uratnjrnab gileb.

#### *Pol Sailas wo Beria qureq di Qotei aqa anjam maroqneb*

<sup>10</sup> Onaqa qolo qujai deqa Yesus aqa tamo ungasari Tesalonaika di soqneb qaji nanji na Pol Sailas wo qarinjrnab walwelosib sumsib Beria qureq di branteb. Di brantosib Juda nanjo Qotei tal miligiq gilsib Qotei aqa anjam palontosib minjroqneb. <sup>11</sup> Juda tamo ungasari Beria di soqneb qaji nanjo kumbra tulan boledamu. Tesalonaika di soqneb qaji nanji bul sai. Nanji Qotei aqa anjam quqwajqa tulan areboleboleinjroqnej. Bati gaigai nanji Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji di geregere peleiyob. Pol Sailas wo nanjo anjam bole kiyo sai kiyo di nanji qalieqa marsib deqa nanjo aiyel anjam ti Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji de ti geregere tenemtoqneb. <sup>12</sup> Deqa qure dia Juda gargekoba nanji Yesus qa nanjo areqalo singilatoqneb. Grik tamo ungasari kokba qudei dego Yesus qa nanjo areqalo singilatoqneb.

<sup>13</sup> Onaqa Juda nanji Tesalonaika di soqneb qaji nanji Pol a Beria qureq sumsiq dia dego Qotei aqa anjam palontoqnej di qusibqa minjin oqetnjrnaqa mareb, “Iga Pol qalqom.” Degsib marsibqa Beria qureq bosib dia tamo ungasari nanjo are ugetetnjreb. <sup>14</sup> Degyonaqqa Kristen nanji na Pol qarinyonab alile aiyej. Ariya Sailas Timoti wo nanji aiyosai. Nanji Beria di soqneb. <sup>15</sup> Tamo nanji Pol suweiyeb qaji nanji a osib koba na torei Atens qureq sumeb. Sumsib Atens qureq di nanji Pol uratosib olo puluqa laqnaqqa Pol na minjrej, “Ninji oqsib Sailas Timoti wo minjrib ijoq boqujateb.”

#### *Pol a Atens qureq di Yesus aqa anjam plaltoqnej*

<sup>16</sup> Onaqa Pol a Atens qureq di Sailas Timoti wo nanji qa tariñesosiaqa qure ambleq di walweloqnsiaqa gisan qotei nanjo sulum gargekoba unoqnsiaqa are tulan gulbekobaiyoqnej. <sup>17</sup> Deqa a bati gaigai Juda nanjo Qotei tal miligiq giloqnsiaqa Juda nanji ti Grik nanji Qotei qa louoqneb qaji nanji ti Yesus aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Atens nanjo koro sawaq di dego a bati gaigai tigelqnsiaqa tamo ungasari nanji Yesus aqa anjam plaltosiq minjroqnej. <sup>18</sup> Bati bei Grik nanjo qalie tamo qudei Atens di soqneb qaji nanji Pol ombla anjam na qotoqneb. Qudei nanji qalie tamo koba Epikurias aqa skulq dena qalie eb. Qudei nanji skul bei aqa ñam Stoik dena qalie eb. Pol a nanji endegsi minjroqnej, “Yesus a moisiq olo subq na tigelej. Deqa mondon tamo kalil nanji

dego subq na tigelqab.” Pol a nanği degsi minjroqnej deqa nanği Pol ombla anjam na qotoqnsib segi segi maroqneb, “Pol a anjam laña laña mareqnu. A anjam kiyersi mergwajqa bqo?” Qudei nanği maroqneb, “Pol a qure bei nanžo qotei qa mergeqnu kiyo?”<sup>19</sup> Nanği degsib maroqnsib Pol osib nanžo koro sawa aqa ñam Areopagus deq osi gileb. Osi gilsib nanžo ambleq di tigeltosib minjeb, “Anjam bunuj ni mareqnum qaji di aqa utru geregere mergimqa iga qusim qalieqom.<sup>20</sup> Anjam bunuj ni mareqnum qaji di aqa utru bei. Iga anjam deqaji nami quosaiqnem. Deqa ni na anjam aqa utru geregere mergimqa iga qalieqom.”<sup>21</sup> Bati gaigai Atens nanği ti tamo unğasari sawa bei beiq na Atens beleneb qaji nanği ti korooqnsibqa anjam bunu bunuj maroqneb.

<sup>22</sup> Deqa Pol a nanžo koro sawa ambleq di tigelosiqqa minjrej, “O Atens tamo unğasari, e unonum, niñgi qotei gargekoba louetnjreqnub.<sup>23</sup> E nunžo qure ambleq di walweloqnsimqa nunžo louqajqa inği inği kalil unelenosim gilsim atra bijal bei unonum. Atra bijal di aqa quraq di anjam endegsi nengrenyonab sonaq unonum, ‘Atra bijal endi qotei bei iga qaliesai qaji aqa atra bijal.’ O Atens tamo unğasari niñgi ijo anjam endi quiy. E Qotei niñgi qaliesai qaji di ubtosiy mernğwai. A Qotei bole. Niñgi a qa qaliesai. Niñgi a qa laña loueqnub.

<sup>24</sup> “Qotei di a lan ti mandam ti inği inği kalil dego gereiyelenej. A segi qujai lan qa ti mandam qa ti Tamo Koba. Deqa atra tal tamo na gereiyo qaji Qotei a dia sqasai.<sup>25</sup> Iga mandam tamo unum deqa iga na Qotei aqaryaiyosim inği bei yqa keresai. A inği bei qa truquosaieqnu. A segi inği inği kalil nanžo utru. A segi na iga ñambile egeqnu. Inği inği kalil dego a segi na iga egeqnu.<sup>26-27</sup> Qotei dena nami tamo qujai Adam gereiyonaqa aqa moma nanği paraosibqa sawa sawa kalil kereteb. Qotei na tamo unğasari nanžo segi segi sqajqa bati atelenej. Nanžo segi segi sqajqa mandam beli dego atelenej. A degyej. Di kiyaaqa? Tamo unğasari nanği a qa ñamosib ñamosib itqajqa deqa. O Atens tamo unğasari niñgi quiy. Qotei a isaq di sosai. A nunžo jojomq di unu.<sup>28</sup> A segi na iga ñambile egeqnaqa iga bole sosim walweleqnum. Nunžo segi powo tamo qudei nanği nami deqa are qalsib endegsib mareb, ‘Iga dego Qotei aqa angro.’<sup>29</sup> Di bole. Iga Qotei aqa angro. Deqa niñgi quiy. Qotei a sulum bul sai. Tamo nanği gol na silva na meniñ na ti sulum gereiyeqnu. Nanžo segi ban na ti qalie na ti sulum di gereiyeqnu. Qotei a sulum deqaji bul unu niñgi edegaib.

<sup>30</sup> “Nami tamo unğasari nanği nanari soqneb. Nanği Qotei qaliesai. Deqa nanği gisan qotei nanžo sulum gereinjroqnsib biñinjroqneb. Bati di Qotei a nanžo kumbra di unoqnsiqa unosaiuoloqnsiqa nanği kambatnjrosaiioqnej. Ariya bini Qotei na tamo unğasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanği endegsi minjreqnu, ‘Niñgi are buliy.’<sup>31</sup> Qotei a bati atej unu. Bati di brantimqa a na tamo unğasari kalil nanžo une qa peginjrqas. Aqa segi kumbra bole na ti aqa Niri Yesus Kristus giltej qaji aqa wau na ti nanžo une qa peginjrqas. Tamo unğasari nanği degsib qalieqajqa deqa Qotei na Yesus subq na tigeltej.”

<sup>32</sup> Onaqa tamo unğasari nanği subq na tigelo qa anjam di qusibqa nanği qudei Pol kikiyeb. Ariya nanği qudei na Pol minjeb, “Anjam di bunuqna ni na olo mergim iga quqwom.”<sup>33</sup> Onaqa Pol a nanği uratnjrsiqa gilej.<sup>34</sup> Tamo qudei nanği Pol aqa anjam di qusib poinjrnaqa Yesus qa nanžo areqalo siñgilatosib Pol dauryeb. Bei aqa ñam Dionisius. A koro sawa deqaji gate koba. Uña bei aqa ñam Damaris. Tamo unğasari qudei dego nanği Yesus qa nanžo areqalo siñgilatosib Pol dauryeb.

## 18

### *Pol a Korin qureq di Yesus aqa anjam plaltoqnej*

<sup>1</sup> Onaqa bati bei Pol a Atens qure uratosiqa walwelosiq Korin qureq gilej.<sup>2</sup> Gilsiq dia Juda tamo bei aqa ñam Akwila itej. Akwila aqa qure utru Pontus. Nami yala Akwila aqa ñauñ Prisila wo Itali sawa uratosib Korin beb. Rom nanžo mandor koba Klodius a

marej, “Juda nanği Rom qureq endi sqasai. Kalil jaraiqab.” Deqa nanği aiyel Itali sawa uratosib Korin qureq beb. Bosib Korin di sonabqa Pol a gilsiq nanği itnjrej. <sup>3</sup> Pol a nanği ti silali wau qujai. Deqa nanği koba na Korin di sosibqa silali qa wauoqneb. Nango silali wau di nanği gara na tal gereiyqneb. <sup>4</sup> Yori bati gaigai Pol a Juda nanği Qotei tal miligiq giloqnsiqqa Juda ti Grik ti nanği Yesus aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Aqa anjam dena nanği are qametnjrimqa nanği Yesus qa nanği areqalo singilatqajqa deqa osiq anjam minjroqnej.

<sup>5</sup> Onaqa bati bei Sailas Timoti wo nanği Masedonia sawa uratosib gilsib Korin dia Pol itosib nanği koba na soqneb. Deqa Pol na aqa silali wau uratosiqqa Qotei aqa anjam qa segi wauoqnej. Osiqa Juda nanği Qotei tal miligiq giloqnsiqqa nanği singila na endegsi minjroqnej, “Yesus a bole Kristus Qotei na qarinyej qaji.” <sup>6</sup> Degsi minjreqlaqa nanği aqa anjam di quoqnsib gotranjoqnsib a misilinyoqneb. Deqa Pol na aqa segi gara jugo tumburum butuyosiqqa minjrej, “Ninği padalqab di nunği segi une na padalqab. Ijo une na sai. Deqa bini e ninği uratnjsiy tamo Juda sai nanği giloqnsiyqa Yesus aqa anjam minjroqnej.” <sup>7</sup> Pol na Juda nanği degsi minjrsiqqa nanği Qotei talq dena oqedosiq tamo bei aqa ñam Titius Jastus aqa talq di soqnej. Titius a Qotei qa louoqnej qaji. Aqa tal di Juda nanği Qotei tal jojomq di soqnej. <sup>8</sup> Bati deqa Qotei tal taqato tamo aqa ñam Krispus a ti tamo ungasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanği ti Pol aqa anjam qusib Tamo Koba a qa nanği areqalo singilateb. Korin tamo ungasari garggekoba nanği dego Pol aqa anjam qusib Yesus qa nanği areqalo singilatosib yanso eb.

<sup>9</sup> Bati bei qolo Pol a ñeio bulosiqqa Tamo Koba Yesus unnaqa minjej, “O Pol, ni ulaaim. Ni qure endia sosimqa ino medabu waqtoqnsimqa boleq di ijo anjam mare mare laqne. Mequmaim. <sup>10</sup> E ni ombla sqai deqa tamo bei na ni ugeugeimqasai. Qure endia ijo segi tamo ungasari garggekoba unub.” <sup>11</sup> Onaqa Pol a anjam di dauryosiqqa Korin dia wausau qujai bai 6 sosiqqa tamo ungasari nanği Qotei aqa anjam plaltoqnsiq minjroqnej.

<sup>12</sup> Ariya Rom nanği gate koba Galio a Akaia sawa taqatesonaqa bati deqa Korin dia Juda nanği Pol qa minjin oqetnjrnaqa a ojsib koro sawaq osi gilsib Galio aqa awo jaram namoq di tigelteteb. <sup>13</sup> Tigeltosib Galio minjeb, “Tamo endena iga Juda gago dal anjam gotranjoqnsiqqa Qotei louqajqa gam bei osorgeqnu.” <sup>14</sup> Onaqa Pol a kamba anjam marqa laqnaqa Galio na getentosiqqa Juda nanği minjrej, “O Juda tamo ungasari ninği quiy. Tamo endi a une kobaquja bei yimqa kiyo tamo bei qalim moiymqa kiyo ninği a ojsib bosib ijo ulatamuq endi tigeltqab di e nunği anjam quqwai. <sup>15</sup> Ariya ninği nunği segi dal anjam qa ti nunği segi moma nanği ñam qa ti maronub deqa e nunği anjam di gereiyqasai. Di ijo wau sai. Ninği segi na gereiyiy.” <sup>16-17</sup> Galio a awo jaramq di awesosiqqa Juda nanği degsi minjrsiqqa nanği winjrej. Onaqa Juda nanği nanği Qotei tal taqato tamo aqa ñam Sostenes a ojsib Galio aqa awo jaram namoq di qalougeteb. Qaleqnab Galio a di unsiqa a deqa yala are qalosai. Unsiq unosaibulej.

### *Pol a Jerusalem olo aisiq dena Antiok qureq gilej*

<sup>18</sup> Pol a bati garggekoba yala Korin di soqnej. Sosiqqa Yesus aqa tamo ungasari nanği uratnjrsiqqa Prisila Akwila wo nanği joqsiqa koba na Siria sawaq aiqa marsib qobun gogeteb. Nanği qobun gogetqa yosib Pol a mati Senkria qureq di Juda nanği kumbra dauryosiqqa aqa segi gate banğa ti me junğum ti gentej. Nami a bati qudei Qotei pailyoqnsiq deqa aqa gate banğa ti me junğum ti uratonaq soqnej. <sup>19-21</sup> Ariya nanği Senkria qureq di qobun gogetosib aisib Efesus qureq di tiryeb. Tiryosib mandamq aisib Pol a Juda nanği Qotei tal miligiq gilsiqqa nanği Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Onaqa nanği Pol aqa anjam qusib minjeb, “Ni bati qudei iga koba na endi sqom.” Minjnabqa a na nanği saidnjrsiqqa aiqa osiqqa minjrej, “Qotei na odbimqa bunuqna e nunği olo bqai.” Degsi minjrsiqqa a qobun gogetosiq aiyej. A na Prisila Akwila wo nanği Efesus qureq di uratnjrsiq aiyej. <sup>22</sup> Pol a aisiqa Sisaria qureq di tiryosiqqa qobun

uratosiqa singa na walwelosi aisiq Jerusalem di brantej. Brantosiqa Yesus aqa tamo ungasari nanqi itnjrsiqa koba na soqneb. Osiqa nanqi olo uratnjrsiqa walwelosiq Antiok qureq gilej.

<sup>23</sup> Gilsiq Antiok dia bati gargekoba yala sosiqa dena walwelosiq Galesia sawa ti Frigia sawa ti dia laqnej. Laqnsiqa nanqo qure kalilq di brantonsiqa tamo ungasari Yesus dauryoqneb qaji nanqi koroinjroqnsiqa Qotei aqa anjam na singilatnjroqnej.

### *Apolos a Efesus qureq di Qotei aqa anjam plaltoqnej*

<sup>24</sup> Onaqa bati bei Juda tamo bei aqa ñam Apolos a Efesus qureq bosiq dia wauoqnej. Aqa qure utru Aleksandria. A Qotei aqa anjam maro tamo. A Qotei aqa anjam tulan qaliedamu. Deqa a na Qotei aqa anjam kalil nengrenq di so qaji di geregere plaltoqnej.

<sup>25</sup> Tamo qudei na nami Tamo Koba aqa gam Apolos osoryeb deqa a singila na Yesus aqa anjam plaltoqnej. A Jon yansjro qaji aqa wau qa segi qalieej. <sup>26</sup> Deqa bati bei a Juda nanqo Qotei tal miligiq di singila na anjam palonteqnaqa Prisila Akwila wo nanqi aqa anjam qusibqa a osib qalaq gilsibqa Qotei aqa gam bole geregere osoryonab a poiyej.

<sup>27</sup> Onaqa bunuqna Apolos a marej, “E Akaia sawaq gilqai.” A degsi marnaqa Yesus aqa tamo ungasari Efesus qureq di soqneb qaji nanqi na odyosib minjeb, “Di kere. Ni gilime.” Degsib minjsibqa anjam bei nengrenyosib Apolos yonab a na osi gilsiq Yesus aqa tamo ungasari Akaia sawaq di soqneb qaji nanqi enjrej. Endegsib nengrenyeb, “O gago was ningi quiy. Apolos a nunqoq bqo. Deqa ningi a osib geregereiyiy.” Ariya Apolos a Akaia sawaq di sosiqa a na tamo ungasari Yesus qa nanqo areqalo singilateb qaji nanqi Qotei aqa anjam minjreqnaqa anjam dena nanqi singilatnjroqnej. Qotei a nami nanqi elenqa marsiq deqa nanqi qa are boleiyej. Gam dena nanqi Yesus qa nanqo areqalo singilateb. <sup>28</sup> Apolos a tamo ungasari nanqo ñamdamuq di Juda nanqo anjam singila na gotranjoqnej. A Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji dena nanqi endegsi osornjrej, Yesus a bole Kristus.

## 19

### *Pol a Efesus qureq di Qotei aqa anjam palontoqnej*

<sup>1-2</sup> Apolos a Korin di sonaqa Pol a Esia sawa yambañ nanqo qure qureq di walweloqnej. A walwelosi aisiq Efesus qureq di brantosiqa tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanqi sonab itnjrsiqa endegsi nenemnjrej, “Ningi Yesus qa nunqo areqalo singilatosib bati deqa ningi Mondor Bole eb e?” Onaqa nanqi na saideb, “Eo. Mondor Bole unu kiyo sai kiyo di iga nami quosaiqnem.” <sup>3</sup> Onaqa Pol na olo nenemnjrej, “Ningi anjam kiye qusib yanso eb?” Onaqa nanqi na minjeb, “Jon yansjro qaji aqa anjam segi iga qusim dena yanso em.”

<sup>4</sup> Onaqa Pol na olo minjrej, “Jon na tamo ungasari nanqi endegsi minjroqnej, ‘Ningi are buliybqa e na yansngwai.’ Osiqa minjroqnej, ‘Ningi tamo ijo qoreq na bqas qaji a qa nunqo areqalo singilatiy.’ Tamo Jon aqa qoreq na bqajqa maroqnej qaji agi Yesus.”

<sup>5</sup> Onaqa nanqi Pol aqa anjam di qusib poinjrnaqa Tamo Koba Yesus aqa ñam na yanso eb. <sup>6</sup> Yanso onabqa Pol a nanqo gateq di aqa ban atnaqa Mondor Bole nanqoq aisiq men bulyetnjrnaqa bati qujai deqa nanqi qure utru segi segi nanqo anjam marelenoqneb. Osib nanqi Qotei aqa medabu osib anjam palontoqneb. <sup>7</sup> Bati deqa tamo 12 nanqi Mondor eb.

<sup>8</sup> Pol a bai qalub Efesus dia Juda nanqo Qotei tal miligiq giloqnsiqa Qotei aqa anjam minjroqnej. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nanqo Mandor Koba sqas anjam di aqa utru Juda nanqi geregere poinjrqaqqa deqa Pol a singila na minjroqnej.

<sup>9</sup> Degyeqnaqa Juda qudei nanqi Pol aqa anjam di qusibqa nanqi a qa ugeosib aqa anjam dauryqa urateb. Osib ñambile gaigai sqajqa gam Yesus na babtej qaji di misilinjosib tamo ungasari nanqi endegsib minjroqneb, “Yesus aqa gam di uge.” Deqa Pol a nanqi uratnjrsiqa tamo ungasari Yesus qa nanqo areqalo singilateb qaji nanqi segi joqsiqa tamo bei aqa ñam Tiranus aqa skul kobaq gileb. Gilsib dia Pol a bati gaigai Qotei aqa anjam

plaltoqnej. <sup>10</sup> Pol a wausau aiyel degyoqnej. Deqa tamo ungasari kalil Esia sawaq di soqneb qaji Juda ti Grik ti nanği Tamo Koba aqa anjam quoqneb.

*Skeva aqa niri 7 nanği mondor uge nanği winjr qajqa wauoqneb*

<sup>11</sup> Qotei a Pol aqa ban na manwa gargekoba babtoqnej. <sup>12</sup> Deqa tamo qudei na nanço gara ñenği oqnsib Pol aqa jejamuq di betertoqnsib gara di olo osi giloqnsib tamo mainjro qaji nanço jejamuq di ateqnab nanço ma saioqnej. Tamo mondor uge ti so qaji nanço jejamuq di dego gara ñenği ateqnab mondor uge nanği jaraiyoqneb.

<sup>13</sup> Juda tamo qudei nanği dego sawa sawaq di walweloqnsibqa mondor uge nanği winjrib jaraiqajqa wauoqneb. Nanği silali oqajqa deqa marsib wau di yoqneb. Onaqa bati bei nanği qudei Tamo Koba Yesus aqa ñam na mondor uge bei wiyqa osib mondor uge endegsib minjeb, “Iga Yesus agi Pol a deqa anjam palonteqnu qaji aqa ñam na ni mermonum, ni tamo di uratosim ulan.” <sup>14</sup> Juda nanço atra tamo koba Skeva aqa niri 7 nanği kumbra di degyeb. <sup>15</sup> Degyonabqa mondor uge na nanği kamba minjrej, “E Yesus qalie. E Pol dego qalie. Ariya ninği tal qabe?” <sup>16</sup> Onaqa tamo mondor uge ti so qaji a sinğila na prugosiq nanço qawarq di awoosiq nanği ñumougetnjrsiq jejamu niñaqyetnjrej. Osiqa nanço gara bumbranjetnjrnaqa nanği tal uratosib yosi jaraiyeb. <sup>17</sup> Onaqa tamo ungasari kalil Juda ti Grik ti Efesus qureq di soqneb qaji nanği kumbra deqa qusibqa ulaugeteb. Osib nanği Tamo Koba Yesus aqa ñam tulan soqtoqneb. <sup>18</sup> Bati deqa tamo ungasari gargekoba nanği Yesus qa nanço areqalo sinğilatoqneb. Deqa nanği boqnsib nanço kumbra uge uge nami yoqneb qaji di tamo kalil nanço ñamdamuq di ubtoqneb. <sup>19</sup> Tamo ungasari gargekoba quñam qaloqneb qaji nanği dego boqnsib nanço quñam qalo qaji buk kalil koroiyoqnsibqa tamo ungasari nanço ulatamuq di koitelenoqneb. Buk di nami silali na awaiyo qaji. Awai sisiyeb 50,000 kina. <sup>20</sup> Nanği kumbra degyeb deqa Tamo Koba aqa anjam tulan kobaoqnsiqa sawa sawaq gileqnaqa tamo ungasari gargekoba nanği quoqneb.

*Efesus nanği Pol qa minjin oqetnjrnaqa murqumyoqneb*

<sup>21</sup> Efesus qureq di Pol a Qotei aqa wau yoqnsiq koboonaqa Qotei aqa Mondor na Pol areqalo yonaqa a endegsi marej, “E Masedonia sawa ti Akaia sawa ti dia walweloqnsiyqa dena aisij Jerusalem di brantqai.” Osiqa marej, “Di koboamqa e Jerusalem uratosiy gilsiy Rom qure dego unqai.” <sup>22</sup> Pol a degsi marsiqa tamo aiyel a koba na wauo qaji Timoti Erastus wo nanği qarijnjrnaqa namoosib Masedonia sawaq gileb. Pol a segi Esia sawaq di soqnej. A bunuqna Masedonia sawaq gilqa marsiqa nanği aiyel namoqna qarijnjrnaq gileb.

<sup>23</sup> Bati deqa Efesus dia tamo qudei nanği ñambile gaigai sqajqa gam Yesus na babtej qaji deqa nirin kobaoqneb. <sup>24</sup> Nanço nirin aqa utru agiende. Tamo bei aqa ñam Demitrius a silva oqnsiq dena inği inği gereiyoqnej. A na gisan qotei bei aqa ñam Artemis aqa atra tal sigitoqnsiqa atra tal sulum kiñilala silva na gereiyoqnej. Gereiyeqnaqa tamo ungasari nanği awaiyeqnaqqa tamo qudei a koba na wauo qaji nanği a ti dena silali koba oqneb. <sup>25</sup> Bati bei Demitrius a na aqa wau qujai nanği ti tamo qudei wau deqaji yoqneb qaji nanği ti koroinjrsiqa endegsi minjrej, “Ninği quiy. Gago wau endena iga silali koba eqnum. <sup>26</sup> Ariya Pol a gago wau endi ugeteqnu. Agi a gam endena ugeteqnu. A na tamo ungasari gargekoba nanço are tigeltetnjroqnsiqa minjreqnu, ‘Tamo nanği ban na qotei gereiyo qaji di qotei bolesai. Di gisan qotei.’ Yeqnaqa nanği aqa anjam di dauryoqnsib qotei Artemis qoreiyoqnsib Artemis aqa atra tal sulum dego awaiyqa urateqnu. Pol aqa kumbra di ninği uneqnub. Aqa anjam dego ninği queqnu. Aqa kumbra di a Efesus endia segi yosai. Esia sawa keretoqnsiqa dia dego a kumbra di yeqnu. <sup>27</sup> Pol aqa kumbra dena gago silali wau endi ulonqas. Di segi sai. Gago qotei koba Artemis aqa atra tal aqa ñam dego ugeqas. Amqa tamo ungasari kalil nanği Artemis aqa ñam soqtqa uratqab. Ninği qalie, Esia sawaq endi tamo ungasari nanği Artemis aqa ñam soqtoqnsibqa a qa

loueqnub. Sawa sawa kalilq di dego tamo ungasari nanngi Artemis aqa ñam soqteqñub. Pol aqa anjam mareqnu qaji dena Artemis aqa ñam koba di torei ulontqas.”

<sup>28</sup> Onaqa sulum gereiyo tamo nanngi anjam di qusib minjin ani oqetnjrnaqa tulan murqumyoqnsib maroqñeb, “Efesus gago qotei Artemis a qotei kobaquja.” <sup>29</sup> Nanngi degsib murqumyeqñabqa tamo ungasari kalil Efesus di soqñeb qaji nanngi qusibqa nanngi dego murqumyoqñeb. Osib Masedonia tamo aiyel Pol dauryosib beb qaji agi Gaius Aristarkus wo nanngi ojob. Ojsib nanngi aiyel girinjnrsib qure deqa gate kokba nanngo ulatamuq di tigeltjnraqa marsib gurgurosib koro sawaq joqsib gileb. <sup>30</sup> Onaqa Pol a deqa qusiqa tamo ungasari nanngo are latetjnraqa marsiqa nanngo ambleq aiqa laqnaqa tamo ungasari Yesus dauryeb qaji nanngi na saidyeb. <sup>31</sup> Rom tamo kokba qudei Esia sawa taqatoqñeb qaji nanngi Pol qalieeb deqa nanngi dego anjam qarinyosib minjeb, “Ni koro sawa miligiq gilaim.”

<sup>32</sup> Tamo ungasari tulan gargekoba nanngi koro sawaq di koroosib murqumyoqñeb. Utru kiye qa nanngi bosib koroeb di nanngi qaliesai. Utru bei bei qa maroqnsibqa laña laña murqumyoqñeb. <sup>33</sup> Onaqa Juda qudei nanngi na tamo ungasari nanngo are latetjnraqa marsib Juda tamo bei aqa ñam Aleksander osib koro sawa ambleq di atnabqa tamo ungasari nanngi a unsib mareb, “Tamo di aqa une qa kiyo iga bosim koroonum?” Onaqa Aleksander a tamo ungasari nanngi anjam bei minjnraqa osiq tigelej. Tigelosiqa nanngi kiriqa osiq aqa ban soqtej. <sup>34</sup> Ban soqtonaqa nanngi kiriosai. Nanngi poinjrej, Aleksander a Juda tamo. Deqa nanngi kalil olo murqumyoqnsib maroqñeb, “Efesus gago qotei Artemis a qotei kobaquja.” Nanngi anjam qujai di tulan wainjoqnsib sokobaiyeb.

<sup>35</sup> Onaqa Efesus nanngo gate bei a kamba tamo ungasari nanngi anjam minjnraqa osiq tigelej. Tigelosiqa nanngi kiriqa osiq aqa ban soqtonaqa nanngi kirieleñonabqa minjrej, “O Efesus tamo ungasari nngi quiy. Efesus endia nngi na qotei koba Artemis aqa atra tal taqateqñub. Artemis aqa sulum nami lan goge na ulonosiqa mandamq aiyej qaji di dego nngi na taqateqñub. Tamo ungasari kalil nanngi di qalie. <sup>36</sup> Deqa tamo bei na anjam di gotranjya keresai. O ijo was, nngi grotosib une bei yaib deqa nngi mati lawo na sosib geregere are qaliy. <sup>37</sup> Tamo aiyel Gaius Aristarkus wo nanngi une saiqoji. Nngi na nanngi laña joqsib bonub. Nanngi gago atra talq dena ingi bei bajinosai. Nanngi gago qotei Artemis aqa ñam misilinjosai dego. <sup>38</sup> Deqa Demetrius aqa wau qujai nanngi ti tamo qudei qa anjam bei soqnimqa joqsib Rom gate kokba nanngo ulatamuq di tigeltjnrsib anjam marqab. <sup>39</sup> Nngi dego tamo qudei qa anjam bei soqnimqa bati atibqa Rom gate kokba nanngi koroosib nunngo anjam gereiyqab. <sup>40</sup> Bini iga laña njrin tigeltionum utru saiqoji. Deqa Rom gate kokba nanngi bosib koro endeqa utru nenemgibqa iga na kamba anjam bei minjnraqa keresaiigo uge.” <sup>41</sup> Tamo gate dena tamo ungasari nanngi anjam degsi minjrsiqa nanngi winjnraq jaraiyeb.

## 20

### *Pol a Masedonia sawa ti Grik sawa ti dia walweloqnej*

<sup>1</sup> Onaqa tamo ungasari nanngo murqumyo koboonaqa Pol na Kristen nanngi metnjrnaqa aqa areq di koroonabqa nanngi singilatnjrej. Osiqa nanngi uratnjrsiqa Masedonia sawaq gilej. <sup>2</sup> Gilsiq sawa dia walweloqnsiqa Kristen nanngi itnjroqnsiqa Qotei aqa anjam gargekoba minjroqnej. Minjreqnaqa aqa anjam dena nanngi singilatnjroqnej. Onaqa a sumsiq Grik nanngo sawaq di brantej. <sup>3</sup> Brantosiqa sawa dia bai qalub sosisqa dena qobun na Siria sawaq aiqa laqnaqa Juda tamo qudei na Pol qalsib moiyoqta mareqñab qusiqa endegsi are qalej, “E olo puluosiy singa na Masedonia sawaq oqsiy dena Siria sawaq aiqai.” <sup>4-5</sup> A degsi are qalsiqa tigelosiq Masedonia sawaq oqwa osiqa tamo qudei nanngi joqsiqa koba na oqeb. Tamo di nanngo ñam agi marqai. Bei Sopater. A Pirus aqa njiri. A Beria qure qaji. Tesalonaika tamo aiyel Aristarkus Sekundus wo. Bei Gaius. A Derbe qure qaji. Bei Timoti. Esia tamo aiyel Tikikus Trofimas wo. Tamo kalil nanngi di Pol



ombla Masedonia sawaq oqsib dia iga Pol koba na uratgosib namo aisib Troas qureq di branteb. Brantosib dia iga qa tariñoqneb. <sup>6</sup> Onaqa Juda nanjo bem tiyosai qaji uyqa bati koboonaqa iga Filipai qureq di qobun bei gogetosim qobun na aisim bati 5 koboonaqa Troas qureq di tiryem. Tiryosim dia tamo nanji iga qa tariñoqneb qaji nanji itnjrsimqa bati 7 nanji koba na soqnem.

### *Yutikus a ulonosiq moinaqa Pol na olo tigeltej*

<sup>7</sup> Onaqa Juda nanjo yori bati koboonaqa nebeonaq qolo iga Kristen nanji koroinjrsimqa nanji koba na bem gentosim uyoqnem. Bem uyeqnamqa Pol na Qotei aqa anjam minjroqnej. A anjam olekoba mareqnaq qolo jigeej. Di kiyaaqa? Nebeamqa a nanji uratnjrsim aiqas. <sup>8</sup> Nanji koroesonabqa warum goge dia wanjal gargekoba pumblonjoqneb. <sup>9</sup> Angro wala bei aqa ñam Yutikus a siranme kiñala dadanj gogeqsi aqa areq di awesoqnej. Onaqa Pol a anjam tulanj olekoba mareqnaqa Yutikus a urnjamyonaqa tibiboqnej. Osiq qambumtosiqa warum goge dena ulonosiq mandamq aiyej. Onaqa nanji kalil mandamq aisib Yutikus osib soqteb a moiyej. <sup>10</sup> Pol a dego mandamq aisiqa angro wala di soqonjeje. Soqonjyonaqa a olo ñambile ej. Deqa Pol na tamo ungasari kalil nanji minjrej, “Ninji are gulbeinjaiq. A ñambile unu.” <sup>11</sup> Pol a nanji degsi minjrsiqa olo warum gogeq oqsiq dia bem ginjenjyonaqa nanji uyeb. Uynabqa Pol na olo anjam olekoba nanji minjreonaqa nebeej. Nebeonaqa Pol a nanji uratnjrsiqa aiqa osiqa endegsi minjrej, “O ijo was ninji quiy. E aiyeqnum. Deqa ninji bole soqniy.” <sup>12</sup> Angro wala di a ñambile soqnej deqa aqa was nanji tulanj areboleboleinjnaqa a osib nanjo talq gileb.

### *Pol a Troas qure uratosiqa Miletus qureq aiyej*

<sup>13</sup> Ariya iga na Pol uratosim namoosim qobun bei gogetosim aisim Asos qureq di tiryem. Di kiyaaqa? Pol a nami iga endegsi mergej, “Ninji namooiy. E bunuqna singa na walwelosiy aisiy Asos qureq di ninji itngwai. Osiy dena ninji koba na qobun gogetosim aiqom.” Pol a iga degsi mergej deqa iga namo qobun na aisim Asos qureq di tiryosim Pol qa tariñoqnem. <sup>14</sup> Bunuqna Pol a Asos qureq bosiq dia iga itgonaqa iga koba na qobun gogetosim aisim Mitilini qureq di tiryem. <sup>15</sup> Nebeonaqa iga dena qobun na aisim Kios nui qalaq di tigelosim ñereñem. Olo nebeonaqa iga qobun na aisim Samos nui qalaq di tigelosim ñeiem. Olo nebeonaqa iga aisim Miletus qureq di tiryem. <sup>16</sup> Pol na iga endegsi mergej, “Iga Efesus qure bunyosim urur Jerusalem aiqom. Aisim di soqnimqa Juda nanjo inji meli bunuj otero bati ñam Pentikos di brantim unqom. E Esia sawaq endi bati olekoba sqasai.” Pol na iga degsi mergej.

### *Pol a Efesus nanjo Kristen gate nanji anjam minjrej*

<sup>17-19</sup> Iga Miletus qureq di tiryonamqa Pol na tamo qudei nanji qarinjnraqa nanji singa na gilsib Efesus di brantosib Kristen gate nanji endegsi minjreb, “Ninji Miletus qureq aisib dia Pol itosib aqa areq di koroabqa a na ninji anjam bei mernjwas.” Onaqa Kristen gate nanji tigelosib Miletus qureq aisib dia Pol itosib aqa areq di koroonaqa a na nanji anjam endegsi minjrej,

“O Kristen gate ninji quiy. E Esia sawaq di branto ñasiti e nunjoq bosim ninji koba na soqnem. Sosimqa e bati gaigai Tamo Koba aqa anjam ninji mernjoqnem. E ijo segi ñam soqtqajqa are qalosaiqnem. Ijo kumbra di ninji qalie. E ninji koba na sosimqa gulbe gargekoba itoqnsim akamoqnem. Bati gargekoba Juda nanji na e lubsib moiyoqbqa mareqnab dena e are gulbekobaiboqnej. <sup>20</sup> Ninji qalie, e bati gaigai nunjo koro sawaq di, nunjo segi segi talq di are singilatetngwajqa anjam mernjoqnem. E anjam deqaji ninji mernjwajqa uratosaiqnem. <sup>21</sup> E bati gaigai Juda tamo ti Grik tamo ti nanji singila na endegsi minjroqnem, ‘Ninji are buljosib Qotei aqaq bosib gago Tamo Koba Yesus qa nunjo areqalo singilatiy.’ E degsi minjroqnem. <sup>22</sup> Deqa ninji quiy. Qotei aqa Mondor na ijo are tigeltetbej deqa e Jerusalem aiyeqnum. Dia kumbra kiye ijoq di brantqas

di e qaliesai. <sup>23</sup> E qure qureq di laqnamqa Mondor Bole na e endegsi merbeqnu, ‘Ni Jerusalem dia tonto talq aisim gulbe koba oqam.’ Deqa e qalieonum, kumbra di ijoq bqas.

<sup>24</sup> “Di unqum. E ijo segi jejamu qa are qalosaieqnum. Wau kalil Tamo Koba Yesus na ebej qaji di e yosiy kobotqajqa are qaleqnum. Wau di endegsi unu. E singila na Yesus aqa anjam bole tamo unqasari nanqi minjre minjre laqnqai. Yesus aqa anjam bole di aqa damu agiende. Qotei a tamo unqasari nanqi qa are boleiyeqnu.

<sup>25</sup> “Deqa ninqi quiy. E nami nunqo ambleq di sosimqa anjam endegsi palontoqnem, ‘Qotei na aqa segi tamo unqasari nanqi taqatnjrsim nanqo Mandor Koba sqas.’ Ariya bini e qalieonum, e ninqi uratngitqa ninqi ijo ulatamu olo unqasai. <sup>26-27</sup> Bati e nunqo ambleq di sosimqa e Qotei aqa areqalo kalil ubtosim ninqi merngekitem. E wau di uratosaiqnem. Deqa tamo bei a nunqo ambleq di padalqas di ijo une na sai. <sup>28</sup> O Kristen gate, ninqi nunqo segi segi so geregere taqatosib Qotei aqa tamo unqasari nanqi dego geregere taqatnjroqniy. Qotei aqa tamo unqasari nanqi di kaja du du bul. Qotei na aqa Niri Yesus Kristus aqa len aiyej qaji dena nanqi awainjrej. Deqa ninqi nanqo gate bole sosibqa nanqi geregere taqatnjroqniy. Wau di Mondor Bole na ninqi engej. <sup>29</sup> E qalie, e ninqi uratngitqa gisan anjam maro tamo qudei nanqi nunqo ambleq aisib Qotei aqa tamo unqasari nanqi ugeugeinjroqngab. Baun juwan na kaja nanqi ugeugeinjreknub dego kere. <sup>30</sup> Nunqo ambleq dena dego tamo qudei nanqi tigelosib Qotei aqa anjam bole olo bubulyoqnsibqa gisan anjam maroqngab. Nanqi degyqab. Di kiyaaqa? Tamo unqasari Yesus dauryeqnub qaji nanqi qusibqa Qotei aqa anjam bole ulontosib olo gisan tamo nanqi di daurnjrqaajqa deqa. <sup>31</sup> Deqa ninqi geregere nam atoqniy. Osib ijo anjam e bati gaigai ninqi merngoqnem qaji deqa are qaloqniy. Agi wausau qalub e ninqi koba na sosimqa qolo ti qanam ti Qotei aqa anjam ninqi merngoqnsim akamoqnem. E wau di uratosaiqnem. Ninqi ijo anjam deqa geregere are qaloqniy.

<sup>32</sup> “Bini e ninqi Qotei aqa banq di atitqa a na ninqi geregere taqatngwas. Qotei a ninqi qa are boleiyej anjam di ninqi singila na ojesoqnsibqa anjam dena ninqi singilatngwas. Amqa ingi bole bole Qotei a nami aqa segi tamo unqasari nanqi enjrqa marej qaji di ninqi oqab.

<sup>33</sup> “E silali qa ti gara qa ti tamo bei njlyosaiqnem. <sup>34</sup> Ninqi qalie, e ingi bei qa truquoqnsimqa e segi wauoqnsim ijo ingi awaiyoqnem. Osim tamo nanqi e koba na soqnem qaji nanqi dego ingi anainjroqnem. <sup>35</sup> Kumbra kalil e nunqo ambleq di yoqnem qaji di ninqi segi unoqneb. Kumbra di ninqi dauryosib yoqniy. Kumbra agiende. Ninqi waukobaoqnsibqa tamo unqasari singila saiqoji unub qaji nanqi aqaryainjroqniy. Ninqi Tamo Koba Yesus aqa anjam nami marej qaji deqa are qaloqnsib degsib wauoqniy. Agi Yesus a segi nami endegsi marej, ‘Tamo bei na tamo bei ingi yqas di tamo ingi oqas qaji a areboleboleiyqas. Ariya tamo dena ingi yqas qaji a olo tulan areboleboleiyqas.’ ”

<sup>36</sup> Pol na Efesus Kristen gate nanqi anjam degsi minjrseq koboonaqa singa pulutosiqa nanqi koba na Qotei pailyeb. <sup>37</sup> Pailyo koboonaqa gate nanqi akamkobaoqnsib Pol soqonyosib kundoqyoqneb. <sup>38</sup> Pol na minjrej, “Ninqi ijo ulatamu olo unqasai.” Aqa anjam deqa nanqi are tulan gulbeinjrej. Onaqa nanqi na iga suweigonab iga alile aisim nanqi uratnjrsim qobun gogetosim aiyem.

## 21

### *Pol a qobun na Jerusalem aiyoqnej*

<sup>1</sup> Iga qobun na aisim Kos nui bunyosim nebeonaqa Rodes nuiq di tiryonam olo nebeej. Nebeonaqa iga Rodes nui uratosim aisim Patara qureq di tiryem. <sup>2</sup> Dia qobun bei Fonisia sawaq aiqa laqnaqa iga qobun di gogetosim aiyem. <sup>3</sup> Iga qobun na aisim Saiprus nui jojomyosim ban qonanq waiyosim bunyosim aiyem. Aisim Siria sawa bunyosim Tair qureq di tiryem. Tiryonamqa tamo qobunq di wauo qaji nanqi na ingi ingi kalil wanqarosib mandamq di ateleneb. <sup>4</sup> Qure dia iga Yesus aqa tamo unqasari

nanği itnjrsimqa bati 7 nanği koba na soqnem. Sonamqa Qotei aqa Mondor na anjam ubtosiqqa nanği endegsi minjrej, “Pol a Jerusalem dia gulbe koba itqas.” Degsi minjrnaq qusibqa Pol wainyoqneb, “Ni Jerusalem aiyaim.” Onaqa Pol na kamba minjroqnej, “Sai. E Jerusalem aiqai.” <sup>5</sup> Onaqa bati 7 koboonaqa iga Pol koba na qure di uratosim qobun gogetqa marsim alile aiyem. Yesus aqa tamo kalil nanço uña ti angro ti nanği na iga suweigosib alile aisim dia iga koba na sinğa pulutosim Qotei pailyem. <sup>6</sup> Pailyo koboonaqa iga nanği ban ojsimqa minjrem, “Ninği bole soqniy.” Onaqa nanği na iga mergeb, “Ninği aiyiy.” Degsib mergonab iga qobun gogetonamqa nanği olo puluosib nanço qureq gileb.

### *Qotei aqa medabu o qaji tamo Agabus a anjam bei Pol minjej*

<sup>7</sup> Ariya iga qobun na Tair qure uratosim aisim Tolemes qureq di tiryem. Tiryosim dia Yesus aqa tamo unğasari nanği itnjrsimqa bati qujai nanği koba na soqnem. <sup>8</sup> Nebeonaqa iga Tolemes qure uratosim walwelosi aisim Sisaria qureq di brantem. Brantosim Yesus aqa anjam maro tamo Filip aqa tal gogetosimqa a ombla soqnem. Nami Jerusalem dia tamo 7 nanği inği jeiyo wau enjreb deqaji bei agi Filip. <sup>9</sup> Filip aqa angro sebiñ qolqe nanği a ombla soqneb. Nanği Qotei aqa medabu o qaji uña.

<sup>10</sup> Bati qudei iga Sisaria qureq di sonamqa Qotei aqa medabu o qaji tamo Agabus a Judia sawaq dena walwelosiq gagoq bej. <sup>11</sup> Bosiqqa Pol aqa alalag yaiyosiqqa qombilgej. Qombil aqa utru agiende. Agabus na Pol aqa alalag osiq aqa segi ban ti sinğa ti alalag dena qosej. Osiqa mergej, “Mondor Bole na e endegsi merbqo, ‘Jerusalem dia Juda nanği na tamo alalag endi tigeqnu qaji aqa sinğa ti ban ti endegsib qosqab. Qosisib a osi gilsib tamo Juda sai nanço banq di atibqa nanği na a ugeugeiyqab.’ ”

<sup>12</sup> Onaqa iga Agabus aqa anjam di qusimqa tamo unğasari qudei qure dia soqneb qaji nanği iga ti Pol minjoqnem, “Ni Jerusalem aiyaim.” <sup>13</sup> Onaqa Pol na iga mergej, “Ninği kiyaaq akamoqnsib are gulbetetbeqnu? E Tamo Koba Yesus aqa ñam qa tonto talq di waibqab di kere. Aqa ñam qa e lubib moiqai di kere. E gulbe di uratqasai. E itqai.” <sup>14</sup> Pol a degsi gago anjam quqwa uratosiq mergonaqa iga na olo saidyosai. Iga marem, “Unğum. Pol a Tamo Koba aqa areqalo dauryosim Jerusalem aiyem.”

### *Pol a Jerusalem di brantej*

<sup>15</sup> Bati qudei koboonaqa iga Jerusalem aiqa marsimqa gago inği inği kalil gereiyosim tigelosim aiyem. <sup>16</sup> Aiqa yeqnam Sisaria tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanği na iga suweigosib koba na aisim Jerusalem di brantem. Brantosim nanği na iga tamo bei aqa ñam Nason aqa talq di uratgeb. Deqa iga Nason ombla aqa talq di soqnem. Nason a nami koba Yesus dauryoqnsiq soqnej. Aqa qure utru Saiprus. <sup>17</sup> Iga Jerusalem di brantonamqa Yesus aqa tamo unğasari dia soqneb qaji nanği na iga nugsibqa tulan areboleboleinjrnaqa iga osib geregeregeb.

<sup>18-19</sup> Nebeonaqa iga Pol dauryosim Jems unqajqa gilem. Gilsim Kristen gate kalil nanği Jems koba na koroesonabqa Pol a nanği kaiyeinjrej. Osiqa wau kalil Qotei a Pol aqa ban na sawa bei beiq di tamo unğasari nanço ambleq di yoqnej qaji deqa nanği sainjrej.

### *Kristen gate nanği na Pol minjeb, “Ni atra tal miligiq gile”*

<sup>20</sup> Onaqa Kristen gate nanği Pol aqa anjam di qusibqa tulan areboleboleinjrnaqa Qotei aqa ñam soqtoqneb. Osib Pol minjeb, “O gago was Pol, ni qalie, Juda tulan gargekoba nanği Yesus qa nanço areqalo sinğilateqnu. Nanği Moses aqa dal anjam dauryqajqa dego sinğilaeqnu. <sup>21</sup> Deqa tamo qudei na Juda nanği endegsib minjreqnu, ‘Pol na Juda tamo unğasari sawa bei beiq di unub qaji nanği Moses aqa dal anjam dauryqa saidnjreqnu. Osiqa nanği endegsi minjreqnu, “Nunço angro nanği mulun breinjraib. Kumbra kalil Moses a nami ninği dauryqa merngej qaji di uratiy.” ’ O Pol, tamo qudei na Juda nanği degsib minjreqnu. <sup>22</sup> Juda nanği quqwab, ni Jerusalem bonum. Deqa iga kiyerqom? <sup>23</sup> Od, iga qalieonum. Iga ni endegsi mermim ni degye. Gago ambleq endi Juda tamo

qolqe unub. Nanği nami gago Juda kumbra dauryosib Qotei pailyqa osib nanço gate banğa ti me junğum ti urateb unub. <sup>24</sup> Deqa ni nanği joqsım atra tal miligiq gilsım une kobotqajqa kumbra Moses a nami marej qaji di nanği koba na dauryosib yiy. Osim wagme awaiyetnrimqa nanği na Qotei atraiyosib nanço gate banğa ti me junğum ti joqwab. Ni degyımqa Juda tamo kalil nanği ino kumbra di unsib endegsib qalieqab, ‘Bole, Pol a dego Moses aqa dal anjam dauryo qaji tamo. Anjam nanği a qa mareqnub qaji di bolesai.’ <sup>25</sup> Ariya Pol, ni qalie, iga nami anjam bei nenğrenyosım sawa bei bei qaji nançoq qarinyem. Nanği di Yesus qa nanço areqalo singilateb qaji. Iga anjam endegsim qarinyem, ‘Ninği gisan qotei atrainjro qaji inği bei uyoqnaib. Wagme lenj ti uyoqnaib. Wagme sil na kakro tontnırnab moreneb qaji di uyoqnaib. Sambala kumbra dego yoqnaib.’ Iga nami anjam degsim qosısım nenğrenyosım nançoq qarinyem.” <sup>26</sup> Onaqa Pol na tamo qolqe nanği di joqsıqa nebeonaqa atra tal miligiq gilsıq une kobotqajqa kumbra Moses a nami marej qaji di nanği koba na dauryosib yeb. Osiqa atra tamo nanği minjrej, “Une kobotqajqa bati koboamqa iga gago segi segi wagme osım Qotei atraiyqom.”

### *Juda tamo qudei nanği atra tal miligiq di Pol ojeb*

<sup>27-28</sup> Une kobotqajqa bati 7 di koboqa laqnaqa Juda tamo qudei Esia sawaq dena beleneb qaji nanği Pol a atra tal miligiq di sonaq unsıbqa a ojeb. Ojsib lelenjoqnsib tamo unğasari kalil nanço areqalo ugetetnırqa marsıbqa Pol aqa jejamuq di une qamsıb minjreb, “O Israel tamo unğasari, ninği kalil bosıb iga aqaryaigiy. Pol a sawa sawa kalilq di iga Juda qa ti Moses aqa dal anjam qa ti atra tal qa ti misilin anjam mareqnaqa tamo unğasari kalil nanği queqnub. Di segi sai. A dego Grik tamo qudei nanği joqoqnsıqa koba na atra tal miligiq gileqnub. Aqa kumbra dena a na Qotei aqa atra tal ugeteqnu.” <sup>29</sup> Nanği degsıb mareb. Di kiyaaqa? Nami Efesus tamo bei aqa ñam Trofimus a Pol ombla Jerusalem dia laqnabqa unjrsıb are qaleb, “Pol a tamo di osıqa atra tal miligiq gilej.”

<sup>30</sup> Onaqa tamo unğasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nanği anjam di qusıbqa minjin oqetnırnaqa gurgur ti koroosıb Pol ojeb. Ojsib girinyosıb atra tal oqeq atsıb atra tal aqa sirañme kalil kabuteleneb.

### *Rom qaja tamo nanği bosıb Pol olo eb*

<sup>31</sup> Onaqa nanği Pol moiyoıta marsıbqa ban na qaloqneb. Qaleqnabqa Rom qaja tamo nanço gate koba a anjam endegsi quej, “Jerusalem endia tamo unğasari kalil nanği minjin ani oqetnırreqnu.” <sup>32</sup> A degsi qusiqa aqa qaja tamo qudei nanço gate nanği ti joqsıqa gurgurosıb tamo unğasari nanço ambleq ainabqa unjrsıbqa Pol qalqa urateb. <sup>33</sup> Onaqa qaja tamo nanço gate koba a bosıqa Pol ojsıqa aqa qaja tamo nanği minjrej, “Sil singila kokba aiyel osi bosıb a tontiy.” Onaqa nanği bosıb Pol tontonabqa qaja tamo nanço gate koba a na tamo unğasari kalil nanği endegsi nenemnjrej, “Tamo endi yai? A une kiye yqo deqa ninği a qaloqnab?” <sup>34</sup> A nanği degsi nenemnjırnaqa nanği olo lelenkobaoqnsıb anjam utru segi segi marelenjoqneb. Qudei nanği anjam bei maroqneb. Qudei nanği anjam bei maroqneb. Nanği degsıb marelenjoqnsıb ariya nanği Pol aqa une geregere ubtosıb marqa keresai. Deqa qaja tamo nanço gate koba a na aqa qaja tamo nanği minjırnaqa nanği Pol osıb nanço neio talq osi gileb. <sup>35-36</sup> Osi giloqnsıb nanço neio tal jojomyeqnabqa tamo unğasari kalil nanği minjin ani oqetnırnaqa nanği daurnjroqnsıb murqumyoqnsıb maroqneb, “Ninği na Pol qalsıb moiyoıtiy.” Nanği degsıb maroqneb deqa qaja tamo nanği na Pol soqtosıb nanço qawarq di atsıb osi giloqneb.

### *Pol a tigelosıqa Yesus aqa anjam palontej*

<sup>37</sup> Nanği Pol osi giloqnsıb nanço neio tal gogeq di atqa laqnabqa Pol a Grik anjam na qaja tamo nanço gate koba endegsi nenemyej, “E ni anjam bei mermqa kere e?” Onaqa minjej, “Ni Grik anjam qalie e? <sup>38</sup> E endegsi are qalonum. Ni Isip tamo bei nami Rom ti qotqa marsıqa tigelosıq qaja tamo 4,000 joqsıqa wadau sawaq di laqnej qaji agi ni edegonum.” <sup>39</sup> Onaqa Pol na minjej, “E tamo di sai. E Juda tamo. Ijo qure utru Tarsus.

Tarsus a qure kobaquja. A Silisia sawaq di unu. Deqa ni mare. E na tamo ungasari kalil endi anjam bei minjrqa kere e?”<sup>40</sup> Onaqa qaja tamo nanngo gate koba a na Pol odyonaqa tetaq di tigelosiq aqa ban soqtonaqa tamo ungasari kalil nanngi kiri kirionabqa Hibru anjam na endegsi minjrej,

## 22

<sup>1</sup> “O ijo was ti ijo abu ti e kamba anjam bei merngit quiy.” <sup>2</sup> Pol a Hibru anjam na nanngi degsi minjrnaqa nanngi torei kiri kiriosib sonab olo endegsi minjrej, <sup>3</sup> “E Juda tamo. Ijo qure utru Tarsus. Tarsus a Silisia sawaq di unu. E dia nambabonam ijo ai abu nanngi na e Jerusalem osi bonabqa e endia tamo kobaqujaem. Kobaqujaosimqa Gamaliel aqa skul kobaq di soqnem. Sonamqa Gamaliel na gago moma nanngo dal anjam gegerere plaltosiq osorboqnej. Deqa e Qotei aqa kumbra dauryqajqa tulan singilaoqnem. Agi bini ninngi Qotei aqa kumbra dauryqajqa singilaeqneb dego kere. <sup>4</sup> E na tamo ungasari Yesus aqa gam dauryoqneb qaji nanngi moiyojnjrqa maroqnsim nanngi tulan ugeugeinjroqnsim tontnjroqnsim tonto talq di breinjroqnem. <sup>5</sup> Ninngi na Juda tamo kokba ti atra tamo gate a ti nanngi nenemnjribqa ijo kumbra deqa ninngi saingwab. Agi e atra tamo gate endegsi minjem, ‘Ni anjam bei nengrenyosim ebimqa e anjam di osiy gilsiy Damaskus qureq di Juda gate kokba nanngi enjrqi. Enjritqa nanngi na anjam di sisiyosib e odbibqa tamo ungasari Yesus qa nanngo areqalo singilateqneb qaji nanngi ojelenosiy joqsiy bosiy Jerusalem endia tonto talq di breinjrqai.’ E degsim atra tamo gate minjem.

### *Pol a kiyersi Kristen tamo brantej deqa saej*

<sup>6-7</sup> “Deqa e walwelosi gilsim Damaskus jomomeqnamqa qanam jige pulonj singila koba minjal ti lan goge na aisiq ijo ulatamuq di tulan rianonaqa e ulonjosim mandamq di neiem. Neiesosim kakro bei brantonaq quem. A endegsi merbej, ‘O Sol, ni kiyaga e ugeugeibeqnum?’ <sup>8</sup> Onaqa e na kamba minjem, ‘O Tamo Koba, ni yai?’ Onaqa merbej, ‘E Yesus Nasaret qaji agi ni na ugeugeibeqnum.’ <sup>9</sup> Tamo e ombla soqneb qaji nanngi dego pulonj di uneb. Ariya anjam Yesus na merbej qaji di nanngi poinjrosai.

<sup>10</sup> “Onaqa e na olo Yesus minjem, ‘O Tamo Koba, e wau kiye yqai?’ Onaqa Tamo Koba a na merbej, ‘Ni tigelosim Damaskus gilsim dia tamo bei itqam. Wau e ni emqai qaji di a na ubtosim mermqas.’ <sup>11</sup> Pulonj di tulan rianosiq nam qamotbonaqa e nam ambruibonaqa nam atqa keresai. Deqa tamo nanngi e ombla soqneb qaji nanngi ijo ban ojsib e babanbosib Damaskus osi gileb.

<sup>12</sup> “Damaskus dia tamo bei soqnej aqa nam Ananaias. A Qotei aqa dal anjam dauryoqnej qaji. Juda tamo ungasari kalil Damaskus di soqneb qaji nanngi a qa maroqneb, ‘A tamo bolequja.’ <sup>13</sup> E Damaskus gilsim di sonamqa Ananaias na e itbosiq ijo areq di tigelosiq merbej, ‘O ijo was Sol, ino namdamu olo poimeme.’ Degsi merbonaqa bati qujai deqa ijo namdamu poibonaqa e olo nam atsim Ananaias aqa ulatamu unem. <sup>14</sup> Onaqa Ananaias na olo merbej, ‘Gago moma nanngo Qotei a ni gilmqo. Ni aqa areqalo qalieosim Yesus unsim aqa medabuq na anjam bei quqwajqa deqa ni gilmqo. Yesus a kumbra bole tintinj yeqnu qaji tamo. <sup>15</sup> Deqa ni aqa anjam mare mare laqnsimqa kumbra ni unem qaji ti anjam ni quem qaji deqa ti tamo ungasari kalil nanngi sainjroqne. <sup>16</sup> Deqa ni tarijam. Ni urur tigelosim yanso ame. Osim Yesus aqa nam metosim pailye. Yimqa Qotei na ino une kalil kobotetmqas.’ Ananaias na e degsi merbej.

### *Pol a nami sawa bei bei qaji nanngoq gilej deqa saej*

<sup>17-18</sup> “Bati bei e olo Jerusalem bosimqa atra tal miligiq di Qotei pailyoqnsimqa e neio bulosim Yesus unem. Yesus unnamqa merbej, ‘Ni Jerusalem endia ijo anjam maroqngam di Juda nanngi ni quetmoqngasai. Deqa ni Jerusalem endi saim. Ni urur tigelosim Jerusalem uratosim gile.’ <sup>19-20</sup> Onaqa e na Yesus minjem, ‘O Tamo Koba, Juda nanngi qalie, nami e nanngo Qotei tal miligiq giloqnsimqa tamo ungasari ni qa

nanngo areqalo singilatoqneb qaji nanngi ojelenoqnsim toqon na ñumoqnsim tonto talq di breinjroqnem. Nanngi ino wau tamo Stiven meniñ na qaleq nabqa e jojom di tigelosim tamo nanngi a qaloqneb qaji nanngo gara jugo taqatesosim endegsi minjroqnem, “Ninggi keretosib Stiven qalonub moiqo.” Ijo kumbra di Juda nanngi qalie.’ <sup>21</sup> Onaqa Yesus na e olo merbej, ‘Ni gile. E ni qarinmitqa ni sawa isaq gilsim dia sawa bei bei qaji nanngi ijo anjam minjroqnam.’ ”

*Pol a na qaja tamo nanngi minjrej, “E Rom tamo”*

<sup>22</sup> Pol a tamo ungasari nanngi anjam degsi minjroqnsiq a sawa bei bei qaji nanngoq gilqa marnaqa anjam qujai di nanngi qusib minjin ani oqetnjrnaqa tulan lelenoqnsib maroqneb, “Pol a qalib moiym. Tamo deqaji mandamq endi olo saiq.” <sup>23</sup> Nanngi degsib maroqnsib murqumyoqnsib nanngo gara jugo piqtelenosib nanngo ban na wi ramboiyoqnsib breiyeq nab goge oqoqnej. <sup>24</sup> Onaqa qaja tamo nanngo gate koba a na aqa qaja tamo nanngi minjrej, “Ninggi Pol osib nungo ñeio tal miligiq di bu toqon na kumbainyiy. Kumbainyosib nenemyibqa aqa une kiye qa tamo ungasari nanngi murqumyoqnsib a qalib moiqajqa mareq nub di a na geregere merbimqa e quqwai.” <sup>25</sup> Onaqa qaja tamo nanngi Pol sil na tontosib kumbainyqa laq nabqa a na qaja tamo gate bei jojom di tigelesoqnej qaji di minnej, “E Rom tamo. Deqa ninggi ijo une mati qalieosaiosib e laña kumbainyqab di kumbra bole kiyu?”

<sup>26</sup> Onaqa qaja tamo gate dena Pol aqa anjam di qusiq a qaja tamo nanngo gate koba aqa areq gilsiq nenemyej, “Pol a Rom tamo. Deqa ni a kiyeryqam?” <sup>27</sup> Degsi nenemyonaq qusiq aqa areq gilsiq minnej, “Ni merbe, ni bole Rom tamo e?” Onaqa Pol na minnej, “Od. E Rom tamo.” <sup>28</sup> Degsi minjnaqa qaja tamo nanngo gate koba dena olo Pol minnej, “E silali kobaquja waiyonamqa deqa nanngi na e Rom tamo ateb.” Onaqa Pol na kamba minnej, “E silali waiyosai. Ijo ai abu nanngi Rom qaji deqa e Rom tamo tinjin.” <sup>29</sup> Onaqa qaja tamo nanngi Pol aqa anjam di qusib a kumbainyqa urateb. Qaja tamo nanngo gate koba a dego Pol aqa anjam di qusiq a ulaej. Di kiyaaqa? A na aqa qaja tamo nanngi minjrnaqa Pol sil na tonteb deqa.

*Pol a Juda tamo kokba nanngi anjam minjrej*

<sup>30</sup> Onaqa nebeonaqa Juda nanngi na une kiye Pol aqa jejamuq di qametoqneb di qaja tamo nanngo gate koba a qalieqa marsiq aqa Pol osiq sil palontetosiq atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti nanngi metnjrnaq bosib koroonaqna Pol osiq aqa nanngo ulatamuq di tigeltej.

## 23

<sup>1</sup> Onaqa Pol a Juda tamo kokba nanngi koqnrsiq endegsi minjrej, “O ijo was ninggi quiy. E nami Qotei aqa ñamgalaq di kumbra bole bole yoqnem agi bini yoqnsim unum. Deqa e are gulbe saiqoji.” <sup>2</sup> Onaqa atra tamo gate aqa ñam Ananias a Pol aqa anjam di qusiq aqa tamo nanngi Pol aqa areq di tigelesoqneb qaji nanngi minjrej, “Ninggi Pol aqa medabuq di qaliy.” <sup>3</sup> Onaqa Pol na Ananias minnej, “Qotei na ni dego lumqas. Ni ñamtañ babanq di ñam qaq na limo bul. Deqa ino uno boledamu ariya ino are miligi jigat. Agi ni Moses aqa dal anjam dauryosim ijo une qalieqajqa tigeltbonum. Osim ni olo Moses aqa dal anjam gotranjosim nanngi ijo medabuq di lubqajqa minjronum. Di kumbra uge.”

<sup>4</sup> Onaqa tamo nanngi Pol aqa areq di tigelesoqneb qaji nanngi aqa anjam di qusibqa minjeb, “Ni kiyaaqa Qotei aqa atra tamo gate degsi misilinyonum?” <sup>5</sup> Degsib minjnabqa Pol na minjrej, “O ijo was, tamo endi a atra tamo gate di e qaliesai. Deqa e anjam grotonum. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Ninggi nungo gate koba a anjam uge minjaib.’ ”

<sup>6</sup> Juda tamo kokba awesoqneb qaji nanngo ambleq di Sadyusi tamo ti Farisi tamo ti soqneb. Pol a di qalieosiq deqa lelenosiq minjrej, “O ijo was ninggi quiy. E Farisi tamo. Ijo abu a dego Farisi tamo. Deqa e endegsi are qalonum, tamo kalil moreño qaji nanngi

mondorŋ olo subq na tigelqab. E anjam deqa ijo areqalo tulaŋ singilateqnum. Anjam deqa qujai nanŋi na e ojsib nuŋgo ŋamdamuq di tigeltonub.”

<sup>7</sup> Pol na nanŋi degsi minjrnaqa Farisi ti Sadyusi ti nanŋi poelenosib ŋirinŋkobaeb. <sup>8</sup> Di kiyaaqa? Sadyusi nanŋi mareqnuŋ, “Tamo moreŋo qaji nanŋi olo subq na tigelqasai. Lanŋ anŋro saiŋoji. Mondor dego saiŋoji.” Ariya Farisi nanŋi mareqnuŋ, “Tamo moreŋo qaji nanŋi subq na tigelqab. Lanŋ anŋro unub. Mondor nanŋi dego unub.” <sup>9</sup> Deqa nanŋi kalil poelenosib ŋirinŋkobaosib murqumyoqneŋ. Onaqa Farisi nanŋo dal anjam qalie tamo qudei nanŋi tigelosib singila na mareb, “Iga Pol aqa anjam quonum di a une saiŋoji. Mondor bei na kiyo lanŋ anŋro bei na kiyo anjam minjŋoqa a degsi marŋo.” <sup>10</sup> Nanŋi degsib marnabqa qoto anjam tulaŋ kobaej. Onaqa qaja tamo nanŋo gate koba a di unsiqa are qalej, “Nanŋi Pol aqa jejamu tulaŋ ugeugeiyqab.” A degsi are qalsiqa ulaosiq aqa qaja tamo nanŋi metnrnaqa bosib Juda nanŋo baŋq dena Pol yainjrsib nanŋo ŋeio talq olo osi gileb.

<sup>11</sup> Gilsib di sonab nebeosiq olo qoloonaaqa Tamo Koba a bosiqqa Pol aqa areq di tigelosiq minjej, “Ni are singilatime. Ulaaim. Ni Jerusalem endia ijo anjam singila na mareqnum dego kere ni Rom gilsim dia ijo anjam minjroqnaŋam.”

### *Juda tamo qudei nanŋi Pol qalsib moiŋotqajqa anjam qoseb*

<sup>12</sup> Onaqa olo nebeonaqa Juda tamo qudei nanŋi koroosibqa are qujaitosib anjam endegsib qoseb, “Iga Pol qalsim moiŋotqom. Gago anjam di iga bole dauryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moiŋotosaisosimqa iga inŋi ti ya ti mati uyqasai. Iga Pol qalsim moiŋotosimqa bati deqa iga olo inŋi ti ya ti uyqom.” <sup>13</sup> Juda tamo 40 nanŋi anjam degsib qoseb. <sup>14</sup> Osib Juda gate nanŋi ti atra tamo kokba ti nanŋoq gilsib minjreb, “Iga anjam endegsi qosonum. Iga Pol qalsim moiŋotqom. Gago anjam di iga bole dauryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moiŋotosaisosimqa iga inŋi ti ya ti mati uyqasai. Iga Pol qalsim moiŋotosimqa bati deqa iga olo inŋi ti ya ti uyqom. Iga anjam degsi qosonum. <sup>15</sup> Deqa niŋi ti Juda tamo kokba kalil nanŋi ti endegyiy. Niŋi na qaja tamo nanŋo gate koba a minjiy, ‘Ni Pol osau. Osbamqa iga olo koroosimqa aqa anjam geregere qusim aqa une qalieqom.’ Niŋi na qaja tamo nanŋo gate koba a degsib minjibqa a Pol osi bosim nuŋgoq di brantosaisoqnimqa gamq di iga Pol qalsim moiŋotqom.”

<sup>16</sup> Onaqa Pol aqa jaja aqa ŋiri a nanŋo anjam di qusiqa tigeloqujatosiq qaja tamo nanŋo ŋeio talq gilsiqqa anjam di Pol minjej. <sup>17</sup> Minjnaq qusiqa qaja tamo gate bei metonaq aqa areq bonaq minjej, “Ni anŋro wala endi osim nuŋgo gate koba aqa areq osi aiyimqa a na anjam bei minjŋas.” <sup>18</sup> Onaqa qaja tamo gate dena anŋro wala di osiqa aqa gate koba aqa areq osi aisiqa minjej, “Tonto tamo Pol a na e merbqo, ‘Ni anŋro wala endi osi aiye.’ Degbqo deqa agi ino areq osi bonum. A ni anjam bei mermqas.”

<sup>19</sup> Onaqa qaja tamo nanŋo gate koba a na anŋro wala di baŋ titosiqa kiŋala sasalosiqqa nenemyej, “Ni anjam kiye merbqam?” <sup>20</sup> Onaqa minjej, “Juda tamo kokba nanŋi anjam bei kereteb. Nanŋi na ni endegsib mermqab, ‘Nebe ni Pol gagoq osau. Osbamqa iga koroosim aqa anjam geregere qusim aqa une qalieqom.’ Nanŋi ni degsib mermqab. <sup>21</sup> Deqa ni nanŋo anjam di quetnrnaim. Tamo 40 nanŋi anjam endegsib qosisib maronub, ‘Iga Pol qalsim moiŋotqom. Gago anjam di iga bole dauryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moiŋotosaisosimqa iga inŋi ti ya ti mati uyqasai. Iga Pol qalsim moiŋotosimqa bati deqa iga olo inŋi ti ya ti uyqom.’ Nanŋi anjam degsib qosonub. Deqa bini nanŋi gamq di tariŋeqnuŋ. Ni na Pol osi aiyoqnimqa gamq di nanŋi Pol qalsib moiŋotqab.” <sup>22</sup> Onaqa qaja tamo nanŋo gate koba a anŋro wala aqa anjam di qusiqa minjej, “Ni gile. Ni anjam degsi merbonum di tamo qudei minjraim. Torei tent.”

### *Nanŋi na Pol qarinyonabqa Rom nanŋo gate Feliks aqaq gilej*

<sup>23</sup> Osiqqa a na aqa qaja tamo gate aiyel nanŋi metnrnaqa aqa areq bonab minjrej, “Niŋi na qaja tamo 200 sinŋa na walwelo qaji nanŋi ti qaja tamo 200 anŋ osi laqnuŋ

qaji nanği ti qaja tamo 70 hos na walwelo qaji nanği ti minjribqa nanği bini qolo sen bati 9 Pol osib Sisaria qureq gilqab. Niği na endegsib minjriy, ‘Nunġo walwelqajqa inġi inġi gereiyosib soqniy.’ ” <sup>24</sup> Osiqa olo nanği aiyel minjrej, “Niği Pol aqa hos qudei dego gereiyib soqnem. Pol a hos goge di awoamqa niği na geregere taqatosib osi gilsib Rom nanġo gate Feliks aqa talq di brantiy.” Qaja tamo nanġo gate koba a na nanği aiyel degsi minjrej. <sup>25</sup> Osiqa anjam bei endegsi nengrenyej,

<sup>26</sup> “O Gate Koba Feliks, ijo ñam Klodius Lisias. E qaja tamo nanġo gate koba. Ijo anjam endi ni sisiyqajqa deqa e nengrenyosim inoq qarinyonum. O kaiye. <sup>27</sup> Tamo agi inoq osi bonub qaji aqa ñam Pol. Juda nanği na a ojsib moiyyotqa laqnaqqa e ijo qaja tamo nanği ti aisim Juda nanġo banq dena yainjrem. E qalieem, Pol a Rom tamo. Deqa e na a aqaryaiyosim nanġo banq dena yainjrem. <sup>28</sup> Nanği Pol aqa jejamuq di une kiye qametoqneb di e qalieqa osimqa Pol osi aisim Juda tamo kokba nanġo ulatamuq di tigelttem. <sup>29</sup> Tigeltonamqa nanği anjam gargekoba mareleñeqnaqqa e qusimqa endegsi poiwej, Juda tamo kokba nanği nanġo segi dal anjam qa maroqnsib deqa Pol aqa jejamuq di une qametoqneb. Nanği Pol aqa une kobaquja bei babtosai. Deqa e na a laña moiyyotqa keresai. Tonto talq di laña waiyqa keresai dego. E degsi poiwej. <sup>30</sup> Ariya bini e quonum, nanği Pol qalsib moiyyotqajqa anjam qosonub. E di qusim deqa agi Pol inoq qarinyonum. E na tamo nanği Pol aqa jejamuq di une qameteqneb qaji nanği endegsi minjrqi, ‘Niği Sisaria qureq gilsib Feliks aqa ulatamuq di tigelosib Pol aqa une geregere minjib a quqwas.’ ”

<sup>31</sup> Qaja tamo nanġo gate koba a anjam degsi nengrenyej. Onaqa aqa qaja tamo nanği aqa medabu dauryosib qolo Pol osib Antipatris qureq osi gilsib dia ñereñeb. <sup>32</sup> Nebeonaqa qaja tamo sinġa na walwelo qaji nanği ti qaja tamo an osi laqneb qaji nanği ti Antipatris qureq dena olo puluosib Jerusalem aisib nanġo ñeio talq di soqneb. Onaqa qaja tamo hos na walwelo qaji nanği segi Pol suweiyosib torei Sisaria qureq osi gileb. <sup>33</sup> Osi gilsibqa nanġo gate koba aqa anjam nengrenyej qaji di Feliks yosib Pol osib aqa ulatamuq di tigeltteb. <sup>34</sup> Onaqa Feliks a anjam di sisiyosiqa Pol nenemyej, “Ni sawa qabe qaji?” Onaqa Pol na minjej, “E Silisia sawa qaji.” <sup>35</sup> Degsi minjnaqa Feliks na olo minjej, “Tamo nanği ino jejamuq di une qameqneb qaji nanği babqa e ino anjam geregere quqwai.” Osiqa qaja tamo nanği minjrnaqa nanği na Pol osib tamo koba Herot aqa talq di waiyosib taqatoqneb.

## 24

### *Juda nanği Pol aqa jejamuq di une qametoqneb*

<sup>1</sup> Bati 5 kobonaqa atra tamo gate Ananias a ti Juda gate qudei ti nanġo anjam taqyo tamo bei aqa ñam Tertulus a ti Sisaria qureq gileb. Gilsib Feliks aqa ulatamuq di tigelosibqa Pol aqa jejamuq di une qametoqneb. <sup>2</sup> Onaqa Feliks na Pol metonaq warum miligiq bosiqqa aqa ulatamuq di tigelesonaqa Tertulus a Pol aqa jejamuq di une qametqa osiqa Feliks minjej, “O Gate Koba Feliks, ni gago sawa endi geregere taqateqnum deqa bini iga bole unum. Iga qoto saiqoji. Ni iga geregere aqaryaigoqnsimqa gago gulbe kalil kobotetgeqnum. <sup>3</sup> Deqa iga ni qa tulañ areboleboleigeqnaqa ino ñam soqteqnum.

<sup>4</sup> “E anjam olekoba ni mermqasai. Ni asgimo uge. Deqa ni gago anjam truquyala endi que. <sup>5</sup> Iga tamo endi uneqnum, a tamo uge. A kumbra uge uge yoqnsiqa Juda tamo unġasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanġo ambleq di qoto tigeltetqnu. Osiqa nanği pupoinjroqnsiqa minjreqnu, ‘Niği gago Juda kumbra uratosib olo Nasaret tamo a dauryiy.’ <sup>6-7</sup> A na gago atra tal dego ugeteqnu. Deqa iga a ojsim gago segi dal anjam na aqa une qa pegiyqa laqnamqa qaja tamo nanġo gate koba Lisias a bosiqqa gago anjam gentosiqa gago banq dena Pol sinġila na yaigej. <sup>8</sup> Yaigosiqqa mergej, ‘Niği Pol qa anjam bei soqnimqa gilsib Rom nanġo gate Feliks aqa ulatamuq di mariy.’ Deqa iga bosim ino ulatamuq endi Pol aqa une agi mermonum. Deqa Gate Koba Feliks, ni segi na Pol



nenemyimqa une kalil iga aqa jejamuq di qameqnum qaji di bole kiyo sai kiyo di a segi na mermimqa ni quqwam.” Tertulus a anjam degsiqa Feliks minjej.

<sup>9</sup> Onaqa Juda tamo kalil nanqi tigelosib Tertulus aqa anjam di singilatosib mareb, “Aqa anjam di bole.”

*Pol a kamba Feliks aqa ulatamuq di tigelosiq anjam marej*

<sup>10</sup> Onaqa Feliks a Pol aqa anjam quqwajqa osiq aqa ban soqtosiq Pol metonaqa a kamba tigelosiqqa Feliks minjej, “E qalieonum, ni wausau garggekoba sawa endi taqate-soqnem agi bini taqatejunum. Deqa e kamba ijo anjam mermqai. <sup>11</sup> Ya ya endi e Qotei louqajqa Jerusalem aiyem. E aiyem bati 12 gilqo. Ni segi na Juda nanqi nenemnjrimqa degsib mermqab. <sup>12</sup> E Jerusalem aisim di sosimqa e anjam na qotosaioqnem. Qoto tigeltoasioqnem dego. E qoto bei tigelteqnam Juda nanqi e nubosai. E atra talq di, Juda nanjo Qotei talq di, qure ambleq di dego lawo na soqnem. E kumbra uge bei yosaioqnem. <sup>13</sup> Deqa une kalil Juda nanqi ijo jejamuq di qameqnum qaji di bolesai. Nanqi ijo une bei ubtosib marqa keresai.

<sup>14</sup> “Ijo une qujai agiende. E Yesus aqa gam dauryeqnum. Juda nanqi endegsib mareqnum, ‘Yesus aqa gam bunuj dena tamo ungasari nanqi poeleneqnum.’ O Gate Feliks, gam di qujai e dauryoqnsimqa gago moma nanjo Qotei qa loueqnum. Osim Moses aqa dal anjam kalil qa ti Qotei aqa medabu o tamo nanjo anjam kalil nami nengrenyoqneb qaji deqa ti ijo areqalo singilateqnum. <sup>15</sup> Mondon Qotei na tamo bole ti tamo uge ti nanqi olo subq na tigeltjnrqas. Qotei qujai deqa e ijo areqalo singilatoqnsim subq na tigelo bati qa tariñoqnsim unum. Juda nanqi dego degyeqnum. <sup>16</sup> E subq na tigelo bati qa tariñeqnum deqa e bati gaigai Qotei aqa namgalaq di, tamo ungasari kalil nanjo namgalaq di kumbra bole bole yoqnsim laqnum. Deqa e are gulbe saiqoji unum.

<sup>17</sup> “E sawa bei beiq di Qotei aqa wau yoqnsim wausau qudei koboonaqa agi ya ya endi e Jerusalem aiyem. E silali qudei osi aisim Juda Kristen nanqi mam soqneb deqa enjrem. Silali qudei dego osim Qotei atraiyem. <sup>18</sup> Bati deqa e atra tal miligiq gilsim dia une kobotqajqa kumbra Moses a nami marej qaji di dauryosim yeqnamqa Juda nanqi na e nubeb. E tamo ungasari garggekoba joqsim atra tal miligiq gilosai. Osim qoto bei tigeltoasai dego. <sup>19</sup> Ariya Juda tamo qudei Esia sawaq dena Jerusalem aiyeb qaji nanqi na e ojob. Deqa tamo nanqi di e qa anjam bei soqnimqa bosib ino ulatamuq endi tigelosib ijo une marqab. <sup>20</sup> Nanqi bqasai di ni na Juda tamo agi endia tigelejunub qaji nanqi nenemnjre. Nenemnjrimqa e Jerusalem dia Juda tamo kokba nanjo ulatamuq di tigelesonam une kiye ijo jejamuq di iteb di ni mermqab. <sup>21</sup> Bole, ijo anjam qujai endeqa nanqi na ijo jejamuq di une qametbeb. E nanjo ulatamuq di tigelosim lelenosim endegsi minjrem, ‘Tamo kalil moreño qaji nanqi mondon olo subq na tigelqab. Anjam deqa qujai ninqi na e tigeltbonub.’ ” Pol a Feliks degsi minjej.

<sup>22</sup> Feliks a nami tamo ungasari Yesus aqa gam dauryoqneb qaji nanjo kumbra qalieej. Deqa a na Juda nanqi endegsi minjrej, “Nunjo anjam di mati soqnem. Qaja tamo nanjo gate koba Lisias a bamqa ninqi olo anjam di maribqa e qusiy gereiyqai.” <sup>23</sup> Osiqa qaja tamo gate bei minjej, “Ni na Pol osim tonto talq di waiyosim taqatesoqne. A gulbe bei yaim. Aqa was nanqi a unqa bosib inqi inqi qa aqaryaayqa maroqnibqa ni na saidnjraim.”

*Pol a tonto talq di sonaqa wausau aiyel koboej*

<sup>24</sup> Bati qudei koboonaqa Feliks aqa nanjo Drusila wo tonto talq di brantosibqa Feliks na Pol metonaq aqa areq bej. Drusila a Juda unja. Pol a bosiqqa tamo nanqi Kristus Yesus qa nanjo areqalo singilatqajqa kumbra qa Feliks minjnaq quej. <sup>25</sup> Kumbra bole tintinj dauryqajqa ti tamo nanjo segi segi so geregere taqatqajqa ti Qotei na mondon tamo nanjo une qa peginjraqajqa ti Pol na Feliks minjnaq quej. Qusiqa ulaosiq Pol minjej, “Ni mati aisim ino warumq di soqne. Bunuqna e bati atsiy ni metmit bosim anjam di olo

plaltim e quqwai.” <sup>26</sup> Feliks a bati gargekoba Pol aqa anjam quqwajqa metoqnej. Aqa anjam quqwajqa deqa segi metosaiqnej. A endegsi are qaloqnej, “E Pol metit a bosim silali ebimqa e tonto talq dena a uratqajqa deqa kiyo merbqas?” Osiq deqa metoqnej.

<sup>27</sup> Wausau aiyel koboonaqa Feliks a Judia sawa taqato wau di uratonaga tamo bei aqa ñam Porsius Festus a kamba Feliks aqa wau osiqa Judia sawa taqatesoqnej. Feliks na Juda nanqo are boletetnrqajqa deqa a Pol tonto talq di uratonag soqnej.

## 25

### *Pol a marej, “E Sisar aqa ulatamuq di tigelqai”*

<sup>1</sup> Festus a Judia sawaq aisiq Sisaria qureq di soqnej. Bati qalub koboonaqa a dena tigelosiqqa Jerusalem aiyej. <sup>2-3</sup> Aisiq di sonaga atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti nanqi bosib Festus aqa ulatamuq di tigelosib Pol aqa jejamuq di olo une qamoqneb. Osib Festus minjeb, “Ni anjam qarinyim qaja tamo nanqi Sisaria qureq dena Pol osib Jerusalem osi beb. Osbab gago are boleqas.” Nanqi degsib Festus minjeb. Di kiyaga? Nanqi nami anjam endegsib qoseb, “Qaja tamo nanqi Pol osi boqribqa gamq di iga Pol qalsim moiyoqom.” <sup>4</sup> Onaga Festus na kamba minjrej, “Pol a Sisaria dia tonto talq di unu. Bati qudei koboamqa e segi olo Sisaria gilqai. <sup>5</sup> Deqa ningi Pol qa anjam bei soqnimqa ningi na tamo ñam ti qudei giltjrib nanqi e daurbosib koba na Sisaria gilqom. Gilsim dia nanqi ijo ulatamuq di tigelosib Pol aqa une bei ubtosib merbib e quqwai.”

<sup>6</sup> Festus a bati 8 o 10 Jerusalem di sosiqa olo puluosiq Sisaria gilej. Juda tamo qudei nanqi a dauryosib gileb. Nebeonaqa Festus a aqa awo jaram kobaq di awoosiqa aqa qaja tamo nanqi minjrej, “Ningi Pol osi boiy.” Minjrnaqa nanqi na Pol osi bosib Festus aqa ulatamuq di tigeltib. <sup>7</sup> Onaga Juda tamo Festus dauryosib Jerusalem dena beb qaji nanqi Pol kalilyosib Festus aqa ulatamuq di tigelosib une gargekoba Pol aqa jejamuq di qamelenoqneb. Nanqo anjam di utru saiqoji. <sup>8</sup> Onaga Pol a kamba marej, “E Juda gago dal anjam bei gotranjosaioqnem. E gago atra tal qa anjam uge bei marosaioqnem. E Rom nanqo mandor koba Sisar a dego kumbra uge bei yosaioqnem. Deqa e une saiqoji.”

<sup>9</sup> Pol a degsi marnaqa Festus a Juda nanqo are boletetnrqajqa deqa Pol endegsi nenemyej, “Ni Jerusalem aisim dia ijo ulatamuq di tigelosim ino anjam olo marqa kere e?” <sup>10</sup> Onaga Pol na minjej, “E bini Sisar aqa awo jaram namoq endi tigelejunum. Endia ijo anjam marqai. Ni qalie, e Juda nanqi qa une bei yosai. <sup>11</sup> Une kobaquja bei ijo jejamuq di soqnimqa unqum e moiqai. Ariya une kalil Juda nanqi ijo jejamuq di qameqnuq qaji di bolesaiamqa tamo bei na e laña osim nanqo banq di atqa keresai. Deqa e Sisar aqa ulatamuq di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyetbqas.” <sup>12</sup> Pol na Festus degsi minjnaqa a warumq dena oqedosiqa Rom tamo kokba qudei nanqi koba na anjam qairosib olo warum miligiq gilsiqqa Pol minjej, “Ni Sisar aqa ulatamuq di tigelqa maronum deqa e ni qarinqmitqa Sisar aqaq gilqam.”

### *Festus na Agripa nenemyej, “Ni Pol kiyeryqam?”*

<sup>13</sup> Onaga bati qudei koboonaqa Rom nanqo mandor bei aqa ñam Agripa aqa jaja Bernaisi wo Festus unqajqa marsib Sisaria aiyeb. <sup>14</sup> Aisib bati gargekoba yala Sisaria di sonabqa Festus na Agripa minjej, “Tamo bei aqa ñam Pol a nami Feliks na tonto talq di waiyej unu. <sup>15</sup> Deqa e Jerusalem di sonamqa Juda gate nanqi ti atra tamo kokba ti nanqi na Pol aqa jejamuq di une qamsib endegsib merbeb, ‘Ni Pol aqa une qa marsim ojsim ino qaja tamo nanqo banq di atimqa nanqi na qalib moiym.’ <sup>16</sup> Onaga e na kamba endegsi minjrem, ‘Iga tamo bei laña ojsim qaja tamo nanqo banq di atqa keresai. Rom gago kumbra degsi sosai. Tamo qudei nanqi tamo bei qa anjam soqnimqa nanqi mati aqa une ubtib qusimqa a kamba aqa anjam marqas di kere.’

<sup>17</sup> “E na Juda nanqi degsi minjrnamaqa nanqi e daurbosib Sisaria beb. E tariñosai. Nebeonaqa nanqi koroesonabqa e ijo awo jaramq di awoosim ijo qaja tamo nanqi

minjrnəmqa nanđi Pol osi bosib ijo ulatamuđ di tigelteb. <sup>18</sup> Onaqa Juda nanđi tigelosib Pol aqa jejamuđ di une gargəkoba qamelenoqneb. E nami are qalem, nanđi une kokba Pol aqa jejamuđ di qamqab. Nanđi degyosai. <sup>19</sup> Nanđi nanđo segi louqa kumbra qa nřirinoqnsib Pol ombla anjam titoqneb. Osib tamo bei qa dego anjam titoqneb. Pol a maroqnej, ‘Tamo di a moiyej olo nřambile unu. Aqa ñam Yesus.’ <sup>20</sup> Onaqa e nanđo anjam deqa utru itqa yonam keresaiibonaqa Pol nenemyem, ‘Ni Jerusalem aisim dia ijo ulatamuđ di tigelosim ino anjam olo marqa kere e?’ <sup>21</sup> E degsi Pol nenemyonəmqa a saidosiq merbej, ‘E mati tonto talq endi sqai. Sosiy bunuqna e Mandor Koba Sisar aqa ulatamuđ di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyetbqas.’ Pol na e degsi merbonaqa e ijo qaja tamo nanđi minjrem, ‘Ninđi Pol osib tonto talq di waiyosib taqatesoqniy. Bunuqna e Pol qarinyitqa Sisar aqaq gilqas.’ ” <sup>22</sup> Festus a Agripa degsi minjnaqa Agripa na minjej, “E dego Pol aqa anjam quqwai.” Onaqa Festus na minjej, “Nebe ni aqa anjam quqwam.”

<sup>23</sup> Nebeonaqa Agripa Bernaisi wo gara wala boledamu jigsib koro sawaq beb. Qaja tamo nanđo gate kokba ti tamo ñam ti kalil nanđi dego bosib koro sawaq di koroeb. Onaqa Festus na aqa qaja tamo nanđi minjrnəqa nanđi Pol osi bosib Agripa aqa ulatamuđ di tigelteb. <sup>24</sup> Tigeltonab Festus na Agripa minjej, “O Mandor Agripa, Pol agi osi bonub. Ni unime. Ninđi koroonub qaji dego Pol uniy. E Jerusalem di sonəmqa Juda kalil nanđi murqumyoqnsib endegsib merboqneb, ‘Pol a moiyej. A olo mandamđ endi sai.’ Nanđi bosib Sisaria endia dego anjam degsib merboqneb. <sup>25</sup> E Pol aqa jejamuđ di une kobaquja bei unosai deqa e a laņa moiyoqna keresai. Ariya Pol na merbej, ‘E Mandor Koba Sisar aqa ulatamuđ di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyetbqas.’ Onaqa e na Pol minjem, ‘Di kere. E ni qarinyitqa Rom gilqam.’ <sup>26</sup> O Mandor Agripa, e Pol aqa jejamuđ di une bei unosai. Deqa e a qa anjam kiye nenđrenyit gago Tamo Koba Sisar aqaq gilqas? Laņa qarinyqai di Sisar a nřirinqas. Deqa e Pol osi bosim ino ulatamuđ endi tigeltonum. Ni segi na Pol nenemyimqa aqa une bei babtım ninđi kalil qusib merbibqa une deqa nenđrenyit Sisar aqaq gilqas. <sup>27</sup> E are qalonum, tamo a une saiqoji soqnimqa e laņa qarinyit Sisar aqaq gilqas di kumbra bolesai.”

## 26

### *Pol a Agripa aqa ulatamuđ di tigelosiq anjam marej*

<sup>1</sup> Onaqa Agripa na Pol minjej, “Ni kamba ino anjam marimqa e quqwai.” Degsi minjnaqa Pol na aqa baņ soqtosiq endegsi marej, <sup>2</sup> “O Mandor Agripa, bini e ino ulatamuđ endi tigelejunum. Une kalil Juda nanđi ijo jejamuđ di qameqnuđ qaji di bolesai. Deqa e na kamba ijo anjam marit ni que. Yim e areboleboleibqas. <sup>3</sup> Gago Juda kumbra kalil di ni qalie. Iga gaigai anjam titeqnum qaji di ni dego qalie. Deqa ni ijo anjam endi quime. Ni asgimaiq.

<sup>4</sup> “Juda kalil nanđi e qa qalie unub. E anđro wala qa Judia sawa ti Jerusalem qure ti dia soqnem. <sup>5</sup> Nanđi nami koba ijo kumbra qaliesoqneb. Nanđi ni degsi mermqa are soqnimqa mermqab. Nanđi qalie, e anđro wala qa Farisi nanđo ambleq di sosimqa nanđo kumbra dauryoqnem. Farisi nanđo kumbra di singila koba. Kumbra dena gago Juda kumbra kalil tulaņ bunyejunu. <sup>6</sup> Bini e inđi bole bole Qotei a nami gago moma nanđi enjrqə marej qaji di oqajqa tariñoqnsim unum. Utru deqa e ino ulatamuđ endi tigelejunum. <sup>7</sup> Gago moma nanđi di agi Jekop aqa anđro 12 nanđo moma. Nanđi e ti koba na inđi bole bole di oqajqa tariñoqnsim qolo ti qanam Qotei qa loueqnum. O Mandor Agripa, utru deqa Juda nanđi ijo jejamuđ di une qametbeqnuđ. <sup>8</sup> Kiyəqa ninđi qudei endegsib are qaleqnuđ, ‘Qotei na tamo moreno qaji nanđi olo subq na tigeltınjqasai?’

<sup>9</sup> “Bole, e segi nami Yesus Nasaret qaji aqa ñam ugeugeiyəqnsim jeutosim laqnem. <sup>10</sup> E Jerusalem dia kumbra uge di yoqnem. Atra tamo kokba nanđi na e odbeqnaqə e Qotei aqa tamo unđasari nanđi ojelenoqnsim tonto talq di breinjroqnem. Osim Juda gate nanđi koba na areqalo qujaitosim maroqnem, ‘Nanđi ñumsib moiyoqnsim.’ <sup>11</sup> E bati

gargekoba Juda nanjo Qotei tal kalil miligiq giloqnsimqa dia Yesus aqa tamo ungasari nanji ojelenoqnsim ugeugeinjroqnem. E endegsi are qaloqnem, 'E nanji jaqatinj koba enjritqa nanji ulaosib Yesus qoreiyosib aqa ñam misilinyqab.' Degsi are qaloqnsim nanji ugeugeinjroqnem. E nanji qa minjin ani oqetbeqnaqa nanji daurnjroqnsimqa qure isa isaq giloqnsim dia nanji itnjroqnsim ugeugeinjroqnem.

*Pol a kiyersi Kristen tamo brantej deqa saej*

<sup>12-13</sup> "O Mandor Agripa, e degyeqnamqa bati bei atra tamo kokba nanji na e qarinjbonabqa Damaskus qureq gilem. E gileqnamqa qanam jige pulonj singila koba minjal ti lanj goge na ijoq ainaq unem. A tulanj rianjosiqa tamo e koba na walweloqnem qaji nanji ti iga suwantgej. Aqa rianj di senj ti keresai. Rianj dena senj aqa rianj tulanj bunyej. <sup>14</sup> Suwantgonaqa iga kalil ululojnosim mandamq di nerenem. E neiesosimqa tamo bei aqa kakro quem. A Hibru anjam na e endegsi merbej, 'O Sol, ni kiyaaqa e ugeugeibeqnum? Ni e ugeugeibeqnum dena ino segi jejamu dego ugeugeieyqnum. Ni qaja na ino jejamu qoruyqam dego kere.' <sup>15</sup> Onaqa e na minjem, 'O Tamo Koba, ni yai?' Onaqa a na merbej, 'E Yesus agi ni na ugeugeibeqnum qaji. <sup>16</sup> Deqa ni tigel. E ni giltmonum deqa ni ijo wau tamo sosimqa kumbra ni bini unonum qaji ti kumbra bunuqna osormoqnqai qaji ti deqa mare mare laqnqam. <sup>17</sup> Bunuqna e ni qarijnmitqa ni Juda nanji ti sawa bei bei qaji nanji ti nanjoq giloqnqam. Deqa ni nanji qa ulaaim. E ni taqatmesoqnitqa nanji ni moiyoqmqsai. <sup>18</sup> Ni nanjoq giloqnsim ijo anjam minjroqnimqa nanji e qa poinjroqnim ambru uratosib suwanjoq boqnqab. Ni na nanji are bulyetnjroqnimqa nanji Satan aqa singila uratosib Qotei aqaq boqnqab. Amqa e na nanjo une kalil kobotetnjritqa inji bole bole e nami enjrqa marem qaji di nanji oqab. E na nanji ti tamo ungasari kalil e qa nanjo areqalo singilateqnum qaji nanji ti Qotei aqa segi kumbra boleq di atelenj sqab.'

*Pol a nami Qotei aqa anjam palontoqnej a deqa Agripa saiyej*

<sup>19</sup> "Deqa Mandor Agripa, lanj goge dena pulonj ainaqa e unsimqa anjam Yesus na merbej qaji di dauryem. E gotranjosai. <sup>20</sup> E aqa anjam di dauryosim tigelosim Damaskus qureq gilem. Gilsim dia Qotei aqa anjam plaltoqnsimqa tamo ungasari nanji endegsi minjroqnem, 'Ninji are bulyosib Qotei aqaq boiy. Bosib kumbra bole bole yoqnibqa tamo ungasari nanji na ninji nunjsib mernjwab, "Bole, ninji are bulyonub." ' E Jerusalem dia, Judia sawaq di, sawa bei beiq di dego tamo ungasari nanji anjam di minjroqnem. <sup>21</sup> Utru deqa Juda tamo qudei na atra tal miligiq di e ojsib moiyoqbqa maroqneb. <sup>22</sup> Ariya nanji e moiyoqbosai. Qotei na e taqatboqnej deqa bini e ino ulatamuq endi tigelosimqa ni ti tamo kokba ti tamo lanaj ti Qotei aqa anjam palontosim mernjeqnum. E anjam bei palontosaieqnum. Nami Moses a ti Qotei aqa medabu o tamo nanji ti kumbra bunuqna brantelenqas qaji di ubtosib maroqneb. Nanjo anjam di segi e bini palonteqnum. <sup>23</sup> Nanjo anjam di aqa utru agiende. Kristus a jaqatinj koba osim moiqas. Osim a tamo kalil qa namoosim subq na tigelosim Juda nanji ti sawa bei bei qaji nanji ti anjam minjroqnimqa nanji suwanjoq boqnqab."

*Pol na Agripa minjej, "Ni Kristus qa ino areqalo sinjilat"*

<sup>24</sup> Pol a anjam degsi mareqnaqa Festus na aqa anjam gentosiqa lelenosiq minjej, "Pol, ni nanarionum. Ino qalie kobaquja dena ni tulanj nanaritmgo." <sup>25</sup> Onaqa Pol na minjej, "O Gate Koba Festus, e nanariosai. Ijo anjam endi bole. E areqalo bole na anjam mareqnum. <sup>26</sup> Mandor Agripa a ijo anjam endi aqa utru nami qalieosiq soqnej. Deqa e na minjqa ulaosai. Yesus aqa kumbra kalil endi uli na brantosaioqnej. A boleq di unu. <sup>27</sup> O Mandor Agripa, ni kiyersi are qalonum? Qotei aqa medabu o tamo nanjo anjam nami nengrenjeb qaji di bole e? Od, e qalieonum, ni maronum, di bole."

<sup>28</sup> Onaqa Agripa na Pol nenemyej, "E sokiñala Kristen tamo brantqai ni degsi are qalonum e?" <sup>29</sup> Onaqa Pol na minjej, "Ni sokiñala Kristen tamo brantqam di kere."

Sokobaiyosim Kristen tamo brantqam di kere. Ariya e na Qotei endegsi pailyeqnum, ‘O Abu, tamo bini ijo anjam queqnum qaji nanqi ti Mandor Agripa a ti nanqi e unum degsib soqnebe. Ariya e sil na tontbeb unum nanqi degsib sqajqa e ni pailmosai.’ ”

<sup>30-31</sup> Onaqa Agripa Bernaisi wo tamo kalil awesoqneb qaji nanqi ti Festus koba na tigelosib warumq dena oqedeb. Oqedosib endegsib qairosib mareb, “Iga Pol aqa jejamuq di une kobaquja bei unosai bole sai. Deqa iga a qalsim moiyoqta keresai. A tonto talq di waiyqa keresai dego.” <sup>32</sup> Nanqi degsib marsibqa Agripa na Festus minjej, “Pol a Sisar aqa ulatamuq di tigelqa marosai qamu ni na endego a tonto talq dena uratonum oqedqo qamu.”

## 27

### *Pol a qobun na Rom qureq giloqnej*

<sup>1</sup> Onaqa iga qobun na Itali sawaq gilqajqa anjam qosisib Pol tamo qudei ti tonto talq dena joqsib qaja tamo nanqo gate bei aqa ñam Julius aqa banq di ateb. Julius a Rom tamo. <sup>2</sup> A na iga Pol ombla tonto tamo nanqi ti joqsiqa Adramitium qure nanqo qobun bei Esia sawaq gilqa laqnaqa iga qobun di gogetosim koba na gilem. Aristarkus a iga koba na gilem. Aristarkus aqa qure utru Tesalonaika agi Masedonia sawaq di unu. Qobun di yuwal qala qalaq na dauryosim qundun kalil aiqa mareb. <sup>3</sup> Iga gilsim nebeonaqa Saidon qureq di tiryem. Tiryonamqa Julius a Pol qa dulosiq odyonaqa qobun uratosiq aqa Kristen was qudei nanqi itnjrnaqa nanqi na ingi ingi qa aqaryaiyeb. <sup>4</sup> Onaqa iga Saidon qure uratosim gileqnamqa jagwa na gotranqonaqa iga Saiprus nui taqyosim gilem. <sup>5</sup> Gilsim yuwal gentosim Silisia sawa ti Pamfilia sawa ti di brantosim yuwal qala qalaq na dauryosim gilsim Lisia sawaq di brantosim Maira qureq di tiryem.

<sup>6</sup> Dia Julius a Aleksandria qure nanqo qobun bei Itali sawaq gilqa laqnaqa unsiqa a na iga Pol ombla tonto tamo nanqi ti joqsiqa qobun di gogetem. <sup>7</sup> Gogetosim jinga na gileqnamqa bati gargekoba koboej. Onaqa jagwa na gotranqonaqa iga singila na gilsim Nidas qure jojomyem. Dena jagwa na olo gotranqonaqa iga gilqa keresaiigonaqa qobun bulyosimqa Krit nui aqa luwi bei ñam Salmone di tinjosim oqem. <sup>8</sup> Oqsim luwi di bunjosimqa tamo qobunq di wauo qaji nanqi waukobaosib oqsib Krit nui qoreq di beterosib qala qalaq na gileb. Iga gilsim sawa bei aqa ñam Qundun Boledamu di Lasea qure jom di brantem.

<sup>9-10</sup> Iga bati gargekoba uratem deqa Juda nanqo qurieno bati koboej. Yuwal ugeqa batiej deqa Pol na tamo qobunq di wauo qaji nanqi endegsi minjrej, “Ningi quiy. E qalieonum, iga qobun na gilqom di iga gulbe koba itqom. Qobun aqa ingi ingi gargekoba loumqas. Qobun dego tugwas. Qobun a segi sai. Iga tamo kalil dego padalqom.” <sup>11</sup> Pol a nanqi degsi minjrnaqa qobun kuñi ojo tamo wo qobun aqa abu wo nanqi aiyel na Pol aqa anjam di dauryqa uratosib gilqa mareb. Julius a dego Pol aqa anjam dauryqa uratosiq nanqo aiyel anjam taqyej. <sup>12</sup> Deqa iga qobun na gilem. Qundun iga soqnem qaji di jagwa bati qa qobun beterqajqa qundun bolesai. Deqa tamo gargekoba nanqi mareb, “Jagwa bati brantqa jomqo deqa iga qundun endi uratosim gilsim Finiks qundunq di jagwa bati qa beterosim sqom.” Finiks a Krit nuiq di unu. Dia jagwa bati qa beterqajqa qundun bolequja.

### *Jagwa koba bonaqa yuwal ugeej*

<sup>13</sup> Onaqa jagwa lawo guta na bonaqa tamo qobunq di wauo qaji nanqi mareb, “Jagwa endena iga puygim gilsim Finiks qundunq di tiryqom.” Degsib marsib anka titosib qobun miligiq di atsib dena iga Krit nui aqa qala dauryosim gilem. <sup>14-15</sup> Gileqnamqa manaq dena meli jagwa koba bosiq gotranqonaqa gilqa keresaiigonaqa iga loo goge oqsim di sonamqa jagwa na segi osi laqnej. <sup>16-17</sup> Onaqa iga nui kiñala bei aqa ñam Kauda aqa qoreq di otosim sonamqa nui dena jagwa getentonaqa yuwal kiñala laej.

Deqa tamo qobunq di wauo qaji nanqi waukobaosib qobun du soqtosibqa qobun ani gogeq di atsib sil na qoseb. Qobun du ulonaim deqa sil na qoseb. Osib olo sil bei osib qobun ani yuwal na paraparaaim deqa sil na kainyosib singilateb. Qobun ururosिम Afrika sawa jojomyosim dia sargum gogetosim paraaim deqa ulaosib qobun rer qalhab aiyej. Nanqi degyeb deqa jagwa na segi osi laqnej. <sup>18</sup> Nebeonaqa iga loo goge di sonam jagwa tulan kobaosiq iga gotranqonaqa yuwal ugeonaqa qobun tuqepatej. Deqa tamo qobunq di wauo qaji nanqi inqi inqi qudei breinjrnabqa yuwalq aiyej. <sup>19</sup> Olo nebeonaqa nanqi qobun aqa parara ti oyo ti osib breinjrnab yuwalq aiyej. <sup>20</sup> Bati gargekoba iga sen ti bongar ti unosai. Iga namoqna are qalem, "Iga padalqasai." Ariya jagwa singila koba boqnsiq iga gotranqonej deqa gago areqalo namij di iga uratosim marem, "Iga padalqom. Jagwa endi koboqasai."

<sup>21</sup> Bati gargekoba tamo qobunq di so qaji nanqi inqi uyosai. Deqa Pol a nango ambleq di tigelosiq minjrej, "O tamo ninqi quiy. E nami merngem, ninqi Krit nui uratosib gilaib. Ninqi ijo anjam di dauryosai deqa agi iga gulbe koba itonum. Ninqi uniy. Qobun aqa inqi inqi gargekoba loumelenqo. <sup>22</sup> Deqa e ninqi olo endegsi merngwai. Ninqi are laeme. Tamo bei padalqasai. Iga kalil bole sqom. Qobun segi padalqas. <sup>23-24</sup> Ya qolo ijo Qotei agi e bati gaigai a qa loueqnum qaji aqa lan angro bei bosiq iga areq di tigelosiq merbej, 'O Pol, ni ulaaim. Ni Sisar aqa ulatamuq di tigelqam. Deqa Qotei na ni taqatmim ni padalqasai. Tamo kalil ni ombla qobun na gileqnum qaji nanqi dego Qotei na taqatnrim nanqi padalqasai.' Lan angro na e degsi merbej. <sup>25</sup> Deqa ninqi ulaaib. E qalieonum, Qotei aqa anjam qolo merbej qaji di a dauryosim degyqas. <sup>26</sup> Ariya ninqi quiy. Iga qobun na gilsim nui beiq di sargum gogetim qobun a ojtqas."

<sup>27</sup> Pol na nanqi degsi minjrnaqa iga Mediterenian yuwalq di otosim sonamqa jagwa na segi osi laqnej. Yori aiyel koboonaqa qolo jige yuwal a mandam qaleqnaq anjam ateqnaq tamo qobunq di wauo qaji nanqi qusibqa are qaleb, "Iga nui bei jojomyonum kiyo?" <sup>28</sup> Nanqi degsib are qalsibqa yuwal aqa robu qalieqajqa deqa sil waiyonab ainaq uneb di tarag yala, 40 mita. Dena iga gilokiñalayosimqa nanqi olo sil waiyosib uneb di tulan taragej, 30 mita. <sup>29</sup> Degsib unsibqa are qaleb, "Iga gilsim nuiq di sargum gogetim qobun a ojtqas." Degsib are qalsibqa ulaosib mareb, "Iga anka waiyonamqa qobun tigelqas." Degsib marsibqa qobun bunuq dena anka qolqe waiyonab yuwalq aiyej. Onaqa nanqi endegsib wainoqneb, "Urur suwaneme." <sup>30</sup> Onaqa tamo qobunq di wauo qaji nanqi endegsib are qaleb, "Iga qobun uratosim qobun du na jaraiqom." Nanqi degsib are qalsibqa gisanosib tamo nanqi minjreb, "Iga qobun namoq dena anka waiyqom." Degsib minjrsib qobun du uli na osib qobun ani aqa namoq na gaintonabqa yuwalq aiyej. <sup>31</sup> Degyeq nabqa Pol a di unsiqa qaja tamo nanqi ti nango gate Julius a ti endegsi minjrej, "Tamo qobunq di wauo qaji nanqi jaraiqa mareqnum. Nanqi jaraiqab di ninqi kalil padalqab." <sup>32</sup> Onaqa qaja tamo nanqi qobun du aqa sil gentonabqa jagwa na osi ulanej.

<sup>33</sup> Nebeqa laqnaqa Pol na tamo kalil nanqi endegsi minjrej, "Ninqi inqi uyyi. Bati olekoba ninqi inqi uyosai. Nunqo are nejiosai dego. Agi yori aiyel gilqo. <sup>34</sup> Deqa e singila na endegsi merngwai, ninqi inqi uysib dena ninqi singilaqab. Osib ninqi kalil bole sqab. Bei padalqasai." <sup>35</sup> Pol na tamo kalil nanqi degsi minjrsiq iga bem bei osiq nango ulatamuq di Qotei pailyosiq iga bem gentosiq uyej. <sup>36</sup> Degonaqa tamo kalil nanqi areboleboleinjrnabqa nanqi kamba dego bem elenosib uyej. <sup>37</sup> Iga tamo qobunq di soqnem qaji kalil 276. <sup>38</sup> Tamo kalil nanqi inqi uynab menetnjrnaqa qobun otqajqa marsibqa bem sum osib waiyelenonabqa yuwalq aiyej.

### *Qobun paraparaej*

<sup>39</sup> Onaqa nebeonaqa nanqi nam atsib mandam bei uneb. Nanqi mandam di poinjrosai. Nanqi qundun bei dego uneb. Qundun di aqa alile bolequja ulul ti. Unsib are qaleb,

“Iga alile dia qobun tiryqom.” <sup>40</sup> Degsib are qalsibqa anka nami waiyeb qaji sil serie na ginjenyosibqa anka yuwalq di urateleñeb. Osib kuñi tonteb qaji sil di palontosib kuñi ojsib rer giryosib alile di tiryqajqa aiyeb. <sup>41</sup> Aisib qobun namoq sargum bei gogetosiq dia ojotonaq soqnej. Onaqa yuwal kokbayosiq qobun bunuq di qalnaqa paraparaej. <sup>42</sup> Onaqa qaja tamo nanqi mareb, “Tonto tamo nanqi qawainosib jaraiyaib deqa iga na ñumnam moreñqab.” <sup>43</sup> Degsib marnabqa nanqo gate Julius a are qalej, “Nanqi Pol dego qalib moyaim deqa e na nanqi saidnjqai.” Degsi are qalsiq nanqi minjrej, “Tonto tamo nanqi ñumaib.” Osiq tamo qawaino qalie nanqi minjrej, “Ninqi namo prugosib yuwalq aisib qawainosib alile di patiy.” <sup>44</sup> Osiq tamo qawaino qaliesai qaji nanqi minjrej, “Qobun paraparaqo qaji aqa sarqei ninqi na elenjosib bileq atsib dena otosib aisibqa alile di patiy.” A degsi minjrnaqa nanqi degyosib iga kalil koba na alile dia geregere patelenem.

## 28

### *Pol a Malta nuiq di soqnej*

<sup>1</sup> Iga kalil alile dia patonamqa nui di aqa ñam Malta degsi mergonab quem. <sup>2</sup> Onaqa tamo ungasari nui dia soqneb qaji nanqi kumbra tulan boledamu dauryosib iga geregereigeb. Osib awa boqnej deqa iga yorgonaqa nam tunguyosib mergeb, “Ninqi bosib namyuwo areq endi awooiy.” Degsib mergonabqa iga namyuwo areq di awoonam jejamu kankanjej. <sup>3</sup> Onaqa Pol a nam koroyosiq namyuwoq di atnaqa amal uge nam miligiq di soqnej qaji kanqanyonaqa oqedosiq Pol aqa banq di uñiyosiq gainesoqnej. <sup>4</sup> Onaqa nui deqaji tamo ungasari nanqi amal uge Pol aqa banq di uñiyosiq gainesonaqa unsibqa segi segi maroqneb, “Tamo endi a leñ ojo tamo kiyo? A yuwalq di moyosai deqa gago qotei na a kambatosiq amal uge qarinyoqa a uñiyqo. Deqa a moiqas.” <sup>5</sup> Onaqa Pol na aqa banq butuyonaqa amal ulonjosiq namyuwoq ainaqa Pol a bole soqnej. Aqa jejamu yala gulbe bei osai. <sup>6</sup> Onaqa nanqi Pol koqyoqneb. Aqa jejamu sunyqas kiyo a moisim ulonjoqjatqas kiyo degsib marsibqa tarinjobaeb. Tarinonab tarinonab Pol aqa jejamuq di gulbe bei brantosai. Deqa nanqi areqalo bei osib mareb, “Tamo endi a qotei bei.”

<sup>7</sup> Nui deqaji tamo bei aqa ñam Publius a soqnej. A tamo kobaquja. A na nui di taqatoqnej. Aqa tal jojom di soqnej deqa a na iga joqsiqa aqa talq gilsiq dia bati qalub iga geregereigoqnej. <sup>8</sup> Iga aqa talq di sonamqa aqa abu makobaiyonaqa ñeiesoqnej. Aqa jejamu tulan kanqanyosiq bi mormantej. Deqa Pol na aqa areq gilsiq Qotei pailiosiq aqa jejamuq di banq atnaqa aqa ma koboosiq olo boleej. <sup>9</sup> A degyonaqa nui deqaji tamo ungasari mainjrej qaji nanqi qusibqa Pol aqa areq beqnabqa a na nanqi kalil boletnjqonej. <sup>10</sup> Ariya nui deqaji tamo ungasari nanqi na iga geregereigoqnsib kumbra tulan boledamu egoqneb. Bunuqna iga nui di uratqa laqnamqa inji inji kalil iga saiigelenej qaji di nanqi na olo egeleñonab gago inji inji kereej.

### *Pol a Rom qureq di brantej*

<sup>11</sup> Iga nui dia bai qalub soqnem. Di koboonaqa iga qobun bei gogetosim gilem. Qobun di jagwa bati qa nui dia beterosiq soqnej. Qobun di Aleksandria qure qaji. Qobun aqa namoq di qotei bei aqa ñam Sus aqa angro aiyel nanqo sulum gereiyosib atnab soqnej. <sup>12</sup> Iga qobun na gilsim Sirakyus qureq di tiryosimqa bati qalub di soqnem. <sup>13</sup> Dena qobun na gilsim Regium qureq di tiryosim ñeiem. Nebeonaqa jagwa guta na bonaqa iga qobun na gileqnam qoloej. Olo nebeonaq iga gilsim Puteoli qureq di tiryem. <sup>14</sup> Dia iga Yesus aqa tamo ungasari qudei nanqi itnjrem. Itnjrnamqa nanqi na metgonabqa iga bati 7 nanqi koba na soqnem. Sosimqa nanqi olo uratnjrsimqa singa na walwelosim Rom qureq di brantqa marsim gilem. <sup>15</sup> Rom dia Yesus aqa tamo ungasari qudei nanqi iga beqnam qusibqa gamq di iga turqajqa marsib walwelosib aiyeb. Nanqi ayeq nabqa iga giloqnsim gam qalaq di qure ñam Apius Inqi Qarinjo Qure dia nanqi qudei turem. Olo

gilsimqa qure ñam Nerenjo Tal Qalub dia nanġi qudei turem. Turosım unjrsımqa Pol a tulaġ areboleboleiyonaqa Qotei binjiyosıqa aqa are sinġilakobaiyej.

<sup>16</sup> Ariya ıga gilsım Rom di brantem. Brantonam Rom nanġo gate nanġi odonabqa Pol a aqa segi talq di soqnej. Qaja tamo qujai na a taqatoqnej.

*Pol a Rom dia Yesus aqa anjam bole maroqnej*

<sup>17</sup> Bati qalub koboonaqa Pol na Juda tamo gate nanġi metnjrnaqa bosib aqa areq di koroonab minjrej, “O ijo was ninġi quiy. Jerusalem dia Juda nanġi e laġa ojsib Rom nanġo baġq di atnab nanġi na e tonto talq di waibeb. E Juda gago kumbra bei ugeugeiyosai oqnem. Gago moma nanġo kumbra bei dego gotranjosai oqnem. <sup>18</sup> Deqa e Rom gate kokba nanġo ulatamuq di tıgelosım ijo anjam marnamqa nanġi qusibqa ariya nanġi une kobaquja bei ijo jejamuq di unosai. Deqa nanġi e laġa moiyoıtbqa uratosib tonto talq dena e uratım oqedqajqa mareb. <sup>19</sup> Marnabqa Juda nanġi na Rom gate kokba nanġo anjam di gotranjeb. Deqa e gam bei saıqoji. E marem, ‘E Sısar aqa ulatamuq di tıgelqai. Yım a ijo anjam quqwas.’ E degsi marem. Ariya e Juda nanġi qa anjam bei yala sosai. <sup>20</sup> O ijo was, e ninġi nunġsiy ijo anjam merıġwajqa deqa metıġonum. E inġi bole bole Qotei a nami Israel gago moma nanġi enjrqa marej qaji di oqajqa tariıoqnsım unum. Utru deqa e sil kokba endena tontbonub.” Pol a degsiqa Juda tamo gate nanġi minjrej.

<sup>21</sup> Onaqa nanġi na Pol minjeb, “Judia sawaq di tamo qudei nanġi ni qa anjam bei nengrenjosib gagoq qarınjosai. Juda tamo bei na bosiq ni qa anjam uge bei mergosai dego. <sup>22</sup> Deqa ni segi na ino anjam mergım ıga quqwom. İga qalieonum, sawa sawa kalilq di tamo unġasari nanġi mareqnuı, ‘Yesus aqa gam bunuj di uge. Gam dena tamo unġasari nanġi poeleneqnuı.’ ” Juda tamo gate nanġi na Pol degsib minjeb.

<sup>23</sup> Ariya nanġi olo koroqajqa bati ateb. Koro bati di brantonaqa Juda gargekoba nanġi nobqolo bosib Pol aqa talq di koroeb. Koroonabqa Pol a tıgelosıqa anjam utru atsiq anjam olekoba nanġi minjreqnaq gılsiq bilaqtej. Qotei na aqa segi tamo unġasari nanġi taqatnjrsım nanġo Mandor Koba sqas anjam di aqa utru plaltosıqa minjroqnej. Moses aqa dal anjam na ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġo anjam na ti anjam mutu quja quja elenjoqnsıqa nanġo are qametnjrimqa nanġi Yesus qa nanġo areqalo sinġilatqajqa deqa sinġila na minjroqnej. <sup>24</sup> Minjreqnaqa Juda qudei nanġi Pol aqa anjam di qusib mareb, “Anjam di bole.” Onaqa nanġi qudei Pol aqa anjam qusib quosaıbulosib mareb, “Anjam di bolesai.” <sup>25</sup> Nanġi degsib areqalo aıyeltosib tıgelosib jaraiqa laqnaıbqa Pol na anjam qujai endegsi minjrej, “Mondor Bole a kere Qotei aqa medabu o tamo Aısaıa aqa medabuq na gago moma nanġi anjam endegsi minjroqnej, <sup>26</sup> ‘Ninġi dab atoqnqab di ijo anjam aqa utru poıngoqnqasai. Ninġi ñam atoqnqab di ijo anjam aqa damu dego poıngoqnqasai.’ Aġi Qotei na Aısaıa minjej, ‘Ni nanġoq gıloqnsımqa anjam degsi minjroqne. <sup>27</sup> O Aısaıa, tamo unġasari di nanġo are milıgi getenıjrejunu. Nanġo dabkala na ijo anjam quqwajqa asġınjreqnu. Nanġi ñam brunejunub. Deqa nanġo ñamdamu na ijo kumbra unqa keresai. Nanġo dabkala na ijo anjam qusib utru poınjrqa keresai. Nanġi are buljosib ijoq bqa keresai dego. Deqa e na nanġi boletnjrqasai.’ Qotei na Aısaıa degsi minjej.”

<sup>28-29</sup> Osıqa Pol a olo Juda nanġi minjrej, “O ijo was ninġi endegsi poıngem. Qotei na sawa bei bei qaji nanġi elenqa marsıqa anjam qarınjonaqa nanġoq gılej. Nanġi qusib dauryqab.”

<sup>30</sup> Onaqa Pol aqa segi tal awaiyoqnej qaji dia wausau aıyel soqnej. Sonaqa tamo unġasari nanġi a unqajqa beqnaıbqa a na nanġi kalil joqoqnsıqa aqa talq di koba na awooqnsib qairoqneb. <sup>31</sup> Qotei na aqa segi tamo unġasari nanġi taqatnjrsım nanġo Mandor Koba sqas anjam di aqa utru Pol na plaltoqnsıqa nanġi sainjroqnej. Tamo Koba Yesus Kristus qa dego anjam plaltosıq sainjroqnej. Pol a anjam deqaji marqajqa ulaosai oqnej. A anjam deqaji mareqnaqa tamo bei na saidjosai oqnej.



## ROM

### *Pol a Yesus aqa wau tamo*

<sup>1</sup> E Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. A na e metbej deqa e Qotei aqa anjam bole mare mare laqnum. E wau di yqajqa deqa a na e giltbej.

<sup>2</sup> Tulan nami Qotei a marej, “Ijo anjam bole di aqa damu bunuqna brantqas.” Onaqa Qotei aqa medabu o qaji tamo nanqi anjam bole di nengrenyonab soqnej. Nengren di Qotei aqa segi nengren. <sup>3</sup> Qotei aqa anjam bole di aqa segi Niri aqa anjam. Aqa Niri a tamo bulyosiqa Devit aqa len na nambabej. <sup>4</sup> Onaqa bunuqna Qotei na a subq na tigeltej. Tigeltonaqa bati deqa aqa Mondor Bole na iga endegsi osorgej, Yesus a Qotei aqa Niri singila koba. A gago Tamo Koba Yesus Kristus. <sup>5</sup> Yesus aqa singila na Qotei a iga qa are boleiyej. Osiqa Yesus aqa ñam na iga wau egej. Deqa iga aqa anjam maro tamo unum. Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi Yesus qa nanqi areqalo singilatosib aqa anjam dauryqajqa deqa are qalsiq wau egej. <sup>6</sup> Ningi dego Yesus Kristus na metnjej deqa ningi aqa anjam dauryeqnub.

<sup>7</sup> Qotei na ningi Rom qureq di unub qaji ningi tulaj qalaqalaingeqnu. A na ningi metnjej deqa ningi aqa segi tamo ungasari unub. O ijo was, e anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum. Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanqi aiyel ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy.

### *Pol a marej, “E Rom Kristen nanqi unjrqi”*

<sup>8</sup> E mati ningi anjam bei merngwai. Ningi Yesus Kristus qa nungo areqalo singilateqnum deqa tamo ungasari gargekoba nanqi ningi qa saoqnsib laqnaqqa sawa sawa kalilq di nanqi queqnum. E deqa are qaloqnsim Yesus Kristus aqa ñam na ijo Qotei minjeqnum, “Keretonum.” <sup>9</sup> E ijo are miligi singilatosim deqa e Qotei aqa wau ojoqnsim aqa Niri aqa anjam bole palontoqnsim laqnum. Qotei a segi qalie, bati gaigai e pailyqa oqnsim ningi qa are qaleqnum. <sup>10</sup> E gaigai ningi qa endegsi palyeqnum, “O Qotei, ni na merbimqa e gam itosiy aisiy Rom Kristen nanqi unjrqi.” <sup>11</sup> O ijo was, e ningi nungwajqa are koba qaleqnum. Di kiyaaqa? E Mondor aqa anjam ningi merngitqa dena nungo are singilatetngwajqa deqa. <sup>12</sup> Ijo are koba endegsi unu. E nungoq bosiy ningi Yesus qa nungo areqalo singilateqnum di unsiyqa dena ijo are singilatqai. Ningi dego e Yesus qa ijo areqalo singilateqnum di unsibqa dena nungo are singilatqab. Gam dena iga kalil koba na gago are singilatoqnsim sqom.

<sup>13</sup> O was ningi endegsib qalieoiy. Bati gargekoba e bosiy ningi nungwajqa are qaleqnum. Ariya e nungoq bqajqa gam gaigai geteqnu. Ijo are koba endegsi unu. Tamo ungasari sawa bei beiq di unub qaji nanqi areqalo singilateqnum dego kere e nungo ambleq di wauoqnitqa tamo qudei nanqi are bulyoqnsib Yesus qa nanqi areqalo singilatoqnaqab. <sup>14</sup> E na Grik tamo nanqi ti yauj tamo nanqi ti powo tamo nanqi ti nanari tamo nanqi ti Yesus aqa anjam minjroqnit quqwajqa deqa Qotei na e wau ebej. <sup>15</sup> Deqa ningi Rom qureq di unub qaji ningi dego e na Yesus aqa anjam bole merngoqnit quqwajqa are prugbeqnu.

### *Yesus aqa anjam bole a Qotei aqa singila ti unu*

<sup>16</sup> E Yesus aqa anjam bole di marqajqa jemaibosaieqnu. Di kiyaaqa? Anjam bole di Qotei aqa singila ti unu. Singila dena Qotei na tamo kalil Yesus qa nanqi areqalo singilateqnum qaji nanqi padalqa gamq na eleneqnu. A matiq Juda nanqi eleneqnu. Osiqa sawa bei bei qaji nanqi dego eleneqnu. <sup>17</sup> Anjam bole dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji sqajqa gam osorgej. Gam agiende. Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergwas. Gam bei saiqoji. Agi Qotei

aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo nanngi Qotei qa nanngo areqalo sinngilatqab di a na nanngi tamo bole une saiqoji qa minjrqas. Yim nanngi nambile gaigai sqab.”

### *Tamo unngasari kalil nanngi na Qotei qoreiyeqnub*

<sup>18</sup> Iga qalie, Qotei a lan goge di sosisqa aqa minjin boleq ateqnu. A na tamo unngasari kalil a qoreiyeqnsib kumbra uge uge yeqnub qaji nanngi awai uge enjreqnu. Nanngo kumbra uge dena nanngi Qotei aqa anjam bole tenteqnub. <sup>19</sup> Tamo unngasari nanngi di Qotei aqa kumbra qalie bole. Qotei a segi na nanngi aqa kumbra osornjreqnu. Ariya nanngi olo Qotei qoreiyeqnub deqa a na nanngi awai uge enjreqnu. <sup>20</sup> Qotei a nami mandam ti ingi ingi kalil ti gereiyonaq sonaq aqa manwa di tamo unngasari nanngi unoqneb dena bosibosiq agi bini nanngi uneqnub. Gam dena nanngi Qotei aqa kumbra uliejunu qaji di qalieonub. Aqa kumbra utru ti aqa singila gaigai sqas qaji deqa ti nanngi qalie bole. Deqa tamo bei a marqa keresai, “E Qotei qaliesai deqa e une saiqoji.”

<sup>21</sup> Nanngi Qotei qa qalie unub. Ariya nanngi aqa nam soqtqa uratoqnsib a binjiyqa asginjreqnu. A segi Qotei bole nanngi deqa are qalosaieqnub. Nanngo kumbra dena nanngi nanaritnjroqnsiq nanngo areqalo getentetnjreqnu. Deqa nanngi amburuq di laqnub. <sup>22</sup> Nanngi diqoqnsib mareqnub, “Iga powo koba ti unum.” Di gisan. Nanngi tulan nanarioqnsib unub. <sup>23</sup> Sosibqa Qotei nambile gaigai unu qaji a qoreiyeqnsib a qa louqajqa uratoqnsib olo beloqnsib mandam tamo ti qebari ti wagme ti amal ti nanngo sulum gereiyeqnsib nanngi qa loueqnub.

### *Tamo unngasari nanngi kumbra uge uge yeqnub*

<sup>24</sup> Tamo unngasari nanngi Qotei qoreiyeqnub deqa a na kamba nanngi uratnjreqnaqa nanngi kumbra tulan uge uge jigat yoqnqajqa are prugnjqreqnu. Kumbra dena nanngi na nanngo segi jejamu tulan ugeugeiyeqnub. <sup>25</sup> Tamo unngasari deqaji nanngi Qotei aqa anjam bole uratoqnsib olo beloqnsib gisan anjam segi dauryeqnub. Deqa nanngi Qotei qoreiyeqnsib ingi ingi kalil a na gereinjrej qaji di binjinroqnsib nanngo sorgomq di unub. O ijo was, Qotei a ingi ingi kalil qa utru deqa iga bati gaigai aqa nam soqtoqnqom. Bole.

<sup>26</sup> Tamo unngasari nanngi di Qotei qoreiyeqnub deqa a na kamba nanngi uratnjreqnaqa nanngi jema kumbra tulan uge uge yoqnqajqa are prugnjqreqnu. Nanngo jema kumbra agiende. Unngasari nanngi tamo ti nerenqajqa uratoqnsibqa unja bei bei wo nerenqeqnub. <sup>27</sup> Tamo nanngi dego unja ti nerenqajqa uratoqnsibqa tamo bei bei wo nerenqajqa are tulan prugnjqreqnu. Nanngi jema kumbra di yeqnub deqa Qotei a nanngi kambatnjroqnsiq nanngo jejamuq di awai tulan ugedamu enjreqnu.

<sup>28</sup> Nanngi Qotei aqa sorgomq di sqajqa are qalosaieqnub deqa Qotei na nanngi uratnjreqnaqa nanngi nanngo segi areqalo uge uge dauryeqnsib kumbra uge uge yeqnub. <sup>29</sup> Nanngo kumbra uge agiende. Nanngi kumbra bole tintinj yqajqa torei urateqnub. Nanngi noro koba oqajqa mamaulnjreqnu. Nanngi tamo nanngi jeutnjreqnub. Nanngi tamo qudei ingi koba ti unub qaji nanngi qa are ugeinjreqnu. Nanngi tamo nanngi numoqnsib moyotnjreqnub. Nanngi laja laja njirinoqnsib gisan anjam mareqnub. Nanngi tamo qudei nanngo ingi ingi laja yainjreqnub. Nanngi tamo qudei nanngi ugeugeinjreqnub. Kumbra kalil di nanngoq di tulan koba unu. Nanngi yomueqnub. <sup>30</sup> Nanngi gisan na tamo nanngo nam ugetetnjreqnub. Nanngi Qotei jeuteqnub. Nanngi diqoqnsib laqnsib nanngo segi nam soqteqnub. Nanngi kumbra uge uge bunuj babteleqeqnub. Nanngi nanngo ai abu nanngo medabu gotranjyeqnub. <sup>31</sup> Nanngi areqalo bole ti sosaieqnub. Nanngi nanngo segi anjam bei dauryqa maroqnsib olo dauryqa urateqnub. Nanngi tamo qudei nanngi qalaqalainjrosaieqnub. Nanngi tamo qudei nanngi qa dulosaieqnub. <sup>32</sup> Qotei aqa dal anjam endegsi unu, “Tamo unngasari kumbra uge deqaji yeqnub qaji nanngi numib morenebe.” Dal anjam degsi unu. Tamo unngasari nanngi di Qotei aqa dal anjam qalie bole. Ariya nanngi olo gotranjyoqnsib kumbra uge uge yeqnub. Di segi sai. Tamo unngasari nanngi dena tamo qudei nanngi kumbra uge uge deqaji

yeq nab unjroqnsib nanjo ñam soqtetnjroqnsib minjreqnub, “Keretonub. Ningi kumbra degyoqniy.”

## 2

### *Qotei a une tamo nanji awai uge enjrqas*

<sup>1</sup> O tamo, ni que. Ni une saiqoji unum ni degsi marqa keresai. Kumbra uge uge tamo ungasari nanji yeqnub qaji di ni segi dego yeqnum. Deqa ni na tamo ungasari nanjo jejamuq di une qametnjreqnum di ni segi dego ino jejamuq di une qameqnum. <sup>2</sup> Iga qalie, tamo ungasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanji Qotei na kamba peginjrsim awai uge enjrqas. Qotei a kere nanji awai uge enjrqas. <sup>3</sup> Ni na tamo ungasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanjo jejamuq di une qametnjreqnum ariya kumbra nanji yeqnub qaji di ni segi dego yeqnum. Deqa ni kiyersi are qalonum? Qotei na tamo ungasari nanji di peginjrsim awai uge enjrqas ariya a ni awai uge emqasai. Ni degsi are qalonum kiyo? Di sai. <sup>4</sup> Ni que. Qotei a gaigai kumbra tulan boledamu ni emoqnsiq a ni qa tariñsokobaiyeqnu. A urur ni awai uge emosaieqnu. Qotei aqa kumbra bole di ni unsim olo uge qa marsim gotranjqam e? Degaim. Qotei a ni are bulyqajqa deqa are qaloqnsiq kumbra bole osorme qnu. Ni di qaliesai kiyo? <sup>5</sup> Ariya ino are miligi getenjejunu deqa ni are bulyosai. Ino kumbra dena ni ino awai uge tumbol ateqnum. Deqa mondon diño batiamqa Qotei a kumbra tñtñ na tamo ungasari nanji peginjrsim aqa minjin boleq atsimqa a na nanji ni ombla awai tulan ugedamu engwas. <sup>6</sup> Ni qalie, diño bati qa Qotei na tamo ungasari kalil nanjo kumbra kambatosim awai segi segi enjrqas. <sup>7</sup> Tamo ungasari qudei nanji singila na tigeloqnsib kumbra bole bole yoqnsib lan qure qa gam itqajqa waukobaeqnu. Osib nanji lan qureq di ñam koba oqajqa ti so bole gaigai sqajqa ti tulan singilaeqnu. Deqa Qotei na tamo ungasari nanji di awai boledamu enjrim nanji ñambile gaigai sqab. <sup>8</sup> Ariya tamo ungasari qudei nanji nanjo segi jejamu qa are qaloqnsib anjam bole gotranjoqnsib kumbra uge uge yeqnub. Deqa Qotei na tamo ungasari nanji di awai ugedamu enjrsim nanji qa minjin oqetqas. <sup>9</sup> Nanji kumbra uge uge yeqnub deqa mondon nanji gulbe koba ti jaqatin koba ti oqab. Matiq Juda nanji oqab. Bunuqna sawa bei bei qaji nanji dego oqab. <sup>10</sup> Ariya tamo ungasari kumbra bole bole yeqnub qaji nanji Qotei na aqaryainjrimqa nanji lan qureq oqsib dia ñam koba ti lawo ti so bole gaigai sqab. Matiq a Juda nanji aqaryainjrqas. Bunuqna a sawa bei bei qaji nanji dego aqaryainjrqas. <sup>11</sup> Qotei aqa ñamgalaq di tamo ungasari kalil nanji kerekere unub. Deqa a nanjo ñam qa are qalsim nanji peginjrqasai.

<sup>12</sup> Ningi quiy. Tamo qudei nanji dal anjam qaliesai. Di unqum. Nanji une yeqnub deqa nanji kalil padalqab. Tamo qudei nanji dal anjam qalie unub. Di dego unqum. Nanji une yeqnub deqa Qotei na nanji peginjrqas. A dal anjam aqa wau na nanji peginjrqas. <sup>13</sup> Tamo nanji dal anjam lanja queqnu qaji nanji Qotei aqa ñamgalaq di tamo bolesai. Tamo nanji dal anjam quoqnsib dauryeqnub qaji nanji segi Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole sqab. <sup>14</sup> Bole, sawa bei bei qaji nanji dal anjam qaliesai. Ariya nanji nanjo segi areqalo na dal anjam mutu qudei dauryeqnub. Dena iga poigwo, dal anjam a nanjo areqaloq di nami sosiq wauoqnej. <sup>15-16</sup> Qotei a nanjo are miligiq di dal anjam nenjrenyobulej deqa nanji kumbra bole ti kumbra uge ti qalie unub. Deqa mondon diño batiamqa nanjo areqalo qudei na nanji minjrqas, “Nunjo kumbra di uge.” Osim nanjo areqalo qudei na olo nanji minjrqas, “Nunjo kumbra di bole.” Bati deqa Qotei na tamo ungasari nanjo kumbra kalil nanjo are miligiq di uliejunu qaji di boleq atekritosim dena nanji peginjrqas. A Kristus Yesus aqa wau na nanji peginjrqas. Anjam bole e palonteqnum qaji aqa damu degsi unu.

*Juda tamo nanji are qaleqnu, “Iga dal anjam ti unum deqa iga kere unum”*

<sup>17</sup> O Juda tamo, ningi qudei endegsib are qaleqñub, “Iga dal anjam ti unum deqa Qotei na iga pegigwasai.” Osib ningi nungo segi ñam soqtoqñsib endegsib mareqñub, “Iga Qotei aqa tamo unum. <sup>18</sup> Iga Qotei aqa areqalo qalieonum. Qotei na aqa dal anjam iga osorgej deqa iga kumbra bole kalil qa tulañ arearetgeqñu.” <sup>19-20</sup> Osib ningi endegsib are qaleqñub, “Iga dal anjam qalie unum deqa iga powo bole ti anjam bole ti ejunum. Deqa iga na tamo ungasari ñam qandimo unub qaji nanği gam osornjreqñum. Iga na tamo ungasari ambruq di unub qaji nanği suwantnjreqñum. Iga na tamo ungasari powo saiqoji unub qaji nanği powo enjreqñum. Iga na tamo ungasari angro kiñilala bulosib nanarieqñub qaji nanği Qotei aqa anjam aqa damu osornjreqñum.” <sup>21</sup> O Juda tamo, kiyaga ningi gaigai dal anjam plaltoqñsib ariya ningi olo dal anjam di dauryosaieqñub? Ningi mareqñub, “Bajñaib.” Ariya ningi olo bajñeqñub. <sup>22</sup> Ningi mareqñub, “Ningi tamo bei aqa uña jejamu ojetaib.” Ariya ningi olo was bei aqa ñaun jejamu ojeteqñub. Ningi gisañ qotei nanği qa asgingeqñu. Ariya ningi olo gisañ qotei nanği atra talq dena sulum bajñeqñub. <sup>23</sup> Ningi nungo segi ñam soqtoqñsib mareqñub, “Iga Qotei aqa dal anjam qalie bole.” Ariya ningi olo dal anjam di gotrañyeqñub. Nungo kumbra dena ningi Qotei aqa ñam ugeteqñub. <sup>24</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami ningi qa endegsib nenğrenyeb unu, “Nungo kumbra uge di sawa bei bei qaji nanği unoqñsib Qotei aqa ñam misilinyeqñub.”

### *Tamo yai a Juda tamo bole?*

<sup>25</sup> Bole, ni muluñ aiqa marsim ni mati dal anjam dauryoqñqam di kere. Ariya ni dal anjam gotrañyoqñsim laña muluñ aiqam di keresai. Ino kumbra dena ni tamo muluñ aiyosai qaji nanği bulqam. <sup>26</sup> Deqa tamo bei muluñ aiyosai qaji a dal anjam dauryoqñqas di a tamo muluñ aiyeqñub qaji nanği bul sqas. <sup>27</sup> Bole, ningi Juda tamo unub deqa ningi dal anjam ejunub. Ningi muluñ dego aiyeqñub. Ariya ningi dal anjam gotrañyqab di tamo muluñ aiyosaieqñub qaji nanği na mernğwab, “Ningi une ti.” Nanği na degsib mernğwab. Di kiyaga? Nanği dal anjam dauryeqñub deqa. Nanği muluñ aiyosai di unğum. <sup>28</sup> Tamo bei a laña babañ na Juda tamo sqas di a Juda tamo bolesai. Aqa jejamu segi osim muluñ aiqas di aqa muluñ bolesai. <sup>29</sup> Tamo a aqa are miligiq na Juda tamo sqas di a Juda tamo bole. A aqa are miligiq na muluñ aiqas di aqa muluñ bole. A na aqa jejamu laña osim dal anjam dauryqas di keresai. Qotei aqa Mondor na a singila yimqa aqa are miligiq na a muluñ bole aiqas di kere. Tamo di a Qotei aqa ñamgalaq di ñam ti sqas. A mandam tamo nanği ñamgalaq di ñam ti sqasai.

## 3

### *Qotei a kumbra bole tiñtin na tamo nanği peginjqas*

<sup>1</sup> O ijo was, ningi kamba e merbqab kiyo, “O Pol, ni degsi maronum deqa unğum, iga Juda tamo unum di laña. Iga muluñ aiyem di dego laña.” O was ningi e degsib merbaib. <sup>2</sup> Ningi quiy. Qotei a Juda nanği bañq di inği bole bole atej. Inği bole bei agiende. A na Juda nanği aqa anjam taqatqa osiq wau enjrej. <sup>3</sup> Bole, Juda qudei nanği Qotei aqa anjam di nanği areqaloq di singilatosaieqñub. Osib aqa anjam di dauryosaieqñub. Deqa iga endegsi marqom kiyo, “Qotei a dego aqa segi anjam di dauryosaieqñu”? <sup>4</sup> O ijo was, iga degsi marqasai bole sai. Iga endegsi marqom, “Tamo kalil nanği gisañ tamo. Qotei a segi qujai gisañ tamo sai. A anjam bole gaigai maroqñsiq a olo uratosaietqñu.” Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “O Qotei, ino anjam kalil bole. Deqa tamo qudei na ni pegimqa laqñibqa ni olo nanği tulañ buñnjrsim ni une saiqoji sqam.”

<sup>5-6</sup> Deqa ijo was, ningi kamba olo e endegsib merbqab kiyo, “O Pol, ni marobulonum, ‘Iga kumbra uge yoqñqom gam dena Qotei aqa segi kumbra bole olo brantoqñqas.’ O Pol, ni degsi marobulonum deqa iga kamba marqom, ‘Degwas di Qotei a kiyaga gago

une qa ñirinjosim awai uge egwas? Qotei aqa kumbra di uge.' Degsi marqom e?" O ijo was, iga degsi marqasai bole sai. Qotei a gaigai kumbra bole segi yeqnu. A kumbra bole yosai qamu a kiyersim tamo ungasari kalil nanği peginjrqas? Di keresai. Nungo areqalo di mandam tamo nanço areqalo. <sup>7</sup> Ariya ninği olo e endegsib merbqab kiyo, "O Pol, ni marobulonum, 'Iga gisañ anjam maroqnimqa gam dena Qotei aqa anjam bole olo brantognim aqa ñam tulañ goge oqoqnqas.' O Pol, ni degsi marobulonum deqa iga kamba marqom, 'Degwas di Qotei a kiyaaqa iga une tamo qa mergsim awai uge egwas?' " O ijo was, nunço anjam di tulañ uge. <sup>8</sup> Anjam uge deqaji tamo qudei nanği mare mare laqñub. Agi nanği endegsib mareqñub, "Unğum, iga kumbra uge uge yoqnqom. Yim gam dena kumbra bole olo brantognqas. Pol a anjam degsi palonteqnu." O ijo was, tamo qudei nanği degsib iga yomuigosib mareqñub. Di gisañ koba. Nanço kumbra uge dena Qotei na nanği awai ugedamu enjrqas.

### *Tamo bole bei sosai*

<sup>9</sup> Deqa iga kiyersi marqom? Iga Juda tamo unum deqa iga na tamo kalil nanği bunjnreqnum degsi marqom e? Iga degsi marqasai. E nami merñgonum, iga Juda ti Grik ti kalil une na kabutgejunu. <sup>10</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, "Tamo bole bei sosai.

Qujai bei a Qotei aqa kumbra bole dauryosaieqnu.

Tamo dego bei sosai.

<sup>11</sup> Tamo qujai bei a Qotei qa poiyoaieqnu.

Qujai bei a Qotei itqa are qalosaieqnu. Tamo dego bei sosai.

<sup>12</sup> Tamo kalil nanği gam bole uratekriteqñub.

Nanği kalil tamo uge.

Qujai bei a kumbra bole dauryosaieqnu. Sai bole sai.

<sup>13</sup> Nanği kalil anjam uge mareleñeqñub.

Tamo moiyo qaji sub waqesonaq tamo nanço jejamu sub miligiq di qusaeqnu dego kere tamo kalil nanço medabu na anjam tulañ uge uge mareqñub.

Nanği gisañ anjam koba mareleñeqñub.

Amal uge na tamo uñinjreqñub dego kere tamo kalil nanço medabu na tamo nanği tulañ ugetnjreqñub.

<sup>14</sup> Osib gaigai nanço medabu na tamo nanği qa anjam uge maroqnsib nanği qa are ugeinjreqnu.

<sup>15</sup> Nanği bati gaigai tamo ñumsib moiyoñnjrqajqa urur ti gileqñub.

<sup>16</sup> Nanği na tamo nanği ugeugeinjrqajqa are qaloqnsib gulbe koba enjreqñub.

<sup>17</sup> Nanği lawo kumbra qaliesai.

<sup>18</sup> Nanği Qotei yala ulaiyoaieqñub."

O ijo was, Qotei aqa anjam nami degsib nenğrenyeb unu.

<sup>19</sup> Iga qalie, Moses a tamo ungasari dal anjam ejunub qaji nanği qa are qalsiq dal anjam nenğrenyeb. Deqa tamo bei a endegsi marqa keresai, "E tamo bole. E une saiqoji." A degsi marqa keresai. Iga tamo ungasari kalil mandamq endi unum qaji iga Qotei aqa ñamgalaq di une ti unum. <sup>20</sup> Deqa tamo bei a dal anjam dauryosim dena a Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji sqa keresai. Sai bole sai. Dal anjam na gago une iga osorgeqnu. Di segi.

### *Iga Yesus qa gago areqalo sinğilatqom di iga tamo bole sqom*

<sup>21</sup> O ijo was, iga Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole sqajqa gam bei unu. Iga dal anjam dauryqom gam dena sai. Qotei na gam bei babtosiğ iga osorgej. Nami Moses a gam deqa marsiq dal anjamq di nenğrenyeb. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği dego gam deqa marsib anjam nenğrenyeb. <sup>22</sup> Gam agiende. Tamo ungasari kalil Yesus Kristus qa nanço areqalo sinğilateqñub qaji nanği Qotei na tamo bole une saiqoji qa minjreqnu.

Gam di segi. Gam bei saiqoji. <sup>23</sup> Iga kalil une ateqnum deqa iga lan qureq oqsim dia Qotei itqa keresai. <sup>24</sup> Iga degsi unum deqa Qotei na iga aqaryaigwa osiqa iga qa are boleyosiq Kristus Yesus qarinyonaqa a bosiq iga awaigej. Gam dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Di gago segi kumbra bole na sai. Qotei a Kristus Yesus aqa wau na iga laña awaigej. <sup>25</sup> Agi Qotei a endegsi are qalej. A na Yesus qarinyim bosim moyim aqa len aisim tamo ungasari kalil a qa nanjo areqalo singilateqnu qaji nanjo une taqal waiyosim Qotei aqa minjin kobotqas. Wau dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Aqa wau di a na boleq atsiq iga osorgej. Nami Qotei a tamo nanji qa tariñsokobaiyoqnej. Deqa a nanjo une qa nanji urur kambatnjrosaiyoqnej. <sup>26</sup> Ariya bini bati endi Qotei na iga endegsi osorgeqnu, a gaigai kumbra bole tintin yeqnu. A na tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateqnu qaji nanji tamo bole une saiqoji qa minjreqnu di a laña minjrosaiyoqnu. A Yesus aqa wau na nanji tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Dena iga qalionum, a kumbra bole tintin yeqnu.

<sup>27</sup> Deqa tamo yai na aqa segi ñam soqtqa kere? Tamo dego bei sosai. Iga gago segi ñam soqtqajqa kumbra di torei koboej. Gam kiye na kumbra di koboej? Iga dal anjam dauryqom gam dena sai. Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai iga gago ñam soqtqajqa kumbra di koboej. <sup>28</sup> Bini iga qalionum, iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai iga Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji sqom. Iga dal anjam dauryqom gam dena sai.

<sup>29</sup> Deqa iga kiyersi marqom? Qotei a Juda nanjo segi Qotei e? A sawa bei bei qaji nanjo Qotei sai e? Di sai. A sawa bei bei qaji nanjo Qotei dego. <sup>30</sup> Qotei a segi qujai Qotei bole. Deqa muluñ aiyo qaji tamo nanji ti muluñ aiyosaieqnu qaji tamo nanji ti Yesus qa nanjo areqalo singilatqab di Qotei a nanji kalil turtnjrsim tamo bole une saiqoji qa minjrqas. <sup>31</sup> Iga maronum, iga Yesus qa gago areqalo singilatqom di iga tamo bole une saiqoji sqom. Gago anjam dena iga dal anjam ugeteqnum e? Sai. Iga dal anjam olo singilateqnum.

## 4

### *Abraham a Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole soqnej*

<sup>1</sup> Abraham a iga bul mandam tamo. A gago moma utru. Deqa iga a qa kiyersi marqom? <sup>2</sup> Abraham a wau bole yoqnej gam dena a Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole soqnej iga degsi marqom e? Sai. Iga degsi maronum qamu Abraham a aqa segi ñam soqtqa kere qamu. <sup>3</sup> Ariya Qotei aqa anjam kiye nengrenq di unu? Anjam agiende. “Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej.” <sup>4</sup> Iga qalie, tamo a wauqas di a awai oqas. A laña awai oqasai. A wauosim dena awai oqas. <sup>5</sup> Ariya tamo bei a Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole sqa marsimqa a kiyerqas? E marqai. A wauosaiosim Qotei qa aqa areqalo singilatqas. A degyqas di Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjrqas. Iga qalie, Qotei na tamo nanji a qoreiyeqnu qaji nanji tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. <sup>6</sup> Tamo nanji di wau bole yeqnu kiyo sai kiyo di unqum. Qotei a nanji tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Yeqnaqa nanji tulan areboleboleinjrreqnu. Devit a nami anjam deqaji marej. <sup>7</sup> Agi a endegsi marej, “Qotei a tamo nanjo kumbra uge qa are walyimqa nanjo une kobotetnrqas di nanji tulan areboleboleinjrqas.

<sup>8</sup> Tamo Koba a tamo nanjo une qa olo bunu are qalqasai di nanji tulan areboleboleinjrqas.”

<sup>9</sup> Deqa iga kiyersi marqom? Tamo muluñ aiyo qaji nanji segi areboleboleinjrqas e? Tamo muluñ aiyosaieqnu qaji nanji dego areboleboleinjrqas e? Od. Nanji kalil koba na areboleboleinjrqas. Agi iga mareqnum, Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej. <sup>10</sup> Ariya Abraham a kiyersi

sonaqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej? A nami mulun aiyey kiyo a mulun aiyosaisoqnej kiyo? Od, Abraham a mulun aiyosaisonaqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej. <sup>11</sup> A mulun aiyosaisoqnej bati deqa a Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej. Osiqa a toqor bei yej. Toqor di agi Qotei na Abraham mulun waiyej. Deqa iga endegsi qalieonum, Abraham a tamo kalil mulun aiyosaiosib nanjo areqalo Qotei qa singilateqnum qaji nanjo moma matu. <sup>12</sup> A tamo nanji mulun aiyeqnub qaji nanjo moma matu dego. Ariya tamo nanji nanjo jejamu laña oqnsib mulun aiyeqnub qaji a nanjo moma matu sai. Tamo nanji mulun aiyeqnsib olo Abraham aqa kumbra dego dauryeqnub qaji a nanjo moma matu bole. Gago moma matu Abraham aqa kumbra agiende. A mulun aiyosaisosiq Qotei qa aqa areqalo singilatej.

*Tamo ungasari Qotei qa nanjo areqalo singilateqnum qaji nanji ingi bole bole oqab*

<sup>13</sup> Nami Qotei na Abraham aqa moma nanji ti endegsi minjrej, “E ningi mandam kalil engwai.” Abraham a dal anjam dauryej deqa Qotei a anjam di marosai. A Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei a anjam di marej. Osiqa Abraham a tamo bole une saiqoji qa minjej. <sup>14</sup> Tamo nanji dal anjam dauryeqab gam dena Qotei na nanji ingi bole bole enjrqa marej qamu iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum kumbra di laña ulonej qamu. Qotei aqa anjam marej qaji di dego laña ulonej qamu. <sup>15</sup> Iga qalie, dal anjam unu deqa tamo nanji dal anjam gotranjeqnaq Qotei a nanjo une deqa minjin oqeteqnu. Dal anjam sosai qamu iga na tamo nanji endegsi minjrqa keresai qamu, “Ningi dal anjam gotranjeqnum.”

<sup>16</sup> Qotei a Abraham qa ti aqa moma bunuqna branteqnum qaji nanji qa ti are boleiyosiq ingi bole bole nanji enjrqa marej. Deqa tamo nanji Abraham aqa kumbra dauryosib Qotei qa nanjo areqalo singilateqnum qaji nanji ingi bole bole di oqab. Tamo nanji dal anjam ejunub qaji nanji segi ingi di oqasai. Tamo kalil Qotei qa nanjo areqalo singilateqnum qaji nanji dego ingi di oqab. Abraham a iga kalil gago moma matu. <sup>17</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “O Abraham, e ni giltmem deqa ni tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanjo moma matu sqam.” O ijo was ningi quiy. Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa a Qotei aqa namgalaq di gago moma matu unu. Qotei qujai di tamo moreño qaji nanji olo subq na tigeltjreqnu. A segi na marnaqa ingi ingi kalil nami sosai qaji di brantelenej.

<sup>18</sup> Qotei a kiyersim aqa anjam a nami Abraham minjej qaji di dauryqas di Abraham a poiyoasai. Ariya a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq marej, “Bole, Qotei na aqa anjam di dauryqas.” Aqa kumbra dena a tamo ungasari gargekoba sawa sawa kalilq di unub qaji nanjo moma matu brantej. Agi Qotei a nami Abraham endegsi minjej, “Ino moma nanji tulan gargekobaqab.” <sup>19</sup> Abraham a angro saiqoji soqnej. Aqa wausau 100. Deqa aqa singila koboej. Aqa naun Sara a dego tulan qeliej. Deqa a angrotqa keresai. Abraham a di qalieosiq ariya a Qotei qa aqa areqalo singilatqa uratosai. <sup>20</sup> Anjam Qotei na nami minjej qaji a deqa are qalsiq soqnej. A areqalo aiyeltosai. A Qotei qa aqa areqalo singilatosiq aqa ñam soqtoqnej. <sup>21</sup> A endegsi qalieej, “Bole, anjam Qotei na nami merbej qaji di a dauryqa kere.” <sup>22</sup> Abraham a degsi Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej.

<sup>23</sup> Anjam di Qotei aqa nengrenq di unu. Anjam agiende, “Qotei na Abraham a tamo bole une saiqoji qa minjej.” Anjam di Abraham qa segi nengrenyosai. <sup>24</sup> Iga kalil qa dego anjam di nengrenyeb. Iga dego Qotei qa gago areqalo singilateqnum deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Qotei agi gago Tamo Koba Yesus subq na tigeltej qaji a qa gago areqalo singilateqnum. <sup>25</sup> Qotei a Yesus uratonaga jeu tamo nanji na a qalnab moiyej. Qotei na Yesus degyej. Di kiyaya? A gago une kobotetgwajqa deqa. Onaqa Qotei na Yesus olo subq na tigeltosiq gam dena iga tamo bole une saiqoji qa mergej.

## 5

*Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej*

<sup>1</sup> Ariya iga Yesus qa gago areqalo singilatem deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Gago Tamo Koba Yesus Kristus a jeu kobotej deqa iga Qotei ombla are qujaitosim unum. <sup>2</sup> Yesus na gam waqtetgonana iga a qa gago areqalo singilatem. Bati deqa Qotei a iga qa are boleiyey. Qotei aqa kumbra di iga bini ojsim tigelejunum. Deqa iga Qotei na lan qureq joqsim oqsim dia iga a ombla sqajqa tariñeqnum. Iga deqa tulan areboleboleiqnu. <sup>3</sup> Iga deqa segi areboleboleigosai. Iga gulbe eqnum deqa ti areboleboleiqnu. Di kiyayaqa? Iga qalieonum, gulbe dena iga singilatgeqnaqa iga singila na tigelejunum. <sup>4</sup> Iga singila na tigelejunum deqa iga gulbe di gotranjeqnamqa Qotei na iga nugoqnsiq iga qa tulan areareteqnu. Gago kumbra dena iga Qotei na lan qureq joqsim oqwaqqa tariñoqnsim unum. <sup>5</sup> Ariya iga lan tariñoqnsim unum. Qotei na aqa Mondor Bole iga egej deqa Mondor dena aqa qalaqalaiyo kumbra gago are miligiq di atej unu.

<sup>6</sup> Iga nami Qotei qoreiyo qaji tamo soqnem deqa iga gago segi jejamu aqaryaiyqa keresai. Iga degsi sonamqa Kristus a iga qa moiyej. Qotei a bati giltonaqa a iga qa moiyej. <sup>7</sup> Bole, iga mandam tamo unum deqa iga na tamo bole bei aqaryaiyqa osim a qa moiqasai. Tamo tulan boledamu bei soqnim a qa kiyo iga moiqom. <sup>8</sup> Ariya Kristus a iga bul sai. Iga une tamo sonamqa a iga qa moiyej. Aqa kumbra dena Qotei na iga osorgej, a iga tulan qalaqalaigeqnu. <sup>9</sup> Kristus a moinaqa aqa leñ aiyej deqa Qotei a iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Deqa iga bole qalieonum, mondon Qotei a Kristus aqa wau dena iga torei elenqas. Amqa aqa minjin oqwa batiamqa iga so bole sqom. <sup>10</sup> Iga Qotei ti jeu sonamqa aqa Niri a jeu kobotqa marsiq moiyej deqa bini iga Qotei ombla geregere unum. Deqa iga bole qalieonum, Yesus aqa nambile na Qotei a iga torei elenqas. <sup>11</sup> Anjam bei dego unu. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa singila na iga Qotei ombla geregere unum deqa iga tulan areboleboleiqnqas.

*Adam a moiyo qa utru, Yesus a nambile qa utru*

<sup>12</sup> Iga qalie, tamo qujai Adam a une atej. Aqa une dena tamo ungasari kalil nanqi dego une elenqeb. Adam a une ti soqnej deqa a moiyej. Tamo ungasari kalil nanqi dego une atoqnsib moreñoqneb. <sup>13</sup> Dal anjam a bosaisonaqa tamo ungasari kalil nanqi une atoqnsib laqneb. Dal anjam sosai deqa Qotei a nanqi une geregere ubtosaiqnej. <sup>14</sup> Adam a soqnej dena bosiq Moses aqa bati qa tamo ungasari kalil nanqi moreñoqneb. Bole, dal anjam qujai Adam na gotranjej qaji di tamo bei na gotranjosai. Adam a segi na gotranjej. Ariya moiyo na nanqi kalil ojesoqnej.

Adam a Kristus bunuqna bqas qaji a sigitej. <sup>15</sup> Ningi quiy. Qotei a iga qa are boleiyosiq Yesus egej aqa kumbra de ti Adam aqa une ti ombla kerekere sai. Tamo qujai Adam a une atej deqa tamo ungasari gargekoba nanqi moreñoqneb. Ariya Qotei a olo tamo ungasari gargekoba nanqi qa are tulan boleiyosiq tamo qujai Yesus Kristus enjrej. Qotei aqa kumbra dena Adam aqa kumbra tulan bunyejunu. <sup>16</sup> Qotei na iga Yesus egej aqa kumbra de ti Adam aqa une ti ombla kerekere sai. Adam a une qujai yej deqa Qotei na tamo ungasari nanqi peginjrsiq nanqi jejamuq di une qametnjrej. Ariya tamo ungasari nanqi une gargekoba yoqneb deqa Qotei a olo nanqi qa are boleiyosiq Yesus enjrej. Osiq nanqi tamo bole une saiqoji qa minjrej. <sup>17</sup> Tamo qujai Adam a Qotei aqa dal anjam gotranjej deqa tamo ungasari kalil nanqi moreñeqnub. Ariya tamo qujai Yesus Kristus aqa wau na tamo ungasari Qotei a nanqi qa are boleiyeqnu qaji nanqi nambile osib mandor kokba gaigai sqab. Tamo ungasari nanqi di Qotei na tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Qotei aqa kumbra dena Adam aqa kumbra tulan bunyejunu.

<sup>18</sup> Deqa ningi quiy. Tamo qujai Adam a dal anjam gotranjej. Aqa kumbra dena Qotei na tamo ungasari kalil nanqi peginjroqnsiq nanqi jejamuq di une qametnjreqnu. Dego kere tamo qujai Kristus a kumbra bole yej. Aqa kumbra dena Qotei a tamo ungasari kalil



nanği tamo bole une saiqoji qa minjroqnsiqa nambile enjreqnu. <sup>19</sup> Tamo qujai Adam a Qotei aqa anjam gotranjeje. Aqa kumbra dena tamo unğasari gargekoba nanği dego une eleneb. Dego kere tamo qujai Kristus a Qotei aqa anjam dauryeje. Aqa kumbra dena tamo unğasari gargekoba nanği tamo bole une saiqoji sqab.

<sup>20</sup> Dal anjam a bonaqa tamo unğasari nanngo une kobaonaqa nanği dal anjam gotranjoqnebe. Nanngo une kobaej bati deqa Qotei a olo nanği qa are tulanj boleiyeje. <sup>21</sup> Une aqa kumbra na moiyo babtosiqa iga singila na taqatgesoqnej. Ariya bini Qotei a iga qa are tulanj boleiyeqnu kumbra dena iga olo taqatgejunu. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na Qotei a iga qa are tulanj boleiyoqnsiqa iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Kumbra dena iga nambile gaigai sqom.

## 6

### *Iga Kristus beteryosim a koba na moiyoqnsiqa*

<sup>1</sup> Ariya iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom kiyo, “Unğum, iga une gargekoba yoqnoqom. Yim dena Qotei a iga qa are tulanj boleiyoqnsiqa.” Iga degsi marqom kiyo?

<sup>2</sup> Sai bole sai. Iga moiyoqnsiqa une aqa kumbra uratem. Deqa iga olo une yoqnoqom e? Sai. <sup>3</sup> Iga Kristus Yesus beteryosim aqa nam na yanso em. Kumbra dena iga a koba na moiyoqnsiqa. Niği di qaliesai kiyo? <sup>4</sup> Iga yanso osim dena iga Kristus beteryosim a koba na moiyoqnsiqa. Deqa Abu na iga Kristus koba na subq atobuleje. Osiqa aqa singila kobaquja na olo Kristus subq na tigelteje. Deqa iga dego a ti nambile bunuj osim kumbra bole dauryoqnsiqa.

### *Iga Kristus beteryosim olo subq na tigelqom*

<sup>5</sup> Kristus a moiyeje deqa iga a beteryosim a ti moiyoqnsiqa. A olo subq na tigeleje dego kere iga kamba a beteryosim olo subq na tigelqom. <sup>6</sup> Iga qalie, une aqa singila a gago jejamuq di waueqnu. Singila di koboqajqa deqa gago areqalo namij a Kristus ombla namburbasq di moiyeje. Deqa bini iga olo une aqa kanğal tamo bul sqasai. <sup>7</sup> Iga moiyoqnsiqa tamo bulem deqa une na iga olo ojqa keresai.

<sup>8</sup> Od, iga Kristus ombla moiyoqnsiqa deqa iga qalieonum, iga a ombla olo nambile sqom. <sup>9</sup> Iga qalie, Kristus a subq na tigeleje deqa a olo bunu moiqa keresai. Moiyoqnsiqa na a olo taqatqa keresai. <sup>10</sup> A bati qujai qa moiyeje. Aqa kumbra dena a na une aqa singila koboteje. Ariya bini a olo nambile unu di a Qotei ombla nambile unub. <sup>11</sup> Dego kere niği endegsib are qaliy. Niği moiyoqnsiqa deqa niği olo une aqa kanğal tamo bul sosai. Niği Kristus Yesus beteryosib Qotei ombla nambile unub.

<sup>12</sup> Deqa une a nungo jejamu taqatqa laqnimqa niği na olo saidiy. Niği degyqab di niği nungo jejamu qa areqalo uge uge dauryoqnsiqa. Nungo jejamu agi bunuqna moiqa. <sup>13</sup> Une a nungo singa ti banj ti taqatqa laqnimqa niği na olo saidiy. Niği degyqab di niği kumbra uge uge dauryoqnsiqa. Niği subq na olo tigelobulosib nambile unub deqa niği nungo segi jejamu ti banj ti singa ti Qotei yibqa a segi na taqatqa. Yim dena niği kumbra bole dauryoqnsiqa. <sup>14</sup> Une na niği olo taqatngwasai. Di kiyaqqa? Niği dal anjam aqa sorgomq di sosai. Qotei a niği qa are boleiyeje kumbra di aqa sorgomq di niği unub.

### *Iga kumbra bole aqa kanğal tamo bul unum*

<sup>15</sup> Od, iga olo dal anjam aqa sorgomq di sosai. Qotei a iga qa are boleiyeje kumbra di aqa sorgomq di iga unum. Deqa iga kiyerqom? Iga une yoqnoqom e? Sai bole sai. <sup>16</sup> Niği qalie, niği nungo segi jejamu osib tamo bei yosib aqa anjam dauryoqnsiqa di niği aqa kanğal tamo sqab. Dego kere niği une dauryoqnsiqa di niği une aqa kanğal tamo bul sqab. Osib niği morenqab. Ariya niği Qotei aqa kanğal tamo sosib aqa anjam dauryoqnsiqa di niği tamo bole une saiqoji sqab. Di niği qaliesai kiyo? <sup>17</sup> Bole, nami niği une aqa kanğal tamo bul soqnebe. Sonabqa bunuqna Qotei na niği anjam bole

merngonaq qusibqa nungo are miligiq na dauryoqneb. Qotei a degyej deqa iga na a tulan binjiyoqnqom. <sup>18</sup> Nungo une na ningi tonto talq di breingobulonaq sonabqa Qotei a dena ningi olo elenej. Deqa bini ningi kumbra bole aqa kanjal tamo bul unub. <sup>19</sup> O ijo was, e mandam tamo nanjo kumbra qa ningi yawo anjam merngeqnum. Di kiyaga? Ningi ijo anjam endi geregere poingosai deqa. Nami ningi na nungo singa ti ban ti nanji odnjreqnabqa nanji kumbra jiga ti kumbra uge ti nanjo kanjal tamo bul sosibqa ningi kumbra ugeq breingoqneb. Ariya bini ningi na olo nungo singa ti ban ti minjribqa nanji kumbra bole aqa kanjal tamo bul soqnebe. Yim gam dena Qotei na ningi aqa segi kumbra boleq di atimqa ningi dauryoqnqab.

<sup>20</sup> Nami ningi une aqa kanjal tamo bul soqneb. Bati deqa ningi kumbra bole aqa kanjal tamo bul sosai. <sup>21</sup> Kumbra uge uge ningi nami yoqneb qaji dena ningi aqaryaingosai oqneb. Agi bini ningi kumbra deqa jemaingeqnu. Kumbra dena tamo nanji moiyo gam tureqnu. <sup>22</sup> Ariya nungo une na ningi tonto talq di breingobulonaq sonabqa Qotei a dena ningi olo elenej. Deqa bini ningi Qotei aqa segi kanjal tamo unub. Deqa ningi ingi boledamu oqab. Ingi boledamu agiende. Qotei na ningi aqa segi kumbra boleq di atimqa ningi dauryoqnqab. Osib ningi nambile gaigai sqab. <sup>23</sup> Une na aqa kanjal tamo nanji awai enjreqnu. Awai agiende. Nanji moreneqnu. Ariya Qotei na iga ingi boledamu laja egeqnu. Ingi boledamu di agi iga nambile gaigai sqom. Nambile di iga gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na oqom.

## 7

### *Iga kumbra bunuj dauryoqnqom*

<sup>1</sup> O ijo was, ningi dal anjam qalie unub deqa e na endegsi merngwai. Ningi qalie, tamo a moiyo saisoqnimqa dal anjam na a taqatoqnqas. A moiyimqa dal anjam na a olo taqatqasai. <sup>2</sup> Deqa uja bei a tamo ti soqnimqa aqa tamo a moiyo saisoqnim a tamo bei ombla sqa keresai. Dal anjam na getentejunu. Aqa tamo moiyimqa di a na olo tamo bei oqa kere. Dal anjam na getentosai. <sup>3</sup> Deqa aqa tamo soqnim a tamo bei ombla sqas di iga endegsi marqom, a sambala uja. Aqa tamo moiyimqa a na olo tamo bei oqa kere. Dal anjam na getentosai. Deqa a na tamo bei oqas di a sambala uja sqasai.

<sup>4</sup> Deqa ijo was ningi quiy. Ningi Kristus aqa jeamu beteryosib a ombla moreneb deqa ningi olo dal anjam aqa sorgomq di sosai. Ningi tamo bei agi Kristus subq na tigelej qaji aqa segi tamo ungasari unub. Deqa iga kumbra bole bole Qotei a tulan areareteqnu qaji di yoqnqom. <sup>5</sup> Nami iga areqalo namij aqa kumbra dauryoqnem. Bati deqa dal anjam na gago banq di gago singaq di gago jeamuq di areqalo uge uge tigelteqnaqa iga une atoqnem. Osim kumbra dena iga moiyo gam turoqnem. <sup>6</sup> Dal anjam na iga tonto talq di breigobulonaq soqnem. Ariya bini iga Kristus ombla moiyo bulej unum deqa iga olo dal anjam aqa kanjal tamo bul sosai. Iga Qotei waueteqnum. Iga dal anjam nami nengrenyeb qaji deqa are qalsim Qotei wauetosaieqnum. Mondor na kumbra bunuj iga osorgej deqa iga Qotei waueteqnum.

### *Gago une na iga moiyo tgej*

<sup>7</sup> E maronum, dal anjam a gago areqalo uge uge tigelteqnaqa iga une atoqnem. Deqa iga kiyersi marqom? Dal anjam a une tamo bulej e? Sai bole sai. Dal anjam na ijo une e osorbeqnu. Osorbosai qamu e une poibosai qamu. Dal anjam a marej, “Ni ino was aqa ingi ingi qa mamaulmaiq.” Degsi marosai qamu mamaul kumbra di uge e degsi poibosai qamu. <sup>8</sup> Ariya dal anjam bej dena une a gam itosiq igo are miligiq di mamaul kumbra gargekoba babtelenoqnej. Dal anjam bosai qamu une a moiyo bulosiq uliejunu qamu. <sup>9</sup> Nami e Qotei aqa dal anjam qalieosaisosimqa bati deqa e nambile soqnem. Ariya bunuqna Qotei aqa dal anjam ijoq bonaqa ijo une a nambile so bulosiq tigelej. <sup>10</sup> Onaqa dena e moiyo. Dal anjam aqa wau utru agi tamo nanji nambile enjraqajqa. Ariya e dal

anjam dena n̄ambile osai. Dal anjam na e moiyoṭbej. <sup>11</sup> Di kiyāqa? Dal anjam bej dena une a gam itosiqa e gisaṇbej. Kumbra dena une na e moiyoṭbej.

<sup>12</sup> Deqa iga dal anjam qa kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Dal anjam a bole. A Qotei aqa segi dal anjam. A Qotei aqaq na bej. Dal anjam mutu kalil di Qotei aqa segi anjam. Anjam di bole tiṅtiṅ kalil. <sup>13</sup> Deqa e kiyersi marqai? Dal anjam bole dena e lubsiaq moiyoṭbej degsi marqai e? Sai bole sai. Une na e moiyoṭbej. Dal anjam bej dena une a gam itosiqa e moiyoṭbej. Dal anjam na une aqa kumbra boleq atnaqa iga unsim qalieem, bole, une a tulaṅ ugedamu.

### *Gago une na iga taqatgejunu*

<sup>14</sup> Iga qalie, dal anjam a Qotei aqa Mondor aqaq na bej. Ariya e areqalo namijq di unum deqa une na e tonto talq di waibobulej unum. <sup>15</sup> Kumbra e yeqnum qaji di aqa utru e poibosai. Kumbra bole e yqajqa arearetbeqnu qaji di e olo yosaieqnum. Ariya kumbra uge e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo yeqnum. <sup>16</sup> Kumbra uge e yeqnum qaji di e yqajqa arearetbosaieqnu. Ijo kumbra dena ijo areqalo babteqnu. Ijo areqalo agiende, Qotei aqa dal anjam a bolequja. <sup>17</sup> Deqa e qalieonum, e segi na kumbra uge di yosaieqnum. Une ijo miligiq di unu qaji a na kumbra uge di yobuleqnu. <sup>18</sup> E qalieonum, ijo miligiq di iṅgi bole bei sosai. E ijo areqalo namij qa maronum. Bole, e kumbra bole yqajqa arearetbeqnu. Ariya e kumbra bole di yosaieqnum. <sup>19</sup> Kumbra bole e yqajqa arearetbeqnu qaji di e yosaieqnum. Kumbra uge e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo yeqnum. <sup>20</sup> Kumbra uge e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo yeqnum deqa e qalieonum, e segi na kumbra uge di yosaieqnum. Une ijo miligiq di unu qaji a na kumbra uge di yeqnu.

<sup>21</sup> Deqa e kumbra endeqaji uneqnum. E kumbra bole yqajqa arearetbeqnaqa kumbra uge na olo gam getentetbeqnu. <sup>22</sup> Bole, ijo miligiq di e Qotei aqa dal anjam qa tulaṅ arearetbeqnu. <sup>23</sup> Ariya e kumbra endeqaji uneqnum. Une a ijo baṅq di ijo siṅgaq di ijo jejamuq di wauoqnsiqa Qotei aqa dal anjam ijo areqaloq di unu qaji di qoto iteqnu. Une di siṅgila koba. Deqa a na e tonto talq di waibobuloqnsiqa ijo baṅ ti ijo siṅga ti ijo jejamu ti di siṅgila na taqateqnu. <sup>24</sup> Gulbe dena e tulaṅ ugetbeqnu! Deqa tamo yai na aqaryaibimqa e ijo jejamu moiqaq qaji endi olo uratqai? <sup>25</sup> Od, e qalieonum. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na Qotei na aqaryaibimqa e ijo jejamu endi uratqai. Deqa e Qotei tulaṅ binjiyoqnsiy sqai. Bole, e ijo segi areqalo na Qotei aqa dal anjam dauryeqnum. Ariya e ijo areqalo namij na une aqa kumbra dauryeqnum.

## 8

### *Kristus a gago une kobotosiqa Qotei aqa Mondor Bole iga egej*

<sup>1</sup> O ijo was kalil, iga Kristus Yesus beteryejunum deqa Qotei na gago jejamuq di olo une qametgwasai. Deqa iga awai uge oqasai. <sup>2</sup> N̄ambile qa Mondor a Kristus Yesus aqa wau na niṅgi aqaryaingej deqa une ti moiyo ti na niṅgi olo taqatṅgwa keresai. <sup>3</sup> Qotei na aqa segi N̄iri Yesus qarinyonaqa a une tamo bulosiqa gago une kobotqa bonaqa aqa segi jejamuq di Qotei a gago une aqa awai uge atsiqa dena une aqa siṅgila kobotej. Iga gago areqalo namij na dal anjam dauryqa keresai deqa Qotei na iga degsi aqaryaigej. <sup>4</sup> Deqa bini iga gago jejamu qa areqalo namij na walweloṣaieqnum. Iga Qotei aqa Mondor aqa kumbra na walweleqnum. Osim dena iga dal anjam aqa kumbra bole geregere dauryoqnsim kereteqnum.

<sup>5</sup> Tamo naṅgi areqalo namij aqa kumbra na walweleqnum qaji naṅgi areqalo namij dauryeqnub. Ariya tamo naṅgi Mondor aqa kumbra na walweleqnum qaji naṅgi Mondor aqa areqalo dauryeqnub. <sup>6</sup> Tamo naṅgi areqalo namij dauryoqnaqab di naṅgi moreṅqab. Ariya tamo naṅgi Mondor aqa areqalo dauryoqnaqab di naṅgi lawo na n̄ambile sqab. <sup>7</sup> Tamo naṅgi areqalo namij dauryeqnub qaji naṅgi Qotei ti jeu atoqnsib unub. Di

kiyaqa? Nanġi Qotei aqa dal anjam aqa sorgomq di sosai deqa. Nanġi dal anjam dauryqa keresai bole sai. <sup>8</sup>Tamo nanġi areqalo namij na walweleqnu qaji nanġi kumbra Qotei a areareteqnu qaji di dauryqa keresai.

<sup>9</sup> Ariya ninġi areqalo namij aqa kumbra na walwelosaieqnu. Qotei aqa Mondor a nunġo are miligiq di unu deqa ninġi Mondor aqa kumbra na walweleqnu. Tamo a Kristus aqa Mondor ti sqasai di a Kristus aqa tamo sqa keresai. <sup>10</sup> Ninġi une ti unub deqa nunġo jejamu moiqa. Ariya Kristus a nunġo are miligiq di unu deqa ninġi Qotei aqa nġamgalaq di tamo bole une saiġoġi unub. Deqa Mondor na ninġi nġambile enġwas. <sup>11</sup> Qotei na aqa Niri Kristus Yesus subq na tigeltej. Qotei aqa Mondor a nunġo are miligiq di unu deqa Qotei na nunġo jejamu moiqa qaji di dego subq na tigeltosim ninġi nġambile enġwas. Di Mondor aqa sinġila na ninġi nġambile enġwas.

### *Iga Qotei aqa anġro tinġin unum*

<sup>12</sup> Deqa ijo was, iga areqalo namij aqa kumbra na walwelqasai. <sup>13</sup> Ninġi areqalo namij aqa kumbra na walwelqab di ninġi morenqab. Ariya ninġi Mondor aqa sinġila na nunġo jejamu aqa kumbra moiġotqab di ninġi nġambile sqab. <sup>14</sup> Tamo unġasari kalil Qotei aqa Mondor na gam osornjreqnaq walweleqnu qaji nanġi Qotei aqa anġro tinġin unub. <sup>15</sup> Qotei na ninġi laġa kaġgal tamo sqajqa marsiq aqa Mondor ninġi enġosai. Ninġi laġa kaġgal tamo sqab di ninġi ulaqab. Qotei na ninġi aqa segi anġro tinġin sqajqa marsiq aqa Mondor ninġi enġej. Deqa ninġi endegsib Qotei meteqnu, “O ni gago Abu.” <sup>16</sup> Mondor a segi gago are miligiq di waueqnu deqa iga endegsi boleq di mareqnu, “Bole, iga Qotei aqa anġro unum.” <sup>17</sup> Iga Qotei aqa anġro unum deqa mondoġ inġi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di egwas. Inġi di gago was Kristus a ejunu. Kristus a inġi di osaisosiq jaqatin qoboġiej. Deqa iga dego jaqatin qoboġyoqnu. Qoboġyosim mondoġ iga a ombla inġi di osim so bole gaġgai sqom.

### *Mondoġ Qotei na iga so bole egwas*

<sup>18</sup> Mondoġ Qotei na so bole di babtosim iga egwas. E are qalonum, so bole de ti jaqatin iga bini eqnu qaji de ti ombla kerekere sai. So bole dena gago jaqatin kalil tulaġ bunjesqas. <sup>19</sup> Mondoġ Qotei na aqa segi anġro nanġi babtelenqas. Nanġi babtqajqa bati di Qotei a nami atej. Inġi inġi kalil Qotei a gereiyelenej qaji nanġi na bati di unqajqa deqa tariġoqnsib nġam atoqnsib endegsib nenemeqnu, “Bati gembu bati di brantqas?” <sup>20</sup> Bini inġi inġi kalil nanġi di ugeosib unub. Nanġo segi areqalo na nanġi ugeosai. Qotei a segi na nanġi ugetnjrej. Deqa kumbra bole bole Qotei na mondoġ nanġi enjrqas qaji deqa tariġoqnsib unub. <sup>21</sup> Qotei na inġi inġi kalil di nanġi ugetnjrsiq tonto talq di breinjrobulej unub. Ariya mondoġ bati Qotei a nami atej qaji di brantimqa a na inġi inġi kalil di olo boletnjrimqa nanġi aqa anġro nanġi ti koba na tulaġ bole sqab.

<sup>22</sup> Iga qalie, inġi inġi kalil Qotei a gereiyelenej qaji nanġi jaqatin koba obuloqnsib akam ti unub. Nanġi nami jaqatin oqneb aġi bini oqnsib unub. Unġa a anġrotqa osiq jaqatin eqnu dego kere. <sup>23</sup> Inġi inġi kalil di nanġi segi akamosai. Iga Qotei aqa Mondor ejunum qaji iga dego jaqatin oqnsim akamoqnsim unum. Qotei na aqa Mondor iga egej deqa iga qalieonum, a olo so tulaġ boledamu dego iga egwas. Osim mondoġ a boleq di mergwas, “Ninġi ijo anġro kalil.” Iga bati di brantqajqa deqa tariġoqnsim unum. Bati di brantimqa Qotei na gago jejamu bulyetgosim jejamu bunuj egwas. <sup>24</sup> Qotei a iga elenej deqa bini iga jejamu bunuj di oqajqa tariġoqnsim unum. Iga degyeqnu. Di kiyaqa? Iga jejamu bunuj di osaiunum deqa. Tamo bei a inġi bole bei oqas di a kiyaqa inġi deqa olo tariġqas? <sup>25</sup> Iga qalie, iga jejamu bunuj di osaiunum deqa iga mondoġ oqom. Deqa bini iga gulbe qoboġyoqnsim tariġoqnsim unum.

<sup>26</sup> Iga sinġila saiġoġi unum deqa Qotei aqa Mondor na iga aqaryaieqnu. Iga inġi kiye qa pailjqajqa di iga geregere qaliesai. Iga pailjqajqa medabu gulbeigeqnaqa gago are miligiq na akamoqnsim pailyeqnu. Deqa Mondor a segi na iga aqaryaigwa osiq iga

qa pailyeqnu. <sup>27</sup> Qotei agi tamo nanjo are miligi uneqnu qaji a Mondor aqa areqalo qalieeqnu. Deqa a na Mondor minjeqnaq quoqnsiq aqa segi tamo ungasari nanji qa pailyeqnu.

<sup>28</sup> Iga qalieonum, tamo kalil Qotei qalaqalaiyeqnu qaji nanji Qotei na gegerereinjre-qnu. A nami nanji elenqa osiq metnjrej deqa kumbra bei na nanji ugetnjrq keresai. Kumbra kalil nanjoq di branteqnu qaji dena nanji olo boletnjreqnu. <sup>29</sup> Tamo kalil Qotei a nami nanji qa qalieej qaji nanji di a na giltnjrej dego. Nanji aqa Niri Yesus a bulosib aqa segi kumbra bole dauryqajqa deqa osiq nanji giltnjrej. Gam dena Yesus a Qotei aqa angro gargekoba nanjo was matu sqas. <sup>30</sup> Ariya tamo kalil Qotei na giltnjrej qaji nanji di a na metnjrej dego. Tamo kalil a na metnjrej qaji nanji di a na tamo bole une saiqoji qa minjrej dego. Tamo kalil a na tamo bole une saiqoji qa minjrej qaji nanji di a na aqa segi so bole enjrej dego.

### *Gulbe bei na Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra getentqa keresai*

<sup>31</sup> O ijo was, Qotei na kumbra bole kalil di babteqnu deqa iga kiyersi marqom? Qotei na iga areigeqnu deqa tamo yai na iga olo jeutgwas? Tamo dego bei sosai. <sup>32</sup> Qotei na aqa segi Niri Yesus getentosai. A na Yesus qarinyonaq iga kalil qa bosiq moiyej. A na aqa segi Niri iga egej deqa iga qalieonum, a na ingi bole kalil dego iga egoqnqas.

<sup>33</sup> Qotei na iga giltgej deqa tamo yai na gago jejamuq di olo une qametgwas? Tamo dego bei sosai. Qotei a segi na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. <sup>34</sup> Deqa tamo yai na mergimqa iga gago une aqa awai uge olo oqom? Tamo dego bei sosai. Kristus Yesus a moisiq olo subq na tigelej. Deqa bini a Qotei aqa ban woq di awesosiqa iga qa Qotei pailyeqnu. <sup>35</sup> Kristus a segi na iga tulan qalaqalaigeqnu. Deqa tamo yai na Kristus aqa qalaqalaiyo kumbra di olo getentimqa a na iga qalaqalaigwasai? Tamo dego bei sosai. O ijo was, iga gulbe osimqa kiyo, jaqatin osimqa kiyo, tamo qudei na iga ugeugeigibqa kiyo, iga mam koba osimqa kiyo, gara saigimqa kiyo, kumbra uge bei na ugetgimqa kiyo, qoto bei gagoq di brantimqa kiyo Kristus a deqa iga qalaqalaigwasai e? Sai. <sup>36</sup> Bole, ingi uge uge di gagoq di brantoqnqab. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu,

“O Qotei, iga ino segi tamo ungasari unum deqa bati gaigai jeu tamo nanji na iga lugoqnsib moiyyotgeqnu. Nanji iga kaja du du bul edegosib iga lugwajqa laqnu.”

<sup>37</sup> Kristus na iga qalaqalaigej deqa ingi uge uge kalil di gagoq di brantoqnqas di unqum. A na gaigai iga singilatgeqnaqa iga qoto bunyoqnsim tigelejunum. <sup>38-39</sup> Od, Qotei na iga tulan qalaqalaigeqnu. Deqa e endegsi ijo are singilatosim qalieonum, ingi bei na Qotei getentqa keresai. Yim a na iga qalaqalaigwasai. Moiyo ti nambile ti lan angro nanji ti mondor singila nanji ti ingi ingi bini unub qaji nanji ti ingi ingi bunuqna brantelenqab qaji nanji ti ingi ingi singila ejunub qaji nanji ti ingi ingi lan goge di unub qaji nanji ti ingi ingi mandam sorgomq di unub qaji nanji ti ingi ingi Qotei na gereiyelenej qaji nanji ti kalil dena Qotei getentqa keresai. Yim a na iga qalaqalaigwasai. Gago Tamo Koba Kristus Yesus aqa singila na Qotei na gaigai iga qalaqalaigoqnsim sqas.

## 9

### *Pol a Israel nanji qa are gulbeiyonej*

<sup>1</sup> E Kristus aqa tamo unum deqa e ninji anjam bole merngeqnum. E gisan anjam merngosaeqnum. Mondor Bole na e areqalo ebeqnu deqa e qalieonum, ijo anjam endi bole. <sup>2</sup> E gaigai are tulan gulbeibeqnaqa are koba qaleqnum. <sup>3</sup> Osim endegsi pailyeqnum, “O Kristus, ni na e torei taqal waibosim ijo was agi Jekop aqa moma nanji olo kamba elename.” E degsi pailyeqnum. <sup>4</sup> Ijo was nanji di Israel tamo unub. Qotei na nanji aqa segi angro qa giltnjrej. A na louqajqa kumbra ti aqa segi rian ti aqa anjam nami singilatej qaji de ti aqa dal anjam ti nanji enjrej. Osiqa minjrej, “Mondor e na ninji ingi

bole bole enḡwai.”<sup>5</sup> Nanḡo moma utru nanḡi ñam koba ti soqneb. Nanḡoq dena Kristus a ñambabej. Kristus a segi Qotei. A inḡi inḡi kalil nanḡo gate. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

### *Qotei a Israel nanḡoq di kumbra kiye yej?*

<sup>6</sup> Qotei a nami ijo was nanḡi di inḡi bole bole enjrqqa marej. Ariya a na inḡi di nanḡi enjrosai. Deqa iga endegsi marqom kiyo, “Qotei aqa anjam ulonḡej”? Eo, iga degsi marqasai. Tamo kalil Israel nanḡo len na ñambabeb qaji nanḡi Israel tamo tintin sai.<sup>7</sup> Bole, nanḡi Abraham aqa len na ñambabeb. Ariya nanḡi kalil Abraham aqa anḡro tintin sai. Qotei a nami Abraham minjej, “Ino anḡro mel Aisak aqa len na qujai ino anḡro tintin nanḡi brantqab.”<sup>8</sup> Anjam di aqa utru agiende. Tamo nanḡo ai abu na nanḡi ñambabtnjrqab dena nanḡi Qotei aqa anḡro tintin brantqasai. Tamo nanḡi Qotei aqa anjam nami marej qaji di nanḡo areqaloq di sinḡilatqab dena qujai nanḡi Abraham aqa anḡro tintin brantqab.<sup>9</sup> Agi Qotei na Abraham anjam endegsi minjej, “Bati e nami atem qaji di brantimqa e olo inoq botqa ino ñauḡ Sara a anḡro mel oqas.”

<sup>10</sup> Qotei aqa anjam bei dego unu. Rebeka a aqaratonaaqa aqa anḡro mel aiyel Eso Jekop wo nanḡi ñambabeb. Nanḡo abu agi gago moma utru Aisak.<sup>11-12</sup> Ariya Qotei na anḡro mel qujai segi giltej. A anḡro di aqa kumbra bole bei qa are qalsiq giltosai. A segi na metosiq giltej. Deqa iga qalieonum, Qotei a gaigai aqa segi areqalo dauryoqnsiq tamo nanḡi giltinjqreḡnu. Deqa Rebeka aqa anḡro aiyel nanḡi di ñambabosaisosib kumbra bole ti kumbra uge ti yosaisonabqa Qotei na Rebeka endegsi minjej, “Anḡro namo ñambabqas qaji a na anḡro bunu ñambabqas qaji aqa sorgomq di sosim a kaḡgalyoqnqas.”<sup>13</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenḡrenḡyeb unu, “E Jekop qalaqalaiyeḡnum. E Eso qalaqalaiyosaieḡnum.”

<sup>14</sup> Deqa iga kiyersi marqom? Qotei a kumbra uge yej degsi marqom e? Sai. Iga degsi marqasai bole sai.<sup>15</sup> Agi Qotei a nami Moses endegsi minjej, “E tamo bei qa are boleibqa marsiy are boleibqas. E tamo bei qa dulqajqa are soqnim dulqai.”<sup>16</sup> Deqa ijo was ninḡi quiy. Qotei a tamo bei giltqas di a aqa segi areqalo na tamo deqa dulosim giltqas. A na tamo di aqa kumbra bole ti aqa are bole ti deqa osim giltqasai.<sup>17</sup> Agi a nami Isip nanḡo mandor koba a qa dulqa uratosiqa endegsi minjej, “E ijo sinḡila kobaquja ni osormitqa tamo unḡasari kalil nanḡi unsib sawa sawa kalilq di ijo ñam mare mare laqnqab. Utru deqa e ni mandor koba atem.” Qotei aqa anjam di nami nenḡrenḡyeb unu.<sup>18</sup> Deqa ijo was, iga endegsi qalieonum. Qotei a tamo bei qa dulqa are soqnim a tamo deqa dulqas. Ariya a tamo bei aqa areqalo getentqa are soqnim a getentqas.

<sup>19</sup> Ariya ninḡi e endegsib merbqab, “Qotei a kumbra degyeḡnu deqa a kiyaaqa olo iga une ti qa mergeḡnu? Qotei a gaigai aqa segi areqalo dauryeḡnu deqa tamo yai a Qotei aqa areqalo di olo uratqa kere? Tamo dego bei sosai.”<sup>20</sup> O tamo, ni tamo kiyero deqa ni Qotei degsi ñirinḡtam? Tamo bei a web gereiyim web na tigelosim endegsi minjqas kiyo, “Ni kiyaaqa e degsi gereibonum?” A degsi minjqqa keresai.<sup>21</sup> Web gereiyi tamo a aqa segi areqalo na mandam onḡol aiyel osimqa web aiyel gereiyqas. Web bei tulaḡ boledamu gereiyqas. Di inḡi goiqajqa. Ariya web bei bolesai laḡa wau qudei qa gereiyqas. Web gereiyi tamo a degyqas di a kumbra uge yqo e? Sai. A kumbra bole yqo.

<sup>22</sup> Qotei a dego kumbra di yeḡnu. Agi a na aqa minjin boleq ateqnu. Di kiyaaqa? Tamo unḡasari nanḡi aqa sinḡila qalieqajqa deqa. Tamo unḡasari Qotei a nanḡi qa minjin oqeteḡnu qaji nanḡi padalqa gamq di unub. Ariya a na nanḡi urur padaltnjrosaiyeḡnu. A nanḡi qa tariḡsokobaiyeḡnu.<sup>23</sup> A degyeḡnu. Di kiyaaqa? Tamo unḡasari a nanḡi qa duleḡnu qaji nanḡi aqa so bole qalieqajqa deqa. Aqa so bole di tulaḡ boledamu. Nanḡi aqa so bole di oqajqa deqa a na nami giltinḡrej.<sup>24</sup> Tamo unḡasari Qotei a nanḡi qa duleḡnu qaji nanḡi di agi iga. A na iga metgej. A Juda nanḡo segiq dena iga metgosai. A sawa bei bei qaji nanḡoq dena dego iga metgej.<sup>25</sup> Agi Hosea a nami Qotei aqa medabu osiqa

anjam bei endegsi nenngrenyej, “Tamo nami ijo tamo sosai qaji nanngi di e na olo minjrqai, ‘Ninggi ijo segi tamo unub.’ Tamo nami e na qalaqalainjrosaiocnem qaji nanngi di e na olo qalaqalainjrqai. <sup>26</sup> E nami sawa bei bei qaji nanngi endegsi minjrem, ‘Ninggi ijo tamo sai.’ Ariya bunuqna e na nanngi endegsi minjrqai, ‘Ninggi ijo segi angoro unub. Agi e Qotei nambile unum qaji.’ ”

<sup>27</sup> Aisaia a dego Qotei aqa medabu osiqa Israel nanngi qa are qalsiq anjam endegsi marej, “Israel nanngo moma nanngi ulul bul tulan gargekobaqab. Ariya nanngo ambleq dena Qotei a tamo quja quja segi elenqas. <sup>28</sup> Od, Tamo Koba a na mandamq endi tamo ungasari nanngi urur nolanwotnjrqas.” <sup>29</sup> Aisaia a anjam bei dego endegsi marej, “Qotei singila koba ti unu qaji a na iga quja quja uratgonaq iga bole soqnem. A na iga padaltgosai. Padaltgej qamu iga Sodom ti Gomora ti bulosim kalil padalekriter qamu.”

### *Israel nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilatosa*

<sup>30</sup> Deqa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Sawa bei bei qaji nanngi tamo bole une saiqoji sqajqa gam namosaiocneb. Ariya nanngi gam di iteb. Gam agiende. Nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilateqneb gam dena nanngi tamo bole une saiqoji unub. <sup>31</sup> Ariya Israel nanngi Moses aqa dal anjam dauryqajqa waukobaqneb. Nanngi are qaloqneb, “Gam dena iga Qotei aqa nangalaq di tamo bole une saiqoji sqom.” Ariya nanngi dal anjam dauryocneb gam dena nanngi tamo bole une saiqoji sosai. <sup>32</sup> Di kiyaya? Nanngi tamo bole une saiqoji sqajqa marsib Yesus qa nanngo areqalo singilatqa urateb deqa. Nanngi maroqneb, “Iga segi waukobaosim dena iga tamo bole une saiqoji sqom.” Nanngi degsib maroqnsib tal ai utru quraqyoqnsib mangaloqneb. <sup>33</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Ninggi quiy. E na tal ai utru bei osiy tal singilatqajqa deqa Saion qureq di tigeltit sqas. Tal ai utru di tamo nanngi quraqyosib mangalqab. Ariya tamo nanngi tal ai utru deqa nanngo areqalo singilatqab di nanngi jemainjrqasai.”

## 10

### *Israel nanngi Qotei aqa kumbra qaliesai*

<sup>1</sup> O ijo was, e Israel nanngi qa are koba qaloqnsim endegsi pailyeqnum, “O Qotei, ni na Israel nanngi elename.” <sup>2</sup> E qalieonum, Israel nanngi Qotei qa tulan singilaeqneb. Ariya nanngi powo na degyosaieqneb. <sup>3</sup> Nanngi Qotei aqa nangalaq di tamo bole une saiqoji sqajqa gam qaliesai. Deqa nanngi nanngo segi singila na tamo bole une saiqoji sqajqa waueqneb. Nanngi Qotei aqa gam na tamo bole une saiqoji sqajqa urateqneb. <sup>4</sup> Iga qalie, Kristus a Moses aqa dal anjam kalil keretekritej. Deqa tamo ungasari kalil Kristus qa nanngo areqalo singilateqneb qaji nanngi Qotei aqa nangalaq di tamo bole une saiqoji unub.

<sup>5</sup> Israel nanngi tamo bole une saiqoji sqa marsibqa dal anjam dauryeqneb. Moses a nami nanngi qa osiqa anjam endegsi nenngrenyej, “Tamo a dal anjam mutu kalil torei dauryekritqas di a nambile sqas.” Moses a anjam degsi nenngrenyej. <sup>6</sup> Ariya tamo nanngi Kristus qa nanngo areqalo singilateqneb qaji nanngi Qotei aqa nangalaq di tamo bole une saiqoji unub. Deqa Moses a nanngi qa osiqa anjam endegsi nenngrenyej, “Ninggi nunngo segi are miligiq na endegsib maraib, ‘Yai a lan qureq oqsim Kristus osim mandamq osi aiqas?’ ” <sup>7</sup> Moses a olo anjam bei dego endegsi nenngrenyej, “Ninggi endegsib maraib, ‘Yai a moiyo qureq aisim Kristus olo subq na tigeltqas?’ ” <sup>8</sup> Anjam di aqa utru agiende, “Qotei aqa anjam a jojom di unu. A isaq di sosai. A nunngo medabuq di unu. A nunngo are miligiq di dego unu.” O ijo was, tamo nanngo areqalo Yesus qa singilatqajqa anjam di agi iga mare mare laqnum. <sup>9</sup> Deqa ninngi nunngo medabu waqtosib Yesus a segi qujai Tamo Koba unu degsib boleq di mariy. Osib Qotei a Yesus subq na olo tigeltej anjam di nunngo are miligiq di singilatiy. Ninngi degyqab di Qotei na ninngi elenqas. <sup>10</sup> Gago are miligiq na iga Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu.

Gago medabu na iga Yesus aqa ñam soqtoqnsim boleq di mareqnum deqa Qotei na iga elenqnu.

<sup>11</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo nanngi Kristus qa nanngo areqalo singilatqab di nanngi jemainjrqasai.” <sup>12</sup> Od, iga Juda ti Grik ti kalil kerekere unum. Kristus a gago kalil qa Tamo Koba. Deqa a na tamo kalil a metoqnsib pailyeqnu qaji nanngi tulan geregereinjreqnu. <sup>13</sup> Agi Qotei aqa anjam bei endegsi unu, “Tamo kalil Tamo Koba aqa ñam metoqnsib pailyeqnu qaji nanngi a na elenqas.”

<sup>14</sup> Ariya tamo nanngi Kristus qa nanngo areqalo singilatqasai di nanngi kiyersib a metosib pailyeqab? Nanngi aqa anjam quqwasai di nanngi kiyersib a qa nanngo areqalo singilatqab? Anjam palonto tamo nanngi Kristus aqa anjam palontqasai di tamo nanngi kiyersib aqa anjam quqwab? <sup>15</sup> Kristus na anjam palonto tamo nanngi qarinjrqasai di nanngi kiyersib aqa anjam palontqab? Di keresai kalil. Ariya anjam palonto tamo nanngi agi beqnu. Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Anjam palonto tamo nanngi anjam bole osi beq nabqa tamo ungasari nanngi tulan areboleboleinjreqnu.”

### *Israel nanngi Qotei aqa anjam bole dauryosaieqnu*

<sup>16</sup> Tamo ungasari kalil nanngi Kristus aqa anjam bole di dauryeqnu e? Sai. Agi Aisaia a nami endegsi marej, “O Tamo Koba, tamo quja quja segi gago anjam nanngo areqaloq di singilateqnu.” <sup>17</sup> Deqa ijo was, iga qalieonum, iga gago dabkala na Qotei aqa anjam quqwom gam dena iga gago areqaloq di singilatqom. Anjam iga queqnum qaji di agi Kristus aqa medabuq na branteqnu.

<sup>18</sup> Ariya e ninngi endegsi nenemngwai. Israel nanngi Kristus aqa anjam bole di nami quosai kiyo? Sai. Nanngi quoqneb. Agi nengren endegsi unu, “Qotei aqa anjam di gilsiq sawa sawa kalil keretonaqa tamo ungasari kalil nanngi quoqneb.” <sup>19</sup> Deqa e ninngi olo nenemngwai. Israel nanngi anjam di aqa utru poinjrosai kiyo? Sai. Nanngi poinjrej. Agi Moses a nami Qotei aqa anjam bei endegsi marej, “Sawa bei bei qaji nanngi ñam saiqoji unub. Nanngi tamo bolesai. Nanngi e qa qaliesai dego. Ariya e na nanngi elenqai. Osiy ijo kumbra dena e na Israel nanngo are ugetetnjrit nanngi njirinqab.” <sup>20</sup> Aisaia a dego nami sawa bei bei qaji nanngi qa osiq Qotei aqa anjam endegsi singila na marej, “Tamo nanngi e qa namosaioqneb qaji nanngi e itbeb. Tamo nanngi e qa marosaioqneb qaji nanngi e nubeb.” <sup>21</sup> Ariya Aisaia a olo Qotei aqa medabu osiqa Israel nanngi qa endegsi marej, “E bati gaigai nanngi qa tariñoqnsim metnjreqnam nanngi olo diqoqnsib ijo anjam gotranyeqnu.”

## 11

### *Qotei a tamo quja quja segi elenjoqnsiq olo gargekoba uratnjreqnu*

<sup>1</sup> Deqa e ninngi endegsi nenemngwai. Qotei na aqa segi tamo ungasari agi Israel nanngi qoreinjrej e? Sai. E dego Israel tamo. E Abraham aqa moma. E Benjamin aqa len na nambabem. <sup>2</sup> Qotei na Israel nanngi qoreinjrosai. Nanngi aqa segi tamo ungasari unub. A nami nanngi qa qalieosiq giltnjrej. Agi Elaija aqa anjam bei nengrenq di unu. Aqa anjam di ninngi qaliesai kiyo? Elaija a Israel nanngo kumbra uge qa are qalsiq endegsi Qotei pailyej, <sup>3</sup> “O Tamo Koba, nanngi na ino medabu o qaji tamo nanngi ñumelenjoqnsib ino atra bijal niñaqyeqnu. E segi qujai ni daurmeqnum deqa nanngi na e lubqa laqnu.” Elaija a Qotei degsi pailyej. <sup>4</sup> Onaqa Qotei na kamba Elaija kiyersi minnej? A endegsi minnej, “Ni segi e daurbosai. Ijo tamo 7,000 nanngi dego e daurbegnu. Nanngi singa pulutosib gisan qotei Bal a qa louosaieqnu.” Qotei na Elaija degsi minnej.

<sup>5</sup> Dego kere bini Qotei a Israel tamo quja quja segi elenjoqnsiq olo gargekoba uratnjreqnu. Tamo nanngi a na elenqnu qaji di a nanngi qa are boleiyonaq giltnjrej. <sup>6</sup> A nanngo wau bole bei qa are qalsiq nanngi giltnjrosai. Nanngi wau bole yonab a deqa are qalsiq nanngi giltnjrej qamu a nanngi qa are boleiyey aqa kumbra di lanja ulonej qamu.



<sup>7</sup> Deqa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Israel nanği tamo bole une saiqoji sqajqa waueqnab ugeinjroqnej. Ariya Qotei na Israel nanği qudei aqa segi qa marsiq giltnjrej. Deqa nanği aqa nřamgalaq di tamo bole une saiqoji unub. Israel nanği gargekoba Qotei na olo areqalo getentetnjroqnej. <sup>8</sup> Nanği qa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Qotei na nanği nanaritnjrsiqa nanęo nřamdamu ti dabkala ti torei getentetnjrej. Nanği nami degsib soqneb bosiq agi bini degsib unub.” <sup>9</sup> Devit a dego nanği qa osiqa endegsi marej,

“Nanği inęi uyqa korooqñibqa gulbe gargekoba nanęoq di brantoqñsim kakanę bul nanği kabutnjroqñas.

Osim sil bul nanęo kakro qainyetenjrsim nanği uneq breinjrim nanęo sinęa meniņq di tanyosib ululoñosib awai ugedamu oqñqab.

<sup>10</sup> Nanęo nřamdamu dego getenjrim sawa unęajqa keresaiinjrim sqab.

Soqñib Qotei na nanęo qore tanu pulutetnjrim nanği tingiqa keresai. Nanği gaigai degsib sqab.”

### *Qotei na sawa bei bei qaji nanği olo elenęqnu*

<sup>11</sup> Deqa ijo was, e niņęi endegsi nenemņęwai. Israel nanği ululoñeb deqa nanği torei padalqab e? Sai bole sai. Israel nanği Qotei qoreiyeb deqa Qotei a olo sawa bei bei qaji nanği elenęqnu. Israel nanği Qotei aqa kumbra di unsibqa are ugeinjrim aqaq olo bqajqa deqa are qalsiq sawa bei bei qaji nanği elenęqnu. <sup>12</sup> Israel nanği Qotei qoreiyeb gam dena Qotei na olo tamo unęasari mandamq endi unub qaji nanği so bole enjreqnu. Od, Israel nanği Qotei aqa anjam urateb gam dena Qotei na olo sawa bei bei qaji nanği so bole enjreqnu. Deqa iga bole qalieonum, mondoņ Israel nanği olo puluosib Qotei aqaq babqa gam dena Qotei na nanği ti sawa bei bei qaji kalil nanği ti so tulaņ boledamu enjrqas.

<sup>13</sup> O sawa bei bei qaji niņęi e na anjam endegsi mernęit quiy. Qotei na e qarınbej deqa e nunęo ambleq di waueqnum. E ijo wau deqa tulaņ areboleboleibeqnu. <sup>14</sup> Ijo are koba endegsi unu. E na ijo was Israel nanęo areqalo tigeltetnjritqa kumbra bole bole Qotei a niņęi enęeqnu qaji di nanği dego oqajqa maribqa Qotei na nanği qudei elenęas. <sup>15</sup> Qotei na Israel nanği walinjrej gam dena a na olo tamo unęasari gargekoba mandamq endi unub qaji nanği elenęosiq jeu kobotej. Deqa iga bole qalieonum, Qotei na Israel nanği elenęas gam dena a na tamo unęasari gargekoba nanği olo subq na tigeltnjrqas.

<sup>16</sup> Iga bem sum oqñsim dena bem gereiyooqñsim potoqñsim taqal bei Qotei atraiye-qnum. Deqa bem kalil dego Qotei aqa segi bem. Nřam aqa jirim di Qotei aqa segi jirim. Deqa nřam aqa dani di dego Qotei aqa segi dani. <sup>17</sup> Israel nanği nřam oliv qure qaji aqa dani bul unub. Dani qudei Qotei na giņęenjrsiqa breinjrej. Ariya niņęi sawa bei bei qaji unub deqa niņęi nañu qaji oliv aqa dani bul unub. Dani di Qotei na olo elenęosiq nřam oliv qure qaji aqa qoboq di betertnjrej unub. Dani di agi niņęi segi. Dani Qotei na giņęenjrsiq breinjrej qaji nanęo sawa di agi niņęi na olo eb. Deqa bini niņęi nřam oliv qure qaji aqa dani nanği ti namur bole oqñsib unub. <sup>18</sup> Deqa niņęi diqosib endegsib are qalaib, “Iga na nřam oliv qure qaji aqa dani qudei nanği buņnjreqnum.” Niņęi diqwab di niņęi mati endegsib are qaliy. Nřam oliv aqa jirim a na niņęi namur enęeqnu. Niņęi na jirim di namur yosaieqñub.

<sup>19</sup> Ariya niņęi na kamba e endegsib merbqab, “Qotei na dani qudei giņęenjrsiq nanği breinjrsiqa olo iga osiqa nanęo limeq di iga betertgej unum.” <sup>20</sup> Nunęo anjam di bole. Ariya Qotei aqa kumbra di aqa utru agiende. Israel nanği Qotei qa nanęo areqalo siņgilatosai deqa Qotei na nanği giņęenjrsiqa breinjrej. Ariya niņęi Qotei qa nunęo areqalo siņgilateqñub deqa Qotei na niņęi olo elenęej. Di nunęo segi wau bole bei na sai. Deqa niņęi nunęo segi nřam soqtaib. Niņęi ulaoiy. <sup>21</sup> Niņęi are qaliy. Nřam oliv qure qaji aqa dani di Qotei na giņęenjrsiqa breinjrej. Deqa niņęi nunęo segi nřam soqtosib diqwab di a na niņęi dego giņęenęosim breiņęwas. <sup>22</sup> Niņęi geregere are qaliy. Qotei na tamo qudei nanği kumbra bole enjreqnu. Osiqa olo tamo qudei nanği gulbe enjreqnu. Tamo

nanġi Qotei qoreiyosib ulonġeb qaji nanġi di a na gulbe enjreqnu. Ariya niġi Qotei aqa kumbra bole geregere ojgab di a na kumbra bole di niġi enġoqnaqas. Saiqas di a na niġi dego ġinġenġosim breinġwas. <sup>23</sup> Dani qudei nanġi nami nam oliv qure qaji di sonab Qotei na nanġi ġinġenġjrsiq breinġrej. Ariya nanġi are bulyosib Qotei qa nanġo areqalo sinġilatqab di a na nanġi olo joqsim nam oliv qoboq di betertnġrqaqas. Od, Qotei na nanġi olo betertnġrqa kere. <sup>24</sup> Niġi qalie, nami niġi nañu qaji oliv aqa dani soqneb. Sonabqa Qotei na niġi dena ġinġenġosiqa joqsi bosiq nam oliv qure qaji aqa qoboq di betertnġgej. Nam oliv qure qaji di nunġo nam utru tinġin sai. Deqa iga bole qalieonum, bunuqna Qotei na nam oliv qure qaji aqa segi dani nanġi olo joqsim bosim nanġo segi limeq di betertnġrqaqas.

*Qotei a tamo unġasari kalil nanġi qa are boleiyosim elenġajqa are koba unu*

<sup>25</sup> O ijo was kalil, niġi diqoqnsib endegsib maraib, “Iga powo koba ti unum.” Niġi degaib. E uli anjam bei mernġwai. Israel gargekoba nanġo areqalo getenġnjrejunu. Nanġi degsib soqneb sawa bei bei qaji tamo unġasari Qotei na nami ġiltġnġrej nanġi di kalil elenġekritosim kereamqa bati deqa a na Israel nanġo areqalo olo waqtetnġrqaqas. <sup>26</sup> Gam dena Qotei na Israel kalil nanġi elenġqas. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenġrenġyeb unu, “Aqaryainġo Tamo Koba a Jerusalem dena tigelosim bosim Jekop aqa moma kalil nanġi are bulyetnġrim nanġi ijo anjam gotrañyqajqa kumbra di olo uratqab. <sup>27</sup> Yimqa bati deqa e nanġi koba na anjam qosisiy dena nanġo une kalil kobotetnġrqaqai.” Qotei aqa anjam nami degsib nenġrenġyeb. <sup>28</sup> Israel nanġi Yesus aqa anjam bole qoreiyeqneb deqa nanġi Qotei ti jeu atoqnsib unub. Deqa Qotei na nanġi kamba uratnġroqnsiq olo niġi sawa bei bei qaji tamo unġasari elenġeqnu. Nami Qotei na Israel nanġi ġiltġnġrsiqa qalaqalainġrej. A nanġo moma utru nanġi qa are qalsiq kumbra degyej. <sup>29</sup> Iga qalie, Qotei a tamo unġasari nanġi metnġrsim inġi bole bole enġrqaqas di a bunuqna aqa kumbra di olo uratqa keresai.

<sup>30</sup> O sawa bei bei qaji niġi nami Qotei aqa anjam gotrañyoqneb. Ariya bini Israel nanġi kamba Qotei aqa anjam gotrañyeqneb. Gam dena Qotei a olo niġi qa duleqnu. <sup>31</sup> Od, Israel nanġi Qotei aqa anjam gotrañyeqneb deqa Qotei a niġi qa duleqnu. Gam dena bunuqna Qotei a Israel nanġi qa kamba dego olo dulqas. <sup>32</sup> Qotei na iga kalil aqa anjam gotrañyqajqa kumbraq di breigonaqa iga tonto talq di sobulem. Qotei a degyej. Di kiyaaqa? A iga kalil qa olo dulqajqa deqa.

*Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom*

<sup>33</sup> O ijo was, Qotei aqa areqalo ti powo ti kalil tulañ bolequja. Di tulañ guma koba dego. Deqa iga na Qotei aqa areqalo ti powo ti di aqa utru geregere ubtosim marqa keresai. Aqa kumbra kalil dego iga dauryosim itqa keresai. <sup>34</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenġrenġyeb unu, “Tamo yai a Qotei aqa areqalo qalieqa kere? Osim a gam osoryqa kere? <sup>35</sup> Tamo yai na Qotei inġi bei yqas? Yosim Qotei na kamba olo yqajqa minġqas? Tamo dego bei sosai.” <sup>36</sup> O ijo was niġi quiy. Qotei a inġi inġi kalil atelenġej. A inġi inġi kalil qa utru. Inġi inġi kalil di aqa segi. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

## 12

*Niġi nunġo jejamu osib Qotei atraiyiy*

<sup>1</sup> O ijo was kalil, Qotei a iga qa dulej deqa e niġi sinġila na endegsi mernġwai. Niġi nunġo segi jejamu namble unu qaji di osib Qotei atraiyiy. Niġi Qotei aqa segi tamo unġasari bole unub deqa niġi kumbra Qotei a tulañ areareteqnu qaji di yoqniy. Niġi degyqab di niġi Qotei qa bole louoqnaqab. <sup>2</sup> Niġi mandam tamo nanġo kumbra dauryosib walwelaib. Qotei a areqalo bunuj enġimqa niġi tamo bunuj sosib dena niġi

Qotei aqa areqalo geregere qalieoiy. Qotei aqa areqalo agiende. Ningi kumbra bole ti kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji de ti kumbra tulan bolequja de ti keretosib dauryoqniy.

*Wau segi segi Qotei na ningi engej qaji di yoqniy*

<sup>3</sup> Qotei a e qa are boleiyonaq wau ebej deqa e ningi segi segi endegsi merngwai. Ningi nungo segi ñam soqtaib. Osib nungo was qudei nanngi bunjnrqa are qalaib. Ningi areqalo bole ti sosib nungo kumbra geregere tenemtoqniy. Qotei na ningi segi segi singila engej deqa ningi singila di osib Qotei qa nungo areqalo singilatosib wauoqniy. <sup>4</sup> Ningi qalie, iga kalil jejamu qujai. Gago jejamu miligiq di ban ti singa ti ñamdamu ti dabkala ti unub. Nanngi kalil wau qujai yosaieqnu. Nanngi wau segi segi yeqnu. <sup>5</sup> Dego kere iga tamo ungasari gargekoba unum. Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai. Deqa iga segi segi kalil jejamu qujai di turtejunum.

<sup>6</sup> Qotei a iga qa are boleiyonaq singila segi segi egej. A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi a qa nanngi areqalo singilatoqnsib aqa medabu osib anjam palontoqnebe. <sup>7</sup> A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi nanngi Kristen was nanngi aqaryainjroqnebe. A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi aqa anjam plaltoqnebe. <sup>8</sup> A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi nanngi Kristen was nanngi singilatnjroqnebe. A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi silali ingi ingi jeiyosib tamo ungasari ingi qa trueqnu qaji nanngi enjroqnebe. A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi aqa wau geregere taqatoqnebe. A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi arebolebole na tamo ungasari nanngi qa duloqnebe.

*Ningi na nungo Kristen was nanngi bole qalaqalainjroqniy*

<sup>9</sup> O ijo was ningi na tamo ungasari nanngi bole qalaqalainjroqniy. Ningi gisan na nanngi qalaqalainjraib. Ningi kumbra uge kalil torei uratekritisib kumbra bole segi beteryosib yoqniy. <sup>10</sup> Ningi gaigai Qotei aqa segi tamo ungasari nanngi nungo was tintin edegosib nanngi qalaqalainjroqniy. Ningi nungo segi ñam tentoqnsib Kristen was nanngi ñam olo soqtoqniy. <sup>11</sup> Ningi gaigai singila na Qotei aqa wau ojoqniy. Qotei aqa Mondor a nungoq aiyoqnsim are tigeltetngoqnim ningi Tamo Koba aqa wau ojajqa tulan singilaoqniy. <sup>12</sup> Mondor Qotei na ningi lan qureq osi oqwas. Ningi deq oqajqa tariñoqnsib areboleboleingoneme. Osib gulbe nungoq boqnimqa ningi singila na tigeloqnsib qoboiyoqniy. Osib gaigai Qotei pailyoqniy.

<sup>13</sup> Qotei aqa segi tamo ungasari qudei nanngi ingi ingi qa truquoqniyqa ningi na nanngi aqaryainjroqniy. Tamo lanngi nanngi dego nungo meq boqniyqa nanngi oqnsib geregereinjroqniy.

<sup>14</sup> Tamo qudei na ningi ugeugeingibqa di unngum, ningi kamba olo Qotei na nanngi aqaryainjrqqa marsib pailyoqniy. Qotei na nanngi ugetnjrqajqa deqa pailyaib. <sup>15</sup> Kristen was qudei nanngi areboleboleinjrimqa ningi nanngi koba na areboleboleingeme. Kristen was qudei nanngi akamoqniyqa ningi nanngi koba na akamoiy. <sup>16</sup> Ningi segi segi kalil areqalo qujaitosib soqniy. Ningi nungo segi ñam soqtqa are qalaib. Ningi tamo ñam saiqoji nanngi koba na laqniy. Ningi diqoqnsib endegsib maraib, “Iga powo koba ti unum.” Ningi degaib.

<sup>17</sup> Tamo qudei na ningi kumbra uge engibqa ningi na kamba nanngi kumbra uge enjraib. Ningi tamo kalil nanngi ñamgalaq di kumbra bole segi yoqniy.

<sup>18</sup> Ningi njirin ti qoto ti uratiy. Gam soqnimqa ningi gaigai tamo ungasari kalil nanngi koba na are qujaitosib lawo na soqniy. <sup>19</sup> O ijo was bole, tamo qudei na ningi gulbe engibqa ningi na kamba nanngi gulbe enjraib. Uratosib nanngi Qotei aqa banq di atibqa a segi nanngi qa njirnosim gulbe enjrqas. Agi Tamo Koba aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Une kambatqajqa wau di ijo segi wau. E segi na tamo nanngi une qa nanngi kambatnjrqai. <sup>20</sup> Deqa ino jeu tamo bei a mamymqa ni a gereiyosim ingi anaiye.

A ya qaryimqa dego gereiyosim ya anaiye. Ni a degyimqa a aqa kumbra uge qa are qalsim jemaiyqas.”<sup>21</sup> O ijo was, Qotei aqa anjam degsi unu deqa e ningi segi segi endegsi mernḡwai. Kumbra uge bei na ni ojqa laqnim ni segi singilaosim kumbra bole dauryosim dena ni kumbra uge bunyosim gotraḡyqam.

## 13

### *Ningi sawa taqato qaji mandor nanḡo sorgomq di soqniy*

<sup>1</sup> Ningi kalil sawa taqato qaji mandor nanḡo sorgomq di geregere soqniy. Iga qalie, mandor nanḡi laḡa wauosai. Qotei a segi na nanḡi wau enjreqnaqa nanḡi sawa taqateqḡub. Qotei a segi na nanḡi atelenej unub. <sup>2</sup> Deqa tamo nanḡi mandor nanḡo anjam gotraḡyqab di nanḡi Qotei aqa anjam dego gotraḡyonub. Tamo nanḡi degyqab di nanḡi awai uge oqab. <sup>3</sup> Mandor nanḡi wau ojeqḡub di tamo kumbra uge uge yeqḡub qaji nanḡi ula enjraqajqa deqa waueqḡub. Mandor nanḡi na tamo kumbra bole bole yeqḡub qaji nanḡi ula enjraqajqa deqa wauosai. Deqa ningi kumbra bole bole yoqniy. Ningi degyqab di ningi mandor nanḡi qa ulaqasai. Nanḡi na nunḡo ñam soqtetḡwab. <sup>4</sup> Mandor nanḡi Qotei aqa wau tamo bul unub. Nanḡo wau qujai agi nanḡi na ningi aqaryainḡoqnsib geregereinḡeqḡub. Ariya ningi kumbra uge uge yoqḡqab di ningi nanḡi qa ulaqab. Ningi qalie, mandor nanḡi sebru ojejunub. Nanḡi sebru laḡa ojosai. Nanḡi Qotei aqa wau tamo bul unub deqa nanḡi sebru dena tamo unḡasari kumbra uge uge yeqḡub qaji nanḡi awai uge enjreqḡub. <sup>5</sup> Deqa iga mandor nanḡo sorgomq di geregere sqom. Iga awai uge oqa uratosim deqa nanḡo anjam dauryqom. Deqa segi sai. Iga gago are miligiq di qalieonum, kumbra di bole. Osim deqa ti iga mandor nanḡo anjam dauryqom.

<sup>6</sup> Utru deqa ningi takis waiyeqḡub. Mandor nanḡi Qotei aqa wau tamo bul unub deqa nanḡi gaigai singila na wau taqateqḡub. <sup>7</sup> Deqa ningi na mandor nanḡo inḡi inḡi olo enjroqniy. Osib takis o qaji tamo nanḡo banḡ di takis atoqniy. Od, ningi tamo kokba kalil nanḡo sorgomq di geregere sosibqa nanḡo anjam quoqnsib kumbra bole bole osornjroqniy. Osib nanḡo ñam soqtoqniy.

### *Ningi qalaqalaiyo kumbra dauryoqniy*

<sup>8</sup> Ningi was bei aqa inḡi inḡi qudei ejunub di nunḡoq di sokobaiyaiq. A qa kamba olo yiy. Ariya kumbra bole bei nunḡoq di gaigai soqneme. Kumbra agiende. Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a dal anjam kalil dego keretosim dauryekritqas. <sup>9</sup> Iga qalie, dal anjam a endegsi marqo, “Ningi tamo bei qalsib moiyoḡaib. Ningi baiḡaib. Ningi was bei aqa inḡi inḡi qa mamaulḡgaiq. Ningi was bei aqa uḡa jejamu ojetaib.” Anjam bei dego unu. Anjam agiende, “Ni ino segi jejamu gereiyeqḡnum dego kere ni ino was nanḡi degsim geregereinḡroqne.” O ijo was, anjam qujai dena dal anjam kalil kabutejunu. <sup>10</sup> Tamo bei na tamo bei qalaqalaiyqas di a na tamo di kumbra uge bei yqa keresai. Deqa a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a dal anjam kalil dego keretosim dauryekritqas.

### *Ningi kumbra bole dauryosib walweloqniy*

<sup>11</sup> Ningi kumbra degyoqniy. Bati iga bini unum qaji endi ningi qalie. Ningi ḡeio qa kumbra uratosib tigelqajqa bati agi brantqo. Ningi qalie, Qotei na iga elenḡajqa bati isaḡ yala sonaqa iga Kristus qa gago areqalo singilatam. Ariya bini Qotei na iga elenḡajqa bati jojomqo. <sup>12</sup> Qolo koboeqnaqa sawa suwanḡa laqnu. Deqa iga ambru qaji kumbra kalil uratosim suwanḡ qaji kumbraq di sosim qoto qa gara bul jugwom. <sup>13</sup> Tamo a qanam walweleqḡnum dego kere iga kumbra bole tintiḡ na walweloqḡnum. Deqa iga diqoqnsim alaḡkobaoqnsim ya uge uyoqnsim nanarioqḡnasai. Iga sambala kumbra dego yoqḡajqa are pruggoqḡnim kumbra uge jigat yoqḡnasai. Iga laḡa laḡa ḡiriḡoqnsim tamo qudei nanḡi qa are ugeigoqḡnasai. <sup>14</sup> Ningi Tamo Koba Yesus Kristus beteryosib a gara bul jigsib soqniy. Sosib deqa ningi nunḡo segi jejamu qa areqalo namij dauryoqnaib.

## 14

### *Ningi nungo Kristen was nanngi peginjraib*

<sup>1</sup> Tamo ungasari qudei Yesus qa nanngo areqalo singilateqñub qaji nanngo areqalo di kiñala singilaosai unu. Deqa ningi nanngo kumbra pegiyosib uge qa minjraib. Osib nanngi koba na anjam na qotaib. Ningi nanngi osib gereinjriy. <sup>2</sup> Nanngo areqalo kiñala singilaosai unu deqa nanngi damu uyosaieqñub. Kalil getenteqñub. Ariya tamo ungasari qudei Yesus qa nanngo areqalo singilateqñub qaji nanngi qalie, nanngi ingi kalil uyqa kere. Osib nanngi ingi kalil uyeqñub. Nanngi ingi bei getentosaieqñub. <sup>3</sup> Deqa ningi quiy. Tamo ungasari ingi kalil uyeqñub qaji nanngi na olo tamo ungasari damu getenteqñub qaji nanngi uge qa minjraib. Tamo ungasari damu getenteqñub qaji nanngi na kamba dego tamo ungasari ingi kalil uyeqñub qaji nanngi uge qa minjraib. Qotei na nanngi kalil elenjej. <sup>4</sup> Ni tamo kiyero deqa ni tamo bei aqa kanjal tamo a uge qa minjqam? A wau bole yqas kiyo aqa wau ulonqas kiyo di aqa wau qa gate a segi na pegiyqas. E are qalonum, kanjal tamo di a wau bole yqa kere. Tamo Koba Qotei na a singila yimqa a wau bole yqas.

<sup>5</sup> Tamo bei a endegsi are qalqas, “Bati qudei yori bati kokba. Bati qudei bati lanaj.” Ariya tamo bei a marqas, “Sai. Bati kalil kerekere unub.” O ijo was, ningi segi segi nungo areqalo geregere tenemtosib areqalo bole ti soqniy. <sup>6</sup> Tamo qudei nanngi yori bati kokba uneqñub di nanngi Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa uneqñub. Tamo qudei nanngi ingi kalil uyeqñub di nanngi Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa uyeqñub. Nanngi ingi uyqa oqnsib Qotei pailyoqnsib uyeqñub. Tamo qudei nanngi ingi qudei getenteqñub. Di nanngi Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa getenteqñub. Nanngi ingi getentqa oqnsib Qotei pailyoqnsib getenteqñub.

<sup>7</sup> Iga qalie, tamo bei a endegsi marqa keresai, “Ijo nambile di ijo segi nambile. E segi na taqatejunum. E moiqai di e segi na marsiy moiqai.” A degsi marqa keresai. <sup>8</sup> Iga nambile sqom di iga Tamo Koba a qa are qalsim nambile sqom. Iga moiqom di iga Tamo Koba a qa are qalsim moiqom. Deqa iga nambile sqom kiyo iga moiqom kiyo di iga Tamo Koba aqa segi tamo ungasari sqom. <sup>9</sup> Kristus a dego moisiq olo nambile osiq subq na tigelej. Deqa a tamo nambile so qaji nanngi ti tamo moreño qaji nanngi ti nanngo Tamo Koba gaigai sqas.

<sup>10</sup> Ningi kiyaa nungo Kristen was nanngi kumbra pegiyosib uge qa minjreqñub? Osib nanngi misilinjreqñub? Ningi qalie, mondon iga kalil Qotei aqa ulatamuq di tigelamqa a na iga pegigwas. <sup>11</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “E segi Tamo Koba. E nambile gaigai unum. Mondon tamo ungasari kalil nanngi ijoq bosib ijo areq di singa pulutosib nanngo medabu qujaitosib merbqab, ‘Ni segi Qotei.’” <sup>12</sup> Qotei aqa anjam degsi unu deqa iga qalieonum, diño bati qa iga segi segi kalil Qotei aqa ulatamuq di tigelosim gago kumbra kalil babtosis minjnam a quqwas.

### *Ningi nungo Kristen was nanngi kumbra ugeq breinjraib*

<sup>13</sup> Deqa iga gago Kristen was nanngi uge qa minjrqasai. Osim nanngi uneq breinjqasai. <sup>14</sup> Tamo Koba Yesus na e powo ebej deqa e qalieonum, ingi ingi kalil Qotei na gereiyelenjej qaji di jiga bei saiqoji. Ariya Kristen was bei a endegsi are qalqas, “Ingi di jigat.” A degsi are qalsim deqa a ingi di getentqas. <sup>15</sup> Ariya a ingi di getentimqa ningi olo ingi di uyib nungsimqa a are gulbeyqas. Nungo kumbra dena ningi qalaqalaiyo kumbra uratosib nungo Kristen was aqa are gulbetetqab. Kristus a nungo was di qalaqalaiyosiq moiyej deqa ningi nungo ingi uyo qa osib a ugeugeiyayib. <sup>16</sup> Ningi mareqñub, “Iga ingi di uyqom di kumbra bole.” Di ningi kere mareqñub. Ariya nungo kumbra bole di Kristen was qudei nanngi unsib olo uge qa marqab di keresai. Deqa unqum, ningi ingi di uyaib. <sup>17</sup> Mondor Bole na aqaryaigimqa iga kumbra bole ti lawo kumbra ti arebolebole ti sqom gam dena Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwas. Iga ingi ti ya ti uyoqñqom gam dena sai. <sup>18</sup> Tamo nanngi ijo anjam deqa are qalsib Kristus aqa wau ojqqab di Qotei a

nanği qa tulan arearetoqnqas. Amqa tamo unğasari kalil nanği na nanği unjrsib marqab, “Nanği tamo bole.”

<sup>19</sup> Deqa iga kalil lawo na sosim gago Kristen was nanği singilatnjqroqnqom. <sup>20</sup> Niği ingi uyo na Qotei aqa wau ugetaib. Bole, niği ingi kalil uyqa kere. Ariya niği ingi bei uysib dena nungo Kristen was bei uneq waiyqab di kumbra uge. <sup>21</sup> Niği damu ti wain ti uysibqa kiyo kumbra bei ysibqa kiyo dena nungo was bei uneq waiyqab di kumbra uge. Deqa niği kumbra di uratiy. <sup>22</sup> Niği Qotei qa nungo areqalo singilateqnu deqa niği qalie, niği ingi kalil uyqa kere. Ariya nungo qalie di nungo are miligiq di ulitib soqnem. Yim Qotei a segi unqas. Niği ingi bei uyqa marsib are gulbeingwasai di niği arebolebole na uyi. <sup>23</sup> Ariya nungo ambleq di tamo bei a ingi bei uyqa osim are gulbeyim uyqas di a une ti sqas. A Qotei qa aqa areqalo singilateqnu ariya a ingi di uyqa osim are gulbeyim uyqas di a une atqas.

## 15

### *Niği Kristus aqa kumbra dauryoqniy*

<sup>1</sup> Tamo unğasari qudei Yesus qa nanngo areqalo singilateqnu qaji nanngo areqalo di kiñala singilaosai unu. Deqa iga singila ti unum qaji iga na nanği aqaryainjqroqnsim nanngo gulbe qoboiyetnjqroqnqom. Iga gago segi jejamu aqaryaiyqajqa are qalqasai. <sup>2</sup> Iga gago Kristen was nanği aqaryainjqroqnsim singilatnjqroqnqom. <sup>3</sup> Iga qalie, Kristus a dego aqa segi jejamu aqaryaiyosai qonej. A nami endegsi Qotei pailyej, “O Abu, tamo qudei ni qa anjam uge mareqnu qaji nanği e qa dego anjam uge mareqnu.” Qotei aqa anjam di agi nengrenq di unu. <sup>4</sup> Qotei aqa anjam kalil nami nengrenyeb qaji di iga Qotei aqa gam osorgwajqa deqa osib nengrenyeb. Anjam dena gago are singilatetgim iga singila na tigelqnsim Qotei na mondon iga elenqajqa deqa tarinqnsim sqom. Utru deqa nengrenyeb. <sup>5</sup> Qotei a segi na gago are singilatetgoqnsiq aqaryaigeqnaqa iga singila na tigeleqnum. Deqa a na marimqa niği kalil koba na Kristus Yesus aqa kumbra dauryosib areqalo qujaitosib soqniy. <sup>6</sup> Sosib niği kalil medabu qujaitoqnsib gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa ñam soqtoqniy.

### *Kristus na Juda nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti aqaryainjrej*

<sup>7</sup> Kristus a niği qa areboleboleiyonaq niği gereinje dego kere niği nungo Kristen was nanği qa areboleboleingim gereinjqroqniy. Yim nungo kumbra dena niği Qotei aqa ñam tulan soqtoqniy. <sup>8</sup> E endegsi marqai. Kristus a Juda nanği qa are qalsiq wauoqnej. Qotei aqa anjam kalil bole. A nami Juda nanngo moma utru nanği ingi bole bole enjqra marej. Anjam di singilatqajqa deqa Kristus a wauoqnej. <sup>9</sup> Kristus a sawa bei bei qaji nanği qa dego wauoqnej. Qotei a nanği qa dulej aqa kumbra di nanği qalieosib aqa ñam soqtqajqa deqa Kristus a wauoqnej. Agi Kristus aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu,

“E sawa bei bei qaji nanngo ambleq di ino ñam soqtoqnqai.

E ino ñam soqtqa oqnsiy ni qa louqnqai.”

<sup>10</sup> Anjam bei dego unu, “O sawa bei bei qaji niği ti Qotei aqa segi tamo unğasari kalil nanği ti koba na areboleboleingim soqniy.” <sup>11</sup> Anjam bei dego unu,

“O sawa bei bei qaji kalil,

niği Tamo Koba aqa ñam soqtoqniy.

Od, niği kalil aqa ñam soqtoqniy.”

<sup>12</sup> Aisaia a dego Qotei aqa medabu osiqa anjam bei endegsi marej, “Mondon Devit aqa abu Jesi aqa moma nanngoq dena mandor kobaquja bei brantqas. Brantosim a na sawa bei bei qaji kalil nanği taqatnjqroqnqas. Nanği a bosim boletnjqrajqa deqa are qalsib tarinqnsib sqab.”

<sup>13</sup> O ijo was, Qotei a nami iga ingi bole bole egwajqa marej deqa iga tarinjoqnsim unum. Ningi Qotei qa nunjo areqalo singilateqnu deqa a na ningi tulan keretngimqa ningi arebolebole ti are lawo na ti soqniy. Amqa Mondor Bole na ningi singilatngimqa ningi ingi bole bole Qotei a nami engwa marej qaji deqa tarinjoqnsib soqniy.

*Pol a Qotei aqa wau ojoqnej deqa a tulan areboleboleiyqnej*

<sup>14</sup> O ijo was kalil, ijo are miligiq di e qalieonum, ningi kumbra bole gaigai yeqnub. Ningi powo koba ti unub deqa ningi Qotei aqa tamo ungasari nanngi gam bole osornjreqnub. <sup>15</sup> Qotei a e qa are boleiyonaq wau ebej deqa e anjam singila endi nengrenyosim nunjoq qarinyonum. Ningi ijo anjam endeqa are walngaim deqa e nengrenyonum. <sup>16</sup> E Kristus Yesus aqa wau tamo unum deqa e sawa bei bei qaji nanngo ambleq di wauoqnsim Qotei aqa anjam bole nanngi minjre minjre laqnum. E nanngi joqsiy Qotei aqa ulatamuq di atrainjrobilitqa Qotei a nanngi qa tulan areboleboleiyqajqa deqa e waueqnum. Mondor Bole na nanngi singilatnjrimqa nanngi Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib dauryqajqa deqa ti e nanngi qa waueqnum.

<sup>17</sup> Aqo Kristus Yesus wo ombla waueqnum deqa e Qotei aqa wau yqajqa tulan areboleboleibeqnu. <sup>18-19</sup> Kristus a nami ijo medabu na ti ijo ban na ti wau yoqnej. Wau deqa segi e ningi saingwai. E wau bei qa ningi saingwasai. Kristus na e singila ebeqnaqa e manwa gargekoba yoqnem. Qotei aqa Mondor na dego e singilatbeqnaqa e wauoqnem. Kristus a kumbra kalil di yoqnej. Di kiyaaqa? A na sawa bei bei qaji nanngo are tigeltetnjrimqa nanngi Qotei aqa anjam dauryqajqa deqa. E Jerusalem dia wau utru atsim Kristus aqa anjam bole mare mare laqnsim gilsim torei Ilirikum sawaq di dinthem. <sup>20</sup> E are qalem, e na tamo ungasari Kristus aqa nam qaliesai qaji nanngo sawaq di Qotei aqa anjam bole palontoqnaqi. Tal ai utru tamo bei na tigeltej qaji gogeq di e olo tal atqasai. E degsi are qalem. <sup>21</sup> Agi Qotei aqa anjam bei endegsi nengrenq di unu, "Tamo ungasari Kristus aqa nam nami quosai qaji nanngi a unqab. Tamo ungasari aqa anjam nami quosai qaji nanngi qusib a qa poinjrqas."

*Pol a Rom Kristen nanngi unjrsim dena Spen sawaq gilqas*

<sup>22</sup> O ijo was, e Qotei aqa wau di ojeqnum deqa e nunjoq bqajqa gam getenjejunu. Deqa e nunjoq bqa yeqnam keresaiibeqnu. <sup>23</sup> Wausau gargekoba e ningi nungwajqa are qaloqnem. Ariya bini e sawa endia wau bei saiqoji. <sup>24</sup> Deqa e Spen sawaq gilqa osiy e mati nunjoq bosiy nunngsiy ningi ti koba na sokiñalayitqa ningi ingi ingi qa aqaryaibibqa e Spen sawaq gilqai.

<sup>25</sup> Ariya e mati Jerusalem aisiy dia Juda Kristen nanngi unjrsiy aqaryainjrqai. Nanngi Qotei aqa segi tamo ungasari unub. <sup>26</sup> Nanngi qudei ingi ingi qa truqueqnu deqa Kristen was Masedonia sawa ti Akaia sawa ti di unub qaji nanngi na nanngi aqaryainjrqai marsib silali koroiyeb unu. <sup>27</sup> Nanngi nanngo segi areqalo na silali di koroiyeb. Juda Kristen nanngi na nanngi Qotei aqa anjam qa aqaryainjreqnub deqa nanngi na kamba olo Juda Kristen nanngi jejamu qa ingi ingi qa aqaryainjreqnub. Nanngo wau bole agide.

<sup>28</sup> Deqa e mati silali koroiyqajqa wau di kobotosiy silali di Jerusalem osiy aisiy bunuqna e Spen sawaq gilqa osiy e nunjoq bosiy nungwai. <sup>29</sup> E qalieonum. E nunjoq bqai di e Kristus aqa kumbra bole kalil ijoq di magejunu qaji di osi bosiy ningi osorngitqa dena ningi singilaqab.

<sup>30</sup> O ijo was ningi gago Tamo Koba Yesus Kristus a qa ti qalaqalaiyo kumbra Mondor na iga osorgeqnu qaji deqa ti are qalsibqa e koba na Qotei pailyqajqa waukobaoqnaqom. Od, ningi e qa Qotei pailyoqniy. <sup>31</sup> Yim Qotei na e aqaryaibosim anjam gotranjo tamo Judia sawaq di unub qaji nanngo banq dena e olo oqas. E Qotei aqa segi tamo ungasari Jerusalem di unub qaji nanngi qa silali koroiyeqnum. Ningi Qotei pailyibqa a na nanngo are tigeltetnjrimqa nanngi ijo wau deqa tulan areboleboleinjqas. <sup>32</sup> Qotei na marim e

nunqoq bosiy nunqsiy dena e areboleboleibqas. Osiy ningi koba na aqaratosim dena e sinqila oqai.

<sup>33</sup> Qotei a are lawo qa utru. A ningi kalil koba na soqnebe. Bole.

## 16

### *Pol a kaiye anjam Rom Kristen nanqoq qarinyej*

<sup>1</sup> Ningi gago jaja Fibi osib gereiyoniy. A na Kristen tamo unqasari Senkria qureq di unub qaji nanqi qa waukobaeqnu. <sup>2</sup> Ningi Tamo Koba a qa are qalsib Fibi qalaqalaiyoqniy. Ningi Qotei aqa segi tamo unqasari unub deqa ningi kumbra bole dauryosib Fibi qalaqalaiyoqniy. Fibi a gulbe ti soqnimqa kiyo ingi bei qa truquamqa kiyo ningi na aqaryaiyiy. A nami tamo unqasari gargekoba nanqi aqaryainjroqnsiq e dego aqaryaiboqnej. Deqa ningi a urataib. A kamba dego aqaryaiyiy.

<sup>3</sup> Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Prisila Akwila wo nanqi aiyel minjriy. Nanqi aiyel e koba na Kristus Yesus aqa wau ojeqnum. <sup>4</sup> Nami jeu tamo nanqi na e lubqa laqnab nanqi aiyel moiqa ulaosai. Nanqi e aqaryaibeb. Deqa e nanqi aiyel minjreqnum, “Keretonub.” E segi sai. Kristen tamo unqasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi dego nanqi aiyel minjreqnub, “Keretonub.” <sup>5</sup> Ariya ningi na ijo kaiye anjam endi osib Kristen tamo unqasari kalil Prisila Akwila wo nanqo talq di loueqnub qaji nanqi dego minjriy.

Osib Epainetus dego ijo kaiye anjam endi minjiy. E a tulan qalaqalaiyeqnum. A Esia sawa qaji. Tamo kalil Esia sawaq di unub qaji nanqi are bulyosaisonabqa Epainetus a namoqna are bulyosiq Kristus qa aqa areqalo sinqilatej.

<sup>6</sup> Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Maria dego minjiy. A ningi aqaryainqwa maroqnsiq waukobaoqnej.

<sup>7</sup> Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Andronikus Junias wo nanqi aiyel dego minjriy. Nanqi aiyel ijo lej nanqi. Jeu tamo nanqi na nanqi aiyel e ombla ojelenosib tonto talq di breigonab soqnem. Qotei na nanqi aiyel wau enjrej deqa nanqi aqa anjam mare mare laqnub. Deqa nanqi aiyel dego ñam ti. E are bulyosaisonam nanqi aiyel namoqna are bulyosib Kristus qa nanqo areqalo sinqilateb.

<sup>8</sup> Ariya ningi ijo kaiye anjam endi Ampliatus dego minjiy. E Tamo Koba aqa ñam na a tulan qalaqalaiyeqnum.

<sup>9</sup> Ningi Urbanus dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A iga ti koba na Kristus aqa wau ojeqnum. Ningi Stakis dego ijo kaiye anjam endi minjiy. E a tulan qalaqalaiyeqnum.

<sup>10</sup> Ningi Apeles dego ijo kaiye anjam endi minjiy. Iga qalieonum, a bole Kristus dauryeqnu.

Ningi ijo kaiye anjam endi osib Aristobulus aqa tal qujai nanqi ti dego minjriy.

<sup>11</sup> Osib Herodion a dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A ijo lej.

Ningi ijo kaiye anjam endi osib Narsisus aqa tal qujai nanqi ti dego minjriy. Nanqi Tamo Koba aqa tamo bole unub.

<sup>12</sup> Ningi Trifina Trifosa wo nanqi aiyel dego ijo kaiye anjam endi minjriy. Nanqi aiyel Tamo Koba a qa waukobaeqnu.

Ningi ijo kaiye anjam endi osib Persis dego minjiy. E a tulan qalaqalaiyeqnum. A Tamo Koba aqa wau sinqila na ojeqnu.

<sup>13</sup> Ningi ijo kaiye anjam endi Rufus dego minjiy. A tamo bolequja sosiq Tamo Koba dauryeqnu. Ningi aqa ai dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A ijo ai bul.

<sup>14</sup> Ningi ijo kaiye anjam endi osib Asinkritus, Flegon, Hermes, Patrobas, Hermas nanqi minjriy. Osib Kristen was kalil nanqi koba na unub qaji nanqi dego minjriy.

<sup>15</sup> Osib Filologus Julia wo nanqi aiyel dego ijo kaiye anjam endi minjriy. Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Nereus na aqa jaja na Olimpasp na ariya Qotei aqa tamo unqasari kalil nanqi koba na unub qaji nanqi ti minjriy.



<sup>16</sup> Ningi na nungo Kristen was kalil nanngi segi segi kundoqnjriy. Kumbra di agi Qotei aqa segi tamo unngasari kalil nanngi yeqnu.

Kristus aqa tamo unngasari qure qure kalilq di unub qaji nanngi na dego ningi kaiyeingonub.

*Tamo qudei na Kristen nanngi potoaiyeltnjreqnu*

<sup>17</sup> O ijo was, nungo ambleq di tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam ningi nami qusib dauryeb qaji di gotranjoqnsib olo bubulyeqnu. Osib Kristen nanngi potoaiyeltnjroqnsib uneq breinjreqnu. Deqa e ningi singila na endegsi merngwai. Ningi tamo deqaji nanngi qa geregere nam atoqnsib nanngi qoreinjriy. <sup>18</sup> Tamo deqaji nanngi gago Tamo Koba Kristus aqa wau ojosaieqnu. Nanngi nanngo segi jejamu qa kumbra qa are qaloqnsib dauryeqnu. Osib tamo unngasari nanngi walawalainjroqnsib gisa gisanjroqnsib nanngi nanaritnjreqnu. Tamo unngasari nanngi di kumbra bole ti kumbra uge ti geregere pegiyosaieqnu. <sup>19</sup> O ijo was, e ningi qa tulan areboleboleibeqnu. Di kiyaga? Ningi Qotei aqa anjam geregere dauryeqnab tamo unngasari kalil nanngi deqa queqnu. Ariya e ningi endegsi merngwai. Ningi kumbra bole yqajqa geregere poinjoqnim kumbra uge yqajqa nanariosib soqniy. <sup>20</sup> Qotei a are lawo qa utru. Sokiñala a na Satan ojsim osi bosim nunngo sinngaq di atim ningi na sosqab.

Gago Tamo Koba Yesus a ningi qa are boleiyeme.

*Tamo qudei na kaiye anjam Rom Kristen nanngoq qarinyeb*

<sup>21</sup> Timoti a e ombla wauo qaji. A na ningi kaiyeingwo. Lusius na Jeson na Sosipater na nanngi qalub dego ningi kaiyeingonub. Nanngi qalub ijo len nanngi.

<sup>22</sup> Ijo ñam Tertius. E Pol aqa medabuq na anjam kalil endi osim ijo segi ban na nenngrenyonum. E dego Tamo Koba aqa ñam na ningi kaiyeingonum.

<sup>23</sup> Gaius a dego ningi kaiyeingwo. A na e osiqa aqa segi talq di e gereibeqnu. Osiqa Kristen tamo unngasari kalil qure endia loueqnu qaji nanngi dego gereinjreqnu.

Erastus Kwartus wo nanngi aiyel dego ningi kaiyeingonub. Erastus a Korin qure nanngo silali taqateqnu qaji tamo. Kwartus a gago Kristen was.

<sup>24</sup> Gago Tamo Koba Yesus Kristus a ningi kalil qa are boleiyeme. Bole.

*Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom*

<sup>25</sup> Yesus Kristus aqa anjam bole e mare mare laqnum qaji dena Qotei na ningi torei singilatngwa kere. Tulan nami Kristus aqa anjam bole di uliesoqnej. <sup>26</sup> Ariya bini Qotei na anjam di boleq ateqnu. Qotei ñambile gaigai unu qaji a marnaqa aqa medabu o qaji tamo nanngi anjam di nenngrenyonab soqnej. Sonaqa iga na olo osim tamo unngasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi minjre minjre laqnum. Deqa nanngi uli anjam di quoqnsib poinjreqnu. Qotei na anjam di boleq ateqnu. Di kiyaga? Tamo unngasari sawa bei beiq di unub qaji nanngi anjam di qusib nanngo areqaloq di singilatosib dauryqajqa deqa. <sup>27</sup> Qotei qujai di a powo koba ti unu. Deqa iga bati gaigai Yesus Kristus aqa wau na Qotei aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

## 1 KORIN

### *Pol a Yesus aqa anjam mare mare laqnu*

<sup>1-2</sup> E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e metbosiqa wau di ebej. O ijo was kalil, aqo gago was Sostenes wo anjam endi nenğrenyosim nuńgoq qarınyonum. Nińgi Korin qureq di Qotei qa loueqnub qaji. Kristus Yesus na nińgi eleńosiqa Qotei aqa segi kumbra boleq di atej. Qotei na nińgi aqa segi tamo uńgasari sqa marsiqa nińgi gıltngej. Osiqa Kristen kalil qure qureq di gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam meteqnub qaji nańgi dego gıltnjrej. Yesus a gago Tamo Koba. A Kristen kalil nańgo Tamo Koba. <sup>3</sup> Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nańgi aiyel nińgi qa are boleinjrimqa nińgi lawo na soqniy.

### *Pol a Korin Kristen nańgi qa are qaloqnsiq Qotei binıyeqnu*

<sup>4</sup> Kristus Yesus aqa wau na Qotei a nińgi qa are boleıyej. Deqa e bati gaigai nińgi qa are qaloqnsim ijo Qotei binıyeqnum. <sup>5-6</sup> Kristus aqa anjam ıga nami nińgi merngoqnem qaji di nuńgo are miligiq di sińgila na waueqnu. Nińgi Kristus beteryejunub deqa Qotei na nuńgo kumbra kalil qa ti nuńgo anjam maro qa ti nuńgo powo qa ti nińgi tulań keretńgej. <sup>7</sup> Deqa nińgi gago Tamo Koba Yesus Kristus a mondoń brantim unqajqa tarińoqnsib unub. Nińgi Qotei aqa Mondor aqa sińgila ejunub deqa nińgi sińgila bei qa truquosaieqnu. <sup>8</sup> Yesus Kristus a nińgi gaigai sińgilatńgoqnimqa nińgi sińgila na tigeloqnsib gilsib gilsib dińo bati itqab. Yimqa gago Tamo Koba Yesus Kristus a lań qureq na brantim nińgi Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji sqab. <sup>9</sup> Yesus Kristus a Qotei aqa Niri. A gago Tamo Koba. Qotei na nińgi metńgej deqa nińgi Yesus beteryosib a ombla are qujaitosib unub. Qotei a tamo bole unu deqa a nińgi uratńwasai.

### *Korin Kristen nańgi ģirińoqnsib pupoeqnub*

<sup>10</sup> Ariya ijo was kalil, e gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na nińgi sińgila na endegsi mernğwai. Nińgi kalil anjam qujai maroqniy. Nińgi anjam bei bei qa ģirińosib pupoeleńaib. Nińgi areqalo qujaitosib koba na geregere soqniy. <sup>11</sup> Tamo nańgi Kloe aqa talq di unub qaji nańgi na e endegsib merbonab quem, “Korin Kristen nańgi ģirińoqnsib anjam na qoteqnub.” <sup>12</sup> O ijo was kalil, nińgi anjam na qoteqnub qaji nuńgo utru agiende. Nińgi qudei mareqnub, “E Pol dauryo qaji tamo.” Nińgi qudei mareqnub, “E Apolos dauryo qaji tamo.” Nińgi qudei mareqnub, “E Pita dauryo qaji tamo.” Ariya nińgi qudei mareqnub, “E Kristus dauryo qaji tamo.” Nińgi anjam na qoteqnub qaji nuńgo utru agide. <sup>13</sup> Nińgi kiyaaqa kumbra degyeqnub? Kristus a segi poeleńosiqa tamo gargekobaej kiyo? E Pol e segi nińgi qa ñamburbasq di moiyej kiyo? Nińgi ijo ñam na yanso eb kiyo? Di sai. <sup>14</sup> E nami nuńgo ambleq di sosim e tamo qudei nańgi yansjrosaiognem. E ijo kumbra deqa are qaloqnsim Qotei binıyeqnum. Od, Krispus Gaius wo nańgi aiyel e na yansjrem. <sup>15</sup> Deqa tamo bei a endegsi marqa keresai, “E Pol aqa ñam na yanso em.” <sup>16</sup> Bole, tamo nańgi Stefanas aqa talq di unub qaji nańgi dego e na yansjrem. Ariya e tamo qudei nańgi dego yansjrem kiyo di e poibosai. <sup>17</sup> Kristus na e tamo nańgi yansjrqqa marsiq e qarınbosai. E aqa anjam bole palontqajqa osiq e qarınbej. Deqa e mandam tamo nańgo powo na Kristus aqa anjam palontosaieqnum. E degyeqnum qamu Kristus a ñamburbasq di moiyej di a lańa moiyej qamu.

### *Kristus a Qotei aqa sińgila ti powo ti unu*

<sup>18</sup> Tamo nańgi padalqa gamq di unub qaji nańgi mareqnub, “Kristus a ñamburbasq di moiyej anjam di nanari anjam.” Nańgi degsib mareqnub. Ariya ıga Qotei na eleńeqnu qaji ıga mareqnum, “Kristus a ñamburbasq di moiyej anjam di Qotei aqa sińgila ti unu.” <sup>19</sup> Ađi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “Powo tamo nańgo powo e

na taqal atetnjrqai. Qalie tamo nanngo qalie dego e na kobotetnjrqai.” <sup>20</sup> O ijo was kalil, powo tamo ti dal anjam qalie tamo ti nanngi qa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Nanngi mandam qaji powo ejunub deqa Qotei na nanngi olo nanaritnjreqnu. Od, tamo nanngi anjam na qotqajqa arearetnjreqnu qaji nanngi di Qotei na olo nanaritnjreqnu.

<sup>21</sup> Mandam tamo nanngo powo na nanngi Qotei qalieqa keresai. Qotei na aqa segi powo na gam getentetnjrej deqa nanngi a qa qalieqa keresai. Nanngi a qa qalieqajqa gam bei a na osornjrej. Gam agiende. Anjam iga palonteqnum qaji di tamo nanngi qusib Yesus qa nanngo areqalo singilatqab di Qotei na nanngi elenqas. Gam dena qujai nanngi Qotei qa qalieqab. Ariya tamo qudei nanngi anjam di quoqnsib mareqnu, “Di nanari anjam.” <sup>22</sup> Agi Juda nanngi Qotei aqa manwa lanja unqajqa mareqnu. Grik nanngi mandam qaji powo oqajqa tulan singilaeqnu. <sup>23</sup> Kristus a namburbasq di moiyej anjam di iga palonteqnsim laqnam Juda nanngi quoqnsib uge qa mareqnu. Grik nanngi anjam di quoqnsib nanari qa mareqnu. <sup>24</sup> Ariya tamo ungasari Qotei na metnjrej qaji di Juda ti Grik ti nanngi qalie, Kristus a Qotei aqa singila ti powo ti unu. <sup>25</sup> Mandam tamo nanngi mareqnu, “Anjam di nanari anjam.” Di sai. Anjam di Qotei aqa powo ti unu. Anjam dena mandam tamo nanngo powo tulan bunyejunu. Mandam tamo nanngi mareqnu, “Anjam di singila saiqoji.” Di sai. Anjam di Qotei aqa singila ti unu. Singila dena mandam tamo nanngo singila tulan bunyejunu.

<sup>26</sup> O ijo was ningi are qaliy. Qotei na ningi metnjej bati deqa ningi gargekoba mandam qaji powo saiqoji soqneb. Ningi gargekoba singila saiqoji soqneb. Ningi gargekoba nam saiqoji soqneb. <sup>27</sup> Tamo qudei nanngi mandam qaji powo ejunub deqa nanngi mareqnu, “Tamo Qotei na giltnjrej qaji nanngi nanari tamo.” Yeqnab nanari tamo nanngi dena olo mandam qaji tamo nanngi di jema enjreqnu. Tamo singila ti unub qaji nanngi mareqnu, “Tamo Qotei na giltnjrej qaji nanngi singila saiqoji unub.” Yeqnab tamo singila saiqoji nanngi dena olo mandam qaji tamo nanngi di jema enjreqnu. <sup>28</sup> Tamo nam ti unub qaji nanngi mareqnu, “Tamo Qotei na giltnjrej qaji nanngi nam saiqoji unub.” Yeqnab tamo nam saiqoji nanngi dena olo mandam qaji tamo nanngi di nam aguq atetnjreqnu. <sup>29</sup> Deqa iga qalieonum, Qotei aqa namgalaq di tamo bei na aqa segi nam soqtqa keresai. <sup>30</sup> Qotei a segi na ningi Kristus Yesus aqa banq di atej. Deqa Kristus aqa wau na iga Qotei aqa powo ejunum. Kristus aqa wau na iga tamo bole tintin unum. Aqa wau na iga Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim walweleqnum. Aqa wau na Qotei a gago uneq na iga awaigej deqa gago une na iga olo taqatgwa keresai. <sup>31</sup> Utru deqa iga gago segi nam soqtqa keresai. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo bei a nam bei soqtqa marsimqa a Tamo Koba aqa nam segi soqtme.”

## 2

### *Korin Kristen nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilateqnu*

<sup>1</sup> O ijo was kalil, e nami nunngoq bosim Qotei aqa anjam palonteqnsim merngoqnem bati deqa e mandam qaji powo na anjam palontosaioqnem. E anjam kokba lanja lanja palontosaioqnem. <sup>2</sup> E endegsi are qaloqnem. E nunngo ambleq di sosiy Yesus Kristus aqa anjam segi merngoqnqai. A namburbasq di moiyej anjam di segi ningi merngoqnqai. E degsi are qaloqnem. <sup>3</sup> E nunngo ambleq di soqnem bati deqa e singila saiqoji soqnem. Deqa e ulageteqnsim ginda gindanoqnem. <sup>4</sup> Anjam e palonteqnem qaji di e Qotei aqa Mondor aqa singila na palonteqnem. E mandam qaji powo na anjam palontit ningi qusib are bulyqajqa deqa are qalosaioqnem. <sup>5</sup> Deqa ningi Kristus qa nunngo areqalo singilateb di mandam tamo nanngo powo na sai. Di Qotei aqa singila na.

### *Qotei aqa Mondor na iga powo bole egeqnu*

<sup>6</sup> Bole, Kristen qudei nanngi Qotei aqa kumbra dauryqajqa singila ti unub. Deqa iga nanngi anjam minjreqnam nanngi powo bole eqnu. Powo di mandam qaji powo sai.

Tamo kokba padalqa gamq di unub qaji nanjo powo sai dego. <sup>7</sup> Di Qotei aqa segi powo nami ulitesoqnej qaji. Powo di iga ubtoqnsim mareqnum. Powo di aqa utru agiende. Tulañ nami Qotei na iga lañ qureq oqwjaja gam gereiyetgej. <sup>8</sup> Powo di mandam qaji tamo kokba nanji poinjrosaiqnu. Nanji poinjrej qamu nanji na Tamo Koba lañ qureq di unu qaji a osib namburbasq di qamosai qamu. <sup>9</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo nanjo namdamu na lañ qure qa inji inji unosaieqnum. Nanjo dabkala na inji inji deqa quosaieqnum. Nanjo areqaloq di inji inji di yala sosai. Inji inji di Qotei na tamo ungasari a tulañ qalaqalaiyeqnum qaji nanji segi gereiyetnjrej unu. Deqa nanji oqsib oqab.” <sup>10</sup> O ijo was kalil, anjam di nami uliesonaqa Qotei aqa Mondor na babtosiq iga mergej. Qotei aqa areqalo uliejunu qaji di Mondor a segi qalie. Qalie kalil agi Mondor aqaaq di unu. <sup>11</sup> Tamo bei a tamo bei aqa areqalo qalieqa keresai. Tamo aqa mondor aqa are miligiq di unu qaji a segi aqa areqalo qalie. Dego kere tamo bei a Qotei aqa areqalo qalieqa keresai. Qotei aqa Mondor a segi Qotei aqa areqalo qalie. <sup>12</sup> O ijo was kalil, iga mandam qaji mondor osai. Iga Mondor agi Qotei aqaaq na bej qaji di em. Deqa lañ qure qa inji inji Qotei na egeqnu qaji di iga qalie. Mondor na inji inji di iga osorgeqnu. <sup>13</sup> Iga inji inji deqa anjam mare mare laqnum. Iga mandam qaji tamo nanjo powo na anjam marosaieqnum. Mondor na iga powo egeqnaqa iga anjam mareqnum. Mondor aqa anjam di iga na tamo ungasari Mondor ti unub qaji nanji minjreqnum.

<sup>14</sup> Tamo ungasari Qotei aqa Mondor ti sosai qaji nanji lañ qure qa inji inji di oqa keresai. Di kiyaaqa? Nanji mareqnum, “Inji inji di nanari tamo nanjo inji.” O ijo was kalil, inji inji di iga Mondor aqaaq na elejeqnum. Deqa tamo ungasari Mondor ti sosai qaji nanji inji inji deqa poinjrqa keresai. Tamo ungasari Mondor ti unub qaji nanji segi inji inji deqa poinjrqa kere. <sup>15</sup> Od, tamo ungasari Mondor ti unub qaji nanji inji inji kalil geregere pegiyeqnum. Ariya tamo ungasari nanji di mandam tamo bei na peginjraqa keresai. <sup>16</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo yai a Qotei aqa areqalo qalieqa kere? Osim a gam osoryqa kere? Tamo dego bei sosai.” Ariya iga Kristus aqa areqalo ejunum.

### 3

#### *Pol Apolos wo nanji Qotei aqa wau tamo bole*

<sup>1</sup> O ijo was kalil, e nunjo ambleq di soqnem bati deqa ninji Kristus aqa kumbra geregere qalieosaisoqneb. Ninji angro mom bul soqneb. E na tamo ungasari Qotei aqa Mondor dauryeqnum qaji nanji anjam damu ti minjreqnum. Ariya ninji areqalo namij dauryoqneb deqa e na anjam damu ti ninji mernjwa yeqnam ugeiboqnej. <sup>2</sup> Ninji angro mom bul soqneb deqa ninji damu uyqa keresai. Deqa e ninji damu anainjsoaiognem. E ninji munjum anainjsoqnem. Agi bini ninji damu uyqa keresai unub. <sup>3</sup> Ninji areqalo namij dauryoqnsib unub. Agi ninji nunjo Kristen was nanji qa are ugeinjeqnaqa koba na anjam na qotoqnsib laqnum. Nunjo kumbra di jejamu qa kumbra uge. Di mandam tamo nanjo kumbra. <sup>4</sup> Agi ninji qudei mareqnum, “E Pol dauryo qaji tamo.” Ninji qudei mareqnum, “E Apolos dauryo qaji tamo.” O ijo was kalil, nunjo kumbra di mandam tamo nanjo kumbra.

<sup>5</sup> Apolos a tamo kiyero? E Pol e segi tamo kiyero? Aqo aiyel Qotei aqa wau tamo segi. Tamo Koba a na aqo aiyel wau segi segi egej. Deqa iga aqa anjam ninji mernjonam qusib Yesus qa nunjo areqalo sinjilateb. <sup>6</sup> E wauq di inji yagonam Apolos a injiq di ya atej. Ariya Qotei a segi na inji boletej. <sup>7</sup> Deqa tamo inji yageqnu qaji a ñam saiqoji unu. Tamo injiq di ya ateqnu qaji a dego ñam saiqoji unu. Ariya Qotei inji boleteqnu qaji a segi ñam koba ti unu. <sup>8</sup> Tamo inji yageqnu qaji wo tamo injiq di ya ateqnu qaji wo nanji aiyel ombla Qotei aqa wau ojeqnum. Mondor Qotei na nanjo wau segi segi pegiyosim awai enjrqaq. <sup>9</sup> Aqo aiyel Qotei ombla wau ojeqnum. Qotei aqa inji wau agi ninji.

### *Qotei aqa wau tamo nanği tal gereiyo qaji tamo bul*

Ninği Qotei aqa tal bul unub. <sup>10</sup> Qotei a e qa are boleiyosiq wau ebej deqa e tal gereiyo qaji tamo bul unum. E tal gereiyqajqa qalie bole deqa e tal aqa utru atem. E tal aqa utru atem deqa tamo qudei nanği olo tal ai gogeq di tal ateqnub. Deqa e nanği endegsi minjreqnum, “Ninği tal geregere atoqniy.” <sup>11</sup> O ijo was ninği qalie, Qotei na Yesus Kristus osiq a tal ai tuma qaji bul tigeltej unu. Deqa tamo qudei na olo tal ai tuma qaji bei ataib. Yesus a segi qujai tal ai tuma qaji bole. <sup>12</sup> Ariya tamo nanği tal ai gogeq di tal atqa oqnsib gol na ti silva na ti meniñ naimyo na ti ñantañ na ti liki na ti inği ñenği aqa sau na ti tal ateqnub. <sup>13</sup> Mondonj Qotei na tamo nanği peginjro batiamqa a ñamyuwo bulosim tamo kalil nanngo wau segi segi boleq atsim pegiyosim nanngo wau bole kiyo uge kiyo di unqas. <sup>14</sup> Tamo qudei nanngo wau di ñamyuwo na yugwasai deqa nanği awai bole oqab. <sup>15</sup> Tamo qudei nanngo wau di ñamyuwo na yuelenqas deqa nanngo wau kalil torei loumqas. Ariya tamo nanği di padalqasai. Nanği ñamyuwoq di padalqa jojomoqniñ Qotei na nanği dena olo elenqas.

### *Ninği Qotei aqa atra tal bul unub*

<sup>16</sup> Ninği Qotei aqa atra tal bul unub. Qotei aqa Mondor a nunngo ambleq di unu. Di ninği qaliesai kiyo? <sup>17</sup> Qotei aqa atra tal di agi ninği. Deqa tamo bei na atra tal di ugeugeiyqas di Qotei na kamba tamo di ugeugeiyqas.

### *Iga tamo nanngo ñam soqtqasai*

<sup>18</sup> Ninği nunngo segi jeyamu gisanyaib. Ninği qudei mandam qaji powo ti sosib endegsib are qaleqñub kiyo, “E powo koba ti unum”? Di sai. Ninği endegsib mariy, “Bole, e nanari tamo.” Degsib marib Qotei na olo powo enjgimqa dena ninği powo bole oqab. <sup>19</sup> Tamo nanği mandam tamo nanngo powo ti unub qaji nanği Qotei aqa ñamgalaq di nanari tamo unub. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenyeb unu, “Tamo nanği mandam tamo nanngo powo ti unub qaji nanği kumbra uge uge yeqñub. Yeqñab Qotei a kamba nanği padaltnjreqnu.” <sup>20</sup> Anjam bei dego unu, “Tamo nanği mandam tamo nanngo powo ti unub qaji nanngo areqalo Tamo Koba a segi qalie.

A qalie, nanngo areqalo di uge deqa nanği wau bei bei yeqñab ugeinjreqnu.”

<sup>21</sup> Deqa ninği na mandam tamo nanngo ñam soqtoqnaib. Inği inği kalil di nunngo. <sup>22</sup> Apolos, Pita, e Pol, mandam, ñambile, moiyo, inği inği kalil bini unub qaji ti inği inği kalil bunuqna brantelenqab qaji ti di nunngo. <sup>23</sup> Ariya ninği Kristus aqa. Kristus a Qotei aqa.

## 4

### *Qotei a segi na aqa wau tamo nanği peginjreqnu*

<sup>1</sup> O ijo was kalil, aqo Apolos wo iga Kristus aqa wau tamo. Iga Qotei aqa wau taqateqnum. Gago wau agiende. Iga Qotei aqa uli anjam mare mare laqnum. Ninği iga qa degsib are qaloqniy. <sup>2</sup> Ninği qalie, wau taqato tamo a na wau lanja aqa medabu dauryoqñqas. Dego kere e Qotei aqa medabu dauryeqnum. <sup>3</sup> Deqa anjam pegiyo tamo bei na kiyo ninği na kiyo ijo kumbra pegiyqab di unqum. E deqa yala are qalqasai. E segi dego ijo kumbra pegiyosaieqnum. <sup>4</sup> Ijo kumbra uge bei unu kiyo di e geregere poibosai. Ariya e une saiqoji unum degsi marqa keresai. Tamo Koba a segi na e pegibqas. <sup>5</sup> Pegiyo bati brantosaiunu deqa ninği na tamo qudei nanği peginjroqnaib. Ninği mati tariñesoqñibqa mondonj Tamo Koba a bosimqa a segi na inği inği kalil ambruc di uliejunub qaji di suwanjoq di atqas. Osim tamo kalil nanngo areqalo dego boleq atqas. Yim bati deqa Qotei a gago segi segi kumbra unsim bole kiyo sai kiyo deqa mergwas.

### *Korin Kristen nanği nanngo segi ñam soqteqñub*

<sup>6</sup> O ijo was kalil, aqo Apolos wo gago kumbra qa agi e na ningi merngonum. Di kiyaga? Ningi Qotei aqa anjam nenngrenq di unu qaji de ti olo anjam qudei ti turtosib diqoqnaib deqa. Osib tamo qudei nanjo ñam soqtoqnsib olo tamo qudei nanjo ñam aguq atoqnaib deqa. <sup>7</sup> Ningi gate kokba unub e? Sai. Nunjo inji bole kiye Qotei na ningi engosai? Nunjo inji inji kalil agi Qotei na ningi engej. Deqa ningi kiyaga mareqnu, “Iga gago segi singila na inji inji kalil di ejunum?” Ningi kiyaga nunjo segi ñam soqteqnu?

<sup>8</sup> Agi ningi are qaleqnu, “Iga inji inji kalil kere na unum. Iga ñoro koba ejunum. Deqa iga na Pol Apolos wo nanji aiyel bunjrsimqa iga segi mandor kokba bulonum.” O was ningi degsib are qalaib. Ningi mandor kokba bulonub qamu e ningi qa tulan areboleboleibqoqa Apolos ombla na ningi beterngosim ningi koba na mandor kokba bulonum qamu. <sup>9</sup> Ijo areqalo agiende. Iga Yesus aqa anjam maro tamo unum deqa Qotei na gago ñam tulan aguq atej. Deqa iga tamo uge nanji bulonum. Tamo uge nanji agi anjam pegiyo tamo a na une ti qa minjroqnsiq moiyojnreqnu. Od, a na mandam tamo ti lan angro ti nanjo ñamgalaq di nanji moiyojnreqnu. O ijo was kalil, iga tamo uge nanji di bulonum. <sup>10</sup> Iga Kristus aqa ñam osi laqnum deqa iga nanari tamo bulonum. Ariya ningi powo ti sosib deqa ningi Kristus qa qalie bole. Iga singila saiqoji unum. Ariya ningi singila ti unub. Iga ñam saiqoji unum. Ariya ningi ñam ti unub. <sup>11</sup> Iga nami mam ti ya qar ti soqnem agi bini unum. Iga gara bolesai. Tamo qudei na iga ugeugeiqnu. Iga tal saiqoji. <sup>12</sup> Iga nes na ti gago segi ban na ti wauoqnsim unum. Tamo qudei na iga misilingeqnab iga kamba olo nanji qa pailyeqnu. Tamo qudei na iga ugeugeiqnab iga gulbe di qoboieqnu. <sup>13</sup> Tamo qudei na iga yomuieqnu iga kamba olo nanji anjam bole minjreqnu. Iga tamo sougetejunub qaji nanji bulonum. Iga tamo ungasari kalil nanjo ñamgalaq di inji tulan jigat bulosim unum. Iga nami degsi soqnem agi bini unum.

*Pol na Korin Kristen nanji minjrej, “Ningi ijo kumbra dauryiy”*

<sup>14</sup> O ijo was, ningi ijo anjam endi sisiyosib jemaingwajqa e deqa nenngrenyosai. E nunjo areqalo tingitetngwajqa deqa osim anjam endi nenngrenyonum. Ningi ijo angro bole. E ningi tulan qalaqalaingeqnu. <sup>15</sup> Nunjo abu qujai agi e segi. Nunjo abu gargekoba sai. Tamo 10,000 nanji na Kristus aqa kumbra ningi osorngoqnaq di unum. E qujai Kristus Yesus aqa anjam bole ningi merngonam qusib are bulyeb. Dena e nunjo abuem. <sup>16</sup> Deqa e ningi endegsi merngwai. Ningi ijo kumbra kalil dauryoqniy. <sup>17</sup> Utru deqa e Timoti qarinyonum a nunjoq bqo. E nami Tamo Koba aqa anjam Timoti minjnam a are bulyej. Deqa a ijo angro bole. E a tulan qalaqalaingeqnu. A nunjoq bosim ijo kumbra qa ningi saingim quqwab. Ijo kumbra agiende. E Kristus beteryesosim a dauryeqnu. Ijo kumbra di e na sawa sawa kalilq di Kristen nanji osornjreqnu.

<sup>18</sup> Ariya ningi qudei endegsib are qaleqnu, “Pol a gagoq bqasai.” Osib ningi diqoqnsib laqnu. <sup>19</sup> O was ningi degaib. Tamo Koba a na odbimqa e nunjoq urur boqumatqai. Tamo nanji diqoqnsib laqnu qaji nanjo singila qabe na eqnu di unqajqa bqai. E nanjo anjam maro lanja quqwajqa bqasai. <sup>20</sup> Ningi qalie, Qotei a gago Mandor Koba sosiq iga taqatgeqnu. A lanja anjam maro na iga taqatgosaieqnu. A singila na iga taqatgeqnu. <sup>21</sup> Nunjo are kiyersiq unu? E nunjoq bosiy njirinngosiy tingitngwai kiyo e bosiy ningi qalaqalaingosiy lawo na gereingwai kiyo? Ningi segi mariy.

## 5

*Sambala kumbra a Korin Kristen nanjo ambleq di unu*

<sup>1</sup> O ijo was kalil, e anjam bei endegsi quem. Nunjo ambleq di tamo bei a sambala kumbra yeqnu. Aqa sambala kumbra di tulan ugedamu. Tamo nanji Qotei qaliesai qaji nanji sambala kumbra deqaji yosaieqnu. Aqa sambala kumbra agiende. A na aqa abu aqa ñauj oqnsiq ombla sambalaeqnu. <sup>2</sup> Ningi aqa sambala kumbra deqa are

ugeingosaieqnu, Ningi akamosaieqnu. Ningi diqoqnsib laqnu. Ningi are ugeingej qamu ningi tamo di osib nungo ambleq dena taqal waiyeb qamu.

<sup>3</sup> E ningi koba na sosai. E isaq endi unum. Ariya ningi ijo are miligiq di unub deqa e ningi ti sobulejunum. Deqa e sambala tamo di aqa une qa pegiyonum koboqo. <sup>4</sup> E ningi endegsi merngwai. Ningi gago Tamo Koba Yesus aqa ñam na korooiy. Yim koroq di e ningi ti sobulitqa Tamo Koba Yesus aqa singila dego nungoq di sqas. <sup>5</sup> Ningi koroesosibqa tamo di ojsib Satan aqa banq di atibqa Satan na a osim aqa jejamu gulbe yqas. Yim mondon Tamo Koba Yesus a bqajqa batiamqa Qotei na tamo di aqa qunun olo oqas.

*Pol na Kristen nanji minjrej, “Ningi tamo uge di wiyiy”*

<sup>6</sup> Ningi nungo segi ñam soqteqnu di kumbra bolesai. Ningi qalie, tamo nanji sum kiñala oqnsib bem ti bulyeqnuq bem tiyekritoqnsiq tulan kobaqujaeqnu. <sup>7</sup> Deqa ijo was kalil, ningi bem tiyeqnu qaji sum namij di taqal atiy. Osib dena ningi olo bem bunuj bulosib sum saiqoji sqab. E qalieonum, ningi sum saiqoji unub koboqo. Di kiyaga? Jeu tamo nanji na Kristus qalnab a kaja du bulosiq gago une qa moisiq aqa len aiyej. Juda nanjo yori bati koba qa nanji Yesus degyeb. <sup>8</sup> Deqa iga yori bati koba di unqom. Unsim bem tiyeqnu qaji sum namij di taqal atsim olo bem bunuj sum saiqoji unu qaji di oqom. Sum namij di kumbra uge ti une ti sigitejunu. Bem bunuj sum saiqoji unu qaji di are bole ti anjam bole ti sigitejunu.

<sup>9</sup> E nami anjam endegsi nenjrenjosim nungoq qarinyem, “Ningi sambala tamo nanji koba na laqnaib.” <sup>10</sup> O ijo was, e na tamo Yesus qaliesai qaji nanji qa ningi degsi merngosai. Ningi nanji koba na laqna kere. Tamo sambalaeqnuq qaji nanji ti tamo ñoro qa maunjreqnu qaji nanji ti tamo gisan na silali eqnuq qaji nanji ti tamo gisan qotei qa loueqnuq qaji nanji ti ningi nanji koba na laqajqa e deqa ningi saidngosai. Ningi nanji koba na laqasai di ningi torei mandam uratqab. Di keresai. <sup>11</sup> Ariya tamo bei a marqas, “E nunjo Kristen was bole.” Osim a olo sambala kumbra yqas kiyo, tamo bei aqa ñoro qa maulyqas kiyo, gisan qotei qa louqas kiyo, tamo nanji misilinjrqas kiyo, ya uge uyoqnsim nanarioqngas kiyo, gisan na tamo nanjo silali yainjrqas kiyo a kumbra degyimqa ningi a ombla laqnaib. Ningi a ombla ingi uyoqnaib dego. Agi e nami anjam deqa nenjrenjosim nungoq qarinyem. <sup>12-13</sup> Deqa e na tamo Yesus qaliesai qaji nanjo une qa peginjrqai e? Sai. Di ijo wau sai. Di Qotei aqa wau. Ariya Kristen nanjo une qa peginjrqajqa wau di nunjo wau tintin. Deqa ningi tamo uge di osib nungo ambleq dena taqal waiyiy.

## 6

*Ningi nunjo Kristen was bei osib anjam pegiyo talq gilaib*

<sup>1</sup> Ningi qudei kumbra uge endegsib yeqnuq. Ningi nunjo Kristen was bei qa anjam soqnim a osib anjam pegiyo tamo Qotei qaliesai qaji nanjo ulatamuq di tigeltqab. Ningi a osib Qotei aqa tamo ungasari nanjo ulatamuq di tigeltqab di kere. Ariya ningi degyosaieqnuq. Nunjo kumbra uge deqa ningi jemaingosaieqnu. <sup>2</sup> Iga Qotei aqa segi tamo ungasari unum deqa mondon iga na tamo kalil mandamq endi unub qaji nanjo une qa peginjrqom. Di ningi qaliesai kiyo? Iga degyqom deqa kiyaga ningi nunjo Kristen was nanjo anjam kiñilala qudei qa nanji peginjrqai keresai? <sup>3</sup> Mondon iga lan angro nanjo une qa dego peginjrqom. Ningi di qaliesai kiyo? Iga degyqom deqa e endegsi are qalonum, iga mandamq endi gago Kristen was nanjo anjam kalil dego pegiyqa kere. <sup>4</sup> Deqa ningi Kristen was bei qa anjam soqnim kiyaga ningi na a osib anjam pegiyo tamo Qotei qaliesai qaji nanjoq gilqab? Anjam pegiyo tamo nanji di Kristen tamo sai. <sup>5</sup> E anjam endi ningi merngonum. Di kiyaga? Ningi nunjo kumbra uge deqa jemaingim uratqajqa deqa. Nunjo ambleq di powo tamo bei unu kiyo? Sqas di Kristen was bei a was bei qa anjam soqnim powo tamo dena nanjo anjam pegiyqa kere. <sup>6</sup> Kiyaga Kristen

was bei a was bei osim anjam pegiyo tamo Yesus qa nanngo areqalo singilatosaieqnu qaji nanngoq gilsim nanngo ulatamuq di tigeltqas?

<sup>7</sup> Ningi nunngo Kristen was bei qa anjam soqnim a osib anjam pegiyo tamo nanngoq gilqab di kumbra uge. Nunngo kumbra dena ningi Yesus dauryqajqa uratosib ulonqab. Ningi nunngo Kristen was bei qa anjam soqnim, unqum, ningi a uratib une engem. Osim nunngo ingi ingi bajinjem. <sup>8</sup> Ariya ningi degyosaieqnu. Ningi segi kamba olo nunngo Kristen was nanngi kumbra uge enjroqnsib nanngo ingi ingi gisan na yainjreanu.

<sup>9-10</sup> Tamo unqasari kumbra uge uge yeqnu qaji nanngi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqasai. Di ningi qaliesai kiyo? O ijo was ningi na nunngo segi jejamu gisan yaib. Tamo sambala kumbra yeqnu qaji nanngi ti, tamo gisan qotei qa loueqnu qaji nanngi ti, tamo was bei aqa njan jejamu ojeteqnu qaji nanngi ti, tamo unqa wo njerenqa uratoqnsib olo tamo bei bei wo njerenqnu qaji nanngi ti, bajin tamo nanngi ti, tamo was bei aqa ingi ingi qa mamaulnjreanu qaji nanngi ti, tamo ya uge uyoqnsib nanarieqnu qaji nanngi ti, tamo was bei yomuiyeqnu qaji nanngi ti, tamo was bei aqa silali gisan na yayieqnu qaji nanngi ti, tamo deqaji kalil nanngi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqasai. <sup>11</sup> Nami ningi qudei tamo uge deqaji soqneb. Ariya bunuqna Qotei na nunngo are miligi yansetngosiqqa ningi aqa segi kumbra boleq di atej. Atsiqa Tamo Koba Yesus Kristus aqa nam na ti gago Qotei aqa Mondor aqa singila na ti ningi tamo bole une saiqoji qa merngej.

### *Nunngo jejamu a Qotei aqa Mondor aqa atra tal bul unu*

<sup>12</sup> Kristen qudei nanngi mareqnu, "E kumbra gargekoba yqa kere. Dal anjam na getentosai." Di nanngi bole mareqnu. Ariya e kumbra qudei yoqnqai dena e aqaryaibqa keresai. Od, e kumbra gargekoba yqa kere. Ariya e kumbra bei aqa sorgomq di sqasai. <sup>13</sup> Tamo qudei nanngi mareqnu, "Ingi uyo aqa wau agi aisim meneq di sqas. Mene aqa wau agi ingi uyqas." Di nanngi bole mareqnu. Ariya mondon Qotei na ingi uyo ti mene ti di torei kobotqas. Gago jejamu di sambala kumbra yqajqa sai. Gago jejamu di Tamo Koba aqa. A segi na taqateqnu. <sup>14</sup> Qotei aqa singila na a Tamo Koba olo subq na tigeltj. Deqa mondon a na iga dego tigeltgwas.

<sup>15</sup> Nunngo jejamu di Kristus aqa jejamu qujai. Di ningi qaliesai kiyo? Deqa e Kristus aqa jejamu osiy sambala unqa aqa jejamuq di betertqai di kumbra bolesai. <sup>16</sup> Tamo bei a sambala unqa wo beterqab di a unqa de wo jejamu qujaitosib sqab. Di ningi qaliesai kiyo? Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Tamo bei aqa njan wo beterosib nanngi jejamu qujaitosib sqab." <sup>17</sup> Ariya tamo bei a Tamo Koba Yesus wo beterqab di nanngi aiyel Mondor qujai ti sqab. <sup>18</sup> Deqa ijo was, ningi gaigai sambala kumbra uratoqnsib isaq giloqniy. Une kalil tamo nanngi yeqnu qaji di nanngo jejamuq di beterosaieqnu. Ariya sambala kumbra a tamo nanngo jejamuq di beteroqnsiq nanngo jejamu ugeteqnu. <sup>19</sup> Nunngo jejamu di Mondor Bole aqa atra tal bul unu. Qotei a segi na Mondor di ningi engej deqa a nunngo are miligiq di unu. Ningi di qaliesai kiyo? Nunngo jejamu di nunngo segi jejamu sai. Di Qotei aqa jejamu. <sup>20</sup> Qotei a awai kobaquja na ningi awaingej. Deqa kumbra kalil ningi yeqnu qaji di ningi Qotei aqa nam soqtqa are qaloqnsib yoqniy.

## 7

### *Unqa oqajqa anjam*

<sup>1</sup> Ariya anjam qudei ningi nengrenyosib ijoq qarinyeb qaji deqa kamba merngwai. Anjam bei agi unqa oqajqa anjam. Deqa merngwai. Tamo nanngi lanja sosib unqa oqa uratqab di kumbra bole. <sup>2</sup> Ariya sambala kumbra kobaaim deqa ningi segi segi unqa oiy. Unqa ningi dego segi segi tamo oiy. <sup>3</sup> Tamo aqa jejamu di aqa njan qa. Deqa a aqa jejamu getentaiq. Unqa aqa jejamu di dego aqa gumbulun qa. Deqa a aqa jejamu



getentaiq. <sup>4</sup>Ungasari nanngi na nanngo segi jejamu taqatosai eqnub. Nanngo jejamu di nanngo gumbulun na taqateqnub. Tamo nanngi dego nanngo segi jejamu taqatosai eqnub. Nanngo jejamu di nanngo njan na taqateqnub. <sup>5</sup>Deqa ningi nunngo jejamu getentaib. Ariya bati bei ningi nunngo unja wo ombla areqalo qujaitosib pailyqa bati atsib di ningi nunngo jejamu getentosib pailyoqniy. Bunuqna pailyo bati koboamqa ningi nunngo jejamu olo turtiy. Ningi nunngo segi jejamu gegerere taqatqa keresai deqa Satan na ningi osim sambala kumbraq di olo breinggo uge. <sup>6</sup>Ijo anjam di e ningi aqaryaingwa osim deqa merngonum. E singila na merngosai. <sup>7</sup>Ijo are endegsi unu. Tamo kalil nanngi e bul laja sqab di bole. Ariya Qotei na tamo nanngi singila segi segi enjreqnu. A na tamo qudei nanngi singila bei enjreqnu. Osiqa tamo qudei nanngi singila bei enjreqnu.

<sup>8</sup>Ariya tamo unja osai qaji nanngi ti unja tamo osai qaji nanngi ti e na anjam endegsi minjrqi. Unja qobul nanngi dego e na anjam endegsi minjrqi. Ningi e bul laja sqab di bolequja. <sup>9</sup>Ariya ningi nunngo segi jejamu taqatqa keresai amqa ningi unja oiy. Ningi tamo oiy. Ningi sambala kumbra yqajqa are tulan prugngonqas di kumbra bolesai.

<sup>10</sup>Ningi tamo ti unja ti unub qaji e na anjam endegsi merngwai. E segi na merngwasai. Tamo Koba a dego ningi merngwas. Anjam agiende. Unja nanngi na nanngo tamo nanngi uratnjraib. <sup>11</sup>Ariya unja bei na aqa tamo uratqas di a olo tamo bei aiq. A laja soqnem. Saiamqa a na aqa tamo nami uratej qaji di olo eme. Tamo nanngi dego nanngo unja nanngi uratnjraib.

<sup>12</sup>Ningi qudei e na anjam endegsi merngwai. Anjam endi Tamo Koba aqa anjam sai. E segi na merngwai. Ni Kristen tamo. Ariya ino njan a Kristen unja sai. Di ungun. Ni a urataim. A ni ombla sqa are soqni ni a urataim. <sup>13</sup>E unja nanngi dego anjam di minjrqi. Ni Kristen unja. Ariya ino gumbulun a Kristen tamo sai. Di dego ungun. Ni a urataim. A ni ombla sqa are soqni ni a urataim. <sup>14</sup>Ningi quiy. Tamo bei a Yesus qa aqa areqalo singilatosaiosim Kristen unja oqas. Kumbra dena a Kristen nanngo miligiq aisim Qotei aqa jojomq di sqas. Unja bei dego a Yesus qa aqa areqalo singilatosaiosim Kristen tamo oqas. Kumbra dena a Kristen nanngo miligiq aisim Qotei aqa jojomq di sqas. Degsi sosai qamu nanngo angro nanngi Qotei aqa namgalaq di jiga ti so qamu. Ariya nanngi Kristen nanngo miligiq di unub deqa nanngo angro nanngi Qotei aqa jojomq di unub. <sup>15</sup>Ariya Kristen tamo bei aqa unja a Yesus qa aqa areqalo singilatosai deqa unja dena a uratqa marsim uratem. Tamo a deqa gulbe oqasai. Qotei na odyqas. Kristen unja dego aqa tamo a Yesus qa aqa areqalo singilatosai deqa tamo dena a uratqa marsim uratem. Unja a dego gulbe oqasai. Qotei na odyqas. Qotei a ningi kalil koba na gegerere lawo na sqajqa osiq metngeqnu. Deqa ningi ijo anjam di dauryiy. <sup>16</sup>O Kristen unja, ni ino gumbulun Qotei aqa anjam minjimqa a are bulyqas kiyo sai kiyo di ni qalieqasai. O Kristen tamo, ni dego ino njan Qotei aqa anjam minjimqa a are bulyqas kiyo sai kiyo di ni qalieqasai.

### *Qotei na iga gam segi segi dauryqa marsiq giltgej*

<sup>17</sup>Qotei na nami iga gam segi segi dauryqa marsiq giltgej deqa iga gam di dauryoqnsim sqom. Gam kiye Qotei na iga dauryqa metgej qaji di segi dauryqom. Ijo anjam di e na Kristen tamo ungasari qure qure kalilq di unub qaji nanngi minjre minjre laqnum. <sup>18</sup>Ningi qudei nami mulun aisib sonabqa Qotei na ningi metngej deqa ningi degsib soqniy. Ningi qudei nami mulun aiyosai sonabqa Qotei na ningi metngej deqa ningi dego degsib soqniy. <sup>19</sup>Ningi nami mulun aiyeb kiyo ningi mulun aiyosai kiyo di laja. Ningi Qotei aqa dal anjam dauryqab di kumbra bole utru ti. <sup>20</sup>Iga nami kiyersim sonamqa Qotei na iga metgej degsim sqom. <sup>21</sup>Ningi qudei kangal tamo sonabqa Qotei na ningi metngej. Ariya ningi deqa are gulbeingaiq. Ningi kangal tamo soqniy. Bunuqna ningi kangal tamo sqa uratosib olo nunngo segi wau ojqa gam soqniq degyiy. <sup>22</sup>Tamo nanngi kangal tamo sonabqa Qotei na metnjrej qaji nanngi Tamo Koba aqa. Deqa nanngi aqa namgalaq di kangal tamo sosai. Dego kere tamo nanngi kangal tamo sosai sonabqa Qotei

na metnjrej qaji nanngi olo Kristus aqa kanngal tamo unub. <sup>23</sup> Qotei a awai kobaquja na ningi awaingej deqa ningi mandam tamo bei aqa kanngal tamo saib. <sup>24</sup> O ijo was kalil, iga nami kiyersim sonamqa Qotei na iga metgej degsim olo Qotei ombla sqom.

*Pol a tamo unja osai qaji nanngi ti unja tamo osai qaji nanngi ti anjam minjrej*

<sup>25</sup> Ariya e na tamo unja osai qaji nanngi ti unja tamo osai qaji nanngi ti anjam bei minjrqi. Anjam endi Tamo Koba aqa anjam sai. E ijo segi areqalo na nanngi minjrqi. Qotei a e qa dulej deqa e qalieonum, ijo anjam endi bole. <sup>26</sup> E endegsi are qalonum. Bini bati endi gulbe kokba bqa jojomeqnu. Deqa ningi kalil kiyersib unub degsib olo soqniy. <sup>27</sup> Ningi unja ti unub qaji ningi degsib soqniy. Ningi nunngo unja uratqa gam njaib. Ningi unja osai qaji ningi dego degsib soqniy. Ningi unja oqa are qalaib. <sup>28</sup> Ningi unja ti tamo ti oqab di ningi une yosai. Dungenge nanngi dego tamo oqab di nanngi une yosai. Ariya tamo unja ejunub qaji nanngi ti unja tamo ejunub qaji nanngi ti gulbe itoqnqab. Nanngi gulbe di itaib deqa e na anjam endi nanngi minjronum.

<sup>29</sup> O ijo was kalil, dijo bati jojomoq deqa e na ningi endegsi merngwai. Tamo unja ti unub qaji nanngi unja saiqoji so bul soqnebe. <sup>30</sup> Tamo akameqnu qaji nanngi akamosai bul soqnebe. Tamo areboleboleinjreanu qaji nanngi areboleboleinjrosai bul soqnebe. Tamo ingi ingi awaiyeqnu qaji nanngi ingi ingi saiqoji so bul soqnebe. <sup>31</sup> Tamo mandam qa ingi ingi qa waueqnu qaji nanngi ingi ingi qa wauosai bul soqnebe. Ningi qalie, sokiñala mandam ti ingi ingi kalil ti torei koboekritqab.

<sup>32</sup> Ijo are endegsi unu. Ningi mandam qa ingi ingi qa are qaloqnaib. Ningi qalie, tamo unja ti sosai qaji nanngi Tamo Koba aqa kumbra torei dauryqajqa are qaleqnu. Deqa kumbra kalil Tamo Koba a tulan areareteqnu qaji di nanngi yeqnu. <sup>33</sup> Ariya tamo unja ti unub qaji nanngi mandam qa ingi ingi qa are qaleqnu. Deqa kumbra kalil nanngo unja a areareteqnu qaji di nanngi yeqnu. <sup>34</sup> Deqa nanngi areqalo aiye aiyelteqnu. Dungenge nanngi ti unja tamo osai qaji nanngi ti dego Tamo Koba aqa kumbra torei dauryqajqa are qaleqnu. Deqa nanngi nanngo segi jejamu ti qunun ti torei Qotei yekriteqnu. Ariya unja tamo ti unub qaji nanngi mandam qa ingi ingi qa are qaleqnu. Deqa kumbra kalil nanngo tamo a areareteqnu qaji di nanngi yeqnu. <sup>35</sup> E ningi aqaryaingwa osim deqa anjam di merngonum. E ningi gulbe engwa osim anjam di merngosai. Deqa ningi quiy. Ningi kumbra bole bole dauryoqnsib gaigai Tamo Koba aqa wau ojoqniy. Mandam qa ingi ingi na ningi titngaiq.

<sup>36</sup> Tamo bei aqa dunge a kobaqujaosim tamo oqa kereamqa a endegsi are qalqas, “Ijo dunge a lanja sqa keresai. Deqa unngum, a tamo em. E na a tamo oqa getentqasai.” A degsi are qalqas di kere. A une atosai. <sup>37</sup> Ariya tamo bei aqa are miligiq di singilaosim marqas, “E bole qalieonum, ijo dunge a lanja sqa kere. Deqa e na getentqai. Yim a tamo oqasai.” A degsi marsimqa aqa segi areqalo dauryosim aqa dunge getentqas di kere. A dego une atosai. <sup>38</sup> Deqa tamo bei na aqa dunge odyim a tamo oqas di a kumbra bole yqo. Ariya tamo bei na aqa dunge getentim a tamo oqasai di a kumbra tulan boledamu yqo.

<sup>39</sup> Unja bei aqa tamo a moiyoisaoqniyqa unja dena a uratqa keresai. Aqa tamo a moiymqa a olo tamo bei oqa are soqnim a na oqa kere. Ariya a Kristen tamo segi em. <sup>40</sup> Ijo areqalo agiende. A olo tamo bei oqa uratosim lanja sqas di a areboleboleiyqas. Qotei aqa Mondor ijoq di unu deqa e anjam di ningi merngonum.

## 8

*Sulum atrainjro qaji ingi uyqajqa kumbra*

<sup>1</sup> O ijo was kalil, e sulum atrainjro qaji ingi uyqajqa kumbra qa ningi merngwai. Bole, iga kalil powo ti unum. Ariya iga olo diqoqnsim gago segi ñam soqtoqnqom di uge. Iga qalaqalaiyo kumbra dauryosim gago Kristen was nanngi singilatnjroqnqom di kere.

<sup>2</sup> Tamo bei a marqas, “E powo ti unum.” A degsi marqo deqa iga qalieonum, aqa powo kereosaiunu. <sup>3</sup> Ariya tamo bei a Qotei qalaqalayoqnqas di Qotei a tamo deqa poiyyas.

<sup>4</sup> Deqa e sulum atrainjro qaji ingi uyqajqa kumbra qa ningi endegsi merngwai. Mandamq endi sulum nanngi unub di nanngi gisan qotei lanja sigiteqnu. Iga qalie, Qotei bole a segi qujai unu. Qotei bei sosai. <sup>5</sup> Tamo qudei nanngi mareqnu, “Qotei gargekoba unub. Tamo kokba dego gargekoba unub.” Tamo qudei nanngi degsib mareqnu di unqum. Lanq di, mandamq di qotei deqaji nanngi unub di lanja. <sup>6</sup> Iga qalieonum, Qotei qujai unu. A gago Abu. A ingi ingi kalil qa utru. Iga aqa segi tamo unqasari tintin unum. Tamo Koba qujai dego unu. Di Yesus Kristus. A ingi ingi kalil atelenej. Iga kalil aqaq dena nambile em.

<sup>7</sup> Ariya Kristen qudei nanngi anjam deqa geregere poinjrosai unu. Nanngi nami ingi uyo elenqnsib gisan qotei nanngo sulum atrainjroqneb. Deqa bini nanngi ingi di uyqa oqnsib are gulbeinjreqlaqa endegsib are qaleqnu, “Iga sulum atrainjro qaji ingi di uyqom di iga sulum nanngi olo atrainjrobulqom. Dena iga une oqom.” Nanngi degsib are qaleqnu.

<sup>8</sup> Bole, gago ingi uyo na iga Qotei aqa areq gilqa keresai. Iga ingi getentqom dena iga Qotei aqa namgalaq di une ti sqasai. Iga ingi uyqom dena iga tamo bole sqasai dego.

<sup>9</sup> Ningi geregere are qaliy. Ningi ingi bei uyqa are soqnim uyiy. Di une sai. Ariya ningi ingi di uyibqa Kristen was qudei powo bole osai qaji nanngi ningi nunqsib dena ulonqosib uneq aiqab di uge. Deqa unqum, ningi ingi di uyaib.

<sup>10</sup> Ningi powo bole ti unub qaji ningi sulum nanngo atra tal miligiq gilsib dia ingi uyoqnu Kristen was bei powo bole osai qaji a bosim ningi nunqsimqa a endegsi are qalqas, “Kristen was nanngi ingi di uyeqnu deqa unqum, e dego uyqai.” Osim a ulonqosim uneq aiqas. <sup>11</sup> Nunqo powo dena ningi na was bei di powo bole osai qaji a uneq waiyonub. Ningi qalie, Kristus a was deqa moiyej. <sup>12</sup> Deqa ningi quiy. Ningi na Kristen was nanngi uneq breinjrsib nanngo areqalo Kristus qa singilateb qaji di ugetetnrqab di ningi Kristus dego une yonub. <sup>13</sup> Deqa e damu uyitqa dena ijo was a uneq aiqas di e olo damu uyqasai. Ijo was a ulonqosim uneq aiyaim deqa e damu uratqai.

## 9

### *Pol a Yesus aqa wau ojoqnej dena a silali osaiqnej*

<sup>1</sup> Ningi ijo kumbra uniy. E tamo bei aqa sorgomq di sosai. E kumbra kiye yqa are soqnim e yqai. E Qotei aqa anjam maro tamo bole. E gago Tamo Koba Yesus unem. E aqa wau ojoqnem dena ningi are bulyeb. Ningi ijo kumbra deqa qaliesai kiyo? <sup>2</sup> Tamo qudei nanngi mareqnu, “Pol a Qotei aqa anjam maro tamo bolesai.” Nanngi degsib mareqnu di unqum. Ningi segi e qa qalie. E nami Tamo Koba aqa anjam ningi merngonam qusib are bulyeb. Deqa ningi qalie, e Qotei aqa anjam maro tamo bole.

<sup>3</sup> Tamo qudei nanngi ijo kumbra pegiyeqnu deqa e na kamba endegsi minjreqlum. <sup>4</sup> Iga Qotei aqa anjam mare mare laqnu dena iga silali osim gago segi ingi ti ya ti uyqa kere. <sup>5</sup> Iga unqa oqa are soqnim Kristen unqa osim laqnqa kere. Agi Pita a unqa oqnsiq laqnu. A segi sai. Qotei aqa anjam maro tamo qudei ti Tamo Koba aqa was nanngi ti dego unqa oqnsib laqnu. <sup>6</sup> Ningi quiy. Qotei aqa anjam maro tamo kalil nanngi silali wau uratoqnsib Qotei aqa wau ojeqnu. Deqa aqo Barnabas wo dego silali wau uratqa kere. <sup>7</sup> Ningi qalie, qoto tamo bei a qotqas di a silali oqas. A aqa segi silali wau oqasai. Tamo bei a ingi yagwas di a ingi meli osim uyqas. Tamo bei a kaja nanngi taqatnrqas di a munqum qaq osim uyqas.

<sup>8</sup> E mandam tamo nanngo areqalo dauryosim anjam di mernqosai. Anjam di Qotei aqa dal anjamq di dego unu. <sup>9</sup> Agi Moses a nami dal anjam bei endegsi nengrenyej, “Makau nanngi ingi neningi paraparaiyoqnsib aqa sau taqal ateqnu. Deqa nanngi ingi neningi aqa damu uyqa yoqnu ningi na nanngi saidnjraib.” O ijo was, Qotei a makau nanngi qa are qalsiq anjam di marej kiyo? Sai. <sup>10</sup> A iga qa osiqa anjam di marej. Od, Moses a iga qa

osiqa anjam di nenngrenyej. Ningi are qaliy. Tamo bei a inngi yagwas di inngi meliamqa a osim uyqas. Tamo bei a inngi ñenngi ñoqoryosim damu segitqas di a damu osim uyqas. <sup>11</sup> O ijo was, iga Qotei aqa anjam qa ningi aqaryaingoqnem di nunngo qunun qa. Deqa ningi na kamba jejamu qa inngi inngi qa iga aqaryaigwajqa merngwom di iga une yosai. Iga nunngo are miligiq di Mondor aqa inngi yagobulem. Inngi di meliqo deqa ningi na olo otorosib jejamu qa inngi inngi egwajqa merngwom di iga une yosai. <sup>12</sup> Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam qa ningi aqaryaingeqnuub deqa nanngi nunngoq dena olo silali inngi inngi yaingeqnuub. Deqa iga dego nunngoq dena silali inngi inngi yaingwa kere.

Ariya iga Kristus aqa anjam bole ugetaim deqa iga nunngoq dena silali inngi inngi yaingwa uratem. Osim dena iga gulbe gargekoba qoboioqnem. <sup>13</sup> Atra tamo nanngi atra talq dena inngi oqnsib uyeqnuub. Tamo nanngi atra bijal taqateqnuub qaji nanngi atra bijalq dena atraiyqa wagme oqnsib uyeqnuub. Ningi di qaliesai kiyo? <sup>14</sup> Dego kere Tamo Koba a endegsi marej, “Tamo nanngi Qotei aqa anjam bole mare mare laqnuub qaji nanngi dena silali oqnsib nango segi inngi awaiyoqnsib uyoqngqab.”

<sup>15</sup> Ariya e nunngo inngi bei yaingwa osim anjam endi nenngrenyosai. E nunngoq dena silali inngi inngi yaingwa uratem agi bini unum. Degsi sosiy e moiqai. E ijo kumbra deqa tulan areboleboleibeqnu. Deqa tamo bei na ijo kumbra di olo uge qa maraiq. <sup>16</sup> E Yesus aqa anjam bole mare mare laqnum deqa e ijo segi ñam soqtqa keresai. Qotei na e qarinqbej deqa e aqa anjam mare mare laqngai. E wau di uratqa keresai. Uratqai di Qotei na e gulbe ebqas. <sup>17</sup> E ijo segi areqalo na Yesus aqa anjam mare mare laosaieqnum. E Qotei aqa wau tamo unum deqa e aqa areqalo dauryoqnsim aqa anjam mare mare laqnum. E ijo segi areqalo na Yesus aqa anjam mare mare laqnum qamu e dena silali inngi inngi eqnum qamu. <sup>18</sup> Deqa e awai kiye oqai? Ijo awai agiende. E Yesus aqa anjam bole mare mare laqnsim dena e silali oqa urateqnum. Ijo awai bole agide. Bole, e silali oqa kere. Ariya e oqa urateqnum. E lanja tamo unngasari nanngi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnum. Ijo awai bole agide.

### *Pol a tamo unngasari kalil nango kangal tamo soqnej*

<sup>19</sup> E kumbra kiye yqa are soqnim e yqai. E tamo bei aqa sorgomq di sosai. Di unngum, e ijo segi areqalo na tamo kalil nango sorgomq di sosim nanngi kangalnjqreqnum. E degyeqnum. Di kiyaaqa? E tamo gargekoba nanngi are bulyetnjroqnit Qotei na nanngi elenqajqa deqa. <sup>20</sup> Deqa e Juda nango kumbra dauryeqnum. Di kiyaaqa? E nanngi are bulyetnjroqnit Qotei na nanngi elenqajqa deqa. Tamo nanngi dal anjam aqa sorgomq di unub qaji nango kumbra dego e dauryoqnsim dal anjam aqa sorgomq di sobulejunum. Bole, e segi dal anjam aqa sorgomq di sosai. Ariya e nango kumbra di dauryeqnum. Di kiyaaqa? E nanngi are bulyetnjroqnit Qotei na nanngi elenqajqa deqa. <sup>21</sup> Tamo nanngi dal anjam saiqoji unub qaji nango kumbra dego e dauryoqnsim dal anjam saiqoji sobulejunum. Bole, e Qotei aqa dal anjam ti unum. Agi e Kristus aqa dal anjam aqa sorgomq di unum. Ariya e tamo nanngi dal anjam saiqoji unub qaji nanngi are bulyetnjroqnit Qotei na nanngi elenqajqa deqa e nango kumbra dauryeqnum. <sup>22</sup> Tamo singila saiqoji unub qaji nango kumbra dego e dauryoqnsim singila saiqoji sobulejunum. Di kiyaaqa? E nanngi are bulyetnjroqnit Qotei na nanngi elenqajqa deqa. O ijo was ningi quiy. E tamo kalil nango sorgomq di sosim nango kumbra dauryeqnum. Di kiyaaqa? E nanngi qudei are bulyetnjroqnit Qotei na nanngi elenqajqa deqa. <sup>23</sup> E Yesus aqa anjam bole qa are qaloqnsim deqa kumbra kalil di yeqnum. Deqa mondon Yesus na awai boledamu e ebqas. Tamo kalil Yesus aqa anjam bole qa nango areqalo singilateqnuub qaji nanngi dego awai di oqab.

### *Iga lan qure qaji awai oqajqa deqa gurgurqom*

<sup>24</sup> E mandam tamo nango alan qa merngwai. Tamo nanngi gurguroqnsib bubunqnuub di nanngi awai oqajqa deqa. Ariya tamo qujai a segi na nanngi kalil bunjnrsim awai

oqas. Dego kere ningi lan qure qaji awai oqa marsib singila na gurguroqniy. <sup>25</sup> Tamo gurgureqnuq qaji nanngi awai oqa marsib gurgur qalieqa osib nanngo segi jejamu qaloqnsib singilateqnuq. Deqa gurgur batiamqa nanngi singila na gurgurqab. Nanngo awai di mandam qaji awai. Deqa nanngo awai di koboqas. Ariya lan qure qaji awai iga oqa mareqnum di koboqasai. Di gaigai sqas. <sup>26</sup> Deqa e ururoqnsim laña lañaq di nam atosaiqnum. E awai bole di koqyoqnsim urureqnum. E qoto tamo bul unum deqa e laña lañaq di ijo ban waiyosaiqnum. E tamo qalqajqa deqa ijo ban tiñsim geregere waiyeqnum. <sup>27</sup> E ijo segi jejamu qaloqnsim geregere taqatoqnsim dena e singila eqnum. Di yawo anjam. Aqa utru agiende. Tamo ungasari nanngi lan qure qaji awai oqajqa deqa e na Yesus aqa anjam bole nanngi minjre minjre laqnum. Ariya e segi dego awai di osaiam deqa e singila na waueqnum.

## 10

### *Iga kumbra uge uge dauryqajqa are prugwasai*

<sup>1</sup> O ijo was ningi ijo anjam endeqa geregere poingem. Nami gago moma nanngi wadau sawaq di laqnaqqa Qotei a lanbi miligiq di sosisqa nanngi gam osornjroqnej. Bati di nanngi Yuwal Lent di gentosib mandam boleq aisib walwelosib gileb. <sup>2</sup> Nanngi kalil Moses dauryeb deqa nanngi lanbi ti Yuwal Lent ti dena yanso obuleb. <sup>3</sup> Bati deqa Qotei aqa Mondor a lan goge na nanngi kalil ingi anainjreqnaq uyoqneb. <sup>4</sup> Ya dego Mondor na nanngi kalil anainjreqnaq uyoqneb. Mondor na nanngi meniñ bei osornjrnaqa meniñ dena ya branteqnaqa nanngi uyoqneb. Meniñ di wadau sawaq di nanngi daurnjrnsiq giloqnej. Meniñ di agi Kristus. <sup>5</sup> Ariya Qotei a nanngi qa arearetosaiqnej. Deqa a wadau sawaq di nanngi gargekoba ñumnaq moreñeb.

<sup>6</sup> Qotei na nanngi ñumnaq moreñeb. Di kiyaaqa? Iga bini unum qaji iga ulaosim nanngo kumbra uge dauryqa are pruggaim deqa. <sup>7</sup> Deqa ijo was kalil, ningi gisan qotei nanngi qa louoqnaib. Agi gago moma qudei nanngi gisan qotei nanngi qa louoqneb. Qotei aqa anjam bei nanngi qa endegsib nengrenyeb unu, “Nanngi nanngo segi jejamu qa areboleboleinjreqnaq ingi ti ya ti uyoqnsib alanoqneb.” <sup>8</sup> O ijo was kalil, iga sambala kumbra dego yqasai. Agi gago moma qudei nanngi sambala kumbra yoqneb deqa bati qujai qa Qotei na 23,000 tamo ungasari nanngi ñumnaq moreñeb. <sup>9</sup> Iga Tamo Koba aqa singila laña tenemtqa osim a gisan yqasai dego. Agi gago moma qudei nanngi degyoqneb deqa Qotei na amal uge qarinjrnnaqa bosib nanngi uñinrnab moreñeb. <sup>10</sup> Iga Qotei ñirin yqasai dego. Agi gago moma qudei nanngi degyoqneb deqa Qotei na padalto qaji lan angro bei qarinyonaq aisiq nanngi padaltnjrej.

<sup>11</sup> Qotei na gago moma nanngi degsi ñolawotnjrej. Onaqa Moses a anjam di nengrenyonaq soqnej. Iga diño bati jojomyonum deqa iga anjam di sisiyosim ulaosim gago moma nanngo kumbra uge dauryqa uratqom. <sup>12</sup> Tamo bei a endegsi are qalqas, “E singila na tigelejunum.” Ariya a olo geregere nam ateme. A ulonosiq uneq aiyo uge. <sup>13</sup> Gulbe kalil nungoq di branteqnu qaji di mandam tamo kalil nanngoq di dego branteqnu. Qotei a tamo bole unu deqa a ningi uratñwasai. A marimqa gulbe di aqa singila na nungo singila bunyqasai. Qotei na gam waqtetñgoqnimqa ningi gulbe di britoqnsib singila na tigelesqab.

### *Iga Qotei bole ti mondor uge nanngi ti turtnjrsim binjnrnaq keresai*

<sup>14</sup> Deqa ijo was bole, ningi gisan qotei nanngi qa louoqnaib. Ningi nanngi torei uratnjrsib isaq giliy. <sup>15</sup> Ningi powo ti unub deqa e na anjam di ningi merñgonum. Deqa ningi ijo anjam di qusib geregere pegiyiy. <sup>16</sup> E ningi bengem qa anjam merñgwai. Iga Qotei pailyoqnsim wain gamban uyeqnum di iga Kristus aqa len aiyej qaji deqa are qaloqnsim a ombla korooqnsim uyeqnum. Iga bem ginjenyoqnsim uyeqnum di iga Kristus aqa jejamu qa are qaloqnsim a ombla korooqnsim uyeqnum. <sup>17</sup> Bem qujai unu agi Kristus aqa jejamu. Deqa iga kalil koba na korooqnsim bem qujai di uyeqnum. Iga kalil Kristus

aqa jejamu qujai. <sup>18</sup> Ningi Israel nanjo kumbra qa are qaliy. Israel nanji atra bijalq di damu koitoqnsib oto bei Qotei atraiyoqnsib olo oto bei uyeqnu. Nanjo kumbra dena nanji Qotei ombla korooqnsib damu uyeqnu.

<sup>19</sup> Sulum nanji qotei bole edegaib. Sulum atrainjro qaji ingi di atraiyqa ingi bole edegaib. <sup>20</sup> Ingi di sawa bei bei qaji nanji na oqnsib mondor uge nanji atrainjreqnu. Nanji Qotei bole atraiyosaieqnu. Nanji Qotei qaliesai deqa nanji kumbra di yeqnu. Deqa ijo was ningi kumbra di uratiy. Uratqasai di ningi mondor uge nanji ti beteqab. <sup>21</sup> Ningi Tamo Koba aqa wain gambañ ti mondor uge nanjo wain gambañ ti di turtoqnsib dena uyoqnaib. Ningi Tamo Koba aqa atra bijal ti mondor uge nanjo atra bijal ti di dego turtoqnsib dena uyoqnaib. <sup>22</sup> Iga kumbra degyqom di iga Tamo Koba aqa are ugetetim a iga qa minjin oqwas. Gago singila na Qotei aqa singila bunyqa kere e? Keresai.

### *Iga bati gaigai Qotei aqa ñam soqtoqnom*

<sup>23</sup> Kristen qudei nanji mareqnu, “E kumbra gargekoba yqa kere. Dal anjam na getentosai.” Di nanji bole mareqnu. Ariya iga kumbra qudei yoqnom dena iga aqaryaiqwa keresai. Od, iga kumbra gargekoba yqa kere. Ariya iga kumbra qudei yoqnom dena iga singilaqasai. <sup>24</sup> Iga gago segi jejamu aqaryaiqajqa are qalqasai. Iga tamo kalil nanji qa are qaloqnsim nanji aqaryainjroqnom.

<sup>25</sup> Ningi ingi qarinyo sawaq dena damu awaiyoqnsib uyoqniy. Damu di nami tamo qudei na sulum atrainjroqneñ kiyo sai kiyo ningi deqa nenemoqnaib. Ningi oqnsib uyoqniy. Ningi nunjo are miligiq di qalieonub, kumbra di bole. <sup>26</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Mandam endi Tamo Koba aqa segi mandam.

Ingi ingi kalil mandamq endi unub qaji di dego Tamo Koba aqa.”

<sup>27</sup> Deqa tamo bei Yesus qaliesai qaji a na ingi goisim ningi metngimqa ningi a ombla gilqa are soqnim giliy. Gilsib ingi kalil a na anainqwas qaji di ningi osib uyi. Ningi deqa nenemoqnaib. Ningi nunjo are miligiq di qalieonub, kumbra di bole. <sup>28</sup> Ariya Kristen was bei na ningi mernqwas, “Ingi di sulum atrainjro qaji ingi.” Degsi mernqimqa ningi was deqa are qalsib ingi di osib uyaib. Ningi uyqab di ningi unetqab. <sup>29</sup> Bole, ningi une yosai. Ariya tamo anjam mernqwo qaji a are qalqas, ningi une yonub. E deqa ningi mernqonum.

Ariya Kristen was deqaji bei sosaiamqa e ingi uyqa are soqnim uyqai. Di e une yosai. Kiyaga e tamo bei aqa areqalo dauryosiy ingi getentqai? <sup>30</sup> E Qotei pailyosiy ingi di uyqai di tamo bei a kiyaga e misilinbqas?

<sup>31</sup> Deqa ningi ingi ti ya ti uyqa oqnsib Qotei aqa ñam soqtoqnsib uyoqniy. Ningi kumbra bei yqa oqnsib Qotei aqa ñam soqtoqnsib yoqniy. <sup>32</sup> Ningi na Juda ti Grik ti Qotei aqa segi tamo unqasari nanji ti uneq breinjraib. <sup>33</sup> Ningi e nubiy. E na tamo unqasari kalil nanji kumbra bole bole enjreqnam nanji e qa areboleboleinjreqnu. E ijo segi jejamu aqaryaiqajqa are qalosaieqnum. E tamo unqasari gargekoba nanji Qotei na elenqajqa deqa are qaloqnsim aqaryainjreqnum.

## 11

<sup>1</sup> Ningi ijo kumbra kalil dauryoqniy. Agi e segi Kristus aqa kumbra kalil dauryeqnum dego kere.

### *Unja nanjo gate kabutqajqa kumbra*

<sup>2</sup> E qalieonum, ningi gaigai e qa are qaloqnsib anjam kalil e nami mernqoqnem qaji di geregere dauryeqnu. Deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqnu. <sup>3</sup> Ariya ningi ijo anjam bei dego qusib poingem. Ningi qalie, tamo kalil nanjo gate di Kristus. Unja nanjo gate di tamo nanji. Kristus aqa gate di Qotei. <sup>4</sup> Deqa tamo nanji pailyqa osib kiyo anjam palontqa osib kiyo nanji gate tatal ataib. Nanji gate tatal atqab di nanji nanjo gate jemai yqab. Nanjo gate agi Kristus. <sup>5</sup> Ariya unja nanji pailyqa osib kiyo anjam palontqa osib

kiyo nanği nanġo gate kabutebe. Uña a aqa gate kabutqasai di a aqa gate jemai yqas. Osim a uña qudei nanġo gate banġa torei milalteqñub qaji nanği bul sqas. <sup>6</sup> Deqa a aqa gate kabuteme. A aqa gate kabutqa asgiyqas di unġum, a aqa gate banġa dego gentosim milalteme. Ariya a dena jemaiyqa uratqas di a aqa gate kabuteme. <sup>7</sup> Tamo nanği nanġo gate kabutaib. Di kiyaaqa? Nanği Qotei sigitoqñsib aqa ñam ti siñgila ti boleq ateqñub. Ariya uña nanği nanġo segi tamo nanġo ñam ti siñgila ti boleq ateqñub.

<sup>8</sup> Qotei a uña aqa tanu osiqa dena tamo gereiyosai. A tamo aqa tanu osiqa dena uña gereiyej. <sup>9</sup> Qotei a uña qa are qalsiqa tamo gereiyosai. A tamo qa are qalsiqa uña gereiyej. <sup>10</sup> Deqa uña nanği nanġo segi gate kabutebe. Nanği degyqab di lan anġro nanği unsib marqab, “Bole, nanği nanġo segi tamo nanġo sorgomq di unub.”

<sup>11</sup> Tamo Koba aqa areqalo endegsi unu. Uña nanği nanġo segi qa sai. Tamo nanği dego nanġo segi qa sai. <sup>12</sup> Qotei a tamo aqa tanu osiqa dena uña gereiyej deqa uña nanği tamo nanġo. Tamo nanği uña nanġoq dena nambabeqñub deqa tamo nanği uña nanġo. Ariya Qotei a segi qujai inġi inġi kalil qa utru.

<sup>13</sup> Uña a aqa segi gate kabutosaiosim Qotei pailyqas di kumbra bole e? Niñgi segi mariy. <sup>14</sup> Iga qalie, tamo nanği gate mariñ uratqab di kumbra bolesai. <sup>15</sup> Ariya uña nanği gate mariñ uratqab di bolequja. Di nanġo wala bole. Nanġo gate mariñ di Qotei na enjroqñsiq dena nanġo gate kabuteqñu. <sup>16</sup> O ijo was kalil, tamo bei a ijo anjam deqa nriñosim gotrañyaiq. A gotrañyqas di a endegsi poiym, iga kumbra bei dauryosaieqñum. Qotei aqa tamo unġasari qure qure kalilq di unub qaji nanği dego kumbra bei dauryosaieqñub.

### *Korin Kristen nanği louqa koroqñsibqa kumbra uge babteqñub*

<sup>17</sup> Ariya e nunġo kumbra qudei qa areboleboleibosaieqñu. E deqa niñgi mernġwai. Niñgi Qotei louqa koroqñsibqa niñgi kumbra bole babtosaieqñub. Niñgi kumbra uge babteqñub. <sup>18</sup> E mati deqa niñgi mernġwai. E anjam endegsi quem. Niñgi Qotei louqa koroqñsibqa niñgi pupooqñsibqa anjam na qoteqñub. E anjam di qusim endegsi are qalem, “Bole, nanği degyeqñub.” <sup>19</sup> O was niñgi pupoeqñub di kere. Niñgi pupoosai qamu tamo yai nanği Qotei aqa kumbra geregere dauryeqñub di niñgi qaliesai qamu. <sup>20</sup> E quem, niñgi koroqñub di niñgi Tamo Koba a qa are qalsib inġi uyqajqa deqa koroosaieqñub. <sup>21</sup> Niñgi qudei qunjan bolet deqa niñgi namo boqñsib Qotei tal miligiq di inġi uyekriteqñab Kristen was qudei nanği bunu boqñsib mamnjreqñu. Niñgi qudei koroq di wain koba dego uyoqñsib nanarieqñub. <sup>22</sup> Nunġo kumbra dena niñgi Qotei tal ugetoqñsib tamo inġi saiqoji nanği jemai enjreqñub. Nunġo segi segi tal unu deqa niñgi mati nunġo talq di inġi ti ya ti uysib bunuqna bosib Qotei louqa korooy. Ariya niñgi degyosaieqñub. Deqa e anjam kiyersiy mernġwai? E nunġo kumbra deqa areboleboleibeqñu degsi mernġwai e? Sai. E degsi mernġwasai.

### *Pol a benġem qa anjam marej*

<sup>23-24</sup> Ariya benġem qa anjam e nami mernġgem qaji di olo mernġwai. Anjam di Tamo Koba Yesu na merbonaq quem. Anjam agiende. Nami Judas na Yesu osiq jeu tamo nanġo banq di atej. Qolo qujai deqa Yesu a bem osiqa Qotei pailyosiqa bem di ġinġenyosiqa aqa anġro nanği enjrsiqa minjrej, “Endi ijo jejamu. E na niñgi aqaryainġwa osim deqa enġonum. Deqa niñgi osib uyiy. Bunuqna niñgi gaigai uyoqñsib e qa are qaloqñiy.” <sup>25</sup> Degsi minjrnaqa nanği bem uynab koboonaqa a na olo wain gamban osiq Qotei pailyosiqa minjrej, “Wain gamban endi ijo leñ. Leñ di aisim Qotei aqa anjam bunuj siñgilatqas. Deqa niñgi osib uyiy. Bunuqna niñgi gaigai uyoqñsib e qa are qaloqñiy.” <sup>26</sup> O ijo was, niñgi Yesu aqa anjam deqa are qaloqñsib bati gaigai bem ti wain gamban ti di uyoqñsib anjam endegsib palontoqñiy, “Tamo Koba a jaqatin osiq moiyej.” Palontoqñsib soqñib mondoñ a olo bqas.

*Niñgi bem ti wain ti uyqa osibqa niñgi mati nunġo segi so peleiyiy*

<sup>27</sup> Deqa tamo bei a Tamo Koba Yesus aqa bem ti wain gamban ti uyqa osimqa a kumbra uge bei yqas di a Yesus aqa jejamu ti lenj ti ugetqas. Dena a une yqas. <sup>28</sup> Deqa tamo bei a bem ti wain gamban ti uyqa osimqa a mati aqa segi so peleiyosim di a uyem. <sup>29</sup> A Yesus aqa jejamu geregere peleiyosimosim bem ti wain gamban ti uyqas di a une yqas. Deqa Qotei na a kamba gulbe yqas. <sup>30</sup> Utru deqa ningi gargekoba singila saiqoji sosib maingeqnu. Osib ningi qudei moreneqnu. <sup>31</sup> Iga gago segi segi so geregere peleiyosim bem ti wain gamban ti uyqom di iga unetqasai. Deqa Qotei na iga gulbe egwasai. <sup>32</sup> Tamo Koba a gago kumbra uge qudei qa iga pegigoqnsiq gulbe egeqnu. Di a iga tingitgwajqa deqa. Yim mondonj iga tamo kalil mandamq endi unub qaji nanji ti une osim padalqasai.

<sup>33</sup> Deqa ijo was kalil, ningi bem ti wain gamban ti uyqa koroqnsibqa ningi urur uyaib. Ningi nunjo Kristen was nanji qa tariñoiy. <sup>34</sup> Ningi qudei mamngimqa ningi mati nunjo segi talq di ingi uysib bunuqna bosib korooy. Ningi namo bosib koroosib Qotei tal miligiq di ingi koba uyekritaib. Ningi degyqab di ningi une yqab. Deqa Qotei na kamba ningi gulbe engwas.

Ijo anjam qudei e mati nenngrenyqasai. Bunuqna e nunjoq bosiy anjam di nunjo ulatamuq di gereiyqai.

## 12

### *Qotei aqa Mondor na iga singila segi segi egeqnu*

<sup>1</sup> O ijo was, Qotei aqa Mondor na iga singila segi segi egeqnu. E deqa ningi merngit quiy. <sup>2</sup> Ningi qalie, nami ningi Qotei qalieosaisonabqa gisanj qotei nanji na ningi titngeqnaqna ningi nanji daurnjroqneb. Gisanj qotei nanji di anjam marqa keresai. <sup>3</sup> Deqa ningi endegsi poingem. Qotei aqa Mondor a tamo bei aqa medabu singilatetimqa a endegsi marqa keresai, “Yesus a tamo uge.” Tamo bei a Mondor Bole ti sqasai di a endegsi marqa keresai, “Yesus a Tamo Koba.”

<sup>4</sup> Mondor na iga singila segi segi egeqnu ariya Mondor qujai segi unu. <sup>5</sup> Iga wau segi segi ojeqnum ariya Tamo Koba qujai segi unu. <sup>6</sup> Qotei na iga kumbra segi segi egeqnu ariya Qotei qujai dena iga kalil keretgeqnu. <sup>7</sup> Mondor na iga segi segi aqaryaigeqnu. Di kiyaaqa? Iga na Kristen tamo ungasari kalil nanji geregereinjrqaqna deqa. <sup>8</sup> Mondor na tamo qudei nanji aqaryainjreqnu deqa nanji Qotei aqa powo babteqnu. Mondor qujai dena tamo qudei nanji aqaryainjreqnu deqa nanji Qotei aqa qalie babteqnu. <sup>9</sup> Mondor qujai dena tamo qudei nanji aqaryainjreqnu deqa nanji Yesus qa nanjo areqalo tulanj singilaboletaqnu. Mondor qujai dena tamo qudei nanji aqaryainjreqnu deqa nanji tamo mainjro qaji nanji boletnjreqnu. <sup>10</sup> Tamo qudei nanji Qotei aqa manwa babteqnu. Tamo qudei nanji Qotei aqa medabu oqnsib anjam palonteqnu. Tamo qudei na mondor kalil nanji peginjroqnsib mareqnu, “Mondor nanji di bole. Mondor nanji di uge.” Tamo qudei nanji mej bulyoqnsib qure utru segi segi nanjo anjam mareneqnu. Tamo qudei nanji qure utru segi segi nanjo anjam di quoqnsib damu poinjreqnaqa ubteqnu. <sup>11</sup> Ariya Mondor qujai dena aqa segi areqalo na tamo nanji segi segi keretnjreqnaqa nanji wau di yeqnu.

### *Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai*

<sup>12</sup> Tamo kalil nanji segi segi jejamu qujai. Nanjo ban ti singa ti namdamu ti dabkala ti osib jejamu qujaiq di turtosib unub. Kristus a dego degsi unu. <sup>13</sup> Agi Mondor qujai na iga kalil yangbulosiqna turtgej deqa iga kalil jejamu qujaiq di unum. Iga qudei Juda. Iga qudei Grik. Iga qudei kangal tamo. Iga qudei kangal tamo sai. Di unum. Iga kalil Mondor qujai osim ya jumbumq dena ya uyobuleqnum.

<sup>14</sup> Gago jejamu miligiq di ban segi sosai. Singa segi sosai. Ban ti singa ti namdamu ti dabkala ti kalil jejamu qujaiq di turtosib unub. <sup>15</sup> Singa a marqas, “E ban sai. Deqa e



jejamu miligiq di sosai. Ban a segi unu.” Di bolesai. Singa a dego jejamu miligiq di unu. <sup>16</sup> Dabkala a marqas, “E namdamu sai. Deqa e jejamu miligiq di sosai. Namdamu a segi unu.” Di dego bolesai. Dabkala a dego jejamu miligiq di unu. <sup>17</sup> Gago jejamu a namdamu segi sqas di iga kiyersim anjam quqwom? Keresai. Gago jejamu a dabkala segi sqas di iga kiyersim ingi quleqgwas? Di dego keresai. <sup>18</sup> Gago jejamu a degsi sosai. Qotei na ban ti singa ti namdamu ti dabkala ti osiqqa jejamu qujaiq di atelenej unub. A aqa segi areqalo na degyej. <sup>19</sup> Gago jejamu a namdamu segi sqas kiyo, a ban segi sqas kiyo, a singa segi sqas kiyo di gago jejamu a kiyersi sqas? A bole sqa keresai. <sup>20</sup> Gago jejamu a degsi sosai. Ban ti singa ti namdamu ti dabkala ti kalil jejamu qujaiq di turtosib unub.

<sup>21</sup> Namdamu na ban minjqas, “Ni ulan. E segi wauqa kere.” Degsi minjqqa keresai. Gate na singa minjqas, “Ni ulan. E segi wauqa kere.” Degsi minjqqa keresai. <sup>22</sup> Nanngi kalil jejamu qujaiq di unub. Bole, nanngi qudei singila kiñala unub. Ariya nanngi wau bole yeqnub deqa iga na nanngi uratnjrqa keresai. <sup>23</sup> Iga nanngi qudei kiñala bolesai qa mareqnum. Ariya iga na olo nanngi gereinjreqnum. Nanngi qudei iga jemai qa mareqnum. Ariya iga olo gara na nanngi kabutnjreqnum. <sup>24</sup> Nanngi qudei uno boledamu deqa iga na nanngi kabutnjrosaeqnum. Ariya Qotei na nanngi kalil jejamu qujaiq di atelenej unub. Deqa nanngi qudei ñam saiqoji unub qaji di Qotei na olo ñam soqtetnjreqnu. <sup>25</sup> Gago jejamu a poelñaim deqa Qotei a degyeqnu. Deqa jejamu miligiq di nanngi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yeqnub. <sup>26</sup> Bei a jaqatin oqas di nanngi kalil dego jaqatin oqab. Bei a ñam koba oqas di nanngi kalil a ombla areboleboleinjrqa.

<sup>27</sup> Ningi kalil Kristus aqa jejamu qujai. Ningi segi segi aqa jejamu miligiq di unub. <sup>28</sup> Qotei na Kristen tamo ungasari nanngi wau segi segi enjreqnu. Nanngi qudei a na qarinjreqnaqa nanngi aqa anjam mare mare laqnu. Nanngi qudei a na wau enjreqnu deqa nanngi aqa medabu oqnsib anjam palonteqnub. Nanngi qudei a na wau enjreqnu deqa nanngi aqa anjam plalteqnub. Nanngi qudei a na singila enjreqnu deqa nanngi aqa manwa babteqnub. Nanngi qudei a na singila enjreqnu deqa nanngi tamo mainjro qaji nanngi boletnjreqnub. Nanngi qudei a na wau enjreqnu deqa nanngi na tamo ungasari nanngi aqaryainjreqnub. Nanngi qudei a na Kristen gate atelenejqu deqa nanngi na aqa wau taqateqnub. Nanngi qudei a na mej bulyetnjreqnu deqa nanngi qure utru segi segi nanngo anjam marelenejqnu. <sup>29</sup> Deqa e ningi endegsi nenemngwai. Qotei na nanngi kalil qarinjreqnaqa nanngi aqa anjam mare mare laqnu e? Sai. Nanngi kalil Qotei aqa medabu oqnsib anjam palonteqnub e? Sai. Nanngi kalil Qotei aqa anjam plalteqnub e? Sai. Nanngi kalil Qotei aqa manwa babteqnub e? Sai. <sup>30</sup> Nanngi kalil tamo mainjro qaji nanngi boletnjreqnub e? Sai. Nanngi kalil mej bulyoqnsib qure utru segi segi nanngo anjam marelenejqnu e? Sai. Nanngi kalil qure utru segi segi nanngo anjam di quoqnsib damu poinjreqnaqa ubteqnub e? Di dego sai. Qotei na nanngi kalil wau segi segi enjreqnu. <sup>31</sup> O ijo was, Mondor aqa singila segi segi kalil di bolequja. Ningi singila di oqajqa are qaloqniy.

### *Iga qalaqalaiyo kumbra dauryqom*

Ariya kumbra tulan boledamu bei e na ubtosiy ningi merngit quiy.

## **13**

<sup>1</sup> Kumbra boledamu di agi qalaqalaiyo kumbra. Ningi quiy. E mej bulyosiy qure utru segi segi nanngo anjam kiyo lan angro nanngo anjam kiyo maroqnqai ariya e qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di ijo anjam maro di bolesai. Ijo anjam maro di lana noul bulosim qatronkobaqas. Osim gruma bul lana anjam atqas. <sup>2</sup> E Qotei aqa medabu osiy anjam palonteqnqai kiyo, e Qotei aqa uli anjam kalil qalieosiy utru babtelenqai kiyo, e qalie koba ti sqai kiyo, e Qotei qa ijo areqalo tulan singilaboletosiy dena mana kobaquja minjitqa a ijo anjam dauryosim tigelosim sawa beiq gilqas kiyo ariya e qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di ijo kumbra kalil di Qotei aqa namgalaq di bolesai. <sup>3</sup> E ijo ingi ingi

kalil elenjosiy tamo sougetejunub qaji nanngi jeisiy enjrqai kiyo, e ijo segi jejamu osiy jeu tamo nanngo banq di atitqa nanngi na osib njanmyuwo na koitqab kiyo ariya e qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di ijo kumbra kalil dena e yala aqaryaibqa keresai.

<sup>4</sup> Tamo ungasari nanngi qalaqalaiyo kumbra dauryqab di nanngi gaigai lawo na sqab. Sosib tamo kalil nanngi kumbra bole enjroqngqab. Tamo bei a ñoro koba ti soqnm nanngi a qa are ugeinjrqsai. Nanngi nanngo segi ñam soqtqasai dego. <sup>5</sup> Nanngi diqoqnsib sqasai. Nanngi nanngo segi jejamu aqaryaibqajqa are qalqasai. Nanngi urur njirinqsai. Tamo bei na nanngi kumbra uge enjrimqa nanngi deqa a kambatqasai. <sup>6</sup> Nanngi kumbra uge qa areboleboleinjrqsai. Nanngi kumbra bole qa areboleboleinjroqngqas. <sup>7</sup> Nanngi gulbe kalil qoboiyoqnsib singila na tigelesqab. Sosib gaigai Qotei qa nanngo areqalo singilateqnsib a qa tariñoqngqab.

<sup>8</sup> Qalaqalaiyo kumbra di koboqa keresai. Tamo qudei nanngi Qotei aqa medabu oqnsib aqa anjam palonteqnub. Wau di koboqas. Tamo qudei nanngi qure utru segi segi nanngo anjam mareleñeqnub. Wau di dego koboqas. Tamo qudei nanngi Qotei aqa qalie babteqnub. Wau di dego koboqas. <sup>9</sup> Bole, iga qalie ti unum. Ariya gago qalie di oto oto deqa iga truquigeqnu. Iga Qotei aqa medabu oqnsim anjam palonteqnum. Anjam di dego oto oto deqa iga truquigeqnu. <sup>10</sup> Mondonj Yesus a olo bosim ingi ingi kalil keretinqa bati deqa qalie ti anjam ti iga truquigeqnu qaji di torei koboqas. <sup>11</sup> Nami e angro kiñlala sosinqa e angro kiñilala nanngo anjam ti powo ti areqalo ti oqnsim walweloqnm. Ariya bunuqna e tamo kobaqujaosinqa e angro kiñilala nanngo kumbra di uratem. <sup>12</sup> Dego kere bini iga Qotei aqa kumbra geregere qalieosai unum. Gago qalie di oto oto deqa iga truquigeqnu. Iga ya qolbiq di gago ulatamu geregere unqa keresai dego kere iga Qotei aqa kumbra geregere qalieosai unum. Mondonj iga Qotei aqa ulatamu unsinqa bati deqa iga a qa geregere qalieqom. A iga qa geregere qalieeqnu dego kere iga kamba a qa geregere qalieqom. <sup>13</sup> Iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum kumbra di gaigai sqas. Iga Qotei qa tariñeqnum kumbra di dego gaigai sqas. Qalaqalaiyo kumbra di dego gaigai sqas. Ariya qalaqalaiyo kumbra di tulan boledamu. Qalaqalaiyo kumbra dena kumbra kalil tulan bunjrejunu.

## 14

### *Iga Qotei aqa anjam palontqom di wau bolequja*

<sup>1</sup> Deqa ijo was kalil, ningi gaigai qalaqalaiyo kumbra dauryoqniy. Osib wau kalil Qotei aqa Mondor na ningi engeqnu qaji di yqajqa tulan singilaoqniy. Wau boledamu bei agiende. Ningi Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontqoni. <sup>2</sup> Ningi qalie, tamo nanngi meñ bulyoqnsib qure utru segi segi nanngo anjam mareqnub di nanngi Qotei segi minjeqnub. Nanngi tamo nanngi minjrosaiqnub. Mondor na nanngi singila enjreqlaqa nanngi uli anjam mareqnub. Deqa tamo bei a qusim poiyya keresai. <sup>3</sup> Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi anjam aqa damu babteqnub di tamo nanngi quoqnsib poinjreqnu. Deqa anjam dena nanngi singilatnjroqnsiq nanngi kumbra bole yqajqa are tigeltetnjroqnsiq nanngo are miligi latetnjreqnu. <sup>4</sup> Tamo nanngi meñ bulyeqnub di nanngi nanngo segi are miligi singilateqnub. Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi anjam aqa damu babteqnub di nanngi na Kristen kalil nanngi dego singilatnjreqnub. <sup>5</sup> Ijo are endegsi unu. Ningi kalil meñ bulyoqngqab di bole. Ariya ningi Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontqngqab di tulan bolequja. Ningi quiy. Tamo bei a meñ bulyosim qure utru bei nanngo anjam marim tamo bei a kamba anjam di aqa damu poiyyim ubtqas di kere. Anjam dena Kristen kalil nanngi singilatnjrqas. Ariya anjam ubtqajqa tamo bei sqasai di meñ bulyo tamo a anjam maraiq. Aqa anjam dena Kristen nanngi singilatnjrqasai. <sup>6</sup> O ijo was, ningi ijo anjam endeqa are qaliy. E nungoq bosiy meñ bulyosiy qure utru bei nanngo anjam merngit ningi qusib poinqwasai di anjam dena ningi kiyersim aqaryaingwas? Keresai. Ariya e Qotei aqa uli anjam bei ubtosiy merngitqa kiyo, Qotei aqa qalie bei

babtitqa kiyo, Qotei aqa medabu osiy anjam palontitqa kiyo, anjam bei plaltitqa kiyo ningi qusib poingwas di bolequja. Anjam dena ningi aqaryaingwas.

<sup>7</sup> Ingi qudei nambile sosai qaji e deqa ningi merngit quiy. Tamo bei na yumba qamimqa kiyo gombin anjamimqa kiyo ariya aqa anjam ato di jagwa na osi taqal waiyqas di iga kiyersim aqa lou poigwas? Di keresai. <sup>8</sup> Tamo nanqi qoto qa gilqa marsib gul anjamibqa ariya gul aqa anjam ato di jagwa na osi taqal waiyqas di tamo yai nanqi qoto qa gilqab? Tamo dego bei sosai. <sup>9</sup> Dego kere ningi menj bulyosib qure utru bei nanjo anjam marqab di tamo nanqi kiyersib qusib poinjrqas? Keresai. Nunjo anjam di dego jagwa na osi taqal waiyobulqas. <sup>10</sup> Bole, mandamq endi qure utru segi segi nanjo anjam gargekoba unub. Anjam kalil di damu ti. <sup>11</sup> Ariya tamo bei na qure utru bei nanjo anjam e merbim qusiy aqa damu poibqasai di a e qa marqas, “A yaun tamo.” Yim deqa e kamba a qa marqai, “A dego yaun tamo.” <sup>12</sup> O ijo was kalil, e qalieonum, ningi Qotei aqa Mondor aqa wau ojgajqa tulan arearetngqnu. Deqa ningi na Kristen nanqi singilatnjqajqa wauoqniy.

### *Men bulyo kumbra*

<sup>13</sup> Ariya nunjo ambleq di tamo bei a menj bulyosim qure utru bei nanjo anjam marqa osimqa a mati endegsi Qotei pailiyem, “O Abu, ni na powo ebimqa e anjam endi marsiy olo aqa damu ubtqai.” <sup>14</sup> Ningi are qaliy. E menj bulyosiy qure utru bei nanjo anjam na Qotei pailiyem di ijo mondor ijo are miligiq di unu qaji a segi pailiyem ijo areqalo a lanja quqwas. <sup>15</sup> Deqa e endegyqai. E ijo mondor ti ijo areqalo ti turtosiy pailyoqniqai. E ijo mondor ti ijo areqalo ti turtosiy louoqniqai dego. <sup>16</sup> Ni ino mondor na segi Qotei pailiosim binjyqam di tamo lanaj bei a sosim ino pailyo di poiyqasai. Deqa a endegsi marqa keresai, “Ni bole maronum.” <sup>17</sup> Bole, ni Qotei pailyoqnsim binjyqnum di bolequja. Ariya tamo bei a ino pailyo poiyqasai di ino pailyo dena a singilatqa keresai. <sup>18</sup> E ningi kalil tulan bunjosim bati gargekoba menj bulyeqnum. Deqa e Qotei minjyqnum, “Keretonum.” <sup>19</sup> Ariya Kristen nanqi Qotei louqa koroesoqniqai e nanjo koroq di anjam truquyala segi minjroqnit nanqi qusib poinjrqas di tulan bolequja. E menj bulyosiy qure utru segi segi nanjo anjam olekoba totoryosiy nanqi minjroqnit nanqi poinjrqasai di bolesai.

<sup>20</sup> O ijo was kalil, ningi angro kiñilala nanqi bulosib nanarioqnaib. Ningi tamo bole bole nanqi bulosib areqalo bole na soqniy. Ningi angro mom nanqi dego bulosib kumbra uge qa nanariosib soqniy. Ningi qalie, angro mom nanqi kumbra uge qa poinjrosaiqnu. <sup>21</sup> Qotei aqa dal anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo Koba a marqo, ‘E qure utru bei bei nanjo menj na ningi anjam merngit ningi ijo anjam quetbqasai.’” <sup>22</sup> Deqa ijo was, menj bulyqajqa kumbra di aqa utru agiende. Kumbra dena Qotei na tamo ungasari a qa nanjo areqalo singilatosaiqnu qaji nanqi aqa manwa osornjreanu. Tamo ungasari a qa nanjo areqalo singilateqnu qaji nanqi qa sai. Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo nanqi anjam palontqajqa kumbra di aqa utru agiende. Kumbra dena Qotei na tamo ungasari a qa nanjo areqalo singilateqnu qaji nanqi aqa manwa osornjreanu. Tamo ungasari a qa nanjo areqalo singilatosaiqnu qaji nanqi qa sai.

<sup>23</sup> Deqa Kristen koroq di ningi kalil menj bulyoqnsib qure utru segi segi nanjo anjam maroqniqab di bolesai. Ningi degyqab di tamo lanaj qudei kiyo tamo qudei Qotei qaliesai qaji nanqi kiyo nunjo koro miligiq gilsib nunjo anjam di qusib ningi qa marqab, “Nanqi nanarionub deqa anjam di mareqnu.” <sup>24</sup> Ariya ningi kalil Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontoqniqab di tamo bei Qotei qaliesai qaji kiyo tamo lanaj bei kiyo a nunjo koro miligiq gilsim nunjo anjam di qusim a poiyqas. Yim anjam dena aqa are qametim a aqa une qa geregere qalieqas. <sup>25</sup> Osim aqa areqalo uge kalil aqa are miligiq di uliejunu qaji di boleq atsim singa pulutosim Qotei aqa ñam soqtosim ningi merngwas, “Bole, Qotei a nunjo ambleq endi unu.”

### *Qotei louqajqa kumbra*

<sup>26</sup> Deqa ijo was, ningi Qotei louqa korooqnsibqa ningi qudei lou babtoqniy. Ningi qudei Qotei aqa anjam plaltoqniy. Ningi qudei Qotei aqa uli anjam ubtoqniy. Ningi qudei men bulyoqnsib qure utru segi segi nango anjam maroqniy. Ningi qudei qure utru segi segi nango anjam aqa damu poinjim ubtoqniy. O ijo was, nungo wau segi segi dena ningi na Kristen tamo ungasari nangi singilatnjroqniy. <sup>27</sup> Tamo qudei nangi men bulyqa are soqnimqa ningi na minjrib nangi aiyel kiyo nangi qalub kiyo segi men bulyqab. Tamo gargekoba nangi men bulyqab di bolesai. Ariya nangi koba na turtosib men bulyaib. Bei namoqna men bulyim bei bunuqna men bulyqas. Ariya nangi men bulyosib anjam maroqniyqa ningi na anjam ubto tamo bei minjrib a nango anjam di aqa damu ubteme. Yim tamo ungasari kalil nangi qusib poinjrqa. <sup>28</sup> Kristen koroq di anjam ubtqajqa tamo bei sosaiamqa men bulyo tamo nangi anjam maraib. Nangi mequmosib nango segi are miligiq di Qotei pailyebe. <sup>29</sup> Ningi na Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi dego minjribqa nangi aiyel kiyo nangi qalub kiyo segi anjam palontoqnebe. Tamo gargekoba nangi anjam palontoqnaib. Nangi anjam palontoqniyqa tamo qudei na nango anjam di geregere pegiyoebe. <sup>30</sup> Tamo bei a Qotei aqa anjam palontoqniy ariya Qotei na tamo bei awejunu qaji a anjam bei osoryim tamo nami anjam palonteqnu qaji a mati medabu getentim tamo di a kamba tigelosim anjam palonteme. <sup>31</sup> Ningi segi segi kalil kumbra di dauryosib Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontoqniy. Palontoqniy Kristen kalil nangi quoqnsib poinjroqniy anjam dena nangi singilatnjroqniy. <sup>32</sup> Ningi na Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi minjribqa nangi nango segi so geregere taqatoqnsib anjam palontoqnebe. <sup>33-34</sup> Qotei a aqa segi wau kalil geregere yoqnsiqa aqa wau bei niñaqyosaieqnu. A are lawo qa utru.

Ariya ungasari nangi Kristen koroq di anjam maraib. Nangi mequmesoqnebe. Qure qure kalilq di Kristen ungasari nangi degyeqnub. Deqa ungasari nangi nango segi nam aguq atoqnsib nango tamo nango sorgomq di geregere mequmosib soqnebe. Agi anjam di Moses aqa dal anjamq di unu. <sup>35</sup> Deqa Kristen koroq di ungasari nangi anjam bei aqa damu geregere qalieqajqa are soqnim ningi na nangi endegsib minjriy, “Yaintim nungo segi talq di ningi nungo gumbulun nangi nenemnjrib nangi na anjam aqa damu merngwab.” Ningi na ungasari nangi degsib minjriy. Di kiyaaqa? Ungasari nangi Kristen koroq di anjam marqab di kumbra bolesai. <sup>36</sup> O ijo was, Qotei aqa anjam nungoq dena namoqna brantej e? Ningi segi na Qotei aqa anjam osib nungo areqaloq di singilateb ariya Kristen tamo qudei nangi Qotei aqa anjam osaieqnu e? Sai.

<sup>37</sup> Tamo bei a endegsi are qalqas, “E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole. E Qotei aqa Mondor ti unum.” A kere degsi are qalqo. Ariya tamo di a olo endegsi poiym, “Anjam Pol na nengrenyosiq gagoq qarinyo qaji endi Tamo Koba aqa segi dal anjam tintinj.” <sup>38</sup> Tamo di a ijo anjam endi urataiq. A uratqas di ningi na endegsib minjiy, “Ni Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai.” <sup>39</sup> Deqa ijo was, ningi Qotei aqa medabu osib anjam palontqajqa tulan singilaoqniy. Kristen koroq di tamo qudei nangi men bulyoqniy ningi na nangi saidnjraib. <sup>40</sup> Ningi Qotei louqajqa kumbra kalil geregere taqatosib dauryosib soqniy.

## 15

### *Kristus a moisiq olo subq na tigelej*

<sup>1</sup> O ijo was kalil, Yesus aqa anjam bole e nami palontoqnsim merngoqnem qaji di bini e olo pulutosiy ningi merngwai. Anjam di agi ningi osib singila na tigelej unub. <sup>2</sup> E qalie, anjam e palontoqniy qaji di ningi torei ojsib nungo areqaloq di singilateb. Deqa Qotei na ningi elenej. Ningi laja baban na singilateb qamu Qotei a ningi elenqa keresai qamu.

<sup>3</sup> Anjam bole e ningi merngoqnem qaji di e Kristus aqa banq na em. Anjam di tulan kobaquja. Anjam agiende. Kristus a gago une qa moiyej. Anjam di agi nengrenq di unu. <sup>4</sup> A moinaqa subq ateb. Bati qalub koboonaqa a olo subq na tigelej. Anjam di

dego nenjrenj di unu. <sup>5</sup> A subq na tigelosiqa Pita aqaq di brantonaq unej. Osiqa aqa anjro 12 nanjoq di dego brantonaq uneb. <sup>6</sup> Osiqa bunuqna bati qujai qa a Kristen was 500 nanjoq di dego brantonaq uneb. Nanji gargekoba bini unub. Ariya nanji qudei moreneb. <sup>7</sup> Bunuqna a Jems aqaq di dego brantonaq unej. Osiqa aqa anjam maro tamo kalil nanjoq di dego brantonaq uneb.

<sup>8</sup> Olo bunuqna a ijoq di dego brantonaq unem. Unja bei a bati grotosim aqa anjro ougetqas dego kere Kristus a ijoq di brantonaq unem. <sup>9</sup> E nami Qotei aqa tamo unjasari nanji ugeugeinjroqnem. Deqa ninji e Yesus aqa anjam maro tamo bolesai edegwab di kere. Yesus aqa anjam maro tamo kalil nanji na e bunbejunub deqa ijo ñam tulan aguq aiyejunu. <sup>10</sup> Ariya Qotei a e qa are boleiyey deqa bini e aqa anjam maro tamo unum. A e qa are boleiyey aqa kumbra di lanja ulonjosai. E aqa kumbra di osim singila na waukobaeqnum. Ijo wau di tulan kobaoqnsiq Qotei aqa anjam maro tamo kalil nanjo wau bunyejunu. Ariya e ijo segi singila na wau di yosaieqnum. Qotei a e qa are boleiyey deqa aqa singila na e wau di yeqnum. <sup>11</sup> Qotei aqa anjam maro tamo qudei na kiyo e na kiyo wau di yeqnum di unqum. Yesus a moisiq olo subq na tigelej anjam di iga kalil koba na palonteqnum. Anjam di qujai ninji osib nunjo areqaloq di singilateb.

### *Tamo unjasari moreño qaji nanji olo subq na tigelqab*

<sup>12</sup> Kristus a moinaqa Qotei na olo subq na tigeltej anjam di iga gaigai palonteqnsim laqnum. Ariya kiyaaqa ninji qudei mareqnum, “Tamo moreño qaji nanji olo subq na tigelqasai”? <sup>13</sup> Tamo moreño qaji nanji olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltoasai qamu. <sup>14</sup> Qotei na Kristus subq na tigeltoasai qamu anjam iga palonteqnum qaji di bolesai qamu nunjo areqalo Kristus qa singilateqnum qaji di lanja ulonej qamu. <sup>15</sup> Qotei na tamo moreño qaji nanji olo subq na tigeltnjqasai anjam di bole qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltoasai qamu iga Qotei aqa kumbra qa mare mare laqnum di iga gisan anjam mare mare laqnum qamu. Agi iga endegsi mare mare laqnum, “Qotei a Kristus subq na tigeltej.” <sup>16</sup> Qotei na tamo moreño qaji nanji olo subq na tigeltnjqas anjam di bolesai qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltoasai qamu. <sup>17</sup> Qotei na Kristus subq na tigeltoasai qamu nunjo areqalo Kristus qa singilateqnum qaji di lanja ulonej qamu ninji nunjo uneq di unub qamu. <sup>18</sup> Deqa tamo nanji nami Kristus qa nanjo areqalo singilatosib moreneb qaji nanji torei padaleb qamu. <sup>19</sup> O ijo was kalil, iga inji bole bole Kristus na mondon egwas qaji deqa tarijeqnum. Ariya iga subq na olo tigelqasai anjam di bole qamu iga mandam qa inji inji qa segi tarijeqnum qamu iga tulan sougetejunum qamu. Gago so uge dena mandam tamo kalil nanjo so uge tulan bunyejunu qamu.

<sup>20</sup> Ariya iga degsi sougetosai. Kristus a moinaqa Qotei na olo subq na tigeltej. Kristus a tamo kalil nami moreneb qaji nanji qa namoosiq subq na tigelej. <sup>21</sup> Ninji qalie, tamo qujai Adam a une atej deqa a moiyo qa utru. Dego kere Kristus a subq na tigelto qa utru. <sup>22</sup> Adam aqa moma kalil nanji moreneqnum. Dego kere Kristus aqa tamo kalil nanji olo nambile oqab. <sup>23</sup> Iga gago segi segi bati dauryosim subq na tigelosim nambile oqom. Namona Kristus a subq na tigelej. Mondon a olo lanj qureq na bamqa iga aqa segi tamo unjasari unum deqa iga dego subq na tigelqom.

<sup>24</sup> Iga subq na tigelamqa diño bati brantqas. Bati deqa mandor nanji ti mondor uge uge ti gate kokba ti nanjo singila ti kalil Kristus na kobotnjqas. Osim a na inji inji kalil elenjosim aqa Abu Qotei aqa banq di uratqas. Yim Qotei a Mandor Koba sosim inji inji kalil di taqatqas. <sup>25</sup> Kristus a degyqas. Di kiyaaqa? A Mandor Koba sosim gilsim gilsim diño bati brantimqa Qotei a Kristus aqa jeu tamo kalil nanji joqsim aqa sorgomq di atim a na nanji taqatnjqas. <sup>26</sup> Osim bati deqa a na aqa jeu tamo kalil nanji di kobotnjqasim ariya a moiyo dego kobotqas. <sup>27</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenyeb unu, “Qotei na inji inji kalil elenjosim Kristus aqa sorgomq di atqas.” O ijo was, Qotei na

inġi inġi kalil di elenjosim Kristus aqa sorgomq di atqas deqa iga qalieonum, Qotei a segi Kristus aqa sorgomq di sqasai. <sup>28</sup> Mondonj Qotei na inġi inġi kalil di Kristus aqa sorgomq di atim soqnim Qotei aqa Niri a kamba dego Qotei aqa sorgomq di sqas. Deqa Qotei a segi na inġi inġi kalil di tulanj bunjnrsimqa a nanġo Mandor Koba sosim bati gaigai nanġi taqatnjroqnas.

<sup>29</sup> Niġi qalie, tamo qudei na tamo morenjo qaji nanġi aqaryainjroqnsib nanġo sawa osib yanso eqnub. Tamo morenjo qaji nanġi olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu nanġi kiyaaq kumbra degyeqnub? <sup>30</sup> Od, tamo morenjo qaji nanġi olo subq na tigelqab anjam di iga mare mare laqnum. Mare mare laqnam tamo gargekoba nanġi iga qa niriŋoqnsib bati gaigai iga padaltgwa laqnub. Tamo morenjo qaji nanġi olo subq na tigelqab anjam di bolesai qamu iga kiyaaq anjam di mare mare laqnsim dena gulbe eqnum? <sup>31</sup> O ijo was, e bole maronum, e bati gaigai moiqa laqnum. E niġi qa are qaloqnsim deqa moiqa laqnum. Niġi gago Tamo Koba Kristus Yesus beteryejunub deqa e niġi qa tulanj areboleboleibeqnu. <sup>32</sup> Jeu tamo nanġi wagme juwanj bul unub deqa nanġi na e moiyoqbqa laqnub. E Efesus qureq di nanġi ti qotoqnem. E mandam qaji inġi inġi oqajqa marsim nanġi ti qotosaiqnem. Tamo morenjo qaji nanġi olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu iga endegsi mare mare laqnum qamu, “Iga nebe kiyo moiqom deqa unġum, iga alanjoqnsim gago segi jejamu qa areboleboleigoqnim inġi ti ya ti uyoqnoqom.” Degsi mare mare laqnum qamu.

<sup>33</sup> O ijo was kalil, tamo qudei na niġi gisanġaib deqa niġi geregere njam atoqniy. Anjam bei unu di niġi qalie. Anjam agiende, “Niġi tamo uge uge nanġi koba na laqnaib. Laqnaqab di nanġi na nunġo areqalo niŋaqyetnġibqa niġi kumbra bole uratosib nanġi daurnjrqab.” Anjam degsi unu. <sup>34</sup> Deqa niġi areqalo bole ti sosib olo une yoqnaib. Niġi quiy. Nunġo ambleq di tamo qudei nanġi Qotei qaliesai bole sai. Niġi jemaŋwajqa deqa e niġi degsi mernġonum.

### *Tamo morenjo qaji nanġo jejamu kiyero osib olo tigelqab?*

<sup>35</sup> Ariya ijo was kalil, tamo bei na e endegsi nenembqas, “Tamo morenjo qaji nanġi kiyersib olo subq na tigelqab? Nanġo jejamu kiyero osib olo tigelqab?” <sup>36</sup> O ijo was kalil, tamo di a nanariosim deqa degsi nenembqas. Niġi qalie. Kurgus bunuj breiyibqa mandamq aisim a lanja mandamq di sqas. Ariya kurgus moiyo breiyib a olo nambile sosim qoqitosim oqwas. <sup>37</sup> Kurgus kiyo saga kiyo qoqitosiq geitqo qaji di otorosim olo yagwasai. Aqa gei moiyo segi yagim dena oqwas. <sup>38</sup> Tamo bei na kurgus yago kiyo saga yago kiyo yagimqa a olo qoqitosim oqimqa Qotei aqa segi areqalo na nanġi tanu segi segi enjrqas. Nanġo tanu di uno segi segi. <sup>39</sup> Tamo ti wagme ti qebari ti qe ti nanġi dego nanġo jejamu uno segi segi. <sup>40</sup> Lanj goge qaji inġi inġi nanġo uno bei. Mandam qaji inġi inġi nanġo uno bei. Lanj goge qaji inġi inġi nanġo wala bei. Mandam qaji inġi inġi nanġo wala bei. <sup>41</sup> Senj ti bai ti bongar ti nanġo rianj segi segi. Bongar kalil dego nanġo rianj segi segi.

<sup>42</sup> Tamo subq na tigelqab qaji nanġi kere dego. Tamo nanġi moreneqnaqab nanġo jejamu subq ateqnub di qusaeqnu. Nanġi subq na tigelabqa nanġo jejamu olo qusaqasai. Nanġi nambile gaigai sqab. <sup>43</sup> Tamo nanġi moreneqnaqab nanġo jejamu subq ateqnub di jejamu uge. Nanġi subq na tigelabqa nanġo jejamu tulanj boledamu sqas. Tamo nanġi moreneqnaqab nanġo jejamu subq ateqnub di sinġila saiqoji. Nanġi subq na tigelabqa nanġo jejamu sinġila ti sqas. <sup>44</sup> Tamo nanġi moreneqnaqab nanġo jejamu subq ateqnub di mandam qaji jejamu. Nanġi subq na tigelabqa nanġo jejamu lanj qure qaji jejamu sqas.

Mandam qaji jejamu unu. Lanj qure qaji jejamu dego sqas. <sup>45</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenġrenjyeb unu, “Adam namo qaji a mandamq endena brantej. Deqa a mandam qaji nambile osiq soqnej.” Ariya Adam bunu qaji a Mondor ti soqnej. Deqa a na iga lanj qure qaji nambile egwas. <sup>46</sup> Lanj qure qaji nambile a namoqna brantosai. Mandam

qaji n̄ambile a namoqna brantej. Lan̄ qure qaji n̄ambile a bunuqna brantqas. <sup>47</sup> Qotei na Adam namo qaji a mandam na gereiyej. Deqa a mandam tamo. Ariya Adam bunu qaji a lan̄ qureq na bej. <sup>48</sup> Adam namo qaji a mandam tamo soqnej deqa aqa moma kalil nan̄gi dego mandam tamo unub. Ariya Adam bunu qaji a lan̄ qure qaji tamo unu deqa aqa tamo kalil nan̄gi dego lan̄ qure qaji tamo sqab. <sup>49</sup> Adam namo qaji a mandam tamo soqnej deqa iga a bulosim mandam tamo unum. Dego kere Adam bunu qaji a lan̄ qure qaji tamo unu deqa mondoj iga a bulosim lan̄ qure qaji tamo sqom.

<sup>50</sup> O ijo was, e ningi endegsi mern̄gwai. Qotei na mandam tamo nan̄gi elen̄qa keresai. A nan̄go Mandor Koba sosim nan̄gi taqatn̄rqa keresai dego. Gago jejamu moisiq qusaecnu qaji di n̄ambile gaigai sqa keresai. <sup>51</sup> Deqa e uli anjam bei ningi endegsi mern̄gwai. Iga kalil moiqasai. Iga kalil jejamu bulyosim jejamu bunuj oqom. <sup>52</sup> Qotei na gul bunu geten̄ qaji anjamimqa tamo nami moren̄eb qaji nan̄gi subq na tigelqab. Deqa nan̄go jejamu olo bunu qusaqasai. Iga tamo moiynosai unum qaji iga dego jejamu bulyosim nan̄gi ti koba na jejamu bunuj oqom. O ijo was, kumbra di urur brantoqujatqas. <sup>53</sup> Gago jejamu ugeqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei ugeqasai qaji di oqom. Gago jejamu moiqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei moiqasai qaji di oqom. <sup>54</sup> Bole, gago jejamu ugeqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei ugeqasai qaji di oqom. Gago jejamu moiqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei moiqasai qaji di oqom. Yim bati deqa Qotei aqa anjam bei nami nen̄gren̄yeb qaji di aqa damu brantqas. Anjam agiende, “Qotei a tulan̄ singilaosiq deqa a qoto bun̄yosiq moiyo kobotej. <sup>55</sup> O Moiyo, ni gaigai singilaoqnsim tamo nan̄gi qoto itnjreqnum. Ariya ino singila di qabi unu? A koboej. O Moiyo, ni gaigai tamo nan̄gi qaja na n̄umeqnum. Ariya ino qaja di qabi unu? A koboej.”

<sup>56</sup> O ijo was ningi quiy. Moiyo aqa qaja agi gago une. Une aqa singila agi Qotei aqa dal anjam. <sup>57</sup> Ariya gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na iga qoto bun̄yoqnsim tigelejunum. Qotei a segi na iga singilatgeqnu deqa iga a tulan̄ bin̄yoqnmom.

<sup>58</sup> Deqa ijo was bole, ningi singila na tigelesosib Tamo Koba Yesus qa waukobaoqniy. Ningi wau di uratosib asinḡgaiq. Ningi qalie, ningi Yesus aqa wau ojeqnu di ningi lan̄a wauosaieqnu. Wau di ulon̄qa keresai. Deqa ningi gaigai singila na wauoqniy.

## 16

### *Korin Kristen nan̄gi silali koroiyqab*

<sup>1</sup> Ariya ijo was, ningi na Jerusalem Kristen nan̄gi qa silali koroiyiy. Silali koroiyqajqa gam di e nami Galesia Kristen nan̄gi osorn̄jnam nan̄gi dauryeb. E ningi dego gam di osorn̄git dauryiy. Gam agiende. <sup>2</sup> Yori bati gaigai olo nebeoqnmimqa ningi segi segi silali soqnmim oto oqnsib nun̄go segi talq di atoqniy. Bunuqna silali kobaamqa e botqa ningi nami silali ateb unu deqa urur koroiyib e na osiy qar̄in̄yit Jerusalem aiqas. Deqa bati di ningi olo silali qa n̄amqasai. <sup>3</sup> E botqa ningi na tamo qudei gilt̄n̄jrib e nen̄gren̄ bei nan̄gi en̄jrsiy qar̄in̄jrit nan̄gi silali di osib Jerusalem aiqab. <sup>4</sup> E dego aiqa are soqnmim nan̄gi na e daurbosib iga koba na aiqom.

### *Pol a Korin Kristen nan̄goq bqa marej*

<sup>5</sup> Ariya e mati Masedonia sawa ambleq na walwelosiy aisiy dia Kristen nan̄gi un̄jrsiy bunuqna e nun̄goq bqai. <sup>6</sup> E nun̄goq bosiy ningi koba na sqai kiyo. E qaliesai, e bati olekoba kiyo ningi koba na soqnit ulili bati koboqas. E ningi koba na sosiy olo urat̄ngosiy sawa beiq gilqa laqnit ningi na e silali qa aqaryaibib e gilqai. <sup>7</sup> Ijo are endegsi unu. E bati truquyala ningi koba na sqasai. Tamo Koba a na odbimqa e bati olekoba ningi koba na sqai. <sup>8</sup> Ariya e Efesus qureq endi soqnit Juda nan̄go yori bati koba n̄am Pentikos di brantqas. <sup>9</sup> Qotei na gam waqtetbej deqa e qure endia Yesus aqa wau yoqnsim tamo un̄gasari gargekoba nan̄gi are bulyetnjreqnum. Yeqnam jeu tamo gargekoba nan̄gi ijo wau di ugeugeiyqajqa laqnu.

<sup>10</sup> Timoti a nungoq bamqa ningi a osib gereiyiy. Yim a ulaqasai. A ningi koba na are lawo sqas. Ningi quiy. Timoti a e ombla Tamo Koba aqa wau ojeqnum. <sup>11</sup> Deqa tamo bei na Timoti aqa ñam ugetaiq. Ariya Timoti a olo ningi uratngosim walwelqa laqnimqa ningi a silali qa aqaryaiyosib lawo na suweiyib a olo ijoq bqas. A Kristen was qudei nanqi koba na ijoq bqab deqa e nanqi qa tariñoqnqai.

<sup>12</sup> Gago was Apolos a endi unu. E a qa ningi saingit quiy. E bati gargekoba singila na Apolos minjoqnem, “Gago Kristen was qudei nanqi Korin Kristen nanqoq giloqñib ni nanqi daurnjrsim gile.” Onaqa a gilqa uratoqnej. Bunuqna a nungoq bqajqa bati kereamqa a nungoq bqas.

*Pol aqa anjam mutu qudei*

<sup>13</sup> Ariya ijo was, ningi geregere ñam atoqniy. Osib singila na tigelosib Yesus qa nungo areqalo singilatoqniy. Ningi gulbe bei qa ulaaib. Ningi singila na soqniy. <sup>14</sup> Osib ningi kumbra bei yqa maroqnsib qalaqalaiyo kumbra na yoqniy.

<sup>15</sup> Tamo kalil Akaia sawaq di unub qaji nanqi are bulyosaisonabqa Stefanas aqa tal qujai nanqi namoqna are bulyeb. Stefanas aqa tal qujai nanqi Qotei aqa tamo ungasari nanqi qa wauoqnsib unub. O ijo was ningi di qalie. Deqa e ningi singila na endegsi merngwai. <sup>16</sup> Ningi tamo deqaji nanqo sorgomq di geregere soqniy. Sosib tamo kalil Qotei aqa wau ojeqñub qaji nanqo sorgomq di dego soqniy.

<sup>17</sup> Nunqo ambleq dena Stefanas na Fortunatus na Akaikus na nanqi qalub ijoq beb deqa e tulan areboleboleibej. Ningi kalil ijoq bqa keresai deqa nanqi kamba ijoq beb. <sup>18</sup> Bosib ijo are latetbeb. Nanqi nami nunqo are dego latetngoqñeb. Deqa ningi tamo deqaji nanqi qa tulan areboleboleinjoqñeme.

<sup>19</sup> Ariya tamo ungasari Esia sawaq endi Qotei qa loueqñub qaji nanqi na ningi kaiyeinjonub. Akwila Prisila wo nanqi aiyel dego ningi qa tulan areboleboleinjqñu deqa nanqi Tamo Koba aqa ñam na ningi kaiyeinjonub. Tamo ungasari kalil nanqo aiyel talq di Qotei qa loueqñub qaji nanqi dego ningi kaiyeinjonub. <sup>20</sup> Kristen was kalil qure endia unub qaji nanqi na dego ningi kaiyeinjonub. Ariya ningi na nunqo Kristen was nanqi segi segi kundoqñjriy. Kumbra di agi Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanqi yeqñub.

<sup>21</sup> E Pol. E ijo segi ban na kaiye anjam endi nengrenyosim nunqoq qarinyonum.

<sup>22</sup> E ijo anjam getentqai. Tamo bei a Tamo Koba Yesus qalaqalaiyqasai di Qotei na kamba tamo di qoreiyosim ñolawotqas. O Tamo Koba Yesus, ni aue.

<sup>23</sup> Tamo Koba Yesus a ningi qa are boleiyeme. <sup>24</sup> E Kristus Yesus aqa ñam na ningi kalil qalaqalaiñgeqnum. Bole.



## 2 KORIN

### *Pol a Yesus Kristus aqa wau tamo*

<sup>1</sup> E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej. Aqo gago was Timoti wo anjam endi nengrenyonum. Nengrenyosim ninği Korin qureq di Qotei qa loueqnub qaji ninği ti Qotei aqa segi tamo unğasari kalil Akaia sawaq di unub qaji nanği qa ti qarınyonum. <sup>2</sup> Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanği aiyel ninği qa are boleınjrimqa ninği lawo na soqniy.

### *Qotei a gago are latetgeqnu*

<sup>3</sup> Iga gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa ñam soqtoqnqom. A gago Abu unu deqa a iga qa dulqajqa utru. A gago are tulan latetgwajqa Qotei. <sup>4</sup> Deqa a gago gulbe kalil qa iga are latetgeqnu. A kumbra degyeqnu deqa iga na olo kamba Kristen tamo unğasari gulbe ti unub qaji nanço are latetnjreqnum. <sup>5</sup> Kristus a jaqatin koba qoboiej deqa iga a ombla jaqatin koba qoboieqnum. Dego kere Kristus a are tulan laesonaqa iga a ombla are tulan laejunum. <sup>6</sup> O ijo was kalil, aqo Timoti wo gulbe eqnum di aqa utru agiende. Gago gulbe dena Qotei na nunço are latetngosim ninği elenqas. Ariya Qotei na gago are latetgeqnu di aqa utru agiende. Kumbra dena dego Qotei na nunço are latetngoqnqas. Yimqa jaqatin iga qoboieqnum qaji di ninği dego qoboioqnsib şingila na tigelesqab. <sup>7</sup> Iga ninği qa gago areqalo şingilatosim endegsi mareqnum, bole, ninği şingila na tigelesqab. Iga qalieonum, ninği iga ti beterosim jaqatin eqnum deqa Qotei na ninği iga ti gago are latetgoqnqas.

<sup>8</sup> O ijo was kalil, iga Esia sawaq di gulbe kobaquja item. Gulbe dena iga ugeugeigosiqa gago şingila tulan bunyej. Deqa iga endegsi are qalem, gulbe dena iga moiyoğwas. O ijo was, ninği gago gulbe deqa qalieoiy. <sup>9</sup> Bole, iga are qalem, gulbe dena iga moiyoğwas. Anjam pegiyo tamo na tamo bei minjqas, “Ni une ti unum deqa ni moiğam.” Dego kere iga are qalem, gulbe dena iga moiyoğwas. Qotei na gulbe di iga egej. Di kiyaga? Iga gago segi şingila qa are qalaim deqa. Iga Qotei aqa şingila qa are qaloqnqom. Agi a na qujai moiyo tamo nanği olo subq na tigeltnjreqnu. <sup>10</sup> O ijo was, gulbe dena iga moiyoğwa laqnaqa Qotei na gulbe di taqal atetgej. Bunuqna dego a na gago gulbe taqal atetgoqnqas. Deqa iga Qotei qa gago areqalo şingilatoqnsim mareqnum, bole, a na olo gago gulbe taqal atetgoqnqas. Yim iga bole sqom. <sup>11</sup> O ijo was ninği iga qa Qotei pailyoqniy. Yimqa Qotei a nunço pailyo de ti tamo unğasari gargekoba nanço pailyo ti quoqnsim iga aqaryaigoqnqas. Gam dena ninği na dego iga aqaryaigoqnqab. Yim tamo unğasari gargekoba nanği Qotei tulan binjiyoqnqab.

### *Pol a Kristen nanği gisañnjrosaiqnej*

<sup>12</sup> O was kalil, ijo are miligiq di e qalieonum, e kumbra bole tintin segi dauryoqnsim unum. E ijo kumbra deqa tulan areboleboleibeqnu. Kumbra bole kalil Qotei na osorbeqnu qaji di segi e dauryoqnsim unum. E mandam tamo nanço powo na kumbra di yosaieqnum. Qotei a e qa are boleioqnsiq kumbra osorbeqnu qaji di segi e yeqnum. Deqa e na tamo unğasari kalil nanği kumbra bole gaigai enjreqnum. Agi e na ninği dego kumbra tulan boledamu ençoqnem. <sup>13-14</sup> Ijo anjam endi ninği sisiyosib poiğwajqa deqa e nengrenyonum. Bole, ijo anjam qudei qa ninği geregere poiğosai unu. Ariya ijo are endegsi unu. Ninği ijo anjam kalil qa poiğekritim gilsib diño bati itqab. Yim gago Tamo Koba Yesus a olo bqajqa batiamqa ninği e qa tulan areboleboleiğim e kamba dego ninği qa tulan areboleboleibqas.

<sup>15-16</sup> Ijo are miligiq di e nami qalieem, ninği ijo kumbra kalil qa tulan areboleboleiğim sqab. Utru deqa e na ninği mernğem, “E mati nunçoq bosiy ninği uratngosiy Masedonia

sawaq gilsiy dena puluosiy nungoq olo bqai.” Od, e bati aiyel nungoq bqajqa are qalem. Di kiyaaqa? Qotei na ningi gereingo aiyelngwajqa deqa. E nungoq olo bosiy dena Judia sawaq aiqa laqnitqa ningi silali qa aqaryaibibqa e gamq di ingi bei qa truquaim deqa ti are qalem. <sup>17</sup> Ningi endegsib are qaleqnuub kiyo, “Pol aqa anjam di a dauryosai. A na iga gisanje. A mandam tamo nanjo kumbra dauryoqnsiq deqa a anjam bei maroqnsiq olo urateqnu. A laja odoqnsiq olo saideqnu.” O ijo was ningi e qa degsib are qalaib. <sup>18</sup> Qotei a tamo bole unu deqa a aqa segi anjam kalil dauryeqnu. Deqa e dego anjam bole segi ningi merngeqnum. E laja odoqnsim olo saidosaieqnum. <sup>19</sup> Nami aqo Timoti wo Sailas ombla na wauoqnsim Qotei aqa Niri Yesus Kristus aqa anjam palontoqnsim ningi merngoqnem. Ningi qalie, Yesus a dego laja odoqnsiq olo saidosaieqnu. A gaigai Qotei aqa ñam na odeqnu. <sup>20</sup> Qotei a nami ingi bole bole iga egwajqa marej. Kristus a odeqnu deqa Qotei na ingi di iga egwas. Deqa iga Kristus aqa ñam na mareqnum, “Bole.” Osim iga Qotei aqa ñam soqteqnum. <sup>21</sup> Qotei a segi na ningi iga ti singilatgeqnu. Singilatgeqnaqa ningi iga ti Kristus beteryejunum. A na qujai iga aqa segi qa marsiq giltgej. <sup>22</sup> Osiqa aqa toqor egsiq gago are miligiq di atej unu. Aqa toqor di aqa Mondor Bole. Mondor di Qotei na iga namo egej deqa iga qalieonum, bunuqna ingi bole bole a na iga egwa marej qaji di dego egwas.

*Pol a Korin Kristen nanji gulbe enjra uratosiq deqa a nanjoq olo bosai*

<sup>23</sup> O ijo was, e Qotei aqa ñam na ningi endegsi merngwai. E ningi gulbe engwa uratosim deqa e olo Korin qureq bosai. <sup>24</sup> Nunjo areqalo Yesus qa singilateqnuub qaji di iga na laja taqatosaiqnum. Iga ningi ti koba na Yesus aqa wau ojeqnum. Di kiyaaqa? Ningi tulan areboleboleingwajqa deqa. Iga qalieonum, ningi nunjo areqalo Yesus qa geregere singilatosib tigelejunub.

## 2

<sup>1</sup> Ariya e olo Korin qureq bosai. E marem, e olo are gulbe na nunjoq bqasai. <sup>2</sup> E ningi are gulbetetngwai di tamo yai na olo ijo are boletetbqas? Ningi segi na ijo are boletetbqa kere. <sup>3</sup> Deqa e nunjoq olo bosiy are gulbe oqa uratonum. E nunjoq bosiy areboleboleibqas di kere. Utru deqa e anjam bei nami nenngrenyosim nunjoq qarinyem. E qalieem, e areboleboleibqas di ningi kalil dego ijo arebolebole di unsib e koba na areboleboleigwas. <sup>4</sup> Bole, e are gulbe ti akam ti sosim anjam di nenngrenyem. E ningi are gulbetetngwa osim anjam di nenngrenyosai. E ningi tulan qalaqalaingeqnum di ningi qalieqajqa deqa e anjam di nenngrenyem.

*Ningi na tamo une atej qaji aqa une kobotetiy*

<sup>5</sup> Tamo qujai nami une atej qaji di aqa une qa e anjam koba merngwasai. Tamo dena e are gulbetetbosai. A ningi kalil are gulbetetngej. <sup>6</sup> Aqa une aqa awai uge ningi gargekoba na a yeb di kereqo. <sup>7</sup> Deqa bini ningi olo aqa une kobotetosib aqa are latetiy. Yim a are boleqas. Ningi degyqasai di a olo are tulan gulbe ti so uge. <sup>8</sup> Deqa ningi a olo qalaqalaiyo kumbra osoryoqniy. Yim a qalieqas, ningi a torei qoreiyosai. <sup>9</sup> E nunjo kumbra tenemtosi ningi ijo anjam kalil dauryeqnuub kiyo sai kiyo di qalieqajqa deqa e nami anjam nenngrenyosim nunjoq qarinyem. <sup>10</sup> Ningi tamo bei aqa une kobotetqab di e kamba dego aqa une kobotetqai. E tamo bei aqa une kobotetqai di e ningi qa osiy Kristus aqa ñamgalaq di kobotetqai. <sup>11</sup> Tamo uge Satan na iga gisanjosim ugeugeigaim deqa e degyqai. Satan aqa areqalo uge ti aqa uli kumbra ti di iga bole qalieonum.

*Pol a Taitus unqa marej*

<sup>12</sup> O ijo was kalil, e Kristus aqa anjam bole palontqa osim walwelosim Troas qureq di brantem. Brantonam Tamo Koba a na gam waqtetbonaqa e dia aqa wau ojoqnem. <sup>13</sup> Bati di e ijo was Taitus itosai deqa e a qa are koba qaloqnem. Deqa e Troas Kristen nanji olo uratnjrsim Masedonia sawaq gilem.

*Yesus aqa wau tamo nanġi qoto bunġeqnub*

<sup>14</sup> Qotei a gaigai iga aqaryaigeqnaqa iga Kristus aqa sinġila na qoto bunġeqnum. Deqa e Qotei tulaġ binġieqnum. Iga Qotei aqa wau ojeqnum deqa tamo unġasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanġi Qotei qa bole poinġreqnu. Nanġo powo di sabanġ quleq ti bolequja bul. <sup>15</sup> Od, gago wau di qurem quleq ti bul Kristus na Qotei atraiyeqnu qaji. Quleq di tamo unġasari Qotei na eleġeqnu qaji nanġi ti tamo unġasari padalqa gamq di unub qaji nanġi ti nanġoq aiyeqnu. <sup>16</sup> Quleq dena tamo unġasari padalqa gamq di unub qaji nanġi moyotnjreqnu. Osiqa tamo unġasari Qotei na eleġeqnu qaji nanġi ħambile enġreqnu. Tamo yai nanġi Qotei aqa wau di yqa kere? Tamo dego bei sosai. <sup>17</sup> Niġi qalie, Qotei aqa anjam maro tamo gargekoba nanġi silali oqajqa deqa osib Qotei aqa anjam mare mare laqnu. Ariya iga nanġi bul sai. Qotei na iga wau egej deqa iga gisaġ na wauosaieqnum. Iga Kristus koba na are qujaitosim Qotei aqa ħamgalaq di aqa anjam mare mare laqnum.

### 3

*Yesus aqa wau tamo nanġi anjam bunuj mare mare laqnu*

<sup>1</sup> Iga gago segi ñam soqtqajqa are unu e? Sai. Tamo qudei na kiyo niġi na kiyo iga qa anjam bolequja neġreġyqab di unġum. Niġi na kiyo tamo qudei na kiyo anjam bolequja di sisiyosib gago ñam soqtetgwab di dego unġum. Iga deqa are qalosaieqnum. <sup>2</sup> Niġi segi neġreġ bulosib gago kumbra qa saeqnsib laqnu. Niġi neġreġ bul unub deqa tamo kalil nanġi neġreġ di sisiyoqnsib iga qa poinġreqnu. Neġreġ di gago are miligiq di unu. <sup>3</sup> Kristus a segi na anjam di neġreġyobulej. Neġreġ di Kristus aqaq na bosiq boleq di unu. Neġreġ di niġi segi. Agi iga niġi wauetġeqnum. Kristus a mandam tamo bei aqa sinġila na anjam di neġreġyosai. A Qotei ħambile gaigai unu qaji aqa Mondor aqa sinġila na anjam di neġreġyej. A meniġq di neġreġyosai. A tamo unġasari nanġo are miligiq di neġreġyej.

<sup>4</sup> Anjam di aqa utru agiende. Qotei a Kristus aqa ñam na iga wau egej deqa iga aqa wau ojeqnum. Iga qalieonum, Qotei na aqa wau di gegerere boletqas. <sup>5</sup> Bole, iga segi na wau di yqa keresai. Deqa iga gago segi sinġila na Qotei aqa wau yeqnum degsi marqa keresai. Qotei a segi na iga sinġila egeqnaqa iga aqa wau yeqnum. <sup>6</sup> Gago wau agiende. Iga Kristus aqa anjam bunuj palontoqnsim laqnum. Anjam bunuj di tamo qudei na dal anjamq di neġreġyosai. Qotei aqa Mondor a segi na babtej. Dal anjam na tamo unġasari nanġi moyotnjreqnu. Ariya Qotei aqa Mondor na tamo unġasari nanġi ħambile enġreqnu.

<sup>7</sup> Od, dal anjam na tamo unġasari nanġi moyotnjreqnu. Dal anjam aqa wau agide. Dal anjam di Qotei a nami meniġq di neġreġyonaqa a rianġ ti brantej. Deqa Moses aqa ulatamu rianġonaqa Israel tamo unġasari nanġi aqa ulatamu koqyqa keresai. Nam qamotnjreġ. Bunuqna rianġ di olo koboej. <sup>8</sup> Ariya Mondor aqa wau bunuj unu. Aqa wau dena dal anjam aqa wau tulaġ bunġejunu. Mondor aqa wau di olo torei rianġosiq goge oqej. <sup>9</sup> Dal anjam aqa wau agiende. A na gago une qa iga mergoqnsiq padaltgeqnu. Bole, dal anjam aqa wau di nami rianġ ti bej. Ariya Qotei na iga tamo bole une saiġoji sqajqa gam babtej. Wau di olo tulaġ rianġ koba ti bej. Rianġ dena dal anjam aqa rianġ tulaġ bunġejunu. <sup>10</sup> Wau bunuj di rianġ koba ti unu. Rianġ dena wau namij aqa rianġ tulaġ bunġejunu. Deqa iga wau namij aqa rianġ uneqnum di a torei koboej. <sup>11</sup> Wau namij di gaigai sqas keresai. A koboqas. Bole, a rianġ ti bej. Ariya wau bunuj gaigai sqas qaji a olo tulaġ rianġ koba ti unu. Rianġ dena wau namij aqa rianġ tulaġ bunġejunu.

<sup>12</sup> Rianġ koba di mondoġ bosim gaigai gagoq di sqajqa deqa iga tariġoqnsim unum. Deqa iga ulaosaieqnum. Iga rianġ deqa mare mare laqnum. <sup>13</sup> Iga Moses soqnej dego sai. Moses aqa ulatamu rianġ ti soqnej deqa a gara mutu oqnsiq dena aqa ulatamu kabutoqnej. Di kiyaaqa? Israel nanġi unaib deqa. Ariya wau namij aqa rianġ di koboej. <sup>14</sup> Israel nanġo areqalo geteġnjresoqnej deqa nanġi anjam namij sisiyoqneb di nanġo areqalo gara mutu na kabutobulesoqnej. Nanġi nami degsib soqneb agi bini unub.

Tamo bei na gara di taqal atqa keresai. Kristus a segi na gara di olo taqal ateqnu. <sup>15</sup> Od, bati gaigai Israel nanği Moses aqa dal anjam sisiyeqñub di nanço areqalo gara mutu na kabutobulejunu. Nanği nami degsib soqñeb agi bini unub. <sup>16</sup> Ariya tamo nanği are bulyosib Tamo Koba aqa areq bñab di Qotei na gara di olo taqal atetñjrñas. <sup>17</sup> Tamo Koba a segi Mondor. Niñgi Tamo Koba aqa Mondor ti sqab di nuñgo une na niñgi olo taqatñgwa keresai. Niñgi bole sqab. <sup>18</sup> Deqa gago ulatamu olo kabuesqñasai. Iga kalil Tamo Koba aqa rian ya jeqiloq di unobuloqñqom. Unoqñim rian di gagoq di tulan kobaoqñimqa dena iga Tamo Koba a segi buloqñsim sqom. Tamo Koba a na kumbra di iga egeqñu. Tamo Koba a segi Mondor Bole.

## 4

### *Qotei aqa wau tamo nanği web bul unub*

<sup>1</sup> Qotei a iga qa dulosiqa wau egej deqa iga aqa wau di ojñajqa asgigosaieqñu. <sup>2</sup> Kumbra uge uge kalil tamo nanği na ulitoqñsib yeqñub qaji di iga olo qoreiyeqñum. Iga gisañ kumbra na walweloñsib yeqñum. Iga Qotei aqa anjam bubulyosaieqñum. Iga boleq di anjam bole segi mareqñum. Deqa tamo kalil nanği gago kumbra di unoqñsib nanço are miligiq di qalieeqñub, iga Qotei aqa ñamgalaq di wau bole yeqñum. <sup>3</sup> Ariya tamo unğasari padalqa gamq di unub qaji nanği Yesus aqa anjam bole iga palonteqñum qaji di aqa utru poinjrosaieqñu. <sup>4</sup> Mandam endeqa gisañ qotei Satan a na tamo unğasari Kristus qa nanço areqalo siñgilatosaieqñub qaji nanço areqalo getentetñjrejunu. Deqa Kristus aqa anjam bole nanço are miligiq aiqa keresai. Nanği Kristus aqa suwañ unqa keresai dego. Kristus a segi Qotei. A segi rian ti unu.

<sup>5</sup> Niñgi quiy. Iga gago segi kumbra qa saosaieqñum. Iga anjam endegsi palonteqñum, “Kristus Yesus a gago Tamo Koba unu deqa iga aqa ñam na niñgi wauetñgeqñum.” Iga anjam degsi palonteqñum. <sup>6</sup> Tulan nami Qotei a iñgi iñgi kalil gereiyqa osiqa endegsi marej, “Ambru aqaq na suwañ brantqñas.” Ariya bunuqna Qotei aqa suwañ di gagoq bosiqqa gago are miligi suwantetgej. Deqa iga Kristus aqa ulatamu geregere uneqñum. Kumbra dena iga suwañ bole unoqñsim Qotei aqa rian poiqeqñu.

<sup>7</sup> O ijo was, iñgi tulan boledamu iga deqa mare mare laqñum qaji di gagoq di unu. Bole, iga siñgila saiñoji unum. Iga web jagi na gereiy qaji di bul unum. Deqa tamo kalil nanği iga nugoqñsib endegsib qalieeqñub, “Pol a aqa segi siñgila na wau di yosaieqñu. A Qotei aqa siñgila kobaquja na wau di yeqñu. Siñgila dena mandam qaji siñgila tulan buñyejunu.” Tamo kalil nanği degsib qalieeqñub. <sup>8</sup> Gulbe segi segi gargekoba gagoq beqñu. Ariya gulbe dena iga padaltgosaieqñu. Iñgi iñgi gargekoba na gago areqalo niñaqyetgeqñu. Ariya iñgi iñgi dena gago areqalo torei ugetetgosaieqñu. <sup>9</sup> Jeu tamo nanği na iga jaqatñ egeqñub. Ariya Qotei a deqa iga uratgosaieqñu. Jeu tamo nanği dena iga lugoqñsib ñeiotgeqñub. Ariya nanği na iga torei ugeugeigosaieqñub. <sup>10</sup> Gago jejamuq di tamo unğasari nanği gaigai Yesus aqa moiyo unobuleqñub. Deqa Yesus aqa ñambile dego gago jejamuq di branteqñaq nanği uneqñub. <sup>11</sup> Iga Yesus aqa wau ojeqñum deqa jeu tamo nanği na bati gaigai iga moiyoqñwa laqñub. Nanço kumbra dena Yesus aqa ñambile dego gago jejamuq di branteqñaq tamo unğasari nanği uneqñub. <sup>12</sup> Deqa moiyo a gagoq di waueqñu. Ariya ñambile a nuñgoq di waueqñu.

<sup>13</sup> Iga Yesus qa gago areqalo siñgilateqñum deqa Qotei aqa anjam bei nenğrenq di unu qaji a gagoq di branteqñu. Anjam agiende, “E Qotei qa ijo areqalo siñgilateqñum deqa e aqa anjam mare mare laqñum.” O ijo was, iga dego Yesus qa gago areqalo siñgilateqñum deqa iga aqa anjam mare mare laqñum. <sup>14</sup> Iga qalieonum, Qotei na Tamo Koba Yesus subq na tigeltaj deqa mondoñ a na iga dego subq na tigeltgwas. Osim iga niñgi ti joqsim Yesus aqa areq osi oqwas. <sup>15</sup> E anjam di niñgi mernğonum. Di kiyaaqa? E qalieonum, kumbra kalil gagoq di branteqñu qaji dena niñgi aqaryaingeqñu. Gam dena Qotei a tamo

unġasari tulaġ gargekoba naŋgi qa are boleiyeqnu. Deqa naŋgi Qotei binjiyoqnsib aqa ñam soqteqnu.

*Iga laŋ qure qaji inġi inġi qa are qaleqnum*

<sup>16</sup> Deqa iga Qotei aqa wau ojqajqa asgigosaieqnu. Bole, gago jejamu a uge qa laqnu. Ariya gago are miligi a bati gaigai olo boleqnsiq siŋgilaeqnu. <sup>17</sup> Iga qalieonum, gulbe ti jaqatin ti iga bini qoboiyeqnum qaji di tulaġ kokba sai. Naŋgi sokiñalayosib koboqab. Iga gulbe di eqnum deqa iga qalieonum, mondoŋ iga laŋ qureq di so bole gaigai sqom. Inġi bole bole iga mondoŋ oqom qaji di tulaġ boledamu. Inġi bole bole dena mandam qa inġi inġi tulaġ bunjrejunu. <sup>18</sup> Inġi inġi iga gago ñamdamu na uneqnum qaji di sokiñalayosim koboqas. Deqa iga inġi inġi di koqyosaieqnum. Inġi bole bole iga gago ñamdamu na unqa keresai qaji di bati gaigai sqas. Deqa iga inġi bole bole di koqyoqnsim unum.

## 5

<sup>1</sup> Iga qalie, gago mandam qaji jejamu endi torei ugeqas. Gago jejamu endi gago tal bul. Mondoŋ Qotei na olo tal bei iga egwas. Tal di tamo bei na gereiyosai. Tal di laŋ qureq di bati gaigai sqas. <sup>2</sup> Iga bini mandam qaji talq endi unum deqa iga akamoqnsim unum. Iga gago laŋ qure qaji tal osim gara bul jugwajqa deqa are koba unu. <sup>3</sup> Iga tal di jugwom di iga olo laña sqasai. Iga jejamu bunuj oqom. <sup>4</sup> Iga mandam qaji talq endi unum deqa iga are gulbeigeqnaqa akamoqnsim unum. Iga jejamu bunuj osim gara bul jugwajqa are qaleqnum. Od, iga gago jejamu moiqas qaji endi uratosim olo jejamu ñambile sqas qaji di oqajqa are qaleqnum. Iga jejamu saiqoji sqajqa asgigeqnu. <sup>5</sup> Nambile sqajqa gam di Qotei a segi na gereiyetgosiq aqa Mondor iga egej. Mondor di Qotei na iga namo egej deqa iga qalieonum, bunuqna inġi bole bole a na iga egwa marej qaji di dego egwas.

<sup>6</sup> Deqa iga gaigai are siŋgilatoqnsim unum. Iga qalie, iga mandam qaji jejamu ti unum deqa iga laŋ qureq di Tamo Koba a ombla sosaiunum. <sup>7</sup> Bini iga Yesus unosaieqnum. Ariya iga a qa gago areqalo siŋgilatoqnsim walweleqnum. <sup>8</sup> Od, iga gago jejamu endi uratosim oqsim Tamo Koba a ombla sqajqa are qaleqnum. Laŋ qure a gago qure utru sqas. <sup>9</sup> Deqa iga bini mandamq endi sqom kiyo laŋ qureq oqsim dia sqom kiyo di unġum. Iga kumbra Tamo Koba a tulaġ areareteqnu qaji di dauryqajqa are qaleqnum. <sup>10</sup> Iga qalieonum, mondoŋ iga kalil Kristus aqa ulatamuq di tigelamqa a na gago kumbra qa iga pegigwas. Iga mandamq endi sosimqa iga kumbra bole yoqnem kiyo kumbra uge yoqnem kiyo di a unsim awai segi segi egwas.

*Iga tamo unġasari naŋgo are bulyetnjrqajqa deqa waueqnum*

<sup>11</sup> Iga Tamo Koba a qa ulaoqnsim aqa sorgomq di unum deqa iga tamo unġasari naŋgo are bulyetnjreqnum. Iga wau di ugetosaieqnum. Qotei a iga qa qalie bole. Nuŋgo are miligiq di niŋgi dego iga qa qalie bole. E degsi are qalonum. <sup>12</sup> O ijo was, iga gago segi ñam soqtqa marsim anjam endi nenġrenjyosai. Niŋgi gago kumbra qa areboleboleiŋgwajqa deqa are qalsim anjam endi nenġrenjyonum. Tamo qudei naŋgi laña baban na kumbra bole yqajqa arearetnjreqnu. Naŋgi are miligiq na kumbra bole yqajqa arearetnjrosaeqnu. Deqa ijo was, niŋgi na tamo naŋgi di tingitnjroqnsib dalnjroqniy. <sup>13</sup> Tamo naŋgi di endegsib mareqnu, “Pol a nanari tamo.” Naŋgo anjam di bole. Iga Qotei qa are qalsim nanari tamo unum. Ariya iga niŋgi qa are qalsim areqalo bole ti unum. <sup>14</sup> Kristus na iga tulaġ qalaqalaigej aqa kumbra dena gago areqalo tigeltetgeqnaqa iga aqa wau ojeqnum. Iga qalieonum, Yesus a iga kalil qa moiyej deqa iga kalil dego morej obulem. <sup>15</sup> Od, a iga kalil qa moiyej. Iga ñambile unum deqa iga gago segi jejamu qa are qalsim walwelqasai. Yesus a iga qa moisiq olo subq na tigelej deqa iga a qa are qaloqnsim walweloqnoqom.

<sup>16</sup> Deqa bini iga gago areqalo namij na tamo unġasari naŋgi peginjrosaeqnum. Bole, nami iga gago areqalo namij na Kristus pegiyoqnem. Ariya bini iga degyosaieqnum.

<sup>17</sup> Deqa tamo bei a Kristus beteryesqas di Qotei na aqa are bulyetimqa a tamo bunuj brantqas. Niñgi quiy. Aqa kumbra namij torei koboej. Kumbra bunuj olo brantej.

<sup>18</sup> Kumbra bunuj di Qotei aqaq na bej. Nami iga Qotei ti jeu sonamqa Qotei a olo Kristus aqa singila na jeu kobotej. Deqa bini iga a ombla are qujaitosim unum. Jeu kobotqajqa wau di Qotei na iga egej deqa iga aqa anjam mare mare laqnum. <sup>19</sup> Anjam agiende. Tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanği nami Qotei ti jeu sonabqa Qotei na nanği a ombla are qujaitosib sqajqa marsiq Kristus aqa singila na jeu kobotej. Deqa a nanço une qa olo are qalosaieqnu. Iga Kristus aqa anjam di mare mare laqajqa deqa Qotei na wau egej. <sup>20</sup> Kristus na iga qaringej deqa Qotei a gago medabu na tamo kalil nanği metnjreqnu. Iga Kristus aqa anjam palontoqnsim tamo kalil nanği endegsi metnjreqnum, “Niñgi jeu kumbra uratosib bosib Qotei ombla are qujaitosib soqniy.”

<sup>21</sup> O ijo was, Qotei na iga aqaryaigwa marsiq deqa a gago une kalil osiqa Kristus aqa qawarq di atnaqa a une tamo bulej. Kristus a segi une yosaieqnu. Deqa iga Yesus beteryosim dena iga Qotei aqa segi tamo bole une saiçoji sqom.

## 6

### *Qotei aqa wau tamo nanği gulbe iteqnub*

<sup>1</sup> Iga Qotei ombla waueqnum deqa iga niñgi singila na endegsi mernçwom, “Qotei a niñgi qa are boleiyeqnu aqa kumbra di niñgi lanja urataib.” <sup>2</sup> Agi Qotei a nami marej, “E ni padalo sawaq dena oqajqa bati atem. Bati di brantonaqa e ino pailyo qusim ni aqaryaimem.” O was niñgi quiy. Qotei na iga aqaryaigwajqa bati brantqo. A na iga padalo sawaq dena elenqajqa bati bini qujai.

<sup>3</sup> Tamo ungasari nanği gago wau endi uge qa marsib ulonçosib uneq aiyaiç deqa iga na nanği kumbra uge bei osornjrosaeqnum. <sup>4</sup> Iga Qotei aqa wau tamo unum deqa iga gaigai tamo ungasari kalil nanği kumbra bole osornjreqnum. Iga singila na tigelonqnsim gulbe qoboieqnum. Gago gulbe agiende. Tamo qudei na iga ugeugeieqnu. Une bei bei na iga niñaqgwa laqnu. Iga are jaqatinçeqnu. <sup>5</sup> Jeu tamo nanği toqon na iga lugoqnsib tonto talq di breieqnu. Osib murqumyoqnsib iga qa anjam uge uge mareleqnu. Iga gaigai çes na ti jaqatin na ti waukobaeqnum. Iga geregere çeiosaeqnum. Iga bati gaigai mam ti laqnum. <sup>6</sup> Iga gulbe kalil di oqnsim kumbra bole jiga saiçoji dauryeqnum. Iga qalie bole ti unum. Iga urur minjin oqosaieqnu. Iga na tamo ungasari nanği kumbra bole bole enjreqnum. Iga Qotei aqa Mondor Bole aqa singila oqnsim unum. Iga na tamo kalil nanği qalaqalainjreqnum. Iga lanja medabu na nanği qalaqalainjrosaeqnum. <sup>7</sup> Iga Qotei aqa anjam bole gaigai mareqnum. Iga Qotei aqa singila oqnsim waueqnum. Iga gago ban wo na ti ban qonan na ti qoto qa inçi inçi ojoqnsim dena kumbra bole tinçin dauryoqnsim waueqnum.

<sup>8</sup> Tamo qudei nanği gago ñam soqteqnu. Ariya tamo qudei nanği gago ñam olo ugeteqnu. Tamo qudei nanği iga yomuieqnu. Ariya tamo qudei nanği olo gago kumbra bole babteqnu. Tamo qudei nanği are qaleqnu, iga gisan tamo. Sai. Iga anjam bole segi mareqnum. <sup>9</sup> Tamo qudei nanği iga qa qaliesai. Ariya tamo gargekoba nanği iga qa bole qalieeqnu. Iga moiyo tamo bulonum. Ariya iga olo çambile unum. Qotei na iga tingitgwa maroqnsiq deqa iga gulbe egeqnu. Ariya gulbe dena iga moiyoçosaieqnu. <sup>10</sup> Iga are gulbeieqnu. Di unçum. Iga gaigai areboleboleieqnu. Iga ñoro saiçoji unum. Di unçum. Iga na tamo ungasari nanği aqaryainjreqnam nanği lan çure qaji ñoro koba elenqnu. Iga inçi inçi saiçoji unum. Di unçum. Iga inçi bole bole kalil olo ejunum.

<sup>11</sup> O Korin tamo ungasari, iga anjam kalil endi boleq atsim niñgi mernçonum. Iga gago are miligi waqtosim niñgi ençekritonum. <sup>12</sup> Iga gago are miligi getentosai. Iga niñgi tulan qalaqalainçeqnum. Ariya niñgi nuçço are miligi getentejunub. Niñgi iga koba na are qujaitosaeqnu. <sup>13</sup> Niñgi ijo ançro bul unub deqa e niñgi endegsi mernçwai. Iga gago

are miligi waqtosim ningi qalaqalaingeqnum dego kere ningi kamba nungo are miligi waqtosib iga qalaqalaigoqniy.

### *Iga Qotei aqa atra tal bul unum*

<sup>14</sup>Tamo ungasari Kristus qa nanjo areqalo singilatosaeqnum qaji nanjo kumbra nungo kumbra ti ombla kerekere sai. Deqa ningi nanji ti beterosib koba na laqnaib. Ningi kumbra bole dauryo qaji tamo unub. Ariya nanji Qotei aqa dal anjam gotranjo qaji tamo unub. Deqa ningi nanji ti beterqa kere e? Sai. Ningi suwanjoq di unub. Ariya nanji ambruoq di laqnum. Deqa ningi nanji ti beterqa kere e? Sai. <sup>15</sup>Kristus Satan wo nanji aiyel are qujaitosib ombla sqa kere e? Keresai. Ningi Kristus qa nungo areqalo singilateqnum. Tamo ungasari qudei nanji Kristus qa nanjo areqalo singilatosaeqnum. Deqa ningi nanji ti areqalo qujaitosib ombla sqa kere e? Di dego keresai. <sup>16</sup>Qotei aqa atra tal ti gisan qotei nanjo atra tal ti beterosib ombla sqa kere e? Di dego keresai. Qotei nambile gaigai unu qaji aqa atra tal agi iga segi. Deqa Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “E nanjo ambleq di sosiy walweloqnaqai. E nanjo Qotei sqai. Nanji ijo segi tamo ungasari sqab.” <sup>17</sup>Tamo Koba a nami degsi marsiqa olo anjam bei dego endegsi marej, “Ningi na tamo ungasari e qa qaliesai qaji nanji uratnjrsib sasaloiy. Ningi nanjo kumbra jigat bei ojaib. Ojqasai di e ningi elenjosiy boletngwai. <sup>18</sup>Osiy e nungo Abu soqnit ningi ijo segi angro tinjin sqab.’ Tamo Koba singila ti unu qaji a nami degsi marej.”

## 7

<sup>1</sup>O ijo was bole, ingi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di a na egwas. Deqa kumbra jigat kalil gago jejamu ti gago are miligi ti di unub qaji di iga torei uratekritqom. Osim dena iga Qotei aqa namgalaq di une saiqoji sosim a qa ulaoqnum. Ulaqnsim gago jejamu ti gago are miligi ti torei Qotei yekritosim aqa segi kumbra boleq di sosim dauryoqnum.

### *Pol a Korin Kristen nanji qa tulan areboleboleiyej*

<sup>2</sup>Deqa ningi nungo are miligi waqtosib iga qalaqalaigoqniy. Iga nami tamo qudei kumbra uge bei enjrosaiqnum. Iga tamo qudei ugeugeinjrosaiqnum. Iga tamo qudei nanjo ingi ingi gisan na yainjrosaiqnum. <sup>3</sup>E nunjo jejamuq di une qametngwa osim anjam endi merngosai. Agi e maronum, iga ningi tulan qalaqalaingeqnum. Deqa iga moiqom kiyo iga nambile sqom kiyo di unum. Iga gago are miligi waqtosim ningi qalaqalaingoqnsim sqom. <sup>4</sup>E qalieonum, nunjo kumbra bolequja. Deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqnu. Ijo are miligi ningi qa tulan lajunu. Iga gulbe koba eqnum di unum. E ningi qa are qaloqnsim dena e tulan areboleboleibeqnu.

<sup>5</sup>Ariya iga Masedonia sawaq di brantosim bati deqa iga aqaratqa keresai. Sawa dia iga gulbe gargekoba itoqnum. Tamo qudei nanji iga ti anjam na qotoqnum. Iga ulaoqnsim are tonngonej. <sup>6</sup>Ningi qalie, tamo ungasari are gulbeinjreqnu qaji nanji Qotei na olo are latetnjreqnu. Deqa Qotei na Taitus qarinyonaqa a gagoq bonaqa iga unsimqa gam dena gago are olo laej. <sup>7</sup>Od, gam dena Qotei na gago are latetgej. Gam dena segi sai. Taitus a nami nungo ambleq di sonaqa ningi na aqa are lateteb a degsi mergonaq qunamqa gam dena dego Qotei na gago are latetgej. Taitus a ningi qa iga endegsi saigej. Ningi e olo nubqajqa are koba qaloqnsib nungo une qa are ugeingeqnu. Osib ningi e ombla are qujaitosib sqajqa singilaeqnum. Taitus a ningi qa iga degsi saigej deqa e tulan areboleboleibeqnu.

<sup>8</sup>E qalieonum, anjam e nami nenngrenyem qaji di ningi sisiosib are gulbeingej. Ariya e deqa are ugeibosai. Bole, nami e are ugeibej. Ariya bini sai. Anjam e nenngrenyem qaji dena ningi are gulbeingej. Sokiñalayonaq nungo are gulbe di olo koboej. <sup>9</sup>Deqa e bini areboleboleibeqnu. Ningi are gulbeingej e deqa areboleboleibosai. Ningi are gulbeingej ariya bunuqna ningi olo are bulyeb deqa e areboleboleibeqnu. Qotei a segi na are gulbe

di ningi engej. Deqa gago anjam nenngrenyem qaji dena ningi yala ugeugeingosai. <sup>10</sup> Are gulbe Qotei na tamo ungasari nanngi enjreqnu qaji dena nanngo are olo bulyetnjreqnu. Deqa Qotei na nanngi eleneqnu. Nunngo are gulbe di ingi uge sai. Di ingi bole. Iga deqa are ugeigwasai. Ariya mandam tamo nanngi are gulbe eqnub di ingi uge. Dena nanngi moiyo gam tureqnu. Di kiyaaqa? Nanngi are bulyosai deqa. <sup>11</sup> Ningi geregere are qaliy. Are gulbe Qotei na ningi engej qaji dena ningi olo singilatngej. Agi bini ningi kumbra bole bole yeqnu. Are gulbe dena Qotei na nunngo are tigeltetngonaqa ningi tamo qujai nami une atej qaji di a njirinteb. Osib ningi Qotei ulaiyosib aqa sorgomq di geregere soqneb. Qotei na nunngo are tigeltetngej deqa ningi iga qa are koba qalsib tamo une atej qaji di aqa une gereiyetqa waukobaeb. Ningi kumbra kalil di yeb deqa iga qalieonum, ningi tamo bole une saiqoji unub.

<sup>12</sup> O ijo was, e nami anjam nenngrenyosim nunngoq qarinyem. Ningi na tamo une atej qaji aqa une gereiyetqajqa e deqa osim anjam di nenngrenyosai. Tamo agi tamo dena une yej qaji a qa dego e are qalsim anjam di nenngrenyosai. Ningi na iga tulan qalaqalaigeqnu nunngo kumbra di Qotei aqa namgalaq di boleq dqajqa deqa e anjam di nenngrenyem. Yim ningi qalieqajqa, nunngo kumbra di bolequja. <sup>13</sup> Nunngo kumbra bole degsi unu deqa gago are tulan laejunu.

Gago are laejunu deqa iga areboleboleiqnu. Ariya iga olo tulan areboleboleiqnu. Di kiyaaqa? Ningi na Taitus aqa are gulbe kobotetosib are boleteteb deqa. <sup>14</sup> Anjam kalil e ningi qa Taitus saiyem qaji di bole. Deqa e ijo anjam deqa jemaibosai. E nunngo kumbra bole kalil qa Taitus saiyosim nunngo nam soqtem. Taitus a qalie, anjam iga ningi qa a saiyem qaji di bole. <sup>15</sup> Bati Taitus a nunngoq bonaqa ningi a ulaiyosib a osib aqa anjam dauryoqneb. Nunngo kumbra bole di Taitus aqa areqaloq di unu deqa a na ningi tulan qalaqalaingeqnu. <sup>16</sup> E ningi qa are singilatosisim qalieonum, ningi kumbra bole kalil yoqnsib sqab. Deqa e ningi qa tulan areboleboleiqnu.

## 8

### *Kristen nanngi silali koroiyeb*

<sup>1</sup> O ijo was ningi quiy. Qotei a Kristen tamo ungasari Masedonia sawaq di unub qaji nanngi qa are boleiyej. Iga deqa ningi saingonam quiy. <sup>2</sup> Masedonia Kristen nanngi ingi ingi tulan saiqoji sosib gulbe qoboiyeqnu bati deqa Qotei na nanngi singilatnjrnaqa nanngi areboleboleinjrnaqa Judia Kristen nanngi aqaryainjrqa marsib silali koba koroiyeb. <sup>3</sup> E deqa ningi merngwai. Masedonia Kristen nanngi nanngo segi areqalo na silali di koroiyeb. Nanngo silali kiñala soqnej di nanngi koroiyeb. Osib nanngi na nanngo kumbra di bunyosib olo silali tulan koba koroiyeb. <sup>4</sup> Nanngi na iga waingosib endegsib mergoqneb, “Ningi iga odgibqa iga ningi beterngosim Qotei aqa tamo ungasari nanngi silali qa aqaryainjrcom.” <sup>5</sup> O ijo was, iga nami are qalem, Masedonia Kristen nanngi silali koroiyqab. Ariya nanngi kumbra di olo bunyosib Qotei aqa areqalo dauryosib nanngo segi jeyamu Tamo Koba Yesus yeb. Osib iga dego egeb.

<sup>6</sup> Qotei a nami ningi qa dego are boleiyej deqa Taitus a silali koroiyqajqa wau di nunngo ambleq di tigeltej. Deqa iga Taitus singila na minjem, “Ni olo Korin Kristen nanngoq aisim wau di kobotime.” <sup>7</sup> O ijo was, bati gaigai ningi kumbra tulan boledamu yeqnu. Agi ningi Qotei qa nunngo areqalo singilatoqnsib aqa anjam palontqajqa waukobaqnu. Ningi Qotei qa bole qalieeqnu deqa ningi aqa wau ojqajqa tulan singilaeqnu. Osib ningi na iga tulan qalaqalaigeqnu. Ariya Qotei a ningi qa are boleiyej deqa ningi silali koroiyqajqa wau di dego yosib silali koba atib soqnem.

<sup>8</sup> E ningi wau di yqajqa waingwasai. Kristen tamo ungasari qudei nanngi wau di yqajqa tulan singilaeqnu. Nanngo kumbra deqa agi e na ningi saingonum. Deqa ningi dego qalaqalaiyo kumbra qa tulan singilaosib silali koroiyqajqa wau di yiy. Yibqa e unsiy marqai, “Bole, ningi qalaqalaiyo kumbra yeqnu.” <sup>9</sup> O ijo was ningi qalie, gago Tamo



Koba Yesus Kristus a ningi qa are boleiyej. A nami lan qure qaji ñoro koba ti soqnej. Sosiqa a ningi qa osiqa ñoro di olo uratosiqa ingi tulan saiqoji soqnej. Di kiyaaqa? Ningi kamba lan qure qaji ñoro koba oqajqa deqa.

<sup>10</sup> Silali koroiyqajqa wau deqa e olo ijo areqalo bei ubtosiy merngwai. Wausau bei nami ningi namoqna silali koroiyqajqa wau di tigeltab bati deqa ningi wau di yqajqa tulan arearetnej. <sup>11</sup> Deqa bini ningi wau di olo kobotqa singilaoiy. Ningi degyqab di bolequja. Nami ningi wau di yqajqa are tulan prugngoqnej. Deqa bini ningi silali soqnim singilaosib wau di kobotiy. <sup>12</sup> Ningi silali koroiyqa are soqnim ningi koroiyiy. Yim Qotei a ningi qa tulan areboleboleiyqas. Ningi silali saiamqa di unqum. Koroiyaib. Qotei a deqa niriñqasai. Ningi silali soqnim di koroiyiy.

<sup>13</sup> Ningi gulbe koba qoboiesoqñib tamo qudei nanqi olo gulbe saiqoji sqab e deqa ningi merngosai. Iga kalil kerekere unum. <sup>14</sup> Deqa bini ningi ingi koba ejunub qaji ningi na tamo qudei ingi qa truqueqñub qaji nanqi aqaryainjroqñiy. Bunuqna ningi ingi qa truquabqa nanqi na kamba olo ningi aqaryaingwab. Ningi kumbra degyqab di ningi kalil kere na sqab. <sup>15</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo nanqi ingi koba koroiyeb qaji nanqi ingi uynab menetnjrnaqa ingi oto bei uratosai. Tamo nanqi ingi kiñala koroiyeb qaji nanqi dego ingi uynab menetnjrnaqa ingi bei qa truquosai.”

### *Pol a tamo qudei nanqi qarinyrnaqa Korin Kristen nanngoq aiyeb*

<sup>16</sup> E Qotei tulan binjyeqñum. Di kiyaaqa? A na Taitus are prughtetonaqa a iga ti are qujaitosiqa ningi qa are koba soqnej. <sup>17</sup> Iga Taitus minjem, “Ni olo Korin Kristen nanngoq aiyeb.” Onaqa Taitus a aqa segi areqalo na odosiq silali koroiyqajqa wau deqa tulan singilaosiq nunngoq aiyeb. <sup>18</sup> Iga Kristen was bei osim Taitus ombla qarinyrnam nunngoq aiyeb. Was bei di a ñam ti unu. A Yesus aqa anjam bole maro qaji tamo. Kristen tamo unqasari qure qure kalilq di unub qaji nanqi a qa qalie bole. <sup>19</sup> Di segi sai. Kristen nanqi na a gilteb deqa a iga ti koba na walweloqñsimqa silali koroiyqajqa wau di taqateqñum. Wau di aqa utru agiende. Qotei a Kristen nanqi sougetejunub qaji nanqi qa are boleiyeqñu. Iga wau di taqateqñum deqa Tamo Koba aqa ñam tulan goge oqeñnaqa tamo kalil nanqi unoqñsib iga qa mareqñub, “Bole, nanqi wau di yqajqa tulan singilaeqñub.” <sup>20</sup> O ijo was kalil, silali koroiyqajqa wau di tamo qudei na yomuiyaib deqa iga was bei di osim koba na silali di taqateqñum. <sup>21</sup> Gago are endegsi unu. Iga kumbra bole segi gaigai yoqñqom. Tamo unqasari kalil Tamo Koba a ombla nanngo ñamgalaq di iga kumbra di yoqñqom.

<sup>22</sup> Ariya iga gago Kristen was bei dego qarinyonam a Taitus was de wo nanqi aiyel daurnjrsiq koba na nunngoq aiyeb. Was bei di agi iga nami bati gargekoba aqa kumbra tenemtoqñem. A Qotei aqa wau ojajqa singilaoqnej iga degsi unoqñem. Bini a silali koroiyqajqa wau di ojajqa tulan singilaeqñu. A qalie, ningi kumbra bole yo qaji tamo unub. A degsi qalieosiq deqa a silali koroiyqajqa wau di ojajqa tulan singilaeqñu.

<sup>23</sup> Ningi Taitus qalie. A e ombla ningi qa are qaloqñsim waukobaeqñum. Ningi gago Kristen was aiyel nanqi di dego qalie. Nanqi Qotei aqa tamo unqasari qure qure kalilq di unub qaji nanqi qa wau bole yeqñub. Nanngo wau dena nanqi Kristus aqa ñam tulan soqteqñub. <sup>24</sup> Deqa ningi na was aiyel nanqi di kumbra bole enjroqñiy. Yim Kristen kalil nanqi nunngo kumbra di unsib marqab, “Bole, nanqi qalaqalaiyo kumbra dauryeqñub.” Osib qalieqab, “Pol a Korin Kristen nanngo kumbra bole qa iga saigeqñu di a gisañosaieqñu. A anjam bole saigeqñu.”

## 9

### *Silali koroiyqajqa wau*

<sup>1</sup> Iga silali koroiyqajqa wau di Qotei aqa tamo unqasari nanqi aqaryainjrqaqajqa deqa. Ningi wau di qalieonub deqa e olo anjam olekoba tortoryosiy nengrenyqasai. <sup>2</sup> E qalieonum,

ningi wau di yqajqa are tulan prugngeqnu. Deqa e gaigai Masedonia Kristen nanjo njanjalaq di nunjo ñam soqteqnum. Osim endegsi minjreqnum, “Wausau bei nami Akaia sawaq di Korin Kristen nanji silali koroiyqajqa wau di tigeltqa mareb.” Od, ningi wau di yqajqa tulan singilaeqnum. E na Masedonia Kristen nanji nunjo kumbra deqa sainjreqnam quoqnsib nanji gargekoba dego wau di yqajqa are prugnjreqnu. <sup>3</sup> E nanji endegsi minjrem, “Korin Kristen nanji silali koroiyqajqa tulan singilaeqnum.” Ariya e nunjo ñam lanja soqto uge deqa ningi silali di koroiyiy. Utru deqa e was qalub nanji di qarinjrnjam nunjoq aiyeb. <sup>4</sup> E qalieonum, ningi silali di koroiyosib atib sqas. Soqnim Masedonia Kristen qudei nanji e ombla na nunjoq bosim ningi nami silali di ateb unu degsi unqom. Iga bosim degsi unqasai di iga ningi ti jemaigo uge. <sup>5</sup> E are qalem, e was qalub nanji di minjritqa nanji namoqna aisib nunjo silali ningi nami koroiyqa mareb qaji di ningi koba na gereiyqab. Gereiyibqa e bunuqna bosiy oqai. Yim tamo ungasari kalil nanji silali di unsib qalieqab, bole, ningi nunjo segi areqalo na silali di ateb unu. E ningi silali di koroiyqajqa waingosaiqnem nanji degsib qalieqab.

<sup>6</sup> Ningi geregere are qaliy. Tamo a inji kiñala yagwas di a inji kiñala olo oqas. Tamo a inji koba yagwas di a inji koba olo oqas. <sup>7</sup> Deqa ningi segi segi kalil silali atqajqa are soqnim silali atoqniy. Ningi are gulbe na silali ataib. Ningi tamo bei na wainjim deqa silali ataib. Ningi nunjo segi areqalo dauryosib are bole na silali atoqniy. Yim Qotei na ningi tulan qalaqalaingonqas. <sup>8</sup> Qotei a ningi qa are boleiyosim inji bole bole gaigai engoqnqa kere. Deqa ningi tulan kere na sosibqa dena wau bole bole yoqniy. <sup>9</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenyeb unu, “Tamo qudei nanji saga yago breiyo bul nanjo inji inji jeiyonqnsib tamo inji saiqoji nanji enjreqnum.

Deqa nanjo kumbra bole bati gaigai sqas.”

<sup>10</sup> O ijo was ningi qalie, Qotei a na qujai tamo nanji saga yago enjreqnaqa nanji breiyeqnum. Osiqa tamo nanji bem enjreqnaqa nanji uyeqnum. Dego kere Qotei na inji inji engoqnmqa ningi tulan kere na sqab. Deqa ningi Qotei aqa tamo ungasari nanji aqaryainjroqniy. Tamo nanji saga yago breiyeqnum inji koba oqelenjeqnu dego kere nunjo silali koroiyqa wau di tulan boleonqas. <sup>11</sup> Qotei na inji inji koba engoqnmqa ningi na kamba Kristen nanji silali qa aqaryainjrqajqa tulan kere na sqab. Deqa ningi silali di koroiyosib gago banq di atib iga na osi aisim Kristen nanji enjrimqa nanji deqa Qotei binjyoqnsib sqab. <sup>12</sup> Nunjo wau dena Qotei aqa tamo ungasari nanji aqaryainjrimqa nanji kere na sqab. Nanji inji bei qa truquqasai. Di segi sai. Nunjo wau deqa nanji Qotei tulan binjyoqnum. <sup>13</sup> Ningi wau di yqab di Qotei aqa tamo ungasari nanji unsib qalieqab, bole, ningi Kristus aqa anjam bole singila na ojoqnsib aqa medabu dauryeqnum. Od, ningi na Kristen nanji silali kobaquja na aqaryainjroqnum di nanji nunjo kumbra di unoqnsib Qotei aqa ñam soqtoqnum. <sup>14</sup> Osib qalieqab, “Bole, Qotei a Korin Kristen nanji qa are tulan boleiyeqnu.” Nanji degsib qalieosib ningi tulan qalaqalaingosib ningi qa Qotei pailyoqnum. <sup>15</sup> O ijo was ningi quiy. Qotei a inji tulan kobaquja iga egej. Inji di agi Kristus. Inji di aqa utru iga geregere ubtosim marqa keresai. Qotei na inji di iga egej deqa iga a tulan binjyoqnum.

## 10

### *Tamo qudei nanji Pol qa yomuoqneb*

<sup>1</sup> Ningi qudei e qa yomuoqnsib endegsib mareqnum, “Pol a nami iga koba na sosiqa aqa segi ñam aguq atoqnsiqa laesoqnej. Ariya a sawa isaq di sosiqa iga qa njirinoqnsiqa anjam singila na mergeqnu.” O ijo was ningi mati Kristus aqa kumbra qa are qaliy. A aqa segi ñam aguq atoqnsiqa laesoqnej. <sup>2</sup> Deqa e nunjoq bosiy Kristus aqa kumbra di dauryosiy laesqai. E ningi qa njirinqasai. Ariya tamo qudei nanji are qaleqnum, iga mandam tamo nanjo kumbra dauryoqnsim laqnum. Tamo nanji di e na njirinjrsiy anjam singila na

minjrqai. E laesqasai. <sup>3</sup> Bole, iga mandamq endi laqnum. Ariya iga mandam tamo nanjo kumbra na qotosaieqnum. <sup>4</sup> Qotei na qoto qa inji inji iga egej. Inji inji di Qotei aqa singila ti unu. Di mandam qaji inji inji sai. Iga dena qotoqnsim gago jeu tamo nanjo singila gotranjeqnum. <sup>5</sup> Areqalo uge ti gisanj anjam ti di iga na gotranjeqnum. Kumbra uge kalil ninji Qotei qalieqajqa gam getentetngeqnu qaji di dego iga na gotranjeqnum. Gago wau agiende. Iga na tamo ungasari nanjo are tigeltetnjreqnam nanji nanjo areqalo kalil Kristus yekriteqnum. <sup>6</sup> Deqa ijo was, iga ninji qa tarineqnum. Ninji gago anjam kalil dauryekritibqa iga na tamo kalil Qotei aqa anjam gotranjeqnum qaji nanji nolawotnjrqom.

<sup>7</sup> Ninji laja babanj na tamo nanjo kumbra tenemtoqnaib. Ninji geregere tenemtoqniy. Tamo bei a endegsi marqas, “E Kristus aqa tamo.” Ariya tamo di a olo endegsi poiyem, a Kristus aqa tamo qa marqo deqa iga dego Kristus aqa tamo unum. A degsi poiyem. <sup>8</sup> Tamo Koba a na iga singila egej deqa iga aqa wau ojeqnum. Iga ninji singilatngwajqa deqa wau ojeqnum. Iga ninji ugeugeingwajqa deqa wau ojosaieqnum. E gago wau deqa gago ñam kiñala soqtqai. E degyqai di e jemaibqasai. <sup>9</sup> Ariya ninji endegsib are qalaib, “Pol a iga ula egwajqa deqa anjam singila na nengrenyoqnsiq gagoq qarinyeqnu.” Ninji degsib are qalaib. <sup>10</sup> Bole, tamo qudei nanji e qa endegsib yomueqnum, “Pol a anjam singila na nengrenyoqnsiq gagoq qarinyeqnu. Ariya a gago ambleq endi sosiq anjam mergoqnej di a singila saiqoji soqnej. Anjam palontqa wau dego a qaliesai bole sai.” <sup>11</sup> Tamo qudei nanji e qa degsib yomueqnum. Deqa tamo deqaji nanji endegsi poinjrem. Anjam iga sawa isaq endi sosim nengrenjeqnum qaji di iga nunjo ambleq di sosim dauryeqnum.

<sup>12</sup> Tamo qudei nanji diqoqnsib nanjo segi ñam soqteqnum. Iga nanji unub dego sai. Gago kumbra ti nanjo kumbra ti ombla kerekere sai. Tamo nanji di mareqnum, “Gago kumbra bole. Tamo kalil nanjo kumbra bolesai.” Nanji degsib mareqnum. Di kiyaga? Nanji powo tulanj saiqoji unub deqa. <sup>13</sup> Iga nanji unub dego sai. Iga gago segi ñam soqtoqnqasai. Wau Qotei na egej qaji deqa segi gago ñam soqtoqnqom. Wau bei Qotei na egej qaji agiende. Iga na ninji Korin Kristen wauetngeqnum. <sup>14</sup> Iga Qotei aqa wau tamo kalil qa namoosim nunjoq di wau utru atsim Kristus aqa anjam bole ninji mernjoqnem. Iga tamo qudei nanjo wau bajinosaiqnem. <sup>15</sup> Wau Qotei na egej qaji di segi iga ojajqa singilaoqnsim gago ñam soqteqnum. Iga tamo qudei nanjo wau Qotei na egosai qaji deqa gago ñam soqtosaieqnum. Gago are endegsi unu. Nunjo areqalo Yesus qa singilateb qaji di tulanj boleqnimqa gago wau dego nunjoq di tulanj kobaoqnqas. <sup>16</sup> Kobaoqnimqa iga nunjo sawaq dena tigelosim sawa sawa isaq giloqnsim dia Yesus aqa anjam mare mare laqnqom. Tamo qudei nanji nami wauoqneb qaji sawa iga deq gilqasai. Iga nanjo wau qa gago ñam soqtqasai.

<sup>17</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenjeb unu, “Tamo bei a ñam bei soqtqa marsimqa a Tamo Koba aqa ñam segi soqtme.” <sup>18</sup> Iga qalie, tamo bei a aqa segi ñam soqtqas di a Tamo Koba aqa ñamgalaq di ñam saiqoji sqas. Ariya Tamo Koba a na tamo bei aqa ñam soqtetqas di a ñam bole oqas.

## 11

### *Tamo qudei nanji gisanjoqnsib Qotei aqa wau tamo buleqnum*

<sup>1</sup> Ninji e odbibqa e olo nanari anjam kiñala merngwai. Ninji e odbqa kereamqa e odbiy. <sup>2</sup> Aqo Qotei wo gago are koba endegsi unu. Ninji Kristus a segi qujai areiyosib aqa sorgomq di soqniy. Tamo bei na aqa dunje nami sambalaosai qaji di osim tamo qujai yim a na oqas dego kere e ninji Kristus aqa banq di atem. <sup>3</sup> E amal uge Satan qa are qalsim deqa e ninji qa ulaeqnum. A nami Iv gisanjonaqa a une atej. Une dena nunjo areqalo ugetetngimqa ninji Kristus a segi qalaqalaiyqa urataib deqa e ulaeqnum. <sup>4</sup> E qalieonum, tamo qudei nanji nunjoq boqnsib gisanjoqnsib Yesus bei qa anjam palontoqnsib mernjeqnum. Yesus bei deqa iga nami anjam palontosaiqnem. Tamo

nanġi di mondor bei qa dego ninġi mernġeqnub. Di gisaġ mondor. Mondor bei deqa iga nami ninġi mernġosaiqnem. Yesus aqa anjam bole iga nami ninġi mernġoqnem qaji di dego tamo qudei nanġi bubulyoqnsib olo anjam bei ninġi mernġeqnub. O ijo was ninġi kiyaaqa gisaġ anjam di quoqnsib bole edegeqnu?

<sup>5</sup> Ninġi qudei endegsib are qaleqnu, “Tamo nanġi di Qotei na bole qarinjrnajq gagoq beb.” Di sai. Qotei na nanġi qarinjrosai. Ninġi quiy. Tamo nanġi di ñam ti unub ariya e dego ñam ti unum. Deqa tamo nanġi dena e bunbosai. <sup>6</sup> Bole, e anjam marqajqa medabu gulbeibeqnu. Di unġum. E powo qa truquosaieqnum. Kumbra kalil e nuġgo ambleq di yoqnem qaji dena e ijo powo babteqnam ninġi unoqneb.

<sup>7</sup> Ninġi qalie, e Qotei aqa anjam bole ninġi mernġoqnem bati deqa e nuġgo silali inġi inġi yaingosaiqnem. Ijo kumbra dena e ijo segi ñam aguq atoqnem. Di kiyaaqa? Nuġgo ñam olo goge oqwajqa deqa. E kumbra di yoqnem di e une atoqnem e? Sai. <sup>8</sup> E Kristen tamo unġasari qure qureq di unub qaji nanġoq dena silali oqnsim olo nuġgo ambleq di Qotei aqa wau laġa ojoqnem. E nuġgo silali yaingosaiqnem. Ijo kumbra dena e qure qureq di Kristen nanġo silali bajinobuloqnem. <sup>9</sup> Bati e nuġgo ambleq di inġi inġi qa truquoqnsimqa e na tamo bei gulbe yosaiqnem. E ninġi gulbe enġwajqa tulaġ uratoqnem agi bini e degsi unum. Bati bei Kristen was qudei nanġi Masedonia sawaq dena Korin qureq bosib inġi inġi qa e aqaryaiboqneb. Gam dena e ninġi gulbe enġwajqa uratoqnem. <sup>10</sup> Kristus aqa anjam bole ijoq di unu deqa e ninġi endegsi mernġwai. E nuġgo silali yaingwa urateqnum. Ijo kumbra deqa e ijo segi ñam soqteqnum. E degoqnsiy sqai. Akaia sawaq di tamo qudei na e getentbqasai. <sup>11</sup> E ninġi qalaqalainġosaieqnum deqa e kumbra di yeqnum kiyoo? Sai bole sai. Qotei a qalie, e ninġi tulaġ qalaqalainġeqnum.

<sup>12</sup> E nuġgo silali yaingwa urateqnum. E degoqnsiy sqai. Tamo qudei nanġi nuġgo nġamgalaq di iga bul sqa marsibqa nanġo segi ñam soqteqnu. Deqa e nanġi gam getentetnjroqnai. <sup>13</sup> Tamo nanġi di Qotei na qarinjrosai. Nanġi Yesus aqa wau tamo bolesai. Nanġi gisaġoqnsib nanġo segi kumbra uge bulyoqnsib tamo bole buleqnu. Yeqnab tamo unġasari nanġi na unjroqnsib mareqnu, “Nanġi Kristus aqa wau tamo bole.” <sup>14</sup> O ijo was ninġi nanġo kumbra di unsib deqa tulaġ prugaib. Iga qalie, Satan a dego gisaġoqnsiqa aqa segi kumbra uge bulyoqnsiqa Qotei aqa laġ anġro bole suwanq di unub qaji nanġi buleqnu. <sup>15</sup> Satan a kumbra degyeqnu deqa aqa wau tamo nanġi dego nanġo kumbra uge bulyoqnsib Qotei aqa wau tamo bole buleqnu. Deqa iga nanġo kumbra di unsim tulaġ prugwasai. Mondonj Qotei na tamo nanġi di nanġo une deqa kambatnjrsim awai ugedamu enjrqas.

### *Pol a Qotei aqa wau ojoqnej deqa a gulbe gargekoba itoqnej*

<sup>16</sup> E olo mernġwai. Ninġi e nanari tamo edegaib. Unġum, ninġi e nanari tamo edegwab di kere. Deqa ninġi e odbibqa e olo ijo ñam kiñala soqtqai. <sup>17</sup> E Tamo Koba aqa areqalo dauryosim anjam endi marosaieqnum. E nanari tamo bulosim deqa e anjam endi maroqnsim ijo segi ñam soqteqnum. <sup>18</sup> Tamo gargekoba nanġi mandam tamo nanġo kumbra dauryoqnsib nanġo segi ñam soqteqnu. Deqa e dego kumbra di dauryosiy olo ijo ñam kiñala soqtqai.

<sup>19</sup> Ninġi segi qa mareqnu, “Iga powo koba ti unum.” Ariya ninġi kiyaaqa olo nanari tamo nanġi odnjreqnabqa nanġi nanari anjam ninġi mernġeqnu? <sup>20</sup> Nuġgo kumbra agiende. Tamo bei na ninġi a laġa kangalyqajqa mernġimqa kiyoo, nuġgo inġi inġi saitimqa kiyoo, nuġgo inġi inġi gisaġ na yaingimqa kiyoo, aqa segi ñam soqtimqa kiyoo, nuġgo ula ponġimqa kiyoo ninġi a odyqab. <sup>21</sup> O ijo was, iga tamo nanġi di bul sai. Iga sinġila saiqoji unum deqa iga na gulbe deqaji ninġi enġwa keresai. E deqa jemaibqas e? Sai.

Tamo nanġi di nanġo segi ñam soqtqajqa ulaosaieqnu. Deqa e kamba dego ijo segi ñam soqtqai. O ijo was, e nanari tamo bulosiy deqa anjam endegsi mernġwai. <sup>22</sup> Tamo nanġi di mareqnu, “Iga Hibru tamo.” Ariya e dego Hibru tamo. Nanġi mareqnu,

“Iga Israel tamo.” E dego Israel tamo. Nanġi mareqnu, “Iga Abraham aqa moma tinġin.” E dego Abraham aqa moma tinġin. <sup>23</sup> Nanġi mareqnu, “Iga Kristus aqa wau tamo.” O ijo was, e nanari tamo bulosiy endegsi marqai, e dego Kristus aqa wau tamo. Agi e na tamo nanġi di tulaġ bunġnrsimqa nes na ti jaqatin na ti Kristus aqa wau ojeqnum. Bati gargekoba jeu tamo nanġi na e tonto talq di waiboqneb. Osib e lubogargekobatoqneb. Bati gargekoba e moiqa jojomoqnem. <sup>24</sup> Bati 5 Juda nanġi na e kumbainbo gargekobatoqneb. Sisiyeb 39. <sup>25</sup> Bati qalub nanġi bu toqon na e luboqneb. Bati qujai nanġi na e moiyoqbqa marsib meniġ na luboqneb. Bati qalub e qobuġ na gileqnam qobuġ a padalej. Qobuġ a padalonaq qolo ti qanam ti e yuwalq di otosi laqnem. <sup>26</sup> Bati gargekoba e sawa isaq sinġa na walweloqnem. Yeqnam ya koba doqnsiqa ya na e padaltbqa jojomoqnej. E gamq di walweleqnamqa bajin tamo nanġi gam getentoqnsibqa e lubqa laqneb. Juda nanġi ti sawa bei bei qaji nanġi ti dego e lubqa laqneb. Qure qureq di, wadau sawaq di, yuwalq di dego e padalqa jojomoqnem. Gisaġ Kristen nanġi na dego e ugeugeibqa laqneb. <sup>27</sup> E nes na ti jaqatin na ti waukobaoqnem. Qolo gargekoba e waukobaoqnsim neiosaiqnem. E mam ti laqnem. E ya qarboqnej. Bati gargekoba e inġi saiqoji soqnem. Bati gargekoba e yorbeqnaqa e ijo jejamu kabutqajqa gara saiqoji soqnem. <sup>28</sup> Ariya bini gulbe qudei dego ijoq di branteqnu. Gulbe kobaquja bei agiende. E bati gaigai Kristen tamo unġasari qure qure kalilq di unub qaji nanġi qa are koba qaleqnum. Nanġi bole unub kiyo sai kiyo deqa e nanġi qa tulaġ are koba qaleqnum. <sup>29</sup> Deqa Kristen was bei aqa sinġila saiamqa e was deqa are koba qalsiy e dego sinġila saibqas. Inġi bei na Kristen was bei a uneq waiyimqa e was deqa are koba qalsiy are ugeibqas.

<sup>30</sup> O ijo was, gam bei saibqo deqa e ijo segi ñam soqtqai. Gulbe bei bei ijoq beqnu deqa ninġi poinġeqnu, e sinġila saiqoji unum. E deqa qujai ijo ñam soqtqai. E ijo kumbra bei qa ijo ñam soqtqasai. <sup>31</sup> Tamo Koba Yesus aqa Abu Qotei a qalie, e anjam bole mareqnum. E gisaġosaieqnum. Deqa iga bati gaigai Qotei binġiyoqnuqom. <sup>32</sup> Damaskus qureq di Mandor Aretas a na qure taqato qaji tamo minġnaqa a qoto tamo qudei nanġi qarinġrnaqa nanġi qure aqa siranme kalil taqatoqneb. Di kiyaaqa? E ulaġqa laqnitqa nanġi na e ojsib tonto talq di waibqajqa deqa. <sup>33</sup> Ariya Kristen was qudei nanġi na e aqaryaibosib gumbaġ di jigsib qure aqa jeġ gogetosib sil na gumba tontosib jeġ aqa siranme kiñalaq dena e ura uratbonab jeġ oqeq aiyem. Aisim qure taqato qaji tamo aqa banġ dena ulaġem.

## 12

### *Qotei na neibilqei Pol osoryej*

<sup>1</sup> E gam bei saibqo deqa e olo ijo ñam soqtqai. Bole, e ijo ñam soqtqai kumbra dena e aqaryaibqa keresai. Di unġum. Tamo Koba a na neibilqei bei e nami osorbej deqa ninġi sainġit quiy. <sup>2</sup> Neibilqei agiende. Wausau 14 koboej endi Qotei na Kristus aqa tamo bei osi oqsiqa torei laġ qureq oqej. Laġ qure di tulaġ goge koba. Tamo oqej qaji di e qalie. Tamo di agi e segi. A jejamu qorbi oqej kiyo aqa jejamu uratosiq oqej kiyo di e qaliesai. Qotei a segi qalie. <sup>3-4</sup> E qalieonum, Qotei na tamo di osi oqsiqa laġ qureq oqej. A jejamu qorbi oqej kiyo aqa jejamu uratosiq oqej kiyo di e qaliesai. Qotei a segi qalie. A laġ qureq oqsiq dia anjam bei quej. Anjam di aqa damu tamo bei na ubtosim marqa keresai. Anjam di marqajqa getento koba. <sup>5</sup> E tamo di aqa ñam soqtqai. E ijo segi ñam soqtqasai. E sinġila saiqoji unum deqa qujai e ijo ñam soqtqai. E ijo kumbra bei qa ijo ñam soqtqasai.

<sup>6</sup> E ijo segi ñam soqtqai di e nanari tamo sqasai. Di kiyaaqa? E anjam bole marqai. E gisaġqasai. Ariya e ijo segi ñam soqtqqa uratonum. Tamo qudei nanġi ijo kumbra qa ti ijo anjam qa ti are qalsib ijo ñam soqtetbqab di kere. Nanġi ijo ñam laġa soqtetbaib.

### *Qotei a gulbe qarinyonaq Pol aqa jejamuq aiyej*

<sup>7</sup> Qotei a ñeibilqei tulañ boledamu e osorbonaq unem. Ariya e di unsiy olo diqaim deqa Qotei na gulbe uge sil luwit bul qarinyonaq ijo jejamuq aiyey. Gulbe di Satan na ojsiqa dena e ugeugeibeqnu. <sup>8</sup> Deqa e siñgila na Qotei pailyoqalubtem, “O Abu, ni na gulbe di olo taqal atetbime.” <sup>9</sup> Onaqa Qotei a saidosiq endegsi merbej, “Ni siñgila saiqoji unum deqa e ni olo siñgilatmoqnqai. Osiy ni qa are boleiboqnqas. Dena ni keretmqas.” Qotei na e degsi merbej deqa e siñgila saiqoji unum di unqum. E olo areboleboleiboqnqas. Yim Kristus aqa siñgila ijoq di sqas. <sup>10</sup> E Kristus aqa ñam qa siñgila saiqoji sqai kiyo, tamo qudei na e misiliñboqnqab kiyo, e gulbe oqnqai kiyo, jeu tamo nañgi na e ugeugeiboqnqab kiyo, e waukobaoqnqai kiyo di unqum. E deqa areboleboleiboqnqas. Di kiyaaqa? E siñgila saiqoji sqai bati di e Kristus aqa siñgila ti sqai.

*Korin Kristen nanngo areqalo Yesus qa siñgilateb qaji di Pol na olo siñgilatetnjrej*

<sup>11</sup> Anjam e mareqnum qaji endi nanari anjam. Niñgi segi na ijo are tigeltetbeqnu deqa e nanari anjam endi mareqnum. Niñgi ijo kumbra bole ubtosaieqnu deqa e segi kamba ijo kumbra bole ubteqnum. Bole, e ñam saiqoji. Ariya kiyaaqa niñgi na olo tamo qudei nanngo ñam soqtoqnsib mareqnu, “Tamo nañgi di Qotei aqa anjam maro tamo bolequja”? O ijo was niñgi quiy. Tamo nañgi dena e buñbosai. <sup>12</sup> Agi e nunngo ambleq di sosim mañwa gargekoba babtoqnem dena niñgi endegsib qalieeb, Qotei na e qarinjbej. E siñgila na tigeloqnsim gulbe qoboiyoqnsim mañwa ti wau siñgila ti gargekoba nunngo ambleq di babtoqnem. Kumbra dena niñgi osorñgoqnej, e Qotei aqa wau tamo bole. <sup>13</sup> Kumbra kalil e qure qureq di Kristen nanngo ambleq di yeqnum qaji di e nunngo ambleq di dego yoqnem. Ariya kumbra qujai e nunngo ambleq di yosai. E niñgi gulbe enjwa uratosim deqa e nunngo silali inñgi inñgi yaingosaiqnem. Di e une yoqnem e? Sai. Niñgi e une yoqnem edegsib ijo une di olo kobotethiy.

<sup>14</sup> E nami nunngoq boaiyeltem. Ariya bini e olo nunngoq bqajqa are qaleqnum. E nunngoq bqai di e niñgi gulbe enjwasai. E nunngo silali inñgi inñgi yaingwajqa are qalosaieqnum. E niñgi segi elenqajqa are qaleqnum. Niñgi qalie, angro kiñilala nañgi na nanngo ai abu nañgi silali qa aqaryainjrosaiieqnu. Ai abu nañgi na nanngo angro nañgi silali qa aqaryainjreqnu. <sup>15</sup> E niñgi tulañ qalaqalaingeqnum deqa e ijo inñgi inñgi ti ijo jejamu ti niñgi torei enjwajqa areboleboleibeqnu. Ariya kiyaaqa niñgi kamba olo e kiñala segi qalaqalaibeqnu?

<sup>16</sup> Niñgi qudei e qa endegsib mareqnu, “Bole, Pol a gago silali inñgi inñgi boleq di yaigosaioqnej. Ariya a na iga walawalaigoqnsiq gago silali inñgi inñgi gisañ na yaigoqnej.”

<sup>17</sup> O ijo was, e nami Kristen was qudei nañgi qarinjrnunngoq aiyeb. Aisib niñgi gisañgeb e? Osib nunngo silali inñgi inñgi laña yaingosib olo bosib e ebeb e? Sai. <sup>18</sup> E na Taitus minjnam a nunngoq aiyey. E Kristen was bei dego qarinyonam a Taitus dauryosiq ombla na aiyeb. Aisib Taitus a niñgi gisañgosiq nunngo silali inñgi inñgi qudei bajinej e? Sai. Aqo Taitus wo areqalo qujai ti sosim gam qujai dauryosim kumbra bole segi yoqnem.

<sup>19</sup> Niñgi ijo anjam kalil endi sisiosib endegsib are qalaib, “Pol a segi une saiqoji degsi iga mergwa osiqa anjam nenngrenyey.” Di sai. O ijo was bole, anjam kalil e nenngrenyonum qaji endi niñgi siñgilatngwajqa deqa nenngrenyonum. E Kristus aqa tamo unum deqa e Qotei aqa ñamgalaq di anjam endi nenngrenyonum. <sup>20</sup> E niñgi qa ulaeqnum. E nunngoq bosiy nunngo kumbra unsiy e areboleboleibqas kiyo sai kiyo? Niñgi dego ijo kumbra unsib areboleboleingwas kiyo sai kiyo? E deqa ulaeqnum. E nunngoq bosiy nunngo kumbra endi unqai kiyo? Niñgi anjam na qoteqnu. Niñgi nunngo Kristen was nañgi qa are ugeingeqnu. Niñgi minjin oqeqnu. Niñgi pupoeleneqnu. Niñgi nunngo Kristen was qudei nañgi misiliñjreqnu. Niñgi yomueqnu. Niñgi diqeqnu. Niñgi Qotei aqa wau ugeugeiyeqnu. E nunngoq bosiy nunngo kumbra di unqai kiyo? <sup>21</sup> E bosiy nunngo ambleq di tamo gargekoba nami une yoqneb qaji nañgi are bulyosai degsi unqai kiyo? Degsi unqai di ijo Qotei na nunngo ñamgalaq di e olo jemaibeqas. Tamo nañgi di nami une

endeqaji yoqneb. Nanği kumbra uge jigat yoqneb. Nanği sambala kumbra yoqneb. Nanği kumbra uge yqajqa are prugnıroqnej. E nunğoq bosiy tamo nanği di nanğo une qoreiyosai degsi unqai di e nanği qa are gulbeibqas. E deqa ulaeqnum.

## 13

### *Pol a Korin Kristen nanğoq olo bqajqa are qaleqnu*

<sup>1</sup> E nami nunğoq boaiyeltem. Ariya bini e olo nunğoq bqajqa are qaleqnum. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “Tamo bei a une atımqa tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo nanği aqa une unsib babtıbqa ıga qusim marqom, ‘Bole, tamo di a une yqo.’ ” <sup>2</sup> E nami nunğoq bosim nınği uratnğosim bati bei e olo nunğoq bosim nınği endegsi mernğgem, “E bunuqna nunğoq olo bosiy tamo une ateqnub qaji nanği nğolawotnjrqai.” Ariya bini e sawa isaq endi sosim anjam di nınği ti tamo nami une atoqneb qaji nanği ti olo mernğeqnum. <sup>3</sup> Nınği qalieqajqa, Kristus a ıjo medabu na anjam mareqnu kiyo sai kiyo. E nunğoq bosiy tamo nanği une ateqnub qaji nanği di nğolawotnjrit nınği unsib qalieqab, bole, Kristus a ıjo medabu na anjam mareqnu. Nınği quiy. Kristus a sıngıla saiqoji sosim nınği tingitnğwasai. A na aqa sıngıla kobaquja nınği osornğwas. <sup>4</sup> Bole, Kristus a nğamburbasq di ғainesoqnej bati deqa a sıngıla saiqoji soqnej. Ariya a olo Qotei aqa sıngıla osiq deqa bini a nğabile unu. Iga Kristus beteryejunum deqa ıga dego sıngıla saiqoji unum. Ariya ıga Qotei aqa sıngıla osim Kristus ombla nğabile sqom. Iga nunğoq bosim sıngıla di nınği osornğwom.

<sup>5</sup> Nınği nunğo segi segi so tenemtoqniy. Nınği degyqab di nınği Kristus qa nunğo areqalo sıngilateqnum kiyo sai kiyo di qalieqab. Yesus Kristus a nunğo are miligiq di unu di nınği poınğosai kiyo? A nunğo are miligiq di sqasai di nınği endegsib qalieqab, nınği aqa tamo bolesai. <sup>6</sup> Ariya nınği ıga qa endegsi poınğem, ıga Kristus aqa wau tamo bole unum. <sup>7</sup> Iga nınği qa endegsim pailyeqnum, “O Abu, ni na Korin Kristen nanği aqaryainjrimqa nanği kumbra uge kalil uratoqnsib kumbra bole bole yoqnqab.” O ıjo was, ıga wau bole yeqnum nınği di qalieqajqa deqa ıga pailyoıaıeqnum. Nınği ıga wau tamo bolesai edegwab di unğum. <sup>8</sup> Nınği qalie, ıga Qotei aqa anjam ugetqa keresai. Iga Qotei aqa anjam sıngilatqajqa waueqnum. <sup>9</sup> Deqa ıga sıngıla saiqoji soqnim nınği sıngıla ti sqab di ıga areboleboleıgwas. Iga ғaıgai nınği qa endegsim pailyeqnum, “O Abu, ni na Korin Kristen nanği aqaryainjrimqa nanği torei kere na sqab.” <sup>10</sup> Tamo Koba a na e giltbeı deqa e aqa wau taqateqnum. E nunğoq bosiy nırin anjam na nunğo kumbra tingitetnğwa uratonum. Deqa e isaq endi sosim anjam endi nenğrenyonum. E nınği sıngilatnğwajqa deqa Tamo Koba a na e wau ebeı. E nınği ugetnğwajqa sai.

### *Pol a anjam getentosiq Kristen nanği kaiyeinjrej*

<sup>11</sup> Ariya ıjo was, e ıjo anjam getentqai. Nınği areboleboleınğoqnem. Nınği kumbra bole kalil qa kere na sqajqa sıngılaoqniy. Nınği ıjo anjam quocnsib dauryoqniy. Nınği kalil areqalo qujaitosib soqniy. Yim Qotei a nınği ti sqas. Agi a na nınği tulan qalaqalainğeqnu. A are lawo qa utru.

<sup>12</sup> Nınği na nunğo Kristen was kalil nanği segi segi kundoqnjriy. Kumbra di agi Qotei aqa segi tamo unğasari kalil nanği yeqnub. Qotei aqa tamo unğasari kalil qure endia unub qaji nanği na nınği kaiyeınğonub.

<sup>13</sup> Tamo Koba Yesus Kristus a nınği qa are boleiyeme. Qotei na nınği qalaqalainğeme. Mondor Bole na nınği kalil aqaryainğimqa nınği a beteryosib koba na are qujaitosib soqniy. Bole.

## GALESIA

<sup>1</sup> E Pol. Yesus Kristus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Mandam tamo bei na e qarınbosai. Tamo bei na e giltbosai dego. Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanği segi aiyel na e giltbeb. Yesus agi Qotei na subq na tigeltej. <sup>2</sup> Kristen was kalil e koba na endi unum qaji nanği e ti anjam endi nuńgoq qarınyonum. Nińgi Galesia sawaq di loueqnub qaji.

<sup>3</sup> Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanği aiyel nińgi qa are boleinjrimqa nińgi lawo na soqniy. <sup>4</sup> Yesus a gago Abu Qotei aqa areqalo dauryosiq deqa a gago une kobotqa marsiqa aqa segi nambile uratosiq moiyej. A na iga elenamqa iga mandam qa kumbra uge uge kalil uratqa marsiq iga qa moiyej. <sup>5</sup> Deqa iga Qotei aqa nam bati gaigai soqtoqnqm. Bole.

### *Yesus aqa anjam bole qujai segi unu*

<sup>6</sup> Kristus a nińgi qa are boleiyej deqa Qotei na nińgi aqa segi tamo ungasari sqajqa osiq metńgej. Ariya kiyaca nińgi olo urur Qotei qoreiyosib Yesus aqa anjam bole dauryqa uratosib anjam bei dauryeqnub? E nuńgo kumbra deqa qusim tulan prugugetem. <sup>7</sup> Nińgi qalie, Yesus aqa anjam bole bei saiqoji. Ariya tamo qudei nanği nuńgo areqalo nińaqyetńgwajqa wauoqnsib Kristus aqa anjam bole olo bubulyeqnub. <sup>8</sup> Deqa nińgi quiy. Iga na kiyo lan angro bei na kiyo Yesus aqa anjam bole iga nami nińgi merngoqnem qaji di olo bubulyosim anjam bei merngwom di Qotei na iga ojsim namyuwoq di breigeme. <sup>9</sup> Od, tamo bei na Yesus aqa anjam bole iga nami nińgi merngoqnem qaji di olo bubulyosim anjam bei merngwas di Qotei na a ojsim namyuwoq waiyeme.

<sup>10</sup> Nińgi kiyersib are qalonub? Mandam tamo nanği e qa arearetńjrqaqqa kiyo Qotei a e qa arearetqajqa kiyo deqa e waueqnum? Nińgi quiy. Mandam tamo nanği e qa arearetńjrqaqqa deqa e waueqnum qamu e Kristus aqa wau tamo bolesai qamu.

### *Qotei a segi na Pol giltej*

<sup>11</sup> O ijo was kalil, e bole merngonum. Yesus aqa anjam bole e nami nińgi merngoqnem qaji di tamo bei na babtosai. <sup>12</sup> Anjam bole di e tamo bei aqa medabuq na osai. Tamo bei na e osorbosai dego. Yesus Kristus a segi na anjam bole di babtosiq osorbej.

<sup>13</sup> Nińgi qalie, e nami Juda nanžo kumbra singila na dauryoqnsimqa Qotei aqa tamo ungasari nanği ugeugeinjqroqnem. Osim e nanği torei padalńjrqaqqa singila na wauoqnem. <sup>14</sup> E ijo moma nanžo kumbra kalil dauryqajqa tulan singilaoqnem. Ijo kumbra dena e na Juda tamo gargekoba e ombla louoqnem qaji nanği buńjqroqnem.

<sup>15</sup> Ariya e nambabosaisonamqa Qotei a e giltbosiqa e qa are boleyosiq metbej. <sup>16</sup> Osiqa bati a segi atej qaji di brantonaqa a na aqa Niri Yesus e osorbosiq merbej, “Ni na Yesus aqa anjam bole osi giloqnsim tamo ungasari sawa bei beiq di unub qaji nanği minjre minjre laqne.” Ariya bati di e na tamo qudei nanği Yesus qa anjam bei nenemjrosaiqnem. <sup>17</sup> E Yesus aqa anjam maro tamo nanği unjqrajqa Jerusalem aiyosai dego. Tamo nanği di namoqna Yesus aqa wau ojoqneb. E bunuqna aqa wau ojem. Ariya e nanği unjqrosai. E Arebia sawaq aisim di soqnem. Sosim bunuqna e olo puluosim Damaskus qureq gilem. <sup>18</sup> Wausau qalub koboonaqa e Pita segi unqajqa Jerusalem aiyem. Aisim bati 15 Pita ombla soqnem. <sup>19</sup> E Jerusalem di soqnem bati di e Yesus aqa anjam maro tamo bei unosai. E Tamo Koba Yesus aqa was Jems a segi unem.

<sup>20</sup> Ijo anjam e nengrenyonum qaji endi anjam bole. E Qotei aqa namgalaq di anjam bole segi nengrenyonum. E gisańosai.

<sup>21</sup> Ariya bunuqna e Jerusalem olo uratosim Siria sawa ti Silisia sawa ti deq gilsim di laqnem. <sup>22</sup> Bati deqa Kristus aqa tamo ungasari Judia sawaq di soqneb qaji nanği



ijo ulatamu poinjrosaisoqnej. <sup>23</sup> Nanği e qa laņa endegsib quoqneq, “Pol a nami iga padaltgwa laqnej. Ariya bini a olo Yesus aqa anjam bole a nami ugeugeiyqa wauoqnej qaji di palontognsiq laqnu.” <sup>24</sup> Nanği e qa degsib quoqnsib tulaņ areboleboleinjnaqa Qotei aqa ñam soqtoqneq.

## 2

### *Kristen gate nanği Pol ombla areqalo qujai*

<sup>1</sup> Wausau 14 koboonaqa e olo Jerusalem aiyem. E Barnabas ombla aiyognsim Taitus dego osi aiyem. <sup>2</sup> Qotei a segi na merbej deqa e Jerusalem aiyem. E Jerusalem aisim di sosimqa e tamo laņaj nanği koba na qairosaiognem. E Kristen gate nanği segi koba na qairognem. Yesus aqa anjam bole e sawa bei beiq di palontognem qaji di e na ubtosim minjroqnem. E tamo laņaj bei minjosai. Di kiyaaqa? Yesus aqa wau e nami yoqnsim agi bini yeqnum qaji di uloņo uge. <sup>3</sup> Taitus a Grik tamo. Ariya a e ombla Jerusalem di sonamqa Kristen gate nanği e endegsib merbosai, “Ni na Taitus osim muluņ waiy.” Degsib merbosai. <sup>4</sup> Bole, Kristen tamo qudei nanği uli na gago koro miligiq aiyeb. Nanği Kristen tamo bolesai. Nanği gisaņ tamo. Iga nami kaņgal tamo bulosim dal anjam aqa sorgomq di sonamqa Kristus Yesus na iga elenej deqa bini dal anjam na iga olo taqatgosai. Ariya gisaņ tamo nanği dena gago kumbra di lumu na tenemtqa marsibqa gago koro miligiq aiyeb. Nanęo are koba endegsi soqnej. Nanği na iga olo dal anjam aqa sorgomq di atibqa dal anjam na iga taqatgim iga kaņgal tamo bulqom. Nanęo are koba degsi soqnej deqa nanği gago koro miligiq aiyeb. <sup>5</sup> Aisib mergeq, “Niņgi Taitus muluņ waiyiy.” Onaqa iga nanęo anjam di quetnjrosai. Nanği Yesus aqa anjam bole olo bubulyaib deqa iga na nanği saidnjrem. Di kiyaaqa? Yesus aqa anjam bole di nuņgoq di gaigai sqajqa deqa.

<sup>6</sup> Ijo areqalo agiende. Kristen gate nanği ñam ti unub di laņa. Qotei a tamo nanęo ñam qa are qalosaieqnu. E na Kristen gate nanği ijo wau qa sainjrnamqa nanği qusib mareb, “Di kere.” Nanği olo anjam bei totoryosib e merbosai. <sup>7</sup> Pita aqa wau agiende. A na muluņ uno qaji nanği Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnu. Qotei a wau di Pita yej. E dego wau ti. Ijo wau agi e na muluņ unosai qaji nanği Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnum. Qotei a wau di e ebej. Kristen gate nanği degsib qalieeb deqa nanği olo anjam bei totoryosib e merbosai. <sup>8</sup> Od, Qotei na Pita siņgila yej deqa a muluņ uno qaji nanği Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnu. Dego kere Qotei na e siņgila ebej deqa e sawa bei bei qaji nanği Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnum. <sup>9</sup> Tamo unęasari kalil nanği mareqnuq, “Jems na Pita na Jon na nanği qalub Kristen gate unub.” Ariya nanği qalub qalie, Qotei a e qa dego are boleiyosiq Yesus aqa wau ebej. Degsib qalieosib deqa nanği na aqo Barnabas wo gago baņ ojsib mergeq, “Niņgi gago Kristen was bole.” Osib nanği aqo aiyel ti are qujaitosib anjam endegsib keretosib mergeq, “Niņgi Barnabas wo sawa bei beiq di Qotei aqa wau yoqniy. Iga muluņ uno qaji nanęo ambleq di wauoqnqom.” <sup>10</sup> Osib nanği anjam qujai segi aqo aiyel endegsib mergeq, “Gago ambleq endi Kristen qudei nanği iņgi iņgi tulaņ saiqoji unub. Deqa niņgi nanği qa are walęaiq. Niņgi nanği aqaryainjroqniy.” Onaqa iga nanği odnjrem. Nami iga tamo iņgi iņgi saiqoji nanği aqaryainjraqajqa are koba soqnej agi bini degsim unum.

### *Pol a Pita aqa kumbra uge babetj*

<sup>11</sup> Ariya bunuqna Pita a Antiok qureq bonaqa e aqa ulatamuq di a niřiņtem. Di kiyaaqa? A kumbra uge yej deqa.

<sup>12</sup> Aqa kumbra uge agiende. Nami a sawa bei bei qaji nanği koba na iņgi uyoqneq. Onaqa bati bei Jems a na Juda Kristen qudei muluņ unqajqa tulaņ siņgilaoqneq qaji nanği qariņjnnaqa Antiok bonabqa Pita a nanği qa ulaosiq olo sawa bei bei qaji nanği di tututnjrej. Aqa kumbra uge agide. <sup>13</sup> Juda Kristen qudei nanği dego Pita beteryosib

gisar kumbra di yeb. Yonabqa bunuqna Barnabas a dego nanği daurnjrşiqa nanğo gisar kumbra di yej. <sup>14</sup> Nanği Yesus aqa anjam bole degsib ugetonabqa e unsimqa nanğo nğamgalaq di Pita endegsi minjem, “Ni Juda tamo. Ariya ni Juda nanğo kumbra dauryqa uratosim sawa bei bei qaji nanği bulosim nanğo kumbra dauryeqnum. Di ni kere degyeqnum. Ariya kiyaa ni olo sawa bei bei qaji nanği minjreqnum, ‘Ninği Juda nanğo kumbra dauryiy?’”

*Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai iga tamo bole une saiqoji sqom*

<sup>15</sup> Bole, iga Juda. Di gago len tıntın. Iga sawa bei bei qaji sai. Agi sawa bei bei qaji nanği uneq di laqnu. Iga tamo deqaji sai. <sup>16</sup> Ariya iga qalieonum, tamo nanği Moses aqa dal anjam dauryqab gam dena nanği Qotei aqa nğamgalaq di tamo bole une saiqoji sqa keresai. Tamo nanği Kristus Yesus qa nanğo areqalo singilatqab gam dena qujai Qotei na nanği tamo bole une saiqoji qa minjrqs. Iga dego Kristus Yesus qa gago areqalo singilatem deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Iga dal anjam dauryem gam dena sai. Tamo a dal anjam dauryqas gam dena a Qotei aqa nğamgalaq di tamo bole une saiqoji sqa keresai. <sup>17</sup> Od, iga Kristus qa gago areqalo singilatem gam dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Iga degyem bati di iga sawa bei bei qaji nanği bulosim iga dego une tamo brantobulem. Deqa iga endegsi marqom kiyo, “Kristus na iga uneq breigej”? O ijo was, iga degsi marqsai bole sai. <sup>18</sup> E dal anjam aqa sorgomq di sqa uratosiy ariya bunuqna e puluosiy dal anjam aqa sorgomq di olo sqai di ijo kumbra dena e une tamo brantqai. <sup>19</sup> Dal anjam na e moiyo gamq di waibosiq moiyothej deqa bini e olo Qotei ombla nğambile unum. E Kristus ombla nğamburbasq di gainjobulem. <sup>20</sup> Osim e olo nğambile bunuj em. Nğambile di ijo segi nğambile sai. Kristus a segi ijo are miligiq di nğambile unu. Deqa bini kumbra kalil e mandamq endi yeqnum qaji di e Qotei aqa Niri qa ijo areqalo singilatoqnsim yeqnum. Agi Qotei aqa Niri na e tulan qalaqalaibosiq aqa segi nğambile uratosiq e qa moiyej. <sup>21</sup> Qotei a iga qa are boleiyej aqa kumbra di e na ugeugeiyqasai. Iga Moses aqa dal anjam dauryqom gam dena iga Qotei aqa nğamgalaq di tamo bole une saiqoji so qamu Kristus a laña moiyej qamu.

### 3

*Iga Yesus qa gago areqalo singilatqajqa anjam*

<sup>1</sup> O Galesia tamo unğasari, ninği tulan nanari. Iga nami ninği Yesus Kristus osornğonam ninği a nğamburbasq di gainesonaq unobuleb. Ariya tamo yai na nunğo areqalo olo niñaqyetnğej deqa ninği Yesus aqa anjam olo urateqnu? <sup>2</sup> Ijo nenem qujai agiende. Ninği gam kiye na Qotei aqa Mondor eb? Ninği dal anjam dauryeb gam dena ninği Mondor eb kiyo ninği Yesus aqa anjam bole qusib a qa nunğo areqalo singilateb gam dena ninği Mondor eb kiyo? <sup>3</sup> Ninği nanarionub e? Ninği nami are bulyosib bati deqa ninği Yesus dauryqa utru atsib Mondor aqa singila na walweloqne. Ariya bini kiyaa ninği olo nunğo segi singila na Yesus dauryqa marsib walweleqnu? <sup>4</sup> Gulbe ninği nami qoboiyoqne qaji di ninği laña qoboiyoqne e? E are qalonum, ninği laña qoboiyosai. <sup>5</sup> Qotei na aqa Mondor ninği enğoqnsiq nunğo ambleq di mañwa kokba babteleneqnu. A kiyaa degyeqnu? Ninği dal anjam dauryeqnu a deqa osiq degyeqnu e? Sai. Ninği Yesus aqa anjam bole qusib a qa nunğo areqalo singilateb a deqa osiq degyeqnu.

<sup>6</sup> Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minnej.” <sup>7</sup> Deqa ijo was, ninği endegsi poingem, tamo nanği Yesus qa nanğo areqalo singilateqnu qaji nanği segi Abraham aqa anğro tıntın unub. <sup>8</sup> Nami Qotei a endegsi qalieej, “Bunuqna sawa bei bei qaji nanği Yesus aqa anjam bole qusib nanğo areqaloq di singilatib gam dena e na nanği tamo bole une saiqoji qa minjrqi.” Qotei a nami degsi qalieosiq deqa a Yesus aqa anjam bole di ubtosiq Abraham minnej. A endegsi minnej, “O Abraham, ino moma

nanngoq dena tamo bei brantim aqa wau na e sawa bei bei qaji nanngi boletnjrqai.” O ijo was, anjam di agi nengrenq di unu. <sup>9</sup> Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei na tamo ungasari kalil Yesus qa nanngo areqalo singilateqnu qaji nanngi Abraham a ti boletnjrqas. <sup>10</sup> Tamo qudei nanngi endegsib are qaleqnu, “Iga dal anjam dauryqom gam dena iga Qotei aqa nãmgalaq di tamo bole une saiqoji sqom.” O ijo was, tamo nanngi di Qotei na minjrqas, “Ninggi tamo uge.” Osim nanngi padaltnjrqas. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo nanngi Qotei aqa dal anjam mutu kalil torei dauryekritqasai di a na minjrqas, ‘Ninggi tamo uge.’ Osim nanngi padaltnjrqas.” <sup>11</sup> Qotei aqa anjam bei dego endegsib nengrenyeb unu, “Tamo nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilatqab di a na nanngi tamo bole une saiqoji qa minjrqas. Yim nanngi nãmbile gaigai sqab.” Deqa iga qalieonum, tamo nanngi dal anjam dauryqab gam dena Qotei na nanngi tamo bole une saiqoji qa minjrqasai. <sup>12</sup> Dal anjam dauryqajqa ti Qotei qa gago areqalo singilatqajqa ti di ombla kerekere sai. Nanngi utru segi segi. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo a dal anjam mutu kalil torei dauryekritqas di a nãmbile sqas.”

<sup>13</sup> Dal anjam a marqo, iga dal anjam mutu kalil torei dauryekritqasai di Qotei na iga tamo uge qa mergsim padaltgwas. Kristus a deqa are qalsiqa iga aqaryaigwa marsiqa gago padalo sawa osiqa a segi Qotei aqa nãmgalaq di tamo uge bulosiqa iga qa padalej. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo kalil nãmtan goge di gainjunub qaji nanngi Qotei na tamo uge qa minjroqnsiq padaltnjreqnu.” <sup>14</sup> Kristus Yesus na iga degsi aqaryaigej deqa aqa wau na Qotei a sawa bei bei qaji nanngi Abraham a ti boletnjrqas. Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena iga Qotei aqa Mondor oqom. Mondor di Qotei a nami iga egwa marej.

### *Qotei aqa anjam nami marej qaji di dal anjam na taqal waiyqa keresai*

<sup>15</sup> O ijo was kalil, e na mandam tamo nanngo kumbra qa ninggi endegsi merngwai. Tamo bei a moiyoaisosimqa a na aqa ñoro kalil aqa angro nanngo banq di uratqa marsim a anjam bei nengrenyosim singilatqas. Deqa bunuqna a moiyim aqa angro nanngi aqa ñoro di oqab. Aqa anjam nengrenyey qaji di tamo bei na olo taqal atqa keresai. Osim olo anjam bei dego totoryosim nengrenyqa keresai. <sup>16</sup> Dego kere ingi bole bole Qotei na mondon iga egwas qaji di a ubtosiqa Abraham aqa moma bei wo minjrej. A Abraham aqa moma gargekoba nanngi minjrosai. A aqa moma qujai segi minjej. Anjam di nengrenq di unu. Aqa moma qujai di agi Kristus. <sup>17</sup> O ijo was, e ninggi degsi merngonum di aqa utru agiende. Qotei a nami Abraham ombla anjam qoseb. Onaqa wausau 430 koboonaqa dal anjam brantej. Dal anjam dena Qotei aqa anjam Abraham ombla qoseb qaji di taqal waiyqa keresai. Qotei na ingi bole bole iga laña egwa marej awai saiqoji. Osiqa anjam di singilatej. Anjam di dal anjam na gentqa keresai. <sup>18</sup> Iga dal anjam dauryqom gam dena iga ingi bole bole di onum qamu Qotei na ingi di iga laña egwa keresai qamu. Iga qalieonum, Qotei a ingi bole bole di iga laña egwajqa are qalsiq Abraham ombla anjam qoseb. <sup>19</sup> Deqa bunuqna Qotei a kiyaga olo dal anjam atej? E ubtosiy marqai. A gago une boleq atqa osiqa dal anjam atej. A endegsi are qalej. Dal anjam a soqnim bunuqna Abraham aqa moma qujai di a bqas. Moses a Israel nanngi Qotei ti nanngo ambleq di tigelesosiqa yeba waiyonaqa lan angro nanngi na dal anjam di Moses yonabqa a na kamba Israel nanngi enjrej. <sup>20</sup> Amble qaji tamo a na tamo qujai segi aqa anjam gereiyetqa keresai. A tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo nanngo ambleq di tigelesosim yeba waiyosim nanngo anjam gereiyetnjrqas. Ariya Qotei a segi qujai unu. Deqa a anjam bei singilatimqa tamo qudei na olo aqa anjam di gentqa keresai.

### *Dal anjam a gago abu bul sosiqa iga Kristus aqa areq joqsiq gilej*

<sup>21</sup> E endegsi marqai kiyo? Dal anjam ti ingi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji de ti ombla jeu atoqnsib unub. E degsi marqasai bole sai. Dal anjam mutu bei na iga

ṅambile egwa kere qamu iga dal anjam dauryqom gam dena iga tamo bole une saiqoji so qamu. <sup>22</sup> Ariya degsi sosai. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenḡrenyeb unu, “Tamo unḡasari kalil naṅgo une na naṅgi tonto talq di breinjrobuleqnu.” O ijo was, anjam degsib nenḡrenyeb deqa iga Yesus Kristus qa gago areqalo siṅgilatem gam dena iga iṅgi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di oqom.

<sup>23</sup> Nami iga Yesus qa gago areqalo siṅgilatqa bati brantosaisonaqa dal anjam na iga taqatgesoqnej. Sonaq sonaq ariya bunuqna iga Yesus qa gago areqalo siṅgilatqa bati agi brantej. <sup>24</sup> Dal anjam a gago abu bul sosiqa iga Kristus aqa areq joqsiq gilej. Gilnaqa iga Kristus qa gago areqalo siṅgilatem. Deqa bini iga Qotei aqa ṅamgalaq di tamo bole une saiqoji unum. <sup>25</sup> Iga Kristus qa gago areqalo siṅgilatqa bati brantej deqa iga olo dal anjam aqa sorgomq di sqasai. Dal anjam a olo gago abu bul sqasai dego.

#### *Tamo a Yesus qa aqa areqalo siṅgilatqas gam dena a Qotei aqa anḡro tiṅtiṅ sqas*

<sup>26</sup> Niṅgi kalil Kristus Yesus qa nuṅgo areqalo siṅgilateb deqa niṅgi Qotei aqa anḡro tiṅtiṅ unub. <sup>27</sup> Niṅgi kalil yanso osib Kristus beteryejunub deqa niṅgi Kristus a gara bul jigsib unub. <sup>28</sup> Deqa niṅgi endegsib maraib, “E Juda qaji” o “E Grik tamo” o “E kaṅgal tamo” o “E kaṅgal tamo sai” o “E tamo” o “E uṅa.” Niṅgi degsib maraib. Niṅgi Kristus Yesus beteryejunub deqa niṅgi kalil tamo quajiosib unub. <sup>29</sup> Niṅgi Kristus aqa segi tamo unḡasari unub deqa niṅgi Abraham aqa anḡro tiṅtiṅ dego unub. Agi iṅgi bole bole Qotei a nami Abraham yqajqa minjej qaji di niṅgi oqab.

## 4

### *Iga Qotei aqa anḡro tiṅtiṅ unum*

<sup>1</sup> Ijo anjam agiende. Anḡro matu a na bunuqna aqa abu aqa iṅgi iṅgi kalil oqas. A anḡro kiṅala sosim a aqa abu aqa kaṅgal tamo laṅaj bul sqas. <sup>2</sup> Deqa tamo qudei naṅgi a taqatoqṅqab. Taqatesoqṅib bati aqa abu nami atej qaji di brantimqa naṅgi a olo taqatqasai. <sup>3</sup> Dego kere iga nami anḡro kiṅilala bulosim mondor uge uge laṅ ti mandam ti taqatejunub qaji naṅgo kaṅgal tamo bul soqnem. <sup>4</sup> Ariya bati Qotei a nami atej qaji di brantonaqa a na aqa Niṅri Yesus qarinyonaq mandamq aiyej. Aisiq aqa ai na ṅambabtonaqa a dal anjam aqa sorgomq di soqnej. <sup>5</sup> A degyej. Di kiyaaqa? A na tamo unḡasari dal anjam aqa sorgomq di soqneb qaji naṅgi olo elenjosim naṅgo uneq na awainjrqaqqa deqa. Yim iga Qotei aqa anḡro tiṅtiṅ sqajqa deqa.

<sup>6</sup> Deqa ijo was, bini niṅgi Qotei aqa anḡro tiṅtiṅ unub. Qotei na aqa Niṅri aqa Mondor qarinyonaqa a gago are miligiq aiyej. Aiyej deqa iga Qotei endegsi meteqnum, “O ni gago Abu.” <sup>7</sup> Deqa niṅgi olo kaṅgal tamo bul sosai. Niṅgi Qotei aqa anḡro tiṅtiṅ unub. Niṅgi aqa iṅgi iṅgi kalil oqab.

### *Pol a Galesia Kristen naṅgi qa are koba qaloqnej*

<sup>8</sup> Nami niṅgi Qotei qalieosaisosib bati deqa niṅgi gisaṅ qotei naṅgo kaṅgal tamo bul soqneb. <sup>9</sup> Ariya bini niṅgi Qotei qalieonub. A niṅgi qa dego qalieqo. Deqa kiyaaqa niṅgi olo puluosib mondor uge uge naṅgo kaṅgal tamo bul sqajqa are qaleqṅub? Niṅgi qalie, mondor uge uge naṅgi di siṅgila saiqoji unub deqa naṅgi na niṅgi aqaryainḡwa keresai. <sup>10</sup> Niṅgi gaigai yori bati kokba ti bai qala bunuj ti wausau bunuj ti di unqajqa are qaleqṅub. <sup>11</sup> Deqa e niṅgi qa ulaeqnum. Wau kalil e nuṅgo ambleq di yoqnem qaji di laṅa ulonaim deqa e ulaeqnum.

<sup>12</sup> Nami e dal anjam aqa sorgomq di sqa uratosim niṅgi bul soqnem. Bati deqa niṅgi na e une bei ebosaiqṅeb. Deqa ijo was, e niṅgi endegsi mernḡwai. Niṅgi kamba e bul soqniy. <sup>13</sup> Niṅgi are qaliy. E maibej bati deqa e nuṅgoq bosim Yesus aqa anjam bole utruq na mernḡoqnem. <sup>14</sup> Ijo jejamu siṅgila saiqoji soqnej deqa e niṅgi gulbe koba enḡoqnem. Ariya niṅgi deqa e qoreibosai. Niṅgi e gereibqa asḡiṅgosai. Qotei aqa laṅ anḡro bei kiyo

Kristus Yesus a segi kiyo nungoq bqas di ningi a osib gereiyqab dego kere ningi e osib gereibeb. <sup>15</sup> Bati deqa ningi e qa tulan areboleboleingqonej. Deqa e qalieonum, e na ningi merngem qamu ningi nungo njamdamu dego otorosib ebeb qamu. O ijo was, kiyaaq bini ningi e qa areboleboleingosaieqnu? <sup>16</sup> E ningi anjam bole merngeqnum dena e ningi jeu ateqnum e? Di sai.

<sup>17</sup> Ningi quiy. Gisan anjam maro tamo nanqi na ningi walawalaingeqnum. Nanqi ningi aqaryaingwajqa deqa are qalosaieqnum. Nanqi na ningi titngibqa ningi e qoreibosib olo nanqi daurnjrqaajqa deqa are qaleqnum. <sup>18</sup> Iga gago Kristen was nanqi kumbra bole bole enjrqaajqa singilaoqnoqom di bolequja. Deqa ningi gaigai kumbra di yoqniy. E ningi koba na soqnim bati deqa segi sai. Ningi gaigai yoqniy. <sup>19</sup> O ijo angro, ningi quiy. Unja angtrotqa osiq jaqatinjeqnu dego kere e ningi qa are jaqatinbeqnu. Ijo are koba endegsi unu. Kristus a nungo are miligiq di soqnimqa ningi a bulosib aqa kumbra geregere dauryoqniy. <sup>20</sup> Bini e ningi koba na sosai. E ningi koba na so qamu e ningi lawo anjam merngo qamu. O ijo was kalil, e ningi qa are koba qaleqnum. E kiyersiy ningi aqaryaingwai di e yala poibosai.

### *Pol a Hagar qa ti Sara qa ti yawo anjam marej*

<sup>21</sup> Ningi dal anjam aqa sorgomq di sqajqa are qaleqnum deqa e ningi nenemngwai. Kiyaaq ningi dal anjam geregere poingosaieqnu? <sup>22</sup> Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu. Abraham a angro mel aiyeltej. Angro bei Hagar na nambabtej. Hagar a kanjal unja. Angro bei Sara na nambabtej. Sara a kanjal unja sai. A Abraham aqa njanj tintin. <sup>23</sup> Abraham a mandam tamo nanqi kumbra dauryosiq deqa a Hagar wo nrenjosib angro qujai Ismael nambabtej. Ariya Sara aqa angro a gam bei na nambabtej. Gam agiende. Qotei a anjam marnaqa aqa anjam di aqa damu brantonaqa Sara a aqaratonaq aqa angro qujai Aisak nambabtej. <sup>24</sup> Sara Hagar wo nanqi anjam di yawo anjam bul. Nanqi aiyel anjam namij ti anjam bunuj ti sigitejunub. Hagar a anjam namij sigitejunu. Anjam di Sainai manaq di brantej. Hagar aqa moma nanqi kanjal tamo unub. <sup>25</sup> Hagar a Sainai mana sigitejunu. Sainai mana di Arebia sawaq di unu. Hagar a mandam qaji Jerusalem dego sigitejunu. Deqa aqa moma kalil nanqi a ombla kanjal tamo unub. <sup>26</sup> Ariya Jerusalem bunuj a lan goge di unu. A kanjal unja sai. A gago ai. <sup>27</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "O unja, ino miligi ugeej deqa ni angtrotqa keresai. Di unqum, ni areboleboleimeme. Ni angro oqajqa jaqatinmosaieqnu. Di unqum, ni are boleimim soqne. Sosim ni louoqnsim areboleboleimim kikiqne. Di kiyaaq? Qotei a ino miligi gereiyetmimqa ni na unja kalil gumbulun ti unub qaji nanqi bunjrsimqa angro tulan gargekoba oqam." <sup>28</sup> O ijo was, unja di agi Sara. Ningi Sara aqa angro Aisak a bulosib unub. Qotei a nami anjam marnaqa Aisak a nambabtej. Dego kere Qotei a anjam marnaqa ningi Qotei aqa angro tintin brantej unub. <sup>29</sup> Abraham a mandam tamo nanqi kumbra dauryosiq Hagar wo nrenjosib angro qujai Ismael nambabtej. Deqa Ismael a na Sara aqa angro Aisak jeutoqnsiqqa ugeugeiyonej. Aisak agi Qotei aqa Mondor aqa singila na nambabtej. Dego kere bini iga Mondor ti unum qaji tamo qudei na jeutgoqnsibqa ugeugeiqnum. <sup>30</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "O Abraham, ni na kanjal unja di aqa angro Ismael wo nanqi winjrim jaraiyeb. Ni que. Aisak a kanjal unja aqa angro sai. A ino njanj tintin aqa angro. Deqa ino inqi inqi kalil a na oqas. Ismael a na ino inqi inqi oqasai." <sup>31</sup> O ijo was, iga kanjal unja aqa angro sai. Iga Abraham aqa njanj tintin aqa angro unum.

## 5

*Iga kanjal tamo bul sqasai*

<sup>1</sup> Kristus na iga elenjej deqa iga olo kanjal tamo bul sqasai. Dal anjam na iga olo bunu taqatgwasai dego. Deqa ijo was, ningi singila na tigelesosib tamo qudei na olo ningi dal anjam aqa sorgomq di sqa merngoqnb saidnjroqniy.

<sup>2</sup> E Pol. E na ningi endegsi merngit quiy. Ningi mulun aiqab di Kristus na ningi aqaryaingwa keresai. <sup>3</sup> Ningi qudei mulun aiqa mareqnb deqa e na endegsi merngwai. Ningi mulun aiqab di Qotei na merngwas, “Ningi dal anjam mutu kalil dego torei dauryekritiy. Qujai bei grotai.” <sup>4</sup> Ningi qudei mareqnb, “Iga dal anjam dauryqom gam dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergwas.” Ningi degsib mareqnb di ningi Kristus urateqnb. Qotei a ningi qa are boleiyej aqa kumbra di dego ningi qoreiyeqnb. <sup>5</sup> O was ningi degaib. Iga Mondor ejunum deqa iga aqa wau na Qotei qa gago areqalo singilatoqnsim mondon a na iga tamo bole une saiqoji qa mergwajqa deqa tarinoqnsim unum. <sup>6</sup> Tamo a Kristus Yesus beteryesqas di a endegsi poiyqas, “Iga mulun aiqom di laja. Iga mulun aiqasai di dego laja. Ariya iga Yesus qa gago areqalo singilatosim qalaqalaiyo kumbra dauryqom di kumbra bole utru ti.” A degsi poiyqas.

<sup>7</sup> Nami ningi Yesus aqa gam geregere dauryosib walweloqneb. Ariya tamo yai na gam getentetnjej deqa ningi olo anjam bole dauryqa urateqnb? <sup>8</sup> Nungo areqalo ningi bini ojejunub qaji di bolesai. Qotei agi ningi metnjej qaji a na areqalo di ningi engosai. <sup>9</sup> Nungo areqalo uge di sum bul. Ningi qalie, tamo nanqi sum kiñala oqnsib bem ti bulyeqnb bem tiyekritoqnsiq tulan kobaqujaeqnu. Dego kere nungo areqalo uge di tulan kobaqujaqas. Deqa ningi areqalo di uratiy. <sup>10</sup> O ijo was, e qalieonum, ningi areqalo uge di uratqab. Osib ijo areqalo olo dauryqab. Tamo Koba a na aqaryaingimqa ningi degyqab. Di e qalieonum. Tamo yai nanqi nungo areqalo niñaqyetngwajqa waueqnb di e qaliesai. Tamo nanqi di awai ugedamu oqab.

<sup>11</sup> Ariya “Ningi mulun aiyiy” e anjam di tamo nanqi minjreqnum qamu kiyaga jeu tamo nanqi na e ugeugeibeqnb? O ijo was, e anjam di tamo nanqi minjreqnum qamu Yesus a namburbasq di moiyej anjam dena jeu tamo nanqi areqalo ugetetnjrosai qamu.

<sup>12</sup> Jeu tamo nanqi dena nungo areqalo niñaqyetnjeqnb. Nanqi mulun aiqajqa tulan singilaeqnb deqa unqum, nanqi nanqi segi welum gei dego potosib torei taqal waiyebe.

<sup>13</sup> Od, ijo was, Yesus a ningi elenjej deqa dal anjam na olo bunu ningi taqatngwasai. Qotei a deqa are qalsiq ningi metnjej. Ariya ningi endegsib are qalaib, “Iga dal anjam aqa sorgomq di sosai deqa unqum, iga gago areqalo namij dauryosim kumbra uge uge yoqnqom.” Ningi degsib are qalaib. Ningi kumbra endegyiy. Ningi nungo Kristen was nanqi aqaryainjroqnsib qalaqalainjroqniy. <sup>14</sup> Anjam bei dego unu, “Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ni ino was nanqi degsim geregereinjroqne.” O ijo was, anjam dena dal anjam kalil kabutejunu. <sup>15</sup> Deqa ningi segi segi njirinoqnsib qotoqnaib. Qotoqnb di ningi segi segi qa kumbra uge yoqnsib uneq aisib padalqab.

### *Areqalo namij ti Qotei aqa Mondor ti ombla jeu atoqnsib unub*

<sup>16</sup> Ijo anjam bei agiende. Ningi Qotei aqa Mondor aqa kumbra na walweloqniy. Degsib walwelqab di ningi nungo segi jejamu qa areqalo namij dauryqasai. <sup>17</sup> Iga qalie, gago areqalo namij ti Qotei aqa Mondor ti ombla jeu atoqnsib unub. Deqa kumbra bole ningi yqajqa arearetnjeqnu qaji di ningi yosaieqnb. <sup>18</sup> Ariya ningi Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryqab di ningi olo dal anjam aqa sorgomq di sqasai.

<sup>19</sup> Areqalo namij aqa kumbra di ningi qalie. Sambala kumbra ti, kumbra jiga ti, kumbra uge uge yqajqa are prugnoqa, <sup>20</sup> gisan qotei qa louoqa, gumaninoqa, was bei jeutoqa, njirinoqa, was bei aqa inji inji qa maulngoqa, minjin oqoqa, are ugeoqa, nungo segi jejamu qa are qalsib anjam na qotoqa, Kristen was nanqi pupoaiyeltjroqa, <sup>21</sup> tamo ñoro ti nanqi qa are ugeingoqa, ya uysib nanarioqa, alan kobaoqa. O ijo was, areqalo namij aqa kumbra kalil agide. Tamo ungasari kumbra deqaji yeqnb qaji nanqi Qotei na taqatnjrsim nanqi Mandor Koba sqasai. E nami ningi degsi merngem agi olo merngonum.

<sup>22</sup> Ariya Qotei aqa Mondor na iga kumbra bole endeqaji yqajqa are tigeltetgeqnu. Qalaqalaiyo kumbra dauryoqa, areboleboleigoqa, lawo kumbra yoqa, urur minjin oqosaiyoqa, gago was nanqi aqaryainjroqnsim kumbra bole bole enjroqa, kumbra bole tinjin dauryoqa, <sup>23</sup> lawo na soqa, gago segi jejamu taqatosim areqalo namij dauryqa uratoqa. O ijo was, iga kumbra bole deqaji yoqnqom di dal anjam na iga getentgwa keresai. <sup>24</sup> Tamo ungasari Kristus Yesus beteryejunub qaji nanqi na nanjo areqalo namij ti are prugnjqajqa kumbra ti kalil namburbasq di qamnab moiyej.

<sup>25</sup> Qotei aqa Mondor na iga nambile egej deqa iga aqa kumbra na walweloqnqom. <sup>26</sup> Iga gago segi nam soqtqasai. Iga Kristen qudei nanjo are ugetetnjroqnsim qotoqnqasai. Iga gago was nanjo nro qo maulgoqnqasai dego.

## 6

### *Ni inji bei yagwam di ni olo inji di otorosim oqam*

<sup>1</sup> O ijo was, Kristen tamo bei a une atimqa ninji Qotei aqa Mondor dauryeqnub qaji ninji na tamo di unsibqa lawo na osib aqa kumbra gereiyeti. Satan na ninji dego uneq breingim ulonjaib deqa ninji geregere nam atoqniy. <sup>2</sup> Osib ninji na nunjo Kristen was nanqi aqaryainjroqnsib nanjo gulbe qoboiyetnjroqniy. Degsib qoboiyqab di ninji Kristus aqa dal anjam keretosib dauryqab. <sup>3</sup> Nunjo ambleq di tamo bei a marqas, “E nam koba ti unum.” Ariya a nam ti sosai. A nam saiqoji unu deqa a na aqa segi jejamu gisanjo. <sup>4</sup> Deqa ninji nunjo segi segi wau geregere peleiyiy. Osib nunjo wau di bole kiyo sai kiyo di ninji qalieqab. Tamo a degyqas di a aqa segi wau qa areboleboleiyqas. Ni ino segi wau ti tamo bei aqa wau ti turtosim peleiyaim. <sup>5</sup> Tamo kalil nanqi nanjo segi segi wau taqatoqnebe.

<sup>6</sup> Kristen gate nanqi Qotei aqa anjam plaltoqnsib ninji merngeqnub deqa ninji na kamba nanqi inji qo aqaryainjroqniy.

<sup>7</sup> Ninji nunjo segi jejamu gisanjosib endegsib are qalaib, “Iga Qotei maquiyimqa a gago une unqasai.” O ijo was, ninji Qotei maquiyqa keresai. Ni inji bei yagwam di ni olo inji di otorosim oqam. <sup>8</sup> Tamo bei a inji uge yagobulosim aqa areqalo namij dauryqas di aqa areqalo namij dena kumbra uge uge babtoqnim a padalqas. Ariya tamo bei a inji bole yagobulosim Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryqas di Mondor dena a nambile yimqa a so bole gaigai sqas. <sup>9</sup> Deqa iga kumbra bole yoqnqom. Iga kumbra bole yqajqa asgigwasai di bunuqna iga awai bole oqom. <sup>10</sup> Deqa bati soqnim iga na tamo ungasari kalil nanqi kumbra bole enjroqnqom. Osim tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateqnub qaji nanqi kumbra bole enjrqajqa tulanj singilaqom.

### *Kristus a namburbasq di moiyej anjam deqa segi Pol a areboleboleiyjoqnej*

<sup>11</sup> Anjam mutu endi e segi na nengrenyonum. E nengren kokba ijo segi ban na atelenonum di uniy. <sup>12</sup> Ninji quiy. Tamo nanqi ninji mulun breingwa singilaeqnub qaji nanqi nunjo jejamuq dena nam koba oqajqa deqa areboleboleinjreqnu. Kristus a namburbasq di moiyej anjam deqa nanqi nanjo areqalo singilatqa ulaeqnub. Osib mareqnub, “Jeu tamo nanqi na iga ugeugeigo uge.” Utru deqa nanqi na ninji mulun breingwa singilaeqnub. <sup>13</sup> Nanqi segi nami mulun aiyeb. Ariya nanqi Qotei aqa dal anjam dauryosaieqnub. Nanqi na ninji mulun breingosib nunjo jejamuq dena nam koba oqajqa deqa areboleboleinjreqnu. <sup>14</sup> Ariya e ijo segi nam soqtqa keresai. E tamo bei aqa nam soqtqa keresai dego. E gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa nam segi soqtqai. A namburbasq di moiyej anjam deqa segi e areboleboleiboqnqas. Mandam qa kumbra kalil nami ijo areqaloq di soqnej qaji di Kristus ombla moreneb. E segi dego namburbasq di moyobulem. Deqa e olo mandam qa kumbra kalil dauryqa uratem. <sup>15</sup> Iga mulun aiqom di lana. Iga mulun aiqasai di dego lana. Qotei na gago are bulyetgonaqa iga tamo ungasari bunuj brantem di kumbra bole utru ti. <sup>16</sup> Tamo ungasari kumbra di ojsib dauryeqnub

qaji nanđi qa Qotei a duloqnsiq are latetnjreqnu. Tamo uŋgasari nanđi di Israel nanđo moma bole. Nanđi Qotei aqa tamo uŋgasari tiŋtiŋ.

<sup>17</sup> Tamo bei na e gulbe ebaiq. Nami jeu tamo nanđi na e luboqneb. E luboqneb qaji pirigi agi ijo jejamuq di unu. Niŋgi di unsib endegsi poiŋgwas, “Bole, Pol a Yesus aqa wau tamo bole.”

<sup>18</sup> O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus a niŋgi qa are boleiyosim nuŋgo qunuŋ taqatoqneme. Bole.



## EFESUS

### *Yesus na Pol qarinyej*

<sup>1</sup> E Pol. Kristus Yesus na e qarinyej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej. Niŋgi Qotei aqa segi tamo ungasari Efesus qureq di unub qaji. Niŋgi Kristus Yesus geregere dauryeqnub. E anjam endi nenngrenyosim nunngo qarinyonum. <sup>2</sup> Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanngi aiyel niŋgi qa are boleinjrimqa niŋgi lawo na soqniy.

### *Kristus na lan qaji inŋi bole bole iga egej*

<sup>3</sup> Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom. A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei. A Kristus aqa singila na lan qaji inŋi bole bole iga egej. A gago qunun qa are qalsiq deqa inŋi di iga egej. <sup>4</sup> Qotei a mandam atosaisosiq bati deqa a na iga giltgej. Di kiyaaqa? Iga Kristus beteryosim Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim aqa ñamgalaq di une saiqoji sqajqa deqa. <sup>5</sup> Tulan nami Qotei na iga qalaqalaigosiq iga aqa segi angro sqa marsiq Yesus Kristus aqa wau na iga elenej. Qotei aqa segi areqalo na a degyej. <sup>6</sup> Aqa kumbra dena a iga qa are boleiyej. Aqa Niri Yesus a tulana qalaqalaiyeqnu qaji aqa singila na a degyej. Deqa aqa ñam tulana goge oqoqnqas.

<sup>7</sup> Qotei a iga qa are tulana boledamuiyej. Aqa kumbra di aqa utru agiende. A na Kristus qarinyonaqa a gago uneq na iga awaigwa marsiq moiyej. Moisiq aqa len aiyej dena Qotei na gago une kalil kobotetgej. <sup>8</sup> A iga qa are tulana boleiyosiq qalie ti powo ti kalil iga egej. <sup>9</sup> Nami Qotei a are qalej, “Kristus a wau di yqas.” Osiqa aqa areqalo di ulitesoqnej. Ariya bini a na olo aqa areqalo di boleq atsiq iga osorgeqnu. <sup>10</sup> Deqa iga qalieonum, Qotei na inŋi inŋi kalil mandam ti lan qure ti di unub qaji nanngi taqatnjroqnqas. Osim gilsim gilsim bati a nami atej qaji di brantimqa a inŋi inŋi kalil di olo osim Kristus aqa banq di atim Kristus a nanngo gate sqas.

<sup>11</sup> Qotei a mareqnaqa inŋi inŋi kalil babeleneqnu. Tulana nami a aqa segi areqalo dauryosiq iga na Kristus beteryosim iga aqa segi tamo ungasari sqajqa marsiq giltgej. <sup>12</sup> Iga Juda unum deqa iga namoqna Kristus qa gago areqalo singilatam. Gago kumbra dena Qotei aqa ñam tulana goge oqoqnqas.

<sup>13</sup> Niŋgi sawa bei bei qaji niŋgi dego Qotei aqa anjam bole queb. Anjam bole agiende. Qotei a Yesus aqa wau na niŋgi elenej. Niŋgi Yesus qa nunngo areqalo singilatosib a beteryesonab Qotei na aqa anjam nami marej qaji di dauryosiq aqa toqor niŋgi engej. Deqa niŋgi aqa segi tamo ungasari unub. Toqor di aqa Mondor Bole. <sup>14</sup> Iga Mondor ejunum deqa iga qalieonum, bunuqna iga inŋi bole bole Qotei a nami aqa segi tamo ungasari nanngi enjrqqa marej qaji di oqom. Qotei a gago uneq na iga awaigej deqa iga inŋi bole bole di oqom. Iga deqa bini tariñoqnsim unum. Gago kumbra dena Qotei aqa ñam tulana goge oqoqnqas.

### *Pol a Efesus Kristen nanngi qa pailyej*

<sup>15</sup> E endegsi quem. Niŋgi Tamo Koba Yesus qa nunngo areqalo singilatoqnsib Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi qalaqalainjreqnub. <sup>16</sup> Deqa e gaigai Qotei binjiyoqnsim niŋgi qa palyeqnum. <sup>17</sup> A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Qotei. A gago Abu riana koba ti unu qaji. Deqa e niŋgi qa endegsi palyeqnum, “O Abu, ni na Efesus Kristen nanngi areqalo bole enjrimqa nanngi ino anjam aqa utru geregere poinjrim ni qa bole qalieoqnqab.” <sup>18</sup> O ijo was, ijo are koba endegsi unu. Qotei na nunngo areqalo suwantetngimqa inŋi tulana bole bole a nami niŋgi engwa osiq metnjej qaji di niŋgi qalieqab. Agi niŋgi inŋi di oqajqa tariñoqnsib unub. Iga Qotei aqa segi tamo ungasari unum deqa a na inŋi di iga egwa marsiq gereiyetgej unu. <sup>19</sup> Qotei a singila koba ti unu.

Singila dena a na gaigai iga Yesus qa gago areqalo singilateqnum qaji iga aqaryaigeqnu. Qotei aqa singila di tulan kobaquja. Deqa iga na ubtosim marqa keresai. Aqa singila kobaquja di gagoq di waueqnu. Ningi singila di qalieqajqa deqa e ningi qa Qotei pailyeqnum. <sup>20</sup> Singila di nami Kristus aqaq di wauoqnej. Agi Kristus a moinaqa Qotei aqa singila kobaquja dena a na Kristus olo subq na tigeltosiq lan qureq osi oqsiaq aqa ban woq di awotej. <sup>21</sup> Deqa Kristus na mondor singila nanngi ti gate kokba ti mandor nanngi ti tamo kokba ti kalil nanngi tulan bunjnrsiqa goge kobaq di unu. A na tamo kalil bini bati endeqa ñam koba ejunub qaji nanngi ti tamo kalil bunuqna ñam koba oqab qaji nanngi ti tulan bunjnrsiqa goge kobaq di unu. <sup>22</sup> Qotei na ingi ingi kalil osiqa Kristus aqa sorgomq di atej unub. Deqa Kristus a ingi ingi kalil di nanngo gate koba sosiqa Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi taqatnjreqnu. <sup>23</sup> Tamo ungasari nanngi di agi Kristus aqa jejamu qujai unub. Kristus a nanngi ti ingi ingi kalil ti ekritosiq tulan keretnjrejunu.

## 2

### *Iga moreñesobulonam Qotei a iga qa are boleyosiq qalaqalaigej*

<sup>1</sup> Nami ningi une yoqnsib laqneb deqa ningi moreñesobuleb. <sup>2</sup> Bati deqa ningi mandam qa kumbra uge uge na walweloqneb. Ningi mondor uge uge lan goge di unub qaji nanngo gate koba Satan aqa kumbra dauryoqneb. Satan a segi mondor singila koba. Deqa a tamo ungasari Qotei aqa anjam gotranyeqnu qaji nanngo are miligiq di singila na waueqnu. <sup>3</sup> Nami iga kalil dego nanngi koba na laqnsimqa gago jejamu qa areqalo uge uge namij dauryoqnem. Deqa Qotei a iga ti nanngi qa ti minjin ani oqetej.

<sup>4-5</sup> Bole, iga une yoqnsim laqnem deqa iga moreñesobulem. Ariya bati deqa Qotei a iga qa tulan dulosiqa qalaqalaigej deqa a na iga Kristus ombla ñambile egej. A iga qa are boleyej aqa kumbra dena a na iga elenjej. <sup>6</sup> Osiaq iga Kristus Yesus ombla olo subq na tigeltgobulosiqa iga lan qureq joqsi oqsiaq Kristus aqa awo jaram kobaq di awotgej. <sup>7</sup> Kristus Yesus aqa wau na Qotei a iga qa are tulan boledamuiyosiq iga boletgej. Aqa kumbra di a na tamo ungasari kalil bunuqna brantoqncab qaji nanngi osornjroqncas. <sup>8</sup> Ningi Yesus qa nunngo areqalo singilatonaqqa Qotei a ningi qa are boleyej. Aqa kumbra dena a na ningi elenjej. Ningi wau bole yonab dena Qotei na ningi elenosa. Qotei a ningi lanja elenjej awai saiqoji. <sup>9</sup> Od, ningi wau bole yonab dena Qotei na ningi elenosa. Deqa ningi nunngo segi ñam soqtqa keresai. <sup>10</sup> Kristus Yesus aqa wau na Qotei a gago are bulyetgonaqa iga tamo ungasari bunuj brantem. Deqa kumbra bole bole kalil Qotei a nami iga dauryqajqa gereiyetgej qaji di iga dauryoqnsim walweloqncam.

### *Kristus a moiyej dena a jeu kobotej*

<sup>11</sup> Ningi qalie, Juda nanngi mulun aiyeqnu. Di nanngo kumbra. Deqa nanngi na ningi misilingoqnsib endegsib merngeqnu, “Ningi mulun aiyosai qaji tamo.” Nanngi nanngo segi ban na tamo nanngi mulun breinjreqnu. Ariya ningi geregere are qaliy. Ningi Juda sai. Ningi sawa bei bei qaji. <sup>12</sup> Deqa ningi nami Kristus aqaq di sosai. Ningi isaq di soqneb. Ningi nami Israel nanngi ti sosai dego. Qotei a marej, “E na Israel nanngi ingi bole bole enjrqai.” Osiaq aqa anjam di singilatosisoqnej. Ariya a na ingi bole bole di ningi engwa marosaiqnej. Deqa ningi ingi bole bole deqa tariñosaiqneb. Ningi mandamq endi lanja Qotei qaliesai soqneb. <sup>13</sup> Ariya bini ningi Kristus Yesus beteryesosibqa Qotei aqa jojomq di unub. Nami ningi isaq di sonabqa bati deqa Kristus a ningi qa moisiq aqa len aiyej. Aqa kumbra dena a na ningi joqsiqa Qotei aqa areq bej. <sup>14</sup> Kristus a segi na jeu kobotej deqa bini iga kalil koba na so bole unum. Nami Juda nanngi ti sawa bei bei qaji nanngi ti jeu atoqnsib soqneb. Deqa jen a nanngo ambleq di sosiqa nanngi potnjrej. Ariya Kristus a moisiq dena jen di waqtosisqa jeu kobotosiqa Juda nanngi ti sawa bei bei qaji nanngi ti turtnjrsiqa sawa qujaiq di atej. <sup>15</sup> A moiyej gam dena a na Moses aqa dal anjam mutu kalil taqal atekritej. A na Juda nanngi ti sawa bei bei qaji nanngi ti turtnjrej deqa nanngi tamo

bunuj brantosib tamo qujaiosib unub. Kumbra dena Kristus na jeu kobotosiqa iga kalil lawo kumbraq di atej unum. <sup>16</sup> A na Juda nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti turtnjrim nanği koba na tamo qujaiosib sqajqa deqa marsiq namburbasq di moiyej. Moisiq dena a jeu kobotej. <sup>17</sup> A bosiq anjam bole endegsi palontoqnej, “Bini ninği jeu turyqajqa kumbraq di unub.” A na anjam bole di ninği sawa isaq di unub qaji ti tamo unğasari jom di unub qaji nanği ti palontosiq merngoqnej. <sup>18</sup> Kristus aqa wau dena iga koba na Mondor qujai ejunum. Deqa iga kalil are qujaitosim unum. Mondor dena gam waqtetgej deqa iga gaigai gago Abu Qotei aqa ulatamuq di brantoqnqom.

### *Kristen nanği Qotei aqa tal bul unub*

<sup>19</sup> Deqa bini ninği olo yaun tamo sosai. Ninği Qotei aqa angro tinğin unub. Ninği ti Qotei aqa segi tamo unğasari kalil nanği ti koba na was bole unub. <sup>20</sup> Ninği Qotei aqa tal bul unub. Qotei a segi na tal di gereiyej. Qotei aqa anjam maro tamo nanği ti aqa medabu o qaji tamo nanği ti tal ai bul tigelejunub. Qotei a segi na tal di tigeltej. Kristus Yesus a segi tal ai tuma qaji. A segi na tal di sinğilatejunu. <sup>21</sup> Tal di aqa tanu kalil nanği Kristus beteryejunub deqa nanği kalil koba na sinğila na tigelejunub. Qotei na tal di gereiyosiq unu. Deqa tal di kobaqujaoqnsiqa Tamo Koba aqa segi tal bul tigelejunu. <sup>22</sup> Ninği dego Kristus beteryejunub deqa Qotei na ninği ti aqa segi tamo unğasari kalil nanği ti koroinğej unub. Deqa ninği aqa segi so tal bul unub. Qotei aqa Mondor wo nanği aiyel na tal di gereiyosib miligiq di unub.

## 3

### *Pol na sawa bei bei qaji nanği Kristus aqa anjam bole minjre minjre laqnu*

<sup>1</sup> O ijo was, Qotei a ninği kumbra tulan boledamu enğej. E kumbra deqa saonqsim laqnam tamo qudei na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. E Pol. E na ninği sawa bei bei qaji aqaryainğwa osim deqa Kristus Yesus aqa wau ojeqnum. Utru deqa e tonto talq endi unum. <sup>2</sup> Ninği queb, Qotei a e qa are boleiyosiq wau ebej. O ijo was kalil, Qotei a ninği qa dego are boleiyqajqa deqa e wau yeqnum. <sup>3</sup> Qotei na jeu kobotej anjam di nami ulitesoqnej ariya a na olo boleq atsiqa e osorbej. E deqa anjam truquyala endi nengrenyonum. <sup>4</sup> Ninği ijo anjam endi sisiyosib qalieosib mariy, “Bole, Kristus aqa anjam nami uliesoqnej qaji di aqa utru Pol a geregere poiyeqnu.” <sup>5</sup> O ijo was, Qotei na uli anjam di tamo unğasari nami soqneb qaji nanği minjrosaiognej. Ariya bini a na aqa Mondor aqa sinğila na uli anjam di babtosiq aqa anjam maro tamo nanği ti aqa medabu o qaji tamo nanği ti minjreqnu. <sup>6</sup> Uli anjam di aqa utru agiende. Qotei na sawa bei bei qaji nanği ti Juda nanği ti turtnjrsiqa sawa qujaiq di atej. Nanği Yesus aqa anjam bole ojejunub deqa nanği kalil tamo qujaiosib inği bole bole Qotei a nami Kristus Yesus aqa wau na nanği enjrqa marej qaji di oqab. <sup>7</sup> E Yesus aqa anjam bole di mare mare laqajqa deqa Qotei a e qa are boleiyosiq e wau tamo atej. Osiqa aqa segi sinğila kobaquja e ebej. <sup>8</sup> E tamo bolesai. Qotei aqa segi tamo unğasari kalil nanği na e tulan bunğejunub. Di unğum. Qotei a e qa are boleiyej deqa e sawa bei beiq di Kristus aqa anjam mare mare laqnum. Kristus aqa anjam agiende. A na inği tulan bole bole iga egwas. Inği bole bole di aqa utru iga na ubtosim marqa keresai. <sup>9</sup> Ninği qalie, Qotei a mandam ti inği inği kalil ti atelenej unub. Ariya kumbra a yqajqa nami aqa areqaloq di soqnej qaji di a na ulitej. Bini a na aqa areqalo di olo boleq atqa marsiq e wau ebej. <sup>10</sup> Od, a na aqa segi qalie ti powo ti boleq atqa marsiq e wau ebej. Deqa lan angro sinğila kokba ti mondor lan goğe di unub qaji nanği ti bini Qotei aqa areqalo di unoqnsib geregere poinjreqnu. Qotei aqa areqalo agiende. A na Juda nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti turtnjrsim sawa qujaiq di atqas. <sup>11</sup> Tulan nami Qotei a kumbra di yqajqa are qalej. Ariya bini a gago Tamo Koba Kristus Yesus aqa wau na kumbra di yeqnu. <sup>12</sup> Iga Yesus qa gago areqalo sinğilateqnum deqa iga ulaosaieqnum. Iga bole qalieonum, iga Qotei aqa ulatamuq di brantqajqa gam

agi Yesus a segi qujai. <sup>13</sup> Deqa ningi quiy. E ningi qa osim Yesus aqa wau ojeqnum. E wau di ojeqnum deqa e gulbe koba qoboieqnum. Ningi deqa are koba qalaib. Ningi are koba qalqab di ningi ulonqab. Deqa ningi ijo gulbe deqa areboleboleingem. Ijo gulbe dena ningi aqaryainjimqa ningi Qotei ombla so bole gaigai sqab.

#### *Pol a Efesus Kristen nanngi qa pailyeqnu*

<sup>14</sup> Deqa ijo was, e singa pulutoqnsim Abu Qotei binjyeqnum. <sup>15</sup> A tamo ungasari kalil lan ti mandam ti di unub qaji nanngo Abu. Deqa a na nanngo ñam segi segi breiyetnjreqnu. <sup>16</sup> E ningi qa endegsim pailyeqnum, “O Abu, ni nami ingi tulan bole bole Efesus Kristen nanngi gereiyetnjrem. Deqa ni nanngo are miligiq di ino Mondor atim soqnim dena nanngi tulan singilaqab. <sup>17</sup> Amqa nanngi Kristus qa nanngo areqalo singilatesoqni kumbra dena Kristus a nanngo are miligiq di sqas. O Abu, ni na Efesus Kristen nanngi singilatnjrimqa qalaqalaiyo kumbra nanngo are miligiq di tulan singilatib soqneme. Mandam na ñam jirim ojesonaqa ñam a singila na tigelejunu dego kere.” O ijo was, e ningi qa degsim Qotei pailyeqnum. <sup>18-19</sup> Deqa ningi ti Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi ti singila osib Kristus aqa qalaqalaiyo kumbra qa geregere qalieosib soqniy. Aqa qalaqalaiyo kumbra di tulan kobaquja. A tulan olekoba. A tulan goge koba. A tulan guma koba. Od, Kristus aqa qalaqalaiyo kumbra dena powo ti qalie ti kalil tulan bunyejunu. Deqa ningi aqa qalaqalaiyo kumbra qa geregere qalieosib soqniy. Soqniy ingi bole bole kalil Qotei na ekritosiq keretejunu qaji di dego nungoq di maqesqas.

<sup>20</sup> Qotei aqa singila a gago are miligiq di waueqnu. Aqa singila dena gago areqalo ti pailyo ti kalil tulan bunyejunu. <sup>21</sup> Deqa Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi Kristus Yesus aqa ñam na bati gaigai Qotei aqa ñam soqtoqnsib gilsib gilsib diño bati itqab. Bole.

## 4

#### *Iga Kristus aqa jejamu qujai*

<sup>1</sup> E Pol. E Tamo Koba aqa wau ojeqnum deqa e tonto talq endi unum. Qotei na ningi a dauryqa osiq metnjej. Deqa e nungo are tigeltetngitqa ningi kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji di yoqnsib walweloqniy. <sup>2</sup> Osib ningi nungo segi ñam aguq atoqnsibqa ningi segi segi qa lawo kumbra yoqniy. Kristen tamo qudei na ningi une bei engibqa ningi kamba olo nanngi qa urur minjin oqaiq. Ningi nanngi qalaqalainjroqnsib gulbe nanngi na ningi engeqnu qaji di qoboiyetnjroqniy. <sup>3</sup> Osib ningi nungo Kristen was kalil nanngi koba na are qujaitosib lawo na sqajqa singilaoqniy. Kumbra di agi Qotei aqa Mondor na iga osorgeqnu. <sup>4</sup> Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. Iga kalil Mondor qujai ejunum. Qotei na ningi ingi qujai qa tarinqa osiq metnjej. Ingi qujai di agi lan qureq di unu. <sup>5</sup> Tamo Koba qujai dego unu agi Kristus. Iga a qa qujai gago areqalo singilateqnum. Iga kalil yanso qujai em. <sup>6</sup> Qotei qujai unu. A gago kalil qa Abu. A na qujai tamo ungasari kalil nanngi taqatnjreqnu. A nanngo are miligiq di waueqnu. A nanngo ambleq di unu.

<sup>7</sup> Kristus a iga kalil qa are boleiyosiq segi segi singila egej. <sup>8</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenjyeb unu,

“Qotei a tonto tamo gargekoba nanngi elenosiqa joqsiq lan goge oqej.

Oqsiq dia nanngi singila enjrej.”

<sup>9</sup> O ijo was, Kristus a lan goge oqej anjam di aqa utru agiende. A mati oqosai. A mati moiyo qureq aiyej. <sup>10</sup> Aisiq dena olo tulan goge oqsiq lan qure kalil bunyekritosiq torei oqej. A degyej. Di kiyaaqa? A na ingi ingi kalil ekritosim keretqajqa deqa. <sup>11</sup> Deqa a segi qujai na tamo nanngi singila enjreqnu. Tamo qudei nanngi a na singila enjreqnaqa nanngi aqa anjam mare mare laqnu. Tamo qudei nanngi a na singila enjreqnaqa nanngi aqa medabu oqnsib aqa anjam babteqnu. Tamo qudei nanngi a na singila enjreqnaqa nanngi aqa anjam bole palontoqnsib tamo ungasari nanngi are bulyetnjreqnu. Tamo qudei nanngi a na singila enjreqnaqa nanngi Qotei aqa anjam plaltoqnsib Kristen tamo ungasari

nanği taqatnjreqnub. <sup>12</sup> Kristus na tamo nanği di singila enjreqnu. Di kiyaaqa? Nanği na kamba iga Qotei aqa segi tamo unğasari singilatgimqa iga Kristus aqa wau geregere ojğajqa deqa. Gago wau dena Kristus aqa jejamu a so bole sqas. Kristus aqa jejamu agi iga segi. <sup>13</sup> Wau di gilsim gilsim mondoj iga kalil gago areqalo torei Kristus qa singilaboletosim koba na are qujaitosim sqom. Sosim bati deqa iga kalil Qotei aqa Niri qa bole qalieqom. Kumbra dena iga tulanj boleoqnsim singila ti sosim Kristus aqa segi kumbra bole kalil ekritosim keretqom. <sup>14</sup> Gisanj tamo nanği maqu kumbra yoqnsib anjam koba laña laña maroqnsib laqnub. Jagwa na yuwal tigelteqnaqa oqe aiyeqnu dego kere anjam dena tamo unğasari qudei nanço areqalo niñaqyetnjreqnu. Ariya iga anğro kiñilala bul sqasai deqa anjam dena gago areqalo niñaqyetgwasai. <sup>15</sup> Iga gisanj anjam di qusim dauryqasai. Iga qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsim anjam bole segi maroqnqom. Osim dena iga kalil boleoqnsim singilaoqnsim gago Gate Koba Kristus beteryesqom. <sup>16</sup> Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum deqa iga qudei aqa banj bul. Iga qudei aqa singa bul. Iga qudei aqa ñamdamu bul. A na aqa banj ti singa ti ñamdamu ti di turtoqnsiqa qujaitejunu. Deqa iga segi segi kalil Kristus beteryoqnsim aqa wau geregere ojoqnsim aqa qalaqalaiyo kumbra dauryoqnqom. Kumbra dena iga tulanj boleoqnsim singilaoqnqom.

### *Ninği so bunuj ti areqalo bunuj ti soqniy*

<sup>17</sup> Deqa e Tamo Koba aqa ñam na ninği singila na endegsi mernğwai. Sawa bei bei qaji nanço areqalo tulanj niñaqejunu deqa ninği na nanço kumbra uge uge olo dauryosib walwelaib. <sup>18</sup> Nanço qalie ti powo ti tulanj ambruejunu. Nanği tulanj nanarioqnsib laqnub. Nanço are miligi getenejunu. Deqa Qotei aqa ñambile nançoq di sosai. <sup>19</sup> Nanği kumbra uge uge yoqnsib ariya nanği deqa jemainjrosaiqnu. Nanği torei kumbra ugeq aiyejunub. Nanği kumbra uge jigat yqajqa are tulanj prugnjqnu.

<sup>20-21</sup> E qalie, ninği Kristus aqa anjam ojejunub deqa ninği sawa bei bei qaji nanço kumbra uge di dauryosaieqnu. Nami anjam plalto tamo nanği na Kristus aqa anjam mernğeqnab ninği quoqneb. Anjam di gisanj sai. Di Yesus aqa anjam bole. <sup>22</sup> Ninği so namijq di sosib walweloqneb bati deqa so namij dena ninği gisanğeqnaqa ninği kumbra uge uge yqajqa are prunğoqnej. Nunço kumbra dena ninği padalqa gamq di breinğoqnej. Deqa bini ninği so namij di torei uratıy. <sup>23</sup> Uratosib areqalo bunujq di soqniy. <sup>24</sup> Ninği so bunuj osib gara bul jigsib soqniy. Qotei na ninği a bul sqa marsiqa nunço so bunuj di gereiyetnjej. Ninği qalie, tamo nanği so bunujq di unub qaji nanço kumbra tulanj bole tinğin branteqnu. Deqa nanği Qotei aqa segi kumbra boleq di unub.

<sup>25</sup> Deqa ninği gisanj kumbra kalil uratekritosib anjam bole segi Kristen tamo unğasari nanği minjroqniy. Ninği kalil Kristus aqa jejamu qujai unub deqa ninği kumbra degyoqniy. <sup>26</sup> Ninği minjinj oqimqa ariya ninği urur minjinj kobotıy. Ninği minjinj ti soqniq qoloaiq. Qoloqas di ninği olo une bei ato uge. <sup>27</sup> Ninği urur minjinj kobotqasai di ninği Satan gam waqtetibqa a na ninği olo uneq breinğwas. <sup>28</sup> Ariya bajinj tamo nanği olo bajinjaib. Nanği nanço segi banj na wauoqnsib dena inji inji oqnsib tamo unğasari inji qa truqueqnu qaji nanği aqaryainjroqnebe. <sup>29</sup> Ninği nunço medabu waqtoqnsib anjam uge maroqnaib. Ninği anjam bole segi maroqnsib dena tamo unğasari gulbe ti unub qaji nanği singilatnjroqniy. Yimqa nanği nunço anjam quoqniq dena Qotei a nanği qa are boleiyosim kumbra bole enjroqnqas. <sup>30</sup> Qotei na aqa toqor ninği engej deqa ninği aqa segi tamo unğasari unub. Toqor di agi aqa Mondor Bole. Diño batiamqa a nunço uneq na ninği torei awainğwas. Deqa ninği na Mondor di are gulbe yaib. <sup>31</sup> Ninği are uge ti minjinj ti njrinj ti qoto ti misilinj anjam ti kumbra uge uge ti kalil torei uratıy. <sup>32</sup> Osib ninği na nunço Kristen was nanği kumbra bole bole enjroqnsib nanği qalaqalainjroqnsib nanço une kobotetnjroqniy. Qotei a Kristus aqa ñam na nunço une kalil kobotetnjej deqa ninği na kamba olo nunço Kristen was nanço une dego kobotetnjroqniy.

## 5

*Ningi suwan qaji tamo ungasari sosib suwanq di laqniy*

<sup>1</sup> Qotei na ningi tulan qalaqalaingeqnu. Ningi aqa segi angro tintin unub deqa kumbra a segi yeqnu qaji di ningi dego dauryosib yoqniy. <sup>2</sup> Kristus na iga tulan qalaqalaigosiq aqa segi nambile uratosiq iga qa moiyej. Dego kere ningi qalaqalaiyo kumbra dauryosib walweloqniy. Atra tamo nanqi atraiyo ingi ingi saban quleq ti bolequja di oqnsib Qotei atraiyeqnu dego kere Kristus na aqa segi nambile Qotei atraiyosiq moinaqa Qotei a deqa tulan areboleboleiyej.

<sup>3</sup> Ningi sambala kumbra yaib. Ningi kumbra jigat dego yaib. Ningi tamo qudei nango ingi ingi qa mamaulngaiq. Nungo ambleq di kumbra uge deqaji sai. Iga Qotei aqa segi tamo ungasari unum deqa iga kumbra kalil deqaji dauryqasai. <sup>4</sup> Anjam jiga ti nanari anjam ti alañ anjam ti di dego ningi maroqnaib. Iga anjam deqaji marqom di kumbra bolesai. Deqa ningi anjam bei marqa oqnsib anjam bole segi maroqnsib Qotei binjiyoqniy. <sup>5</sup> Ningi endegsib qalieoiy. Tamo bei a sambala kumbra ti kumbra jiga ti mamaul kumbra ti dauryqas di Kristus aqa Abu Qotei wo nanqi aiyel na a taqatqasai. Osib aqa Mandor Kokba sqasai dego. Mamaul kumbra di gisan qotei qa louo bul.

<sup>6</sup> O ijo was, tamo qudei na ningi kumbra uge deqaji yqajqa titngoqnsib anjam laña laña merngoqniyqa ningi nango anjam di qusib dauryaib. Tamo ungasari Qotei aqa anjam gotranyeqnu qaji nanqi kumbra uge deqaji yeqnu deqa Qotei a nanqi qa tulan minjin oqeteqnu. <sup>7</sup> Deqa ningi tamo ungasari deqaji nanqi ti beteroqnaib. <sup>8</sup> Ningi nami ambruq di soqneb. Ariya bini Tamo Koba a na ningi elenosisiq aqa suwanq di atej unub. Deqa ningi suwan qaji tamo ungasari sosib suwanq di laqniy. <sup>9</sup> Suwan a na kumbra endeqaji babteqnu. Tamo ungasari suwanq di unub qaji nanqi kumbra bole bole yeqnu. Nanqi kumbra tintin dauryeqnu. Nanqi anjam bole mareqnu. <sup>10</sup> O ijo was, kumbra kalil Tamo Koba a tulan areareteqnu qaji di ningi geregere qalieqa osib dauryoqniy. <sup>11</sup> Osib tamo ungasari ambruq di sosib kumbra uge uge yeqnu qaji nanqi ti beteroqnaib. Nanqi kumbra deqaji yeqnu deqa nanqi kumbra bole bei babtosaieqnu. Deqa ningi na tamo ungasari nanqi di endegsib minjroqniy, “Nungo kumbra di uge.” <sup>12</sup> Tamo ungasari ambruq di unub qaji nanqi ulioqnsib kumbra yeqnu. Di kiyaa? Nango kumbra di tulan ugedamu. Deqa iga nango kumbra uge qa yala marqasai bole sai. Marqom di iga jemaigwas. <sup>13</sup> Ariya suwan a na kumbra kalil boleq ateqnu. <sup>14</sup> Suwan a kumbra bei boleq atqas di a suwanqbulqas. Agi anjam bei endegsi unu, “O tamo neiejunum qaji ni olo subq na tigel.

Yim Kristus na ni suwan emqas.”

<sup>15</sup> Deqa ijo was, ningi nungo segi segi walwel geregere taqatosib soqniy. Ningi nanari tamo bulosib walwelaib. Ningi powo ti sosib walweloqniy. <sup>16</sup> Bini bati uge. Deqa ningi bati laña ñanguiyaib. Bati soqnim ningi Qotei aqa kumbra yoqniy. <sup>17</sup> Ningi nanari kumbra yoqnaib. Ningi Tamo Koba aqa areqalo geregere qalieosib dauryoqniy.

<sup>18</sup> Ningi ya uge uyoqnsib nanarioqnaib. Kumbra dena ningi ugeugeingwas. Deqa ningi Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryoqniyqa a na ningi taqatngesqas. <sup>19</sup> Ningi nungo Kristen was nanqi ti koba na anjam maroqnsibqa bati deqa ningi Qotei qa louoqniy. Lou qudei nengrenq di unu qaji dena ti lou qudei Qotei aqa Mondor na nungo are miligiq di tigelteqnu qaji dena ti ningi Qotei qa louoqniy. Osib nungo medabu na ti nungo are miligi na ti Tamo Koba a qa louoqniy. <sup>20</sup> Kumbra kiye nungoq di brantoqnim, unqum, ningi bati gaigai gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na Qotei binjiyoqniy.

*Pol a tamo unqa wo nanqi anjam minjrej*

<sup>21</sup> Kristus a nungo Tamo Koba unu deqa ningi a qa ulaoqnsibqa Qotei aqa tamo ungasari kalil nanjo sorgomq di soqniy.

<sup>22</sup> O ungasari, ningi Tamo Koba aqa sorgomq di unub deqa ningi nungo gumbulun nanngo sorgomq di dego soqniy. <sup>23</sup> Kristus a gago gate koba unu dego kere nungo gumbulun nanngi nungo gate unub. Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. A na iga elenjej. <sup>24</sup> O ungasari, Qotei aqa tamo ungasari nanngi Kristus aqa sorgomq di unub dego kere ningi bati gaigai nungo gumbulun nanngo sorgomq di soqniy.

<sup>25</sup> O tamo, ningi na nungo njanj nanngi tulan qalaqalainjroqniy. Agi Kristus na aqa segi tamo ungasari nanngi tulan qalaqalainjrseq aqa segi nambile uratosiq nanngi qa moiyej dego kere. <sup>26</sup> Kristus a ya na ti aqa segi anjam na ti nanngi yansnjrej deqa nanngi Qotei aqa kumbra boleq di unub. <sup>27</sup> Kristus a nanngi qa moiyej. Di kiyaaqa? A na nanngi aqa segi qa marsim nanngi Qotei aqa kumbra boleq di atim nanngi tulan boledamu une saiqoji sqajqa deqa. <sup>28</sup> Deqa tamo, ningi nungo njanj nanngi dego tulan qalaqalainjroqniy. Agi ningi nungo segi jejamu qalaqalaiyeqnu dego kere. Tamo nanngi nanngo njanj nanngi qalaqalainjrseq di nanngi nanngo segi jejamu dego qalaqalaiyqab. <sup>29</sup> Iga qalie, tamo nanngi nanngo segi jejamu jeutosaiyeqnu. Nanngi nanngo jejamu geregereiyosib ingi bole bole anaiyeqnu. Kristus na aqa segi tamo ungasari nanngi geregereinjreanu dego kere. <sup>30</sup> Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. Iga segi segi aqa singa ti ban ti unum. <sup>31</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenyeb unu, "Tamo bei na aqa ai abu nanngi uratnjrsimqa aqa segi njanj wo beterosib jejamu qujaitosib sqab." <sup>32</sup> Qotei aqa uli anjam di tulan kobaquja. E na Kristus a ti aqa segi tamo ungasari nanngi ti sigitnjrsim agi ningi merngonum. <sup>33</sup> O tamo, Qotei a ningi qa osiq anjam di marej. Deqa ningi na nungo njanj nanngi qalaqalainjroqniy. Ningi nungo segi jejamu qalaqalaiyeqnu dego kere. Ariya ungasari, ningi kamba dego nungo gumbulun nanngo sorgomq di sosibqa nanngi kumbra bole enjroqniy.

## 6

### *Pol a angro nanngi ti nanngo ai abu nanngi ti anjam minjrej*

<sup>1</sup> O angro, ningi na Tamo Koba a beteryejunub deqa ningi nungo ai abu nanngo anjam dauryoqniy. Ningi kumbra degyqab di bolequja. <sup>2-3</sup> Agi Qotei a dal anjam endegsi marej, "Ni ino ai abu nanngo sorgomq di sosim nanngo anjam dauryoqne." Osiqa olo anjam endegsi totoryej, "Ni degyqam di ni bole sosim mandamq endi so kobaiyqam." Qotei a anjam degsi totoryej. A nami dal anjam bei marqa osiqa anjam degsi totoryosaioqnej.

<sup>4</sup> O abu, ningi na nungo angro nanngo areqalo ugetetnjraib. Nanngi minjin oqetnjro uge. Ningi Tamo Koba aqa njanjalaq di nanngi dalnjroqnsib tingitnjroqniy.

### *Pol a kanjal tamo nanngo wau qa gate nanngi ti anjam minjrej*

<sup>5-6</sup> O kanjal tamo ningi quiy. Ningi nungo wau qa gate nanngo sorgomq di sosibqa nanngi qa ulaoqniy. Ningi Kristus qa wau bole yeqnu dego kere ningi gaigai nungo wau qa gate nanngi qa wau bole yoqniy. Ningi gisan na nanngo njanjalaq di lanj wau bole yobulaib. Ningi Kristus aqa kanjal tamo dego unub. Deqa ningi nungo are miligiq na Qotei aqa areqalo dauryosib nungo wau qa gate nanngi qa wau bole yoqniy. <sup>7</sup> Ningi mandam tamo nanngi segi wauetnjrosaiyeqnu. Ningi Tamo Koba a dego waueteqnu. Ningi deqa are qaloqnsib are bole na nungo wau qa gate nanngi wauetnjroqniy. <sup>8</sup> Ningi are qaliy. Ningi wau bole yqab di Tamo Koba a na kamba awai boledamu engwas. Ningi kanjal tamo unub kiyo ningi kanjal tamo sai kiyo di ungun. Ningi wau bole yoqniy.

<sup>9</sup> Ariya wau qa gate, ningi dego nungo kanjal tamo nanngi kumbra bole enjroqniy. Ningi nanngi ula enjroqnaib. Tamo Koba a lanj goge di unu. A nungo Tamo Koba unu. A kanjal tamo nanngo Tamo Koba dego unu. Aqa njanjalaq di tamo ungasari kalil nanngi kerekere unub deqa a kumbra qujai na nanngi peginjreanu. Ningi deqa are qaloqnsib nungo kanjal tamo nanngi kumbra bole enjroqniy.

### *Ningi qoto tamo bulosib qoto qa inji inji jigelenoyi*

<sup>10</sup> Ariya e ijo anjam getentqai. Ningi Tamo Koba a beteryejunub deqa ningi aqa singila kobaquja osib singila na tigelesoqniy. <sup>11</sup> Osib qoto qa ingi ingi Qotei na ningi engeqnu qaji di jigelenosib singila na tigelosib Satan aqa gisan anjam ti aqa uli kumbra ti gotranjoqnsib qotoqniy. <sup>12</sup> Ningi geregere are qaliy. Iga mandam tamo ungasari nanngi ti qotosaieqnum. Iga lan goge qaji singila ti Satan aqa mondor uge uge nanngi ti aqa gate kokba nanngi ti qoteqnum. Nanngi kalil ambru qa bati endeqa mandam taqatoqnsib unub. <sup>13</sup> Deqa bati uge endi ningi qoto qa ingi ingi Qotei na engeqnu qaji di elenosib singila na tigelosib qotoqniy. Yim bunuqna qoto koboamqa ningi singila na tigelesqab.

<sup>14</sup> Deqa ningi singila na tigelesqa marsibqa anjam bole alalag bul di tigsib tigeloiy. Osib kumbra bole tintin gara jugo bul jigsib dena nungo are targa kabutiy. <sup>15</sup> Qotei na jeu kobotej deqa iga a ti are qujaitosim unum. Anjam bole di ningi singa tatal bul jigsib mare mare laqniy. <sup>16</sup> Ningi qoto qa ingi ingi kalil di jigekritosib ariya Yesus qa dego nungo areqalo singilatosisoqniy. Nungo areqalo di dumu bul osib tigeloiy. Yimqa tamo uge Satan na qaja ti nanyuwo ti ningi qa waiyoqnmqa nungo dumu dena ningi na qaja ti nanyuwo ti di gotranjoqnsib. <sup>17</sup> Qotei na ningi elenej aqa kumbra di ningi gate tatal bul jigsib soqniy. Sosib Mondor aqa sebru dego ojsib dena qotoqniy. Sebru di Qotei aqa anjam. <sup>18</sup> Ningi Mondor aqa singila na gaigai Qotei pailyoqniy. Ningi aqarataib. Ningi Qotei na aqaryaingwa maroqnsib pailyoqniy. Ningi pailyoqajqa urato uge deqa ningi geregere nam atoqnsib soqniy. Sosib Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi qa pailyoqniy. <sup>19</sup> Osib e qa dego endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na Pol aqa medabu singilatetimqa a ulaqasai. A ino anjam bole nami uliesoqnej qaji di ubtoqnsim tamo ungasari nanngi minjroqngas.” <sup>20</sup> O ijo was kalil, Qotei na e qaribonaqa e aqa anjam bole di mare mare laqnem deqa jeu tamo nanngi na e tonto talq endi waibeb unum. E anjam bole di marqajqa wau ti. Deqa ningi e qa Qotei pailyoqnsibqa a na e singilatboqnm e ulaqasai. E aqa anjam di singila na tamo ungasari nanngi minjroqngai.

### *Anjam getento*

<sup>21</sup> Ariya Tikikus a nungoq bgo deqa a na ijo wau kalil qa ningi saingwas. Tikikus a gago Kristen was bole. A Tamo Koba aqa wau tamo bole. <sup>22</sup> E na a qarinyonum nungoq bgo. Iga kiyersim unum di a na ningi merngwas. Osim nungo are singilatetngwas.

<sup>23</sup> O Kristen was kalil, Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanngi aiyel na nungo are latetngebe. Osib ningi aqaryaingibqa ningi nanngi aiyel qa nungo areqalo singilatoqnsib qalaqalaiyo kumbra dauryoqniy. <sup>24</sup> Tamo ungasari kalil gago Tamo Koba Yesus Kristus qalaqalaiyqajqa uratosaienub qaji nanngi qa Qotei a are boleiyeme. Bole.



## FILIPAI

<sup>1</sup> E Pol. Aqo Timoti wo Kristus Yesus aqa wau tamo unum. Aqo aiyel na anjam endi nengrenyonum. Nengrenyosim ningi Kristus Yesus aqa segi tamo ungasari Filipai qureq di unub qaji nungoq qarinyonum. Nungo Kristen gate nanngi ti nungo wau tamo nanngi qa ti dego anjam endi qarinyonum. <sup>2</sup> Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanngi aiyel ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy.

### *Pol a Filipai Kristen nanngi qa Qotei pailyeqnu*

<sup>3</sup> E bati gaigai ningi qa are qaloqnsim deqa e ijo Qotei binjiyeqnum. <sup>4</sup> Osim gaigai arebolebole na ningi kalil qa pailyeqnum. <sup>5</sup> Ningi nami iga betergosib Yesus aqa anjam bole mare mare laqneb. Agi bini ningi degyeqnub. Deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqnu. <sup>6</sup> E endegsi qalieonum, Qotei a nungo are miligiq di wau boledamu yeqnu. A nami wau di utru atej. Ariya bini a wau di yeqnu dena gilsim gilsim mondon Kristus Yesus olo bqajqa batiamqa a na wau di kobotqas. <sup>7</sup> Ningi ijo are miligiq di unub deqa e kere ningi qa are qaleqnum. E tonto talq endi sqai kiyo e walwelosiy Yesus aqa anjam bole singilatoqnsiy mare mare laqnqai kiyo di unqum. Qotei a e qa are boleiyosiq wau ebej deqa ningi kalil e beterbosib e ti koba na Qotei aqa wau ojeqnum. <sup>8</sup> Kristus Yesus a na iga tulan qalaqalaigeqnu. Aqa kumbra dena ijo are tigeltetbej deqa e ningi kalil olo nungwajqa are koba unu. Di Qotei a segi qalie.

<sup>9</sup> E bati gaigai ningi qa endegsi Qotei pailyeqnum, “O Abu, ni na Filipai Kristen nanngi aqaryainjrimqa nanngi qalaqalaiyo kumbra nanngo are miligiq di tulan singilatosib dauryqab. Osib powo koba ti areqalo bole ti sqab.” <sup>10</sup> O ijo was, ningi kumbra kalil geregere tenemosib kumbra bole segi yoqniy. Ningi degyqab di mondon Kristus a olo bosim tamo ungasari nanngi peginjrqa batiamqa ningi une saiqoji sqab. <sup>11</sup> Kumbra bole kalil Yesus Kristus a segi na babteqnu qaji di nungoq di tulan kobaoqnmqa Qotei aqa ñam goge oqoqnas. Utru deqa e ningi qa Qotei pailyeqnum.

### *Pol a tonto talq di unu*

<sup>12</sup> O ijo was, ningi endegsib qalieoiy, jeu tamo nanngi na e tonto talq endi waibeb unum. Ariya nanngi Yesus aqa anjam bole getentosai. Anjam bole di olo tulan singilaeqnu. <sup>13</sup> Tamo kalil nanngi qalie, e Kristus Yesus aqa wau ojoqnem deqa jeu tamo nanngi na e tonto talq endi waibeb unum. Tonto tal taqato tamo nanngi dego qalie. <sup>14</sup> E tonto talq endi unum deqa Kristen was gargekoba nanngi Tamo Koba a qa nanngo areqalo singilatoqnsib aqa anjam palontqajqa ulaosaieqnum.

<sup>15-17</sup> Bole, tamo qudei na ijo ñam tentib aguq aiqajqa deqa are qaloqnsib nanngo are uge na Kristus aqa anjam mare mare laqnub. Nanngi nanngo segi ñam soqtqajqa are qaloqnsib Kristus aqa anjam mare mare laqnub. Nanngi tamo aqaryainjrqaqajqa deqa are qalosaieqnum. E tonto talq endi soqnit nanngi ijo are ugetetbqajqa deqa are qaloqnsib Kristus aqa anjam mare mare laqnub. Ariya tamo qudei nanngi are bole na Kristus aqa anjam mare mare laqnub. Tamo di nanngi qalie, e Yesus aqa anjam bole singilatqajqa waueqnamqa jeu tamo nanngi na e tonto talq endi waibeb unum. Deqa nanngi e tulan qalaqalaiboqnsib Kristus aqa anjam mare mare laqnub. <sup>18</sup> Deqa unqum. Tamo nanngi are bole na Kristus aqa anjam mare mare laqnub kiyo tamo nanngi are uge na Kristus aqa anjam mare mare laqnub kiyo di kere. Nanngi kalil koba na Kristus aqa anjam mare mare laqnub deqa e tulan areboleboleibeqnu.

*Pol a are qalej, “E mandamq endi sosiy Filipai Kristen nanngi aqaryainjroqnaqai”*

<sup>19</sup> Deqa ijo was, e tulan areboleboleibim sqai. Di kiyaaqa? E qalieonum, Qotei a nungo pailyo na ti Yesus Kristus aqa Mondor na ti e aqaryaibosim tonto talq endena oqeq atim e bole sqai. <sup>20</sup> Deqa ijo are koba endegsi unu. Wau kalil Qotei na ebej qaji di e geregere ojoqnqai. Yim deqa e jemaibqasai. Bini bati endeqa ti bunuq qa ti e singila na tigeloqnsiy ijo jejamu Kristus torei yekritosiy aqa ñam soqtoqnqai. Agi e kumbra degyeqnum. Deqa e moiqai kiyo e sqai kiyo di unqum. E ijo kumbra kalil qa Kristus aqa ñam soqtoqnqai. <sup>21</sup> Ijo are koba endegsi unu. E sqai di e Kristus ombla sqai. Ariya e moiqai di e olo ingi tulan boledamu oqai. <sup>22</sup> E mandamq endi sosiyqa e tamo unqasari gargekoba nangi aqaryainjroqnqai. E gam kiye dauryqai di e qaliesai. <sup>23</sup> E areqalo aiyeltejunum. Ijo areqalo bei agiende. E lan qureq oqsiy Kristus ombla sqai. E degyqai di tulan bolequja. <sup>24</sup> Ariya e mandamq endi sosiy ningi aqaryaingoqnqai di dego bolequja. <sup>25</sup> Deqa e are qalonum, e mandamq endi sqai. E qalieonum, e urur moiqasai. E mati sosiy ningi koba na Yesus aqa wau ojoqnqai. Yim wau dena ningi Yesus qa nungo areqalo geregere singilatoqnsib areboleboleingim sqab. <sup>26</sup> Deqa ijo was ningi quiy. E olo nungoq bosiy ningitqa bati deqa ningi e qa tulan areboleboleingim Kristus Yesus aqa ñam soqtoqnsib sqab.

### *Ningi Kristus aqa ñam qa jaqatin oqnqab*

<sup>27</sup> Ijo anjam kobaquja bei agiende. Ningi Kristus aqa anjam bole geregere dauryoqniy. Ningi degyqab di e anjam endegsi quqwai, “Bole, Filipai Kristen nangi are qujaitoqnsib waukobaecnub. Di kiyaaqa? Tamo unqasari nangi Yesus aqa anjam bole nango areqaloq di singilatqajqa deqa.” O ijo was, e olo nungoq bosiy nunqwai kiyo e tonto talq endi sqai kiyo di unqum. <sup>28</sup> E qalieqai, ningi nungo jeu tamo nangi qa ulaosaieqnub. Nungo kumbra dena jeu tamo nango are qametnjreqnaqa nangi endegsi poinjreqnu, “Bole, iga padalqom.” Ariya ijo was, ningi padalqasai. Qotei na ningi elenam ningi so bole gaigai sqab. <sup>29</sup> Ningi quiy. Qotei na ningi giltngej. Di kiyaaqa? Ningi Kristus qa nungo areqalo singilatqajqa deqa. Deqa segi sai. Ningi aqa ñam qa jaqatin oqajqa deqa ti ningi giltngej. <sup>30</sup> Nami e jeu tamo nangi ti Qotei aqa anjam na qoteqnam ningi e nubonqeb. Agi bini e jeu tamo nangi ti qoteqnam ningi deqa queqnub. Ningi dego e beterbosib jeu tamo nangi ti qoteqnum. Dena ningi jaqatin eqnub.

## 2

### *Ningi kalil are qujaitosib qalaqalaiyo kumbra dauryiy*

<sup>1</sup> O ijo was, Kristus a gaigai nungo are singilatetngoqnsiqa ningi qalaqalaingoqnsiqa nungo are latetngeqnu. Qotei aqa Mondor a nungoq di beterejunu. Ningi nungo Kristen was nangi qa are boleingeqnaqa nangi qa duleqnub. <sup>2</sup> E deqa ningi qa areboleboleibeqnu. Ariya ningi olo kumbra qudei dego yoqniqqa dena e tulan areboleboleiboqnqas. Kumbra agiende. Ningi kalil are qujaitosib qalaqalaiyo kumbra dauryosib soqniy. Sosib ningi areqalo qujai na Qotei aqa wau yoqniy. <sup>3</sup> Ningi nungo segi jejamu qa are qalaib. Ningi nungo segi ñam soqtoqnaib. Ningi nungo segi ñam aguq atoqnsib olo nungo Kristen was nango ñam soqtetnjroqniy. <sup>4</sup> Ningi nungo segi ingi ingi qa are qaloqnsib gereiyonaib. Ningi nungo Kristen was nangi qa are qaloqnsib nango ingi ingi dego gereiyetnjroqniy.

### *Yesus a aqa segi ñam aguq atej deqa Qotei na a olo ñam kobaquja yej*

<sup>5</sup> Ningi Kristus Yesus aqa areqalo ojsib dauryoqniy. <sup>6</sup> Yesus a segi Qotei sosiqa ariya a deqa are qalosaiqnaj. <sup>7</sup> A aqa ñam kobaquja di ojqa uratosiqa a tamo bulyosiqa a kangal tamo lanaj bul soqnej. <sup>8</sup> Deqa tamo kalil nangi a unoqneb di a mandam tamo soqnej. Sosiqa aqa segi ñam aguq atsiqa Qotei aqa anjam dauryosiq moiyej. Od, a namburbasq di moiyej. <sup>9</sup> Onaqa Qotei na a lan qureq osi oqsiqa ñam kobaquja yej. Deqa bini aqa ñam

dena ñam kalil tulan bunjrejunu. <sup>10</sup> Qotei na ñam di Yesus yej deqa mondon lan angro kalil nanği ti tamo kalil nanği ti Yesus aqa areq di singa pulutqab. Od, ingi ingi kalil lan ti mandam ti mandam sorgom ti dia unub qaji nanği Yesus aqa areq di singa pulutqab. <sup>11</sup> Osib nanęo medabu qujaitoqnsib maroqnaqab, “Yesus Kristus a segi Tamo Koba.” Yim kumbra dena Abu Qotei aqa ñam tulan goge oqoqnaqas.

*Ninği suwan qa kumbra tamo unęasari nanği osornjroqniy*

<sup>12</sup> O ijo was bole, e qalieonum, ninği gaigai ijo anjam dauryeqnub. Ariya ninği olo singila na dauryoqniy. E ninği koba na sqai bati deqa segi sai. Bini e isaq endi soqnit ninği ijo anjam dauryqa urataib. Ninği ijo anjam olo singila na dauryoqniy. Qotei a ninği padalo sawaq na elenęej deqa ninği ulaoqnsib lan qureq oqwjajqa singilaoqniy. <sup>13</sup> E qalieonum, Qotei a nunęo are miligiq di waueqnu deqa ninği kumbra a tulan areareteqnu qaji di yeqnu. Ninği kumbra di yqajqa are koba sonaqa agi yeqnu.

<sup>14</sup> Ariya ninği ñirinęoqnsib anjam na qotoqnaib. Kumbra kalil ninği yeqnu qaji di ninği lawo na yoqniy. <sup>15-16</sup> Ninği degyqab di ninği Qotei aqa angro tintin une saiqoqi sqab. Sosib ninği ñambile gaigai sqajqa anjam ojoqnsib mandam qaji tamo unęasari nanęo ambleq di laqnsib suwan qa kumbra nanği osornjroqnaqab. Tamo unęasari nanği di kumbra bole dauryqa uratoqnsib kumbra uge uge yeqnu. Deqa mondon Kristus a olo bosim nanęo une deqa nanği peginjraqas. Yim bati deqa e nunęo kumbra bole kalil qa tulan areboleboleibqas. Areboleboleibim qalieqai, wau kalil e nunęo ambleq di yoqnem qaji di e lanęa yosaiqnem.

<sup>17</sup> O ijo was, nunęo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di Qotei atraiyo ingi bul. Jeu tamo nanği na e lubib moiqai kiyo? Moisiy nunęo areqalo de ti ijo lenę wain bul aiqas qaji de ti turtosiy Qotei atraiyobulqai. E moiqai di unęum. Bini e ninği ti koba na areboleboleigwas. <sup>18</sup> Ninği dego e ti koba na areboleboleigwas.

*Pol na Timoti qarinyim a Filipai Kristen nanęoq gilqa marej*

<sup>19</sup> Tamo Koba Yesus na e odbimqa sokiñala e Timoti qarinyit a nunęoq gilqas. Gilsim olo puluosim ijoq bosim nunęo kumbra kalil qa e saibqas. Yim e qusiy are singilatqai. <sup>20</sup> Timoti a gaigai ninği qa are qaloqnsiq deqa a na ninği aqaryaingwjajqa gam ñameqnu. Tamo deqaji bei endi sosai. Aqo Timoti wo segi ninği qa are qaleqnum. <sup>21</sup> Tamo kalil nanği nanęo segi jejamu qa are koba qaleqnu. Nanği Yesus Kristus aqa wau qa are qalosaieqnu. <sup>22</sup> Timoti aqa kumbra tulan boledamu di ninği qalie. A na e wauetboqnsiqa Yesus aqa anjam bole mare mare laqnu. Angro nanği na nanęo abu nanği wauetnjreqnu dego kere Timoti na e wauetbeqnu. <sup>23</sup> Deqa e kiñala tariņosiy kumbra kiye jeu tamo nanği na e ebqab di qalieosiy Timoti qarinyit a nunęoq boqujatosim saingwas. <sup>24</sup> E endegsi qalieonum, Tamo Koba a na e gam waqtetbimqa sokiñala e segi dego nunęoq bosiy nunęwai.

*Pol a Epafroditus qarinyqa marej*

<sup>25</sup> E endegsi are qalonum, e Epafroditus dego qarinyit a nunęoq gilqas. A gago Kristen was bole. A e ombla wau qujai. Aqo ombla qatqarosim jeu tamo nanği ti qoteqnum. Ninği nami a qarinyonab ijoq bosiq aqaryaiboqnej. <sup>26</sup> Bini a ninği nunęwjajqa are koba unu. A qalie, a qure endia maiyonaqa ninği deqa qusibqa a qa are gulbeinęej. <sup>27</sup> A makobaiyonaq moiqa jojomonaqa Qotei na a boletosiqa a qa dulej. A qa segi dulosai. Qotei a e qa dego dulej. Di kiyaaqa? E are tulan gulbekobaibaim deqa. <sup>28</sup> Deqa ijo was, e arebolebole na Epafroditus olo qarinyonum nunęoq gilqo. Di kiyaaqa? Ninği a unsib tulan areboleboleingwjajqa deqa. Yim e olo ninği qa are koba qalqasai. <sup>29</sup> Deqa Epafroditus a nunęoq bamqa ninği a qa tulan areboleboleingim Tamo Koba aqa ñam na gereiyoqniy. Ninği na tamo bole deqaji kalil nanęo ñam gaigai soqtetnjroqniy. <sup>30</sup> Epafroditus a aqa segi jejamu bole sqajqa deqa are qalosaieqnu. A Kristus aqa wau ojoqnsiq deqa a moiqa

jojomej. Bati deqa ningi na e aqaryaibqa keresai deqa ningi Epafroditus qarinyonab ijoq bosiq a kamba e aqaryaiboqnej.

### 3

#### *Tamo a Kristus qa aqa areqalo singilatqas di a tamo bole sqas*

<sup>1</sup> Ariya ijo was kalil, e ijo anjam getentqai. E anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Ningi Tamo Koba a qa tulan areboleboleingim soqniy. E anjam di olo nengrenyqa asgibosaieqnu. E are qalonum, anjam dena ningi aqaryaingwas.

<sup>2</sup> Ningi geregere nam atoqniy. Tamo qudei nangi baun juwan bul sosib kumbra uge uge yeqnub. Tamo deqaji nangi mulun aiqajqa tulan singilaeqnub. Nanjo mulun di bolesai. Di gisan mulun. <sup>3</sup> Ariya iga tamo deqaji sai. Iga mulun bole aiyo qaji. Iga Qotei aqa Mondor aqa singila na Qotei qa louoqnsimqa Kristus Yesus aqa nam soqteqnum. Iga qalie, jejamu qa kumbra na iga aqaryaigwa keresai bole sai. <sup>4</sup> E nami jejamu qa kumbra dauryqajqa tulan singilaoqnem. Tamo qudei nangi mareqnub, “Gago jejamu qa kumbra na iga aqaryaigwa kere.” O ijo was, e tamo nangi di tulan bunjrejunum. <sup>5</sup> Ijo jejamu qa kumbra agiende. E nambabonamqa bati 8 onaqa ijo ai abu nangi na e osib mulun waibeb. E Israel tamo. Ijo moma utru Benjamin. E Hibu anjam qalie bole. E dal anjam singila na dauryoqnem. Od, e Farisi nanjo kumbra na dal anjam dauryoqnem. <sup>6</sup> E Qotei aqa wau ojqajqa tulan singilaoqnem deqa e na Kristen nangi ugeugeinjroqnem. E dal anjam kalil dauryekitem deqa tamo kalil nangi na e nuboqnsib ijo une bei babtosaioqneb. <sup>7</sup> Deqa e are qaloqnem, “Ijo jejamu qa kumbra dena tamo kalil nanjo kumbra tulan bunyeqnu.” E degsi are qalsimqa ariya bunuqna e are bulyosim ijo jejamu qa kumbra kalil unem di kumbra bolesai. Degsi unsimqa e kumbra di uratosim olo Kristus aqa gam dauryoqnem. <sup>8</sup> Di segi sai. E mandam qa kumbra kalil dego uratekitem. Di kiyaga? E Kristus segi ojqajqa deqa. E ijo Tamo Koba Kristus Yesus qa bole qalieem. Kristus qa qalieqajqa kumbra di tulan bolequja e degsi unem. E poibej, mandam qa kumbra kalil di qalam jiri bul. Deqa bini e Kristus segi ojqajqa are koba unu. <sup>9</sup> E a segi beteryejunum. E dal anjam dauryqai gam dena e Qotei aqa namgalaq di tamo bole sqa keresai. Deqa e gam bei na tamo bole une saiqoji unum. Gam agiende. E Kristus qa ijo areqalo singilateqnum. Od, iga Kristus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai Qotei na iga mergwas, “Ningi ijo namgalaq di tamo bole une saiqoji unub.” <sup>10</sup> Deqa e Kristus qa qalieqajqa are koba unu. A subq na tigelosiq singila kobaquja ej. E singila deqa qalieqajqa are koba unu. A jaqatin osiq moiyej. Deqa e a beteryosiy a ombla jaqatin osiy moiyoqbulqajqa are koba unu. <sup>11</sup> E qalieonum, mondon e olo subq na tigelqai.

#### *Pol a Yesus aqa kumbra dauryqajqa singila na waueqnu*

<sup>12</sup> E Kristus Yesus aqa kumbra di torei dauryekritosai unum. E gaigai kumbra di ojqajqa singila na waueqnum. Nami Yesus na e ojsiq aqa segiq di atej deqa bini e kamba aqa kumbra ojqajqa singila na waueqnum. <sup>13</sup> O ijo was kalil, e Yesus aqa kumbra di torei ojekritosai unum. Ijo areqalo qujai agi merngwai. Jejamu qa kumbra kalil e nami dauryoqnem qaji di e uratekrosiy awai bole Qotei na mondon ebqas qaji di oqajqa singila na waueqnum. <sup>14</sup> Tamo nangi gurguroqnsib bubuneqnub di nangi awai oqajqa. Dego kere e awai oqa maroqnsim singila na urureqnum. Awai agiende. Kristus Yesus aqa wau na Qotei na e metbimqa e lan qureq oqsiy dia a ombla so bole gaigai sqai.

<sup>15</sup> E areqalo bole ti sosim anjam endi nengrenyonum. Ningi qudei Qotei aqa kumbra dauryqajqa singila ti unub deqa ningi dego areqalo bole ti soqniy. Ariya ningi qudei areqalo bei ejunub kiyo? Degam Qotei na nunjo areqalo di olo gereiyetngwas. <sup>16</sup> Kumbra bole bole iga ojeqnum qaji di iga singila na ojesqom. Iga uratqasai.

<sup>17</sup> O ijo was, ningi kalil gaigai ijo kumbra dauryoqniy. Osib tamo ungasari ijo kumbra dauryeqnub qaji nangi unjroqnsib nanjo kumbra dego dauryoqniy. <sup>18</sup> Kristus

a namburbasq di moiyej anjam di tamo gargekoba nanġi na jeuteqnu. E nanġi qa bati gargekoba ninġi saingeqnem. Deqa bini e akam ti olo ninġi saingeqnum. <sup>19</sup> Tamo nanġi di nanġo segi jejamu qa kumbra qa are qaloqnsib dauryeqnu. Nanġo kumbra di nanġi na gisaŋ qotei bul ateqnu. Nanġi bati gaigai mandam qa inġi inġi oqajqa are tulaŋ prugnreqnu. Osib jema kumbra yqajqa areboleboleinjreqnu. Deqa mondon nanġi namyuwoq di torei padalqab. <sup>20</sup> Ariya iga laŋ qure qaji tamo unġasari unum deqa mondon Tamo Koba Yesus Kristus a laŋ qureq na mandamq aisim iga elenqas. Deqa bini iga a qa tariñoqnsim unum. <sup>21</sup> Yesus a siŋgila koba ti unu deqa a na inġi inġi kalil elenqsim aqa segi sorgomq di atim sqas. Aqa siŋgila dena a na gago jejamu bulyetgimqa gago jejamu di Yesus aqa jejamu bulosim so bole gaigai sqas. Gago jejamu di agi bini gulbe ti jaqatin ti unu.

## 4

### *Ninġi Tamo Koba Yesus qa areboleboleinġoqneme*

<sup>1</sup> Deqa ijo was bole, ninġi Tamo Koba a beteryosib siŋgila na tigelesoqniy. Agi e nami ninġi degsi mernġem. E ninġi tulaŋ qalaqalaingeqnum deqa e ninġi qa are koba qaleqnum. Osim ninġi qa tulaŋ areboleboleibeqnu. Ninġi segi ijo awai bole bul. E awai di oqajqa waukobaeqnum.

<sup>2</sup> Ariya Yuodia Sintike wo, ninġi aiyel Tamo Koba a beteryejunub deqa ninġi aiyel ombla are qujaitosib geregere soqniy. <sup>3</sup> Tamo bei e ombla wauo qaji a dego Filipai di unu. E tamo di minjqai, “O was, ni na unja aiyel nanġi di aqaryainjime. Nanġi aiyel unja bole. Nanġi aiyel e ombla na Yesus aqa anjam mare mare laqnem. Tamo qudei nanġi Klemen a ti dego e koba na wauoqnem. Nanġo ñam Qotei a nambile qa buk miligiq di nengrenyej unub.”

<sup>4</sup> O ijo was, ninġi bati gaigai Tamo Koba a qa areboleboleinġoqneme. E olo mernġwai. Ninġi tulaŋ areboleboleinġoqneme.

<sup>5</sup> Ninġi lawo kumbra dauryoqniqbqa tamo kalil nanġi nunġo kumbra di unoqniqbqab. Sokiñala Tamo Koba a olo bqas. <sup>6</sup> Deqa ninġi inġi bei qa areqalo kobaiyaib. Ninġi gaigai nunġo gulbe kalil qa Qotei pailyoqnsib a binjiyoqnsib endegsib minjoqniy, “O Abu, ni na iga aqaryaigoqne.” <sup>7</sup> Ninġi degyoqniqbqa Qotei na ninġi are latetngwas. Osim a na nunġo are miligi ti nunġo areqalo ti taqatetngwas. Yimqa ninġi Kristus Yesus beteryosib are lawo sqab. Qotei aqa are lawo di tulaŋ bolequja. Are lawo di aqa utru iga geregere poigwa keresai.

<sup>8</sup> Ariya ijo was, e anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Ninġi kumbra bole ti kumbra tintin ti kumbra jiga saiqoji deqa ti kumbra Qotei a tulaŋ areareteqnu qaji deqa ti are qaloqnsib soqniy. Kumbra kalil tamo nanġi yeqnab iga unoqnsim binjiyeqnum qaji deqa ti are qaloqnsib soqniy. <sup>9</sup> Od, Qotei aqa anjam kalil e nami ninġi mernġeqnam quoqneb qaji di ninġi dauryosib soqniy. Ijo kumbra kalil e nami nunġo ambleq di yeqnam ninġi unoqneb qaji di dego ninġi dauryosib soqniy. Yimqa Qotei a ninġi ti sqas. Agi Qotei a are lawo qa utru.

### *Filipai Kristen nanġi na Pol aqaryaiyeb deqa a nanġi qa tulaŋ areboleboleiyej*

<sup>10</sup> O ijo was, ninġi bini e olo aqaryaiqbqajqa are qaleqnu deqa e Tamo Koba a qa tulaŋ areboleboleibeqnu. Bole, nami ninġi e qa are qaloqneb ariya bati di ninġi e aqaryaiqbqa gam saiqoji. <sup>11</sup> E inġi inġi qa truqueqnum e deqa are qalosaieqnum. Ninġi na e aqaryaiqbqajqa e deqa are qalsim anjam endi mernġosai. E are lawo sqajqa kumbra qalieonum deqa gulbe kiye ijoq di brantqas di unġum, e ulaqasai. <sup>12</sup> E inġi saiqoji sqai kiyo e inġi koba ti sqai kiyo di unġum, e are lawo sqai. E are lawo sqajqa kumbra qalieonum deqa e inġi kere sqas kiyo e mambqas kiyo e inġi koba ti sqai kiyo e inġi qa truquoqniqbqai kiyo di unġum, e are lawo sqai. Gulbe kiye ijoq di brantqas di unġum, e are lawo sqai. <sup>13</sup> Kristus a segi na e siŋgilatbeqnu deqa e kumbra kalil yqa kere.

<sup>14</sup> E gulbe ti sonamqa niŋgi e beterbosib silali qa aqaryaiboqneb di niŋgi keretoqneb. <sup>15</sup> O Filipai tamo uŋgasari, niŋgi qalie, e nami Yesus aqa anjam bole palontqajqa wau utru atsim Masedonia sawa uratosim walweleqnamqa niŋgi segi e qa are qaloqnsib silali qa aqaryaiboqneb. Kristen qudei naŋgi e silali qa aqaryaibosaiqneb. <sup>16</sup> Agi e Tesalonaika qureq di sonamqa niŋgi e silali qa aqaryaiboqneb. <sup>17</sup> Niŋgi olo e silali ebqajqa e deqa are qalosaieqnum. Niŋgi kumbra bole dauryibqa Qotei na kamba niŋgi awai bole eŋgwajqa e deqa are qaleqnum. <sup>18</sup> E silali iŋgi iŋgi kere unu. E iŋgi bei qa truquosai. Di kiyaga? Niŋgi na silali Epafroditus yeb a na osi bosiq ebej. Niŋgi silali qa e aqaryaibeb deqa niŋgi Qotei atraiyobuleb. Atraiyo iŋgi di quleq bole ti. Qotei a atraiyo iŋgi deqa tulaŋ areboleboleiyeqnu. <sup>19</sup> Qotei a Kristus Yesus aqa ñam na iŋgi tulaŋ bole bole iga egoqngas. Deqa niŋgi iŋgi bei qa truquoqnbqa a na eŋgoqnmqa niŋgi tulaŋ kere na sqab. <sup>20</sup> Qotei a gago Abu. A segi Qotei bole. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqngom. Bole.

*Pol a Filipai Kristen naŋgi kaiyeinjrej*

<sup>21</sup> Niŋgi Kristus Yesus aqa tamo uŋgasari unub. E na niŋgi kalil kaiyeiŋgonum. Kristen was e koba na endi unum qaji naŋgi na dego niŋgi kaiyeiŋgonub. <sup>22</sup> Qotei aqa tamo uŋgasari kalil naŋgi na niŋgi kaiyeiŋgonub. Kristen tamo uŋgasari Mandor Sisar aqa talq di waueqnu qaji naŋgi dego niŋgi kaiyeiŋgonub.

<sup>23</sup> Tamo Koba Yesus Kristus a niŋgi qa are boleiyosim nuŋgo qunuŋ geregere taqateme. Bole.

## KOLOSI

<sup>1</sup> E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej. <sup>2</sup> Aqo gago was Timoti wo anjam endi nenngrenyosim nunngoq qarinyonum. Ningi gago Kristen was bole. Ningi Qotei aqa segi tamo ungasari Kolosi qureq di unub qaji. Ningi Kristus qa nungo areqalo singilateqnum. Gago Abu Qotei a ningi qa are boleiyimqa ningi lawo na soqniy.

### *Kolosi Kristen nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilateb*

<sup>3</sup> Aqo Timoti wo gaigai ningi qa pailyoqnsimqa gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei binijeqnum. <sup>4</sup> Aqo aiyel ningi qa anjam bei endegsi quem. Ningi Kristus Yesus qa nungo areqalo singilatoqnsib Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi qalaqalainjreqnum. <sup>5-6</sup> Nami Yesus aqa anjam bole nunngoq bonaqa ningi queb. Qusibqa bini ingi bole bole Qotei na lan goge dia gereiyetngej qaji di ningi oqajqa tarijeqnum. Yesus aqa anjam bole di sawa sawa kalilq gileqnaqa tamo ungasari gargekoba nanngi quoqnsib nanngo areqaloq di singilatoqnsib kumbra bole bole yeqnum. Ningi dego kumbra bole bole yeqnum. Qotei a iga qa are boleiyej anjam bole di ningi qusib poinqonaqa bati deqa ningi kumbra bole yqajqa utru ateb. <sup>7</sup> Anjam di Epafras a ningi mernqonaq qusib poinqej. Epafras a iga ti Kristus aqa wau tamo bole unum. Iga Epafras tulan qalaqalaiyeqnum. A singila na ningi aqaryainqonsiqa Kristus aqa wau ojeqnu. <sup>8</sup> A ningi qa endegsi iga saigej, “Qotei aqa Mondor na Kolosi Kristen nanngi singilatnjreqnaqa nanngi qalaqalaiyo kumbra dauryeqnum.”

### *Pol a gaigai Kolosi Kristen nanngi qa Qotei pailyeqnu*

<sup>9</sup> Iga nami quem, ningi kumbra bole di yeqnum. Bati deqa iga ningi qa pailyaqna utru atem. Bini iga gaigai ningi qa pailyoqnsim unum. Iga endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Kolosi Kristen nanngi aqaryainjrimqa nanngi ino areqalo geregere poinjrqas. Amqa ino Mondor na nanngi powo koba enjroqnmqa nanngi ino anjam kalil bole qalieoqngab. <sup>10</sup> Osib nanngi kumbra kalil Tamo Koba a tulan areareteqnu qaji di yoqnsib walweloqngab. O Qotei, ni na nanngi aqaryainjroqnmqa nanngi wau bole bole yoqnsib ni qa geregere qalieoqngab nanngo qalie di tulan kobaoqngas. <sup>11</sup> Ni ino segi singila kobaquja na nanngi singilatnjroqnmqa nanngi gulbe kalil qoboioqngab. Osib lawo na sosib tulan areboleboleinjroqngas.” <sup>12</sup> O ijo was, iga degsim ningi qa Abu pailyeqnum. Deqa ningi a binijyoqnsib soqniy. A na ningi keretngej deqa ingi bole bole a nami lan goge dia gereiyetngej qaji di ningi mondon oqnsib oqab. Agi ningi ti Qotei aqa segi tamo ungasari kalil suwanqoq di unub qaji nanngi ti ingi di oqab. <sup>13</sup> Nami iga ambruq di soqnem. Ambru aqa singila dena iga taqatgesoqnej. Onaqa bunuqna Qotei na iga ambruq dena elenqosiqa aqa segi Niri qujai tulan qalaqalaiyeqnu qaji aqa sorgomq di iga atej unum. Deqa bini Yesus a gago Mandor Koba sosisq iga taqatgeqnu. <sup>14</sup> A na iga awaigosiqa gago une kobotetgej.

### *Pol a Yesus aqa kumbra ti wau ti deqa anjam saej*

<sup>15</sup> Yesus a segi Qotei. Gago namdamu na iga Qotei unqa keresai. Ingi ingi kalil Qotei na gereinjrej qaji di Yesus a segi utru. <sup>16</sup> Yesus aqa wau na Qotei na ingi ingi kalil lan ti mandam ti di unub qaji di gereinjrej. Ingi ingi kalil gago namdamu na uneqnum qaji ti gago namdamu na unqa keresai qaji ti di Yesus aqa wau na Qotei na gereinjrej. Lan goge qaji singila ti lan angro nanngi ti mandor kokba ti mondon nanngi ti kalil di Yesus aqa wau na Qotei na gereinjrej unub. Ingi ingi kalil di Yesus a segi utru. Di aqa segi ingi ingi. <sup>17</sup> Tulan nami ingi ingi kalil di brantosaisonaqa Yesus a soqnej. A na ingi ingi kalil di geregere taqateqnu deqa ingi ingi kalil degsi bole unub. <sup>18</sup> Yesus a Kristen tamo ungasari nanngo

gate. Nanġi aqa jejamu bul. A nanġo nambile qa utru. A tamo kalil nanġi qa namoosiq subq na tigelej deqa a segi qujai inġi inġi kalil nanġo gate. <sup>19</sup> Qotei aqa are koba endegsi unu. Aqa segi nambile ti kumbra ti kalil aqa Njiri Yesus aqaq di soqnim Qotei a segi Yesus aqaq di keretosim maqesqas. <sup>20</sup> Osim a Yesus aqa wau na inġi inġi kalil mandam ti lanġ ti di unub qaji nanġi tingitnjrimqa nanġi a ombla gegerere lawo na sqab. Aqa are koba degsi unu deqa a na Yesus qarinyonaqa a namburbasq di moinaqa aqa len aiyej qaji dena a jeu kobotosiqa iga olo elenġej.

<sup>21</sup> Nami ninġi Yesus qa isaq di soqneb. Ninġi nunġo segi areqalo na laqnsibqa Qotei ti jeu atoqnsib kumbra uge uge yoqneb. <sup>22</sup> Ariya bunuqna Yesus a namburbasq di moiyej aqa kumbra dena Qotei na jeu kobotosiqa ninġi olo elenġej. A degyej. Di kiyaaqa? A na ninġi metnġim ninġi aqa areq bosib aqa segi kumbra boleq di sosib aqa nambgalaq di tamo bole une saiqoji sqajqa deqa. <sup>23</sup> Deqa ijo was kalil, une bei na ninġi titnġwa laqnimqa Yesus aqa anjam bole ninġi queb qaji di nunġo areqaloq di olo sinġilatoqniy. Di urataib. Ninġi inġi bole bole Qotei a nami ninġi enġwa marej qaji di oqajqa tariñoqniy. Osib sinġila na tigelesoqniy. E Pol. E Qotei aqa wau tamo. E na Yesus aqa anjam bole di tamo unġasari kalil mandamq endi unub qaji nanġi minjre minjre laqnum.

### *Pol a Kolosi Kristen nanġi aqaryainjrqa marsiq jaqatin koba eqnu*

<sup>24</sup> Kristus aqa tamo unġasari nanġi aqa segi jejamu bul. A na nanġi aqaryainjrqa marsiq jaqatin koba ej. Aqa jaqatin di koboosaiunu deqa e dego nanġi qa ti ninġi qa ti osimqa ijo segi jejamuq di jaqatin koba eqnum. Ijo kumbra dena e na Kristus aqa jaqatin kereteqnum. E ijo jaqatin deqa tulan areboleboleibeqnu. <sup>25</sup> Qotei a segi na e giltbej deqa e Kristus aqa tamo unġasari nanġi qa waueqnum. Ijo wau agiende. E Qotei aqa anjam kalil mare mare laqnum. Di ninġi aqaryainġwajqa deqa. <sup>26</sup> Tulan nami Qotei aqa anjam di uliesoqnej. Deqa tamo unġasari kalil nanġi aqa anjam di qalieosaisoqneb. Uliesosiq bosu bosiq ariya bini Qotei na aqa anjam di olo boleq ateqnaqa aqa segi tamo unġasari nanġi quoqnsib poinjreqnu. <sup>27</sup> Qotei aqa segi areqalo na uli anjam di boleq atoqnsiqa iga osorgeqnu. Deqa iga endegsi poigeqnu, bole, Qotei na sawa bei bei qaji nanġi aqaryainjreqnu. Uli anjam di tulan bolequja. Aqa damu agiende. Kristus a nunġo ambleq di unu. Mondon a na ninġi elenġosim lanġ qureq joqsi oqimqa dia ninġi inġi tulan bole bole oqab. Ninġi inġi di oqajqa tariñoqnsib unub. <sup>28</sup> Iga na tamo unġasari kalil nanġi Kristus aqa anjam minjreqnum. Iga powo bole ti sosim anjam di sinġila na minjreqnum. Iga degyeqnum. Di kiyaaqa? Nanġi gago anjam di qusib Kristus aqa kumbra torei dauryekritosib soqniq iga na nanġi joqsim Qotei aqa areq di atqajqa deqa. <sup>29</sup> E deqa wau koba yeqnum. Kristus aqa sinġila kobaquja Qotei na ebej qaji dena e wau koba yoqnsim laqnum.

## 2

### *Ninġi gisanġ anjam dauryaib*

<sup>1</sup> O ijo was, ninġi endegsib qalieoiy. E ninġi qa ti Kristen tamo unġasari Laodisia qureq di unub qaji nanġi qa ti tamo unġasari kalil ijo ulatamu unosaieqnuq qaji nanġi qa ti wau koba yeqnum. <sup>2</sup> E ninġi kalil are sinġilatetnġitqa ninġi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsib are qujaitosib sqajqa deqa osim wau koba yeqnum. Ijo are koba endegsi unu. Ninġi powo bole osib Kristus qa nunġo areqalo torei sinġilaboletosib dena ninġi Qotei aqa uli anjam gegerere qalieqab. Kristus a segi uli anjam di aqa utru. <sup>3</sup> Qalie ti powo ti kalil aqaq di uliejunu.

<sup>4</sup> E ninġi anjam degsi mernġonum. Di kiyaaqa? Tamo bei na bosim ninġi gisanġosim walawala anjam bei mernġimqa ninġi qusib dauryaib deqa. <sup>5</sup> E bini ninġi koba na sosai. E isaq endi unum. Ariya ninġi ijo are miligiq di unub deqa e ninġi ti sobulejunum.



E qalieonum, ningi wau bole yoqnsib nungo areqalo Kristus qa geregere singilatoqnsib unub. Deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqnu.

*Iga Kristus taqyosim nambile bole oqom*

<sup>6</sup> Ningi nami Tamo Koba Kristus Yesus osib nungo areq di ateb deqa ningi aqa kumbra na walweloqniy. <sup>7</sup> Mandam na nam jirim ojesonaqa nam a singila na tigelejunu dego kere ningi Yesus osib nungo are miligiq di singilatosib aqa kumbra dauryoqniy. Yesus aqa anjam bole iga na merngoqnem qaji di ningi bati gaigai nungo areqaloq di singilatosib soqniy. Osib ningi gaigai Qotei binjiyoqniy.

<sup>8</sup> O was ningi geregere nam atoqniy. Tamo qudei na bosib ningi nanjo anjam dauryqajqa walawalaingwab. Nanji nanjo segi powo na ti gisan anjam na ti ningi walawalaingwab. Deqa ningi nanjo anjam di dauryaib. Tamo nanji di nanjo moma nanjo anjam dauryeqnub. Osib mondor uge uge lan ti mandam ti taqatejunub qaji nanjo anjam dego dauryeqnub. Nanji Kristus aqa anjam dauryosaieqnub.

<sup>9</sup> Ningi qalie, Kristus a tamo bulyosiq gago ambleq di soqnej. Qotei aqa segi nambile ti kumbra ti kalil Kristus aqaq di keretosiq maqejunu. <sup>10</sup> Ingi ingi kalil singila ti unub qaji nanjo gate koba agi Kristus. Ningi Kristus aqa segi tamo ungasari unub deqa Qotei na ningi nambile engej. Nambile di nungoq di tulan keretosiq maqejunu. <sup>11</sup> Ningi Kristus taqyejunub deqa ningi mulun bole aiyejunub. Di jejamu qaji mulun sai. Ningi Kristus aqa kumbra na nungo areqalo namij kalil urateb. Kumbra di mulun bole aqa utru. <sup>12</sup> Ningi yanso eb bati deqa ningi Kristus beteryosib a ti moiyoqneleb. Onaqa Qotei na ningi Kristus ombla subq atobulej. Qotei na Kristus olo subq na tigeltej bati deqa a na ningi Kristus ombla subq na tigeltngobulej. Di kiyaaqa? Ningi Kristus qa nungo areqalo singilateb deqa. <sup>13</sup> Nami ningi une yoqnsib laqnsib nungo areqalo namij dauryoqneb. Dena ningi morenesobuleb. Onaqa Qotei na ningi olo Kristus koba na nambile enjsiqa nungo une kalil kobotetngej. <sup>14</sup> Nami dal anjam a gago une kalil boleq atsiq iga jeutgej deqa iga dal anjam aqa sorgomq di soqnem. Sonamqa Qotei na olo dal anjam mutu kalil di taqal waiyosiq dal anjam aqa singila kobotosiqa Kristus aqa namburbasq di qamej. <sup>15</sup> Kumbra dena Qotei na mondor uge uge nanji ti nanjo gate kokba ti kalil nanjo singila kobotetnjrej. Osiqa qoto singilaosiqa nanji kalil tulan bunjrej. Kristus a namburbasq di moiyej wau dena Qotei a qoto singilaonaq tamo ungasari kalil nanji unekriteb.

*Ningi Kristus koba na morenjobuleb deqa ningi dal anjam aqa sorgomq di sosai*

<sup>16</sup> Deqa tamo bei na nungo jejamuq di anjam qametngosim endegsi merngaig, “Ningi ingi uyo ti ya uyo ti yori bati ti bai qala bunuj ti getentoqniy.” <sup>17</sup> O ijo was, kumbra deqaji sen qunun bul damu saiqoji. Kumbra dena ingi bole bole mondon brantqas qaji di iga lana suwi osorgeqnu. Ariya Kristus a segi ingi bole bole deqa utru. <sup>18</sup> Tamo qudei na ningi endegsib merngwab, “Ningi nungo segi nam aguq atoqnsib olo lan angro nanji qa louoqniy. Iga neiobilqei na kumbra di unem deqa ningi degyiy.” O ijo was, ningi tamo di nanjo anjam quetnjraib. Tamo deqaji nanji nanjo segi areqalo namij dauryeqnub. Osib mareqnub, “Iga powo bole ti unum.” <sup>19</sup> Tamo deqaji nanji Kristus beteryosaieqnub. Kristus a gago gate. Iga aqa jejamu qujai. Iga aqa singa ti ban ti bul. A na iga singilatgeqnu deqa iga kalil jejamu qujaiq di turtobuloqnsim Qotei aqa wau na boleqnsim singilaeqnum.

<sup>20</sup> Ningi Kristus koba na morenjobuleb deqa ningi mondor uge uge lan ti mandam ti taqatejunub qaji nanjo sorgomq di sosai. Deqa kiyaaqa ningi olo mandam tamo nanjo kumbra dauryeqnub? Kiyaaqa ningi nanjo dal anjam dego dauryeqnub? <sup>21</sup> Nanjo dal anjam agiende, “Ni ingi di ojaim. Ni ingi di uyaim. Ingi di ino jejamuq di betermiq.” O ijo was, ningi kiyaaqa dal anjam di dauryeqnub? <sup>22</sup> Dal anjam di jejamu qa ingi ingi qa anjam. Iga jejamu qa ingi ingi qa are qaloqnqom di iga padalqom. Ingi ingi di urur koboqab. Dal anjam deqaji mandam tamo nanji na babteqnub. <sup>23</sup> Bole, iga

endegsi unobuleqnum. Dal anjam dena tamo qudei nanjo are tigeltetnjreqnaqa nanji louoqnsib nanjo segi ñam aguq atoqnsib nanjo jejamu qaloqnsib sinjilateqnum. Deqa nanji are qaleqnum, dal anjam dena powo bole babteqnu. Di sai. Ningi quiy. Dal anjam dena iga aqaryaigwa keresai. Iga dal anjam di dauryqom dena iga gago segi areqalo namij uratqa keresai bole sai.

### 3

#### *Kristus a gago ñambile qa utru*

<sup>1-2</sup> O ijo was, Qotei a ningi Kristus ombla subq na tigeltngobulej deqa ningi lan goge qaji ingi ingi oqajqa wauoqniy. Kristus a lan goge oqsiq Qotei aqa ban woq di awejunu deqa ningi gaigai lan goge qaji ingi ingi oqajqa are qaloqniy. Ningi mandam qaji ingi ingi qa are koba qaloqnaib. <sup>3</sup> Ningi moreñobulosib olo ñambile eb. Nunjo ñambile di agi Kristus aqag di uliesonaqa ningi Qotei beteryejunub. <sup>4</sup> Kristus a nunjo ñambile qa utru. Mondon a boleq dimqa ningi dego a koba na Qotei aqa rian ti wala ti boleq dqab.

#### *Ningi kumbra uge kalil uratekritiy*

<sup>5</sup> Deqa ningi mandam qaji kumbra kalil nunjo are miligiq di unu qaji di moiyyotiy. Mandam qaji kumbra agi ubtosiy merngwai. Sambala kumbra ti, kumbra jiga ti, kumbra uge uge yqajqa are prungoqa, mandam qa ingi ingi qa maulngoqa di kalil moiyyotiy. Mamaul kumbra di gisan qotei qa louo bul. <sup>6</sup> Tamo nanji kumbra deqaji yeqnub qaji nanji mondon Qotei na awai uge enjrsim nanji qa minjin oqetqas. Tamo nanji di Qotei aqa anjam gotranjo qaji tamo. <sup>7</sup> O ijo was, nami ningi dego tamo deqaji nanji koba na laqnsibqa kumbra di yoqneb.

<sup>8</sup> Ariya bini ningi kumbra kalil di uratekritiy. Nirin ti minjin ti are uge ti yomu anjam ti anjam jiga ti di kalil uratekritiy. <sup>9</sup> Ningi nunjo areqalo namij aqa kumbra uge kalil qoreiyeb deqa ningi olo nunjo Kristen was nanji gisan anjam minjroqnaib. <sup>10</sup> Ningi so bunujq di unub. Qotei a segi na nunjo so bunuj di gereiyetnej. Osiqa a na gaigai ningi powo bole engeqnu. A na ningi a bul sqa marsiqa nunjo so bunuj di gereiyetnej. <sup>11</sup> Iga so bunujq di unum deqa iga kalil kerekere unum. Deqa iga endegsi marqasai, “E Grik qaji” o “E Juda qaji” o “E mulun aiyu qaji” o “E mulun aiyosai qaji” o “E yanun tamo” o “E yamban tamo” o “E kanjal tamo” o “E kanjal tamo sai.” Iga degsi marqasai. Di kiyaga? Kristus a gago kalil qa Tamo Koba. A segi qujai na iga keretgejunu.

#### *Ningi nunjo Kristen was nanji qa duloqniy*

<sup>12</sup> Qotei a ningi aqa segi qa marsiq giltnej deqa a na ningi tulan qalaqalaingeqnu. Deqa ningi kumbra endegyoqniy. Ningi nunjo Kristen was nanji qa duloqnsib kumbra bole bole enjroqniy. Osib ningi nunjo segi ñam aguq atoqnsib tamo nanji lawo na gereinjroqniy. Tamo qudei na ningi une bei engibqa ningi kamba olo nanji qa urur minjin oqaiq. <sup>13</sup> Kristen tamo bei na ningi gulbe engimqa ungun gulbe di qoboiyosib aqa une kobotetiy. Ningi degiy. Di kiyaga? Tamo Koba a na nunjo une kobotetnej deqa. <sup>14</sup> Ningi qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Qalaqalaiyo kumbra na kumbra kalil tulan bunjreqnu. Deqa ningi kalil koba na areqalo qujaitosib nunjo Kristen was nanji qalaqalainjroqniy. <sup>15</sup> Kristus a na iga lawo kumbra egeqnu deqa kumbra dena nunjo are miligi taqatesoqneme. Qotei na ningi metnej deqa ningi jejamu qujai bul sosib Qotei binjyoqniy. <sup>16</sup> Osib ningi Kristus aqa anjam nunjo are miligiq di sinjilatib soqnem. Soqnim ningi na nunjo Kristen was nanji areqalo bole ti powo ti osornjroqniy. Ningi nunjo are miligiq di Qotei binjyoqnsib a qa louoqniy. Lou qudei nengrenq di unu qaji dena ti lou qudei Qotei aqa Mondon na nunjo are miligiq di tigeltetqnu qaji dena ti ningi Qotei qa louoqniy. <sup>17</sup> Nunjo anjam maro na ti nunjo wau na ti nunjo kumbra kalil na ti ningi Tamo Koba Yesus aqa ñam soqtoqniy. Osib ningi aqa ñam na Abu Qotei binjyoqniy.

*Pol a tamo ti unḡa ti anḡro ti nanḡi anjam minjrej*

<sup>18</sup> O unḡasari, ninḡi nunḡo tamo nanḡo sorgomḡ di soḡniy. Ninḡi deḡyqab di Tamo Koba a ninḡi qa tulaḡ areboleboleiyqas. <sup>19</sup> O tamo, ninḡi nunḡo ḡauḡ nanḡi tulaḡ qalaqalainjroḡniy. Ninḡi nanḡo are ugetetnjraib.

<sup>20</sup> O anḡro, ninḡi gaigai nunḡo ai abu nanḡo anjam dauryoḡniy. Ninḡi deḡyqab di Tamo Koba a ninḡi qa tulaḡ areboleboleiyqas. <sup>21</sup> O abu, ninḡi na nunḡo anḡro nanḡo are ugetetnjraib. Ninḡi nanḡo are ugetetnjrqab di nanḡi are gulbeinjrḡas. Osim nanḡi wau bole yqajqa asginjrḡas.

*Pol a kanḡal tamo nanḡo wau qa gate nanḡi ti anjam minjrej*

<sup>22</sup> O kanḡal tamo, ninḡi gaigai nunḡo wau qa gate nanḡo anjam dauryoḡniy. Ninḡi gisaḡ na nanḡo ḡamdamuḡ di laḡa wau bole yobulaib. Ninḡi Tamo Koba a qa ulaosib gaigai are bole na nunḡo wau qa gate nanḡi qa wau bole yoḡniy. <sup>23</sup> Wau kalil ninḡi nanḡi qa yeḡnub qaji di ninḡi siḡgila na yoḡniy. Ninḡi mandam tamo nanḡi qa wauosaieḡnub. Ninḡi Tamo Koba a qa waueḡnub. <sup>24</sup> Ninḡi qalie, mondoḡ Tamo Koba a na ninḡi awai boledamu enḡwas. Awai di a nami aqa segi tamo unḡasari nanḡi enjrḡa marej. Ninḡi are qaliy. Ninḡi Tamo Koba Kristus aqa kanḡal tamo unub. A segi nunḡo Wau qa Gate. <sup>25</sup> Tamo unḡasari une ateqnub qaji nanḡi Qotei na kamba awai uḡe enjrḡas. Aqa ḡamgalaḡ di tamo unḡasari kalil nanḡi kerekere unub deḡa a kumbra qujai na nanḡi peginjrḡas.

## 4

<sup>1</sup> O wau qa gate, ninḡi nunḡo kanḡal tamo nanḡi kumbra bole enjroḡniy. Ninḡi qalie, nunḡo Gate deḡo unu. Agi a laḡ qureḡ di unu.

*Ninḡi gaigai siḡgila na Qotei pailyoḡniy*

<sup>2</sup> Ariya ijo was, ninḡi gaigai siḡgila na Qotei pailyoḡniy. Ninḡi aḡarataib. Ninḡi pailyoḡnsib areqalo bole ti sosib Qotei binjiyoḡniy. <sup>3</sup> Ninḡi iga qa deḡo Qotei pailyoḡniy. Ninḡi endegsib pailyoḡniy, “O Abu, ni na Pol aqa wau qujai nanḡi ti gam waḡtetnjroḡnimqa nanḡi medabu waḡtoḡnsib Kristus aqa anjam nami uliesoḡnej qaji di mare mare laḡnqab.” O ijo was ninḡi quiy. Jeu tamo nanḡi Kristus aqa anjam di dauryqa asginjreḡnu deḡa nanḡi e ojsib tonto talḡ endi waibeb unum. <sup>4</sup> Deḡa ninḡi e qa endegsib pailyoḡniy, “O Abu, ni na Pol aqa medabu siḡgilatetimqa a ino areqalo dauryoḡnsim Kristus aqa anjam geregere palontoḡnqas.”

<sup>5</sup> O ijo was, ninḡi areqalo bole dauryoḡnsib tamo unḡasari Yesus qaliesai qaji nanḡo ambleḡ di kumbra bole bole yoḡniy. Bati soḡnim ninḡi Kristus aqa kumbra nanḡi osornjroḡniy. <sup>6</sup> Ninḡi tamo unḡasari nanḡo are boletetnjrqab oḡnsib anjam bole segi gaigai minjroḡniy. Tamo qudei na ninḡi anjam bei nenemḡibqa ninḡi kamba anjam kiyersib minjrḡa oḡnsib geregere are qaloḡnsib minjroḡniy.

*Pol a Tikikus Onesimus wo qarinyḡnaḡ nanḡi Kolosi Kristen nanḡoḡ gileb*

<sup>7</sup> E na Tikikus qarinyonum nunḡoḡ bḡo. A ijo wau kalil qa ninḡi saiḡwas. Tikikus a gago wau qujai. A gago Kristen was bole. A Tamo Koba aqa wau tamo bolequja. <sup>8</sup> E na a qarinyonum nunḡoḡ bḡo. Iga kiyersim unum di a na ninḡi saiḡgim qusib dena nunḡo are siḡgilatqab. <sup>9</sup> E na Onesimus deḡo qarinyonum a Tikikus ombla nunḡoḡ bonub. A deḡo gago Kristen was bole. A nunḡo leḡ qujai. Nanḡi aiyel nunḡoḡ bosib gago kumbra kalil qa ninḡi saiḡwab.

*Pol na Kolosi Kristen nanḡi kaiyeinḡrej*

<sup>10</sup> Aḡo Aristarkus wo ombla tonto talḡ endi waigeb unum. Aristarkus a na ninḡi kaiyeinḡwo. Mak a Barnabas aqa gagai. A deḡo ninḡi kaiyeinḡwo. Mak a nunḡoḡ bo degamqa ninḡi a osib geregereiyiy. Agi e nami a qa anjam nenḡrenḡosim nunḡoḡ qarinyem. <sup>11</sup> Jastus a deḡo ninḡi kaiyeinḡwo. Aqa ḡam bei Yesus. A Tamo Koba Yesus aqa

wa. Nanġi qalub Juda tamo. Juda tamo qudei nanġi e ombla Qotei aqa wau ojosaieqnu. Nanġi segi qalub e ombla Qotei aqa wau ojeqnum. Qotei na aqa segi tamo unġasari nanġi taqatnjrsim nanġo Mandor Koba sqas anjam di nanġi segi qalub e aqaryaiboqnsib mare mare laqnu. Juda tamo bei na degyosaieqnu.

<sup>12</sup> Epafra a dego niġi kaiyeiġwo. A nuġo leŋ qujai. A Kristus Yesus aqa wau tamo. A gaigai siġila na niġi qa endegsi pailyeqnu, “O Qotei, ni na Kolosi Kristen nanġi aqaryainjrimqa nanġi siġila na tigeloqnsib ino kumbra bole kalil keretoqnsib ino areqalo gegerere qalieqab.” Epafra a niġi qa degsi pailyeqnu. <sup>13</sup> O ijo was, e niġi endegsi meriġwai. Epafra a gaigai niġi qa are qaloqnsiq deqa a wau koba yeqnu. A niġi qa ti Laodisia Kristen nanġi qa ti Hierapolis Kristen nanġi qa ti are qaloqnsiq deqa wau koba yeqnu. <sup>14</sup> Ariya Luk a dego niġi kaiyeiġwo. A yu qanġra tamo. Iga a tulaŋ qalaqalaiyeqnum. Demas a dego niġi kaiyeiġwo.

<sup>15</sup> O was niġi ijo kaiye anjam endi osib Laodisia Kristen nanġi dego minjriy. Osib Kristen tamo unġasari Nimfa aqa talq di korooqnsib loueqnub qaji nanġi a ti ijo kaiye anjam endi osib nanġi minjriy. <sup>16</sup> Niġi ijo anjam kalil e neŋreŋyonum qaji endi sisiyosib koboamqa qarinyib Laodisia Kristen nanġoq gilimqa nanġi dego sisiyqab. E anjam bei dego nami neŋreŋyosim Laodisia Kristen nanġoq qarinyem. Ijo anjam di nanġi na kamba olo nuġoq qarinyib niġi sisiyoiy. <sup>17</sup> Ariya niġi na Arkipus endegsib minjiy, “Qotei a ni wau emej deqa wau di ni na gegerere taqatosim wauoqne.”

<sup>18</sup> E Pol. Ijo anjam bosiq endi koboqo. Deqa e ijo segi baŋ na kaiye anjam endi neŋreŋyosim nuġoq qarinyonum. E tonto talq endi unum deqa niġi e uratbaib. Niġi e qa are qaloqnsib soqniy. O ijo was, Qotei a niġi qa are boleiyeme. Bole.

## 1 TESALONAIKA

<sup>1</sup> Iga Pol na Sailas na Timoti na iga qalub anjam endi nenngrenyosim ninngi Tesalonaika qureq di loueqnub qaji nunngoq qarinyonum. Ninngi Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanngi aiyel beternjrejunub.

Qotei a ninngi qa are boleiyimqa ninngi lawo na soqniy.

*Tesalonaika Kristen nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilateb*

<sup>2</sup> Iga gaigai ninngi kalil qa pailyoqnsim Qotei binjiyeqnum. <sup>3</sup> Ninngi Yesus qa nunngo areqalo singilateq nub deqa ninngi kumbra bole bole yeq nub. Osib ninngi qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsib wau bole ojeq nub. Mondon gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo bqas. Ninngi a qa tariñoqnsib singila na tigelejunub. Iga nunngo kumbra deqa are qaloqnsim gago Abu Qotei binjiyeqnum. <sup>4</sup> O ijo was kalil, Qotei a ninngi aqa segi qa marsiq giltngrej deqa a na ninngi tulan qalaqalaingeqnu. Di iga qalieonum.

<sup>5</sup> Iga nami Yesus aqa anjam bole nunngoq osi bem. Iga lanja anjam maro na osi bosai. Iga singila ti Mondor Bole ti areqalo bole ti dena osi bem. Ninngi qalie, iga nunngo ambleq di sosim kumbra boledamu yoqnsim ninngi aqaryaingoqnem.

<sup>6</sup> Ninngi Qotei aqa anjam ojesoqneb deqa gulbe gargekoba nunngoq di brantoqnej. Bati deqa ninngi gago kumbra ti Tamo Koba aqa kumbra ti dauryoqneb. Ninngi uratosai oqneb. Mondor Bole na nunngo areqalo tigeltetngoj deqa ninngi tulan areboleboleingojnej. <sup>7-8</sup> Ninngi Tamo Koba aqa anjam palonteqnab anjam di giloqnsiq Masedonia sawa ti Akaia sawa ti dia brantoqnej. Deqa sawa dia tamo ungasari kalil Yesus qa nanngo areqalo singilateq nub qaji nanngi nunngo kumbra qa quoqnsib dauryeq nub. Sawa dia segi sai. Sawa sawa kalilq di dego ninngi Qotei qa nunngo areqalo singilateb deqa saoqnsib laq nab tamo ungasari nanngi quekriteq nub. Deqa unqum, iga aitentosisim nunngo kumbra deqa olo mare mare laqasai. <sup>9</sup> Iga nami nunngo ambleq di sonamqa bati deqa ninngi gago anjam dauryoqneb. Nunngo kumbra deqa sawa sawa kalilq di tamo ungasari nanngi saoqnsib laq nub. Ninngi are bulyosib gisan qotei nanngi torei uratnjrsib Qotei bole agi nambile gaigai unu qaji a areiyosib waueteq nub. <sup>10</sup> Osib ninngi Qotei aqa Niri a lan qureq na bqajqa deqa tariñoqnsib unub. Nunngo kumbra deqa dego sawa sawa kalilq di nanngi saoqnsib laq nub. Qotei aqa Niri di agi Yesus. A moinaqa Qotei na olo subq na tigeltej. A na iga padalo sawaq na elenej deqa mondon Qotei aqa minjin oqwa bati boqnimqa iga aqa minjin di turqasai. Iga so bole gaigai sqom.

## 2

*Pol a Tesalonaika Kristen nanngo ambleq di wau bole yoqnej*

<sup>1</sup> O ijo was ninngi segi qalie, iga nami nunngoq bosim nunngo ambleq di wauoqnem gago wau di lanja ulonjosai. <sup>2</sup> Ninngi qalie, iga nunngoq bosaisosisimqa iga Filipai qureq di Qotei aqa wau ojeqnam jeu tamo nanngi na iga jaqatin egoqnsib ugeugeigoqneb. Bunuqna iga nunngo qureq bonamqa dia dego jeu tamo nanngi na iga ugeugeigoqneb. Gago Qotei na gago are singilatetgej deqa iga jeu tamo nanngi qa ulaosai. Iga singila na tigeloqnsim Qotei aqa anjam bole ninngi merngoqnem. <sup>3</sup> Bati deqa iga ninngi endegsi merngoqnem, “Ninngi Yesus qa nunngo areqalo singilatiy.” Iga anjam uge bei ninngi merngosai oqnem. Iga nunngo ambleq di sosim kumbra jiga ti gisan kumbra ti yosai oqnem. <sup>4</sup> Qotei a segi gago kumbra tenemtoqnsiq une bei unosai oqnej deqa a na iga wau egsiq mergej, “Ninngi ijo anjam bole mare mare laqniy.” O ijo was, mandam tamo nanngi gago wau qa arearetnjroq nqajqa iga deqa are qalosai oqnem. Iga endegsi are qaloqnem, “Qotei a segi gago are miligi peleiyoqnsim gago wau qa arearetoq nqas.” <sup>5</sup> Ninngi qalie, iga walawala anjam bei ninngi merngosai oqnem. Osim nunngo inngi inngi qa maulgonaq lanja

gisar na anjam palontosaiognem. Qotei a segi gago kumbra qa qalie. <sup>6</sup> Iga wauognem di ningi na kiyo tamo qudei na kiyo gago ñam soqtetgwajqa deqa wauognem e? Sai. Iga deqa wauosaiognem. <sup>7</sup> Bole, iga Kristus aqa wau tamo bole unum deqa iga ningi endegsi merngwa kere, “Ningi silali ingi ingi qa aqaryaigoqniy.” Ariya iga degyosai. Iga nungo ambleq di angro kiñilala bul lawo na soqnm. Ai nanngi na nanngo angro mom nanngi munngum anainjreqnub dego kere iga nungo ai bul sosim ningi gereingognem. <sup>8</sup> Osim iga ningi tulan qalaqalaingoqnm. Deqa iga nungo silali ingi ingi yaingwajqa are qalosaioqnm. Iga Qotei aqa anjam bole ningi merngwajqa deqa are qaloqnm. Di segi sai. Iga gago segi ñambile dego uratosim ningi aqaryaingwajqa are qaloqnm. Di kiyaaqa? Ningi gago Kristen was bole unub deqa.

<sup>9</sup> O was ningi qalie, iga ningi koba na sosimqa Qotei aqa anjam bole merngoqnm bati deqa iga waukobaoqnm. Iga ningi gulbe engwa uratosim deqa gago segi ban na qanam ti qolo ti tulan singila na wauognem. Osim dena gago segi ingi ingi awaiyoqnsim uyoqnm. Ningi iga silali qa aqaryaigwajqa deqa merngosaiognem.

<sup>10</sup> Ningi Yesus qa nungo areqalo singilateqnu qaji iga na kumbra bole bole osorngoqnm. Iga kumbra uge bei osorngosaiognem. Iga Qotei aqa ñamgalaq di kumbra bole tintin nungo ambleq di yoqnm. Di ningi qalie. Qotei a dego qalie. <sup>11</sup> Abu nanngi na nanngo angro nanngi tingitnjroqnsib dalnjreqnub dego kere iga ningi tingitngoqnsim dalngoqnm. <sup>12</sup> Iga ningi degngoqnm. Di kiyaaqa? Ningi kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji di yoqnsib walweloqngajqa deqa. Qotei agi a na ningi endegsi metngej, “Ningi ijoq babqa e nungo Mandor Koba sosiy ningi taqatngitqa ningi lan qureq di so bole gaigai sqab.”

### *Tesalonaika Kristen nanngi gulbe qoboiyoqneb*

<sup>13</sup> Iga Qotei aqa anjam ningi merngeqnam ningi quoqnsib endegsib are qalosaioqneb, “Anjam di mandam tamo nanngo anjam.” Sai. Ningi are qaloqneb, “Bole, anjam di Qotei aqa anjam tintin.” Deqa bini Qotei aqa anjam di nungo are miligiq di singila na waueqnu. Di kiyaaqa? Ningi Yesus qa nungo areqalo singilateb deqa. Utru deqa iga gaigai Qotei binjyeqnum. <sup>14</sup> O ijo was, tamo ungasari Judia sawaq di Kristus Yesus aqa Abu Qotei wo qa loueqnub qaji nanngo kumbra agi ningi dauryeqnub. Tamo ungasari nanngi di Juda nanngi na gulbe koba enjroqneb dego kere nungo segi len qujai nanngi na ningi gulbe koba engeqnu. <sup>15</sup> Juda nanngi na Tamo Koba Yesus qalsib moiyoqneb. Nanngi nami Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi dego ñumoqnsib moiyoqneb. Osib iga dego wigonab iga nungo qure uratosim jaraiyem. Juda nanngi di kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji di gotranjoqnsib tamo ungasari kalil nanngi jeutnjreqnub. <sup>16</sup> Osib iga na sawa bei bei qaji nanngi Qotei aqa anjam minjrqa yeqnam gam getentetgeqnu. Qotei na sawa bei bei qaji nanngi elenaim deqa Juda nanngi na gam getentetgeqnu. Deqa nanngi bati gaigai nanngo segi une tumbol ateqnu. Nanngi kumbra degyeqnu deqa Qotei aqa minjin bosiq nanngoq di unu.

### *Pol a Tesalonaika Kristen nanngi olo unjrqaqqa are koba qaleqnu*

<sup>17</sup> O ijo was, Juda nanngi na iga wigebe deqa iga ningi uratngosim bati truquyala sawa beiq di soqnm. Deqa iga nungo ulatamu unosaieqnum. Ningi gago are miligiq di unub deqa iga ningi ti sobulejunum. Deqa iga nungoq olo bosim nungwajqa gam ñameqnum. Iga ningi olo nungwajqa are koba qaleqnum. <sup>18</sup> Od, iga nungoq olo bqajqa are unu. E Pol e segi bati gargakoba nungoq olo bqajqa yeqnam Satan na iga gam getentetgoqnej. <sup>19</sup> Mondon gago Tamo Koba Yesus a lan qureq na bamqa bati deqa iga ningi qa are singilatosim Yesus aqa ñamgalaq di tulan areboleboleigwas. Yim Yesus na mergwas, “Ningi ijo wau tamo bole.” O ijo was, bati deqa iga ningi qa tulan areboleboleigwas. <sup>20</sup> Od, bini dego iga ningi qa tulan areboleboleigqnu. Ningi na gago are tulan boletetgeqnu.

### 3

#### *Pol a Timoti qarinyonaq Tesalonaika Kristen nanjoq gilej*

<sup>1</sup> Iga ningi qa are kobaigoqnej. Deqa iga are qalem, “Unjum, iga olo tarinqa keresai. Aqo Sailas wo Atens qureq endi sqom.” <sup>2</sup> Iga degsi are qalsimqa Timoti qarinyonam nunjoq gilej. Timoti a gago Kristen was bole. A Qotei aqa wau tamo. A Kristus aqa anjam bole maro qaji tamo. A ningi aqaryaingosim nunjo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di olo singilatetngwajqa deqa osim qarinyonam nunjoq gilej. <sup>3</sup> Gulbe ti jaqatin ti ningi eqnub qaji dena nunjo areqalo ugetetngaim deqa marsim Timoti qarinyonam nunjoq gilej. Ningi qalie, Qotei a nami ningi ti iga ti gulbe oqajqa marsiq giltgej. <sup>4</sup> Agi iga ningi koba na sosimqa endegsi merngoqnem, “Gulbe gargekoba gagoq boqnqas.” Merngeqnam gulbe agi gagoq di brantoqnej. Di ningi qalie. <sup>5</sup> Utru deqa e tarinqa keresai. Ningi nunjo areqalo Yesus qa bole singilateqnu kiyo sai kiyo di e qalieqajqa deqa Timoti qarinyonam nunjoq gilej. E endegsi are qalem, walawalaiyo tamo Satan na ningi uneq waingonaga ningi gago wau lanja ulontosib nunjo areqalo Yesus qa singilato qaji di urateb kiyo? Degsi are qalsim are kobaiboqnej.

#### *Timoti a olo bosiq Pol minjej, “Tesalonaika Kristen nanjo so bolequja”*

<sup>6</sup> Ariya Timoti a nunjoq gilsiq olo uratngsiqa aqo Sailas wo gagoq di brantosiq anjam bolequja endegsi mergej, “Tesalonaika Kristen nanjo Yesus qa nanjo areqalo singilatoqnsib segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yeqnu. Osib gaigai ningi qa are boleinjreanu. Ningi nanjo unjrqaqqa are koba unu dego kere nanjo kamba ningi nungwajqa are koba unu.” <sup>7</sup> O ijo was, ningi Yesus qa degsib nunjo areqalo singilateqnu anjam di Timoti a bosiq aqo Sailas wo saigonaqa anjam dena gago gulbe kalil qa olo are singilatetgej. <sup>8</sup> Deqa iga qalieonum, ningi singila na Tamo Koba aqa nam ojejunub. Iga di qalieosim deqa bini iga so bole unum. <sup>9</sup> Iga ningi qa are qaloqnsim deqa iga gago Qotei aqa namgalaq di tulan areboleboleiqnu. Gago arebolebole di tulan kobaquja. Qotei na arebolebole di iga egej deqa iga a binjiyeqnum. <sup>10</sup> Iga qanam ti qolo ti endegsim Qotei pailyeqnum, “O Abu, ni na odgimqa iga Tesalonaika Kristen nanjoq gilsim unjrjom. Unjrjim nanjo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di truquinjimqa iga na olo singilatetnrjom.” Iga degsim Qotei pailyeqnum.

#### *Pol a olo Tesalonaika Kristen nanjoq gilqajqa are qaleqnu*

<sup>11</sup> Gago are koba endegsi unu. Gago Abu Qotei wo gago Tamo Koba Yesus wo nanjo aiyel na gam waqtetgibqa iga nunjoq olo giljom. <sup>12</sup> Gago areqalo bei dego agiende. Tamo Koba a na ningi aqaryainjimqa qalaqalaiyo kumbra nunjoq di tulan kobaeme. Amqa ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsibqa tamo ungasari kalil nanjo dego tulan qalaqalainjroqniy. Agi iga na ningi tulan qalaqalainjeqnum dego kere. <sup>13</sup> Kumbra dena Qotei a nunjo are miligi singilatetngimqa ningi aqa segi kumbra bole dauryoqnsib tamo ungasari tulan bolequja brantosib gago Abu Qotei aqa namgalaq di une saiqoji soqniy. Soqniy mondon gago Tamo Koba Yesus na Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanjo lan qureq dena joqsim bqas. Bole.

### 4

#### *Ningi sambala kumbra kalil torei uratiy*

<sup>1</sup> O ijo was, kumbra bole kalil Qotei a tulan areareteqnu qaji di iga na nami ningi osorngoqnem. Kumbra di agi ningi dauryeqnu. Ariya bini iga nunjo are miligi singilatetngosim Tamo Koba Yesus aqa nam na endegsi merngwom, “Ningi kumbra bole di olo torei singilatosib yoqniy.”

<sup>2</sup> Anjam kalil iga nami Tamo Koba Yesus aqa nam na ningi merngoqnem qaji di ningi segi qalie. <sup>3</sup> Anjam agiende. Qotei aqa areqalo agi ubtosiy marqai. Ningi aqa segi kumbra boleq di sosib sambala kumbra kalil torei uratiy. <sup>4</sup> Osib ningi nunjo segi so

geregere taqatiy. Ningi degyqab di ningi Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib ñam bole oqab. <sup>5</sup>Yimqa nungo areqalo uge uge na ningi titngosim sambala kumbraq di breingwasai. Ningi qalie, tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanngi sambala kumbra dauryoqnsib unub. <sup>6</sup>Ariya ningi kumbra di uratiy. Ningi na nungo Kristen was nanngi kumbra uge bei osornjraib. Osib nanngi gisanjrsib nanngo ñauñ ugetnjraib. Tamo Koba a na tamo ungasari kumbra uge deqaji yeqñub qaji nanngi awai uge enjrqas. Iga nami ningi singila na degsi merngoqñem. <sup>7</sup>Qotei na iga kumbra jigat yqajqa metgosai. Iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa metgej. <sup>8</sup>Deqa tamo bei a gago anjam endi gotranjyqas di a kumbra tulan ugedamu yqo. A tamo nanngo anjam gotranjyosai. A Qotei aqa anjam gotranjyqo. Qotei agi a na aqa Mondor Bole ningi engeqñu.

### *Ningi qalaqalaiyo kumbra torei singilatosib yoqñiy*

<sup>9</sup>Ningi nungo Kristen was nanngi qalaqalainjreñub deqa e olo anjam bei totoryosiy nengrenjyqasai. Qalaqalaiyo kumbra di Qotei na osornjgekretej. <sup>10</sup>Agì ningi na Masedonia Kristen kalil nanngi tulan qalaqalainjreñub. Ariya ijo was, iga nungo are singilatetngimqa ningi qalaqalaiyo kumbra di olo torei singilatosib yoqñiy. <sup>11</sup>Osib lawo na sosib nungo segi inngi inngi taqatosib nungo segi ban na wauoqñiy. Anjam di iga nami ningi merngoqñem. <sup>12</sup>Ningi degsib wauoqñibqa ningi inngi bei qa truqingwasai. Deqa tamo ungasari Yesus qaliesai qaji nanngi nungo kumbra di unsib tulan areboleboleinjrqas.

### *Yesus a olo bosim tamo ungasari moreñeb qaji ti ñambile unub qaji ti nanngi koba na sqab*

<sup>13</sup>Ariya ijo was, tamo ungasari nami moreñeb qaji nanngi mondonj kumbra kiye turqab di ningi qalieqajqa deqa merngwom. Yim ningi nanngi qa are gulbeingwasai. Tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanngi subq na tigelo bati qa tariñosaieqñub. Deqa nanngo was bei a moiqas di nanngi tulan are gulbeinjrqas. Ariya ningi degsib are gulbeingwasai. <sup>14</sup>Yesus a moisiqa olo subq na tigelej anjam di ningi iga ti gago areqaloq di singilatejunum. Deqa iga qalieonum, mondonj Qotei a tamo ungasari kalil Yesus ombla sosib moreñeb qaji nanngi subq na tigeltñrimqa nanngi Yesus beteryosib koba na lanj qureq na mandamq aiqab.

<sup>15</sup>Iga Tamo Koba aqa anjam ningi endegsi merngwom. Mondonj Tamo Koba a mandamq aiyonimqa iga ñambile unum qaji iga na tamo ungasari nami moreñeb qaji nanngi bunjrsim namo oqsim Yesus itqasai. <sup>16</sup>Qotei a anjam singila na marimqa lanj angro matu a lelenoqñimqa Qotei a gul anjamqas. Yimqa Tamo Koba Kristus a lanj qure uratosim mandamq aiyonimqa tamo ungasari nami Kristus qa nanngo areqalo singilatosib moreñeb qaji nanngi namo subq na tigelqab. <sup>17</sup>Tigelabqa bati deqa iga ñambile unum qaji iga ti nanngi ti tuosim koba na lanjbiq na oqsim Tamo Koba a itqom. Osim a ti gaigai sqom. <sup>18</sup>Deqa ningi anjam di Qotei aqa tamo ungasari nanngi minjroqnsibqa dena nanngo are singilatetnjroqñiy.

## 5

### *Yesus a bqajqa bati tamo bei a qaliesai*

<sup>1-2</sup>O ijo was, Tamo Koba Yesus a bati gembu bqas di tamo bei a qaliesai. A bqajqa bati di bajin tamo bul brantqas. Bajin tamo nanngi qolo beqñub dego kere Yesus bqajqa bati di lumu brantosim tamo ungasari nanngi pructnjrqas. Ningi di qalie deqa iga olo anjam bei totoryosim nengrenjyqasai. <sup>3</sup>Yesus a bosaisoqñimqa tamo ungasari gargekoba nanngi endegsib maroqñqab, “Iga so bole unum. Iga inngi bei qa ulaqasai.” Degsib maroqñibqa gulbe kobaquja nanngoq di brantoqujatqas. Unj angtrotqa osiq jaqatin eqnu dego kere. Gulbe di nanngi britosib jaraiqa keresai. <sup>4</sup>Ariya ijo was, ningi ambruq di sosai deqa Yesus bqajqa bati di bajin tamo bul bqas dena ningi pructngwasai. <sup>5</sup>Ningi kalil pulonj aqa angro. Ningi suwanj aqa angro. Iga qolo qaji tamo sai. Iga ambru qaji tamo sai. <sup>6</sup>Deqa iga ñerenj ani tamo nanngi bul sqasai. Iga ñam atoqñsim areqalo bole ti sqom. <sup>7</sup>Iga qalie, tamo nanngi ñerenjreñub qaji nanngi qolo ñerenjreñub. Tamo nanngi ya uge uyoqñsib nanarieqñub



qaji nanği qolo ya uyeqñub. <sup>8</sup> Ariya iga suwan qaji tamo unum deqa iga areqalo bole ti sosim Qotei qa gago areqalo siñgilatoqñsim qalaqalaiyo kumbra yoqñqom. Gago kumbra di iga qoto qa gara jugo bul jigsim tigelesqom. Osim Qotei na iga padalo sawaq na elenqajqa deqa tariñoqñqom. Gago kumbra di iga qoto qa gate tatal bul atsim tigelesosim ñam atoqñqom. <sup>9</sup> Qotei na iga aqa minjin turqajqa giltgosai. Gago Tamo Koba Yesus Kristus na iga elenqajqa deqa giltgej. <sup>10</sup> Yesus a iga qa moiyej deqa iga mandamq endi sqom kiyo iga moiqom kiyo di unğum. Iga Yesus a koba na ñambile gaigai sqom. <sup>11</sup> Deqa ninği segi segi na Qotei aqa tamo unğasari nanği anjam bole minjroqñsib dena nanği siñgilatñjroqñiy. Agi bini ninği degyeqñub.

### *Ninği kumbra bole bole yoqñiy*

<sup>12</sup> Ariya ijo was, iga na ninği endegsi mernğwom. Ninği nunço Kristen gate nanço sorgomq di soqñiy. Tamo Koba a na nanği gate atelenej deqa nanği ninği aqaryainğwajqa waueqñub. Wauoqñsib Qotei aqa anjam ninği mernçoqñsib nunço kumbra tingitetñgeqñub. <sup>13</sup> Nanği wau di yeqñub deqa ninği nanği qa are boleingonim nanği qalaqalainjroqñiy. Osib ninği nunço Kristen was kalil nanği koba na are qujaitosib soqñiy.

<sup>14</sup> O ijo was, iga nunço are tigeltetñgimqa ninği kumbra endegyyi. Ninği na tamo unğasari wauqajqa asginjreqnu qaji nanği tingitñjroqñiy. Osib tamo unğasari are gulbeinjreqnu qaji nanği siñgilatñjroqñiy. Tamo siñgila saiçoji unub qaji nanği dego aqaryainjroqñiy. Osib tamo kalil nanği lawo na gereinjroqñiy.

<sup>15</sup> Tamo qudei nanği ninği kumbra uge enğibqa ninği na kamba olo kumbra uge enjraib. Ninği na gaigai nunço Kristen was nanği ti tamo unğasari kalil nanği ti kumbra bole osornjroqñiy.

<sup>16</sup> Osib ninği gaigai areboleboleingim soqñiy. <sup>17</sup> Sosib gaigai pailyoqñiy. <sup>18</sup> Kumbra kiye nunçoq di brantoqñim, di unğum, ninği olo Qotei biñiyosib minjoqñiy, “Ni keronum.” Qotei aqa areqalo agiende. Ninği Kristus Yesus beteryesosib degyoqñiy.

<sup>19</sup> Qotei aqa Mondor na ninği wau bei yqajqa are tigeltetñgimqa ninği olo getentaib. Ninği wau di yiy. <sup>20</sup> Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği na anjam mernçoqñibqa ninği nanği qa olo are ugeingaiq. <sup>21</sup> Anjam kalil ninği queqñub qaji di ninği geregere tenemtoqñsib pegiyoyqñiy. Osib kumbra kalil dego pegiyoyqñsib kumbra bole segi dauryoyqñiy. <sup>22</sup> Osib kumbra uge kalil uratoqñiy.

<sup>23</sup> Qotei a are lawo qa utru. A na ninği torei aqa segi kumbra boleq di atqas. A nunço mondor ti nunço qunun ti nunço jejamu ti kalil taqatesoqñimqa ninği so bole gaigai sqab. Deqa mondon gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo lan qureq na bamqa ninği aqa ñamgalaq di une saiçoji sqab. <sup>24</sup> Qotei agi ninği metñgej qaji a na ninği aqaryainğimqa inği bole kalil di nunçoq di brantqas. Qotei a gisan tamo sai. Anjam kalil a mareqnu qaji di a bole dauryeqnu.

<sup>25</sup> O ijo was, ninği iga qa Qotei pailyoyqñiy.

<sup>26</sup> Ninği na nunço Kristen was kalil nanği segi segi kundoqñjriy. Kumbra di agi Qotei aqa tamo unğasari nanği yeqñub.

<sup>27</sup> E Tamo Koba aqa ñam na ninği endegsi mernğwai. Ninği na Qotei aqa tamo unğasari kalil nanği koroinjrsib ijo anjam nengrenyonum qaji endi sisiyabqa nanği quqwab.

<sup>28</sup> Gago Tamo Koba Yesus Kristus a ninği qa are boleiyeme. Bole.

## 2 TESALONAIKA

<sup>1</sup> Iga Pol na Sailas na Timoti na iga qalub anjam endi nengrenyosim ningi Tesalonaika qureq di loueqnub qaji nungoq qarinyonum. Ningi na gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanngi aiyel beternjrejunub.

<sup>2</sup> Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanngi aiyel ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy.

### *Gulbe oqa bati qa Tesalonaika Kristen nanngi singila na tigelejunub*

<sup>3</sup> O ijo was, iga gaigai ningi qa are qaloqnsim Qotei binjyeyqnum. Iga kere degyeyqnum. Di kiyaaqa? Nungo areqalo Yesus qa singilateqnub qaji di tulan kobaqujaeqnu deqa. Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yeqnub. Nungo kumbra di dego tulan kobaqujaeqnu.

<sup>4</sup> Iga qure qure kalilq di Qotei aqa tamo ungasari nanngi nungo kumbra deqa sainjroqnsim nungo ñam soqteqnum. Kumbra uge kalil jeu tamo nanngi na ningi engeqnum qaji deqa ti gulbe kalil nungoq di branteqnu qaji deqa ti iga na Qotei aqa tamo ungasari nanngi sainjreqnum. Osim endegsi minjreqnum, “Tesalonaika Kristen nanngi gulbe kalil qoboiyoqnsib Yesus qa nanngo areqalo singilateqnub.”

### *Qotei a kumbra bole tintin na tamo ungasari nanngi peginjreqnu*

<sup>5</sup> Gulbe kalil di nungoq di branteqnu deqa iga endegsi poigwo, Qotei a kumbra bole tintin na iga pegigeqnu. Ningi jaqatin eqnub di aqa utru agiende. Qotei a nungo jaqatin di unoqnsiq merngeqnu, “Bole, ningi jaqatin di eqnub deqa e nungo Mandor Koba sosiy ningi taqatngwa kere.” <sup>6</sup> Mondon Qotei a kumbra bole tintin endeqaji yqas. Jeu tamo agi ningi gulbe engeqnum qaji nanngi a na kamba gulbe enjrqas. <sup>7</sup> Tamo Koba Yesus aqa lan angro nanngi ti ñamyuwo ti lan qureq na mandamq aisib tamo ungasari kalil nanngo ñamgalaq di brantqab. Brantib bati deqa Qotei na iga ti ningi ti aqaryaigosim gago gulbe kalil iga bini qoboiyeyqnum qaji di kobotim iga aqaratqom. <sup>8</sup> Yesus a mandamq aisim tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanngi ti tamo ungasari gago Tamo Koba Yesus aqa anjam bole dauryqa urateqnub qaji nanngi ti ñolawotnjrqas. <sup>9</sup> Osim nanngi awai ugedamu enjrqas. Nanngo awai uge agiende. Nanngi Tamo Koba a ombla sqasai. Nanngi aqa singila koba ti rian ti unqasai dego. Nanngi tulan isaq di sosibqa bati gaigai padalosib sqab. <sup>10</sup> Bati Qotei na nami atej qaji di brantimqa Yesus a bosim nanngi degsim ñolawotnjrqas. Ariya Qotei aqa segi tamo ungasari Yesus qa nanngo areqalo singilateqnub qaji nanngi kalil a mandamq aiyooqnim unsibqa aqa ñam soqtosib a qa tulan areboleboleinjrim sqab. Ningi dego nanngi koba na areboleboleingim sqab. Di kiyaaqa? Qotei aqa anjam iga nami merngoqnem qaji di ningi qusib nungo areqaloq di singilateb deqa.

### *Pol a Tesalonaika Kristen nanngi qa pailyeqnu*

<sup>11</sup> Deqa ijo was, iga bati gaigai ningi qa are qaloqnsim gago Qotei endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Tesalonaika Kristen nanngi aqaryainjroqnime. Yimqa kumbra kalil ni nami nanngi dauryqa metnjrem qaji di nanngi dauryoqnbqa ni unoqnsim tulan arearetmoqngqas. O Abu, ni na nanngi singilatnjroqnmqa nanngi kumbra bole kalil dauryqajqa are koba soqnim dauryoqngqab. Osib Yesus qa nanngo areqalo singilatoqnsib aqa wau geregere ojoqngqab.” O ijo was, iga degsim ningi qa Qotei pailyeqnum. <sup>12</sup> Gago Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanngi aiyel ningi qa are boleinjreqnu. Deqa ningi gago Tamo Koba Yesus aqa ñam soqtoqniy. Yimqa a na kamba dego nungo ñam soqtetngooqngqas.

## 2

*Yesus a bosaisoqnmqa Qotei aqa dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja a namoqna brantqas*

<sup>1</sup> O ijo was kalil, mondon gago Tamo Koba Yesus Kristus a lan qureq na boqnimqa ningi iga ti aqa singaq di koroqom. Iga deqa ningi anjam kiñala merngim quiy. <sup>2</sup> Tamo qudei nanngi mareqnu, “Tamo Koba a bqajqa bati brantqo koboqo.” Osib olo qudei mareqnu, “Anjam di Qotei aqa Mondor na babtosiq iga mergwo.” Olo qudei mareqnu, “Anjam di Qotei aqa anjam bole.” Olo tamo qudei nanngi mareqnu, “Anjam di Pol aqa wau qujai nanngi ti nengrenyonab iga sisiyem.” O was, ningi nanngo anjam di qusib prugaib. <sup>3</sup> Nanngo anjam di gisan. Nanngi gisan kumbra dego yeqnu. Deqa ningi nanngi daurnjraib. Ningi quiy. Yesus bqajqa bati di lana brantqasai. Bati di brantqa laqnimqa kumbra qudei namoqna endegsi bqas. Tamo gargekoba nanngi Qotei qoreiyosib sqab. Qotei aqa dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja a dego boleq dqas. Boleq dosim mondon a njamyuwoq aisim padalougetqas. <sup>4</sup> Tamo kobaquja di a diqoqnsim aqa segi ñam soqtoqnsim gisan qotei kalil nanngi tulan bunjroqnas. Osim a Qotei aqa atra tal koba miligiq gilsim di awoosim marqas, “E segi Qotei.” O ijo was, kumbra kalil di namoqna brantim Kristus a bunuqna bqas.

<sup>5</sup> E nunngo qureq di sosimqa tamo kobaquja deqa ningi saingonem. Ningi ijo anjam di olo are walngwo kiyo? <sup>6</sup> Tamo kobaquja di a bosaiunu. A bqajqa bati agi Qotei a nami atej unu. A namoqna baim deqa tamo bei na a bqajqa gam getentejunu. Gam getentetejunu qaji tamo di ningi qalie. Tamo kobaquja a bqajqa batiamqa Qotei na marim a brantqas. <sup>7</sup> Ningi qalie, tamo kobaquja di a Qotei aqa dal anjam gotranjo qaji tamo unu. A bini ulioqnsiq waueqnu. A uliesoqnimqa Qotei na gam getentejunu qaji tamo di taqal waiyim tamo kobaquja a boleq dqas. <sup>8</sup> A boleq dimqa bati deqa Tamo Koba Yesus a rian koba ti bosim aqa me mondor medabuq na puyqas. Puyimqa jagwa koba dosim dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja di qalsim moiyoqnas. O ijo was, Yesus aqa rian dena tamo kobaquja di tulan padaltougetqas. <sup>9</sup> Dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja di a Satan aqa singila ti bosim aqa gisan kumbra na manwa gargekoba tamo ungasari nanngi osornjroqnas. <sup>10</sup> Osim aqa kumbra uge dena a na tamo ungasari padalo gam dauryeqnu qaji nanngi gisa gisanjroqnas. Tamo ungasari nanngi di Qotei na elenqa oqnsiq aqa anjam bole minjreqlaqa nanngi deqa arearetnjrosaeqnu. <sup>11</sup> Deqa Qotei na nanngo areqalo niñaqyetnjrimqa nanngi aqa anjam bole dauryqa torei uratosib Satan aqa gisan anjam dauryoqnas. <sup>12</sup> Deqa iga qalieonum, tamo ungasari kalil Qotei aqa anjam bole nanngo areqaloq di singilatosaieqnu qaji nanngi di Qotei na nolawotnjrsim awai ugedamu enjrqas. Di kiyaga? Nanngi kumbra uge uge dauryqajqa areboleboleinjreqla deqa.

### *Qotei na ningi elenqajqa marsiq giltnej*

<sup>13</sup> Ariya ijo was kalil, Tamo Koba a na ningi tulan qalaqalaingeqnu. Deqa iga bati gaigai ningi qa are qaloqnsim Qotei binjreqla. Tulan nami Qotei na ningi elenqajqa marsiq giltnej. A ningi giltnejwa osiq endegsi are qalej, “Ijo Mondor Bole na Tesalonaika Kristen nanngi singilatnjrimqa nanngi ijo segi tamo ungasari bolequja sqab. Sosib ijo anjam bole nanngo areqaloq di singilatib kumbra dena e na nanngi elenqai.” O ijo was, utru deqa Qotei na ningi giltnej. <sup>14</sup> Aqa are endegsi unu. Ningi gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa rian koba ti aqa singila ti unqab. Aqa are degsi sonaqa a na ningi metnej. A Yesus aqa anjam bole iga mare mare laqnum qaji deqa are qalsiq ningi metnej. <sup>15</sup> Deqa ijo was, ningi singila na tigeloqnsib Qotei aqa anjam kalil iga nami ningi merngoqnem qaji di dauryoqniy. Anjam kalil iga nengrenyoqnem qaji di dego ningi dauryoqniy.

<sup>16</sup> Gago Tamo Koba Yesus Kristus wo gago Abu Qotei wo nanngi aiyel na iga tulan qalaqalaieqnu. Qotei a gaigai iga singilatgoqnsiq iga qa are boleiyeqnu. Mondon a na iga torei boletgwas. Deqa bini iga a qa tarijoqnsim unum. <sup>17</sup> O ijo was, Qotei a nunngo are singilatetngosim aqaryainjimqa ningi kumbra bole kalil geregere dauryosib wau bole bole yoqniy.

### 3

#### *Pol a Tesalonaika Kristen nan̄gi minjrej, “Nin̄gi iga qa Qotei pailyoqniy”*

<sup>1</sup> Ariya ijo was, gago anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Nin̄gi iga qa Qotei pailyoqniy. Yimqa a na iga aqaryaigimqa iga Tamo Koba aqa anjam geregere mare mare laqnoqom. Laqnimqa aqa anjam di tulan̄ kobaosim sawa sawa kalil keretoqnimqa tamo un̄gasari gargekoba nan̄gi quoqnsib aqa ñam soqtoqnoqab. Nami aqa anjam di nun̄go ambleq di dego tulan̄ kobaej. <sup>2</sup> Deqa nin̄gi iga qa Qotei pailyoqniyqa a na iga aqaryaigosim tamo kumbra uge uge yeqnu qaji nan̄go ban̄q dena iga elen̄qas. Nin̄gi qalie, tamo gargekoba nan̄gi Yesus qa nan̄go areqalo sin̄gilatosaeqnu.

<sup>3</sup> Ariya nin̄gi quiy. Tamo Koba a gisan̄ tamo sai. Anjam kalil a mareqnu qaji di a bole dauryeqnu. Deqa a nin̄gi sin̄gilatngosim taqatngimqa Satan na nin̄gi ugeugeingwa keresai.

<sup>4</sup> Iga Tamo Koba aqa ñam na qalieonum, anjam kalil iga nami nin̄gi mern̄goqnem qaji di nin̄gi dauryeqnu. Bunuqna dego nin̄gi dauryoqnsib sqab.

<sup>5</sup> Gago are koba endegsi unu. Tamo Koba a na nun̄go are prugtetngimqa nin̄gi Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra geregere qalieosib dauryoqniy. Osib sin̄gila na tigeloqnsib gulbe qoboioqniy. Agi Kristus a nami sin̄gila na tigeloqnsiq gulbe qoboioqnej dego kere.

#### *Nin̄gi kalil wauoqniy*

<sup>6</sup> O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na iga anjam bei nin̄gi endegsi mern̄gwom. Kristen was qudei nan̄gi gago anjam iga nami nin̄gi mern̄goqnem qaji di dauryqa uratosib deqa nan̄gi wauqajqa asginjreqnu. Deqa nin̄gi na was nan̄gi di qoreinjrsib sasaloiy. Nin̄gi nan̄gi koba na saib. <sup>7</sup> Nin̄gi gago kumbra dauryoqnsib soqniy. Gago kumbra di nin̄gi qalie. Iga nami nin̄gi koba na sosimqa iga wauqajqa asgigosaiqnej. <sup>8</sup> Iga nun̄go in̄gi uyo lan̄a yaingosaioqnem. Iga gago segi in̄gi awaiyoqnsim uyoqnem. Iga nin̄gi gulbe en̄gwa uratosim deqa iga qanam ti qolo ti waukobaoqnem. <sup>9</sup> Bole, iga Qotei aqa anjam maro tamo unum deqa iga nun̄go silali in̄gi in̄gi lan̄a yaingwa kere. Di iga uratoqnem. Iga endegsi are qaloqnem. Iga wauoqnsim gago segi in̄gi awaiyoqnsim uyoqnimqa gago kumbra di nin̄gi unoqnsib bole qa maroqnsib dauryoqnoqab.

<sup>10</sup> Nin̄gi qalie, iga nin̄gi koba na sosimqa endegsi mern̄goqnem, “Tamo a wauqasai di a in̄gi uyqasai dego.” <sup>11</sup> Ariya iga anjam endegsi quem, “Nun̄go ambleq di tamo qudei nan̄gi wauqajqa asginjreqnu. Nan̄gi lan̄a sosibqa yomu anjam koba lan̄a lan̄a mareqnu.” <sup>12</sup> Deqa iga Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na tamo nan̄gi deqaji endegsi minjrqom, “Nin̄gi lawo na sosib wauoqnsib nun̄go segi in̄gi awaiyoqnsib uyoqniy.”

<sup>13</sup> O ijo was, nin̄gi kumbra bole yqajqa asgingaiq. <sup>14</sup> Kristen was qudei nan̄gi gago anjam iga nen̄gren̄yonum qaji endi uratibqa nin̄gi na nan̄gi taqal breinjrib isaq gileb. Yimqa nan̄go kumbra uge deqa nan̄gi jemainjrqas. <sup>15</sup> Tamo nan̄gi di nun̄go jeu tamo edegaib. Nin̄gi endegsib are qaloqniy, “Tamo nan̄gi di gago Kristen was. Deqa iga Qotei aqa anjam minjroqnsim nan̄gi olo tingitnjroqnoqom.” Nin̄gi degsib are qaloqniy.

#### *Pol a kaiye anjam nen̄gren̄yosiq Tesalonaika Kristen nan̄goq qarinyej*

<sup>16</sup> Tamo Koba a are lawo qa utru. Deqa a na nun̄go are latetngimqa nin̄gi gaigai are lawo soqniy. Tamo Koba a nin̄gi kalil koba na soqnebe.

<sup>17</sup> E Pol. E ijo segi ban̄ na kaiye anjam endi nen̄gren̄yosim nun̄goq qarinyonum. E ijo anjam kobotqa laqnsimqa e degyeqnum. Di ijo kumbra.

<sup>18</sup> Gago Tamo Koba Yesus Kristus a nin̄gi kalil qa are boleiyeme. Bole.

## 1 TIMOTI

<sup>1</sup> E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Kristus Yesus aqa Abu Qotei wo nanği aiyel na e wau di ebeb. Qotei na iga elenėj deqa iga Yesus a olo lan qureq na bam unqajqa deqa tariñoqnsim unum.

<sup>2</sup> O Timoti, e anjam endi nenğrenyosim inoq qarınyonum. E nami Yesus aqa anjam bole ni mermonam qusimqa ino areqaloq di singilatem. Deqa ni ijo angro bole bulonum. Gago Abu Qotei wo gago Tamo Koba Kristus Yesus wo nanği aiyel ni qa dulosib are boleinjrimqa ni lawo na soqnime.

### *Iga gisañ anjam kalil gotranjoqnaqm*

<sup>3</sup> E Masedonia sawaq gilqa osimqa ni endegsi mermem, “Ni Efesus qureq di soqne.” Ariya bini e anjam di pulutosiy ni mermqai, “Ni Efesus qureq di olo soqne.” O Timoti, qure dia tamo qudei nanği Qotei aqa anjam marqa oqnsib gisañ anjam bei ti turtoqnsib tamo unğasari nanği minjreqnub. Deqa ni Efesus qureq di sosimqa tamo nanği di singila na endegsi minjroqne, “Ninği gisañ anjam di plaltoqnaib.” <sup>4</sup> O Timoti, gisañ tamo nanği di lanja sa anjam ti nanğo moma nanğo ñam qa ti anjam koba lanja lanja mareleneqnub. Deqa ni na tamo nanği di minjrimqa nanğo kumbra di uratqab. Nanğo anjam dena tamo unğasari nanğo areqalo tulan ugeugeiyetnjreqnu. Deqa tamo unğasari nanği di Qotei qa nanğo areqalo singilatqa yeqnab gisañ tamo nanğo anjam dena nanği getentnjreqnu. Deqa inği bole bole Qotei na iga egeqnu qaji di nanği qalieqa keresai. <sup>5</sup> Gago wau agiende. Iga na tamo unğasari nanği Yesus aqa anjam minjreqnam nanği a qa nanğo areqalo singilatoqnsib endegsi poinjreqnu, “Bole, iga Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji unum.” Degsi poinjreqnaqa nanği are bole ti sosib qalaqalaiyo kumbra dauryeqnub. <sup>6</sup> O Timoti, tamo qudei nanği kumbra di urateqnub deqa nanği tulan nanarioqnsibqa anjam lanja lanja mareleneqnub. <sup>7</sup> Bole, nanği Qotei aqa dal anjam plaltqajqa arearetnjreqnaqa mareqnub, “Anjam iga plalteqnum qaji endi anjam bole.” Ariya anjam nanği plalteqnum qaji di aqa utru nanği segi poinjrosaiqnu.

<sup>8</sup> Iga qalieonum, Qotei aqa dal anjam a bolequja. Ariya iga dal anjam gegerere daurqasai di dal anjam dena iga aqaryaigwa keresai. <sup>9</sup> Ni que. Qotei a tamo bole nanği qa osiq dal anjam atosai. A dal anjam gotranjo qaji tamo nanği qa osiq dal anjam atej. Nanğo kumbra uge agiende. Nanği diqoqnsib Qotei qoreiyoqnsib une ateqnub. Osib Qotei aqa kumbra dauryqa uratoqnsib olo mandam qaji kumbra uge uge yeqnub. Nanği nanğo ai abu ñumsib moiyoqnsib. Osib tamo qudei nanği dego ñumeleneqnub. <sup>10</sup> Nanği sambala kumbra yoqnsib laqnum. Nanği uña wo ñerenqa uratoqnsib tamo bei bei wo ñerenqnsib sambala kumbra yeqnub. Nanği tamo qudei bajınelenqnsib nanği kanğal tamo ateqnub. Nanği gisañ anjam koba maroqnsib olo puluoqnsib nanğo gisañ anjam di singilateqnub. Osib kumbra uge uge gargekoba yeqnub. Nanğo kumbra de ti Qotei aqa anjam bole ti ombla jeu atoqnsib unub. <sup>11</sup> Qotei na e qarınbej deqa e aqa anjam bole di mare mare laqnum. Anjam di rian koba ti unu. Iga areboleboleigwajqa utru agi Qotei a segi.

### *Qotei a Pol qa dulej*

<sup>12</sup> Gago Tamo Koba Kristus Yesus a na e singila ebsiqa marej, “Pol a ijo wau tamo bole sqas. A ijo wau uratqasai.” Osiqa e giltbosiqqa aqa wau ijo banq di atej. Deqa e a tulan binjyeqnum. <sup>13</sup> Bole, nami e Yesus aqa ñam misilinjoqnsim a jeutoqnsim a qa anjam uge uge maroqnem. E nanari tamo sosim ijo areqalo Yesus qa singilatqa uratoqnem deqa e kumbra uge di yoqnem. Yeqnam bati di Qotei a e qa dulej. <sup>14</sup> Osiqa a e qa are tulan boleiyosiq ijo are tigeltetbej deqa bini e gago Tamo Koba Kristus Yesus qa ijo areqalo singilatoqnsim qalaqalaiyo kumbra dauryeqnum.

<sup>15</sup> Anjam bei agiende. Kristus Yesus a une tamo nanği elenqa osiq deqa mandamq aiyej. Tamo kalil nanği anjam di qusib marqab, “Bole.” O Timoti, e nami une gargekoba yoqnem deqa e une tamo kalil nanği tulan bunjroqnem. <sup>16</sup> Yesus Kristus a une tamo nanği qa tariņsokobaiyeqnu. Aqa kumbra di tamo unğasari kalil nanği qalieqajqa deqa a matiq e qa dulej. Di kiyaaqa? Nanği Yesus aqa kumbra di qalieosib a qa nanço areqalo siņgilatosib nambile gaigai sqajqa deqa. <sup>17</sup> Qotei a bati gaigai gago Mandor Koba sqas. A moiqa keresai. Iga a unqa keresai dego. A segi Qotei bole. Deqa iga aqa ñam soqtoqnsim a binjiyoqnmom. Bole.

*Pol a Timoti minjej, “Ni qoto tamo bulosim kumbra uge kalil gotranjoqne”*

<sup>18</sup> O ijo anğro Timoti, Kristen gate nanği nami Qotei aqa medabu osib ni qa anjam babtosis wau emeb. E deqa are qalsimqa anjam endi inoq qarinyonum. Deqa ni sisiyosim daurye. Kristen gate nanço anjam babteb qaji dena ni siņgilatmoqnmimqa ni qoto tamo bulosim kumbra uge kalil gotranjoqne. <sup>19</sup> Gotranjoqnsimqa ino areqalo Yesus qa bole siņgilatoqne. Osim qalieqam, ni Qotei aqa nıamgalaq di une saıqoji unum. O Timoti, tamo qudei nanği nanço uneq di tulan sougetejunub deqa nanği Yesus aqa anjam bole qalieqa keresai. Qotei na nanço kumbra tingitetnjrqa yeqnaq nanği olo urateqnu. Nanği Yesus qa nanço areqalo siņgilatqa asginjreqnaqa qobun a sargumq di paraeqnu dego kere nanği areqalo uge uge dauryoqnsib laqnu. Kumbra dena nanği tulan ugetnjrqas. <sup>20</sup> Agi Himeneus Aleksander wo nanği aiyele kumbra uge deqaji yeqnu. Deqa e na nanği aiyele Satan aqa banq di adem. Di kiyaaqa? Nanği aiyele endegsi poinjqajqa, “Bole, iga olo Qotei misilinyqasai.”

## 2

*Iga tamo unğasari kalil nanği qa pailyoqnmom*

<sup>1</sup> O Timoti, e anjam kobaquja bei endegsi mermit ni qusim daurye. Ni na Kristen nanği minjroqnmimqa nanği tamo unğasari kalil qa pailyoqnsib Qotei binjiyoqnebe. <sup>2</sup> Osib mandor kokba ti sawa taqato qaji tamo kalil nanği qa ti dego Qotei pailyoqnebe. Yim nanği na iga geregere taqatgesoqnbqa iga kalil lawo na sosim kumbra Qotei a areareteqnu qaji di dauryoqnmom. <sup>3</sup> Pailyo deqaji Qotei aqa nıamgalaq di tulan boledamu. Qotei agi iga elenje qaji. <sup>4</sup> Qotei aqa are koba endegsi unu. A na tamo unğasari kalil nanği elenamqa nanği aqa anjam bole poinjrim ojesqab. <sup>5</sup> Iga qalie, Qotei a segi qujai Qotei bole. Kristus Yesus a segi qujai iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiq yaeba waiyej unu. <sup>6</sup> Yesus a moiqajqa bati kereonaqa a bosiqqa tamo unğasari kalil nanği elenqa marsiqqa aqa segi nambile uratosiq moiyej. Aqa kumbra dena Qotei na iga endegsi osorgej, a na tamo unğasari kalil nanği elenqajqa are koba unu. <sup>7</sup> Qotei na e giltbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. E aqa anjam palontqajqa wau ti. E bole mermonum. E gisaņosai. E aqa anjam plaltoqnitqa sawa bei bei qaji nanği poinjrim Yesus qa nanço areqalo siņgilatqajqa deqa osiq e wau ebej.

<sup>8</sup> Deqa ni na Kristen tamo qure qure kalilq di unub qaji nanği minjroqnmimqa nanği minjin ti njirin ti uratosib Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib nanço ban soqtoqnsib pailyoqnebe.

*Unğasari nanği Qotei aqa anjam dauryosib wau bole bole yoqnaq di nanço wala bole*

<sup>9</sup> Ni na Kristen unğasari nanği minjroqnmimqa nanği areqalo bole na gara jigoqnebe. Nanği diqoqnsib nanço gate banga walatoqnaib. Osib kolilei na ti wala bole na ti nanço jejamu maqtosis gara wala ti jigoqnaib. <sup>10</sup> Ni na unğasari nanği minjroqnmimqa nanği Qotei aqa anjam dauryoqnsib wau bole bole yoqnebe. Di nanço wala bole. <sup>11</sup> Unğasari nanği nanço segi ñam aguq atoqnsib medabu getentoqnsib Qotei aqa anjam quoqnebe. <sup>12</sup> Nanği Qotei aqa anjam plaltaib. Osib tamo nanço gate saib. E na nanği saidnjronum.

Nanġi medabu getentosib anjam segi quoqnebe. <sup>13</sup> Ni que. Qotei a Adam namoqna gereiyosiqa bunuqna a Iv gereiyej. <sup>14</sup> Satan na Adam gisaġ anjam minjosai. A na Iv gisaġ anjam minjnaq qusiq dauryej. Osiq deqa a une atej. <sup>15</sup> Deqa ni na unġasari nanġi minjroqnimqa nanġi anġrotoqnsib anġro qa wauoqnebe. Nanġi wau di yoqnsib gaigai Yesus qa nanġo areqalo sinġilatoqnebe. Osib qalaqalaiyo kumbra dauryosib Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib nanġo segi jejamu taqatoqnebe. Yim deqa Qotei na nanġi elenqas.

### 3

#### *Tamo bei a Kristen nanġo gate sqa marsimqa a kumbra bole bole dauryoqnem*

<sup>1</sup> O Timoti, ijo anjam endi bole. Deqa ni que. Tamo bei a Kristen nanġo gate sqajqa are qalqas di kere. Di wau bolequja. <sup>2</sup> Deqa ni unime. Tamo bei a Kristen nanġo gate sqa marsimqa a kumbra bole bole dauryoqnem. Yim tamo unġasari nanġi aqa jejamuq di une bei unqasai. Tamo di a unġa aiyeltaiq. A unġa qujai segi esoqnem. Osim aqa segi so geregere taqatosim areqalo bole ti soqnem. Tamo lanġaj nanġi aqa meq boqniqbqa oqnsim geregereinjroqnem. A Qotei aqa anjam palontqajqa wau geregere poiym anjam palontqnem. <sup>3</sup> A ya uge uyoqnsim nanarioqnaiq. A urur minjin oqim qotoqnaiq. A lawo na soqnem. A silali koba ti sqajqa are qaloqnaiq. <sup>4</sup> A na aqa unġa ti aqa anġro nanġi ti geregere taqatnjroqnebe. Yim aqa anġro nanġi aqa anjam geregere quoqnsib dauryoqnebe. <sup>5</sup> A aqa segi unġa ti aqa anġro nanġi ti geregere taqatnjrqasai di a Kristen nanġi geregere taqatnjrqasai keresai dego. Deqa a Kristen nanġo gate sqa keresai. <sup>6</sup> Ni Kristen tamo bunuj a gate ataim. A gate sqas di a diqosim aqa segi ñam soqtim Qotei na nami Satan nġolawotej dego kere a nġolawotqas. <sup>7</sup> Deqa ni tamo bei a Kristen nanġo gate atqa osimqa ni aqa kumbra endeqaji unsim a gate ate. A tamo unġasari Qotei qaliesai qaji nanġo nġamgalaq di ñam bole ti unu. A ñam bole ti sqasai di a gate ataim. Tamo deqaji a gate sqas di tamo qudei nanġi a misilinġyibqa Satan na a tulaġ ugeugeiyim a aliemq di sobulqas.

#### *Kristen nanġo wau tamo nanġi areqalo bole ti sosib wauoqnebe*

<sup>8</sup> Tamo qudei nanġi Kristen nanġo wau tamo sqa marsibqa nanġi dego areqalo bole ti sosib kumbra bole bole yoqnebe. Nanġi medabu aiyeltaib. Nanġi ya uge uyoqnsib nanarioqnaib. Nanġi tamo nanġo silali yainjrqajqa are koba qalaib. <sup>9</sup> Nanġi Qotei aqa nġamgalaq di are gulbe saiqoji sosibqa uli anjam Qotei a nami babtej qaji di sinġila na ojoqnebe. Uli anjam di iga nami qusim Qotei qa gago areqalo sinġilateq. <sup>10</sup> O Timoti, ni na Kristen nanġo wau tamo nanġi geregere peleinjime. Nanġi wau bole yibqa ni di unsim nanġi wau tamo ate. <sup>11</sup> Nanġo nġauġ nanġi dego areqalo bole ti sosibqa kumbra bole bole yoqnsib nanġo segi so geregere taqatosib wau kalil Qotei na nanġi enjrej qaji di geregere ojoqnebe. Nanġi yomu anjam maroqnaib. <sup>12</sup> Kristen nanġo wau tamo nanġi unġa aiyeltaib. Nanġi unġa qujai segi esoqnebe. Sosibqa nanġo nġauġ nanġi ti nanġo anġro nanġi ti geregere taqatnjroqnebe. <sup>13</sup> Kristen nanġo wau tamo nanġi wau bole yoqnqab di nanġi ñam bole ti sosib nanġo areqalo Kristus Yesus qa bole sinġilateq. Deqa nanġi Yesus aqa anjam mare mare laqajqa ulaqasai.

#### *Qotei aqa kumbra nami uliesoqnej qaji di tulaġ kobaquja*

<sup>14</sup> O Timoti, e inoq urur bosiy numqajqa are koba unu. Ariya e mati anjam endi nenġrenyosim inoq qarinyonum. <sup>15</sup> E inoq urur bqa keresaiamqa ni ijo anjam endi sisiyame. Osim kumbra bole kalil Qotei na Kristen nanġi dauryqa areareteqnu qaji di ni geregere poimqas. Kristen nanġo utru agiende. Nanġi Qotei nġabile so qaji aqa segi tamo unġasari unub. Nanġi tal ai bul tigeloqnsib Qotei aqa anjam bole sinġilateq. <sup>16</sup> Iga kalil medabu qujaitoqnsim endegsi mareqnum, "Qotei aqa kumbra nami uliesoqnej qaji di tulaġ kobaquja." Aqa kumbra agiende,

A segi tamo bulyonaqa tamo ungasari nanngi a unoqneb.  
 Aqa kumbra bole kalil Mondor Bole na babtosiq iga osorgej.  
 Lan angro nanngi dego a unoqneb.  
 Aqa wau tamo nanngi sawa bei beiq giloqnsibqa aqa anjam mare mare laqnum.  
 Mandamq endi tamo ungasari nanngi a qa nanngo areqalo singilateqnum.  
 Qotei na a olo osiq lan qureq osi oqnaqa a dia ñam kobaquja ej.

## 4

### *Gisan tamo nanngi mondon bqab*

<sup>1</sup> Qotei aqa Mondor a anjam endegsi babtej. Diño bati jojomoqnimqa tamo ungasari gargekoba nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilatqa uratoqngab. Nanngi gisan mondon ti mondon uge uge ti nanngo anjam qusib dauryoqngab. <sup>2</sup> Dauryoqngabqa gisan tamo nanngi na nanngo areqalo tulan niñaqyetnjribqa nanngi nanngo segi une poinjrqa keresainjrqa. <sup>3</sup> Gisan tamo nanngi dena anjam uge endegsib tamo ungasari nanngi minjroqngab, “Ningi unjataib. Ningi tamotaib. Ningi damu uyaib. Di getento kalil.” O Timoti, anjam di gisan. Qotei na ingi ingi kalil atelenej deqa iga ingi ingi di oqa maroqnsim Qotei binjyoqnsim oqngom. Iga Qotei aqa anjam bole qalieosim gago areqaloq di singilatejunum deqa iga ingi ingi di oqngom. <sup>4</sup> Iga qalie, ingi ingi kalil Qotei na atej qaji di bole. Deqa iga ingi bei getentqasai. Iga Qotei binjyoqnsim ingi ingi kalil di oqngom. <sup>5</sup> Ingi ingi di Qotei aqa segi ingi bole tintinj. Qotei a gago pailyo na ti aqa segi anjam na ti ingi ingi di boleteqnu.

### *Pol na Timoti minnej, “Ni Yesus aqa wau tamo bole soqne”*

<sup>6</sup> O Timoti, ni na ijo anjam kalil endi gago Kristen was nanngi minjroqne. Ni degyqam di ni Kristus Yesus aqa wau tamo bole sqam. Yimqa anjam bole ni ino areqaloq di singilateqnum qaji dena ti powo bole ni osim dauryeqnum qaji dena ti ni olo torei singilatmesqas. <sup>7</sup> Tamo qudei nanngi lanja sa anjam uge uge mareqnum. Anjam dena tamo ungasari nanngi nanaritnjreqnu. Deqa ni anjam di qoreiyosim Qotei aqa kumbra dauryqajqa singilaoqne. <sup>8</sup> Ni qalie, iga gago jejamu qaloqnsim geregere taqatoqngom di iga singila oqnsim sqom. Kumbra dena iga kiñala aqaryaigwas. Di gago jejamu segi aqaryaigwas. Ariya iga Qotei aqa kumbra dauryqajqa singilaoqngom di iga mandamq endi so bole sosim mondon dego iga ñambile gaigai sqom. Kumbra dena iga torei aqaryaigwas. <sup>9</sup> O Timoti, anjam di bole. Tamo kalil nanngi qusib marqab, “Bole.” <sup>10</sup> Qotei ñambile unu qaji a na tamo ungasari kalil nanngi elenqajqa waueqnu. Od, a na tamo ungasari a qa nanngo areqalo singilateb qaji nanngi bole elenej koboqo. Deqa iga Qotei qa tarinoqnsim unum. Utru deqa iga gaigai singila na aqa wau ojeqnum.

<sup>11</sup> Ijo anjam kalil endi ni na plaltoqnsim Kristen nanngi minjroqne. <sup>12</sup> O Timoti, tamo qudei nanngi ni qa mareqnum, ni angro kiñala. Tamo nanngi dena ino ñam ugetetmaib. Ino anjam maro ti ino walwel ti di ni geregere taqatosim kumbra bole segi yoqne. Osim qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsim Qotei qa ino areqalo singilatoqnsim Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji soqne. Soqnim Kristen nanngi ino kumbra di unoqnsib ni daurmoqngab. <sup>13</sup> Ariya e inoq urur bqasai di Kristen nanngi louqa koroqngabqa ni tigeloqnsim Qotei aqa anjam nenngrenq di unu qaji di sisiyoqnsim anjam aqa damu palontoqne. Osim nanngi Qotei aqa gam bole osornjroqne. <sup>14</sup> Nami Kristen gate nanngi ino gateq di nanngo ban atnabqa Qotei na ni singila emej. Bati di tamo bei na Qotei aqa medabu osiq ni qa anjam bei babtej. Deqa ni singila di oqnsim Qotei aqa wau ojqa asgimaiq. <sup>15</sup> Ni gaigai wau di geregere taqatosim singila na wauoqne. Yimqa Kristen kalil nanngi ino kumbra di unoqnsib maroqngab, “Ni Qotei aqa wau bole yeqnum.” <sup>16</sup> Ni ino segi kumbra ti ino anjam maro ti geregere taqatosim singila na Qotei aqa wau yoqne. Yimqa Qotei na ni ti tamo ungasari kalil ino anjam queqnum qaji nanngi ti elenqas.



## 5

*Kristen kalil nanği gago was, jaja, ai abu bul unub*

<sup>1</sup> O Timoti, ni na tamo qeli nanği nřinřtnjroqnaim. Ni lawo na nanği tingitnjroqne. Ni nanği tingitnjrqa osimqa nanği ino abu bul lawo na tingitnjroqne. Angro meli nanği ti angro wala nanği ti dego lawo na tingitnjroqne. Ni nanği tingitnjrqa osimqa nanği ino was bul lawo na tingitnjroqne. <sup>2</sup> Uņa qeli nanği dego tingitnjrqa osimqa nanği ino ai bul lawo na tingitnjroqne. Uņa meli nanği dego tingitnjrqa osimqa nanği ino jaja bul lawo na tingitnjroqne. Ni Qotei aqa řamgalaq di une saiřoji sosimqa uņa meli nanği tingitnjroqne.

*Uņa qobul nanği tařatnjrřajqa anjam*

<sup>3</sup> Nunęo ambleq di uņa qobul nanği unub. Nanği qudei angro saiřoji. Deqa ni na uņa qobul nanği di kumbra bole osornjroqne. <sup>4</sup> Uņa qobul qudei nanęo angro ti moma ti soqñib ni na nanği endegsi minjre, “Nunęo ai ti moma ti nanği qobulonub deqa nįngi na nanği tařatnjroqñsib iņgi iņgi enjroqñiy. Nunęo wau bole agide. Nįngi nami angro kiñilala sonabqa nanği waukobaoqñsib nįngi gereiņęoqñeb. Bini nanği qobulonub deqa nįngi na kamba nanği tařatnjroqñiy. Nįngi kumbra degyqab di Qotei a nįngi řa tulaņ areboleboleiyqas.”

<sup>5</sup> Uņa qobul qudei nanği angro saiřoji. Nanği segi unub. Nanği Qotei řa nanęo areqalo řiņgilatoqñsib a řa tariņoqñsib qolo ti qanam ti pailyoqñsib unub. <sup>6</sup> Ariya nanği qudei nanęo segi jejamu řa areqalo uęe uęe dauryeqñub. Deqa nanği moyobulejunub. <sup>7</sup> Deqa ni na uņa qobul nanği di minjroqñimqa nanği Qotei pailyoqñsibqa kumbra bole bole dauryoqñebe. Nanği kumbra degyqab di nanği tamo uņęasari kalil nanęo řamgalaq di une saiřoji sqab. <sup>8</sup> Ariya ni que. Tamo bei na aqa segi tal qujai nanği gereiņjřasai di a kumbra tulaņ uęedamu yqo. A Yesus řa aqa areqalo řiņgilatqa uratobulqo. Ni une. Tamo nanği Qotei qaliesai řaji nanği kumbra uęe deqaji yosaieqñub.

<sup>9</sup> O Timoti, ni uņa qobul nanęo ñam nenęrenyim Kristen nanği na iņgi iņgi řa aqaryainjroqñqab. Ni uņa qobul endeqaji nanęo ñam nenęrenye. Nanği uņa qeli wausau 60 onub. Nanği nami tamo qujai segi esoqñeb. <sup>10</sup> Nanği wau bole bole yoqñeb deqa nanği tamo uņęasari nanęo řamgalaq di uņa bolequja. Nanği na nanęo angro nanği gereiņjroqñsib boletnjroqñeb. Tamo laņaj nanği nanęo meq beqñabqa oqñsib gereiņjroqñeb. Nanği na Kristen nanęo řiņga yansetnjroqñeb. Tamo uņęasari nanği gulbe ti sonabqa nanği na aqaryainjroqñeb. Nanği wau bole bole yqajqa řiņgilaoqñeb. O Timoti, ni uņa qobul deqaji nanęo ñam nenęrenyim Kristen nanği na iņgi iņgi řa aqaryainjroqñqab.

<sup>11</sup> Ariya uņa qobul meli nanği řiņgila bole unub deqa ni nanęo ñam nenęrenyaim. Nanği qudei olo tamo oqajqa are prugnjreçnaqa Kristus qoreiyeqñub. <sup>12</sup> Nanği nami anjam řiņgilatosib mareb, “Iga olo tamo oqasai. Iga Kristus aqa wau segi ojqom.” Ariya nanęo anjam di nanği bunuqna uratosib olo tamo oqajqa are prugnjreçnu. Deqa nanği unetonub. <sup>13</sup> Nanęo kumbra uęe bei agiende. Nanği lalie kobaeqñub. Di segi sai. Nanği ta talq giloqñsib anjam laņa laņa maroqñsib yomu anjam quqwjajqa tulaņ arearetnjreçnu. Anjam uęe uęe iga marqajqa getento řaji di nanği mare mare laqñub. <sup>14</sup> Deqa e are qalonum, uņa qobul meli deqaji nanği olo tamo osib angrotoqñsib nanęo segi tal gereiyoqñqab di kere. Nanği degyqab di jeu tamo nanği na Kristen nanği misiliņjřqa keresai. <sup>15</sup> Ni qalie, uņa qobul meli qudei nanği Qotei aqa gam bole uratoqñsib olo Satan dauryeqñub. <sup>16</sup> Ariya Timoti, ni que. Uņęasari qudei Yesus řa nanęo areqalo řiņgilateqñub řaji nanęo ai nanği qobulonub. Deqa ni na nanği minjřimqa nanği nanęo ai nanği tařatnjroqñsib iņgi iņgi enjroqñqab. Yimqa Kristen nanği na gulbe di qoboiyqasai. Uņa qobul angro saiřoji unub řaji nanği segi Kristen nanği na tařatnjroqñsib iņgi iņgi řa aqaryainjroqñqab.

*Kristen gate nanği wau bole yeqñub deqa iga na nanği gereiņjroqñqom*

<sup>17</sup> Kristen gate nanġi wau bole yeqnub deqa ni na tamo unġasari nanġi minjrimqa nanġi Kristen gate nanġo ñam soqtetnjroqnsib inġi inġi qa aqaryainjroqnebe. Kristen gate qudei nanġi Qotei aqa anjam palontqajqa waukobaoqnsib Qotei aqa gam bole tamo unġasari nanġi osornjreqnub. Deqa ni na tamo unġasari nanġi minjrimqa nanġi Kristen gate nanġi di tulaġ geregereinjroqnebe. <sup>18</sup> Iga qalie, tamo nanġi wauqab di nanġo awai oqab. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Makau nanġi waukobaoqnsib inġi ñenġi paraparaiyoqnsib aqa sau taqal ateqnub. Deqa ninġi na makau nanġi damu uyqa saidnjraib.” <sup>19</sup> Ariya Timoti, tamo qujai na ni mermqas, “Kristen gate bei a une yqo.” Degsi mermqas di ni aqa anjam quetaim. Ariya tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo nanġi na degsib mermibqa ni nanġo anjam di quetnjre. <sup>20</sup> Kristen gate qudei nanġi une yoqnsibqa ni na nanġi joqsim Kristen gate kalil nanġo ulatamuq di tigeltjrsim nanġo une boleq atsim njirinjtjre. Yimqa Kristen gate kalil nanġi ino kumbra di unsib nanġi dego une yqajqa ulaqab.

*Pol na Timoti minjej, “Ni Qotei aqa wau geregere taqatime”*

<sup>21</sup> O Timoti, Qotei aqa lan anġro nanġi ti Kristus Yesus ombla nanġo ñamgalaq di e singila na anjam endegsi ni mermqai. Wau kalil e ino banq di atem qaji di ni bole taqatosim wauoqne. Ni que. Ni ino leġ qujai nanġi ti tamo ñam ti nanġi segi geregereinjroqnaim. Ni tamo kalil nanġi turtnjrsim geregereinjroqnime. <sup>22</sup> Ni tamo bei a Kristen nanġo gate atqa osimqa ino banq aqa gateq di urur ataim. Ni grotqam di a bunuqna une yimqa ni a ombla une oqam. Deqa ni ino segi so geregere taqatosim Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji soqne.

<sup>23</sup> Ariya Timoti, ni mene jaqatinmeqnu deqa ni bunuqna ya segi uyaim. Ni ya ti wain ti turtosim uyoqne. Yim ino mene olo boleqas.

<sup>24</sup> Tamo qudei nanġo une boleq di unu. Qotei na tamo nanġi di awai uge enjrqas. Tamo qudei nanġo une uliejunu. Bunuqna nanġo une di dego boleq dqas. <sup>25</sup> Dego kere tamo nanġo kumbra bole qudei boleq di unu. Kumbra bole qudei boleq dosaiunu. Kumbra di dego boleq dqas. Kumbra di gaigai uliesqa keresai.

## 6

*Kanġal tamo nanġi kumbra bole segi yoqnebe*

<sup>1</sup> Ni na Kristen kanġal tamo nanġi minjrimqa nanġi nanġo wau qa gate nanġo ñam soqtoqnsib nanġo sorgomq di geregere soqnebe. Yimqa wau qa gate nanġi Qotei aqa ñam ti Yesus aqa anjam ti misilinyqa keresai.

<sup>2</sup> Kristen kanġal tamo qudei nanġo wau qa gate nanġi dego Kristen. Deqa ni na kanġal tamo nanġi di minjrimqa nanġi endegsib are qalaib, “Gago wau qa gate nanġi gago Kristen was. Deqa unġum, iga nanġo anjam gotranjoqnsib.” Nanġi degsib are qalaib. Ni na nanġi minjrimqa nanġi endegsib are qalqab, “Gago wau qa gate nanġi Yesus qa nanġo areqalo singilateqnsib. Deqa iga nanġi qalaqalainjroqnsib.” Nanġi degsib are qalqab di nanġi nanġo wau qa gate nanġi geregere wauetnjroqnsib. O Timoti, ni ijo anjam di plaltoqnsim Kristen nanġi minjroqne.

*Tamo nanġi silali koba oqajqa are qalqab di Satan na nanġi uneq breinjrqas*

<sup>3</sup> Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa anjam kalil bole. Di gisaġ anjam sai. Iga anjam di ojgom gam dena iga Qotei aqa kumbra geregere qalieosim dauryqom. Ariya tamo qudei nanġi degyosaieqnsib. Nanġi Yesus aqa anjam di uratoqnsib olo anjam bei Yesus aqa anjam ti ombla kerekereosai qaji di palonteqnub. <sup>4</sup> Tamo deqaji nanġi nanġo segi areqalo dauryqajqa tulaġ arearetnjreqnaqa diqoqnsib laqnsib. Nanġi powo saiqoji sosibqa anjam qudei qa laġa laġa njirinoqnsib ñam qudei qa anjam na qotoqnsib unub. Anjam dena nanġo are ugetetnjreqnaqa nanġi qotoqnsibqa misilij anjam koba

maroqnsib areqalo uge ti laqnub. <sup>5</sup> Osib nanği gaigai nřirin anjam koba maroqnsib areqalo uge uge na niñaqoqnsib laqnub. Nanği Qotei aqa anjam bole poinjrosai bole sai. Deqa nanği endegsib are qaleqnub, “Iga Qotei aqa kumbra dauryqom gam dena iga ñoro koba ti sqom.” O Timoti, nanžo anjam di gisañ.

<sup>6</sup> Bole, iga Qotei aqa kumbra dauryqom gam dena iga lañ goge qaji ñoro koba oqom. Jejamu qa inği inği Qotei na egeqnu qaji di iga oqnsim mareqnum, “Inği di iga qa kere.” Iga degsi mareqnum gam dena dego iga lañ goge qaji ñoro bole oqom. <sup>7</sup> Iga qalie, iga nami ñambabem di iga inği inği ti ñambabosai. Bunuqna iga moiçom di iga inği inği ti olo moiçasai dego. <sup>8</sup> Deqa iga endegsi marçom, “Iga inği uyo ti gara ti yala eqnum di kere.” <sup>9</sup> Ariya tamo nanği silali koba oqajqa are qaleqnub qaji nanği Satan na walawalainjroqnsiq uneq breinjreqnu. Aliem na wagme nanği ojeleneqnu dego kere. Deqa nanği kumbra uge uge yqajqa are prugnjqreçnaqa kumbra dena nanği tulañ ugetnjreqnu. Mondonñ nanği torei padalqab. <sup>10</sup> Tamo deqaji nanği silali tulañ qalaqalaiyeqnu. Nanžo kumbra di agi kumbra uge uge kalil qa utru. Kumbra dena tamo qudei nanği titnjreçnaqa nanği Yesus qa nanžo areqalo siñgilatqa uratoqnsib gulbe gargekoba iteqnub.

*Tamo unğasari Yesus qa nanžo areqalo siñgilateqnub qaji nanği ñambile bole oqab*

<sup>11</sup> O Timoti, ni Qotei aqa tamo bole unum deqa ni kumbra uge kalil torei qoreiyosim taqal ate. Osim ni kumbra bole bole yoqnsim Qotei aqa kumbra dauryoqnsim a qa ino areqalo siñgilateqnsim tamo unğasari nanği qalaqalainjroqne. Osim ni siñgila na tigeloqnsim gulbe kalil qoboioqnsim tamo unğasari nanği lawo kumbra osornjroqne. <sup>12-13</sup> Tamo unğasari Yesus qa nanžo areqalo siñgilateqnub qaji nanği siñgila na gurgurobuloqnsib bubuñeqnub. Deqa Timoti, ni siñgila na ururoqne. Osim dena ni ñambile gaigai sqam. Ñambile di Qotei na ni emqajqa are çalsiq metmej. Qotei a na qujai inği inği kalil ñambile enjreqnu. Ni tamo unğasari gargekoba nanžo ñamgalaq di Kristus Yesus aqa ñam ubtoqnem. Deqa Yesus agi nami Pontius Pailat aqa ulatamuq di anjam maroqnej qaji aqa Abu Qotei wo nanžo ñamgalaq di e ni siñgila na endegsi mermçai. <sup>14</sup> Anjam ni qusim ojejunum qaji di ni geregere dauryoqne. Ni anjam di ugetaim. Ugetçasai di tamo nanği ni misiliñmqa keresai. Ni anjam di dauryosim gilsim gilsim gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo lañ çureq na brantim ni unçam. <sup>15</sup> Yesus bqajqa bati di Qotei a segi na bati atim a bqas. Gago are boletetgwajqa utru agi Qotei a segi. A segi qujai mandam ti inği inği kalil ti taçatejunu. A mandor kokba kalil nanžo Mandor Koba. A tamo kokba kalil nanžo Tamo Koba. <sup>16</sup> A segi qujai moiçosaieqnu. A suwañoq di unu. Aqa suwañ di kobaquja. Deqa iga aqa areq di brantqa keresai. Tamo bei na nami aqa ulatamu unosaiçoqnej. Tamo bei na a unça keresai. Deqa iga kalil gaigai aqa ñam soqtoqnqom. A bati gaigai siñgila koba ti sqas. Bole.

*Ñoro tamo nanği Qotei qa nanžo areqalo siñgilateqnebe*

<sup>17</sup> O Timoti, ni na Kristen tamo unğasari mandam qa ñoro koba ejunub qaji nanği endegsim minjre, “Niñgi diçosib nuñgo segi ñam soqtaib. Nuñgo ñoro urur koboças deqa niñgi ñoro qa are siñgilitaib. Niñgi Qotei qa nuñgo areqalo siñgilateosib soqniy. Qotei na inği bole bole kalil iga egeqnaqa iga oqnsim areboleboleigeqnu. <sup>18</sup> Deqa niñgi kumbra bole bole yoqnsib tamo unğasari nanği aqaryainjroqniy. Osib gaigai nuñgo inği inği jeioqnsib tamo unğasari inği inği qa truqueqnub qaji nanği enjroqniy. Mandam qa ñoro a inği bole edegaib. Inği bole agi tamo unğasari aqaryainjrçajqa kumbra.” O Timoti, ni na tamo unğasari mandam qa ñoro koba ejunub qaji nanği degsim minjroqne. <sup>19</sup> Nanği ino anjam di dauryqab di mondonñ nanği lañ goge qaji inği inği tulañ koba koroiyib inği inği dena nanği tulañ aqaryainjrças. Yimqa nanği ñambile bole gaigai sqab.

*Pol na Timoti minjej, “Ni Qotei aqa wau geregere taçatesoqne”*

<sup>20</sup> O Timoti, Qotei na ni wau emej deqa ni wau di geregere taqatesoqne. Tamo qudei nanği anjam uge laña laña mareqnub deqa ni nanžo anjam di qoreiye. Tamo nanği di mareqnub, “Iga powo bole ti unum.” Di gisañ. Nanği Qotei jeutoqnsib aqa areqalo dauryqa asginjreñnu. <sup>21</sup> Tamo deqaji nanği Yesus qoreiyoqnsib a qa nanžo areqalo siñgilatqa urateqnub.

O ijo was, Qotei a niñgi kalil qa are boleiyeme. Bole.

## 2 TIMOTI

<sup>1</sup> E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej deqa e na tamo ungasari nanđi endegsi minjreqnum, “Ningi Kristus Yesus qa nunđo areqalo singilatqab di ningi nambile oqab.” Nambile di Qotei a nami iga egwa marej.

<sup>2</sup> O Timoti, ni ijo anđro bole bulonum. E anjam endi nenđrenyosim inoq qarınyonum. Tamo Koba Kristus Yesus aqa Abu Qotei wo nanđi aiyel ni qa dulosib are boleinjrimqa ni lawo na soqnime.

### *Iga Yesus aqa anjam bole qa jemaigwasai*

<sup>3</sup> Ijo moma nanđi nami Qotei aqa wau ojoqneđ dego kere e bini Qotei aqa wau ojeqnum. Ijo moma nanđo are miligiq di nanđi qalieeb, nanđi Qotei aqa nđamgalaq di une saiqoji soqneđ. E segi dego ijo are miligiq di degsi qalieonum. Deqa Timoti, e qolo ti qanam ti Qotei pailyoqnsim ni qa are qaloqnsim Qotei binıyeqnum. <sup>4</sup> Nami e ni uratmqa laqnamqa ni e qa are ugeimonaqa akamem. E deqa are qaloqnsim ni olo numqajqa are koba unu. E ni numsiyqa tulađ areboleboleibqas. <sup>5</sup> Nami ino moma Lois wo ino ai Yunis wo nanđi aiyel Yesus qa nanđo areqalo singilatoqneđ dego kere bini ni Yesus qa ino areqalo singilateqnum. Utru deqa e ni numqajqa are qaloqnsim unum. <sup>6</sup> Nami e ijo bađ ino gateq di atnamqa Qotei na ni aqa wau ojqađqa deqa singila emej. Deqa e ino areqalo tigeltetmitqa ni singila deqa olo are qaloqnsim wau di singilatoqne. Tamo a nđam puyim pulođosim kobaqas dego kere ni ino wau di olo singilatim kobaqas. <sup>7</sup> Ni qalie, Qotei na iga ulaqajqa deqa aqa Mondor egosai. Iga singila ti qalaqalaiyo kumbra ti areqalo bole ti sqajqa deqa osiq aqa Mondor egej.

<sup>8</sup> Deqa ni gago Tamo Koba aqa anjam qa jemaimaiq. Ni e qa dego jemaimaiq. E Yesus aqa anjam mare mare laqnem deqa jeu tamo nanđi na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. Deqa ni na e beterbosim Qotei aqa singila ti sosim Yesus aqa anjam bole mare mare laqne. Osim dena ni e ombla gulbe oqnsim sqom. <sup>9</sup> Qotei na iga elenosiqa iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa are qalsiq metgej. Iga wau bole bole yoqnem Qotei a deqa osiq iga metgosai. Tulađ nami a inđi inđi kalil atosaisosiqa a aqa segi areqalo na iga metgej. Osiqa iga qa are boleiyosiqa Kristus Yesus qarınyosiqa dena iga elenjej. <sup>10</sup> Bati kereonaqa Kristus Yesus agi iga elenjej qaji a boleq dosiqa moiyo aqa singila kobotej. Aqa kumbra dena Qotei a iga qa are boleiyej. E Yesus aqa anjam bole mare mare laqnum gam dena tamo ungasari nanđi endegsi poinjreqnu, “Bole, iga moiqasai. Iga nambile gaigai sqom.”

<sup>11</sup> E Yesus aqa anjam bole palontqajqa ti plaltqajqa ti deqa Qotei na e giltbej. <sup>12</sup> Deqa unđum, e gulbe oqnsiy sqai. E deqa jemaibqasai. E Yesus qa ijo areqalo singilateqnum. E a qa qalie bole. A e wau ebej deqa e qalieonum, a na wau di geregere taqatoqnsim gilsim a olo bqajqa bati brantqas.

<sup>13</sup> O Timoti, anjam bole kalil e nami ni mermoqnem qaji di ni geregere dauryoqnsim palontoqne. Osim Kristus Yesus qa ino areqalo singilatoqnsim a qalaqalaiyoqne. <sup>14</sup> Qotei na aqa anjam bole di ino bađq di atej. Anjam di tulađ bolequja. Deqa ni anjam di geregere taqatesoqne. Mondor Bole agi gago are miligiq di unu qaji a na ni aqaryaimoqnimqa ni Qotei aqa wau geregere ojsim laqne.

<sup>15</sup> Ni qalie, tamo kalil Esia sawaq di unub qaji nanđi e uratbosib jaraiyeb. Figelus Hermogenes wo nanđi aiyel dego e uratbosib jaraiyeb.

<sup>16</sup> E endegsi pailyeqnum, “O Tamo Koba, ni Onesiforus aqa tal qujai nanđi qa dulame.” O Timoti, Onesiforus a bati gargekoba ijo are boletetboqnej. E tonto talq di soqnem bati deqa a e qa jemaiyosai. <sup>17</sup> A Rom qureq bosiq dia e qa nđamosiq itbej. <sup>18</sup> Deqa e a qa endegsi

pailyeqnum, “O Tamo Koba, mondon ni na tamo ungasari nanji peginjra batiamqa ni Onesiforus a qa dulame.” O Timoti, nami Efesus qureq di dego Onesiforus a e qa wau gargekoba yoqnsiq aqaryaiboqnej. Di ni qalie.

## 2

### *Pol na Timoti minjej, “Ni Yesus aqa qoto tamo bulosim gulbe qoboiesoqne”*

<sup>1</sup> O ijo angro Timoti, Kristus Yesus a iga qa are boleiyeqnu aqa kumbra dena ni singilatmoqneme. <sup>2</sup> E tamo gargekoba nanjo namgalaq di Qotei aqa anjam palontoqnem di ni quoqnem. Anjam di ni na olo tamo qudei Yesus bole dauryeqnub qaji nanji dego minjroqnmqa nanji kamba tamo qudei nanji minjroqngab.

<sup>3</sup> Ni e ombla Kristus Yesus aqa qoto tamo bulosim gulbe qoboiesoqne. <sup>4</sup> Qoto tamo nanjo kumbra di ni qalie. Nanji qotqajqa wau ojoqnsib olo wau bei qa are qalosaieqnub. Nanji qotqajqa wau segi ojeqnub. Deqa nanjo gate a nanji qa tulan areboleboleiyeqnu. <sup>5</sup> Tamo bei bei wo gurgurosib bubunosib bei na bei bunyosim di a awai oqas. A ururqajqa kumbra geregere dauryqasai di a awai oqasai. <sup>6</sup> Tamo bei a wauosim ingi yagwas di ingi meliamqa a osim uyqas. Deqa tamo lanaj bei a namoqna bosim ingi uyqasai. <sup>7</sup> O Timoti, ijo anjam e ni mermeqnum qaji endi ni qusim ino areqaloq di singilatime. Yimqa Tamo Koba a na powo emimqa ni ijo anjam kalil endi geregere poimqas.

<sup>8-9</sup> Ni gaigai Yesus Kristus qa are qaloqne. A moisiq olo subq na tigelej. A Mandor Koba Devit aqa moma. E aqa anjam bole palontoqnsim laqnam jeu tamo nanji na e tamo uge bul nuboqnsib gulbe koba eboqneb. Deqa nanji na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. Ariya nanji Qotei aqa anjam getentqa keresai. <sup>10</sup> E tamo ungasari Qotei na giltjnrej qaji nanji qa are qaloqnsim gulbe kalil qoboieqnum. E degyeqnum. Di kiyaga? Qotei na nanji elenamqa nanji Kristus Yesus aqa ñam na nambile osib a ombla so bole gaigai sqajqa deqa.

<sup>11</sup> Qotei aqa anjam bei unu. Anjam di gisan sai. Anjam di bole. Deqa iga gago areqaloq di singilatqa kere. Anjam agiende.

“Iga Yesus ombla moiyoqnsim deqa iga a ombla olo nambile gaigai sqom.

<sup>12</sup> Iga gulbe kalil qoboioqnsim singila na tigelesqom di mondon iga Yesus ombla mandor kokba sqom.

Iga a qoreiyqom di a na kamba iga qoreigwas.

<sup>13</sup> Iga aqa anjam dauryqa marsimqa olo dauryqa uratqom di Yesus a segi aqa anjam uratqa keresai. A dauryoqnsim sqas.”

### *Pol na Timoti minjej, “Ni Qotei aqa wau tamo bole soqne”*

<sup>14</sup> O Timoti, Kristen nanji ijo anjam deqa are walnjraim deqa ni na gaigai minjroqne. Osim Qotei aqa namgalaq di nanji endegsim minjroqne, “Ningi anjam qudei qa lanja lanja niriñoqnaib. Osib ñam qudei qa anjam na qotoqnaib. Anjam dena ningi aqaryainjwa keresai. Ningi anjam di qusib dauryqab di nunjo areqalo niñaqesqas.”

<sup>15</sup> O Timoti, ni Qotei aqa wau tamo boledamu sosimqa aqa anjam bole geregere palontoqngajqa singilaoqne. Yim Qotei a ino wau kalil qa tulan arearetoqngas. Deqa ni aqa namgalaq di jemaimqasai. <sup>16</sup> Tamo qudei nanji anjam uge lanja lanja mareleneqnub deqa ni nanjo anjam di qoreiye. Nanjo anjam di tulan ugedamu. Anjam dena tamo ungasari nanji are prugttnjroqnm nanji Qotei aqa kumbra torei uratoqngab. <sup>17</sup> Anjam di yu uge bulosim tulan kobaqujaosim tamo ungasari nanji ugeugeinjroqngas. Tamo aiyel anjam uge deqaji mareqnub agi Himeneus Filetus wo. <sup>18</sup> Nanji aiyel anjam bole qa gam uratosib gisan anjam endegsib mareqnub, “Tamo ungasari kalil nanji nami subq na tigeleb koboej. Deqa nanji olo bunuqna subq na tigelqasai.” O Timoti, gisan anjam

dena tamo ungasari qudei nami Yesus qa nanngo areqalo singilateb qaji nanngo areqalo olo niñaqyentjreqnu.

<sup>19</sup> Qotei aqa segi tamo ungasari nanngi tal ai bulosib singila na tigelejunub. Tal aiq di Qotei aqa anjam endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo Koba a aqa segi tamo ungasari nanngi qa qalie bole.” Anjam bei dego tal aiq di nenngrenyeb unu, “Tamo kalil Tamo Koba aqa ñam ejunub qaji nanngi kumbra uge uge qoreiyebe.”

<sup>20</sup> E yawo anjam bei mermqai. Tal kobaquja bei miligiq di tabir qudei gol na ti silva na ti gereiyeb. Tabir qudei ñamtañ na gereiyeb. Tabir qudei jagi na gereiyeb. Tabir qudei wau bole qa gereiyosib olo tabir qudei wau kiñilala qa gereiyeb. <sup>21</sup> Deqa tamo bei a kumbra uge kalil uratosim Qotei aqa ñamgalaq di une saiwoji sqas di a tabir wau bole qa gereiyeb qaji di bul sqas. Deqa a ñam bole osim Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim Gate Koba Yesus geregere wauetoqnqas. A wau bole kalil yoqnqajqa tulan kere na sqas.

<sup>22</sup> Deqa Timoti, areqalo uge uge angro wala nanngi dauryeqnub qaji di ni na qoreiye. Osim ni kumbra bole yoqnqajqa wauoqnsim Qotei qa ino areqalo singilatoqnsim tamo ungasari nanngi qalaqalainjroqnsim lawo na soqne. Tamo ungasari are bole ti sosib Tamo Koba aqa ñam na pailyeqñub qaji nanngi ni ombla kumbra kalil di yoqniy. <sup>23</sup> Tamo ungasari areqalo bole ti sosai qaji nanngi nanari anjam laña laña mareleneqñub deqa ni nanngo anjam di quoqnaim. Ni qalie, anjam dena qoto ti ñirin ti tigelteqnu. <sup>24</sup> Tamo Koba aqa wau tamo nanngi anjam na qotoqnsib ñiriñoqñab. Nanngi na tamo ungasari kalil nanngi kumbra bole bole enjroqnsib Qotei aqa anjam plaltosib minjroqnebe. Tamo qudei na nanngi gulbe enjribqa nanngi deqa ñiriñaib. Nanngi kamba olo kumbra lawo nanngi osornjroqnebe. <sup>25</sup> Nanngi lawo na Qotei aqa anjam gotranjo qaji tamo nanngo areqalo olo gereiyentjroqnebe. Yim Qotei na nanngo are bulyentjrimqa nanngi aqa anjam bole poinjrim dauryqab. <sup>26</sup> Nami Satan a tamo nanngi di singila na ojesonaqa nanngi aqa anjam dauryoqnebe. Deqa Qotei aqa wau tamo nanngi lawo na nanngi tingitnjribqa nanngi Qotei aqa anjam bole qa poinjrim olo areqalo bole osib Satan aqa banq dena jaraiyosib sawa boleq di sqab.

### 3

#### *Dijo bati jojomoqñimqa tamo nanngi kumbra uge uge yoqnqab*

<sup>1</sup> O Timoti, ni endegsi poimem. Mondonñ diño bati jojomoqñimqa gulbe gargekoba mandamq endi brantelenqab. <sup>2</sup> Tamo nanngi kumbra uge uge endeqaji yoqnqab. Nanngi nanngo segi jejamu qa tulan areboleboleinjroqnqas. Nanngi silali koba oqajqa are prugn-jroqnqas. Nanngi nanngo segi ñam soqtoqnsib diqoqnsib ñirin anjam koba maroqnsib tamo nanngi misilinjroqnqab. Nanngi nanngo ai abu nanngo anjam gotranjoqnqab. Tamo qudei na nanngi aqaryainjroqñibqa nanngi kamba olo nanngi qa are boleinjroqnqasai. Nanngi Qotei aqa kumbra bole kalil qoreiyoqnqab. <sup>3</sup> Nanngi qalaqalaiyo kumbra dauryqa uratoqnqab. Nanngi ñiriñoqnsib jeu atoqnsib olo jeu turyoqnqasai. Nanngi yomu anjam gargekoba maroqnsib nanngo segi jejamu taqatqajqa asginjroqnqas. Nanngi laña laña qotoqnsibqa tamo nanngi ñumoqnsib kumbra bole jeutoqnqab. <sup>4</sup> Nanngi tamo qudei nanngi ugeugeinjroqnqab. Nanngi urur kumbra uge uge yoqnqab. Nanngi kumbra di yqajqa ulaoqnqasai. Nanngi nanngo segi ñam soqtoqnsib mandam qa ingi ingi qa tulan areboleboleinjroqnqas. Nanngi Qotei qa yala arearetjroqnqasai. <sup>5</sup> Nanngi laña baban na Qotei aqa kumbra bole dauryobuloqnsib sqab. Kumbra bole aqa singila nanngi yala poinjrqasai. O Timoti, tamo deqaji brantoqñibqa ni na nanngi beternjrim. Torei uratnjrsim isaq gile.

<sup>6</sup> Tamo deqaji nanngi kumbra uge endegyeqñub. Nanngi uña qudei nanngo tal miligiq giloqnsib nanngi walawalainjroqnsib areqalo titetjreqñub. Uña nanngi di areqalo bole ti sosai. Nanngi une gargekoba yeqñab nanngo une dena nanngi singila na ojeqnaqa nanngi kumbra uge uge yqajqa are prugnjqñu. <sup>7</sup> Uña nanngi di gaigai qalie oqajqa are

qaloqnsib ariya nanġi anjam bole aqa utru poinjrqa keresaiinjreġnu. <sup>8</sup> Gisaġ tamo nanġi di Qotei qa nanġo areqalo siġgilatosaieqnu. Nanġo areqalo tulaġ niñaqejunu. Nami Janes Jambres wo nanġi aiyel Moses jeutoqneb dego kere gisaġ tamo nanġi na Qotei aqa anjam bole jeuteqnu. <sup>9</sup> Ariya nanġo kumbra di tulaġ kobaqasai. Nami Janes Jambres wo nanġi aiyel kumbra deqaji yeq nabqa tamo uŋgasari kalil nanġi unoqnsib maroqneb, “Nanġo kumbra di nanari.” Dego kere gisaġ tamo nanġi kumbra uge uge yoq nibqa tamo uŋgasari kalil nanġi unoqnsib maroq nab, “Nanġo kumbra di nanari.”

*Pol na Timoti minnej, “Ni Qotei aqa anjam siġgila na ojesoqne”*

<sup>10</sup> O Timoti, ni nami e ombla soqnem deqa ijo anjam kalil e na plaltoqnem qaji di ni qalie. Ijo walwel ti ijo kumbra ti di ni qalie bole. E Qotei qa ijo areqalo siġgilatoqnsim ijo are miligi dego gaigai siġgilatoqnsim waukobaoqnem. Osim tamo uŋgasari nanġi qalaqalainjroqnsim siġgila na tigelatqnsim gulbe qoboioqnem. Di ni qalie bole. <sup>11</sup> Antiok qure ti Aikoniam qure ti Listra qure ti dia jeu tamo nanġi na e kumbra uge uge ebeq nabqa e jaqatiġ koba oqnem. Qure qureq di kumbra uge kalil e qa brantoqnej qaji di ni qalie. Ariya bati deqa Tamo Koba a na e aqaryaiboqnsiqa gulbe kalilq dena e oqnsiq taqal atoqnej. Deqa bini e bole unum. <sup>12</sup> Ni qalie, jeu tamo nanġi na tamo uŋgasari kalil Kristus Yesus beteryesosib Qotei aqa kumbra dauryqa siġgilaeqnu qaji nanġi ugeugeinjroq nab. <sup>13</sup> Tamo uge uge nanġi ti gisaġ tamo nanġi ti tulaġ ugeoq nab. Ugeoqnsib gisaġ anjam gargekoba maroq nib Satan na kamba dego nanġi olo gisa gisaġnjroq nas. Yim nanġo kumbra di tulaġ ugedamuqas.

<sup>14</sup> Ariya Timoti, anjam iga nami ni mermonam qusim ino areqaloq di siġgilatem qaji di ni olo siġgila na ojesoqne. Ni iga qa bole qalieonum deqa ni degyoqne. <sup>15</sup> Nami ni anġro kiñala sosimqa ni Qotei aqa anjam nengreġq di so qaji di qalieosim bosim agi qalieosim unum. Anjam dena ni powo bole emonaqa ni Kristus Yesus qa ino areqalo siġgilatonamqa Qotei na ni padalo sawaq dena ej. <sup>16</sup> Qotei aqa anjam kalil nengreġq di so qaji di Mondor a segi na babtej. Anjam dena iga aqaryaigoqnsiqa gam bole osorgoqnsiqa gago areqalo tingitetgeqnu. Osiqa gago walwel gereiyetgoqnsiqa iga kumbra bole dauryqajqa siġgilatgeqnu. <sup>17</sup> Deqa anjam dena Qotei aqa tamo uŋgasari nanġi keretnjreġnaqa nanġi kumbra bole kalil yoqnsib wau bole bole ojeqnu.

## 4

*Pol na Timoti minnej, “Ni Yesus aqa anjam palontqajqa tulaġ siġgilaoqne”*

<sup>1</sup> Qotei aqa Niri Kristus Yesus wo nanġo ŋamgalaq di e ni siġgila na endegsi mermqai. Mondon Yesus a laġ qureq na brantosim tamo uŋgasari kalil ŋambile so qaji nanġi ti nami moreġeb qaji nanġi ti peginjras. Osim a bati gaigai Mandor Koba sqas. <sup>2</sup> Deqa ni Yesus aqa anjam palontoqne. Tamo uŋgasari nanġi ino anjam quqwa arearetnjroq nas kiyo asginjroq nas kiyo di uŋgum. Ni na nanġi tingitnjroqnsim dalnjroqnsim are tigeltetnjroqne. Ni asgimaiq. <sup>3</sup> O Timoti, ni que. Bunuqna tamo gargekoba nanġi Qotei aqa anjam quqwa asginjroqnimqa olo anjam utru bei bei quqwajqa are prugnjroq nas. Osib nanġo segi areqalo dauryosib anjam plalto tamo qudei nanġi metnjroq nib bosib gisaġ anjam minjroq nib qusib arearetnjroq nas. <sup>4</sup> Deqa nanġi anjam bole quqwa uratosib laña sa anjam quqwajqa dab atoq nab. <sup>5</sup> Ariya Timoti, ni kumbra degyaim. Ni gaigai areqalo bole na sosimqa gulbe ti jaqatiġ ti qoboioqne. Osim ni na Yesus aqa anjam bole tamo uŋgasari nanġi minjre minjre laqne. Ni nanġi aqaryainjrqaqja wau ti unum deqa ni wau di keretosim yoqne.

*Pol a moiqa bati jojomej*

<sup>6</sup> Ni qalie, jeu tamo nanġi na e lubsib moiyoqbqa bati jojomqo. Israel nanġi wain bilentoqnsib Qotei atraiyeqnu dego kere e moisiyqa ijo leġ aiqas qaji dena Qotei atraiyobulqai. <sup>7</sup> Tamo nanġi gurguroqnsib bubuqnu dego kere e nami siġgila na



ururosım Yesus dauryoqnem agi bini e degyeqnum. E ijo wau kalil kobotonum. E Qotei qa ijo areqalo singilatoqnem di e uratosaiqnem. Agi bini e ijo areqalo di singila na ojejunum. <sup>8</sup> Tamo nanđi gurguroqnsib bubuñeqnub di nanđi awai oqajqa. Ijo awai bole agi Qotei a lañ qureq di atej unu. E awai di oqajqa tariñoqnsim unum. Ijo awai agiende. Mondonđ Tamo Koba a na e tamo bole une saiqoji qa merbqas. Di ijo awai bole. Tamo Koba a kumbra bole tiñtiñ na tamo unğasari nanđi peginjrqas. Peginjrqas bati deqa a awai bole di e ebqas. A e segi awai ebqasai. Tamo kalil Yesus a lañ goge na brantim unqajqa deqa areboleboleinjreqnu qaji nanđi dego awai bole enjrqas.

*Pol na Timoti minjeđ, “Ni ijoq urur au”*

<sup>9</sup> O Timoti, ni ijoq urur au. <sup>10</sup> Ni que. Demas a mandam endeqa kumbra qa tulañ areareteqnu. Deqa a na e uratbosiqas Tesalonaika qureq gilej. Kresens a Galesia sawaq gilej. Taitus a Dalmesia sawaq gilej. <sup>11</sup> Aqo Luk wo segi unum. Deqa ni Mak osimqa endeq boiy. Mak a tamo bole. A na e aqaryaiboqnsiqas wau bole yeqnu. <sup>12</sup> Tikikus agi e na qarinyonam Efesus qureq aijej.

<sup>13</sup> Ni ijoq bqa osimqa ijo gara jugo Troas qureq di uratem qaji di osim osau. Agi Karpus aqa talq di uratem unu. Ijo buk qudei dego osau. Ariya ijo pepa lulumo qudei wagme nanđo jegara na gereiyo qaji di dego osim osbetbe. Ni are walmaiq.

<sup>14</sup> Bras na inđi inđi gereiyo tamo aqa ñam Aleksander a na e ugeugeiboqnej. Deqa mondonđ Tamo Koba a na kamba Aleksander ñolawotqas. <sup>15</sup> Aleksander a nami iga jeutgoqnsiqas gago anjam tulañ ugeugeiyoqnej. Deqa ni a qa geregere ñam atoqne.

<sup>16</sup> Jeu tamo nanđi nami e ojsib anjam pegiyo talq di tigeltbeb bati deqa tamo bei na e taqbosai. Tamo kalil nanđi e uratbosib jaraiyeb. Deqa e Qotei endegsi pailyem, “O Abu, ni nanđo une deqa olo kambatnjraime.” E degsi Qotei pailyem. <sup>17</sup> Ariya Tamo Koba Yesus a segi na e taqbosiqas singila ebej deqa e anjam pegiyo talq di tigelosim Yesus aqa anjam bole mareqnamqa sawa bei bei qaji nanđi quoqneb. Qotei na e aqaryaibosiqas bauñ juwanñ nanđo medabuq na e osiq taqal waibej. <sup>18</sup> Deqa e endegsi qalieonum. Jeu tamo nanđi boqnsib kumbra uge uge ebqa maroqnib Qotei na e aqaryaiboqnsim nanđo banq dena e oqnsim taqal waiboqnqas. Osim bunuqna a na e lañ qureq osi oqsim dia e taqatbosim ijo Mandor Koba sqas. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

<sup>19</sup> O Timoti, ni na ijo kaiye anjam endi osim tamo nanđi Onesiforus aqa talq di unub qaji nanđi ti Prisila Akwila wo nanđi koba na minjrime. <sup>20</sup> Erastus a Korin qureq di unu. Trofimus a Miletus qureq di ma ti sonaq e na uratem unu. <sup>21</sup> Ni ijoq urur boqujat. Ni tariñoqnim ulili bati bo uge.

Yubulus na Pudens na Linus na Klodia na nanđi qolqe Kristen tamo kalil nanđi ti koba na kaiye anjam endi inoq qarinyonub.

<sup>22</sup> Tamo Koba a na ino qunuñ geregere taqateme. Osim ninđi kalil qa are boleiyeme. Bole.

## TAITUS

<sup>1</sup> E Pol. E Qotei aqa wau tamo. Yesus Kristus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Tamo ungasari Qotei na gıltnjrej qaji nanđi aqa anjam minjroqnitqa qusib Yesus qa nanđo areqalo singilatqajqa deqa qarınbej. E na nanđi aqaryainjritqa nanđi Qotei aqa anjam geregere qaliesib aqa kumbra dauryqajqa deqa ti qarınbej. Qotei aqa anjam di gisañ sai. Di anjam bole. <sup>2</sup> E na nanđi aqaryainjritqa nanđi ñambile gaigai sqajqa deqa e waueqnum. Nanđi ñambile di oqajqa tarınoqnsib unub. Tulañ nami Qotei a inđi inđi kalil atosaisosıqa a na ñambile di ıga egwajqa marej. A bole marej. A gisañosaieqnu. <sup>3</sup> Bati kereonaqa a na aqa anjam maro tamo nanđi wau enjrej. Kumbra dena a na aqa segi anjam babtej. A na e dego wau ebej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Anjam dena a na ıga padalo sawaq na elenjej.

<sup>4</sup> O Taitus, e anjam endi nenđrenjyosim inoq qarınyonum. Aqo ombla Kristen tamo ungasari kalil nanđi koba na areqalo qujaitosim Yesus qa gago areqalo singilateqnum. Deqa ni ijo anđro bole bul. Gago Abu Qotei wo Kristus Yesus ađi ıga elenjej qaji wo nanđi aiyel ni qa are boleinjrimqa ni lawo na soqñime.

### *Pol na Taitus minjej, “Ni na Kristen nanđo gate atelenj”*

<sup>5</sup> O Taitus, e ni Krit nuiq di uratmem unum. Krit nuiq di Qotei aqa wau koboosai unu. Deqa ni na wau di kobotosim qure segi segiq di Kristen nanđo gate atelenj. Ađi e nami wau deqa ni mermem. <sup>6</sup> Deqa ni unime. Ni tamo bei a Kristen nanđo gate atqa osimqa a peleiyosim aqa kumbra kalil unsim di ni a gate ate. Tamo di a tamo ungasari kalil nanđo ñamgalaq di une saıqođi soqñime. A uña aiyeltaıq. Aqa anđro nanđi Yesus qa nanđo areqalo singilatosib soqñebe. Nanđi kumbra uge uge yoqñab. Nanđi diqoqnsib nanđo ai abu nanđo anjam gotranjyoqñab. <sup>7</sup> Ni qalie, Kristen nanđo gate nanđi Qotei aqa wau taqateqñub. Deqa ni tamo bei a gate atqa osimqa ni aqa kumbra endeqaji unsim a gate ate. A tamo ungasari kalil nanđo ñamgalaq di une saıqođi unu. A aqa segi ñam soqtosaieqnu. A Kristen tamo ungasari nanđi ñirin na taqatnjrosaieqnu. A urur minjin oqetosaieqnu. A ya uge uyoqnsiq nanariosaieqnu. A qoto ani tamo sai. A silali koba oqñajqa tulañ arearetosaieqnu. <sup>8</sup> Tamo lanaj nanđi aqa meq beqñabqa oqnsiq geregereinjreqnu. A kumbra bole bole dauryqajqa are qaloqnsiq areqalo bole ti unu. A kumbra tinđin ti Qotei aqa segi kumbra bole ti di dauryqajqa tulañ areareteqnu. A aqa segi so geregere taqateqnu. <sup>9</sup> A Yesus aqa anjam bole ıga plalteqnum qaji di singila na ojeqnu. Deqa a anjam di geregere palontoqnsiq Kristen nanđo are tigeltetnjreqnu. Tamo qudei nanđi anjam di gotranjyeqñab a na nanđi tingitnjroqnsiq dalnjreqnu.

### *Krit nuiq di tamo gargekoba nanđi gisañeqñub*

<sup>10</sup> O Taitus, Krit nuiq di anjam gotranjyo qaji tamo gargekoba unub. Tamo nanđi di anjam lanja lanja maroqnsib tamo ungasari nanđi gisa gisañnjreqñub. Tamo nanđi di Juda tamo. Deqa nanđi na tamo muluñ breinjrqajqa tulañ singilaeqñub. <sup>11</sup> Nanđi na Kristen nanđo silali yainjrqa are qaloqnsib anjam uge uge ıga marqajqa getento qaji di plaltoqnsib minjreqñub. Nanđi degyeqñub deqa nanđi na Kristen qudei nanđo anđro ti nanđo was nanđi ti areqalo ugetetnjreqñabqa nanđi Qotei aqa gam bole olo urateqñub. Deqa Taitus, ni na tamo uge deqaji nanđo medabu getentosim saidnjre. <sup>12</sup> Nami Krit nuiq di qalie tamo bei a anjam endegsi marej, “Krit tamo kalil nanđi gisañ ani. Nanđi tamo uge. Nanđi wagme juwan bul. Nanđi qunjan bolet. Nanđi wauqa asgim ani.” <sup>13</sup> O Taitus, aqa anjam di bole. Deqa ni singila na tamo uge uge nanđi tingitnjroqne. Yimqa nanđi Yesus qa nanđo areqalo geregere singilatqab. <sup>14</sup> Osib nanđi Juda nanđo gisañ anjam ti tamo nanđi Qotei aqa anjam bole qoreiyeqñub qaji nanđo dal anjam ti quqwa uratqab.

<sup>15</sup> Tamo ungasari Qotei aqa namgalaq di jiga saiqoji unub qaji nanqi qalie, ingi uyo kalil jiga saiqoji unu. Deqa nanqi oqnsib uyeqnu. Ariya tamo ungasari kumbra jigat dauryoqnsib Yesus qa nanqo areqalo singilatosaieqnu qaji nanqi torei jiga ti. Deqa nanqi mareqnu, “Ingi ingi kalil jigat.” Nanqo areqalo ti nanqo are miligi ti tulan jigat. <sup>16</sup> Nanqi segi mareqnu, “Iga Qotei qa qalie bole.” Di gisan. Nanqi kumbra uge uge yeqnu dena iga poiqe, nanqi Qotei qoreiyeqnu. Deqa Qotei na nanqi torei walinjeqnu. Nanqi Qotei aqa anjam gotranjo qaji tamo unub. Nanqi kumbra bole bei dauryqa keresai bole sai.

## 2

### *Tamo qeli nanqi kumbra bole bole yoqnebe*

<sup>1</sup> O Taitus, ni Qotei aqa anjam bole plaltoqne. <sup>2</sup> Ni na tamo qeli nanqi anjam endegsim minjroqne, “Ningi nunqo so geregere taqatiy. Osib areqalo bole ti sosib kumbra bole bole yoqniy. Ningi Qotei aqa anjam bole geregere qalieosib qalaqalaiyo kumbra yoqnsib gulbe kalil qoboiyoqnsib singila na tigelesoqniy.” O Taitus, ni na tamo qeli nanqi anjam degsim minjroqne.

<sup>3</sup> Ni na unq qeli nanqi anjam endegsim minjroqne, “Kumbra bole kalil Qotei a areareteqnu qaji di ningi dauryosib soqniy. Ningi yomuoqnaib. Wain uyoqnsib nanarioqnaib. Ningi na Kristen nanqi kumbra bole osornjroqniy. <sup>4-5</sup> Osib unq meli nanqi dalnjribqa nanqi kumbra endegsib yoqnebe. Nanqi nanqo tamo ti nanqo anqro ti qalaqalainjroqnebe. Nanqi areqalo bole na walwelosib Qotei aqa namgalaq di une saiqoji soqnebe. Nanqi Kristen nanqi gereinjroqnebe. Nanqi nanqo tal geregere taqatosib nanqo tamo nanqo anjam dauryoqnebe. Nanqi kumbra bole degyoqniyqa nanqo tamo nanqi na unjrsibqa Qotei binjyosib aqa anjam yomuiyqa uratqab.” O Taitus, ni na unq qeli nanqi anjam degsim minjroqne.

### *Pol na Taitus minjej, “Ni kumbra bole yoqnim anqro meli nanqi unsib dauryqab”*

<sup>6</sup> Ariya ni na anqro meli nanqi dego are tigeltetnjroqniyqa nanqi areqalo bole na walweloqnebe. <sup>7</sup> O Taitus, ni kumbra bei yqa osimqa kumbra bole segi yoqne. Yimqa anqro meli nanqi ino kumbra di unoqnsib dauryoqniyqa. Ariya ni gisan anjam maroqnaim. Ni anjam palontqa osimqa anjam bole segi palontqne. Alan anjam koba maroqnaim. Diqoqnaim. Areqalo bole ti sosim kumbra bole bole yoqne. <sup>8</sup> Ni anjam bole segi palontqniyqa tamo nanqi ino anjam di uge qa marqa keresai. Deqa jeu tamo nanqi na iga yomuigwa keresainjrimqa nanqi jemainjrqas.

### *Kangal tamo nanqi gaigai nanqo wau qa gate nanqo sorgomq di soqnebe*

<sup>9</sup> O Taitus, ni na kangal tamo nanqi anjam endegsim minjroqne, “Ningi gaigai nunqo wau qa gate nanqo sorgomq di sosibqa wau bole bole nanqi arearetnjeqnu qaji di yoqniy. Ningi nanqo medabu ojoqnaib. <sup>10</sup> Osib nanqo ingi bei bajinai. Ningi nanqo anjam geregere dauryosib nanqi kumbra bole bole enjroqniy. Yimqa nanqi nunqo kumbra deqa tulan areboleboleinjrqas. Ningi kumbra bole kalil yoqniyqa nanqo wau qa gate nanqi unoqnsib Qotei agi iga elenje qaji aqa anjam tulan binjyoqnsib maroqniyqa, ‘Di anjam boleqaja.’ ” O Taitus, ni na kangal tamo nanqi anjam degsim minjroqne.

### *Iga Yesus bqajqa bati qa tarijoqniy*

<sup>11</sup> Iga qalie, Qotei a iga qa are boleiyeqnu. Aqa kumbra di a na boleq atsiq iga osorgej. Deqa a na tamo ungasari kalil nanqi padalo sawaq dena elenqa kere. <sup>12</sup> Qotei a iga qa are boleiyeqnu aqa kumbra dena iga endegsi osorgeqnu, iga Qotei qoreiyqajqa kumbra ti mandam qaji areqalo uge uge ti torei uratekritqom. Osim iga mandam tamo ungasari nanqo ambleq di sosimqa areqalo bole na ti kumbra bole na ti Qotei aqa kumbra na ti walweloqniy. <sup>13</sup> Walweloqnsim ingi bole bole iga mondon oqom qaji di oqajqa

tariñoqnqom. Yesus Kristus a segi Qotei. A singila koba ti unu. A na iga elenjej. Mondon a wala bole ti rian koba ti osim lan qureq na bqas. Iga di unqajqa tariñoqnqom. <sup>14</sup> Yesus a gago uneq na iga awaigosim iga aqa segi tamo ungasari tintin sqajqa deqa marsiq aqa segi nambile uratosiq iga qa moiyej. Deqa iga gaigai kumbra bole dauryqajqa singilaoqnqom.

<sup>15</sup> O Taitus, ni gaigai Kristen tamo ungasari nanngi anjam di minjroqnmqqa nanngi quoqnsib dauryoqnqab. Ni na tamo ungasari anjam gotranyeqnu qaji nanngi tingitnjroqnsim dalnjroqne. Tamo bei na ino anjam di uge qa maraiq.

### 3

#### *Qotei a iga qa are boleiyosiq kumbra boledamu egej*

<sup>1</sup> O Taitus, ni na Kristen tamo ungasari nanngi anjam endegsim minjroqne, “Ninggi na mandor nanngi ti sawa taqato qaji tamo kokba ti nanngo sorgomq di sosibqa nanngo anjam dauryoqniy. Osib gaigai wau bole yqajqa are qaloqniy. <sup>2</sup> Ninggi tamo qudei nanngi misilin anjam minjroqnaib. Osib anjam na qotoqnaib. Gaigai lawo na sosib tamo ungasari kalil nanngi kumbra bole osornjroqniy.” O Taitus, ni na Kristen tamo ungasari nanngi anjam degsim minjroqne.

<sup>3</sup> Ni qalie, iga dego nami areqalo uge ti sosimqa Qotei aqa anjam gotranyoqnem. Bati deqa Satan na iga gisa gisanqeanaqa iga Qotei aqa gam bole dauryqa uratoqnsim kumbra uge uge dauryqajqa are pruggeqnaqa gago segi jejamu qa tulan areboleboleigoqnej. Kumbra dena iga singila na taqatgesoqnej. Deqa iga minjin ti are uge ti sosim walweloqnem. Tamo qudei na iga jeutgeqnaqqa iga kamba dego nanngi jeutnjroqnem.

<sup>4</sup> Ariya bati di Qotei agi iga elenjej qaji a na iga tulan qalaqalaigosiqqa iga qa are boleiyosiq kumbra boledamu egej. Aqa kumbra di a segi na boleq atej. <sup>5</sup> Osiqqa iga elenjej. Gago segi wau bole bole iga yoqnem qaji a deqa osiq iga elenosai. A iga qa dulosisqa iga lanja elenjej awai saiqoji. Osiqqa gago are miligi yansetgosisqa aqa Mondor Bole egsiqqa iga angro bunuj bul nambabtgej. <sup>6</sup> Yesus Kristus agi iga elenjej qaji aqa wau na Qotei na aqa Mondor Bole qarinyonaqa gago are miligiq aiyej. <sup>7</sup> Yesus a iga qa are boleiyej deqa iga Qotei aqa nangalaq di tamo bole une saiqoji unum. Deqa mondon iga nambile gaigai sqom. Iga nambile di oqajqa tariñoqnsim unum. <sup>8</sup> Qotei aqa anjam di tulan boledamu. Deqa iga anjam di gago areqaloq di singilatqom.

O Taitus, ni Qotei aqa anjam di singila na palontoqnmqqa tamo ungasari Qotei qa nanngo areqalo singilateqnu qaji nanngi quoqnsib kumbra bole bole yoqnaqab. Anjam dena tamo ungasari nanngi aqaryainjreanu. <sup>9</sup> Tamo qudei nanngi lanja lanja njirinoqnsib nanari anjam maroqnsib laqnu. Nanngi Moses aqa dal anjam qa ti nanngo moma nanngo nam qa ti anjam na qoteqnu. Nanngi anjam di marqajqa tulan arearetnjreanu. Iga qalie, anjam dena iga aqaryaigwa keresai. Deqa Taitus, ni tamo deqaji nanngo anjam di quetnjraim. Torei urat.

<sup>10</sup> Tamo bei na Kristen tamo ungasari nanngo areqalo ugetetnjrsim nanngi pupoinjrimqa ni na tamo di minjimqa aqa kumbra di uratem. A ni quetmosaiamqa olo minje. Minjimqa olo quetmosaiamqa ni a uratosim torei qoreiye. <sup>11</sup> Ni qalie, tamo deqaji nanngi Qotei aqa gam torei urateqnu. Nanngi une yo qaji tamo unub. Nanngo une dena nanngi osornjreanu, nanngi tamo uge.

#### *Pol na Taitus minjej, “Ni urur bosim e itbe”*

<sup>12</sup> Ariya Taitus, ni que. E na Artemas kiyo Tikikus kiyo qarinyitqa a inoq gilqas. Gilsim mermimqa ni urur bosim Nikopolis qureq di e itbe. Yuwal ugeo bati qa e dia sqai. Soqnit ni bosim dia e itbe. <sup>13</sup> Apolos wo dal anjam qalie tamo Senas wo nanngi aiyel ino qure uratosib walwelqa laqnaqqa ni na aqaryainjrimqa nanngi gamq di ingi bei qa truquqasai.

<sup>14</sup> Ni na Kristen nan̄gi anjam plaltosim minjroqnim̄qa nan̄gi wau bole yoqn̄qaj̄qa geregere qalieosib tamo qudei in̄gi in̄gi qa truqueqnub qaji nan̄gi aqaryainjroqnebe. Nan̄gi lāna sosib wau bole bole yosaio uge.

<sup>15</sup> Kristen kalil e koba na endi unum qaji nan̄gi na ni kaiyeimonub. Deqa ni na kamba tamo un̄gasari iga tulān qalaqalaigeqnub qaji nan̄gi gago kaiye anjam endi minjrime. Tamo un̄gasari nan̄gi di iga koba na Yesus qa gago areqalo sīngilateqnum.

O ijo was, Qotei a nīngi kalil qa are boleiyeme. Bole.

## FILEMON

<sup>1</sup> O Filemon, e Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. E aqa anjam mare mare laqnem deqa jeu tamo nanği na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. Aqo gago was Timoti wo anjam endi nenğrenyosim inoq qarinyonum. Ni gago Kristen was bole. Ni iga koba na wau qujai. <sup>2</sup> Aqo aiyel anjam endi ni qa ti gago jaja Apia qa ti Arkipus qa ti Kristen tamo unğasari kalil ino talq di loueqnub qaji nanği qa ti qarinyonum. Arkipus a iga koba na qoto tamo bulosim Qotei aqa wau ojeqnum.

<sup>3</sup> Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanği aiyel ninği qa are boleinjrimqa ninği lawo na soqniy.

### *Filemon a kumbra tulañ boledamu yoqnej deqa Pol a areboleboleiyoqnej*

<sup>4</sup> E gaigai ijo Qotei binjiyoqnsim ni qa pailyeqnum. <sup>5</sup> E ni qa anjam endegsi queqnum, ni na Tamo Koba Yesus tulañ qalaqalaiyoqnsim a qa ino areqalo singilateqnum. Osim ni na Qotei aqa segi tamo unğasari kalil nanği dego qalaqalainjreqnum. <sup>6</sup> Ni iga ti beterosim koba na Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa e endegsi Qotei pailyeqnum, “O Abu, ni na Filemon iga ti aqaryaigimqa iga powo bole osim inği bole bole Kristus a iga egeqnu qaji di geregere poigwas.” <sup>7</sup> Od, was, e qalieonum, ni na Qotei aqa segi tamo unğasari kalil nanği qalaqalainjroqnsim nanço are tulañ singilatetnjreqnum. Ino kumbra dena ijo are latetbeqnaqa e areboleboleibeqnu.

### *Pol na Filemon minjej, “Ni na Onesimus qalaqalaiyime”*

<sup>8</sup> O Filemon, e qalieonum, ino kumbra kalil bole. Deqa e ni kumbra bei yqajqa mermitqa ni ijo anjam daurye. E Kristus aqa ñam na ni singila na mermqa kere. <sup>9</sup> Ariya e ni tulañ singila na mermqasai. Aqo ombla qalaqalaiyo kumbra dauryeqnum deqa e ni lawo na mermqai. E Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. E aqa anjam mare mare laqnem deqa jeu tamo nanği na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. <sup>10</sup> E tonto talq endi sonamqa ino kañgal tamo Onesimus a ni uratmosiq ulanosiq Rom qure endeq bosiq e itbej. E itbonaqa e Yesus aqa anjam minjnamqa a are bulyosiq Yesus qa aqa areqalo singilatej. Deqa bini a ijo angro bul unu. Deqa e ni mermqai, ni a kumbra bole osoryime. <sup>11</sup> A nami kañgal tamo bolesai soqnej deqa a ni qa wau bole yosaiyoqnej. Ariya bini a kañgal tamo bolequja unu deqa a ni qa wau bole yoqnqa kere. A e qa dego wau bole yoqnqa kere.

<sup>12</sup> Ariya endego e Onesimus qarinyonum a inoq olo bqo. Deqa e a qa are ugeibqo. Di kiyaaqa? E a tulañ qalaqalaiyeqnum deqa. <sup>13</sup> E Yesus aqa anjam bole qa waueqnum deqa e tonto talq endi unum. Ariya ijo are koba endegsi unu. E Onesimus olo osiy a e ombla tonto talq endi sosim a na e aqaryaiboqnqas. A ino kañgal tamo unu deqa a na e aqaryaibqas di ni na dego e aqaryaibqam. <sup>14</sup> Ariya e Onesimus qarinyonum inoq olo bqo. E endegsi are qalonum. Ni na e aqaryaibqa are soqnim ni ino segi areqalo na e odbosim Onesimus olo ijoq qarinye. E singila na ni mermqasai.

<sup>15</sup> Bole, Onesimus a bati truquyala ni uratmej. E are qalonum, Qotei a segi na gam gereiyonaqa Onesimus a ni uratmej. Di kiyaaqa? Ni na a olo osim ninği ombla bati gaigai sqajqa deqa. <sup>16</sup> Onesimus a ino kañgal tamo segi sai. A ino Kristen was bole. A ijo Kristen was dego. Deqa e a tulañ qalaqalaiyeqnum. A ino kañgal tamo bolequja. A ni ombla Tamo Koba beteryejunub. Deqa e qalieonum, ni a olo tulañ qalaqalaiyoqnqam.

<sup>17</sup> Ni e ombla Yesus aqa wau tamo unum edegosim Onesimus osim geregereiyoqne. Ni e osim geregereibeqnum dego kere. <sup>18</sup> Onesimus a une bei ni emej kiyo? A ino silali bei nami yamosiq olo ni emqajqa mermosiqa bunuqna ni emosai kiyo? Degamqa ni na merbimqa e kamba silali di keretosiy ni olo emqai. <sup>19</sup> E Pol. Anjam endi e ijo segi bañ na nenğrenyosim. Ni e merbimqa Onesimus a ino silali bei yaimej qaji di e na kamba olo

ni emekritqai. Ariya ni que. Nami e Yesus aqa anjam ni mermonam qusim are bulyem. E ino qunun qa aqaryaimem. Deqa e ni endegsi mermqa kere, ni na kamba olo ino segi nambile e ebekritime. Ariya e degsi ni mermqa uratonum. <sup>20</sup> O ijo was Filemon, ni que. Aqo ombla Tamo Koba Kristus aqa tamo unum deqa ni aqa ñam na olo Onesimus ijoq qarinyosim dena ijo are boletetbe.

<sup>21</sup> E qalieonum, ni ijo anjam endi dauryqam. Osim ijo anjam endi bunyosim olo Onesimus ijoq qarinyqam. Utru deqa e anjam endi nenqrenyonum. <sup>22</sup> Ijo anjam qujai bei agiende. E are qalonum, Qotei a nunqo pailyo qusim gam waqtetbimqa e nunqoq olo bqai. Deqa Filemon, e ino talq di neiqajqa warum bei ni na gereiyetbe.

*Pol aqa wau qujai nanqi na Filemon kaiyeiyeb*

<sup>23</sup> Aqo Epafra wo ombla tonto talq endi unum. Epafra a dego Kristus Yesus aqa wau tamo. A Yesus aqa anjam mare mare laqnej deqa jeu tamo nanqi na a ojsib tonto talq endi waiyeb unu. A na ni kaiyeimqo. <sup>24</sup> Mak na Aristarkus na Demas na Luk na nanqi qolqe dego ni kaiyeimonub. Nanqi e koba na wau qujai.

<sup>25</sup> Tamo Koba Yesus Kristus a nanqi qa are boleiyosim nunqo qunun gegerere taqatoqneme. Bole.

## HIBRU

### *Qotei aqa Niri a na iga anjam mergeqnu*

<sup>1</sup> Nami Qotei na gago moma utru nanɣi anjam minjroqnej. A gam endena nanɣi anjam minjroqnej. A na aqa medabu o qaji tamo nanɣi qarɨnjreqnaqa nanɣi giloqnsib bati gargekoba gago moma utru nanɣi anjam minjroqneb. <sup>2</sup> Ariya bini Qotei na iga dego anjam mergeqnu. Diɲo bati jojomoqo deqa a na aqa Niri aqa medabu na iga anjam mergeqnu. Qotei na aqa Niri giltej deqa a inɣi inɣi kalil oqas. Aqa baɲ na Qotei na mandam atej unu. <sup>3</sup> A na Qotei aqa rian koba iga osorgeqnu. Aqa so ti Qotei aqa so ti ombla kerekere. Aqa anjam siɲgila ti unu. Anjam dena a na inɣi inɣi kalil siɲgilatejunu. A gago une kobotetgosiqa laɲ qureq oqsiq Qotei siɲgila koba ti unu qaji aqa baɲ woq di awejunu.

### *Qotei aqa Niri a laɲ anɣro nanɣi tulaɲ buɲɲrejunu*

<sup>4</sup> Qotei na aqa Niri ñam kobaquja yej. Ñam dena laɲ anɣro nanɣo ñam tulaɲ buɲɲejunu. <sup>5</sup> Nami Qotei na aqa Niri endegsi minjej, “Ni ijo segi Anɣro. Bini e ino Abu unum.” Osiqa olo anjam bei dego aqa Niri qa endegsi marej, “E aqa Abu sqai. A ijo Anɣro sqas.” Ariya Qotei na aqa laɲ anɣro nanɣi anjam degsi minjrosaiognej. <sup>6</sup> Nami Qotei na aqa Niri matu qarɨɲyim mandamq aiqa osiqa a qa olo anjam endegsi marej, “Ijo laɲ anɣro kalil nanɣi aqa sorgomq di sosib a qa louoqɲqab.” <sup>7</sup> Ariya Qotei a laɲ anɣro nanɣi qa anjam degsi marosaiognej. A nanɣi qa endegsi marej, “E ijo laɲ anɣro nanɣi wau enjrem. Deqa nanɣi jagwa ti ɲamyuwo ti bulosib ijo wau ojeqɲub.” <sup>8</sup> Ariya Qotei na aqa segi Niri endegsi minjej, “O Qotei, ni bati gaigai Mandor Koba sqam. Ni tamo bole unum deqa ni na ino segi tamo unɣasari nanɣi taqatɲjroqɲam. <sup>9</sup> Ni kumbra bole yqajqa tulaɲ arearetmeqnu. Ni kumbra uge yqajqa arearetmosaieqnu. Deqa ino Qotei na ni giltmosiqa ino gateq di goreɲ bilentosiq ñam kobaquja emej. Deqa ni tulaɲ areboleboleimeqnu. Ino arebolebole dena ino was nanɣo arebolebole tulaɲ buɲɲejunu.” <sup>10</sup> Qotei na aqa Niri degsi minjsiqa olo anjam bei dego endegsi minjej, “O Tamo Koba, ni nami mandam atem unu. Osim laɲ dego ino segi baɲ na gereiyem. <sup>11</sup> Laɲ ti mandam ti koboqab. Ariya ni bati gaigai sqam. Laɲ ti mandam ti gara jugo bulosib sariosib ugeqab. <sup>12</sup> Tamo bei na aqa gara lubtoqnsiq taqal ateqnu dego kere ni na laɲ ti mandam ti lubtosim taqal atqam. Tamo bei na aqa gara piqtoqnsiq taqal ateqnu dego kere ni na laɲ ti mandam ti piqtosim taqal atqam. Ariya ni segi bulyqasai. Ni bati gaigai degsi sqam. Ino sqajqa bati koboqasai.” <sup>13</sup> Qotei na aqa Niri degsi minjsiqa olo minjej, “Ni ijo baɲ woq endi awesoqɲimqa e na ino jeu tamo kalil nanɣi elenɲosiy ino siɲgaq di atelenqai.”



Qotei na anjam deqaji aqa lan angro nanngi minjrosai oqnej. <sup>14</sup> Lan angro nanngi Qotei aqa Niri bul sai. Nanngi Qotei aqa wau ojo qaji mondor. A na nanngi qarinjre qnaqa nanngi aqa wau ojeq nub. Nanngo wau agiende. Nanngi giloqnsib tamo ungasari a na elenqas qaji nanngi aqaryainjre q nub.

## 2

### *Qotei na iga elenjej aqa wau di tulan kobaquja*

<sup>1</sup> Deqa ijo was, anjam ninngi nami quoqneb qaji di ninngi olo singila na ojsib dauryiy. E dego anjam di dauryqai. Iga dauryqasai di iga ulon osim anjam di torei urato uge. <sup>2</sup> Nami Qotei na aqa lan angro nanngo medabu na gago moma utru nanngi anjam minjroqnej. Anjam di singila koba. Deqa tamo ungasari kalil anjam di gotranjoqneb qaji nanngi Qotei na kambatnjroqnsiqa awai uge enjroqnej. <sup>3</sup> Bunuqna Qotei na iga padalo sawaq na elenjej. Aqa wau di tulan kobaquja. Iga Qotei aqa wau di qoreiyqom di iga awai tulan ugedamu turqom. Awai di iga britosim jaraiqa keresai.

Namoqna gago Tamo Koba a na iga elenqajqa anjam di mare mare laqnej. Onaqa tamo nanngi aqa anjam di quoqneb qaji nanngi kamba olo mare mare laqneb. Osib iga endegsib mergoqneb, “Anjam di bole.” <sup>4</sup> Yeqnaqa Qotei na nanngo anjam di singilatoqnej. A gam endena nanngo anjam singilatoqnej. A Mondor Bole aqa wau segi segi jeisiq enjre qnaqa nanngi manwa ti kumbra singila ti babtoqneb. Qotei aqa segi areqalo na a degyoqnej.

### *Qotei na iga elenjej aqa wau di Yesus a segi na tigeltej*

<sup>5</sup> Mondon Qotei na mandam bunuj atqas. Iga qalieonum, Qotei na aqa lan angro nanngi mandam bunuj di taqatqajqa wau enjrosai. <sup>6</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenyeb unu,

“O Qotei, ni kiyaaqna tamo nanngi qa are qaleqnum?”

Osim nanngi qa duloqnsim aqaryainjre qnum?”

<sup>7</sup> Ni na tamo nanngi lan angro nanngo sorgomq di atem unub.

Deqa nanngi lan angro nanngo sorgomq di sokiñala soqnib

bunuqna ni na nanngo ñam olo soqtetnjrimqa

nanngo ñam tulan kobaosim lan angro nanngo ñam bunyqas.

<sup>8</sup> Od, ni na inngi inngi kalil osim tamo nanngo sorgomq di atim sqab.”

O ijo was, Qotei aqa anjam degsi unu deqa iga qalieonum, a na inngi inngi kalil osim tamo nanngo sorgomq di atim sqab. A inngi bei uratqasai. Ariya bini iga uneqnum di inngi inngi kalil tamo nanngo sorgomq di sosai. <sup>9</sup> Ariya iga Yesus uneqnum. Nami a lan angro nanngo sorgomq di sokiñala soqnej. Bati deqa Qotei a tamo kalil nanngi qa are boleiyonaqa kumbra dena Yesus a nanngo padalo sawa osiq moiyej. A jaqatin koba osiq moiyej deqa Qotei na aqa ñam olo soqtetosiqna ñam kobaquja yej.

<sup>10</sup> Qotei a inngi inngi kalil qa utru. A na inngi inngi kalil gereiyej. A na aqa angro gargekoba nanngi joqsim lan qureq oqwajqa deqa are qalsiq Yesus singilatonaqa a jaqatin koba ej. Osiqa aqa jaqatin dena a Qotei aqa anjam torei dauryekritosiq tamo nanngi elenqajqa wau tigeltej. Qotei a degsi Yesus singilatej di kumbra bolequja. <sup>11</sup> Iga qalie, Yesus aqa angro kalil a na aqa segi kumbra boleq di atej qaji nanngi a ombla Abu qujai. Deqa a na nanngi minjre qnu, “Ninngi ijo was tintin.” A nanngi was qa minjr qajqa jemaiyosaie qnu. <sup>12</sup> Deqa a na aqa Abu endegsi minjej,

“O Qotei, e na ijo was nanngi di ino ñam qa sainjroqnaqi.

Nanngi louqa korooqnbqa e nanngo ambleq di tigeloqnsiy ino ñam soqtoqnaqi.”

<sup>13</sup> Yesus a degsi aqa Abu minjsiqa olo endegsi marej, “E Qotei qa ijo areqalo singilatosiy a qa tarinjroqnsiy sqai.” Osiqa marej, “Ninngi e nubiy. Angro kalil Qotei na ebej qaji nanngi di e koba na unum.”

### *Yesus na iga aqaryaigwa osiqa tamo bulyosiq moiyej*

<sup>14</sup> Yesus aqa anġro nanġi di mandam tamo. Deqa Yesus a dego mandam tamo bulyosiq moiyej. A Satan aqa siġgila kobotqa marsiq deqa moiyej. Satan a moiyo qa utru. A na tamo unġasari nanġi moiyo tnrqajqa siġgila ti unu. <sup>15</sup> Deqa nanġi moiqa ulaeqnab Satan a nanġi siġgila na ojeleneqnu. Ariya nanġi degsib ulaoqnsib sonabqa Yesus a nanġi Satan aqa banq dena elenqajqa marsiq moiyej.

<sup>16</sup> Yesus a lan anġro nanġi aqaryainjrqa osiq moiyo sai. A Abraham aqa moma nanġi aqaryainjrqa osiq moiyej. <sup>17</sup> Utru deqa a aqa was kalil nanġi bulosiq tamo yuej. Deqa bini a atra tamo gate sosiq Qotei aqa wau ojeqnu. A tamo unġasari nanġi qa dulosim nanġi aqaryainjrqa deqa marsiq atra tamo gate brantej. A tamo bole unu deqa a Qotei aqa anjam kalil dauryoqnsiqa aqa wau ojeqnu. Aqa wau agiende. A na tamo unġasari nanġo une kobotetnjroqnsiqa Qotei aqa minjin taqal waiyeqnu. <sup>18</sup> Gulbe gargakoba Yesus aqa jejamuq di branteqnaqa a jaqatin koba oqnej. Deqa a na tamo unġasari gulbe oqnsib uneq aiqa laqnu qaji nanġi geregere aqaryainjrqa kere.

### 3

#### *Yesus aqa ñam na Moses aqa ñam tulan bunyejunu*

<sup>1</sup> O Kristen was kalil, Qotei lan qureq di unu qaji a na ninġi metnġej deqa ninġi Yesus qa are qaloqniy. Yesus a Qotei na aqa anjam mare mare laqajqa qarinyej. A gago atra tamo gate unu. Deqa iga aqa ñam boleq di maroqnoq. <sup>2</sup> Qotei na Yesus minnej, “Ni ijo wau oje.” Onaqa Yesus a Qotei aqa wau di uratosai. A wau di geregere ojoqnej. Moses a dego nami Qotei aqa wau geregere ojoqnej. A Qotei aqa tamo unġasari nanġo ambleq di wauoqnej. Tamo unġasari nanġi di Qotei aqa tal bul soqneb. <sup>3</sup> Iga qalie, tamo nanġi tal ateqnub qaji nanġo ñam kobaquja. Tal aqa ñam kiñala. Yesus a tal ato qaji tamo bul soqnej deqa Qotei na a ñam kobaquja yej. Yesus aqa ñam dena Moses aqa ñam tulan bunyejunu. <sup>4</sup> Tal kalil agi tamo nanġi na ateqnub. Ariya Qotei a segi na inġi inġi kalil atelenej. <sup>5</sup> Moses a kanġal tamo bul sosiq Qotei aqa tamo unġasari nanġo ambleq di wauoqnej. Deqa Moses aqa ñam kiñala. Tamo unġasari nanġi di agi Qotei aqa tal bul soqneb. Moses a nanġo ambleq di wau geregere yoqnej. A Qotei aqa medabu oqnsiqa kumbra bunuqna brantqas qaji deqa anjam maroqnej. <sup>6</sup> Ariya Kristus a Qotei aqa Niri. Deqa Qotei na a wau yonaqa a Qotei aqa tamo unġasari nanġi taqatnjroqnej. Tamo unġasari nanġi di agi Qotei aqa tal bul unub. Kristus a wau di geregere yoqnej. A Qotei aqa Niri deqa iga gaigai gago areqalo a qa siġgila toqnsim a mondon olo bosim iga boletgwajqa deqa tarijoqnsim sqom. Iga degyqom di iga dego Qotei aqa tal bul sqom.

#### *Tamo qudei nanġi Qotei aqa aqarato sawa miligiq gilqasai*

<sup>7</sup> Iga Qotei aqa tamo unġasari unum deqa iga Mondor Bole aqa anjam qusim dauryqom. Aqa anjam agiende,

“Bini bati endi ninġi Qotei aqa medabu quoqniy.

<sup>8</sup> Ninġi nunġo are miligi getentaib.

Ninġi nunġo moma utru nanġi bul saib.

Agi nami nunġo moma utru nanġi ijo medabu quqwa asginjreqnaqa gotranjoqneb.

Nanġi wadau sawaq di ijo siġgila lanja tenemtoqneb.

<sup>9</sup> Nanġi ijo siġgila bati gaigai unoqneb gilsil gilsiq wausau 40 koboej.

Ariya nanġi deqa e qa are qalosaioqneb.

<sup>10</sup> Deqa e nanġi qa minjin oqnaqa marem,

‘Nanġi nanġo are miligiq di e daurbosaieqnu.

Nanġi gaigai ijo gam bole urateqnu.’

<sup>11</sup> Deqa e nanġi qa minjin oqnaqa endegsi minjrem,

‘Ninġi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai. E bole merngonum.’ ”

<sup>12</sup> O ijo was, ningi geregere nam atoqniy. Ningi nam atqasai di ningi qudei nungo are miligi ugeqas. Amqa ningi Yesus qa nungo areqalo singilatqa uratosib Qotei nambile gaigai unu qaji a qoreiyqab. Degaib deqa ningi nam atoqniy. <sup>13</sup> Iga mareqnum, “Bini bati endi.” Deqa ningi bati gaigai nungo Kristen was nanngi singilatnjroqniy. Une aqa kumbra na ningi qudei gisanqosim nungo are miligi getentaim deqa ningi degyoqniy. <sup>14</sup> Iga nami Qotei qa gago areqalo singilatoqnem. Ariya gago areqalo di iga olo singila na ojesosim gilsim moiqom. Iga degyqom di iga Kristus aqa segi tamo ungasari tinjin sqom.

<sup>15</sup> Iga qalie, anjam endegsi unu,  
“Bini bati endi ningi Qotei aqa medabu quoqniy.

Ningi nungo are miligi getentaib.

Ningi nungo moma utru nanngi bul saib.

Agi nami nungo moma utru nanngi ijo medabu quqwa asginjreqnaqa gotranjoqneq.

<sup>16</sup> O ijo was, yai nanngi Qotei aqa medabu quoqnsib olo quqwa asginjreqnaqa gotranjoqneq? Di Israel tamo ungasari agi Isip sawaq di sonabqa Moses na joqsiq gilej qaji nanngi. <sup>17</sup> Qotei a yai nanngi qa minjin oqnaqa gilsiq gilsiq wausau 40 koboej? Di Israel tamo ungasari agi une yoqnsib wadau sawaq di morenoqneq qaji nanngi. <sup>18</sup> Qotei na yai nanngi endegsi minjrej, “Ningi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai”? Osiq minjrej, “E bole merngonum”? Di tamo ungasari aqa medabu gotranjoqneq qaji nanngi. <sup>19</sup> Deqa iga qalieonum, Israel tamo ungasari nanngi di Qotei qa nango areqalo singilatosaiqneq. Utru deqa nanngi Qotei aqa aqarato sawa miligiq gilqa keresai.

## 4

### *Qotei aqa tamo ungasari nanngi aqarato sawa miligiq gilqab*

<sup>1</sup> Qotei a nami marej, “Ijo segi tamo ungasari nanngi ijo aqarato sawa miligiq gilqab.” O ijo was, sawa di miligiq gilqajqa bati koboosai unu. Deqa ningi ulaoiy. Ningi qudei sawa di miligiq gilqa uratosib ulonjo uge. <sup>2</sup> Moses aqa bati qa Israel tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam bole quoqneq. Iga dego Qotei aqa anjam bole quoqnem. Ariya Israel nanngi anjam di lanja quoqnsib nango areqaloq di singilatosaiqneq. Deqa anjam dena nanngi yala aqaryainjrosaiqneq.

<sup>3</sup> Iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum deqa a na odgim iga aqa aqarato sawa miligiq gilqom. Agi nami Qotei a Israel nanngi qa endegsi marej,

“E nanngi qa minjin oqnaqa minjrem,

‘Ningi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai. E bole merngonum.’ ”

Kumbra di Moses aqa bati qa brantej. Ariya iga qalie, tulan nami Qotei a mandam atsiqa aqa wau kalil kobotej. <sup>4</sup> Agi aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb, “Qotei na aqa wau kobotosiqa bati 7 onaqa a aqaratej.” <sup>5</sup> Osib bunuqna anjam endi nengrenyeb, “Nanngi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai.” <sup>6</sup> Deqa iga qalieonum, aqarato sawa di miligiq gilqajqa bati koboosai unu. Tamo ungasari qudei nanngi miligiq gilqa kere. Tamo ungasari nami Qotei aqa anjam bole quoqnsib gotranjoqneq qaji nanngi aqa aqarato sawa miligiq gilqasai.

<sup>7</sup> Deqa wausau gargekoba gilnaqa Qotei a olo aqarato bati bunuj atej. Agi a Devit aqa medabu na endegsi marej,

“Bini bati endi ningi Qotei aqa medabu quoqniy.

Ningi nungo are miligi getentaib.”

Devit aqa bati qa Qotei a marej, “Bini bati endi.” Anjam dena iga endegsi osorgeqnu, Qotei a tamo ungasari nanngi aqa aqarato sawa miligiq gilqajqa olo bati bunuj atej.

<sup>8</sup> Josua na aqarato di Israel nanngi enjrosai. Enjrej qamu Qotei a bunuqna olo bati bunuj atqa marosai qamu. <sup>9</sup> Deqa iga qalieonum, Qotei aqa segi tamo ungasari nango aqarato bini unu. Iga yori bati gaigai aqarateqnum dego kere. <sup>10</sup> Iga qalie, tamo a Qotei aqa aqarato sawa miligiq gilqas di a aqa wau kobotosim aqaratqas. Agi Qotei a nami aqa wau kobotosiq aqaratej dego kere. <sup>11</sup> Deqa iga aqarato sawa di miligiq gilqajqa tulan

singilaqom. Singilaqasai di ninḡi qudei Israel nanḡo kumbra dauryosib Qotei aqa anjam gotranḡyosib ulonḡo uge.

<sup>12</sup> Qotei aqa anjam a ḡambile ti unu. Anjam di singila na waueqnu. A serie bul tulan qalat. Deqa anjam dena tamo nanḡo are qametnḡroqnsiq nanḡo qunun ti tanu ti singa ti miligiq aiyoqnsiq nanḡo areqalo ti nanḡo are miligi ti geregere pegiyeqnu. <sup>13</sup> Inḡi bei a Qotei qa uliqa keresai. Inḡi inḡi kalil Qotei a atelenḡej qaji di a na geregere ḡam atoqnsiq uneqnu. Deqa mondonḡ a na qujai gago kumbra kalil qa iga pegigwas.

### *Yesus a gago atra tamo gate unu*

<sup>14</sup> Gago atra tamo gate unu. A lanḡ qureq oqsiq di unu. A Qotei aqa Niri Yesus. Deqa iga aqa ḡam boleq di maroqnsim ojesqom. <sup>15</sup> Iga segi singila saiqoji. Deqa iga na gago une aqa singila kobotqa keresai. Ariya gago atra tamo gate unu agi Yesus. Deqa iga endegsi are qalqasai, Yesus a gago une qa iga aqaryaigwa keresai. Iga degsi are qalqasai. Satan na iga walawalaigoqnsiq uneq waigwa laqnu. A nami Yesus dego uneq waiyqa maroqnsiq walawalaiyoqnej. Ariya Yesus a segi une saiqoji. <sup>16</sup> Deqa ijo was, iga Qotei aqa areq gilqajqa ulaqasai. Iga aqa areq giloqnqom. A iga qa are boleiyeqnu deqa iga aqa areq giloqnm a iga qa duloqnqas. Iga gulbe ti soqnm a iga qa are boleiyeqnsim gago gulbe qa aqaryaigoqnqas.

## 5

### *Atra tamo gate nanḡo wau*

<sup>1</sup> Qotei a mandam tamo qudei nanḡi giltḡroqnsiq nanḡi atra tamo gate ateqnu. Atra tamo gate nanḡo wau agiende. Nanḡi na tamo unḡasari nanḡo une qa aqaryainḡrqa maroqnsib wagme inḡi inḡi oqnsib Qotei atraiyeqnu. <sup>2</sup> Atra tamo gate nanḡi di iga bul mandam tamo. Nanḡi dego singila saiqoji unub deqa nanḡi une yoqnqa kere. Deqa nanḡi na tamo unḡasari powo saiqoji unub qaji nanḡi ti tamo unḡasari Qotei aqa gam groteqnu qaji nanḡi ti lawo na aqaryainḡreqnu. <sup>3</sup> Nanḡi dego une ti unub deqa nanḡi tamo unḡasari nanḡo une qa ti nanḡo segi une qa ti are qaloqnsib wagme inḡi inḡi oqnsib Qotei atraiyeqnu.

<sup>4</sup> Tamo lanḡaj bei a aqa segi areqalo na atra tamo gate sqa keresai. Qotei a segi na atra tamo gate nanḡi metḡroqnsiq ḡam koba enḡreqnu. Agi Qotei a nami Aron metosiq atra tamo gate atej.

<sup>5</sup> Kristus a dego aqa segi ḡam soqtosiq atra tamo gate sqa marosai. Qotei na Kristus giltosiq atra tamo gate atej. Agi Qotei na nami Kristus endegsi minnej,

“Ni ijo segi Anḡro.

Bini e ino Abu unum.”

<sup>6</sup> Osiqa olo anjam bei dego Kristus minnej,

“Melkisedek a atra tamo soqnej

dego kere ni bati gaigai atra tamo sqam.”

<sup>7</sup> O ijo was, Yesus a mandamq endi sosiq a singa pulutoqnsiq Qotei pailyoqnej. A qalieej, Qotei na a oqa kere. Yim a moiqasai. Deqa a singila na Qotei pailyoqnej. A lelen ti akam ti pailyoqnej. A aqa segi areqalo uratoqnsiq Qotei aqa sorgomq di soqnej. Deqa Qotei na aqa pailyo quetoqnej. <sup>8</sup> Yesus a Qotei aqa Niri. Ariya a jaqatinḡ koba oqnej dena a powo osiq Qotei aqa anjam dauryqajqa qalieej. <sup>9-10</sup> Qalieosiq deqa a Qotei aqa anjam torei dauryekritej. Deqa Qotei na a giltosiq minnej, “Ni atra tamo gate sqam. Agi Melkisedek a nami atra tamo soqnej dego kere.” Qotei na Yesus degsi minnej deqa Yesus a tamo kalil Qotei aqa anjam dauryeqnu qaji nanḡi elenqas. Nanḡi elenqajqa utru agi Yesus qujai. Deqa nanḡi ḡambile gaigai sqab.

### *Iga anḡro mom bul sqasai*

<sup>11</sup> O ijo was kalil, e Yesus aqa wau deqa anjam gargekoba ningi merngwajqa unu. Ariya nungo areqalo getenjejunu deqa ningi anjam di aqa utru geregere poinjwa keresai. Deqa e ningi anjam di merngwajqa bangi koba. <sup>12</sup> Ningi nami are bulyeb bati olekoba gilqo. Deqa ningi Qotei aqa anjam plaltqa kere. Ariya nungo powo kobaosai unu deqa ningi anjro mom munqum uyeqnu dego bul unub. Ningi ingi singila uyqa keresai unub. Deqa tamo qudei na olo Qotei aqa anjam utruq na plaltosib ningi merngwab di kere. <sup>13</sup> Iga qalie, anjro mom nanqi munqum segi uyeqnu. Nanqi kumbra bole qa gam geregere poinjrosai unu. <sup>14</sup> Tamo nanqi kokbaonub qaji nanqi ingi singila uyeqnu. Nanqi nami bati gargekoba kumbra bole ti kumbra uge ti pegiyoneb. Deqa nanqi areqalo bole ti powo bole ti unub.

## 6

### *Iga Qotei qa tariñoqnoqom*

<sup>1</sup> Deqa ijo was kalil, iga Kristus aqa anjam nami utruq na quoqnem qaji dena prugosim olo anjam aqa damu dauryoqnoqom. Yim anjam dena iga singilatgoqnoqas. Anjam iga nami utruq na quoqnem qaji di ningi qalie. Anjam agiende. Iga Qotei qa gago areqalo singilatoqa, moiyo qaji kumbra uratosim are bulyoqa, <sup>2</sup> yanso oqa, Kristen gate nanjo gateq di ban atoqa, subq na tigeloa, Qotei na tamo kalil nanqi peginjroqa, tamo qudei nanqi nanyuwoq di gaigai soqa. O ijo was, Kristus aqa anjam di iga nami utruq na quoqnem. Ariya bini iga anjam dena prugosim olo anjam aqa damu dauryoqnoqom. <sup>3</sup> Qotei na marim iga degyqom.

<sup>4</sup> O ijo was, ningi qalie. Nunjo ambleq di tamo qudei nanqi Qotei na areqalo suwantetnrnaqa nanqi lan qureq oqwajqa gam bole qalieeb. Nanqi Mondor Bole esoqneb. <sup>5</sup> Nanqi Qotei aqa anjam uyo oneiyosib maroqneb, “Anjam di bolequja.” Nanqi Qotei aqa singila mondon brantqas qaji di dego qalieosib ojesoqneb. <sup>6</sup> Ariya bati bei tamo nanqi di olo ulonqosib Qotei aqa anjam qoreiyeb. Deqa nanqi bunuqna puluosib are bulyqajqa gam saiinjrej. Nanjo une dena nanqi Qotei aqa Niri olo namburbasq di qamobulosib tamo unqasari kalil nanjo namgalaq di aqa nam tulan ugeugeiyeb.

<sup>7</sup> Tamo deqaji nanqi qa e yawo anjam endegsi merngwai. Wau lanja nanqi ingi yageqnaqqa awa boqnsiq mandam aqa miligiq aiyeqnu. Aiyeqnaqa Qotei a mandam di boleteqnu deqa ingi bole oqoqnsiq melieqnaqa wau lanja nanqi boqnsib ingi oqnsib uyeqnu. <sup>8</sup> Ariya sil luwit oqsim ingi kabutnrqas di ingi bole oqwasai. Mandam di ugeqas. Deqa sokiñala Qotei na mandam di torei waliyosim nanyuwo na koitqas.

<sup>9</sup> O gago was bole, anjam singila di iga na ningi merngonum. Ariya iga qalieonum, ningi degsib padalqasai. Qotei na ningi elenqas. <sup>10</sup> Qotei a tamo uge sai. A tamo bole. Deqa a nunjo kumbra bole kalil unoqnsiq olo are walyosaieqnu. Nunjo kumbra bole agiende. Ningi gaigai wau bolequja yoqnsib Qotei tulan qalaqalaiyoqnsib aqa segi tamo unqasari nanqi geregereinjreynub. Ningi nami degyoqneb agi bini ningi degyeqnub. <sup>11</sup> Gago are koba endegsi unu. Ningi kumbra bole di singila na ojoqnsib mondon Qotei na ningi boletngwajqa deqa tariñoqniy. <sup>12</sup> Ningi asgingaiq. Qotei aqa tamo unqasari nanjo kumbra agiende. Nanqi Qotei qa nanjo areqalo singilatqoqnsib olo asginjrosaiyeqnu. Deqa mondon nanqi ingi bole bole Qotei a nami aqa anjro nanqi enjrqa marej qaji di oqab. O ijo was, nanjo kumbra di ningi dego degsib dauryoqniy.

### *Qotei aqa anjam a nami Abraham minjej qaji di a na singilatej*

<sup>13-14</sup> Nami Qotei na Abraham minjej, “E ni boletmosiy ino moma nanqi tulan kobatnrqai.” Osiqa aqa anjam di singilatej. Mandam tamo nanqi na Qotei bunyqa keresai. Deqa Qotei a mandam tamo bei aqa nam na anjam singilatqa keresai. Deqa a anjam di Abraham minjsiqa aqa segi nam na anjam di singilatqoqnsib minjej, “E bole mermonum.” <sup>15</sup> Onaqa Abraham a Qotei aqa anjam di qusiqa aqa areqaloq di atsiq tariñoqniy soqnej.

A tariŋqa asgiyosai. A tariŋesosiq bunuqna anjam Qotei na minjej qaji di aqa damu brantonaq unej.

<sup>16</sup> Anjam siŋgilatqa kumbra agiende. Tamo bei na anjam siŋgilatqa osimqa a tamo kobaquja bei aqa ñam na anjam siŋgilatqas. Yim tamo qudei naŋgi qusib marqab, “Anjam di bole.” Deqa tamo qudei naŋgi anjam di olo uge qa marqa keresai. <sup>17</sup> Qotei na Abraham minjej, “E ino moma naŋgi kobatnjrqai.” Osiqa aqa anjam di siŋgilatej. Aqa kumbra dena a na Abraham aqa moma naŋgi osornjrej, a na aqa anjam di olo bulyqa keresai. <sup>18</sup> Deqa Qotei aqa kumbra aiyel unu. A na anjam di Abraham minjej. Osiqa aqa segi ñam na anjam di siŋgilatej. Aqa kumbra aiyel di unu deqa a na aqa anjam di olo bulyqa keresai. A gisaŋqa keresai dego. Deqa iga Qotei aqa anjam di gago are miligiq di atsim Qotei aqa jojomq giloqnsim a qa tariŋoqnoqom. <sup>19</sup> Qotei agi iga a qa tariŋeqnum qaji a anka bul siŋgila koba. Deqa iga Qotei qa gago are miligi siŋgilatqnsim Warum Tulan Getento Koba gara gainejunu qaji di torei miligiq giloqnoqom. <sup>20</sup> Yesus a getento warum di iga qa waqtosiq a segi namoosiq miligiq gilej. Deqa bini a getento warum dia unu. A di sosimqa bati gaigai a gago atra tamo gate sqas. Agi Melkisedek a nami atra tamo soqnej dego kere.

## 7

### *Melkisedek a ñam koba ti soqnej*

<sup>1</sup> Melkisedek a Salem qure naŋgo mandor soqnej. A Qotei Goge Koba aqa atra tamo dego soqnej. Bati deqa Abraham a mandor qudei naŋgi ti qotsiqa naŋgi ñumej. Ñumsiqa olo aqa qureq beqnaqa Melkisedek a gamq di Abraham turosiqa aqa gateq di ban atetosiq a qa pailyej. <sup>2</sup> Onaqa iŋgi iŋgi kalil Abraham a mandor naŋgoq dena elenjej qaji di a na poto 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiyej. Melkisedek aqa ñam aqa damu agiende, Kumbra Bole Yeqnu Qaji Mandor. Qure ñam Salem aqa damu agiende, Are Lawo. Melkisedek a Salem qure naŋgo mandor soqnej deqa aqa ñam aqa damu bei agiende, Are Lawo Qaji Mandor. <sup>3</sup> Melkisedek a abu saiqoji. A ai saiqoji. A moma bei dego saiqoji. Aqa nambabo bati di iga qaliesai. Aqa moiqajqa bati di dego iga qaliesai. Deqa a Qotei aqa Njiri bulosiq a bati gaigai atra tamo unu.

<sup>4</sup> Melkisedek aqa ñam tulanj kobaquja. E deqa niŋgi saingwai. Gago moma utru Abraham a mandor naŋgoq dena iŋgi iŋgi boledamu elenosiqa poto 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiyej. <sup>5</sup> Bunuqna Qotei na Livai aqa moma naŋgi minjrej, “Niŋgi atra tamo sqab.” Agi dal anjam endegsi unu, “Israel naŋgi na iŋgi iŋgi poto 10 yoqnsib oto qujai Livai aqa moma naŋgi atrainjroqnoqab.” Israel naŋgi Abraham aqa len na nambabeb. Naŋgi Livai aqa moma naŋgo was. <sup>6</sup> Melkisedek a Livai aqa len sai. Ariya Abraham a iŋgi iŋgi poto 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiyej. Atraiyonaqa Melkisedek a Abraham aqa gateq di ban atetosiq a qa pailyej. Abraham agi nami Qotei na minjej, “E ino moma naŋgi kobatnjrqai.” <sup>7</sup> Iga qalie, tamo ñam ti naŋgi na tamo ñam saiqoji naŋgo gateq di ban atetnjroqnsib naŋgi qa pailyeqnoqab.

<sup>8</sup> Israel naŋgi na Livai aqa moma naŋgi iŋgi iŋgi atrainjrejqnub. Livai aqa moma naŋgi morenejqnoqab. Ariya Melkisedek agi Abraham na iŋgi iŋgi atraiyej qaji aqa moiqajqa bati naŋgi nami nenjrenjyosaiqnoqneb. Deqa a bati gaigai sobulejunu. <sup>9</sup> Livai aqa moma utru qujai di agi Abraham. Deqa iga endegsi marqom, Livai na iŋgi iŋgi di osiq Melkisedek atraiyobulej. <sup>10</sup> Melkisedek a Abraham gamq di turej bati di Livai a nambabosaisoqnej. Abraham a iŋgi iŋgi di Melkisedek atraiyej bati deqa Livai a Abraham aqa jejamu miligiq di soqnej. Bunuqna Livai a Abraham aqa len na nambabeb. Deqa iga endegsi marqom, Livai a dego iŋgi iŋgi di Melkisedek atraiyobulej.

### *Yesus a atra tamo gate bunuj unu*

<sup>11</sup> Livai aqa moma naŋgi atra tamo sosib wauoqneb naŋgo wau dena tamo ungasari naŋgi boletnjrosaiqnoqnej. Naŋgi boletnjrej qamu atra tamo bei a olo brantosai qamu.

Bole, dal anjam a marej, Livai aqa moma nanği atra tamo sqab. Dal anjam di Israel nanği nami esoqneb. Ariya Qotei a olo marnaqa Yesus a gago atra tamo brantej. A Aron bulosiq atra tamo brantosai. A Melkisedek bulosiq atra tamo brantej. <sup>12</sup> O ijo was, dal anjam a marej, Livai aqa moma nanği atra tamo sqab. Ariya bunuqna Qotei a nanği kobotnjrsiqa olo atra tamo bei agi Yesus atej. Qotei aqa kumbra dena a na dal anjam bulyosiq olo dal anjam bei atej. <sup>13</sup> Yesus a Livai aqa leñ na ñambabosai. A leñ bei nanğoq na ñambabej. Leñ nanği di atraiyqajqa wau nami ojosaiogneb. <sup>14</sup> Iga qalie, gago Tamo Koba a Juda aqa leñ na ñambabej. Leñ dena atra tamo nanği brantqajqa Moses a deqa marosaiognej.

<sup>15</sup> Yesus a atra tamo bunuj brantosiq Melkisedek bulonaq iga unem. Deqa iga poigeqnu, atra tamo bunuj dena atra tamo kalil nami soqneb qaji nanği tulan bunjrejunu. <sup>16</sup> Dal anjam a marej, atra tamo nanği Livai aqa leñ na brantqab. Ariya Yesus a gam bei na atra tamo brantej. A ñambile ti singila ti unu. A gaigai degsim sqas. Gam dena a atra tamo brantej. <sup>17</sup> Agi Qotei na nami Kristus endegsi minjej, “Melkisedek a atra tamo soqnej dego kere ni bati gaigai atra tamo sqam.”

<sup>18</sup> O ijo was, anjam dena iga poigeqnu, dal anjam nami soqnej qaji di singila saiqoji. Dal anjam dena iga aqaryaigwa keresai. Deqa Qotei na dal anjam di taqal waiyej. <sup>19</sup> Dal anjam dena iga boletgosaiognej deqa Qotei na dal anjam di taqal waiyosiq olo gam bunuj waqtetgej. Gam bunuj di tulan bolequja. Gam dena dal anjam namij di tulan bunyejunu. Deqa iga gam bunuj di dauryosim Qotei aqa areq giloqnsim a qa tarinognoqom.

<sup>20-21</sup> Qotei na Yesus giltosiq minjej, “Ni atra tamo sqam.” Degsi minjsiqa aqa anjam di singilatej. Atra tamo nami soqneb qaji nanği dego Qotei na giltnjroqnsiqa minjroqnej, “Niği atra tamo sqab.” Ariya a aqa anjam di singilatosaioqnej. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “Tamo Koba a na Kristus endegsi minjej, ‘Ni bati gaigai atra tamo sqam.’

Osiqa aqa anjam di singilatej. Deqa aqa anjam di a olo uratqa keresai.”

<sup>22</sup> Deqa iga qalieonum, Qotei aqa anjam bunuj di tulan bolequja. Di kiyaaqa? Yesus a segi na anjam di gereiyej deqa. Anjam dena dal anjam namij tulan bunyejunu.

<sup>23</sup> Nami tamo gargekoba nanği atra tamo soqneb. Nanği moreñoqneb deqa nanği gaigai atra tamo sqa keresai. <sup>24</sup> Ariya Yesus a gaigai sqas deqa a gaigai atra tamo sosim wauoqngas. Tamo bei na aqa sawa oqa keresai. <sup>25</sup> Deqa tamo unğasari Yesus aqa ñam na Qotei aqa areq gileqñub qaji nanği Yesus na torei eleşqa kere. Di kiyaaqa? A gaigai ñambile sosiq nanği qa Qotei pailyeqnu.

<sup>26</sup> Yesus a atra tamo gate deqaji unu deqa a na iga tulan aqaryaigwa kere. A gaigai Qotei aqa segi kumbra boleq di sosiq dauryeqnu. A une bei saiqoji. A Qotei aqa ñamgalaq di tamo tulan bolequja. Qotei na a osi oqsıq lanğ qureq di awotej unu. Deqa a une tamo nanğo ambleq di sosai. A isağ di unu. <sup>27</sup> Atra tamo gate nami qaji nanği bati gaigai wagne inği inği oqnsib Qotei atraiyeqñub. Mati nanği nanğo segi une qa wagne inği inği oqnsib Qotei atraiyeqñub. Osib olo tamo unğasari nanğo une qa dego Qotei atraiyeqñub. Ariya Yesus a wau degyosaieqnu. A bati qujai qa aqa segi jejamu ñambile sonaq osiqa Qotei atraiyej. <sup>28</sup> Dal anjam a nami marej, mandam tamo nanği atra tamo gate sqab. Tamo nanği di singila saiqoji. Ariya bunuqna Qotei na olo anjam bei marsiqa anjam di singilatej. Anjam di aqa damu agiende. A na aqa segi Niri torei keretosiqa a atra tamo gate atej. Deqa a bati gaigai atra tamo gate sqas.

## 8

*Yesus a lanğ qureq oqsıq dia atra tamo gate unu*

<sup>1</sup> Ijo anjam di aqa utru agiende. Atra tamo gate deqaji unu. Di Yesus qujai. A lan qureq oqsıq Mandor Koba aqa ban woq di awejunu. <sup>2</sup> A lan qure qaji atra talq di atraiyo wau ojeqnu. Atra tal di Qotei aqa segi tal bole. Tamo bei na tal di atosai. Tamo Koba a segi na tal di atej.

<sup>3</sup> Atra tamo gate nanjo wau di ningi qalie. Nanji wagme ingi ingi oqnsib Qotei atraiyeqnu. Deqa Yesus a dego atra tamo gate sosiqa aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej. <sup>4</sup> Yesus a mandamq endi so qamu a atra tamo sosai qamu. Di kiyaaq? Livai aqa moma nanji segi mandamq endi atra tamo sosib wagme ingi ingi Qotei atraiyeqnu. Dal anjam a degsi unu. <sup>5</sup> Livai aqa moma nanji gaigai mandam qaji atra tal miligiq di waueqnu. Atra tal dena lan qure qaji atra tal iga lan suwi osorgeqnu. Moses a nami atra tal di atqa laqnaqa Qotei na tal sigitosiqa Moses osoryonaqa degsi atej. Agi Qotei na Moses endegsi minjej, “E mana goge dia atra tal sigitosim ni osormem. Deqa ni atra tal ti aqa ingi ingi kalil ti degsim gereiyime.” Qotei na nami Moses degsi minjej. <sup>6</sup> Ariya bini Yesus a atraiyo wau ojeqnu di wau tulan bolequja. Aqa wau dena atra tamo nami qaji nanjo wau tulan bunyejunu. Yesus a Qotei aqa anjam bunuj singilatqa osiqa iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiqa yeba waiyej unu. Deqa anjam bunuj dena anjam namij di tulan bunyejunu. Ingi bole bole bunuj Yesus na iga egwa marej qaji dena ingi bole bole namij dego tulan bunyejunu.

### *Anjam bunuj a na anjam namij tulan bunyejunu*

<sup>7</sup> O ijo was ningi are qaliy. Anjam namij dena iga aqaryaigwa kere qamu Qotei a olo anjam bunuj marosai qamu. <sup>8</sup> Ariya Tamo Koba a na tamo ungasari nanjo une babetnjrsiqa endegsi marej, “Ningi quiy. E bati atonum unu. Bati di brantimqa e anjam bunuj qosisiy Israel nanji ti Juda nanji ti minjrit nanji qusib dauryqab. <sup>9</sup> Ijo anjam bunuj di anjam namij dego sai. E nanjo moma nanji Isip sawaq dena joqsim gilsim mana goge dia ijo anjam namij nanji enjrem. Bati deqa nanji ijo anjam di dauryqa uratosib gotranjoqneq deqa e na kamba nanji qoreinjrem. <sup>10</sup> Ijo anjam bunuj agiende. Bati bei brantimqa e na ijo dal anjam kalil osiy Israel nanjo areqaloq di atqai. Osiy nanjo are miligiq di dego nengrenyqai. Deqa e nanjo Qotei soqnit nanji ijo segi tamo ungasari sqab. <sup>11</sup> Sosib bati deqa nanji kalil e qa geregere qalieqab. Deqa nanji olo bunuqna nanjo was nanji endegsi minjrqsai, ‘Ningi Tamo Koba a qa qalieoiy.’ Degsi minjrqsai. Nanji kalil e qa qalieqab. Tamo ñam ti tamo ñam saiqoji nanji ti kalil e qa qalieqab. <sup>12</sup> Di kiyaaq? E nanji qa dulosisy nanjo une kobotetnjrqai. Deqa bunuqna e nanjo une qa olo are qalqasai.” Tamo Koba a nami degsi marej.

<sup>13</sup> Agi Qotei a marej, “E anjam bunuj qosqai.” A degsi marej deqa iga qalieonum, anjam a nami qosej qaji di olo namijej. Deqa anjam di sokiñalayosim torei koboqas.

## 9

### *Atra tamo gate nami qaji nanji wagme aqa len atraiyeqnu*

<sup>1</sup> Israel nanji anjam namij dauryoqneq bati deqa nanji mandam qaji atra talq di Qotei qa louoqneq. <sup>2</sup> Atra tal di jagwa oqajqa tal bul. Tal miligiq di warum bei soqnej. Warum di aqa ñam “Getento Warum.” Warum miligiq di nanji lam ti atra bijal ti atraiyqa bem ti atnab soqnej. <sup>3</sup> Getento warum qoreq di nanji gara kobaquja bei gainteb. Gara aqa qoreq di warum bei soqnej. Warum di aqa ñam “Warum Tulan Getento Koba.” <sup>4</sup> Qa sum koitib qurem quleqwajqa deqa marsib atra bijal gol na gereiyosib warum dia atnab soqnej. Qotei aqa dal anjam so qaji nam mongum dego warum dia soqnej. Nam mongum aqa qalaq di gol na walateb. Nam mongum miligiq di lan qure qa ingi uyo Qotei na nami Israel nanji anainjrej qaji di tabirq di atnab soqnej. Tabir di dego gol na gereiyeb. Nam mongum miligiq di Aron aqa walwelqa toqon nami qenjilitej qaji di atnab soqnej. Menin aiyel Qotei a nami nanjo quraq di aqa dal anjam nengrenyej qaji di dego nam mongum



miligiq di atnab soqnej. <sup>5</sup> Nam monqum aqa quraq di lan anqro aiyel nanqo sigito qunun atnab soqnej. Lan anqro aiyel nanqi di Qotei aqa singila sigitoqnsib unub. Nanqo bari na nam monqum di kabutesoqnej. Nam monqum aqa qura di tamo unqasari nanqo une kobotetnrqajqa sawa. Bini e ingi ingi kalil deqa anjam koba marqasai.

<sup>6</sup> Ingi ingi kalil deqaji atra tal miligiq di atnab sonabqa atra tamo nanqi bati gaigai atra tal miligiq giloqnsibqa warum dia Qotei louqajqa wau yeqnu. <sup>7</sup> Ariya atra tamo gate a segi bati qujai qa wausau gaigai Warum Tulan Getento Koba di miligiq giloqnsiqa aqa segi une qa ti tamo unqasari nanqo une qa ti len oqnsiqa Qotei atraiyeqnu. Tamo unqasari nanqi di powo bole ti sosai deqa nanqi une yeqnu. <sup>8</sup> O ijo was kalil, Mondor Bole na iga endegsi osorgeqnu, atra tal namij sonaqa iga Warum Tulan Getento Koba di miligiq gilqajqa gam getenjejunu. <sup>9</sup> Atra tal dena kumbra bunuj bini branteqnu qaji di iga lan suwi osorgeqnu. Tal dia atra tamo nanqi wagme ingi ingi oqnsib Qotei atraiyeqnu. Ariya wagme ingi ingi dena tamo unqasari Qotei qa loueqnub qaji nanqo are miligi gereiyetnrqa keresai. Deqa nanqi endegsi qalieqa keresai, “Bole, Qotei na gago une kobotetgekritqo.” Degyqa keresai. <sup>10</sup> O ijo was, anjam namij di a ingi uyo qa ti ya uyo qa ti yanso oqajqa ti jejamu ingi ingi qa ti segi mareqnu. Qotei na Israel nanqi anjam namij di enjrej. Di kiyaca? Nanqi anjam di dauryosib soqrib bunuqna a na olo gam bunuj gereiyqas.

#### *Kristus na aqa segi len osiqa Qotei atraiyej*

<sup>11</sup> Ariya Kristus a brantosiqa a gago atra tamo gate sosiqa ingi bole bole Qotei na mondon iga egwas qaji di osiqa lan qure qa atra tal miligiq gilej. Atra tal di tulaj bolequja. Atra tal dena mandam qaji atra tal tulaj bunyejunu. Mandam tamo nanqi na lan qure qaji atra tal di gereiyosai. <sup>12</sup> Kristus a makau ti kaja du du ti nanqo len osiqa atra tal di miligiq gilosai. A aqa segi len osiqa bati qujai qa atra tal di miligiq gilej. Aqa wau dena a gago uneq na iga olo awaigej deqa iga nambile gaigai sqom. <sup>13</sup> Atra tamo nami qaji nanqi makau ti kaja du du ti nanqo len oqnsib Qotei atraiyeqnu. Osib makau nanqo damu koiteqnaq skuleqnaq sum oqnsib tamo unqasari nanqo gateq di bilenteqnu. Nanqi na tamo unqasari une ti unub qaji nanqo jejamu yansetnrqajqa marsib kumbra degyeqnu. <sup>14</sup> Ariya Kristus aqa len na wagme nanqo len tulaj bunyejunu. Kristus a jiga bei saiqoji. A gago jejamu yansetgosai. A gago are miligi yansetgej. Mondor gaigai sqas qaji a na Kristus singilatonaqa aqa segi nambile osiqa Qotei atraiyej. Osika aqa len aiyej qaji dena gago are miligi yansetgej. Deqa iga qalieonum, iga Qotei aqa namgalaq di une saiqoji unum. Deqa iga moiyo qaji kumbra kalil uratqom. Osim Qotei nambile gaigai unu qaji a qa are qaloqnsim wauetoqnaqom.

#### *Kristus aqa len na anjam bunuj singilatej*

<sup>15</sup> Yesus aqa len aiyej qaji dena iga bole aqaryaigej. Deqa iga Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji unum. Yesus a na Qotei aqa anjam bunuj singilatqa osiqa iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiqa yeba waiyej unu. Nami iga anjam namij aqa sorgomq di sosim bati deqa iga une yoqnsim laqnem. Onaqa Yesus a iga qa moisiq dena a iga olo awaigosika gago une kobotetgej. Deqa iga ti tamo unqasari kalil Qotei na metnjreqnu qaji nanqi ti nambile gaigai sqom. Qotei a nami marej, “E na nambile di ijo segi anqro tintin nanqi enjrjai.”

<sup>16</sup> E mandam tamo nanqo kumbra qa mernqwai. Tamo bei a qalieqo, a bunuqna moiqas. Deqa a pepa bei osim aqa anqro nanqi aqa ingi ingi kalil oqajqa marsim nanqo nam nengrenjim sqas. A moiyo saisoqnimqa aqa anqro nanqi aqa ingi ingi oqa keresai. A moiyoimqa nanqi aqa ingi ingi oqab. <sup>17</sup> Tamo di a nambile soqnimqa aqa anjam nengrenyej qaji di a lan sqas. Ariya a moiyoimqa aqa anjam di singila ti sqas. <sup>18</sup> Dego kere nami atra tamo nanqi anjam namij singilatqa osibqa nanqi na wagme nanqi nimeqnaq nanqo len aiyoqnej. <sup>19</sup> Agi Moses a dal anjam kalil plaltosiq tamo unqasari nanqi minjrseq

koboonaqa a na makau ti kaja du du ti nanjo len osiqa ya ti sil lent ti naman aqa dani aqa nam hisop de ti turtosiq tamo ungasari nanjo gateq di bilentej. Osiqa Qotei aqa lou gara nengren aqa qoreq di dego bilentej. Sil lent di kaja du du nanjo junjum na gereiyo qaji. <sup>20</sup> Moses a len bilentosiq marej, “Len endi aisiq Qotei aqa anjam singilatqo. Agi Qotei a nami ningi endegsi merngej, ‘Ningi anjam di dauryiy.’” <sup>21</sup> Osiqa Moses a olo len bilentonaqa atra tal ti atraiyqajqa ingi ingi ti nanjoq dego aiyej. <sup>22</sup> Deqa iga qalieonum, len na ingi ingi kalil yansqas. Len aiqasai di Qotei na tamo ungasari nanjo une kobotqasai. Dal anjam a degsi marqo.

### *Kristus a gago une kobotqa marsiqa aqa segi jejamu Qotei atraiyej*

<sup>23</sup> Atra tal namij aqa ingi ingi dena lan qaji ingi ingi lanja sigitejunu. Atra tamo nanji na wagme nanjo len oqnsib dena ingi ingi di yanseqnub. Ariya wagme nanjo len na lan qaji ingi ingi yansqa keresai. Len tulan boledamu na segi lan qaji ingi ingi yansqas. <sup>24</sup> Iga qalie, Kristus a mandam qaji atra tal miligiq gilosai. Mandam qaji atra tal di tamo nanji na ateb. Tal di Qotei aqa atra tal bole lanja sigitejunu. Kristus a lan qureq oqej deqa bini a Qotei aqa areq di sosiqa iga qa waueqnu.

<sup>25</sup> Atra tamo gate nami qaji a wausau gaigai wagme nanjo len oqnsiqa Warum Tulan Getento Koba di miligiq gileqnu. A aqa segi len osaieqnu. A wagme nanjo len oqnsiq miligiq gileqnu. Ariya Yesus a degyosaieqnu. A lan qureq oqsiq bati qujai qa aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej. A bati gargekoba degyosaioqnej. <sup>26</sup> A bati gargekoba degyoqnej qamu Qotei na nami mandam atej bati deqa a jaqatin oqnsiq bosi bosiq agi bini olo jaqatin eqnu qamu. Ariya dinjo bati jomqo deqa Kristus a bati qujai qa mandamq aisiq gago une kobotqa marsiqa aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej. <sup>27</sup> Iga qalie, tamo kalil nanji bati qujai qa moiyeqnu. Mondon nanji Qotei aqa ulatamuq di brantib a nanjo une qa nanji peginjrqas. <sup>28</sup> Dego kere Kristus a bati qujai qa tamo gargekoba nanjo une qoboiyetnjrqas marsiqa aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej. Ariya mondon a lan qureq na bqas. Bati deqa a na tamo ungasari nanjo une olo qoboiyetnjrqasai. A bosim tamo ungasari a qa tarijeqnu qaji nanji torei elenqas.

## 10

### *Wagme nanjo len na gago une kobotqa keresai*

<sup>1</sup> Moses aqa dal anjam aqa wau agiende. Dal anjam na ingi bole bole Qotei a mondon iga egwas qaji di iga lanja suwi osorgeqnu. Damu osorgosaieqnu. Atra tamo gate nanji wagme ingi ingi oqnsib wausau gaigai Qotei atraiyeqnu deqa iga qalieonum, dal anjam na tamo ungasari Qotei aqa areq gileqnu qaji nanji torei boletnjrqas keresai. <sup>2</sup> Wagme ingi ingi dena tamo ungasari Qotei qa loueqnub qaji nanjo une yansetnjrqas kere qamu atra tamo gate nanji na olo atraiyosai qamu. Deqa tamo ungasari nanji nanjo une qa olo are gulbeinjrosai qamu. <sup>3</sup> Ariya atra tamo gate nanji wausau gaigai wagme ingi ingi di oqnsib Qotei atraiyeqnu. Deqa tamo ungasari nanji nanjo une qa olo are qaloqnsib are gulbe ti unub. <sup>4</sup> Kumbra di aqa utru agiende. Makau ti kaja du du ti nanjo len na tamo ungasari nanjo une kobotetnjrqas keresai bole sai.

<sup>5</sup> Deqa Kristus a mandamq aiqa osiqa endegsi pailyej,  
“O Abu, ni atraimqajqa wagme ingi ingi qa arearetmosaieqnu.

Deqa e ijo segi jejamu osiy ni atraimqai. Ijo jejamu di agi ni na e gereiyetbem.

<sup>6</sup> O Abu, atra tamo nanji na tamo ungasari nanjo une qa aqaryainjqas maroqnsib wagme ingi ingi oqnsib namyuwo na koitoqnsib ni atraimqnu.

Ni ingi ingi deqa arearetmosaieqnu.

<sup>7</sup> Deqa e ni endegsi pailmonum,

‘O Qotei, e bonum.

Agi nami anjam degsib e qa nengrenyeb.

Bini e ino areqalo dauryqa bonum.' ” Kristus a mandamq aiqa osiqa degsi Qotei pailyej. <sup>8</sup> Agi Kristus a namoqna pailyej, “O Abu, ni atraimqajqa wagme ingi ingi qa arearet-mosaieqnu. Atra tamo nanqi na tamo ungasari nanqo une qa aqaryainjrqa maroqnsib wagme ingi ingi oqnsib namyuwo na koitoqnsib ni atraimqnu. Ni ingi ingi deqa arearetmosaieqnu.” O ijo was, dal anjam a nami atraiyqajqa ingi ingi deqa marej. <sup>9</sup> Ariya bunuqna Kristus a olo pailyej, “O Qotei, e ino areqalo dauryqa bonum.” A degsi pailyej deqa iga qalieonum, a kumbra namij di taqal waiyosiq a olo kumbra bunuj atej. <sup>10</sup> Yesus Kristus a Qotei aqa areqalo dauryosiq deqa a bati qujai qa aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej. Wau dena Yesus na iga elenosiqa Qotei aqa segi kumbra boleq di atej.

### *Yesus aqa lenj na gago une kobotetgej*

<sup>11</sup> Atra tamo kalil nanqi bati gaigai atra tal miligiq giloqnsibqa nanqo wau yeqnu. Nanqi bati gargakoba wagme ingi ingi oqnsib Qotei atraiyeqnu. Ingi ingi dena tamo ungasari nanqo une kobotetnrqa keresai. <sup>12</sup> Ariya Kristus a bati qujai qa gago une kobotqa marsiqa aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej. Osika lanj qureq oqsic dia Qotei aqa ban woq di awoej. Deqa aqa atraiyo wau di gaigai sqas. <sup>13</sup> A Qotei aqa ban woq di awesosiqa mondonj Qotei na aqa jeu tamo kalil nanqi osim aqa singaq di koroinjrqa deqa tarijeqnu. <sup>14</sup> Yesus a bati qujai qa aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej. Wau dena a na tamo ungasari a nami Qotei aqa segi kumbra boleq di atej qaji nanqi torei boletnjrej. Deqa nanqi bati gaigai une saiqoji sqab.

<sup>15</sup> Anjam deqaji Mondor Bole na dego iga mergeqnu. Agi a endegsi mergeqnu, <sup>16</sup> “Tamo Koba a marej, ‘Ijo anjam bunuj agiende. Bati bei brantimqa e na ijo dal anjam kalil osiy tamo ungasari nanqo are miligiq di atqai. Osiy nanqo areqaloq di dego nenjrenyqai.’ ” <sup>17</sup> Osika olo anjam bei dego totoryosiq endegsi marej, “E nanqo une kobotetnrqai deqa bunuqna e nanqo une qa olo are qalqasai.” <sup>18</sup> O ijo was, Qotei na gago une torei kobotej deqa atraiyo ingi bei na gago une olo kobotqa keresai bole sai.

### *Iga Warum Tulanj Getento Koba di miligiq gilqa kere*

<sup>19</sup> O ijo was kalil, Yesus aqa lenj aiyej qaji dena gago une kobotetgej. Deqa iga Warum Tulanj Getento Koba di miligiq giloqnqom. Iga ulaqasai. Warum di agi Qotei aqa atra talq di unu. <sup>20</sup> Yesus a segi na nambile qa gam bunuj waqtetgosiq a segi namoosiq warum di miligiq gilsiq gara gainjenu qaji dena torei miligiq gilej. Gara di Yesus aqa segi jejamu. <sup>21</sup> Gago atra tamo gate unu agi Yesus. Deqa a na Qotei aqa tamo ungasari kalil nanqi taqatnjreqnu. <sup>22</sup> A gago kumbra uge kalil qa are qalsiqa aqa segi lenj bilentonaqa aisiq gago are miligi yansetgej. Deqa iga ya na yanso em. Yesus aqa wau dena iga qalieonum, iga Qotei aqa namgalaq di une saiqoji unum. Deqa kumbra gisanj kalil gago are miligiq di unu qaji di iga taqal waiyqom. Osim Qotei qa gago areqalo torei singilatosisim aqa areq giloqnqom. <sup>23</sup> Iga qalie, ingi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di a na egwas. A uratqasai. Deqa iga Qotei aqa nam singila na ojsim boleq di maroqnsim ingi bole bole deqa tarijoqnqom. Iga areqalo aiyeltqasai. <sup>24</sup> Iga gago Kristen was nanqo are tigeltetnjroqnmqa nanqi qalaqalaiyo kumbra ti kumbra bole bole ti dauryoqnqab. <sup>25</sup> Osim iga Qotei aqa nam qa koroqnqom. Iga kumbra di uratqasai. Kristen was qudei nanqi koroqajqa asginjreqnu. Deqa iga nanqi singilatnjroqnqom. Ningi qalie, Yesus a olo bqajqa bati jojomoq.

### *Iga Qotei aqa Niri qoreiyqasai*

<sup>26</sup> Ningi quiy. Iga Yesus aqa anjam bole qalieonum deqa bunuqna iga diqosim gago segi areqalo na une yoqnqasai. Yoqnqom di Qotei na gago une kobotetgwasai. Osim atraiyqajqa ingi bei iga egwasai. <sup>27</sup> Iga une yoqnqom di iga pegigwajqa bati qa ulaosim tarijqom. Pegigwajqa bati deqa Qotei na aqa jeu tamo kalil nanqi ojelenosim namyuwo kanjanj kobaq di breinjrqas. <sup>28</sup> Iga qalie, tamo bei a Moses aqa dal anjam gotranjimqa tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo aqa une unsib boleq di maribqa tamo ungasari nanqi a

qa dulqasai. Nanġi a qalib moiqas. <sup>29</sup> Ariya tamo bei a Qotei aqa Niri qoreiyosim aqa ñam ugeugeiyqas di aqa une deqa a gulbe tulañ kobaquja oqas. Aqa gulbe dena dal anjam gotrañyo qaji tamo aqa gulbe tulañ bunyqas. Tamo di a nami Qotei aqa anjam bunuj Yesus aqa leñ na siñgilatej qaji di dauryoqnej. Osiqa a Qotei aqa segi kumbra boleq di soqnej. Ariya a olo Yesus aqa leñ di ugeugeiyosim Qotei aqa Mondor iga qa are boleiyeqnu qaji aqa ñam ugetqas di a gulbe tulañ kobaquja oqas. <sup>30</sup> Iga qalieonum, Qotei a nami endegsi marej, “Tamo nanġo une kalil e segi na kambatosiy awai uge enjrqai. Di ijo segi wau.” Osiqa marej, “Tamo Koba a na aqa tamo unġasari nanġo une qa peginjrqas.” <sup>31</sup> O ijo was, Qotei ñambile unu qaji a na tamo bei ñolawotqas di a tulañ ulaugetqas.

### *Nunġo areqalo Yesus qa siñgilateqnu b qaji di gegerere ojesoqniy*

<sup>32</sup> Niñġi are qaliy. Nami Qotei a nunġo areqalo suwattetñgonana bati deqa jeu tamo nanġi na gulbe ti jaqatin ti gargekoba niñġi enġoqneb. Enġeqnab niñġi siñgila na tigeluqnsib gulbe di gotrañyoqneb. <sup>33</sup> Jeu tamo nanġi dena nunġo Kristen was qudei nanġi joqoqnsib tamo unġasari kalil nanġo ñamdamuq di tigeltnjroqnsib nanġo ñam misilinyoqnsib nanġi ugeugeinjroqneb. Yeqnab niñġi na nunġo Kristen was nanġi di beternjroqnsib siñgilatnjroqneb. <sup>34</sup> Jeu tamo nanġi dena nunġo Kristen was qudei nanġi ojoqnsib tonto talq di breinjreñqab sonabqa niñġi na tonto tamo nanġi deqa are qaloqnsib nanġi gegerereinjroqneb. Bati di jeu tamo nanġi dena niñġi qudei nunġo inġi inġi yaingqneb. Ariya niñġi deqa are ugeingosaiuqnej. Niñġi areboleboleingqnej. Di kiyaaqa? Niñġi qalie, inġi di laña mandam qaji inġi. Inġi bati gaigai sqas qaji di tulañ bolequja. Mondon niñġi inġi di oqab. Di niñġi qalie.

<sup>35</sup> Kumbra bole niñġi nami yoqneb qaji deqa olo are qaloqnsib yoqniy. Osib nunġo areqalo Yesus qa siñgilateqnu b qaji di gegerere ojesoqniy. Niñġi olo urataib. Niñġi uratqasai di mondon niñġi awai tulañ boledamu oqab. <sup>36</sup> Niñġi nunġo gulbe kalil qoboiyoqnsib siñgila na tigelesoqniy. Niñġi degyqab di Qotei na niñġi siñgilateñgimqa niñġi aqa areqalo dauryekritosib mondon inġi bole bole a nami niñġi enġwa marej qaji di niñġi oqab. <sup>37</sup> Aġi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenġrenyeb unu, “Sokiñala tamo bunuqna bqas qaji di a bqas. Deqa a tariñsokobaiyqasai. A urur boqujatqas. <sup>38</sup> Ijo segi tamo unġasari bole nanġi e qa nanġo areqalo siñgilateqab di nanġi ñambile sqab. Nanġi na e qoreibqab di e nanġi qa areboleboleibqasai.”

<sup>39</sup> O ijo was, iga Qotei qoreiyosim padalqasai. Tamo qudei nanġi degyeqnub. Ariya iga tamo deqaji sai. Iga Qotei qa gago areqalo siñgilate qaji tamo. Deqa iga ñambile gaigai sqom.

## 11

### *Iga Qotei qa gago areqalo siñgilateqajqa kumbra*

<sup>1</sup> Iga Qotei qa gago areqalo siñgilateqnum di aqa utru agiende. Iga qalieonum, inġi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di iga oqajqa tariñesoqnimqa a na egwas. Iga gago ñamdamu na inġi di unqa keresai di unġum. Iga inġi di oqom. <sup>2</sup> Qotei aqa tamo unġasari nami soqneb qaji nanġi a qa nanġo areqalo siñgilateqneb deqa a nanġi qa maroqnej, “Nanġi tamo bolequja.” <sup>3</sup> O ijo was, iga Qotei qa gago areqalo siñgilateqnum deqa iga endegsi poiqeqnu, bole, Qotei a anjam segi marnaqa lañ ti mandam ti brantej. Inġi inġi iga unqa keresai qaji di Qotei na elenosiqa dena a inġi inġi kalil iga uneqnum qaji di gereinjrej. Iga degsi poiqeqnu.

### *Abel na Enok na Noa na nanġi qalub*

#### *Qotei qa nanġo areqalo siñgilateb*

<sup>4</sup> Abel a Qotei qa aqa areqalo siñgilate siq deqa a inġi bei Qotei atraiyonaqa Qotei a inġi deqa tulañ arearetej. Kein a dego inġi bei Qotei atraiyej. Ariya Qotei a Kein aqa atraiyo

inġi deqa arearetosai. Kumbra dena iga osorgeqnu, Abel a Qotei aqa nġamgalaq di tamo bole une saiqoġi soqnej. Abel a moiyej ariya a Qotei qa aqa areqalo sinġilatej deqa bini a Qotei aqa anjam iga mergobuleqnu.

<sup>5</sup> Enok a dego Qotei qa aqa areqalo sinġilatej. Deqa a moiynosai. A nġabile sonaqa Qotei na a osiq lan qureq oqej. Oqnaqa tamo unġasari nanġi a qa nġamoqneb a olo unosai. Kumbra dena iga osorgeqnu, Qotei na Enok lan qureq osi oqosaisosiqa a Enok aqa kumbra qa tulan arearetoqnej. <sup>6</sup> O ijo was, ninġi Qotei aqa areq gilqa osibqa ninġi mati a qa nunġo areqalo sinġilatosib endegsib marij, “Bole, Qotei a unu. Deqa iga a qa nġamosim gilsim itonam a na awai boledamu egwas.” O ijo was, ninġi degsib marqab di Qotei a ninġi qa tulan arearetqas. Tamo nanġi Qotei qa nanġo areqalo sinġilatqasai di a nanġi qa arearetqa keresai.

<sup>7</sup> Noa a dego Qotei qa aqa areqalo sinġilatej. Deqa Qotei na minnej, “E bunuqna awa qarinyit bosim mandam kalil keretqas. Deqa ni qobunġ gereiyime.” Noa a awa unosaisosiqa a Qotei aqa anjam di dauryosiqa aqa anġro nanġi ti aqa unġa a ti padalaib deqa qobunġ gereiyej. Aqa kumbra dena a na tamo unġasari kalil mandamq di soqneb qaji nanġo une babetnjrej. A Qotei qa aqa areqalo sinġilatej deqa Qotei na a tamo bole une saiqoġi qa minnej.

#### *Abraham Sara wo nanġi Qotei qa nanġo areqalo sinġilateb*

<sup>8</sup> Abraham a dego Qotei qa aqa areqalo sinġilatej. Deqa Qotei na Abraham metonaqa a Qotei aqa anjam dauryosiqa mandam mutu bei Qotei na a yqajqa minnej qaji deq gilej. A sawa qabitqas kiyo di a qalieosaisosiqa gilej. <sup>9</sup> A Qotei qa aqa areqalo sinġilatej deqa a gilsiq mandam mutu dia brantosiqa yaun tamo soqnej. Mandam mutu di agi Qotei na a yqajqa minnej. A di sonaqa Qotei na minnej, “Mondon e na ino moma nanġi mandam mutu endi enjrġai.” Onaqa Abraham a mandam mutu dia laqnsiqa jagwa oqajqa tal gereiyocnsiqa di nġeioqnej. A na Aisak Jekop wo nanġi joqsiqa koba na soqneb. Qotei na nanġi aiyel dego minjrej, “Mondon e na nunġo moma nanġi mandam mutu endi enjrġai.” <sup>10</sup> Abraham a lan qureq oqsim dia sqajqa deqa are qaloqnsiq tariñoqnej. Lan qure di bati gaigai sqas. Lan qure agi Qotei a segi na gereiyej unu.

<sup>11</sup> Abraham aqa nġaun Sara a dego Qotei qa aqa areqalo sinġilatej. Deqa a tulan qeliosiqa marej, “Bole, e anġrotqai. Anjam Qotei na merbej qaji di a uratqasai. A dauryqas.” Sara a degsi marej deqa Qotei na aqa miligi gereiyetonaqa a gumañej. <sup>12</sup> Abraham a dego qeliosiqa a moiqajqa bati jojomonaqa Qotei na a sinġila yonaqa a anġro mel qujai nġambabtej. Onaqa bunuqna aqa moma nanġi tulan gargekobaeb. Bongar tulan gargekoba unub dego kere Abraham aqa moma nanġi ulul bul tulan gargekobaeb. Deqa sisiiyqa keresai.

<sup>13</sup> O ijo was, Abel na Enok na Noa na Abraham na Sara na nanġi kalil Qotei qa nanġo areqalo sinġilatesosib moreñeb. Nanġi mandamq endi sosibqa inġi bole bole Qotei a nami nanġi enjrġa minjrej qaji di nanġi osai. Nanġi inġi di oqajqa tariñesosibqa isaq na inġi di unsib deqa areboleboleinjrej. Deqa nanġi maroqneb, “Iga mandamq endi so boleiyqasai. Iga mandamq endi yaun tamo bulosim sokiñala sosim bunuqna iga mandam endi uratqom.” <sup>14</sup> O ijo was, iga qalieonum, tamo unġasari anjam degsib mareqnuq qaji nanġi nanġo segi sqajqa sawa boleq oqwjajqa are qaleqnuq. <sup>15</sup> Nanġi nanġo qure utruq olo aiqajqa deqa are qaleb qamu nanġi puluosib aiyeb qamu. <sup>16</sup> Ariya nanġi nanġo qure utruq olo aiqajqa are qalosaieqnuq. Nanġi sawa tulan boledamu agi lan qureq di unu qaji deq oqwjajqa are qaleqnuq. Tamo unġasari nanġi dena Qotei endegsib minjeqnuq, “Ni gago Qotei.” Yeqnaqa Qotei a nanġo Qotei sqajqa jemaiyosaieqnu. Nanġi a qa nanġo areqalo sinġilateqnuq deqa a nanġo qure agi lan goge dia gereiyetnjrej unu.

<sup>17</sup> Abraham a Qotei qa aqa areqalo bole sinġilatej kiyo sai kiyo di Qotei a tenemtqa osiqa endegsi minnej, “Ni ino segi anġro qujai Aisak qalsim e atraibe.” Onaqa Abraham

a Qotei aqa anjam di uratosai. Bole, Qotei na nami minjej, “E na ino moma nanġi mandam mutu endi enjrġai.” Ariya a Qotei qa aqa areqalo sinġilatej deqa a Aisak osiq Qotei atraiyqa gilej. <sup>18</sup> Agi Qotei a nami Abraham minjej, “Aisak aqa len na ino moma nanġi bumbranyqab.” <sup>19</sup> Abraham a Aisak qalqa osiqa endegsi are qalej, “E Aisak qalitqa, unġum, Qotei na a olo subq na tigeltqa kere.” Abraham a degsi are qalsiq sonaqa Qotei na saidyej, “Ni Aisak qalaim.” Deqa iga yawo anjam endegsi marqom, Qotei na Aisak subq na tigeltobulosiq olo Abraham yej.

*Aisak na Jekop na Josep na nanġi qalub Qotei qa nanġo areqalo sinġilateb*

<sup>20</sup> Aisak a dego Qotei qa aqa areqalo sinġilatosiqa Jekop Iso wo nanġo gateq di aqa ban atetnrsiqa nanġi qa pailyosiqa kumbra bunuqna nanġoq di brantqas qaji deqa nanġi minjrej.

<sup>21</sup> Jekop a dego Qotei qa aqa areqalo sinġilatosiqa Josep aqa anġro aiyel nanġo gateq di aqa ban atetnrsiqa nanġi qa pailyej. A tulaġ qeliosiqa moiqa jojomosiq deqa a na aqa walwelqa toqon ojsiq sinġa pulutosiq Qotei qa louej.

<sup>22</sup> Josep a dego Qotei qa aqa areqalo sinġilatosiq deqa a tulaġ qeliosiqa moiqa jojomosiq a na aqa was nanġi endegsi minjrej, “Niġi na nunġo moma agi Israel nanġi minjribqa bunuqna nanġi Isip sawa uratoqnsibqa bati deqa nanġi ijo tanu osi gilqab.”

*Moses a Qotei qa aqa areqalo sinġilatej*

<sup>23</sup> Ariya Moses aqa ai abu nanġi dego Qotei qa nanġo areqalo sinġilateb. Deqa Moses a nambabonaqa nanġi a osib bai qalub a ulitonab soqnej. Nanġi qalieeb, Moses a anġro tulaġ bolequja. Nanġi Isip nanġo mandor koba ulaiyosai deqa nanġi aqa anjam gotranysib Moses ulitonab soqnej.

<sup>24</sup> Sosiqa tamo kobaqujaonaqa Isip tamo unġasari nanġi na minjoqneb, “Ni Isip nanġo mandor koba aqa asi aqa anġro.” Onaqa Moses a Qotei qa aqa areqalo sinġilatosiq deqa a aqa segi n̄am aguq atsiqa nanġo anjam di quqwa uratoqnej. <sup>25</sup> A endegsi are qalej, “Qotei aqa tamo unġasari agi Israel nanġi gulbe ti unub. Deqa unġum, e nanġi koba na sosiy gulbe oqnaqai. Une qa arebolebole a sokiñalayosim koboqas. Di e uratqai.” <sup>26</sup> Osiqa olo endegsi are qalej, “E Kristus aqa n̄am qa jemai oqai di kere. Mondon e awai tulaġ boledamu oqai. Awai dena silali ti n̄oro ti kalil Isip sawaq endi unu qaji di tulaġ bunyejunu.” Moses a awai boledamu di oqa marsiq deqa a degsi are qalej. Osiqa Qotei qa aqa areqalo sinġilatej.

<sup>27</sup> Moses a Qotei qa aqa areqalo sinġilatosiq deqa a tigelosiq Isip sawa uratosiq gilej. Isip nanġo mandor koba a Moses qa minjin oqetej ariya Moses a deqa ulaosai. Qotei agi iga unosaieqnum qaji di Moses na unobulosiq deqa a sinġila na tigelosiq Isip sawa uratosiq gilej. <sup>28</sup> Moses a Qotei qa aqa areqalo sinġilatosiq deqa a na Israel tamo unġasari nanġi minjrnaqa nanġi kaja du du n̄umsib nanġo damu uyeb. Uysib kaja du du nanġo len ainaqa di osib Qotei na aqa lan anġro bei qarinyim bosim Israel nanġo anġro matu nanġi n̄umaim deqa len di nanġo siranmeq di liyeb.

*Tamo unġasari tulaġ gargekoba nanġi Qotei qa nanġo areqalo sinġilatoqneb*

<sup>29</sup> Israel nanġi Qotei qa nanġo areqalo sinġilatosib deqa nanġi Yuwal Lentq di gentosib mandam boleq aisib walwelosib gileb. Gileqnab Isip nanġi na nanġi daurnjrsib yuwal ambleq aisib ya uysib morenej.

<sup>30</sup> Bunuqna Israel nanġi Qotei qa nanġo areqalo sinġilatosib deqa nanġi Jeriko qure agutosib kalilyo bati 7 yonabqa qure aqa dadan kalil ululonjeb.

<sup>31</sup> Sambala unġa Rahap a dego Qotei qa aqa areqalo sinġilatej. Deqa Israel tamo aiyel nanġi lumu na Jeriko qure unqa bonabqa a na nanġi aiyel osiqa lawo na gereinjrsiqa ulitnjrej. Qure deqaji tamo unġasari nanġi Qotei aqa anjam gotranjoqneb deqa Qotei na nanġi kalil padaltnjrej. Rahap a segi Qotei na uratonaq bole soqnej.

<sup>32</sup> Gideon na Barak na Samson na Jepta na Devit na Samuel na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği dego Qotei qa nanęo areqalo singilatoqneb. E nanği qa olo ninęi saingwajqa bati keresaiibqo. <sup>33</sup> Nanęi Qotei qa nanęo areqalo singilatoqneb deqa nanęi na mandor kokba nanęi qoto itnjroqnsib qoto bunęyoqneb. Osib kumbra bole tinęin yoqneb. Inęi bole bole Qotei na nami nanęi enjrqa minjrej qaji di nanęi elenęoqneb. Laion nanęi boqnsib nanęi uyqa laqnab nanęi na nanęo medabu getentetnjroqneb. <sup>34</sup> Namyuwo na nanęi koitnjrqa laqnaq nanęi olo nęamyuwo mosotoqneb. Jeu tamo nanęi boqnsib serie na nanęi ñumqa laqnab nanęi jaraiyoqneb. Nanęi segi singila saiqoji sonab Qotei na olo nanęi singilatnjroqnej. Nanęi singilaoqnsib qotoqnsib sawa bei bei qaji nanęi teteinjroqneb. <sup>35</sup> Unęasari qudei nanęo anęro nanęi moreņeqnab Qotei na olo subq na tigeltnjroqnej. Jeu tamo nanęi na Qotei aqa tamo qudei nanęi tonto talq di breinjroqnsib jaqatinę koba enjroqneb. Osib minjroqneb, “Ninęi Qotei qoreiyib iga ninęi uratnęim ninęi tonto talq dena oqedqab.” Onaqa nanęi na saidosib minjroqneb, “Sai. Mondonę iga olo subq na tigelosim nęambile tulaņ boledamu oqom. Deqa unęum, bini iga jaqatinę oqnsim unum di kere.”

<sup>36</sup> Jeu tamo nanęi na Qotei aqa tamo unęasari qudei nanęi misilinęnjroqnsib kumbainęnjroqneb. Osib nanęi tonto talq di breinjroqnsib sil singila kokba na nanęi tontnjroqneb. <sup>37</sup> Osib Qotei aqa tamo unęasari qudei nanęi meninę na ñumoqnsib moiyoťnjroqneb. Osib olo qudei nanęi serie na ginęenęnjreqnab moreņoqneb. Osib olo qudei nanęo jejamu qaja na qametnjroqneb. Nanęi qudei gara bolesai deqa nanęi kaja nanęo junęum na gara gereiyoqnsib jugoqneb. Nanęi inęi inęi tulaņ saiinęrej deqa nanęi laņa soqneb. Jeu tamo nanęi na nanęi gulbe enjroqnsib tulaņ ugeugeinjroqneb. <sup>38</sup> Tamo unęasari nanęi di tulaņ ugeosib soqneb deqa nanęi wadau sawaq di, manaq di, meninę kokba miligiq di, sub miligiq di laqneb. Nanęi Qotei qa nanęo areqalo singilatoqneb deqa nanęi kumbra bole yoqneb. Nanęi tamo unęasari kalil mandamq di soqneb qaji nanęi bul sai. Nanęo kumbra tulaņ bolequja.

<sup>39</sup> Nanęi kalil Qotei qa nanęo areqalo singilatoqneb deqa nanęi aqa nęamgalaq di tamo unęasari tulaņ bolequja soqneb. Ariya inęi bole bole Qotei na nanęi enjrqa minjrej qaji di nanęi osaiyoqneb. <sup>40</sup> Di kiyaa? Qotei na olo inęi tulaņ boledamu bei iga egwajqa marsiqa gereiyej unu. Mondonę a na iga ti nanęi ti turtgosim iga kalil koba na inęi boledamu di egwas. Osim dena a na iga kalil torei boletgwas.

## 12

### *Iga Yesus koqyesosim a qa gago areqalo singilatqom*

<sup>1</sup> Tamo unęasari nami soqneb qaji nanęi di Qotei qa nanęo areqalo singilatoqneb deqa bini nanęi lanęi bul iga agutgesonab iga nanęi unjreqnum. Unjreqnum deqa iga singila na gurgurobuloqnsim bubunęoqnqom. Qotei na iga giltgej deqa iga gurguroqnmqa gulbe qudei na iga getentgwa laqnmqa iga gulbe di olo gotranęyoqnqom. Une qudei gagoq di beterqajqa laqnu qaji di dego iga gotranęyoqnqom. <sup>2</sup> Osim iga Yesus koqyoqnsim gurgurqom. Iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum di Yesus a segi utru. Bunuqna a na gago areqalo di torei keretqas. Yesus a nami qalieej, a nęamburbasq di moisim bunuqna a olo tulaņ areboleboleiyqas. Jeu tamo nanęi a qa maroqneb, “A tamo uge deqa a moiqas.” Ariya Yesus a deqa jemaiyosai. A aqa are singilatasiq nęamburbasq di moiyej. Bini a olo lanę qureq di Qotei aqa awo jaram baņ woq di awejunu.

### *Qotei na iga tingitgwa marsiqa gulbe egeqnu*

<sup>3</sup> Ninęi geregere are qaliy. Une tamo nanęi Yesus qa tulaņ ugeoqnsib a jeuteqnab a singila na tigelesoqnej. Ninęi dego singila na tigelesoqniy. Ninęi ulaaib. Osib asgingaiq. <sup>4</sup> Bole, ninęi une gotranęyqajqa singilakobaeqneb. Ariya jeu tamo nanęi na kamba ninęi moiyoťnęosaieqneb. <sup>5-6</sup> O ijo was, Qotei a nami anęam bei ninęi mernęej. Ninęi anęam deqa are walnęwo kiyo? A ninęi dalnęwa osiqa endegsi mernęej, “O ijo anęro, e nunęo

Tamo Koba. Deqa e ningi tingitngwa marsiyqa gulbe engoqnit ningi gulbe di qoboiyqa asgingaiq. Osib are gulbeingaiq. Ningi quiy. Tamo ungasari e qalaqalainjreqnum qaji nanngi di e na olo tingitnjreqnum. Tamo ungasari e ijo segi angro qa mareqnum qaji nanngi di e na olo gulbe enjreqnum.” Qotei a ningi aqa segi angro sqa marsiq deqa anjam degsi merngej. Ningi anjam deqa olo are walngwo kiyo?

<sup>7</sup> O ijo was, Qotei na ningi tingitngwaqnsim gulbe engoqnimqa ningi singila na tigelosib gulbe di qoboiyoqniy. Abu nanngi na nanngo angro nanngi gaigai tingitnjreqnub dego kere Qotei na ningi tingitngeqnu. <sup>8</sup> Qotei na aqa angro kalil nanngi gaigai tingitnjreqnu. A na ningi tingitngwasai di ningi aqa angro sqa keresai. Ningi gam qaji unja aqa angro bul sqab. <sup>9</sup> Ningi are qaliy. Gago mandam qaji abu nanngi na iga tingitgoqneb. Deqa iga nanngo nam soqtoqnem. Ariya gago lan qaji Abu a gago qunun taqateqnu. Deqa iga aqa sorgomq di geregere sosimqa aqa nam tulan soqtoqnem. Osim dena iga nambile sqom. <sup>10</sup> Gago mandam qaji abu nanngi sokiñala sosib nanngo segi areqalo dauryosib iga tingitgoqneb. Ariya Qotei na iga geregere aqaryaigwajqa osiq iga tingitgeqnu. Di kiyaaqa? Iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa. <sup>11</sup> Bole, Qotei na iga tingitgwa maroqnsiq gulbe egeqnaqa iga areboleboleigosaieqnu. Iga are gulbeigeqnu. Ariya bunuqna gulbe dena iga singilatgimqa iga kumbra bole tintin dauryqajqa geregere qalieqom. Osim dena iga lawo na sqom.

### *Ningi Qotei aqa segi kumbra bole dauryiy*

<sup>12</sup> Deqa nungo ban a laesqas di ningi na olo singilatosib wauoqniy. Nungo singa tombol dego laesqas di ningi olo singila na tigelesoqniy. <sup>13</sup> Tigelesosib gam bole dauryosib walweloqniy. Ningi degyqab di nungo singa ugeqasai. Nungo singa olo boleqas.

<sup>14</sup> Ningi tamo kalil nanngi ti koba na geregere lawo na sqajqa singilaoqniy. Osib ningi Qotei aqa segi kumbra bole dego dauryqajqa singilaoqniy. Tamo a Qotei aqa segi kumbra bole dauryqasai di a Tamo Koba unqa keresai. <sup>15</sup> Ningi geregere nam atoqnsib soqniy. Qotei a ningi qa are boleiyeqnu aqa kumbra di ningi qudei olo uratosib ulonjo uge. Namtan oqsik gei uge uge ateleneqnu dego kere nungo ambleq di tamo bei a are uge ti sosim kumbra uge uge babtoqnimqa ningi na saidiyiy. Tamo dena ningi niñaqngimqa ningi Qotei aqa namgalaq di jiga ti so uge. <sup>16</sup> Ningi na Kristen tamo ungasari nanngi saidnjribqa nanngi sambala kumbra yaib. Osib Qotei qoreiyaib. Agi Aisak aqa niri Iso a Qotei qoreiyej. Osiqa a angro matu soqnej deqa are qalosaioqningi bole bole aqa abu na nami a yqajqa minnej qaji di qarinyosiq dena ingi uyo bei awaiyosiq uyej. <sup>17</sup> Ningi qalie, bunuqna Iso a aqa abu aqa ingi bole bole di olo oqajqa marnaqa Qotei na saidyej. Deqa a akamugetej. Aqa kumbra uge yej qaji di a olo uratosim are bulyqajqa gam saiiyej.

### *Ningi Jerusalem bunuj lan goge di unu qaji deq beleneb*

<sup>18</sup> Nami Israel nanngi Sainai mana utru jojomyosib dia nanyuwo ti amburu ti jagwa ti unoqneb. Nanngo ban na mana di ojoqneb. Ariya ijo was, ningi ingi ingi deq bosai. <sup>19</sup> Israel nanngi Sainai manaq di gul anjam quoqnsib Qotei aqa kakro dego quoqneb. Osib ulaugeteb. Deqa nanngi Moses minjeb, “Qotei a olo anjam bei mergaiq.” <sup>20</sup> Nanngi Qotei aqa anjam di qusib ulaugeteb. Agi Qotei na nanngi endegsi minjrej, “Tamo bei kiyo wagme bei kiyo mana endeq oqimqa ningi a menin na qalib moyem.” Qotei na nanngi degsi minjrej. <sup>21</sup> Manaq di nanngi ingi ingi di unoqnsib deqa nanngi tulan ulaugeteb. Moses a dego mana deqa ulaosiq marej, “E ulaugetosim tulan ginda gindaneqnum.”

<sup>22</sup> Ariya ningi ingi ingi deq bosai. Ningi Saion manaq beleneb. Osib Qotei nambile gaigai unu qaji aqa segi qureq dego beleneb. Qure di agi Jerusalem bunuj lan goge di unu qaji. Ningi lan angro tulan gargekoba sisiyqa keresai nanngoq dego beleneb. <sup>23</sup> Tamo ungasari Qotei qa korooqnsib loueqnub qaji nanngoq dego ningi beleneb. Tamo ungasari nanngi di Qotei aqa segi angro matu tintin. Nanngo nam Qotei a lan qureq di nenngrenyej unu. Ningi Qotei qa ti tamo ungasari kumbra bole dauryeqnub qaji nanngo qunun qa ti beleneb. Tamo



uᅅgasari naᅅgi di Qotei na torei boletnjrej. Qotei agi mondonj iga kalil pegigwas. <sup>24</sup> Ariya niᅅgi Yesus qa dego beleneb. Yesus agi Qotei aqa anjam bunuj siᅅgilatqa osiqa iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiqa yeba waiyej unu. Yesus aqa leᅅ bileᅅej qaji a qa dego niᅅgi beleneb. Deqa leᅅ dena Qotei aqa anjam niᅅgi mernᅅgobuleqnu. Yesus aqa leᅅ di tulaᅅ bolequja. Leᅅ dena Abel aqa leᅅ tulaᅅ bunyejunu. Abel aqa leᅅ na dego niᅅgi anjam mernᅅgobuleqnu.

### *Niᅅgi Qotei aqa anjam quqwa urataib*

<sup>25</sup> O ijo was, niᅅgi geregere ᅅam atoqniy. Qotei na niᅅgi anjam mernᅅgoqniᅅqa niᅅgi aqa anjam dauryqa urataib. Qotei a nami mandamq endi sosiqa Israel naᅅgi anjam siᅅgila na minjroqnej. Minjreᅅnaqa naᅅgi aqa anjam di dauryqa uratoqneb. Deqa Qotei na naᅅgi awai uge enjrej. Awai uge di naᅅgi britosib jaraᅅqa keresai. Ariya bini Qotei a laᅅ goge di sosiqa iga dego anjam siᅅgila na mergeqnu. Deqa iga a qoreiyqom di a na iga awai tulaᅅ ugedamu egwas. Awai uge di iga britosim jaraᅅqa keresai bole sai. <sup>26</sup> Nami Qotei na Israel naᅅgi anjam siᅅgila na minjreᅅnaqa aqa kakro dena mandam reᅅᅅiᅅyoqnej. Ariya bini a olo anjam endegsi iga mergeqnu, “Bunuqna bati qujai qa e olo mandam reᅅᅅiᅅyqai. E mandam segi reᅅᅅiᅅyqasai. E mandam ti laᅅ ti reᅅᅅiᅅnjrqai.” <sup>27</sup> A marej, “Bati qujai qa.” Deqa iga qalieonum, Qotei na iᅅgi iᅅgi a nami ateq qaji di taqal breinjrjm naᅅgi torei koboqab. Iᅅgi iᅅgi di agi Qotei na reᅅᅅiᅅnjrqas. Yimqa iᅅgi iᅅgi a na reᅅᅅiᅅnjrqasai qaji di gaigai sqab.

<sup>28</sup> Qotei a gago Mandor Koba sosiᅅ iga taqatgeqnu. Aqa kumbra di reᅅᅅiᅅqa keresai. Deqa iga Qotei biᅅiᅅyoqnsim kumbra a tulaᅅ areareteqnu qaji dena a qa louoqnsim aqa ᅅam soqtoqnsim ulaoqnsim aqa sorgomq di sqom. <sup>29</sup> Iga degyqom. Di kiyaaqa? Gago Qotei a ᅅamyuwo bul iᅅgi iᅅgi kalil koiteleneqnu qaji.

## 13

### *Niᅅgi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy*

<sup>1</sup> O ijo Kristen was, bati gaigai niᅅgi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. <sup>2</sup> Qure bei qaji tamo naᅅgi nuᅅgo meq boqniᅅ niᅅgi na oqnsib geregereinjroqniy. Kumbra di niᅅgi urataib. Niᅅgi qalie, qure bei qaji tamo naᅅgi nami nuᅅgo moma qudei naᅅgo meq beqnaᅅ tamo bole edegoqnsib geregereinjroqneb. Ariya naᅅgi tamo sai. Naᅅgi laᅅ aᅅgro.

<sup>3</sup> Qotei aqa tamo uᅅgasari qudei naᅅgi tonto talq di unub deqa niᅅgi naᅅgi uratnjraib. Niᅅgi naᅅgi qa are qaloqnsib koba na tonto talq di sobulosib naᅅgi gereinjroqniy. Kristen tamo qudei naᅅgi jeu tamo naᅅgi na jaqatiᅅ enjreᅅnub deqa niᅅgi naᅅgi qa dego are qaloqnsib koba na jaqatiᅅ obuloqnsib naᅅgi gereinjroqniy. Niᅅgi qalie, jeu tamo naᅅgi na nuᅅgo jejamu dego ugeugeiyqa kere.

<sup>4</sup> Tamo a uᅅatqas di kumbra bole. Uᅅa a tamotqas di dego kumbra bole. Deqa niᅅgi kumbra di ugetaib. Niᅅgi kumbra di geregere taqatosib Qotei aqa ᅅamgalaq di jiga saiᅅoji soqniy. Niᅅgi qalie, tamo uᅅgasari sambala kumbra yeᅅnub qaji naᅅgi Qotei na awai uge enjrqas.

<sup>5</sup> Niᅅgi silali qa mamaulᅅgaiq. Niᅅgi endegsib maroqniy, “Iga silali ti iᅅgi ti kiᅅala eqnum di kere.” Agi Qotei a marej, “E ni uratmqasai. E ni qoreimqasai dego.” <sup>6</sup> Deqa iga gago are siᅅgilatqnsim endegsi maroqniᅅqom, “Tamo Koba a na e aqaryaiᅅeqnu.

Deqa e ulaqasai.

Tamo bei na e ugetbqa keresai.”

### *Iga Yesus dauryqajqa jemaigwasai*

<sup>7</sup> O ijo was ningi quiy. Kristen gate nanği Qotei aqa anjam palontoqnsib ningi merngeqñub. Osib Qotei qa nanęo areqalo singilatoqnsib kumbra bole bole yeqñub. Nanęo kumbra deqa ningi are qaloqnsib dauryoqñiy.

<sup>8</sup> Yesus Kristus aqa kumbra bulyqasai. A nami degsi soqnej. A bini degsi unu. A bati gaigai degsi sqas. <sup>9</sup> Deqa tamo qudei nanği bosib anjam utru segi segi na nunęo are tigeltetņgibqa ningi nanęo anjam di dauryaib. Osib Qotei aqa gam urataib. Qotei a ningi qa are boleiyeqñu aqa kumbra dena nunęo are singilatetņgoqñeme. Ariya tamo qudei nanği mareqñub, “Iga inęi uyo na gago are singilatoqñom.” Di gisaņ. Kumbra di laņa jejamu qa kumbra. Inęi uyo dena tamo nanği yala aqaryainjrosaięnu.

<sup>10</sup> Gago atra bijal bunuj unu. Atra tamo nanği atra tal namij miligiq di waueqñub. Deqa nanği atra bijal bunuj dena inęi uyqa keresai. <sup>11</sup> Atra tamo gate nami qaji a tamo unęasari nanęo une kobotetņjrqa maroqnsiq wagme nanęo leņ oqnsiq Warum Tulaņ Getento Koba di miligiq gileqñu. Atra tamo nanği olo wagme nanęo damu osi aiyoqnsib qure qalaq di atoqnsib koitelenęqñub. <sup>12</sup> Dego kere Yesus a Jerusalem qure qalaq aisiq dia jaqatiņ osiq aqa segi leņ bilentosiq tamo unęasari nanği qa moiyej. Aqa leņ dena a na tamo unęasari nanği Qotei aqa segi kumbra boleq di atqajqa deqa marsiq nanği qa moiyej. <sup>13</sup> Deqa iga dego qure qalaq aiyoqñsim Yesus aqa areq di brantoqñsim a ñam uge osiq jemaiyej dego kere iga ñam uge oqñom. <sup>14</sup> Iga qalie, mandamq endi qure kalil koboqab. Deqa iga yaun tamo bulosim qure utru saiqoji laņa unum. Mondoņ iga laņ qureq oqsim dia gaigai sqom. Iga qure deq oqwajqa tariņeqñum. <sup>15</sup> Deqa iga Yesus aqa ñam na Qotei biņiyosim atraiyobuloqñom. Osim iga gago medabu na aqa ñam soqtoqñom. <sup>16</sup> O ijo was, ningi na tamo unęasari nanği kumbra bole bole enjroqñiy. Nanği inęi qudei qa truquoqñibqa ningi na aqaryainjroqñiy. Niņgi kumbra di urataib. Niņgi kumbra degyqab di ningi Qotei atraiyobuloqñqab. Yim Qotei a nunęo kumbra deqa tulaņ arearetoqñqas.

### *Yesus Kristus a gago are miligiq di waueqñu*

<sup>17</sup> Nunęo Kristen gate nanği na nunęo qunun taqateqñub. Mondoņ nanği nanęo wau deqa Qotei minjgab. Deqa ningi nanęo medabu geregere dauryoqnsib nanęo sorgomq di soqñiy. Niņgi degyqab di nanği are gulbe na niņgi taqatņwasai. Nanği arebolebole na niņgi taqatņwab. Osib nanği are gulbe saiqoji sosib niņgi geregere aqaryainęoqñqab.

<sup>18</sup> Niņgi iga qa Qotei pailyoqñiy. Iga qalieonum, iga Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji unum. Iga gaigai kumbra bole dauryqajqa are qaleqñum. <sup>19</sup> Deqa ijo areqalo agiende. Niņgi e qa Qotei pailyibqa a na gam waqtetbimqa e nunęoq urur boqujatqai.

<sup>20</sup> Gago Tamo Koba Yesus a kaja nanęo Mandor singila ti unu qaji. Aqa kaja nanği agi iga. Aqa leņ aiyej dena a na Qotei aqa anjam bunuj gaigai sqas qaji di singilatej. Qotei a are lawo qa utru. A na Yesus olo subq na tigeltej. <sup>21</sup> Qotei qujai dena ningi aqaryainęimqa ningi aqa areqalo geregere dauryosib kumbra bole yoqñiy. A gago are miligi gereiyetęimqa iga Yesus Kristus aqa wau na kumbra kalil a tulaņ areareteqñu qaji di yoqñom. Iga kalil bati gaigai aqa ñam soqtoqñom. Bole.

### *Anjam getento*

<sup>22</sup> O ijo was, e na ningi singilatņgwajqa deqa anjam truquyala endi nengrenęonum. Deqa ningi ijo anjam endi geregere qusib dauryoqñiy. <sup>23</sup> E niņgi endegsi mernęwai. Gago was Timoti a tonto talq dena uratonab oqedej. Deqa a urur ijoq bqas di aqo aiyel ombla na nunęoq bosim nunęwom.

<sup>24</sup> Niņgi na ijo kaiye anjam endi osib Kristen gate kalil nanği ti Qotei aqa tamo unęasari kalil nanği ti minjriy. Itali tamo qudei bosib endia unub qaji nanği na dego ningi kaiyeiņgonub.

<sup>25</sup> Qotei a ningi kalil qa are boleiyeme. Bole.

## JEMS

<sup>1</sup> E Jems. E Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanjo wau tamo. Israel nanjo moma utru 12 nanjo lenj agi ningi. O was ningi kalil kaiye. E na anjam endi nenngrenyosim nunjoq qarinyonum. Ningi nunjo segi segi qure utru uratosib jaraiyosib sawa sawa kalil keretosib di unub.

### *Iga gulbe qoboieqnum dena iga singila eqnum*

<sup>2</sup> O ijo was, gulbe utru segi segi gargekoba nunjoq boqnimqa ningi gulbe deqa tulan areboleboleingim soqniy. <sup>3</sup> Gulbe deqaji nunjoq boqnimqa ningi nunjo areqalo Yesus qa bole singilatqab kiyo sai kiyo di Qotei a geregere unqas. Ningi qalie, gulbe dena ningi singilatngeqnaqa ningi gulbe qoboieqnum. <sup>4</sup> Deqa ningi bati gaigai singila na tigelosib gulbe qoboieqniy. Ningi degyqab di ningi Qotei aqa kumbra bei qa truquoqnasai. Ningi tulanj kere na sqab.

### *Tamo bei a powo qa truquosimqa a Qotei pailyim Qotei na powo yqas*

<sup>5</sup> Ariya tamo bei a powo qa truquosimqa a Qotei pailyem. Yimqa Qotei na a powo yqas. Ningi qalie, Qotei a tamo ungasari kalil nanji ingi bole bole enjreqnu. Nanji Qotei pailyeqnab a nanji qa olo njirijosaieqnu. <sup>6</sup> Ariya tamo bei a Qotei pailyqa osimqa a are gulbeiyaiq. Osim endegsi maraiq, “Qotei na ingi bole ebqas kiyo sai kiyo?” A degsi maraiq. A Qotei qa aqa areqalo singilatosim pailyem. Jagwa tigelosiq yuwal korkortoqnsiqa oqe aieqnu dego kere tamo are gulbeieqnu qaji a bati bei Qotei qa aqa areqalo singilatoqnsiqa olo bati bei aqa areqalo singilatosieqnu. <sup>7</sup> Tamo Koba a na tamo deqaji nanji ingi bei enjqasai. Deqa tamo deqaji nanji endegsib are qalaib, “Iga ingi bole bole oqnoqom.” Di sai. <sup>8</sup> Nanji areqalo aiye aiyeltoqnsib kumbra lanja lanja yeqnub deqa Qotei na nanji ingi bei enjqasai.

### *Jems a ñoro tamo ti tamo ingi saiqoji nanji ti anjam minjrej*

<sup>9</sup> Kristen was bei a ñam saiqoji soqnimqa a areboleboleiyem. Di kiyaaqa? A Qotei aqa ñamgalaq di ñam koba ti unu deqa. <sup>10</sup> Tamo bei ñoro koba ti unu qaji a dego areboleboleiyem. Di kiyaaqa? A Qotei aqa ñamgalaq di ñam saiqoji unu deqa. Tamo nanji ñoro koba koroiyqajqa arearetnjreqnu qaji nanji balamtamo aqa so bulosib sokiñalayosib morenqab. <sup>11</sup> Iga qalie, senj oqsim kanqanqamqa balamtamo aqa so laosim moiym aqa wala bole di koboqas. Dego kere tamo nanji ñoro koba ti unub qaji nanji wau bei bei yoqnsib bati qujai qa urur morenosib koboqab.

### *Qotei na iga are qametgosaieqnu*

<sup>12</sup> Tamo ungasari gulbe qoboieqnsib singila na tigelejunub qaji nanji areboleboleinjreme. Mondonj Qotei a nanji qa tulanj arearetim awai boledamu enjrim nanji ñambile gaigai sqab. Qotei a marej, “E na tamo kalil e qalaqalaibeqnum qaji nanji awai bole enjqai.” Qotei a degsi marej. <sup>13</sup> Deqa tamo bei a une atqajqa are prugyimqa a endegsi maraiq, “Qotei na are qametbqoqa e une atqajqa are prugbeqnu.” A degsi maraiq. Iga na Qotei aqa are qametim a une yqa keresai dego kere Qotei na iga une atqajqa are qametgosaieqnu. <sup>14</sup> Gago segi segi are miligi tigelosiqna iga titgeqnu. Gam dena gago segi areqalo uge na iga uneq breigwa oqnsiqa walawalaigoqnsiqa gisanjeqnu. <sup>15</sup> Gago are miligi tigeleqnu di unja a gumanjeqnu dego kere. Bunuqna unja a anjroteqnu dego kere gago are miligi tigelosiqna une babteqnu. Yeqnaqa gago une di tulanj kobaeqnaqa iga moiyo gam tureqnum.

<sup>16</sup> O ijo was bole, une aqa kumbra dena ningi gisanqaim deqa ningi une kalil uratiy. <sup>17</sup> Ingi bole bole kalil Qotei na iga egeqnu qaji di lanj goge na branteqnaq iga lanja elenjeqnum. Abu Qotei suwanjoq di unu qaji a na ingi di qarinyeqnaqa gagoq beqnu. Qotei

a kumbra bubulyosaieqnu. A sen qunun bul sai. Sen qunun a olekobaoqnsiq a olo truqueqnu Qotei a degyosaieqnu. <sup>18</sup> A aqa segi areqalo dauryosiq iga gereigej deqa a gago Abu. A aqa anjam bole na iga gereigej deqa iga ingi meli bunuj bulosim ingi ingi kalil a nami gereinjrej qaji di tulan bunjrejunum.

### *Iga Qotei aqa anjam laña quqwasai*

<sup>19</sup> O ijo was bole, ningi endegsi poingem. Ningi anjam bei marqa osibqa urur medabu waqtaib. Mati didaboqniy. Urur minjin oqaiq. <sup>20</sup> Tamo nanqi urur minjin oqetnjreqnu qaji nanqi Qotei aqa kumbra bole dauryqa keresai. <sup>21</sup> Deqa ningi kumbra uge uge jigat kalil taqal waiyoqniy. Osib nungo segi ñam aguq atoqnsib Qotei aqa anjam a na nami nungo are miligiq di atej qaji di ningi ojesoqniy. Ojesqab di Qotei a nungo qunun oqas. <sup>22</sup> Ariya ningi Qotei aqa anjam di bole dauryoqniy. Laña qusib olo urataib. Ningi laña quqwab di ningi nungo segi jejamu gisanjyqab. <sup>23</sup> Tamo bei a Qotei aqa anjam laña quoqnsiq olo dauryqa urateqnu di a tamo ya jeqiloq di aqa ulatamu uneqnu dego bul. <sup>24</sup> A ya jeqiloq di aqa ulatamu unsim olo puluosim giloqnsim aqa ulatamu unqo qaji di a olo are walyqas. <sup>25</sup> Qotei aqa dal anjam bunuj unu. Dal anjam di bole tinjin. Qotei a gago une aqa singila kobotetgwa osiq dal anjam di iga egej. Deqa gago une na iga olo ojqa keresai. Tamo nanqi dal anjam di geregere peleyoqnsib dauryoqnsib di Qotei a nanjo wau kalil boletqnsas. Ariya tamo nanqi dal anjam di laña qusib olo are walnjrqas di Qotei a nanjo wau bei boletqnsas.

<sup>26</sup> Tamo bei a endegsi are qalqas, “E gaigai Qotei qa loueqnum. Deqa e Kristen tamo bole.” Ariya tamo di a aqa segi medabu geregere taqatqnsas di a na aqa segi jejamu gisanjyqas. Deqa a Qotei qa loueqnu di a laña loueqnu. <sup>27</sup> Iga Kristen tamo ungasari unum deqa iga kumbra bole endeqaji yoqnqom. Iga na angro mandum nanqi ti unja qobul nanqi ti geregereinjroqnsim nanjo gulbe kalil qoboiyetnjrqom. Osim iga gago segi walwel taqatosim mandam endeqa kumbra jigat kalil uratekritqom. Iga kumbra deqaji yoqnqom di iga Qotei aqa ñamgalaq di Kristen tamo bole une saiqoji sqom.

## 2

### *Ningi na tamo kalil nanqi turtnjrsib kumbra qujai enjroqniy*

<sup>1</sup> O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus a rian koba ti unu. Ningi a qa nunjo areqalo singilateqnu deqa e ningi endegsi mernjwai. Ningi na tamo ñam ti nanqi areinjroqnsib olo tamo ñam saiqoji nanqi qoreinjroqnaib. <sup>2-3</sup> Nunjo kumbra agiende. Ñoro tamo bei a gara boledamu na walaosim banjin gol na gereiyo qaji di jigsim nunjo Qotei tal miligiq gilqas di ningi aqa ñam soqtqab. Osib a geregereiyosib minjibqa awo jaram boleq di awoqas. Ariya tamo bei ingi ingi saiqoji a gara jigat branjo jigsimqa Qotei tal miligiq gilqas di ningi aqa ñam aguq atsib minjqab, “Ni qalaq di tigelesoqne” o “Ni mandamq di awo.” <sup>4</sup> O ijo was, ningi kumbra degyeqnu di ningi areqalo uge ti sosib tamo nanqi laña peginjreqnu.

<sup>5</sup> O ijo was bole, ningi quiy. Tamo ungasari ingi ingi saiqoji nanqi Qotei na giltinjrej deqa nanqi torei a qa nanjo areqalo singilateqnu. Agi Qotei a nami endegsi marej, “Tamo ungasari e qalaqalaibeqnu qaji nanqi di e na taqatnjrsiy nanjo Mandor Koba sqai.” <sup>6</sup> O ijo was, ningi kiyaga tamo ingi ingi saiqoji nanjo ñam aguq ateqnu? Ningi are qaliy. Yai nanqi na ningi ugeugeingqnsib nunjo jejamuq di une engoqnsib ningi joqoqnsib anjam pegiyo talq di tigeltneqnu? Ñoro tamo nanqi na ningi degneqnu. <sup>7</sup> Tamo nanqi dena Yesus aqa ñam boledamu misilinyeqnu. Ñam di agi Qotei a nungoq di atej unu.

<sup>8</sup> Mandor Koba Qotei aqa dal anjam bei nami endegsib nenjrenjeb unu, “Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere tamo ungasari nanqi degsim gereinjroqnime.” O ijo was, ningi dal anjam di dauryosib keretqab di ningi kumbra bolequja yqab. <sup>9</sup> Ariya ningi na tamo qudei nanqi areinjroqnsib olo tamo qudei nanqi qoreinjreqnu di ningi une

ateqñub. Deqa niñgi dal anjam gotrañyo qaji tamo brantonub. <sup>10</sup> Tamo bei a dal anjam mutu kalil dauryekritosim ariya qujai bole qujai grotqas di a dal anjam mutu kalil grotekrito. Deqa aqa jejamuq di gulbe sqas. <sup>11</sup> Iga qalie, Qotei a nami dal anjam endegsi marej, “Ni tamo bei aqa uña jejamu ojetaim.” Osiqa dego marej, “Ni tamo bei qalsim moiyoqam.” Bole, ni tamo bei aqa uña jejamu ojetosaieqnum. Ariya ni tamo bei qalsim moiyoqam di ni dal anjam gotrañyo qaji tamo brantqam. <sup>12</sup> Qotei a gago une aqa siñgila kobotetgwa osiqa dal anjam bunuj egej. Deqa gago une na iga olo ojqa keresai. O ijo was niñgi quiy. Qotei a dal anjam deqa are qalsim iga pegigwas. Deqa niñgi nuñgo anjam maro ti nuñgo kumbra ti kalil geregere taqatoqniy. <sup>13</sup> Niñgi tamo nanqi qa dulqasai di une pegiyo bati qa Qotei a kamba dego niñgi qa dulqasai. Ariya niñgi tamo nanqi qa duloqñqab di une pegiyo bati qa niñgi une saiqoqi sqab.

*Tamo a Yesus qa aqa areqalo siñgilatqas di a kumbra bole babtoqñqas*

<sup>14</sup> O ijo was niñgi quiy. Tamo bei a mareqnu, “E Yesus qa ijo areqalo siñgilateqnum.” A degsi maroqnsiq ariya a kumbra bole bei yala babtosaieqnu. Laña medabu na anjam mareqnu. Deqa tamo di Qotei na oqasai. <sup>15-16</sup> Kristen was bei a gara saiqoqi kiyo iñgi saiqoqi kiyo soqñimqa nuñgo ambleq di tamo bei na minjqas, “Ni lawo na gilsim gara bei osim jigsim iñgi uysim menetmim soqne.” A anjam segi laña minjqo deqa anjam dena kiyersim a aqaryaiyqas? Keresai. <sup>17</sup> Dego kere iga Yesus qa gago areqalo siñgilatosim ariya iga kumbra bole bei babtosaieqnum di iga laña gago areqalo Yesus qa siñgilateqnum. Deqa iga tamo moisiq aqa jejamu laña unu dego bul sqom.

<sup>18</sup> Tamo bei a endegsi marqas, “E Yesus qa ijo areqalo siñgilateqnum.” Degsi marimqa e na kamba minjqai, “O was, ni kumbra bole bei babtosaieqnum. Deqa e kiyersiy qalieqai, ni bole Yesus qa ino areqalo siñgilateqnum? E qalieqa keresai. Ariya e Yesus qa ijo areqalo siñgilatosiy kumbra bole dego turtosiy yoqñqai di ni e nubsim merbqam, ‘Bole, ni ino areqalo Yesus qa bole siñgilateqnum.’ <sup>19</sup> Ni mareqnum, ‘Bole, Qotei a segi qujai unu.’ Ni kere mareqnum. Mondor uge nanqi dego degsib maroqnsib Qotei ulaiyeqñub. <sup>20</sup> Ni nanari tamo. Ni mareqnum, ‘E Yesus qa ijo areqalo siñgilateqnum.’ Ni degsi maroqnsim ariya ni olo kumbra bole bei babtosaieqnum. Deqa ni laña medabu na mareqnum. Ni ijo anjam endi poimqa are soqñim poimeme.” <sup>21</sup> O ijo was niñgi quiy. Nami gago moma utru Abraham a na aqa anqro qujai Aisak osiq Qotei atraiyqa marsiq atra bijalq di atej. Atnaqa Qotei a Abraham aqa kumbra di unsiqa minnej, “Ni degyonum deqa ni ijo ñamgalaq di tamo bole une saiqoqi unum.” <sup>22</sup> Niñgi are qaliy. Abraham a Qotei qa aqa areqalo siñgilatosiq kumbra bole dego turtosiq yej. Aqa areqalo Qotei qa siñgilatej qaji de ti aqa kumbra bole ti aiyeltosiq dauryej. Deqa iga endegsi marqom, Abraham aqa kumbra bole dena aqa areqalo Qotei qa siñgilatej qaji di taqyosiq tulañ keretej. <sup>23</sup> Deqa Qotei aqa anjam bei nami nenqrenyeb qaji aqa damu brantej. Anjam agiende, “Abraham a Qotei qa aqa areqalo siñgilatej deqa Qotei na minnej, ‘Ni ijo ñamgalaq di tamo bole une saiqoqi unum.’” Osiqa Abraham minnej, “Ni ijo was bole.” <sup>24</sup> Deqa ijo was niñgi qalie, tamo nanqi Yesus qa nanqo areqalo siñgilatosib ariya nanqi olo kumbra bole bei babtqasai di nanqi Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoqi sqa keresai. Tamo nanqi Yesus qa nanqo areqalo siñgilatoqnsib kumbra bole dego turtosib yeqñub qaji nanqi segi Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoqi unub.

<sup>25</sup> Niñgi sambala uña Rahap a qa dego are qaliy. Rahap aqa kumbra bole agiende. Josua a tamo aiyel nanqi qarinqjrnaqa Jeriko qureq gilnabqa qure deqaji nanqi na tamo aiyel nanqi di ñumqa laqñab Rahap a nanqi aiyel ulitnjrej. Osiqa gam bei osornjrnaqa nanqi jeu tamo nanqi alelnjrsibqa jaraiyeb. Rahap a kumbra bole di yej deqa a Qotei aqa ñamgalaq di uña bole une saiqoqi soqnej. <sup>26</sup> Iga qalie, tamo a me mondor ti sqasai di a moiqas. Dego kere tamo bei a Yesus qa aqa areqalo siñgilatosim ariya a olo kumbra bole babtqasai di a tamo moisiq aqa jejamu laña unu dego bul sqas.

### 3

#### *Iga gago segi medabu geregere taqatqom*

<sup>1</sup> O ijo was kalil, tamo quja quja segi Qotei aqa anjam palontoqnebe. Tamo gargekoba nanği anjam palontoqnaib. Niği qalie, mondoņ une pegiyo batiamqa Qotei na anjam palonto tamo nanęo wau qa geregere peginjrqas. <sup>2</sup> Bati gaigai iga kumbra gro groyeqnum. Ariya iga gago anjam maro qa grotqasai di iga tamo bolequja sqom. Sosimqa gago baņ ti siņa ti jejamu ti kalil geregere taqatqom. <sup>3</sup> Iga hos nanęo medabuq di sil atoqnsim nanği titnjreqnam nanği iga daurgeqnu. Iga nanęo medabu segi ojeqnam nanęo jejamu dego iga daurgeqnu. <sup>4</sup> Niği qobuņ uniy. Qobuņ a tulaņ kobaquja. Aqa kuņi tulaņ kiņala. Ariya jagwa koba tigeloſiq qobuņ tutqa laqnaqa qobuņ aqa abu na kuņi ojoqnsiq tingiteqnaq qobuņ a dauryoqnsiq gileqnu. <sup>5</sup> Dego kere gago medabu kiņala. Ariya a diq koba yeqnu. Iga gago medabu waqtoqnsim gago segi ñam soqtoqnsim diqoqnsim anjam mareqnum.

Iga qalie, ñamyuwo yusiq tulaņ kobaqujaoqnsiq ñamtaņ kalil yueleņeqnu. <sup>6</sup> Gago medabu a ñamyuwo bul. Iga gago medabu waqtoqnsim dena iga kumbra uge uge yoqnsim gago jejamu kalil tulaņ jigateqnum. Mondoņ tamo nanği ñamyuwoq aisib padalqab dego kere gago medabu na gago so tulaņ ugeugeiyeqnu. <sup>7</sup> Niği wagme nanği qa are qaliy. Wagme ti qebari ti qe ti kalil iga na taqatnjreqnum. <sup>8</sup> Ariya iga gago medabu taqatqa keresai. Iga gago medabu na gaigai anjam uge uge mareleņeqnum. Amal uge na tamo nanği uñinjroqnsib moiyoťnjreqnub dego kere gago medabu na iga kumbra uge ugeq breigeqnu. <sup>9</sup> Gago kumbra agiende. Iga gago medabu waqtoqnsim gago Tamo Koba Abu Qotei aqa ñam soqtoqnsim olo puluoqnsim medabu qujai dena tamo unęasari nanği misiliņnjreqnum. Tamo unęasari nanği di Qotei na gereinjrsiqa aqa segi so boleq di atej. <sup>10</sup> Iga kumbra uge deqaji yeqnum. Agi iga gago medabu waqtoqnsim Qotei aqa ñam soqtoqnsim olo medabu qujai dena anjam uge uge mareleņeqnum. O ijo was, gago kumbra di ugedamu. <sup>11</sup> Ya jumbum qujaiq na ya bole ti ya uge ti brantqa keresai. <sup>12</sup> Qura na oliv aqa gei oqa kere e? Wain sil na qura aqa gei oqa kere e? Yuwal a ya bole bulyqa kere e? Sai.

#### *Tamo powo bole ti unub qaji nanği kumbra bole bole yoqnebe*

<sup>13</sup> Nuņęo ambleq di tamo qudei nanği qalie ti powo ti unub kiyo? Sqab di nanği nanęo segi ñam aguq atoqnsib kumbra bole bole yoqnebe. Yim tamo unęasari nanği nanęo kumbra di unoqnsib maroqnaqab, "Nanği tamo bole." <sup>14</sup> Ariya niği olo nuņęo segi jejamu qa are qaloqnsib laņa are ugeiņęoqnim diqoqnaib. Niği degyqab di niği gisaņ kumbra dauryosib Qotei aqa anjam bole ugetqab. <sup>15</sup> Osib niği powo uge ti sqab. Powo deqaji laņ goge na bosai. Di mandam qaji powo. Di gago areqalo namij aqa powo. Powo di Satan aqaq na beqnu. <sup>16</sup> Niği quiy. Tamo unęasari nanği nanęo segi jejamu qa are qaloqnsib laņa are ugeinjroqnim diqoqnaqab di nanği so tulaņ ugeq di sosib kumbra uge uge yoqnaqab. <sup>17</sup> Ariya tamo unęasari laņ goge na powo eqnub qaji nanği kumbra tulaņ bolequja yeqnub. Nanği kumbra jigat dauryosaieqnu. Nanği lawo na sosib tamo nanği jiņa na gereinjroqnsib nanği qa duloqnsib kumbra bole bole osornjreqnub. Nanği na tamo kalil nanği turťnjroqnsib kumbra qujai enjreqnub. Nanği laņa baban na Qotei aqa kumbra dauryosaieqnu. Nanği bole dauryeqnub. <sup>18</sup> Tamo deqaji nanği lawo na sosib are qujaitoqnsib jeu turyoqnsib kumbra bole tiťtiņ babteqnu. Inęi meli branteqnu dego kere.

### 4

#### *Tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaiyqas di a olo Qotei jeutqas*

<sup>1</sup> O ijo was, niği qudei nuņęo segi jejamu qa areboleboleiņęeqnaqa kumbra uge uge yqajqa are pruņęeqnu. Utru deqa niği qotoqnsib ñiriņkobaieqnu. Kumbra di nuņęo

jejamu miligiq di singila na waueqnu. <sup>2</sup> Ningi ingi ingi koba oqajqa tulan arearetngeqnaqa mamaulngeqnu. Ariya ningi ingi ingi di osaieqnu deqa ningi qoto tigeltqnsib tamo ñumeqnu. Ningi ingi ingi di osaieqnu di aqa utru agiende. Ningi Qotei pailyosaieqnu deqa. <sup>3</sup> Ningi qudei ingi ingi qa Qotei pailyoqnsib ariya ningi ingi ingi di osaieqnu. Di kiyaga? Ningi nungo segi jejamu qa areboleboleingwajqa maroqnsib areqalo uge na pailyeqnu deqa. <sup>4</sup> Uña bei na aqa gumbulun uratosiq olo tamo bei ombla sambala kumbra yeqnu dego kere ningi Qotei uratoqnsib kumbra uge uge yeqnu. Ningi quiy. Tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaiyqas di a olo Qotei jeutqas. Ningi di qaliesai kiyu? Od, tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaiyqa are qalqas di a Qotei jeutqas. <sup>5</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Qotei na aqa Mondor gago are miligiq di atej unu. Mondor di a iga qa tulan areareteqnu.” O ijo was, ningi anjam di laña sa anjam edegaib.

<sup>6</sup> Qotei a iga qa are tulan boleiyeqnu. Deqa aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo ungasari nanngo segi ñam soqteqnu qaji nanngi Qotei na olo jeutnjreqnu. Ariya tamo ungasari nanngo segi ñam aguq ateqnu qaji nanngi qa Qotei a olo are boleiyeqnu.” <sup>7</sup> Deqa ijo was, ningi nunngo segi ñam aguq atoqnsib Qotei aqa sorgomq di soqniy. Sosibqa Satan gotranjoqniy. Yimqa Satan na ningi uratngosim ulanqas. <sup>8</sup> Ningi Qotei jojomyoqniyqa a kamba dego ningi jojomngooqniy. O une tamo, ningi quiy. Tamo nanngi nanngo ban yansoqnsib jiga koboteqnu dego kere ningi nunngo are miligi gereiyqnsib bulyoqniy. Ningi areqalo aiye aiyelteqnu qaji olo nunngo are miligiq dena jiga kalil taqal atoqniy. <sup>9</sup> Ningi nunngo une qa are gulbeingooqniy akamugetoqniy. Od, ningi nunngo kiki uratoqnsib olo akamoqniy. Osib nunngo arebolebole kobotosib olo are gulbeingooqniy. <sup>10</sup> Ningi Tamo Koba aqa ñamgalaq di nunngo segi ñam aguq atoqniy. Ningi degyqab di a na nunngo ñam olo soqtetngwas.

### *Ningi nunngo Kristen was nanngi uge qa minjraib*

<sup>11</sup> O ijo was, ningi segi segi qa anjam uge maroqnaib. Tamo bei na aqa Kristen was qudei nanngi anjam uge minjraqas kiyu nanngo une qa nanngi peginjraqas kiyu di a dal anjam dego uge qa marsiq pegiyqo. Ningi dal anjam pegiyeqnu di ningi dal anjam dauryqa urateqnu. <sup>12</sup> Qotei a segi na dal anjam babtej deqa a na qujai iga pegigwa kere. A na qujai tamo ungasari nanngi elenqa kere. A na qujai nanngi padaltnjraqa kere. Ningi tamo kiyero deqa ningi na tamo ungasari nanngi peginjreqnu? Di kumbra uge.

### *Ningi nunngo segi ñam soqtoqnaib*

<sup>13</sup> Ningi qudei endegsib mareqnu, “Bini kiyu nebe kiyu iga qure beiq gilsim dia wausau qujai sosim silali qa wauosim olo bqom.” <sup>14</sup> Ningi deqsib mareqnu. Ariya nebe kumbra kiye nunngoq di brantqas di ningi qalieqa keresai. Ningi ñam qurem bul sokiñalayosib koboqab. <sup>15</sup> Deqa ningi endegsib maroqniy, “Tamo Koba a marimqa iga kumbra kiye yqa are qalsim yqom.” <sup>16</sup> Kiyaga ningi qudei olo nunngo segi ñam soqtoqnsib diqoqnsib laqnu? Nunngo kumbra di uge. <sup>17</sup> Ni geregere are qale. Ni kumbra bole qa qalieosim ariya ni dauryqasai di ni une yonum.

## 5

### *Tamo nanngi ñoro koba ti unub qaji nanngi awai ugedamu oqab*

<sup>1</sup> O ñoro tamo ningi quiy. Bunuqna gulbe kokba nunngoq boqniy. Ningi deqa pailoqnsib akamugetoqniy. <sup>2</sup> Nunngo ñoro ti wala ti kalil ugeelenqo. Sisimbin na nunngo gara kalil dego ugeugeiyqo. <sup>3</sup> Nunngo gol ti silva ti di baisuwi na ugetqo. Deqa mondon baisuwi dena nunngo une boleq atsim ñamyuwo bulosim nunngo jejamu koitosim ugeugeiyqas. Ningi ñoro koba koroiyeb deqa diño bati qa ningi awai ugedamu oqab. <sup>4</sup> Ningi quiy. Nunngo wau tamo nanngi nunngo ingi meli gentoqnsib nunngo banq di ateqnu ningi na kamba olo nanngi gisanjroqnsib awai oto nunngo segi qa getentoqnsib oto segi

nanği enjreqnub. Deqa nanği maoqnsib endegsib Qotei pailyeqñub, “O Tamo Koba, nanği iga kumbra uge degsib egeqñub.” Yeqnaqa Qotei singila koba ti unu qaji a nanžo pailyo di queqñu. Deqa mondoñ a na ninği awai uge enğwas. <sup>5</sup> O ñoro tamo, ninği gara bole bole jugoqnsib nunžo segi jejamu qa areboleboleinğeqnaqa inği koba uyeqñub. Deqa mondoñ Qotei na ninği luğwas. Kaja nanžo jejamu diq diğeqnaq nanžo mandor nanği na ñumeqñub dego kere Qotei na ninği luğwas. <sup>6</sup> Nunžo kumbra uge bei agiende. Ninği na kumbra bole yo qaji tamo nanžo jejamuq di une qametnjroqnsib ñumeqñub. Ariya nanği na kamba olo ninği gotrañgosaieqñub.

### *Ninği gulbe qoboioqnsib Tamo Koba a olo bqajqa tariñoqñiy*

<sup>7</sup> Deqa ijo was, ninği nunžo are miligi singilatoqnsib gulbe qoboioqnsib Tamo Koba a olo bqajqa tariñoqñiy. Ninği asgingaiq. Ninği wau lanja nanği bul soqñiy. Ninği qalie, wau lanja nanği asginjrosaieqñu. Nanği inği yagoqnsib awa qa tariñeqñub. Awa beqnaqa inği melieqnaqa nanği inği meli di oqnsib uyeqñub. <sup>8</sup> Dego kere ninği nunžo are miligi singilatoqnsib gulbe qoboioqnsib tariñoqñiy. Tamo Koba a bqajqa bati jojomoq deqa ninği degyoqñiy.

<sup>9</sup> O ijo was, ninği Qotei aqa tamo unğasari qudei nanği qa njriñoqnsib yomuqñu. Qotei a nunžo une di unsim ninği peginžo uge. Ninği quiy. Une Pegiyo Tamo agi bqa jojomoq. A sirañmeq di tigelejunu. <sup>10</sup> O ijo was, ninği Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği qa are qaliy. Nanği nami Tamo Koba aqa ñam na anjam palontoqñeb deqa jeu tamo nanği na nanği ugeugeinjroqñeb. Ariya nanği Qotei aqa anjam marqa ulaosaiñoqñeb. Nanği nanžo are miligi singilatoqnsib jaqatin oqnsib gulbe di qoboioqñeb. <sup>11</sup> Ninği quiy. Iga endegsi mareqñum, “Tamo unğasari gulbe qoboioqnsib singila na tigelejunu qaji nanği Qotei na taqatnjreqñu. Deqa nanği areboleboleinjreqñu.” Ninği Jop aqa kumbra qa nami queb. Jop a singila na tigelosiqa gulbe kobaquja qoboiyesoqñej. Ninği qalie, bunuqna Tamo Koba a na Jop olo boletej. Od, iga qalieonum, Tamo Koba a gaigai iga qa duloqnsiqa iga qa are boleiyeqñu.

### *Ninği anjam bei marqa osibqa inği bei na singilataib*

<sup>12</sup> O ijo was kalil, e anjam kobaquja bei unu. Anjam agiende. Ninği anjam bei marqa osibqa inği bei na singilataib. Ninği lan qure aqa ñam na anjam singilataib. Ninği mandam aqa ñam na anjam singilataib. Ninği od qa segi mariy. Ninği said qa segi mariy. Ninği degyqab di Qotei na ninği awai uge bei enğwasai.

### *Tamo nanği kumbra bole bole yeqñub qaji nanžo pailyo singila koba*

<sup>13</sup> Nunžo ambleq di tamo qudei nanği jaqatin eqñub kiyo? Degamqa ninği na minjribqa nanği nanžo jaqatin deqa Qotei pailyoqñebe. Nunžo ambleq di tamo qudei nanği areboleboleinjreqñu kiyo? Degamqa ninği na minjribqa nanği Qotei qa louoqnsib aqa ñam soqtoqñebe. <sup>14</sup> Nunžo ambleq di tamo qudei nanği mainjreqñu kiyo? Degamqa ninği na minjribqa nanği Kristen gate nanği metnjrib bosib Tamo Koba aqa ñam na nanžo gateq di ban atetnjrsib goreñ bilentosib nanği qa pailyebe. <sup>15</sup> Nanği Tamo Koba a qa nanžo areqalo singilatosib pailyoqñub di a na tamo mainjro qaji nanği olo tigeltnjrqas. Osim nanği une yoqñeb degamqa a na nanžo une kalil dego kobotetnjrqas. <sup>16</sup> Deqa ijo was, ninği nunžo segi segi une palontoqnsib Kristen was nanği ubtosib minjroqñiy. Osib ninği segi segi qa Qotei pailyoqñiy. Yim a na ninği boletñğwas. Tamo nanği kumbra bole bole yeqñub qaji nanžo pailyo di singila koba. Deqa nanği pailyeqñub Qotei a quoqnsiqa nanžo anjam dauryeqñu. <sup>17</sup> Ninği Elaija qa are qaliy. A iga bul mandam tamo. Ariya a endegsi pailyoqñej, “O Qotei, ni na lan getentimqa awa bqasai.” A degsi pailyeqnaqa Qotei na lan getentonaqa awa bosai. Degsi sonaq wausau qalub bei oto koboej. <sup>18</sup> Onaqa Elaija a olo pailyoqñuqñu lan waqonaqa awa bej. Bosiq inği inği kalil melielenej.



*Kristen was bei a gam bole uratqas di iga na aqaryaiyimqa a olo Qotei aqa areq bqas*

<sup>19</sup> O ijo was niŋgi quiy. Kristen was bei a Qotei aqa anjam bole dauryqa uratimqa tamo bei na a olo are bulyetqas di tamo dena aqa was kumbra bolequja yqo. <sup>20</sup> Niŋgi endegsib qalieoiy. Kristen was bei a une ti soqnim tamo bei na aqaryaiyimqa a gam uge di uratqas di tamo dena aqa was aqa qunuŋ moiyo sawaq dena oqo. Deqa was di a moiqasai. Qotei na aqa une gargekoba kobotetqas.

## 1 PITA

<sup>1</sup> E Pita. Yesus Kristus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Ningi nungo segi segi qure utru uratosib jaraiyosib sawa sawa kalil keretosib di unub. Ningi Pontus sawa ti Galesia sawa ti Kapadosia sawa ti Esia sawa ti Bitinia sawa ti di unub. E anjam endi nenngrenyosim nungoq qarinyonum. <sup>2</sup> Tulañ nami Abu Qotei a ningi qa qalieosiq gıltngej. A degyej. Di kiyaaqa? Aqa Mondor na ningi aqa segi kumbra boleq di atimqa ningi Yesus Kristus aqa anjam dauryqajqa deqa. Yim aqa leñ aiyej qaji dena ningi yansıngwajqa deqa. O ijo was, Qotei a ningi qa are tulañ boleiyimqa ningi geregere lawo na soqniy.

### *Qotei a nambile boledamu lañ goge dia iga gereiyetgej unu*

<sup>3</sup> Iga gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa ñam soqtoqnqom. Qotei a iga qa tulañ dulosıqa nambile bunuj egej. A na Yesus Kristus subq na tigeltej gam dena iga nambile bunuj egej. Nambile bunuj dena iga sıngilatgeqnu deqa iga ıngi bole bole Qotei na mondon egwas qaji deqa tarınqosim unum. <sup>4</sup> ıngi bole bole di ugeqa keresai. A koboqa keresai dego. Qotei na lañ goge dia ningi gereiyetnjej unu. <sup>5</sup> Ningi Yesus qa nungo areqalo sıngilateqnu deqa Qotei aqa sıngila kobaquja na ningi taqatnjejunu. Deqa dıño batiamqa Qotei na ningi torei elenqas. Kumbra di brantim ningi unqab.

<sup>6</sup> Qotei na ningi degsim elenqas deqa ningi tulañ areboleboleıngeqnu. Gulbe utru segi segi na ningi jaqatın engeqnu di unqum. Sokiñala gulbe di olo koboqas. <sup>7</sup> Gulbe deqaji nungoq boqnımqa ningi nungo areqalo Yesus qa bole sıngilatqab kiyo sai kiyo di Qotei a unqas. Yımqa mondon dıño batiamqa Yesus Kristus a brantosim a ningi qa tulañ areboleboleiyim ningi bıñıngosim ñam koba engwas. Iga qalie, gol a ıngi tulañ boledamu. Tamo nanı nımyuwo na gol koitoqnsib dena qalieeqnub, gol di bole kiyo sai kiyo. Dego kere nungo areqalo Yesus qa sıngilateqnu qaji di tulañ bolequja. Nungo areqalo dena gol agi ugeosim koboqas qaji di tulañ bunyejunu. <sup>8</sup> Nami ningi Yesus unosaioqneb. Bini dego ningi a unosaieqnub. Ariya ningi a tulañ qalaqalaiyoqnsib a qa nungo areqalo sıngilatoqnsib a qa tulañ areboleboleıngeqnu. Nungo arebolebole dena mandam qaji arebolebole kalil tulañ bunyejunu. Nungo arebolebole di aqa utru iga na dauryosim ubtqa keresai. <sup>9</sup> Ningi Yesus qa nungo areqalo sıngilateqnu deqa Qotei na ningi elenqas.

<sup>10</sup> Qotei na ningi elenqajqa anjam di aqa medabu o qaji tamo nanı nami maroqneb. Nanı anjam di aqa utru nanı qalieqa osib deqa geregere nımoqnsib wauoqneb. <sup>11</sup> Kristus aqa Mondor a nanı are miligiq di sosıqa nanı medabuq na anjam endegsi babtosiq maroqnej, “Bunuqna Kristus a jaqatın osim moısım olo subq na tıgelosım lañ qureq oqsim dia a ñam koba ti sqas.” Qotei aqa medabu o qaji tamo nanı endegsib nenemoqneb, “Kristus a bati gembu bıqas? Kumbra kiye namoqna brantim Kristus a bunuqna bıqas?” <sup>12</sup> Onaqa Qotei na kamba nanı endegsi mınjrej, “Anjam ningi mareqnu qaji di aqa damu nunıo bati qa brantqasai. A bunuqna brantqas.” O ijo was, Qotei na ningi elenqajqa anjam di aqa medabu o qaji tamo nanı nami maroqneb. Onaqa bunuqna a na aqa Mondor Bole qarinyonaqa lañ goge na aısıq Qotei aqa anjam maro tamo nanı sıngilatnıroqnej. Yeqnaqa nanı Kristus aqa anjam bole plaltoqnsib ningi mernıgoqneb. Anjam bole di aqa utru Qotei aqa lañ anıro nanı geregere qalieqajqa are koba unu.

### *Qotei na iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa osiq metgej*

<sup>13</sup> Deqa ningi nunıo walwel geregere taqatqajqa are qaloqniy. Osib mondon Yesus Kristus a olo lañ qureq na brantosim ningi qa are boleiyqajqa deqa tarınqosıb soqniy. <sup>14</sup> Sosıb ningi anıro du du bulosıb Qotei aqa anjam geregere qusıb dauryoqniy. Nami ningi Qotei qaliesai deqa ningi nunıo areqalo uge uge dauryoqneb. Ariya bini ningi

kumbra di olo dauryaib. Uratij. <sup>15</sup> Qotei a gaigai aqa segi kumbra boleq di sosiq dauryeqnu. Deqa ningi dego Qotei aqa kumbra boleq di sosib dauryoqniy. Utru deqa Qotei na ningi metnjej. <sup>16</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Ningi ijo kumbra boleq di sosib dauryoqniy. Di kiyaaqa? E dego ijo segi kumbra boleq di sosim dauryeqnum.”

### *Kristus aqa len aiyej qaji dena Qotei na iga awaigej*

<sup>17</sup> Ningi Qotei endegsib meteqnub, “O gago Abu.” Qotei aqa namgalaq di tamo ungasari kalil nanji kerekere unub deqa a kumbra qujai na nanjo une qa peginjreqnu. A nanjo segi segi wau unoqnsiq dena nanji peginjreqnu. Deqa ningi endegsib maroqniy, “Mandam endia gago qure utru sosai.” Degsib maroqnsib Qotei qa ulaoqnsib aqa sorgomq di geregere soqniy. <sup>18</sup> Ningi qalie, nami ningi nunjo moma nanjo kumbra uge uge dauryoqnsib soqneb. Sonabqa Qotei na olo nunjo uneq na ningi awaingej. Mandam qa ñoro ti gol ti silva ti koboqas qaji dena Qotei na ningi awaingosai. <sup>19</sup> Kristus aqa len aiyej qaji dena ningi awaingej. Kristus aqa len di tulan bolequja. Kaja du du nami Qotei atraiyoqneb qaji nanjo jejamuq di yu bei saiqoji. Dego kere Kristus aqa jejamuq di une bei saiqoji. <sup>20</sup> Tulan nami Qotei a mandam atosaisosiq a Kristus qa qalieosiq giltej. Ariya bini diño bati jojomoq deqa Qotei a ningi qa osiq Kristus qarinyonaq bej. <sup>21</sup> Bosiq ningi aqaryaingej deqa ningi Qotei qa nunjo areqalo singilatoqnsib unub. Kristus agi moinaqa Qotei na olo subq na tigeltosiq metonaqa a lan qureq oqsiq dia ñam kobaquja ej. Utru deqa ningi Qotei qa nunjo areqalo singilatoqnsib a qa tarinoqnsib unub.

### *Iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnoqom*

<sup>22</sup> Ningi anjam bole dauryosib nunjo qunun yansobuleb. Utru deqa ningi na nunjo Kristen was nanji bole qalaqalainjreqnub. Ariya kumbra di ningi olo torei singilatosib segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsib soqniy. <sup>23</sup> Ningi ingi meli bulosib ñambile bunuj eb. Ingi meli ugeqas qaji dena ningi ñambile osai. Ingi meli gaigai sqas qaji dena ningi ñambile eb. Ingi meli di Qotei aqa anjam. Anjam di ñambile ti. A gaigai sqas. <sup>24</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo ungasari nanji mandamq endi bati olekoba sqasai. Ñin a gaigai kangranjeqnaqa balamtamo aqa so a sokiñalayoqnsiq uloneqnu dego kere tamo ungasari nanji urur koboqab. Nanjo ñam balamtamo aqa so bulosim ulonqas. <sup>25</sup> Ariya Tamo Koba aqa anjam a bati gaigai sqas.” O ijo was, anjam bole di agi Yesus aqa anjam maro tamo nanji palontoqnsib ningi mernjoqneb.

## 2

### *Yesus a tal ai bul*

<sup>1</sup> Ningi ñambile bunuj eb deqa ningi kumbra uge kalil uratij. Gisan anjam ti maqu kumbra ti are uge ti yomu anjam ti kalil di ningi torei uratekritiy. <sup>2</sup> Iga qalie, angro mom nanji munqum qaq uyqajqa qarnjreqnu. Dego kere ningi munqum qaq bolequja Qotei aqaq na beqnu qaji di oqajqa are qaloqniy. Munqum qaq di Qotei aqa anjam. A jiga bei saiqoji. Munqum qaq dena nunjo qunun aqaryaiyimqa ningi tulan boleosib singilaqab. Yim Qotei na ningi elenqas. <sup>3</sup> Tamo Koba a na ningi kumbra bole engeqnu. Aqa kumbra di ningi uyo oneiyosib mareqnu, “Bole.”

<sup>4</sup> Tamo Koba a tal ai bul singila na tigelejunu. Tal ai di ñambile unu. Ningi tal ai deq boiy. Tal ai di tamo qudei na unsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Ariya Qotei na olo tal ai di giltosiqqa marej, “Tal ai di tulan bolequja.” <sup>5</sup> Ningi dego tal ai bul ñambile unub. Qotei aqa Mondor na ningi aqa segi tal sqa marsiqqa ningi gereingeqnu. Deqa ningi Qotei aqa atra tamo bolequja sosib Yesus Kristus aqa ñam na nunjo segi jejamu Qotei atraiyoqniy a ningi qa tulan arearetoqnaqas.

<sup>6</sup> Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Ningi quiy. E na tal ai qujai giltosim tal singilatqajqa deqa tumaq di tigeltom unu. Tal ai di tulan bolequja. A singila

koba. E na Saion manaq di tigeltam unu. Deqa tamo nanqi tal ai di osib nanqo areqaloq di singilatqab di nanqi jemainjrqasai.” <sup>7</sup> O ijo was, tal ai tuma qaji di agi Kristus. Ningi Kristus qa nunqo areqalo singilateqnuq deqa ningi mareqnuq, “Tal ai di tulan bolequja.” Ariya tamo nanqi Kristus qa nanqo areqalo singilatosaieqnuq qaji nanqi tal ai di uge qa mareqnuq. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenqrenyeb unu, “Tal gereiyo qaji tamo nanqi na tal ai di arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu.”

<sup>8</sup> Qotei aqa anjam bei dego nami endegsib nenqrenyeb, “Tamo qudei nanqi tal ai di quraqyoqnsib mangaleqnuq.” O ijo was, tamo nanqi di Qotei aqa anjam gotranyeqnuq. Utru deqa nanqi tal ai di quraqyoqnsib mangaleqnuq. Qotei a nami marej, “Nanqi tulan padalqab.”

<sup>9</sup> Ariya Qotei na ningi giltneq deqa ningi aqa atra tamo sosib a ombla mandor kokba tigelonub. Tigelosib ningi aqa segi kumbra boleq di sosib dauryeqnuq. Ningi aqa segi tamo unqasari tintin unub. A na ningi giltneq deqa ningi aqa so bole kalil ubtekritoqnsib mare mare laqnuq. Nami ningi ambruq di soqneq deqa Qotei na ningi metngonaqa ningi ambru uratosib suwanq beleyeb. Suwanq di tulan bolequja. <sup>10</sup> Nami ningi tamo unqasari lanq soqneq. Ariya bini ningi Qotei aqa segi tamo unqasari unub. Nami Qotei a ningi qa are boleyosaiyoqnej. Ariya bini a ningi qa are boleyeqnu.

#### *Iga Qotei aqa wau tamo bole sqom*

<sup>11</sup> O ijo was bole, ningi mandamq endi yaunq tamo bulosib unub deqa e ningi endegsi mernqwai. Nunqo areqalo namij ti nunqo qununq ti ombla qoteqnuq. Deqa ningi nunqo areqalo namij torei qoreiyi. <sup>12</sup> Bini ningi sawa bei bei qaji nanqo ambleq di unub. Deqa ningi nanqo namgalaq di kumbra bole bole dauryoqniy. Dauryoqniq nanqi nunqo kumbra di unoqnuq. Unoqnsib nanqo yomu anjam ningi qa mareqnuq qaji di nanqi uratosib mondonq une pegiyo bati qa nanqi Qotei aqa nam soqtoqnuq.

<sup>13</sup> O ijo was, ningi Tamo Koba a qa are qaloqnsib sawa taqato qaji tamo nanqi ti mandor kokba ti nanqo anjam dauryoqniy. <sup>14</sup> Osib tamo gate nanqo anjam dego dauryoqniy. Tamo gate nanqi di agi mandor kokba nanqi na qarinqreqnab giloqnsib tamo unqasari kumbra uge uge yeqnuq qaji nanqi kamba awai uge enjreqnuq. Osib tamo unqasari kumbra bole bole yeqnuq qaji nanqo nam soqtetnreqnuq. <sup>15</sup> Qotei aqa areqalo agiende. Ningi kumbra bole bole yoqniqqa nanari tamo agi ningi yomuinqeqnuq qaji nanqi nunqo kumbra di unsibqa nanqo anjam uge di olo uratosib mequmesqab. <sup>16</sup> Bole, ningi tamo bei aqa sorgomq di sosai. Ningi deqa are qaloqnsib walweloqniy. Ariya ningi endegsib are qalaib, “Iga tamo bei aqa sorgomq di sosai deqa unqum, iga kumbra uge uge yoqnuqom.” Ningi deqsib are qalaib. Ningi Qotei aqa kanqal tamo bul unub deqa ningi aqa sorgomq di soqniy. <sup>17</sup> Ningi tamo unqasari kalil nanqi kumbra bole bole osornjroqniy. Osib nunqo Kristen was nanqi qalaqalainjroqniy. Ningi Qotei ulaiyoqniy. Ningi mandor kokba nanqo nam soqtetnroqniy.

#### *Iga Kristus aqa kumbra dauryoqnsim jaqatin qoboiyoqnuqom*

<sup>18</sup> O kanqal tamo, ningi nunqo wau qa gate nanqo sorgomq di sosibqa nanqo anjam dauryoqniy. Wau qa gate bole nanqo anjam segi dauryoqnaib. Wau qa gate uge nanqo anjam dego dauryoqniy. <sup>19</sup> Ningi Qotei qa are qalsib wau bole yib nunqo wau qa gate nanqi lanq jaqatin enqwab di unqum. Ningi jaqatin di qoboiyoqniy. Yimqa Qotei a nunqo kumbra deqa tulan areboleboleiyqas. <sup>20</sup> Ariya ningi wau uge yib nunqo wau qa gate nanqi deqa lungib ningi jaqatin qoboiyqab di Qotei a ningi awai bole enqwasai. Ningi wau bole yib nunqo wau qa gate nanqi na lungib ningi jaqatin qoboiyqab di Qotei a nunqo kumbra deqa tulan areboleboleiyqas.

<sup>21</sup> Kristus a dego ningi aqaryainqwa osiq jaqatin qoboiyosiq moiyej. Aqa kumbra di a na ningi osornqej deqa ningi kamba aqa kumbra di dauryosib jaqatin oqnsib soqniy.

Qotei a ningi degyqa osiqa metnjej. <sup>22</sup> Kristus a une bei yosaiioqnej. Aqa medabu na gisan anjam bei dego marosaiioqnej. <sup>23</sup> Jeu tamo nanngi na a misilinyoqnsib anjam uge uge minjeq nab a deqa kamba anjam uge bei nanngi minjrosaiioqnej. Nanngi a jaqatin koba yeq nab a deqa olo nanngi jaqatin enjrqajqa marosaiioqnej. A aqa segi jejamu osiqa Qotei aqa banq di uratej. Qotei agi iga geregere pegigeqnu qaji. <sup>24</sup> Kristus a gago une kalil qoboiyosiqa aqa segi jejamuq di gago une atsiqa a namburbasq di iga qa gainej. Iga moiyo bulosim olo nambile sosim une aqa kumbra uratosim kumbra bole yoqnqajqa deqa osiqa namburbasq di iga qa gainej. Jeu tamo nanngi na Yesus qalougetosib jaqatin koba yeb. Aqa jaqatin dena a na iga olo boletgej.

<sup>25</sup> Nami ningi kaja bul sosibqa nungo segi areqalo na aleloqnsib laqneb. Ariya bunuqna ningi Mandor Yesus aqa areq beb deqa a na nungo qunun geregere taqatejunu.

### 3

#### *Tamo unqa wo nanngi kumbra bole yoqnebe*

<sup>1</sup> O ungasari, ningi nungo gumbulun nanngo sorgomq di soqniy. Nungo gumbulun qudei nanngi Qotei aqa anjam dauryosaiabqa di unqum, ningi mequmesosib nanngo namgalaq di kumbra bole bole yoqniy. Yibqa nanngi unsib dena nanngi are bulyqab. <sup>2</sup> Ningi deqsib kumbra bole na walwelosib nanngo sorgomq di soqniy nanngi unsib marqab, ningi ungasari bole. <sup>3</sup> Ningi nungo jejamu walatqajqa are prungoqnaiq. Ningi nungo gate pranjoqnsib wala bole bole gateq di jugoqnaib. Osib kolilei na nungo jejamu walatoqnaib. Gara wala ti dego jugoqnaib. Ingi ingi di lanja jejamu qa wala. <sup>4</sup> Ningi nungo are miligi walatqab di bolequja. Are miligi aqa wala agiende. Ningi are bole na sosibqa tamo ungasari kalil nanngi lawo na gereinjroqniy. Are miligi aqa wala di Qotei aqa namgalaq di tulan boledamu. Wala di ugeqa keresai. <sup>5</sup> Agi Qotei aqa ungasari nami soqneb qaji nanngi nanngo are miligi deqsib walatoqneb. Osib Qotei aqa kumbra boleq di sosib a qa tarinoqnsib nanngo gumbulun nanngo sorgomq di soqneb. <sup>6</sup> Ningi Sara uniy. A na aqa tamo Abraham aqa anjam dauryoqnsiqa minjoqnej, “Ni ijo tamo koba.” Deqa ungasari, ningi Sara aqa kumbra di dauryosib kumbra bole yoqniy. Ningi ulaaib. Ningi kumbra bole yoqnqab di ningi Sara aqa angro tintin sqab.

<sup>7</sup> O tamo, ningi dego areqalo bole dauryosib nungo njaun nanngi koba na geregere soqniy. Nungo njaun nanngi tamo sai. Nanngi unqa. Nanngo jejamu singila sai. Deqa ningi lawo na nanngi kumbra bole bole osornjroqniy. Ningi qalie, nungo njaun nanngi ningi ti koba na nambile gaigai sqab. Deqa ningi nungo njaun nanngi geregereinjroqniy. Ningi kumbra degyqab di ingi bei na nungo pailyo getentqa keresai. Qotei a nungo pailyo quoqnqas.

#### *Ningi gaigai kumbra bole yoqniy*

<sup>8</sup> Ariya e na ijo anjam endi kobotqa osiy ningi endegsi merngwai. Ningi kalil koba na geregere are qujaitoqnsib tamo ungasari kalil nanngi qa duloqniy. Osib ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsib Kristen was nanngi qa are boleingoqnim nungo segi nam aguq atoqniy. <sup>9</sup> Tamo qudei na ningi kumbra uge enjibqa ningi kamba olo nanngi kumbra uge enjraib. Tamo qudei na ningi anjam uge merngibqa ningi kamba olo nanngi anjam uge minjraib. Ningi nanngi qa endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na nanngi boletnjrime.” Qotei a ningi degyqa osiqa metnjej. Deqa ningi degyibqa Qotei a kamba ningi boletngoqnqas.

<sup>10</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu,  
“Tamo bei a so bole sqa marsimqa a anjam uge bei maroqnaiq.  
A gisan anjam dego maroqnaiq.

<sup>11</sup> A kumbra uge kalil torei qoreiyosim kumbra bole segi yoqneme.

Osim tamo ungasari kalil nanngi koba na lawo sqajqa singilaoqneme.

<sup>12</sup> Tamo ungasari nanngi kumbra bole deqaji yoqnqab di Tamo Koba a na nanngi geregere taqatnjroqnqas.

Osim nanngo pailyo dego quetnjroqngas.

Ariya tamo unngasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanngi Tamo Koba a na olo qoreinjroqngas.”

### *Iga kumbra bole bole yimqa jeu tamo nanngi na iga jaqatinj egwab*

<sup>13</sup> O ijo was, ningi kumbra bole bole yqajqa singilaoqngab di tamo yai na ningi olo ugeugeingwas? <sup>14</sup> Bole, ningi kumbra bole bole yibqa tamo qudei na ningi jaqatinj engwab. Di unngum. Ningi deqa areboleboleingem. Tamo nanngi dena ningi ula engeqngub. Ariya ningi nanngi ulainjraib. Osib are gulbeingaiq. <sup>15</sup> Ningi nunngo are miligiq di Tamo Koba Kristus atsib soqniy. Soqngibqa tamo qudei na ningi endegsib nenemngwab, “Ningi ingi bole kiye qa tariñoqnsib deqa areboleboleingeqnu?” Degsib nenemnggibqa ningi na kamba anjam kiyersib minjrqqa oqnsib geregere are qaloqnsib minjroqniy. <sup>16</sup> Ariya ningi anjam singila na nanngi minjraib. Ningi Qotei ulaiyoqnsib lawo na nanngi anjam minjroqniy. Osib ningi gaigai Qotei aqa nngamgalaq di une saiqoji sosib Kristus aqa ñam na kumbra bole bole yoqniy. Yoqngib jeu tamo agi ningi misilingeqngub qaji nanngi nunngo kumbra di unsib jemainjrqngas. <sup>17</sup> Deqa iga kumbra bole bole yoqngom. Yoqngim Qotei a marim tamo qudei na iga jaqatinj egoqngab di kere. Ariya iga kumbra uge uge yimqa tamo qudei na iga jaqatinj egwab di uge. Iga degyqngasai.

### *Kristus a iga qa moisiq olo subq na tigelej*

<sup>18</sup> Ningi Kristus qa are qaloqniy. Kristus a une saiqoji sosisqa a une tamo nanngo padalo sawa osiq nanngo une qa moiyej. O ijo was, Kristus na ningi joqsim Qotei aqaq oqngajqa deqa osiq ningi qa moiyej. A bati qujai qa moiyej deqa a olo moiqa keresai. A tamo bulyosisqa mandamq endi sonaqa jeu tamo nanngi na a qalnab moiyej. Moisiq olo subq na tigelosisqa a mondor ti soqnej. <sup>19</sup> Sosisqa moiyo sawaq aisiq dia mondor uge uge nanngi Qotei aqa anjam palontosisq minjroqnej. <sup>20</sup> Noa aqa bati qa mondor nanngi di Qotei aqa anjam gotranjyoqneq. Bati deqa tamo unngasari nanngo kumbra uge tulanj kobaoqnej. Ariya Qotei a nanngo une qa urur kambatnjrosaijoqnej. A tariñoqnsib sokobaiyonaqa Noa a qobunj kobaquja gereiyej. Gereiyosisq koboonaqa tamo unngasari 8 segi qobunj gogetosib sonabqa awa koba bosiq ya tulanj koba dej. Tamo unngasari 8 nanngi di Qotei na elenej deqa nanngi bole soqneq. <sup>21</sup> Ya di yawo anjam bul. Qotei na nanngi yaq dena elenej dego kere ningi ya na yanso onabqa Qotei a ningi elenej. Ya dena Qotei a nunngo jejamu qaji jiga yansetngosai. Ningi yanso osib Qotei pailyonab a nunngo pailyo di qusiqqa nunngo are miligi qaji jiga yansetngej. Qotei a Yesus Kristus olo subq na tigeltej gam dena a na ningi elenej. <sup>22</sup> Kristus a lanj qureq oqej deqa bini a Qotei aqa banj woq di awejunu. Deqa lanj anngro nanngi ti lanj qaji mondor kokba ti lanj qaji singila ti kalil nanngi Kristus aqa sorgomq di unub.

## 4

### *Iga gago areqalo namij uratqom*

<sup>1</sup> Kristus na aqa segi jejamu osiqqa jaqatinj koba qoboyosisq moiyej. Dego kere ningi Kristus aqa kumbra di singila na dauryosib nunngo segi jejamu osib jaqatinj qoboyisesoqniy. Ningi degyiy. Di kiyaaqa? Tamo bei na aqa segi jejamu osim jaqatinj qoboyiqngas di a une uratqngas. <sup>2</sup> Osim a Qotei aqa areqalo segi dauryoqngas. A aqa jejamu qa areqalo namij olo dauryoqngasai. <sup>3</sup> Ningi qalie, sawa bei bei qaji nanngi kumbra uge uge yqajqa tulanj arearetnjreqnu. Nami ningi dego nunngo areqalo namij na walweloqnsib kumbra uge uge yoqneq. Sawa bei bei qaji nanngo kumbra agiende. Nanngi sambala kumbra yqajqa are prugnjqreqnu. Qolo jigeeqnaqa nanngi ya uge uyoqnsib alanjkobaoqnsibqa nanarioqnsib laqngub. Osib Qotei aqa dal anjam gotranjyoqnsib gisanj qotei nanngi binjnjreqngub. <sup>4</sup> Nami ningi nanngi daurnjrsib koba na kumbra uge uge deqaji yoqneq. Ariya bini ningi kumbra di urateqngub deqa nanngi na ningi nunngoqnsib tulanj prugoqnsib ningi

misilingeqnub. <sup>5</sup> Mondon sawa bei bei qaji nanngi di Qotei aqa ulatamuq di tigelosib nanngo une kalil bantosib minjib a quqwas. Bati deqa Qotei na tamo nambile so qaji nanngi ti tamo moreno qaji nanngi ti peginjrqas. <sup>6</sup> Utru deqa Kristus a nami tamo moreno qaji nanngi aqa anjam bole palontosiq minjroqnej. Tamo nanngi di jejamu ti sonab Qotei na nanngi peginjrej. Ariya mondon nanngi olo nambile osib Qotei bulosib mondor ti sqab.

### *Qotei a ningi wau segi segi engej*

<sup>7</sup> Mandam ti inngi inngi kalil ti koboqajqa bati jojomqo. Deqa ningi areqalo bole ti sosib nunngo kumbra kalil geregere taqatoqniy. Ningi degyqab di ningi Qotei pailyqa oqnsib geregere pailyoqngab. <sup>8</sup> E anjam kobaquja bei dego ningi endegsi merngit quiy. Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Qalaqalaiyo kumbra dena une gargekoba kabutejunu. <sup>9</sup> Deqa Kristen was nanngi nunngo talq boqnbqqa ningi nanngi oqnsib geregereinjroqniy. Ningi nanngi aqaryainjrqajqa asingaiq. <sup>10</sup> Qotei a ningi kalil qa are boleiyosiq wau segi segi engej. Deqa ningi aqa wau tamo bolequja sosibqa aqa tamo ungasari nanngi qa wauoqnsib aqaryainjroqniy. <sup>11</sup> Ningi qudei anjam palontqa wau osibqa Qotei aqa anjam geregere palontqniy. Ningi qudei tamo ungasari nanngi aqaryainjrqqa wau osibqa Qotei na singila engimqa singila dena wauoqniy. Amqa wau kalil nanngi yeqnub qaji di tamo ungasari nanngi na unoqnsib Yesus Kristus aqa nam na Qotei binjiyoqngab. Yesus Kristus a bati gaigai nam koba ti singila ti sqas. Bole.

### *Kristus a jaqatin qoboijey dego kere iga jaqatin qoboijeyqnum*

<sup>12</sup> O ijo was bole, gulbe ugedamu namyuwo bulosiq nunngoq beqnu. Ningi deqa tulan prugosib endegsib are qalaib, “Gulbe deqaji nami gagoq di brantosaioqnej.” Ningi degsib are qalaib. Ningi nunngo areqalo Kristus qa bole singilateqnu kiyoi sai kiyoi di Qotei a tenemtqa osiq deqa gulbe qarinyeqnaqa nunngoq beqnu. <sup>13</sup> Kristus a nami jaqatin qoboijey dego kere ningi jaqatin qoboijeyqnu. Ningi deqa areboleboleingim soqniy. Yimqa mondon Kristus a rian koba ti brantimqa bati deqa ningi olo tulan areboleboleingim sqab. <sup>14</sup> Ningi Kristus aqa nam ojejunub deqa tamo qudei na ningi misilingwab di ungam. Ningi deqa areboleboleingem. Ningi qalie, Qotei aqa Mondor rian ti unu qaji a na ningi beterngejunu. <sup>15</sup> Ariya ningi tamo numibqa kiyoi, inngi bajinibqa kiyoi, tamo nanngi ugeugeinjribqa kiyoi, tamo bei aqa wau ugetibqa kiyoi tamo qudei na unsib deqa jaqatin engwab di kere engwab. Deqa ijo was, ningi kumbra uge di yaib. <sup>16</sup> Ningi nam Kristen ojesoqnb tamo qudei na nam deqa jaqatin engwab di kere. Ningi deqa jemaingaiq. Ningi tulan areboleboleingim Qotei aqa nam soqtoqniy.

<sup>17</sup> Une pegiyo bati jojomqo deqa Qotei a namoqna aqa segi tamo ungasari nanngi peginjrqas. Deqa iga qalieonum, tamo ungasari Qotei aqa anjam bole gotranjeyqnu qaji nanngi a na peginjrsim awai tulan ugedamu enjrqas. <sup>18</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Qotei na tamo ungasari kumbra bole bole yeqnub qaji nanngi elenqajqa bangi koba. Deqa iga qalieonum, tamo ungasari Qotei qoreiyoqnsib une yeqnub qaji nanngi a na elenqajqa olo tulan bangi koba.” <sup>19</sup> Deqa ijo was, Qotei a are soqnim ningi qudei jaqatin oqab di kere. Ningi nunngo segi jejamu osib Qotei aqa banq di uratosib kumbra bole bole yoqniy. Qotei a gago Abu. A segi na iga gereigej deqa a bati gaigai iga taqatgesqas.

## 5

### *Kristen gate nanngi na Qotei aqa tamo ungasari nanngi geregere taqatnjroqnebe*

<sup>1</sup> O Kristen gate kalil, e ningi anjam endegsi merngwai. E dego gate. Kristus a jaqatin osiq moinaqa e ijo segi namdamu na unem. Mondon a olo rian koba ti brantimqa bati deqa Qotei na lan goge qaji inngi bole bole ningi e ti egwas. Deqa Kristen gate, ningi wau endegyiy. <sup>2</sup> Ningi Qotei aqa tamo ungasari nanngi geregere taqatnjriy. Nanngi kaja bul unub deqa Qotei na nanngi joqsiqa nunngo banq di atej. Qotei na ningi wau di engej deqa

ningi are bole na wauoqniy. Tamo qudei na ningi singila na waingibqa ningi deqa wau di ojaib. Ningi silali qa osib wau di ojaib. <sup>3</sup> Ningi nungo segi ñam soqtosib Qotei aqa tamo ungasari nanngi njirin na taqatnjraib. Qotei na nanngi joqsiqa nungo banq di atej deqa ningi kumbra bole na ti lawo na ti nanngi taqatnjriy. Yimqa nanngi nungo kumbra di unsib ningi daurngwab. <sup>4</sup> Ningi kumbra degyibqa mondon kaja nanngo Mandor Koba a lan qureq na brantimqa bati deqa ningi awai tulan boledamu oqab. Awai di ugeqa keresai. Gaigai sqas.

### *Iga gago segi walwel geregere taqatqom*

<sup>5</sup> O angro wala, ningi Kristen gate nanngo sorgomq di soqniy. O ijo was kalil, ningi nungo segi ñam aguq atoqniy. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo ungasari nanngo segi ñam soqteqnu qaji nanngi Qotei na olo jeutnjreqnu. Ariya tamo ungasari nanngo segi ñam aguq ateqnu qaji nanngi qa Qotei a olo are boleiyeqnu.” <sup>6</sup> Deqa ningi nungo segi ñam aguq atoqnsib Qotei singila ti unu qaji aqa sorgomq di soqniy. Yimqa bati kereamqa a na nungo ñam olo soqtetngwas. <sup>7</sup> Qotei a gaigai ningi qa are koba qaleqnu. Deqa ningi na nungo gulbe kalil oqnsib Qotei aqa banq di uratoqniy.

<sup>8</sup> Ningi nungo segi walwel geregere taqatosib ñam atoqnsib soqniy. Laion nanngi tulan lelenoqnsib tamo ñumoqnsib uyeqnu dego kere nungo jeu tamo Satan a gaigai tamo ungasari nanngi padaltnjrqaqqa ñamoqnsiq laqnu. <sup>9</sup> Deqa ningi Yesus qa nungo areqalo singilatqnsib Satan gotranjoqniy. Ningi qalie, ningi jaqatin eqnub dego kere Qotei aqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi degsib jaqatin eqnub. <sup>10</sup> Qotei a iga qa are boleiyqajqa utru. A Kristus Yesus aqa ñam na ningi metngej deqa mondon ningi Kristus ombla aqa rian ti so bole gaigai sqab. Deqa ningi mandamq endi sokiñala jaqatin oqnsib koboamqa Qotei na ningi olo boletngosim singilatngimqa ningi gaigai singila na tigelesqab. <sup>11</sup> Qotei a bati gaigai singila koba ti sqas. Bole.

### *Anjam mutu qudei*

<sup>12</sup> Anjam truquyala endi Sailas na e aqaryaibosiqa nenngrenyosiq nungoq qarinyqo. E qalieonum, Sailas a gago Kristen was bole. O ijo was, Qotei a ningi qa are boleiyeqnu. E nungo areqalo tigeltetngitqa aqa kumbra di ningi geregere ojsib tigelesoqniy. E aqa kumbra deqa are qalsim anjam endi nenngrenyonum.

<sup>13</sup> Kristen was nanngi Babilon qureq di Qotei qa loueqnu qaji nanngi na ningi kaiyeingonub. Agi nanngi ningi ti Qotei na giltngej. Mak a dego ningi kaiyeingwo. Mak a ijo angro bul. <sup>14</sup> Ningi na nungo Kristen was kalil nanngi segi segi kundoqnjrsib qalaqalaiyo kumbra osornjriy.

Ningi kalil Kristus beteryejunub deqa ningi lawo na soqniy. Bole.



## 2 PITA

<sup>1</sup> E Saimon Pita. E Yesus Kristus aqa wau tamo. A na e qarinjbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Yesus Kristus a gago Qotei. A kumbra bole yeqnu qaji tamo. A iga padalo sawaq na elenjej. Ningi iga ti Yesus qa gago areqalo singilateqnum. <sup>2</sup> Ningi gago Tamo Koba Yesus aqa Abu Qotei wo nanji aiyel qa bole qalieonub. Deqa Qotei a ningi qa are tulan boleiyosim nungo are latetngeme.

### *Ningi Qotei aqa segi tamo ungasari tintin unub*

<sup>3</sup> Yesus Kristus a segi Qotei. A singila koba ti unu. Iga a qa bole qalieonum deqa a na iga njambile qa ti Qotei aqa kumbra qa ti tulan keretgej. Osika aqa segi rian na ti so bole na ti iga metgej. <sup>4</sup> A na lan qure qa ingi bole bole iga egej. A nami ingi di iga egwa marej. Ingi di tulan boledamu. Mandam tamo ungasari nanji kumbra uge uge yqajqa are prugnjqnu. Kumbra dena nanji ugetnjreqnu. Deqa ijo was, ningi kumbra di uratosib Qotei aqa segi kumbraq di soqniy.

<sup>5</sup> Ningi Yesus qa nungo areqalo singilateqnub deqa ningi kumbra bole bole yqajqa waukobaoqniy. Osib dena ningi Qotei qa bole qalieosib soqniy. <sup>6</sup> Osib dena ningi nungo segi jejamu geregere taqatoqniy. Osib dena ningi gulbe qoboioqnsib singila na tigelesoqniy. Osib dena ningi Qotei aqa kumbraq di sosib walweloqniy. <sup>7</sup> Osib dena ningi nungo Kristen was nanji geregereinjroqniy. Osib dena ningi qalaqalaiyo kumbra dauryosib soqniy.

<sup>8</sup> Kumbra bole deqaji nungoq di tulan kobaoqneme. Amqa ningi gago Tamo Koba Yesus Kristus qa bole qalieqab. Nungo qalie di loumqa keresai. Qalie di nungoq di tulan singilaoqnsim gei gargekoba atelenqas. <sup>9</sup> Kumbra bole deqaji tamo qudei nanjoq di sosai deqa nanji njam qandimo bul unub. Nanji geregere njam atqa keresai. Bole, Qotei a nami tamo nanji di nanjo une kobotetnjrej. Ariya nanji deqa olo are walnjreqnu. <sup>10</sup> O ijo was kalil, Qotei a nami ningi giltngosiq metngej deqa ningi aqa segi tamo ungasari tintin sqajqa singilaoqniy. Ningi degyqab di ningi ulonqa keresai. <sup>11</sup> Qotei na gam waqtetngoqnimqa gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga elenjej qaji a nungo Mandor Koba sosim ningi taqatngimqa ningi so bole gaigai sqab.

<sup>12-13</sup> Bole, ningi ijo anjam endi qalieosib Qotei aqa anjam bole kalil singila na ojejunub. Ariya ningi ijo anjam endeqa olo are walngaim deqa e mandamq endi sosiy bati gaigai ningi merngoqnsiy nungo areqalo tigeltetngoqnqai. E kere degyeqnum. <sup>14</sup> E qalieonum, sokiñala e ijo jejamu uratosiy moiqai. Gago Tamo Koba Yesus Kristus na e degsi merbej. <sup>15</sup> Deqa e ijo anjam endi ningi merngoqnqai. Merngoqnsiy bunuqna e moiyyitqa ningi ijo anjam endeqa gaigai are qaloqnsib sqab.

### *Qotei a Yesus ñam kobaquja yej*

<sup>16</sup> Iga nami gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa singila qa ti a bqajqa bati qa ti ningi anjam merngeqnam ningi quoqneb. Iga anjam di merngoqnem bati deqa iga mandam tamo nanjo sa anjam dauryosaiqnem. Iga segi na Yesus aqa rian ti manwa ti unsim deqa ningi saingooqnem. <sup>17</sup> Iga endegsi unem. Abu Qotei na Yesus ñam koba yosiqqa aqa segi rian ti manwa ti Yesus aqaq di atej. Osika Yesus qa endegsi marej, “Endi ijo Angro e na qalaqalaiyeqnum qaji. E a qa tulan areboleboleibeqnu.” <sup>18</sup> Iga Qotei aqa getento manaq di Yesus ombla sonamqa Qotei a lan goge na anjam di marnaq iga quem. <sup>19</sup> Deqa iga bole qalieonum, Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam nami maroqneb qaji di anjam bole. Deqa ningi nanjo anjam di torei ojiy. Ningi ojgab di bolequja. Nanjo anjam di wanal bul sawa ambruq di pulonjqnu. Pulonjsiqqa nebe qa burbas oqeqnu dego kere nungo are miligiq di suwanjqnu.

20-21 O ijo was, ningi endegsib qalieoiy. Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği nami anjam maroqneq nengrenq di unu. Nanğo anjam maroqneq qaji di nanği mandam tamo nanğo areqalo na marosaiqneq. Mondor Bole na nanğo areqalo tigeltetnjreqnaqa nanği Qotei aqa medabu oqnsib anjam maroqneq.

## 2

### *Bunuqna tamo qudei nanği bosib gisañ anjam koba maroqnqab*

<sup>1</sup> Bole, gisañ anjam maro tamo nanği Israel nanğo ambleq na tigelosib anjam maroqneq. Nanği Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai. Bunuqna nunğo ambleq na dego tamo deqaji nanği lumu tigelosib gisañ anjam koba ningi mernğoqnqab. Yimqa ningi qudei nanğo anjam dauryosib padalqab. Tamo nanği dena Gate Koba Yesus nami nanği awainjrej qaji a qoreiyonqab. Deqa mondoñ nanği urur padalqab. <sup>2</sup> Gisañ tamo nanği di kumbra uge uge yoqñibqa tamo unğasari gargekoba nanği na nanğo kumbra di dauryosib Qotei aqa gam bole misilinyqab. <sup>3</sup> Gisañ tamo nanği di mamaul ani deqa nanği bosib nunğo silali ingi ingi gisañ na yaingonqab. Tulañ nami Qotei na gisañ tamo nanği di peginjraqa bati atsiqa nanği qa endegsi marej, “E nanği padaltnjrougetqai.” Od, tamo nanği di bole padalqab. Qotei a nanği padaltnjrqa bati qa tarineqnu.

<sup>4</sup> Ninği qalie, nami lañ anğro qudei nanği une atoqneq. Deqa Qotei na nanği uratnjrosai. A nanği ojsiqa sub guma kobaq di breinjrej unub. Sub di ambru koba. Sub dia ñamyuwo unu. Dia lañ anğro nanği tarinesoqñibqa mondoñ Qotei a nanğo une qa peginjrsim awai uge enjraqas. <sup>5</sup> Tamo unğasari Noa aqa bati qa soqneq qaji nanği Qotei qoreiyeb deqa Qotei na nanği dego uratnjrosai. A nanği padaltnjrej. Awa koba aisiqa mandam ya maqonaqa dena Qotei na nanği padaltnjrej. Ariya Qotei a Noa padaltosai. Noa a Qotei aqa anjam palontoqnsiq tamo unğasari nanği endegsi minjroqnej, “Ninği kumbra bole dauryoqñiy.” Deqa Qotei na Noa a ti tamo unğasari <sup>7</sup> nanği ti geregere taqatnjrnaqa nanği bole soqneq. <sup>6</sup> Sodom qure ti Gomora qure ti nanği dego Qotei na padaltnjrqa marsiqa ñamyuwo qarinyonaqa aisiq nanği koitnjrnaq nanği torei padalekriteb. Deqa bunuqna tamo unğasari nanği Sodom Gomora ti nanği qa are qaloqnsib ulaoqnqab. Osib Qotei qoreiyqa uratqab. <sup>7</sup> Lot a kumbra bole yoqnej deqa a Sodom qureq di sosisqa tamo uge uge nanği kumbra ugeteqnabqa di unoqnsiqa are gulbekobaiyoqnej. Deqa Qotei na Lot olo osiqa sawa boleq di atnaqa a padalosai. <sup>8</sup> Lot aqa kumbra bolequja. A Sodom qureq di bati gaigai nanğo kumbra uge unoqnsiq nanğo anjam uge dego quoqnej. Aqa are miligi tulañ boledamu deqa nanği Qotei aqa dal anjam gotranjeqñabqa di unoqnsiq a prugugetoqnsiqa are tulañ jaqatñkobaiyoqnej. <sup>9</sup> O ijo was ningi quiy. Tamo Koba Qotei a nami kumbra kalil di yoqnej deqa iga qalieonum, tamo unğasari bini Qotei dauryeqnub qaji nanği gulbe iteqñabqa a na nanği elenqa kere. Nanği elenqajqa gam di Qotei a segi qalie bole. Tamo uge uge nanğo kumbra dego Qotei a qalie bole. Deqa mondoñ a na nanği peginjrsim awai uge enjraqas. <sup>10</sup> Tamo qudei nanği kumbra tulañ uge uge yeqñub deqa nanği awai ugedamu oqab. Tamo nanği di sambala kumbra tulañ jigat yoqñajqa are prugnjqreanu. Osib nanği endegsib are qaleqñub, “Tamo Koba Qotei aqa anjam kalil laña sa anjam. Deqa iga dauryqasai.”

Gisañ anjam maro tamo nanğo kumbra tulañ uge. Nanği kumbra endeqaji yeqñub. Nanği diqoqnsib nanğo segi areqalo dauryeqñub. Nanği lañ anğro kokba nanği misilinjraqajqa ulaosaieqñub. <sup>11</sup> Lañ anğro qudei nanği tulañ siñgila koba ti unub deqa nanği na lañ anğro kokba nanği di bunjreqñub. Ariya lañ anğro siñgila ti unub qaji nanği di diqosaieqñub. Nanği gisañ anjam maro tamo nanği bul sai. Deqa nanği Tamo Koba Qotei aqa ulatamuq di lañ anğro kokba nanği misilinjrosaiieqñub.

<sup>12</sup> Gisañ tamo nanği di wagme juwañ bul tulañ nanarioqnsib laqñub. Nanği nanğo segi jexamu qa areqalo uge uge dauryeqñub. Anjam nanği poinjrosai qaji di nanği olo misilinyeqñub. Iga wagme juwañ nanği ojelenjoqnsim ñumeqñum dego kere mondoñ Qotei

na gisaŋ tamo naŋgi di ñumougetqas. <sup>13</sup> Naŋgi kumbra uge uge yeqñub deqa bunuqna naŋgi gulbe koba itqab. Naŋgo kumbra agiende. Naŋgi qanam jige alaŋkobaoqnsibqa ya uge uyoqnsib nanarieqñub. Naŋgi kumbra di yqajqa tulaŋ areboleboleinjreqnu. Naŋgi niŋgi ti iŋgi uyoqnsib dena nuŋgo ñam ugetoqnsib niŋgi jiga engeqñub. Naŋgi gisaŋ kumbra dauryqajqa tulaŋ areboleboleinjreqnu. <sup>14</sup> Naŋgi gaigai uŋa qa mamaulnjreqnu deqa naŋgi sambala kumbra yqajqa are koba unu. Naŋgi une yoqñqajqa tulaŋ arearetnjreqnaqa olo uratosaeqñub. Naŋgi na tamo qudei areqalo aiye aiyelteqñub qaji naŋgi walawalainjreqnabqa naŋgi daurnjroqnsib une yeqñub. Gisaŋ tamo naŋgi di tamo qudei naŋgo iŋgi iŋgi qa mamaulnjreqnu. Naŋgi kumbra di yqajqa qalie bole. Deqa Qotei na naŋgi torei padaltnjrças. <sup>15</sup> Naŋgi Qotei aqa gam bole uratoqnsib nanarioqnsib laqñub. Osib naŋgi Beor aqa aŋgro Balam aqa gam dauryeqñub. Balam a nami kumbra uge yoqnsiqa silali oqajqa tulaŋ arearetoqnej. <sup>16</sup> Donki naŋgi anjam marqa keresai ariya donki bei a tamo bulosiqa medabu waqtosiqa Balam aqa kumbra uge deqa ñirinjtej. Onaqa Balam a qusiqa aqa nanari kumbra di olo uratej. Balam a nami gisaŋoqnsiqa maroqnej, “E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.”

<sup>17</sup> Gisaŋ tamo naŋgi di ya sub bul jeŋo qaji. Jagwa na awa puyeqnaqa urur koboeqnu dego kere tamo naŋgi di baban na tamo bole unub ariya naŋgi kumbra bole bei babtosaieqñub. Deqa mondoŋ Qotei na naŋgi sawa ambruq di breinjqrças. Sawa di Qotei na nami naŋgi gereiyetnjrej unu. <sup>18</sup> Gisaŋ tamo naŋgi di medabu waqtoqnsib diqoqnsib anjam uge uge mareleñeqñub. Naŋgi na tamo uŋgasari qudei naŋgi walawalainjreqnabqa sambala kumbra yoqnsib naŋgo segi jexamu qa areqalo uge uge dauryeqñub. Tamo uŋgasari naŋgi di ya ya endi are bulyosib tamo naŋgi Qotei qaliesai qaji naŋgo kumbra urateb. Ariya gisaŋ tamo naŋgi na naŋgi titnjreqnab naŋgi olo kumbra uge uge dauryeqñub. <sup>19</sup> Gisaŋ tamo naŋgi dena tamo uŋgasari naŋgi walawalainjroqnsib endegsib minjreqñub, “Niŋgi iga daurgwab di kumbra bei na niŋgi taqatŋgwa keresai. Deqa uŋgum, niŋgi nuŋgo segi areqalo na kumbra kiye yqa maroqnsib yoqñiy.” Naŋgo anjam di gisaŋ. Agi naŋgo segi kumbra uge uge na naŋgi tulaŋ siŋgila na ojoqnsiq naŋgi taqatnjreqnu. Niŋgi qalie, tamo bei aqa kumbra bei na a taqatesqas di a kumbra di aqa kaŋgal tamo bul sqas. <sup>20</sup> Bole, tamo uŋgasari naŋgi di nami gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga elenej qaji a qa bole qalieeb. Naŋgi degsib qalieeb deqa naŋgi mandam qa kumbra jigat kalil urateb. Ariya bini naŋgi puluosib kumbra jigat di olo dauryeqñub. Deqa kumbra dena naŋgi siŋgila na ojesonaq naŋgo so tulaŋ ugeeqnu. Naŋgo so uge namij dego sai. Naŋgo so olo tulaŋ ugedamueqnu. <sup>21</sup> Naŋgi nami kumbra bole qa gam qaliesai qamu di kere. Ariya naŋgi gam di qalieosib Qotei aqa anjam ojesoqñeb. Ojesosib olo bini naŋgi anjam di qoreiyeqñub. Deqa mondoŋ naŋgi awai tulaŋ ugedamu oqab. <sup>22</sup> Tamo uŋgasari naŋgi di baun ti bel ti bul. Yawo anjam endegsi unu, “Baun naŋgi ñiloqnsib olo puluoqnsib naŋgo ñilo uyeqñub.” Yawo anjam bei dego unu, “Bel naŋgi yaq di yaloqnsib olo boqnsib jagiq di brineqñub.”

### 3

#### *Tamo Koba Yesus a olo bqas*

<sup>1-2</sup> O ijo was bole, e nami anjam bei nengrenyosim nuŋgoq qarinyem. Bini e olo anjam endi nuŋgoq qarinyonum. Nami Qotei aqa medabu o qaji tamo naŋgi anjam palontoqñeb. Tamo Koba Yesus agi iga elenej qaji aqa wau tamo naŋgi dego anjam palontoqñeb. E nuŋgo areqalo tigeltetŋgitqa niŋgi naŋgo anjam deqa olo are qaliy. E deqa anjam endi nuŋgoq qarinyonum.

<sup>3</sup> Ariya e na anjam kobaquja bei niŋgi mernjgit poingem. Mondoŋ diŋo bati jojomoqñimqa meqe meqem tamo naŋgi boqnsib naŋgo segi areqalo uge uge dauryoqnsib misilin anjam endegsib maroqñqab, <sup>4</sup> “Qotei a nami marej, ‘Mondoŋ Kristus a olo bqas.’ Ariya a qabi unu? Niŋgi uniy. Gago moma utru naŋgi moreñoqñeb bosu bosiq agi bini iga

degsi unum. Qotei a nami mandam atej agi bini mandam a degsi unu. Deqa Kristus a qabi unu?”<sup>5</sup> O ijo was, meqe meqem tamo nanği di tulan nanariosib deqa nanği anjam degsib maroqnqab. Nami Qotei a anjam marnaqa lan brantej di nanği poinjrosai. Qotei a olo anjam marnaqa mandam a ya ambleq di brantej di dego nanği poinjrosai.<sup>6</sup> Noa aqa bati qa Qotei a olo marnaqa ya koba dosiqa mandam ya maqosiqa inği inği kalil padaltej.<sup>7</sup> Bini lan ti mandam ti tariñoqnsib unub. Tariñesoqnibqa mondon Qotei a olo anjam marimqa nanği nıamyuwo na yusib koboqab. Bati deqa Qotei na tamo unğasari a qoreiyeqnub qaji nanğo une qa peginjrsim nanği torei padaltnjrğas.

<sup>8</sup> O ijo was bole, ninği ijo anjam endeqa olo are walngaiq. Qotei aqa areqalo agiende. Bati qujai a wausau 1,000 dego kere. Wausau 1,000 a bati qujai dego kere. Bati qujai ti wausau 1,000 ti nanği ombla kerekere.<sup>9</sup> Ariya tamo qudei nanği endegsib mareqnub, “Tamo Koba Qotei a nami inği bole bole iga egwa marej. Kiyaqa a inği di iga egwajqa tariñoqnsiq lan sokobaiyeqnu?” Di sai. Qotei na tamo bei padaltqajqa arearetosaieqnu. Deqa a ninği kalil are bulyqajqa marsiq lawo na ninği qa tariñoqnsiq unu.

### *Mandam ti lan ti koboqab*

<sup>10</sup> Diño bati brantimqa Tamo Koba a bajin tamo bul urur boqujatqas. Bamqa bati deqa lan a poñosim koboqas. Inği inği kalil Qotei na atej qaji di dego nıamyuwo na tulan kankanam yusib koboqab. Deqa mandam ti aqa inği inği kalil ti olo bunu sqasai.<sup>11</sup> Ninği are qaliy. Inği inği kalil degsi koboqas deqa e ninği kumbra kiye dauryqajqa mernğwai? Od, ninği kumbra endi dauryiy. Ninği nunğo segi jejamu Qotei yekritosib aqa segi kumbra boleq di soqniy.<sup>12</sup> Sosib Qotei aqa bati koba brantqajqa deqa tariñoqniy. Bati di urur brantqajqa deqa ninği singila na wauoqniy. Bati di brantimqa lan a nıamyuwo na yusim koboqas. Inği inği kalil Qotei na atej qaji di dego nıamyuwo na tulan kankanam yusib ya bulosib koboqab.<sup>13</sup> Qotei a nami endegsi marej, “E na lan bunuj ti mandam bunuj ti gereiyqai.” A degsi marej deqa iga manwa di unqajqa tariñoqnsim unum. Lan bunujq dia, mandam bunujq dia kumbra bole tinğin gaigai sqas.

### *Ninği nıam atoqnsib Tamo Koba Yesus qa tariñoqnsib soqniy*

<sup>14</sup> O ijo was bole, ninği manwa di brantqajqa tariñeqnub deqa ninği Qotei aqa nıamgalaq di tamo bole une saiqoji sqajqa singila na wauoqniy. Osib ninği Qotei ombla areqalo qujaitosib lawo na soqniy. Soqnib mondon Qotei a nunğo kumbra di unqas.<sup>15</sup> Gago Tamo Koba a na iga elenqajqa deqa tariñeqnu. Ninği di qalieqajqa deqa e anjam endi nengrenyonum. Gago was bole Pol a dego Qotei na powo yeqnaqa anjam deqaji nengrenyoqnsiq nunğoq qarinyoqnej.<sup>16</sup> Pol a gaigai anjam deqaji nengrenyoqnej. Bole, Pol aqa anjam qudei iga poigwajqa wau koba. Deqa nanari tamo qudei Yesus qa nanğo areqalo singilatosai qaji nanği Pol aqa anjam di bubulyoqnsibqa ugeugeiyeqnub. Osib Qotei aqa anjam kalil nengrenq di unu qaji di dego ugeugeiyeqnub. Deqa mondon nanği tulan padalougetqab.

<sup>17</sup> O ijo was bole, ninği qalie, manwa kalil di brantqas. Deqa ninği geregere nıam atoqniy. Ninği nıam atqasai di dal anjam gotranyo qaji tamo nanği bosib ninği gisanğosib tinğibqa ninği singila na tigelesqa uratosib ulonğo uge.<sup>18</sup> Gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga elenğej qaji a ninği qa are boleiyeqnu. Ninği a qa qalieonub. Nunğo qalie di kobaqujaeme. Yim Yesus a olo ninği qa are tulan boleiyonqas. A rian ti nıam koba ti unu deqa bini bati endi iga aqa nıam soqtoqnqom. Osim bati gaigai aqa nıam soqtoqnsim sqom. Bole.

# 1 JON

## *Anjam a boleq donaqa iga unem*

<sup>1</sup> Anjam a nambile unu. Anjam di nami soqnej. Anjam di iga quoqnem. Gago nãdamu na unoqnem. Gago ban na dego ojoqnem. <sup>2</sup> Nambile di boleq donaqa iga unem. Nambile di gaigai sqas. Nambile di aqa Abu wo sosiqa boleq donaqa iga unem. Deqa iga a qa ningi saingeqnum. <sup>3</sup> Iga Anjam di gago nãdamu na unoqnem. Iga a quoqnem. Deqa iga a qa ningi saingeqnum. Di kiyaaqa? Ningi iga ti beterosim are qujaitosim sqajqa deqa. Agi ningi iga ti Abu Qotei aqa Niri Yesus Kristus wo nanqi aiyel beternjrsim nanqi koba na are qujaitosim unum. <sup>4</sup> Iga ningi ti tulan areboleboleigwajqa deqa iga anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum.

## *Qotei a suwanjoq di unu dego kere iga suwanjoq di walweloqnqom*

<sup>5</sup> Yesus Kristus a anjam endegsi mergonaq iga quem, “Qotei a pulon bul. Ambru bei aqaq di sosai.” Iga anjam di qusimqa agi ningi olo merngeqnum. <sup>6</sup> Iga marqom, “E Qotei beteryosim a ombla are qujaitosim unum.” Degsi marsimqa ariya iga olo ambruq di walwelqom di iga gisanqnum. Iga kumbra bole dauryosaieqnum. <sup>7</sup> Qotei a suwanjoq di unu dego kere iga suwanjoq di walwelqom di iga Qotei aqa tamo ungasari kalil nanqi ti beterosim are qujaitosim sqom. Degsi sqom di Qotei aqa Niri Yesus aqa len aiyey qaji dena gago une kalil yansetgimqa iga aqa nãgalaq di tamo bole une saiqoji sqom.

<sup>8</sup> Iga marqom, “E une yosaieqnum.” Degsi marqom di iga gago segi jejamu gisanqnum. Deqa anjam bole gago are miligiq di sqa keresai. <sup>9</sup> Ariya iga gago segi une bantosim marqom, “Od, e une ti.” Degsi marqom di Qotei a iga uratgwasai. A kumbra bole tintin dauryosim gago une yansetgwas. Osim gago kumbra uge kalil taqal waiyimqa iga aqa nãgalaq di tamo bole une saiqoji sqom. <sup>10</sup> Iga marqom, “E nami une yosaiqnem.” Degsi marqom di iga Qotei aqa ñam ugetoqnsim a gisan tamo qa minjobuleqnum. Deqa aqa anjam gago are miligiq di sqa keresai.

## 2

## *Yesus a gago aqaryaigo tamo*

<sup>1</sup> O ijo angro kiñilala, ningi une yoqnaib deqa e anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum. Ariya ningi qudei une yibqa aqaryaigo tamo Yesus Kristus a na ningi aqaryaingwas. Yesus agi aqa Abu ombla sosiqa gaigai kumbra bole tintin yeqnu. <sup>2</sup> A gago une kobotetgosim Qotei aqa minjin taqal waiyqajqa bej. A iga segi une kobotetgwajqa bosai. Tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanqi dego une kobotetnjqajqa bej.

## *Tamo a Qotei qa qalieqas di a Qotei aqa anjam dauryoqnqas*

<sup>3</sup> Iga kiyersi endegsi qalieqom, “Bole, iga Qotei qa qalieonum”? E ubtosiy marqai. Iga Qotei aqa dal anjam dauryqom dena iga bole qalieqom.

<sup>4</sup> Tamo bei a marqas, “E Qotei qa qalieonum.” Degsi marqas ariya a Qotei aqa dal anjam dauryosaieqnu. Deqa tamo di a gisan tamo. Aqa are miligiq di anjam bole sosai. <sup>5-6</sup> Ariya tamo bei a Qotei aqa anjam dauryoqnqas di Qotei aqa qalaqalaiyqo kumbra tamo di aqa are miligiq di tulan kobaoqnsim singilaoqnqas.

Tamo bei a marqas, “E Qotei beteryejunum.” A degsi marqas di a kumbra kalil Yesus yoqnej qaji di dauryosim yoqneme. Iga degyqom di iga qalieqom, iga Qotei beteryejunum. <sup>7</sup> O ijo was bole, dal anjam e nengrenyonom qaji endi dal anjam bunuj sai. Endi dal anjam namij ningi nami quoqneb qaji. <sup>8</sup> Ariya dal anjam e nengrenyonom qaji endi dal anjam bunuj dego. A anjam bole. A Kristus aqaq di sosiqa nungoq di dego unu. Di kiyaaqa? Ambru a koboqa laqnaqa suwan a olo branteqnu deqa.

<sup>9</sup> Tamo bei a marqas, “E suwanjoq di unum.” Degsi marqas ariya a na olo aqa Kristen was qudei nanngi jeutnjreqnu. Deqa tamo di a suwanjoq di sosai. A ambruq di unu.

<sup>10</sup> Tamo bei na aqa Kristen was nanngi qalaqalainjroqngas di iga unsim qalieqom, bole, tamo di a suwanjoq di unu. Deqa une bei na a ulontosaieqnu. <sup>11</sup> Ariya tamo bei na aqa Kristen was qudei nanngi jeutnjrqas di iga unsim qalieqom, tamo di a ambruq di sosiq walweleqnu. Ambru na aqa njamdamu getentetqo deqa a sawa qabiteqnu di a qalieqasai.

<sup>12</sup> O ijo angro kiñilala, ninngi quiy. Kristus aqa ñam na Qotei a nungo une kalil kobotetngej. E deqa anjam endi nenngrenyosim nungoq qarinyonum.

<sup>13</sup> O abu ninngi quiy. Tamo nami soqnej agi bini unu qaji a qa ninngi qalieonub. E deqa anjam endi nenngrenyosim nungoq qarinyonum.

O angro wala, ninngi Satan gotranjyeqnu. E deqa anjam endi nenngrenyosim nungoq qarinyonum.

<sup>14</sup> O ijo angro, ninngi Abu qa qalieonub. E deqa anjam endi nenngrenyosim nungoq qarinyonum.

O abu ninngi quiy. Tamo nami soqnej agi bini unu qaji a qa ninngi qalieonub. E deqa anjam endi nenngrenyosim nungoq qarinyonum.

O angro wala ninngi quiy. Qotei aqa anjam nungoq di unu deqa ninngi singila ti sosib Satan gotranjyeqnu. E deqa anjam endi nenngrenyosim nungoq qarinyonum.

### *Ninngi mandam endeqa kumbra qalaqalaiyaib*

<sup>15</sup> O ijo was, ninngi mandam endeqa kumbra qalaqalaiyaib. Tamo a mandam endeqa kumbra qalaqalaiyqas di a Abu qalaqalaiyqa keresai. <sup>16</sup> Mandam qaji tamo ungasari nanngo kumbra agiende. Nanngi nanngo segi jejamu qa are prugnjqreanaqa ñoro koba oqajqa mamaulnjreanaqa tulan diqoqnsib laqnu. Kumbra di Abu aqaq na bosai. Di mandam endeqa kumbra. <sup>17</sup> Mandam endi koboqas. Mandam endeqa are prugyoqa ti mamaulyoqa ti dego koboqab. Ariya tamo a Qotei aqa areqalo dauryoqngas di a gaigai sqas.

### *Bini Kristus aqa jeu tamo gargekoba nanngi branteqnu*

<sup>18</sup> O ijo angro, diño bati jojomoq. Ninngi nami queb, Kristus aqa jeu tamo kobaquja a bqas. Bini Kristus aqa jeu tamo gargekoba nanngi branteqnu. Deqa iga qalieonum, diño bati jojomoq. <sup>19</sup> Jeu tamo nanngi di gago ambleq di sosib olo iga uratgosib jaraiyeb. Di kiyaaqa? Nanngi gago Kristen was bolesai deqa. Nanngi gago Kristen was bole qamu nanngi iga koba na unum qamu. Ariya nanngi iga uratgosib jaraiyeb deqa iga qalieonum, nanngi gago Kristen was bolesai.

<sup>20</sup> Ninngi Qotei aqa Mondor Bole ejunub deqa ninngi kalil powo ti unub. <sup>21</sup> E anjam endi nenngrenyosim nungoq qarinyonum. Di kiyaaqa? Ninngi anjam bole qalieonub deqa. Ninngi anjam bole qaliesai e deqa are qalsim anjam endi nenngrenyosai. Ninngi qalie, anjam bole ti gisañ anjam ti ombla kerekere sai. Anjam bole na gisañ anjam bei babtqa keresai.

<sup>22</sup> Gisañ anjam maro tamo nanngi tal qabe? E ninngi merngwai. Tamo nanngi di endegsib mareqnu, “Yesus a Kristus sai.” Nanngi degsib maroqnsib deqa nanngi Abu Qotei aqa Niri wo qoreiyeqnu. Osib Kristus jeuteqnu. <sup>23</sup> Tamo a Qotei aqa Niri qoreiyqas di a Abu dego qoreiyqas. Tamo a Qotei aqa Niri qa aqa areqalo singilatqas di a Abu qa dego aqa areqalo singilatqas.

### *Qotei aqa Mondor na ninngi anjam bole merngeqnu*

<sup>24</sup> Anjam ninngi nami quoqneq qaji di ninngi olo singila na ojesoqniy. Ojesqab di ninngi na Abu Qotei aqa Niri wo beternjrsib nanngi ti sqab. <sup>25</sup> Nami Kristus na iga endegsi mergonaq quem, “E ninngi nambile enngitqa ninngi nambile gaigai sqab.”

<sup>26</sup> O ijo was kalil, gisañ tamo nanngi na ninngi gisañwajqa laqnu. E deqa are qalsim anjam endi nenngrenyosim nungoq qarinyonum. <sup>27</sup> Ninngi Kristus aqa Mondor eb agi nungoq di unu deqa ninngi powo qa truquosaieqnu. Deqa e anjam bei totoryosiy

ningi merngwasai. Mondor a segi na anjam kalil ningi merngeqnaq quoqnsib poingeqnu. Mondor aqa anjam di gisanj sai. Di anjam bole. Deqa ningi Mondor aqa anjam di qusib poingim Kristus beteryosib soqniy.

### *Iga Qotei aqa segi angro tintin unum*

<sup>28</sup> Od, ijo angro kiñilala, ningi Kristus beteryosib soqniy. Ningi degyqab di mondon a olo brantimqa ningi jemaingwasai. Ningi are singilatosib aqa ulatamuq di tigelesqab. <sup>29</sup> Ningi qalie, Kristus aqa kumbra kalil tulanj bole. Deqa ningi endegsib qalieoiy, tamo kalil kumbra bole yeqnub qaji nanji Qotei aqa segi angro tintin unub. Nanji olo nambabobulosib Qotei aqa angro branteb.

## 3

<sup>1</sup> Gago Abu Qotei na iga tulanj qalaqalaigeqnu. A na iga aqa segi angro sqa marsiq giltgej deqa iga aqa angro tintin unum. Mandam qaji tamo nanji Qotei qa qaliesai. Deqa nanji iga qa dego qaliesai. <sup>2</sup> O ijo was bole, iga Qotei aqa segi angro unum. Ariya mondonj iga kiyersim sqom di iga geregere qalieosai unum. Iga qalie, Yesus a olo bamqa iga a unsim iga a bul sqom. <sup>3</sup> Tamo ungasari kalil Yesus bam unqajqa tariñeqnub qaji nanji nanjo une olo urateqnub. Deqa nanji Qotei aqa namgalaq di jiga saiqoji unub. Agi Yesus a segi jiga saiqoji unu dego kere.

<sup>4</sup> Une atqajqa kumbra ti dal anjam gotranjyqajqa kumbra ti di ombla kerekere. Deqa tamo ungasari une ateqnub qaji nanji Qotei aqa dal anjam gotranjyeqnub. <sup>5</sup> Ningi qalie, Yesus a gago une kobotqa bej. A segi une saiqoji. <sup>6</sup> Tamo bei a Yesus beteryesqas di a une atoqnqasai. Tamo bei a une atoqnqas di iga poigwas, a Yesus unosaieqnu. A Yesus qa qaliesai dego.

<sup>7</sup> O ijo angro kiñilala, ningi geregere nam atoqniy. Tamo bei na bosim ningi gisanjo uge. Ningi quiy. Tamo nanji kumbra bole tintin dauryeqnub qaji nanji tamo bole tintin unub. Yesus a tamo bole tintin unu dego kere. <sup>8</sup> Satan a nami une atoqnsiq boqnej agi bini a degyeqnu. Deqa tamo ungasari une ateqnub qaji nanji Satan aqa angro unub. Ariya Qotei aqa Niri a Satan aqa wau kobotqa bej. <sup>9</sup> Tamo bei a olo nambabobulosim Qotei aqa segi angro brantqas di a une atoqnqasai. Aqa are miligiq di Qotei aqa segi nambile unu deqa a une atoqnqa keresai. Di kiyaqqa? A Qotei aqa segi angro unu deqa. <sup>10</sup> Tamo bei a Qotei aqa angro unu kiyo a Satan aqa angro unu kiyo di iga kiyersi qalieqom? E ubtosiy marqai. Tamo ungasari kumbra bole tintin dauryosaieqnub qaji nanji Qotei aqa angro sai. Tamo ungasari nanjo Kristen was nanji qalaqalainjrosaieqnub qaji nanji dego Qotei aqa angro sai.

### *Yesus na iga qalaqalaiyo kumbra osorgej*

<sup>11</sup> O ijo was kalil, iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom. Anjam di ningi nami queb. <sup>12</sup> Deqa iga Kein aqa kumbra dauryqasai. Kein a Satan aqa tamo soqnej. A na aqa was Abel qalnaq moiyej. Kiyaqqa a na aqa was qalnaq moiyej? Utru agiende. A kumbra uge yoqnej deqa. Ariya Abel a kumbra bole tintin yoqnej.

<sup>13</sup> O ijo was, mandam qaji tamo nanji na ningi jeutnjoqniqbqa ningi deqa prugosib ulaaib. <sup>14</sup> Iga gago Kristen was nanji qalaqalainjreqnum deqa iga endegsi qalieonum, iga padalqa gam uratosim nambile gaigai sqajqa gamq di unum. Ariya tamo nanji nanjo Kristen was nanji qalaqalainjrosaieqnub qaji nanji padalqa gamq di unub. <sup>15</sup> Tamo nanji nanjo Kristen was nanji jeutnjreqnub qaji nanji lenj ojo tamo bul unub. Ningi qalie, lenj ojo tamo nanji nambile gaigai sqa keresai. <sup>16</sup> Yesus a aqa segi nambile uratosiq iga qa moiyej. Aqa kumbra dena a na iga qalaqalaiyo kumbra osorgej. Deqa iga dego gago segi nambile uratosim gago Kristen was nanji qa morenqom. <sup>17</sup> Tamo bei a mandam endeqa inji inji koba koroiyosimqa ariya aqa Kristen was bei inji saiqoji soqnim unsim a aqaryaiyqasai di iga endegsi qalieqom, Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra tamo di aqa are

miligiq di sosai. <sup>18</sup> O ijo angro kiñilala, ningi quiy. Iga lanja anjam maro na Kristen nanği qalaqalainjrqom di keresai. Iga kumbra bole dego turtosim enjroqnoqm di kere.

### *Iga Qotei aqa ulatamuq di are lawo sqom*

<sup>19-20</sup> Iga tamo ungasari nanği qalaqalainjrqom di iga endegsi qalieqom, iga anjam bole dauryeqnum. Deqa gago une bei na iga are gulbetetgwas di unqum, iga Qotei aqa ulatamuq di are lawo sqom. Qotei aqa qalie kobaquja. Aqa qalie dena gago are tulan bunyejunu. <sup>21</sup> O ijo was bole, gago une bei na iga are gulbetetgwasai di iga are singilatosim Qotei aqa ulatamuq di tigelesqom. <sup>22</sup> Osim iga ingi bei qa Qotei pailymqa a gago pailyo qusim ingi di egwas. Di kiyayaqa? Iga aqa dal anjam dauryoqnsim kumbra a areareteqnu qaji di yeqnum deqa. <sup>23</sup> Qotei aqa dal anjam agiende. Iga aqa Niri Yesus Kristus aqa ñam qa gago areqalo singilatosim segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnoqm. Qotei aqa dal anjam di a na nami iga mergonaq quem. <sup>24</sup> Tamo bei a Qotei aqa dal anjam dauryqas di a Qotei beteryesqas. Qotei a kamba dego tamo di beteryesqas. Qotei na aqa Mondor iga egej deqa iga qalieonum, Qotei a iga betergejunu.

## 4

### *Ningi na mondor kalil nanği peginjroqniy*

<sup>1</sup> Tamo gargekoba nanği mandamq endi laqnsibqa endegsib mareqnub, “Iga Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.” O ijo was bole, nanço anjam di gisanj. Deqa ningi nanço anjam di nunço areqaloq di singilataib. Ningi na mondor kalil nanği geregere peginjroqnsib dena ningi qalieqab, nanği Qotei aqaq na beqnub kiyo sai kiyo. <sup>2</sup> Tamo ungasari Qotei aqa Mondor ti unub qaji nanği endegsib mareqnub, “Yesus Kristus a tamo bulyosiqa mandamq aiyey.” Dena ningi qalieqab, tamo ungasari nanği di Qotei aqaq na beb. <sup>3</sup> Ariya Yesus a tamo bulyosiqa mandamq aiyey anjam di tamo ungasari Qotei aqa Mondor ti sosai qaji nanği saideqnub. Dena ningi qalieqab, tamo ungasari nanği di Qotei aqaq na bosai. Nanği mondor uge ti unub. Mondor uge di Kristus aqa jeu tamo kobaquja aqa segi mondor. Ningi nami queb, mondor uge di a bqas. Agi a bosiq mandamq endi laqnu.

<sup>4</sup> O ijo angro kiñilala, ningi Qotei aqaq na beb. Qotei aqa Mondor a nunçoq di unu deqa ningi na gisanj anjam maro tamo nanği gotrañjreqnub. Qotei aqa Mondor a na mondor agi mandam tamo nançoq di unu qaji a tulan bunyeqnu. <sup>5</sup> Gisanj anjam maro tamo nanği di mandamq endena branteb deqa nanği mandam qa segi anjam mareqnub. Mareqnab mandam tamo nanği nanço anjam quoqnsib dauryeqnub. <sup>6</sup> Iga Qotei aqaq na bem deqa tamo ungasari Qotei qa qalieonub qaji nanği gago anjam quetgeqnub. Ariya tamo ungasari Qotei qa qaliesai qaji nanği gago anjam quetgosaieqnub. Kumbra dena iga anjam bole qa Mondor ti gisanj mondor ti nanği peginjroqnsim nanği qa poigeqnu.

### *Iga Qotei qalaqalaiyqom di iga Kristen nanği dego qalaqalainjrqom*

<sup>7</sup> O ijo was bole, Qotei a qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa iga gago Kristen was nanği qalaqalainjrqom. Tamo kalil qalaqalaiyo kumbra dauryeqnub qaji nanği olo ñambabobulosib Qotei aqa segi angro tintin unub. Deqa nanği Qotei qa qalieonub. <sup>8</sup> Qotei a segi qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa tamo bei a qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di a Qotei qa qalieqa keresai. <sup>9</sup> Qotei aqa Niri qujai unu. Qotei na a qarinyonaq mandamq aiyey. Deqa iga aqa ñam na ñambile gaigai sqom. Kumbra dena iga osorgej, Qotei na iga qalaqalaigeqnu. <sup>10</sup> Qotei a qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa iga endegsi are qalqasai, iga namoqna Qotei qalaqalaiyem. Di sai. Qotei a namoqna iga qalaqalaigej. Osiqa aqa Niri qarinyonaq mandamq aisiqa gago une kobotetgosiqa Qotei aqa minjin taqal waiyej.

<sup>11</sup> O ijo was bole, Qotei na iga degsi qalaqalaigeqnu deqa iga kamba dego segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnoqm. <sup>12</sup> Iga nami Qotei aqa ulatamuq unosaioqnem. Ariya iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnoqm di Qotei a gagoq di beteresoqnimqa aqa qalaqalaiyo kumbra di gago are miligiq di tulan kobaoqnsim singilaoqnoqas.



<sup>13</sup> Iga kiyersim qalieqom, Qotei a gagoq di beteresonaqa iga kamba dego a beterye-junum? E ubtosiy marqai. Qotei na aqa Mondor iga egej dena iga qalieqom. <sup>14</sup> Abu na tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanqi elenqa osiq deqa aqa Niri qarinyonaq mandamq aiyej. Aqa kumbra di iga unsim deqa saoonsim laqnum. <sup>15</sup> Tamo bei a endegsi marqas, “Yesus a Qotei aqa Niri.” Degsi marqas di Qotei na a beteryesqas. Yimqa a dego Qotei beteryesqas. <sup>16</sup> Iga qalieonum, Qotei na iga qalaqalaigeqnu. Qalieosim deqa iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum.

Qotei a segi qalaqalaiyo kumbra qa utru. Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a na Qotei beteryesqas. Yim Qotei a dego tamo di beteryesqas. <sup>17</sup> Beteryesoqnm qalaqalaiyo kumbra gago are miligiq di tulan kobaoqnsim singilaoqnqas. Bole, iga mandamq endi unum. Ariya iga Yesus bulosim unum deqa mondonj Qotei na iga pegigwa batiamqa iga are singilatosim aqa ulatamuq di tigelesqom. <sup>18</sup> Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a ulaqasai. Aqa are miligiq di qalaqalaiyo kumbra tulan kobaoqnsiq singilaeqnu deqa ulaqajqa kumbra aqaq di sosai. Ulaqajqa kumbra aqa utru agiende. Tamo bei a are qaleqnu, “Mondonj Qotei na e nolawotbosim awai uge ebqas.” A degsi are qaloqnsiq deqa a ulaeqnu. A degsi ulaeqnu deqa iga qalieonum, aqa are miligiq di qalaqalaiyo kumbra singilaosaiunu.

<sup>19</sup> Iga gago Kristen was nanqi qalaqalainjreqnum. Di kiyaaqa? Qotei a namoqna iga qalaqalaigej deqa. <sup>20</sup> Tamo bei a marqas, “E Qotei qalaqalaiyeqnum.” Degsi marqas ariya a na olo aqa Kristen was nanqi jeutnjreqnu. A na nanqi qalaqalainjrosaiqnu. Deqa tamo di a gisanj tamo. A na aqa Kristen was agi nanjo ulatamu gaigai uneqnu qaji nanqi qalaqalainjrosaiqnu. Deqa iga qalieonum, a Qotei agi aqa ulatamu nami unosaiqnej qaji a dego qalaqalaiyqa keresai. <sup>21</sup> Tamo a Qotei qalaqalaiyqas di a aqa Kristen was nanqi dego qalaqalainjreme. Dal anjam di iga Yesus aqaq na em.

## 5

### *Iga mandam endeqa singila gotranjeqnum*

<sup>1</sup> Yesus a segi Kristus. Tamo nanqi degsib maroqnsib Yesus qa nanjo areqalo singilatqab di nanqi olo nambabobulosib Qotei aqa angro tintinj sqab. Tamo nanqi Abu qalaqalaiyqab di nanqi aqa angro nanqi dego qalaqalainjrqab. <sup>2</sup> Iga Qotei qalaqalaiyosim aqa dal anjam dauryqom di iga qalieqom, iga Qotei aqa angro nanqi dego qalaqalainjreqnum. <sup>3</sup> Qotei qalaqalaiyqajqa kumbra agiende. Iga aqa dal anjam dauryqom. Iga aqa dal anjam dauryqajqa di gulbe sai. Di oto. <sup>4</sup> Tamo nanqi olo nambabobulosib Qotei aqa segi angro unub qaji nanqi mandam endeqa singila gotranjoqnqab. Od, iga Qotei qa gago areqalo singilatqom di iga qoto bunyoqnsim mandam endeqa singila gotranjoqnqom.

### *Qotei na aqa Niri qa anjam babtej*

<sup>5</sup> Tamo kiyero nanqi mandam endeqa singila gotranjoqnqab? E ubtosiy marqai. Tamo nanqi di mareqnub, “Yesus a Qotei aqa Niri.” Nanqi degsib maroqnsib Yesus qa nanjo areqalo singilateqnub deqa nanqi segi mandam endeqa singila gotranjoqnqab. <sup>6</sup> Yesus Kristus a bosiqqa ya na yanso ej. Osiqa namburbasq di moinaqa aqa len aiyej. A ya na yanso oqajqa deqa segi bosai. A moyimqa aqa len aiqajqa deqa ti bej. Qotei aqa Mondor a anjam bole qa utru. A Yesus Kristus aqa anjam babteqnu. <sup>7</sup> Tamo qalub nanqi Yesus aqa anjam babteqnub. <sup>8</sup> Tamo qalub agiende. Mondor ti ya ti len ti nanqi qalub anjam qujaitosib Yesus aqa anjam babteqnub.

<sup>9</sup> Tamo lanaj nanqi iga anjam mergwab di iga qusim marqom, bole. Ariya Qotei na aqa segi Niri qa anjam iga mergeqnu. Anjam dena tamo lanaj nanjo anjam tulan bunyejunu. <sup>10</sup> Tamo nanqi Qotei aqa Niri qa nanjo areqalo singilatqab di nanqi aqa anjam dego nanjo are miligiq di atib sqas. Ariya tamo nanqi Qotei aqa anjam deqa nanjo areqalo singilatqasai di nanqi na Qotei aqa ñam ugetosib Qotei a gisanj tamo qa minjobulqab. Di

kiyaqa? Nanġi Qotei aqa Njiri qa anjam Qotei na iga mergeqnu qaji di nanġo areqaloq di siġilatosai deqa. <sup>11</sup> Qotei aqa anjam agiende. A na iga nambile gaigai sqajqa marsiq nambile egej. Nambile di Qotei aqa Njiri aqaq di unu. <sup>12</sup> Tamo bei a Qotei aqa Njiri beteryesqas di a nambile oqas. Ariya tamo bei a Qotei aqa Njiri beteryesqasai di a nambile oqasai.

*Iga qalieonum, iga nambile gaigai sqom*

<sup>13</sup> O ijo was, niġi Qotei aqa Njiri aqa ñam qa nunġo areqalo siġilateqnu. E na anjam endi nenġrenyosim nunġoq qarinyonum. Di kiyaaqa? Niġi bole qalieqajqa, niġi nambile gaigai sqab. <sup>14</sup> Iga inġi bei qa pailyqa osimqa iga Qotei aqa areqalo dauryosim pailyqom di a gago pailyo quqwas. Deqa iga ulaqasai. Iga are siġilatosim Qotei aqa ulatamuq di tigelesqom. <sup>15</sup> Iga qalieonum, Qotei a gago pailyo gaigai queqnu. Deqa iga inġi bei qa Qotei pailyimqa a na egwas.

<sup>16</sup> Niġi na Kristen was bei a une atim unsibqa niġi a qa Qotei pailyiy. A moiqaqqa une atosai deqa niġi a qa pailyibqa Qotei na aqa une kobotim a moiqasai. A nambile sqas. Ariya Kristen tamo bei a moiqaqqa une atqas di Qotei na a qalim moiqas. Niġi a qa pailyqajqa e na mernġosai. <sup>17</sup> Kumbra uge kalil tamo nanġi yeqnu qaji di une. Ariya une qudei qa Qotei na tamo nanġi moiyojnrosaiqnu.

<sup>18</sup> Iga qalie, tamo unġasari Qotei aqa segi anġro unub qaji nanġi une atosaiqnu. Qotei aqa Anġro Yesus a na nanġi taqatnjreqnu deqa tamo uge Satan na nanġi ugeugeinjrqqa keresai. <sup>19</sup> Iga qalie, iga Qotei aqa segi anġro unum. Mandam qaji tamo unġasari kalil nanġi tamo uge Satan aqa sorgomq di unub. Deqa a na nanġi siġila na taqatnjreqnu.

<sup>20</sup> Iga qalieonum, Qotei aqa Njiri a bosiq iga powo egej deqa iga Qotei qa bole qalie. Iga Qotei beteryejunum. Iga aqa Njiri Yesus Kristus dego beteryejunum. Yesus a segi Qotei bole. A segi nambile gaigai sqajqa utru.

<sup>21</sup> O ijo anġro kiñilala, niġi gisañ qotei kalil nanġi torei qoreinjsib sasaloiy.

## 2 JON

<sup>1</sup> E Kristen gate. Ni uña Qotei na giltmej qaji. E anjam endi nengrenyosim ni qa ti ino angro nanği qa ti qarinyonum. E ningi bole qalaqalaingeqnum. E segi sai. Tamo unğasari kalil anjam bole qalieonub qaji nanği dego ningi qalaqalaingeqnum. <sup>2</sup> Anjam bole gagoq di unu. Anjam di bati gaigai gagoq di sqas. Utru deqa iga ningi qalaqalaingeqnum. <sup>3</sup> Abu Qotei aqa Niri Yesus Kristus wo nanği aiyel anjam bole na ti qalaqalaiyo kumbra na ti iga qa dulosib are boleinjrimqa iga lawo na sqom.

### *Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy*

<sup>4</sup> Ino angro qudei nanği anjam bole dauryeqnub. E di quoqnsim tulan areboleboleibeqnu. Abu a nami iga mergej, “Ningi anjam bole di dauryiy.” <sup>5</sup> Ariya uña, e anjam bei nengrenyitqa ni sisiyosim daurye. Anjam agiende. Iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnoqom. Anjam di dal anjam bunuj sai. Di dal anjam iga nami quoqnem qaji. <sup>6</sup> Qalaqalaiyo kumbra agiende. Iga Qotei aqa dal anjam dauryqom. Dal anjam di agi ningi nami quoqneb. Deqa ningi dauryosib walweloqniy.

### *Ningi Kristus aqa anjam singila na ojesoqniy*

<sup>7</sup> Ningi quiy. Gisan tamo gargekoba nanği mandamq endi laqnum. Laqnsibqa Yesus Kristus a tamo bulyosiq mandamq aiyej anjam di nanği na olo saideqnum. Tamo deqaji bei a Kristus aqa jeu tamo kobaquja. A gisan ani tamo. <sup>8</sup> Deqa ningi geregere nam atoqniy. Ningi nam atqab di gago wau iga nami nungo ambleq di yoqnem qaji di ningi olo ulontqasai. Ningi singila na tigelesosib mondon awai tulan boledamu oqab. <sup>9</sup> Ningi Kristus aqa anjam ojqa uratosib olo anjam bei totoryosib dauryqab di ningi Qotei ombla sqa keresai. Ningi Kristus aqa anjam singila na ojesqab di ningi Abu Qotei aqa Niri wo nanği aiyel koba na gaigai sqab. <sup>10</sup> Tamo bei a nungoq bosim ariya a Kristus aqa anjam ti bqasai di ningi a ban ojetaib. Ningi a osib nungo talq osi gilaib dego. <sup>11</sup> Ningi a ban ojetqab di ningi a beteryesosib a ombla wau uge yqab.

### *Jon a Kristen nanğoq bosim anjam kalil minjrekritqas*

<sup>12</sup> E anjam gargekoba nengrenyosiy nungoq qarinyqa kere. Ariya e nengrenyqasai. E bosiy ningi nunğsiy anjam kalil merngekritqai. Yim ningi qusib areboleboleingwas.

<sup>13</sup> Ino jaja agi Qotei na giltej qaji aqa angro nanği na ni kaiyeimonub. Bole.

## 3 JON

<sup>1</sup> E Kristen gate. O ijo was bole Gaius, e anjam endi nenngrenyosim inoq qarinyonum. E ni bole qalaqalaimeqnum.

<sup>2</sup> O ijo was bole, e ni qa endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Gaius aqa wau kalil boletime. Osim a singilatim a ma saiqoji soqneme.” O Gaius, e qalieonum, ino qunun a bole unu. <sup>3</sup> Nami Kristen was qudei nanngi e nubqa bosib merbeb, “Gaius a anjam bole dauryeqnu.” Degsib merbonab e qusim tulan areboleboleibej. Od, Gaius, e qalieonum, ni anjam bole dauryeqnum. <sup>4</sup> Ijo angro nanngi anjam bole dauryeqnub e di quoqnsim deqa tulan areboleboleibeqnu. Ijo arebolebole dena arebolebole kalil tulan bunyejunu.

### *Gaius na aqa Kristen was nanngi gegerereinjqnu*

<sup>5</sup> O ijo was bole, e qalie, ni kumbra bole dauryoqnsim ino Kristen was nanngi gegerereinjqnum. Osim Kristen was qudei nanngo ulatamu ni qaliesai qaji nanngi qure beiq na beqnabqa nanngi dego ni na gegerereinjqnum. <sup>6</sup> Was nanngi di ino qalaqalaiyo kumbra qa saeqnab Kristen tamo ungasari qure endia unub qaji nanngi queqnum. Deqa ni que. Was nanngi di olo ni uratmosib walwelqa laqnibqa ni na inngi inngi qa nanngi aqaryainjrim nanngi walwelqab. Qotei a ino kumbra deqa tulan arearetoqnqas. <sup>7</sup> Was nanngi di Yesus aqa wau ojajqa are qaloqnsib aqa ñam osib walweleqnum. Nanngi sawa bei bei qaji nanngo ambleq di waueqnum. Nanngo wau dena nanngi silali inngi inngi osaieqnum. <sup>8</sup> Deqa iga tamo deqaji nanngi aqaryainjroqnqom. Iga degyqom di iga nanngi koba na wau ojoqnsim anjam bole singilatoqnqom.

### *Diotrefes a kumbra uge yeqnu*

<sup>9</sup> Nami e anjam qudei nenngrenyosim Kristen tamo ungasari ino qureq di unub qaji nanngo qarinyem. Ariya Diotrefes a gago anjam quetgosaieqnu. A tulan diqoqnsiqa a na Kristen kalil nanngi bunjrsim aqa segi ñam soqtajqa singilaeqnu. <sup>10</sup> Deqa e nunngoq bosiy Diotrefes aqa kumbra qudei qa olo saingwai. Aqa kumbra bei agiende. A iga qa anjam uge uge mareneqnu. Di segi sai. Kristen was nanngi walwelosib nunngo qureq beqnab a na nanngi aqa meq joqsi gilqa urateqnu. Yeqnaqa tamo qudei na was nanngi di nanngo meq joqsi gilqa laqnab a na nanngi dego getentnjreqnu. Osiqa nanngi Qotei tal miligiq gilqa saidnjreqnu.

### *Demitrius a kumbra bole yeqnu*

<sup>11</sup> O ijo was bole Gaius, ni kumbra uge dauryaim. Ni kumbra bole segi daurye. Tamo a kumbra bole dauryqas di a Qotei aqa tamo sqas. Ariya tamo nanngi kumbra uge uge dauryeqnub qaji nanngi Qotei unqa keresai.

<sup>12</sup> Tamo kalil nanngi Demitrius a qa mareqnum, aqa kumbra bole. Anjam bole a segi dego tamo sigitosiqa Demitrius aqa kumbra bole qa mareqnu. E segi dego a qa mareqnum, aqa kumbra bole. Ni qalie, ijo anjam a bole.

### *Jon a Gaius unqajqa bosim a ombla anjam qairqab*

<sup>13</sup> E anjam gargakoba nenngrenyosiy inoq qarinyqa kere. Ariya e nenngrenyqasai. <sup>14</sup> Sokiñala e inoq bosiy ni numsiy aqo ombla anjam marqom.

<sup>15</sup> Ni lawo na soqnime. Kristen was qure endia unub qaji nanngi ni qa kaiye anjam qarinyonub. E dego Kristen was kalil ni koba na unub qaji nanngi qa kaiye anjam qarinyonum. Ijo kaiye anjam endi ni na nanngi minjime. Bole.

## JUT

<sup>1</sup> E Jut. E Yesus Kristus aqa wau tamo. E Jems aqa was. E anjam endi nengrenyosim ningi tamo ungasari Qotei na metnjej qaji nungoq qarinyonum. Abu Qotei na ningi qalaqalaingeqnu. Yesus Kristus a segi na ningi taqatngeqnu. <sup>2</sup> Qotei a ningi qa tulan dulosim qalaqalaingimqa ningi geregere lawo na soqniy.

### *Jeu tamo nanği uliosib Kristen nanço ambleq aiyeb*

<sup>3</sup> O ijo was bole, Qotei na ningi e ti padalo sawaq na elenej. Qotei aqa wau deqa e na nengrenyosiy nungoq qarinyqajqa are koba unu. Ariya e anjam bei dego nengrenyosiy nungoq qarinyqajqa are unu. Anjam agiende. Gago areqalo Yesus qa singilatem qaji di jeu tamo nanği na ugeugeiyqa laqnu. Deqa ningi na tamo nanği di gotranjnroqniy. Ningi qalie, Qotei na gam waqtetgonaqqa iga Yesus qa gago areqalo singilatem. Iga Qotei aqa tamo ungasari unum deqa tamo bei na gago areqalo di ugeugeiyqa keresai. <sup>4</sup> O ijo was, tamo qudei nanği uliosib nunço ambleq aiyeb. Qotei a nami tamo nanği deqa endegsi marej, “Mondon e nanço une qa peginrsiy padaltnjrqi.” Od, tamo nanği di Qotei qoreiyeqnu. Qotei a iga qa are boleiyeqnu aqa kumbra di tamo nanği dena olo bubulyoqnsib mareqnu, “Qotei a iga qa are boleiyeqnu deqa unğum, iga kumbra uge uge yoqnqom.” Nanği degsib maroqnsib gago Gate Koba Yesus Kristus qoreiyeqnu.

<sup>5</sup> Ningi qalie, nami Israel nanği Isip sawaq di sonabqa Tamo Koba a nanği joqsiq sawa beiq gilej. Joqsiq gilsiq ariya nanği qudei a qa nanço areqalo singilatosai deqa a na nanği padaltnjrej. E nunço are tigeltetnjeqqa ningi Israel nanço kumbra deqa are qaliy. <sup>6</sup> Ningi lan angro uge uge nanği qa dego are qaliy. Tulan nami nanği lan qureq di Qotei aqa wau ojoqnsib olo lan qure uratosib jaraiyeb. Deqa Qotei na nanği ojelenosiq sawa ambruq di breinjrsiq tontnjrej. Nanği sawa dia tarişokobaiyib mondon diño batiamqa Qotei na nanği olo osimqa nanço une qa nanği peginjrqa. <sup>7</sup> Nami Sodom ti Gomora ti qure kalil jojom di soqneb qaji nanği ti lan angro uge uge nanço kumbra di dauryoqnsib sambala kumbra tulan ugedamu yoqneb. Nanço sambala kumbra di tulan bei. Deqa mondon Qotei na nanği namyuwoq di breinjrim nanği bati gaigai dia sqab.

Qotei na nanği degsim padaltnjrqa deqa iga ulaoqnsim nanço kumbra uge di dauryqa uratqom. <sup>8</sup> Ariya tamo nanği nunço ambleq aiyeb qaji nanği dego kumbra uge deqaji dauryeqnu. Agi nanği ñeiobilqeoqnsib dena nanço segi jejamu jiga yeqnu. Osib Qotei a nanço Tamo Koba sqajqa deqa asginjreqlaqa olo diqoqnsib Qotei aqa lan angro kokba nanği misilinjreqnu. <sup>9</sup> Lan angro gate Maikel a kumbra degyosaieqnu. A nami Satan ombla ñirinşosib nanği Moses aqa qusa oqajqa deqa anjam na qotoqnsib ariya Maikel a Satan misilinyosai. A Satan misilinyqa uratosiq minjej, “Tamo Koba a segi na ni saidmim medabu getentqam.” <sup>10</sup> Tamo nanği nunço ambleq aiyeb qaji nanği di tulan diqoqnsib kumbra nanği poinjrosai qaji di olo misilinyeqnu. Nanği wagme juwan bul tulan nanarioqnsib nanço segi jejamu qa areboleboleinjreqnu. Nanço kumbra deqa mondon Qotei na nanği ñumougetqas. <sup>11</sup> Od, tamo nanği di tulan padalougetqab. Kein a nami kumbra uge yoqnej dego kere tamo nanği di Kein dauryosib kumbra uge yeqnu. Nanği silali koba oqajqa deqa maroqnsib gam grotoqnsib Balam aqa kumbra uge dauryosib laqnu. Kora agi nami Qotei aqa anjam gotranjoqnej qaji aqa kumbra uge dego nanği dauryeqnu. Deqa nanği padalougetqab.

<sup>12</sup> Tamo nanği di tulan ugedamu. Ningi inği uyqa korooqnsibqa Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra dauryqa oqnsib awoeqnab tamo nanği di uli na boqnsib nunço ambleq di kumbra tulan jigat yeqnu. Nanği kumbra di yqajqa jemainjrosaieqnu. Nanği nanço segi jejamu qa are qaleqnu. Jagwa na awa puyeqnaqa urur koboeqnu dego kere tamo nanği di kumbra bole bei babtosaieqnu. Qura geitqa batieqnaqa a geitosaieqnu dego

kere tamo nan̄gi di kumbra bole bei babtosaieq̄nub. Iga n̄amtañ moiyo otoroq̄nsim taqal breinjreq̄num dego kere tamo nan̄gi di Qotei na osim sawa ugeq̄ di breinjrq̄as. Deqa mondoñ nan̄gi moiyougetosib torei padalq̄ab. <sup>13</sup> Jagwa na yuwal tigelteq̄naqa yuwal korkortoq̄nsiq̄ morman̄ aiyeq̄nu dego kere tamo nan̄gi di kumbra uge uge babtelen̄oq̄nsib nan̄gi nan̄go kumbra uge deqa jemainjrosaeq̄nu. Nan̄gi bongar bul dego unub. Agi bongar nan̄gi lañ goge di gam grotoq̄nsib laña laña laq̄nub. Deqa mondoñ Qotei na tamo nan̄gi di breinjrim sawa ambruq̄ aiyelen̄osib bati gaigai dia sq̄ab. Sawa ambru di Qotei na nami nan̄gi gereiyetnjrej unu.

<sup>14</sup> Nami Enok a Qotei aqa medabu osiqa tamo uge nan̄gi deqa anjam maroq̄nej. A Adam aqa silei 7q̄ dena n̄ambabej. A anjam bei endegsi marej, “Nin̄gi uniy. Mondoñ Tamo Koba a na aqa segi lañ an̄gro tulañ gargekoba nan̄gi joq̄sim b̄q̄as. <sup>15</sup> Bosim tamo kalil a q̄oreiyeq̄nub q̄aji nan̄go une qa peginjrsim ugeugeinjrq̄as. Osim nan̄go kumbra uge uge kalil nan̄gi osornjrimqa nan̄gi deqa are koba q̄alsib gulbe kokba oq̄ab. Tamo nan̄gi di Qotei qa misilin̄ anjam koba maroq̄nsib kumbra ugedamu yeq̄nub. Deqa Qotei na nan̄gi gulbe tulañ kokba enjrq̄as.” Enok a nami anjam degsi marej. <sup>16</sup> Tamo nan̄gi di gaigai ulatamu ugeinjreq̄naqa tamo nan̄go jejamuq̄ di anjam laña laña q̄amelen̄oq̄nsib nan̄go segi areq̄alo uge uge dauryeq̄nub. Nan̄gi nan̄go medabu waq̄toq̄nsib diq̄oq̄nsib nan̄go segi ñam soq̄teq̄nub. Osib tamo un̄gasari nan̄gi walawalainjreq̄nab nan̄gi na nan̄gi daurnjreq̄nub.

#### *Nun̄go areq̄alo Qotei qa sin̄gilateq̄nub q̄aji di nin̄gi ojesoq̄niy*

<sup>17</sup> Ariya ijo was bole, nin̄gi kumbra mondoñ brantq̄as q̄aji deqa are q̄aloq̄niy. Gago Tamo Koba Yesus Kristus a na aqa anjam maro tamo nan̄gi qarinjreq̄naqa nun̄goq̄ boq̄nsib kumbra deqa mern̄goq̄neb. Nan̄go anjam deqa nin̄gi olo are q̄aloq̄niy. <sup>18</sup> Agi nan̄gi anjam endegsib mern̄goq̄neb, “Mondoñ diño bati jojomamqa meqe meq̄em tamo nan̄gi boq̄nsib Qotei q̄oreiyoq̄nsib nan̄go segi areq̄alo uge uge dauryoq̄nq̄ab.” <sup>19</sup> O ijo was kalil, meqe meq̄em tamo nan̄gi dena Kristen nan̄gi potoaiyeltnjreq̄nub. Osib mandam qa in̄gi in̄gi qa are koba q̄aleq̄nub. Qotei aqa Mondor a nan̄goq̄ di sosai deqa nan̄gi kumbra uge di yeq̄nub.

<sup>20</sup> Ariya ijo was bole, nun̄go areq̄alo Qotei qa sin̄gilateq̄nub q̄aji di nin̄gi ojesosibqa dena nin̄gi tulañ sin̄gilaq̄ab. Osib nin̄gi Mondor Bole aqa sin̄gila na pailyoq̄niy. <sup>21</sup> Qotei a nin̄gi q̄alaq̄alaingeq̄nu deqa nin̄gi a beteryesoq̄niy. Yimqa a gaigai nin̄gi q̄alaq̄alaingeq̄nq̄as. Nin̄gi gago Tamo Koba Yesus Kristus a iga qa dulq̄ajqa tarin̄oq̄niy. Nin̄gi degyq̄ab di nin̄gi n̄ambile gaigai sq̄ab. <sup>22</sup> Tamo qudei Yesus qa nan̄go areq̄alo sin̄gilateq̄nub q̄aji nan̄go areq̄alo olo gulbeinjreq̄nu. Deqa nin̄gi nan̄gi qa duloq̄niy. <sup>23</sup> Tamo qudei nan̄gi une ti unub deqa nan̄gi n̄amyuwoq̄ aiqa laq̄nub. Deqa nin̄gi nan̄gi urur minjribqa nan̄gi nan̄go une uratosib are bulyq̄ab. Osib deqa nan̄gi n̄amyuwoq̄ aiq̄asai. Qotei na nan̄gi elen̄q̄as. Tamo qudei nan̄gi nan̄go areq̄alo namij dauryeq̄nub deqa nan̄gi gara sari bulosib tulañ jiga ti unub. Deqa nin̄gi nan̄gi qa olo duloq̄nsib nan̄go une qa ulaosib kumbra jigat deq̄aji kalil uratosib sasaloiy.

#### *Iga Qotei aqa ñam soq̄toq̄nq̄om*

<sup>24</sup> O ijo was kalil, Qotei na nin̄gi taq̄at̄ngimqa nin̄gi ulon̄q̄asai. Mondoñ a na nin̄gi joq̄sim lañ q̄ureq̄ osi oq̄imqa nin̄gi aqa rian̄ unsib une saiq̄oji sq̄ab. Bati deqa nin̄gi tulañ areboleboleingim sq̄ab. <sup>25</sup> Qotei a segi qujai Qotei bole. A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na iga elenej. Deqa iga aqa ñam soq̄toq̄nq̄om. A gago Mandor Koba sin̄gila ti unu q̄aji. A na in̄gi in̄gi kalil taq̄atejunu. A nami degsi soq̄nej. A bini degsi unu. A bati gaigai degsi sq̄as. Bole.

## ULI ANJAM KRISTUS NA BABTEJ QAJI

<sup>1-3</sup> Nami anjam endi uliesonaqa Yesus Kristus na babtej. Qotei na anjam endi Yesus minjnaqa a babtej. E Jon. E Yesus aqa wau tamo. E Qotei aqa medabu osim anjam endi nengrenyonum. Kumbra kalil e unem qaji di e ubtosim buk endia nengrenyonum. Osim Qotei aqa anjam ti Yesus Kristus aqa anjam ti bole qa marsim palontonum. Tamo a Qotei aqa anjam endi sisiyqas di a tulan areboleboleiyqas. Tamo ungasari anjam endi quoqnsib dauryeqnub qaji nanqi dego tulan areboleboleinjrqas. Kumbra kalil e ubtosim buk endia nengrenyonum qaji di brantqajqa bati jojomoqo. Kumbra di urur brantqas deqa Yesus na aqa wau tamo nanqi osornjrej. A gam endena nanqi osornjrej. A na aqa lan angro qarinyonaqa ijoq bosiqqa anjam endi e merbej. Merbej deqa agi e nengrenyonum.

*Jon a anjam endi Kristen tamo ungasari qure 7 di unub qaji nanqoq qarinyej*

<sup>4</sup> E Jon. E anjam endi nengrenyosim ningi tamo ungasari qure 7 di unub qaji nanqoq qarinyonum. Ningi Yesus aqa nam qa koroeqnub qaji. Ningi Esia sawaq di unub. Qotei bini unu, nami soqnej, bunuqna bqas qaji a ningi qa are boleiyimqa ningi lawo na soqniy. Mondor 7 Qotei aqa awo jaram koba namoq di unub qaji nanqi dego ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy. <sup>5</sup> Yesus Kristus a Qotei aqa anjam kalil gegerere palonteqnu. A tamo kalil nanqi qa namoosiq subq na tigelej. A mandor kokba kalil mandamq endi unub qaji nanqo Tamo Koba. A dego ningi qa are boleiyimqa ningi lawo na soqniy.

Yesus a iga qalaqalaigeqnu. A moisiqa aqa len aiyej dena a na gago une kalil kobotetgej. <sup>6</sup> Iga aqa Abu Qotei aqa atra tamo sqajqa deqa ti iga a ombla mandor kokba sqajqa deqa ti marsiq iga giltgej. Yesus Kristus a bati gaigai nam koba ti singila koba ti sqas. Bole.

<sup>7</sup> Ningi uniy. Yesus a lanbi ambleq na boqnimqa tamo kalil nanqi a unqab. Tamo kalil nami a qaja na gameb qaji nanqi dego a unqab. Tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanqi a qa are ugeinjrimqa tulan akamugetqab. Od, kumbra di brantqas. Bole.

<sup>8</sup> Tamo Koba Qotei singila koba ti unu qaji a marej, "E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai." Di bole. Qotei a segi qujai nami soqnej. A bini unu. A bunuqna bqas.

*Jon a Kristus unej*

<sup>9</sup> E nunqo was Jon. Iga kalil koba na Yesus aqa tamo ungasari unum. E ningi ti gulbe qoboiyoqnsim jaqatin eleneqnum. Qotei a gago Mandor Koba sosiq iga taqatgeqnu. Deqa iga singila na tigeloqnsimqa gulbe qoboiyejunum. E Qotei aqa anjam ti Yesus aqa anjam ti palonteqnsim laqnem deqa jeu tamo nanqi na e taqal waibosib nui nam Patmos endia e ateb unum. <sup>10</sup> E Patmos nui endi sonamqa Tamo Koba aqa bati brantej. Bati brantonaqa Qotei aqa Mondor Bole na e singilatbonaqa ijo qoreq di tamo bei lelenonaqa e aqa kakro quem. A tulan lelenkobaej. Gul anjameqnu dego kere. <sup>11</sup> Lelenosiq merbej, "Kumbra kalil ni unqam qaji deqa anjam nengrenye. Nengrenyosim qarinyimqa tamo ungasari qure 7 dia Yesus aqa nam qa koroeqnub qaji nanqoq gilem. Tamo ungasari nanqi di agi Efesus qureq di, Smerna qureq di, Pergamum qureq di, Taiataira qureq di, Sardis qureq di, Filadelfia qureq di, Laodisia qureq di Yesus aqa nam qa koroeqnub."

<sup>12</sup> Onaqa e tamo anjam merbej qaji di unqajqa bulosim nam atsimqa lam 7 gol na gereiyo qaji di sonab unjrem. <sup>13</sup> Lam nanqo ambleq di tamo bei sonaq e unem. Tamo di a Tamo Angro bul. A gara olekoba jugnaq aisiq singa kabutej. Aqa are targaq di alalag gol na gereiyo qaji dena kainyej. <sup>14</sup> Aqa gate ti gate banga ti lanbi bul tulan qat soqnej.

Aqa nãdamu nã pulonj bul pulonjoqnej. <sup>15</sup> Aqa sinja minjaloqnej. Bras nãmyuwo na koiteqñab minjaleqnu dego kere. E aqa kakro quem di ya kobaquja meli dosiq anjam ateqnu dego kere. <sup>16</sup> Aqa banj wo na bongar 7 ojelenesoqnej. Aqa medabuq na serie olekoba tulan qala uge qala aiyel brantej. Aqa ulatamu sej bul tulan suwanjoqnej.

<sup>17</sup> E tamo di unsimqa tulan ulaugetosim nã ambruibonaqa e aqa sinja jojomoq di ulonjosim moyobulem. Onaqa a na aqa banj wo ijo gateq di atsiqa merbej, “Ni ulaaim. E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. <sup>18</sup> E nãmbile gaigai sqajqa utru. Nami e moyiem. Bini ni e nube. E olo nãmbile unum. E bati gaigai nãmbile sqai. E segi na moyo ti moyo qure ti taqatejunum. <sup>19</sup> Deqa kumbra ni unonum qaji deqa nengrenye. Kumbra bini unu qaji ti kumbra bunuqna brantelenqas qaji deqa ti nengrenye. <sup>20</sup> Bongar 7 ijo banj woq di unub qaji nanji ti lam 7 gol na gereiyo qaji nanji ti di ni unjronum. Di anjam ulito qaji. Aqa utru mermqai. Bongar 7 dena tamo ungasari qure 7 dia e qa koroeqñub qaji nanjo lanj angro 7 nanji sigitnjrejunub. Lam 7 dena tamo ungasari qure 7 dia e qa koroeqñub qaji nanji sigitnjrejunub.”

## 2

### *Jon a Efesus qure nanjoq anjam qarinyej*

<sup>1</sup> Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Efesus qureq di tamo ungasari ijo nãam qa koroeqñub qaji nanjo lanj angro qa anjam endegsi nengrenye, ‘E ijo banj wo na bongar 7 ojejunum. E lam 7 gol na gereiyo qaji nanjo ambleq di walweleqnum. E na anjam endi inoq qarinyonum. <sup>2</sup> Ino kumbra ti ino wau ti di e qalieonum. E qalie, ni singila na tigeloqñsimqa tamo uge nanji qa tulan asgimeqnu. Tamo nanji di endegsib mermeqñub, “Iga Qotei aqa anjam marqajqa qarinyej qaji tamo.” Di gisanj. Qotei na nanji qarinyrosai. Ni nanjo anjam di tenemtosis endegsi poimqo, nanji gisanj tamo. <sup>3</sup> Ni ijo nãam ojejunum deqa tamo qudei na ni ugeugeimeqñub. E qalieonum, ni singila na tigeloqñsimqa gulbe di qoboiyeqnum. Ni asgimosaiqnu.

<sup>4</sup> “Ariya ino kumbra uge qujai e ubtosiy mermqai. Nami ni e qa ino areqalo singilatqa utru atsim bati deqa ni na e tulan qalaqalaiboqñem. Bini ni degsim e qalaqalaibosaieqnum. <sup>5</sup> Nami ni kumbra bole dauryoqñem. Bini ni kumbra di uratosim ni ulonjonum. Deqa ni que. Kumbra ni nami yoqñem qaji deqa olo are qalsimqa are bulyosim kumbra di daurye. Ni dauryqasai di e inoq bosiy ino lam olo taqal atetmqai. <sup>6</sup> Ariya ino kumbra bole bei agi ubtosiy mermqai. Nikolas aqa wau tamo nanji kumbra uge uge yeqñub. Nanjo kumbra di ni tulan urateqnum. Keretosim urateqnum. E dego urateqnum.

<sup>7</sup> “Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo nãam qa koroeqñub qaji nanji minjreqnu. Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na lanj qure qa nãam gei osiy anaiyit a uysim dena nãmbile gaigai sqas. Nãam di Qotei aqa lanj qureq di unu.’ O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Efesus nanjo lanj angro aqaq qarinye.”

### *Jon a Smerna qure nanjoq anjam qarinyej*

<sup>8</sup> Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Smerna qureq di tamo ungasari ijo nãam qa koroeqñub qaji nanjo lanj angro qa anjam endegsi nengrenye, ‘E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. Nami e moyiem. Bini e olo nãmbile unum. E na anjam endi inoq qarinyonum. <sup>9</sup> Ni gulbe ti jaqatinj ti ejunum di e qalie. Ni inji tulan saiqoji unum di dego e qalie. Ariya ni lanj qure qa inji inji koba elenjejunum. E qalie, tamo qudei na ni misilinjoqñsim anjam uge uge mermeqñub. Nanji segi qa mareqñub, “Iga Juda tamo.” Di gisanj. Nanji Satan aqa angro. <sup>10</sup> Bunuqna ni jaqatinj koba oqñqam. Ni deqa ulaaim. Ni que. Satan na ninji qudei ojelenosim tonto talq di breingwas. Ninji ijo nãam geregere ojgab kiyo sai kiyo di Satan a qalieqajqa deqa ninji tonto talq di breingwas. Ninji bati 10 gulbe ti jaqatinj ti sqab. Bati deqa ninji e qa nunjo areqalo singilatosis soqniy. Soqñib



jeu tamo nanġi na niġi luġib morenqab. Amqa e niġi awai boledamu enġwai. Awai agiende. Niġi nambile gaigai sqab.

<sup>11</sup> “Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam gegerere quem. Anjam di Mondor na tamo unġasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqñub qaji nanġi minjreqnu. Tamo a Satan ombla qotsim siġilaqas di a moiyo bunu qaji turqasai. Moiyo dena a ugetqa keresai. Sai bole sai.’ O Jon, ni anjam degsi nenġrenjyosim Smerna nanġo lan anġro aqaq qarinye.”

### *Jon a Pergamum qure nanġoq anjam qarinyej*

<sup>12</sup> Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Pergamum qureq di tamo unġasari ijo ñam qa koroeqñub qaji nanġo lan anġro qa anjam endegsi nenġrenje, ‘E serie olekoba tulan qala uge qala aiyel ojejunum. E na anjam endi inoq qarinyonum. <sup>13</sup>E qalie, qure ni unum qaji di Satan na taqatejunu. Aqa awo jaram koba qure dia unu. Ariya e qalie, ni ijo ñam siġila na ojesosimqa e qa ino areqalo siġilateqnum. Ino areqalo di ni na ulitosaieqnum. Nami ijo anjam palonto tamo Antipas a nunġo ambleq di wauoqnej. Antipas a ijo anjam gegerere dauryoqnej deqa jeu tamo nanġi na a qalnab moiyej. Moinaqa ni di unsimqa ni deqa ulaosai. Osim e qoreibosai. Qure dia Satan a unu.

<sup>14</sup> “‘Ariya ino kumbra uge qudei e ubtosiy mermqai. Tamo qudei Pergamum qureq di unub qaji nanġi Balam aqa kumbra uge siġila na ojesonab ni na nanġi saidnjro-saieqnum. Balam aqa kumbra uge agiende. Nami a na Balak gam osoryonaqa gilsiqqa Israel nanġi gisa gisanjroqnsiqa kumbra ugeq breinjroqnej. Breinjroqnsiqa areqalo tigeltetnjreqnaqa nanġi gisan qotei atrainjro qaji iġi uyoqnsib sambala kumbra yoqnsib laqneb. <sup>15</sup>Tamo qudei dego Pergamum qureq di unub qaji nanġi Nikolas aqa wau tamo nanġo anjam dauryeqñub. <sup>16</sup>Deqa ni are bulye. Ni are bulyqasai di e urur inoq bosiy serie olekoba ijo medabuq di unu qaji dena tamo nanġi di qoto itnjrqai.

<sup>17</sup> “‘Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam gegerere quem. Anjam di Mondor na tamo unġasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqñub qaji nanġi minjreqnu. Tamo a Satan ombla qotsim siġilaqas di e na lan qure qa iġi uliejunu qaji di anaiyit uyqas. Meniġ qat dego yqai. Osiy meniġ quraq di ñam bunuj nenġrenjyqai. Ñam di tamo bei a qalieqasai. Tamo meniġ oqas qaji a segi ñam di qalieqas.’ O Jon, ni anjam degsi nenġrenjyosim Pergamum nanġo lan anġro aqaq qarinye.”

### *Jon a Taiataira qure nanġoq anjam qarinyej*

<sup>18</sup> Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Taiataira qureq di tamo unġasari ijo ñam qa koroeqñub qaji nanġo lan anġro qa anjam endegsi nenġrenje, ‘E Qotei aqa Niri. Ijo nãdamu nã pulon bul puloneqnu. Ijo siġa minjaleqnu. Bras gegerere ñomyeqñab minjaleqnu dego kere. E na anjam endi inoq qarinyonum. <sup>19</sup>Kumbra bole kalil ni yeqnum qaji di e qalieonum. E qalie, ni qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsim e qa ino areqalo siġilatoqnsim wau bole bole yeqnum. Osim gulbe kalil inoq di branteqnu qaji di gegerere qoboiyoqnsim siġila na tigelejnum. Kumbra ni nami yoqnem qaji di bolequja. Ariya kumbra ni bini yeqnum qaji di olo tulan boledamu. Di e qalie.

<sup>20</sup> “‘Ariya ino kumbra uge qujai agi ubtosiy mermqai. Uña Jesebel a ni ombla sosiq waueqnaqa ni na a wiyosaieqnum. A segi qa mareqnu, “E Qotei aqa medabu o qaji uña.” Di sai. A na ijo wau tamo nanġi gisa gisanjroqnsiqa gam osornjreqnaqa nanġi sambala kumbra yoqnsibqa gisan qotei atrainjro qaji iġi uyeqñub. <sup>21</sup>A are bulyqajqa e bati yem di a are bulyosim aqa sambala kumbra uratqajqa saidej. <sup>22</sup>Deqa ni que. E na uña di jaqatiġ koba yitqa a makobaiyqas. Tamo nanġi a ombla sambalaoqnsib laqñub qaji nanġi dego jaqatiġ ti gulbe koba ti enjrqai. Nanġi aqa kumbra uge uge uratosib are bulyqasai di e nanġi degnjrqai. <sup>23</sup>Aqa anġro nanġi dego ñumit morenqab. Amqa tamo unġasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqñub qaji nanġi qalieqab, e tamo kalil

nanngo are miligi ti areqalo ti geregere unoqnsim peleiyeqnum. Deqa ninigi quiy. E nunngo kumbra segi segi keretosiy awai engwai.

<sup>24</sup> “Ariya ninigi qudei Taiataira qureq di unub qaji nunngo kumbra bole agi ubtosiy merngwai. Ninigi Jesebel aqa anjam dauryosaieqnum. Tamo nanigi mareqnum, “Di Satan aqa uli anjam.” Anjam di ninigi qaliesai. Deqa e ninigi gulbe bei engwasai. <sup>25</sup> Kumbra bole kalil ninigi ojejunub qaji di singila na ojesoqnum e bqai.

<sup>26</sup> “Tamo a Satan ombla qotsim singilaosim ijo kumbra dauryosim gilsim gilsim diño bati itqas di e singila yitqa a na tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanigi taqatnjroqngas. <sup>27</sup> A na nanigi tulanj singila na taqatnjroqngas. Tamo nanigi web paraparaingreqnum dego kere. E na tamo di singila yitqa a wau di yqas. Ijo Abu na e singila ebej dego kere a singila yqai. <sup>28</sup> Nebeqa burbas bunuj oqeqnu qaji di dego a yqai. <sup>29</sup> Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnum qaji nanigi minjreqnu.’ O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Taiataira nanngo lanj angro aqaq qarinye.”

### 3

#### *Jon a Sardis qure nanngoq anjam qarinyej*

<sup>1</sup> Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Sardis qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqnum qaji nanngo lanj angro qa anjam endegsi nengrenye, ‘E Qotei aqa Mondor 7 ejunum. E bongar 7 dego ojejunum. E na anjam endi inoq qarinyonum. Kumbra ni yeqnum qaji di e qalieonum. Ino kumbra di bolesai. Nanigi ni qa mareqnum, “Ni ñambile unum.” Di sai. Ni moyem. <sup>2</sup> Deqa ni ñam sirosim olo tigel. Ino kumbra bole qudei moyosaiunu qaji di ni na olo singilat. E ino kumbra kalil unonum di ijo Qotei aqa ñamgalaq di keresai. <sup>3</sup> Anjam bole ni nami qusim dauryem qaji deqa olo are qale. Are qalsim anjam di geregere dauryosim are bulye. Ni ñam sirosim tigelqasai di e bajinj tamo bul inoq boqujatqai. Bati gembu e inoq bqai di ni qalieqa keresai.

<sup>4</sup> “Ariya tamo ungasari qudei Sardis qureq di unub qaji nanngo kumbra bolequja. Nanngo gara jigatosai deqa nanigi gara qat jigsib e ombla walweloqngab.

<sup>5</sup> “Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na gara qat jigatqai. Aqa ñam ñambile qa buk miligiq di unu qaji di e na olo nuntqasai. Aqa ñam di e na ijo Abu ti aqa lanj angro nanigi ti nanngo ulatamuq di ubtqai. <sup>6</sup> Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnum qaji nanigi minjreqnu.’ O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Sardis nanngo lanj angro aqaq qarinye.”

#### *Jon a Filadelfia qure nanngoq anjam qarinyej*

<sup>7</sup> Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Filadelfia qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqnum qaji nanngo lanj angro qa anjam endegsi nengrenye, ‘E Qotei aqa tamo bole une saiqoji unum. E kumbra bole qa utru. Devit a nami mandor koba soqnej dego kere e kamba Mandor Koba unum. Deqa e siranj waqtqai di tamo bei na getentqa keresai. E getentqai di tamo bei na olo waqtqa keresai. E na anjam endi inoq qarinyonum. <sup>8</sup> Kumbra bole kalil ni yeqnum qaji di e qalieonum. Deqa ni unime. Ino ulatamuq di e siranj bei waqtetmonum. Di tamo bei na getentqa keresai. E qalie, singila kiñala inoq di unu. Ni ijo anjam geregere ojoqnsim dauryeqnum. Ni ijo ñam uratosaiqnum. <sup>9</sup> Deqa ni que. E na maritqa Satan aqa wau tamo nanigi bosib ino singaq di singa pulutosib endegsib qalieqab, e ni qalaqalaimeqnum. Nanigi segi qa mareqnum, “Iga Juda tamo.” Di gisanj. Nanigi Juda tamo sai. <sup>10</sup> Ni ijo anjam dauryoqnsim gulbe qoboieyunum deqa e ni taqatmesoqnitqa Satan na tamo ungasari kalil nanigi uneq breinjraq batiamaqa a ni uneq breimqasai. <sup>11</sup> E inoq boqujatqai. Deqa anjam ni ojejunum qaji di singila na ojesoqne. Amqa tamo bei na ino awai bole yaimqasai.

<sup>12</sup> “Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na a osiy ijo Qotei aqa tal ai bul namoq di tigeltit sqas. Deqa a olo bunu Qotei aqa talq dena oqedqasai. Aqa jejamuq di e na ijo Qotei aqa ñam ti ijo Qotei aqa qure koba agi Jerusalem bunuj aqa ñam ti ijo segi ñam bunuj ti nengrenyqai. Jerusalem bunuj agi lan goge di unu. Qure di ijo Qotei aqaq dena mandamq aiqas. <sup>13</sup> Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nanqi minjreqnu.’ O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Filadelfia nanjo lan angro aqaq qarinje.”

### *Jon a Laodisia qure nanjoq anjam qarinje*

<sup>14</sup> Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Laodisia qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqnub qaji nanjo lan angro qa anjam endegsi nengrenye, ‘Ijo ñam Anjam Bole. E Qotei aqa anjam kalil geregere palonteqnum. Ingi ingi kalil Qotei na gereiyej qaji di aqa utru agi e segi. E na anjam endi inoq qarinjonum. <sup>15</sup> Kumbra kalil ni yeqnum qaji di e qalieonum. E qalie, ni ulili sai. Ni kankan sai. Ni ulili sqam di kere. Ni kankan sqam di kere. <sup>16</sup> Ni tulan kankan sai. Ni tulan ulili sai. Ni kankan kiñala segi. Deqa e ni ingi qusa bul ijo miligiq na oqsim ijo medabuq na beqmqai. <sup>17</sup> Ni ino segi ñam soqtoqnsim mareqnum, “E silali koba ti unum. E ñoro koba ejunum. E ingi bei qa truquosaieqnum.” Di ni gisañonum. Ni ingi ingi tulan saiqoji. Ni sougetejunum. Ni ñam qandimo unum. Ni yosi laqnum. Di ni segi poimosai. <sup>18</sup> Deqa e ni endegsi mermqai. Ni ijoq dena gol ñamyuwo na yusiq milalej qaji di awaiyosim dena ni ñoro bole ti sqam. Ni gara qat dego awaiyosim jugwam dena ino jejamu kabutum tamo bei na ino yosi unqasai. Amqa ni jemaimqasai. Ni goreñ dego awaiyosim dena ino ñamdamu piyim ñam poimqas. <sup>19</sup> Tamo nanqi e qalaqalainjreqnum qaji di e na olo ñirinjnroqnsim dalnjreqnum. Deqa ni ino kumbra tingitqa singilaosim are bulye.

<sup>20</sup> “Ni e nube. E siranmeq di tigelesosim kindokindoneqnum. Tamo bei a ijo kakro qusimqa siran waqtetbqas di e miligiq gilsiy aqo ombla ingi uyqom. <sup>21</sup> Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na minjitqa aqo ombla ijo awo jaram kobaq di awoqom. Nami e segi qoto singilaosimqa aqo ijo Abu wo aqa awo jaram kobaq di awoem dego kere. <sup>22</sup> Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nanqi minjreqnu.’ O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Laodisia nanjo lan angro aqaq qarinje.” Yesus na e degsi merbej.

## 4

### *Lan qureq di nanqi Qotei binjyoqnsib loueqnub*

<sup>1</sup> Onaqa e olo ñam atsimqa lan goge dia siran bei waqesonaq unem. Unsim koqye-qnamqa tamo nami leleñonaq aqa kakro gul anjamobulonaq quem qaji a na endegsi merbej, “Ni goge endeq au. Bamqa kumbra kalil bunuqna brantelenqas qaji di e ni osormqai.” <sup>2</sup> Onaqa bati qujai deqa Qotei aqa Mondor na e singilatbonaqa e tarosim lan goge dia awo jaram kobaquja sonaq unem. Tamo bei a awo jaramq di awesoqnej. <sup>3</sup> Aqa jejamu tulan minjalej. Meniñ jasper tulan minjaleqnu dego kere. Aqa jejamu meniñ konilian bul tulan lent. Tuembiñ na awo jaram di kalilyesoqnej. Tuembiñ aqa nengren di tulan minjalej. Meniñ emeral tulan minjaleqnu dego kere. Tuembiñ di ñam banqa gesgi bul. <sup>4</sup> Ariya e olo ñam atsimqa awo jaram kokba 24 unjrem. Awo jaram kokba 24 dena awo jaram kobaquja ambletesoqneb. Tamo gate 24 nanqi awo jaramq di awoelenesoqneb. Nanqi gara qat olekokba jigelenosib mandor kokba nanjo gate tatal wala ti gol na gereiyo qaji di atelenosib soqneb. <sup>5</sup> Awo jaram kobaqujaq dena minjal branteqnaq unem. Qatron ti kola anjam ti dego branteqnaq quem. Awo jaram namoq di ñam pulon 7 pumbloneleneb. Nam pulon dena Qotei aqa Mondor 7 nanqi sigitnjrejunub.

<sup>6</sup> Awo jaram namoq di inği kobaquja bei sonaq unem. İnği di yuwal banğa bul. A qunun bul dego. A tulañ jeqilo.

Ariya e olo ñam atsimqa wagme ñambile so qaji qolqe unjrem. Nanği na awo jaram kobaquja agutosib tigelesoqneb. Nanço bile ti qore ti dia ñamdamu gargekoba soqneb.

<sup>7</sup> Wagme ñambile so qaji namba 1 a laion bul. Wagme ñambile so qaji namba 2 a makau bul. Wagme ñambile so qaji namba 3 aqa ulatamu tamo ulatamu bul. Wagme ñambile so qaji namba 4 a baira kobaquja tiosiq laqnu dego bul. <sup>8</sup> Wagme qolqe ñambile so qaji nanği di segi segi bari 6 ti. Bileqsi qoreqsi bariqsi ñamdamu gargekoba soqneb. Qanam ti qolo ti nanği gaigai louoqnsib endegsib mareqñub, “Qotei a siñgila koba ti unu. Siñgila kalil aqaq di unu. A nami soqnej. A bini unu. A bunuqna bças.” Nanği degsib louoqnsib maroqnsib olo wainoqnsib mareqñub, “Qotei a getento koba. Qotei a getento koba. Qotei a getento koba.” Wagme qolqe nanği gaigai degsib louoqnsib mareqñub. Nanği aqaratosai eqñub.

<sup>9</sup> Tamo awo jaram kobaqujaq di awejunu qaji a ñambile gaigai unu. Deqa wagme qolqe ñambile so qaji nanği a qa tulañ areboleboleinjqreñaqa aqa ñam soqtoqnsib biñjyeqñub.

<sup>10</sup> Yeqnaqa tamo gate 24 nanği siñga pulutoqnsibqa tamo awo jaramq di awejunu qaji a qa loueqñub. Tamo di agi ñambile gaigai unu qaji. Tamo gate nanği nanço gate tatal wala ti gol na gereiyo qaji di awo jaram kobaquja namoq di breiyoqnsibqa endegsib loueqñub,

<sup>11</sup> “O gago Tamo Koba Qotei, ni segi qujai lañ goge di unum.

Deqa tamo kalil nanği ni qa tulañ areboleboleinjqreñaqa ino ñam soqtoqnsibqa ino siñgila biñjyeqñub.

Nanği ni kumbra degmeqñub. Di kiyaaqa? Ni na qujai marnam inği inği kalil branteb unub.

Ni ino segi areqalo na inği inği kalil gereiyem.

Gam dena qujai inği inği kalil branteb unub.”

## 5

### *Jon a buk bei unej*

<sup>1</sup> Onaqa e olo ñam atsimqa tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa bañ woq di buk bei ojesonaq unem. Buk di aqa banğa olekokba. Banğa di lulumesonaq unem. Buk aqa miligiqsi qoreqsi nengrenj ti soqnej. Buk di tamo bei na plaltosim aqa miligi unaim deqa nanği na aqa banğa lulumyosib kandel aqa namur na qandrato 7 yeb. <sup>2</sup> Onaqa e olo ñam atsimqa lañ anğro siñgila koba bei brantonaq unem. Lañ anğro di a tulañ lelenosiq marej, “Tamo yai a tamo bole unu deqa a na kandel aqa namur waqtosim buk di plaltqa kere?”

<sup>3</sup> Onaqa tamo bei na buk di plaltosim aqa miligi unqajqa tamo dego bei sosai. Lañ qureq di, mandamq di, mandam sorgomq di tamo dego bei sosai. <sup>4</sup> E degsi unsim deqa e tulañ akamugetem. <sup>5</sup> Onaqa tamo gate bei na merbej, “O Jon, ni akamaim. Ni que. Laion a Juda aqa leñ na ñambabej deqa a qoto siñgilaosiq aqa jeu tamo nanği tulañ bunjnrej. A Mandor Koba Devit aqa leñ na ñambabej deqa a na kandel aqa namur waqtosim buk di plaltqa kere.”

### *Jon a Kaja Du unej*

<sup>6</sup> Onaqa e olo ñam atsim Kaja Du tigelesonaq unem. A qalnab moiyej olo ñambile so bulonaq unem. A awo jaram ti wagme ñambile so qaji qolqe nanği ti tamo gate nanço awo jaram kokba ti ambleq di tigelesonaq unem. A qala 7 ti ñamdamu 7 ti soqnej. Ñamdamu 7 dena Qotei aqa Mondor 7 nanği sigitnjrej unub. Mondor di Qotei na qarinqjrnaqa sawa sawa kalilq gileleneb qaji. <sup>7</sup> Onaqa Kaja Du a bosiqqa tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa bañ woq dena buk di yaiyej. <sup>8</sup> Buk di yaiyonaqa wagme ñambile so qaji qolqe nanği ti tamo gate 24 nanği ti bosib Kaja Du aqa areq di siñga puluteb. Nanği kalil segi segi gombin ti tabir gol na gereiyo qaji ti ojelenesoqneb. Tabirq dena qurem oqoqnsiqa

Qotei aqa ulatamuq di branteqnu. Qurem di quleq boledamu. Qurem di aqa utru agiende. Qotei aqa segi tamo ungasari nanjo pailyo qurem bul oqoqnsiqa aqa ulatamuq di branteqnu. <sup>9</sup> Wagme qolqe nanji ti tamo gate nanji ti bosib Kaja Du aqa areq di singa pulutosibqa lou bunuj na endegsib louoqneb,

“O Kaja Du, ni buk di osimqa kandel aqa namur buk qandratejunu qaji di waqtqa kere. Ni lumnab moism ino leñ aiyej deqa ni na ino segi tamo ungasari nanji awainjrsimqa Qotei aqa banq di atelejem unub.

Od, ni na tamo ungasari leñ segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi, sawa segi segi nanji awainjrsimqa Qotei aqa banq di atelejem.

<sup>10</sup> Ni na nanji giltjnrem deqa nanji Qotei aqa atra tamo ti mandor kokba ti sosib mandamq di tamo ungasari nanji taqatnjroqncab.”

### *Ingi ingi kalil nanji Kaja Du aqa ñam soqtoqneb*

<sup>11</sup> Ariya e olo ñam atsimqa lan angro tulan gargekoba tigelesonab unjrem. Nanji di iga na sisiyqa keresai. Nanji handet milion dego. Nanji tigelosibqa awo jaram ti wagme ñambile so qaji nanji ti tamo gate 24 nanji ti agutnjresosibqa tulan murqumyeqneb e nanjo kakro quem. <sup>12</sup> Nanji endegsib leleñoqnsib maroqneb,

“Kaja Du agi nami qalnab moiyej qaji a singila ti ñoro ti powo ti ñam ti rian ti arebolebole ti oqa kere.

Deqa tamo ungasari kalil nanji aqa ñam soqtoqnsibqa a qa tulan areboleboleinjroqncimqa a binjiyoqnsib sqab.”

<sup>13</sup> Onaqa ingi ingi kalil Qotei na gereinjrej qaji nanji anjam mareqneb e nanjo kakro quem. Ingi ingi kalil lan qureq di, mandamq di, mandam sorgomq di, yuwal miligiq di unub qaji nanji anjam mareqneb e nanjo kakro quem. Od, ingi ingi kalil sawa sawa kalilq di unub qaji nanjo kakro quem. Nanji endegsib maroqneb,

“Tamo awo jaramq di awejunu qaji nanji Kaja Du wo bati gaigai arebolebole ti ñam ti rian ti singila ti oqnsib sqab.

Deqa iga bati gaigai nanji aiyel binjinjroqncimqom.”

<sup>14</sup> Onaqa wagme qolqe ñambile so qaji nanji maroqneb, “Anjam di bole.” Degsib mareqnebqa tamo gate nanji singa pulutoqnsib louoqneb.

## 6

### *Kaja Du a kandel aqa namur 7 waqteleñej*

<sup>1</sup> Onaqa Kaja Du a buk di ojesonaq e unem. Buk di kandel aqa namur na qandrato 7 yeb. Kaja Du a kandel aqa namur namba 1 waqtonaqa wagme ñambile so qaji matu a namoosiq marej, “Ni au.” Aqa kakro di kola anjam ato bulonaq e quem. <sup>2</sup> Degsi marnaqa e ñam atsimqa hos qat bei brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji a an ti. Nanji na gate tatal wala ti yonabqa aqa gateq di atsiqa qoto singilaqa marsiqa gilsiq qoto singilaoqnej.

<sup>3</sup> Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 2 waqtonaqa wagme ñambile so qaji namba 2 na marnaq e quem, “Ni au.” <sup>4</sup> Degsi marnaqa hos bei brantej. Hos di lent. Nanji na tamo hos quraq di awesoqnej qaji a singila yeb. Yonabqa a na tamo ungasari mandamq di soqneb qaji nanjo areqalo niñaqyetnjrnaqa nanji lawo kumbra uratosib tamo nanji ñumoqnsib moiyoqncab. Nanji na a serie kobaquja yonabqa gilsiq wau di yoqnej.

<sup>5</sup> Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 3 waqtonaqa wagme ñambile so qaji namba 3 na marnaq e quem, “Ni au.” Degsi marnaqa e ñam atsimqa hos tulu brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa banq di skel ojesonaq e unem. <sup>6</sup> Unsimqa wagme qolqe ñambile so qaji nanjo ambleq di tamo bei na anjam marnaq e aqa kakro quem. A na tamo hos quraq di awesoqnej qaji di minjej, “Ni na tamo ungasari nanji mam

koba enjre. Yimqa nanği silali kobaquja na bem sum tabir qujai segi awaiyoqnqab. Silali kobaquja na bali dego tabir qalub segi awaiyoqnqab. Deqa ni na oliv namtan ti wain sil ti ugeugeiyaim.”

<sup>7</sup> Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 4 waqtonaqa e wagme nambile so qaji namba 4 aqa kakro quem. A marej, “Ni au.” <sup>8</sup> Degsi marnaqa e nam atsimqa hos merient brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa ñam Moiyo. Moiyo Qure na a dauryosiq laqnej. Onaqa nanği aiyel singila osib tamo unğasari mandam taqal qujaiq di so qaji nanği serie na ti mam na ti ma uge na ti wagme juwan na ti ñumnab morenejeb. Mandam taqal qalubq di so qaji nanği uratnjrnab soqneb. Nanği ñumosai.

<sup>9</sup> Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 5 waqtonaqa Qotei aqa tamo unğasari nami ñumnab morenejeb qaji nanğo qunun atra bijal sorgomq di sonab e unjrem. Tamo unğasari nanği di Qotei aqa anjam singila na ojesosib mare mare laqneb deqa jeu tamo nanği na nanği ñumnab morenejeb. <sup>10</sup> Nanğo qunun tulan lelenoqnsib Qotei endegsib minjoqneb, “O Tamo Koba, ni inği inği kalil nanğo Mandor Koba. Ni gaigai kumbra bole yeqnum. Ni getento koba. Ni kumbra bole segi yeqnum. Deqa ni iga merge. Iga bati gembub tarijonamqa jeu tamo mandamq di unub qaji nanği na iga lugnab gago len aiyej deqa ni kamba peginjrsim awai uge enjrqam?” <sup>11</sup> Onaqa Qotei a gara jugo qat olekokba elenosiqa nanği segi segi jigetnjrsiqa minjrej, “Ninği mati kiñala aqaratosib tariñoqnsib soqniy. Jeu tamo nanği na ninği lunğnab nunğo len aiyej dego kere nunğo wau qujai nanği ti nunğo was nanği ti degsib ñumqab. Tamo gembub jeu tamo nanği na ñumqab di e segi maritqa nanği kalil ñumekritib kereamqa bati deqa e kamba nanği peginjrsiy awai uge enjrqai.”

<sup>12</sup> Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 6 waqtonaqa e nam atsimqa mimin tulan kobaquja donaq unem. Unem di sen ambruosiq gara tulu bulej. Bai lentosiq len bulej. <sup>13</sup> Onaqa bongar nanği lan goge na ululoşosib mandamq aiyeleneb. Jagwa koba boqnsiq qura qunjimyeqnaqa gei qoqi ululoşosib mandamq aiyeleneqnub dego kere. <sup>14</sup> Lan dego loumej. Qobun rer qalsib lubteqnub dego kere. Mana ti nui ti kalil nanğo so sawa uratosib jaraiyeb. <sup>15</sup> Jaraiyonabqa mandor kokba ti tamo ñam ti qaja tamo nanğo gate ti ñoro tamo ti tamo singila ti kanğal tamo ti tamo nanğo segi wau ojo qaji nanği ti kalil gulbe di unsibqa ulaugetosib meniñ kokba miligiq di ulieleneb. Osib mana miligiq di dego ulieb. <sup>16</sup> Uliesosib tulan lelenkobaoqnsib mana ti meniñ kokba ti kalil endegsib minjroqneb, “Ninği bosib iga kabutgibqa tamo awo jaramq di awejunu qaji a na iga nugwasai. Kaja Du aqa minjin dego gagoq bqasai. <sup>17</sup> Nanği aiyel tamo unğasari nanği qa minjin oqetnjrqa bati brantqo deqa tamo yai na nanğo singila gotranjyqa kere? Tamo dego bei sosai.”

## 7

### *Israel tamo 144,000 nanği Qotei aqa toqor eb*

<sup>1</sup> Onaqa lan angro qolqe nanği lan utru qolqeq di tigelesonab e unjrem. Jagwa qolqe nanği na mandam ti yuwal ti nam banğa ti puynjraib deqa lan angro qolqe nanği dena jagwa qolqe di getentnjresoqneb. <sup>2</sup> Lan angro nanği di Qotei na mandam ti yuwal ti niñaqnjrqaqqa singila enjrej. Onaqa lan angro bei sen oqo sawaq dena brantonaq e unem. A na Qotei nambile gaigai unu qaji aqa toqor ojesosiqa tulan lelenosiqa lan angro qolqe nanği di minjrej, <sup>3</sup> “Ninği mandam ti yuwal ti nam banğa ti nami niñaqnjraib. Iga mati gago Qotei aqa wau tamo nanğo lanjaq di toqor atnam soqnimqa di ninği na inği inği kalil di niñaqnjriy.” <sup>4</sup> Onaqa tamo gembub toqor eleneb di marnab e quem. Tamo 144,000 nanğo lanjaq di toqor ateleneb. Tamo nanği di Israel nanğo moma utru 12 nanğo len. <sup>5</sup> Juda aqa len na tamo 12,000 nanği toqor eleneb. Ruben aqa len na tamo 12,000 nanği toqor eleneb. Gat aqa len na tamo 12,000 nanği toqor eleneb. <sup>6</sup> Aser aqa len na tamo 12,000 nanği toqor eleneb. Naptali aqa len na tamo 12,000 nanği toqor eleneb. Manase aqa len

na tamo 12,000 nanġi toqor elenġeb. <sup>7</sup> Simeon aqa len na tamo 12,000 nanġi toqor elenġeb. Livai aqa len na tamo 12,000 nanġi toqor elenġeb. Isakar aqa len na tamo 12,000 nanġi toqor elenġeb. <sup>8</sup> Sebulun aqa len na tamo 12,000 nanġi toqor elenġeb. Josep aqa len na tamo 12,000 nanġi toqor elenġeb. Benjamin aqa len na tamo 12,000 nanġi toqor elenġeb.

### *Tamo unġasari tulaġ gargekoba nanġi koroesosibqa Qotei binjiyoqneġ*

<sup>9</sup> Onaqa bunuqna e olo nġam atsimqa tamo unġasari tulaġ gargekoba koroesonab unjrem. Tamo unġasari nanġi di tamo bei na sisiyqa keresai. Nanġi len segi segi, sawa segi segi, jejamu segi segi, anjam maro segi segi. Nanġi awo jaram ti Kaja Du ti nanġo areq di tigelosibqa gara jugo qat olekokba jigelenosib nanġo ban na tuwom banġa ojelenesoqneġ. <sup>10</sup> Osib nanġi singila na endegsib maroqneġ, “Iga padalqa laqnamqa gago Qotei awo jaram kobaq di awejunu qaji nanġi Kaja Du wo na iga elenosib boletġeb.”

<sup>11</sup> Onaqa lan anġro kalil nanġi na awo jaram ti tamo gate nanġi ti wagme qolqe nġabile so qaji nanġi ti agutnjrsib tigelesoqneġ. Tigelesosibqa awo jaram namoq di singa pulutoqnsib Qotei qa endegsib louoqneġ, <sup>12</sup> “Bole. Gago Qotei a bati gaigai arebolebole ti rian ti powo ti nġam ti singila ti sqas. Deqa iga a binjiyoqnsim sqom. Bole.”

### *Qotei na aqa tamo unġasari nanġo gulbe kalil kobotetnjrqas*

<sup>13</sup> Onaqa tamo gate bei na nenembeġ, “Tamo unġasari gara qat olekokba jigejunub qaji di yai nanġi? Nanġi tal qabe?” <sup>14</sup> Onaqa e na kamba minjem, “O ijo tamo koba, ni segi qalie.” Onaqa merbeġ, “Tamo unġasari nanġi di jeu tamo nanġi na tulaġ ugeugeinjrsib gulbe ti jaqatin ti enjreb. Nanġi Kaja Du aqa len aiyeġ qaji dena nanġo gara yanselenonab qateġ. <sup>15</sup> Deqa nanġi Qotei aqa awo jaram namoq di tigeleqnsibqa bati gaigai qanam ti qolo ti Qotei aqa atra tal miligiq di sosibqa a waueteqnub. Qotei awo jaram kobaq di awejunu qaji a segi nanġi koba na sosimqa taqatnjroqngas. <sup>16</sup> Deqa nanġi olo bunu mamnjrqasai. Nanġi bunu ya qarnjrqasai. Sen na olo nanġi kanġannjrqasai. Inġi bei na dego nanġi kanġannjrqasai. <sup>17</sup> Kaja Du awo jaram jojomq di unu qaji a nanġo Mandor Koba gaigai sqas. A nanġi joqoqnsim nġabile gaigai sqajqa ya jumbumq giloqngas. Qotei na nanġo nġam ya kalil nuntetnjrimqa nanġi olo bunu akamqasai.”

## 8

### *Kaja Du a kandel aqa namur namba 7 waqteġ*

<sup>1</sup> Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 7 waqtonaqa lan qureq di nanġi kirikiriosib sonab sawa dabkonosiq sokiñalayeġ. <sup>2</sup> Sokiñalayonaq e na lan anġro 7 Qotei aqa ulatamuq di tigelesoqneġ qaji nanġi unjrem. Unjrem di nanġi gul 7 ojsib tigelesoqneġ.

<sup>3</sup> Onaqa lan anġro bei bosiq a tra bijal jojomq di tigelesoqneġ. A tabir gol na gereiyo qaji di ojesoqneġ. Di kiyaaqa? A nġam sum osim tabir miligiq di bilentosim koitimqa qurem quleq ti oqwjajqa deqa. Onaqa nanġi nġam sum koba a yonabqa osiq a Qotei aqa segi tamo unġasari kalil nanġo pailyo ti nġam sum de ti turtosiq a tra bijal gol na gereiyo qaji dia Qotei atraiyeġ. Atra bijal di awo jaram namoq di unu. <sup>4</sup> Atraiyonaqa Qotei aqa segi tamo unġasari nanġo pailyo ti qurem quleqt de ti lan anġro aqa banq dena oqsia Qotei aqa ulatamuq di branteġ. <sup>5</sup> Onaqa lan anġro a tabir di osiq a tra bijalq dena nġamyuwo osiq a tabirq di jugonaq maqonaqa waiyonaq mandamq aiyeġ. Ainaqa kola anjam ti qatron ti minjal ti mimiñ koba ti branteġ.

### *Lan anġro qolqe nanġi gul anjameġ*

<sup>6</sup> Onaqa lan anġro 7 gul 7 ojesoqneġ qaji nanġi gul anjamqajqa tigelosib rarieġ.

<sup>7</sup> Lan anġro namba 1 a namo aqa gul anjameġ. Gul anjamonaqa ais awa bul nġamyuwo ti len ti turtosib mandamq aiyeġ. Ainabqa nġamtañ ti nġin ti mandam taqal qujaiq di so qaji di kalil yuekriteġ. Mandam taqal aiyeġ uratonab soqneġ.

<sup>8</sup> Onaqa laŋ aŋgro namba 2 na aqa gul anjamonaqa iŋgi bei mana kobaquja bul yusiq puloŋeqnaqa osib waiyonab yuwalq aiyey. Ainaqa yuwal taqal qujai leŋ bulyej. Yuwal taqal aiyel leŋ bulyosai. <sup>9</sup> Degonaqa wagme kalil yuwal taqal qujaiq di ŋabile so qaji naŋgi moreŋeb. Qobuŋ kalil dego yuwal taqal qujaiq di so qaji naŋgi padalekriteb.

<sup>10</sup> Onaqa laŋ aŋgro namba 3 na aqa gul anjamonaqa bongar kobaquja tor bul yusiq puloŋosiq laŋ qure uratosiq ya ti ya jumbum ti mandam taqal qujaiq di so qaji deq aiyey. Mandam taqal aiyelq di sai. <sup>11</sup> Bongar di aqa ñam Isa Koba. Bongar di ya ti ya jumbum ti mandam taqal qujaiq di so qaji deq ainaqa ya di isakobaeb. Deqa tamo gargekoba naŋgi ya di uysib isakobainjrnaqa moreŋeb.

<sup>12</sup> Onaqa laŋ aŋgro namba 4 na aqa gul anjamonaqa seŋ taqal qujai ugeeŋ. Bai taqal qujai dego ugeeŋ. Bongar kalil laŋ taqal qujaiq di so qaji naŋgi dego ugeeleneb. Laŋ taqal aiyelq di sai. Deqa qanam seŋ taqal qujai ambrueŋ. Qolo bai taqal qujai ambrueŋ. Bongar kalil laŋ taqal qujaiq di so qaji naŋgi dego ambrueleneb.

<sup>13</sup> Onaqa e olo ŋam atsimqa baira kobaquja laŋ sorgomq di tiosiq laqnaq unem. A tulaŋ leleŋosiq endegsi marnaq e quem, “O aiyoy! Laŋ aŋgro qalub naŋgi gul anjamosaiunub. Naŋgi gul anjamabqa tamo uŋgasari mandamq di unub qaji naŋgi gulbe tulaŋ kokba osib padalougetqab.”

## 9

### *Laŋ aŋgro namba 5 na aqa gul anjameŋ*

<sup>1</sup> Onaqa laŋ aŋgro namba 5 na aqa gul anjamonaqa bongar bei laŋ uratosiq mandamq aiyeqnaq e unem. Unem di naŋgi na bongar di siŋgila yonabqa a gilsiq sub guma koba waqtej. <sup>2</sup> Waqtonaqa qurem koba subq dena oqej. Liki yusiq qurem koba oqeqnu dego kere. Subq dena qurem oqsqa seŋ ti laŋ ti ambruteŋ. <sup>3</sup> Onaqa qurem q dena sis tulaŋ gargekoba naŋgi brantosib mandamq aiyeleneb. Mandamq ainabqa Qotei na naŋgi siŋgila koba enjrej. Siŋgila di belqalaqala naŋgo siŋgila ti kere. <sup>4</sup> Siŋgila enjrsiqa minjrej, “Niŋgi na ñiŋ ti ŋam baŋga gesgi ti ŋamtaŋ ti ugeugeinjrreib. Naŋgi uratnjrib soqneb. Tamo uŋgasari naŋgo lanjaq di Qotei aqa toqor osai qaji naŋgi segi ugeugeinjriy. <sup>5</sup> Ugeugeinjrrib jaqatiŋ koba enjroqniqbq bai 5 naŋgi jaqatiŋ oqnsib sqab. Ariya niŋgi na naŋgi moiyoŋnjraib. Jaqatiŋ segi enjroqniy.” Onaqa sis naŋgi dena tamo uŋgasari Qotei aqa toqor osai qaji naŋgi jaqatiŋ tulaŋ uge enjroqneb. Belqalaqala na tamo uŋgasari naŋgi uŋinjqreb dego kere. <sup>6</sup> Bati deqa tamo uŋgasari naŋgi moreŋqa gam ŋamab ŋamab ugeinjrqaŋ. Naŋgi moreŋqa are soqnim naŋgi moreŋqa keresai.

<sup>7</sup> E sis naŋgi unjrem di hos qoto qa gilqajqa walatnjreqnub dego kere. Sis naŋgo gateq di gate tatal gol na gereiyo qaji atelenesoqneb. Naŋgo ulatamu tamo ulatamu bul. <sup>8</sup> Naŋgo gate baŋga olekoba. Uŋa naŋgo gate baŋga bul. Naŋgo qalagei laion naŋgo qalagei bul. <sup>9</sup> Naŋgo are targaq di gara juqo dumu bul siŋgila koba atesoqneb. Naŋgo bari aqa anjam ato hos gargekoba roŋgom ti qoto qa gurgur ti gileqnaq siŋga anjam ateqnub dego kere. <sup>10</sup> Sis naŋgo weru belqalaqala naŋgo weru bul, qaja ti. Naŋgo siŋgila weruqsi unu. Weru dena tamo uŋgasari naŋgi jaqatiŋ enjrqa kere. Yim naŋgi bai 5 jaqatiŋ oqnsib sqab. <sup>11</sup> Sis naŋgo mandor agi sub guma koba taqato qaji laŋ aŋgro. Aqa ñam Hibru anjam na Abadon. Gago anjam na Tamo Padaltnjro Qaji.

<sup>12</sup> Gulbe kobaquja namba 1 agi koboqo. Niŋgi quiy. Gulbe kokba aiyel brantosai unub. Sokiŋalayosib brantqab.

### *Laŋ aŋgro namba 6 na aqa gul anjameŋ*

<sup>13</sup> Onaqa laŋ aŋgro namba 6 na aqa gul anjamonaqa atra bijal gol na gereiyo qaji aqa qala qolqe naŋgo ambleq dena tamo bei aqa kakro brantonaq e quem. Atra bijal di Qotei aqa ulatamuq di unu. <sup>14</sup> Onaqa tamo dena laŋ aŋgro namba 6 gul ojesoqnej qaji di minjrej, “Laŋ aŋgro qolqe Yufretis ya koba qalaaq di tontnjreb unub qaji naŋgi di



palontnjre.” <sup>15</sup> Onaqa lan angro namba 6 a anjam di qusiqa gilsiq lan angro qolqe nanqi di palontnjrej. Nanqi na tamo ungasari kalil mandam taqal qujaiq di so qaji nanqi ñumib moreñqajqa deqa osiq nanqi palontnjrej. Tamo ungasari mandam taqal aiyelq di so qaji nanqi ñumqasai. Nanqi bole sqab. Bati Qotei a nami giltej qaji di brantimqa lan angro qolqe nanqi dena tamo ungasari nanqi ñumqab. Nanqi deqa tariñosib sonab bati di tintin brantonaqa lan angro namba 6 a gilsiq nanqi palontnjrej. <sup>16</sup> Onaqa qaja tamo tulan gargekoba hos quraq di awesoqneq qaji nanqi branteb. Nanqi 200 milion e degsi quem. <sup>17</sup> E ñeio bulosimqa tamo hos quraq di awesoqneq qaji nanqi unjrem di nanqo are targaq di gara jugo dumu bul singila koba jigelenesoqneq. Gara jugo qudei di nanqo wala lent. Qudei qenjent. Qudei merient. Hos nanqo gate laion nanqo gate bul. Nanqo medabuq na ñamyuwo ti qurem ti meniñ yuo ti branteleneb. <sup>18</sup> Gulbe qalub dena tamo ungasari kalil mandam taqal qujaiq di so qaji nanqi ñumeleneb. Mandam taqal aiyel urateb. Ñamyuwo ti qurem ti meniñ yuo ti hos nanqo medabuq na branteleneb qaji dena tamo ungasari nanqi ñumeleneb. <sup>19</sup> Hos nanqo singila nanqo medabuqsi weruqsi unu. Nanqo weru amal bul, gate ti. Nanqo weru dena tamo ungasari nanqi ugeugeinjreqnub.

<sup>20</sup> Ariya tamo ungasari gulbe qalub dena ñumosai qaji nanqi are bulyosai. Nanqi mondor uge uge ti gisan qotei nanqo sulum ti binjroqneq. Nanqo kumbra uge di nanqi uratosaiqneq. Nanqo segi ban na sulum di gereiyqneq. Gol na silva na bras na meniñ na ñamtañ na ti gereiyqneq. Sulum di qunuñ saiqoji. Deqa nanqi ñam atqa keresai. Nanqi anjam quqwa keresai. Nanqi walwelqa keresai. <sup>21</sup> Tamo ungasari nanqi di leñ ojoqneq. Nanqi gumaninqneq. Nanqi quñam qaloqneq. Nanqi sambalaoqneq. Nanqi bajinqneq. Nanqo kumbra uge uge kalil di nanqi uratosaiqneq. Osib are bulyosaiqneq.

## 10

### *Jon a buk kiñala uyej*

<sup>1</sup> Onaqa lan angro bei a lan goge na ayeqnaq e unem. A lan angro singila koba. A lanbi na kabuosiqa aqa gateq di tuembin atesoqnej. Aqa ulatamu señ bul suwañoqnej. Aqa singa tal ai yusiq ñangao bul. <sup>2</sup> Aqa banq di buk kiñala bei waqesonaq ojesoqnej. Aqa singa wo yuwalq di atej. Singa qonan mandamq di atej. <sup>3</sup> A tulan lelenej. Laion anjameqnu dego kere. Lelenonaqa kola 7 nanqi anjam ateb. <sup>4</sup> Kola 7 nanqi anjam atnabqa e nanqo anjam qusim nengrenyqa laqnamqa lan goge dia tamo bei anjam marnaqa e aqa kakro quem. A na merbej, “Kola 7 nanqo anjam di qusim tent. Nengrenyaim.”

<sup>5</sup> Onaqa lan angro yuwalqsi mandamqsi singa atsiq tigelesonaq e unem qaji a na aqa ban wo soqtonaqa lanq oqej. <sup>6</sup> Osiqa Qotei lan ti mandam ti yuwal ti ingi ingi kalil ti gereiyelenej qaji aqa ñam na endegsi marej, “E bole marqai. Diño bati jojomqo. Deqa Qotei a tariñsokobaiyqasai. <sup>7</sup> Lan angro namba 7 na aqa gul anjamamqa Qotei aqa uli anjam nami aqa medabu o tamo nanqi minjroqnej qaji di a na baktekritqas. Uli anjam di Qotei aqa anjam bole. Aqa medabu o tamo nanqi di aqa wau tamo.”

<sup>8</sup> Onaqa tamo lan goge dia anjam merbonaq e aqa kakro quem qaji a na olo merbej, “Ni gilsim lan angro aqa singa yuwalqsi mandamqsi atsiq tigelejunu qaji aqa banq di buk waqejunu di yayosim am.” <sup>9</sup> Onaqa e lan angro di aqa areq gilsim minjem, “Ni buk kiñala ino ban na ojejunum qaji di e ebe.” Onaqa merbej, “Ni osim uye. Uyimqa ino medabuq di bisim qaq bul tulan qaqtinmqas. Aisim ino bi aniq di isakobaimqas.” <sup>10</sup> A degsi merbonaqa e aqa banq dena buk kiñala di yayosim uyem. E uynamqa ijo medabuq di bisim qaq bul tulan qaqtinbej. Aisiq ijo bi aniq di isakobaibej.

<sup>11</sup> Onaqa nanqi na olo merbeb, “Ni Qotei aqa medabu osimqa anjam palontqñqam. Tamo ungasari leñ segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi nanqo kumbra qa ni anjam palontqñqam. Mandor kokba gargekoba nanqo kumbra qa dego ni anjam palontqñqam.”

## 11

### *Tamo aiyel nanği Qotei aqa anjam palontoqneb*

<sup>1</sup> Onaqa nanği na e walwelqajqa toqoñ ebsibqa merbeb, “Ni toqoñ endi waiyosim Qotei aqa atra tal aqa ole keret. Osim atra bijal aqa ole dego keret. Tamo unğasari atra tal miligiq di loueqnub qaji nanği dego sisiy. <sup>2</sup> Ariya ni que. Koro sawa atra tal meq di unu qaji di keretaim. Di urat. Qotei na koro sawa di tamo Juda sai nanği enjrimqa nanği aqa qure koba niñaqyoqñibqa bai 42 gilqas. <sup>3</sup> Bati deqa e na ijo anjam palonto tamo aiyel qarinjritqa nanği are ugeo qaji gara jigsib ijo anjam palontoqñibqa bati 1,260 gilqas.”

<sup>4</sup> Tamo aiyel di kanar qeli bul. Nanği aiyel lam bul dego. Nanği mandam taqato qaji Tamo Koba aqa ulatamuq di tigelejunub. <sup>5</sup> Tamo qudei na nanği aiyel ugeugeinjrqa maribqa nanço aiyel medabuq na nıamyuwo brantosim nanço jeu tamo nanği di koitnjrim yuekritisib moreñqab. Tamo bei na nanği aiyel ugeugeinjrqa marimqa kumbra dena qujai a segi moiğas. <sup>6</sup> Qotei na nanği aiyel singila enjrimqa nanço anjam maro bati qa nanği lan getentibqa awa bqasai. A na nanği aiyel singila enjrimqa nanği maribqa ya kalil len bulyğas. Nanği aiyel na tamo unğasari nanği gulbe uge uge enjroqñqa kere. Yim dena nanği tulan niñaqoqñqab. Nanği aiyel manwa di babtqajqa are soqnim babtoqñqab.

<sup>7</sup> Nanço aiyel anjam maro bati koboamqa wagme juwan sub guma kobaq di unu qaji a subq dena brantosim nanği aiyel qoto itnjrsim a qoto singilaosim nanği ñumim moreñqab. <sup>8</sup> Moreñabqa nanço aiyel jejamu qure aqa gam koba ambleq di uratnjrib sqab. Qure di aqa ñam iga sasiroxim mareqnum, “Sodom ti Isip ti.” Qure dia nami nanço Tamo Koba nıamburbasq di qamnab moiyej. <sup>9</sup> Nanço aiyel jejamu gam ambleq di soqñibqa tamo unğasari jejamu segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, len segi segi kalil nanği belenşosib nanço aiyel jejamu koqñroqñibqa bati qalub bei oto gilqas. Nanço aiyel jejamu subq atqa saidoqñqab. <sup>10</sup> Nanği aiyel moreñonub deqa tamo unğasari kalil mandamq di unub qaji nanği tulan areboleboleinjroqñimqa inği uyoqñsib lou tuoqñsib nanço was nanği lueinjroqñqab. Nanği kumbra degyoqñqab. Di kiyaga? Qotei aqa medabu o tamo aiyel nanği dena tamo unğasari kalil mandamq di so qaji nanği jaqatin koba enjroqñeb deqa.

<sup>11</sup> Bati qalub bei oto di koboonaqa Qotei na jagwa qarinyonaqa nanço aiyel miligiq aiyej. Ainaqa nanği aiyel olo mondor osib nıambile sosib tigeleb. Tigelonabqa tamo unğasari nanği na nanği aiyel unjrsib tulan ulaugeteb. <sup>12</sup> Onaqa lan goge dia lan anğro bei a tulan lelenşosiq nanği aiyel metnjrej, “Ninği goge endeq boiy.” Metnjrnaqa nanği aiyel aqa kakro qusibqa lanbi miligiq na lan qureq oqeqnabqa nanço jeu tamo nanği na nanği koqñjresoqneb. <sup>13</sup> Onaqa bati qujai deqa mimin tulan kobaquja dosiq qure koba di reñğinyonaqa qure taqal qujai padalej. Qure taqal 9 padalosai. Mimin dena tamo unğasari 7,000 padaltnjrej. Onaqa tamo unğasari mimin dena padaltnjrosai qaji nanği tulan ulaugetosib Qotei lan qureq di unu qaji aqa ñam soqteb.

<sup>14</sup> Gulbe kobaquja namba 2 agi koboqo. Ninği quiy. Sokiñalayimqa olo gulbe kobaquja namba 3 brantqas.

### *Lan anğro namba 7 na aqa gul anjamej*

<sup>15</sup> Onaqa lan anğro namba 7 na aqa gul anjamonaqa tamo unğasari kalil lan qureq di so qaji nanği tulan lelenşosib endegsib marnab e quem, “Gago Tamo Koba aqa Kristus wo Mandor Kokba sqajqa bati brantqo. Deqa nanği aiyel bati gaigai Mandor Kokba sosib mandam taqatqab.” <sup>16</sup> Onaqa tamo gate 24 Qotei aqa ulatamuq di nanço awo jaramqsi awesoqneb qaji nanği singa pulutosib nıam quosib Qotei louetoqneb. <sup>17</sup> Osib endegsib pailyoqneb,

“O Tamo Koba Qotei, singila kalil inoq di unu.

Ni bini unum. Ni nami soqnem.

Ni na ino singila osim ni Mandor Kobaonum.

Deqa iga ni binjimeqnum.

<sup>18</sup> Sawa bei bei qaji nanği tulan minjin oqetnjreqnu.

Ino minjin oqwajqa bati dego brantqo.

Ni na tamo unğasari moreño qaji nanği peginjrqajqa bati brantqo.

Ni na ino wau tamo kalil nanği awai bole enjrqajqa bati dego brantqo.

Ino wau tamo nanği di agi ino medabu o qaji tamo ti, ino segi tamo unğasari bole nanği ti, tamo kalil ino ñam qa ulaeqnub qaji nanği ti.

Ino wau tamo nanği di agi tamo ñam kokba ti tamo ñam saiqoji ti. Ni na nanği awai bole enjrqajqa bati brantqo.

Ariya tamo unğasari mandam ugeugeiyeqnub qaji nanği ni na kamba ugeugeinjrqqa bati dego brantqo.”

<sup>19</sup> Tamo gate 24 nanği degsib Qotei qa loueqnabqa lanğ anğro nanği na Qotei aqa atra tal lanğ qureq di unu qaji aqa siranğ waqteb. Waqtosibqa Qotei aqa dal anjam so qaji ñam moñgum tal miligiq di sonaq uneb. Onaqa minjal ti qatronğ ti kola anjam ti mimiñ ti ais oñgol kokba awa bul ti aiyelenğeb.

## 12

### *Jon a unğa bei amal uge wo unjrej*

<sup>1</sup> Lanğ goge dia Qotei aqa mañwa bei brantonaq e unem. E unem di unğa bei tigelesoqnej. Unğa di a senğ na kabuosiqa baiq di tigelesoqnej. Aqa gateq di bongar 12 atsiq soqnej. <sup>2</sup> Unğa di a gumanğ ti. A anğro oqajqa jejamu jaqatinyeqnaqa tulanğ pailoqnej. <sup>3</sup> Onaqa lanğ goge dia mañwa bei brantonaq e unem. E unem di amal lent kobaquja soqnej. Amal di aqa gate 7 ti aqa qala 10 ti soqnej. Aqa gateq di dego gate tatal 7 soqneb. Gate tatal di mandor kokba nanği na ateqnub deqaji bul. <sup>4</sup> Aqa weru na bongar kalil lanğ taqal qujaiq di so qaji nanği butuynjrnaqa ululoñosib mandamq aiyelenğeb. Lanğ taqal aiyelq di sai.

Unğa di anğrotimqa amal dena anğro a qalsim uyqajqa deqa osiq unğa aqa areq di tigelesosiq kogyosiq tariñoqnej. <sup>5</sup> Onaqa unğa di aqaratonaga aqa anğro mel ñambabej. Anğro di mondoñ Qotei na singila yimqa a bu toqonğ ojsim tamo unğasari kalil sawa sawa kalilq di unub qaji nanği singila na taqatnjroqnas. Anğro mel ñambabej qaji di Qotei na oqujatosiq lanğ qureq osi oqej. Oqsıqa aqa awo jaramq di awotej. <sup>6</sup> Onaqa unğa di a ulanğosiqa wadau sawaq gilej. Dia aqa segi so sawa Qotei na nami gereiyetej. A di soqnimqa Qotei na bati 1,260 a taqatesosim inği anaiyoqnas.

<sup>7</sup> Ariya lanğ goge dia qoto koba brantej. Lanğ anğro gate Maikel aqa lanğ anğro nanği ti tigelosib amal qoto iteb. Onaqa amal aqa lanğ anğro nanği ti kamba tigelosib Maikel aqa lanğ anğro nanği ti qoto itnjreb. <sup>8</sup> Onaqa amal aqa lanğ anğro nanği ti qoto singilaqajqa keresaiinjrej deqa nanği lanğ qureq di sqa keresai. <sup>9</sup> Qotei aqa lanğ anğro nanği na amal kobaquja aqa lanğ anğro nanği ti breinjrnab mandamq aiyelenğeb. Amal di nami soqnej qaji. Aqa ñam Satan. Aqa ñam bei, “Tamo Unğasari Kalil Nanğo Ñam Ugetetnjro Qaji.” A na tamo unğasari kalil mandamq di unub qaji nanği gisa gisañnjreqnu.

<sup>10</sup> Onaqa olo lanğ goge dia lanğ anğro bei tulanğ lelenonaqa e aqa kakro quem. A anjam endegsi marej, “Tamo unğasari nanği padalqa laqnabqa gago Qotei na nanği elenqo. A kumbra di yqo deqa aqa singila boleq dekritqo. A gago Mandor Koba unu. Amal na qolo ti qanam ti Qotei aqa ulatamuq di gago Kristen was nanğo ñam ugetetnjreqnu. Amal di waiyonub mandamq aiqo. Deqa bini Qotei aqa Kristus a ñam koba ti singila koba ti unu. <sup>11</sup> Gago was nanği nanğo segi jejamu bole sqajqa deqa are qalosaioqneb. Kaja Du a moisiq aqa lenğ aiyej deqa nanği qoto bunyoqnsib endegsib are qaloqneb, ‘Unğum, jeu tamo nanği na iga lugwajqa marsib lugwab di kere. Iga deqa ulaqasai.’ Nanği degsib are qaloqnsib Yesus aqa anjam mare mare laqneb. <sup>12</sup> Deqa lanğ qure ti tamo unğasari lanğ qureq di unub qaji ninği ti areboleboleingeme. Mandam ti yuwal ti ninği geregere ñam

atiy. Gulbe kobaquja nungoq di brantqas. Satan a sokiñalayosim padalqas di qalieosiq deqa minjin ani oqetqoqa ninji ugeugeingwa aiqo.” Lan angro a anjam degsi marej.

<sup>13</sup> Amal di waiyonab mandamq aiyej di unsiqa a na unja angro mel nambabtej qaji di qalim moiqaqqa deqa dadauryoqnej. <sup>14</sup> Onaqa nanji na baira kobaquja aqa bari aiyel unja di yonabqa jigsqa amal di uratosiqa pururuosiqa aqa segi so sawaq gilsqa wadau sawaq di brantej. Dia Qotei na unja di geregere taqatosimqa wausau qalub bai 6 inji anaiyoqngas. <sup>15</sup> Onaqa e olo nam atsimqa amal aqa medabuq na ya beqyonaga ya meli do bulosiqa unja di dauryonaq unem. Ya dena unja di qalsim moiyoqajqa deqa amal na ya di beqyej. <sup>16</sup> Onaqa mandam na unja aqaryaiyosiqa meanosiqa ya amal na beqyej qaji di kalil uyekritej. <sup>17</sup> Deqa amal a unja qa minjin ani oqetonaqa unja aqa angro qudei nanji qoto itnjrqajqa gilej. Unja aqa angro nanji di agi tamo ungasari Qotei aqa dal anjam dauryoqnsibqa Yesus aqa anjam mare mare laqnuq qaji. <sup>18</sup> Ariya amal a gilsqa alile di tigelesoqnej.

## 13

### *Wagme juwan aiyel nanji branteb*

<sup>1</sup> Onaqa e olo nam atsimqa wagme juwan unem. A yuwalq dena brantonaq unem. Aqa gate 7 ti aqa qala 10 ti soqneb. Aqa qalaq di gate total 10 soqneb. Gate total di mandor kokba nanji na ateqnuq deqaji bul. Aqa gateq di nam qudei nengrenyonab soqneb. Nam di Qotei misilinyo qaji nam. <sup>2</sup> Wagme juwan e unem qaji di pusi juwan bul kobaquja. Pusi di aqa nam lepat. Aqa singa bea aqa singa bul. Aqa medabu laion aqa medabu bul. Amal na aqa segi singila wagme juwan di yosiqa minjej, “Ni e ombla mandor kokba sqom.” Osiqa a nam kobaquja yej. <sup>3</sup> Wagme juwan di aqa gate bei nami qalnab moisiq yu ti so bulonaq e unem. Yu di olo mosoonaq e aqa pirigi unem. Onaqa tamo ungasari kalil wagme juwan di uneb qaji nanji tulan prugugetosib a dauryoqneb. <sup>4</sup> Amal na aqa segi nam wagme juwan di yej deqa tamo ungasari nanji amal a qa louoqneb. Osib wagme juwan a qa dego louoqnsibqa maroqneb, “Tamo yai aqa singila wagme juwan aqa singila ti kere? Tamo yai na a qoto itqa kere? Tamo dego bei sosai.”

<sup>5</sup> Onaqa Qotei na wagme juwan di odyonaqa tigelosiqa diqoqnsiqa Qotei misilinyoqnej. Qotei na a singila yonaqa bai 42 a kumbra di yoqnej. <sup>6</sup> Yoqnsiqa aqa segi medabu waqtoqnsiqa Qotei misilinyoqnej. Osiqa Qotei aqa nam ti aqa tal ti tamo ungasari lan qureq di unub qaji nanji ti misilinjroqnej. <sup>7</sup> Onaqa Qotei na wagme juwan di olo odyonaqa tigelosiqa Qotei aqa segi tamo ungasari nanji qoto itnjroqnsiqa nanji nunoqnsiqa a segi qoto singilaoqnej. Onaqa Qotei na a olo singila yonaqa a na tamo ungasari kalil len segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi nanji taqatnjroqnej. <sup>8</sup> Deqa tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nanji na wagme juwan di binjiyoqnsib aqa nam tulan soqtoqngab. Tamo ungasari nanji di Qotei a nami mandam atosaisosiqa nanji nambile gaigai sqajqa saidosiq nambile qa buk miligiq di nanjo nam nengrenyqa uratej. Buk di agi Kaja Du nami qalnab moiyej qaji aqa buk.

<sup>9</sup> Tamo a dabkala ti sqas di a anjam endi geregere qusim poiyem. <sup>10</sup> Qotei a tamo bei tonto talq di waiyqa marimqa tamo di osib tonto talq di waiyqab. Tamo bei na tamo bei sebru na qalqas di a kamba sebru na qalib moiqas. Kumbra deqaji brantimqa bati deqa Qotei aqa segi tamo ungasari nanji Yesus qa nanjo areqalo singilatoqnebe. Osib gulbe qoboiyoqnsib soqnebe.

<sup>11</sup> Onaqa wagme juwan bei mandam miligiq na brantonaq e unem. Wagme di aqa gateq di qala aiyel soqneb. Qala di kaja du nanjo qala bul. E aqa anjam maro quem di amal aqa anjam maro bul. <sup>12</sup> Wagme juwan dena wagme juwan e nami unem qaji aqa singila kalil yaiyej. Yaiyosiqa a na mandam ti tamo ungasari mandamq di so qaji nanji ti nanjo areqalo tigeltetnjreqlaqa nanji wagme juwan e nami unem qaji a qa loueqnuq. Wagme juwan e nami unem qaji di agi qalnab moisiqa aqa yu olo mosoonaq e

aqa pirigi unem. <sup>13</sup>Wagme juwan bunu brantej qaji di a manwa tulan kokba babteqnaq e unem. A manwa bei endegsi babteqnu. A na tamo ungasari nanjo ulatamuq di namyuwo meteqnaqa lan goge na namyuwo branteqnsiqa mandamq aiyeqnu. <sup>14</sup>Qotei na odyej deqa a manwa di wagme juwan nami brantej qaji aqa ulatamuq di babteqnu. Osiga kumbra dena a na tamo ungasari mandamq di so qaji nanji gisa gisanjroqnsiqa endegsi minjreqnu, “Ningi sulum bei gereiyiy. Gereiyqa osibqa wagme juwan aqa ulatamu bul gereiyosib aqa nam soqtoqniy.” Wagme juwan di agi nami serie na qalnab moisiq olo tigelosiqa nambile soqnej. <sup>15</sup>Qotei na wagme juwan bunu brantej qaji di odyonaqa a na sulum di mondor yonaqa a nambile osiga anjam mareqnu. A degyeqnu. Di kiyaga? Tamo ungasari nanji sulum di binjiyoqnsib a qa louoqnaqajqa deqa. Tamo ungasari sulum di binjiyqa urateqnuq qaji nanji di a na numim morenqab.

<sup>16</sup>Ariya wagme juwan bunu brantej qaji a na aqa wau tamo nanji endegsi minjreqnu, “Ningi na tamo ungasari kalil nanjo ban woqsi lanjaqsi ijo toqor atetnjriy.” Degsi minjreqnaqa nanji giloqnsib toqor atetnjreqnub. Tamo nam saiqoji nanji ti tamo nam ti tamo noro ti tamo ingi ingi saiqoji nanji ti kangal tamo ti tamo nanjo segi wau ojo qaji nanji ti kalil nanjo ban woqsi lanjaqsi toqor ateleneqnub. <sup>17</sup>Tamo bei aqaq di toqor atqa minjib saidqas di a olo bunuqna ingi awaiyqajqa getentqab. A ingi bei qarinyosim silali oqajqa dego getentqab. Toqor di wagme juwan aqa segi nam. Iga nam di sisiyqom di aqa utru brantqas. <sup>18</sup>Tamo a areqalo bole ti sqas di a wagme juwan aqa nam di gegerere sisiyosim piyem. Nam di tamo nanjo nam bul. Iga nam di sisiyqom di 666 brantqas.

## 14

### *Kaja Du aqa tamo ungasari nanji lou bunuj na louoqneb*

<sup>1</sup>Onaqa e olo nam atsimqa Kaja Du a Saion manaq di tigelesonaq unem. Tamo 144,000 nanji dego a koba na tigelesonab unjrem. Unjrem di nanjo lanjaq di Kaja Du aqa nam ti aqa Abu aqa nam ti nengrenyonab soqnej. <sup>2</sup>Onaqa lan goge dia tamo ungasari tulan gargekoba nanji anjam bei murqumyoqnsib mareqnabqa e nanjo kakro quem. E nanjo kakro quem di ya koba meli dosiq anjam ato bul. Kakro di kola aisiq anjam atobulej. E kakro quem di tamo nanji gombin anjamo bul. <sup>3</sup>Tamo ungasari nanji di Qotei aqa awo jaram namoq di tigelesosibqa wagme qolqe nambile so qaji nanji ti tamo gate nanji ti nanjo namdamuq di lou bunuj na louoqneb. Tamo 144,000 Qotei na nami mandamq dena awaiyelenej qaji nanji segi lou di qalieqa kere. Tamo qudei nanji lou di qalieqa keresai. <sup>4</sup>Tamo 144,000 nanji di nami unja ti sambalaosaiqneb. Deqa nanjo jejamu yala jigatosai. Nanji une saiqoji. Kaja Du a walwelosiq sawa sawaq gileqnaqa nanji a dauryosib laqnu. Tamo kalil mandamq di unub qaji nanjo ambleq dena Qotei na tamo 144,000 nanji di awaiyelenej. Deqa nanji ingi meli bunuj bulosib Qotei aqa Kaja Du wo nanjo segi tamo unub. <sup>5</sup>Nanji nami gisan anjam bei marosaiqneb. Nanjo jejamuq di une bei saiqoji.

### *Lan angro qalub nanji Qotei aqa anjam maroqneb*

<sup>6</sup>Onaqa lan angro bei lan sorgomq di pururueqnaqa e unem. Lan angro dena Qotei aqa anjam bole bati gaigai sqas qaji di osi giloqnsiqa tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nanji minjroqnsiq laqnej. A na tamo ungasari leq segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi nanji turtnjroqnsiq anjam bole di minjroqnsiq laqnej. <sup>7</sup>A tulan lelenoqnsiqa endegsi minjroqnej, “Qotei na tamo ungasari nanji peginjraqajqa bati brantqo. Deqa ningi Qotei ulaiyoqnsib aqa nam soqtoqniy. Qotei a lan ti mandam ti yuwal ti ya jumbum ti kalil gereiyej. Deqa ningi a qa louoqniy.”

<sup>8</sup>Onaqa lan angro bei na lan angro di dauryosiq bej. Bosiq endegsi marej, “Qure koba Babilon a tulan padalougetqo! Od, a tulan padalougetqo! Babilon a na tamo ungasari

kalil mandamq di so qaji nanngo are tigeltetnjreqnaqa nanngi aqa sambala kumbra dauryoqneb. Osiqa a na wain singila koba bul nanngi anainjreqnaq nanarioqneb.”

<sup>9</sup> Onaqa lan angro bei a lan angro aiyel nanngi di daurnjrsiq bej. Bosiqa tulan lelenosiqa marej, “Tamo bei a wagme juwan aqa sulum wo qa louoqnsimqa aqa lanjaqsi banqsi toqor oqas di a wain singila koba uyobulqas. <sup>10</sup> Wain dena Qotei aqa minjin singila koba sigitejunu. Qotei a wain di ya ti bulyosai. A na aqa minjin gambanq di qamsim tamo di anaiyim uyqas. Uysimqa Qotei aqa lan angro nanngi Kaja Du ombla nanngo ulatamuq di namyuwo na ti meni yuo na ti jaqatin koba oqnsim sqas. <sup>11</sup> Namyuwo di aqa qurem bati gaigai oqoqnas. Tamo nanngi wagme juwan aqa ñam ti aqa toqor ti osib aqa sulum wo binjreqnub qaji nanngi bati gaigai qanam ti qolo ti jaqatin koba oqnsib sqab. Nanngi aqaratqa keresai.”

<sup>12</sup> Kumbra deqaji brantimqa bati deqa Qotei aqa segi tamo ungasari nanngi gulbe qoboiyoqnsib singila na tigelesoqnebe. Nanngi di Qotei aqa dal anjam dauryoqnsibqa Yesus qa nanngo areqalo singilateqneub.

<sup>13</sup> Onaqa lan goge dia tamo bei a lelenonaqa e aqa kakro quem. A na merbej, “Ni anjam endegsi nenngrenye, ‘Bini qa ti bunuq qa ti tamo ungasari Tamo Koba a qa nanngo areqalo singilatosib morenqab qaji nanngi tulan areboleboleinjrim sqab.’” Onaqa Qotei aqa Mondor a dego merbej, “Od, nanngi mandam qa wau kalil uratosib lan qureq oqsib dia aqaratosib sqab. Kumbra bole kalil nanngi mandamq di yoqneb qaji di aqa awai bole nanngi lan qureq oqsib itqab.”

### *Mandam qa inji meli gentqa batiqo*

<sup>14</sup> Onaqa e olo nam atsimqa lanbi qat unem. Tamo bei a lanbiq di awesoqnej. Tamo di a Tamo Angro bul. Aqa gateq di gate tatal gol na gereiyo qaji di atsiq soqnej. Aqa banq di sarep olekoba tulan qala uge ojesoqnej. <sup>15</sup> Onaqa lan angro bei a Qotei aqa atra talq dena brantosiqa tulan lelenosiqa tamo lanbiq di awesoqnej qaji di minnej, “Inji meli gentqa batiqo. Mandam qa inji kalil meliekritonub deqa ni ino sarep osimqa inji meli ginngeny.” <sup>16</sup> Onaqa tamo lanbiq di awesoqnej qaji a na aqa sarep ganinyosiqa mandamq di inji melielenej di kalil ginngeny.

<sup>17</sup> Onaqa olo lan angro bei a Qotei aqa atra tal lan qureq di unu qaji dena brantej. A dego sarep tulan qala uge ojesoqnej. <sup>18</sup> A brantonaqa olo lan angro bei a Qotei aqa atra bijalq dena brantej. Lan angro di Qotei na singila yonaqa a namyuwo taqatesoqnej. A brantosiqa tulan lelenosiqa lan angro sarep qala uge ojesoqnej qaji di minnej, “Mandam qa wain sil aqa gei meliekritonub. Deqa ni ino sarep qala uge di osimqa wain sil aqa gei ginngenyosim sawa qujaiq di koroinjre.” <sup>19</sup> Degsi minjnaqa lan angro dena tigelosiq aqa sarep osiqa ganinyej. Ganinyosiqa mandamq di wain sil aqa gei melielenej qaji di kalil ginngenyekritosiq sawa qujaiq di koroinjrej. Osiqa wain gei parato qaji kulum kobaqujaq di breinjrej. Kulum dena Qotei aqa minjin sigitejunu. <sup>20</sup> Kulum di qure koba aqa polomq di ateb unu. Kulum miligiq di nanngi na wain sil aqa gei paraparainjrnabqa kulumq dena len koba aisiqa mandamq di tulan maqosiqa oqsiiq hos nanngo medabu tinq di dinej. Osiqa sawa tulan kobaquja kabutej. 300 kilomita dego.

## 15

### *Lan angro 7 nanngi gulbe uge uge 7 ojesoqneb*

<sup>1</sup> Onaqa manwa kobaquja bei lan goge di brantonaq e unem. Unsimqa tulan pruguetem. Lan angro 7 nanngi gulbe uge uge 7 ojesoqneb. Gulbe uge uge di koboamqa Qotei aqa minjin torei koboqas. Amqa gulbe uge deqaji olo bunu brantqasai.

<sup>2</sup> Onaqa e inji bei yuwal banqa bul unem. A tulan jeqilosiq qunun bulej. Yuwal baban gogeq di namyuwo pulonoqnej. Tamo ungasari nami qoto singilaosib wagme juwan ti aqa sulum ti aqa ñam aqa toqor ti gotranjreb qaji nanngi yuwal qalaq di tigelosib Qotei aqa

gombin ojelenesoqneb. <sup>3</sup> Osib Qotei aqa wau tamo Moses aqa lou ti Kaja Du aqa lou na ti endegsib louoqneb,

“O Tamo Koba Qotei, singila kalil inoq di unu.

Wau kalil ni yeqnum qaji di singila koba.

Iga ino wau di unoqnsim deqa tulan prugeqnum.

Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanjo Mandor Koba agi ni segi.

Kumbra kalil ni yeqnum qaji di tulan boledamu.

<sup>4</sup> O Tamo Koba, ni segi qujai kumbra tulan bolequja yeqnum.

Ino jejamuq di une bei saiqoji.

Deqa tamo ungasari kalil nanji bati gaigai ni binimoqnsibqa ino ñam soqtoqnsib sqab.

Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanji ino areq boqnsib ni qa louoqnaqab.

Ino kumbra bole kalil ni segi na boleq babtekritonum.”

<sup>5</sup> Onaqa e olo ñam atsimqa Qotei aqa atra tal lan qureq di unu qaji aqa siran waqesonaq unem. Tal dia Qotei na aqa anjam bole babteqnu. <sup>6</sup> Onaqa lan angro 7 gulbe uge uge 7 di ojesoqneb qaji nanji Qotei aqa atra talq dena brantosib oqedeb. Nanji gara jugo qat tulan boledamu jigelenosib alalag gol na gereiyo qaji dena nanjo are targaq di kainyosib soqneb. <sup>7</sup> Onaqa wagme ñambile so qaji bei a brantosiq tabir 7 gol na gereiyo qaji di elenosiqa lan angro 7 nanji di enjrej. Tabir 7 di Qotei bati gaigai sqas qaji aqa minjin na maqesoqneb. <sup>8</sup> Onaqa Qotei aqa rian ti aqa singila ti dena qurem koba oqsiqa Qotei aqa atra tal getentej. Deqa tamo bei a Qotei aqa atra tal miligiq gilqa keresai. Lan angro 7 nanji gulbe uge uge 7 di bilentib koboamqa bati deqa tamo nanji olo Qotei aqa atra tal miligiq gilqa kere.

## 16

### *Lan angro 7 nanji tabir 7 bilentonab mandamq aiyej*

<sup>1</sup> Onaqa tamo bei Qotei aqa atra tal miligiq di soqnej qaji a anjam bei marnaqa e aqa kakro quem. A tulan lelenosiqa lan angro 7 nanji di endegsi minjrej, “Ninji tabir 7 Qotei aqa minjin na maqeleneyunu qaji di bimblenyib mandamq aiyej.”

<sup>2</sup> Onaqa lan angro matu a gilsiq aqa tabir namo bilentonaqa mandamq aiyej. Mandamq ainaqa tamo ungasari wagme juwan aqa toqor osib aqa sulum binjyoqneb qaji nanjo jejamuq di yu singila kokba tulan uge bumbranjyelenjeb.

<sup>3</sup> Onaqa lan angro namba 2 a olo gilsiq aqa tabir yuwalq di bilentej. Bilentonaqa yuwal a tamo moiyo qaji nanjo lej bulej. Onaqa inji inji kalil yuwal miligiq di ñambile so qaji nanji moreñekriteb.

<sup>4</sup> Onaqa lan angro namba 3 a kamba gilsiq aqa tabir bilentonaqa ya ti ya jumbum ti deq aiyej. Ainaqa ya kalil lej na ugeej. <sup>5</sup> Onaqa lan angro bei a olo brantej. Lan angro di ya kalil taqato qaji lan angro. A na endegsi marnaq e quem, “O Qotei, ni bini unum. Ni nami soqnem. Ino kumbra kalil tulan bolequja. Ino jejamuq di une bei saiqoji. Ni segi getento koba. Utru deqa ni na jeu tamo nanji peginjrsimqa gulbe endi nanjoq qarinyonum. O Qotei, ino kumbra di tulan bole tintin.” <sup>6</sup> Jeu tamo nanji dena ino medabu o qaji tamo nanji ti ino segi tamo ungasari nanji ti moiyo tñjreqnab nanjo lej aiyoqnej. Deqa ni na kamba lej anainjronum nanji uynub. Keretosim anainjronum.” <sup>7</sup> Onaqa atra bijal a endegsi marnaq e quem, “Od, Tamo Koba Qotei, singila kalil inoq di unu. Ni na jeu tamo nanji di peginjreqnum di ni kumbra bole tintin yeqnum.”

<sup>8</sup> Onaqa lan angro namba 4 a gilsiq aqa tabir senq di bilentonaqa Qotei na odonaqa sen tulan kanjanosiqa tamo nanjo jejamu koitetnjrej. <sup>9</sup> Sen aqa ñamyuwo di tulan kanjanosiq tamo nanjo jejamu koitetnjrej. Qotei na gulbe uge di qarinyej deqa nanji aqa ñam misilinyoqnsib aqa ñam soqtqa urateb. Osib nanji are bulyosai.

<sup>10</sup> Onaqa lan angro namba 5 a gilsiq aqa tabir osiqa wagme juwan aqa awo jaramq di bilentej. Bilentonaqa tamo ungasari wagme juwan na taqatnjresoqnej qaji nanji

ambrukobainjrnaq soqneb. Sosib jaqatin tulan koba osib qala bisiriqtoqneb. <sup>11</sup> Nanjo jaqatin qa ti yu uge uge nanjo jejamuq di bumbranyeleneb qaji deqa ti nanji tulan minjin oqetnrnaqa Qotei lan qureq di unu qaji a misilinjoqneb. Nanjo kumbra uge uge yoqneb qaji di nanji uratosai. Nanji are bulyosai dego.

<sup>12</sup> Onaqa lan angro namba 6 a gilsiq aqa tabir Yufretis ya kobaq di bilentej. Bilenton-aqa ya jenosiq mandor kokba nanji sen oqo sawaq dena bqajqa gam waqej. <sup>13</sup> Onaqa e mondor uge qalub unjrem. Mondor uge qalub di balum du du bul. Nanji amal aqa medabuq na ti wagme juwan aqa medabuq na ti gisan anjam maro qaji wagme juwan aqa medabuq na ti branteleneb. <sup>14</sup> Mondor uge qalub dena manwa gargekoba yoqnsibqa mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji nanjoq giloqnsib minjreqnub, “Ningi na nunjo qaja tamo kalil koroinrsib minjribqa Qotei a tamo ungasari nanji peginjrqabatiamaq nanji qotelenqab.” Qotqajqa bati di Qotei singila ti unu qaji aqa bati koba.

<sup>15</sup> Onaqa Yesus a marej, “Ningi quiy. E bajin tamo bul nunjoq boqujatqai. Deqa tamo bei a nam sosim aqa gara tigsim sqas di a areboleboleiyqas. A yosi laqasai. Tamo ungasari nanji aqa jemai unqasai.”

<sup>16</sup> Ariya mondor uge qalub dena mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji nanji joqsibqa Armagedon sawaq di koroinjreb. Nam Armagedon di Hibru anjam. Aqa damu, Megido mana.

<sup>17</sup> Onaqa lan angro namba 7 a gilsiq aqa tabir jagwaq di bilentej. Bilenton-aqa atral miligiq di tamo bei a anjam marnaqa e aqa kakro quem. Tamo di a Qotei aqa awo jaram jojomq di tigelesoqnej. A tulan lelenosiqa marej, “Gulbe kalil koboonub.”

<sup>18</sup> Onaqa minjal ti qatron ti kola anjam ti branteb. Mimin dego brantej. Mimin di tulan kobaquja. Mimin deqaji nami brantosaijoqnej. Qotei na Adam gereiyej bati deqa mimin deqaji brantosai dena bosiq agi bini unum. <sup>19</sup> Mimin dena Babilon qure koba tulan niñaqyosiqa potoqalubtej. Qure kalil dego padaleleneb. Babilon aqa kumbra tulan ugedamu. Aqa kumbra deqa Qotei a are qalsiq wain singila koba gambanq di qamsiq Babilon anaiyonaq uysiq nanariej. Wain dena Qotei aqa minjin koba sigitejunu.

<sup>20</sup> Onaqa nui kalil nanjo so sawa uratosib jaraiyeleneb. Mana kalil dego jaraiyosib koboeb. <sup>21</sup> Bati deqa ais ongol kokba awa bul aiyelenej. Ais ongol di tulan kokba. Ais ongol segi segi nanjo gulbe 50 kilogram. Ais di lan goge na tamo nanjo jejamuq aisiqa nanji tulan ugeugeinjrej. Qotei na ais di qarinyej deqa tamo nanji Qotei misilinjoqneb.

## 17

### *Qotei na sambala unja kobaquja awai ugedamu yqas*

<sup>1</sup> Onaqa lan angro 7 tabir 7 ojesoqneb deqaji bei na bosiq merbej, “Ni endeq au. Bamqa Qotei na sambala unja kobaquja a pegiyosim awai ugedamu yim ni osormit unqam. Sambala unja di ya kokbaq di awejunu. <sup>2</sup> Mandor kokba kalil mandamq di unub qaji nanji a ombla na sambalaoqnsib laqneb. Tamo kalil mandamq di unub qaji nanji dego a ti sambalaoqnsib laqneb. Deqa nanji wain bul uyoqnsib nanarioqneb.”

<sup>3</sup> Onaqa Qotei aqa Mondor na e singilatbonaqa lan angro dena e osiq wadau sawaq osi gilej. Osi gilnaqa e nam atsim unja bei sonaq unem. Unja di a wagme juwan bei lent aqa quraq di awesoqnej. Wagme juwan aqa jejamuq di nam gargekoba nenngrenyonab soqneb. Nam di Qotei misilinjo qaji nam. Wagme juwan di aqa gate 7 soqneb. Aqa qala 10 dego soqneb. <sup>4</sup> Unja di gara lent utru aiyela dena kabuosiq soqnej. Gol ti menin naimyo ti kolilei boledamu na ti walaosiq awesoqnej. Aqa banq di gamban gol na gereiyo qaji ojesoqnej. Aqa kumbra uge uge na ti aqa sambala kumbra jigat dena ti gamban miligiq di maqelenesoqnej. Aqa kumbra di Qotei aqa namgalaq di tulan ugedamu. <sup>5</sup> Unja aqa lanjaq di aqa nam nenngrenyonab soqnej. Nam di sasir anjam. Aqa nam bole agiende, “Babilon qure kobaquja. A sambala unja kalil nanjo ai. Mandam qa kumbra uge uge



kalil nanngo ai agi a segi.” Aqa ñam bole agide. <sup>6</sup> Uña dena Qotei aqa segi tamo ungasari nanngi ugeugeinjroqnsiqa ñumeleneqnaq moreñoqneb. Tamo ungasari nanngi di Yesus qa nanngo areqalo singilatosib aqa ñam mare mare laqneb qaji. Uña dena nanngi ñumeqnaq nanngo len ayeqnaqa a len di wain bul uyoqnsiq nanarioqnej. Yeqnaqa e di unsimqa tulan prugugetosim are koba qaloqnem.

<sup>7</sup> Onaqa lan angro dena e merbej, “Ni kiyaaqa are koba qaleqnum? Uña de wo wagne juwan lent wo nanngo kumbra di sasir anjam. Wagne juwan di agi gate 7 ti qala 10 ti unu. A na uña di qolaiyejunu. Nanngo aiyel sasir anjam di aqa utru uliejunu. Di e na babbitqa ni que. <sup>8</sup> Wagne juwan ni unonum qaji di a nami soqnej. A bini sosai. Bunuqna a olo sub guma kobaq dena brantosim torei padalqas. Amqa tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nanngi na wagne juwan di unsibqa tulan prugugetqab. Wagne juwan di a nami soqnej. A bini sosai. A olo bunuqna brantqas. Tamo ungasari nanngi di Qotei a nami mandam atosaisosiqa nanngi ñambile gaigai sqajqa saidosiq ñambile qa buk miligiq di nanngo ñam nenngrenyqa uratej.

<sup>9</sup> “Tamo a areqalo bole ti sqas di a anjam endi geregere poiyem. Wagne juwan aqa gate 7 nanngi dena mana 7 sigitnjrejunub. Uña di a mana 7 goge quraq di awejunu. <sup>10</sup> Gate 7 nanngi dena mandor kokba 7 sigitnjrejunub. Mandor 5 nanngi nami padaleb. Qujai unu. Qujai a mandor brantosaiunu. A mandor brantqajqa tariñeqnu. A bunuqna mandor brantosim sokiñalayosim padalqas. <sup>11</sup> Wagne juwan a dego mandor koba bei. A mandor kokba 7 nanngo ambleq di unu. A mandor koba namba 8. A dego torei padalqas. A nami soqnej bini sosai.

<sup>12</sup> “Ariya qala 10 ni unjronum qaji di nanngo utru e na ubtit ni quqwam. Nanngi na mandor kokba 10 sigitnjrejunub. Nanngi dego mandor brantosaiunub. Nanngi bunuqna wagne juwan aqa ñam osib a ombla mandor kokba sqab. Sokiñalayosib olo padalqab. <sup>13</sup> Nanngi mandor kokba sosibqa areqalo qujaitosib nanngo segi singila ti ñam ti kalil wagne juwan di yqab. <sup>14</sup> Osib Kaja Du qa ñirinosis qoto itqab. Amqa Kaja Du a qoto singilaosimqa nanngi bunjrqas. Kaja Du a tamo kokba kalil nanngo Tamo Koba. A mandor kokba kalil nanngo Mandor Koba. Tamo ungasari a ombla unub qaji nanngi a ti qoto singilaqab. Nanngi di Kaja Du na metnjrsiq aqa segi tamo ungasari sqajqa giltnjrej qaji. Deqa nanngi aqa anjam bole dauryeqnub.”

<sup>15</sup> Onaqa lan angro dena olo merbej, “Ya kokba sambala uña a di awesonaq ni unonum qaji di aqa utru e na ubtit ni quqwam. Ya kokba dena tamo ungasari tulan gargekoba nanngi sigitnjrejunub. Nanngi di len segi segi, jejamu segi segi, anjam maro segi segi nanngi. <sup>16</sup> Qala 10 ni unjronum qaji nanngi ti wagne juwan a ti nanngi na sambala uña di jeutosib a tulan ugeugeiyosib gara bumbranyetosib aqa damu uyekritosib tanu ñamyuwo na koitqab. <sup>17</sup> Qotei a segi na mandor kokba 10 nanngo are tigeltetnjrej deqa nanngi aqa areqalo dauryosib uña di degsib ugeugeiyqab. Deqa bati brantimqa nanngi areqalo qujaitosib nanngo segi singila ti ñam ti kalil wagne juwan di yibqa Qotei aqa anjam kalil nami marej qaji di aqa damu brantqas. <sup>18</sup> Uña ni unonum qaji di aqa utru e na ubtit ni quqwam. Uña di a qure kobaquja. A mandor kokba kalil mandamq di unub qaji nanngo mandor koba sosiqa nanngi taqatnjreqnu.”

## 18

### *Babilon qure kobaquja a tulan padalougetej*

<sup>1</sup> Onaqa lan angro bei a lan qure uratosiq mandamq ayeqnaq e unem. Lan angro di tulan singila koba. Aqa qasan na walaej dena mandam kalil suwanekritej. <sup>2</sup> A tulan lelenosiqa endegsi marej, “Babilon qure kobaquja a padalougetqo! Od, a padalougetqo! Babilon qure di mondor uge uge kalil nanngo so sawa. Mondor uge nanngi ti qebari jigat nanngi ti qebari uge kalil dego qure dia unub. <sup>3</sup> Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi Babilon ombla na sambalaoqnsib laqneb. Deqa nanngi wain singila koba bul

uyoqnsib nanarioqneb. Mandor kokba mandamq di unub qaji nanği dego Babilon ombła na sambalaoqnsib laqneb. Silali qa wauo tamo nanği Babilon aqa kumbra uge uge dena silali koba oqneb. Babilon a kumbra tulañ ugedamu yoqnej. Aqa kumbra deqa a jemaiyosaiqnej.”

<sup>4</sup> Onaqa lañ goge dia tamo bei a leleñonaqa e aqa kakro quem. A endegsi marej, “O ijo tamo unğasari, niñgi Babilon qure di uratosib ijoq boiy. Une kalil a yeqnu qaji di niñgi yo uge. Aqa une deqa a gulbe tulañ ugedamu oqas. Niñgi a beteryosib gulbe di o uge. <sup>5</sup> Babilon aqa une kalil di tumbolosiq oqsıq lañ qure ojçoqa e unonum. Aqa kumbra uge deqa Qotei a are walyosaieqnu. <sup>6</sup> Niñgi aqa kumbra uge kalil deqa a kambatiy. A kumbra uge yoqnsıqa olo di bunyoqnsıqa kumbra tulañ ugedamu yeqnu. Niñgi aqa kumbra uge deqa keretosib a kambatiy. A wain siñgila koba gambañq di qamsıq bulyeqnu. Deqa niñgi olo wain tulañ siñgila koba bulyosib a kamba anaiyiy. <sup>7</sup> A na aqa segi ñam soqtoqnsıqa sambalaoqnsıqa kumbra uge uge yeqnu. Niñgi aqa kumbra deqa keretosib a jaqatiñ koba yibqa a akamugetqas. A segi qa mareqnu, ‘E mandor koba unum. E ijo segi awo jaram kobaqujaq di awejunum. E uña qobul sai. Gulbe bei ijoq bqa keresai. Deqa e akamqasai.’ <sup>8</sup> A degsi mareqnu deqa bati qujai qa gulbe tulañ uge uge aqaq aiyelenosim a makobaiyim akamugetqas. Osim a mamyimqa aqa jejamu ñamyuwo na yugwas. Qotei Koba siñgila ti unu qaji a degsim Babilon aqa kumbra uge qa pegiyosim tulañ padaltougetqas.

<sup>9</sup> “Mandor kokba mandamq di unub qaji nanği Babilon ombła na sambalaoqnsib kumbra tulañ ugedamu yoqneb. Deqa Babilon a ñamyuwo na yuim qurem oqoqnımqa mandor kokba nanği qurem di unsibqa akamaniyosib tulañ are gulbeinjrças. <sup>10</sup> Nanği Babilon aqa jaqatiñ koba di unsibqa tulañ ulaugetqab. Osib isaq di tigelesosib maroqnqab, ‘O Babilon, ni qure kobaquja! Ni nami qure siñgila koba soqnem! Ariya bini ni tulañ padalougetonum! Bati qujai qa ino kumbra uge aqa awai agi ni itonum!’

<sup>11</sup> “Silali qa wauo tamo sawa sawa kalilq di unub qaji nanği Babilon aqa jaqatiñ di unsibqa akamaniyoqnsibqa are tulañ gulbeinjrças. Di kiyaqa? Tamo qudei nanği olo nanço inği inği awaiyoqnqasai. <sup>12</sup> Nanço inği inği agi gol, silva, meniñ boledamu, kolilei tulañ boledamu, gara qat naimyo, gara lent utru segi segi, gara yaunço pirqaço. Nanço ñoro qudei agi ñamtañ quleqt bole bole, inği inği elefan aqa qalagei na gereiyo qaji, inği inği ñamtañ boledamu na gereiyo qaji, inği inği bras na gereiyo qaji, inği inği ain na gereiyo qaji, inği inği meniñ naimyo na gereiyo qaji. <sup>13</sup> Nanço inği inği qudei agi meiwo, lei uyo qaji, sum koitib quleq oqwajqa, namur quleqt, goren quleqt, wain, goren goiyo qaji, bem sum. Nanço ñoro qudei agi makau, kaja, hos ronçom ti, kançal tamo nanço jejamu ti nanço qunun ti. Inği inği kalil deqaji tamo qudei nanği olo bunu awaiyoqnqasai. <sup>14</sup> Deqa silali qa wauo tamo nanği na Babilon endegsib minjoqnqab, ‘Inği inği kalil ni tulañ arearetmoqnej qaji agi ni uratmosib koboönub. Ñoro bole bole kalil ni silali kobaquja na awaiyem qaji de ti ino wala bole bole ti agi koboönub. Deqa inği inği kalil deqaji ni olo bunu unqasai bole sai.’

<sup>15</sup> “Silali qa wauo tamo nanği na inği inği deqaji gargekoba qarınyeqñabqa Babilon na awaiyoqnsıqa silali tulañ koba enjroqnej. A kumbra di yoqnej deqa bunuqna a jaqatiñkobaiyqas. Yımqa silali qa wauo tamo nanği di unsibqa ulaugetosib isaq di tigelesosibqa akamaniyoqnsib are tulañ gulbeinjrças. <sup>16</sup> Osib endegsib Babilon minjoqnqab, ‘O qure koba Babilon, ni tulañ padalougetonum! Nami ni gara qat tulañ naimyo na kabuoqnsımqa gara lent utru segi segi jugoqnsımqa ino jejamu gol na ti meniñ boledamu na ti kolilei boledamu na ti walatoqnsım soqnem. <sup>17</sup> Deqa bati qujai qa ino silali ti ino wala ti kalil agi saiekritonub.’ Silali qa wauo tamo nanği degsib Babilon minjoqnqab.

“Qobun ojo tamo nanği ti tamo qobun na laqñub qaji nanği ti tamo qobunq di waueqñub qaji nanği ti tamo yuwalq dena silali eqñub qaji nanği ti kalil Babilon qure

koqyosibqa isaq di tigelesqab. <sup>18</sup> Tigelesosib n̄amyuwo na a yuim qurem oqoqnm̄qa di unsibqa tulañ leleñoqnsib maroqñqab, ‘Qure endi tulañ kobaquja. Qure bei qure ende ti keresai.’ <sup>19</sup> Nan̄gi degsib maroqnsibqa wi sum oqnsib nan̄go gateq di atoqnsibqa akamaniyoqnsibqa are tulañ gulbeinjroqñqas. Osib tulañ leleñoqnsib endegsib Babilon minjoqñqab, ‘O qure koba Babilon, ni padalougetonum! Qobun̄ taqato tamo yuwalq di laqñub qaji nan̄gi inoq dena silali tulañ koba oqñeb. Deqa nan̄gi ino jaqatin̄ di unsibqa are tulañ gulbeinjroqñqas. O aiyo! Bati qujai qa ni torei padalougetonum!’

<sup>20</sup> “O lañ qure ti Qotei aqa segi tamo un̄gasari nin̄gi ti tamo kalil Yesus na aqa anjam mare mare laqajqa qarinqej qaji nin̄gi ti Qotei aqa medabu o tamo nin̄gi ti Babilon qure padalougetqo di unsib areboleboleingeme. Babilon aqa kumbra uge kalil Qotei na unekritosiqa deqa keretosiq awai uge yqo. Babilon na nin̄gi ugeugeingeqnej deqa Qotei na kamba a ugeugeiyqo.”

<sup>21</sup> Ariya anjam di koboonaqa lañ an̄gro singila koba bei a bosiq̄a bem sum kuroyo qaji men̄iñ kobaquja osiq̄ soqtosiqa yuwalq di waiyej. Osiq̄a marej, “Qotei na degsim Babilon qure koba singila na waiyim tamo qudei na olo bunu a un̄qasai. <sup>22</sup> O Babilon qure, bunuqna tamo nan̄gi inoq di gombin̄ ti yumba ti gul ti nan̄go anjam ato olo quoqñqasai. In̄gi in̄gi gereiyo tamo nan̄gi dego olo bunu inoq di sqasai. Bem sum kuroyibqa inoq di olo anjam atim quqwasai. <sup>23</sup> Wan̄jal inoq di olo puloñqasai. Inoq di tamo un̄a wo olo ban̄ ojqasai. Deqa nan̄go aiyel anjam inoq di bunu quqwasai. Nami ino silali qa wauo tamo nan̄gi tamo kokba soqñeb. Ariya bini nan̄gi koboönub. O Babilon, ni ino gumanin̄ kumbra na tamo un̄gasari sawa sawa kalilq di unub qaji nan̄gi gisa gisan̄jroqñem.

<sup>24</sup> “Babilon qure a na Qotei aqa medabu o qaji tamo nan̄gi ti Qotei aqa segi tamo un̄gasari nan̄gi ti ñumeqnaq moreñoqñeb. Aqa une di aqa jejamuq di sonaqa Qotei a un̄qo. Tamo un̄gasari kalil jeu tamo nan̄gi na ñumoqñeb qaji nan̄go len̄ aiyeqnaq Qotei a unsiqa une di Babilon aqa jejamuq di atqo.”

## 19

### *Tamo un̄gasari nan̄gi Qotei aqa ñam soqtoqñeb*

<sup>1</sup> Onaqa lañ goge dia tamo un̄gasari tulañ gargekoba nan̄gi murqumyeqñabqa e nan̄go kakro quem. Nan̄gi murqumyoqnsib endegsib maroqñeb, “Iga gago Qotei aqa ñam soqtoqñqom! A ñam koba ti singila koba ti unu. Iga padalqa laqñamqa a na iga elenej. <sup>2</sup> A kumbra bole tintin̄ na tamo un̄gasari nan̄gi pegin̄jreqnu. Agi a na sambala un̄a kobaquja pegiyqo. Un̄a dena aqa sambala kumbra na tamo un̄gasari kalil mandamq di so qaji nan̄gi ugeugeinjroqñej. Osiq̄a Qotei aqa wau tamo nan̄gi dego ñumeqnaq moreñoqñeb. Aqa une deqa Qotei na a awai uge yqo.”

<sup>3</sup> Ariya nan̄gi olo leleñoqnsib endegsib maroqñeb, “Iga Qotei aqa ñam soqtoqñqom! N̄amyuwo na Babilon qure yuim aqa qurem bati gaigai oqoqñqas!” Nan̄gi degsib maroqñeb. <sup>4</sup> Onaqa tamo gate 24 nan̄gi ti wagme qolqe n̄ambile so qaji nan̄gi ti singa pulutosibqa Qotei awo jaramq di awejunu qaji a qa louoqnsib maroqñeb, “Bole. Iga Qotei aqa ñam soqtoqñqom!” <sup>5</sup> Onaqa awo jaram jojomq di tamo bei a tigelosiq̄a anjam bei marnaqa e aqa kakro quem. A leleñosiq̄ endegsi marej, “Qotei aqa wau tamo nin̄gi ti tamo un̄gasari Qotei qa ulaeqñub qaji nin̄gi ti tamo lañaj ti tamo ñam ti kalil nin̄gi Qotei aqa ñam soqtoqñiy!”

### *Kaja Du aqa un̄a ban̄ ojqa batiqo*

<sup>6</sup> Onaqa lañ goge dia tamo un̄gasari tulañ gargekoba nan̄gi murqumyoqnsib anjam mareqñabqa e nan̄go kakro quem. Nan̄go kakro di ya kobaquja meli dosiq̄ anjam atobulej. Nan̄go kakro di kola aisiq̄ anjam atobulej. Nan̄gi tulañ leleñoqnsibqa endegsib maroqñeb, “Iga gago Tamo Koba Qotei aqa ñam soqtoqñqom! Singila kalil aqaq di

unu. Deqa bini a Mandor Koba sosiq ingi ingi kalil taqateqnu! <sup>7</sup> Bini iga Qotei qa tulan areboleboleigoqnmqa aqa ñam soqtoqnmqom. Di kiyaaqa? Kaja Du na aqa uña ban ojqa bati brantqoqa aqa uña a walaosiqqa aqa jejamu gereiyqo. <sup>8</sup> Qotei na a gara qat tulan naimyo jigetqo. Gara di tulan milalosiq suwanjenu.” Gara qat naimyo dena kumbra bole tintin kalil sigitejenu. Kumbra bole di Qotei aqa segi tamo ungasari nanqi dauryeqnub.

<sup>9</sup> Onaqa lan angro dena olo merbej, “Ni anjam endegsim nengrenye, ‘Kaja Du aqa uña ban ojqa batiqo deqa aqa Abu Qotei na ingi koba goiqo. Goisq aqa segi tamo ungasari nanqi metnjrqoqa ingi uyqa bonub. Bonub qaji nanqi tulan areboleboleinjrqas.’ ” Osiqa merbej, “Anjam endi Qotei aqa anjam bole.” <sup>10</sup> Lan angro na e degsi merbonaqa e aqa areq di singa pulutosim a binjyqa laqnamqa a na olo merbej, “Ni e binibaim! E ni bul. E ni ti tamo kalil Yesus aqa anjam qa nanqo areqalo singilateqnu qaji nanqi ti koba na wau qujai. Iga kalil was. Deqa ni Qotei segi binjyoqnime. Iga qalie, Yesus a Qotei aqa medabu o qaji tamo nanqo are tigeltetnjreqnaqa nanqi aqa anjam palonteqnub.”

### *Jon a tamo hos quraq di awesonaq unej*

<sup>11</sup> Onaqa e olo ñam atsimqa lan waqonaqa hos qat bei brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa ñam agiende, “Qotei aqa wau geregere taqateqnu qaji tamo.” Aqa ñam bei, “Kumbra bole yeqnu qaji tamo.” A kumbra bole tintin na tamo ungasari nanqi peginjroqnsiqqa nanqi qoto itnjreqnu. <sup>12</sup> Aqa ñamdamu ñam pulon bul puloneqnu. Aqa gateq di gate tatal gargekoba atejenu. Gate tatal di mandor kokba nanqi na ateqnub deqaji bul. Aqa jejamuq di ñam bei nengrenyeb unu. Ñam di a segi qalie. Tamo bei a ñam di qaliesai. <sup>13</sup> A gara olekoba osiqa lenq di tuqtosiq dena kabuejenu. Aqa ñam endegsib mareqnu, “Qotei aqa Anjam.” <sup>14</sup> Qaja tamo tulan gargekoba lan qureq dena hos segi segi osibqa hos quraq di awoelenosib tamo di dauryosib gileqnaq e unjrem. Hos nanqi di qat kalil. Qaja tamo nanqi di gara qat tulan naimyo milalo jigejunub. <sup>15</sup> Tamo di aqa medabuq na serie olekoba tulan qala uge branteqnu. A serie di osimqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi ñumelenqas. A bu toqon ain na gereiyo qaji di dego ojsimqa dena tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi singila na taqatnjroqnaqas. Osimqa wain gei parato qaji kulumq di aqa singa waiyosim wain gei paraparainjrqas. Kulum dena Qotei singila koba ti unu qaji aqa minjin sigitejenu. <sup>16</sup> Tamo di aqa gara olekobaqsi aqa qaloqsi ñam endegsib nengrenyeb unu, “Mandor kokba kalil nanqo Mandor Koba. Tamo kokba kalil nanqo Tamo Koba.”

<sup>17</sup> Onaqa lan angro bei senq di tigelesonaq e unem. A tulan lelenosiqqa qebari kalil lan sorgomq di pururueqnu qaji nanqi endegsi minjrej, “Ninji bosib koroabqa Qotei na ingi koba atsim metnjim ninji uyiy. <sup>18</sup> Mandor kokba ti qaja tamo nanqo gate kokba ti tamo singila ti hos nanqi ti tamo hos quraq di awejunub qaji nanqi ti nanqo qusa ninji bosib uyiy. Kangal tamo ti tamo nanqo segi wau ojo qaji nanqi ti tamo lanaj ti tamo ñam ti kalil nanqo qusa ninji bosib uyiy.”

<sup>19</sup> Onaqa e olo ñam atsimqa mandam qaji mandor kokba kalil nanqi ti nanqo qaja tamo nanqi ti wagme juwan a ti bosib koroesonab unjrem. Nanqi na tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa qaja tamo nanqi ti qoto itnjrqqa marsib koroesoqneq. <sup>20</sup> Ariya tamo dena wagme juwan wo gisan anjam maro qaji wagme juwan wo nanqi aiyel ojej. A na nanqi aiyel ñambile sonab ojsiqqa wainjrnaq ñamyuwoq aiyeb. Ñamyuwoq di menin kalil yusiq ñangaeqnu. Wagme juwan aqa ulatamuq di gisan anjam maro qaji wagme na manwa tulan kokba yoqnej. Aqa kumbra dena a na tamo ungasari nanqi gisa gisanjroqnej. Tamo ungasari nanqi di wagme juwan aqa toqor osib aqa sulum binjyoqneq. <sup>21</sup> Onaqa tamo hos quraq di awesoqnej qaji a na wagme juwan aqa qaja tamo kalil nanqi ñumeqnaq morenoqneq. Serie olekoba aqa medabuq na brantej qaji dena nanqi ñumoqnej. Onaqa qebari kalil nanqi bosib qaja tamo nanqo qusa uynab mene diqnjrej.

## 20

### *Satan a wausau 1,000 sub guma kobaq di sqas*

<sup>1</sup> Onaqa lan angro bei lan goge na mandamq aiyeqnaq e unem. Qotei na a singila yonaqa a sub guma koba taqatqajqa marsiq sil raunqa osiq mandamq aiyej. <sup>2</sup> Aisiq amal kobaquja ojsiq sil dena tontej. Amal di wausau 1,000 tontim sqas. A nami soqnej qaji. Aqa ñam Satan. Aqa ñam bei, “Tamo Unqasari Kalil Nanqo Ñam Ugetetnjro Qaji.” <sup>3</sup> Lan angro dena Satan ojsiq tontosiqa sub guma kobaq di waiyej. Waiyosiqa sub me kabutosiqa qandimtej. A dia wausau 1,000 sqas. Deqa a na sawa bei bei qaji nanqi olo gisa gisanjnraqasai. A subq di tariñosim soqnimqa wausau 1,000 di koboamqa a olo uratib oqedosim sokiñalayqas.

<sup>4</sup> Onaqa e awo jaram kokba qudei unjrem. Awo jaram kokbaq di tamo qudei nanqi awoelenesoqneb. Tamo nanqi di Qotei na wau enjrnaqa nanqi awo jaram kokbaq di awoosib tamo unqasari nanqi peginjroqneb. Onaqa e tamo unqasari tulan garggekoba nami moreñeb qaji nanqo qunun unjrem. Tamo unqasari nanqi di nami Yesus aqa ñam maroqnsibqa Qotei aqa anjam singila na ojesoqneb deqa jeu tamo nanqi na nanqo kakro ginçenjnrbab nanqi moreñeb. Tamo unqasari nanqi di wagme juwan aqa sulum wo binjnrosaiqneb. Nanqo lanjaqsi banqsi wagme juwan aqa toqor osai. Deqa nanqi olo ñambile osib wausau 1,000 Kristus ombla mandor kokba sqab. <sup>5</sup> Di subq na tigelo namo qaji. Tamo unqasari Yesus qa nanqo areqalo singilatosai qaji nanqi bati deqa ñambile oqasai. Nanqi mati tariñosib soqnibqa wausau 1,000 di koboamqa nanqi subq na tigelqab. <sup>6</sup> Tamo unqasari namoosib subq na tigelqab qaji nanqi di Qotei aqa segi tamo unqasari bole. Deqa nanqi tulan arebolebolejnraqas. Nanqi moiyo bunu qaji turqasai. Moiyo dena nanqi taqatjnraqa keresai dego. Nanqi Qotei aqa Kristus wo nanqo atra tamo sosib wausau 1,000 Kristus ombla mandor kokba sqab.

### *Satan a bati gaigai ñamyuwo kobaq di jaqatin oqnsim sqas*

<sup>7</sup> Wausau 1,000 di koboamqa sub guma koba aqa me olo waqtibqa Satan a subq dena oqedqas. <sup>8</sup> Oqedosim sawa sawa kalilq giloqnsimqa tamo unqasari nanqi gisa gisanjnroqnaqas. Tamo unqasari nanqi di Gok sawa ti Magok sawa ti dena beñeqab. Satan na nanqi koroinjrimqa qoto qa gilqab. Nanqo qaja tamo nanqi tulan garggekoba. Nanqi ulul bul sisiyqa keresai. <sup>9</sup> Nanqi sawa sawa kalilq dena bosib Qotei aqa qure koba a na tulan qalaqalaiyeqnu qaji di agutesqab. Osib Qotei aqa segi tamo unqasari nanqo so sawa dego agutesqab. Yim bati deqa lan goge na ñamyuwo aisim qaja tamo nanqi di koitjnraqas. <sup>10</sup> Satan a nanqi gisa gisanjnroqnej aqa une deqa Qotei na a waiyim ñamyuwoq aiqas. Ñamyuwoq di meniñ kalil yusiq ñangaeqnu. Wagme juwan wo gisan anjam maro qaji wagme juwan wo nanqi aiyel nami ñamyuwoq di breinjreb unub. Deqa Satan a dego Qotei na waiyim ñamyuwoq aisim nanqi aiyel koba na bati gaigai qolo ti qanam ti ñamyuwoq di jaqatin oqnsib sqab.

### *Qotei a awo jaram kobaqujaq di awesoqnej*

<sup>11</sup> Onaqa e awo jaram kobaquja bei tulan qat unem. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa ulatamuq dena mandam ti lan ti jaraiyosib loumeb. <sup>12</sup> E ñam atsimqa tamo unqasari nami moreñeb qaji nanqi awo jaram namoq di tigelesonab unjrem. Tamo ñam ti tamo lanaj ti kalil e unjrem. Unjreqnam lan angro qudei nanqi na buk qudei osi bosib waqteleneb. Buk miligiq di kumbra kalil tamo unqasari nanqi nami yoqneb qaji di Qotei na nengrenyonaq soqnej. Buk bei dego lan angro nanqi osi bosib waqteb. Buk di ñambile gaigai sqajqa buk. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a buk miligiq di anjam sisiyosiq anjam dena tamo unqasari moreño qaji nanqi peginjrej. <sup>13</sup> Tamo unqasari kalil nami yuwalq di moreñeb qaji nanqi yuwal na uratjnraq tigeleb. Moiyo Qure na dego tamo unqasari nami moreñeb qaji nanqi uratjnraq tigeleb. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a na tamo unqasari nanqo segi segi kumbra kalil dena nanqi peginjrej. <sup>14</sup> Osiqa Moiyo

Qure osiq n̄amyuwo kobaq di waiyej. N̄amyuwo koba di moiyo bunu qaji. <sup>15</sup> Tamo un̄gasari kalil nan̄go ñam n̄ambile qa buk miligiq di sosai qaji nan̄gi di Qotei na breinjrn̄aq n̄amyuwo kobaq aiyelen̄eb.

## 21

### *Lan̄ bunuj ti mandam bunuj ti brantqab*

<sup>1</sup> Onaqa e lan̄ bunuj ti mandam bunuj ti un̄jrem. Lan̄ namij ti mandam namij ti koboeb. Yuwal dego koboej. <sup>2</sup> Onaqa e Qotei aqa qure koba Jerusalem bunuj di dego unem. Qure di Qotei aqaq di sosiqa lan̄ goge dena mandamq aiyeqnaq e unem. Qure di aqa wala tulan̄ boledamu. Un̄a a tamo ban̄ ojqa osim walaqas dego kere. <sup>3</sup> Onaqa awo jaram namoq di tamo bei a tigelosiq anjam marnaqa e aqa kakro quem. A tulan̄ lelen̄osiq marej, “N̄ingi quiy. Bini Qotei aqa tal aisiq tamo un̄gasari nan̄goq di unu. Deqa Qotei a nan̄go ambleq di sqas. Nan̄gi aqa segi tamo un̄gasari sqab. Od, Qotei a nan̄gi koba na sqab. A nan̄go Qotei sqas. <sup>4</sup> A nan̄go n̄am ya kalil nuntetnr̄qas. Deqa nan̄gi olo akamqasai. Nan̄gi olo moren̄qasai. Nan̄gi olo are gulbeinjrn̄qasai. Nan̄gi olo jaqatin̄ oqasai. Kumbra namij kalil di kobogas.”

<sup>5</sup> Onaqa tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a marej, “N̄ingi quiy. E in̄gi in̄gi kalil bunuj atonum.” Osiqa merbej, “Ni ijo anjam kalil endi nengren̄ye. Anjam endi bole. Tamo nan̄gi qusib marqab, ‘Bole.’” <sup>6</sup> Osiqa olo merbej, “Bati kereqo. E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. E in̄gi in̄gi kalil qa utru. Wau kalil e yeqnum qaji di e olo koboteqnum. Tamo a ya qaryimqa e na n̄ambile qa ya jumbumq dena tigsy anaiyit uyqas. Ya di awai saiqoji. E na lan̄a anaiyqai. <sup>7</sup> Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na in̄gi in̄gi kalil di lan̄a yqai. E aqa Qotei soqnit a ijo angro sqas.

<sup>8</sup> “Ariya tamo ulakobaeqnu qaji nan̄gi ti tamo Yesus qa nan̄go areqalo singilatosaieqnu qaji nan̄gi ti n̄amyuwo kobaq aiqab. Tamo kumbra uge uge yo qaji, len̄ ojo qaji, sambala kumbra yo qaji, guman̄jo qaji, quñam qalo qaji, gisan̄ qotei bin̄jn̄ro qaji, gisan̄ anjam maro qaji nan̄gi di n̄amyuwo kobaq aiyelen̄qab. N̄amyuwoq di men̄in̄ yusiq ñan̄gaeqnu. N̄amyuwo di moiyo bunu qaji.”

### *Jon a Jerusalem bunuj unej*

<sup>9</sup> Onaqa lan̄ angro 7 tabir 7 ojesoqneb nan̄gi deqaji bei bosiq a ijo areq di tigelej. Tabir 7 miligiq di nami gulbe uge uge 7 jigsib bilentonab mandamq aisiq tamo un̄gasari nan̄gi tulan̄ ugeugeinjrsiq Qotei aqa min̄jn̄ kobotej. Lan̄ angro dena merbej, “Ni endeq au. Bamqa Kaja Du aqa un̄a bunuj walaqo qaji di osormit un̄qam.” <sup>10</sup> Onaqa Qotei aqa Mondor na e singilatbonaqa lan̄ angro dena e osiq mana tulan̄ goge kobaq oqej. Oqsiq dia Qotei aqa qure koba Jerusalem bunuj osorbej. Qure di Qotei aqaq di sosiqa lan̄ goge dena mandamq aiyeqnaq e unem. <sup>11</sup> Qure di Qotei aqa rian̄ na tulan̄ suwantej. Qotei aqa rian̄ di tulan̄ bolequja. A men̄in̄ boledamu bul. A tulan̄ suwan̄osiq men̄in̄ jasp̄a bulej. Osiqa tulan̄ jeqilosiq qunun̄ bulej. <sup>12</sup> Qure di nan̄gi na dadan̄yeb. Dadan̄ di tulan̄ goge koba. Dadan̄ di aqa siran̄me 12 soqneb. Siran̄me jojomq di lan̄ angro 12 nan̄gi tigelesoqneb. Siran̄meq di Israel tamo un̄gasari nan̄go moma utru 12 nan̄go ñam nengren̄yonab soqneb. <sup>13</sup> Dadan̄ guta qa di siran̄me qalub soqneb. Dadan̄ taun̄ qa di siran̄me qalub soqneb. Dadan̄ beben̄ qa di siran̄me qalub soqneb. Dadan̄ guma qa di siran̄me qalub soqneb. <sup>14</sup> Men̄in̄ kokba 12 na dadan̄ aqa utru singilateb. Men̄in̄ quraq di tamo 12 Kaja Du na qar̄injrn̄aq aqa anjam mare mare laqneb qaji nan̄go ñam atnab soqneb.

<sup>15</sup> Lan̄ angro e anjam merbej qaji a toqon̄ bei gol na gereiyo qaji di ojesoqnej. Ojsiq qure ti qure aqa dadan̄ ti dadan̄ aqa siran̄me ti nan̄go ole keretej. <sup>16</sup> Qure aqa par ti ole ti kerekere. Lan̄ angro dena toqon̄ di osiq qure keretej di aqa par ti ole ti goge ti 2,200 kilomita. Qure aqa par ti ole ti goge ti kerekere. <sup>17</sup> Lan̄ angro na qure aqa dadan̄ keretej

di aqa goge 144 meta. Toqon lan angro na ojesoqnej qaji di mandam qaji toqon. Kereto dena a na dadan keretej.

<sup>18</sup> Qure aqa dadan di Qotei na meniñ jaspá na gereiyej. Qure di gol na gereiyej. Qure di tulan rianosiñ qunun bulej. <sup>19</sup> Meniñ boledamu segi segi na dadan aqa utru walatej. Meniñ boledamu namba 1 aqa ñam jaspá. Meniñ namba 2 aqa ñam sapaia. A qenjent. Meniñ namba 3 aqa ñam aget. Meniñ namba 4 aqa ñam emeral. A ñam banğa gesgi bul. <sup>20</sup> Meniñ namba 5 aqa ñam sadonikis. A lentosiñ qatej dego. Meniñ namba 6 aqa ñam konilian. A lent. Meniñ namba 7 aqa ñam krisolait. A merient. Meniñ namba 8 aqa ñam beril. A ñam banğa gesgi bul. Meniñ namba 9 aqa ñam topas. A merient. Meniñ namba 10 aqa ñam krisopres. Meniñ namba 11 aqa ñam haiasin. Meniñ namba 12 aqa ñam ametis. A lent. <sup>21</sup> Dadan aqa siran 12 di meniñ qat kokba 12. Meniñ kokba di kolilei tanu bul. Siran segi segi di meniñ qat qujai. Qure aqa gam kalil gol na gereiyeb. Gam di tulan jeqilosiq qunun bulej.

<sup>22</sup> Qure dia e atra tal bei unosai. Tamo Koba Qotei singila ti unu qaji aqa Kaja Du wo nanđi segi aiyel qure di aqa atra tal. <sup>23</sup> Qure di sen ti bai ti na suwantosai. Qotei aqa segi rian na qure di suwanteqnu. Kaja Du a segi qure di aqa pulon. <sup>24</sup> Tamo unğasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanđi qure di aqa rian na walweloqnqab. Mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji nanđi na nanđo ñoro bole bole oqnsib qure miligiq osi boqnqab. <sup>25</sup> Dadan aqa siran me kalil waqesqab. Olo kabuesqasai. Bati gaigai waqesqab. Qure dia qolooqnqasai. Gaigai suwanşo sqas. <sup>26</sup> Tamo unğasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanđi na nanđo wala ti nanđo ñoro bole bole ti oqnsib qure koba di miligiq osi boqnqab. <sup>27</sup> Ariya tamo kumbra uge uge yeqnu qaji nanđi ti tamo gisan anjam mareqnu qaji nanđi ti inđi inđi jiga ti kalil qure di miligiq gilqa keresai. Tamo unğasari nanđo ñam ñambile qa buk miligiq di Qotei na nenğrenyej qaji nanđi segi qure di miligiq gilqa kere. Ñambile qa buk di agi Kaja Du aqa segi buk.

## 22

### *Jon a ñambile qa ya ti ñam ti unej*

<sup>1</sup> Onaqa lan angro dena e ya bei osorbej. Ya di ñambile qa ya. Ya di tulan rianosiñ qunun bulej. Ya di Qotei aqa Kaja Du wo nanđo awo jaramq dena bosiq qure aqa gam koba dauryosiñ sumoqnej. <sup>2</sup> Ya qalaq di ñambile qa ñam bei tigelesoqnej. Ñam di bai segi segi gei utru yoqnqas. Bai bei gei utru bei yqas. Bai bei gei utru bei yqas. Degsim gilsim gei utru 12 yqas. Aqa banğa na tamo unğasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanđo ma kobotetnjroqnqas. <sup>3</sup> Inđi kalil Qotei a uge qa mareqnu qaji nanđi qure dia sqasai.

Qure dia Qotei aqa Kaja Du wo nanđo awo jaram sqas. Qotei aqa wau tamo nanđi a qa louoqnqab. <sup>4</sup> Osib aqa ulatamu unoqnqab. A na aqa segi ñam nanđo lanjaq di nenğrenyim sqas. <sup>5</sup> Qure dia ambruqasai. Deqa wañal qatrentqasai. Sen suwanşasai. Tamo Koba Qotei a segi na tamo unğasari nanđi suwantnjroqnim nanđi bati gaigai mandor kokba sqab.

### *Yesus a boqujatqas*

<sup>6</sup> Onaqa lan angro dena olo merbej, “Anjam endi bole kalil. Tamo nanđi qusib marqab, ‘Bole.’ Tamo Koba Qotei na aqa lan angro qarinyqoqa bosiq aqa wau tamo nanđi kumbra urur brantqas qaji di osornjrşo. Qotei na aqa medabu o qaji tamo nanđo are tigeltetnjreqnaqa nanđi aqa anjam palonteqnub. <sup>7</sup> Niñgi quiy. Yesus a marqo, ‘E nunğoq boqujatqai.’”

Tamo unğasari nanđi Qotei aqa anjam e buk endia nenğrenyonum qaji di dauryqab di nanđi tulan areboleboleinjrşas.

<sup>8</sup> E Jon. E anjam kalil endi quem. Kumbra kalil e ubtosim buk endia nenğrenyonum qaji di e unem. Unsimqa lan angro kumbra di osorbej qaji aqa areq di sinğa pulutosim

a binijqa laqnamqa a na merbej, <sup>9</sup> “Ni e binibaim! E ni bul. E ni ti ino was agi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanqi ti koba na wau qujai. Tamo ungasari buk endia anjam dauryeqnub qaji nanqi dego iga koba na wau qujai. Deqa ni Qotei segi binijyoqnime.” <sup>10</sup> Osiqa merbej, “Qotei aqa anjam ni buk endia nengrenyonum qaji di tentaim. Kumbra kalil ni ubtosim buk endia nengrenyonum qaji di brantqa bati jojomqo. <sup>11</sup> Deqa unqum. Tamo ungasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanqi olo kumbra uge uge yoqnebe. Tamo ungasari kumbra jigat yeqnub qaji nanqi olo kumbra jigat yoqnebe. Tamo ungasari kumbra bole bole yeqnub qaji nanqi olo kumbra bole bole yoqnebe. Tamo ungasari Qotei aqa kumbra boleq di sosib dauryeqnub qaji nanqi olo aqa kumbra boleq di sosib dauryoqnebe.”

<sup>12</sup> Yesus a mareqnu, “Niñgi quiy. E urur boqujatqai. Bosiy tamo nanqo kumbra segi segi pegiyosiy awai enjrqai. <sup>13</sup> E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. E segi namo qaji. E segi bunu qaji dego. E inqi inqi kalil qa utru. Wau kalil e yeqnum qaji di e olo koboteqnum.

<sup>14</sup> “Tamo ungasari nanqo gara yansonab qatej qaji nanqi tulan areboleboleinjrim sqab. Nanqi nambile qa nam gei osib uyqa kere. Nanqi Qotei aqa qure koba dego miligiq gilqa kere. Deqa nanqi areboleboleinjrim sqab. <sup>15</sup> Ariya tamo ungasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanqi Qotei aqa qure koba di miligiq gilqasai. Nanqi oqeq di sqab. Tamo ungasari gumanino qaji, quñam qalo qaji, sambala kumbra yo qaji, len ojo qaji, gisan qotei bininjro qaji, gisan kumbra dauryqajqa tulan arearetnjro qaji nanqi Qotei aqa qure koba di miligiq gilqasai. Nanqi oqeq di sqab. <sup>16</sup> E Yesus. E na ijo lan anqro qarinyonumqa niñgi qure qureq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nunqoq aisiq anjam endi palontosiq mernqwo. E Mandor Koba Devit aqa len na nambabem qaji. E Devit aqa Anqro. Nebeqa burbas bunuj oqeqnu dego kere e degsim minjaleqnum.”

<sup>17</sup> Qotei aqa Mondor wo Kaja Du aqa unq bunuj wo nanqi aiyel na mareqnub, “Yesus, ni aue.” Tamo kalil ijo anjam endi queqnub qaji nanqi marebe, “Yesus, ni aue.” Tamo bei a ya qaryimqa bosim nambile qa ya osim uyem. Ya di awai saiqoji. Qotei na lanq anaiyqas.

### *Jon a anjam bei sinqila na marej*

<sup>18</sup> E Qotei aqa anjam buk endia nengrenyonum. Tamo kalil anjam endi queqnub qaji nanqi e sinqila na endegsi minjrqai. Tamo bei a anjam bei osim Qotei aqa anjam ende ti turtqas di gulbe uge uge kalil e ubtosim buk endia nengrenyonum qaji di Qotei na kamba tamo di yqas. <sup>19</sup> Tamo bei a Qotei aqa anjam e buk endia nengrenyonum qaji mutu bei osim taqal waiyqas di Qotei na kamba tamo di taqal waiyimqa a nambile qa nam gei osim uyqasai. A Qotei aqa qure koba miligiq gilqasai dego.

<sup>20</sup> Tamo a kumbra endi kalil ubtosiq marqo qaji a olo marqo, “Bole, e boqujatqai.” Anjam endi bole. O Tamo Koba Yesus, ni aue.

<sup>21</sup> Tamo Koba Yesus a tamo ungasari kalil nanqi qa are boleyeme. Bole.



## Anjam Mutu Qudei

Ni qalie bei oqajqa are soqnimqa kiyo gulbe bei inoq di brantimqa kiyo ni Qotei aqa anjam mutu endi sisiiy.

<sup>1</sup> Ni Qotei qa qalieqajqa marsimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Aposel 14:14-17	Aposel 17:22-31	Rom 1:18-23
Rom 11:33-36	1 Korin 8:4-6	Mak 12:29-30
Jon 4:23-24	1 Timoti 1:17	1 Timoti 6:15-16
Hibru 4:13	Hibru 10:30-31	Jems 1:17
1 Pita 1:14-17	1 Jon 1:5	1 Jon 4:7-12, 16
2 Korin 1:3	Jut 24-25	Uli Anjam 4:8-11
Uli Anjam 15:3-4		

<sup>2</sup> Ni Qotei aqa Njiri Yesus Kristus qa qalieqajqa marsimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Jon 1:1-18	Filipai 2:5-11	Kolosi 1:15-20
Kolosi 2:9-10	Hibru 1:1-14	Rom 1:3-4
2 Korin 4:4-6	Luk 1:26-38	Galesia 4:4-5
Matyu 16:13-17	Jon 5:19-29	Jon 6:35-40
Jon 11:25-27	Jon 14:5-11	Jon 17:1-5
Jon 20:26-31	Aposel 3:13-16	Aposel 4:10-12
1 Jon 2:1-2	1 Jon 5:20	Uli Anjam 19:11-16

<sup>3</sup> Ni are qalonum kiyo, “Qotei a e qa are qalosaieqnu.” Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

1 Jon 4:9-10	Rom 5:8	Jon 3:16
1 Timoti 2:3-6	2 Pita 3:9	

<sup>4</sup> Ni are qalonum kiyo, “E une saiqoji.” Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Rom 3:10-12, 23-24	Rom 5:12	Galesia 3:22
1 Jon 1:8-10	Jon 3:18-20, 36	Aposel 17:30-31
Kolosi 3:5-10	Rom 6:23	Galesia 6:7-8
2 Tesalonaika 1:7-9	1 Pita 4:3-5	Uli Anjam 20:11-15

<sup>5</sup> Ni are qalonum kiyo, “Qotei na ijo une kobotqasai.” Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Aposel 5:31	Aposel 10:43	Aposel 26:18
Efesus 1:7	Kolosi 1:13-14	Kolosi 2:13-14
1 Timoti 1:15-16	Hibru 10:17-18	1 Jon 1:8-10

<sup>6</sup> Ino areqalo qujai agi Yesus Kristus na ni oqajqa. Deqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Jon 1:12	Jon 3:15-18, 36	Jon 14:6
Jon 20:31	Aposel 4:12	Aposel 16:30-31
Rom 3:20-22	Rom 10:9-10	Galesia 2:16
Efesus 2:8-9		

<sup>7</sup> Ni qaliesai, ni n̄abile gaigai sqam kiyo sai kiyo? Deqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Jon 3:1-16	Jon 5:19-29	Jon 11:25-26
Jon 14:6	Jon 17:2-3	Jon 20:31
Rom 8:10-17	2 Korin 5:17	Efesus 2:1-6
Kolosi 2:13	Taitus 3:4-7	1 Jon 5:11-13

<sup>8</sup> Ni maronum kiyo, “E Qotei pailyoqnqai e?” Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 6:5-13	Matyu 7:7-11	Matyu 14:23
Matyu 18:19-20	Mak 1:35	Mak 11:24-25
Luk 5:16	Luk 6:12	Luk 18:1-8
Luk 21:36	Jon 14:13-14	Jon 15:7
Jon 16:23-24	Rom 8:26-27	Rom 12:12
Efesus 6:18	Filipai 4:6-7	Kolosi 4:2
1 Tesalonaika 5:17	1 Timoti 2:1-4, 8	1 Timoti 4:4-5
Hibru 4:16	Hibru 10:19-22	Jems 1:5-8
Jems 4:2-3	Jems 5:13-18	1 Pita 4:7
1 Jon 3:21-22	1 Jon 5:14-15	

<sup>9</sup> Ni maronum kiyo, “E in̄gi kiye qa Qotei pailyqai?” Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Luk 11:1-4	Luk 22:32, 39-46	Jon 17:1-26
Aposel 4:24-31	Aposel 16:25	Rom 1:9-10
Rom 10:1-2	Rom 15:30-33	2 Korin 12:7-10
Efesus 1:15-20	Efesus 3:14-21	Efesus 6:19-20
Filipai 1:3-5, 9-11	Kolosi 1:9-12	Kolosi 4:3-4
1 Tesalonaika 3:9-13	2 Tesalonaika 1:11-12	2 Tesalonaika 3:1-2
Hibru 5:7	Hibru 7:25	

<sup>10</sup> Ni gulbe ti jaqatin̄ ti eqnum kiyo. Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Rom 8:18-25, 28, 35-37	Rom 12:12	2 Korin 1:3-5
2 Korin 4:16-18	Jems 1:2-4	1 Pita 1:3-9
1 Pita 2:19-23	1 Pita 5:8-10	

<sup>11</sup> Ni maimimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 4:23-25	Matyu 9:35	Matyu 11:2-5
Aposel 3:1-6	Aposel 8:4-8	Aposel 19:11-16
Aposel 28:8-9	1 Korin 12:9, 29-30	2 Korin 12:7-10
1 Timoti 5:23	2 Timoti 4:20	Jems 5:14-15

<sup>12</sup> Ni moiqaajqa ulaosimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Jon 6:39-40	Jon 11:17-27	Jon 14:1-4
Rom 8:38-39	Rom 14:7-9	1 Korin 15:12-58
2 Korin 5:1-10	Filipai 1:20-24	1 Tesalonaika 4:13-18
Hibru 2:14-15	Uli Anjam 14:13	Uli Anjam 21:1-4
Uli Anjam 22:1-5		

<sup>13</sup> Ni qalieqajqa, Kristen nangi kumbra kiye dauryqab? Deqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Jon 13:34-35	Rom 12:9-13	Galesia 5:22-26
Efesus 4:25-32	Kolosi 3:12-17	1 Tesalonaika 5:12-22
Taitus 2:11-14	Jems 3:13-18	2 Pita 1:3-9

14 Ni qalieqajqa, kumbra bei a uge kiyo bole kiyo? Deqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Rom 1:18-32	1 Korin 6:9-11	Galesia 5:19-21
Efesus 5:3-5	Kolosi 3:5-10	Jems 4:17
1 Pita 4:3	1 Jon 2:15-17	1 Jon 3:4-5

15 Ni are qalonum kiyo, “E Qotei aqa kumbra dauryqa keresai.” Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Jon 14:16-23	1 Korin 10:13	Efesus 3:20-21
Filipai 1:6	Filipai 4:13	Kolosi 1:11-12
1 Tesalonaika 5:23-24	Hibru 13:5-6	1 Jon 5:3-5

16 Ni Kristen unum deqa tamo qudei na ni ugeugeimeqñub. Deqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 5:10-12	Mak 13:9-13	Luk 12:4-9
Jon 15:18-21	Jon 16:1-4	Aposel 5:41
Rom 8:35-37	Rom 12:14, 17-21	1 Korin 4:11-13
2 Korin 4:8-12	2 Korin 12:10	Filipai 1:28-29
2 Tesalonaika 1:4-8	2 Timoti 3:10-13	Hibru 10:32-39
Hibru 12:3-4	1 Pita 3:13-17	1 Pita 4:12-19
Uli Anjam 2:10		

17 Ni are qalonum kiyo, “E Kristen tamo qudei nañgi ti korooqñqasai.” Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 18:19-20	Aposel 2:41-47	Rom 12:4-8
Efesus 1:22-23	Efesus 4:11-16	Kolosi 3:15-17
1 Timoti 4:13	Hibru 10:24-25	

18 Tamo bei na ni kumbra uge emimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 6:12-15	Matyu 18:21-35	Mak 11:25
Luk 17:3-4	Rom 12:17-21	Efesus 4:31-32
Kolosi 3:13		

19 Ni tamo ti uña ti unum kiyo? Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

1 Korin 7:1-16	Efesus 5:21-33	Kolosi 3:18-19
Taitus 2:3-5	Hibru 13:4	1 Pita 3:1-7
Matyu 5:31-32	Matyu 19:3-9	Luk 16:18
Rom 7:2-3		

20 Ni uña bei kiyo tamo bei kiyo ombla ñeiqajqa are soqñimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 5:27-28	Jon 8:2-11	Rom 13:8-10
1 Korin 6:9-20	Galesia 5:19	Efesus 5:3
Kolosi 3:5-6	1 Tesalonaika 4:1-8	Hibru 13:4
Jut 7		

<sup>21</sup> Ni angro ti sosimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Efesus 6:1-4	Kolosi 3:20-21	1 Timoti 3:4-5
--------------	----------------	----------------

<sup>22</sup> Ino ai abu nanqi soqribqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 15:3-6	Efesus 6:1-3	Kolosi 3:20
1 Timoti 5:4-8		

<sup>23</sup> Ino was bei a gulbe ti soqnimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 7:12	Matyu 25:31-46	Luk 3:10-11
Luk 6:38	Aposel 11:27-30	1 Korin 10:24
2 Korin 8:1-15	2 Korin 9:1-15	Galesia 6:9-10
Filipai 4:14-19	Hibru 10:24	Hibru 13:1-3, 16
Jems 1:27	Jems 2:15-16	1 Jon 3:16-18

<sup>24</sup> Ni une bei atqajqa are prugmimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 6:13	Matyu 26:41	1 Korin 10:13
Hibru 2:18	Hibru 4:14-16	Jems 1:12-15

<sup>25</sup> Ni une bei atonum kiyo? Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Luk 15:11-24	Rom 6:1-23	1 Jon 1:9-2:2
Jems 4:7-10	Uli Anjam 3:19-20	Hibru 12:1-2

<sup>26</sup> Ni Satan aqa mondor uge nanqi qa ti ulaoqnsimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 4:1-11	Matyu 6:13	Luk 22:31-32
Jon 17:14-19	Rom 16:19-20	1 Korin 16:13
2 Korin 12:7-10	Efesus 3:20-21	Efesus 6:10-18
1 Tesalonaika 3:5-8	2 Tesalonaika 3:3	Jems 4:7-8
1 Pita 5:8-11	1 Jon 4:4	Uli Anjam 12:7-12

<sup>27</sup> Ni tamo bei qa minjin oqimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Galesia 5:22-23	Efesus 4:26	Kolosi 3:8, 13
Jems 1:19-20		

<sup>28</sup> Ni diqoqnsim ino segi ñam soqtoqnsimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 5:3-12	Matyu 18:1-5	Luk 14:7-11
Luk 18:9-14	Rom 12:16	1 Korin 4:7
2 Korin 10:17-18	Efesus 4:2	Kolosi 3:12-13
Jems 4:6, 13-16	1 Pita 5:5-7	

<sup>29</sup> Ni yumal anjam mareqnum kiyo? Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Efesus 4:29	Efesus 5:4	Filipai 4:8
Kolosi 3:8	1 Timoti 4:12	Jems 1:26
Jems 3:9-10		

<sup>30</sup> Ni gisañ anjam bei marqajqa are prugmimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Efesus 4:25	Kolosi 3:9	1 Pita 3:10
Jon 8:44	Uli Anjam 21:8	Uli Anjam 22:15

<sup>31</sup> Tamo qudei na ni osib nañgi koba na ya uge uysib nanariqajqa mermibqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Rom 13:13	1 Korin 5:9-11	1 Korin 6:9-10
Galesia 5:19-21	Efesus 5:18	1 Timoti 3:1-3
Taitus 1:7	1 Pita 4:3-5	

<sup>32</sup> Ni ingi ingi koba oqnqajqa are prugmeqnu kiyo? Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 6:19-21, 24-34	Luk 12:13-21, 32-34	Aposel 20:35
1 Timoti 6:6-10, 17-19	Hibru 13:5-6	

<sup>33</sup> Tamo qudei na ni gisañ qotei nañgi qa louqajqa mermibqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 4:10	Aposel 17:22-31	1 Korin 5:11
1 Korin 6:9-11	1 Korin 8:1-13	1 Korin 10:1-22
2 Korin 6:14-18	Galesia 5:19-21	1 Tesalonaika 1:9-10
1 Jon 5:21	Uli Anjam 21:8	Uli Anjam 22:15

<sup>34</sup> Ni qalieqajqa, “E kumbra kiye ijo gate kokba nañgi enjrqi?” Deqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 22:15-22	Rom 13:1-7	1 Timoti 2:1-4
Taitus 3:1	Hibru 13:17	1 Pita 2:13-17